

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**PANDORA’NIN KUTUSUNDAKİ UMUDU GÜNYÜZÜNE
ÇIKARMAK:
ÇOCUKLUĞUNDA ENSEST SALDIRIYA MARUZ BIRAKILMIŞ
KADINLARIN
FEMİNİST SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİYLE
KENDİLERİNİ TOPARLAMA GÜCÜ VE STRATEJİLERİ**

Türküler ERDOST

Doktora Tezi

Ankara, 2023

PANDORA'NIN KUTUSUNDAKI UMUDU GÜNYÜZÜNE ÇIKARMAK:
ÇOCUKLUĞUNDA ENSEST SALDIRIYA MARUZ BIRAKILMIŞ KADINLARIN
FEMİNİST SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİYLE
KENDİLERİNİ TOPARLAMA GÜCÜ VE STRATEJİLERİ

Türküler ERDOST

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2023

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

16/02/2023

Türküler ERDOST

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* *Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Türküler ERDOST

ADAMA

Canım Annem, Gülreçelim, Gül Erdost'a

ve

Canım Amcam Muzaffer İlhan Erdost'a...

ve

Umuda...

TEŞEKKÜR

Doktora eğitiminin belki de en dönüştürücü dönemi olan tez araştırma ve yazım süreci, kimi zaman derinlerde duran, kimi zaman çok tanıdık gelen, kimi zaman elimi uzatsam dokunacakmışım gibi hissettiğim, bir yandan da yaşamın hep içinde, hep keşfedilmeyi bekleyen uçsuz bucaksız bilimsel bilginin küçücük ama benim için çok değerli bir parçasıyla buluşmamı sağladı. Okuduğum, kurduğum ve yazdığım her cümlede bir başka ben olduğumu duyumsadım. Bu dönüşüm sürecime eşlik eden, süreçte beni destekleyen ve bilgiyi beraber inşa ettiğimiz birçok “şans”ım vardı.

Tez çalışmamın kafamda oluşması, hayata geçirilmesi, zorlanmalarım, isyanlarım, söylenmelerim ama bir yandan da hiç vazgeçmemelerimin en yakın tanığı, yol göstereni ve destekleyeni olarak danışmanım Prof. Dr. Özlem Cankurtaran hep yanıbaşımıydı. Beni yalnızca baskı karşıtı sosyal hizmet ve güçlenme alanındaki eşsiz bilimsel bilgisiyle değil, şefkatiyle, özgün, yenilikçi ve ayağa kaldıran önerileriyle de sarıp sarmaladı. Dr. Emrah Kırımsoy, Dr. Pınar Yanardağ ve beni bir araya getirdiği “Ha Gayret” grubumuzun kurulması ve dayanışmacı bir dostluğun geleceğe uzanması da Özlem Hocanın yüreklendirici buluşlarından idi.

Tez İzleme Komitesi Üyeleri olarak, bir “Komite” olmanın çok daha fazlasını, içtenlikle ortaya koyan Prof. Dr. Selçuk Candansayar ve Doç. Dr. Alanur Çavlin, bu tezin yazılacağına olan inançlarını, hatta bazen benden daha çok, her daim korudular. Bugüne kadar biriktirdikleri çok değerli bilgi ve deneyimlerini benden sakınmadan, eleştirel, geliştirici ve yaratıcı yaklaşımlarıyla tezimi şekillendirdiler, elimden tuttular. Tez İzleme Komitesi Toplantıları, hepsine olan hayranlığımı, sevgimi ve saygımı daha da perçinledi.

Tez çalışmamın benim açımdan bazı zorlu süreçleri oldu. Bunlardan bende en büyük yıkım yaratanı, amcam Muzaffer İlhan Erdost’u yitir(e)memizdi. Üstelik benim akademik olarak ilerlememi çok istediğini bildiğim amcamın gidişi, pandeminin bizleri eve hapsettiği günlerde uzun bir süre beni hareketsiz kıldı. Sonra yine onun önerileri, bilimsel sosyalizmle geçen ömrünü biçimlendiren sistematik çalışma pratiğinden damıtılarak bana aktardıkları, tıkandığım anların kurtarıcısı oldu. Doğumumla ve hatta gittikten sonra bile, yaşamımın güvenli sığınağı ve düşünsel yaşamımın çok önemli yönlendiricisi olarak, kurduğum her cümlede onun izi olduğunu düşünüyorum.

Başka bir zorlu süreç ise anlatılarını dinleyeceğim kadınlara ulaşmaktı. Görüştüğüm kadınların bu denli kalabalık ve karanlık içinde bana görünmelerine katkı sunan Muradiye Atakul, Atilla Çağdaş Değer, Alieba Demirbağ, Hatice Kantarcı ve Meliha Yıldız'ın emeklerinden söz etmez ve onlara teşekkür etmezsem bu kısım çok eksik kalırdı.

Annem, Gülreçelim, yaşamdaki en büyük şansım, Gül Erdost... Ona dair ne yazsam sevgisini, desteğini, verdiği güveni, her zaman ve her koşulda sarıp sarmalayışını tanımlayamayacak. Yaşamın zorluklarına, haksızlıklarına gülebilmeme ve kötülükleri değiştirme inanç ve gücünü ondan aldım, ondan öğrendim, hayranlıkla da öğrenmeye devam ediyorum. Eğitimimin bu sürecini başından beri çok önemsemi ve değerli gördü, bunu çok iyi biliyorum. Çevremizdekilerin deyimleriyle sonunda onun izinden giderek, doğru yolu bulup sosyal hizmet disiplinine geçiş yaptım. Esprili yanı bir tarafa, bundan sonrasında da, gücüm yettiğinde, yaşamın ona yaptığı haksızlıkları tersine çevirerek yüzünü güldürebilmek en büyük dileğim. Onu çok seviyorum...

Canım kardeşim, diğer yarım Alaz... O var diye cesurum, o var diye boyumdan büyük işlere kalkışıyorum, zihnimde fazlasıyla büyüttüğüm bu araştırmayı bitiriyorum ve o var diye yüzümdeki koskocaman gülümseme, içimdeki dinginlik, arkamdaki güven. Kardeşimle beraber her yol güzel ama en güzel yollardan birisini de tez yazım sürecimin en yoğun zamanlarında, onunla el ele verip, Sezen Aksu'ya doğru katetmiş olmamız, unutamayacağım büyüğü yolculuklarımızdandı.

Beni bu yaşamda koruyan, kollayan, destekleyen ve iyileştiren, Selçuk Hocanın deyimleriyle, kocaman bir komün var. Bu komünün ikinci annelik görevini üstlenen üyesi "iyi ki"m, canım anne yarım Güven Bakır; "seçecek olsaydım, yine onları seçerdim" dediğim canım ailemin bütün "eril, feminal ve yepyeni unsurlar"ı; beraber geçireceğimiz güzel anlardan çokça çalmama ve onca kaygıma karşın bana olan sevgisini, verdiği değeri ve sabrını kendini değiştirme pahasına her an koruyan canım Onur Açıkgöz; fiziksel olarak, akıllarıyla ve güzelim duygularıyla hep benimle olan, aile olmanın kanbağının ötesinde bir şey olmasının sevgiye bürünmüş halleri, canlarım İrem Erdem, Gül Uluğtekin, Melahat Güray, Pelin (Kaya)-Murad Mutlu; Çocuklar ve VEleybol sakinleri; söylenmeli günlerimin en canlı ve bir o kadar da sürprizlerle yüzümü güldüren tanıkları Sevgili Hande Ünlü ve Sevgili Sezer Erol; neredeyse bir yıl süresince bana yemek bile yaptırmayarak sevgi dolu lojistik destek sağlayan canlarım dayım Malik Bakır, ailemizin sağlık anası Gül Bakır, "becenekçiğim" İlker Utku, "şişilikçiyim" Çiçek Utku; sosyal hizmetin bir disiplin olarak bana kattıklarının ötesinde karşıma çıkardığı, başım her

sıkıştığında bilge ve içten dokunuşlarıyla hayatımı kolaylaştırıp güzelleştiren Doç. Dr. Hande Albayrak ve Dr. Görkem Kelebek Küçükarslan; en başarısız olduğum hukuk alanında sorularıma muhatap olup hepsini dert edinip bana yanıtlar bulan canım kuzenim Avukat Irmak Bakır, Avukat Olgu Esmer, Avukat Elif Uysal Erkol ve Avukat Elif Demirtaş; ulaşamadığım kaynakları hem de her zamanki gülyüzüyle benimle buluşturan Ayşen Şahin; hiç tanışıklığımız yokken bana desteğini ulaştıran Seda Uyanık; dar günlerin güvenli sığınağı Dr. Deniz Dülgeroğlu Erdoğan; tezin sahaya çıkmadan önceki sürecinde beni incelikli aklına defalarca hayran bırakacak önerilerde bulunan, sağlık sorunlarıyla uğraşırken bile bana kaynaklar bulup gönderen, sonra bir anda bizi bir boşlukla başbaşa bırakıp giden morların ve kırmızılardan şekerdiği Çiğdem Esin Yadırgı; profesyonel çalışma yaşamımda ilk kez birlikte çalıştığım ve sonrasında çalışma disiplini hep örnek aldığım Prof. Dr. Ayşe Akın ve bu uzun yolculuktaki bütün yok oluşlarımı anlayışla karşılayan, bir yandan da yolun sonundaki ışığa ulaşmamı her anlamda destekleyen Prof. Dr. Şevkat Bahar Özvarış... Bu kısıtlı ortamda adını geçiremediğim, gülüşlerimize bir süreliğine ara vermiş olmamızı anlayışla karşılayan, bitirmemi sabır ve heyecanla bekleyen, ellerinden geleni artlarına koymayan sevdiceklerim...

Ve esas, korkulara ve zorluklara cesaretle beraber yürüdüğüm, bana güvenerek yaşantılarını içtenlikle benimle paylaşan, araştırmamızın kırılğan demirleri... Onlardan ne çok şey öğrendim. Onlara nasıl hayran oldum. Direnişlerine ve dönüştürme güçlerine nasıl saygı duydum. Tezi yazım sürecimin her anında hep beraber yazdığımızı duyumsadım, cümleleriyle sarmalandım. Geçmişin şahane çocukları, bugünün ve yarının güçlü, umutlu kadınları...

Bu süreçte çok söylendim, çok kaygılandım, kendime olan inancımı yitiriyorum diye düşünürken daha iyisinin olabileceğini de fark ettim. Dinlemekten, okumaktan, yazmaktan, keşfetmekten ve sözcüğe dökmekten çok keyif aldım. 6 Şubat 2023 depreminde yaşamların göçük altında kalışı, kolektif bir acı ile kavrulurken, birçok şey gibi doktora eğitimimi de sorgulamama neden oldu. Sonuçta bir iz bırakmanın önemi ve değeriyle yeniden kucaklaştım. Tanıklık ettiğim yaşantıların değeri dilerim yalnızca cümlelerde kalmaz, hayata karışır ve kış bahar, çirkinini güzel yapar. Umudu, altında kaldığı göçükten zamanında ve çok örselenmeden çıkarıp yaşama katar...

ÖZET

ERDOST, Türküler. *Pandora'nın Kutusundaki Umudu Günyüzüne Çıkarmak: Çocukluğunda Ensest Saldırıya Maruz Bırakılmış Kadınların Feminist Sosyal Hizmet Perspektifiyle Kendilerini Toparlama Gücü ve Stratejileri*, Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Ensest saldırı ve kendini toplama gücünün, güçlenme ve feminist sosyal hizmet kesişiminde irdelendiği, keşfe dayanan bu retrospektif araştırmada, meseleye dair patoloji ve uyumun ötesinde bir anlayış geliştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmada, ensest saldırı, kan, mekân, bakım, güven bağı odağında ve rızadan bağımsız ele alınırken, kendini toplama gücü ise alanyazındaki bilginin bütünleştirilmesi ile çok boyutlu bir şekilde kavramsallaştırılmıştır. Görüşme platformu, amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılarak araştırmaya katılmaya onam veren 15 kadın tarafından belirlenirken, derinlemesine görüşmelerden elde edilen anlatılar refleksif tematik analiz yönteminin yol göstericiliğinde çözümlenmiştir. Analizde anlatılar, ensest saldırının dört önemli unsuru olan sistem, fail, tanıklar ve maruz bırakılanın, eşitsiz güç ilişkileri, baskıcı ve tahakküme dayalı cinsiyet rejimi ve aileci ideoloji içerisinde görünür olabileceği şekilde ortaya konulmuştur. Sonuç olarak ensest saldırıda kendini toplama gücü, “Öznel Güçlenme Boyutu”, “Eleştirel Bilinçlilik Boyutu”, “Direncilik ve Sistemi Aşma Boyutu” ve “Kolektif, Dayanımcı ve Dönüştürücü Eylemlilik Boyutu” olmak üzere dört boyutlu bir örüntü geliştirilerek sistematize edilmiştir. Anlatılardaki güvenliği tehdit edici unsurlar Lena Dominelli'nin “Çok Boyutlu Güç Modeli” bağlamında ortaya konulurken, öznelin kendilerini toparlamalarına dair kullandıkları stratejiler ise, öznel, potansiyel ve kolektif güç stratejileri kategorizasyonunda ele alınmıştır. Araştırma sonuçları, ensest saldırıda kendini toplama gücünün hayatta kalmanın ötesinde “feminist bir kendini toplama gücü” olmasına işaret etmektedir. Etkin öznelin, özel olanın politik olduğu eleştirel bilinçliliği ile, kendi inşa ettikleri kimliklerindeki dönüşümü, sistemi dönüştürmede bir direniş gücü olarak kullandıkları anlaşılmaktadır. Pandora'nın Kutusu'nun patriyarka tarafından üretildiği, kadınlara verildiği ve sonrasında yine kadınların suçlu ilan edildiği bir rejimde, sistem kadınların inanırlıklarını sorgularken, kadınların kendilerine olan inançlarını dayanımcı bir eylemlilikle umuda dönüştürmeleri, bu araştırma ile somutlaşmaktadır. Araştırmanın sonuçları, öznelin önerileri ile de birleştirilerek, proaktif ve reaktif öneriler olarak sosyal hizmet politika ve uygulamasının, feminist perspektifle, baskı karşıtı, güçlenme ve hak odaklı değişim göstermesine yol açacak şekilde yapılandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Ensest saldırı, kendini toplama gücü, kendini toplama gücü stratejileri, güçlenme, feminist sosyal hizmet, cinsel istismar

ABSTRACT

ERDOST, Türküler. *Bringing the Hope in Pandora's Box to Light: The Resilience and Resilience Strategies of Women Exposed to Childhood Incest from Feminist Social Work Perspective*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2023.

This exploratory retrospective study attempts to establish an understanding beyond pathology and adaptation by examining incest and resilience at the crossroads of empowerment and feminist social work. Resilience is conceptualized in a multifaceted way by integrating the literature knowledge and incest is addressed through blood, space, care, trust bond and independent of consent. The narratives gathered from in-depth interviews were analyzed using reflexive thematic analysis method and interview platforms were decided by 15 women who consented to participate, being reached via purposeful snowball sampling method. The four key components of incest, -the system, the perpetrator, the witnesses and the exposed-, can be visible within narratives in terms of unequal power relations, oppressive and dominant gender regime and the familial ideology. In consequence, a four-dimensional pattern of incest and resilience has been developed and systematized namely “Subjective Empowerment Dimension”, “Critical Consciousness Dimension”, “Resistance and Transcendence Dimension” and “Collective, Solidarity and Transformative Action Dimension”. Threats to security were presented in the context of Lena Dominelli's “Multidimensional Power Model”, while the resilience strategies used were addressed in the categorization of subjective, potential and collective power strategies. The results demonstrate that the resilience regarding incest is a “feminist resilience” beyond survival. Active agents, with critical consciousness of private is political, use the transformation in their self-constructed identities as a power of resistance in transforming the system. This research embodies how women's faith in themselves, despite the system questions their credibility, is transformed into hope through solidarity action in a regime where patriarchy produces Pandora's Box, gives it to women, and declares them to be criminals. The results, combined with the suggestions of the participants, are structured as proactive and reactive suggestions in such a way that social work policy and practice will demonstrate an anti-oppressive, empowerment based and rights-oriented transformation through a feminist perspective.

Keywords

Incest, resilience, resilience strategies, empowerment, feminist social work, sexual abuse

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	iv
ETİK BEYAN.....	v
ADAMA	vi
TEŞEKKÜR	vii
ÖZET	x
ABSTRACT.....	xi
İÇİNDEKİLER	xii
TABLOLAR DİZİNİ	xviii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER.....	3
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	9
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AYIRICI ÖZELLİKLERİ.....	10
1.4. ARAŞTIRMANIN KAVRAM HARİTASI, SÖZLÜĞÜ VE DİLİ.....	12
1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	15
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	17
2.1. AİLE, GÜVEN, BAKIM VE MEKAN BAĞLARI ODAĞINDA ENSEST SALDIRI	17
2.1.1. Ensest Saldırıya Tarihsel ve Kavramsal Bir Bakış: Ezelden Gelen “Tabu”.....	17
2.1.2. Cinsiyet Rejimi ve Cinsiyet Rejiminin Ürettiği Aile Kurumunun İçerisinde Gerçekleşen Bir Cinsel İstismar Olarak Ensest Saldırı.....	31
2.1.3. Çocuğun Cinsel İstismarı Olarak Ensest Saldırı.....	36
2.1.4. Kadına Yönelik Şiddet Olarak Ensest Saldırı.....	41

2.1.5. Encest Saldırıya İlişkin Dünyadaki İyi Uygulamalara Örnekler.....	44
2.1.5.1. İzlanda Feminist İlkelerle Kendine Yardım Grubu.....	47
2.1.5.2. Norveç Encest Merkezleri.....	49
2.1.5.3. Fransa Encest ve Çocuklara Yönelik Cinsel Şiddet Bağımsız Komisyonu (CIIVISE).....	52
2.1.6. Encest Saldırıya Karşı Savaşmada Türkiye'deki Politika ve Hizmetler.....	58
2.2. ENCEST SALDIRIYA MARUZ BIRAKILAN KADINLARDA YAŞAMBOYU SÜREN BİR MÜCADELE OLARAK KENDİNİ TOPARLAMA GÜCÜ.....	72
2.2.1. Encest Saldırıda Kendini Toparlama Gücü ve Boyutları.....	72
2.2.2. Feminist Sosyal Hizmet ve Güçlenme Bağlamında Encest Saldırıda Kendini Toparlama Gücü	80
2.2.3. Encest Saldırıya Maruz Bırakılanların Kendilerini Toparlamalarında Destekleyici ve Yıkıcı Dinamikler	95
3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	105
3.1. ARAŞTIRMAYI YAPILANDIRAN YÖNTEMBİLİM VE YÖNTEM.....	105
3.2. ARAŞTIRMANIN ADINI KOYMA SÜRECİ	116
3.3. SAHAYA GİRİŞ	119
3.4. ARAŞTIRMANIN ÖZNELERİ.....	121
3.5. VERİ TOPLAMAKTAN ÖTE BİR DENEYİM VE YAŞANTI OLARAK ÖZNELERLE İLİŞKİLENMEYE ÖZDÜŞÜNÜMSEL BİR BAKIŞ.....	127
3.6. ETİK ÇERÇEVE	138
3.7. ARAŞTIRMANIN ANALİZ SÜRECİ	142
4. BÖLÜM: ANALİZ.....	146
4.1. YIKILMIŞ BİR EVİN ENKAZINDA TOPLUMSAL VE ÖZNEL PRANGALARLA MÜCADELE ETMEK	148
4.1.1. Encest saldırıda kendini toplama gücüne çelme takan kemikleşmiş toplumsal normların ve yapıların oluşturduğu engeller.....	150
4.1.1.1. Toplumdaki çocuk algısı ve bununla bağlantılı olarak çocuğun ihmal ve istismarı “Zaten çocuğun bedeni o kadar kendine ait değil ki. O zaten oradan oraya	

- sürüklenen, giydirilen, çıkartılan, ağzına bir şeyler sokuşturulan, hani birinin ağzına şaplak atabildiği vesaire.” 151*
- 4.1.1.2. Toplumsal zorbalık olarak tahakküm ve tahakkümün kendi ürettiği normlar, tabular ve kutsallarla işbirliği “*Yani hani onların dediği gibi olmak zorundaydım. Onlar senin hani nasıl olmanı istiyorsa o şekilde olmak durumundaydım.*” 158
- 4.1.1.3. İnanılmayan kız çocuğu ve duyguların toplumsal inşası: Tahakkümün ensest saldırıdaki utanç, değersizlik ve suçluluk görünümündeki izleri “*Bütün yani, tüm ilişkilerim, yani yabancılarla karşılaştığım tüm ilişkilerim hep bir utanç duygusu, hep bir şey, yetersizlik, değersizlik duygusuyla olduğu için, ne bileyim, yolda karşılaşsam selam vermeye utandığım falan ilişkiler oldu.*” 174
- 4.1.1.4. Faille ortaklık kuranlar: Yıkıcı veya güçsüz tanıklar “*Bilmiyorum yani, birinin dönüp bana ‘sen nasılsın?’ demesini bekledim herhalde.*” 184
- 4.1.1.5. Politika, hizmet ve özneleriyle ataerkinin kurumlarının yükü “*Müdür ‘bildirirsek okulumuzun adı kötü olur, kirlenir’ gibisinden bir şey takınmış. Tabii ben bunları sonra öğrendim.*” 195
- 4.1.2. Ensest saldırıda kendini toparlama gücüne ilişkin öznel duruma bağlı olarak ayağa takılan taşlar..... 206
- 4.1.2.1. Dört duvar arasına sıkışmış mahrem saldırı ve kaçışın çıkmaz yolları “*Aslında her ensest vakasını zorlaştıran şey yani, bu insanların çok ailenin içinden ve duygusal anlamda yakın hissettiğiniz insanlar olması.*” 207
- 4.1.2.2. Sırtını dünyaya yaslayamamak: Güvensiz bir dünya algılayışı “*O yanan ışık bana bir sürü şeyi anlatıyor. Sanki uyumuyorlar şu an gibi. Uyumayan çocuklar var gibi. Onu hatırlatıyor...*” 216
- 4.1.2.3. Suskunlaştırılma, sansürlenme ve duyulmama “*Bizim ailemizde tabu olan şey ensest değildi. Bizim ailemizde tabu olan şey konuşmaktı.*” 222
- 4.1.2.4. Saldırının anlamlandırılması ve çerçeveslendirilmesindeki engeller “*Hiç hiç hiç hiç bekleyebileceğin zaten ve idrak edebildiğin bir şey değil.*” 226
- 4.1.2.5. “Saldırının saldırısı” olarak ensest saldırının bedene saldırısı “*Saçımı kestikten sonra her şey taş kesildi. Ben taş kesildim. Neden bunu yaptığımı bile anlayamadım.*” 229
- 4.1.2.6. Ensest saldırıyla beraber mücadele gerektiren ve öznel olarak güçlenme gereksinimi duyulan başka alanların varlığı “*Çok kısa bir süre sonra, başladıktan çok kısa bir süre sonra çok rahatsız etmeye başladı fakat karşı koyma gücüm yok.*” 234
- 4.1.3. Birinci Ana Tema Sonuç ve Değerlendirme.....243

4.2. ENKAZDAN ÇIKMAYI VE ZİNCİRLERDEN KURTULMAYI KEŞFETMEK: ÖZGÜRLEŞMEYE DOĞRU GİDEN YOLUN TAŞLARINI ÖRMEK 272

4.2.1. Enkazdan çıkarken ve zinciri koparıırken ilkyardım çantasındakiler: Özel donanım ve güçler 274

4.2.1.1. Yaşamın kontrolünü ele almak: Kendi ayaklarının üzerinde durmak, yeterlik hissi ve kendilik değeri “*Ya elalem diye bir şey yok. Yani sen varsın. Sen! Ve sen önemlisin.*” 275

4.2.1.2. Destekleyici bağlar: Yapıcı veya güçlü tanıklar “*Elini tutacak yakınında bir el*” 286

4.2.1.3. Hayatta kalanın şifalanması: Psikoterapi “*...ne kadar erken başlanılsa tedavi, iyileşme o kadar başarılı olur. Çünkü zaman ilerledikçe şey büyüyor. İşte o kırıklarla sakatlanmış bir şekilde devam etmeye çalışıyorsun hayatına.*” 294

4.2.2. Direniş ve karşı koyma stratejileri.....302

4.2.2.1. Gücün ve baskının reddi “*Şey nasıl dik dik oldum, dik olmaya başladım evde. Hani bu asi, asi davranmaya falan başladım.*” 303

4.2.2.2. Bellek oyunları: Karakutuyu gizlemek / kayıt sisteminin yıkımı “*Aslında normalde çocukluğuma dair bir sürü anılarım var ama bunu hiç hatırlamıyorum. Yani nasıl başladı? Ne oldu? Bunları hiç hatırlamıyorum.*” 308

4.2.2.3. Bir güç kullanma aracı olarak risk alma, kendine zarar verme ve özkıyım “*En azından yaşamımı sonlandırırken kendi kontrolümde sonlandırmalıyım.*” 313

4.2.2.4. Yararın dile gelmesi: Çığlığın sessizliğinden sessizliğin çığlına “*Yükünü azaltmayabilir. Ama seni güçlü kılıyor paylaşmak. Özgürleştiriyor.*” 318

4.2.3. Eleştirel bilincin gelişmesi: Deneyimin ve anlamın bilince dönüşmesi.....325

4.2.3.1. Bir dönüm noktası olarak “*anlamlandırma*”: Enstest saldırının çerçevelenmesi ve yeniden çerçevelenmesi “*Sen değiştiğin için senin de açın değişiyor, olaya bakış açın. Belki farklı bir, kabullenmenin yanı sıra, farklı bir anlam vermeye de başlıyorsun zaman içerisinde sanırım.*” 326

4.2.3.2. Gücün, kaynakların ve travma sonrası gelişmenin farkına varmak “*Çocukken de güçlü bir insandım ben. Bu kadar şeyi yaşarken aynı zamanda bir çocuk olmak çok zordu çünkü.*” 340

4.2.3.3. Yasını tutmak: Çatışmadan kabule geçmek, o zamanın çocuğuyla barışmak ve takılıp kalmamak “*Başına bir şey gelebilir, canını yakabilir bu senin, bir süre üzülebilirsin, sonra bir gün kalkarsın ve ‘evet hayat böyle’ deyip devam edersin.*”... 347

4.2.3.4. Politik olarak değersizleştirilen şeylere değerini teslim etmek: Yüzleşmek ve hesaplaşmak “ <i>Suçtu verecektim sahibine diyordum o yani, bu suçtan kurtulacağım. Sahibine vereceğim diyordum artık yani mahkeme onun için olacaktı.</i> ”	357
4.2.4. İkinci Ana Tema Sonuç ve Değerlendirme.....	369
4.3. KISIR DÖNGÜDEN ÜRETKEN DÖNGÜYE: ENSEST SALDIRIDA BİRBİRİNİ DOĞURAN KENDİNİ TOPARLAMA GÜCÜ VE GÜÇLENME.....	390
4.3.1. Sistemi ve evi aşmak: Kabuğu kırarak yeniden yaşam bulmak.....	391
4.3.1.1. Kutsalların yıkımı ve aileci ideolojiye itiraz “ <i>Sonrasında kendim sadece dedim ki, ben bu değerleri artık sahiplenmiyorum. Ve bu değerlere ait kalıntı gördüğümde, kendimde bu değerlere ait kalıntı gördüğüm zaman bile bununla savaşıcağım.</i> ”	392
4.3.1.2. Yaranın kamusallaşması: “Kral çıplak!” diyebilmek “ <i>İfşa bir sancı gibi. Hani bir doğum sancısı gibi, çok zor. Çok sancılı. Ama sonrasında aldığın şey, çok güçlendiriyor.</i> ”	397
4.3.1.3. İstemin dayattığı tehditkar ve tehlikeli duygulardan kurtulma “ <i>Hani o suçluluk duygusunun kalkması bir perdenin kalkması gibiydi. Yani ben her şeye aslında bir perdenin arkasından bakıyormuşum sanki.</i> ”	402
4.3.1.4. Sisteme kafa tutarak dönüştürücü bir değişim sağlamak “ <i>Yani artık bu çevreyi dönüştürme. Kendimi dönüştürdüm, çevremi de dönüştüreyim tarzı bir baş etme sürecim var.</i> ”	406
4.3.2. Yaşamla yeniden bağ kurma, yaşama sevincini yakalama ve umuda sarılma.....	411
4.3.2.1. Yetişkin duygusal ilişkilerde partnerle kurulan kazanılmış güvenli bağlanma ve cinsel doyumla buluşma “ <i>Yani bir şeyi gönlün aka aka sevmek. Hani çok zenginleştiren bir şey vesaire. İnsanın gönlünü büyüten bir şey vesaire. Çok iyileştirir tabii...</i> ”	412
4.3.2.2. İçini dökerek kendini toparlamanın bir biçimi olarak üretim, sanat ve yeni uğraşlar “ <i>Yaratmak yaratmak zaten işin özünde yaratmak. Yaratıkça insan kendini buluyor. Zaten ünlü ressamlar ya da müzisyenler içlerindeki acıları paylaşmıyorlar mı? O kadar başarılı olmasının tek sebebi yarattıkları şey. İçlerindeki travmaları, acıları.</i> ”	418
4.3.2.3. Farklı hikayelerin bir araya gelmesi ve bütünlenmesi: “ <i>Dayanışmacı arkadaşlık</i> ” “ <i>Çok ortak hikaye... Bir tür dayanışma alanı açmak, bir iyileşme yolunun yolculuğunu paylaşmak gibiydi benim için.</i> ”	422
4.3.2.4. Dünyayı değiştirme düşünde bir uğrak: Sosyal eylemlilik “ <i>Bunun bir psikiyatrik mesele olduğuna da inanmıyorum. Bu tamamen toplumsal bir meseledir.</i>	

<i>Bütün toplumun tüm kurumlarıyla, tüm bireyleriyle bu konuyu konuşup tartışıyor olmasıyla sağlanacak bir şeydir.”</i>	427
4.3.2.5. Güçsüzlüğü mayalayanlara karşı sınır koyarak yaşamla bağ kurmak: Kendi dünyanın sınırlarını çizmek “ <i>Dışarıya karşı zaten güçlü olmak zorunda olduğum için hiçbir şeyden korkmuyorum diye, bir mekanizma, bir duvar ördüm hani kendimle dış dünya arasına.</i> ”.....	431
4.3.2.6. “Yaralı şifacı”nın şifa dağıtması “ <i>Kendim gibilerin iyileşmesine destek olunca kendimi toparladım.</i> ”.....	438
4.3.2.7. Yara ışığın içeriye sızdığı yerdir: Kimliğin yeniden inşası “ <i>Hani ruhunu şöyle sıkmışsın, tüm kemiklerin kırılmış gibi hani her seferinde. Öyle süreçler oldu ama onun da sonucunda hani o kemikler birleştikten sonraki halden memnunum.</i> ”.....	458
4.3.2.8. Pandora’nın Kutusu’ndaki umudu günyüzüne çıkarmak “ <i>Yani ve biz o çocuğun duygusuyla taşıyoruz bunu bir ömür boyu. O yüzden anlatmak çok iyi geliyor. Ve ben umuthuyum da yani.</i> ”.....	464
4.3.3. Üçüncü Ana Tema Sonuç ve Değerlendirme.....	468
5. BÖLÜM: SONUÇ	489
5.1. GENEL SONUÇLAR	492
5.2. ÖNERİLER	521
KAYNAKÇA	540
EKLER	583
EK 1. Eğitim Katılım Sertifikası.....	583
EK 2. Araştırma Öznelerine İlişkin Bilgiler Tablosu.....	584
EK 3. Enstest Saldırı Sürecine ve Sonrasına İlişkin Bilgiler Tablosu.....	588
EK 4. Araştırma Çağrı Mektubu.....	594
EK 5. Gönüllü Katılım Formu.....	595
EK 6. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yönergesi.....	597
EK 7. Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon Onayı.....	599
EK 8. Orijinallik Raporu.....	600
EK 9. Öznelerin Enstest Saldırıda Kendilerini Toparlama Gücü Durumları ve Tanımları ...	600

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Araştırmanın Öznelerine İlişkin Bilgiler	584
Tablo 2. Ensest Saldırı Sürecine ve Sonrasına İlişkin Bilgiler	588
Tablo 3. Araştırmaya Katılan Öznelerin Görüşmenin Yapıldığı Yaş ve Ensest Saldırının Failine Göre Kendilerini Toparlanmış Hissetme Durumları ile Kendilerini Toparlama Gücü Tanımları.	601

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Çocukluğunda Encest Saldırıya Maruz Bırakılan Kadınlarda Kendini Toparlama Gücü Ana Tema Haritası	148
Şekil 2. Yıkılmış Bir Evin Enkazında Toplumsal ve Öznel Prangalarla Mücadele Etmek Tema Haritası.....	150
Şekil 3. Enkazdan Çıkmayı ve Zincirlerden Kurtulmayı Keşfetmek: Özgürleşmeye Doğru Giden Yolun Taşlarını Örmek Tema Haritası.....	274
Şekil 4. Kısır Döngüden Üretken Döngüye: Encest Saldırıda Birbirini Doğuran Kendini Toparlama Gücü ve Güçlenme	391
Şekil 5. Ayrıntılı Tema Haritası.....	490
Şekil 6. Dominelli'nin "Çok Boyutlu Güç Modeli"ne göre Encest Saldırıya Dair Kendini Toparlama Gücünde Güvenliği Sağlayıcı Unsurlar	500
Şekil 7. Encest Saldırıda Kendini Toparlama Gücü Örüntüsü	517
Şekil 8. Öznelerin Encest Saldırıda Kendilerini Toparlamalarına Dair Geliştirdikleri Güç Odaklı Stratejiler.....	519

GİRİŞ

Ensest saldırı, cinsel şiddetin hem çocuğa hem de kadına yönelik bir biçimi olarak tarihsel süreç içerisinde kendini örtük bir şekilde varetmiştir. Saldırının, eşit olmayan bir sistemin ürünü olması, aynı sistem içerisinde sistemden beslenerek varlığını sürdürmesi ve mücadele alanında da yine sistemin politika ve kurumlarıyla hareket etme zorunluluğu, ensest saldırının toplumsal bir şiddet olmasını da beraberinde getirmektedir. Saldırının, sistemin normlarını öznelere öğreten, bunun gözetim ve denetimini de üstlenen aile içerisinde gerçekleşiyor olması, diğer taraftan ailenin öznelere maruz bırakıldıkları travmalarda önemli bir sosyal destek kaynağı olarak görülmesi, ensest saldırıya karşı savaşmada direniş gücünü zayıflatmaktadır. Bu nedenlerden ötürüdür ki, cinsel şiddet konusunda olumlu anlamda alınan yol, ensest saldırıda biraz daha geriden gelmektedir.

Ensest saldırı, toplumsal norm, tabu ve kutsallarla güçbirliği yaparak kendini yeniden ürettiği bu bağlamda, bilimsel açıdan da sürekli olarak olumsuz etkileriyle ele alınmış, mücadele alanı fail açısından da maruz bırakılan açısından da “patolojik olan birey”e indirgenmiştir. Bu yaklaşımlar, saldırıya maruz bırakılan öznelere “mağdur” veya “kurban” olarak tanımlayarak, maruz bırakıldıkları ensest saldırı sonrasında kendilerini toplama güçlerini ve bunun toplumsal bağlamını görmezden gelebilmiştir. Dolayısı ile, kadınların, deneyimledikleri eşitsiz ve baskıcı pratikler ile bu pratiklerle mücadelelerinde güçlü oldukları tarafları, başka bir deyişle, kadınların güce karşı direnişleri sürecinde farklı biçimlerde ortaya çıkan kendilerini toplama kapasitelerini yine onların yaşantı, deneyim ve düşünceleri ile görünür kılmak gerekli olmuştur. Ensest saldırıda kendini toplama gücü, özel alandaki direnişten, kamusal alandaki politika, kurum ve kurum çalışanlarına, hukuk sürecinde saldırının tanımlanmasından ifşaya, dayanışmadan sosyal eylemliliğe, bir adaletsizlik ve eşitsizlik meselesi olarak politiktir. Öznel olana odaklanmak ve bağlamı gözetmemek, çoğu zaman güç eşitsizliklerini, baskıyı ve ayrımcılığı yeniden ürettiğinden, tersinden okunduğunda engelleri ve baskıları anlamak ve adlandırmak da mücadele gücünü artırmaktadır. Feminist söylem açısından da bağlamıyla birlikte ele alınan kendini toplama gücü, kendi kaderini tayin hakkını elinde bulunduran etkin özne açısından değişimi ve umudu yükselterek direnci ve dönüştürmeyi beraberinde getirecektir. Dolayısıyla bu araştırmada *feminist bir kendini toplama gücünden ve anlayışından söz etmek mümkündür*. Bu doğrultuda her biri etkin bir özne olan ensest saldırıya maruz bırakılanların kendilerini toplama güçlerini odağa alarak, hayatta kalmanın ve başa çıkmanın da ötesinde bir dönüşüm ve dönüştürme gücüne dikkat çekmek

önemlidir. Böyle bir bakış açısıyla hareket etmek, hem saldırıya karşı direnme ve yeni bir kimlik inşa etme sürecindeki ensest saldırıya maruz bırakılan kadınlar için, hem saldırıya tanıklık edenler için, hem de feminist sosyal hizmet politika, uygulama ve uygulayıcıları için yol gösterici ve derinlikli bir perspektif ortaya koyacaktır.

“Hepimiz yola çölde bir yerde kaybolmuş bir kemik yığını, kumun altında yatan dağınık bir iskelet olarak başlarız. Bizim işimiz geçmişi yeniden günyüzüne çıkartmaktır. Ancak gölgeler yerli yerinde olduğunda en iyi şekilde gerçekleştirilebilen, zahmetli bir süreçtir bu, çünkü uzun uzun bakmayı gerektirir. *La Loba* (kurt kadın) bize neye bakmamız gerektiğini gösterir – tahrip edilemeyen hayat kuvvetine, kemiklere bakmamız gerektiğini öğretir. ... Eğer doğru şarkıyı söylersek, vahşi ruhun psikik kalıntılarını hatırlayabileceğimizi ve onu şarkılarla tekrar canlandırabileceğimizi vaat eder. *La Loba*, topladığı kemiklerin üstüne şarkı söyler. Şarkı söylemek, ruh sesini kullanmak demektir. Soluk yoluyla, kişinin gerçek gücünü ve ihtiyacını dile getirmek, rahatsızlık çeken ya da eski gücüne kavuşma ihtiyacı duyan şeye ruhunu üfleme demektir.” (Estés, 2014, ss. 40-41)

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Cinsel istismar başlığı altında değerlendirilen ensest saldırı, diğer istismar türlerinden farklı olarak, istismarla mücadelenin odağına aile, devlet, cinsellik gibi kutsallarla mücadeleyi de yerleştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Söz konusu kutsallardan ötürü, ensest saldırının, ulusal yasal mevzuatta bir tanımının dahi olmaması, gündem yapılmaması, maruz bırakılanların aile duvarları arasında kapalı kalmasıyla sisteme takılmamaları, zor bir çalışma alanı olması nedeniyle araştırmaların sayıca sınırlılığı, varolan durumların sayısal veri olarak kamu istatistiklerine yansıtılmaması, üzerinin örtülmesi yani yok sayılması nedeniyle görünürlüğü görülme sıklığını yansıtmaz. Ulusal alanyazında ensest saldırı konusunda yürütülen araştırmalara bakıldığında, çoğunlukla kamu kurum ve kuruluşlarına yapılan başvurular üzerinden ya da sınırlı olarak paylaşılan kurum istatistiklerinden elde edilen bilgilerin derlendiği, klinik çalışmalardan, olgu sunumlarından, uzmanlarla veya hizmet sunanlarla yapılan görüşmelerden ya da kadına yönelik şiddet, sağlık ve hukuk alanlarında yürütülen araştırmaların bulgularından ensest saldırıya ilişkin bilgiye erişilmeye çalışıldığı görülmektedir. Burada ensest saldırı yaşantılarının sayılaştırılması gereksinimi, öznel olanı değersizleştirme değil varolan durumun farkına varma ve anlamı kolaylaştırma olarak okunmalıdır. Sözümlü ettiğim birçok yolla yapıldığı gibi, yaşanan istismarı inkar etmek ve istismarın ifade edilmesi arasındaki çatışmayı Herman (2021, s.1) “psikolojik travmanın merkezi diyalektiği” olarak tanımlamakla birlikte “gizlilik ve sessizlik failin ilk savunma hattıdır” (2021, s.10) demektedir. Herman’ın tanımından hareketle, ensest saldırıyı görünmezleştirmenin ve bir toplumsal inkar sonucunu doğuran bu kaçınmanın, faille bir çeşit işbirliği yapmak olduğu, ensest saldırıya maruz bırakılanın ise bu şekilde psikolojik travmaya mahkum edildiği şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle ensest saldırıya maruz bırakılanın sesini duyurmaya yönelik yürütülen araştırmalar, oyunbozan¹ birer savunuculuk eylemidir de denebilir. Ben de adını salt “araştırma” kavramıyla sınırlandırmaktan çekindiğim bu deneyim ve sürecin, halı altına süpürülme eğilimine karşı gelerek, çocukluğunda ensest saldırı yaşamış kadınların kendini toparlama güçlerini ve kendilerini toparlama gücü stratejilerini, öznelerin anlatılarını görünür kılarak ele alması

¹ Aksu Bora’nın, 2017 yılında Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi olan Moment Dergi’de yayınlanan makalesinde Sara Ahmed için kullandığı “Oyunbozan Feminist” tanımlamadan esinlenilmiştir.

bağlamında, kuramsal ve pratik bilgiye katkı sağlamanın yanında oyunbozan bir savunuculuk eylemi ve eylemlilik süreci olarak ifade edilebileceğini düşünüyorum.

Toplumsal yaşamda “kritik” olarak etiketlenen konularda sağlık boyutunun olması, çoğunlukla o sorun alanının dile getirilmesi, sorun alanına ilişkin politika ve hizmet geliştirilmesi ve müdahalelerde bulunulması açısından kolaylık, meşruiyet ve kabul edilebilirlik sağlar. Ensest saldırıya ilişkin bugüne kadarki araştırmalar da çoğunlukla öncelikli olarak sağlık alanında yürütülmüş ve ensest saldırı, patoloji boyutuyla ele alınmıştır. Travma ve iyileşme çalışmaları, iyileşmenin çok bileşenli yapısını ve dolayısıyla kimliğin bütününe odağına alması gerektiğini merkezde konumlandırmayarak, semptomların azaltılması ve/veya yok edilmesine kanalize olmuştur (örn. van der Kolk, 2018). Bir başka şekilde ise, failin patolojikleştirilmesi istismarın kabul edilebilirliği için bir dayanak olarak görülürken, maruz bırakılanın patolojize edilmesi ise aslında ensest saldırının gerçekleşmediğine dair inkar, reddetme gibi mekanizmalara alan tanımakla birlikte, sorunun toplumsal boyutunun da gerektiği kadar dikkate alınmamasını beraberinde getirmiştir. Böylece ensest saldırıya yönelik çalışmalarda kadının toplumsal alanda erkeğe göre ikincil konumu ve ebeveyn-çocuk ilişkisindeki gizli güç ilişkilerinden söz edilmemiştir (Dominelli, 1989). Bu eksiklik, Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu (International Federation of Social Workers - IFSW) ve Sosyal Hizmet Okulları Uluslararası Birliği Genel Kurulu (International Association of Schools of Social Work - IASSW) tarafından 2014 yılında yapılan “Sosyal hizmet, sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmelerini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal hizmet, sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkelerini merkeze alır. Sosyal hizmet teorileri, beşeri bilimler, sosyal bilimler ve yerel bilgi ile desteklenen sosyal hizmet, yaşam zorluklarıyla mücadele etmek ve iyilik halini geliştirmek için insanlarla ve yapılarla çalışır. Sosyal hizmetin bu tanımı ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde geliştirilebilir.” tanımıyla da örtüşür şekilde, sosyal hizmet disiplinine hem bir sorumluluk yüklemekte hem de bir çalışma alanı açmaktadır.

Bu alan içerisinde sosyal yapıların getirdiği eşitsizliğe eşlik eden baskıcı uygulamalar, özneleri tek tipleştirerek farklılıklarını gözetmeyen ayrımcı yaklaşım, öznelerin “güçsüz ve alıcı” olmak ve “bir aile içerisinde” yaşamak dışında konumlandırılmamasına neden olmuştur. Muhafazakar sosyal hizmet politika ve uygulamaları da hem dünya genelindeki bu yaklaşımdan etkilenmiş, hem de ülke içerisindeki dinamikler, söz konusu akımı pekiştirmiş, daha da besleyerek kemikleştirmiştir. Bu

yaklaşım, özellikle aileyi kendisinin bir uzantısı olarak gören ve hizmet sunumunda aileye temel bir rol biçen devlet tarafından üretilen muhafazakar sosyal hizmet politikalarına dayanak sağlamıştır. Ben de bu araştırmada, salt patoloji ve semptomlara odaklanmak ve bu şekilde öznelerin güçsüzleştirilmesine neden olmaksızın, öznelerin kendini toparlama gücünü merceğe aldım. Sosyal hizmet kuram ve pratiğinde kendini toparlama gücünü anlamaya çalışırken, etkin özneye yapısal gerçeklerden ayrı yaklaşmak, öznelerin adil olmayan sistemler tarafından daha fazla ezilmesine neden olabilirken, öznenin bağımsız olarak sosyal yapılara odaklanmak da öznelerin güçsüzleştirilmesi ve marjinalleştirilmesini beraberinde getirebileceğinden, etkin özneyi, sosyal yapıyı ve her ikisi arasındaki etkileşimi mercek altına almak gereklidir (Van Breda, 2018). Çevre, özne ve aradaki karşılıklı ilişkiyi yok sayma noktasında, varolan eşitsizlikleri yeniden üretme riskiyle karşı karşıya kalılabileceğinden hareketle, araştırmamda ensest saldırı ve kendini toparlama gücünü bu ilişkiselliği gözetenek kurguladım.

Ensest, tarihsel olarak aile için ve dolayısıyla toplumsal düzen için yıkıcı görülse de, feminist perspektif ensestin aslında erkek egemen toplumsal düzen tarafından üretildiğini ve sürdürüldüğünü öne sürerek (Bell, 1993, s.57), feminist sosyal hizmet politika ve pratiklerinde de alternatif bakışını ve karşıt hizmetlerini yaratmıştır. Ezilen, haksızlığa uğrayan, kendini gerçekleştiremeyen ve sistemin dışına itilen öznelerin özgürleşme ve güçlenme olanağını feminist sosyal hizmet politika ve uygulamaları görünür kılmıştır. “Kişisel olanın politik olması” ilkesiyle “çevresi içerisinde birey” yaklaşımının yanı sıra baskı karşıtı güçlenme pratiklerinin ortaklığıyla cinsel istismar özelinde de sınırları ve içeriği daha farklı yapılandırılmış bir alan yaratılmıştır. Candansayar da (2009) cinsel şiddetle mücadelede maruz bırakılanın yalnız bırakılmasıyla beraber esas rolün de doğrudan ona verilmesinin, şiddeti yeniden üreten bir pratik olduğunu söylemekle birlikte, bunun bir siyasi pratik faaliyet olması gerekliliğini öne çıkararak, kişisel olanın politik olmasından yana diğer taraftan bir vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşımın çerçevesi, benim de araştırmamın içeriğini ensest saldırı, güçlenme, kendini toparlama gücü ve feminist araştırma yöntemi olarak o çerçevenin içerisine sığdırmamı sağladı. Ancak bu sığdırma olanağının beni sınırlandırmaktan öte, gereken noktalarda yol haritamı belirlemek, bazen de düşleyebileceğimden fazla boyutlarıyla bana bir zenginlik sağlamak açısından katkı sunacağını düşünerek yola koyuldum. Konunun perspektifinin geniş olması, araştırmanın kurgusunu genel olarak cinsel istismar, daha spesifik bir şekilde hem bir çocuk istismarı olarak hem de kadına yönelik şiddet olarak ensest saldırı, geniş tanımıyla kendini toparlama gücü, feminizm, güçlenme ve travma gibi çok kapsamlı bir yaklaşımı benimsememi zorunlu kıldı. Çocukluğunda ensest saldırıya maruz

birakılmış kadınların kendilerini toplama güçleri ve kendilerini toplama gücü stratejilerini çalışıyor olmak, meseleyi boylamsal olarak değerlendirmenin önemini ortaya koyarken, hem geriye dönük bir çocukluk bilgisini hem de bugünün kadınlık bilgisini harmanlama gereksinimini gerekçelendirdi. Aynı zamanda konuyu yaşa dayalı iktidar ile toplumsal cinsiyete dayalı iktidar bağlamında (Çavlin, Kardam ve Aliefendioğlu, 2018, s.17) ele almamı da bir koşul olarak belirledi. Bu noktada, çocuğun büyüdüğü evde toplumsal baskı ve eşitsizliklerin bir norm olabileceği, bu evi çevreleyen toplumsal yapıların yaşam alanına yönelik saldırı ve tahakkümü, daha somut olarak ifade edildiğinde ise ataerkil düzenin politikaları, hizmetleri, kurumları ve kurumlarda çalışanlar araştırmada göz ardı edemeyeceğim unsurlar olarak ortaya çıkmış oldu. Dominelli'nin (2021, ss.40-44, s.266) “Çok Boyutlu Güç Modeli” de, baskı karşıtı sosyal hizmet müdahalesinde bireyler merkezde olacak şekilde, bireylerin etkileşime girdikleri farklı bağlamların bütüncül müdahalenin odağında olmasına işaret ederek, bunun durumu politikleştirdiğini, sorumluluğu olan diğer aktör ve unsurların da çözüme ortak edilmesini sağladığını ileri sürmesi yoluyla, bu yaklaşıma kuramsal bir zemin yaratmış oldu.

Alanyazında yer alan ensest ve kendini toplama gücü tanımlarının belirli noktalarda geleneksel ve anlamaya çalıştığım bağlam açısından yetersiz kaldığını düşündüğüm için araştırmanın başında her iki kavramı da, alanyazındaki bilgileri harmanlayarak daha geniş çerçevelendirmem gerektiğine karar verdim. Bu bağlamda; öncelikle ensest saldırıyı, çocukluk döneminde yaşanan bir cinsel şiddet biçimi olarak araştırmanın odağına alacağımdan, “ilişki” boyutuyla kavramsallaştırmamaya karar verdim. Cinsel şiddet içeren bir çocuk istismarı biçimi olarak ensest saldırıda, içinde bulunulan yapısal eşitsizlikler ile yaşa ve toplumsal cinsiyete dayalı hiyerarşik ilişkiler odağında rıza aranmasının mümkün olamayacağı ve bu biçimiyle ensest ilişki olarak görülemeyeceğinden hareketle, ensest saldırı olarak kavramsallaştırma ön kabulüyle yola çıktım. Bununla birlikte, yasaların dar bir alana sıkıştırdığı tanımları genişleterek, Tez İzleme Komitesi Toplantısında Selçuk Hocanın kanbağına ek olarak, güven bağı ve mekan bağı da tanıma katma önerisine bakım bağı da ekleyip, bu dört bağ kapsamındaki her türlü cinsel şiddet içeren eylemi, sözü, tavrı ve tehdidi ensest saldırı olarak tanımladım. Kavramsallaştırmamda Dominelli ve arkadaşlarının (1986 akt. Dominelli, 1989) “güven ilişkisi içerisinde, bir bireyin diğerine bağlı veya bağımlı olduğu durumlarda yaşanan istenmeyen tüm cinsel yakınlaşmalar” tanımı, Ellenson'un (1986; Robbins, 2019) “bir güven veya otorite pozisyonunu veya bakıcılık rolünü (akrabalıktan bağımsız olarak) ihlal eden bir yetişkin ile bir çocuk arasındaki tekrarlanan fiziksel cinsel temas” tanımı ile Misra'nın (2014) “Bir çocuğun evi son sınırdır. ...gidecek hiçbir yer yoktur. ... Bu nedenle, bir

aile üyesi tarafından değil, ‘güvenilir’ bir kişi tarafından sürdürülen herhangi bir cinsel istismar ensest olarak tanımlanabilir.” yaklaşımları benim için birer alanyazın dayanağı oldu. Ayrıca feminist araştırma yöntemi bilgisi ile de kadınların yaşadıkları saldırıyı ensest saldırı olarak tanımlamalarını bir önkoşul olarak kabul etmeye karar verdim. Saleebey (1996, 2006) tarafından “içgörü, kapasite ve bilgi geliştirme”, Payne (2011) tarafından ise “zorluklardan geri dönme yeteneği ve bu kapasiteyi biliyor olmanın verdiği güven” olarak tanımlanan kendini toparlama gücünü ise, “yaşanmış bir travma veya zorluğun üstesinden gelirken, özneye, toplumsal yapıya ve sisteme, aynı zamanda bunlar arasındaki ilişkilenebilirliğe göre başka biçimler kazanan; dönemsel; çok katmanlı; farklı değişkenlere ve bağlama göre şekillenen; varolan, gelişen, değişen ve dalgalanan; içinde uyumla beraber direnci, bu dirençle birlikte ise dönüşmeyi ve dönüştürmeyi de barındıran; bazı durumlarda normatif olmayan atipik bir yapıya sahip; kapasiteye, sürece, özelliğe (trait), araca (strateji) ve sonuca vurgu yapan karmaşık ama geliştirici, içgörülü ve bütünleşmiş bir güç” olarak kavramsallaştırdım. Güçlenmeye ilişkin alanyazın ve Saner’in (2021a) “kırılğanlık – direngenlik – dayanıklılık – esneklik” olarak mevsimsel bir döngü yaklaşımı, oluşturduğum tanımlamada ufku açtı diyebilirim. Son olarak yine feminist araştırma yöntemi doğrultusunda öznel deneyimlerini kendilerini toparlama gücü tanımlarının da araştırmaya başka bir perspektif katabileceğine inandım.

“Bir zorluğun üstesinden gelirken, aynı zamanda o zorluğu ve farklı yönlerini potansiyel olarak değiştirmek veya önemli ölçüde dönüştürmek” (Hart ve ark., 2016) tanımı için kendini toparlama gücü alanyazınında “alışıldık olanın dışında bir ses” tanımlaması yapılabilir. Burada kendini toparlayan öznenin etkin ve etki eden bir yerde konumlandırılışı hem feminist etik hem de sosyal hizmet etiği açısından önemli bir vurgu içermektedir. Van Breda (2018), bu duruşun, kendini toparlama gücünü, zorluklara uyum sağlamaktan zorluklara meydan okumaya doğru bir dönüşümle, kendini toparlama gücüne içkin “koşullarını iyileştirmesi için bireylere yardım etme” biçiminde var olan güçlenme anlayışını radikal bir biçimde değiştirdiğini söylemektedir. Buna ek olarak, Hart ve arkadaşlarının (2016) bu durumun araştırmanın doğasını ve rolünü salt bilgi üretmekten aktivizme doğru kaydırıldığı savını, kendi savını destekleyici bir referans olarak sunmaktadır. İlk başta belirtmiş olduğum oyunbozan eylemlilik tavrı, araştırmada kendini toparlama gücünün direnme, mücadele etme, değiştirme ve dönüştürme boyutuyla ele alınmasıyla perçinlenmektedir. Her deneyimin biricik olması, insanların travmaları yaşamış biçimlerinin, onlardan etkilenme biçimlerinin, donanımlarının, ilişkilenebilirlik hallerinin ve başa çıkma stratejilerinin öznel olması, genelleştirilmiş bir yaklaşımdansa bireysel durumu anlamaya çalışan bütüncül bir bakış travma ve iyileşme çalışmalarında daha yol gösterici olmaktadır. Kadınların

anlatılarını temel alarak her deneyimin kendine özgü olduğu konuya ilişkin daha çok kadın deneyimine kulak vermeyi gerektirirken, saldırı ile kendini toparlama gücü ve stratejilerinin aile, sosyal çevre, toplum, kültür, sosyal politika ve hizmetler gibi sosyal olarak inşa edilen sınırlar içerisinde gerçekleşiyor olmasının bilinci, evrensel olan konunun bu topraklara özgü durumlarını anlamak konusunda bir arayışı doğurmaktadır. Dolayısı ile toplumla temastan dönüşen ama aynı zamanda da toplumu dönüştüren etkin özneler olarak kadınların maruz kaldıkları ensest saldırıyı ve kendini toparlama güçlerini, bireysel donanımları, sosyal yapılar ve ilişkisellik temelinde, öznelerin önünü açması ve öznelere engel olması bağlamında ele almayı önemli buldum. Farklı coğrafyalarda farklı toplumsal, kültürel, ekonomik, sosyal ortamların varlığına dair bilgim beni, yaşadığım coğrafyada ensest saldırıya maruz bırakılanların destek mekanizmalarını, hizmetlere erişme durumlarını, bireysel donanımlarını, aile yapılarını, tabuların getirdiği mahremiyet engellerini, ayaklarına çelme takan koşulları, güçlenme stratejilerini, aile odaklı politika ve hizmetlerin baskın olduğu bir ortamda sosyal hizmetin ensest saldırıda kendini toparlama gücünü geliştirme olanaklarını ve daha birçok etmeni yerel bağlamında anlamak, yeri geldiğinde de evrensel karşılaştırmasını yapmak hedefine doğru sürükledi.

Farklı tanımlarının, kavramsallaştırmalarının ve konumlandırılışının yanısıra, kendini toparlama gücüne ilişkin alanyazında araştırmacıların karşılaştığı bir diğer zorluk, kendini toparlama gücünün ölçülmesidir ki bu kadar değişken bir olgu için, her durumu kapsayan bir ölçme aracı geliştirmek oldukça güçtür. Yapılan çalışmalarda ve kavramsallaştırma tartışmalarında somutlaşan bu güçlük, araştırmamda nitel yöntemi seçmemin yolunun taşlarını ördü ve yarı yapılandırılmış bir soru formu kullanarak ve öznelerin anlatılarını öne çıkararak bu engeli aşabileceğimi düşündüm.

Özet olarak bu araştırma, “çevresi içerisinde birey” yaklaşımına ve öznelerin etkin olmasına olanak tanıyan feminist araştırma yöntemini kullanarak, ensest saldırı ve kendini toparlama gücü ana kavramlarının temelinde, feminist sosyal hizmetin önemli bir kavramı olan güçlenmeyi odağına alan kuramsal bilgisinin ışığında, öznelerin durumlarını, deneyimlerini ve anlatılarını öne çıkarmayı sorun edinmektedir. Araştırma, saldırıyı önleyememe, saldırı sürecindeki susturma, süreçte maruz bırakılanların ve tanıkların ne yapacaklarını bilememesi ve sonrasında bu konuya özel, çok yönlü, bütüncül politika ve hizmetlerin olmayışından yola çıkarak, yapısal eşitsizliklere de dikkat çekerek, feminist sosyal hizmet alanında ensest saldırı konusunda koruyucu-önleyici, baskı karşıtı, güçlenmeyi teşvik edici bir anlayış geliştirilmesine katkı sağlamayı da amaç edinmektedir. Araştırma görünmez kılınan ensest saldırının halının altından çıkarılarak masanın

üzerine yatırılması, maruz bırakılanın ise hayata devam eden konumundan hayatta güçlenmiş olarak ayakta duran konumuna geçmesi noktasında feminist sosyal hizmet olanaklarının arayışı olarak da tanımlanabilir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın genel amacı; çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılmış 18 yaş ve üstü kadınların kendilerini toparlama gücü ve stratejilerine ilişkin feminist sosyal hizmet ve güçlenme yaklaşımı bağlamında derinlemesine bir kavrayış geliştirilmesidir.

Bu temel amaç çerçevesinde şekillenen alt amaçlar ise aşağıdaki sorulara yanıt bulmak yönündedir:

1. Ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kadınların kendilerini toparlamalarını engelleyici kişi, mekanizma ve etmenler neler olmuştur?
2. Ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kadınların kendilerini toparlamalarını destekleyici kişi, mekanizma ve etmenler neler olmuştur?
3. Kadınların çocukluğunda maruz bırakıldığı ensest saldırıyı yaşadıkları süreçte ve sonrasında kendilerini toparlama gücü stratejileri neler olmuştur?
4. Ensest saldırı sonrası kendilerini toparlamak onlarda nasıl bir değişim ve dönüşüm yaratmıştır?
5. Ensest saldırı sürecindeki ve/veya sonrasına ilişkin politika ve hizmetlerin eksikleri nelerdir? Ne gibi politika ve hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır?

Bu sorular aracılığıyla, kadınların anlatılarından yola çıkarak hem çocukluk dönemine hem de yetişkinlik dönemine ilişkin kendini toparlama güçlerini ve kullandıkları stratejileri, onları engelleyen ve destekleyen kişi, mekanizma ve etmenleri anlayarak, destekleyen unsurların artırılması; engel olarak çocukların ve kadınların önüne çıkan unsurların ise ortadan kaldırılmasına yönelik feminist sosyal hizmet kuram, politika ve hizmetleri için bilgi üretmeyi hedefledim. Bu bağlamda ise araştırmamı ensest saldırıya maruz bırakılan çocukların ve kadınların güçlenmeleri yoluyla kendilerini toparlamalarına odaklanarak, onları etkin birer özne olarak kabul ederek ve sosyal yapı ve eşitsizliklerle bağlantılı bir anlayış geliştirerek alanyazın için bilgi üretme amacına yönelik olarak yürüttüm.

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AYIRICI ÖZELLİKLERİ

Araştırma, ensest saldırı, kendini toparlama gücü, travma, güçlenme ve feminist sosyal hizmet olmak üzere birçok alanı kesişimsel olarak ele alması nedeniyle, hem alanyazına kuramsal katkı sunacak, hem politika ve uygulamalara veri sağlayacak, hem de aile odaklı muhafazakar sosyal hizmet politika, uygulama ve pratiklerini dönüştürmeye yönelik bilgi üretmeyi amaçlıyor. Araştırmanın, baskı deneyimlerini görünür kılması, etkilerini anlamaya çalışması, elde edilen bulgular doğrultusunda da öneriler geliştirmesi yoluyla, bu alanda yürütülecek savunuculuk çalışmalarına ışık tutmasını bekliyorum.

Alanyazındaki araştırmalara bakıldığında ensest saldırının daha çok yasal veya sağlık boyutuyla ele alındığı, ensest saldırıya maruz bırakılanlara yönelik temel hizmetlerin sosyal hizmet politikaları ve uygulamaları doğrultusunda hayata geçiyor olmasına karşın sosyal hizmet disiplini de ensest saldırının gerektiği kadar yer almadığı söylenebilir. Söylemlerde, istatistiklerde, araştırmalarda, yasalarda ve oluşturulan gündemlerde silik olan ensest saldırıyı, giderek muhafazakarlaşan bir sosyal iklimde ele alarak, ensest saldırıya maruz bırakılmış kişilerle bizzat derinlemesine görüşmeler yapmak yoluyla araştırmanın bulgularını oluşturmuş olmam bu araştırmayı özelliği kılan bir diğer özelliktir.

Araştırma, Türkiye’de ensest saldırıya maruz bırakılmış kişilerin güçlenme pratiklerine yönelik nitel araştırma olmaması ve bu alandaki boşluğu doldurmaya katkı sunma çabası açısından da özgün bir araştırmadır. Ensest saldırıyı patoloji ve suç boyutundan çıkarıp önemli bir güçlenme yolu ve/veya güçlenmenin bir sonucu olarak kendini toparlama gücü ile birleştirerek ele almak; psikolojik veya fizyolojik etkilere mesafe koymadan, baskılar, eşitsizlikler, güç hiyerarşileri, toplumsal yapı ve sistemle de bağlantılı bir kurgu çerçevesinde gerçekleştirmek araştırmayı yenilikçi yapan bir unsurdur. Bu kapsamda, feminist kuramın “kişisel olan politiktir” ilkesi ile sosyal hizmetin “çevresi içerisinde birey” ilkesini de gözeterik, bireylerin etkin özneler olarak kendi değişim ve dönüşümleri kadar toplumsal değişim ve dönüşüme etkileri de irdelenmiştir. Ancak burada altını çizerek belirtmem gerekir ki, araştırma, etkin öznelerin güç ve kapasitelerini ortaya koyarken, ensest saldırının bütün yükünü onlara yüklememektedir. Bu noktada, özel olanın politik olduğu ilkesinin elverdiği şekliyle, kadınların mücadelelerindeki toplumsal, politik ve

cinsiyet rejimine dayalı engeller ile zorlaştırıcı, baskılayıcı ve tahakküm kuran unsurları da görünür kılmayı prensip edinmektedir.

Türk Ceza Kanunu ve Türk Medeni Kanunu başta olmak üzere ulusal yasalarda tanımı dahi olmayan ensest saldırıyı farklı biçimlerde kavramsallaştırması, bu tanımın içerisine fail ile maruz bırakılan arasındaki güven bağı, kan bağı, bakım bağı ve mekan bağını dahil etmesi, her türlü cinsel içerikli eylem, tavır, sözü ve bunlara ilişkin tehdidi ensest saldırı kapsamında değerlendirmesi, hiçbir koşulda rızaya bakmaması ve bunların da ötesinde feminist araştırma etiği ile örtülecek şekilde araştırma öznelinin bunu bir ensest saldırı olarak tanımlamasını önemli görmesi açısından da birçok araştırmadan ayrılan bir bakışa sahiptir.

Araştırmanın odağında olan kendini toplama gücü, alanyazında çok farklı şekillerde tanımlanmış ve ele alınmıştır. Araştırmamda tüm bu yaklaşımları harmanlayan bir tanımdan hareketle, kendini toplama gücünü öznel ve toplumsal boyutu ile bunlar arasındaki etkileşimi de düşünerek, bir öznel kapasite, süreç, özellik, araç ve sonuç olmak üzere değerlendirdim. Son olarak ise, feminist sosyal hizmetin öncelikli ilkeleri bağlamında da, yalnızca esneme ve eski haline dönme yaklaşımındansa, dönüştüren değiştiren, uyum kadar direnç taraflarını da görünür kılmaya çalıştım. Bu açıdan özellikle ensest saldırı konusunda yürütülen araştırmalar açısından kapsamı biraz daha geniş olarak irdeleme olanağını ve varolanın ezberlerin ötesindeki yönünü göstermiş olduğumu düşünüyorum.

Araştırmada, fail çeşitliliği olan (baba, dayı, kuzen, uzak akraba vb.) ensest saldırı anlatılarına ulaşılmış olması açısından, genellenemeyecek, öznel bir yaşantı olarak kendini toplama gücü ve ensest saldırı ilişkisine geniş yelpazede veri sunulabilmiştir. Buna ek olarak görüşme ortam ve platformlarının kadınların koşullarına göre kadınlar tarafından belirlenmiş olması (telefon, zoom, yüzyüze görüşme, farklı mekanlarda görüşme) ensest saldırı gibi gizliliğin gözetilmesi gereken bir çalışma alanında kadınlar açısından güvenli bir kendini ifade etme alanı sunmuştur. Gerek özneli tek tipleştirmeden çeşitliliği hedefleyen bir ilkenin benimsenmiş olması gerekse kadınların etkin öznel olarak araştırmada yer almalarının sağlanması feminist araştırma yöntemi açısından bir katkı olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda çevrimiçi platformun görüşmelerde kullanılmış olması da feminist sosyal hizmette yöntem açısından, zamanın koşullarına göre belirlenmiş yenilikçi bir unsur olarak nitelendirilebilir. Bu tasarım, Braun ve Clarke'ın (2016), araştırmacı

olarak araştırmamız ile, yazım pratiklerimizle “alanı üretmek” sorumluluğumuzu yerine getirmeye de karşılık gelir.

Çocukluğunda ensest saldırı yaşamış yetişkin kadınlarla görüşmüş olmak, doğrudan saldırının öznesi olan kişilerden yaşantıya ilişkin bilgi almak açısından değerli olmakla birlikte özellikle ulusal alanyazında hizmet sunanlar, aileler, özellikle anneler ile görüşülen araştırmalardan ayrılmaktadır. Saldırı an(lar)ına değil saldırı öncesi, saldırı sırasında ve sonrasındaki kendini toplama gücü ve stratejilerine odaklanma ise kadınların tekrarlı travma yaşamalarının önüne geçmeye, meselenin pornografik unsurları ile değil güçlenme bulgularıyla görünür olmasını sağlamaya olanak tanımıştır. Aynı zamanda araştırma sorularının ve amaçlarının boylamsal olarak yaşam öykülerini almak üzere kurgulanmış olması çocukluk bilgisi ile birlikte yetişkin dönem bilgisini almayı da beraberinde getirmiş, bu şekilde çocuk çalışmalarını ile kadın çalışmalarını arasında bir köprü görevi görmüştür.

Araştırmanın en önemli tarafının öznel seslerini kendi anlatılarıyla duyurmak ve farklı hikayeleri bir araya getirmek olduğunu düşünüyorum. Bu konuda aslında ben onlara teşekkür ederken, görüştüğüm tüm kadınların seslerini duyurmamda aracı olduğum için bana teşekkür etmeleri araştırmayı yürütmemin anlamını çok daha farklı çerçevlendirmemi sağladı ve bir noktadan sonra bunu bir araştırma olarak değil yaşamımın bir parçası olarak görmemi beraberinde getirdi.

Son olarak, her ne kadar görüşmelerin hepsini gerçekleştiren kişi olarak lisans ve yüksek lisans eğitimimi psikoloji ve sosyal psikoloji alanlarında almış olmama, daha önce ensest saldırıya maruz bırakılmış çocuklarla ve şiddete maruz bırakılmış kadınlarla çalışma deneyimine sahip olmama karşın, ruh sağlığı desteği almamış kişilerin böylesi araştırmalara dahil edilmesinden kaçınılması deneyimini, cinsel travma çalışmalarında yöntem bilgisi olarak kullanılmak üzere belirtmek isterim. Araştırmanın bu çıkarımının da alanyazın açısından önemli olduğunu düşünüyorum.

1.4. ARAşTIRMANIN KAVRAM HARİTASI, SÖZLÜĞÜ VE DİLİ

Ensest saldırı: Araştırmanın konusu çocuk yaşta (18 yaş öncesi) maruz bırakılan ensest olduğundan, bunun bir cinsel istismar durumu olduğunu gözeterek, “ensest ilişki” tanımındansa

“ensest saldırı” tanımını kullandım. Öznelerin istekli olma haline bakılmadan ve rıza aranmaksızın, aralarında kanbağı, güven bağı, bakım bağı ve/veya mekan bağı olan kişilerin, bir diğerine yönelik, hak ihlali, baskı, ayrımcılık ve istismar içeren cinsel nitelikli her türlü eylemi, sözü, yaklaşımı ve tavrı ve söz konusu eylemlerde bulunma tehdidini de bir cinsel şiddet olarak ensest saldırı kapsamında değerlendirdim. Feminist araştırma yöntemi kullanıyor olmamın bir gereği ve sonucu olarak da öznelerin bu saldırıyı ensest olarak tanımlamaları benim için önemliydi.

Ensest ilişki: Araştırma kapsamı dışında olan, 18 yaş üstü bireylerde, aralarında kanbağı, güven bağı ve/veya mekan bağı olsa da her iki tarafın da isteği, talebi, onayı ve rızası ile yaşanan cinsel nitelikli her türlü eylemi ve tavrı da ensest ilişki olarak tanımladım. Ancak burada bir konunun altının çizilmesini önemli görüyorum; eşitsizler arasında rızadan söz edilemeyeceği için, rızayı da Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi-İstanbul Sözleşmesi’nde (Avrupa Komisyonu, 2011) tanımlandığı biçimiyle, “mevcut koşullar bağlamında değerlendirilmek üzere, şahsın özgür iradesi sonucunda gönüllü olarak verilmesi” koşulunu temel aldım.

Kendini toplarlama gücü: Kendini toplarlama gücünün tanımlanışı, araştırmadaki hareket ediş sınırlarım, duruş noktam ve anlatıları nasıl yorumlayacağım açısından da belirleyici olduğundan tanım kısmı için oldukça fazla emek harcadım. Kendini toplarlama gücünü nasıl tanımladığım başlangıçta farklıydı, süreç içerisinde alanyazındaki araştırmaları okumadan sahaya, analizden yazma sürecine her aşamada daha da olgunlaştı ve ayakları yere basar hale geldi. Tüm tez çalışması sürecim beni, kendini toplarlama gücüne ilişkin, “yaşanmış bir travma veya zorluğun üstesinden gelirken, özneye, toplumsal yapıya ve sisteme, aynı zamanda bunlar arasındaki ilişkilenebilirliğe göre başka biçimler kazanan; dönemsel; çok katmanlı; farklı değişkenlere ve bağlama göre şekillenen; varolan, gelişen, değişen ve dalgalanan; içinde uyumla beraber direnci, bu dirençle birlikte ise dönüşmeyi ve dönüştürmeyi de barındıran; bazı durumlarda normatif olmayan atipik bir yapıya sahip; kapasiteye, sürece, özelliğe (trait), araca (strateji) ve sonuca vurgu yapan karmaşık ama geliştirici, içgörülü ve bütünleşmiş bir güç” kavramsallaştırmasına götürdü.

“Resilience” kavramının, ulusal alanyazında Türkçe’de ifade ediliş biçimlerine baktığımda “rezilyans, kendini toplarlama gücü/becerisi, eski işlevselliği yeniden kazanma, dayanıklılık, yılmazlık, esneklik, sağlamlık, psikolojik sağlamlık” gibi ifadelerle karşılaştım. Ancak ensest saldırı söz konusu olduğunda, bunun tam bir dağılma halinden toparlanma haline geçiş olduğunu

düşünmem, her zaman esnekliği değil bazen de direniş boyutunda belirli bir sivriligi/köşeliliği gerektirdiğine inanmam; salt bir yılmama hali olmasındansa tam tersine kimi zaman öznenin kendi kararı ile bir yılma, bastırma, kaçma, uzaklaşma hatta uyum ve kabul etme içerdiğinden emin olmam ve esneme sonrasında salt eski hale geri dönüşün olamayacağı ancak bazı konularda yara izleri bazı konularda ise travma sonrası gelişme yaşanacağını görmem noktasında Türkçe’de terminolojik olarak en iyi karşılığın “kendini toparlama gücü” olduğuna karar verdim.

Güçlenme: Bu araştırmada geniş anlamıyla; “İnsanların kendi yaşamlarını daha fazla kontrol ettiği koşullar yaratma süreci” (Thompson, 2016, s.11) olarak ele alınmaktadır ancak kontrol alanı bireysel alanla sınırlı olmayıp baskının inşa edildiği kültürel ve toplumsal bağlamı da içermektedir (Davis ve Garrett, 2004, s.31 akt. Cankurtaran ve arkadaşları, 2020). Güçlenmenin sosyal adalet, insan hakları ve baskı karşıtı uygulamayı içerecek şekilde kavramsallaştırılması ise, bireyleri değiştirme ve dönüştürme gücüne sahip etkin özneler olarak tanımlamayı beraberinde getirmektedir (Dominelli, 2015, s.51)

Araştırmada “güçlendirme” kavramı yerine bilinçli olarak “güçlenme” kavramı kullanılmıştır. Bu kavramın tercih edilmesinde Cankurtaran ve arkadaşlarının (2020) araştırmalarında yer alan “Güçlendirme olarak kullanılmasının bir güç aktarımına işaret ettiği ve yaklaşımın amacının aksine bir güçsüzlük yaratacağı düşünülmüştür. Güçlenme olarak kullanıldığında ise yaklaşımın özüne uygun olarak bireylerin güce sahip oldukları varsayımından hareketle, bireylerin sahip oldukları güce ilişkin kontrol duygusu kazanmalarında birliktelik ve dayanışma duygusuna daha çok işaret ettiği düşünülmüştür.” yaklaşımı referans alınmıştır.

Kullanılan dile ilişkin olarak: Yukarıda belirttiğim tanımların yanı sıra, feminist sosyal hizmet araştırması olmasından da yola çıkarak, özneleri güçsüz, edilgen ve yaşamlarının kontrolünün ötekilerin elinde olduğu şeklinde gösterecek kavramlardansa, onların güçlenmelerinin önünü açacak, etkin özneler olduğunu vurgulayacak bir terminoloji kullanmayı yeğledim. Bu bağlamda örnek vermem gerekirse, “mağdur” ya da “kurban” yerine “maruz bırakılan” ve “ayakta duran kavramlarını kullandım. İstismarı gerçekleştiren kişiyi tanımlamak için “pedofil, sapık, canavar” gibi hem gerçek dışı hem de istismar edeni patolojize eden sözcükler yerine, “fail” kullanarak, suçun sorumluluğunu istismarın gerçek öznesine yüklemiş oldum. “Maruz kalan” ifadesini kullanmaktan geri durmamın nedeni, istismarın bir fail tarafından gerçekleştirildiğine dikkat çekmekti. “Hayatta kalan – survivor” ifadesini ise kendini toparlama gücü sürecinin ilk aşamaları

için kullandım. Süreç ilerledikçe ve kadınlar daha da güçlenerek kendilerini topladıkça “hayatta kalan” yerine “ayakta duran” ifadesini kullanmanın daha uygun olacağını düşündüm. Başka bir ifade ile, ensest saldırı sonrasındaki kendini toplama sürecinin yalnızca hayatta kalmak olmadığını, bundan öte bir durum olduğunu ve öznenin bunu kendi gücü ile gerçekleştirdiğini keşfetmem kullandığım terminolojiyi de değiştirdi. Aileci ideolojiye olan eleştirimi ortaya koymak için “aile içi şiddet” tanımlamasındansa “ev içi şiddet” tanımlamasını tercih etmiş ve araştırmamın yazım sürecinde kullandığım dilde bunu somutlaştırmak istemiş olsam da, meselenin ensest saldırı olması ve doğrudan toksik aileye işaret eden durumları içermesi nedeniyle, saldırıyı özellikle “aile içi şiddet” olarak ifade ettiğimi de bir dikotomiye neden olmamak açısından belirtmek isterim.

1.5. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın en önemli sınırlılığı görünür olmayan ve hatta gizlenen bir konuya ilişkin, konu kadar görünmez araştırma öznelere ulaşmak oldu. Bu sınırlılıktan kastımın kesinlikle sayısal olmadığını, ancak erişimdeki zorluğu kastettiğimi özellikle belirtmek isterim. Bu konuda hizmet sunan yerlerin olmaması, kamu kurumlarının fazlaca kontrollü olmaları ve sonrasında özellikle de konunun ensest saldırı olması nedeniyle bulguların yazımına dair müdahalelerinin olması ihtimali, sivil toplum örgütlerinin ise etik gerekçelerle araştırmayı duyurma ve öznelere bağlantılandırma açısından çekinik kalma durmaları bu zorluğu perçinleyen durumlar oldu. Kadınlara ulaşmanın zorluğunun yanı sıra kadınlar da bu konuda konuşmak, travmaları ile tekrarlı bir şekilde yüzleşmek istemediğinden; çoğunlukla tetiklenme korkusu yaşadıklarından ve bir güven ilişkisi temeli aradıklarından bazı görüşmeleri gerçekleştirme noktasında öznelere vazgeçip geri dönüş yapmayabildiler, görüşmeleri birçok kere ertelemek durumunda kaldık ya da iptal ettik. Güven ilişkisi kurma noktasında, kadınların ilk görüşmede araştırmaya katılım konusunda net bir yanıt vermeseler de daha sonra internet ve sosyal medya üzerinden bana ilişkin bir araştırma yapıp ondan sonra beni yeniden arayarak araştırmaya katılmak istediklerini söyledikleri durumlar yaşadık. Bir referans aracılığı ile ulaştığım öznelere böyle bir sorun yaşamadık. Çok çeşitli faili olan ensest saldırı anlatılarına ulaşma yolculuğumuz da bu şekilde tamamlanmış oldu.

Araştırmada herhangi bir neden-sonuç ilişkisi aranmadığından veya bir hipotez test etmediğimden ötürü temsili bir örneklem seçimim olmadı ya da araştırmada elde ettiğim bulguların bir temsil niteliği yok. Araştırma bulguları katılımcıların deneyimleri ile sınırlı. Kendini toplama gücünün

somut ve genelgeçer bir tanımının olmamasını ve dolayısıyla öznel durumlar bağlamında ele alınması gerekliliğini de araştırma sonuçlarını genellemenin yanıltıcı olacağı noktasında belirtmem gerekir. Feminist araştırma yöntemini kullanıyor olmam ise öznelerin biricikliği ve deneyimlerinin kendilerine özgünlüğünün değeri açısından tüm bu genelleme eğilimini göz ardı etmeme ayrı bir sağlam temel oluşturmaktadır.

Araştırmanın özneleri çocukluğunda (18 yaş öncesi) ensest saldırıya uğramış olan 18 yaş üstü yetişkin kadınlardı. Dolayısıyla araştırma kapsamında şimdiki zamanın durumuyla geçmişin bilgisine ulaşmış oldum. Öznelerin gelişim süreçlerine göre değişen kendini toparlama güçleri olduğu düşünüldüğünde ve geçmişin bilgisinin bu zamanda gelinen bilinç ve ilerleme ile zihin süzgecinden geçirilmesi nedeniyle, bazı durumlarda o günün saf bilgisine ulaşmanın mümkün olmayacağı söylenebilir. Bu nedenle, ensest saldırıya maruz kalan kadınlarda yaşamlarının farklı dönemlerine ilişkin bir anlayış geliştirmek için boylamsal araştırmalara gereksinim olduğunu düşünmekteyim.

Ensest saldırı konusu, kamusal ve toplumsal düzeyde yok sayılma riski taşıdığından, araştırma sonuçlarının da kamudaki sosyal hizmet politika ve pratiklerine katkı sağlaması noktasında dikkate alınmaması veya direnç gösterilmesi olasıdır. Bu noktada araştırma sonrasında yürütülecek savunuculuk çalışmaları da alanda hizmet sunan sosyal hizmet uzmanları ile doğrudan kurulacak temas, bu engelleri biraz olsun aşmaya katkı sağlayabilir. Ayrıca, ensest saldırı ve kendini toparlama gücüne özel hizmet sunan ya da sosyal hizmet politikalarının oluşturulması alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları ile bir araştırma yapılarak onların bilgi ve deneyimlerine başvurmanın bu araştırmada elde edilen bulguları tamamlayıcı bilgi üretmek açısından yararlı ve gerekli olduğunu düşünüyorum.

2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. AİLE, GÜVEN, BAKIM VE MEKAN BAĞLARI ODAĞINDA ENSEST SALDIRI

2.1.1. Ensest Saldırıya Tarihsel ve Kavramsal Bir Bakış: Ezelden Gelen “Tabu”

Ensest, tarih boyunca yaygın ve üzeri örtük bir olgu, aynı zamanda yasaklı bir mesele olarak ele alınmış ancak bu yasaklılık ve örtük olma hali ensestin bir tabu olarak evrenselleştirilmesinin ve bugüne aktarılmasının önüne geçememiştir. Tarihte ensestin Mısır, Peru, Japonya, Roma İmparatorluğu ve Japonya’da meşru olduğu görülse de, bu meşruiyet kaynağını genel olarak yönetimdeki ayrıcalıklı ailelerin ırklarının saflığını korumaktan aldığı anlaşılmaktadır (Genç ve Coşkun, 2013). Yasak-sevi olarak da adlandırılan (Devrimci-Özgüven ve ark., 2003) ensest, birçok disiplin tarafından, hatta aynı disiplin içerisinde de farklı içeriklerde tanımlanmıştır. Ensestin ortaklaşılabilir bir tanımının olmaması, ensest konusunda araştırma yapma, yaygınlığını saptama ve ensesti görünür kılma çabaları açısından da zorluklar yaratmıştır. Ensestin cinsellik ve aile gibi yaygın tabu ve kutsal olarak atfedilmiş iki olgu ile bağı, sessizliğini sürdürmesine neden olmuştur denebilir.

Ensestin etimolojik kökenine bakıldığında, Latince “castus” yani “saf, iffetli, temiz” sözcüğünün, olumsuz olarak “incestus” yani “saf veya iffetli olmayan, pis kirlenmiş” anlamına geldiği anlaşılmaktadır (Ataç, 2007; Genç ve Coşkun, 2013; Serrano ve Gunzburger, 1983). Diğer bir bakış açısıyla, Serrano ve Gunzburger (1983), ensestin “aşkı uyandırması gereken Venüs’ün kuşağı” anlamına gelen Latince “cestus” kelimesinden türetildiğini öne sürmektedir. Serrano ve Gunzburger aynı zamanda Meisch’i (1972) referans alarak, Aşk Tanrıçası Afrodit’in erotik büyülerinin tohumunun bulunduğu kuşağı kaybetmenin tecavüzün simgesi olduğunu ve kuşağın koca dışında ailenin herhangi bir erkeğine verilmesinin aile cinsel tabusuna karşı bir suç olduğunu da belirtmektedirler. Sözcüğün Arapça karşılığı ise, “fücur” yani “günah, zina”dır (Genç ve Coşkun, 2013) ve yasak bu tanımla dinsel bir destekle kendisini var etmektedir.

Ensest, hukuk literatüründe ve yasalarda da, hem suç olarak tanımlanma açısından hem de istismarın ya da ilişkinin niteliği açısından, farklı şekillerde yer almaktadır. Türk Ceza Kanunu’nda

“Çocukların Cinsel İstismarı Suçu” başlığı altında ele alınan ensest saldırıda, evlenme yasağının bulunması ile evlatlık ve koruyucu aile ilişkisi olması, reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun nitelikli halleri olarak belirlenerek ağırlaştırıcı sebep olarak tanımlanmıştır (Memiş-Kartal, 2016). Fransız Hukuku’nda ensest, 2010 yılında bir suç olarak düzenlenmekle birlikte, yalnızca aile ilişkisi ile sınırlandırılmamış, “aile gibi ortak yaşam sürdürmek” de ensest kapsamına alınmıştır (Memiş-Kartal, 2016). Sancar ve Yaşar (2008), ceza hukuku literatüründe ve ceza kanunlarında ensestin, “cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suç” kapsamında ele alınmadığı ve “evlenmeleri yasak olan reşit kişiler (rıza ehliyeti olan) arasındaki rızaya dayalı cinsel ilişki” olarak tanımlandığından yola çıkarak, bu durumda her iki kişinin de suçun faili olarak değerlendirileceğini vurgulamaktadırlar. Tanımlar arasındaki karışıklığın çözümüne yönelik ise “rıza dayanan ensest” ve “rıza dayandırmayan ensest” ayrımının yapılmasını önermektedirler. Ancak çocukların salt cinselliğe dair ve cinselliğin sosyal anlamı konusundaki sınırlı bilgileri, bir yetişkin söz konusu olduğunda toplumsal baskılar nedeniyle ne kadar özgür iradesi ile hareket edebileceği, failin yakını olması nedeniyle ona nasıl yaklaşacağı konusunda karmaşa yaşamaması gibi nedenler (Fineklhor, 1979), ensest konusunda çocuktan rıza alma anlayışının temelini sarsmaktadır. Phelan’ın (1995) araştırmasında, babaları tarafından ensest saldırıya maruz bırakılan kız çocuklarının genel olarak, korktukları, kafalarının karıştığı ve saldırı devam ettikçe giderek daha fazla suçluluk duydukları ortaya konulmaktadır. Çocukların çoğu bir çıkış yolu bulamadıklarını veya durumu nasıl sonlandıracıklarını bilmediklerini söylemektedirler. Dolayısı ile rızanın, boyun eğme, tehdit ve güç kullanma sonucu kabullenme, sonuçlarını düşünüp razı gelme, zorlanma ile bir tutulmaması ancak eşitsiz ilişkileri ve yapıları görmeye olanaklı olabilmektedir.

Literatürde ensest tanımının kültürel olarak farklılık gösterdiği, bazı toplumlarda ensestte kişiler arasında kan bağı şartı arandığı, bazı toplumlarda ise tanımın kan bağı olmayan kişileri de kapsayacak şekilde genişletildiği belirtilmektedir (Sezgin, 1993, s. 30). Courtois (1997), hiyerarşik ilişkilene üzerinden yaptığı tanımlamasında, rıza konusuna yer vererek “Bir çocuk istismarı biçimi olarak ensest, fail daha yaşlı, fiziksel olarak daha büyük ve daha güçlü olduğunda ve/veya mağdur üzerinde güç veya otorite konumunda olduğunda akraba ve akraba benzeri kişiler arasında meydana gelen cinsel temas veya davranış olarak tanımlanır. Bu güç farklılığının yanı sıra mağdurun yaşı ve olgunlaşmamışlığı, katılımı ilgili rızayı engeller.” demektedir. Gottlieb (1979) “ensesti aile üyeleri arasında kanunlar veya sosyal normlar ile yasaklanan cinsel ilişki” olarak (akt. Polat, 2002) kanun ve toplumsal normları referans alarak tanımlarken, Sagarin (1977), ensestin tanımlanma biçiminin tabunun doğasının ve gücünün anlaşılmasına izin verecek ve tabunun bireye

nasıl aşılandığının anlaşılmasına olanak tanıyacak şekilde olması gerektiğine işaret etmektedir. Butler'ın (2018, ss. 146-147) tanımında ise ensest, doğrudan “ensest tabusu” olarak ifade edilerek “hem ensest arzularını yasakladığı hem de zorunlu özdeşleşme mekanizması üzerinden belli bazı toplumsal cinsiyetli öznellikleri inşa ettiği söylenen hukuki yasa” olarak geçmektedir. Butler ensest yasasına evrensellik atfedilmesini, “yasanın toplumsal ilişkiler için egemen bir çerçeve olarak işlediğini söylemek” olarak değerlendirerek eleştirisini ortaya koymaktadır. Çavlin ve arkadaşları (2018, s. 17) ise ensesti “... aralarında kan bağı olan ya da olmayan aileden kişiler arasında, sadece cinsel ilişki ile sınırlı olmayan, yetişkine cinsel haz veren her türlü davranış ve zorlama” olarak tanımlanmaktadır. Üvey baba, koruyucu aile gibi ebeveyn rolü üstlenen kişiler tarafından uygulanan istismarı da dışarıda bırakmadan, ağabey, kız kardeş, ebeveyn veya büyük ebeveynler gibi aile içerisindeki kişilerin, güç ve güven içeren konumunu kullanarak çocuğu istismar etmesi, bu istismarın cinsel ilişki dahil her türlü cinsel davranışı da içermesi ensest saldırı tanımında yer almaktadır. Bu durumda, ensest saldırıda, saldırının sosyal yapıdaki güç ilişkileri çerçevesinde yaşanması ve bireyin güvenlik, kabul ve sevgi gereksinimlerinin, en “hafif” şekliyle de olsa, cinsellik içerecek bir şekilde istismar ediliyor olması vurgusu önemlidir denebilir.

Antropolojik ve kültürel olarak ensest tabusu üzerine yaklaşımlar temel olarak iki bağlama odaklanmıştır: (1) kadınlar ve erkekler, doğal olarak aile içinde, yani yakın çocukluk ilişkisi yaşadıkları kişilerle cinsel yakınlık kurma eğilimlidirler (2) bu tür bir yakınlık ya da tanışıklık cinsel ilgisizliği/iğrenmeyi besler (McCabe, 1983). McCabe (1983), kuzen evliliklerinin, tanışıklığın cinsel ilgisizliği beslediğini varsayan ve psikolojik bir kuram olan Edward Westermarck'ın (1889) Westermarck Hipotezine karşıt bir veri sunduğunu öne sürse de, akraba evliliklerinde cinsel bir ilgiden çok, aile ekonomisini ve kültürünü aile içerisinde tutma toplumsal normunun belirleyici olduğunu gözden kaçırmamak gerekmektedir. Akrabalık ve kan bağı, yalnızca üreme üzerinden ele alınmamalı, ekonomik, siyasal ve ahlaki bağlamda öznelerin yaşantılarını düzenleyen “bir toplumsal örgütlenme ilkesi” olduğu gerçeği de gözardı edilmemelidir (Berktay, 2008). McCabe (1983), ensest tabusunun, doğal seleksiyonun işlemesi bağlamında akraba evliliklerinin olumsuz sonuçlarını önlemek için var olduğuna ilişkin öne sürülen savları dayanak yaparak, evrimsel perspektifle kültürel perspektif arasında “paradoksal bir paralellik” olduğunu söylemektedir. Lübnan'da, Westermarck'ın hipotezini sınamak için yaptığı çalışmasında, erkek ve kız kardeşlerin yakınlığı ile amcakızı ve amcaoğullarının yakınlıkları ilişkisel açıdan benzer bulunmuş, fiziksel açıdan ya da moral açıdan koruyucu olma durumu ise her iki ilişki biçiminde de erkekler tarafından üstlenilmiştir. Araştırma bulguları, kuzenler temel alınarak

değerlendirildiğinde, yakın çocukluk ilişkisinin cinsel arzuyu bastırıldığı veya engellediği yönünde Westermarck'ın hipotezini doğrular nitelikte iken, koruyucu olma görevini erkeğe vermesi sosyal bir yapılandırmaya işaret etmektedir. Altuntek (2001), “Türkiye Üzerine Yapılmış Evlilik ve Akrabalık Araştırmalarının Bir Değerlendirmesi” başlıklı çalışmasında, Anadolu'da, birinci derece kuzenleri içerecek şekilde birçok kanyakını evliliğin serbest olduğunu söylemektedir ve “dayı kızı – hala oğlu” evliliğini, babasoyu sistemi bağlamında “biyolojik açıdan kanyakını”, “kültürel açıdan dışevlilik” olarak nitelemektedir. Tüm bu göstergeler, evlenme ve cinselliğin yaşanış biçimlerinin patriarkal kurallarla belirlenmekte ve pratiğe yansımakta olduğuna işaret etmektedir. Bu noktada akraba evliliklerinin toplumsal bir evlilik normu olmasının ensest saldırının bir cinsel şiddet olarak adının konmasını daha da zorlaştırıp zorlaştırmadığı bir soru olarak ortaya çıkmaktadır. Çavlin ve arkadaşları (2018, ss.18-19), bu soruya bir yanıt olarak, ensest saldırı ve akraba evliliklerinin her ikisini de çocuk haklarının ihlaline ilişkin sorunlar olarak tanımlasalar da, ensest saldırının ayrı bir biçimde ele alınmasından yana görüş ileri sürmektedirler.

Westermarck'a ters düşen ideolojik bir yaklaşım olarak, Freud'un psikosesküel gelişim kuramı, tüm insanların ebeveynlerine karşı genellikle bastırılmış güçlü ensest arzuları olduğunu varsayan Oidipal kompleks kavramını öne sürmektedir. Psikanalitik kuram, çocuklukta ilk cinsel dürtülerin ensest nitelikte olduğuna ve tabular yoluyla bastırılmış dürtülerin daha sonraki nevrozların ortaya çıkmasında etkili olduğuna işaret etmektedir (Freud, 2014; Teber, 2013). Freud, bu bastırılmış dürtülere ilişkin olarak, babalarıyla cinsel ilişki kurmaya yönelik bilinçdışı arzuların kadınlarda ya fantezi olarak var olduğunu veya kız çocuklarının babalarını bu tabuyu yıkma konusunda provoke ettiklerinde bir baştan çıkarma olarak var olabileceğini öne sürmektedir (Dominelli, 1989). Aynı zamanda kuram herkesin doğal olarak bu süreçlerden geçtiğini varsaymasıyla, ensest saldırıda faile verilmesi gereken utancın ve failliğin altını oymakta, süreçteki eylemliliği ile ise utancı kız çocuğuna yüklemektedir denebilir. Herman (2021, s.18) kuramın kız çocuklarına biçtiği rolü, “kadınların gerçekliğinin inkârı” olarak tanımlamaktadır. Enseste ilişkin popüler açıklamalar ve toplumsal norm ve mitler de, freudiyen yaklaşıma göre şekillenebilmektedir. Babalar ise, ensest saldırıdaki sorumluluğu çocuklarına yüklerlerken freudiyen yaklaşımdan güç almaktadırlar (Armstrong, 1987; Search, 1988 akt. Dominelli, 1989). Ailenin kutsallığı, hiyerarşik ilişkilenede ebeveynlerin avantajlı konumu ve ensestin bir fantezi olarak kız çocuklarında olduğu inancı, ensest saldırıyla mücadelede kız çocukları açısından olumsuz koşullar yaratmaktadır (Dominelli, 1986).

Foucault (2007, ss.97-98), ensestin 18. yy'da toplumsal yaşam, ruh sağlığı, hukuk ve çocuk koruma sistemi bağıni anlatırken, aynı zamanda tüm bu alanlar arasındaki benzerlik ve çelişkileri de ortaya koymaktadır. Foucault'ya göre ensest, bir yandan evlilik bağı sistemi ve cinsellik rejimi açısından evrensel olarak yasaklanırken, diğer yandan psikanaliz bastırılmış ensest arzularını ortaya çıkararak özneleri sağaltma çabası içerisindedir. Foucault, psikanalizin kendisine yaşam bulamadığı yerlerde, ensestin ortadan kaldırılması için çocuk koruma sisteminin idari ve hukuki düzlemde harekete geçirilerek, “tehlike altında bulunan” ve reşit olmayanların ailelerinin yanından ayrılıp koruma altına alındığına değinmektedir. Diğer bir ikiliğin ise, Freud'un Oidipus kompleksi üzerine çalışmalar yürüttüğü bir dönemde, Fransa'da babalık hakkının kaldırılmasına yönelik yasanın çıkartılmasında ortaya çıktığından söz etmektedir. Yani psikanalitik yaklaşım tarafından baba, “zorunlu sevgi nesnesi” olarak tanımlanırken, hukukun, baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi babanın babalık hakkından yoksun bırakılmasıyla sonuçlandırmasını örnek olarak göstermektedir.

Freud'un kuramına yönelik başka bir eleştiri Walby (1991, ss.111-112) tarafından, cinselliğin, doğuştan getirilen bir dürtü, ya da Freud'un deyimiyile libido ile kavramsallaştırılması üzerinden yapılmaktadır. Freud'a göre, bu dürtü, tüm insanların doğuştan sahip oldukları bir dürtü olmakla birlikte, Walby, bu görüşü cinselliği biyolojik bir dürtü olarak tanımlaması, evrensel bir olgu olarak ele alarak kültürel ve tarihsel özelliklerini görmezden gelmesi, doğrudan çocukluğa odaklanarak insanların değişebileceği gerçeğini yok sayması, kadınların orgazm olma merkezlerinin yetişkinliğe eriştikçe klitoristen vajinaya kaydığını ileri sürmesiyle birlikte, bunun penetrasyon yoluyla cinsel eylemliliği erkeklerden yana bir tavırla öne çıkarıyor olması, kadınlardaki girişken tavrın nevrotik olarak tanımlanması, çalışmalarının sınırlı bir örneklem ile gerçekleştirilmiş olmasından ötürü genellemeye el vermemesi ve kadınların babalarının tecavüzüne ilişkin söylemlerini hiçe sayması nedeniyle eleştirmektedir.

Disfonksiyonel aile yaklaşımı kuramları, aslında temel olarak Freud'un kuramından dayanak almakta olup, ensesti ailenin işlevini görmemesinin bir sonucu olarak tanımlamaktadır (Trepper ve Barrett, 1986; Trepper ve ark., 1997). Kuram çoğunlukla da annenin görevlerini yerine getiremiyor olmasının bir sonucu olarak ensest saldırının gerçekleştiğini öne sürerek, aslında son zamanlarda ensest saldırıda ikinci dezavantajlı özne olarak atfedilen anneye (Furniss, 1983; Jacobs, 1990; Koch ve Jarvis, 1987; Madonna ve Berkovitz, 1990; Robbins, 2019) hem iyi bir anne hem de iyi bir eş olamaması açısından olumsuz bir sorumluluk yüklemektedir. Annenin yerine getiremediği sorumluluklar, ailede iç içe geçmiştir ve çoğunlukla da çocuk tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu

yaklaşım da sorumluluğu failden aileye ve ailede şiddete maruz bırakılan anneye aktarmasıyla, birçok toplumsal normu ve miti desteklemektedir. Oysa disfonksiyonel aile yaklaşımının kadına toplum tarafından yüklenen rol ve sorumluluklar ile bu rol ve sorumlulukların ağırlıkları bağlamında değerlendirilmesi, disfonksiyonel ailenin de temellerinin eşitsiz ve hiyerarşik güç ilişkilerinden kaynaklandığı yönünde bir yorumu beraberinde getirebilir.

Ensest tabusunun, bu evrimsel temelli, etnografik ve kültürel çıkarımlar üzerine inşa edilmiş olması, konunun sosyal yapıdaki eşitsizlik ve baskılar ile bu eşitsizlik ve baskıların özellikle kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkisini geri planda bırakmıştır denebilir. Freud gibi diğer bazı psikoanalitik yaklaşımın öncüleri de, ensest saldırıda toplumsal cinsiyetin önemini, kadının erkeğe göre ikincil konumunu (McLeod ve Saraga, 1988) ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde gizli güç ilişkilerini (Dominelli, 1986) görmezden gelmektedirler (akt. Dominelli, 1989). Tarihsel sıralamada sonradan ortaya çıkan feminist yaklaşım ise, köklerini cinsel tacize karşı ayaklanan kadın hareketinden aldığı gibi, ensest saldırının mevcut eşitsiz sosyal yapılar arasındaki karmaşık etkileşimin bir parçası olduğunu, geleneksel ve muhafazakâr tutumlardan beslendiğini ve çocukların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan bütün kuralları aile içerisinde öğrenerek bugüne geldiğini öne sürmektedir (Dominelli 1986, 1989; Jonsdottir, 1990). Feministler, ensest saldırıyı sosyal ve politik bir sorun olarak tanımlamış ve odağında bulunan güç dinamiklerine dikkat çekerek ensestin ataerkil toplumun kişileri koruyamamasından kaynaklandığını, yani toplumsal cinsiyetle ilişkiliğini vurgulamışlardır (Barret ve ark., 1990). 1970'lerin ortalarından bu yana feminist çalışma cinsel istismar konusunda freudiyen mirasa karşı çıkararak zarar görenlerin kendileri için konuşmalarına bir alan yaratmış ve güçlenmeye yönelik bir kuram ve uygulama pratiği geliştirmiş olsa da ensestin yaygın olduğunu ve aile içerisinde eşit olmayan güç ilişkileri tarafından sosyal olarak meşrulaştırıldığını ileri süren bu çaba, toplum tarafından dirençle karşılanmıştır (Dominelli, 1989). Yine de, güncelliğini yitirmeden, şiddet ve istismarla mücadelenin hareket alanını ve karşı çıkış odağını belirlemeye devam etmekte, özel olarak, aile içerisindeki eşit olmayan güç ilişkilerinin ataerkil sistemin bir ürünü olduğundan hareketle faile failliğini teslim etmektedir. Böylece ensest saldırıda meselenin patolojik erkekler, patolojik ve baştan çıkarıcı kız çocukları ve kadınlar değil, varolan sosyal, yasal, ekonomik ve politik sistemin eril gücü baskın kılma çabası olduğunu vurgulamaktadır. Feminist görüşte tecavüz ve ensest, fiziksel, biyolojik ve doğal eylemler olmaktan çok toplumsal ve politik eylemler olarak görülmektedir ki bu bakış, ensest saldırının sosyal bir mesele olarak tanımlanmasını ve böylece toplumsal değişimle kontrol altına alınabilir olmasını olanaklı kılmaktadır. Aksi takdirde, varolan

kadınlık ve erkeklik inşaları ile, kadınlar erkeklerin gereksinimlerini karşılamak için nesneleştirilmektedirler ve kadınlar “işlevlerini yerine getirmediğinde”, bu görev kız çocuklarına aktarılmaktadır.

Ensest saldırı beden ve iktidar üzerinden kendisine alan açmaktadır. Connel (2019, ss.164-165), tecavüz üzerinden bir değerlendirmesinde, tecavüzün “bireysel bir sapkınlık” olarak ifade edilmesini, iktidar eşitsizlikleri ve ataerkil ideolojiye içkin, kurumların ve örgütlenme biçimleriyle beraber sistemin bir parçası ve aynı sistemin bir uygulaması olmasına dayandırarak eleştirmektedir. Aynı durum, iktidar ilişkilerinin bir sonucu olarak aile kurumunun ürettiği ensest saldırı için de geçerlidir. Ensest saldırıda, kız çocuğunun ya da kadının bedeninin cinsel politika bağlamında nesneleştirildiği düşünüldüğünde, beden, iktidar ilişkileri odağında siyasallaştırılmaktadır. Foucault (1992, ss.31-34), bedenin, iktidar ilişkileri tarafından, şiddet veya ideoloji araçlarıyla tabi kılındığı bir siyasal alanda olduğunu söylemektedir. İktidar ve bilginin birbirini ürettiğine, dolayısıyla “bilen öznenin, bilinecek nesnenin ve bilme tarzlarının” bu karşılıklı birbirini üretmenin bir ürünü olduğuna da değinmektedir. Özneler bu “siyasal beden”de, karşılıklı üretilen bilginin nesnesi olarak tabi kılınmaktadır. Ensest saldırıda öznelerin bedeni, tam da Foucault’nun sözünü ettiği *siyasal bedene* karşılık gelmektedir.

Aile içerisinde var olagelen toplumsal cinsiyete dayalı ayırım ve ona eklenen yaş hiyerarşisi, özellikle kız çocuklarını kutsal aile içerisine hapsedmektedir. Ensest saldırının kültürel ve antropolojik olarak yasaklanması, ataerkil düzende yaygın görülen bir cinsel şiddet türü olmasının önüne geçememiştir. Toplumsal cinsiyet ve yaş bağlamındaki eşitsizlik, ensest saldırının yaşanması kadar, dile getirilmesinin de aile içerisindeki engelleyicilerindedir. Bora (2010, s.59), özel alandaki eşitsizliklerin, şiddet ve tahakkümün, istismar ve baskının, dikkate alınmaması ile birlikte, yine özel alandaki güç ilişkilerinin, dış dünyadakiler ile devamlılığının da üstünün kapatıldığını söylemektedir. Ensest saldırıda da, özel alandaki eşitsizlik, ikiye bölünmüş toplumsal normlar, ataerkinin politika ve kurumları ile sistemin üretimi olan tanıkların kamusal alanda sürdürülmesidir. Saldırı suçunun somut delillerle kesinleşmesi durumunda ise, saldırı bireyselleştirilerek fail patolojikleştirilmekte ve tekil olarak cezalandırılmaktadır. Tüm bu süreçte, patriyarka kendisine suç ortağı bir toplum yaratmakta ve toplumun desteğini de yanına alarak hareket etmektedir.

Kendisine suç ortağı bir toplum yaratmasında, patriyarkanın elini güçlendirecek, mücadeleyi ise zayıflatacak en önemli araçlardan bazıları cinsiyet rejiminin normları, mitler ve tabular olmaktadır

(DeMarni Cromer ve Goldsmith, 2010; James ve MacKinnon, 1990; Kulkarni ve ark., 2010; Sağlam, 2016, TOG, 2021). Çocuklara yönelik cinsel istismar ve özellikle de ensest saldırı, bir tahakküm sisteminin merkezindedir, kutsal aile mitinin gölgesindedir ve bu nedenle de sessizlikle birlikte anılmaktadır. Genel olarak cinsel istismarla ilgili olarak toplumsal normlar, kültürel unsurlar mitler ve tabular birbirini üreterek ve birbirine dayanak oluşturarak daha güçlü hale gelmektedirler ve sosyalleşme sürecinde özneler tarafından içselleştirilmektedirler. Türkiye özelinde düşünülecek olursa “baldız baldan tatlıdır”, “kol kırılır, yen içinde kalır” ve “gece yağar gündüz açar, yıl düzgünlüğü; erkek söyler kadın susar, ev düzgünlüğü” gibi sözler istismarın fark edilmemesine ve yaşanan durumun “normalleştirilmesi”ne neden olmaktadır. Cinsel istismarla ilgili en yaygın mitler; cinsel istismarın fiziksel şiddet ve zorlama ile eş tutulması, istismarın hemen fark edileceği görüşü, istismarın ıssız ve karanlık yerlerde, yabancı, güven vermeyen, yoksul ve eğitimsiz kişiler tarafından gerçekleştirileceği, istismarı gerçekleştirenin sapık veya pedofili olduğu, çocukların cinsel istismara ilişkin hayal ürünü olan doğru olmayan bilgiler verebileceği, yalnızca kız çocuklarının istismar açısından tehlike altında olduğu, istismara maruz bırakılan çocukların ileride cinsel yöneliminin ve cinsiyet kimliğinin değişecek olması, çocukların tavırlarının istismar için yol açıcı olabileceği, yalnızca sosyo-ekonomik düzeyi düşük ve ihmal edilen çocukların istismara maruz bırakılacağı, yaşanan “küçük” olayların önemiz olduğu zaten çocukların da yaşananları çabuk unutacakları ve cinsel istismarın önlenemez olması olarak ifade edilebilmektedir (TOG, 2021). Fail, istismarı süreç içerisinde yapılandırarak, çocukla arasındaki sevgi ve güvene dayalı ilişkiyi ve yakınındakilerden kötülük gelmeyeceği inancını kullanabilmekte, bazen de tehditler yoluyla (Küçükkaraca ve Albayrak, 2016) istismarı gerçekleştirmektedir. Mekânın dikkat çekici olmaması, failin mekâna rahatlıkla girip çıkabiliyor ve çocukla başbaşa kalabiliyor olması, çocuk anlattığında ona inanılmayacağını bilmesi ve çocuğun da anlatmaktan korkacağını düşünmesi faili süreçte güçlendiren unsurlar olmaktadır. Kelly (1988), ensest saldırıda direnişin önemini vurgulayarak, araştırmasında çocukluğunda enseste maruz bırakılmış katılımcıların yarısından fazlasının, saldırıyı gizli tutmaları konusunda tembihlenmeleri ve hatta tehdit edilmelerine karşın, istismarın başladığı andan itibaren, sözlü olarak ya da fiziksel olarak, güç ve kararlılıkla direndiğini ortaya koymuştur (akt. Anderson, 2006). Dolayısıyla baskıların üstesinden gelmek öznelerin güçlenmeleri ile mümkün olabilmektedir denebilir. “Hayır dedi ama aslında evet demektir”, “kadınlar tecavüzdten hoşlanır” gibi mitler de, misojini kültürünün bir ürünü olmakla birlikte, uygulamada bunun sosyopolitik bağlamıyla anlaşılmasının, yapısal eşitsizlikleri azaltan bir sosyal eylemlilikle olanaklı olabileceği gözetilmelidir ve karşılıklı bir anlama ve ilişki kurma, travmanın iyileşmesine katkı sağlamaktadır (Kulkarni ve ark. 2010).

Çavlin ve arkadaşları (2018, s. 17), ensest saldırının yalnızca toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri temelinde gerçekleşmediğini söyleyerek, yaşa dayalı iktidarın da ensest saldırının hem gerçekleşmesindeki hem de sonradan üzerinin örtülmesindeki etkisine dikkat çekmiştir. Patriyarkal kurallar içerisinde, toplumsal olarak da ailenin korunmasına yönelik, ensest saldırı görmezden gelinilmekte, bu konuda toplumun birçok alanında sessizlik tercih edilmektedir. Türkiye’de özellikle aile içerisinde yaşanan cinsel istismara ilişkin bildirimlerin yeterince yapılmaması (Agirtan ve ark., 2009 akt. Sayın ve ark., 2013) görülme sıklığının istatistiklere yansımaları açısından bir dezavantajdır. Borg ve arkadaşları (2018), cinsel istismarın daha büyük çocuklarda, failin aileden olması durumunda, maruz bırakılan kendisini suçladığında, istismar sürekli olduğunda ve failin tehdit ettiği durumlarda bildirim daha az olduğunu ileri sürmekte, çocuklar söylese bile duyulmadıklarını ifade etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün “sessiz sağlık acil durumu” olarak tanımladığı ensest, Türkiye’de yalnızca bildirim konusunda değil, yasalar, politikalar ve hizmetler bağlamında da sessizliğini korumaktadır. Ensestin görünmezliği ve sessizliğinin saldırıyla mücadelenin önünü kestiği, hareket alanını daralttığı ve direniş gücünü zayıflattığı söylenebilir.

Ensest saldırıya ilişkin veriler çoğunlukla sosyal hizmet, sağlık veya hukuk sistemiyle bir şekilde temas etmiş özneler üzerinden elde edilmektedir. Politikalar açısından temel oluşturacak kanıta dayalı veri sağlanması ise yine çoğunlukla akademik çalışmalarla ya da sivil toplum ve uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen çalışmalarla gerçekleşmektedir. Ancak bu çalışmalarda da ensestin farklı biçimlerde ve farklı yaklaşımlarla ele alınıyor olması, bütüncül bir kavrayış yakalamayı engellemektedir. Ayrıca araştırmalar çoğunlukla vaka dosyaları, olgu sunumları ve kurumsal istatistikler üzerinden ve hizmet sunanlarla yürütülürken, sessizliği kırma konusunda öznelerin sesi duyulmamaya veya dolaylı olarak duyulmaya devam etmektedir. Görünmezlikteki bir diğer neden ise sivil toplum örgütlerinin bu konuda araştırmalarına izin vermemek üzerindedir. Genç Hayat Vakfı koordinasyonunda Uluslararası Çocuk Merkezi Derneği ve Geleceğimizin Çocukları Vakfı ortaklığında, Çocuğa Karşı Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Projesi’nin bir etkinliği olarak gerçekleştirilen “Çocukların Ev İçinde Yaşadıkları Şiddet Araştırması”na bu açıdan dikkat çekilebilir. Araştırmada temel alınan veri toplama aracında bulunmasına rağmen, etnik köken ve din ile ilgili değişkenler ile birlikte cinsel şiddete yönelik sorular İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün ilgili soruların çocuklara sorulmasını uygun bulmadığı gerekçesiyle kapsam dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla çocuğa karşı ev içi şiddet konusunda ele alınan boyutlar; çocukların ev içinde şiddete tanık olma durumu ile çocukların fiziksel ve duygusal şiddet yaşantıları, ev içinde diğer çocuklar

tarafından gördükleri şiddet deneyimleri ve ihmal edilme yaşantıları ile sınırlı tutulmuştur. (Genç Hayat Vakfı, 2012).

Ensest saldırının dört duvar arasına kapatılarak sayılara yansıyamıyor olmasının bir başka nedeni, istatistik bilgisinin genel olarak kurum kayıtlarından elde ediliyor olması ve bu durumun sisteme bir şekilde dahil olmamış kişileri görünmez yapmasıdır. Çavlin-Bozbeyoğlu (2009, s.17) üst sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerdeki ensest saldırının saklandığına ve dolayısıyla rapor edilmediğine dikkat çekerken, Kardam ve Bademci (2013) bu durumun, yüksek gelir düzeyindeki kişilerin özel kuruluşlardan hizmet almak gibi daha etkili yöntemleri kullanarak ensest saldırı ile başa çıkmalarından kaynaklı olabileceğini söylemektedir. Yürütülen araştırmaların çoğunlukla başvuru dosyaları üzerinden veya hizmet sunanlarla yapılması, araştırmalarda cinsel şiddetin en ağır biçimlerinden birisi olarak ensest saldırıyı konuşmanın ve ifade etmenin zorluğu, aileci ideoloji, kutsal ve tabuların bu alanda araştırma yapmak konusunda araştırmacıları zorlaması, bu eksikliğin diğer nedenleri olarak sayılabilir. Özellikle karşılaştırmalı veri elde etmek açısından zorlaştırıcı bir unsur ise ensest tanımındaki farklılıklardır (Robbins, 2019). Bazı araştırmalar ensest saldırıyı yalnızca kanbağı ile sınırlandırırken, diğer araştırmalarda, bu araştırmada da olduğu gibi, maruz bırakılan ile fail arasındaki çeşitli boyutlardaki ilişkisellik kıstas olarak alınabilmektedir.

Türkiye’de çocuğun cinsel istismarına ilişkin elde edilebilecek önemli bir veri kaynağı, Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) istatistikleridir. TUİK (2021) istatistiklerinde, mağduriyet türü ve cinsiyete göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısına bakıldığında, 2021 yılında, herhangi bir cinsel suça maruz bırakılarak güvenlik birimine gelen veya getirilen toplam çocuk sayısının 24.432 olduğu, bunların 21.323’ünün kız çocuğu olduğu görülmektedir. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü verileri de TCK’da cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar bağlamında (Madde 102-105) adli sürece yansıyan dosyalar üzerinden veri sağlamaktadır. 2021 yılına dair adli istatistikler, toplam suç sayısını çocukların cinsel istismarında 44.880, cinsel tacizde 33.570, reşit olmayanla cinsel ilişkide 26.324, cinsel saldırıda 22.517 ve toplam 127.297 vaka ile somutlaştırmaktadır. 2021 yılı için Ceza Mahkemelerinde açılan dosyalarda çocukların cinsel istismarı suç sayısı 20.459 olup, mahkumiyet verilen dosya sayısı 20.459’dur. Dosyaların %54.2’si mahkumiyet ile sonuçlanmıştır. Ancak bu veriler çocuğun cinsel istismarına yönelik olmakla birlikte ensest saldırıya dair bir profil sunmuyorsa da, çocuklukta cinsel istismarın faillerinin güven ve sevgi ilişkisi kurulan kişiler olduğu bilgisi, rakamların daha farklı okunmasına olanak sağlamaktadır.

Ensest saldırının önemli bir görünür olma alanı bilimsel araştırmalardır. Ensest saldırının Türkiye’de bilimsel araştırmalarda görünür olması daha çok 2000 yılından sonrasına denk gelmektedir. Ensest konusunda yazılan ilk tez çalışması Sezgin’in (1993) yüksek lisans tez çalışması olup, araştırmada ensest faillerinin %57’sinin babalar, %4’ünün öz ağabeyler, %13’ünün yakın akrabalar, %26’sının ise uzak akrabalar olduğu ortaya konulmuştur. Bunun dışında çok çeşitli araştırma ve tez çalışmalarında ensest; aile içinde ve dışında cinsel istismar nedeniyle Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından koruma altına alınmış çocukların sosyodemografik özelliklerinin saptanması (Sandalcı, 2004), ensestin ruhsal değerlendirilmesinde uzman tanıklık (Sezgin, 1998), ensestin hukuki boyutları (Ataç, 2007; Çetinkaya, 2013; Genç ve Coşkun, 2013; Öztürk ve ark., 2000; şen ve Başarır, 2012), ensestin psikiyatrik boyutları (Akbaş, 2016; Çiçek ve ark., 2021; Bilgin Erdiñç ve ark., 2004), enseste annenin değerlendirilmesi (İdrisoğlu, 2019), enseste maruz bırakılan çocuklara yönelik adli müdahale modeli geliştirilmesi (Özdemir, 2018), erkek çocuklarda ensest (Ertur ve Yaycı, 2011), kardeş ensesti (Aktepe ve Kocaman, 2013), Türkiye ve Hindistan’daki ensest konusunda çalışan feminist örgütlerin karşılaştırılması (Misra, 2011), Türkiye yazılı basınında ve filmlerde yer alma (Betül, 2013; Karabacak ve Tamer-Torun, 2021; Turan, 2020), çoklu ensest, ensest vakalarına yaklaşım, baba-kız ensestinde uyurgezerlik, baba-kız ensestinde doğum konularında olgu çalışmalarları (Devrimci-Özgüven ve ark., 2003; Güneş ve ark., 2017; Özdemir ve ark., 2012; Saygılı ve Gönenli, 2008, Yıldırım ve Gümüş, 2011), derleme çalışmalar (şahin ve Taşar, 2012) ve enseste dair bir profil ortaya koyma çalışmalar (Görgün-Baran ve Paksoy-Erbaydar, t.y.; Çavlin-Bozbeyoğlu ve ark., 2009; Çavlin-Bozbeyoğlu ve ark., 2010; Okan-İbiloğlu ve ark., 2018; Pınar ve ark., 1996; Sanay, 2018; Tařđın ve Sarı, 2014; Yiğit, 2004) gibi başlıklarda ele alınmıştır. Bunlara ek olarak Nüfus Bilim Derneği’nin “Türkiye’de Ensest Sorununu Anlamak”, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu’nun (TKDF) hazırladığı “Türkiye Ensest Atlası” ve gazeteci Büřra Sanay’ın “Kardeşini Doğurmak: Türkiye’de Ensest Gerçeği” isimli çalışmalar ile doğrudan ensest saldırı olmasa da cinsel istismar alanında yürütölmüş ve dolayısıyla çok sayıda ensest saldırı verisi içeren Akkuş (2014) ve Çolak’ın (2022) araştırmaları, bu konuda son yıllarda temel olarak kamuoyunda sessizliği kıran çalışmalardır denebilir.

Türkiye’de ensest saldırıyı, nitel araştırma yöntemi ile ele alarak ortaya koyan ilk kapsamlı araştırmanın, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından desteklenen ve Nüfus Bilim Derneği tarafından yürütölen “Türkiye’de Ensest Sorununu Anlamak” araştırması olduğu söylenebilir. Adana, Ankara, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul ve Kocaeli olmak üzere 6 ilde yürütölen araştırma kapsamında, ensest saldırıya maruz bırakılanlarla çalışan 98 profesyonel ile

görüşme gerçekleştirilmiştir (Çavlin-Bozbeyoğlu ve ark., 2010). Araştırma maruz bırakılanların kız çocukları, faillerin ise ailedeki erkekler olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmada tanık olarak annelerin önemi alanyazındaki bilgileri pekiştirir şekilde yeniden ortaya çıkmakta iken, uzmanlar annelerin saldırıyı hemen fark etmelerini ve doğru bir şekilde müdahale etmelerini beklemektedirler. Annelerle birlikte kurumlarda hizmet sunanların yaklaşımının sürecin işleyişinde belirleyici olduğu ortaya konulurken, hizmet sunan açısından bakıldığında ise, güvenlik, bilgi ve süpervizyon eksikliği ile mesleki ilkelerle yasalar arasında sıkışmak sorun alanları olarak ifade edilmiştir.

TKDF tarafından, Finlandiya Büyükelçiliği finansal desteği ile, Nisan-Aralık 2014 tarihleri arasında 56 ilde yapılan “Türkiye’de Ensest Atlası Projesi” sonuçlarında bulunan yüksek oran, kamuoyunda ensest sorununu en çok gündeme getiren araştırmalardan birisi yapmıştır. Ancak araştırmanın yayınlanmamış olması nedeniyle araştırmaya ilişkin ayrıntılı bilgi sunulamamaktadır. (TKDF, 2014). Sanay (2018) tarafından yürütülmüş olan “Kardeşini Doğurmak: Türkiye’de Ensest Gerçeği” araştırması, hizmet sunanlarla birlikte, ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınların anlatılarından oluşmaktadır. Araştırma kapsamında 21 üniversite öğrencisine de ensest ile ilgili bir anket uygulanmış olup, anket aracılığı ile öğrencilerin enseste ilişkin farkındalıkları ve çözüm konusunda önerilerine dair bilgi edinilmiştir. Araştırmanın genel olarak en çarpıcı sonucu, görüşülen 10 kişiden 6’sının “ensest” sözcüğüne ilişkin bir fikrinin olmamasıdır. 2023 öğrencinin katıldığı anket sonucunda ise 607 katılımcı kendisinin veya bir tanıdığıının ensest saldırıya maruz bırakıldığını ifade etmiştir. Ailenin bütünlüğü bozulmasın diye sorunun evin içerisinde hapsedildiğini söyleyen öğrenciler çözüm önerisi olarak ise ailelerin bilinçlendirilmesini, beden dokunulmazlığının öğretilmesini, bu konuya özel eğitim verilmesini ve ilköğretim müfredatının cinsel istismar konusunu içerecek şekilde revize edilmesini öne sürmüşlerdir.

Yukarıda sözü edilen akademik araştırmalar dışında ensestlin yaygınlığını anlamak konusunda ipucu verecek Türkiye’de yürütülmüş en geniş kapsamlı iki araştırma, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün yararlanıcı olduğu Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmalarıdır (Yüksel-Kaptanoğlu, 2018, ss.47-69). 2008 yılında Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, BNB Danışmanlık ve ICON üçlü konsorsiyumu ile, 2014 yılında ise Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından yürütülen araştırma, kadına yönelik şiddet konusunda ülkedeki en geniş kapsamlı araştırma olmakla birlikte, bu araştırmadaki kavramsallaştırılış biçimi bağlamında yaş ve ensest tanımı açısından kısıtlı veri sunuyor olsa da, ülkedeki ilk temsil edici

ensest verisini sunması nedeniyle oldukça değerlidir. Araştırmada 15 yaş öncesinde aile veya akrabalarından birisinin kendilerine istemedikleri bir cinsel davranışta bulunup bulunmadıkları ya da rahatsız edecek şekilde cinsel olarak dokunup dokunulmadıkları sorulmuş, bu soruya evet yanıtı verenlere ise bunu yapanın kim olduğu sorusu da yöneltmiştir. İlk araştırmada fail kategorileri, ensest saldırı açısından baba, anne, üvey baba, erkek kardeş, öğretmen ile sınırlı tutulmuşken, 2014 yılındaki araştırmada dede, amca, dayı ve diğer akrabalar kategorileri de eklenmiştir. Ayrıca görüşmenin sonunda resimli kartlar kullanılarak çocuklukta cinsel istismara maruz bırakılma durumu sorulmuştur. 2008 yılı araştırması, kadınların %29,7'sinin, 2014 araştırması ise kadınların %36'sının çocukluklarında erkek akrabaları tarafından cinsel olarak istismar edildiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca araştırma bulguları, çocukluk döneminde enseste maruz bırakılan her 10 kadından 6'sının yetişkinlik döneminde fiziksel veya cinsel şiddete maruz bırakıldıklarını ortaya koymaktadır. Enseste maruz bırakılmış kadınlarda annenin şiddete tanıklık etme durumu ise sırasıyla %96,6 ve %86,6 olarak ifade edilmektedir. Her iki yılda da istismarı uygulayan kişilere bakıldığında, 2014 yılında öğretmenlerin istismarcı olarak ifade edilme durumunun arttığı dikkat çekmektedir. Tüm bu veriler sessizliği kırabilmenin yolunun bilimsel bilgi üretmek, politika ve kurumlar inşa etmek ile mümkün olabileceğini açıkça göstermektedir.

Baker ve Dwairy (2003), ensest saldırıda Arap aileleri için bir model ortaya koydukları çalışmalarında, batı ülkelerinde devletin çocuk koruma sistemi ile ailenin alanına girmesini, kültürel olarak kabul edilmez bularak, böylesi toplumlarda çocuğun tek potansiyel koruyucusu olan aile üyelerinden birisinin istismarcı olması durumunda, maruz bırakılan dahil olmak üzere aileden ayrılmanın tüm aileye zarar verdiğini söylemektedirler. Faili cezalandırmanın, maruz bırakılanı psikolojik açıdan olumlu etkilemeyeceği veya güvenliğini sağlamayacağı gibi, ailenin korunmasını da beraberinde getirmediğini ileri sürmektedirler. Ayrıca böyle bir durumda maruz bırakılanın suçlandığını ve ailenin buna tepki gösterdiğini ifade etmektedirler. Modelde ikinci adım olarak ailedeki güçlü bir figürün "mağdur"u koruması önerilirken, bu koruyucu kişiler de aile büyükleri veya eril güçlü figürler olarak örneklenmektedir. Modelin bir aşamasında fail ile maruz bırakılan geniş nükleer aile önünde yüzleştirilirken, aile üyeleri faili kınamakta, fail ise özür dilemektedir. Modelde, fail için, kadınların metalaştırılmasına dair nesiller arası aktarılan ve içselleştirmiş olduğu değerlere yönelik ruh sağlığı desteği de önerilmektedir. Bu çalışma, feminist perspektife karşıtlığından öte kız çocukları ve kadınların haklarını kullanmaları önünde ciddi engellere neden olabilecektir ve bugüne kadar çocuk koruma alanındaki birikimi hiçe sayan bir "bilimsel bilgi"yi empoze etmektedir denebilir. Üstelik politika ve hizmetlerin toplumsal tavrı etkileyici potansiyeli

de dikkate alındığında, böylesi bir araştırmanın ortaya koyduğu bilginin ataerkil değerleri yeniden üreteceği açıktır.

Ensest saldırı tarihsel süreç boyunca yoğun olarak, fail açısından da maruz bırakılan açısından da patolojilerle birlikte ele alınmaktadır. Faile tedavi görmesi gereken birisi olarak yaklaşmak, ona sempati ile yaklaşmayı ve yardım gereksinimi olan birisi olarak kodlanmasını beraberinde getireceği gibi bu yaklaşım failde saldırıya dair bir suçluluk da yaratmayacaktır (Dominelli, 1986). Dominelli (1989) enseste maruz bırakılan kız çocuklarını mağdur olarak, erkeğin davranışlarını ise normal erkek davranışından sapma veya hasta bir kişinin davranışı olarak betimlemenin, saldırının dinamiklerinin ve doğasının anlaşılmasını güçleştireceğini söylemektedir. Bu konuda fizyoloji ile feminist bilgiyi ortaklaştıran bir yaklaşım olarak Tseris'in (2013) yaklaşımından söz edilebilir. Tseris, travma kuramının feminist ilkelerin rehberliğinde uygulanmasının, geleneksel ruh sağlığı müdahalelerini ve geleneklerini yapısökümüne uğrattığından söz etmektedir. Bu bağlamda travmatik deneyimlerin özellikle amigdala, hipokampus ve frontal korteks ile ilişkili olduğunun görülmesinin (Nutt ve Malizia, 2004 akt. Tseris, 2013), kadınlar açısından patolojinin sosyopolitik bağlamının anlaşılmasına bir olanak ve kanıt sunduğunu ifade etmektedir. Ancak bu durum, kadınların ve çocukların öznel güçlerini ve sosyal eşitsizlikleri görmezden gelerek, elde edilen verileri herkese genelleyerek, onları damgalamak için kullanılacak tehlikeli bir bilgi olarak da nitelendirilebilir. Tseris bu noktada travmanın nörobiyolojik olarak kavranmasının, danışmanlık bağlamında kadınların bilgilerinin merkeziliğinin değersizleşmesine neden olabileceğini olası görerek, özellikle de nörobiyoloji bilgisi sınırlı olan sosyal hizmet uzmanlarını, konuyu depolitize etme riskine karşı uyarılmaktadır. Ensest saldırıya maruz bırakılan kadınların iyileşme süreçlerinde de kadınların sistemin baskısından özgürleşerek hem nörobiyolojik durumlarla hem de eşitsizliklerle politik olarak mücadele etme gücü kazanacağı söylenebilir.

Yukarıda belirtilen bakış açısıyla değerlendirilmek koşuluyla, ensest saldırının öznel üzerinde etkilerinin olduğu da kaçınılmaz bir gerçektir. Ensest saldırıya maruz bırakılanların, diğerleri ile karşılaştırıldığında, daha fazla rasyonel olmayan suçluluk ve utanç, depresyon yaşadıkları, travma sonrası semptomlar, atipik anksiyete reaksiyonları, disosiyasyon, somatizasyon, intihar eğilimi ve kendine zarar verme, ilişkisel bozukluklar, cinsel işlev bozukluğu, madde kötüye kullanımı, istismar ve diğer obsesif-kompulsif davranışlar ve bilişsel çarpıklıklar gösterdikleri çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur (Briere ve Elliott, 1994; Beichtman ve ark., 1991; Beichtman ve ark., 1992; Kendall-Tackett ve ark., 1993; Polusny ve Follette, 1995 akt. Courtois, 1997). Anderson

(2006) ensest saldırının, çocukların başa çıkma kapasitesini aştığı için, duygusal tepkilerinde ve benlik algılarında uzun süreli olumsuz etkiler bıraktığını, bunun da öznelerin yakın ilişki kurma ve sürdürmede, özellikle cinsel ilişkiye girme bağlamında, zorluklar yaşamasına neden olduğunu belirtmektedir. Draucker (1989), kanbağı ne olursa olsun, fail ile maruz bırakılan arasındaki duygusal yakınlığın maruz bırakılarda ihanet duygusunu tetikleyeceğini, maruz bırakılanın yaşamını sürdürmek için faile ne ölçüde bağımlı olduğunun ise onun güçsüzlük hissini tetikleyeceğini ortaya koymaktadır. Kompleks travmalar, öznelerde, kronik duygulanım düzensizliğine, kendine zarar verme davranışlarına, disosiyatif problemlere, somatizasyona, benliğe ve başkalarına ilişkin çarpıtmalara neden olmaktadır (van der Kolk, McFarlane ve Weisaeth, 1996). Kendi başına birçok özelliği ile çoklu ve kompleks bir travma olan ensest saldırıda da, ataerkil sistem tarafından baskılanan, kontrol edilen, kısıtlanan, denetlenen ve şekillendirilen kız çocuklarında travmaya karşı sözü edilen tepkiler görülmektedir.

2.1.2. Cinsiyet Rejimi ve Cinsiyet Rejiminin Ürettiği Aile Kurumunun İçerisinde Gerçekleşen Bir Cinsel İstismar Olarak Ensest Saldırı

Kadın ve çocukların aile içerisindeki tarihsel konumlandırılışı ve ailenin özel alan olarak kamusal alandan ayrılması, özel olanın ise kutsallaştırılarak ona dokunulmazlık sağlanması, ataerkil ideolojinin bir aracı olarak ensest saldırıyı aile içerisinde görünmez yapmaktadır. Aile toplumların sürekliliği ve kontrol edilmesi için en önemli yapılardan birisidir. İçinde ahlaki kurallar oluştururken, sosyal devletin karşılaması gereken birçok hizmet de ailenin, daha çok da ailedeki kadınların sırtına yüklenmektedir. Aileyi kutsallaştırmak için ailenin güvenli bir yer olduğu, barınma ve bakım olanağı sağlaması gibi dayanaklar sunulsa da, aile aynı zamanda eşitsizliği ve şiddeti de içinde barındırmaktadır. James ve MacKinnon (2007), ataerkil nükleer aileyi ensest saldırının odağına koyarken iki boyuttan söz etmektedir. Bunlardan birisi ataerkilliğin evdeki erkeğin kadın ve kız çocuğun üzerindeki tahakkümünü artırarak ensest saldırıya ortam hazırlamak (Rush, 1980 akt. James ve MacKinnon, 2007) ve diğeri erkeklik ve kadınlık gibi, toplumsal cinsiyetin yeniden üretimini sağlamaktır. Özneler, çocukluklarından başlayarak toplumsallaşma süreçlerinde, farkında olmadan cinsiyet rejiminin normlarını ve kendilerine yüklediği rolleri içselleştirirken, bir yandan da cinsiyet rejimi tarafından tahakküm altına alınmaktadırlar. Sisteme göre ensest saldırı gibi “bireysel bir sapkınlığın” yaşanması durumunda, cinsel politika pratiği kurumlara bağlı olduğundan (Connel, 2019, ss.180-181), sosyal hizmetlerin de içinde olduğu,

devletin ideolojik aygıtları (Althusser, 2000, ss.32-37) devreye girerek sapmanın denetimini yaparlar. Althusser'e göre, dini, hukuki, siyasal, sendikal, kültürel kurumlar ve eğitim kurumları ile birlikte aile de devletin ideolojik aygıtı olarak işlev görerek, norm dışı olanı "disipline sokar". Althusser, özellikle aile ve okulun son zamanlarda egemen devletin ideolojik aygıtı rolünü üstlendiğini belirtmektedir. Bu sistem içerisinde ve bu sistem tarafından yetiştirilen çocuk ise, sisteme itaat etmek veya uyum sağlamak dışında bir tepki repertuvarına sahip olamamaktadır. Althusser, ideolojik aile biçiminin daha öznel doğmadan onları yapılandırdığını söyleyerek aslında bu yapının da Freud'un bilinçdışı olarak tanımladığı yapıyla örtüşmesine de değinmektedir. Buradan yola çıkarak, Freud'un Baştan Çıkarma Kuramı'nın, devletin ideolojik aygıtı olarak aileye meşru bir alan yarattığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Feminist perspektif, aile sistemleri kuramını eleştirirken, ailenin sistemin diğer kurumlarla etkileşiminin gözlemlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Yani bir anlamda kamusal ve özel alanın karşılıklı ve birlikte hareket edişine vurgu yapmaktadır ki ensest saldırı da bu beraber hareket edişin bir ürünüdür. Walby (2020), toplumsal dönüşümün makro düzey açıklamalardaki kuramsallaştırılmasına eleştiri getirerek, bunun nedenini toplumsal cinsiyetin aileye ya da kültüre indirgenmesiyle açıklamış ve cinsiyet rejimleri kuramının buna bir alternatif olarak geliştirildiğini söylemiştir. Buna ek olarak, modernite ve kapitalizmin kuramlarının, toplumsal eğilimleri açıklama çabasını görmekle birlikte, değişimin yörüngelerini ve "feminizmin karşı-hegemonik bir güç olarak önemini" analiz etmek konusunda da yeterince cinsiyetlendirilmiş olmadığını ileri sürmüştür. Cinsiyet rejimini ise ev içi ve kamusal olarak iki farklı kategoride ele alarak, bu ayrımın çeşitlendirilebileceğini ve çeşitliliğin feminist politika açısından katkısının olacağını belirtmiştir. Walby (2020), geleneksel olarak toplumsal cinsiyetin, aile ve hanehalkı tarafından şekillendirilmiş olarak analiz edilmesine (Esping-Andersen 1990; Esping-Andersen ve Billari 2015; Wallerstein ve Smith 1992 akt. Walby, 2020) cinsiyet ilişkilerinin şekillenmesinde daha geniş sosyal yapıların etkisini görmezden gelmesi nedeniyle karşı çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyetin ekonomi, siyaset, şiddet ve sivil toplum tarafından yapılandırıldığını öne süren kuramsallaştırmasında, aile bu kurumsal alanlara yayılmış bir şekilde tanımlanmıştır. Ailenin toplumsal cinsiyetin temeli olmadığını ise, sözünü ettiği kurumsal alanlara dağılmasını, her bir alan içerisinde ailenin var olmasını örnekleyerek, ev içi emeği, ekonominin bir parçası olarak; mahremiyet ve cinselliği sivil toplumun bir parçası olarak; üretim ve mahremiyetin denetimini, devletlerle birlikte dinleri de içerecek şekilde, yönetimin bir parçası olarak; aile içi şiddeti ise şiddetin bir parçası olarak ortaya koymuştur. Ailenin kurumsal bir alan olarak görülmemesi ile odağın toplumsal cinsiyet eşitliğine

çevrilmesini, kuramın en önemli katkısı olarak nitelendiren Walby, şiddeti ayrı bir kurumsal alan olarak ele almayı, hem onun pratik öneminin tanınması hem de diğer iktidar biçimleri ile ilişkisini olanaklı kılması açısından en iyi seçenek olarak görmüştür. Encest saldırının hem kolaylaştırıcılarını hem de encest saldırıyla mücadelede araç olarak kullanılabilecek unsurları, ailenin dağıldığı bu kurumsal alanlarda aramak yanlış olmayacaktır.

Bora ve Üstün (2005), “Sıcak Aile Ortamı-Demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler/Algılar ve zihniyet yapıları: Cinsiyet rejim eksenini.” isimli çalışmalarında “cinsiyet rejimi” kavramını kullanma nedenlerini cinsiyet rejiminin, toplumsal cinsiyetten farklı ve onun devamı olarak “kadınlık ve erkekliğin içinde örüldüğü toplumsal ilişkilere işaret etmesi” ve “bu ilişkilerin ‘kültür’, ‘gelenek’ gibi gevşek terimlerle nitelenmesine karşı politik bir duruşun da ifadesi” olarak açıklamaktadırlar. Bir iktidar ilişkisi olan toplumsal ilişkilerin sistematığına değinerek, toplumsal ilişkilerin diğer iktidar ilişkileri ve yapılar ile etkileşimi bağlamında ele alınmasının toplumsal yapı içerisinde ve bu yapı ile birlikte özneye bakma olanaklılığını beraberinde getirmesine de değinmektedirler. Encest saldırıda da istismar, bu sistem ve etkileşim içerisinde olduğu parçalarının üretimi olarak düşünüldüğünde, cinsiyet rejimi ve yapılarını görünür kılmak, öznelerin nasıl ve hangi stratejilerle güçlenerek kendilerini toparladıklarına, tüm bu süreçte etkin birer özne olarak eylemlilik olanak, biçim ve alanlarına yönelik analitik bir değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Bora (2021), “dış”ı karşı her bir “iç”in olduğu yerde ev metaforunun da çalışmaya başladığını söyleyerek, iç ve dış emniyet, sıcaklık, tanıdıklık ile risk ve kaybolma, ya da bir yanda kalıplar, sıkışma, hareketsizlik ile diğer tarafta cesaret, yenilik ve özgürleşme olarak tanımlamaktadır. Başka bir açıdan, feministlerin bu “sıcak aile ortamı” masalının ipliğini pazara çıkardıklarından söz etmektedir. İçerideki tahakküm ve eşitsizliklerin dışarıda da var olduğunu, bunların birbirlerine bağlı olduğunu ve mekanizmaları birlikte işlediğinden birisi ortadan kalkmadan diğerinin de kalkmayacağını ifade etmektedir. Encest saldırıda da kız çocuğunun içeride ve dışarıdaki yaşantısı birbirinden çok farklılaşmamakla beraber, içerisi de onun için güvenlik ve sıcaklık çağrıştırmamaktadır denebilir.

İstismarın aile içerisinde yaşanmasının bir diğer özelliği ise, maruz bırakılanlar ve tanıklar açısından yarattığı zorlu durumdur. İstismarın aile içerisinde ya da yaşam alanında gerçekleşmesi, maruz bırakılanın istismara ilişkin aile içerisinden destek bulma olasılığını düşürdüğü gibi dışarıdan erişebileceği kaynakları da sınırlandırarak özneleri güçsüzleştirmektedir (DiVitto, 1998).

Aynı zamanda cinsel istismarla ilişkili mitler (DeMarni Cromer ve Goldsmith, 2010) ve aileci ideolojinin içselleştirilmiş olması, maruz bırakılanın saldırıyı anlamlandırmasını, sevilen kişinin fail olduğunu kabul etmesini ve yaşadıklarını birileriyle paylaşarak destek mekanizmalarına ulaşmasını engellemektedir. Ensest saldırının sırrını açıkladığında aileyi dağıtmaktan korkmakta ve bu konuda kendisini suçlamaktadır (Courtois, 1997) çünkü kutsal aileye zarar getirdiğinde suçlanacağı, toplumsal olarak maruz bırakılana öğretilmiştir. Saldırının bir diğer olumsuz etkisi tanıklarda görülmekte olup, failin tanidik olması tanıkların maruz bırakılanı desteklemeleri aşamasını sekteye uğratmakta, maruz bırakılan saldırıyı söylese bile onu duymamalarına (Borg ve ark., 2019), saldırıyı yok saymalarına, maruz bırakılana inanmamalarına, onu suçlamalarına veya ne yapacaklarını bilmeyerek gerekli desteği sunamamalarına neden olabilmektedir. Bu nedenle maruz bırakılan, özel ve kamusal alandaki desteklerden uzak kalmakta veya yararlanamamaktadır.

Foucault (2007, ss.65-68), iktidar temsilinin ana çizgilerinden söz ederken, “olumsuz bağıntı” bağlamında, iktidar ile cinsellik arasında engelleme, gizleme ve maskeleye üzerinden bir ilişki kurulduğuna; “kural düzlemi” çizgisinde, iktidarın, dil veya hukuk yoluyla söylemini yarattığı, izin verilen/kurala uygun ve yasaklanan/kuraldışı olarak ikili düzenine; “yasak döngüsü”nde cinsellik üzerindeki cezanın bir tehdit olarak kullanıldığı yasaklamaya; “sansürün varlığı”nda cinselliğe izin olmadığına, ona dair konuşulmaması gerektiğine ve varlığını yadsımaya, “tertibatin birliği”nde ise devlet, aile, siyasi otorite, baba, mahkeme ve toplumsal yapılara uzanan geniş bir çerçevede, hukuk yoluyla inşa edilen iktidar karşısında öznelere boyun eğmesine vurgu yapmaktadır. Foucault’a göre bu iktidar, yalnızca sınır koyma, “hayır” deme ve kendi mekanizmalarını gizleme üzerinden işlemektedir ve etkisini de bu özelliklerinden almaktadır. Öznelere tanınmamış özgürlük ve sunulmamış seçenek, öznelere boyun eğmesinin yegane belirleyicisi olmaktadır. Foucault’nun sözünü ettiği iktidar temsilleri, ensest saldırının bir cinsel şiddet olarak dile getirilmesinin önündeki bariyerleri ortaya koymaktadır.

Ensest bir sınır koyma meselesi olduğu, öznelere daha çocukken, aile içerisinde koyulamayan sınırlarla somutlaşmaktadır. Larson ve Maddock (1986), ensest yapısal analizinde 4 çeşit sınır ihlalden söz etmektedirler ki bunlar a) aile ve sosyal çevresi arasındaki sınır; b) ailedeki yetişkin ve çocuk nesiller arasındaki sınır (rol karmaşası, rol değişimi); c) aile üyeleri arasındaki kişilerarası ve rol sınırları ile d) aile üyeleri arasındaki intrapsişik sınırlar olarak kategori edilmiştir. Sınır ihlallerine ilişkin olarak en göze çarpan durum “duygusal ensest” olarak ifade edilebilir ve bu durumda, bir ebeveynin duygusal ve/veya ilişki gereksinimlerinin doyumu için çocuğa yöneldiği

bir ebeveyn-çocuk ilişkisinden söz edilebilir (Çimşir ve Akdoğan, 2021). Bir duygusal ensest biçimi olarak, ilk Salvador Minuchin tarafından ortaya konan, ilişki ve sorumlulukların iç içe geçtiği ve birbirine dolandığı “yumak aile” olarak ifade edilen durumlar (enmeshment) (Koch ve Jarvis, 1987; Madonna ve Berkovitz, 1990) ile kız çocuğunun ebeveynleştirilmesi (parentification) ya da evliliğe yabancılaşma gibi ilişkilerde dengenin bozulduğu durumlar (Gelinas, 1988; Larson ve Maddock, 1986) ensest saldırının görüldüğü ailelerin bir özelliği olarak tanımlanmaktadır. Fitzgerald ve arkadaşları (2008), ebeveynleştirme ve çocuğun cinsel istismarı arasındaki ilişkinin spesifik olarak baba-kız ensesti ya da aile içi istismarla bağlantılı olduğunu ortaya koyarken, istismarın kronik olması durumunda ebeveynleştirmenin daha fazla görüldüğünü de söylemektedirler. Finkelhor (1978) net sınırların olmaması durumunu gizliliğe saygının olmaması olarak ifade etmektedir. İçeride böyle bir dolaşık durum söz konusu iken, ailenin dışarıyla ilişkisi oldukça kopuk olabilmekte ve bir çeşit izolasyon yaşayabilmektedirler (Alexander, 1985; Alexander ve Lupfer, 1987; Dadds ve ark., 1991; Finkelhor, 1978, Larson ve Maddock, 1986). Ancak James ve MacKinnon (1990) tarafından mit ve aslında ensest saldırının bir sonucu olarak değerlendirilen bu durum, ensest saldırının gerçekleştiği bütün aileler için geçerli olmayıp, izolasyonun yaşandığı ailelerde ise maruz bırakılanların destek alma olanaklarını sınırlamaktadır (Finkelhor, 1978). Larson ve Maddock’a (1986) göre, aile üyelerinin kendilerine özgü ve aileden bağımsız düşünce, duygu ve davranışlar içeren bir kimliğe sahip olması, ensest aile sisteminin yapısını tehdit etmektedir. Bireyselleşmenin sadakatsizlik olarak görüldüğü bu durumda, katı bir kontrol devreye girmekte ve “özerk davranışlarla sistemi tehdit eden üyeler, günah keçisi ilan edilerek taciz edilmekte”dirler. Bu durum, ensestin aile içerisinde kapalı kalma yolunun taşlarını örmektedir.

Keith-Oaks’a (1990) göre, duygusal sınırların zarar gördüğü duygusal ensestte, ebeveynler çocukla yetişkin sınırlarını paylaşmaktadırlar ve durum çocuğun sorunu üstlenmesini ve “duygusal süngerler” haline gelmelerini beraberinde getirmektedir. Bu noktada Keith-Oaks, Benedek’in (1985) çalışmasına referansla, çocukların karşılaştırma yapabilecekleri örneklerin olmamasının kendi durumunun olağan dışı olduğunu anlamlandırmasına olumsuz etki edebildiğini söylemektedir. Hem sevginin hem de istismarın öznesinin ebeveyn olması, kültürel olarak da ebeveyne itaatin içselleştirilmiş olması çocuğun hissetmemeyi ve inkar etmeyi seçmesine neden olmaktadır. Benlik duygusunu kaybederek, tüm sorunların nedeni olarak kendisini görmeye başlayan çocuk, -ki bu bir yandan da benmerkezci olmak ve fazla bir kişisel önem duygusunun geliştirilmesi olarak tanımlanmaktadır-, olumsuzluklara dair ebeveynin de yansıtması ile kendisini suçlamaya

başlamaktadır. Ensest saldırıda da, öznelerin kendilerini suçlamalarının temeli bu bakışaçısından da anlaşılabilir. Herman (2021, s. 132) ise, ebeveynlerle kurulan ilişki üzerinden, çocuğun, ebeveynlere inancını korumak için bir tanesini idealleştirme yolunu seçtiğini ve seçtiği ebeveynin çoğunlukla, kendisine “sapık bir ilgi gösteren” fail olduğunu, suçsuz ebeveynin ise kayıtsızlıktan ötürü suçlu addedildiğini söylemektedir. Ancak Herman’ın burada değindiği esas önemli nokta, bu idealleştirmenin failin kendisine dair yarattığı imajın yansıması olduğudur. Bu noktada cinsiyet rejiminin imajlarının etkisi Herman’ın söylemiyle bütünleşmektedir.

Aile kurumu belirli özellikleriyle her ne kadar cinsiyet rejimi tarafından korunmaya çalışılsa da tarih içerisinde bir değişim göstermediğini söylemek olası değildir. Bu durumda, şimdilerde özgürleştirici ve dayanışmacı ilişkilerle kurulan seçilmiş ailenin, başka bir deyişle hegemonik ailenin, toksik ailenin yerini alması, ensest saldırının en azından yaygınlığının azalması açısından da bir umut olarak kendisini korumaktadır.

2.1.3. Çocuğun Cinsel İstismarı Olarak Ensest Saldırı

Çocukluk algısı tarihsel ve kültürel olarak farklı şekillerde yapılandırılmış ve değişiklikler göstermiş olsa da, genel olarak çocuğun yetenek, beceri ve bilgisinin sınırlı olması, bu anlamda da yetişkinlere bağımlı özneler olması görüşü odağında temellenmiştir. Kırmızıda Dur De! Projesi kapsamında hazırlanan ve cinsel istismara dair temel bilgileri içeren dokümanda, yetişkinlerin çocukların üzerinde “kendilerine attettikleri” bir tahakkümden söz edilerek, bu erkin günümüzdeki yansıması “çocuğu sadece aile kurumu içerisinde, ebeveynlerin malı, geleceğin sigortası, tek tip, yetişkinlerin - rekabete dayalı, kutuplaştıran ve şiddet kültürünü besleyen- taleplerini yerine getirmesi beklenen, yeri geldiğinde ötelenen ve dışlanan bir nesne olarak ele alınması” şeklinde ifade edilmektedir (TOG, 2021). Aynı çalışmada, cinsel istismara neden olan toplumsal dinamikler, toplumdaki çocuk ve çocukluk algısı, çocuğun ve çocukluğun medyadaki tasviri, toplumsal düzeyde gücün ve hiyerarşinin değer kazanması ve bu hiyerarşik yapılanmada çocuğun en altta kalması, çocuk haklarını koruma bilincinin yerleşmemiş olması, çocukların sınırlarının ve hayatlarıyla ilgili kararların yetişkinler tarafından belirlenmesi, çocuklara söz ve ifade hakkının verilmemesi, dini referanslar sebebiyle, kız çocuklarının ergenliğin başlaması ile birlikte çocukluğunun bittiğinin düşünülmesi, cinsel istismarla ilgili yaygın yanlış inanışlar, “mağdur suçlayıcı” yaklaşım ve cezasızlık olarak ifade edilmektedir. (TOG, 2021)

Ensest saldırı, kendisini çocuk cinselliğinden sorumlu tutan bir ideolojinin de sonucudur. Sistem çocuğun cinselliğinin gözetim ve denetimini anne-babalara, ailelere, eğitmenlere ve sağlık çalışanlarına vermektedir (Foucault, 2007, s.80). “Beden” ile “nüfus”ün bağlantı noktasında konumlandırılan cinsellik (Foucault, 2007, s.102), üreme üzerinden ele alındığından, “çocukların cinselliği yoktur; bu da cinselliği onlara yasaklamak, sözünü etmelerini engellemek, cinselliği sergilemeye kalkışacakları her yerde gözleri kapayıp kulakları tıkamak, onlara genel ve titiz bir suskunluğu dayatmak için gerekli bir nedendir” (Foucault, 2007, s.12). Ensest saldırıda da çocuğun konumlanışını ve mücadele alanını belirleyen çerçeve bu olmaktadır. Cinselliği olmadığı kabul edilen ve dolayısıyla cinsellik eğitimi almayan çocuklar, yaşadıkları istismarı da anlamlandırmakta güçlük çekmekte, dile getirmekten geri durmakta, istismarı paylaştığında da sesi duyulmamaktadır.

Robbins (2019), çocukların istismarı ve sömürülmesi tarihte sanayileşme öncesine dayanıyor olsa da, 1800’lerin sonlarına doğru çocuk refahı üzerine çalışan grupların “çocuğun yüksek yararı” ilkesini gündeme getirmeye başladığını ifade etmektedir. Freud’un “Baştan Çıkarma Kuramı”nda öne sürdüğü, çocuklukta cinsel istismarın, gerçek olaylara değil, ensest arzular ve fantezilere dayandığı savı ile, çocuğun cinsel istismarı olgusundaki çocuğa inanmama, olanı görmezden gelme ve inkâr etmenin çocuğun istismarı anlama sürecini geciktirdiğini savunan Robbins, konunun bir araştırma konusu olarak sınırlı ele alınışını, devletlerin yasaları arasındaki ve dolayısıyla istismar ve ihmal tanımlarındaki farkların bu istismarın görünürlüğünü sekteye uğratması ile açıklamaktadır. Bir adım ötesinde, enseste maruz bırakılanların “mağdur” olarak nitelendirilmeleri de, eril düzenin edilgen ve itaatkar kadınlık ideolojisini pekiştirmekte ve ensest saldırının bir istismar biçimi olarak kız çocuğunun deneyimlediği bir olgu olması gerçeğini yok saymaktadır (Dominelli, 1986). Düzeni korumak, faili korumak anlamına da gelmektedir.

Young-Bruehl (2021, ss.153-156), Türkçe’ye “Çocuk Düşmanlığı” (Childism) olarak çevrilen kitabında, 1970’lerden sonra artan cinsel istismar bildirimlerine değinerek, bunun nedeninin raporlamanın artmasından mı yoksa istismarın artmasından mı olduğunun her zaman bir soru işareti olarak kalacağını söylemekte, ancak buradaki esas dikkat çekici noktanın bu istismarın artışının yorumlanmasında olduğunu ileri sürmektedir. Young-Bruehl’e göre, istismara maruz bırakılan çocuklar aslında çoklu istismara maruz bırakılmaktadırlar ve bu gözden kaçmaktadır. Çocuğun cinsel istismarına dair mitlerin ve önyargıların zamanla değiştiğini söylerken, ensest önceleri milyonda bir görülen bir istismar olarak nitelendirilirken, istismarın aslında büyük oranda bir “aile problemi” olduğunun keşfinin alanda çalışanlar tarafından yapıldığına da değinmektedir. Cinsel

istismara maruz bırakılan çocukları, “istismarı *kışkırtmadıklarını*, yalan söylemediklerini kanıtlamak zorunda olan tek kötü muamele kurbanları” olarak nitelendirirken, “suçlu”nun adının konmasının politik ve hukuki bir mücadele ile, -yani aslında bu mücadelenin cinsiyet rejimine verilen mücadele olduğu söylenebilir-, mümkün olduğunu da söylemektedir.

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, söz konusu hukuki mücadele kapsamında çocukların karşısına “rıza gösterme” kavramı çıkmaktadır. Yasaların bu konuda, 18 yaşından önce özlere seçme ve seçilme hakkı vermezken, 18 yaşından önce evlenmelerine olanak tanınması ve bu kararın da ebeveynlerinin ve/veya hakim kararına bağlı olması, bu alanda çocuklara yaklaşımdaki ikiliği ortaya koymaktadır. Diğer bir ikilem olarak, cinsel istismara maruz bırakılma durumunda, çocuk bu istismarı ifade etmeye çalıştığında ona inanılmayabilmekte veya çocuğun söylemleri görmezden gelinmektedir. Ancak Türk Ceza Kanunu (TCK) 103. Maddede 15 yaş üstü çocuğun rızası aranmaktadır. Marksist düşünür Antonio Gramsci (1986), kültürel hegemonya kavramını yönetici sınıfların bir toplumun değer sistemini, örf ve adetlerini manipüle etmesi olarak tanımlamaktadır. Söz konusu kültürel hegemonya sayesinde yönetici sınıfların bakış açısı toplumun kabul edilen genel görüşü haline gelmektedir. Dolayısıyla, hegemonyanın bir toplumda tâbi sınıfları boyun eğmeye zorlayan bir işlevi olduğu söylenebilir. Bu noktada, hegemonya yalnızca zora dayanmamakta, zor ile aynı öneme sahip diğer hegemonya bileşeni olarak rıza devreye girmektedir. Yönetici sınıflar baskı ve rıza olarak iki yöntemi eş zamanlı olarak kullanmaktadırlar. (Gramsci, 1986). Encest saldırıda 15 yaş üstündeki kız çocuklarının rızasının olabileceğinin iddia edilmesi, bir anlamda onların rızasını alarak saldırıya boyun eğmelerinin sağlanması veya saldırıyı meşrulaştırma erimini taşımaktadır. Türkiye’de, yasanın, rıza için bir dayanak oluşturması da sağlanarak, kültürel hegemonya güvence altına alınmıştır denebilir.

Dominelli’ye (1989) göre, çocukların ebeveynlerine ekonomik ve duygusal olarak bağımlı olmaları, onların ihtiyaç ve isteklerini toplumsal cinsiyet temelli ve yetişkin odaklı bir güç hiyerarşisine bağlamaktadır. Dolayısıyla çocuk açısından, bir şekilde gereksinimlerini karşılamak için bağımlı olduğu ve eşitsiz bir güç ilişkisi içerisinde olduğu her ilişki, onun istismarına meşru zemin hazırlamaktadır. Güç eşitsizlikleri düşünüldüğünde, hem erkekler hem de kadınlar cinsel istismara maruz bırakılmalarına karşın, çocukluk çağındaki encest saldırıya maruz bırakılanların çoğunu kız çocuklarının oluşturması, failerin ise genellikle erkek aile üyeleri olması (Anderson, 2010) şaşırtıcı değildir. Encest saldırı yalnızca çocukluk döneminde yaşanan bir istismar olmamakla birlikte, aile içi güç ilişkileriyle derinden bağlantılı olması ve çocuklukta güç

dengesinin failden yana ağır basması nedeniyle, ensestin çocukluk döneminde daha fazla yaşandığı; etkilerinin ise çocuklukla sınırlı kalmayıp yaşamın diğer dönemlerine yayıldığı söylenebilir.

Ensest saldırılarda, istismara maruz bırakılanın yaşadığı saldırıyı adlandıramadığı, yaşananları bir sevgi paylaşımı olarak anlamlandırıldığı, yanlış bir şey yaptığını düşündüğü, faili hasta olarak tanımladığı, biteceğini düşündüğü, yaşadıklarının hayatın bütününe etkilemediği ancak kötü bir parçası olduğu yönünde ifadeler kullandığı yapılan çalışmaların bulguları arasındadır (Valentine ve Feinauer, 1993). Ensest saldırı, toplumsal olarak güçsüz olan çocuğu daha güçsüzleştirmekte, çözümsüz bırakarak fiziksel ve ruh sağlığının örselenmesine ortam hazırlamaktadır. Baba-kız ensestine maruz bırakılmış kız çocuklarının depresyon, izolasyon, başkalarına güvenmeme, kendini kapatma, yaşanan utanç ve aşağılanma nedeniyle intihar düşünceleri besleme, belki de bazı araştırmalarda ortaya konulduğu gibi düşük öz-saygı nedeniyle suçluluk ve kendini suçlama eğiliminde olabildikleri bilinmektedir (Gqgabi ve Smit, 2019). Dolayısı ile, enseste maruz bırakılmış çocuklara yönelik erken müdahale ve zamanında, etkili bir sağaltım önem taşımaktadır.

Çocuğun bakım sorumluluğu temel olarak aileye verilmiş olsa da, zaman içerisinde çocuğun ihmal ve istismara maruz bırakılması halinde bu bakım sorumluluğu, sivil toplum örgütleri ve dinsel temelli kuruluşlarla paylaşılmış, ilerleyen zamanda çocukların korunması sorumluluğu devletin bir yükümlülüğü olarak tanımlanmıştır (Robbins, 2019). Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından yayınlanan “2021 Dünya Nüfus Raporu”nda kişinin bedeni üzerinde söz sahibi olma hakkı, yaşamın diğer alanlarındaki kontrolü ile de ilişkilendirilerek “şiddet veya zorlama olmadan, bedeni ve geleceği ile ilgili karar verebilme gücüne ve yetkisine sahip olması; kişinin ne zaman ve kiminle cinsellik yaşayacağı veya yaşayıp yaşamayacağı; ne zaman ve kiminle çocuk sahibi olacağı veya olup olmayacağına karar verme; ihtiyaç duyduğunda sağlık kuruluşuna başvurabilme özgürlüğüne sahip olma” olarak tanımlanmaktadır (UNFPA, 2021). Rapora göre kendi bedeni üzerinde söz sahibi olan kadınların oranı %55’dir. Beden üzerinde söz sahibi olma Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’nda da ele alınıyor olsa da (5.6.1 ve 5.6.2. amaç), söz konusu kız çocuklar olduğunda mesele çocuğun kendi beden otonomisini kazanmasının ötesinde bir boyuta ulaşmakta ve koruma görev ve sorumluluğu uluslararası anlaşmalarla da devletlere verilmektedir. Uluğtekin (2004, s.47) bu konuda devletin çocuğa yaklaşımına Türkiye özelinde bir eleştiri getirerek, çocuğu bütüncül bir şekilde ele almaktansa, darüleytam anlayışının bir uzantısı olarak “korunmaya muhtaç”lıkla sınırlandırdığını ifade etmektedir. Bu durumun etkilerinin, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile uluslararası alanda kazanılmış haklarını kullanmalarına da engel

olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu şekliyle çocuk, paternalist bir bakış ile, aile ve/veya devletin sunduğu hizmetlere zorunlu bırakılmakta; ensest saldırıda ise bu zorunluluk, ailenin özel alan olması, izole edilmesi ve dışarıya kapalı olmasıyla, çocukların kaynaklara ve bilgiye erişimini ya da evi terk etmelerini engelleyerek onları güçsüzleştirmektedir (Dominelli, 1989).

Dominelli (1986) sosyal hizmet politika ve uygulamaları bağlamında aile odaklı hizmet sunumunun dışında alternatifleri sınırlı olan, aynı zamanda kadın ve çocuğun güçlenmesini odağına almayan sisteme de eleştiri getirmektedir. Türkiye’de de uygulandığı şekliyle, enseste maruz bırakılan çocuğun, güvenliğinin sağlanması açısından çoğunlukla evden yani kendi yaşam alanından uzaklaştırılmasının çocukta suçu kendisinde arama eğilimine neden olacağını, annesinden ve kardeşlerinden ayrılmasını ise cezalandırma olarak göreceğini söylemektedir. Bu yaklaşımın çocuğu güçsüzleştirme ve güveni tehdit eden başka durumlarla karşı karşıya kalma olasılığına vurgu yapmaktadır. Çözüm olarak ise, Türkiye’de de 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında uygulanabilecek bir tedbiri öne sürmekte, failin evden uzaklaştırılmasını önermektedir. Dominelli, aynı çalışmasında, failin adalet sistemine dahil edilmesinin, eşitsiz toplumsal yapıları görmezden gelerek, kökten çözüm getirecek çözümlerden uzaklaşılmasına neden olunacağına ve bu durumun bireysel patoloji yaklaşımını kurumsallaştıracağına işaret etmektedir. Bununla birlikte, özgürlüğünden yoksun bırakmanın, istismarcıyı rehabilite etmektense, patriarkal ilişkilerin hapisane hiyerarşisiyle pekiştirileceğini öne sürmektedir. Bu tip durumlarda rehabilite edici, dönüştürücü pratiklerin öncelenmesi ve uygulamaya geçirilmesi önemli görülmektedir.

Cinsiyet rejimi içerisinde sosyalleşme sürecini tamamlayan çocuklar sistem tarafından üretilen mitleri de içselleştirerek, ailenin kutsanması, zararın evin dışından ve yabancılardan geleceği gibi önkabulleri norm olarak benimsemektedirler. Dolayısıyla çocukların istismardan korunma yöntemlerini öğrenmelerinde tüm bu süreçlerin dikkate alındığı bir strateji geliştirmek önemlidir. Bu doğrultuda Mills (1988) ensest saldırının aile içerisinde gerçekleştiğini göz ardı eden “Yabancılara Hayır De” öğretisini eleştirmektedir ve bu eleştiri Armstrong (1987) gibi araştırmacıların çocukların korkmaları veya hayır diyememe durumunda kendilerini sorumlu tutacakları savıyla da desteklenmektedir (akt. Dominelli, 1989). Dominelli (1989) patriarkal gücün sosyal olarak meşrulaştırılması ile mücadele eden önleyici çalışmalardansa, bu yaklaşımın seçilmiş olmasını, bireysel bir çözüm müdahalesi olarak görmekte ve yetişkinle çocuk arasındaki hiyerarşik ilişkilenmeyi hesaba katmadığını ileri sürmektedir.

Yüksel ve Saner (2016), cinsel saldırıyı hak temelli bir yaklaşımla değerlendirerek, saldırının cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen bir suç olarak ele alınmamasının istismarı toplumsal bağlamından kopararak meselenin tıbbileştirilmesine neden olacağını söylemektedir. Aynı şekilde Dominelli de (1986), erkeğin davranışlarının hastalık kılıfı içerisinde sokularak durumun dinamiklerinin ve saldırının doğasının anlaşılmasını güçleştirdiğine işaret ederken toplumun, inanırlık ve masumiyet konusunda erkekten yana olan tavrını ve bu tavrın çocuğun iyilik halini tehlikeye atmasını sorgulayarak (Dominelli, 1989), bir anlamda çocuğun hakkının savunuculuğunu yapmaktadır. Her koşulda ensest saldırı bir çocuk hakkı ihlali meselesidir ve sisteme karşı dirençlilik var olduğundan, üzerinin örtülmesi, aileci veya çocuğu korunmaya muhtaç ve güçsüz olarak ele alan politikalar ile ensest saldırıyı bir fantezi olarak gören patriarkal anlayış da dahil olmak üzere, hiçbir araçsallaştırılmış “güç” ile mümkün olmamaktadır.

2.1.4. Kadına Yönelik Şiddet Olarak Ensest Saldırı

Kadına yönelik şiddete ilişkin, çoğu kadın hareketinin çabasının bir sonucu olan, üzerinde ortaklaşmış ve kadın hareketine bir yol çizmiş uluslararası metinler bulunmaktadır. 1979 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen, Türkiye’de ise 1986 yılında yürürlüğe giren Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) kadına yönelik şiddetin uluslararası bağlamda ilk kez ele alındığı bağlayıcılığı olan metinlerden birisidir (Birleşmiş Milletler 1979). Kadına yönelik şiddet daha sonra Birleşmiş Milletler 19 No’lu ve 35 No’lu Tavsiye Kararlarında da odağa alınmış olsa da, bu konudaki en iyi standart Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi - İstanbul Sözleşmesi kapsamında belirlenmiştir. İstanbul Sözleşmesi kadına yönelik şiddetin görmezden gelinmeye en açık şekli olan “ev içi şiddet” vurgusu ve şiddeti toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile temellendirmesi açısından diğer uluslararası dokümanlardan ayrılmaktadır. Özel olarak cinsel şiddete ilişkin olarak İstanbul Sözleşmesi 25’inci Maddede “Taraflar, cinsel şiddetten hayatta kalanlara tıbbi ve adli muayene, travma desteği ve danışma hizmetleri sunacak, uygun ve kolay erişilebilir tecavüz kriz veya cinsel şiddet yönlendirme merkezleri kurmak üzere gerekli hukuki ve diğer tedbirleri alır” ifadesi yer almaktadır. Elde edilen bu ve bunun gibi kazanımlar, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin bir toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve hak ihlali sorunu olduğunun uluslararası alanda belgelenmesini de sağlayarak evrensel bir mücadele alanı açmıştır. Ulusal düzeyde de bu kazanımlar standart belirlemek ve yol göstermek açısından

referans noktası olmaktadır. Ancak bu uluslararası belgelerin enstest saldırı açısından uygulamaya yansımaya durumunu, etki gücü ve alanını ortaya koyacak araştırmalara gereksinim duyulmaktadır.

Enstest saldırının, spesifik olarak kadın özelinde ele alınması, onu toplumsal olarak yapılandırılmış “kadınlık” ve “erkeklik” kurgusundan koparmakta, kadını “kurban” kimliğine hapsederek çözüm yollarının da önünü kapatmaktadır. Radikal feminizm de, “aile kurumunun tarihsel bir biçimde ataerkil bir kurum olduğunu, şiddetin ailenin yapısına ait olduğunu” vurgulayarak (Taşdemir-Afşar, 2015), kadınlık ve erkekliklerin öğrenildiği, yeniden üretildiği kurum olarak şiddet bağlamında aileye işaret etmektedir. Enstest saldırı, geniş anlamda, hem bir ev/aile içi şiddet olması, kişilerarası olduğu kadar toplumsal bir şiddet de olması, güç hiyerarşisinden beslenmesi ve de toplumsal cinsiyete dayalı şiddet olması ile, kadına yönelik şiddetin toplum sağlığını tehdit eden, kişinin hakkını ihlal eden, öznel iyilik halini olumsuz etkileyen bir şiddet biçimi olarak çerçevelenebilir. Erkeklerin kadınlara karşı tahakküm ve ayrımcılığı ile ifade edilen eşitsiz güç ilişkisinin bir tezahürü olan ev içi şiddet evrensel bir olgudur ve evin dört duvarı arasında olup biten her şey “mahrem” olarak kabul edildiğinden, ev içi şiddet büyük ölçüde görünmez kalmaktadır. Feminist hareket ise, sorunları kişiye özel acı olarak tanımlamaktansa toplumsal bir mesele olarak tanımlamakta (Dominelli ve McLeod, 1989 akt. Dominelli, 1989) ve bu şekliyle de patriarkanın sosyal yaşamdan yasalara, kişilerarası ilişkilerden sunulan hizmetlere uzanan baskınlığının görünmez halini bu bakışla tehdit etmektedir.

Dinsmore (1991), enstest saldırıyı feminist yaklaşımla değerlendirmemenin risklerinden söz ederken, “şiddeti erkek mitlerinin arkasına saklama” riskine değinmektedir ve aile kuramlarının enstesti bir işlev bozukluğu olarak tanımlarken, babanın çocuğu istismar etmesini annenin babanın isteklerini karşılayamamasına bağlamasını eleştirmektedir (akt. Çavlin ve ark., 2018, ss.17, 36). Aslında enstest saldırıda kadına yönelik şiddetin birçok boyutta yaşandığı söylenebilir. Her koşulda suç arayışında hedefe kadını alan ideoloji, her ne kadar son zamanlarda karıştını doğurmuş olsa da (örn. Lafleur, 2009) anneyi “ideal bir eş ve anne” olamaması üzerinden eleştirerek onu “günah keçisi” ilan etmekte ve etiketlemektedir (örn. Dominelli, 1986; Dominelli, 1989; Kardam ve Bademci, 2013). Önceleri annelerin çocuklarının istismar edildiğine ilişkin mesajları anlayamadığı, yeterince güçlü olmadıkları için ya da ekonomik olarak bağımlı oldukları için çocuğu korumaktansa istismar edenle ortaklaşa hareket ettiği ileri sürülmüş olsa da, son zamanlarda araştırmalar annelerin de çocuklarla beraber bu istismarın olumsuz sonuçlarına maruz bırakılan

tarafında olduğunu ortaya koymaktadır (Robbins, 2019). Feminist araştırmaların katkısıyla, bu anlamda gelenekçi akademik çalışmalara karşı, bilimsel bir uyanış başlamıştır denebilirken, bu uyanış, bundan sonraki çalışmalara da bir alan açmaktadır. Güçlenme olanakları ise, uygulamada, kadınlar ve kız çocukları için şiddetten özgürleşme, şiddetle başa çıkma ve kendilerini toplama açısından bir kapı aralayabilmektedir.

Bora (2014), Kandiyoti'nin (1988) "ataerkil pazarlık" kavramına referansla, ataerki ile pazarlıkları kavramının feminist kuramın iktidar ilişkilerini dönüştürmeye ilişkin politik amacını gerçekleşmesi için ön koşul olduğunu savunmakta ve bu düşüncesini şöyle açıklamaktadır: "Kadınlık bilgisi" denilen bir alan, tam da bu işbirliği içinde güçlenme imknlarına işaret eden, kadınların aktif özneler olarak bu rejim içinde stratejiler geliştirmelerini, kendilerine hareket alanları aabilmelerini anlamlandırabileceğimiz bir alandı. Bu alanı varsaymayan, tanımayan bir feminist politikanın kadınların yaşamlarını değiştirmek bir yana, onlara dokunamayacağını düşünüyordum" (Bora, 2014, ss. 25-26). avlin ve arkadaşları (2018, s.30), ensest saldırıda annenin sessiz kalmasını bir çeşit ataerkil pazarlık olarak nitelendirerek, kendisine anne olması üzerinden verilen değerden vazgeçmeyerek, çocuklarının istismara maruz bırakılması durumunda da pazarlığı sürdürdüklerinden söz etmektedirler.

Çocukluğunda yaşadığı cinsel saldırı, kadının bütün yaşamı boyunca çeşitli biçimlerde kendini göstermektedir ve ömür boyu süren bir mücadeleye işaret etmektedir. Herman (2021, s.140), cinsel istismara maruz bırakılmanın, öznelerde ileriki dönem duygusal ilişkilerinde, partneri idealleştirmeyi ve ona sevgi, güven ve şefkate dayalı başka anlamlar yüklemeyi beraberinde getirdiğini söylemektedir. Ancak Herman'a göre bu beklentiler çoğunlukla partner tarafından karşılanamamakta ve böylece maruz bırakılan "yoğun, istikrarsız ilişkiler, tekrar tekrar kurtarıma, adaletsizlik ve ihanet" kurgusunda kendisini bulmakla birlikte, güvenin tesisi ve sınırlar oluşturmada da zorluk yaşamaktadır. Bronson (1989, s.21), ensesti tanımlarken "atfedilen güven ve g dengersizliği"ne ("imputed trust and power imbalance") mutlaka vurgu yapılması gerektiğini söylemektedir ve hiyerarşik bir sıralama yapmaktan kaçınarak, gücün kötüye kullanımı her ikisinde de ortak olsa da, güvenin zedelenmesi durumunun ensesti ve kişi üzerindeki etkilerini, Hilberman'ın, "benliğin st düzey ihlali" olarak tanımladığı tecavüzün de önüne geçirdiğini ne sürmektedir (akt. Atwood, 2007). Dominelli (1989) ise, gücün kötüye kullanımının, güvenin suiistimalinin, öznelerin kendilerini cinsel bir varlık olarak görmelerini engellediğini ve aynı zamanda onları tahakküm altında bırakarak gcszlk duygusunu pekiştirdiğini söylemektedir ki,

bunun çözümü cinsiyet rollerine ilişkin kalıpyargıları sorgulayarak, güç meselesini odağa alan feminist müdahaledir.

2.1.5. Ensest Saldırıya İlişkin Dünyadaki İyi Uygulamalara Örnekler

Bir saldırı veya bir ilişki olmasından bağımsız olarak ensest, hem tarihsel süreç içerisinde de hem de ülkeye göre farklı şekillerde kavramsallaştırıldığından, ülkelerdeki politika ve hizmetler de bu kavramsallaştırmalara göre şekillenmektedir. Ancak bir saldırı biçimi olarak enseste yönelik politika ve hizmetler, çoğunlukla çocuğun cinsel istismarı genel başlığı altında değerlendirilmekte ve uygulamalara yansımaktadır. Ensest saldırıya yönelik son zamanlarda dijital iletişim ortamlarının da devreye girmesi ile, maruz bırakılanların ulaşabileceği ve haberdar olacağı destek kaynakları artmıştır. Bu anlamda 7/24 erişilebilir olan çeşitli telefon hatları ve dijital ortamlardaki platformlar uzaktan, güvenli, anonim ve gizlilik korunarak danışmaya olanak sunmaktadır. Çoğunlukla sivil toplum örgütleri tarafından sunulan telefon hizmetleri yoluyla, maruz bırakılanlara ve yakınlarına, gereksinimleri doğrultusunda yönlendirme yapılabilmektedir. Cinsel saldırı konusunda hizmet veren merkezler, Avusturalya'daki Brisbane Tecavüz ve Ensestten Hayatta Kalanlar Destek Merkezi'nin (Brisbane Rape & Incest Survivors Support Center) yaptığı gibi önemli iletişim bilgileri ile birlikte feminist perspektifle hazırlanmış, Merkezi tanıtan, Merkeze kolaylıkla ulaşmanın yollarını belirten, eşitlik, gizlilik, kendi kaderini tayin ve bunun gibi ilkelerle çalışıldığını anlatan, cinsel şiddeti tanımlayan, yaygınlığını dile getiren, ve başvuruyu yüreklendiren bilgileri içeren broşürler hazırlamaktadırlar (BRISSC, 2019).

Ensest saldırının sağaltımı konusunda yaygın olarak kullanılan bir program, Adsız Alkolikler grubundan esinlenilerek oluşturulmuş olan Adsız Ensest Saldırıdan Hayatta Kalanlar Grubu'nun (Survivors of Incest Anonymous) "12-Adım Modeli"dir. 18 yaşın üzerinde olmak kaydıyla, ayırım gözetmeksizin herkese uygulanan program, öznelere yalnız olmadıkları, maruz bırakıldıkları saldırının da kendi suçları olmadığı konusunda bilinç geliştirmeyi amaçlamaktadır. Grupta ensest saldırının yalnızca faille olan bağ açısından kanbağı ve saldırı biçimi olarak penetrasyonla sınırlı tutulmaması, feminist perspektiften değerlendirildiğinde olumlu görülmektedir. Herhangi bir ücret ödenmeden uygulanan programda, katılımcılara deneyimlerini paylaşmalarına olanak tanıyan güvenli bir ortam sunulmakla beraber, güçlenmelerine de alan açılmaktadır. (SIA, t.y.)

Türkiye’de doğrudan ve özel olarak ensest saldırıya maruz bırakılan kadın ve kız çocuklarına yönelik hizmet sunan kamu kuruluşu veya hükümet dışı bir kuruluş bulunmamakta olup, bu alandaki sosyal eylemlilik genel olarak feminist kadın ve LGBTİ+ örgütleri yoluyla hayata geçirilmektedir. Dünyada ise, ensest saldırıyla mücadelede çalışmalarıyla öne çıkan sanılandan daha çok sayıda sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Bu sivil toplum örgütlerine ilişkin bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

• **Ensestten Kurtulmak ve İyileşmek Vakfı (Recovering and Healing from Incest – RAHI Foundation):** Hindistan Yeni Delhi’de 1996 yılında kurulan RAHI Vakfı, geliştirdikleri “RAHI İyileşme Modeli” aracılığıyla, temel olarak ensest saldırıya maruz bırakılan yetişkinlere destek sağlamaktadırlar. Ayrıca ensest saldırıya ilişkin farkındalık geliştirmek, savunuculuk ve eğitim çalışmaları yapmak, araştırma ve kapasite geliştirme faaliyetleri yürütmek gibi toplumsal değişimi amaçlayan etkinlikler sürdürmektedirler. RAHI Modelinde, iyileşme sürecini desteklemek için bireysel ve grup terapisi kullanılırken, travmayı sosyal eylemlilik yoluyla dönüştürmek hedeflenmektedir. Vakfın “Hayatta Kalanlar için Programlar”ı (bireysel danışmanlık, destek grupları, süpervizyon, yönlendirme), “RAHI Lise Programları – Genç Kadınları Çocuğa Yönelik Cinsel İstismara Karşı Donanım Sahibi Yapmak” (akran eğitimleri, yaz stajları, eğitimler, ifşadan sonra arkadaşlara yardım etme ve “RAHI Okul Programları – Cinsel İstismarın Önlenmesi için Adölesanlar” (öğrencilerin oryantasyonu, öğretmen ve danışmanlara yönelik eğitim, ebeveynlere yönelik eğitim) olmak üzere uyguladıkları çeşitli programlar bulunmaktadır. Kırsal alanda çalışan grupların bu konuda güçlenmesi için çocukların cinsel istismarına ilişkin faaliyetler yapmaktadırlar. Bunlarla birlikte ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınların savunuculuk yapmak konusunda kapasitelerini artıran “Ateş Kuşu Projesi” de dikkate değer etkinliklerindedir.

• **Belgrad Ensest Travma Merkezi (Belgrade The Incest Trauma Center):** 1994 yılında kurulan, daha çok sağlık ve ruh sağlığı konularında çocuklara ve yetişkinlere destek veren bir kuruluştur. Koruyucu ve önleyici programlar ve özellikle kolluk kuvvetleri ve öğretmenlere yönelik eğitimler de yürütmektedir. “Kimsenin Bilmediği Ben”, “BEŞte BİR”, “Senin için de Buradayım” ve “Sessizliği Bitir” gibi kampanyalar düzenlemişlerdir. Savunuculuk ve lobicilik faaliyetlerinde de bulunan kuruluş tarafından yayınlanan bir kitap okullarda kaynak olarak kullanılmaktadır. Özellikle gençleri de katarak birçok çalışma yapan kuruluş, bünyesindeki Cinsel Saldırı Önleme Akran Ekibi (Sexual Assault Prevention Peer Team) ile çalışmalar yürütmektedir. Cinsel saldırıya karşı okul ve kreşlerden oluşan, aynı zamanda yine cinsel saldırıya karşı bu alanda uzun yıllardır emek vermiş sivil toplum örgütlerinden oluşan ağlar kurmuşlardır. Avrupa Birliği, Birleşmiş

Milletler, kamu kurumları, kişiler ve uluslararası kuruluşlardan oluşan geniş yelpazede donör ağı da bulunmaktadır.

• **Cinsel Taciz ve Ensest Hattı (Sexual Abuse and Incest Line – SAIL):** 1992 yılında Chesterfield'da kurulmuş bir kuruluş olan SAIL, 18 yaş ve üstü yetişkinler için ücretsiz, uzman danışmanlığı sunmaktadır. SAIL, İngiliz Danışmanlık ve Psikoterapi Derneği'nin etik çerçevesine göre çalışmakta olup, bir de ücretsiz yardım hattına sahiptir. Ayrıca akran grupları, sanatla terapi ve grup terapisi gibi yöntemlerle başvuranların sağaltımına destek sağlamaktadır. Kuruluş bünyesinde oluşturulan Bağımsız Cinsel Şiddet Danışmanı (Independent Sexual Violence Advisor - ISVA) sistemi ile, polisten, mahkemelerden ve diğer kurumlardan bağımsız olarak, başvuranların haklarını ve sunulan hizmetleri anlamalarını kolaylaştırıcı, barınma, yardımlar ve sağlık hizmetleri gibi pratik konularda danışmanlık verici bir hizmet de sunulmaktadır. Bağımsız Cinsel Şiddet Danışmanları polise ihbarda bulunmayı seçen kişilere ya da dava sürecini başlatanlara da destek sunmaktadır.

• **Brisbane Tecavüz ve Ensestten Hayatta Kalanlar Destek Merkezi (Brisbane Rape and Incest Survivors Support Center - BRISSC):** 1973'te kurulmuş olan BRISSC, cinsel şiddete maruz bırakılan (15+) kişilere destek sağlayan, toplum temelli ve kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Hizmetleri arasında telefon desteği, bireysel danışmanlık, savunuculuk ve eğitimler yer almaktadır. Dış erişim (outreach) hizmetleri de mevcuttur.

• **Güney Essex Tecavüz ve Ensest Kriz Merkezi (South Essex Rape and Incest Crisis Centre-SERICC):** 1981 yılında aktivist bir grup olarak ortaya çıkan, daha sonra bir telefon yardım hattına dönüşen ve 1986 yılında kurumsallaşan, yerel, ulusal ve bireysel desteklerle etkinliklerini yürüten bir kuruluştur.

• **Adsız Ensest Saldırından Hayatta Kalanlar Grubu (Survivors of Incest Anonymous - SIA):** 1982 yılında, çocukluğunda cinsel istismara maruz bırakılmış üç kadın tarafından Baltimore'da kurulmuştur. Kendi kendini finanse eden kuruluş 12 Adım ve 12 Gelenek setinin rehberliğinde kendi kendine yardım destek grupları yürütmekte, gizli toplantılar yapmaktadır.

• **Aile İçi Şiddet ve Ensest Kaynak Merkezi (Domestic Violence and Incest Resource Centre – DVIRC):** Avustralya Victoria'da, kadın sığınakları ve aile içi şiddetle ilgili örgütlenen kadınlar, 1987 yılında DVIRC'in kurulmasına öncü olmuşlardır. Başlangıçta bir femisit kolektif olarak kurulan ve aile içi ve cinsiyete dayalı şiddete yönelik araştırma, kampanya ve savunuculuk hizmetleri yürüten merkez, sonradan Aile İçi Şiddet Kaynak Merkezi Victoria (DVRCV) olarak 2009 yılında yeniden adlandırılmıştır. 2021'de ise Güvenli ve Eşit (Safe and Equal) adını almış

olup, halen bu adıyla hizmetlerini sürdürmektedir. Merkez, aile içi şiddet uzmanlığı eğitimi verirken, bir yandan da okullarla birlikte çalışan birincil önleme uygulayıcılarını destekleyen “Önleme Ortakları Ağı”nı kurmuştur. Merkez, üye kuruluşlar, hayatta kalan kişiler, toplum liderleri ve hükümet ortakları ile ortaklaşa çalışmalar yürütmektedir. 2014 yılında, çocukların cinsel istismarında yaklaşıma ilişkin, özel olarak annelere yönelik bir broşür hazırlamışlardır. Broşürde annelerin çocuklarına nasıl yaklaşacakları, bazı duyguları yaşamalarının olağan olduğu, gereksinim duyduklarında nerelere başvuracaklarını içeren bilgiler mevcuttur.

• **Tecavüz, İstismar ve Ensest Ulusal Ağı (Rape, Abuse and Incest National Network - RAINN):** The Atlantic Group ve Warner Music Group'un finansmanıya, 1994 yılında ABD’de kurulmuş olan kar amacı gütmeyen cinsel saldırı karşıtı ülkedeki en büyük kuruluştur. Ülke genelinde 1.000'den fazla yerel cinsel saldırı hizmet sağlayıcısıyla ortaklaşa Ulusal Cinsel Saldırı Yardım Hattını (800.656.HOPE) ve Savunma Bakanlığı Güvenli Yardım Hattını işletmektedir. RAINN ayrıca cinsel şiddeti önlemek, hayatta kalanlara destek vermek, halk eğitimi, kamu politikası ve danışmanlık yoluyla faillerin adalete teslim edilmesini sağlamak için programlar yürütmektedir.

Yukarıda, ensest saldırı alanında mücadeleye destek veren bazı çalışmalar ve kuruluşlardan söz edilmiş olmakla birlikte, ensest saldırıya ilişkin dünyada halen uygulanmakta olan üç iyi uygulama örneği bu bölümde diğerlerinden biraz daha ayrıntılı bir şekilde konu edinilmiştir. Bu uygulama örnekleri; mikro düzeyde İzlanda’da feminist sosyal hizmet ilkeleriyle yürütülen bir kendine yardım grubu, mezo düzeyde Norveç’teki Ensest Merkezleri ve makro düzeyde Fransa’da kurulan Ensest ve Çocuklara Yönelik Cinsel Şiddet Bağımsız Komisyonu (CIIVISE)’dir. Her üç örneğin de, bu üç düzeyde Türkiye’deki sosyal hizmet uygulamaları açısından fikir verici olabileceği düşünülmektedir.

2.1.5.1. İzlanda Feminist İlkelerle Kendine Yardım Grubu

Jonsdottir’in (1990), kendisinin de bir parçası olduğu ve İzlanda’da 1987 yılında ilk olarak oluşturulan kendine yardım grubunu anlattığı çalışması bu konudaki uygulamalara tüm aşamalarıyla yol gösterici bir örnek oluşturmaktadır. Feminist sosyal hizmet uzmanları, kadınlara ve çocuklara yönelik farklı biçimlerdeki cinsel istismar türlerine ilişkin çalışmalar yürüten gönüllü bir sivil toplum kuruluşunun çatısı altında grup çalışmaları yapmaya başlamışlardır. Grup çalışmalarını, ensest saldırıdan sonra hayatına devam eden bir kişi ve bir sosyal hizmet uzmanı

olmak üzere iki kolaylaştırıcı yürütmekte olup, gruplar beş-altı kişiden oluşmaktadır. Feminist bir çalışma olması nedeniyle, gruba katılma ölçütü olarak öznelerin kendilerini ensest saldırıya maruz bırakılmış olarak tanımlamaları yeterli olmakta, grup çalışması öncesi görüşmede öznelerle güven ve gizlilik öncelikli olmak üzere gruba devam, eşitlikçi ilişki kurma, neden belirtmeden gruptan ayrılmama ve gruba alkollü gelmeme gibi grubun ilkelerine ilişkin paylaşımda bulunmaktadır.

Grup çalışmalarında onbeş veya yirmi kere bir araya gelindikten sonra, grubun kendi kendine yardım kolektifi olarak örgütlenmesini ve yürümesini sağlamak amacıyla sosyal hizmet uzmanı gruptan ayrılmaktadır. Bir süre sonra kadınların kendileri tarafından yürütülen gruplarda, patoloji ve uyum yerine, öznelerin yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmaları, öznel güçler ve değişim olasılıklarına odaklanılmaktadır. Kolaylaştırıcılardan birisinin saldırıya maruz bırakılan olması bazı hassasiyetlere hakim olmasının yanında, katılımcılar açısından değişim ve dönüşüme ilişkin bir rol model olması bağlamında da önemlidir. Diğer kolaylaştırıcı olarak sosyal hizmet uzmanının varlığı ise grup süreçlerini, dinamiklerini ve sosyal kaynakları biliyor olma konusunda değerli görülmele beraber, hiyerarşik bir ilişki oluşması riski, sosyal hizmet uzmanı ile belirli aralıklarla bir araya gelinip paylaşımında bulunularak bertaraf edilmeye çalışılmaktadır.

Feminist pratikle bağlantılı olarak, bilinç geliştirme sürecinde eşitlik, onaylama, destek, güç ve değişim kavramları ekseninde, saldırıya yönelik mevcut baskıcı güçler ve egemen anlayışın etkisi keşfedilmeye çalışılmakta, tahakküme dayalı sosyal yapılara dair farkındalığın artırılmasına odaklanılmaktadır. Onaylanma bağlamında, kritik sorular sorma yoluyla, özel ve kamusal alan arasındaki bağı anlamaya, özellikle donma, düşünmeme gibi duygulanım durumlarını patoloji veya disfonksiyon olarak görmektense bir “hayata devam etme” stratejisi olarak anlamlandırmaya ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Eşitlikçi, ortak yaşantıyı paylaşma ve birbirini anlayan ilişkilene yoluyla, dışlanma duygusu onarılarak grup içerisinde yeni bağlanma ilişkileri geliştirilmektedir. Güçsüzlük, korku, umutsuzluk ve diğer olumsuz duygularla baş etme çabasına ilişkin ise, genel olarak grup çalışmalarında rastlanılmayan, grup dışında da enformel bir arkadaşlık ilişkisi kurulmakta, kadınlar grup dışında beraber vakit geçirmektedirler. Güç/sağlamlık/dayanç/direnç odağında ise, kadınların kendilerini yetersiz hissetmeden, suçlamadan, değersizleştirmeden sorumluluğu etkisi olan dış yapılara ve kişilere yüklemek onların güçlenmelerine katkı sunmaktadır. Kadınlar, umutsuzluğa ve düş kırıklığına uğrayacak şekilde değil, güçlerinin farkına varacak ve hareket etme kararlılığına erişecek şekilde, üzüntü, keder ve kayıp duygularının yanı sıra öfke ifadesi açısından da yüreklendirilmektedirler.

Uyumdansa değişimi hedefleyen, farkındalığı eylemliliğin izlediği feminist pratik, grup çalışmasında olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Gerek grup içerisinde gerekse özel yaşantılarında, grubun kazandırdıkları ile öz-değerin gelişmesi ve kadınların öznel yaşantılarındaki ilişkileniş biçimlerinde de değişiklikler yaşanarak grup sürecinde katılımcılarla paylaşılmaktadır. Jansdottir (1990), bu feminist pratikte, geleneksel sosyal hizmet kuram ve uygulamalarında eksik olan güçlendirici ve özgürleştirici etkinin görünür olduğunu söylerken, kadınların hayatlarının kontrolünü yeniden kazanabildiklerini görmeyi umut verici bulmaktadır. Bununla birlikte Jansdottir'e göre, direnme ve hayatta kalma stratejileri, kadınların benliklerini güç ve kendini toplama üzerinden kurgulamalarını sağlarken, yaşamlarında yeni olasılıklar yaratmaları açısından da olanak sunmaktadır.

Çalışma, eşitlikçi, özgürleştirici, kaderini tayini kadının kendisine bırakan, kadını değişen ve dönüştüren bir etkin özne olarak konumlandırılan özelliği ile, grup çalışmaları açısından geleneksel sosyal hizmet uygulamalarına feminist bir katkı sunmaktadır.

2.1.5.2. Norveç Ensest Merkezleri

Norveç Ensest Merkezleri hareketi, Marianne Gilje ve Inger Lind isimli, çocukken cinsel istismara maruz bırakılmış iki kadının bir araya gelmesi ile başlamış, 1986 yılında ilk Ensest Merkezi "kendi kendine yardım" ilkesiyle açılmıştır (Pettersen, 2009). Norveç Hükümeti'nin 2020 yılında İstanbul Sözleşmesi'nin bir yapısı olan ve bağımsız uzmanlardan oluşan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu'na (GREVIO) sunduğu raporda, ensest merkezlerinden de söz edilmekte, merkezlerin 14'ünün vakıf, 4'ünün belediyeler arası şirket, 1'inin belediye kuruluşu, 1'inin gönüllü kuruluş ve 3'ünün başka bir kuruluş biçimine sahip olduğu belirtilmektedir (Government of Norway, 2020). Merkezlerin amacı, hizmeti kullananlara, kamu hizmetlerini destekleyici nitelikte rehberlik ve destek sağlamaktır. Ücretsiz olarak sunulan hizmetler tedavi edici değildir. Müzik kursları, açık alan faaliyetleri, yemekler düzenlenmesi gibi sosyal etkinlikler de yapılmaktadır. (SMEttE, 2017; Stefansen, 2021). Devlet yetkilileri tarafından yasal hizmetlere ek veya alternatif olarak görülmektedirler, ancak aynı zamanda şiddet ve cinsel istismara maruz bırakılanlara yönelik daha geniş hizmet ortamının önemli bir parçası olarak kabul edilmektedirler (Ministry of Children and Families, 2004 akt. Stefansen, 2021). Merkezlerde, cinsel istismarla ilgili farkındalık geliştirici etkinlikler, alanda çalışan okul ve anaokulları gibi diğer kurumlara bilgi ve rehberlik vermek şeklinde önleyici çalışmalar da yürütülmektedir. Merkezlerin bir de, Çocuk ve

Aile Bakanlığı'ndan işletme desteği aldığı telefon hattı bulunmaktadır (Ministry of Children and Families of Norway, 2019). Yürütülen bir araştırma, 2009 yılında, merkezleri 20.179 maruz bırakılan ve ailelerinin ziyaret ettiğini, 31.385 telefon çağrısı, 9667 mobil mesaj, 4268 elektronik posta ve 179 mektup aldıklarını göstermektedir (Pettersen, 2012).

Günümüz itibariyle, ulaşılan bilgilere göre Norveç'te Ensest Destek Merkezi sayısı 23'tür (SMEttE, 2017). Norveç'te ensest merkezlerinin sayıca çok olmasının, içerdiği mülteci popülasyonu ile açıklanabileceği söylenmektedir. Norveç, doğumda tüm nüfusu için akrabalık konusunda veri toplayan bir tek ülke olarak tanımlanırken, Pakistan'dan göç etmiş kişilerin %43,9'u birinci derece kuzen evliliği yapmışken, ailelerde doğan çocukların %50'sinin ebeveynlerinin ikinci kuzen veya daha yakın akraba evlilikleri yaptığı ortaya konulmuştur. Bu durum, ölü doğum, doğuştan malformasyonlar ve bebek ölümü riskinde artışla ilişkilendirilmektedir (Strømme ve ark., 2010). Yaşanan halk sağlığı sorunları Norveç devletini bu anlamda bir düzenleme yapmaya teşvik etmiştir denebilir.

Pettersen'in 2009 yılında bu merkezler üzerine yaptığı doktora çalışmasında, ülke genelinde yaklaşık 150 kişinin hizmet verdiği ve hizmet verenlerin %90'ının kadın olduğu merkezlerde hizmetlerin telefon aracılığı ile ve/veya yüzyüze sunulduğu belirtilmektedir. Bazı merkezlerde çalışanların cinsel istismara maruz kalmış olmaları istihdam aşamasında tercih sebebidir ve 15 merkezde çalışanların %43'ünün cinsel istismar geçmişi olduğu da söz konusu araştırmada ifade edilmektedir. 2006 yılından itibaren, destek merkezleri, yüzde 20'si belediyeler veya sağlık kuruluşları tarafından sağlanan, geri kalan yüzde 80'i ise doğrudan devlet tarafından sağlanan finansal destek ile çalışmalarını sürdürmektedir (Ministry of Children and Families of Norway, 2019; Stefansen, 2021).

Norveç'te son yirmi yıldır, şiddet ve cinsel taciz konusundaki kurumsal hizmetlerde, devletin politika dokümanlarına da yansıyan, profesyonelleşmeye evrilen bir süreç yaşanmaktadır (Stefansen, 2021). Bunun Merkezlerdeki etkisini görmek üzere Stefansen (2021) bir araştırma yürütmüştür. Araştırmada, Merkezdten hizmet alanların çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılarak destek almaya gelen yetişkinler ile tekil cinsel saldırıya maruz bırakılan ama hayatına devam eden genç kadınlar olduğu bulunmuştur. Hizmeti kullananlar yararlanma biçimleri açısından temelde iki ana grup olarak birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bir grup kullanıcılarla tanışmak, konuşmak ve etkileşim içerisinde olmak için merkezleri "çat kapı" gelinen gündelik toplanma

mekanları olarak görmektedir. Bu grup çeşitli sosyal faaliyetlere de katılmaktadırlar. Diğer ana kullanıcı formu olan “seçici kullanıcılar”, profesyonellerle bire bir görüşme veya kendi kendine yardım grupları için Merkezlere gelmektedirler. Seçici kullanıcılar, halka açık alanlardan ve diğer kullanıcılarla sosyalleşmekten kaçınmakta, artık gerek duymadıklarını düşündüklerinde gelmeyi bırakmaktadırlar. Stefansen’in araştırmasında, hizmet sunanlar, sürekli merkezlerde olarak “mağdur kimliği” geliştirmenin olumsuzluğuna ve böyle bir kimliğin gelişmesini önlemek için cinsel saldırıyı odağa almamanın gerekliliğine değinmektedirler. Dolayısı ile bazı profesyoneller, kullanıcıların istedikleri kadar merkezde olmalarına izin veren eski eğilime ve merkezin bir evi anımsatacak şekilde rahat koltuklarla dekore edilmesine dair endişe taşımaktadırlar. Ayrıca ilk başta kendine yardım ilkesiyle hizmetler yürütülürken ve benzer saldırıyı yaşamış akranların rolü önemli iken, geleneksel noktada profesyonellerin başvuranları kendi kaynaklarını harekete geçirmeleri ve değişimi başlatmaları konusunda destekledikleri bir yapıya bürünmüştür. (Stefansen, 2021).

Merkezlerde çalışanlar, zedelenmiş bir benlik saygısı ya da onur durumuyla baş etmenin, güvenlik, içtenlik, sevgi, aidiyet, tanıma ve saygı odağında çalışmakla gerçekleştirebileceğini söylemektedirler. Aksi şekilde davranmanın başvuranlar açısından yeni bir örselenme alanı oluşturduğunu ifade eden Merkez çalışanları, yürüttükleri hizmetlerle, insanların güvenlik duygularını ve özsaygılarını artırmaları, kendi kapasitelerinin, yetenek ve ilgi alanlarının farkına varmaları, rasyonel bir öz kontrol geliştirmeleri, kişisel gelişimlerini sağlamaları ve bağımsızlaşmalarını amaçladıklarını ifade etmektedir. Başvuranlara ruh sağlığı desteği veya danışmanlık verilmektense, kendi seçimlerini yapmalarına yönelik destek sağlanmaktadır. Çalışanlar, başvuranlarda kendilerine ve çevreye güveni sağlayarak aslında başvuranların utanç ve suçluluk duygularından da kurtulmalarına katkı sunduklarını söylemektedirler. (Pettersen, 2012)

Mezzo düzeydeki bu iyi uygulama örneği, Norveç devletinin ve toplumun, ensest saldırı sorununu kabul ederek, saldırıyla yüzleşmelerini ve bu doğrultuda gösterdikleri çabayı ortaya koymaktadır. Yerel yönetimleri de işin içine katarak ve ülke genelinde merkezleri yaygınlaştırarak hizmet verilmesi, devletin bu anlamdaki iyi niyetli taahhüdünü de göstermektedir. Her ne kadar merkezlerin işleyişi ve sunulan hizmetlerdeki yaklaşım konusunda yapılanmanın tam olarak tamamlanmadığı veya feminist sosyal hizmet ilkelerini daha etkili kullanan başka merkezler olduğu değerlendirilebiliyor olsa da, ülkeye yayılmış bir hizmet ağı olması nedeniyle burada özel olarak ele alınmıştır. Ayrıca ensest saldırı konusunda uzmanlaşmış hizmet sunumu açısından nadir

örneklerden olması nedeniyle, merkezlerin, zaman içerisinde gelişmeye yönelik çalışmalara açık durumda olduğu düşünülmektedir.

2.1.5.3. Fransa Ensest ve Çocuklara Yönelik Cinsel Şiddet Bağımsız Komisyonu (CIIVISE)

Fransa’da Christine Angot, Adelaide Bon ve Vanessa Springora gibi yazarlar çocuklara yönelik cinsel suçların sayısı ve ciddiyeti bakımından yoğunluğunu belirten yayınlar yapmışlardır. Ancak kamuoyunu esas harekete geçiren, Paris Siyasi Bilimler Akademisi'nin (Sciences Po) Yönetim Kurulu Başkanı Anayasa Uzmanı Olivier Duhamel'in üvey kızı Avukat Camille Kouchner'in, 2021 yılı Ocak ayında "La Familia Grande" (Büyük Aile) isimli bir kitabı yayınlaması olmuştur. Üvey babasının ikiz erkek kardeşine yönelik cinsel tacizini konu edinen kitabın yayınlanmasının ardından, konu kolektif bilince getirilerek #MeTooInceste (#BenDeEnsest) hareketi ile sorunun aslında yaygın toplumsal boyutunun olduğu ortaya çıkmıştır. Camille Kouchner, Fransa’daki önde gelen feministlerden olan ve 2017 yılında hayatını kaybeden annesi Evelyne Pisier'nin ensest saldırıyı inkar ederek eşinin yanında yer almasını, bildikleri halde sessiz kalan herkesin de ensest saldırının ortak faileri olduğunu vurgulamıştır. Konuyla ilgili olarak faille yakınlığı olan bazı kişiler görevlerinden istifa ederlerken, kitabın yayımlanmasından üç hafta sonra Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron sosyal medya üzerinden “Buradayız. Sizi dinliyoruz. Size inanıyoruz. Artık hiçbir zaman yalnız kalmayacaksınız.” mesajını göndermiş, kamuoyu baskısının bir başarısı olarak Fransa Adalet Bakanı Eric Dupont-Moretti, ilgili yasada değişikliğe gidileceğine dair taahhütte bulunmuştur. Yasa değişikliğinde, bir yetişkinin 15 yaş altı birisiyle cinsel ilişkiye girmesinin tecavüz olarak nitelendirilmesi ve bu durumda rıza unsurunun da dikkate alınmaması, suçu işleyenle maruz bırakılan arasında da belirli bir yaş farkı olmasının gözetilmesi gündeme alınmıştır. (Elzas, 2022)

Kuruluşu 2000 yılı başına uzanan bir hayatta kalanlar grubu olan Face à l'inceste (Facing Incest) tarafından, Kasım 2020’de Ipsos adlı bir şirket aracılığıyla yapılan bir anket çalışmasında ise Fransa’da her on kişiden birinin ensest saldırıya maruz bırakıldığı, failerin yüzde 95’inin erkek olduğu, maruz kalanların yüzde 78’inin kız çocukları olduğu ve bu kız çocuklarının dörtte üçünün on yaşının altında olduğu ortaya konulmuştur. (Woods, 2021)

Fransa’da tüm bu gelişmelerin üzerine, 23 Mart 2021’de Cumhurbaşkanı tarafından, iki yıl süreyle çalışmak üzere Ensest ve Çocuklara Yönelik Cinsel Şiddet Bağımsız Komisyonu (CIIVISE)

(Independent Commission on Incest and Sexual Violence Committed Against Children - La commission indépendante sur l'inceste et les violences sexuelles faites aux enfants) kurulmuştur. CIIVISE, Mart ayında çalışmaya başlamasından sonra, 21 Eylül 2021'de [yetişkin] tanıklara bir çağrıda bulunmuş ve beş ay sonra 10.000'den fazla ifade toplanmıştır (CIIVISE, 2022). Kadınlar, maruz bırakıldıkları saldırıyı herkesin önünde söylemekten artık utanç duymadıklarını, böyle bir saldırı yaşandığında öznelerin hayat boyunca kızgın demirle damgalanmış olduklarını, ifade etmenin kamusal alanda yerini almak demek olduğunu ve aynı zamanda da direnmek ve inkara karşı savaşmak olduğunu dile getirmişlerdir. Anlatılar tekil olsa da, cinsel şiddetin ortak deneyimini ve etkilerini yansıtmakla beraber, saldırganların stratejilerini betimleyerek onların cezasızlıklarına karşı savaşmak ve çocukları korumak için strateji oluşturmaya işaret etmektedir. Bu süreçte Komisyon, annelerden yüzlerce yardım çağrısı almış, altı farklı kentte halka açık toplantılar organize etmiş, hizmet sunulan yerleri ziyaret etmiş, uzmanlarla ve tanıklarla bir araya gelmiştir. İlk olarak 27 Ekim 2021 tarihinde, 10 sayfalık bir rapor hazırlayarak üç öneride bulunmuştur (CIIVISE, 2021). Birincisi çocuğunu babasıyla görüştürmeyen annelerle ilgili ceza yargılamasının “askıya alınması”, ikincisi ensest saldırı faili olmasından kuşkulanan ebeveynin uzaklaştırılması ve “ebeveyn yetkisinin uygulanması”nın askıya alınması, üçüncüsü ise çocukların dinlenmesi ve çocukların sözlerine inanılmasıdır. (Adey, 2021)

Söz konusu Komisyonun 21 Eylül 2021 ile 24 Ocak 2022 tarihleri arasında 11,400 ensest saldırıya uğramış kişi (3000 telefon, 2500 elektronik posta, 5750 anket, 150 saha ziyareti görüşmesi) ve 40 uzmanla görüşerek yürüttüğü araştırmanın 31 Mart 2022 tarihli raporunda; ensest saldırı vakalarının çokluğuna değinilerek “koruma kültürü” geliştirilmesine yönelik 20 maddelik öneri ortaya konulmuştur. Araştırmaya göre çocuklukta cinsel şiddete maruz bırakılan 160.000 kişinin %90'ı kadınlar ve kız çocukları iken, %13'ünün bir engeli vardır ve bu cinsel şiddet olaylarının %80'i ensest suçlarıdır. Ensest saldırıya maruz bırakılma yaşı kız çocuklarında 7, erkek çocuklarında 8 iken, çoğu bunu en az 10 yıl sonra ortaya çıkarmaktadır. Raporda, ensest saldırının belirli bir sosyal gruba özel bir şey olmadığı gibi failin tipik bir profilinin de bulunmadığı, neredeyse her üç vakadan birinde failin baba olduğu, ancak özellikle babalara ilişkin durumların göz ardı edilebildiği ifade edilmektedir. Her durumda, failerin çocukla aralarındaki güven ilişkisinden yararlandığı da ortaya çıkan bulgular arasındadır. Hekimler çocuğa yönelik cinsel şiddet ve ensest vakalarını rapor etmede en zayıf bağlantı noktası olarak ifade edilmekle beraber raporlaştırmalarını kolaylaştırmak için özel bir mekanizmanın devreye sokulması ve ensest vakaları rapor eden hekimlerin özel olarak korunması gerekliliğinin de altı çizilmektedir. Komisyon, tüm

koruma sisteminin güçlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmekte ve hekimlerle beraber öğretmenlerle hakimlere bu sistem içerisinde önem atfetmektedir. Komisyon, sosyal güvenlik sistemi tarafından finansal olarak desteklenen gelişmiş ruh sağlığı desteği verilmesinin, bu desteğin de araya uzun zaman girmeden sağlanmasının uzun süreli travmayı önleyebileceğini belirtmektedir. (CIVIISE, 2022; Elzas, 2022)

Her 2 maruz bırakıldan 1'inden fazlası utanç nedeniyle saldırıyı gizli tutmuşken, 10 maruz bırakıldan 6'sı, kendilerine iyi geleceğini düşündükleri için şiddeti anlatmışlardır. Ensest saldırının anlatıldığı 10 tanıktan 4'ü herhangi bir şey yapmamıştır. Maruz bırakılanların %8,5'i psikososyal destek almıştır.

CIIVISE ilk eylem yılının ardından yayınladığı raporda ensest saldırıya maruz bırakılan çocukların saptanması, cinsel şiddetin yargı süreci, bakım ve tazminatla onarma (özür dileme, tazmin etme), bu şiddetin saptanması ve önlenmesi olmak üzere dört temel eksen üzerinde değerlendirme yapmaktadır (CIIVISE, 2022).

“Eksen 1: Maruz bırakılan çocukların saptanması” kapsamında, çocukların maruz bırakıldıkları şiddeti ifşa etmelerini beklemeden çocuklara ulaşmanın önemine değinilerek bu anlamda bir güven ortamı yaratma ve koruma kültürü oluşturulmasına vurgu yapılmaktadır. Bu açıdan engelli çocuklara özellikle dikkat çekilmekte ve şiddetin görünmez kılınma riskinin onlar için daha yüksek olduğu belirtilmektedir.

Eksen 1’de öneri olarak, çocuklarla veya yetişkin kadınlarla temas halindeki profesyonellerin cinsel şiddeti sistematik olarak saptanmaları için donanımlarını artırmak, çocukların kendilerini anlatma süreçlerinde yer almak üzere profesyonellerden oluşan küçük bir birim kurmak ve cinsel şiddetin cezai soruşturması sırasında görev alan hekimleri güvence altına almak ifade edilmektedir.

“Eksen 2: Cinsel şiddetin yargı süreci” kapsamında, koruma kültürünün temel aşamalarından birisi olan soruşturma ve dava süreçlerinde çocuklarının gereksinimlerinin dikkate alınmadığına işaret edilmektedir. Çocukların tekrarlı ifade vermelerinin engellenmesi ve onlarda ikincil travmatizasyona neden olmayacak şekilde ifade alınması önemsenerek, diğer soruşturma süreçleri ile siber şiddetin daha ayrıntılı ele alınması önerilmektedir.

Eksen 2’de öneri olarak, soruşturma sırasında çocukların ifadelerinin özel olarak yetiştirilmiş polis veya jandarma tarafından alınması, jandarma bölgesinde de çocukları karşılama ve dinleme ünitelerinin açılması, bilirkişi raporlarının bu konuda uzmanlaşmış profesyoneller tarafından hazırlanması, siber çocuk suçlarında uzmanlaşmış adli polis hizmetlerinin gerekli insan ve malzeme araçlarıyla donatılması, çocukların ses kayıtlarının yargıçlar tarafından görüntülenmesinin sistematize edilmesi, müdahil taraflara kamu eylemi üzerine cezai kararlar için çağrıda bulunmaya izin verilmesi, çocuğuna karşı ensest saldırıda veya tecavüzde bulunan ebeveynin ana babalık yetkesini kullanmasının ve ziyaret ile konuk etme haklarının askıya alınmasının yasada belirtilmesi ve çocuğuna karşı ensest şiddetten hüküm giyen ebeveynin ana babalık yetkesinin sistematik olarak geri çekilmesinin yasada düzenlenmesi sunulmuştur.

“Eksen 3: Bakım ve tazminatla onarma (özür dileme, tazmin etme)” kapsamında, mesele, fail ile özne arasında değil, bir kamu güvenliği ve sağlığı meselesi olarak ele alınmakta, saldırıdan ötürü ciddi sonuçlara maruz bırakılanların sözlerinin dikkate alınması açısından özellikle iki alana yönelik tanzimden söz edilmektedir: ruhsağlığı desteği açısından uzmanlaşmış bir destek ve maruz bırakılanların tazmin edilmesi.

Eksen 3’de öneri olarak; ensest saldırıya maruz bırakılmış çocuk ve yetişkinlere uzmanlaşmış psikososyal destek sağlamak ve tazminini bir onarımı temin etmek belirtilmektedir.

“Eksen 4: Cinsel şiddetin önlenmesi” kapsamında, çocukların korunmasını öncelikli amaç olarak ortaya koymakta, ancak bununla beraber cinsel şiddeti önlemeyi de bir gereklilik olarak belirtmektedir. Bu doğrultuda, riskli durumların saptanması, çocuğu saldırıya uğramadan önce koruma, suçun tekrarlamasını önleme, saldırganın sosyal kontrolsüz kalmaması ve daha geniş bir bağlamda şiddetsiz bir toplum inşa etmek ile başkasının bedeniyle ilgili sahiplenme ve üstünlük kurma stratejilerine karşı savaşıma, hareket alanları olarak belirlenmektedir. Bu ekseninde, koruma kültürünü oluşturmak için “söz söylemenin” özgür bir eylemlilik içerisinde ve organize olarak gerçekleşmesine dikkat çekilmektedir.

Eksen 4’de öneri olarak; çocuğun bedensel mahremiyetine saygı duyan uzmanlar yetiştirmek, uzmanların çocuk koruma ve cinsel şiddetle mücadele konularında hizmet öncesi ve hizmet içi formasyonlar almalarını sağlayarak güçlenmelerini desteklemek, okullarda duygusal ve cinsel hayat eğitimleri gerçekleştirmek ve eğitim içeriklerini çocukların yaş dönemlerini gözeterek

düzenlemek, şiddete maruz bırakılanlardaki belirti ve sonuçları, sunulan yardımları; bunların yasaya ve ceza kanununa aykırı edimler olduğunu tanıklara anlatmak ve harekete geçmelerini sağlamak amacıyla büyük bir ulusal kampanya düzenlemek CIIVISE tarafından ifade edilmiştir.

CIIVISE, enstest saldırıya maruz bırakılanların saptanmasında sessizlik, davranış değişikliği gibi uyarıcı işaretlerin artık yeterli olmadığını öne sürerek proaktif bir yaklaşımı savunmaktadır. Hemşireler olmadan, hastanelerde ve okullarda hekimler olmadan, okul sosyal hizmet uzmanları olmadan, hakimler olmadan, yeterli polis ve jandarma olmadan koruma zincirinin kırılacağını söyleyerek cinsel şiddetin sistematik bir şekilde tanımlanması gerektiğini öne sürmektedir. Komisyon, çocuklarla temas halinde olan herkesin bir cinsel şiddet durumunun varlığını sorgulaması, saptaması halinde ise çocuğun güvenliğini sağlamak için girişimde bulunmasının, aynı zamanda çalışan kişiler için ulusal bir destek birimi oluşturarak desteklemenin önemine değinmektedir. (William, 2022). Anne, enstest saldırıya maruz kalanların şiddeti en çok anlattığı kişi olarak ortaya çıksa da, CIIVISE, enstest saldırıya maruz kalanların ifadelerinin bazen bir tepki uyandırmadığından yakınmakta ve enstest vakalarında her 10 kişiden 4'ünün sırdaşının hiçbir şey yapmadığını belirtmektedir. (Leparis, 2022). Başka bir tepkisizlik ve sessiz kalma örneği olarak Komisyon, her yıl yaklaşık 22.000 Fransız çocuğun babaları tarafından işlenen cinsel şiddete maruz bırakıldığını, ancak 2020'de yalnızca 1.697 kişinin yargıldığını tespit etmiştir. Komisyon, bir ebeveynin tecavüz veya enstest saldırıdan hüküm giymesi durumunda ebeveyn yetkisinin otomatik olarak geri çekilmesi gerektiğini söylemiştir (Morrow, 2021).

Komisyon adli süreçlere ilişkin ise, Türkiye'de uzun bir süredir çocuk koruma sisteminde uygulamada olan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) uygulamasına benzer olarak, çocuğun ifadesinin bir kere, bu konuda özel eğitim görmüş uzman kişilerce alınması ve böylece çocuğun tekrarlı travmatizasyondan korunmasına raporunda yer vermektedir. Komisyon ayrıca adli süreçlerle ilgili gerekli açıklamaların da çocuklara yapılmasını, failin beraat etmesi halinde itiraz haklarının olduğunu bilmelerini önemli görmektedir. Sonraki sürece ilişkin ise, sadece %8.5'inin travmaya bağlı özel destek almasına, çocukların sağlık izlemlerinin yeterli düzeyde yapılmadığına dikkat çekerek gerekirse izlemi yapacak sağlık elemanlarının giderlerinin tam olarak karşılanmasının durumun iyileştirilmesine katkı sunacağını belirtmektedir. Ayrıca yetişkinler için, çocuk yaşta olanlarda da yetişkin olduklarında ödenmek üzere, belirli bir "hasar onarım ödemesi" yapılması Komisyon tarafından önerilmektedir.

Raporun sonucundaki birçok değini, ensest saldırıyla mücadele alanında çok önemli vurgular içermektedir. CIIVISE, ensest saldırıyı bir güven meselesi olarak ele alarak kendi varlığını “güvenin koşulsuz bir zorunluluk olarak yeniden yaratılacağı bir alan” olarak tanımlamaktadır. “Artık yalnız değilsiniz, size inanıyoruz.” ifadesiyle “söze koşulsuz, sorusuz, kesinleştiirmeden değer verdiği” mesajına raporunda da yer veren Komisyon, çok sayıda kişinin ifadelerinin bu çalışmada birleşmesinin saldırganlara karşı bir dayanışma yarattığına da değinmektedir. Söze saygı duymayı ise, kabul etmekle sınırlandırmayarak, bu edimin hareket hedefini korumanın kamu politikaları içerisinde inşası ile genişletmektedir. CIIVISE, bu hedefi doğrultusunda, Dayanışma ve Sağlık, İç İşleri ve Adalet Bakanlıklarından, tespitten kovuşturmayaya, uzmanların müdahale zincirinin işleyişini analiz etmek için bir talepte bulunmuş olup, bu doğrultudaki çalışmalarını da Ocak 2022’den itibaren başlatmıştır. Çalışmalar, bu alanda çalışan uzmanların gereksinimleri ile birlikte, açılan davaların %70’den fazlasının takipsizlik kararı almasına götüren nedenleri daha iyi anlamak açısından önemsenmektedir. Analiz sürecinin ardından CIIVISE, koruma zincirini güçlendirmek için önerilerde bulunacağını da raporda ifade etmektedir. “Çocukların korunması beklemez” diyen CIIVISE, saldırganların stratejilerine karşı tez zamanda harekete geçmenin önemini de ortaya koymakta, cinsel şiddetin sonlandırılmasına ilişkin çalışmalarını derinleştireceğinin taahhüdünü de vermektedir. Raporun sonundaki şiddete maruz bırakılanlar, toplum, kamu ve CIIVISE’in güç birliği yapma mesajı da dikkate değerdir. Süreç içerisinde raporda belirtilenler açısından nasıl bir yol alınacağı, diğer ülkeler açısından önemli bilgiler sağlayacaktır.

Söz konusu uygulama, bu konuda çok değerli makro düzeyde bir pratik olduğundan mümkün olan en geniş şekliyle ele alınmıştır. CIIVISE, ensest saldırı konusunda kamuoyu oluşturmanın önemini ortaya koymaktadır. Dirençle karşılanan, bu nedenle de çözüm üretilmesi güç bir konunun özellikle ülkenin en üst düzey karar vericisi olarak cumhurbaşkanı tarafından gündeme getirilmiş olması, devletin tüm kurumlarıyla mücadeleye hazır halde olduğu mesajı bakımından diğer ülkeler açısından örnektir. Ancak, ensest saldırının sosyal yapılar ve hiyerarşik güç ilişkileri eksenindeki vurgusu, Türkiye’deki toplumsal yapı ve şu anki durum referans alınarak, yetersiz değerlendirilmiştir. Zaten Komisyon da raporunun sonuç kısmında bu konunun derinleştirileceğinin bilgisini vermektedir. Bununla birlikte, kadın ve kız çocuklarının güçlenmesi yoluyla ensest saldırının ortadan kaldırılması bağını kurmaması, bu girişimin eleştirisi olarak sunulabilir.

2.1.6. Ensest Saldırıya Karşı Savaşmada Türkiye’deki Politika ve Hizmetler

Ensest saldırıya yönelik uluslararası alanda var olan politika hizmetlerin sınırlılığı gibi Türkiye’de de bu konuda bir boşluk mevcuttur ve bu boşluk, hizmet gereksinimi olanlar açısından saldırının kendilerinde yarattığı tahribata yeni sorun alanları açmaktadır. Ensest saldırıda kendini toparlama gücü açısından Türkiye özelinde genel bir değerlendirme yapıldığında, politika ve hizmetler, kendini toparlama gücüne ilişkin doğrudan bir içeriğe sahip olmamakla birlikte, böyle bir odaktan yoksun olarak dolaylı referanslarla öznelerdeki toparlama gücüne dair veya bu gücü olumsuz etkileyebilecek unsurları içermektedir. Söz konusu referanslar ise çoğunlukla uyum üzerinden olup, özneleri etkin özne olarak konumlandırır ve onların güçlenmesi için ortam yaratacak bir bakıştan uzaktır. Sosyal hizmetin politika üretmenin yanısıra, alanda doğrudan sürece müdahale ediyor olması, kendini toparlama gücüne dair mikro düzeyde bilgiye sahip olmayı ve bu bilgiyi kullanmayı da gerektirmektedir. Her ne kadar sosyal hizmet, ülkedeki yaygın eğilim ve beklentinin bir sonucu olarak, kurum bakımı üzerinden, çocuk koruma sistemini somutlaştırıyor olsa da, sosyal hizmet kurum bakımı ile sınırlandırılmamalı, kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesini, dolayısıyla direncini ve dönüştürme gücünü de odağına alan daha geniş kapsamlı bir politika, hizmet ve eylemlilik alanını içermelidir. Türkiye’deki sistem, politika ve kurumların, ensest saldırıya maruz bırakılanları kendilerini toparlama gücü temelinde desteklemek konusunda ne kadar yeterli olduğunun biraz daha somut unsur ve bileşenler üzerinden değerlendirilmesi, güncel durumu daha iyi ortaya koyacaktır.

Türkiye’de sosyal hizmet politika ve uygulamaları, temel olarak “kimsesiz olma”, “korunmaya muhtaçlık”, “bakıma muhtaçlık”, “sosyal yardım” ve aileci ideoloji odağında, aynı zamanda kamu ve merkezi bir yönetim anlayışı üzerinden kurgulanmıştır. 1983 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nda bu vurgu “*Madde 1 - Bu Kanunun amacı; korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir.*” ifadesinde açık olarak görülmektedir. Sosyal politikaların aile odaklı yapılandırılması, her ne kadar Türkiye’de tarihsel bir geçmişe sahip olsa da, 2011 yılında ilk kurulduğu zamanki adı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) ile birlikte, ülkede sosyal hizmet politikalarının birincil belirleyici ve uygulayıcısı olan Bakanlığın adında aileci ideoloji somut bir resmiyet kazanmıştır. Aile vurgusu

Bakanlığın isminden politikalarına yansımış, ailenin güçlendirilmesi yoluyla sosyal hizmetlerin aileye devredilmesi ve böylece sosyal hizmet sunumu sorumluluğunun kamusal alandan, özel alana verilmesi yaklaşımı yaygınlaştırılmıştır. Bakanlık politika, mevzuat ve hizmet planlamalarında, aile odaklı hizmetlerin geliştirilmesi ve artırılması vurgusu, kadınların anne veya ailenin bir bireyi olarak ele alınması, sosyal devletin sunması gereken hizmetleri, özellikle de bakım hizmetlerini aile içerisindeki kadına yüklemesi, dolayısıyla kadının kamusal alandaki görünürlük ve eylemliliğini de azaltması açısından kadınların tarihsel süreçte elde ettikleri hakları zayıflatan ve geriletken bir ortama kurumsal ve yasal bir dayanak hazırlamıştır. Saygılıgil (2021, s.89), kadınların ev içerisindeki bakım sorumluluklarının artmasının, cinsiyetçi işbölümünü körüklediği gibi bakım hizmetinin profesyonel birikimden yoksun kadınlar tarafından sunulmasıyla, hizmetin niteliğini de olumsuz etkilediğinden söz etmektedir.

Şahin-Taşğın (2021, s.31), “Türkiye’de Sosyal Hizmetlerin Sunumunda Aile: Aileye Yönelik Sosyal Hizmetlerden Sosyal Hizmeti Sunan Aileye” başlıklı çalışmasında, her ne kadar Avrupa Birliği adaylık sürecinde, siyasal gelişmeler ve toplumsal dinamiklerin belirlediği yönde “neoliberal muhafazakarlık ve hak temelli sosyal hizmet” eğilimlerinin her ikisinin de sosyal hizmet ve yardımları yönlendirme durumu olmuş olsa da (Şahin-Taşğın ve Tekin, 2013, s.133), günümüzde neoliberal muhafazakarlığın belirleyiciliğine vurgu yapmaktadır. Şahin-Taşğın (2021, s.49), politikalarda sözü edilen ailenin “kutsal” ve “geniş” aile olduğuna dikkat çekerek, kutsal ve geniş aile içerisinde cinsiyet rollerinin ve kadının ikincilleştirilmesinin pekiştirildiğini de ifade etmektedir. Çocukların aile yanında bakımını önceleyen politikanın bir ürünü olarak, sosyal hizmet alanında en çok kullanılan hizmetlerden Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti (SED), yalnızca yoksulluk nedeniyle koruma altına alınan çocuklar açısından gerekli ve önemli olsa da, “aileyi güçlendirme” hedefiyle, aileleri devlete özneleri ise aileye karşı bağımlı hale getirmektedir denebilir. Bu saptamayı destekleyecek şekilde, Şahin-Taşğın da (2021, s.32), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın (ASHB) 2019 yılı Faaliyet Raporu ve 2020 Performans Programı’ndaki “ailenin güçlendirilmesi” vurgusunun, temelinde aile içerisindeki bakım gereksinimini düşük bir “evde bakım desteği/ücreti” ile aile içinde karşılamaya işaret ettiğini ifade etmektedir. Şahin-Taşğın’a (2021, ss.32, 49) göre bu eğilim, tek tip bir aile yapısının olmaması ile birlikte aile yapısındaki değişimle ortaya çıkan yeni ihtiyaç ve sorunları karşılamaktan uzakken, Özbay’a göre (2014, ss.107, 110) kadının “sadaka nitelikli teşviklerle” evde kalması, işgücü piyasasında erkeklere yer açma işlevini de görmektedir. 2006 yılında yürürlüğe girmiş olan 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kapsamında, eşini kaybetmiş kadınlara maaş

bağlanmasına karşın, boşanmış kadınlar için ve tek başına yaşayan öznelere desteklemek konusunda sosyal politika ve uygulamalar yetersiz kalmıştır. Ayrıca, tüm bu değerlendirmelerle birlikte, boşanmanın engellenmesine yönelik “arabuluculuk” çalışmaları, çocuklar için ücretsiz kreş olanaklarının sunulmaması, politika ve hizmetlerin doğurganlığın kadın tarafından planlanmasına izin vermeyecek şekilde kurgulanması ve nafaka konusunda yaşanan olumsuz durum da, ensest saldırı gibi, aile içerisinde yaşanan olumsuzlukları veya öznelere maruz bırakıldıkları ihmal ve istismar durumlarını, özellikle ensest saldırının en önemli tanıklarından olan anne açısından evin duvarları ile sınırlayarak, kadınları ve çocukları çözümsüz bırakmaya ortam oluşturmaktadır denebilir. Üstelik çocuklar tarafından da kurtarıcı olarak görülen annenin hem toplumsal olarak hem de politikalarla ev içerisinde tanımlanması, annenin fail ile işbirliği yapar görünümüne düşmesini de beraberinde getirebilmektedir.

Devletin sosyal hizmeti sunma sorumluluğunu üzerinden attığı tek kurum aile olarak ortaya çıkmamaktadır. Sosyal hizmetler, tarihsel sürecinin ilk zamanlarında dinsel örgütlenmeler ve hayırsever kuruluşlar tarafından sunulmaktayken sonradan kurumsallaşarak devletin sorumluluğu altına alınmıştır. Ancak, Şahin-Taşğın ve Özel (2011), gelinen noktada devlet tarafından hak temelli bir şekilde sunulan sosyal hizmetlerin, refah karması (welfare mix) olarak adlandırılan piyasa, sivil toplum örgütleri ve dini kurumlarla ortaklaşarak sunulmaya başlanmasına dikkat çekmektedir. Bu eğilim, sosyal hizmetlerin ilk zamanlardaki yapısına bir geri gidiş olarak nitelendirilebilirken, ASPB'nin kurulması ile de devam etmiştir. ASPB ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İşbirliği Protokolü (26/10/2011), Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Türkiye Diyanet Vakfı Arasında İşbirliği Protokolü (29/05/2013), ASPB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile İzmir İnsani Yardım Derneği arasında "Çocuk Evleri Açılması ve İşletilmesine İlişkin İşbirliği Protokolü" (06/03/2013) ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Hayrat İnsani Yardım Derneği Arasında İşbirliği Protokolü (12/05/2016) bu işbirliği örneklerindendir (ASPB, 2011; ASPB, 2013a; ASPB, 2013b; ASPB, 2016). Özellikle ensest saldırı özelinde, Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Dini Bilgilendirme Platformu tarafından “bir babanın öz kızına yönelik şehvet duyması”na ilişkin web sitesinde verdiği iddia edilen yanıt medyaya şu şekilde yansımıştır: “*Babanın kendi öz kızını öperken şehvet duyması durumunda nikahının ne olacağı konusunda görüş ayrılığı vardır. Bazı mezheplere göre, babanın şehvetle kızını öpmesi ya da şehvetle ona sarılmasının nikaha bir etkisi yoktur (bkz. İbn Rüşd, Bidayetü'l-Müctehid, Mısır 1975, II, 33; İbn Kudame, el-Muğni, VII, 486; İbn Cüzey, el-Kavaninü'l-Fikhiyye, 138). Hanefilere göre ise; babanın, kızını şehvetle öpmesi, kızına şehvetle sarılması durumunda,*

kızın annesi bu babaya haram olur. Ancak bu tür sonuç doğuracak tutmanın, teni tenine değerek olması, ya da altının sıcaklığını ileticek kadar ince bir örtüden olması gerekir. Kalın elbisesinden tutarak, ya da vücuduna bakıp düşünerek şehvet duymak, bu tür bir haramlık oluşturmaz. Ayrıca kızın, 9 yaşından büyük olması gerekir. Şehvet duymanın işareti, erkeğin organında bir uyanma, uyanıksa uyanışının artması, kadının da kalbinin heyecanla çarpmasıdır (Merğınani, el-Hidaye, I, 192; Mevsili, el-İhtiyar, III, 109).” Diyanet İşleri Başkanlığı’nın meselenin “elektronik ortamda türlü hile ve desilelerle” yapılmış olduğunu vurgulayıp suçlamaları haksız bulması ve sonrasında söz konusu fetvanın internet sitesinden kaldırılmış olması da haber olarak medyada yer almıştır. (T24 Bağımsız İnternet Sitesi, 2016; Onedio, 2016). Saygılıgil de (2021, s.90), Diyanet İşleri Başkanlığı’nın aile politikalarının uygulanmasında etkin rol oynamaya başladığını ileri sürerek, kadınların bedenine, giyimine ve davranışlarına yönelik açıklamalarına da dikkat çekmektedir. Buradan yola çıkılarak, söz konusu protokoller aracılığı ile hizmet sunumunda sağlanan işbirlikleri, çocukların kurum bakımında dini kurumların ve hayırseverlik yaklaşımının etkinliğinin arttığının somut kanıtı olmakla birlikte, bu durum çocukların yetiştirilme biçimlerinde dini unsurların ve hayırseverliğin temel alınmasıyla, çağdaş sosyal hizmet ilkelerinden uzaklaşabileceği riskini barındırmaktadır denebilir.

Saygılıgil (2021, ss.84-85), 1960’ların ikinci yarısı ile birlikte, feminist hareketin “özel olan politiktir” ve “bedenimiz bizimdir” söylemleri ile ailenin sorgulanabilir ve tartışmaya açık bir kurum haline getirildiğinden söz ederken, bu duruşa karşıt olarak gelişen din ve devletin etkileşimine dikkat çeker ve aslında kadının özerkliğinin, “patriyarkal kontrol” açısından da bir tehdit olarak görüldüğünü belirtir. Böyle bir sistemin ürettiği politika ve hizmetlerin de ailenin sürekliliğine yönelik kurgulanmış olması, bu nedenle de şaşırtıcı değildir. Türkiye taraf olduğu ve ev içi şiddet vurgusu ile enstest saldırı için çok önemli olan İstanbul Sözleşmesi’nin 20 Mart 2021 tarihinde, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile tek taraflı olarak feshedildiğini duyurmuştur. İstanbul Sözleşmesi cinsel şiddetten hayatta kalanlara tıbbi ve adli muayene, travma desteği ve danışma hizmetlerinin sunulmasını, uygun ve kolay erişilebilir tecavüz kriz veya cinsel şiddet yönlendirme merkezlerinin kurulmasını hükme bağladığından, Sözleşmeye taraf olunmayarak ulusal düzeyde enstest saldırı ile mücadelede bir kayıp yaşandığı ileri sürülebilir. Bu gelişme, aileci ideolojinin uluslararası alandaki işbirliklerine bir saldırısının en temel göstergesidir. Saygılıgil (2021, s.91), son dönemde gelinen noktayı “neoliberal, muhafazakar ve İslamcı özellikleri kapsayan yeni patriyarka” olarak nitelendirmektedir. Sosyalist Feminist Kolektif’in, fikrini 2012 yılında ortaya atıp geliştirdiği ve 2013 yılında hayata geçirdiği “Aile Dışında Hayat Var” Kampanyası,

Saygılıgil'in bu yeni tanımına karşı bir eylemliliğe işaret etmektedir. "Aileye bağımlı değiliz, muhtaç değiliz; sevgi için de, dayanışma için de aile şart değil. Kan bağı temelli, üreme odaklı heteroseksist aile bizi ne özgürleştirir, ne de güçlendirir; bize ancak mutsuz bir hayat vaat edebilir. İhtiyaçlarımızın daha eşit, daha özgür, daha kolektif biçimlerde karşılanması mümkün. Aile yıkılmayacak kale değil. Aile dışında hayat var!" mottosuyla hareket eden Kolektif, sonuçta "Birlikte yaşayan, birbirinin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak konusunda dayanışma içinde olan, kendilerini kalıcı ya da uzun süreli bir ilişki içinde sayan insan grubu. Bu bir bakıma aileyi çoğullaştırmayı önermek; yani tek bir aile yok, aileler var." diyerek hareketin aile tanımının çerçevesini çizmektedir. (Adak, 2014, ss.164-170)

Çocukluk anlayışı günümüze kadar değişim göstererek, "çocukluğun kendine özgü özellikleri olan bir gelişim dönemi ve sosyal kategori" olarak ele alınmasını beraberinde getirmiştir (Karataş ve ark., 2004). Bilimsel bilgi ile de destek bulan bu yaklaşımla birlikte, zaman içerisinde, çocuğun iyilik halinin sağlanması aile ile birlikte devletin sorumluluğu olarak da görülmeye başlanmıştır. Bu yaklaşım giderek uluslararası ortaklaşmayı beraberinde getirerek, çocukların korunması ülkelerin sınırlarını aşan bir gündem haline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1990 yılında kabul edilmesi ile çocuk koruma konusundaki en kapsamlı, etkili ve bütüncül standart belirlenmiştir. Tüm çocukları kapsayan ve çocukların haklarını ayırım gözetmeme (Madde 2), çocuğun yüksek yararı (Madde 3), yaşama ve gelişme hakkı (Madde 6) ve katılım hakkı (Madde 12) olarak dört bağlamda bağlayıcı bir metin haline getiren Sözleşme, Türkiye'nin de 1990 yılında taraf olması ve 1995 yılında uygulanmaya başlanmasıyla Türkiye'deki çocuk politika, yasa ve hizmetlerinde temelden bir dönüşüm yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Uluslararası sözleşmelere taraf olmak, ülkeler için bir standart sağlamakla beraber, izleme mekanizmaları ile ülkelerde sözleşmenin uygulanmasını sınırlılıkları olsa da kontrol altına almaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, 2007 yılında imzalanan ve Türkiye'nin 2011 yılında taraf olduğu Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi) büyük önem taşımaktadır (Avrupa Komisyonu, 2007). Avrupa Konseyi, bu Sözleşmeye ve dolayısıyla çocukların cinsel istismarına dikkat çekmek amacıyla 18 Kasım'ı "Avrupa Çocuğun Cinsel Sömürüsü ve Cinsel İstismarına Son Verme Günü" olarak ilan etmiştir. Her iki ilerleme de Türkiye'yi cinsel istismarın önlenmesi, çocukların cinsel istismardan korunması, cinsel istismarla ulusal ve uluslararası düzeyde mücadele etme, özelde failerin kovuşturulması, maruz bırakılanın ise desteklenmesi açısından bağlayıcı olmaktadır. Lanzarote Sözleşmesi, "çocukla baskı, zorlama, tehdit kullanılması veya, aile içi de dahil olmak üzere,

tanınmış bir güven, otorite veya nüfuzun suiistimal edilmesi veya, çocuğun, zihinsel veya fiziksel bir engeli veya bağımlı durumda olması nedeniyle, özellikle zayıf durumunun suiistimal edilmesi” yoluyla çocukla cinsel faaliyette bulunmayı (Madde 18) cinsel istismar olarak tanımlanmaktadır ki bu durumda ensest saldırıya da vurgu yapılmaktadır. Sözleşmeye taraf devlet olarak Türkiye’deki iç hukuk düzenlemeleri, sözleşme ile uyumlu değildir. Lanzarote Sözleşmesi’nin 3. Madde a bendinde, 18 yaş altındaki herkesin çocuk olduğu vurgulanmakla beraber, 18. Maddedeki cinsel istismar tanımı, evlenerek reşit olan çocuklar bu kapsama girmediğinden, Türkiye’de medeni hukuku temel alan ceza hukukunca karşılanmamaktadır. Sözleşme koruyucu tedbir içerisinde istismara maruz bırakılanın yakın akrabaları ve bakımından sorumlu kişilere gerekli desteğin sağlanmasını (Madde 11), failin aile ortamından uzaklaştırılmasını (Madde 14) ve maruz bırakılanların, ailelerinin ve tanıklık edenlerin yıldırma, misilleme ve yeniden mağdur edilme girişimlerine karşı önlem alınmasını belirterek (Madde 31) ensest saldırıdaki çok önemli sorun alanlarına da işaret etmektedir. Sözleşmede “suçun bir aile ferdi tarafından, çocukla aynı yerde yaşayan biri tarafından veya otoritesini suiistimal eden bir kişi tarafından işlenmesi halii” bir ağırlaştırıcı şart olarak belirtilerek, bunun için gerekli yasal veya diğer tedbirlerin alınması karara bağlanmaktadır. İç hukukla uyumsuzluk olsa dahi, Sözleşme’ye taraf olduğundan, Anayasa’nın 90. Maddesi gereği Sözleşme hükümleri, iç hukuktaki yasal düzenlemelerin üstündedir ve devlete bu anlamda yükümlülük vermektedir.

2015 yılında gerçekleştirilen BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde kabul edilen 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) arasında, 5. Maddede “toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlenmesi” olup, onun bir alt başlığında “5.2 Kamuya açık ve özel alanlarda bütün kadınları ve kız çocuklarını hedef alan, insan ticareti ile cinsel ve diğer istismar türleri dâhil olmak üzere her türlü şiddetin sona erdirilmesi” yer almaktadır. Ensest saldırı, BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında da yer almıştır ve birçok konuda kriter olarak kullanılmasıyla SKA’nın Türkiye’deki çalışmaları da şekillendirdiği söylenebilir.

Walby (1990, 2009, akt. Walby, 2020) şiddeti, cinsiyet rejiminde ekonomi, yönetim biçimi ve sivil toplumla birlikte, göz ardı edilemeyecek ve tek başına ele alınması gereken öneme sahip dördüncü kurumsal alan olarak nitelendirmiştir. Walby’ye göre, farklı düzeylerde varolan şiddet ilişkileri birbiriyle ilişki halinde kurumsallaşmış bir şiddet alanı oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusundaki kamusal cinsiyet rejimi müdahalelerini ikiye ayırarak,

neoliberal biçimlerinde daha sık olarak failin cezalandırılmasına odaklanırken, sosyal demokrat biçimlerinde odak noktasının daha çok maruz bırakılanın kendini toparlamasına yönelik refah hizmetleri ve uzman desteğinin sağlanması olduğunu belirtmektedir. Türkiye’de de çocuğun cinsel istismarına yönelik hizmetler hukuk ve sosyal hizmet temelinde sürdürülmektedir. Özkazanç (2019, ss.245-247), şiddete yönelik sunulan çözümlerde “‘suçluların’ cezalandırılması, ‘sapıkların’ ıslah edilmesi, ya da güçsüzlere yardım ve sığınak sağlanması” yaklaşımını eleştirerek adalet konusunda meseleyi yalnızca “suç ve ceza” boyutunda almanın, konuyu bireyselleştirdiğini ve toplumsal yapılarla bağı kurmaktan uzaklaştırdığını söylemektedir. Ancak Türkiye’deki uygulamaya bakıldığında sürecin çoğunlukla hukuk ve cezalandırma veya daha iyi bir ifadeyle cezasızlık üzerinden işlediği görülmektedir.

Türkiye’de iç hukuk değerlendirildiğinde, çocuk hakları kavramı Anayasa’da (41. Madde) geçerken, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda 18 yaşını doldurmamış her bireyin çocuk olduğu belirtilmektedir. Enstest saldırı özelinde bakıldığında, enstest saldırının bağımsız bir başlık olarak kavramsallaştırılmadığı ancak Aile Hukuku ve Ceza Hukuku bağlamında düzenlemelerin olduğu görülmektedir. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nun 129-133. maddelerinde evlenme engelleri belirtilmiş olup, üstsoy ile altsoy arasında, kardeşler arasında, amca, dayı, hala ve teyze ile yeğen arasında, evlat edinilen çocukla evlenmek yasaklanmıştır. Enstest saldırıya yönelik ele alış 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 6. Bölümünde “Cinsel Dokunulmazlığa Karşı” suçlar bölümünde, 102. (cinsel saldırı), 103. (cinsel istismar), 104. (reşit olmayanla cinsel ilişki) ve 105 (cinsel taciz suçu) maddelerinde yer almaktadır. Kanun kapsamında çocuklar 0-15 ve 15-18 olmak üzere iki yaş grubu halinde ele alınmaktadır. Çocukların cinsel istismarı başlığı altında, 0-15 yaş grubundaki çocukların kendi iradelerinin olamayacağı ifade edilirken 15 yaşını tamamlamış çocukların rıza ve onamlarını geçerli saymaktadır (Asma, 2018, ss.230-233). Cinsiyet rejiminde, çocuklar maruz bırakıldıkları saldırıyı saklamaları gerektiğini bildiklerinden, istismarın etkisiyle olumsuz duygulanım durumu içerisinde olabildiklerinden, failin yakınlığından ve ona ekonomik veya başka biçimlerde bağımlı olmaktan ötürü saldırıyı ifade etmekten korkabileceklerinden, saldırıya ilişkin kendilerini suçlayabildiklerinden, kendisine inanılmayacağını düşündüğünden ve de yetişkinlerle, özellikle de aile içerisinde baba ile mücadele edecek güç ve donanımına sahip olmadıklarından, bu gibi durumlarda rızadan söz etmek baskıcı sistemi pekiştirme sonucunu beraberinde getirmektedir. Bu nedenle maruz bırakılanın rızasına bakmaktansa, iftira atması için makul sebep olmamasından yola çıkılarak, ispat yükünün şüphelide olması daha anlamlı değerlendirilmektedir. 15-18 yaş grubundaki çocuğun “rızasının olması” halinde, 104. Madde ile

istismar şikayete bağlanarak, suç “cinsel ilişki” kapsamında değerlendirilmediği sürece cezasızlığı beraberinde getirmektedir. Söz konusu düzenlemelerin, gerçek anlamda öznenin iradesine dayanan bir ilişkiyi ve kişinin özel hayatına saygı hakkına karşı baskıcı bir yaptırım riskini ortadan kaldıracak şekilde düzenlenmesi tercih edilecekken, Türkiye’deki sistemin çocuğu ve kadını odağına almayan failden yana tavrının tarihsel süreçte sürekli olarak kendisini hissettirmiş olması, bu konuda uygulamada da temkinli bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Çocuğa yönelik cinsel suçlarda, suçun niteliği, maruz bırakılanın yaşı ve failin yakınlık derecesine göre ceza artırımına gidilebilmektedir. Bu kapsamda çocuğu koruma, bakım ve gözetim yükümlülüğü olan kişiler ile kamu görevlileri açısından da ceza artırımı söz konusu olmaktadır. Davanın açılmadığı hallerde veya dava açılrsa da hukuki sürecin sonlanmadığı durumlarda cinsel istismar suçunun üzerinden 15 yıl geçtiğinde dava zamanaşımına uğramaktadır. Her ne kadar TCK Madde 77/1-f “cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı”nı insanlığa karşı suç bağlamında ele alarak zaman aşımının işlemeyeceğini hükme bağlasa da, bu durum bir hukuki doktrin olarak kalmakta, uygulamada TCK 103. maddenin temel alındığı bilinmektedir. Ancak cinsel istismara maruz bırakılanların çoğu yetişkin olduğunda istismarı dile getirdiğinden (Jeong ve Cha, 2019), dava yolu çoğunlukla maruz bırakılanlar açısından başvurulamaz bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır.

TCK’nın ataerkil sistem tarafından yapılandırılmış olması yalnızca rıza ve zamanaşımı konusunda değil, cinsel saldırıda “vücuda organ veya sair bir cisim sokulması”, “sarkıntılık düzeyinde kalması” ya da “birden çok kişi ile suçun gerçekleştirilmesi”nin (Madde 103) dikkate alınması, çocukların tecavüzcüsü ile evlendirilmesi ve cezalandırma sürecinde çocuğun beden ve ruh sağlığının bozulmasının bir olasılık olarak görülerek, cezalandırmada delil olarak kullanılmasıyla da kendini göstermektedir. Çocukların tecavüzcüsü ile evlendirilmeleri, kadın hareketinin gücü ve uğraşları ile 2004 yılında yasal zeminini kaybetmiş olup, 2014 yılındaki geri getirilme girişimi de yine kadın hareketi ile önlenmiştir. Aynı şekilde, çocuklar için örseleyici ve uzayan süreçlere neden olan beden ve ruh sağlığının sorgulanmasına yönelik sistem, 2014 yılında kadın hareketinin kamuoyunda yarattığı baskı ile olumlu sonuçlanarak söz konusu madde yürürlükten kalkmıştır. Bu durum, kamuoyu yaratmanın yasama sürecindeki etkisine işaret ederken, diğer yandan da, cezai yaptırımların tek başına yeterli olmadığı bilinmekle birlikte, yasaların toplumsal yaşamı belirleyici ve dönüştürücü olması açısından önemlidir.

Yasaların dışında, ensest saldırı birçok politika belgesinde veya raporda da görünmez durumdadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023) içerisinde enseste dair hiçbir ibare bulunmamaktadır. Başta Cinsel İstismar Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Her Türlü İstismar Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulun Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'nda (2016), sadece İstanbul Barosu'ndan sunum yapan bir avukatın sözlerinde ensest saldırı geçmektedir. Avukat, özellikle ensest dosyalarında bir husumetin varolabileceğine dair yaklaşımın avukatları ve maruz bırakılanları çok zorladığından söz etmekte, çocuğun mahkeme sırasında korkarak ifade veremediği bir örnek üzerinden, mahkemedeki uzmanın bu korkuyu tespitinin süreci kolaylaştırmasını ve sonuca ulaştırmasını anlatmaktadır. Bununla birlikte, istismardan yargılanan bir babaya, annesi çocuğunu icraen teslim etmesi gerektiği halde, istismar şüphesi nedeniyle teslim etmediği için anne hakkında dava açıldığından söz etmektedir. Bu örnekler, kanun hükümlerinin ensest saldırı özelinde değerlendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Bazı durumlarda ise ensest saldırı yasada veya politika belgelerinde görünür olsa da, uygulama aşamasına geçilememekte ve alınan kararlar kağıt üzerinde kalabilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde, 28/6/2005 tarihli ve 853 sayılı kararıyla bir araştırma komisyonu kurulmuş olup, bu komisyonun çalışmaları 4 Temmuz 2006 tarih ve 26218 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2006/17 sayı ve "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler" konulu Başbakanlık Genelgesi'nde somutlaşmıştır. Genelge'nin "Eğitim" başlığı altında "11. Ülkemizde tecavüz ve ensest gibi konular ciddi sorunlar arasında yer almasına rağmen hâlâ bunların tabu sayılmasıyla mücadele edilerek, cinsel şiddet türleri, nedenleri, önleme yolları konusunda halkın bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır." denirken, "Hukuk" başlığında ise "3. Şiddet ve özellikle ensest faillerinin rehabilitasyona tabi tutulmalarının yasal bir zorunluluk haline getirilmesi ve masrafların failer tarafından karşılanması yönünde yasal düzenlemelere gidilmelidir." ifadesi yer almaktadır. Ancak bu konuya ilişkin sonrasında yapılan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Benzer şekilde, eski adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından "Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planı (2013 – 2018)" hazırlanmış olup, belgede; "5.1.3. Eğitim kurumlarında uygulanmak üzere önleyici ve bilgilendirici cinsel sağlık eğitim programları geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.", "6.3.5 Bilhassa cinsel istismar mağduru çocuk ve ailesi olmak üzere ihmal ve istismar mağdurlarına yönelik ücretsiz psiko-sosyal destek ve rehabilitasyon hizmetinin verildiği, mağdur ve ailesinin düzenli olarak takip edildiği ve sektörler arası işbirliği ile hizmet veren özel birimler

oluşturulacaktır. Hizmet modelinin alt yapı ve kapsamını belirlemek üzere ilgili kurum temsilcilerinin katılımıyla bir çalışma grubu oluşturulacaktır.” ve “7.1.3. Çocuğun cinsel istismarı suçunda, failin niteliğine göre suçların tarif edilmesi ve çocuğun menfaatine uygun biçimde müeyyide uygulanmasını sağlamak üzere gerekli düzenlemeler yapılacak; “ensest” mevzuatta ayrı bir suç türü olarak düzenlenecektir” gibi eylemler yer almaktadır. Ancak bu eylemlere ilişkin olarak da sonrasında yürütülmüş olan herahngi bir çalışma bilgisine erişilememiştir.

Çocuğa ve kadına yönelik cinsel şiddete ilişkin destek arayanlara sunulacak hizmetler kolay erişilebilir bir yapıda olmalıdır. Aynı zamanda öznelerin hizmet alabilmeleri için, hizmet gereksinimlerine dair farkındalıkla beraber, hizmetleri ve bu hizmetlere nasıl erişeceklerini de bilmeleri gerekmektedir. Özellikle ensest saldırıda ilk başvuru yapılacak mekanizma önem taşımaktadır. Türkiye’de ensest saldırı durumlarında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın Alo 183 hattı, kolluk kuvvetlerinin Alo 155 hattı, jandarmanın Alo 156 hattı, Milli Eğitim Bakanlığı iletişim hattı 444 0 632, İl Milli Eğitim Müdürlükleri Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) Acil Çağrı Merkezi Alo 112, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) Alo 150, kolluk kuvvetleri (Ev içi şiddet Asayiş Birimleri, karakollar ve Çocuk Şube Amirlikleri) veya Cumhuriyet Savcılığına bildirimde bulunulabilmekte, bulunulan ildeki baro çocuk hakları komisyonu, insan hakları komisyonu veya kadın hakları komisyonlarından destek talep edilebilmektedir. Aynı zamanda, gebelik, fiziksel şiddet, evi terk etme, öznelerin okullarda kendilerini açmaları ve bunun gibi başka nedenlerle sistemle temas kuran öznelerde ensest saldırı durumu ortaya çıkarılarak, başvuru bildirim veya şikayet usulüyle çocuk koruma sistemi devreye girebilmektedir. Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi hastaneleri bünyelerindeki Çocuk Koruma Merkezleri cinsel saldırıya maruz bırakılan çocuklara rehabilitasyon ve diğer sağlık hizmetlerini sunarken, bu merkezler ülke genelinde yaygın bir hizmet birimi olarak ortaya çıkmamaktadır.

Dominelli (2021, s.56), sosyal hizmette baskı karşıtı uygulamanın gelişebilmesi için diğer disiplinlerde hizmet verenlerle, hizmetten yararlananlarla birlikte hareket edilmesini önemli görür, ki bu vurgu sosyal hizmetin savunuculuk alanında yürüteceği çalışmalara da bir vurgudur. Genel olarak çocuğa yönelik cinsel istismar, özel olarak ise ensest saldırı durumlarında, ülkedeki hizmet birimlerinin koordineli çalışması ve ilkelere ortaklaşılması önemlidir. Masten, küresel olarak mücadele edilen durumlarda, ki bu durumları kasırga vs. gibi doğal felaketler örneğinden yola çıkarak ele almaktadır, kişinin kendini toparlama gücünün diğer sistemlere ve bunların nasıl

çalıştığına bağlı olduğundan hareketle farklı sistemlerin her birini işin içine katarak entegre yanıtlar geliştirmeyi öne sürmektedir (Southwick ve ark., 2014). Ensest saldırıda, kültürel ve toplumsal yapıların etkisi farklı şekillerde kendini toparlama biçimleri ortaya çıkaracak olsa da, sistemlerin her birinin, aynı anlayışla (çocuğun beyanını esas alma, üstün yararını gözetme, güçlenmesi odaklı olma gibi) ve birbiriyle uyumlu şekilde hareket etme gereği ortadadır. Bu sistemlerin bir araya gelmesinde, sosyal hizmetin ve sosyal hizmet uzmanlarının nasıl bir rolünün ve sorumluluğunun olduğu ise başka çalışmalarla somutlaştırılması gereken bir meseledir.

Çocuğun cinsel istismarında yapılandırılan modeller içerisinde, her birinde sosyal hizmet uzmanlarına da rol verilmesiyle, Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) ve Adli Görüşme Odaları (AGO) uygulamaları öne çıkmaktadır. Felsefesi ve kurgulanışı ile bu alanda, cinsel istismara maruz bırakılanların uzman eşliğinde ifadelerinin alınması, tekrarları ifade alımının engellenmesi gibi önlemlerle ikincil örselenmelerini önleyici bir yapıyı hedefleyen bu modellerin birbiriyle ve çocuk koruma sisteminin diğer unsurları ile koordineli çalışması önemlidir. 2010 yılında Sağlık Bakanlığı'na bağlı olarak çalışmaya başlayan ve yasal zeminini 2012 yılında yayınlanan "Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM)" konulu Başbakanlık Genelgesi ile kazanan ÇİM modeli (Bilginer ve Çalışkan, 2018; Orhan ve ark., 2019), 12 Eylül 2022 tarihi itibarıyla 59 ilde 62 Merkezle uygulanmaya devam edilmektedir (Sağlık Bakanlığı, t.y.). 2022 yılında Adalet Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan AGO modelinde, ifade verme konusunda hassas durumda olan öznelere, uzman eşliğinde ifadelerinin alınması sağlanmaktadır. Mevcut durum itibarıyla 81 ilde 104 Adliye'de 109 AGO hizmet vermektedir. (Adalet Bakanlığı, t.y.).

Ensest saldırıda, çocuk ve kadınlarla ilgili olarak yasal düzeyde var olan koruyucu ve önleyici tedbirlerin hizmeti uygulayanlar tarafından bilinmesi çok önemlidir. Bu kapsamda özellikle cinsel şiddetin aile içi istismar biçimi olan ensest saldırıda failin evden uzaklaştırılması veya maruz bırakılanın şiddet ortamından uzaklaştırılarak güvenli bir ortama alınmasının sağlanması çalışmalarda ilk müdahale alanı olmalıdır. Bu kapsamda, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadın, çocuk ve diğer aile bireylerine ilişkin önemli koruyucu tedbirler düzenlenmiştir. 18.01.2013 tarihli 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği'nin 39. maddesi uyarınca maruz bırakılana yönelik koruyucu tedbirler ile faile yönelik önleyici tedbirlerin etkin bir biçimde uygulanması gerekmektedir. Bu aşamada Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, Şiddet Önleme

ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) ve ŞÖNİM olmayan illerde SHM'ler devreye girmektedir. Kadınlarla ilgili olarak yerel yönetimler bünyesindeki Kadın Danışma Merkezleri de gerekli danışmanlık ve yönlendirmeyi yapabilmektedir. Çocuklarla ilgili olarak ise 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 9. Maddesine dayanarak acil koruma kararı çıkarılabileceği gibi, çocuğun sonradan izlenmesine de olanak tanımak için aynı Kanunun 5(1)a maddesi gereği danışmanlık, 5(1)c maddesi gereği bakım ve 5(1)d maddesi gereği sağlık tedbirleri alınabilmektedir. Böylece çocuğun güvenli bir ortamda kalması, psikososyal destek hizmetlerinden yararlanması, yakınlarına bu konuda destek verilmesi ve çocuğun durumunun izlenmesi güvence altına alınmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), çocuk koruma alanında çocuk politikalarının geliştirilmesinin ve sosyal hizmet sunumunun merkezindedir. 10.7.2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile, çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunması, çocukların iyilik halinin sağlanması ve çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerinin yürütülmesi ASHB'nin yetki, görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Bakanlığın adı ve yapısının sürekli olarak değişmesi ile birlikte, hizmet modelleri de kurulduğundan bu yana sürekli revize edilmektedir. Kurum bakımı özelinde değerlendirildiğinde, cinsel ve/veya fiziksel istismara maruz bırakılmış çocuklar, 5395 Sayılı Yasa gereği haklarında bakım tedbiri alınarak, kuruluşlardan bakım hizmeti ile birlikte ihtisaslaşmış psikososyal destek programlarından (Anka Çocuk Destek Programı) yararlanmaya yönelik de hizmet almaktadırlar. 2010 yılında Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri'nde (BSRM) bu hizmet verilmekte iken, 2015 yılında yapılan değişiklikle, ihtisaslaşmış kuruluşlar olarak Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM) bu görevi üstlenmiştir. Son olarak, 6 Eylül 2022 tarih ve 31945 sayılı Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in yürürlüğe girmesi ile cinsel istismara maruz bırakılan çocuklara ihtisaslaşmış çocuk evleri sitesinde hizmet vermeye başlanmıştır. Söz konusu yönetmelik, "korunma ihtiyacı olan çocuk" diye tanımladığı çocukların, aile yanında bakımı öncelikle, mümkün olmadığı durumda çocukların kurum bakımına alınmasına işaret etmektedir. Tedbir kararlarının uygulama planı ve raporunda çocuğun ailesi ile ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik mesleki çalışma takvimi bölümü yer almaktadır ki bu düzenleme enstest saldırıya maruz bırakılmış çocuklar açısından çok dikkatle uygulanmayı gerektirmektedir.

ASHB Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Çocuk Bakım Kuruluşlarında Çalışan Personele Yönelik İstismar ile Mücadele Rehber Kitapçığı, cinsel istismara yönelik hazırlanmış

olsa da metnin adında ve Bakan tarafından imzalanan Önsöz bölümünde “cinsel istismar” sözü geçmemektedir. Enstest ile ilgili yarım sayfalık bir bölüme yer verilmiş olup, enstest “Aile içi cinsel istismar, aile üyeleri ya da evlilik akdi gerçekleşmeyecek yakın akrabalar arasındaki cinsel aktivite” ifadesiyle tanımlanmıştır. Ancak doküman, bilgisi olmayan personel açısından, cinsel istismarın çocuktaki belirtileri, nasıl yaklaşılması gerektiği, adli sürecin işleyiş biçimi, ilgili mevzuat, çocuğa yönelik koruyucu ve destekleyici tedbirler ile bu tedbirlerin uygulanmasında sorumlu kurumlar, istismara karşı koruyucu öneriler konusunda sınırlı bir perspektifle bilgi vermektedir.

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca, Merkezi, İl ve İlçe olmak üzere üç kademedede çocuk koruma alanında hizmet veren tüm kurumlardan temsilcilerin yer aldığı Koordinasyon Kurulları oluşturulmuş olup, 2019 yılında okullarla işbirliği halinde çalışan Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimleri istismara maruz bırakılma riski taşıyan çocuklara ilişkin saptama ve müdahale çalışmaları yürütmek üzere bir hizmet modeli olarak uygulanmaya başlanmıştır. Ancak herhangi bir rapor veya araştırmada sözü edilen mobil ekiplere ilişkin bir bilgiye rastlanmamıştır. Ayrıca, ASHB Sosyal Hizmet Merkezleri’nde yürütülmekte olan Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) kapsamında 2019 yılında başlatılan “Çocuklar Güvende Programı” ile ASHB’ne bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri tarafından, hane ziyaretleri yapılarak, çocuk izlemleri gerçekleştirilmektedir.

Dominelli (2021, ss.53-54), “Sosyal çalışmanın profesyonel marjinalliği, kadınların egemen olduğu bir bakım mesleği olması ve mali kaynaklarının devlete bağımlı olması ile ilgilidir (Dominelli, 1977c)” der ve ekonomik ve politik olarak devlete tabi olmasını mesleğin özgürleşmesinin önünde bir engel olarak görür. Bu anlamda, Türkiye’de sistem kamu üzerinden yürütülmekte olup, sivil toplum örgütleri, uluslararası örgütler ve meslek örgütleri de enstest saldırı konusunda hizmet sunmakla beraber, genel olarak bu hizmetler kamu hizmetlerini tamamlayıcı nitelikte olmaktadır. Ancak finansal ve insan kaynağından yoksun olmaları hem hareket alanlarını daraltmaktadır hem de sürdürülebilir hizmetlerin sisteme entegre edilmesi noktasında sınırlılık yaşamaktadırlar. Türkiye özelinde kamu dışındaki örgütlerin, feminist yaklaşım ve uygulamalar açısından çok daha duyarlı bir yapılanma ve yaklaşıma sahip oldukları söylenebilir. Sivil toplum örgütlerine yönelik de acil telefon hatları bulunmaktadır. Gerek kamuda gerekse sivil toplumda bir yandan acil telefon hatlarının çok olması, farklı hizmetlere erişebilmek ve daha çok seçenek sunulması anlamında olumlu değerlendirilse de, tek bir bilinen hat olup, ülke genelinde o hat üzerinden tüm

mekanizmaya erişimin sağlanmasının kaynakların etkin kullanımı açısından da daha yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

Sosyal hizmet müdahalesinde değerlendirme ve hangi hizmetin sunulacağına karar verilmesi süreci başat bir öneme sahiptir. Polat-Uluocak ve İçağasioğlu-Çoban (2011) sosyal hizmet disiplinde çocuk istismarı alanında karar verme süreçlerinin, diğer alanlardan farklı olarak, daha fazla belirsizlik ve risk içermesi açısından kendine özgü zorluklarına dikkat çekmektedirler. Polat-Uluocak ve İçağasioğlu-Çoban (2011), çocuğa yönelik istismarda dış stres ve iç stres faktörlerinin dikkate alınarak karar verilmesinin uygun olacağından söz etmektedirler ki, aslında bu araştırma kapsamında kamusal alana ait tanımlanan durumların dış stres faktörünün, özel alana ait tanımlanan durumların ise iç stres faktörünün karşılığı olduğu söylenebilir. Polat-Uluocak ve İçağasioğlu-Çoban (2011), Morçöl'e (2006) atıfta buldukları karar verme sürecinde çevresel etmenler, ekonomi ve kültürün etkisine vurgu yapan Bağlamsal Model (Contextuality Model), enstest saldırıda yapısal eşitsizliklerin neden olduğu öznelere güçsüzleştiren pratikleri dikkate almaya işaret ediyor denebilir. Çalışmada, karar verme süreçlerinde bilimsel bilgi, mesleki bilgi ve ilkeler, yasal dokümanlar, ekip çalışması ve duruma ilişkin bilgi toplanması sosyal hizmet uzmanları tarafından kullanılacak araçlar olarak ifade edilirken, karar analizi veya karar ağacı gibi yöntemlerle analitik düşünme becerisinin de önemine değinilmektedir. Çocuğun katılım hakkını kullanmasına olanak tanıyacak şekilde ise, karar verme süreçlerinde hizmeti alanın sürecin içerisine dahil olmasını da dikkate almak gerektiği vurgulanmaktadır.

Dominelli (2021, ss.49-52) sosyal hizmet uzmanının yetkisinin “sosyal kontrol düzenlemelerinin” bir aracı haline getirildiğini söyleyerek, o anda yürürlükte olan yasalarca belirlenmiş kriterler doğrultusunda, “hak eden” ve “hak etmeyen” ayrımı yaparak, “zorlayıcı önlemler veya yasalarla meşrulaştırılmış yaptırımlar” uygulayarak, daha dezavantajlı grupları toplumla bütünleştirmeye yönelik hareket etmeye zorlandığını belirtmektedir. Bu açıdan sosyal hizmet uzmanının sunduğu hizmeti, kapsayıcı ve dışlayıcı, bakım verme ve kontrol etme ikilemleri içinde barındıran yapısıyla tanımlamaktadır. Toplumsal normaların dışında olup sosyal hizmetleri hak etmeyen gruplar ise, marjinalleştirilerek, toplum tarafından kabul edilmek için de mücadele etmek durumunda bırakılmışlardır. Enstest saldırıya maruz bırakılan kadın ve kız çocukları da bu marjinalleştirilme riski ile karşı karşıyadır.

Maruz bırakılan ve failerin yakınlarını, toplumun travmatik yaşantı tanıklarını ve hatta travma yaşayanlara hizmet sunarak onlara en yakın tanıklığı yapan profesyonelleri odağında tutmayan bir sosyal hizmet müdahalesi tam anlamıyla istenilen sonuca ulaşamayacaktır. Özellikle sosyal hizmet sunumunda iş yükünün ve çeşitliliğinin fazla olması, hazırlayıcı eğitimin olmaması, sürekli yer değiştirme nedeniyle personelin uzmanlaşmasına olanak tanınmaması, danışmanlık alınabilecek ve hizmet sunma sürecinde personeli destekleyebilecek bir mekanizmanın bulunmaması, travmatik bir alanda hizmet sunan personelin sağaltımını ve motivasyonunu artırıcı olanakların bulunmaması, bundan kaynaklı personelin yaşadığı tükenmişlik ve benzeri nedenler sunulan hizmeti, hizmet alanı ve hizmeti sunanı olumsuz yönde etkilemektedir. Beraber çalışılan kişilerin hassasiyetleri, çalışılan konunun güçlüğü ve destekleyici mekanizmaların az olması nedeniyle, travma yaşamış kişilerle çalışan profesyonellerde dolaylı travmatizasyon ve bununla birlikte tükenmişlik görülme riski her zaman bulunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının gerektiğinde süpervizyon desteğini sağlayacak bir mekanizmaya dahil olması ve travmayla mücadelede kendi donanımını da geliştirmesi, süreçten etkilenme boyutunu azaltacaktır. Bu kapsamda, aynı alanda çalışan kişilerden oluşturulacak destek grupları, teknik-entelektüel paylaşımların yanısıra, duygusal reaksiyonların da ifade edildiği bir destek sisteminin olması önemlidir. Başkalarına destek verilebilmesi açısından da, destek verecek kişinin psikolojik iyilik halinin ve bütünlüğünün korunması gereklidir.

Şiddete maruz bırakılanların, yaşadığı şiddeti, “mağdur suçlayıcılığa” neden olmadan ve utandırılmadan beyan edebildiği, mevcut mekanizmaları bildiği ve bu mekanizmalara başvurarak hakları olan hizmet ve desteğe erişebildiği, konuya özel donanıma sahip çalışanları ile, farklı disiplinlerden ilgili tüm kurumların eşgüdümle koordine olduğu hak temelli bir destek sisteminin oluşturulması, çocuk veya yetişkin fark etmeksizin, tüm öznelerin hakkı, yararı ve onurlu bir yaşam sürdürmesi açısından en temel amaçtır.

2.2. ENSEST SALDIRIYA MARUZ BIRAKILAN KADINLARDA YAŞAMBOYU SÜREN BİR MÜCADELE OLARAK KENDİNİ TOPARLAMA GÜCÜ

2.2.1. Ensest Saldırıda Kendini Toparlama Gücü ve Boyutları

Daniel (2006), “kendini toparlama gücü/toparlanma gücü”nü (resilience), büküldükten, sıkıştırıldıktan veya gerildikten sonra, orijinal formuna veya duruşuna dönme gücü veya becerisi,

aynı zamanda sıkıntılı/zorlu bir durumun üstesinden gelme, stresi atlatma ve dezavantajlı durumların üstesinden gelme olarak tanımlamaktadır. Ayrıca kendini toparlama gücünün, bireylerin gerçeği kabul etmesine, yaşamın anlamlı olduğuna ve yaşamaya değdiğine inanmalarına, zorlu süreçleri yönetmelerine ve engelleri aşmak için zorlukları kabul etmelerine işaret ettiğine de işaret etmektedir. Söz konusu tanımlamadaki temel vurgu olumsuz, istenmeyen bir yaşantının, deneyimin, durumun ardından öznedeki olumlu anlamda bir değişimdir. Ensest saldırıya maruz bırakılmak da, hem olayın yaşandığı zaman hem de saldırının ilerleyen süreçleri açısından öznelere hayatında olumsuz izler bırakmaktadır. Bu nedenle, ensest saldırı yaşayan öznelerle ilişkin kendini toparlama gücü araştırması yürütmek, güçlenme ve dönüşüm süreçlerini anlamak ve kullandıkları stratejileri ortaya koymak açısından anlamlı görülmektedir.

Alanyazında kendini toparlama gücü, başa çıkma ve iyileşme ile birlikte, sınırları çok net olmayacak şekilde ele alınıyor olsa da, diğerleriyle arasındaki sınırı ortaya koymada, kendini toparlama gücünün istismara ve cinsiyet rejiminin normlarına karşı direniş geliştirme, kimliğin yeniden inşası, dolayısıyla bir dönüşme ve dönüştürme edimi olması temel alınabilecek bir kriterdir. Uluslararası Travmatik Stres Çalışmaları Derneği'nin (International Society for Traumatic Stress Studies) 2013 yılında gerçekleştirdiği ve farklı disiplinlerden panelistlerin katıldığı toplantıdaki tartışmaları ortaya koyan bir çalışmada, Southwick ve arkadaşları (2014), Panter-Brick ve Leckman'ın (2013) kendini toparlama gücünü iyi olma halini sürdürmek için kaynakları kullanma süreci olarak tanımlamasına işaret ederek, bu şekliyle aslında kendini toparlama gücünün sağlıklı olmaktan ya da herhangi bir patolojinin olmamasından daha fazla bir şey olduğunu belirtmektedir. Aynı çalışmada Yehuda da, kendini toparlama gücünün iyileşmeden farkını, çok ciddi travma sonrası stres bozukluğu yaşayıp bunun olumsuz sonuçlarına yenilmeyen insanları örnek vererek anlatmaktadır. Başa çıkma, öznelere stres faktörlerini değerlendirmesi ve buna yönelik bilişsel ve davranışsal tepki vermesi olarak adlandırılmaktadır (Fullerton ve ark., 2021) ve bu tanım sürecin sonucunda öznelere meydana gelen değişim ve dönüşüme odaklanmamaktadır. Bu nedenle, kendini toparlama gücü başa çıkmadan daha fazlasına işaret etmektedir ve bazı başa çıkma stratejileri kendini toparlama gücüne etki ederken, her başa çıkma stratejisi bir kendini toparlama biçimi olmamaktadır. Kendini toparlama gücünde öznelere, kendilerine dair olduğu kadar çevresel güç ve kaynaklardan da yararlanarak kendilerinde ve çoğunlukla çevrelerinde de kalıcı olacak dönüşümler yaratırlar. Başka bir deyişle, kendini toparlama, bir yandan semptomlarla başa çıkmanın ötesinde bir şeyken, sistemi ve diğer yandan toplumu dönüştürmeye evrilmektedir. Buradan değerlendirildiğinde, kendini toparlama gücü, hayatta kalma veya ayakta kalma olarak

alanyazında sürekli olarak kullanılan terminolojinin de ötesine, ayakta durmaya işaret etmektedir. İlk başta doğrudan karşı çıkışlarla başlayan kendini toparlama gücü, zaman içerisinde planlanan stratejiler olarak özneler tarafından saldırı ile mücadelede güçlü araçlar olarak kullanılmaktadır. İyileşmeden farklı olarak ise, öznelerin yalnızca eski haline geri dönmesine veya varolan bazı olumsuz etki ve belirtilerden kurtulmasına değil, aynı zamanda gelişmelerine, öznelerin dünyayı görme ve dünyayla ilişki kurma biçimlerine, güçlerini ve kaynaklarını fark etmelerine de işaret ediyor olması ayırıcı bir özellik olmaktadır. Aynı zamanda kendini toparlama gücü, dinamik ve sürekliliği olan, değişken bir doğaya sahip bir olgudur. Bazı kişilerin çocukluk çağı cinsel istismar yaşantıları ile daha iyi başa çıktıkları bilinmektedir (Valentine ve Feinauer, 1993). Başa çıkma, iyileşme ve kendini toparlama gücü, karşılıklı kurucu öğeler olduğundan, bu kavramları beraber ele almak, ensest saldırının neden ve hangi durumlarda yıkıcı olduğunun ve kendini toparlama gücünü daha hızlı bir süreçten geçerek geliştiren güç kaynaklarının neler olduğunun anlaşılmasının önünü açacaktır.

Kendini toparlama gücünün tanımına ilişkin tartışmalar, kavramın öncelikle bir kişilik özelliği mi yoksa çeşitli bağlamlardan etkilenen bir süreç olarak mı ele alındığına bağlıdır (Jacelon, 1997) ve Ungar'a (2011) göre, bu özellik-süreç tartışması, terimin kullanılabilirliğini baltalamaktadır. Kapoulitsas ve Corcoran'ın da (2014) aktardığı gibi, kavram, başlangıçta bilişsel yetenekle ilişkili bir kişilik özelliği olarak anlaşılmış olsa da (Fayombo, 2010; Lam ve McBride-Chang, 2007), daha yakın zamanlarda, yeniden tanımlanmış ve çok boyutlu ve dinamik bir süreç olarak vurgulanmıştır (Earvolino-Ramirez, 2007; Fribourg ve ark., 2005; Kulkarni ve ark., 2010; Newsom ve Myers-Bowman, 2017; Ungar, 2004). Süreç olarak kendini toparlama “son derece olumsuz bir olaydan sonra sağlıklı işleyişin istikrarlı bir yörüngesi” olarak (Bonanno, akt. Southwick ve ark., 2014, s.1), kapasite olarak ise “zorluklardan kurtulma kapasitesi güçlendirilmiş ve daha becerikli” (Walsh, 2006, s.4 akt. Van Breda, 2018) biçiminde tanımlanmaktadır.

Ungar (2005), kendini toparlama gücünü, kültürel göreliliğe atıfta bulunarak bireyin basitçe hayatta kalma ve gelişme yeteneğinin ötesine geçecek, çoklu etkileşimleri ve müzakereleri içerecek şekilde daha karmaşık bir biçimde tanımlamaktadır. Masten'e (2001) göre ise kendini toparlama gücü, bireyler tarafından gerçekleştirilen eylemlerde, ilişkilerde, ailelerde ve toplumlarda kendini göstermektedir. Saleebey (2006) de kendini toparlama gücünü, zorluklara karşı ortak bir tepki olarak görmekte ve terimi, deneyimlenen engellenmelerin (challenge) bir sonucu olarak içgörünün, bilginin ve kapasitenin gelişmesi ve ifadesini içeren bir süreç olarak tanımlamaktadır (akt.

Kapoulitsas ve Corcoran, 2015). Payne (2011) ise, kendini toparlama gücünü “zorluklardan geri dönme yeteneği” olarak tanımlayarak zorluklara yanıt veren böyle bir kapasiteye sahip olduğunu biliyor olmanın bireylerin kendilerini güvende hissetmelerine ve aynı zamanda güvende olmalarına yardımcı olduğunu ve bu olgunun sosyal hizmette giderek daha önemli bir yere geldiğini ifade etmiştir.

Genel olarak çocuğun cinsel istismarında kendini toparlamanın tarihsel geçmişine bakıldığında, ilk zamanlarda yetişkinliğe uzanan olumsuz etkiler ve patoloji üzerinden değerlendirildiği görülmektedir. Öznelerin ruh sağlığının zarar görmesi üzerinden, başkaları yönelimlilik, aşırı tetikte olma hali ve buna bağlı kontrol ihtiyacı, kendinden nefret etme ve bununla ilişkili damgalanma duyguları, “olumsuz bir özel olma” durumu, disosiyasyon ve bununla bağlantılı olarak kaçınma, inkar etme ve bastırma eğilimi (Briere, 1996) ile depresyon, post travmatik stres bozukluğu, ilişki problemleri ve kendine zarar verme (Borg ve ark., 2018) bu etkilerden bazıları olarak sayılabilmektedir. Buna ek olarak, alanyazında kendini toparlama gücüne ilişkin koruyucu ve destekleyici faktörler araştırmaların konusu olsa da, kendini toparlama gücünü geliştirme sürecinde öznelerin etkin özne olarak eylemlilik halinde olması, sosyal yapıların bu konudaki etkisi ya da öznelerin çevrelerini ve sistemi dönüştürme kapasiteleri ile cinsiyet rejiminin ürettiği baskı ve eşitsizliklerle kendini toparlama gücü bağlantısı çok sınırlı bir şekilde konu edilmiştir. Bununla birlikte, koruyucu veya güvenliği sağlamaya tehdit oluşturan durumlar, öznel durumlar gözetilmeden genelleştirilerek ve çoğunlukla ruh sağlığı boyutunda ele alınmıştır.

Jonsdottir (1990), failin evde yaşayıp yaşamamasının ve maruz kalanın içsel ve dışsal kaynaklarına ilişkin farkındalığının ensest saldırıya maruz bırakılanların dirençlerini belirlediğini ifade etmektedir. Tüm bu direniş biçimleri, ensest saldırıda toplumsal cinsiyet, yaş ve diğer hiyerarşik ilişkileneş biçimlerine dayalı bir karşı duruşu betimlemeleri açısından önemlidir ve aslında kız çocuklarının kendi koşullarında, kendi güçleri oranında direniş biçimleri geliştirdiklerini göstermektedir. Başka bir deyişle, cinsel şiddetle mücadelede kız çocukları, daha önce de ifade edildiği gibi, yalnızca boyun eğen kurbanlar değil, bağımsız ve bireysel bir eylemlilikleri olan etkin öznelerdir, ki Bora (2021) kadınların ezilmesi ve sömürülmesi meselesinin bir kurban kimliğinden değil, bir ilişkiler sisteminden ötürü ortaya çıktığını ifade eder. İstismara maruz bırakılmış kız çocuklarının baskıcı koşullarda edilgen olmamasını veya direnmek için bireysel eylemlilik içerisinde kendilerini toparlama gücü geliştirmelerini (Denov ve MacLure, 2006 akt. Haffeejee ve Teron, 2017) Bora'nın (2021), feminizmin ezilen kadınların “kurtuluş iradesi”nde varolduğu, bu

irade ile tahakküm sisteminin bir ürünü olan cinsiyet ilişkilerinin yıkılması ve dönüştürülmesinin olası olacağı değerlendirilmesi ile örtüşürmek yanlış olmayacaktır.

Doğrudan ensest saldırıda kendini toplama gücüne ilişkin Türkiye’de hiçbir araştırmaya rastlanmamış olmakla birlikte, çalışmalar dolaylı olarak kendini toplama gücü ile bağlantılanabilmektedir (Gül ve ark., 2020). Uluslararası araştırmalarda ise ensest saldırı ve kendini toplama gücüne ilişkin spesifik olarak yürütülmüş araştırmalar olsa da, kendini toplama gücü daha çok çocuğun cinsel istismarı odağında daha genel bir şekilde ele alınmıştır (örn. Domhardt ve ark., 2015; Himelein ve McElrath, 1996; Marriott ve ark., 2014; McGuigan ve Stephenson, 2015; Newsom ve Myers-Bowman, 2017; Valentine ve Feinauer, 1993). Çocuğun cinsel istismarında kendini toplama gücü açısından sosyal destek ve daha özelden öznelerin birbirine bağlı olduğu, stabil ve destekleyici aile ilişkileri (örn. Banyard ve ark., 2002; DuMont ve ark., 2007; Eisenberg ve ark., 2007) önemli olmakla birlikte, ensest saldırıda, saldırının aile içerisinden olması, bu olanağı ortadan kaldırmakta, bazen de aile içerisinden bireylerin destek vermemesi ya da destek vermemenin ötesinde çocuğa inanmaması, çocuğu suçlamaları ikincil travmalara neden olabilmektedir (DiVitto, 1998). Valentine ve Feinauer (1993) çalışmalarında, çocukluk çağında ensest saldırıya maruz bırakılmış kişilerin aile dışında destekleyici ilişkilerinin olmasının kişi üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada, ensest saldırıya maruz bırakılan kişinin, kendisine inanan ve sağlıklı öznelerle ilişki kurmasının, kişilerin kendilerine inanmalarının da önünü açacağı ortaya konmuştur. Benlik saygısı, kişilerin istismar yaşantısıyla başa çıkmalarında kolaylaştırıcı diğer bir değişken olarak belirtilmiş, katılımcılar, kendilerine inanmalarının evin dışına adım atmaları, okula dönmeleri, kariyer edinmeleri ve iyi bir ilişki içine girmeleri açısından gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Çalışmada inanç ve maneviyatın katılımcıları istismara ilişkin kendini sorumlu tutma ve suçluluk duygularından uzaklaştırdığı, yaşadıklarını anlamlandırmalarına, yaşama tutunmalarına ve yaşamlarına bir amaç ve anlam bulmalarına yardımcı olduğu bulunmuştur. Çalışmaya katılan ensest saldırıya maruz bırakılmış öznelerde, “hayat deneyim kazanmak içindir”, “olumlu yönden bakmaya çalış” doğrultusunda bir yaşam felsefesinin başa çıkma süreçlerinde iyileştirici anlamda katkısı olduğu da elde edilen bulgular arasında yer almıştır. Araştırma sonucunda, ilişkilerin her şeyden daha önemli olduğu, kişinin kendisine güvenmesinin ve bir amacının olmasının gereği vurgulanmıştır.

Lazarus ve Folkman (1984), Varsayımsal Dünya Kuramında (Assumptive World Theory), duygu odaklı ve problem odaklı olmak üzere iki çeşit başa çıkmadan söz etmektedir. Kontrol edilemez

olarak algılanan durumlarda öznel duygularını değiştirmelerini sağlayan bilişsel bir mekanizma kullanırlarken (örn. disosiyasyon, inkar, küçümseme gibi), durumun kontrol edilebilir olarak görüldüğü zamanlarda başa çıkma problem odaklıdır ve de sorun değiştirilmeye veya yönetilmeye çalışılmaktadır (örn. Saldırı bir yetişkine anlatılır). Buradan hareketle çocuklukta maruz bırakılan ensest saldırıda daha çok duygu odaklı stratejilerin kullanılacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Morrow ve Smith'in (1995) araştırmasında, hayatta kalma ve başa çıkmaya ilişkin geliştirilen tehdit edici ve tehlikeli duyguların baskısından uzak olmak ve çaresizlik, güçsüzlük ve kontrol yoksunluğunun yönetilmesinden söz edilmektedir. Araştırmada, çocukluk döneminde keder, acı ve öfke duygularının baskısından kurtulmaya yönelik, bilişsel becerilerden yoksun olduğu için çocukların, rahatsız edici duyguların yoğunluğunun azaltılması, duygulardan kaçmak veya uzak durmak, baskı yaratıcı duygularla daha az tehdit edici olanları yer değiştirmek, duyguları dışa vurmak veya salıvermek, tehdit edici duyguları ortaya çıkaran deneyimleri bilmemek veya anımsamamak ve baskı yaratan duyguları yönetilebilir bölümlere ayırmak şeklinde stratejiler geliştirdiği ifade edilmektedir. Araştırmada, bireylerin tehdit edici ve tehlikeli duyguların baskısından uzak olmaya yönelik geliştirdiği stratejilerin yanında, çaresizlik, güçsüzlük ve kontrol yoksunluğunun yönetilmesi konusunda da direnç stratejileri oluşturulması, kontrol ve güce ilişkin bir yanılısama yaratmak için istismarın yeniden çerçevelendirilmesi, travmanın denetim altına alınmasına yönelik girişimde bulunulması, yaşamın istismar dışındaki başka alanlarını kontrol etme girişiminde bulunulması, diğerlerinden onay alınması veya kanıt aranması ve gücün reddedilmesi gibi başa çıkma stratejilerini izledikleri ifade edilmektedir. Bu araştırma, kendini toparlama gücünün bir uyum yetenek ve becerisi olarak ele alınmasına dair baskın anlayışa (Borg ve ark., 2018; Domhardt ve ark., 2014; Kinsel, 2005; Masten, 2015; Sanjeevi ve ark., 2018; Shevel ve Denov, 2021; Theron ve Theron, 2010) karşıt veriler sunması açısından ve feminist sosyal hizmetin eleştirel bilinç geliştirerek güçlenme vurgusunu destekleyici yönüyle önemlidir.

Domhardt ve arkadaşları (2015) gerçekleştirdikleri derleme çalışmalarında çocukluk dönemi cinsel istismarına maruz bırakılan kişilerde kendini toparlama gücünü konu edinen farklı metodolojilere, örnekleme ve kavramsallaştırmalara sahip 37 çalışmayı belirli kriterler doğrultusunda değerlendirmişlerdir. Çalışmada araştırma sonuçları çocukluk, ergenlik ve yetişkin dönemlerine göre ayrılarak analiz edilmiş olup, çocukluk dönemi cinsel istismarına etki eden bireysel ve çevresel faktörlerin gelişim dönemlerine göre değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Aynı çalışmada 37 araştırmadan yalnızca 8'inin boylamsal olduğu, bu çalışmaların da görece kısa süreçleri içerdiği, dolayısı ile kendini toparlama gücünün zaman içerisinde nasıl geliştiği, koruyucu etmenlerin farklı

gelişimsel süreçlerde nasıl etkileşim içerisinde olduğu konularında yetersiz bilgiye sahip olduğu belirtilerek ileriki çalışmalarda ideal olarak çocukluktan yetişkinliğe uzanan sürecin irdelenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak boylamsal çalışmalarda, ensest saldırıda öznelerin kendilerini koruma amaçlı disosiyasyon yaşama durumlarının, geçmişe dönük bütünlüklü bir bilginin elde edilmesini zorlaştıracığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Kendini toplama gücü literatürü, daha önceleri “kişilik özelliği” olarak görülürken, sonradan aileler, toplumlar, gruplar, örgütler ve devlet gibi ekolojik sistemler çerçevesinde (örn., Seccombe, 2002; Ungar, 2008; Lentzos ve Rose 2009; Russ ve ark., 2009; Aranda ve Hart 2015 akt. Collins, 2017) “bireyin içinde olduğu çevreye göre değişebilen psikolojik durum” olarak konumlandırılmaya başlasa da, çalışmalarda cinsiyet, sınıf, ırk gibi sosyal eşitsizlikleri belirleyen yapısal güçlerin ihmal edilmesi, kritiği yapılmadan kabul edilen sosyokültürel varsayımlara dayandırılan değer yargılarının geleneksel normlar tarafından şekilleniyor olması gibi nedenlerle halen eleştirilmektedir (Garrett 2015 akt. Collins, 2017). Tanımın "ana akım" popülasyonlar üzerinden yapıldığı ve kültürel bağlamı kurmaktan yoksun olduğu da ifade edilmektedir (Ungar 2008, 2012 akt. Collins, 2017).

Travma sonrası iyileşmenin ve dolayısıyla kendini toplama gücünün sürekliliği, sınırları net çizilmiş belirli bir zaman süreci olmadığı ve değişken doğası göz önünde bulundurulmalıdır. Saner (2021a) travma sonrası iyileşmeyi, mevsimlere benzeterek, “Travmatik yaşantı tarihselleşerek yani zamandışı olma özelliği giderilip geçmişte işaretlenerek iyileşmektedir. Her zaman ‘travma sonrası büyüme’ deneyimlenemez. Sosyal destek ve dayanışmayla ‘kırılganlık – direngenlik – dayanıklılık – esneklik’ arasında geçişler, bereketli bir döngü mümkündür.” demektedir. Newsom ve Myers-Bowman (2017) tarafından, çocukken cinsel istismara maruz bırakılmış kadınların kendini toplama gücüne ilişkin yürütülmüş bir metaetnografik çalışmada, kadınlar, kendini toparlamış olmanın kararlılık ve bağlılık gerektirdiğini açıkça belirtmişler ve bunu hem süreçleri hem de sonuçları içeren bir “yolculuk” olarak tanımlamışlardır. Çalışmada kendini toplama gücü, kendini cinsel taciz anlarından uzaklaştırma; konfor alanı yaratarak huzur bulma; anlatma, ifade etme; kendini dışa vurarak kendini bulma, ne olduğunu anlama; kimlik arayışı ve anlamı yakalama; ensest saldırıya uğramış diğer kişilerle iletişim kurarak ve paylaşımında bulunarak rahatlama; ensest saldırıyı geçmiş yaşamının bir parçası olarak kabul etme ve yaşama devam etme, ilerleme aşamaları ile ifade edilmiştir.

Kendini toplama gücü, “insanların zorlukları yönetmelerine ve bu deneyimlerden güç kazanmalarına yardımcı olan çeşitli yeterlilik, kapasite ve davranışları niteleyen kapsayıcı, bir şemsiye terimdir” (Grant ve Kinman, 2014, s.19 akt. Collins, 2017). Gerek sosyal hizmet uzmanlarının gerekse sosyal hizmetlerden yararlananların olumsuzluklara karşı direnişinde ve karşı duruşunda, onların etkin bir şekilde hareket etmesinin önünü açan örgütsel, sosyal politik ve siyasi bir bağlama sahiptir (Collins, 2017). Bora (2021), feminist politikanın ev içi emeğin kadınlara özgülmesine karşı çıkarken, diğer yandan da emeğin kurucu niteliğini görmezden gelmediğini, bu şekilde kadınların “evi katederek”, başka bir deyişle onun içinden geçerek evi aştıklarını vurgulamaktadır. Enstest saldırıda da Bora’nın bu tanımlamasından yola çıkarak, kadınların bir direniş biçimi olarak yaşadıkları saldırıyı özel alanda anlamlandırdıklarında, anlattıklarında, anlattıkça daha başka biçimlerde anladıklarında “evi katederek” özel alandaki bağ kurma ve ilişkileneş biçimlerini, bir adım ötesinde ise kamusal alan ile iletişim kuruluş biçimlerini değiştirme yoluna gittikleri ileri sürülebilir. Travmaların “geride bırakılmış olma” durumu da, travmayı bilinçaltına iterek değil, bu katediş ve üstesinden gelişle mümkün olabilecektir denebilir.

Travmayı aşmak ve geride bırakmak onu yok etmeyecek ancak mesafe koymayı sağlayacaktır ki bu da öznelere hareket etmek için alan açacaktır. Valentine ve Feinauer (1993) yaptıkları çalışmada, kendini toplama gücü olan kişilerin, içinde buldukları duruma farklı bir yönden bakma ve durumu yeni bir çerçeveye oturtma becerisine sahip olduklarını, deneyimlerini aşılmaz bir engel ve ayak bağı olarak görmektense, onu zorlu bir görev ve yaşamlarına devam etmeleri için kendilerine destek olan bir güçlenme aracı olarak tanımladıklarını bulmuşlardır. Aynı çalışmada, bir amaç belirlemek ve anlamlı bir yaşam gayesi bulmanın bu kişiler için önemli olduğu da ortaya konmuştur.

Saner (2021a), kadınların patriyarkal baskılar nedeniyle yaşadıklarını tanımlamalarının, adlandırmalarının, kendilerinin deneyimi kılmalarının, anlatacaklarının sınırlarını belirlemenin çok zor olduğuna dikkat çekerek “karar hakkının kadına ait olduğunda ısrar etmenin kritik önemde” olduğunu vurgulamaktadır. Nasıl ki bedenlerine ilişkin herhangi bir konuda veya kimliklerini inşa etme süreçlerinde kadınlar birer etkin özne ise, feminist araştırma kuramı üzerine temellenen bir çalışmada da, katılımcıların beyanı gözetilerek, kendilerini toplama gücüne sahip olup olmadıklarında onların değerlendirmeleri esas alınmalıdır. Marriot ve arkadaşları (2014) kendini toplama gücünün sezgisel olarak basit bir kavram olduğunu ancak doğrudan anlaşılabilir bir şey

olmadığını ve çıkarımlarla çerçevesinin çizildiğini söylemektedirler. Bu noktada kullanılacak en temel dayanak öznelerin kendi anlatıları olacaktır.

2.2.2. Feminist Sosyal Hizmet ve Güçlenme Bağlamında Ensest Saldırıda Kendini

Toparlama Gücü

Kendini toplama gücü, insanların yaklaşımları ve sosyal politika arasında sürekli olarak dinamik ve etkileşimli bir bağ olsa da, kendini toplama gücü çoğunlukla mikro düzeyde ele alınmakta, politikalarla bağı kurulmamakta ve dolayısıyla insan davranışı sosyal refah bağlamında makro düzeyde yansıma bulamamaktadır (Tully, 2002, ss.322, 330). Tully (2002, s.323), kendini toplama gücünü sosyal politika ile ilişkilendirerek tanımlarken, “bu politikadan etkilenen bir kişiyi (hem makro hem de mikro düzeyde) teşvik eden ve güçlendiren sosyal politika geliştirme ve uygulama süreçleri” ifadesini kullanmaktadır. Tully politika analizinde sosyal hizmet uzmanının durduğu yeri değerlendirirken, toplumsal problemlerin ve çözümünün tarihsel sürecini gözeterek eleştirel olarak irdelenmesi; bu sorun ve çözümüne ilişkin pragmatik araçları tanımlayan mevzuatın hazırlanması ve yasalaşması sürecinde çeşitli komisyonlarda yer alarak savunuculuk ve tanıklık yapılması; politikanın amacının, yapısının, hangi koşullarda ve nasıl uygulanacağını, nasıl finansal destek alacağını ve hizmetlerin kim tarafından sunulacağını belirlenmesi; politikanın uygulanması; en sonunda da değerlendirmesinin yapılması ve toplumsal gereksinimlerin değişmesi gibi gerekli durumlarda da bu değişimin talep edilmesi aşamalarında sosyal hizmet uzmanlarına sorumluluk vermektedir. Bu yaklaşımı ile Tully, alan ve sosyal politika arasındaki bağı kurarak, her ikisinin birbirinden beslenmesine vurgu yapmaktadır. Sosyal hizmet, uygulama yanı sıra çok güçlü bir disiplin olarak, ensest saldırıda kendini toplama gücü konusunda üretecek sosyal politikalara yön verme ve dolayısıyla toplumsal değişimi yaratma açısından da başat bir role sahiptir.

Ensest saldırıda yaşanan hiyerarşik ilişkilene, toplumsal cinsiyetin yanısıra, özellikle yaş gibi diğer bir güç ilişkisine göre de şekillenmektedir. Jonsdottir (1990), erkeklerin cinsel şiddet tekeli, mevcut güç ilişkilerini sürdürmek için bir sosyal kontrol mekanizması olarak nitelendirmekte ve feminizmin de ileri sürdüğü şekilde erkeklik, fetih ve tahakküm kavramlarının eril cinselliğin inşasının merkezinde yer almasından ötürü seks ve saldırganlığın birçok erkek için bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Bu nedendir ki, ataerkil tahakkümün sonlandırılmasına yönelik çaba, sosyal hizmet açısından da ensest saldırı ile mücadelede merkezde olmalıdır.

Foucault'nun (1979) hapishaneler ve cinselliğin toplumsal denetimi üzerine çalışması, yardım ve bakım faaliyetlerinin genellikle devletin toplumsal düzen için ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yönetildiğini veya o şekle evrildiğini ortaya koymuş olup, bu durum, söz konusu faaliyetlerin beraberinde getireceği sosyal kısıtlamaları gizleyebilme gerçeği açısından endişe vericidir (Payne, 2011). Bu noktada salt risk odaklı yaklaşımın suçlama davranışını da beraberinde getirme olasılığı taşınması nedeniyle, Payne (2011), risk değerlendirmesi ve yönetimiyle beraber güvenlik ve kendini toplama gücüne de odaklanmayı salık vermektedir. Bununla birlikte, güvenli ortamın bir parçası olduğu anlamının yerleşebilmesi için, sosyal hizmet uygulamasının, danışanlar ve çevrelerindeki insanlar hakkındaki varsayımlarındansa, onların hayatları haklarındaki anlatıları ile diyalog yoluyla başlamasını önemli görmektedir. Payne'e (2011) göre, güvenliğin fiziksel güvenlik (şiddetten veya korkudan kaçınmak), yasal güvenlik (yasaların ve idari prosedürlerin onları koruması) ve bireysel güvenlik (başkaları tarafından değer görmek) gibi birkaç farklı yönü vardır. Ensest saldırı sonrası sunulan hizmetlerde de güvenli ortamın yaratılması açısından bu yaklaşım değerlidir.

Feminist kuramlar, kadınlara ilişkin geleneksel sosyal hizmet kuramlarında çözülmemiş olan iktidar, istismar, sömürü meselelerini odağına alır (Hudson, 1985; Wearing, 1986; Ham'ar ve Statham, 1988; Jonsdottir, 1989; Dominelli ve MacLeod, 1989; akt. Jonsdottir, 1990) ve birçok sosyal kuramı kadınların deneyimlerini çarpıttığı ve yanlış yorumladığı gerekçesiyle eleştirmiş ve dönüştürmüştür. Dominelli (2002, s.3), feminizmin çok yönlü ele alınış biçimlerine karşın, yaşamın kişisel ve politik boyutlarını bütünleştirmek (Millet, 1969); kadınların farklılıklarına saygı duymak (Hooks, 2000); daha eşitlikçi sosyal ilişki biçimleri aramak (Collins, 1991); ve mevcut toplumsal düzeni dönüştürmek (Adamson ve ark., 1988) gibi temel ortaklaşılan değerler üzerinden sosyal hizmetin feminist eleştirisini yapmaktadır (akt. Dominelli, 2002). Feminist çalışma, yeni anlayışlar ve çalışma pratikleri geliştirmenin yanı sıra, cinsel şiddete maruz bırakılanların yaşantılarını anlatmalarını da sağlamış ve özneleri görünür kılmıştır (Dominelli, 1989; Jonsdottir, 1989; Kelly, 1988 akt. Jonsdottir, 1990) ki bu durum ensest saldırıda olduğu gibi ailenin ve cinselliğin dokunulmaz olduğu konular açısından daha da değerlidir.

Güney Afrika'da bir ilçe belediyesinin çeşitli birimlerinde yapılan araştırmada, ensest saldırıya maruz bırakılanların bildirimde bulunulmaması nedeniyle nadiren sosyal hizmet uzmanlarına yönlendirildiği, yönlendirmenin ise daha çok öğretmenler ve kolluk kuvvetleri aracılığı ile olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanı ve psikologların, bu konuda özel bir eğitim almadıkları, baba-kız ensestine maruz bırakılmış öznelere yaklaşımda temel sosyal hizmet

eğitimlerinden edindikleri becerileri kullandıkları ortaya konulmuştur. Profesyonellerin, “davranış değiştirme” tekniği ile enjekte maruz bırakılan kişinin “mağdur” konumundan “yaşamına devam eden” konumuna geçmesi ve olanları kabul etmelerine destek oldukları ifade edilmektedir. Kişiler ve ailelerle çalışmada güçlenme yönteminin kullanıldığını, vaka çalışması ve görev odaklı yaklaşımın da (task centered model) kişilerin kendilerini ifade etme fırsatı yakalamaları açısından tercih edildiği belirtilmektedir. Bir bütün olarak ailenin işleyişini anlamak için sistem kuramından yararlandığını ifade edenler de olmuştur. (Gqgabi ve Smit, 2019). Çalışmanın sonuçları araştırmacılar tarafından, ensestinin nedenlerinin çocuklukta çözülememiş cinsel problemlerin, oedipal kompleksin yanı sıra çocuklukta bilinçdışı ve kolektif deneyimlerin varlığının yetişkinliğe taşınması ve bunun psikopatolojinin kökeni olduğu şeklinde yorumlanması, konunun sosyal, ilişkisel, patriyarkal, kültürel ve toplumsal boyutlarını görmezden gelerek bu açılardan bir dönüşümün önünü kapatabilmektedir. Sosyal hizmet uygulaması bu körlüğe karşı uyanık olmalıdır. Bu noktada, feminist sosyal hizmetin eleştirel ve güçlenme odaklı yaklaşımla birlikte, yapısal eşitsizlikleri ele almak ve güvenliği tehdit edici unsurlar üzerinde çalışmak açısından hareket alanının geniş olduğu düşünülmektedir.

Jonsdottir (1990), feminist kuramın dönüştürücü etkisinin sınırlılığının sosyal hizmetin gerek iş yerlerinde gerekse eğitim kurumlarında gücü elinde tutan ataerkil ideolojilere ve erkeğe bağlılığının da gerekçe olarak öne sürüldüğünü ifade etmektedir. Dominelli (1987), insanların refahını sağlamayı kendisine amaç edinmiş bir disiplin olarak sosyal hizmetin, ataerkil düzenle mücadele etmedikçe kendisini gerçekleştiremeyeceğine işaret etmekle beraber, ataerkilliğin “parçalarının toplamından daha fazla” olduğunu söyleyerek farklı alanlardaki mücadelelerin dayanışmasını da olmazsa olmaz görmektedir. Dominelli (1987) bu noktada herkesin hem bireysel hem de kolektif rolü ve sorumluluğuna vurgu yaparak, farklı alanlar arasındaki etkileşimi ve bağlantıları bilerek bir dayanışma sergilemenin önemine değinmektedir. Ensest saldırıda sürdürülen mücadelede de farklı alanların işbirliği ve dayanışma içerisinde işlemesi, mücadeleyi etkin kılmaktadır. Sosyal hizmet, birçok farklı alandan bilgiye sahip olmayı gerektiren ve pratiğinde bu bilgileri kullanan bir disiplin olarak, bu mücadelede kritik bir konuma sahiptir denebilir. Dominelli (1987) bu kritik konumun, sosyal hizmetin kendisini gerçekleştirmesi açısından da sağlamlaştırılması gerektiğini, insanların refahını sağlamayı kendisine ilke edinmiş bir disiplin ve uygulama alanı olarak sosyal hizmetin ataerkillikle mücadelede belirli bir sorumluluğu olduğunu iddia etmektedir. Çünkü sosyal hizmetin, kadınları ve kız çocuklarını geride bırakmamak adına toplumsal cinsiyet baskısını ortadan

kaldırması gerektiğini söylemektedir ve bu nedenle de, aile terapilerinin feminist terapiler olmadığını belirtmektedir.

Sosyal hizmetin, özellikle Türkiye’de son yıllarda daha da belirginleşen aile odaklı politika ve hizmetleriyle ensest saldırıya maruz kalmış kişilerin onarılmasının güç olacağı düşünülebilir. Dominelli (1986) daha önceki bir çalışmasında istismara maruz bırakılan kız çocuklarının korunma adı altında annelerinden, kardeşlerinden ayrılarak evden uzaklaştırılmasının, çocuğun cezalandırılması, suçluluk duygusunu artırması ve çocuğu güçsüzleştirilmesi açısından eleştirerek, istismarı gerçekleştirenin evden uzaklaştırılmasının doğruluğuna işaret etmektedir. Ensest saldırıya maruz bırakılanların, evden uzaklaşmaları halinde güvenli ve destek sağlayıcı mekanizmalara erişemiyor olmaları bu kişilerin yeni istismar risklerine de açık olmalarını beraberinde getirmektedir (Jonsdottir, 1990). Evden uzaklaşmasının daha uygun olacağı durumlarda, saldırıya maruz bırakılanların ataerkil düzenin kurumlarında ikincil örselenmeler yaşamamaları açısından, sosyal hizmet kurumlarının, uygulamasının ve çalışanlarının ailedekini tekrarlayan ataerkil tahakküm yapılarından arındırılmış olması önemlidir.

Ensest saldırıya maruz bırakılmış olanlarla çalışırken, süreçleri ve deneyimleri daha iyi anlamak açısından bazı özel durumların farkında olmak gerekir. Bunlardan bir tanesi, kendini toparlama gücü süreçlerinin dinamik doğasıdır. Masten ve Wright (2010), bireylerin yaşadıklarını anlamlandırma süreçleri fark edeceğinden, kendini toparlama süreçlerini anlamada gelişimsel bir bakış açısının gerekli olduğunu öne sürerken DuMont ve arkadaşları (2005) kendini toparlama gücünün adolesan dönem ve genç yetişkinlik arasında gerilediğini ortaya koyarak sürecin değişkenliğini göstermektedir (akt. Haffeejee ve Teron, 2017). Kız çocuklarının, anlam bulabildiklerinde, daha az olumsuz değerlendirmelere sahip oldukları, istismarı ne kadar çok kişiye anlatırlarsa o kadar iyi anlamlandırdıkları, yaşadıkları istismarı daha farklı değerlendirdikleri, hatta büyük ölçüde önemsizleştirdikleri ve sonuç olarak da tüm bunların istismar sonrası süreci kız çocukları açısından daha olumlu etkilediği çalışmaların bulguları arasındadır (Collings, 2003; Daigneault ve ark., 2004; Phasha, 2010; Spaccarelli ve Kim, 1995 akt. Haffeejee ve Teron, 2017). Ensest saldırı özelinde düşünüldüğünde, saldırıya uğrayan öznenin donanımının, anlamlandırma sürecinin, saldırıyı diğerleriyle paylaşma sıklığının, güçlerinin, içsel ve dışsal kaynaklarının, aile ve toplumla kurdukları ilişkilerin yaşam döngüsünde değişeceğini bilmek, kendini toparlama sürecinin de dinamizminin anlaşılmasını kolaylaştırabilir.

Ensest saldırıya maruz bırakılanlara ve faillere yönelik sosyal hizmet yaklaşımında, çıkış noktasının bir ruh sağlığı sorunu aramak olmadığı son dönem feminist alanyazında çok dikkat çekilen unsurlardandır. Bu gereklilik farklı açılardan desteklenebilir. Birincisi psikopatoloji ensest saldırının bir sonucu olabilir ancak olmak zorunda değildir. İkincisi ise ruh sağlığına odaklanmak, koruyucu ve önleyici yaklaşımın önemini gözden kaçırarak saldırının sonucundaki duruma tedavi edici bir yaklaşımla çözüm getirmeyle uygulamayı sınırlandırır. Haffeejee ve Teron (2017), bu alanda yayınlanmış 11 makaleyi değerlendirdikleri çalışmalarında, yerleşmiş görüşün aksine, araştırma bulgularının çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılanların beşte birinden azında psikopatoloji (depresyon, madde kötüye kullanımı, yeme bozuklukları, dissosiyasyon, somatizasyon, anksiyete bozuklukları, travma sonrası stres bozuklukları, psikotik ve şizofrenik bozukluklar ve intihar düşüncesi, kişilerarası ilişkilerde ve cinsel yaşamda zorluklar vb.) görüldüğüne, bu etkilerin değişken olduğuna ve tüm bireylerin travma sonrası stres bozukluğu ve/veya diğer psikiyatrik sorunlar yaşamadığına dikkat çekmektedirler. Feminist kuramlar da, cinsel şiddette, maruz bırakılanın “pasif kurbanlar” olmadığını, iktidara karşı hayatta kalmak için çeşitli direnç ve başa çıkma mekanizmaları kullanıldığını ortaya koymaktadır (Anderson, 2006; Jonsdottir, 1990). Özellikle kız çocukları ve kadınlar, çoğunlukla ailenin kutsal duvarları ardında baskıyla mücadelede öznel deneyimlerini yaşarken, bireysel olarak direnç stratejileri geliştirmişlerdir. Anderson (2006), direncin genel olarak kendini koruma bağlamındansa patoloji bağlamıyla ele alınmasına bir karşı duruş sergileyerek, bireylerin kendilerini toplama becerilerinin köklerinin istismar eden davranışa ve tahakküme karşı dirençlerinde görülebileceğini ileri sürmüştür. Güçsüzlüğe, sessizliğe ve soyutlanma/yalnız bırakılmaya karşı direnç geliştirerek kendilerini toplama kapasitelerini ortaya koyan kadınların, faillerine karşı çıkarak, kendi kaderlerini tayin hakkını kullanarak, istismarı ifşa ederek ve sosyal desteğe erişerek hayatta kalma ve iyileşme süreçlerini bilimsel bir dayanağa oturtmuştur. Bu çalışmada da, kendini toplama gücü bir direnç biçimi olarak ele alındığından, ensest saldırıya maruz bırakılanlar cinsel istismarın kurbanı yerine ayakta duranı olarak nitelendirilmektedir ve psikopatoloji açısından değerlendirilmemektedirler. Kız çocuklarının, destekleyici ilişkiler içerisinde kendilerini açmalarının, olumlu anlamda yeniden çerçeveleme ve anlam oluşturma (Daigneault ve ark., 2004); olaya ilişkin farklı hissetme ve farklı düşünme (Daigneault ve ark., 2007) ve benlik saygılarının artması ile birlikte, kendilerini toplama güçlerinde de iyiyeye gidiş görülmektedir (akt. Haffeejee ve Teron, 2017). Diğer bir taraftan ele alındığında, failin patolojize edilmesi faili acındırarak, failin tedavi edilerek eve dönmesi, böylece “aile birliğinin” bu şekilde yeniden kurulması hezeyanlarına

kaynaklık edebilir ve bu yaklaşım, meselenin gerçek yapısal nedenlerini görmenin önünde bir engel olma riskini kendi içerisinde barındırmaktadır.

Feminist uygulama, öznelere günlük yaşamında, sosyal, duygusal ve politik çevre ile bağlantılı olarak, direnç, dönüştürme ve sosyal değişime ilişkin strateji ve sonuçlar üzerine yapılandırılmıştır (Brown, 1994, ss.21-22 akt. Kulkarni ve ark., 2010). Başa çıkma ve direnme, aynı zamanda kendini toplama gücü stratejileridir. Jonsdottir'e (1990) göre, başa çıkma, tehdidin etkisinden ve tehdit altındaki kişiye getirdiği sıkıntıdan kaçınmak veya bunları kontrol etmek için aktif, bilinçli veya bilinçsiz bir tepkidir. Direnme ise, bir tehditle işbirliği yapmayı veya bir tehdide boyun eğmeyi reddeden aktif bir karşı çıkıştır; bu nedenle aynı zamanda bir başa çıkma biçimidir (Jonsdottir, 1990). Jonsdottir (1990) baba, erkek kardeş, dede veya dayı/amcasının ensest saldırısına maruz kalmış 13 İngiliz ve 14 İzlandalı kadınla görüştüğü çalışmasında kadınların aktif direnç ve başa çıkma stratejileri gösterdiklerini bulmuştur. Bu başa çıkma stratejileri karşı çıkmak, kavga etmek, uzak durmak, direnci dile getirmek, yaşananları başkalarına anlatmak, biraz daha ileri boyutta ise evden kaçmak, sessiz bir protesto ve istismarcının duygularını ve zihinlerini kontrol etmesine izin vermeyi reddetmek olarak ortaya çıkmıştır. Diğer bir başka direnç formu kadınlar tarafından istismar sırasında “uyuşukluk”, “donma”, “istismarı zihninden uzaklaştırma” ve “hiçbir duyguyu dışa vurmama” şeklinde tanımlanmıştır. Katılımcılardan bir tanesi bunu “kendisini kontrol etmek” olarak ifade etmiş ve bağırıp paniklemeden kontrolü faile vermediğini belirtmiştir. Jansdottir'in (1990) “birleşik bir direniş ve başa çıkma tepkisi” olarak gördüğü ve Kelly'nin (1988, s. 170) “kesme” (cutting off) olarak nitelendirdiği durumda, failin gücüne veya fiziksel şiddete karşılık, başa çıkma yöntemi olarak boyun eğme seçilir ancak zihin ve duygular hala kişinin kendi kontrolündedir. Bu direniş ve başa çıkma biçimine ilişkin Jonsdottir'in aynı çalışmasında görüştüğü kişilerden birisi, istismar sırasında uyuma taklidi yaptığını, sonrasında da yaşadıklarını kendisinin dışında olan bir şey olarak görerek zihninden ayırıp, olay hiç yaşanmamış gibi her zamanki hayatına devam ettiğini, aslında maruz bırakıldığı istismarı yok saydığını ifade etmektedir. Sözü edilen “kesme” durumunda kullanılan bir başka strateji de, kadınların anlatılarında istismar sırasında “uyuşma”, “donma”, “zihninden uzaklaşma” biçimlerinde hiçbir duyguyu dışa vurmama olarak ortaya çıkmaktadır. İstismar yaşantısı zihinlerinin bir köşesinde gizlenmiş şekilde dursa da, onu anımsatıcı bir uyararla yeniden bilinç düzeyine gelmektedir. İstismar yaşantılarına ilişkin hatırlananların bütünsel olmaktan uzak olması ve parça parça zihinde belirmesi de bu süreçte daha iyi anlaşılabilir. Çalışmada katılımcılar başa çıkma tepkilerini “iki dünyada yaşama” ve “hayatta kalma kararlılığı” olarak tanımlarken, bunun elbette bir gün sonlanacağı ve güzel şeyler

olacağına dair inançları onlara cesaret ve güç vermiştir. Ensest saldırıyı sonlandırmak için intihar girişiminde bulunanlar da olmuştur ancak yaşamaya devam etmek, saldırıyı sonlandıramadığı gibi yaşantısını da sonlandıramadığı düşüncesiyle kadınlar üzerinde daha olumsuz bir etki yaratmıştır. Kadınlar tarafından kullanılan başa çıkma stratejileri, ensest saldırıyı sonlandıramadığı durumlarda kadınlarda olumsuz bir duygulanıma neden olsa da, başa çıkmayı ve direnmeyi kendi güçlerinin bir sonucu olarak görmeye başladıklarında olumlu bir benlik imajı ve yaşamları üzerinde kontrol sahibi olma duygusu edinme noktasında önemli bir yol almış olacaktırlar. Bu örnek, ensest saldırı konusunda sosyal hizmette bireysel danışmanlık açısından ufuk açıcı noktalara işaret etmektedir.

Baskı karşıtı uygulamanın hayata geçirilmesindeki güçlenme süreci için Dominelli (2021, s.173), “Farklılıklara değer vermek, resmi gücü elinde bulunduranların, ötekilerin seslerini duyurma ve kendi hedeflerini gerçekleştirme yönünde çalışma haklarına saygı göstermelerini gerektirir. Aynı zamanda marjinal grupların toplumsal düzenlemeleri kendilerine uygun hizmet vermesi yönünde değiştirmek için özgüven ve beceri kazanması gerekir.” demektedir. Ancak şu anki durumda, kamu kurumları, yasal düzenlemeler ve kamunun sosyal hizmet için ayırdığı kaynakların, sosyal hizmet uygulamalarının hareket alanını, etkinliğini ve içeriğini belirleyerek, alanda hizmet sunan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki pratiklerini aile odaklı bir çerçeve doğrultusunda şekillendirdiğini ve kısıtladığını, dolayısıyla feminist bir uygulama pratiğine alan tanımayacak koşulları dayattığını, aynı zamanda hizmet alanların da kendi gereksinimlerine özgü hizmeti talep etme yollarını tıkadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Sosyal hizmet politikalarının ayrıntılı eleştirisine, Türkiye’deki politika ve hizmetlerin ortaya konularak tartışıldığı bölümde yer verilmektedir. Yine de ensest saldırıda sosyal hizmetten söz ederken, politikadaki kısıtlılıklara burada da değinmek gerekmektedir. Kısıtlılık büyük oranda politikaların aile odağında yapılandırılmış olmasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, aileye yönelik geleneksel sosyal hizmetin değerlendirmesi yapılarak, nasıl adlandırılırsa adlandırılısın, dayanışmacı, güçlendiren ve eşit ilişkilerin oluşturduğu yapılar bunun dışında tutularak; baskı kaynağı veya mekanı olan aileyi değiştirmek, dönüştürmek, öznelerin ise iyi olan için direniş, dayanışma ve eylem kapasitesini geliştirebilmek adına ensest saldırı konusu ele alınmaktadır. Üremeyi teşvik eden ve çocuğu ailenin merkezine oturtuyor gibi görünse de aslında ailenin sistemi çocuğa öğretme, düzeni sürdürme ve düzeni koruma mekanizması olarak kullanıldığı sosyal hizmet politikalarına yönelik, sosyal hizmet uzmanının eleştirel bir bakış geliştirmesi gerekmektedir. Koruyucu ve önleyici yaklaşım önemli görülmele birlikte, bu yaklaşım sosyal hizmet

müdahalelerinde önleme ve çocuk refahı ile ilgili olarak aile destek programlarına artan ilgiyi körüklemiştir (Walker, 2001 akt. Larkin ve ark., 2014). Larkin ve arkadaşları (2014), baskı ve yoksulluk gibi bu süreçte ek bir sorun olarak ortaya çıkan durumlarda hizmetlerin, zorlukların karmaşık kombinasyonlarıyla etkin bir mücadeleye göre tasarlanabileceğinden söz etmektedir. Ayrıca, sosyal hizmet uzmanlarının, sistemin istenmeyen çocukluk yaşantılarını kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlamak, koruyucu faktörleri ve kendini toparlama gücünü harekete geçirmek için politika yapıcıları, program yöneticilerini, profesyonelleri ve topluluk üyelerini bir araya getirmesi önerilmektedir. Bu öneri, sosyal hizmetin ensest saldırıdaki savunuculuk rolünü öne çıkarmaktadır. Savunuculukta Thompson'ın (2001, s.27 akt. Smith, 2008, s.60) statükoyu meşrulaştıran ve hüküm süren toplumsal ve iktidar ilişkilerini haklı kılan, koruyan ve güçlendiren bir fikirler kümesi olarak tanımladığı ideoloji ve bu ideolojinin, bireysel, kültürel ve yapısal gücü birbirine “yapıştıran bir uhu” olarak irdelendiği bir kavramsal çerçeve ile ele alınması gerektiği düşüncesini temel almak yol gösterici olacaktır. Böyle bir yolda ilerlerken, eşitsiz olana karşı direniş ve adaleti sağlayandan yana bir tavır takınması, sosyal hizmet uzmanını politik bir eylemlilik içerisine de sokmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı, “savunuculukta kapasite geliştirme, kaynak seferberliği, hakları savunma, katılım, ihmal konularında sorumluluk almak ve politika geliştirmek, halk arasında tutum değişikliği gibi konularda profesyonel sosyal hizmet uygulamasının bir parçası” olarak tanımlanarak (Şeker, 2012, s.74), aslında sosyal hizmet disiplininin ensest saldırıda da klinik sosyal hizmet uygulamaları alanı dışında ne kadar geniş bir perspektifte hareket etmeyi gerekli kıldığını göstermektedir. Bu konuda, kendi kaderlerini tayin noktasında bireyleri etkin özneler (agent) olarak varetmeyi amaçlayan danışmanlık, süpervizyon vb. gibi mikro düzeyde bireylerle çalışma kadar, toplumsal örgütlenme, sosyal ve politik eylem, var olan kaynak ve mekanizmaların harekete geçirilmesi çalışmaları, araştırma yaparak bilimsel bilgi üretmek, sorunların ve sorunları yaşayanların görünür olmasını sağlamak, farkındalık ve bilinç geliştirici faaliyetlerde bulunmak, sosyal hizmet çalışmalarına önemli bir dayanak oluşturacaktır.

Sosyal hizmet uygulamaları, öznelerle çalışmanın yanısıra, öznelerin yaşamına birincil derecede etki eden, ilişki dinamiklerine bireyler aracılığıyla daha kolay müdahale edilebilen ve hatta işbirliği yapılabilen, yaşayan bir yapı/ajan/meکان olan aileyi de odağına almaktadır. Aile ve güç konusunda bazı tartışmalar sürerken Smith (2008) bu tartışmalardan üçünün çerçevesini şu şekilde çizmektedir.

a) Aile içindeki güç farklılıklarıyla daha az ilgilenen, aileyi otorite ve dışarıdan kontrolün uygulanması için bir araç olarak ele alan görüş: Bu görüş, ailenin, disipline edici sosyal düzeneklerden ayırt edilmesi çok olanaklı olmayan, sosyal bir dizi dış güce tabi ve sosyal normlara uyumu sürdürmenin bir aracı olduğunu öne sürmektedir. Bu görüşte Donzelot'un (1979, s.152; akt. Smith, 2008, ss.65-66) ailenin devletle üyeleri arasında bir aracı olma tanımlamasına da atıfta bulunmaktadır ve sosyal hizmetlerin de, bu sorunlara ilişkin ailelere hizmet sunmakla beraber aslında bir tür ahlaki düzeni sistematik olarak sürdürme gayesine işaret etmektedir.

b) Ailenin dengesiz ve eşitsiz güç ilişkilerinin pratik edildiği bir mekan olarak tanımlandığı görüş: Burada özellikle Featherstone'ı (2004, s. 52, akt. Smith, 2008, s.66) referans alarak aile içerisindeki toplumsal cinsiyete ve yaşa dayalı eşitsiz ilişkilere, gücün ve kontrolün aile içerisinde dağılımına ve eşitsiz ilişkilerin aile pratiklerine yansımalarına vurgu yapmaktadır.

c) Aileyi, her türlü ideoloji açısından, devlet iktidarına karşı, yıllar boyunca yıkılmamış bir direniş kalesi olarak niteleyen görüş (Mount, 1982, s.1, akt. Smith, 2008, s.67): Bu görüşte ise Smith, Dominelli'nin (2002, s.17) gücün aile içerisindeki üç temsil biçiminden söz ederek, bireyler diğer üyeler üzerinde güç kullanabilecekleri (power over) gibi, bu gücü baskıya direnme (power to) ve ortak hedeflere ulaşmak için kolektif güç kullanma (power of) olarak görmenin de olanaklı olduğuna dikkat çekmektedir.

Dominelli (1989), feminist yaklaşımın, disfonksiyonel aile müdahale modellerini eleştirel olarak değerlendirip, uygulamada toplumsal cinsiyetin öneminin altının çizilmesinin gerekli olduğunu öne sürer. Bu şekilde aşağıda belirtilen Dominelli'nin öne sürdüğü ilkeler, enstest saldırıda kendini toparlama gücünü geliştirmede de feminist sosyal hizmet kuram ve uygulaması açısından yol gösterici olacağı düşünülmektedir:

- Uzman görüşlerini, istismarı yaşayanın sesinden ve deneyimlerinden üstün görmeyen bakış
- Her koşulda, üyelerinin üstün yararı doğrultusunda işlev gösteren aile kuramları
- Kişilerarası ilişkilerde güç ve güçsüzlük kavramları
- Toplumsal ve özel alanların soyut olarak ayrılması meşruiyeti
- Toplumsal cinsiyet ve yaşlı ayrımcılığı, ırkçılık, heteroseksizm gibi sosyal ayrımların cinsel istismar konusundaki önemi
- Ensteste maruz kalanlarla bireysel ve kolektif düzeylerde çalışmanın değeri

- Maruz kalan birey ve gruplarla güçlenme ve güven kazanma çalışmaları
- Bireyin iyilik halini etkileyen özel sorunlar ile sosyal baskılar arasında bağ kurmanın önemi
- Profesyonel ile başvuran arasında hiyerarşik olmayan bir ilişki kurmak.
- Ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınlarla yürütülen feminist sosyal hizmet çalışmalarında

Dominelli (2002, ss.162-163), bu ilkeler doğrultusunda; ensest saldırıya maruz bırakılan kadınlarla çalışmaya yönelik uygulama alanı için derinlikli ve rehber niteliğinde bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeveye göre uygulayıcının izlemesini önerdiği yaklaşım şu şekilde formüle edilmiştir: a) Kadınların farklılığını kabul etmek, b) Kadınların güçlü yönlerine değer vermek, c) Çeşitli kadın grupları arasındaki eşitsiz güç ilişkilerine temel oluşturan farklılıkların önlenmesi bağlamında ayrıcalıkları ortadan kaldırmak, ç) Kadınları hayatlarının her alanında kendileri için karar verebilen etkin özneler olarak görmek, d) Birey olarak kadınları kendi sosyal durumları içerisinde konumlandırmak ve onlara özgü bireysel ve kolektif öğeler arasındaki bağlantıları kabul etmek, e) Kadınlara kendi gereksinimlerini ve sorunlara çözümlerini dile getirebilecekleri alanlar sağlamak; f) “Kişisel olan politiktir” ilkesinin mikro, mezo ve makro düzey uygulamalarda geçerli olduğunu kabul etmek, g) Özel/bireysel sıkıntıları kamusal sorunlar olarak yeniden tanımlamak, ğ) Kadınların gereksinimlerinin, hayatın her alanının diğerleriyle etkileşim içinde olduğu bir bütün olarak görülmeleri bağlamında ele alınmasını sağlamak, h) İnsan ilişkilerinin birbirine bağlı doğasını tanımak ve bu sayede bir bireyin veya grubun başına gelenin diğer herkes için sonuçları olduğunu fark etmek, ı) Kadınların bireysel sorunlarının toplumsal nedenleri olduğunu kabul etmek ve her müdahalede her iki düzeyi de ele almak, ve i) Bireysel sorunlara kolektif çözümler aramak. Bu çerçeve, tahakküm ve gücün sistematik kötüye kullanımının bir sonucu olarak ensest saldırıda feminist sosyal hizmet, güçlenme ve kendini toparlama gücü bağlamını da ortaya koyarak, sosyal hizmetin tüm düzey ve alanlardaki politika ve uygulamalarına yol göstermektedir.

Sosyal hizmet uzmanı ve kendini toparlama gücü literatüründe toplumsal cinsiyet eşitliği konusu gözardı edilebilmekte, kadın sosyal hizmet uzmanlarının kendini toparlama gücü uygulama ve politika alanlarının ötesinde bir “norm” olarak algılanabilmekte; bu algılayış konuyu örgütsel ve yapısal sömürü bağlamından uzaklaştırabildiği gibi (Harrison, 2012) devletin ve/veya güç sahibinin sorumluluğundansa sosyal hizmet uzmanının öznel olarak kendi kaynaklarını yönetme becerisine önem yüklemektedir (Boyden ve Cooper 2007 akt. Collins, 2017). Sosyal hizmet uzmanları sınırlı kaynaklar ve özlük hakları, idari baskılar, sürekli artan iş yükleri, kapsamlı idari sorumlulukları da

içeren çoklu talepleri yerine getirme yükümlülüğü, risk ve stres getiren görevler vb. olumsuz koşullar altında mesleklerini icra edip, adaletsiz ve haksız politika, prosedür ve uygulamalarla mücadele edip, bir yandan da sistemin kendilerini toparlamış olmaları beklentisi ile karşılaşmaktadırlar. Hizmet sunan ve eşduyum/merhamet yorgunluğu (compassion fatigue, secondary traumatic stress, vicarious traumatization) yaşama olasılığı olan sosyal hizmet uzmanlarında da kendini toparlama gücünü odağa almak önemlidir. Bir toplum merkezinde yürütülen bir çalışmada, sosyal hizmet alanında çalışan 6 kişi ile görüşme yapılarak kendini toparlama gücünün çeşitli deneyimlerden etkilenme potansiyeline sahip karmaşık, sistemik ve değişen bir süreç olduğu ortaya konulmuştur. Destekleyici bir çalışma ortamı ve olumlu süpervizyonun, mesleki gelişim, eğitim, kişisel deneyimler, güvenlik önlemleri, öz bakım ve kendini koruma gibi etmenlerin, katılımcıların kendini toparlama gücü açısından önemli olduğu ifade edilmiştir. (Kapoulitsas ve Corcoran, 2015).

Stres, tükenmişlik, iş doyumunu, nitelikli hizmet sunumu gibi konularda etkili olduğu bilinen kendini toparlama gücünün sosyal hizmet uzmanları tarafından nasıl anlaşıldığı, kavramsallaştırıldığı ve uygulandığı da başka bir değerlendirme gerektiren durumdur. Yapılan çalışmalar, sosyal hizmet uzmanlarının genel olarak kendini toparlama gücü ve bu gücün çok boyutluluğuna ilişkin bilgisinin sınırlı olduğunu, kendini toparlama gücünü günlük uygulamalarının merkezinde görmediklerini göstermekle beraber (McMurray ve ark., 2008), nasıl kavrandığına ilişkin özneler arasında da farklar olduğu (Grant ve Kinman, 2013) ortaya konulmuştur (akt. Collins, 2017). Bu farklı kavrayış, sosyal hizmet uzmanlarının özellikle de karmaşık ve zorlu durumlara ilişkin çalışırken kendilerinin toparlanma güçlerinde farklılıklar yaratacağı gibi, hizmet sundukları kişilere yönelik toparlanma gücü algılayışlarını ve her ikisiyle de bağlantılı şekilde reflektif becerilerini olduğu kadar hizmet sunma biçimlerini de değiştirecektir. Eğitim, süpervizyon, rehberlik alma, özbakım, duyguları keşfetme, deneyim, formel ve informel profesyonel kapasitenin güçlenmesi, sağlamlık, esneklik, reaktif ve proaktif bir yaklaşım, öğrenme ağlarının varlığı, iyi rol modellerin olması, zorluklar ve kısıtlamaları yeniden çerçeveyeleyen gerçekçi bir iyimserlik, kendini toparlama gücünün sürdürülmesinde önemli görülmektedir (Collins, 2017). Beddoe, Davys, ve Adamson (2014) özellikle süpervizyonun olumsuz iş yaşantıları karşısında kişinin kendisi ile örgütsel bağlam arasında bir “güvenli” alan yarattığını ileri sürmektedir (akt. Collins, 2017). Araştırma bulguları, kendini toparlamaya ilişkin içsel, ilişkisel ve sistemik düzeyde bilgi, anlayış ve beceri geliştirmeye odaklı bir eğitim programına işaret ederken, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütlerini de bu doğrultuda şekillendirecek bilgiyi ortaya koymada görünür kılmaktadır. Çalışma sürecinde,

uygulayıcılara karar verme şansı tanınması, katılım olanağı sağlanması, tam zamanlı ve ofis mesailerinin esnetilmesi, örgüt dışından eğitimler ve meslektaş desteği olanaklarının yaratılması ile profesyonel ağlarla kolektif pratiklerin artması önerilmektedir.

Sosyal hizmet uygulamasında güçlenme yaklaşımı dayanağını, sosyal hizmet ilke ve kuramlarından, uygulamanın kendisinden, medeni haklardan, kadınların özgürleşmesinden, özellikle Paulo Freire'nin çalışmalarıyla eleştirel eğitim hareketlerinden almaktadır (Lee, 2001, s.59). 2005 yılında, güçlenme bileşeni, Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği tarafından ortaklaşa geliştirilen sosyal hizmetin resmi tanımına da dahil edilmiştir: “sosyal hizmet mesleği; sosyal değişmeyi, insan ilişkilerinde sorun çözmeyi ve insanların iyilik halini geliştirmek için onları güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi sağlamaya çalışır.” (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu [IFSW], 2005). Aynı zamanda sosyal hizmette güçlenme yaklaşımında, kendini toparlama gücü, bir araç olarak da kullanılmakta iken (Norman, 2000), ilk başta psikoterapötik yaklaşımın etkisinde olan güçlenme, 1990'larda dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerde temel strateji olarak kullanılmaya başlanmıştır (Pease, 2002) (akt. Guo ve Tsu, 2010). Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanları kolektifleştirme, diyalog zemininde ilişki kurma, bilinçlenmeye destek olma, yeniden tanımlama ve savunuculuğu kullanmaktadırlar (Hossen, 2005) ve bu stratejiler, enstest saldırıda kendini toparlama gücü stratejileri ile birebir örtüşmektedir. Saleebey (2000), güç /kendini toparlama gücü odaklı bir strateji geliştirmek için patoloji, problemler, ahlaki ve kişilerarası sapmalar, şiddet ve mağduriyetin insanlar tarafından tıbbileştirilmesi ve patolojize edilmesi eğilimini, bozukluklar, zayıflıklar ve eksiklikler üzerinden tanı koymak, etiketlemek ve bir kimlik dayatmak açısından eleştirmektedir. Buna karşılık olarak ise, güçler yaklaşımını ele alırken CPR diye adlandırdığı (C (capacities, competencies, character), P (promise, possibility), R (resources, resilience, reserve)) kapasiteleri, yeterlilikleri, nitelikleri, umutları, olasılıkları, kaynakları, kendini toparlama güçlerini ve rezervlerini ortaya çıkaran bir strateji belirlemeyi öne çıkarmaktadır. Bu yaklaşımıyla güçlenme, feminist sosyal hizmetle temelden bir benzerlik göstermektedir. Tseris'in (2013), patolojikleştirmeye ilişkin yaklaşımının, güçlenmede bir çıkış noktası olarak kullanılabileceği düşünülmektedir. Tseris (2013), Tedeschi'yi (1999) referans alarak, travmayı izleyen olumlu etkilerin, yeni bir yaşam biçimi bulma mücadelesi sürecinde ortaya çıktığından, bu etkilerin travma sonrası stres bozukluğu belirtileriyle benzerlik gösterdiğinden hatta bu belirtiler varken mücadelenin gerçekleştiğinden söz etmekte ve uygulayıcıların durumları patolojikleştirmesini buna bağlamaktadır. Tseris, buradan yola çıkarak, feminist yaklaşımların, tüm semptomların

hafifletilmesine değil, hayatta kalanın travmanın sonuçlarını yönetmek ve tahmin etme yeteneğine odaklandıklarında en etkili yaklaşımlar olabileceğinden söz etmektedir. Bu odakta uygulayıcının, kendine zarar vermenin sona ermesi gibi semptomların azalması veya yok olması durumlarında bile, utanç, kendini suçlama ve izolasyon eğiliminin devam edebileceğini kabul etmesine dikkat çekmektedir. Bağlam ve anlama öncelik veren post-psikiyatri yaklaşımından söz ederek, Bracken ve Thomas'ın (2005, s.107) zihnin sosyal olarak yapılandırılmış ve bedenle de bir bütün olduğu, bununla birlikte durağan da olmadığı sözlerini referans almaktadır.

Kolektif kimlik, güçler temelli yaklaşımda iş birliği içerisinde çalışma ile bağlantılandırılırken, kolektif eylemle üretilen gücün etkisinin özneler üzerinde daha derin olacağı vurgulanmakta (Frans, 1993) ve sosyal değişim açısından da harekete geçirici olduğu (Weerd ve Klandermans, 1999) ifade edilmektedir (akt. Kırlioğlu, 2019). Smith (2008, s.47) kimliğin yalnızca iktidar ilişkilerinin bir ürünü olarak görülmesine karşı çıkarak, bu ilişkilerin birer tanımlaması da olduğuna dikkat çekmekte ve uygulamada, öznelerin, güç dinamiklerinin doğurduğu ilişkileri değişken bir biçimde yeniden tanımlama ve değiştirme becerisinin olması gerektiğini ileri sürmektedir. Dominelli (2004, ss.76-78, akt. Smith, 2008, ss.43-44), ben ve öteki dikotomisini kimliğin yapılandırılmasında önemli görerek, “ötekileştirme”ye alan açmasına ve sosyal hizmet tarafından da kimliğin üniter kavramsallaştırılmasına dair tehlikeye dikkat çekmektedir. Bu noktada kimliği belirli bir grubun üyesi olmak üzerinden, bütünüyle bir özelliğe bağlamamak ve kimliği sabit ve değişmez görmemek konusunda profesyonelleri uyarmaktadır.

Lee'nin (2001, s.37) aktardığına göre, Gutierrez (1989a, 1989b, 1990) bilinç yükseltmeyi amaç, süreç ve sonuç olarak ele aldığını söyleyerek, sosyal hizmette güçlenmenin amacının kişisel bir güç duygusu ile beceriler geliştirmek ve sosyal değişim yaratmak olarak üç şekilde ele alınması gerektiğini ifade ettiğini belirtmektedir. Bununla birlikte Guterrez'in (1989a), eleştirel bilinç geliştirmenin, kendini suçlamayı azaltmanın, değişim için kişisel sorumluluk üstlenmenin ve öz yeterliliği artırmanın güçlenme için önemini vurguladığından da söz etmektedir. Başka bir yaklaşımla Carr (2003), sürece odaklandığı ve feminist bir yaklaşımla ele aldığı çalışmasında, güçlenme sürecini haritalandırarak, aşamaları statü/konum, eleştirel bilinçlilik, kimlik, akışkanlık/hareketlilik, politik eylem ve değişim olarak belirlemektedir. Gelişimsel ve süreç odaklı bir perspektife sahip olduğunu söylediği modelin, temel praksis kavramını koruduğunu, aşamaların da doğrusal değil, karşılıklı güçlendirici ve birbiriyle etkileşim halinde olduğunu belirtmektedir. Kolektif kimlik, güçler temelli yaklaşımda iş birliği içerisinde çalışma ile bağlantılandırılırken,

kolektif eylemle üretilen gücün etkisinin özneler üzerinde daha derin olacağı vurgulanmakta (Frans, 1993) ve sosyal değişim açısından da harekete geçirici olduğu (Weerd ve Klandermans, 1999) ifade edilmektedir (akt. Kırılıoğlu, 2019).

Tseris (2013), sosyal hizmet uzmanlarının, bir travma sonrası başvuranlarla birlikte, onlar için çok önemli olan anlam oluşturma sürecine dahil olduklarını belirtirken, bazı tanıların, kadınların süreçlerini daha iyi anlamlandırmalarına ve suçluluk duygularından biraz olsun kurtulmalarına olanak sağladığını ifade etmektedir. Ancak bunun kadınların kendi hikayelerini keşfederek onu anlatmalarına izin vermeme riskini de barındırdığını söyleyerek, bunun feminist sosyal hizmetin, “susturulan sesi geri kazanmak için güçlenmek” amacıyla çalıştığını öne sürmektedir. Bu nedenle, kadınların deneyimlerinin çeşitli olduğunu ve kalıplaştırılmayacağını bilerek, tanıya dair kriterlere bağlı kalmadan, kadınların kendi sesine öncelik vermenin, adaletsizlikleri tam olarak anlama noktasında, sosyal hizmet uzmanlarının kendi bilinçlerini radikal bir şekilde değiştirmelerini de beraberinde getirdiğine işaret etmektedir. Tseris’e göre sosyal hizmet uzmanları feminist uygulamalara içkin olan toplumsal değişim süreçlerine de bu şekilde dahil olabilmektedirler.

Lee (2001, ss.60-61), güçlenmenin ilkelerinden söz ederken; sosyal hizmet uzmanlarının baskılara odaklanması gerektiğini; bu odakta kişisel olanla politik olan ayırım ve ilişkisini kurmasının önemini; öznelerin kendi kaderlerini tayin hakkının olduğunu ve dolayısıyla sosyal hizmet uzmanının güçlenme sürecinde onlara sadece destek vereceğini; kolektif kimliğe sahip öznelerin bir araya gelmesi konusunda onların önünün açılmasının önemini; başvuranlarla karşılıklı ve ortak ilişki geliştirmenin gereğini; eşit ilişki kurarak başvuranın sözünü görünür kılmasını; ona “mağdur/kurban” olarak yaklaşmamasını ve kolektif eylemlilikle sosyal değişimi odağına almasını öne çıkarmaktadır.

Son bir yaklaşım olarak (Dominelli, 1989), ensest saldırıda feminist yaklaşımda kadın ve çocukların güçlenmesinin odakta olduğunu söyleyerek, feminist güçlenmeyi dört aşama olarak ele almaktadır. Birinci aşama, kişilerin güven kazanması ve kendi yaşamı üzerinde kontrol elde etme becerilerinin artırılması için sosyal ağlar ve kaynaklara ilişkin bireysel destek sağlamaktır. İkinci aşama, öznelerin kolektif eylemlilikle, izolasyon, güçsüzlük, yaşadıklarından ötürü kendini suçlama, yaşanan istismara etkili bir şekilde direnç gösterememekten dolayı kendini kötü hissetme gibi konularda çalışma yürütülmesidir. Bu şekilde, ensest saldırı özelinde düşünülecek olursa, maruz bırakılan saldırı bireysel bir deneyim olmanın ötesine geçecektir yani kişisel olanla

politik olanın bağı kurulmuş olacaktır. Dominelli bu aşamanın, sosyal hizmet uzmanı ile hiyerarşik olmayan ve eşitlikçi bir şekilde çalışma sözünün de deneyimlenmesi olduğunu söylemektedir. Üçüncü aşamada, kesişimsel bir yaklaşımla, ensest saldırıdaki belirleyici bazı baskı ve eşitsizlik kaynaklarının (örn. yaş, cinsel yönelim, ırk) öznel deneyimlerde nasıl farklılıklar gösterdiğini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Dördüncü ve son aşamada ise, enseste saldırıya maruz bırakılanların, sağlık hizmetleri, kollukla ilişkiler ve dava süreçlerinde nasıl cezalandırıcı yaklaşımlarla karşılaştıklarını sorgulamalarını hedeflemektedir.

Wakefield ve Zimmerman (2020), dönüştürücü ve feminist liderliğin yalnızca teknik becerileri geliştirmek veya bir politik gruba girmekle olmayacağını söyleyerek, özel olanla politik olanı ilişkilendirmeyi, kendi gücünün farkına varmayı, amaç ve değerleri eyleme dönüştürmeyi, ilişki kurmayı ve beraber hareket etmeyi de dönüştürücü pratikler olarak tanımlamaktadır. Kulkarni ve arkadaşları (2010), hem bir kuramsal çerçeve hem de araç olarak feminist yaklaşımın, kendini toplama gücü yaklaşımı ile travmaları geride bırakmak için, güvenliği sağlayarak, baskıları anlayıp adlandırmak ve karşılıklı güçlendirici ilişkiler kurmak gibi birçok ortaklığa sahip olduğundan söz etmektedir. Kişisel olanla politik olan arasında ilişki kurarak baskılara yönelik bir eleştirel bilinçlilik sağlamanın önünü açmaktadır ki bu durum güçlenmenin de temel çıkış noktalarındandır. Bu bakış açısı, sosyal hizmet uygulamasında da öznelerin donanımlarını ve farkındalıklarını geliştirmeleri, ilişkilenmeleri için sosyal eylemliliği odağa almayı ortaya koymaktadır. Güçlenme aynı zamanda, deneyimlerin onaylanması ve meşru kılınması, kendini suçlamanın azaltılması ve karşılıklı desteğin önünü açması açısından da ilişkilenmeyi gerektirmektedir (Parsons ve ark., 1998 akt. Kulkarni ve ark., 2010). Böylece öznelerde örtük olan güç ile birlikte kurumlarda ve yine öznelerde yerleşik olan gücün zararlı halleri kolektif olarak ortaya çıkarılmış olacaktır ki bu durum, aynı zamanda ataerkil normları yıkmaya yönelik bir eylemliliktir (Wakefield ve Zimmerman, 2020). Oppenheimer'in (1998), ensest saldırıya maruz bırakılan bir özne ve aynı zamanda terapist olarak İsrail'de gerçekleştirdiği politik eylemlilik çalışması, bu bağlamı somutlaştıran bir örnektir. Önce grup çalışmaları ile başlayan eylemliliğin, ardından dalga dalga kamusal alana yayılması ve toplumu harekete geçirmesi ama aynı zamanda da öznelerin farkındalıklarını artırarak ve onların güçlenmelerine katkı sağlayarak hizmetlere erişimlerinin önünü açması açısından da dikkate değerdir.

Sonuç olarak güçlenme, feminist sosyal hizmet ve kendini toplama özelinde değerlendirildiğinde, bazı ortak ilke ve özelliklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Ensest saldırının ele alınmasında, eşitsiz

yapılar ve baskılara odaklanarak, eleştirel bir bilinçlilikle ensest saldırının eşitsizlikler ve baskılarla bağının kurulması, bu farkındalıkla yaşanan ensest saldırının yeniden anlamlandırılması ve dile getirilmesi, öznenin kendi inşa ettiği kolektif kimlik ile, benzer saldırıya maruz bırakılanlarla bir araya gelmesi ve kolektif eylemlilik yoluyla sosyal değişime katkı sunması güçlenme sürecinin temel belirleyicileridir. Sosyal hizmet uzmanı ise bu güçlenme sürecine, onunla eşit ilişki kurarak, onun sesinin duyulmasına ve kendi kararlarını vermesine olanak tanıyarak, eleştirel bilinç geliştirmesinde ve sosyal eylemlilikte bulunmasında onu destekleyerek eşlik etmelidir.

2.2.3. Ensest Saldırıya Maruz Bırakılanların Kendilerini Toparlamalarında Destekleyici ve Yıkıcı Dinamikler

Ensest saldırı, çok temel destek mekanizmalarından özneyi yoksun bıraktığı, kişisel bütünlüğünü ise değersizlik, utanç ve suçluluk duygularıyla sarstığı için kendini toparlama sürecinde içsel ve dışsal etkileyici unsurlar da kapsamlı olmaktadır. Freyd (1996) kişinin güvendiği veya bağlanma temelli bir ilişki içerisinde olduğu biri tarafından uygulanan travmayı “*ihamet travması*” (betrayal trauma) olarak adlandırırken, bakım veren birisi tarafından uygulanan istismara ilişkin bilginin ise reddedilerek bu konudaki farkındalığın evrimsel ve adaptif bir şekilde yok sayılmasını (Bernstein ve Freyd, 2014) “*ihamet körlüğü*” olarak tanımlamakatadır (akt. Lawson ve Sullivan, 2020). Bu körlüğün bazen iyileştirici ve koruyucu bir yanı da vardır. Freyd ve arkadaşları (2005) failin çok yakın ve dolayısıyla ihanet travmasının en yoğun olduğu durumlarda, dissosiyatif amnezi geliştiğini, bellek bozulmalarının ensestle ilgili olanlarda daha yoğun olduğunu; Bernstein ve Freyd (2014) ise kişilerin farkındalıkları olmadan veya istismarı haklı çıkararak ve/veya istismar için kendilerini suçlayarak, istismarcı ile bir ilişki sürdürbildiklerini belirtmişlerdir. Lawson ve Sullivan (2020) ihanet körlüğünü hem bağlanma ilişkisini korumak hem de kaçışın mümkün olmadığı durumlarda sıkıntıyı en aza indirmek için işlevsel görmekle beraber, kişi tekrarlı travmatizasyon riski ile de yüzyüzedir (Maker ve ark., 2001). İhanet travması, tehdit unsurlarını doğru bir şekilde etiketlemek ve dolayısıyla partner şiddetinin tetikleyicilerini tespit etmek konusunda öznelere zorluk yaşamasına neden olmaktadır (M. Cloitre ve ark., 1997 akt. Lawson ve Sullivan, 2020) ve bu durum ensest saldırı açısından düşünüldüğünde de, öznelere açısından ilerleyen yaşlarda şiddete maruz bırakılma riskini beraberinde getirebilmektedir. Ancak bunun tam tersi olarak, aşırı uyarılmış durumda olan bazı kişiler, tehdidi olduğundan fazla algıladıkları için

başkalarıyla etkileşimden tamamen kaçınma eğiliminde de olabilmektedirler (Pearlman ve Courtois, 2005 akt. Lawson ve Sullivan, 2020).

Ekolojik temelli bir kendini toparlama gücü anlayışı, sorumluluğu çocuk üzerinden alarak aslında uygulama için de önemli bir ipucu sağlamaktadır denebilir. Bağlanma ilişkileri, destekleyici aile ortamları, akran ilişkileri, sosyal ve kültürel topluluklar, eğitim sistemi ve benzer yaşantılardan geçmiş diğer kişiler, çocuk odağı dışındaki kişi, mekanizma ve ilişkilene biçimlerinin olumlu etkileri üzerinde durarak ve hatta bu destek ağını öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları ve kolluk kuvvetlerini de kapsayacak şekilde genişleterek (Phasha, 2010; Archer, 2005), çevrenin etkin rolüne dikkat çekmektedir (akt. Haffeejee ve Teron, 2017). Gobin ve Freyd (2009), özellikle kaygılı bağlananların, kendilerini ilişkisel ihlallerin içerisinde bulabildiğini, koşullar çok şiddetli olana kadar ilişkiyi korumaya yatkın olduklarını belirterek yeniden travmatizasyon riskini azaltmak için, bireylerin güvenli kişileri, riski ve tehditleri tanımlayarak ilişkinin erken evrelerinde kendilerini bu durumlardan nasıl uzaklaştıracaklarını öğrenmelerinin önemi üzerinde durmaktadırlar (akt. Lawson ve Sullivan, 2020). Lawson ve Sullivan (2020) ensesti bir sınır ihlali olarak tanımlayarak düşük tehdit içeren koşullarda, sınır ihlallerinin kontrol altına alınmasının öğrenilmesini önermektedir.

Masten (2006, 2015) ile Masten ve Wright (2010), temel adaptif süreçlerde; gereksinime karşılık veren duyarlı bağlanma ilişkileri ve sosyal destek (ergenlik döneminde bu destek, yakın akran ilişkileri biçimini alabilir); ayrık bir zeka gerektirmeden temel bir problem çözme yeteneği; duygusal ve davranışsal denetimi sağlayan etkili bir otokontrol; olumlu bir benlik algısı, kendine güven, başarılı olmak için farklı bir şey yapma motivasyonu ve çevreyi kontrol etme konularında yeterlilik; anlamlandırma yetisi ile birlikte daha iyi bir gelecek, adalet veya yaşam umudu; deneyimleri anlamlandırmaya etki eden kültür, gelenek ve inanışlar gibi hem bireysel hem de sosyal anlamda donanım sahibi olunan unsurların olumsuzluğu çözücü gücünden söz etmektedirler (akt. Haffeejee ve Teron, 2017). Yeniden çerçevelemeyi olumlu anlamda kullanarak, olayı bir öğrenme deneyimi veya değişim için bir araç olarak görmek (Himelein ve McElrath, 1996), gelecekle ilgili optimistik planlar (Phasha, 2010; Archer, 2005), istismarın geçici olduğunu düşünmek; kusur/kabahat ve çaresizlik duygularıyla kendilerini suçlamamaları da (Phasha, 2010) kendini toparlama gücü açısından istismar sonrası süreci olumlu etkileyen etmenlerden olarak ifade edilmektedir (akt. Haffeejee ve Teron, 2017) ki bu durum da onların güçlenmeleri için önemlidir. Belirtilen etmenler bireylerin kendini toparlama gücünün anlaşılması ve yapılandırılmasında

önemli araştırmalar sonucunda ortaya konulmuş olsa da, öznel deneyimlerin ve sosyal anlamda bağlamın etkisini irdelemeden toparlanma sürecini tam olarak çözümlmek olası görünmemektedir.

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders - DSM-V) kriterlerinde, fail ve maruz bırakılanla beraber tanıkların da travma diyalektığının konusu olduğuna yer verilmiştir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Söz konusu aile olduğunda da, özneler açısından farklı dinamiklerin devreye girmesiyle tanıklık hem önem kazanmakta hem de zorlaşmaktadır. Fail ve maruz bırakılan kadar tanıklık edenin de travma çalışmalarında önemli bir yerinin olması, destekleyici bir tanıklığı bireysel düzlemde olduğu kadar toplumsal düzlemde de önemli kılmaktadır. Ensest saldırıda özellikle maruz bırakılana inanılmaması kendini toparlama gücü açısından olumsuz sonuçlar doğurmakta iken, tanıkların maruz bırakılanlara inanması, maruz bırakılanın da kendisine inanmasını beraberinde getirmektedir (Valentine ve Feinauer, 1993). Kamusal mekanizmalarda yer alanlar da birer tanık olmaktadır ve onlar aracılığıyla maruz bırakılanın ikincil örselenmeler yaşamayı, sisteme de güvensizliği beraberinde getirmektedir.

İlişki Kaynaklı Kendini Toparlama Gücü Modeli (Relationship-Resourced Resilience (RRR) Model) de, ilişkilere bağlı olarak çocuk yaşta gelişmiş olan kendini toparlama gücü kadar, yetişkinlikte kurulan ilişkilerin de, varolan kaynaklara erişerek kolektif bir tepki geliştirme açısından olumsuzluklarla mücadelede ve dolayısıyla kendini toparlama gücünde önemli bir faktör olduğunu öne sürmektedir (Ebershön, 2012). İlişkilene konusunda Hartling (2008) farklı bir bakış açısı getirerek, ilişkilenemenin sosyal destekten farklı olduğunu ve ilişki kurmanın iki yönlü ve iki taraflı doğasını vurgulamaktadır. Kişinin entelektüel gelişimini, kendilik değerini, yeterlilik duygusunu, yetkilendirme duygusunu ve bağlantı duygusunu geliştiren “nitelikli” ilişkilerinin kendini toparlama gücüne etki ettiğini söylemektedir.

Doyumlu ilişkiler ve güvenli bağlanma, yaşamın hemen her zamanında iyileştirici ve güçlendirici bir etkiye sahip ve travma ile baş etme konusunda da çok önemli kaynaklardır. Newsom ve Myers-Bowman (2017), araştırmalarında güven olması halinde öznelerin yaralarını daha kolay onararak yola devam ettiklerini ortaya koymaktadır. Çocuklukta bağlanma sürecinin sekteye uğradığı ihmal ve istismar yaşantıları, güvenli bağlanmanın oluşmasını da büyük oranda engellemektedir. Böyle durumlarda, kazanılmış güvenli bağlanma, yaşamda sonraki yıllarda da geliştirilebilir, güvensiz bağlanmayı onararak onunla yer değiştirebilir. Destek görmek, onaylanmak ve sevilme açısından

güvenilir figürlerin olması ve öznelerin de kendilerini buna değer görmeleri önemlidir. Dansby Olufowote ve arkadaşlarının (2020) gömülü kuram çalışması, kazanılmış güvenli bağlanmada, alternatif destek figürlerinin rolü ve terapi desteği ile birlikte, alanyazın bilgisine ek olarak, travmayı çözmek konusunda öznelerin isteklilik haline ve öznenin kendisinin başkası için bağlanma figürü olmasına da vurgu yapmaktadır. Kazanılmış güvenli bağlanma, geçmişin anlamlandırılmasını sağlarken, diğer yandan da öznelerin benliklerine, kimliklerine, özdeğerlerine ve o anki bağlanmalarına ilişkin yeni bakış açıları kazanmalarını da sağlamakta ve hayatları üzerinde kontrol sahibi olarak, koşullara maruz bırakılmış olma noktasında özneleri etkin kılmaktadır.

Travma sonrası uygulama, güvenlik, güven, işbirliği, seçim ve güçlenme ilkelerini içerir ve güç temelli yaklaşıma odaklanır (Robbins, 2019). Güven duymak ve kendini güvende hissetmek herkes için çok önemli iken, ensest saldırı sonrası, güven, saldırıda işgal edilmiş sınırlardan kaynaklı olarak daha farklı bir önem kazanmaktadır. Payne (2011), yasalar ve adil düzenlemeler ile korunamayan kişinin kendisini güvende hissetmeyeceğini, güvenli bir benlik oluşturamayacağını ve bu şekilde de diğerleri tarafından baskılanmaya açık olacağını öne sürer. Ungar (2009 akt. Payne, 2011) ise kurum bakım uygulamasında, genel olarak kaynaklara erişebilirliği, özel olarak ise insanların toplum içinde kendi refahlarını iyileştiren kaynaklara ulaşma yeteneğini; insanların fiziksel ve sosyal sistemlerinin kendi iyi olma halleri için kaynak sağlama yeteneğini ve insanların, ailelerinin ve topluluklarının kaynakları paylaşmak için kültürel olarak kabul edilebilir yolları müzakere etme yeteneğini kendini toparlama gücünün ana odağı olarak tanımlar.

Ensest saldırı duyguları paralize etmesi, duyguların toplumsal inşasıyla çok bağlantılı olması ve bu birbirine içkin durumların öznelerin hareket alanlarını ve saldırı ile mücadele biçimlerini çok belirlemesi nedeniyle, araştırmalarda duygulara odaklanmayı gerekli kılmaktadır. İçsel ve dışsal mekanizmalarla şekillenen utanç, öznelerin kendilerini pis, iğrenç ve değersiz hissetmelerine neden olarak saldırıyı başkalarıyla paylaşmalarına, yani kendilerini açmalarına da engel olmaktadır (Johnson, 2006). Dolayısıyla kendini toparlama gücünde utancın ortadan kalkması yol açıcı olmaktadır. Utanç, “ahlaki” diye nitelendirilen bir unsur olarak bir ahlaki ihlale işaret etmesiyle ve çoğunlukla suçluluk ile beraber, hatta suçluluk maskesi ardında hissedilmesiyle (Pettersen, 2013), toplumsal yapılar tarafından inşa edilmiş bir duygu olarak nitelendirilebilmektedir. Cinsel istismardan sonra utanç, beraberinde değersizlik, yetersizlik ve genel bir aşağılanma duygusu ile yaşanmakta olup, beden ve cinsellik ile karşılıklı ilişki içerisinde varlığını sürdürmektedir.

Pettersen'in çalışmasında ensest saldırıda utancın beden ve bedeninin kontrolü ile doğrudan ilişkilendiği görülmekte ve bu durum öznelde bedenine zarar verme ya da bedenini kapatma şekillerinde ortaya çıkmaktadır. Pettersen'in (2013) çalışmasında, failin baba olduğu bir cinsel istismar durumunda, maruz bırakılanın babaya karşı değil anneye karşı utanç duyduğunu, çünkü böyle bir istismarın bir parçası olarak suçluluk hissinin yaşandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca istismar nedeniyle babayla duygusal bağın koparılmış olması da anneyi bu noktada değerli ve dolayısıyla utancın hedefi yapmaktadır. Brown (2006), "utanç dayanıklılığı (shame resilience)" olarak adlandırılan gömülü kuram araştırmasında, utancı konuşmanın, utancı daha iyi anlamlandırmayı ve bu anlamlandırmanın utancı dışsallaştırmayı sağladığını, kendini toparlama gücünü geliştirmede ortak stratejiler geliştirmeye alan açtığını ve seçeneklerini artırdığını söylemektedir.

Ensest saldırıda yaşanan saldırının farklı bir bağlamda yeniden anlamlandırılarak çerçevesi öznelin kendilerini toparlama gücünün önemli belirleyicilerinden, göstergelerinden ve aynı zamanda süreçlerindedir. Taylor (1983) tarafından ortaya atılan Bilişsel Adaptasyon Kuramı, öznelin bir tehditle karşılaşmaları halinde, sürecin anlam aramak, olay üzerinde ve genel olarak kendi yaşamı üzerinde yeterliliği yeniden kazanmak doğrultusunda işlemesi, öznelin benlik değerini yükseltmesine yönelik hareket ettiğini ortaya koymaktadır (akt. Draucker, 1989). Draucker (1989), ruh sağlığı desteğinin bilişsel sürece etki ederek öznel üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ifade etmektedir. Çocuklukta cinsel istismara maruz bırakılan kadınlarda anlamlandırmanın, yaşantıyı geride bırakmaktan daha önemli olduğu bulunurken (Phanicrat ve Townshend, 2010; Vilenica ve ark., 2013 akt. Jeong ve Cha, 2019) benzer yaşantıları olanlara yardım etmenin hayata dair bir anlam bulmada maruz bırakılanlar tarafından bir yöntem olarak kullanıldığı ortaya konulmaktadır (Jeong ve Cha, 2019). Politik ve toplumsal iktidarın ya da gücün izlerini taşıyan çerçeveselendirme, hegemonik anlamların üretilmesinde etkin rol oynar (Carragee ve Roefs, 2004). Bu nedenle, çocuklukta içselleştirilen güç meseleleri ilk başlarda ensest saldırıya maruz bırakılan öznelin saldırıyı çerçeveselendirmelerini belirlerken, zamanla öznelin bu güce karşıt bir güç geliştirmeleri ya da güç ve kaynaklarının farkına varmalarıyla, saldırının anlamı öznel tarafından yeniden çerçeveselendirilmektedir. Bu çerçeveselendirme, öznelin birçok anlamda harekete geçmelerinin de önkoşulu, kolaylaştırıcısı ve destekçisi olmaktadır. Thompson (2019) anlamlandırmayı bireysel olmanın çok ötesinde bir edim olarak vurgulamakta, öznel anlamlandırmaların, yapısal güç ilişkilerini içeren toplumsal yapı tarafından şekillendirildiğini ifade etmektedir. Yani söylemler ve dolayısı ile anlamlandırmanın baskı ve tahakküme dayalı,

güçten arındırılmamış bir ortamda üretildiğine dikkat çekmektedir. Bu noktada anlamlandırma ve söylemin doğallaştırma ve marjinalleştirme olmak üzere iki işlevinden de söz etmektedir. Enstest saldırı özelinde düşünüldüğünde, söylemler, ailenin kutsallığını ve aile içerisindeki bireylerin her zaman koruyucu olacağını, toplumsal normları destekleyecek şekilde doğallaştırılırken, enstest saldırıya maruz bırakılanlar, saldırıyı dile getiren ve dolayısıyla aile birliğini bozan kadınlar olarak marjinalleştirilme, ötekileştirme ve sapkın olmakla damgalanma riskiyle karşı karşıya kalabileceklerdir. Bu nedenle, kendini toplama sürecinde, özneler güçlendikçe, enstest saldırının anlamının yapısökümüne uğratarak, yıkıcı algı ve inançların öznelerin güçlenmesine olanak tanıyan yapıcı anlamlarla değiştirilmesi önemlidir. Anlamlandırma, çoğunlukla içselleştirilen utanç ve suçluluk nedeniyle gerçekleşemezken, genel olarak alınan ruh sağlığı desteği ile beraber özneler, yaşadıklarına ilişkin düşüncelerini, bu düşüncelerin kendi geçmişlerinde nasıl geliştiğini ve bu düşüncelerin geçerliğini yeniden çerçeveselendirmeye başlamaktadırlar (Vilenica ve ark., 2012). Yeniden anlamlandırma özellikle, suçun sahibine teslim edilmesiyle suçluluk ve utanç duygularının ortadan kalkması ile enstest saldırı sırrının sökülmeğe başlamasının önemli bir adımı olmaktadır.

Yaşanılanların anlamlandırılma süreci algı ile şekillenmektedir. Algı kişinin bir olayı nasıl anlamlandırdığını belirlediği için çok önemli bir yere sahiptir. Kişi yaşadığı olayı bir tehdit yerine bir meydan okuma olarak deneyimlese ve meydan okumayı karşılamak için yeterli iç ve dış kaynakları algılasa, o kişinin strese karşı kendi duygusal tepkisini değiştirerek veya stres etkeninin kendisini değiştirerek başa çıkma yeteneği daha yüksektir (Lazarus ve Folkman, 1984 akt. Larkin, Felitti ve Anda, 2014). Valentine ve Feinauer'in (1993) araştırması, istismarı dışsal etmenlere bağlayanların, suçluluğu içselleştirmediklerini göstermektedir. Bu şekilde, içsel kontrol odağına sahip olarak, öznel güçlerinin farkına varılabilmekte, olumsuzlukları dönüştürme konusundaki sınırlılıklarını da anlayabilmektedirler. Başka bir ifadeyle kendi kaderlerini tayin etme konusundaki gücü ele almaktadırlar. Southwick ve Charney (2012), öznelerin başa çıkma kapasitelerine ilişkin farkındalıklarının, onların kontrol duygularını artırdığını ve böylece bir tehdidi aşılması gereken bir zorluk olarak algılamalarını beraberinde getirerek problem odaklı başa çıkma konusunda ve ruh sağlıkları açısından olumlu etkilerinin olacağını söylemektedirler. Enstest saldırıda da, yeterlik hissinin öznelerin engelleri bir mücadele alanı olarak görmelerindeki ve onların başatma süreçlerindeki olumlu etkisi gözlemlenmelidir.

Enstest saldırıda kendini açma veya onun daha kamusal ifadesi olarak ifşa, birçok anlamda çok önemli stratejiler olarak ortaya çıkmaktadır. Her ikisinde de ortak amaç rahatlama ve destek

mekanizmalarına erişimin yolunu açmaktır. İfşa, neden olduğu acıya toplumu tanık ederek bir görünürlük politikası oluşturup, toplumsal anlamda uzun vadede bir dönüşümü hedeflerken, diğer yandan da maruz bırakılana destek sağlama amacını da içinde barındırmaktadır. Yaşanılan istismarın ifşası, sosyal medyanın gerek iletişim açısından gerekse haber alma açısından önem kazandığı bir süreçte, hem anlam kazanmış hem de kendisine cinsel saldırı gibi bir konuda görece güvenli bir ortam bulmuştur. #MeTooIncest, #IAmNotAfraidToSpeak, #MeToo, #BenimBedenimBenimKararım, #BacaklarınıTopla #YerimiİşgalEtme, #DirenKahkaha, #SenDeAnlat, #TecavüzMeşrulaştırılamaz, #KadınlarBirlikteGüçlü, #SusmaBitsin, #Ölmekİstemiyorum, #Time’sUp, #SusmaBitsin, #I’mNotAffraidtoSpeak, #LasTesis, #UykularınızKaçsın hareketleri bunlar içerisinde son zamanlarda en bilinen sosyal medya aktivizmi olup, cinsel saldırıya maruz bırakılanların, destek ve tanıklık taleplerini dile getirerek dayanışma içerisinde özgürleşmelerini ve güçlenmelerini sağlama amacı taşımışlardır. Saner (2021a) ifşanın sihirli bir iyileştirici olmadığını altını çizmekle birlikte, yaralanmış bir benlikle ve ruhsal olarak güçlenmeden yapılan ifşanın kişiler üzerinde bırakacağı olumsuz etkiye dikkat çekip, ifşanın öncesinde, ifşa sırasında ve sonrasında içine toplumu da alan bir dayanışmanın örülmesiyle “hayatta kalan” konumunun pekişeceğini söylemektedir.

Onarıcı adaletin sağlanması, kimi durumlarda kişinin kendini toparlama gücünü artırmaktadır. Onarıcı adalet açısından cezasızlık önemli bir konu iken, Saner (2021b), “zarar veren engellenir ve yaptırım uygulanırken, proaktif olarak kadınları koruyucu, ahlakçılığa savrulmadan özgürleştirici ve güçlendirici önlemler alınması, onarıcı adalet uygulamaları ile zararın tazmini, duyarlı, tutarlı, etkin ve ücretsiz sağlık-yasal-sosyal hizmetlerin sağlanması, yeterli sayıda bağımsız kadın sığınakları, cinsel saldırı merkezlerinin erişilebilir olması”nı önemli bulduğunu ifade etmektedir. Saner (2021a), politik olanı icra etmenin, özellikle de bunu kamusal alanda yapmanın, “kişilerin kendilerini ve cinsel saldırı deneyimlerini daha fazla anlamalarına yardımcı olduğu, kullanışlı bir baş etme mekanizması olarak işlev gördüğü, özgüvenlerini ve ilişkilerini daha iyi hale getirdiği, tecavüz kültürünü besleyen tavır ve davranışlara karşı ayağa kalkmalarına ve konuşmalarına izin verdiği, diğerleriyle destek ve onay içeren bağlar kurmalarını sağladığı, yaşamlarına bir anlam ve doyum kaynağı kattığı”nı söylemekte, aktivizmin beraberinde getirmesi olası olan, “tetiklenme, tükenme, hayal kırıklığı ve boşuna didinmiş olma hisleri” gibi çeşitli zorluklar açısından da hayatta kalanların dikkatini çekmektedir (Strauss-Swanson ve Szymanski 2020 akt. Saner, 2021a).

Doğasında diyalektik olan travma olgusunun karmaşıklığı, toplumsal bir varlık olan insanın karmaşıklığı ile birleştiğinde, hiçbir iyileşme seyrinin düz bir çizgi boyunca bu evreleri takip etmesi beklenemeyecek olsa da, Herman (2007, ss.201-202), travma sonrası iyileşme sürecini güvenin tesisi, hatırlama ve yas ile olağan hayatla yeniden bağ kurma olarak 3 evreye ayırmıştır. Benzer aşamaların kendini toparlamada da yaşanması, kendini toparlamanın bir travma sonrası iyileşme süreci de olduğuna işaret eder denebilir. Travmatik deneyimlerin tanıklar önünde tekrarlanmasıyla, Kaptanoğlu'na (2000) göre, kişinin bütünlüğünün bir parçası olan travmatik öğeler, yıkıcı özelliklerini yitirerek sembolik bir yapıya bürünür ve “anı” olarak kalır. Bu durum, travmatik öğelerin zaman zaman yeniden kendini anımsatmayacağı veya yaşanan başka travmalarla farklı şekillere bürünerek varoluşunu devam ettirmeyeceği anlamına gelmez. Elbette ki geçmişle yüzleşmek belirli noktalarda örseleyici olacaktır. Failerin her zaman bağışlanması da gerekmemektedir. Ancak, kişinin güven ve kontrol duygusunu, bütünlüğünü tehdit edici olguların ortadan kalkmasının iyileştirici etkisi, travmatik yaşantıyı biraz daha silikleştirmeyi sağlayacaktır. Bununla birlikte kendini toparlama gücü ile birlikte travmatik yaşantının geçmişte bırakıldığını kabul edilmesi, onu yok saymaya değil, yıkıcı özelliklerini geride bırakarak, özneler açısından, güçlendirici etkileriyle bugünde var olmasına işaret etmektedir. Ayrıca, travma sonrası gelişme ile yapılandırılan yeni kimlik, öznelerin kendilerinde ve çevrelerinde değişimin de öznesi olmalarına olanak sağlayacaktır.

Hatırlamak, belleğin insanlara geçmişte yaşananları yeniden yorumlama olanağı sunması (Pasupathi, 2001) nedeniyle şifalandırıcı görülürken, kimliğin dönüştürülmesini ve inşasını da sağlamaktadır (akt. Cohen ve ark., 2010). Soykırımdan geriye kalanlara ilişkin yürüttükleri araştırmada Cohen ve arkadaşları (2010), Stortz'un (2007) adaletsizliğin ve hayatta kalanın belleği olmak üzere iki bellekten söz etmesini referans alarak, bu iki belleğin bir araya gelmesinin bir hayatta kalma kimliği inşa ettiğini ileri sürmektedirler. Bu kimliğin ortaya çıkarılmasında da, bellek, diğer maruz bırakılanlarla ortak kimlik geliştirmeye ve aynı zamanda yeni bir de anlayış geliştirmeye olanak tanımaktadır. Cohen ve arkadaşları, bu anlatıların gelecek nesillere aktarılmasının “yeniden inşa edilmiş bir topluluk kimliği” geliştirmesiyle, maruz bırakılanların kendini toparlamalarının bir göstergesi olarak sunmaktadır. Jost ve Banaji (1994), sosyal kimlik kuramını, sosyal süreçlere ilişkin bilginin iktidardakiler tarafından üretilerek yaygınlaştırıldığını -yani ideolojik tahakkümü- ve dezavantajlı konumda olan öznelerin de yanlış bilinçlilikle bu bilgileri öğrenerek, kendi yararlarına olmayan normlara bağlılıklarını anlatırken sınırlı kalmasından ötürü eleştirmektedir. Bu aşamada sistemi meşrulaştırma yaklaşımından söz ederek, öznelerin, her koşulda statükoyu

doğruladıklarını, bu nedenle, kendilerine yönelik olumsuz bir damgalama yaptıklarını ifade etmektedirler. Ensest saldırıda da, kendini toplama gücü geliştikçe öznelerin, yanlış bilinçlilikten, eleştirel bilinçlilik geliştirip, statükolardan özgürleşerek bir kimlik inşa etmelerini beklemek yanlış olmayacaktır.

Ensest saldırıda, kendini toplamanın dönüştürücü ve özgürleştirici pratiği, maruz bırakılanların güçlü bir direnişin öznesi olmasının önünü açmaktadır ve etkin özneler, eylemlilik odağını baskı ve tahakküme dayalı sisteme yöneltmektedirler. Strauss-Swanson ve Szymanski (2020), yürüttükleri çalışmada, cinsel saldırı karşıtı eylemliliğin, maruz bırakılanların travma sonrası gelişme ve iyilik hallerine olumlu etkisinin olduğunu bulmuşlardır. Sosyal eylemlilik, öznelerin kendilerini ve saldırıyı anlamlandırmalarını, eleştirel bilinç geliştirmelerini, yeterlik hislerini ve sınır koyma da dahil olmak üzere iletişim becerileri geliştirmelerini beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte sisteme ve kültüre dayalı baskıya karşı gelerek bazı değişimler yarattıklarını görmeleri öznelerin güçlenmesini sağlamış ve geleceğe dair umut duygularını beslemiştir. Sosyal eylemlilikte bulunan öznelerin, bu yolla sessizliklerini bozarak utancın üstesinden gelmeleri, kendilerine toplumla bağ kurmak üzerinden destek bulmuş olmaları, yaşamlarının anlam kazanması açısından, feminist kuramsal yaklaşımları destekleyen bir başa çıkma stratejisi ve güçlenme biçimi sunmuştur. Özneler, güçlenme süreçlerinde kendilerini tahakküm altına alan bağımlılıklarını kırdıkları sürece kendi kaderlerini tayin hakkı kazanmaktadırlar ve feminist güçlenme toplumsal mücadele ile birlikte tanımlanacağından, öznelerin bağımlılıklarını kırmaları, dayanışma yoluyla sisteme entegre olmayı değil, sistemi dönüştürmeyi ifade etmektedir.

“Hayatta kalanlar arasındaki ortak noktalara daha önce yapılan vurgunun aksine, yeni görünürlük politikası, bir şifa ve tanıklık etme aracı olarak çoklu bakış açılarını ifade etmeye odaklanarak kendini ifade etmeyi ve bireyselliği vurgulamaktadır.” (Whittier, 2009, s.181) Whittier (2009, ss.176-178), öznelerin sessiz kalma ve utanma üzerinden inşa edilmiş bir kimliğin değil, hayatta kalma üzerine yapılandırılmış bir kimliğin kendilerine olan inançlarını geliştirdiklerini söyleyerek, bunun da kolektif eylemle mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Aynı zamanda bir noktadan sonra deneyimi açığa çıkarma, etrafta bilinç geliştirme açısından bir sorumluluk olarak da görülmektedir, ki bu da kendini açmayı sosyal eylemlilikle ilişkilendirmektedir.

Umut sosyal hizmette, özellikle güçlenme yaklaşımının önemli araçlarından ve aynı zamanda elde etmeyi amaçladığı sonuçlarından birisi olduğu gibi (Collins, 2015; Saleebey, 2000), aynı zamanda

kendini toparlama gücünün de belirleyicilerindedir (Adamson ve ark., 2014). Haines (2019, s.195 akt. Wakefield ve Zimmerman, 2020) kendini toparlama gücünü bir umut duygusu kazanma ve olumlu bir gelecek düşünme olarak da tanımlamaktadır. Umudun sosyal bağlamına ilişkin olarak, Elliott ve Sherwin (1997), ailesel ve kültürel dinamiklerin umudun belirleyicisi olduğunu vurgularken, algılanan sosyal destek ile umut arasında da karşılıklı bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur (Xiang ve ark., 2020). Umudun 49 araştırmadaki kavramsallaştırılmasına yönelik yapılan bir incelemede, umuda dair tanımların ortaklaştığı noktanın, bir yandan geçmiş olumsuzluklarla başa çıkmış olma ve mevcut olumsuzluklarla ilişkilendirme, diğer yandan da geleceğe dair bir olumluluğa işaret etme olduğu ortaya konulmuştur (Schrank ve ark., 2008). Dolayısı ile umut geçmiş ile geleceği bağlayan güçlü bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Umudun geçmiş ile gelecek arasında bağ kuran bir başka işlevi de, öznelerin geçmişi yeniden anlamlandırmalarında oynadığı etkin roldür (Schrank ve ark., 2008) ve bu işlevi ile, ensest saldırıda kendini toparlamada geçmişe dair yaşantıları ve saldırıyı anlamlandırmadaki etkisinden söz etmek mümkündür. Böylece, kendini toparlamada, geçmiş yaşantının umut bağlamında yeniden anlamlandırılmasının, öznelere değişim ve dönüştürmeyi harekete geçiren bir umutla geleceğe bağladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

3. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMAYI YAPILANDIRAN YÖNTEMBİLİM VE YÖNTEM

Araştırmanın konusu, sorunsalı, yöntembilim, yöntem, epistemoloji ve tüm bunları konumlandırış biçimiyle araştırmacı, bir araştırmanın planlanma, yürütülme ve yazım sürecinde farklı rol ve sorumlulukları olan öznelere oluşan bir ekip gibidir. Ekipten birinin eksilmesi veya yanlış seçilmesi tüm kurguyu altüst ederek işlevsiz kılabilir. Bu nedenle birbirini en iyi tamamlayan ve birlikte en iyi hareket edecek seçimlerin yapılması araştırmacıya düşer. “Çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılmış olan kadınların kendilerini toparlama güçleri ve stratejileri”, ifadesi kendi içerisinde birçok unsur barındırıyor. En başından başlayıp sırayla söz edecek olursam, “çocukluğunda” vurgusunda aslında çocuğun cinselliği ile birlikte toplumsal algısından, yaşın güçsüzleştirici hiyerarşik etkisine dair bir alt okuma var. Bu alt okuma aynı zamanda ülkenin çocuklara yönelik politika ve hizmetlerine de vurgu yapıyor. “Ensest saldırıya maruz bırakılan” dendiğinde, bir kan bağı, güven bağı, bakım bağı veya mekan bağı arasında kısırlanmış bir cinsel istismardan söz edilmiş oluyor. Saldırının çoğunlukla aile içerisinde gelmesi aileci ideolojiyi de gündeme oturtuyor. Üstelik burada bir maruz bırakılma hali gücün kötüye kullanımı, yıkıcı ve baskıcı toplumsal normlar ile tahakküme işaret ediyor. “Çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınlar” dendiğinde, artık bu saldırı üzerine kimliğini ve kadınlığını yeniden inşa etme vurgusunu görmek çok olası. “Kendini toparlama güçleri ve stratejileri” dendiğinde ise bir güçlenme, iyi olma, baş etme, dönüşme ve dönüştürme süreci meseleyi bir ucundan yakalamış oluyor. Ramazanoğlu ve Holland’ın (2002, s.147) feminist araştırma tanımı, tüm bu alt metinlerin çok iyi bir özeti sunarak araştırmamdaki yöntembilim seçimimde feminist araştırmayı tercih etmiş olmamı gerekçelendiriyor:

“Bir araştırmayı feminist yapan, toplumsal cinsiyetin ya da toplumsal cinsiyete dayalı yaşamların araştırılması değildir. Örneğin, istismarın bir sapma olarak veya patolojik erkekler, baştan çıkarıcı çocuklar, kusurlu anneler tarafından veya belirli söylemlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığını iddia eden 'çocuk cinsel istismarı' araştırmaları olmuştur. Feminist yaklaşımlar, istismar deneyimlerini anlamlandırmada ailede/evde hafife alınan erkek iktidarını kritik bir konu olarak kavramsallaştırmasıyla ayırt edilir. Bazı projeleri (politik, teorik ve epistemolojik farklılıklara rağmen) feminist yapan şey, 'adaletsizliği', 'kadınlar' (bu kategoriler nasıl anlaşılırsa anlaşılınsın) için bir politikayı, gücün 'haksız' kullanımından kaçınan etik pratikleri ve bu normatif çerçevede

içinde toplumsal cinsiyete dayalı gücü kavramsallaştıran kuramı birbiriyle ilişkilendiren normatif bir çerçeveye dayanmasıdır. Bu 'feminist' tanımlaması, toplumsal olarak yapılandırılmış ve çok değişken normlara, kavramlara ve deneyimlere dayandığından, bu hiçbir zaman belirgin bir durum değildir.” (Holland, 2002, s.147)

Ramazanoğlu ve Holland, araştırmanın başından yazım aşamasına kadar bir türlü yanıt bulamadığım bir soruya da yanıt bulmamı sağlıyorlar. Bu araştırma feminist bir araştırma ise, sürekli olarak kadınları olumlayan bir bilgi mi üretmek zorundaydım? Tam bu noktada Ramazanoğlu ve Holland (2002, s.147), feminist araştırmanın ancak “...toplumsal cinsiyete dayalı adaletsizlik ve tahakkümün etkili bir şekilde dönüştürülmesi için faydalı olacak bilgiler üretmeyi...” amaçlaması ile feminist olabileceğini söylerken, feministlerin, kadınların güç kullanmaları, kendi ikincillikleri içerisinde gizli anlaşmalara varmaları veya ötekilerin ikincilliklerinden yararlanmalarına dair bilgi üretmenin rahatsızlıklarıyla yüzleşmek zorunda kaldıklarına da (s.148) dikkat çekiyorlar. Çünkü belirli durumlarda adaletsizlikler ve tahakküm ile mücadele etme ve eşitsiz yapıları dönüştürmenin yolu özeleştirme yaparak, bireyleri güçsüzleştirmeden çıkış yolunu işaret etmekten geçebiliyor. Ben de bu noktada araştırmam süresince “feminizmi kutsallaştırmamak” konusunda çok özenli davrandım ve ürettiğim bilgiyi bu eleştirel süzgeçten geçirmeye çalıştım. Ancak temel hedefim yine de çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınların kendilerini toplama güçlerini geliştirme süreçlerini olumlu etkileyecek bilginin peşinden koşmaktı.

Cook ve Fonow (1986), sosyoloji alanında feminist yöntembilimin beş temel epistemolojik ilkesinden söz ediyorlar. Bu ilkelerin yalnızca sosyoloji değil, sosyal hizmet dahil diğer birçok sosyal bilim alanındaki disiplin açısından geçerli olduğunu düşünüyorum. Bu ilkeleri “(1) araştırmanın yürütülmesi de dahil olmak üzere tüm sosyal yaşamda toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önemine sürekli ve düşünümsel olarak katılma gerekliliği; (2) belirli bir yöntembilimsel araç ve genel bir yönelim ya da “görme biçimi” olarak bilinç yükseltmenin merkeziliği; (3) araştırma konusunun ve nesnesinin birbirinden ayrılabilirliğini ve kişisel ve/veya gömülü deneyimlerin bilimsel olmadığını varsayan nesnellik normuna meydan okuma gereksinimi; (4) feminist araştırmaların etik çıkarımları ve kadınların bilgi nesnelere olarak sömürülmesinin farkedilmesinin gözetilmesi; ve (5) araştırma yoluyla kadınların güçlenmesine ve ataerkil sosyal kurumların dönüştürülmesine vurgu yapmak.” olarak belirtiyorlar. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyet eşitliğini analitik bir çıkış ve varış noktası olarak araştırmamın temeline yerleştirirken,

“Kadınların maruz bırakıldığı ensest saldırının dönüştürücü bir kapasite olarak fark edilip bir araç olarak kullanılmasının yolunu açacak bir pratik nasıl gerçekleşebilir?” sorusunu sürekli olarak kendime sordum. Dolayısı ile kadınların güçlenme, dayanışma, direniş ve bazen de kabulleniş pratiklerini ve stratejilerini anlamaya çalıştım. Araştırmacının üstün bilgiye sahip olduğu ve yansız bir yaklaşım içerisinde olma mitlerini (Sirman, 2020, s.13) kendi araştırma pratiğimde de elimden geldiğince yıkmaya çalıştım. Toplumsal olan, hem bireylerden, hatta ilişki içindeki bireylerden oluşan, değişen, etkileşimsel, dinamik bir bütün olduğundan, onu nasıl anlamlandırdığımızın, ondan hareketle yine onda neye varacağımızın da bizim konumlanışımız ve algılayış biçimimizle ilgili olduğunun bilinciyle, kendimi sorgulamaya, karşılaştırmaya ve olaya bir de “karşıdan/dışarıdan” bakmaya çaba gösterdim. Sirman (2020, s.13), araştırmacıların, araştırma sonrasında kendilerini gözden geçirmelerini “iyi bir araştırmacı nasıl olmalıdır?” sorusuna yanıt aramaktan daha değerli bulurken, ben de görüşmeler sürecinde ama en çok yazma sürecinde kendimi sürekli olarak gözden geçirdim. Görüşmeler sonrasında kendime yönelik eleştirel bakışıma dair notlar aldım, daha iyisinin olasılığını sorguladım ve görüşme süreçlerimi özellikle tez danışmanımla paylaşarak “dışarıdan bir göz”ün bana ayna tutmasına olanak tanıdım.

Kümbetoğlu (2015, s.38), Clarke’ı (2001, s.35) referans alarak, sosyal bilimin ürettiği bilginin araçsal ve kavramsal olarak iki işlevinin olduğundan söz ediyor. Kavramsal bilgi bir sorunun anlaşılma biçimine, tanımlanmasına ve görünür olmayan kısımlarının ortaya çıkarılmasına olanak tanırken, araçsal bilgi ise, kanıta dayalı bir işlevsellikle politika, hizmet, yasa ve benzeri unsurlara etki edebiliyor. Bu yaklaşımdan yola çıkarak, araştırmamda üretilen bilgilerin kavramsal olarak alanyazına bir katkı sunması ile birlikte, öznel ve ilişki boyutta bir dönüşüm yaratmasını; araçsal olarak ise sosyal hizmet politika ve uygulamalarına veri sağlama olanağının olmasını, her iki düzeyde de feminist kuramın değiştirme ve dönüştürme erimine erişme olasılığını gerçekleştirebilir kılması açısından kayda değer buluyorum.

Araştırmama ilk başladığım zamanlarda, feminist bilgi üretim sürecinin temel taşının nitel yöntem ve dahası yüzyüze görüşmeler olduğundan eminken, sonradan bir araştırmayı feminist kılanın yalnızca onun yöntemi değil, bu yöntemi kullanarak kimlerden bilgi elde ettiği, elde ettiği bilgileri nasıl yorumladığı ve bu bilgiyi nasıl kullandığı, yani izinden gittiği yöntembilim (methodology) ve bilgi kuramı (epistemology) olduğunu (Harding, 1987, ss.1-14; Erdoğan ve Gündoğdu, 2020, s.17), gerek yaptığım görüşmelerde gerekse yazım sürecimde her zaman gözettim. Başka bir deyişle,

feminist bakış açısı, kendini toplarlama gücü bilgisi ve güçlenme kuramının bana sunduğu ipuçlarını, seçtiğim yoldan çok tavır, yordam ve üslubumda görünür kılmaya çabaladım.

Nicel araştırma verileri zaman içerisinde ve ülkeler arasında karşılaştırmayı olanaklı kılması, oluşturulan göstergeler ve uluslararası endekslerle gelişimin yönünü göstermeleri bakımından önemli görülüyor (Toksöz, 2020 s.124). Tarihsel olarak bakıldığında, buna bağlı olarak, insan hakları uluslararası belgeleri, toplumsal cinsiyete dayalı verilerin toplanmasının önünü açıyor. Feminist çalışmalarda da sayılara gereksinimin olduğu ancak bu sayıların eleştirel bir pratikten geçirilmesi gerekliliği vurgulanırken, “bilgilerin kısmiliğini görmek, uzaydan konuşmamak, karşıdakini dinlemek ve anlamaya çalışmak, özdüşünümsel pratiklerini geliştirerek araştırmayı sürekli olarak sorgulamak” feminist araştırmacıların “iyi bilim yapma” pratiklerinden olarak vurgulanıyor (Sirman, 2020, s.11). Bourdieu (2019, s.17) Eril Tahakküm kitabının birinci bölümüne şöyle bir ifade ile başlıyor: *“Erkek veya kadın olarak, kavramaya çalıştığımız nesnenin içinde yer alarak, eril düzenin tarihsel yapılarını, algılama ve değerlendirmenin bilinçsiz şemaları biçiminde bünyemize katmış durumdayız; bu nedenle de eril tahakkümü düşünürken, kendileri de tahakkümün ürünü olan düşünme biçimlerine başvurma riskini taşıyoruz. Bu döngüden kurtulmayı umut edebilmemizin tek koşulu, bilimsel nesnelleştirme konusunu nesnelleştirmek için pratik bir strateji geliştirebilmek.”* Bu noktada ben de kendimi benzer bir çıkmazda bulduğum için, Bourdieu’nun önerilerini dikkate alarak kültürel ve toplumsal yapı ve biçimlerini, görüşmelerde olduğu kadar analiz sürecinde de, tanıdıklık ve yabancılaşma sorgulamasına dahil ettim. Bu noktada, bireysel deneyimlerimin de benzer riski katmerleştirdiğinin farkına vardım. Bir çocukluk travmasından ailemin desteği ile ayağa kalkmış ve yaşamımı ailemle kurduğum bağ üzerinden büyük ölçüde anlamlandırmıştım. Sözümlü ettiğim aile eşitsiz, ayrımcı, yok edici pratiklerle değil, destekleyici ve beni geliştirici bağlarla ilişkilendiğim bir yapı idi ancak yine de araştırma süresince, araştırmanın merkezindeki aile sorgulaması bu anlamda biraz zorlanmama neden oldu. Araştırma ile ilgili olarak diğer özdüşünümsel sürecime bütün ayrıntısı ve somut örnekleriyle “Veri Toplamaktan Öte Bir Deneyim ve Yaşantı Olarak Öznelerle İlişkilenmeye Özdüşünümsel Bakış” başlığı altında yer verdim. Özdüşünümsel sürecimde araştırmacı, kadın, yorumlayan ve meslek elemanı olarak birden fazla “ben” oluşumun bağlantıları görülebilir.

Araştırmalara dair önceki bilgi ve deneyimler çoğunlukla postpozitivist paradigma ile mesafelenme açısından zorlaştırıcı olabiliyor. Bu nedenle genel eğilim ve düşünme biçimi, verileri sayısallaştırmaya yönelik şekillenirken, benzemeyen, ayrıksı olan ve dolayısıyla genel eğilimi

yansıtmayarı budayıp gözardı etmeyi beraberinde getiriyor. Bu mesafelenme konusunda oldukça fazla emek harcayarak, araştırmamda, feminist araştırma yönteminin daha iyi bir tamamlayıcısı olduğunu düşündüğüm nitel bir araştırma tasarımı tercih ettim. Feminizm ve nitel yöntemin bir dizi ortak unsuru paylaşıyor olması yöntembilim ve yöntemin birbirini destekleyerek ve tamamlayarak araştırmanın tamamlanması konusunda benim açımdan kolaylaştırıcı oldu. Hem feminist hem de nitel araştırma, geçerli araştırmanın nicel, pozitivist ve nesnel olarak baskın tanımına karşı çıkararak; öznel anlatıların, bireysel deneyimlerin, çoklu gerçekliğin, katılımcı bir sürecin, araştırmacıların düşünömselliğinin ve öznelliğinin gereği ve değerine vurgu yaptığı gibi, bu özellikleri araştırmanın bütününde gözetir (Allen ve Baber, 1992; Braun ve Clarke, 2016; Thompson, 1992). Ben de araştırmada ensest saldırıya maruz bırakılan kişilerin kendilerini toparlama güçleri ve stratejilerini kendi anlatıları üzerinden anlamaya çalıştım. Kadınları bir “aynılık” çatısı altında birleştirmek, kadınlığın kültürel, tarihsel ve toplumsal inşasından doğan farklılıkları, dolayısı ile farklı kadınlıkları ve kadınlık deneyimlerini aynı evin içerisine doluşturmak demek olacaktı. Dolayısı ile kadınlığı genelleştirerek soyutlamaktansa, kadınların kültürün ve toplumun etkisiyle yönlenen kendi tarihsel süreçlerindeki veya o ana dair özgün deneyimlerini büyüteç altına alıp, anlatılarının kaybolmasına ya da bireyselliklerinin asimile edilme riskine karşı durmaya çalıştım. Bu şekilde de daha yaygın deneyimin, daha seyrek görünen üzerindeki hiyerarşik gücünü kendimce bertaraf etmiş oldum. Kaldı ki bazı kadınların bulunduğu nokta veya farkındalığı, nadir dile gelse de, konuya çok açıklayıcı bir yerden bakmaya elveriyordu. Ancak bu gibi durumlarda da, birbirleriyle etkileşimleri sonucunda şu anki hallerini almış olan etnik köken, kimlik, sınıf, yaş gibi karşılıklı kurucu olduğunu düşündüğüm unsurları, ayrı birer değişken olarak ele almaktansa, bunları baskıcı ve baskın ataerkil düzen üzerinden şekillenen unsurlar olarak belirli bir diyalektik yapı ile olduğu kadar ilişkisellikleri ile de düşünerek kadınları kategorileştirmekten kaçındım. Özellikle yaşadığımız coğrafyada farklılıkların ötekileştirilmesi pratiğine çok fazla rastlıyor olmamız ve bazı olumsuz nitelendirilebilecek etiketlerin belirli gruplara kolaylıkla yapıştırıldığını deneyimlememiz de bu anlamda bende bir çekince yarattı. Bu nedenle ayrımcılığı körükleyeceğini düşündüğüm tanımlamalardan mümkün olduğunca kaçındım. Zaten kadınlar da görüşmelerde böyle bir etiketlenme kaygılarından söz etmişlerdi. Dolayısı ile, bu tanımlamaların araştırmadaki verileri daha farklı bir şekilde görünür kılacağını düşündüğüm noktalarda, bunu yapmanın alternatif yollarını aradım. Bu alternatif yollarda, kadınların ötekileştirilmeden güçlenmelerinin önünü açacak bilgiyi üretmeyi kendime ilke olarak belirledim. Kesişimsellik bakışaçımı bu şekilde anlatabilmiş olduğumu umuyorum. Bu durum kimilerine göre

bir eksiklik olarak değerlendirilebilir, bu noktada eleştirileri yukarıda belirttiğim gerekçeleri sunarak kabul ediyorum.

Mies (1993, ss.122-128), feminist araştırma için hala geçerliliğini koruduğunu düşündüğüm yöntembilimsel bazı ilkeler ortaya koymuştur ki bunlar “*bilinçli taraflılık*”, “*aşağıdan bakma*”, “*katılımsız seyirci bilgisi yerine aktif katılım*”, “*feminist araştırmaların kadının kurtuluşu mücadelesinin bir parçası olması*”, “*araştırma sürecinin hem araştıran hem de araştırılan için ‘bilinçlenme’ olması*”, “*kadınların bireysel ve toplumsal tarihinin sürecin içerisine katılması*” ve “*kadınların deneyimlerinin kolektifleştirilmesi*” dir. Mies, **bilinçli taraflılığı**, salt öznelcilikten veya basit empatiden farklı olarak sınırlı bir özdeşleşme temelinde, araştırmacı ile araştırılan arasında eleştirel ve diyalektik bir mesafe yaratan ve her iki tarafın da gelişimine vurgu yapan bir ilke olarak tanımlar. Görüşmeler boyunca bu mesafeyi koruyarak iki taraflı bir gelişme pratiğini yerleştirmeye çalıştım. **Aşağıdan bakma** ilkesinde ise Mies, alışılmış şekliyle iktidarın bir tahakküm ve meşrulaştırılma aracı olan araştırmanın, dikey hiyerarşik ilişkilerin paradigması olmaktan kurtarılarak tahakküm edilen, sömürülen ve ezilen grupların lehine konumlandırılmasına işaret eder. Bu durumun, gerek bilimsel gerekse etik-politik olarak güvensizliği alt ederek, “beklenen davranışın” ortaya konulmasındansa, varolanı gösterebilmek açısından da (Berger, 1974, akt. Mies, 1993:123) etkileri olduğu belirtilir. İlk olarak konu seçimim ve perspektifimle iktidarın bir tahakküm ve meşrulaştırma aracı olmaya karşı çıkan bir duruşa sahip olduğumu düşünüyorum. Katılımcıların kendi sözlerini, herhangi bir süzgeçten geçirmeden, çarpıtmadan veya sansürlemeden bana iletmelerini sağlamak için ise gerek sorularıyla onlara alan açtım gerekse kendi yaşantımdan örneklerle hiyerarşik olmayan bir ilişki kurarak kendilerini rahat ifade etmelerine olanak tanıdım. Mies, araştırmacının, kadın mücadelesinin bir parçası olarak görülen araştırmaları, enstitülerin ve üniversitelerin fildişi kuleleriyle sınırlı tutmadan ve tanıklığı akademik bir ilgiye indirgemedi, yani bir *seyirci olmadan bu süreç içerisinde kendisine aktif bir yer edinmesini* de feminist araştırmanın diğer bir ilkesi olarak ifade eder. **Kadının kurtuluşu mücadelesinin bir parçası olmasında bilimsel arayış**, statükonun değişmesinde bir başlangıç noktası olarak görülmektedir. Mies, bu noktada Mao Tse-Tung’un (1968) “Armudun tadını bilmek istiyorsanız, onu değiştirmelisiniz, yani onu ağzınızda çiğnemelisiniz” metaforunu “Bir şeyi bilmek istiyorsanız, onu değiştirmelisiniz.” tanımıyla soyutlamakta ve bunu feminist araştırma pratiği olarak görmektedir. Araştırmaya etkin katılımımı ve araştırmanın kadının kurtuluşu mücadelesinin bir parçası olmasını ise gerek araştırmanın enstest saldırının görünür kılınması hedefini, gerek savunuculuk tarafını, gerekse araştırma sonrası sosyal hizmet politika ve uygulamalarını

etkilemeye yönelik bilgi üretme amacını sık sık dile getirerek sağlamaya çalıştım. Bir başka ilke olarak, *araştırma sürecinin hem araştırmacılar hem de araştırılanlar için*, Paulo Freire tarafından kullanılan "*conscientizaçao*" (İngilizce'de conscientization veya critical consciousness, Türkçe'de ise bilinçlilik veya *eleştirel bilinçlilik*) yoluyla gerçekleşmesi gerektiği vurgulanır. Yani baskıcı bir gerçekliğin araştırılmasında baskıya maruz bırakılan kişiler, yansıma ve eylem yoluyla, kendi toplumsal gerçeklerine dair eleştirel bir anlayış geliştirerek, mücadelelerini özgürleştirici bir eylem biçimi olarak formüle eder ve araştırmanın bir öznesi olurlar ki sessizlik kültürü de bu şekilde sona erer. Bu ilke kapsamında, araştırmacılara sorduğum sorular onların eleştirel bilinçliliklerini ortaya çıkarma yönünde bir çabayı da içeriyordu. Bazı feminist araştırmacıların öne sürdüğü gibi, bu araştırmada da, nitel araştırma yönteminin sunduğu olanakla, tek taraflı bir soru yanıtlama sürecinden, interaktif bir diyalogla görüşmeleri gerçekleştirmem de araştırma içerisinde bir baskı oluşturmamam için bana alan sağladı. (Mies, 1983; Smith, 1987; Westcott, 1979; Thompson, 1992). Analiz sürecinde ise eleştirel bilinçliliği ayrı bir kategori olarak ele alarak daha fazla görünürlük kazanmasını sağlamaya çalıştım. Mies bu noktada, Freire'ye ek olarak *kadınların öznel ve toplumsal tarihinin de yöntem bilim sürecinin içerisine katılması* yoluyla geçmişte yaşanan acı ve mücadelelerin kolektif bilinç tarafından içerilmesini önemli görür ki bu, Freire'nin bir başka ilkesine dayanak oluşturur; o da *kadınların deneyimlerinin kolektifleştirilmesidir*. Mies bu şekilde hem deneyimlerin çeşitliliğinin bilgisine hem de bireysel meselelerin toplumsal nedenlerinin olduğu bilgisine ulaşabileceğini söyler. Bu araştırma, bütünüyle kadınların deneyimlerini biraraya getirme, kendilerini toplama güç ve stratejilerinin birbirileri açısından yol gösterici olmasını sağlama ve hatta araştırma dışında kalan benzer saldırıya maruz bırakılmış özneler de sesini duyurma erimiyle, mücadelelerini kolektif bilince dönüştürmeye katkı sağlıyor diye düşünüyorum. Ayrıca, kadınların sosyal aktivizm süreçlerine de yer vermesiyle, kolektif bilincin dönüştürülmesine dair vurgusunu daha belirgin hale getiriyor. Tüm bu ilkelerle, aşama aşama yapılandırılmış süreç ise, feminist sosyal hizmette "güçlenme" süreciyle de, kendini toplama stratejileriyle de örtüşüyor.

Feminist hareketin ilk öğretilerinden birisi, problemleri kişiye özel acı olarak tanımlamasındansa sosyal bir mesele olarak tanımlamasıdır (Dominelli ve McLeod, 1989 akt. Dominelli, 1989) yani "kişisel olanın politik olduğu" ilkesidir. Feminist sosyal hizmet de, bireysel olanın toplumsal olanla bağını akılda tutarak ve bireysel meseleleri politik ve toplumsal meseleler olarak okuyarak, yapısal eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerin sonucu olan sosyal adaletsizliği odağına alıyor, sorunun kaynağını baskı üreten yapısal unsurlarda bulurken çözümü kadının veya diğer marjinalleştirilmiş/ezilen

bireylerin güçlenmelerine, bir adım ötesinde ise kolektif güçlenmeye bağlıyor. Başka bir deyişle, sosyal hizmet, baskı deneyiminin adının konması, etkilerinin anlaşılması ve hem kişisel olarak hem de politik olarak mücadeleye yönlendirme rolünü üstleniyor. Bu noktada, araştırmamda ataerkil ideoloji ve tahakküme dayalı sistemin koyduğu kurallar ile feminist sosyal hizmet ilkeleri arasında kalan sosyal hizmet pratiğini de eleştirel bir bakışla irdelemeye çalıştım. Özellikle ensest saldırıda geleneksel aile politika ve uygulamalarının, ataerkil ideoloji tarafından araçsallaştırılmasını bir mücadele alanı olarak kabul ettim. Bu ikilemde, sosyal hizmette güçlenme yaklaşımı birçok karanlık kalan yeri aydınlatmak veya bazı durumların adını koymak konusunda benim için etkili bir araç oldu. Araştırmamda, nedenleri bireyselleştirerek kadınları bir güçsüzlüğe hapsederek öğrenilmiş çaresizliklerini pekiştirmekten kaçındım. Hem kavramsallaştırmalarımın hem de analiz sürecinde, bireysel olanı soyutlayarak ve toplumsal koşulları ile gerekçelendirerek güçlenme için oradan bir yol haritası oluşturmaya çalışmak, gücün ayrımcı pratiklere neden olacak şekilde olumsuz anlamda üretimi, bu haliyle meşrulaştırılması ve meşrulaştırılmış haliyle de sosyal hizmet politika ve uygulamasını şekillendirme biçiminin farkında olmamı gerektirdi.

Bir disiplin ve meslek olarak sosyal hizmetin inşa edildiği kanıt temelini güçlendirmek araştırmada altta yatan hedeflerden birisi idi. Kanıt temelini güçlendirilmesi dendiğinde zihinde istençdışı bir çağrışım meydana geliyor: geçerlik-güvenirlik. Ben de geçerlik-güvenirlik konusunda hem perspektifimi hem de yaptıklarımı anlatmak istiyorum ve bunu yaparken de tüm tanımlama ve yaklaşımlar içerisinden kendime uygun olanı seçtiğimi belirtmek istiyorum. Nitel araştırma, nicel araştırmadan “güvenirlik” ve “geçerlik” kavramları, yaklaşımı ve kurgusu ile de ayrılıyor. Eisner’in (1991) “geçerlik” kavramını “inanılabilirlik (credibility)” olarak ifade ettiği biçimiyle ve “yapısal doğrulama” standardını referans alarak (akt. Creswell, 2013, s.246) ben de araştırmamdaki gözlemlerimin, yorumlarımın ve kadınların anlatılarının kesişim noktalarını, bunları besleyen karşıt durum ve anlatıları da göz önünde bulundurarak değerlendirdim. Yine Eisner’in “mutabık geçerlik” ve “bilgi yeterliliği” standartlarından hareketle anlatıları analiz etme, yorumlama ve yazma biçimime yönelik tez danışmanımın, tez izleme komitesi üyelerimin ve doktorant arkadaşlarımın eleştirel yorumlarını ve önerilerini dikkate aldım. Geçerlik konusunda kullandığım bir başka ölçüt ise Lather’in (1993) “rizomatik geçerlik” olarak tanımladığı ölçüttü (Creswell, 2013, s.247). Bu doğrultuda, durumlar arasındaki bağları, herhangi bir yapı veya köklü bir bağlantıya dayandırmadan ve yargılamadan anlamaya çalıştım. Bunu tamamlayacak şekilde, Angen’in yorumlayıcı araştırmalar için ortaya koyduğu geçerlik türlerinden, “etik geçerlik” gereği tüm yaklaşım, ses ve duruşlara eşit mesafelenerek esnek bir tavır benimsedim ki, bu da Angen’in (2000,

s.389) “araştırmanın üretmeye dair taahhüdü”nün olması, anlama çabasında yeni sorularla değişimi odağına alması kıstasını da karşılıyordu (akt. Creswell, 2013, s.248). Araştırmamın analiz bölümünde farklı sesleri duyurmaya özen göstererek, bunu da doğrudan kadınların anlatılarına yer vermek yoluyla gerçekleştirerek (özgünlük-authenticity), özdüşünsel sürecimi anlattığım bölümde de görülebileceği gibi özfarkındalığımı ve özeleştirilerimi ortaya koyarak (dürüstlük-integrity) (Whittemore ve ark., 2001), araştırmamda diğer bazı geçerlik kriterlerine karşılık gelecek standartları da sağlamaya çalıştım. Geçerlikle ilgili kullandığım teknikleri ise Whittemore ve arkadaşlarının (2001) ifade ettiği şekliyle, *araştırmanın tasarımı*nda ensest saldırının farklı failer tarafından gerçekleştirilmiş olmasını dikkate alacak şekilde katılımcıların seçimini belirlemem, sesi duyulmayana ses vermem; *veri üretme aşamasında* veri toplama sürecimi açıkça anlatmam, sözcük sözcük deşifre yapmam; *analitik olarak* tez danışmanımın, Tez İzleme Komitesi üyelerimin görüşlerini dikkate almam, tez danışmanımızın fikri olarak oluşturduğumuz “Ha Gayret” çalışma grubunda diğer doktorant iki arkadaşım ile süreçlerimizi paylaşarak birbirimize geribildirim vermemiz, araştırmanın problemini odağına alan bir analiz süreci yürütmem, alanyazındaki bilgilerle karşılaştırmalı bir bakış sunmam, verileri figür haline getirmem ya da model olarak görmeye çalışmam, farklı noktalara işaret eden anlatıları kendi aralarında tartışmam; *sunumda* ise kendi duruş noktamı belirtmem, konuya ilişkin deneyimlerimi anlatmam ve yorumlarımla olumlu veya olumsuz anlamda bir alanyazın bağı kurmam olarak özetleyebilirim. En son olarak ise inanırlığı test etmek için analiz çerçevemi bir katılımcı ile paylaşarak, eleştirel ve katkı sunucu geribildirimlerini aldım. Güvenirlik konusunda, yaptığım en temel şeyin katılımcıların onamı doğrultusunda seslerini kaydetmem, bir yandan görüşme sırasında notlar almam ve ardından sözcük sözcük deşifre ile anlatıları yazıya dökmem, analitik prosedürlerin kendi içlerinde birbirleriyle tutarlılığını gözetmem olduğunu söyleyebilirim. Onun dışında kodlamalarımı başka bir uzman ile paylaşarak onunla ortaklaşa bir çalışma yürütmeyi zaman kısıtım nedeniyle de gerçekleştiremezdim. Ancak zaten konsensüs kodlamanın (consensus coding - görüşbirliği kodlaması), değerlendiriciler arası kodlamanın (inter-rater reliability) karşılığı olduğundan hareketle (Braun ve Clarke, 2016), kodlama güvenirliliğini (coding reliability) Braun ve Clarke’ın (2019) ifade ettiği şekliyle, nesneliliği odağına alan neopozitivist yaklaşımın bir uzantısı olarak düşünerek, ölçütümü verilerle ilişkilene derinliğim, konumlanışım ve refleksif yorumlamam olarak belirledim.

Nitel araştırmada görüşmelerde doygunluk (saturation) yani veri toplama, veriyle yakınlaşma ve veri analizi sürecinde veri toplama sürecinde yeni bir bilginin, verinin, özelliğın ortaya çıkmıyor

olması (Braun ve Clark, 2019) konusu da, alanyazında geçerlik kıstaslarından birisi olarak belirtilebiliyor. Doygunlukla ilgili olarak yürütülen ilk sistematik derleme araştırmasında 23 çalışma irdelenmiş, çoğu araştırmada 9 ila 17 görüşme arasında (ortalama 12-13 görüşme) doygunluğa ulaşıldığı, nicel araştırmalardan farklı olarak nitel araştırmada sayılara takılıp kalınmaması gerekliliği ve “küçük” örneklem gruplarının nitel araştırmalarda etkili olduğu ortaya konulmuş (Hennink ve Kaiser, 2022). Araştırmada baskın pozitivist anlayıştan farklı olarak nitel araştırmalarda kapsamlı ve zengin veri elde etmenin, örneklem büyüklüğünden daha önemli olduğu öne sürülerek doygunluğun değerlendirilmesinde şeffaf, incelikli ve titiz bir açıklamanın basit bir kontrol listesi üzerinden yapılacak bir kontrolden yeğ olduğu ifade ediliyor. Sim ve arkadaşları (2018), özellikle yorumlayıcı nitel araştırmalarda, baştan bir örneklem büyüklüğü belirlemenin özü gereği problematik olduğunu vurguluyorlar. Braun ve Clarke da (2019) bu savı, kendi makalelerinde, anlam çeşitliliğine, yorumlama sürecinde verilerin birbirleriyle ilişkilennmeleri sırasında farklı anlamlar kazanabileceğine dikkat çekerek, doğrudan görüşme sayısının bir kriter olarak ele alınmasını eleştirerek destekliyor. Ben de kendi araştırmamda, pragmatik kısıtlayıcı olarak nitelendirebileceğim şekilde, öznelere ulaşmakta ciddi anlamda sorun yaşadım ve bu sorunları “Araştırmanın Özneleri” bölümünde ayrıntılı olarak belirttim. Bunun ötesinde görüşmelerde belirli örüntü ve kategorilerin tekrara girdiğini de gördüm. Ancak benim bu noktada ısrarcı olarak gözettiğim tek kriter farklı faillerin olduğu özne anlatılarına araştırmamda yer vermektir. Özellikle ensest saldırıyı bir kan bağı, güven bağı, bakım bağı veya mekan bağı bağlamında değerlendirdiğim için fail çeşitliliğinin önemli olduğunu düşündüm. Dolayısıyla görüşmeleri sonlandırmamda fail çeşitliliğine ulaşmış olmam bir kriterdi. Bununla birlikte elde ettiğim verileri alanyazınla karşılaştırdığımda da veri çeşitliliği/zenginliği anlamında araştırmanın iyi bir noktada olduğuna karar vererek 15 görüşme sonunda alan araştırmamı sonlandırdım. Diğer bir bakışla, özellikle feminist araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmalarda, doygunluk kriterine ulaşmanın bir ütopya ve ulaşılması güç bir ideal olduğuna da inanıyorum. Çünkü her bir öznenin kendi yaşamı, donanımları, bireysel özellikleri vb. öznel koşulları birbirinden farklı olacağı için her yeni katılımcının araştırmaya başka bir bakış sağlayacak özgün bir anlatısının olacağını düşünüyorum. Braun ve Clarke da (2019) niteliksel araştırmanın bir “altın standardı” olarak tanımlanan doygunluğa ilişkin eleştirileri tartıştığı çalışmasında, veri aktarımının devam ettiği her durumda yeni bilginin geleceği görüşü ile hemfikir olduğunu belirtiyor ve refleksif tematik analizde sabit, değişmez kodlar olmamasını, kodların değişip, dönüşüp, genişleyip, yeniden adlandırılıp, başka kodlarla birleşip, kendi içerisinde birkaç koda bölünerek statik olmayan bir süreçten geçmesini, verinin anlamının ise yorumlayıcı pratiklerle sürekli olarak yeniden

üretilebileceğini de bu temellendirmesine eklemiyor. Ben de araştırmamda reflektif ve yorumlayıcı olarak tanımlayabileceğim analiz sürecimde, yeni anlamlandırma ve içgörülere hep açık olduğum için, sabit kodlar üzerinden bir doygunluk değerlendirme yapmayı tercih etmedim. Analizi tek başıma yapacak olmam da bu anlamda bana sorun çıkarmadı. Yukarıda belirttiğim nedenlerden ötürü, her araştırmaya özel, o araştırmanın parametrelerini gözetken bir doygunluk kriterinin nitel araştırmalarda yeterli olduğu görüşü bende daha çok karşılık buluyor. Yani Morse'un (2015) öne sürdüğü gibi doygunluğun yöntembilimsel bir pratik olmaktan çok, örneklemin uygunluğunu garanti eden somut, tanımsal, retorik bir araç olarak kavramsallaştırılmasına da (akt. Braun ve Clark, 2019) kendimi yakın hissediyorum. Böylece doygunluğun, Braun ve Clarke'ın (2019) tanımladığı gibi, hakemler, editörler, finansman sağlayanlar, tezi dışarıdan değerlendirenler gibi araştırma tasarımı ve analitik yöntemden bağımsız bir şekilde varolan "kapı görevlileri" tarafından kabul edilebilir ve normatif olanla bağlantılandırılmasındansa, araştırmacının yaklaşımıyla ilişkilendirilmesini daha uygun buluyorum. Ancak sözünü ettiğim konular veri doygunluğunu bütünüyle reddettiğim anlamını da taşıyor. Başka bir deyişle, buradaki konumlanışım, reflektif tematik analiz bağlamında, kuramsal doygunluk açısından değil verinin doygunluğu açısından değerlendirilirse daha çok yerine oturmuş olur diye düşünüyorum.

Belirttiğim onca geçerlik standardı ve kritere karşın, araştırmanın sonunda geldiğim noktada, tüm bu geçerlik-güvenirlik "zorlamalarının", nitel araştırmayı nicel araştırmaya benzetme çabasının bir sonucu olduğu, bu durumun ise araştırmacıyı postpozitivizmleşme riskiyle karşı karşıya bıraktığı görüşüne daha yakın bir yerde kendimi konumlandığımı söyleyebilirim. Nicel araştırmayı dışlamadan, nitel araştırmanın nicel araştırma yöntem ve pratiklerinden özgürleşerek kendini bulmasının önemine inanıyorum. Araştırmayı bütünüyle toplumsal gerçekliği anlamaya çalışan bir araç olarak görmem nedeniyle de, Wolcott'un (1990a, s.146 akt. Creswell, 2013, ss.247-248) geçerlik teriminden "anlayış" terimini kullanma eğilimini kendime daha yakın bulduğumu belirtmeliyim. Burada da katı ve sabit ilişkiler kurmaya dayalı bir anlayıştansa, daha esnek, ilişkisel, etkilenen ve etkileyen yönünü kabul ettiğim bir anlayışı benimsiyorum.

Bu bölümde paylaştığım bilgiler doğrultusunda artık biraz daha somut bir şekilde söylenebilir ki bu araştırma; gerçekliğin toplumsal olarak inşa edildiği ve dolayısı ile tek tipleştirilemeyeceği varsayımı, kanıtların toplumsal ve bağlama özgü olarak değişken kabul edilmesi, dönüştürücü/değiştirici bir perspektifinin olması (yalnızca incelemeyi değil, etkilemeyi de

amaçlaması), araştırmacı-araştırılan arası ayırım gözetmemesi (eleştirel praksis), açıklayıcı eleştiriler sunması, toplumsal gerçekliğin politik bir boyut içerdiğini kabul etmesi ve güçlenmeyi hep odağında tutması bakımından yorumlayıcı, özgürleştirici ve eleştirel paradigmaya özgü kimi özellikleri bünyesinde toplayan feminist araştırmayı temel almıştır.

Son olarak, Erdoğan ve Gündoğdu'nun (2020, ss.307-313) yaptıkları söyleşide, Shahrzad Mojab, Allman'a da (2007) atıfta bulunarak, bilgiyi üretme biçimini eleştirel/devrimci bir tarzla egemen olanı dönüştürmek ve eleştirel olmayan/yeniden üreten bir tarzla da düzenin devamını sağlamak olarak iki boyutta ele alıyor. Aynı zamanda akademi ile toplumsal değişim arasında da "eklemlenmiş ve diyalektik" bir ilişkiye dikkat çekiyor. Araştırmalarda "erkekmerkezli, ataerkil, teokratik, otoriter, kapitalist, milliyetçi ve militarist" yapıları anlamının ve araştırmanın bulgularını böylesi politikalarla ilişkilendirmenin önemini altını çiziyor. Ben de, toplumun tüm eşitsizliklerine temas ederek bu coğrafyada kimliğini inşa etmiş bir kadın olarak, akademinin ürettiği bilginin egemen düşünce biçimlerinden arınmasının her zaman olanaklı olmadığı farkındalığı ile, belirli durumlarda feminist yöntembilim ve yazını tam karşılamayan sözler sarfetmiş olabilirim. Ancak yine de, araştırmamda Shahrzad Mojab'ın sözünü ettiği meseleye dair çabamı ve niyetimi paylaşmak isterim.

3.2. ARAŞTIRMANIN ADINI KOYMA SÜRECİ

Kadına yönelik şiddet, küresel bir zorlamanın da etkisi ile oldukça fazla gündemde yer alan, kamusal düzeyde bu başlıkta ("başlık" sözcüğünü özel olarak seçiyorum) strateji ve eylem planlarının oluşturulduğu, mevzuat ve hizmetlerin düzenlendiği tanınır ve görünür bir mücadele alanı oldu. Ancak bu durum popülerleşen her mesele gibi içinin boşaltılması riski ve hatta sonucunu da beraberinde getirdi. Kadına ve çocuğa yönelik şiddetin, aynı zamanda ev içi şiddetin en ağırlarından birisi olarak tanımlanan ensest saldırı ise çevresi dikenli tellerle çevrili olduğundan, bilimsel ortamlarda dahi ele alınmaya, adının dile getirilmesine cesaret edilemeyen bir gerçeklik olarak duruyor. Bazı tabu, kutsal ve kabullerle yüzleşmemek, ensest saldırının toprağın altında dallanıp budaklanmasına neden oluyor. Üstelik bu bakış açısı, failin veya maruz bırakılanın patolojikleştirilmesi yoluyla yok sayılmaya çalışılmakla birlikte bilim dünyasında çok fazla referans alınan Freud'un Baştan Çıkarma Kuramı ile de bilimsel olarak destek buluyor. Freud, kadınların baştan çıkarıcı güçlerinin ve (çocukken) babalarıyla seks yapma arzularının toplumsal

olarak engellenmesinin ürünü olarak; ensestin kadınların babalarıyla seks yapmaya yönelik bilinçdışı arzularından kaynaklı fanteziler olduğunu ya da kadınların babalarını bu tabuyu yıkma konusunda kışkırttıklarında bir baştan çıkarma olarak var olabileceğini öne sürerek (Dominelli, 1989), ensest saldırının eşitsizliğe dayalı toplumsal nedenlerin tartışma odağından alınmasına neden oluyor. Freud gibi daha birçok bilimsel araştırmada da toplumsal cinsiyet eşitsizliği, baskılar, yapısal eşitsizlikler, güç ilişkileri ve tahakküm, ensest saldırıyı ele alırken göz ardı edilebiliyor. Lisans eğitimimi Psikoloji alanında yapmış olmam, önceleri bir Freud hayranlığı ile eğitime başlamamı beraberinde getirmiş olsa da, daha sonra yaptığım feminist alanyazın okumaları aklımda bazı soru işaretleri oluşturdu ve genelde klasik anlamda psikanaliz ile özelde ise Freud ile yollarımı belirli noktalarda ayırmamı sağladı. Geldiğim noktada, ensest saldırıya ilişkin Freudiyen mirası bir araştırma ile reddetmek tercih edeceğim bir yol olacaktı.

Daha önce gerek eğitim sürecimde gerekse ilk iş deneyimimde hep “korunaklı” alanlarda yaşamımı sürdürürken, kadına yönelik şiddetle mesleki olarak ilk karşılaşmamın Türkiye’de ilklerden olan, bir Belediyenin sığınmaevi olduğunu söylemiş olsam sanırım yanıltıcı olmam. Ancak orada da üretken, iyi bir ekip olmayı başarabilen, destekleyici ve dayanışmacı bir ortamda bu zorlu konu ile mücadele ettik. Sığınmaevi başvurularında ensest saldırı geçmişi olan kadınlar vardı ancak ilk kabul görüşmelerinde ortaya çıkan bu bilgi, şimdi daha iyi değerlendiriyorum ki, benim için sadece ilk görüşmede alınan bir kadın hikayesi idi. Bu kadın hikayelerinin gerçekliği 2010 yılında o zamanki adı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na (SHÇEK) Psikolog olarak atandığımda ve Bursa SHÇEK İl Müdürlüğü’ne bağlı birçok kuruluştaki (Çocuk Yuvası, Kız Yetiştirme Yurdu, Sevgi Evi, Sosyal Hizmet Merkezi) çalışmaya başladığımda yüzüme çarptı. Aday memur olarak çalışırken, meslek elemanlarının çalışmalarını yürüttüğü Sosyal Servis’e gelen, babasından çocuk doğurmuş bir kız çocuğunun sorununa çözüm bulma noktasında kendimi çaresiz hissettiğimi ve travmatize olduğumu anımsıyorum. Kız çocuğunun destekleyici bağı yoktu, yoksul bir ortamdaki geliyordu, yasal süreçlerin işlemesi noktasında birçok mücadele vermemiz gerekiyordu. Ensest saldırı ile gerçek anlamda somut bir şekilde karşılaşmam biraz geç sayılabilecek bir yaşta, 32 yaşında olmuştu. “Gerçek anlamda somut bir karşılaşma” olarak nitelendirmeme bir özeleştiriyi yaparak ifade edeyim ki, belki de bir kadındansa bir çocuk hikayesi duymak, toplumsal bazı inşalara yenik düşmem nedeniyle beni daha çok yaraladı ve harekete geçirdi. Sonrasında, yine o zamanki adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nde çocuklara ilişkin politikaların ve hizmetlerin belirlenme süreçlerine makro düzeyde tanıklık etme ve bu süreçlerde görev alma şansını yakaladım. Tüm bu çalışma deneyimim

sonrasında danışmanım, tez çalışmamda başka birçok konu ile birlikte ensest saldırı konusunu önerdiğinde, bütün bu sürecim bütünleşmiş oldu.

Ensest saldırı alanında araştırma yapmanın, araştırmacının bile baskıya maruz kalmasına neden olduğunu konuya karar verme aşamamdan araştırmanın sonuna kadar hissettim ve yaşadım. Etik kurul onay süreçleri, izinler, politik engellerin ötesinde çevremdekilerin yıpranacağı ön kabulüyle beni “koruma” amaçlı tepkileri ve bunun gibi durumlar sürekli bir ikna süreci içerisinde olmanızı beraberinde getiriyor. Süreç içerisinde birçok strese ve teze bağlı olabilecek ve psikosomatik olarak çerçevlendirdiğim sorunlar yaşadım. Bunların da “görüşmelerden etkileniyor olmam”a bağlandığı oldu ancak ben belki de bazı durumlarda bir içgörü geliştirmediğimden veya da bunu reddettiğimden, tam olarak adını koyamıyorum, hiç böyle düşünmedim. En fazla tez çalışmamı yetiştirme stresi, iyi bir şey ortaya koyamayacak olma sıkıntısı, engellenmeler, çaresizlik hisleri veya yoğunluklarımla başetmede yetersiz kalmam bunlara neden oldu diye düşündüm. Bu süreçte meseleyi kendi dışımda görmüş olmamın beni rahatlattığına inanıyorum. Ensest saldırıyı, öznel bir mesele halinden soyutlamaya geçme, ataerkil düzen içerisindeki varoluşuna kafa yorma, olumlu ve umutlu tarafına odaklanma, saldırının dramatik tarafıyla da mesafelenmemi sağladı. Seçtiğim konu gereği kendini toparlama gücüne odaklanmak durumunda idim ve bu aynı zamanda başa çıkma noktasında benim için kendiliğinden bir strateji olmuş oldu.

Hem alanda hem de politika yapımcıların olduğu ortamlarda deneyim kazanmam konuya ilişkin eksikleri daha iyi görmemi sağlamıştı. Ensest saldırıda, çocuğun ve kadının üzerindeki yükü öznel olduğu kadar toplumsal boyutu ile ele almamın, diğer bir yandan da koruyucu ve önleyici sosyal hizmet politika ve uygulamaları üzerine kafa yormanın gereğinin farkına varmıştım. Yöntem arayışında iken, çıkış noktam, meseleye umut tarafından bakmak, “olabilir”i konuşmak ve koruyucu önleyici bir perspektifi yeğlemem oldu. Eğitim ve mesleki geçmişim ve buna bağlı olarak şekillenen okumalarım beni kendini toparlama gücü çalışmaya yönlendirdi. “Kendini toparlama gücü” kavramının bireysel ve toplumsal değişim ve dönüşümü içerdiğini keşfetmem ise araştırma konusuna ilişkin soru işaretlerime nokta koyan son etmen oldu. Böylece bu coğrafyadan bir gözle, Türkiye bağlamında, ensest saldırının umudunun saklı olduğu Pandora’nın Kutusunu² kadınlarla

---

² Mitolojiye göre, yine bir erkek Tanrı olan Hephaistos tarafından, Zeus’un emri üzerine kadın olarak yaratılan Pandora’ya, Hermeias tarafından içi kötülüklerle doldurulmuş bir kutu veriliyor. Pandora kutuyu açarak bütün acıları ve dertleri dünyaya salıyor. Kapağı açılan dert kutusunun en dibinde iyilik namına bir tek umut kalmışken, Pandora Zeus’un isteği ile kutuyu kapatıyor. Böylece dünyadaki kötülüklerin, derdin, belanın nedeni bir kadın olurken, umut kutunun içinde kapalı kalıyor.

beraber açacak, içindeki umudu günyüzüne çıkaracak, etrafa saçılmış kötülükleri Pandora'nın suçu olmadan gözler önüne serecek, ancak onları tanımlayıp, yeniden paketleyip bir kenara koymaktansa, bunun savunuculuğunu yapabilecektim.

Sonuç olarak, tüm bu yaşamsal deneyimlerin, biriktirdiklerimin ve karşılaşmaların, ensest saldırıyı patolojiye hapsedmeden, eşitsizlik, ayrımcılık, baskılar, hiyerarşiler, sosyal yapılar bağlamından koparmadan, güçlenme ve umudu odağa alarak çalışma isteğim beni bu noktaya getirdi diyebilirim. Alanyazına baktığımda bugüne kadar ya hep bir klinik çalışma öznesi olmuş kadınların, ya çocuk koruma sistemindeki veya sağlık hizmeti aldıkları kurumlar aracılığı ile ulaşılmış bireylerin ya da adli başvuru dosyalarından edinilen bilgilerin ötesine geçerek biraz daha karmaşık yaşantılardan bir özne grubu ile çalışmayı, böylece ensest saldırıda kendini toparlama gücünün farklı özelliklerini ortaya çıkarmayı ve seçici bilgiyi genişletmeyi istedim. Bu noktada ise Dominelli'nin (1989) şu cümleleri dayanağım oldu: *“Ensestin sosyal açıdan irdelenmesi ve yeniden tanımlanması, aile içerisinde cinsel olarak istismar edilmiş kişilerin sözlerine ve duygularına kulak vermekle mümkün olabilir. Bu kişiler için alanlar yaratılması, bu kadın ve çocukların söylemlerinin araştırılması, onların yaşadıkları kişisel stresle toplumun kadın ve çocuklara yönelik genel anlamda tutum ve imajları arasındaki ilişkiye odaklanması gereklidir.”* Ben de meseleyi uzman görüşünden, “ideal bir eş ve anne olamayan kadın”dan, kurumsal belgelerden değil, doğrudan yaşayan, deneyimleyen, bilen ve etkin öznenin duymayı yeğleyerek araştırma kurgumu bu şekilde planlayıp hayata geçirdim.

3.3. SAHAYA GİRİŞ

Araştırma başlığına karar verdikten sonra öncelikle araştırmamın kurgusunu yaparak Tez İzleme Komitesi üyelerimle paylaştım. Onların onayını almanın ardından alanyazında yer alan dokümanları taradım. Bu aşamada, seçtiğim konunun çok disiplinli olması nedeniyle ve bakış açımı sınırlandırıp literatür körlüğüne neden olmamak için sosyal hizmet, psikoloji, feminizm, psikiyatri, sosyoloji, antropoloji, felsefe, hukuk ve bunun gibi ilgili olabilecek birçok disiplini dikkate alarak yaptığım taramanın çerçevesini geniş tuttum. Taramalarımında, cinsel şiddet, ensest, kendini toparlama gücü ve kavramın alanyazında ele alınan diğer kavramsallaştırmaları (sağlamlılık, psikolojik sağlamlılık, dayanıklılık, yılmazlık esneklik, rezilyans), çocuğa yönelik şiddet, kadına yönelik şiddet, ev/aile içinde şiddet, güçlenme, feminist sosyal hizmet, feminizm, nitel araştırma,

baskı karşıtı sosyal hizmet, aile gibi birçok anahtar sözcük kullandım. Alanyazında birçok ilham verici çalışma vardı ve onları okudukça heyecanım arttı. Youtube, sosyal medya, kadın ve çocuklarla ilgili web siteleri, bu alanda çalışan ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların web siteleri, özel blog sayfaları, daha önce yapılmış olan tezlerin yer aldığı mecralarda da tezlere, raporlara, yazılara ve diğer tüm görsel ve yazılı materyale ulaşma olanağı buldum. Erişim sağlayamadıklarım için Hacettepe Üniversitesi Kütüphanesi'nden destek istedim. Genelde çocuk hakları, şiddet ve özelde ensest saldırı ile ilgili olabilecek uluslararası belgeleri, yasal dokümanları ve mevzuatı taradım. Takıldığım noktalarda feminist avukatlara danışarak onlardan destek aldım. Kitaplarla birlikte elimde referans olarak alabileceğim çok sayıda kaynak olmuş oldu. Tezi uygulama ve yazım sürecim uzun sürdüğü için belirli aralıklarla taramalarımı yineledim. Alanyazın okumalarımı, çok etkisinde kalmamak için alana çıkmadan önce tamamlamadım. Yalnızca bir fikir edinecek kadar okuma yaptım. Geniş yelpazedeki alan ve disiplinden yaptığım okumalarda ilk başta hemen yazma noktasına gelmediğim için bazı okumaları tekrarlamam gerekti. Bu durum biraz zaman alıcı ve yorucu olabildiği gibi bazı kaynakları da gözden çıkarmama neden oldu.

Alanyazını ilk taramamın ardından, öncelikle Etik Kurul onayı alabilmek için tez danışmanım ve Tez İzleme Komitesi üyelerimin yönlendirmeleri ile araştırma başvuru dosyasını hazırlayıp Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'na sunduk. Bu aşamada özellikle yarı yapılandırılmış soru yönergesinin oluşturulmasında Tez İzleme Komitemde de yer alan hocam Doç. Dr. Alanur Çavlin'in yöntembilim, yöntem bilgisi ile "Türkiye'de Ensest Sorununu Anlamak", "Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması" ve "Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması" deneyim aktarımı benim açımdan çok aydınlatıcı ve öğretici oldu. Danışmanın Prof. Dr. Özlem Cankurtaran feminist sosyal hizmet, nitel araştırma yöntemi, güçlenme ve ensest saldırı konusunda süreç boyunca yanıbaşımdaya beni desteklerken, Tez İzleme Komitemde de yer alan hocam Prof. Dr. Selçuk Candansayar'ın genelde cinsel istismar ve özelde ensest saldırı açısından uygulama ve kuramsal bilgisi benim için hep öğretici ve aynı zamanda, konuya farklı bir yerinden bakmama olanak tanıyıcı oldu. Sonuç olarak, Etik Kurul başvuru dosyasını oluşturdum ve başvurumu yaptım.

Araştırmada veri toplama süreci başlamadan önce ve görüşmeler süresince, ikincil travmatik stres yaşantısına maruz kalmamak ve kadınlara yaklaşımında da ideal olana yaklaşabilmek için, Prof. Dr. Selçuk Candansayar'dan süpervizyon desteği aldım. Kendisinin psikiyatri alanında cinsel istismar konusundaki deneyim ve bilgisi benim açımdan çok yararlı olmakla birlikte, gerekli durumlarda, kendisi önerileriyle kadınlarla görüşme süreçlerimin kolaylaştırılmasına da katkı

sağladı. Ayrıca görüşmelerden sonra kendime ve görüşmeye dair değerlendirmelerimi paylaşarak, danışmanımdan da süpervizyon aldım.

Alana inmeden önce nitel görüşme yapma teknikleri üzerine de okumalar yaptım. Tez danışmanımın feminist sosyal hizmet nitel araştırma bilgisi ve deneyimi ile Patton'un (2015) Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri – Kuram ve Pratiği Bütünleştirme (Qualitative Research and Evaluation Methods – Integrating Theory and Practice) kitabı ve kitabın özellikle Nitel Görüşme Bölümü (Qualitative Interviewing, ss.621-789), kuramsal bilgi ile birlikte uygulamaya ilişkin örneklerle de sağlam bir şekilde desteklenmiş olması açısından benim için ufuk açıcı ve yol gösterici oldu. Hem okuyarak edindiğim bilgilerin, hem bu konuya ilişkin özel süpervizyon desteği almış olmamın, hem mesleki eğitimimin, hem de alanda daha önce farklı kurum ve kuruluşlarda çalışmış olma deneyimimin görüşmelerde benim için kolaylaştırıcı olduğunu ve yaşanması olası olumsuzlukları mümkün olduğunca engellediğini düşünüyorum.

Analiz sürecine yönelik olarak nitel araştırma konusunda birçok çevrimiçi kaynaktan yararlanarak bu konudaki uygulama ve kuramsal bilgimi geliştirmeye çalıştım. Ayrıca Hacettepe Üniversitesi, King's College ve Birzeit Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen "Qualitative Research Methods for Mental Health in War and Conflict" eğitimine katılmak (Ek 1), beni nitel araştırma tasarlama, araştırma sorularının formülasyonu, veri toplama yöntemleri, veri analizi, verilerin raporlanması ve görselleştirilmesi, etik prosedürler ve zorluklar gibi kapsamlı bir içerikle bilgilerimi derinleştirmemi sağladı.

3.4. ARAŞTIRMANIN ÖZNELERİ

Araştırmamın öznelerini çocukluğunda (18 yaş öncesi) ensest saldırıya maruz bırakılmış olan 18 yaş üstü 15 yetişkin kadın oluşturuyor. Veri zenginliği ve çeşitliliği açısından, araştırmanın amacına uygun özneler, amaçlı ve kartopu örnekleme ile araştırmaya dahil olmuş oldular. Araştırmada herhangi bir neden-sonuç ilişkisi aramadığımdan veya bir hipotez test etmediğim için temsili bir örneklem seçimi yapmadım. Daha çok keşfe ve konuyu derinlemesine anlamaya dayalı bilgi edinmeyi amaçlayan araştırmamda, görüşme yaptığım kadınlar, çocukluklarında ensest saldırıya maruz bırakılmış olmaları dışında belirli özellikleri ile seçilmiş özneler de olmadılar. Bu nedenlerle, araştırmamın temsil niteliği olmadığı gibi feminist araştırma ilkeleri gereği her bir

deneyimin kendine özgülüğü ve biricikliğini önemsedim ve dikkate aldım. Yalnız burada belirtmem gereken bir konu var, o da ilk görüşmelerim arasında failin baba olduğu bir özne yoktu. Fail özelliklerinin etkisini anlayabilmek açısından görüşmeleri bitirmeyip, failin baba olduğu kadınlara ulaşma çabamı bulana kadar sürdürdüm.

Araştırmanın en zor kısmı öznelere ulaşmaktı diyebilirim. Gerçekten katılımcı bulmak için çok geniş bir çevreyi zorladım. “Biz buradan onlara ulaşamıyorsak, onlar hangi mekanizmaları kullanıyorlar?” sorusunu Tez İzleme Komitesi toplantılarında sıklıkla sorduk. Aslında bu durum, kadınlara ulaşacak bir mekanizmanın veya kurumun olmadığı, kendi kendilerine kaldıklarının, ulaşabilecekleri kanallarda zorluk olduğunun ve toparlanma gücü stratejileri geliştirmek konusunda bireylerin önünün kapalı olduğunun da göstergesiydi. Tez İzleme Komitesi Toplantısında bunu da bir araştırma bulgusu olarak yazmanın önemini değerlendirdik. Ulaştığım kadınlardan bazıları ise güvenlik kaygıları, tetiklenme kaygıları gibi nedenlerle ya araştırmaya katılmayı doğrudan kabul etmediler, ya görüşme tarihi belirlemek için daha sonra geri dönüş yapmadılar, ya da görüşme tarihini erteleyip daha sonra bir daha benimle iletişim kurmadılar. Bu şekilde 8 kadınla iletişimim sonuçsuz ve yarıda kalmış oldu. Açıkçası, bu konudaki hazır oluşluklarının önemli olduğunu düşündüğümünden, ben de kadınları bu anlamda zorlamak ve üstlerine gitmek istemediğim için onlarla yeniden iletişim kurmadım. Bir kadın yazılı olarak görüşme yapabileceğimizi söylemişti. Onu geri çevirmemek için de bu yöntemi kabul etmiştim ancak yazdığım elektronik postaya yanıt gelmeyince o görüşme de yapılamadan kalmış oldu.

Sosyal medya üzerinden araştırmayı duyurmanın araştırmanın popülerleşmesi riski taşımasından ötürü kadınlar açısından ürkütücü olabileceğini düşünerek öznelere ulaşmayı biraz daha belirli bir gizlilik çerçevesinde yürütmek önemli idi. Üstelik sosyal medya üzerinden duyurmak biraz daha seçilmiş bir gruba ulaşma riskini de kendi içerisinde barındırmakta idi. Fark etmiştim ki kurumsal bir bağın olması, bir kurumun çatısı altında araştırma yürütmek çok kolaylaştırıcıydı. Bu çıkmaz durumda, gerekli izinleri alarak, kamu kurumları üzerinden korunma altındaki ve/veya sığınmaevinde kalan kadınlar gibi ülkedeki hizmetlerden yararlananlara ulaşma fırsatım vardı. Ancak bu konuda iki durum beni hareket etmektan alıkoydu. Birincisi tek bir kurumdan görüşeceğim kadınları bulmam seçici öznelere görüşmeme neden olacağından konuya ilişkin anlayışımı sınırlandırabilirdi. Örnek olarak yalnızca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü aracılığı ile araştırmamdaki katılımcılara ulaşmam Türkiye’deki çocuk koruma sistemindeki kişilere ilişkin bilgi almamı beraberinde getirecekti. Oysa şu anki

durumda çocuk koruma sistemine ya da yargı sistemine bir şekilde dahil olmuş, hiçbir sisteme dahil olmayıp meseleyi yalnızca kendi içerisinde çözmeye çalışmış, yalnızca bireysel destekleyici mekanizmaları ile yol almış kadınlar gibi daha geniş yelpazede önelere temas etmiş oldum. Araştırmaya katılacak kişileri bulmak konusunda herhangi kurumsal bir bağlantı yapmaktan beni alıkoyan bir ikinci neden ise, ensest saldırı konusunda kamu kurumlarının tavrını biliyor olmamdı. Kamu kurumlarından bilgi alınması halinde, üreteceğim bilgiye müdahale edilme ve araştırmamın kontrol edilmesi riskiyle karşı karşıya kalabilirdim. Buna ek olarak, kamu “otoritelerinin” ensest saldırıyı yok sayma eğiliminde olacağını düşünmem de, böyle bir emek sarfetmenin yalnızca zaman kaybı olacağı inancımı güçlendiriyordu. Tez çalışmam sırasında, bu görüşümü doğrulayan bir deneyimim de oldu. Ensest saldırıyı sayılara hapsedmeyi doğru bulmamakla birlikte, istatistiksel bilginin belirli eğilimleri göstermeleri açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Kamu kurumları ile iletişimlerimizde, son yıllarda, özel hayatın gizliliğinin veri toplamak ve veriyi paylaşmamak için bir gerekçe olarak sunulduğuna da tanık oluyoruz. Üstelik özel hayatın gizliliği prensibinin çarpıtılarak nicel araştırma sonuçlarının veya istatistiklerin paylaşımında da bir paravan olarak kullanıldığını görüyoruz. Ülkede ensest saldırıya ilişkin bütüncül veriye ulaşmanın güçlüğü nedeniyle, sayısal-istatistiki bilgi elde etmek için 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununun 31inci maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'nca 19/4/2004 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe giren "Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik" doğrultusunda E-devlet sistemi üzerinden, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER)'ne bilgi edinme başvurusunda buldum. Bu kapsamda Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı'ndan sundukları hizmetler üzerinden “sisteme takılan” ensest saldırıya maruz kalmış kişilere yönelik istatistiki bilgi talebimi ilettim. Sistem üzerinden baktığımda, dilekçemin sürekli olarak kurumlar tarafından bir diğer kuruma iletilindiğini, bazen iki kurum arasında tekrarlı sevk işlemi yapıldığını gördüm. Sonuç olarak dilekçelerime yanıtlar resmi olarak tanınan süre aşılıp verildiği gibi, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na ve Adalet Bakanlığı'na yazdığım dilekçelerin her ikisine de, Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından cevap yazıldı. İçeriği birbirinin aynısı olan tarihli yazılar ile talebime "Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik" in 12nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan; "Kurum ve kuruluşlar; ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurular ile tekemmül etmemiş bir işleme ilişkin bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler." ibaresi; 13 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış veya kitap, broşür, ilan ve benzeri yollarla kamuya açıklanmış bilgi veya

belgeler, bilgi edinme başvurusuna konu olamaz." ve ikinci fıkrasında yer alan "Ancak birinci fıkrada belirtilen yollarla kamuoyuna açıklanmış veya kurum ve kuruluşlarca elektronik ortamda yayımlanmış kamunun erişimine açık bilgi veya belgelerin ne şekilde, ne zaman ve nerede yayımlandığı veya açıklandığı başvurana bildirilir." ibarelerini gerekçe göstererek, başvurumda istediğim ayrıntıda verilerin özel çalışma, inceleme ve analiz gerektirdiğini, bu nedenle istatistiki bilgi sunamadıklarını iletiler. Yazılarında yıllık bazda UYAP kayıtlarından derlenen ve değerlendirilen kurumsal istatistiklerine, adresini verdikleri web sitesinden ulaşabileceğimi de ifade ettiler. Ancak her iki yazıda verilen adrese de erişim sağlanamamaktaydı. Sağlık Bakanlığı ise, 02/07/2022 tarihli başvuru dilekçeme, sistem üzerinde, sonradan geçmiş bir tarih verilerek 29/07/2022 tarihinde cevap vermiş görünüyor olsa da, yine sistemde açık bir şekilde görülebileceği gibi Sağlık Bakanlığı, Hukuk ve Mevzuat Dairesi Başkanlığı'nın 18/10/2022 tarihli mesajındaki "Başvurunuz ile talep ettiğiniz bilgiler, talep gerekçenizi içeren resmi yazı ile başvurduğunuz taktirde değerlendirilecektir." ifadesiyle yanıtlanmış oldu.

Araştırmaya katılımcı bulamıyor olmak beni bir noktada çaresiz bırakınca, kadınların kendileri için özel olacak konularda da paylaşımlar yaptığı bir forum sitesine duyuru mesajı göndermeye karar verdim. Bu kararımın danışmanımın Günseli Ayça Şaldırbak ile birlikte yaptıkları "Bir İfşa Mekanı Olarak Kadınlar Kulübü Örneğinde Cinsel Şiddetin Online İfşası ve İfşalara Verilen Tepkiler" başlıklı araştırma yol gösterici olmuştu (Cankurtaran ve Şaldırdak, 2021). Ancak mesajımı tüm etik hassasiyetleri de gözetererek sitede yayınlamamın ardından çok kısa bir süre sonra bana hiçbir bilgi verilmeden mesajım silindi ve forum sitesindeki hesabım kapatıldı. Bunun üzerine site yönetimi ile yazışmamda çok nazik olmayan bir üslupla bana "böyle çalışmalarda site yönetiminden, profesyonellik gereği nezaketen de olsa önceden izin alınması gerektiği"ne dair bir yanıt verildi. Siteye üyelik koşullarını çok ayrıntılı okumuş ve bu konuya dair en ufak bir açıklama da görmemişim. Ardından iletişim içerisinde olduğum yetkili kişi "mesleki olarak kendimi geliştirmemi dileyerek" beni engelledi ve kendisiyle iletişimimiz bu şekilde, tek taraflı bir şekilde sonlanmış oldu. Bu deneyim ile anladım ki, paylaşım forumları da konu ensest saldırı olduğunda, bilimsel bilginin üretilmesinin yolunu tıkıyor, meselenin popülerleştirilmiş veya erotikleştirilmiş halini kabul ediyordu.

Araştırma öznelere ulaşmamda bir şans olarak nitelendirebileceğim ve benim açımdan süreci çok kolaylaştıran bir olay şu şekilde gelişti. Sosyal medya ve diğer web siteleri üzerinden ensest saldırıyı ifşa etme videolarını ve yazılarını gördüğüm bir kadına, yine sosyal medya profilinden

araştırmamı anlatan ve iletişim bilgilerimin olduğu bir mesaj yazdım. Açıkçası bu mesajı yazarken biraz da umutsuzdum. Ancak hemen o akşam beni aradı, görüşebileceğimizi söyledi ve üstelik dayanışma ağlarından başka kadınları da bana yönlendirdi. Ben onlara araştırmama katkı sundukları için teşekkür ederken onlar bana bu konuyu duyulur, görünür yapma çabamdan dolayı teşekkür ettiler. Bu noktada referans kişilerinin olmasının veya başka şekillerde bir güven yaratmış olmanın özneler açısından önemine değinmek istiyorum. Öncelikle görüştüğüm kadının referansıyla diğer kadınlara ulaştığımda, bu kadınlara, daha önce görüştüğüm kadının güvence sağladığını anlamış oldum. Araştırmaya ilişkin bilgi verdiğim görüşmede de, bana, konuşmamızın kendilerinde güven yarattığını ifade ettiler ve sonrasında araştırmada kendilerini, deneyimlerini, duygularını açıkça paylaştılar. Kadınların kullandıkları bir başka güven oluşturma stratejisinin ise, ilk görüşmede düşünmek için zaman istemek, daha sonra Google arama motoru üzerinden beni araştırmak ve daha sonra geri dönüş yaparak araştırmaya katılmayı kabul etmek olduğunu gözlemledim. Kendileri bana geri dönüş yaptıkları konuşmamızda beni araştırıp güvenilir birisi olduğuma karar verdiklerini bizzat ifade ettiler. Bu noktada, sonradan düşündüğümde, kadınların ensest saldırıya maruz bırakılarak zaten yaşamdaki güven algılarının zedelenmiş olduğunu ama diğer yandan da kendilerini koruma stratejilerini çok etkili bir şekilde öğrenip uyguladıklarını fark ettim. Bunun da bir kendini toparlama gücü ve travma sonrası gelişme göstergesi olduğunu değerlendirdim.

Öznelere ilgili paylaşmak istediğim bir diğer konu araştırmada takma isim kullanmayı tercih etme ya da etmeme seçimleri. Patton (2015, s.731) katılımcıların güçlenmesini hedef alan bazı programlarda, katılımcıların kendi hikayelerini sahiplenmesi ve kendi gerçek isimlerini kullanmaları konusunda ısrarcı olduklarına, şiddet ve taciz öyküsü olan kadınların, bunun üstesinden gelmelerine destek olan bir programda, iyileşmenin, güçlenmenin ve özsaygının bir parçası olarak, kendi gerçek isimlerini kullanarak anlattıkları öyküleriyle, geçmiş damgalanmalarıyla mücadele etmelerine tanıklık ettiğini söylüyor. Buradan yola çıkarak, kadınların kendi isimlerini kullanmak istemeleri, hikayelerine sahip çıkarak kimliklerinin gizlenmesini reddetmeleri özel hayatın gizliliği prensibini yok sayar mı sorusunu soruyor. Üstelik, böylesi etik dayatmaların, kadınların bireysel seçimlerini görmezden gelerek, takma isim kullanma zorunluluğunun da ısrarcı ve güçsüzleştirici pratiğini sorguluyor. Bu noktada, tam da Patton'un sorgulamalarını aklımda tutarak, kadınlara görüşmenin ilk başında, bir takma isim kullanmak isteyip istemediklerini sordum ve onların kararları doğrultusunda hareket ettim. Araştırmaya katılan kadınlardan 8'i, takma isim kullanmayı tercih ederken, 5'i kendi ismini kullanmak istedi. 2

kadın ise fark etmediğini söyleseler de sonuçta takma isim kullandılar. Öznelerden 2'si kendini tam anlamıyla toparlanmış olarak tanımlamazken kendi adını kullanmak istedi. 6 kadın takma isim kullanmayı tercih ederken kendilerini toparlanmış olarak tanımladılar, 2 kadın ise takma isim kullanırken kendilerini kısmen toparlanmış olarak tanımladılar. Hem kendi adını kullanıp hem kendini toparlanmış hisseden 3 kadın varken, 2 kadın takma isim kullanıp, kendilerini toparlanmamış olarak tanımladılar. Takma isim kullanıp kullanmamanın fark etmeyeceğini söyleyen ama sonuçta kullanan her iki kadın da kendini toparlanmış hissediyordu. Kadınların kendilerinden çok, çevrelerindeki kişilerin isimlerinin sansürlenmesi konusundaki hassasiyetleri dikkat çekiciydi.

Görüştüğüm kadınları tanımlayan bazı bilgiler vermemin uygun olacağını düşündüm ancak bu bilgileri verirken kadınları belirli kategorilerle değerlendirmenin, aynı kategoridekileri ayınlştırma, o kategorilerin toplumsal olarak inşa edilmiş anlamları ile etiketlenmesi gibi riskleri doğurabileceğini de göze aldım. Bu riski nitel araştırmanın sunduğu olanaklarla bertaraf etmeye çalıştım. Araştırmaya katılan kadınların yaş ortalaması 39,5 iken, kadınların en küçüğü 24, en büyüğü 57 yaşında idi. 3 kişi yüksek lisans mezunu, 7 kişi üniversite mezunu, 2 kişi önlisans mezunu ve 3 kişi lise mezunu idi. Lise mezunu olan katılımcılardan birisi, üniversiteye gitmeyi çok istediği için sonradan sınav kazanmıştı ve üniversite 3. sınıfa devam etmekteydi. Kadınların çalışma durumlarına bakıldığında, birisi babasının maaşı ve kızı için aldığı nafaka ile geçinirken diğer 14 kadın gelir getiren bir işte çalışıyordu. Kadınların 6'sı evli, 5'i bekar, 4'ü ise boşanmıştı ve yalnızca birisi 18 yaş altında evlenmişti. Görüşmeyi yaptığımız sırada kadınların 4'ü yalnız, 4'ü eşi ve çocukları ile yaşarken, 2'si eşiyile, 2'si de ebeveynleri ve kardeşleriyle birlikte yaşamaktaydı. Görüştüğüm 1 kadın kızıyla, 1 kadın ev arkadaşıyla yaşıyorken 1'isi de sığınmaevinde kalıyordu.

Görüştüğüm kadınların ensest saldırıya maruz bırakıldıkları durumda failerin de kadınlarla farklı bağlarının olması araştırmada konuya ilişkin farklı durumları anlama açısından bir olanak tanıyordu. Anlatılarda baba, ağabey, kuzen, distismar fail durumu (4 kadın) vardı. Bazı anlatılarda ise failin çoklu failliği (8 fail) dikkat çekiyordu. Kadınlarda çoklu fail durumunun olmasının yanında, bir kadının anlatılarında, kardeşinin de babası tarafından ensest saldırıya maruz bırakılmasına ilişkin ifadelere yer vermesi, araştırma verilerinin çeşitlenmesine ve araştırma öznelerinden fazla bir özne grubundan bilgi almış olma hissine yol açtı.

Kadınların bazı sosyodemografik bilgileri ile birlikte ensest saldırı ile ilgili olarak önemli gördüğüm ensest saldırıya maruz kalma yaşı, ensest saldırının ne kadar sürdüğü, özkıyım düşüncesinin olma durumu, dava açma durumu, ruh sağlığı desteği alma durumu, ensest saldırıyı birisine söyleme veya ifşa etme durumu ve bunun gibi bazı bilgileri içeren iki ayrı tabloyu ekte sunuyorum (Tablo 1, Ek 2; Tablo 2, Ek 3). Gerçek yaşamla bağlantı kurulmaması, özel hayatın gizliliği ve mahremiyetin korunması açısından tabloda kadınların isimlerini ve takma isimlerini kullanmaktansa görüşme numaralarını kullanmayı tercih ettiğimi de belirtmek istiyorum.

3.5. VERİ TOPLAMAKTAN ÖTE BİR DENEYİM VE YAŞANTI OLARAK ÖZNELERLE İLİŞKİLENMEYE ÖZDÜŞÜNÜMSEL BİR BAKIŞ

Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'nun onayının alınmasının ardından, görüşme yapılan kadınlara ulaşabilmek için çeşitli sivil toplum örgütleri (korunma altında iken reşit olarak kuruluştan ayrılmış bireylerin kurduğu sivil toplum örgütleri, kadın alanında çalışma yürütmekte olan sivil toplum örgütleri vb.) ve çeşitli meslek örgütlerinin iletişim içerisinde oldukları elektronik posta gruplarına, hazırlamış olduğum ve araştırmayı anlatan Araştırma Çağrı Mektubunu (Ek 4) göndererek araştırmamdan haberdar olmaları ve bu grupların iletişim ağları aracılığı ile araştırmamın duyurusunun yayılmasını sağladım. Aynı mektubu çevremde kadına yönelik şiddet alanında çalışan meslektaşlarıma ve arkadaşlarıma da ileterek onların da duyuruyu yapmak ve isteyen kadınları bana yönlendirmek konusunda desteğini aldım. Tanıdığım sosyal hizmet uzmanı, psikiyatrist, psikolog, hekim ve avukatlarla da Çağrı Mektubu'nu paylaştım. Ancak daha önce de sözünü ettiğim gibi bana en büyük kolaylık sağlayan sosyal medya üzerinden ulaştığım ve ensest saldırıyı ifşa etmiş, dayanışma ve iletişim içerisinde olduğu diğer kadınlarla da bağlantı kurmamı sağlayan katılımcı oldu. Bunu da bir sosyal eylemlilik bilinciyle yaptığını bana ifade etti ki bu da araştırmamın unsurlarından olan kendini toplarlama gücü açısından beni mutlu eden bir yaklaşımdı. Kadın örgütleri, etik gerekçelerle araştırmama katılımcı olması için birilerini yönlendirmekten geri durdular. Bu konuda, etik kaygıların yanı sıra, Türkiye'deki duruma özel olarak, araştırmaya veri sağlamanın lüks olarak görülmesinin, daha başka çözüm bulması beklenen dertlerin öncelenmesinin etkili olduğunu da düşünüyorum.

Çağrı Mektubu, araştırmaya ilişkin bilgi ile birlikte, bana ulaşabilecekleri iletişim bilgisini ve kadınların geri dönüşleri açısından araştırmaya katılım için belirli bir tarih sınırlandırılmasını da

içeriyordu. Başka kişilerin yönlendirmeleri ile benimle temas kuran ve araştırmaya katılmak isteyen kadınlara ise, kurduğum ilk diyalogda Çağrı Mektubunun içeriğini sözel olarak aktardım. Bu şekilde araştırmanın bütün öznelere benzer bilgilenme sürecinden geçerek araştırmaya dahil olmuş oldu. Çağrı Mektubu ile duyuruyu yapmadan önce, güvenliği sağlamak amacıyla, yalnızca araştırmada kullanılmak üzere bir elektronik posta adresi ve özel bir cep telefonu hattı edindim. Ancak bütün bu hazırlıklar ve planlamalar, öznelere ulaşmanın zorlukları ile birlikte, öznelere araştırmaya katılmayı kabul etmeleri sürecinin zorlu geçmesi nedeniyle çok planladığım gibi yaşama geçemedi. Sonuç olarak neredeyse tüm öznelere, kendi cep telefonu numaramdan bana ulaşmış oldular.

Araştırmaya ilişkin bir öngörüşme yaptıktan sonra, araştırmaya katılmaya istekli olarak telefon veya elektronik posta ile geri dönüş yapan kadınlarla, her iki taraf için de uygun olan ortak bir tarih/saat belirleyerek görüşmeleri gerçekleştirdik. Burada feminist araştırma yöntemi açısından da önemli gördüğüm bir noktayı belirtmek isterim ki, ilk başta yüzyüze görüşme olarak belirlediğim görüşme şekli, COVID-19 pandemisinin de başlaması ve uzun sürmesi ile çok başka şekiller almak zorunda kaldı. Görüşme ortamı, platform ve şekillerini tamamen kadınların istekleri doğrultusunda planladım. Görüşme mekanları, ortamları standart olmadı ve görüştüğüm kişilere göre değişti. Böylece bazı kadınlarla benim evimde görüşme yaparken, bir kadın kendi evinde görüşme yapmamızın ona kendisini daha güvende hissettireceğini söylediği için görüşmeyi onun evinde gerçekleştirdik. Başka bir görüşmeyi merkezde, kolay ulaşılabilen bir kitabevinde özel bir çalışma odasında yaparken, görüşmelerin çoğunu çevrimiçi Zoom platformu üzerinden, internet ve benzeri sorunların olduğu noktada ise telefon görüşmesine geçerek tamamladık. Sığınmaevinde kalmakta olan katılımcıyla, fiziksel koşulları ve özel durumu nedeniyle bütün görüşmeyi telefon ile gerçekleştirmiş olduk. Bir kadın ise görüşmeden önce soruları görmek istediğini söyledi, bu nedenle kendisine önceden soruları gönderdim. Tüm bu standart olmayan uygulamalarda dayanağım hep deneyimlerin ve öznelere biricikliğini savunan feminist araştırma yöntemi bilgisi oldu. Böylece, kadınlarla gizliliği ve mahremiyeti zedelemeyecek, aynı zamanda da kadınların kendilerini rahat ifade edebilmelerine olanak tanıyacak bir şekilde görüşmeleri yaptık. Görüşmelerimin çoğunu pandemi sürecinde ve sonrasında telefonla ve/veya görüntüsüz yapmış olmam sözel olmayan ipuçlarını görmeme olanak tanımadı. Kadınların içsel perspektiflerini yani duygularını, düşüncelerini, niyetlerini, yükledikleri anlamları gözlemleme şansım olmadığından (Patton, 2015, s.628) mümkün olduğunca bu soru işaretlerini sorduğum sorularla gidermeye çalıştım. Ancak, görüntünün olmadığı durumlarda beklendiği şekilde sözlerine daha iyi

odaklanabildiğimi fark ettim ki benim için önemli olan onların neyi, nasıl, ne kadar ifade ettikleri idi.

Kaplowitz (2000) yaptığı çalışmada sosyal olarak hassas görülen konularda birebir görüşme yapmanın, odak grup görüşmesi yapmaktan 18 kat iyi olduğunu ortaya koyuyor. Ancak her ikisinin birbirini tamamlayan ve farklı bilgiler almayı sağlayan yöntemler olduğunu da belirtiyor. Walston ve Lissitz (2000) ise internet aracılığıyla yapılan çalışmalarda yüzyüze olanlara oranla katılımcıların kaygılarının daha düşük olduğunu ve bu durumun çekinecekleri, utanacakları konularda paylaşım yapmalarını kolaylaştırdığını vurguluyor. (akt. Patton, 2015, s.701). Ben de ensest saldırı gibi paylaşılması güç bir konuda hem yüzyüze görüşme yapmanın, hem de pandeminin sunduğu olanaklarla görüşmeleri sonrasında çevrimiçi platformlara taşımının paylaşımların kolaylaşmasına ve artmasına katkı sağladığını düşünüyorum. Kadınların kendilerine çevrimiçi görüşme seçeneği sunduğumda, bunu memnuniyetle karşılamış olmalarının ve bu seçenek üzerinde direktmelerinin de bu bulguları benim araştırmam kapsamında doğruladığına inanıyorum. Diğer çevrimiçi araştırmalardan farklı olarak, öznelere gerçek yaşamda bağlantı kurarak çevrimiçi platforma geçmiş olmamız, anlatıların güvenilirliğine dair oluşabilecek soru işaretlerini de ortadan kaldırıyordu. Çevrimiçi platformlarda görüşmemizin sağladığı başka bir avantaj ise saat, zaman konusunda daha esnek olabilmemizdi. Çoğu görüşmeyi kadınların çocukları uyuduktan sonra yaptık veya eşinin bilgisi olmayan bir katılımcıyla eşi geldiğinde görüşmeyi sonlandırıp, başka uygun bir zamanda devam ettik. Sonuç olarak katılımcıların araştırmaya nasıl katılacaklarını kendilerinin belirlemeleri, süreci kendi gereksinimlerine göre şekillendirmeleri ve araştırma ortamı üzerinde çok daha fazla kontrol sahibi olmaları ile, Braun ve Clarke'ın (2016) iyi bir nitel ve hatta feminist çalışmanın yeniliğe açık olması, tariflere bağlı kalmaktansa maceralara atılması, zamanın gereksinim ve koşulları doğrultusunda revize edilmesi kriterlerini de karşılamış olduk. Birçok katılımcı da bu sayede, eğer bu bir fırsat ise, araştırmaya katılma fırsatını değerlendirmiş oldu.

İlk görüşmeyi 14.12.2018 tarihinde, son görüşmeyi ise 02.06.2022 tarihinde gerçekleştirdim. 8 görüşmeyi 2022 yılında yapmış oldum. Görüşmelerim toplam 24 saat, 44 dakika 44 saniye (en kısa 56:03, en uzun: 02:16:03) sürdü. Çözümlemelerim ise toplam 437 sayfa idi (en kısa 13 sayfa, en uzun 50 sayfa).

Görüşmelerden hemen önce, Gönüllü Katılım Formu'nda (Ek 5) yer alan bilgileri kadınlara aktararak, hem araştırmaya katılım hem de ses kaydı alınabilmesi için sözlü onamlarını almış oldum. Görüşmelerin tümünün kaydının deşifresini kendim yaptım ve deşifresi yapılan metinleri, özel isim, işyeri adı, dernek adı vs. özel ve kişisel bilgilerden arındırdım. Deşifreleri tamamladıktan sonra görüştüğüm kadınlara sorarak istekleri doğrultusunda onay ve geribildirim almak için deşifreleri kendilerine ilettim. Yalnızca 2 kadın deşifreleri göndermeme gerek olmadığını söylerken, bazı kadınlar deşifreleri okumaktan geri durdular ve bu noktada seçimi tamamen onlara bıraktım. Gönüllü Katılım Formu'nda bu görüşmenin terapötik bir görüşme olmayacağı bilgisi yer alıyordu ve görüşme sırasında da görüşmenin bir terapi amacı olmadığını söylemiştim. Ancak bir katılımcı, deşifreleri okuduktan sonra bana “teessüflerini iletmişti” bir mesaj göndererek, kendisinin benden böyle bir beklentisinin olabileceğini düşünmemin onu üzdüğünü söyledi. Ben de kendisini arayarak bu üzüntüsünü dile getirmesinden ötürü çok mutlu olduğumu, ancak bir yanlış anlaşılma olduğunu söyleyerek kendimi ifade ettim. Bu ifadeyi, araştırmanın en başında, daha henüz hiçbir konuşma yapmamışken tüm katılımcılara iletmişim, görüşmenin amacının terapi değil anlama, ortaya çıkarma hedefli bir araştırma olduğunu ve bunu görüştüğüm kadınlara söylememin ise etik gereklilikten kaynaklandığını kendisine açıkladım. Ayrıca görüşme sırasında kendisinin zaten ruh sağlığı desteği aldığını bana ifade ettiğini, bu açıdan da böyle bir izlenimim olmasının mümkün olmadığını anlatmaya çalıştım. Katılımcı hemen beni anladı ve “Bazen fazla alınganlık yapabiliyorum” diyerek kendisini ifade etti. Katılımcının bu tepkisiyle ilgili olarak, gerçekliği tartışılır bir şekilde, şöyle yorumlar yaptım. Belki de bu cümle onda “ben terapi ihtiyacı olan birisi olarak mı görülüyorum” duygusu yarattı ve bu durum onu rahatsız etti. “Bir araştırmacı neden böyle bir varsayımla yaklaşıyor” diye de bunu kendi zihninde oturtamadı. Ya da suçlandığını hissederek savunmaya geçti. Bu deneyim, sonradan deşifreleri göndermiş olmanın ve kurulan açık iletişimin ne kadar önemli olduğunu göstermiş oldu.

Görüşmeler sırasında yanımda rehber bir form (Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yönergesi, Ek 6) buldurdum. Araştırma kapsamında kadınlara açık uçlu formatta yarı yapılandırılmış deneyim, davranış, düşünce, duygu, demografik bilgileri anlamaya çalışan sorular yönelttim. Bu yönerge araştırmanın sınırlarının belirlenmesi ve görüşmeler sırasında kolaylık sağlaması açısından çok yardımcı oldu. Soruların yöneltmesi aşamasında, genel sorularla başlayarak öncelikle kadınlar ile aramdaki etkileşimin gelişmesine olanak tanıdım ve görüşmenin aşamalı olarak derinleşmesine özen gösterdim. Önce katılımcının yaş, medeni durum, eğitim ve gelir getiren bir işte çalışma durumu gibi demografik özelliklerine ilişkin tanımlayıcı bilgileri aldım. Ardından çocuklukta

yaşadıkları baskılar, bu baskılarla mücadele etme yöntem ve stratejileri, ensest saldırı süresince ve sonraki süreçte kendini toplama gücü stratejileri, kadınları engelleyen ve destekleyen mekanizma, kişi ve etmenlere ilişkin sorular, sosyal hizmet politika ve uygulaması için önerileri, benzer saldırıyı yaşayan kişilere önerileri ve en son geleceğe dair yapmayı planladıkları düşleri/hedefleri ile görüşmeyi sonlandırdım. Görüşmelerde ve görüşmelerden hemen sonra ise, zihnimde her şey taze iken kendi notlarımı aldım (Patton, 2015, ss.692-693). Böylece hem sonradan bilişsel sürecimde işlenmeden ilk izlenimlerimi kayıt etmiş oldum, ki bu benim yorumlarımın onların anlatılarını fazlaca boyamasının önüne geçti, hem de zamanla unutulabilecek bazı ayrıntıları not etmiş oldum. Hiç unutmuyacağımı sandığım şeylerin zamanla nasıl da silikleştiğini bildiğimden, hafızama gereğinden fazla güvenmedim.

Araştırma devam ederken, aslında “Yaşadığın ensest saldırı aileye olan bakışını değiştirdi mi? Değiştirdiyse bu değişim nasıl oldu?” ve “Cinsellik veya ensest tabu olmasaydı da senin üzerindeki etkisi aynı mı olurdu? Aynı olmazsa nasıl bir fark olurdu?” sorularının yanıtlarının da anlatılarda ortaya çıktığını ancak Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yönergesi’nde yer almadığı için her kadına sormamış olduğumu fark ettim. Bu nedenle görüşmeyi yapmış olduğum bazı kadınlara bu soruları geri dönerek yeniden sormuş oldum. Kadınlara yaptığım tüm mesajlaşmaları da, onların onamını alarak analize dahil ettiğim anlatıların bulunduğu metne ekledim.

Araştırmanın saha aşamasındaki deneyimlerim, kadınların “hassas konular” üzerinde konuşurken samimiyet hissetmek ve güven duymak istediklerini gösterdi. Çoğu kadın “sizin samimiyetiniz bu çalışmada yer almamı kolaylaştırdı”, “sizi önce internetten araştırdım ve güvenilir birisi olduğunuzu anladım” gibi söylemlerde bulundular. Gerçekten de, “Araştırmanın Özneleri” başlığında da değindiğim gibi, ilk aşamada araştırmaya katılmak konusunda çekimser olan bazı kadınlar, internet üzerinden yaptıkları araştırmalar sonucunda bana ilişkin olumlu bir izlenim edinip sonrasında beni arayarak araştırmaya katılmak istediklerini söylediler. Bu durum beni güvenli bulmaları açısından sevindirici olduğu kadar, kadınların tekrarlı travma yaşamama konusunda kendilerini korumaları açısından güçlenmiş olduklarını da gösteriyordu. Bu noktada araştırmacının etik kırmızı çizgilerinin olması çok önemliydi ve ben de temel olarak özel hayatın gizliliğine, mahremiyete, anonimliğe özen göstererek, öncelikli olarak zarar vermeme prensibi ile görüşmelerimi tamamladım. Görüşmeler sırasında katılımcıları zorlayacak, engelleyecek, aşırı bir biçimde yönlendirecek ve baskı hissettirecek bir yaklaşımdan uzak durmaya çalıştım. Öznelerin deneyim, duygu ve düşüncelerini kendi ifade ediş şekilleriyle, kendi kullandıkları terimlerle,

sembollerle ve sözcüklerle anlatmasına olanak tanıdım. Ensest saldırıya ilişkin konuşma ve sorularda, saldırı anının/anlarının irdelenmesinden özenle kaçındım ve soruları saldırının yaşamın hangi döneminde, hangi koşullarda gerçekleştiğini, ne süreyle bu saldırının yaşandığını, saldırı sonrası kendini toplama süreçleri ve stratejilerini anlamaya yönelik olarak sınırlandırdım. Bu nedenle de saldırı biçiminin ne olduğu, katılımcıların anlatmayı tercih ettikleri derinliği ve ayrıntısıyla anlatılarda yer aldı. Bazıları saldırı anının/anlarını ayrıntısı ile anlatırken, bazıları bu bilgiyi tamamen dışarıda bırakarak görüşmeyi sürdürdü.

Güç ve iktidar ilişkilerinin nedeni olan eşitsizlikler, feminist araştırmaların konusudur. Bu açıdan, araştırmacı ile araştırılan arasındaki ilişkiyi düşünömsellik bağlamında ele almak da bunun önemli bir parçasıdır. Ben de görüşmeleri araştıran ve araştırılan arasındaki hiyerarşik ayrımı ortadan kaldırma ilkesi ışığında gerçekleştirmeye çalıştım ve temel olarak tüm katılımcılarla eşitlikçi bir ilişki kurmaya çaba gösterdim. Zaman zaman kendi yaşam deneyimlerimi ve hatta yaşadığım çocukluk travmamı onlarla paylaşarak benzerlik kurmaya çaba gösterdim. Araştırmada hem araştırmacı hem de gözlemci olarak yer almaya çalıştım. Özneler araştırmının planlanması aşamasına dahil olamadılar. Ancak alan pratiğini öznelerin araştırmaya katılım süreçlerini kendilerinin yönetmesine olanak tanıyacak şekilde ayrıntılandırdım. Bu açığı ayrıca, görüşmeler sırasında süreci onlarla birlikte yürüterek ve deşifreleri katılımcılara göndererek kapatmayı tercih ettim. Araştırmanın sonucunda, benim sorularıyla değinmediğim ancak kendilerinin söylemek istediği herhangi bir şey olup olmadığını sorarak, kendilerini istedikleri şekilde ifade edebilmelerinin önünü açmış oldum. Bir katılımcı bana ‐Hocam‐ diye hitap ediyordu, ancak bu noktada da bana hitap biçimlerinde kendilerinin karar sahibi olmasını öncelediğimden herhangi bir müdahalede bulunmadım. Bir araştırmacı olarak merak eden, anlamaya çalışan ve aslında kendi deneyim, birikim ve sınırlarıyla anlamaya çabalayandım. Herbir görüşmeden sonra kendimi gözden geçirip, görüşmeye dair saptamalarım doğrultusunda kendimi değiştirmeye çalışarak bir sonraki görüşmeyi yaptım.

Aldığım eğitimler, donanımım ve deneyimlerime karşın, sahanın en başında, görüştüğüm kişilere zarar vermemek için ben de gerginlik yaşamıştım. Ancak görüşmeler ilerledikçe ve paylaşımlar arttıkça korkularımı, yalnızlık duygumu üzerimden atmaya başladım. Yanıtlamakta zorlanabileceklerini veya kendilerini rahat hissetmeyebileceklerini düşündüğüm ya da hissettiğim sorularda, Patton'un da (2015, s.733) önerdiği gibi, ‐görüştüğüm kişiyi, meselede ne kadar derine ineceği konusunda partner yaptım‐ ve bu konudaki sınırı onların çizmesini sağladım. Onların da bu

süreçte birer etkin özne olduğunu düşünmek, araştırmanın “bir ucundan da onların tuttuğu” hissini verdi ve zaman zaman görüşmelerde de kendilerine söylediğim gibi aslında bu tezi beraber ortaya çıkarmaya başladığımızı düşündürdü. Bu düşüncem tezin yazım aşamasında da onların elini hep omzumda hissetmemi sağladı ve bu benim için çok değerli bir destektir. Bunu kendilerine görüşmeler sırasında da ifade ettim ve tüm bu yaptıklarım aslında katılımcı ve araştırmacı arasında eşit ilişki kurmak ve hiyerarşik ilişkilenden uzak durmak açısından da önemlidir. Sonuç olarak görüşmeleri, karşılıklı olarak söylenilmek istenilenlerin ifade edilmesinin ardından, uygun bir zamanlama ile, kadınlarla beraber sonlandırdık.

Aslında araştırmanın başındaki kurgum istekli olanlarla, tez araştırmasından bağımsız olarak, alanda uzman bir psikiyatrist tarafından 3 aylık bir sağaltım programı gerçekleştirilmesiydi. Destek grubu çalışması olarak böyle bir planın kesin olmadığını ancak uygulamaya geçmesi halindeki isteklilik durumlarını da kadınlara görüşmelerimde sordum. Araştırmanın sonraki sürecinde pandeminin yaşanması, araya zaman girmesi ve yaşam normallerinin değişmesi nedeniyle destek grubu çalışması bir plan olarak kalmış oldu.

Patton (2015, s.723), görüşmelerin birer müdahale (intervention) olduğunu, kişilerde bazı düşünce ve duyguları uyandırma konusunda da etkili olduğunu ve iki taraflı bir etki alanı olduğunu söylüyor. Bir adım ileri giderek, özellikle nitel araştırmaların, anketlerden ve diğer nicel yaklaşımlardan farklı olarak daha müdahaleci (intrusive) olduğunu ve daha fazla tepkisellik (reactivity) içerdiğini ileri sürüyor (Patton, 2015, s.724). Görüşmelerde bazen kadınların “bunu hiç düşünmemiştim” demeleri, bazı anlık keşiflerine tanıklık etmem ama aynı zamanda benim de onlarla konuşurken zihnimde farklı aydınlanmaların olması ve farklı gözlerin açılması bunun karşılıklı bir temas olduğunu, dönüştürücü bir yanı olduğunu ve aslında kurucu bir ilişki sürecinde temaların ortaya çıktığını görmemi sağladı. Bununla birlikte, bazı kadınların belleklerindeki ensest tanımlarının yaptığımız görüşme ile yeni bir perspektif kazandığını söylemeleri, bir kadının görüşme sırasında zihninin karanlıklarındaki bir anıyı aydınlığa kavuşturması ve görüşmeden sonra destek almayı düşüneneğini söylemesi, araştırmanın aynı zamanda bir müdahale biçimi olduğunu deneyimlememi sağlamış olan deneyimlerdi.

Görüşmelerde, kadınlarda doğrudan ensest saldırı ile bağlantılı herhangi bir kötü duygulanım durumum olmadığını düşünüyorum. Bu noktada Bursa'daki yetiştirme yurdu, çocuk yuvası ve sevgi evleri deneyimlerimi olumlu duygularla andım. Çok zorlandığım ama bana çok şey de katmış bir

süreç olduğunu bir kere daha kabul ettim. Ensest saldırının yaşanma şeklinin ayrıntılarına da hiç girmedim için bunun gördüğüm kişileri de rahatlattığını gözlemledim. Kadınlar geri bildirimlerinde bana bunu sıklıkla ifade ettiler. Hatta konuşmaktan keyif aldığını vs. söyleyip "biraz daha beraber oturabilir miyiz" diyen, "hiç beklediğim gibi olmadı, çok rahatlamış olarak ayrılıyorum buradan" diyen, "sorular bana asla kendimi rahatsız hissettirmede yani bu kapıdan çıkıp gittiğimde de 'ay niye katıldım?' dedirtmedi. O açıdan ayrıca teşekkür ederim." diyen, samimiyeti gördüğü için kendini açtığını söyleyen kadınlar da oldu. Bu ifadeler aslında kadınların ensest saldırı hakkında konuşabilecekleri noktaya geldiklerini yani güçlendiklerini gösteriyordu ve sorularla bir ilgisi yoktu.

Görüşüğüm kadınların 7'sinde özkıyım girişimi, 1'inde özkıyım düşünceleri, 3'ünde ise kendini ısırarak, canını acıtmak, kendini çizmek gibi kendine zarar verme davranışları vardı. Bu benim için yeni bir deneyimdi ve aslında alanyazın bana cinsel istismara maruz bırakılanlarda özkıyımın görülme olasılığı olduğu bilgisini vermiş olsa da, bunu somut olarak duymak ilk başlarda, onlara zarar verme kaygısı ile beni ürküttü. Araştırmacı kimliğimin ötesinde, bendeki mesleki sorumlulukları tetikleyerek psikolog olma rolümü harekete geçirdi. Görüşmeler ilerledikçe ve bu tip durumlarla tekrarlı bir şekilde karşılaştıkça, ruh sağlığı desteği almayanlara bu konuda önerilerde bulunma, onları destek almak konusunu düşünmelerini söyleme ve eğer gereksinimleri olursa bir uzmana yönlendirebileceğimi belirtme stratejisini izleyerek kendimi daha ileri gitme ve rol karmaşasına düşme noktasında engelledim ve sınırladım. "Kapanmış kutuları mı açıyorum? Yoksa o kutular zaten hiç kapanmıyor mu?" soruları zihnimde dolarken, zamanla, aslında onlara savunmasız demenin hem bir haksızlık hem de onları güçsüzleştirici bir tarafı olduğu bilincini geliştirdim. Dokunsam dağılacakmış gibi hissettiğim kadınların aslında çoktan dağılmış ve kendisini bilinçli bir şekilde yeniden inşa etmiş olduklarını görmem, yargılanmadan dinlenmenin ve anlaşıldığını görmenin kadınlar için ne kadar önemli olduğunu fark etmem bu açıdan rahatlamamı sağlayan diğer etmenlerdi.

Araştırmanın alan sürecinde yaşadığım bir deneyimin, ensest saldırıya maruz bırakılan kadınlara yönelik araştırmalarda dikkat edilmesi gereken bir önkoşul bilgisi sağlaması nedeniyle kuramsal açıdan önemli olduğunu düşünüyorum. Görüşüğüm, daha önce ruh sağlığı desteği almamış, konuyu ilk kez bu ayrıntısıyla araştırmada anlatan ve kendini toparlama sürecinde henüz belirli bir yol almadığını söyleyen bir kadında, tetiklenmeye ve katarsise bağlı durumlar gerçekleşebileceğini deneyimledim. Bu durum beni tedirgin etti ve görüşmenin ardından hemen hocam Prof. Dr. Selçuk

Candansayar'ı arayarak çıkmazımı ve kaygımı paylaştım. Kendisi benim kaygımdan arınmamı sağlayarak gerekenleri yapmış olduğumu, rahat olmamı söyledi. O an bir rahatlama sağladı bu konuşmamız. Ancak ertesi gün kendimi görüştüğüm kadını "kontrol etmemek" konusunda durduramadım ve iyilik halini anlayabileceğim içerikte, ancak doğrudan iyilik halini de sorgulamayan bir mesaj gönderdim. Görüştüğüm kişi çok iyi olduğunu, kendisini ne zamandır ilk kez böyle rahatlamış hissettiğini söyleyince bir kere daha rahatlayıp daha sonra "takip"i bıraktım. Ancak bu deneyim, bu tür araştırmalarda ruh sağlığı desteği almış olmanın ve/veya belirli bir oranda kendini toparlamış olarak tanımlamanın önemini gösterdi. Bu deneyimi bundan sonra yürütülecek araştırmalar için altını çizerek belirtmiş olayım.

Yalnızca Cook ve Fonow'un (1986) öznelere araştırma nesnesi gibi davranmamak adına öznelerin araştırmacıyla "geri konuşmasına" izin verme ve araştırmayı politik bir etkinlik olarak görme savı dışında alanyazın öznelerle görüşmeler sonrasında ilişkiyi kesmeyi öneriyordu. Tez İzleme Komitelerimde görüşmelerime ilişkin paylaşımlarımda hocam Prof. Dr. Selçuk Candansayar da, görüşme yaptığım kadınlarla ilişkiyi devam ettirmemem konusunda beni uyarıyordu. Bu uyarı, öncelikle, bütün yükleri yüklenmemem açısından beni korumak için çok önemli bir uyarı idi. Ancak bu konuda başarılı olamadığımı açıkça paylaşmam gerekiyor. Görüşmelerden sonra kadınlara deşifreleri gönderip onay almak ve sonradan keşfettiğim iki sorunun yanıtını görüşme deşifresinden çıkaramadığım bazı kadınlarla yeniden iletişim kurmak dışında benim ilişki sürdürmeye dair bir girişimim olmadı. Ancak görüştüğüm özneler bu konuda benden daha rahat bir şekilde iletişim kuruyorlardı ve belki de anlaşılabilir olmak onlarda böyle bir iletişimi devam ettirme isteği uyandırıyor. Sonrasında dava süreçleri sonuçlananlar, hayatlarına ilişkin başka gelişmeler yaşayanlar, yaşadıklarını kitaplaştırmak isteyenler, bana bu konuyla ilgili kaynak önerisinde bulunmak isteyenler, kendilerinde yeni birtakım durumlar keşfedenler vb. bana mesaj göndererek bana araştırma sonrasında temas etmiş oldular. Yaşadıklarını konuya özgü bir durum olarak nitelendirdim ve de ensest saldırı gibi bir konuda araştırma yapıyor olmanın da politik tarafını görerek aslında bütün bu ilişkilenenin bir savunuculuk eylemliliğinin ve sosyal aktivizmin bir parçası olduğunu kabul ederek kendimi anlamaya çalıştım. Ensest saldırıyı kadınların anlatıları yoluyla kamusal alana taşımak, politik olduğu gerçeğini somutlaştırmak ve dayanışmak, araştırma sürecime bu şekilde yansıyor.

Daha önce almış olduğum lisans eğitimim ve sonrasında çalıştığım yerlerde yürütülen çalışmalar daha çok nicel araştırma deneyimi kazanmam konusunda beni derinleştirmişti. Nitel araştırma hem

dil hem yöntem hem de süreç olarak benim için çok yabancıydı. Dolayısı ile herşeyi sayısallaştırma, belirli bir neden-sonuç ilişkisine bağlama, genelleme ya da patoloji arama eğilimim vardı. Ancak görüşmeler sırasında, farkındalığı çok yüksek bir kişinin bir anlatısı, sırf diğer öznelere tarafından tekrar edilmedi diye onu dikkate almamanın eksiklik olduğunu anladım. Feminist yaklaşım da, araştırmaya katılanlar içinde farklı olanların anlatılarını da incelemeyi, ters düşeni de söylemeyi gerektiriyordu. Yazım sürecinin başında, hatta belki hala metin içerisinde gözümde kaçmış örnekler vardır, ben dilini kullanmadaki zorluk, nesnellik dayatmam, bilimselliğin ve inandırıcılığın ancak öyle yapılandırılabilceğine dair inancım, beni sürekli “mektedir/maktadır” şimdiki zaman eki ile cümle kurmaya yöneltti. Araştırmanın sonunda geriye dönüp baktığımda, doktora tez çalışması sürecinin araştırma bilgime bu anlamda çok şey kattığını değerlendiriyorum. Feminist araştırma yöntemine ilişkin bazı incelikleri ise daha çok araştırmanın analizi sürecinde sonuçları yazarken fark ettim. Artık biliyorum ki, toplumsal ilişkileri odağına alan feminist çalışmalarda, araştırmacının gözlemi ve düşüncesi tarafından üretilenin nesnellliğini konuşuyorsak, o noktada gözlemleyen ve araştıranların düşünömselliğini gözetmek durumundayız (Harding, 1993, s.69). Dolayısı ile, tersinden okuduğumuzda yapılan işte araştırmacının duruşunun hissedilmesi, bu işin doğası ve bu, “nesnellığı” bozan bir durum değil. Sanırım tüm bu deneyimleme ve öğrenme sürecim bundan sonra yürüteceğim araştırmalarda benim için farklılık yaratacak.

Bu araştırmada bir anlamda feminist araştırma ile çocukluk araştırması birleşmiş oldu. Bazı durumlarda o zamanın çocuğunun sesi anlatılarda yer alırken, bazı durumlarda da o çocuğa ilişkin yetişkin bir akılla değerlendirmeler yapıldı. Kız çocuğunun yaş hiyerarşisi nedeniyle de farklı zorluklarla karşı karşıya kaldığının bilinci, güç ilişkilerini bu şekilde ele almama alan açtı. Anlatıların geçmiş zaman anlatısı olmasının, kişilerin bakışını ve yorumlayışını değiştirme olasılığı olsa da, çocukluk araştırmalarında gözden kaçmaya eğilimli olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini retrospektif bir bakışla görünür hale getirmeye çalıştım. Bu süreçte bir yandan kadınlara bakarken bir yandan da kendimi gözledim. Bursa’da “korunmaya muhtaç çocuklarla” çalışırken, ensest saldırıyı yaşayanların hikayelerine çok yakından ve olay daha yeni yaşanmışken tanıklık ve hatta bazı süreçlerine eşlik ettim. Ancak bu araştırmada, geçmişte kalmış birşeye baktım, saldırıyı yetişkinlerden dinledim ve süreçte diğerine kıyasla çok daha pasiftim.

Öznelere geçmiş zaman anlatılarına başvurmuş olmanın bir diğer sonucu ise, yeni uygulamaya geçmiş olan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) ve Adli Görüşme Odaları (AGO) gibi hizmetlere denk gelinmemiş olması idi. Ancak kendini toparlama gücüne dair daha derinlemesine bir kavrayış

geliştirmek için saldırının üzerinden zaman geçmiş olması gerekiyordu. Dolayısı ile bu konu, söz konusu uygulamalara yönelik deneyimleri ve uygulamaların etkilerini anlamak açısından ileride yürütülecek araştırmalar için öneri olarak ortaya çıkmış oldu.

Tez İzleme Komitesi toplantıları benim açımdan hep yol gösterici, zihin açıcı ve yüreklendirici oldu. Mesaili çalışıyor olmam tez çalışmama zaman ayırmamı oldukça engelliyordu ve hocalarımın beni motive etmeleri, beni araştırmaya nereden tutunduracaklarına dair kafa yormaları, tez çalışmasına dair tüm ilerlemelerimi dikkate alarak benim ufkumu açmaları bana çok yardımcı oldu. Danışmanım haftalık görüşmelerimizin yanısıra, tez yazma sürecinde olan ve hemen hemen benzer aşamalarda olduğumuz iki doktorant arkadaşımınla bir araya gelerek belirli aralıklarla tez yazma deneyimlerimizi paylaşmamızı, birbirimize geribildirimde bulunmamızı ve birbirimizi yüreklendirmemizi sağlayan “Ha Gayret” adını verdiğimiz grubun kurulmasına öncülük etti. Bu motivasyon grubumuz dara düştüğüm zamanlarda bana hep çok iyi geldi ve bunun bir iyi uygulama örneği olarak başka kişiler açısından da yararlı olacağına inanıyorum.

Görüştüğüm kadınların çoğu “*Tezi kim okuyacak, bunu mutlaka kitap olarak yayınlamalısınız*” diyerek seslerinin daha geniş duyurulması için bana yöntem göstermiş oldular. Deşifreler için geribildirimleri de beni çok mutlu etti. “*Harika bir iş yapıyorsun bence, emeğine sağlık.*”, “*Sadece şunu farkettim kendimde. Daha önce düşündüğümde bile çok gergin hissediyordum. Şimdi ise çok rahat okudum. İlginç bir şekilde. Bunun adı ne?*”, “*Sen de ebelerimden biri sayılırsın yani. Emeklerin için bin teşekkür. Çok ama çok faydalı bir şey yapıyorsun. Var gücümle destekliycem.*” gibi sözlerdi bunlar... Bir kadın ise görüşmemizde yer almayan bir önerisini deşifreyi ilettiğimde ek olarak mesajla bana gönderdi. Çok önemli bir somutlama olduğunu düşündüğüm için bana gönderdiği şekliyle burada yer vermek istedim: “*Ben ne yapacağımı bildiğimde sağaldım. O yüzden tavsiye olarak böyle bir durumda çocuklara, ebeveynlere ne yapacaklarını öğretmek... Ne yapılacağıının tarifi, haklara dayanan feminist bir yaklaşımla belirlenen politika, kurum ve uygulamaları gerektiriyor. ‘Ataerkilliği yıkmak gerekiyor’ un daha yumuşak ifadesi.*”

Hutchinson ve arkadaşları (1994), nitel görüşmelerin olası yedi yararını, görüşmelerin (a) bir arınma (katarsis) işlevi görmesi, (b) kendini onaylama ve doğrulama sağlaması, (c) bir amaç duygusuna katkıda bulunması, (d) öz farkındalığı artırması, (e) bir güçlenme duygusu vermesi, (f) iyileşmeyi teşvik etmesi ve (g) sessiz ve haklarından mahrum edilmiş kişilere ses vermesi (akt. Corbin ve Morse, 2003) olarak tanımlıyorlar. Yapılan çalışmalar, bireylerin bir araştırmaya

katılmayı, sosyal bir problemin çözümüne katkı sunmak açısından değerli bulduklarını gösterirken (Radford ve ark., 2011), cinsel istismar konusunda yürütülen ve açık uçlu soruların sorulduğu bir araştırma, katılımcıların %41'inin araştırmanın yaşam deneyimlerini gözden geçirmeleri açısından yararlı olduğunu, üçte biri onaylandıklarını hissettiklerini ve öz farkındalıklarının arttığını, %27'si ise güçlendiklerini ifade ettiklerini ortaya koyuyor (Disch, 2001 akt. Finkelhor ve ark., 2016). Bu araştırmada da kadınların konuşma ve duyulma gereksinimi vardı, anlattıkça güçlendiler ve belki araştırma dahi buna katkı sağlamış oldu. Bir görüşmede, küçük farkındalıklar sağlayarak görüşme yaptığım kadının iki saatlik anlatımda bile, başından sonuna bir farkına varma, değerini, yaptıklarını görme ve güçlenme yaşadığını deşifreleri okuduğumda daha net görmüş oldum. Bu araştırma görüştüğüm kadınların sesini duyurmak açısından da bana bir sorumluluk yükledi. Dilerim, yaşam, bu tezi kitaplaştırmam konusunda benim yanımda olur.

3.6. ETİK ÇERÇEVE

Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 9 Ekim 2018 tarihli toplantısında araştırma başvurum değerlendirilerek, ekte yer alan yazı ile (Ek 7) etik açıdan uygun görüldü. Onay almanın ardından "Veri Toplamaktan Öte Bir Deneyim ve Yaşantı Olarak Öznelerle İlişkilenebilir Özdüşünsel Bakış" başlığı altında sözünü ettiğim şekilde, herkesin açıkça anlayabileceği sade bir dil kullanarak hazırladığım Çağrı Mektubu aracılığı ile araştırmayı belirlediğim çerçevede duyurmaya başladım. Dünya Sağlık Örgütü'nün kadına yönelik aile içi şiddet araştırmalarına yönelik geliştirmiş olduğu Etik ve Güvenlik Kurallarını (WHO, 2001) baz alarak, araştırmaya katılım sağlamaya istekli olan kişileri korumak, etiketlenmelerini önlemek, kadınların araştırmaya katılımlarını istedikleri kişilere güvenli bir şekilde anlatmalarına olanak tanımak ve yaşanması olası diğer olumsuzlukları (hedef gruba uymayan kişilerin taciz amaçlı araştırmacıyı aramaları, bazı kişilerin araştırmaya katılmaya istekli kadınları olumsuz etkilemeleri, araştırmaya katıldıkları için kadınların yeni bir istismara maruz kalma olasılıkları vb.) bertaraf etmek amacıyla Çağrı Mektubunda tezin tam başlığı ve "ensest" sözcüğünü kullanmadığım gibi araştırmaya katılacak olanları etikleyecek ifadeler kullanmaktan da kaçındım. Finkelhor ve arkadaşlarının (2016), meseleyi doğru ve genel anlatım biçimiyle ifade etmenin en iyi strateji olduğu savından yola çıkarak, "ensest saldırı" kavramını doğrudan kullanmak yerine "çocuklukta bir yakınınız veya tanıdığınız tarafından maruz bırakıldığınız cinsel istismar" tanımını tercih ettim. Bu noktada belirli bir topluluğa, kuruma vb. ait öznelerle görüşmemiş olmam da damgalama riskini ortadan kaldırırken, etiklemeye neden

olmamak için yazım sürecinde de kullandığım ifadelerle olabildiğince özen gösterdim. Seçtiğim terminoloji ile de bu hassasiyeti destekledim. Çağrı Mektubunu tüm kanallardan duyurmayarak araştırmanın popülerleşmesini ve bu şekliyle katılımcıları rahatsız etmesini engellemeye çalıştım. Böylece gönüllü katılımı bozacak ve katılımcıları suistimal edecek herhangi tehdit içeren bir durum yaşanmasına engel olmaya çalıştım.

Her katılımcı ile bir öngörüşme yaparak araştırmaya ilişkin kapsamlı bilgi verdim. Açıklamalarımın herkes için anlaşılır olmasına dikkat etmekle birlikte, anlaşılmayan noktaların sorulması seçeneğini de defalarca görüştüğüm kadınlara sundum. Araştırmanın sonuçlarını öğrenmek ya da araştırmaya ilişkin herhangi bir soru sormak için görüşmelerden sonra da bana ulaşabilecekleri iletişim bilgilerini kendileri ile paylaştım.

Görüşmelerde, anlattıklarımın da çıkarsanabileceği şekilde gönüllülük ve isteklilik en önemli kriterlerimden bir tanesiydi. Bu nedenle, Gönüllü Katılım Formu'nda yer alan bilgileri aktararak araştırmaya katılım onamının yanısıra, görüşme kaydının deşifresinde ve anlatıları daha net bir şekilde aktarabilmem konusunda sağlayacağı kolaylığı belirterek ses kaydının yapılması için de kadınlardan sözlü onam almış oldum. Yüz yüze görüştüğüm bir kadın, yazılı onam vermeyi gereksiz buldu ve ben de bunu kendisinin kararına bıraktım. Kayıt alınmasına karşı çıkan bir katılımcı olmadı. Bu da verinin niteliği kadar, deşifre ve analiz sürecime de olumlu etki etti.

Kimlik bilgilerini, özel kişi ve kurum isimlerini, yerleri anonimleştirerek özel hayatın gizliliği prensibini yerine getirmiş oldum. İsteyenlerin takma isim kullanmalarına olanak tanıdım ve görüşmenin en başında bu seçimi kendilerine bıraktım. Ayrıca görüştüğüm kadınları tanımlayacak bilgi bütününe tez çalışmamda yer vermedim ve böylece gelebilecek olası riskleri bertaraf etmiş oldum. Kadınların anlatılarının gizliliği açısından tüm çözümlenme sürecini kendim gerçekleştirdim. İsimsiz olarak bir Microsoft Office Word dokümanı olarak kaydettiğim çözümlenmeleri bitirdikten sonra araştırma özneleri ile bağlantı kurarak, istemeyen iki kişi dışında hepsine çözümlenmelere ilişkin geribildirim vermeleri için dokümanları, onların tercih ettikleri yöntemlerle ilettim. Çözümlemiş ve öznelerin geribildirimleri doğrultusunda yapılan değişikliklerle son halini almış dokümanları, ilgisiz bir isim vererek, yalnızca şifre ile açılan kendi bilgisayarımda sakladım.

Nitel araştırmalarda etik konusunda en üzerinde durulan ilkelere birisi bireylerin onuruna, iyilik haline, güvenliğine zarar verecek uygulama ve yaklaşımlardan kaçınmaktır ve araştırmacı kişilere

ve kültüre göre inşa edilen “mahremiyet sınırı”nı gözetmek durumundadır (Kümbetoğlu, 2015, s.175). Dolayısıyla özellikle de ensest saldırı gibi bir konuyu çalıştığım için, aile, cinsellik, saldırının kendisini konuşurken kültürel normları ve bireysel olarak hassasiyet oluşturabilecek durumları gözettim. Araştırmanın konusu gereği, beden mahremiyetine ve özel alan mahremiyetine karşı bir hassasiyet olabileceğinden, ben de sınırlarımı çizerek ve gizlilik konularında hassas davranarak kimseye zarar vermeme ilkesiyle hareket ettim.

Esas olarak hassas konulara ilişkin aileden veya arkadaş çevresinden birisiyle konuşmak daha az stres yaratırken (Corbin ve Morse, 2003), ensest saldırı çalışıyor olmam bu anlamda beni aile bireylerinden ve yakın çevreden daha avantajlı bir yerde konumlandırmış oldu. Yüksek Lisans tezi çalışmamın konusu olan “kendini açma” kavramına farklı bir perspektifle yaklaşan “trendeki yabancı fenomeni”ni (Thibaut ve Kelley, 1959 akt. Altman ve Taylor, 1973) anımsadım. Nasıl ki sosyal yaşamlarla teması olmadığı için, trende karşılaşılan kişilere, yabancı olmalarına karşın en hassas konularda bilgi vermekten kaçınılmaz ise, ben de geleceğe dair bir ilişki vadetmediğim, herhangi bir tehdit oluşturmadığım, onları anladığım ve ortak bir hedef paylaştığımız için, öznelere ifadelerinde kendimi tehlikesiz birisi olarak düşündüm.

Kadınlarla, her birinin kendini güvende hissedeceği yer ve mecrada görüşmeyi yapacak şekilde sahayı planladım. Sorularımda merakım değil, araştırma ne gerektiriyorsa onu soru olarak yönelttim. Ayrıca, görüşme çerçevemin içeriğinde doğrudan ensest saldırı anını sorgulayan soruların olmaması da, katılımcıyı travmatize etmeyi engelledi diye düşünüyorum. Yine de yanıtlamak istemedikleri soru olduğunda veya araştırmaya katılmaktan vazgeçtiklerinde bunu bana her zaman söyleyebileceklerini ileterek onlara rahat hareket edebilecekleri bir alan tanıdım. Vazgeçmeleri halinde ise herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmayacaklarını kendilerine söyledim. Araştırmadan ayrılma durumu söz konusu olduğunda o zamana kadar edinilmiş bilgilerin araştırmaya dahil edilmeyeceğini de belirttim. Bu noktada yetişkin birer birey olmaları, çocuklarla yürütülen araştırmalarda akla gelen “eşit olmayan güç ilişkileri nedeniyle bir yetişkinin baskısı altında araştırmaya katılmayı kabul etme” riskini ortadan kaldırmamı sağladı. Ayrıca daha önce çocuk ihmal ve istismarı konusunda profesyonel olarak çalışmış ve görüşmeler öncesinde de süpervizyon desteği almış olmam kendimi daha güçlü ve güvenli hissetmemi sağladı. Ancak, yine de, konuşmaların travmatik yaşantıya ilişkin olumsuz duyguları tetiklemesi olasılığına karşı, öznelere araştırma sonrasında bir sorun yaşadıklarında bana ulaşabileceklerinin ve onları gerekli yerlere destek amaçlı yönlendirebileceğimin bilgisini verdim.

Erdoğan (2020, s.289), genel olarak feminist yöntem literatüründeki, araştırmanın planlanması, yürütülme süreci ve araştırma sonucunda üretilenlerdeki baskın rolü nedeniyle araştırmacının daha güçlü olarak görülmesi savının, araştırma sürecinin ve katılımcının araştırmacıyı dönüştürme potansiyelini gözden kaçırdığına vurgu yapıp, üstelik bu savın özdeşünümsellik ilkesiyle de çeliştiğini belirtiyor. Ben de kendi araştırmamda saha sürecinde, katılımcı bulma ağrıları çekerken, çoğu zaman kendimi güçsüz, çaresiz veya muhtaç hissettim. İlk başlarda görüşmeyi kabul etmemeleri veya görüşme tarihi belirlememize karşın süreç içerisinde randevuyu bilinmez bir zamana ertelemeleri, sonradan arayacaklarını söylerken bir daha kendilerinden hiç ses çıkmaması beni oldukça üzüyordu ve düş kırıklığı yaşamama neden oluyordu. Ancak daha sonra aslında bunun ne kadar önemli ve değerli bir şey olduğunu anladım. Ensest saldırı konusunda konuşmaya yeterince kendilerini hazır hissetmediklerini, tetikleyicilerden çekindiklerini, kendilerini bu anlamda koruma gereksinimi içerisinde olduklarını gösteriyordu. Ki bu, bir taraftan da sınır çekmek demektir ve katılmayanın o anlamdaki gücünün de bir göstergesi idi. Burada altının özellikle çizilmesi gereken bir çıkarımım var ki, bundan “Veri Toplamaktan Öte Bir Deneyim ve Yaşantı Olarak Öznelerle İlişkilenebilir Özdeşünümsele Bakış” başlığı altında söz etmiştim. Ancak önemli gördüğüm için, etik hassasiyetler kapsamında yeniden ele almakta yararlı buluyorum. Ruh sağlığımı iyileştirici herhangi bir destek almamış, daha önce ensest saldırı yaşantısını kimseyle paylaşmamış ve sonrasında belirli destek mekanizmalarına sahip olmayan kişilerle görüşmek görüşülen kişi açısından çok zarar verici ve hırpalayıcı olabilir. Bu nedenle, bundan sonraki araştırmalarda bu durumun bir araştırmaya katılım kriteri olarak alınmasını oldukça önemli görüyorum.

Katılımcıları, ön yargılarımdan arınmış bir şekilde, yargılamadan, zorlamadan dinlemeye özen gösterdim. Görüşme sırasında özneleri bütün dikkatimle dinlediğimi, kendilerine mimiklerim ve yüz ifadelerimle belli ettim. Duygusal olarak yoğunlaştıkları zamanlarda, sessiz kalarak veya onları anladığımı belirterek kendilerini toparlamaları için zaman verdim. Araştırma konusu ile ilgili sorularını mümkün olduğunca tatmin edici şekilde yanıtlamaya çalışırken, yanıtını bilmediklerimi ise araştırma sonrasında araştırıp kendileri ile paylaştım.

Turnitin Programı ile oluşturulan Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu Ek 8’de sunulmuştur.

3.7. ARAŞTIRMANIN ANALİZ SÜRECİ

Araştırmanın alan sürecinde, görüşmeleri yaparken anlatılarla ilk tanışmam gerçekleşmiş oldu. Bu süreçte unutmamak için çeşitli notlar da almıştım. Görüşme içeriğini unutmanın deşifreyi daha kolaylaştıracağını düşünerek mümkün olduğunca görüşmelerden hemen sonra deşifreleri yapmaya özen gösterdim. Bu bana görüşmeyi gözden geçirme ve bir sonraki görüşme için “dersler çıkarma” olanağı da sağlamış oldu. Çözümlemeleri yaparken ilk başta dinleyerek, motamot çeviri yapıyordum ancak bu yöntemin bana çok fazla zaman kaybettirdiğini fark ettim. Bunun üzerine kardeşimin önerisi ile “Transkriptor” diye bir deşifre programı ile tanıştım ve bu program çözümleme sürecime inanılmaz hız kazandırdı. Programa ses kayıtlarını yüklediğimde program bana çözümlenmiş dokümanı veriyordu. Elbette birçok hata ve atlama olduğundan her görüşmeyi, program aracılığıyla deşifre ettirdikten sonra tek tek üzerlerinden geçerek doğruluk açısından kontrol etmiş oldum. Araştırma özneleri ile çözümlmelerimi paylaşarak metinlere son halini verdikten sonra, 437 sayfa çözümlmeyi tekrarlı bir şekilde okuyarak analize devam ettim ve gözden geçirirken anlatıları özel isimlerden ve gizliliği bozacak bilgilerden arındırdım. Böylece veri temizleme veya verileri hazırlama aşamasında özel isimlerin ve kişinin ifadelerinin anonimleştirilmesini sağlayarak tanınır olma ihtimalini ortadan kaldırmaya çalıştım.

Verilerin analizinde “*Refleksif Tematik Analiz (Refleksif TA)*” yöntemini kullandım (Braun ve Clarke, 2006, 2016, 2021; Jankowski, 2017). Bu yöntemi kullanmamdaki gerekçelendirmemi ise, esnek bir sistematik sunması, kuramsal çerçeve ile verileri yoğurabileceğim bir düzlem ortaya koyması, öznel durumları daha geniş toplumsal durumlar içerisinde konumlandırma şansı vermesi, özdeşimselliğimi analiz sürecine katmama ve kodların, temaların oluşturulma sürecinde etkin olmama olanak tanınması, böylece feminist araştırma yöntemini tamamlayıcı bir araç olması ve kodladığım tüm anlatı parçalarını sistematik bir şekilde görünür kılmaya imkan vermesi olarak belirtebilirim. Analizi Braun ve Clarke’ın (2006) Refleksif TA için sundukları yol haritasını benimseyerek 1) veriyle yakınlık kurma, 2) birincil kodların üretilmesi, 3) temaların aranması, 4) temaların gözden geçirilmesi, 5) temaların belirlenmesi ve isimlendirilmesi, 6) rapor yazımı aşamalarından geçerek gerçekleştirdim.

Veriyi özümsemek için tekrarlı okumalarla veri ile yakınlık kurma aşamasında zihnimde bazı anlam birimleri oluşmuştu. Satır satır kodlama yaparak (line by line - open coding), herbir koda

eşit önem verdim. Refleksif TA’da kodlar sabit olmadığından sürekli olarak değiştirme olanağını kullandım ancak bu aynı zamanda benim için zaman alıcıydı. Ürettiğim kod sayısı da sürekli olarak değişmiş oldu. Kavramsallaştırma sürecimde, ensest saldırı, kendini toparlama gücü ve güçlenme alanyazınına uygun sözcükler ve karşılıklar bulmaya özen göstererek epistemolojik çerçeve içerisinde kalmaya çalıştım. Kodlama yaparken, feminist araştırma yöntemindeki öznelere kendi anlatılarını öne çıkarma yolunu seçerek, bazı kodlarda doğrudan kadınların kullandıkları sözcükleri anlatı içerisinden olduğu gibi çektim (*invivo coding*).

Kodlamaları yaptıktan ve kodlu metin parçalarını oluşturduktan sonra, “kodlar neye işaret ediyor?”, “kod örüntüleri neler” sorularına verdiğim yanıtlar doğrultusunda, kendini toparlama gücünü kavramsallaştırmamın temelini de destekleyecek şekilde, nedene, sürece, içeriğe, bağlama, eyleme ve etkiye dair bütünlüklerini dikkate alarak belirlediğim kodları eksenel kodlama (*axial coding*) yaparak kategorileştirdim. Kategorileri belirlerken, iç homojenlik (*internal homogeneity*) ve dış heterojenlik (*external heterogeneity*) kriterlerini (Patton, 2015, s.811) dikkate alsam da bazılarını birbirinden net sınırlarla ayırmakta zorluk yaşadım. Araştırma sorularım, alanyazın bilgisi ve araştırmamın temelini oluşturan kavramsal ve kuramsal çerçevem doğrultusunda kategorileri birbirleri ile ilişkilendirerek temaları belirlemiş oldum ve son olarak temaları birbirleriyle karşılaştırmalı olarak kontrol ettim. Biraz daha somutlaştıracak olursam, araştırma sorularım doğrultusunda ensest saldırıda kendini toparlama gücünü engelleyen ve destekleyen kişi, etmen ve mekanizmaları, kullanılan stratejileri gözeterik tema, alt tema ve kategorileri oluşturdu. Sonuç olarak ortaya çıkardığım çerçeve 3 ana tema, 7 alt tema ve 34 kategoriden oluştu. Bu noktada, her tümevarımda biraz tündengelim olabileceği varsayımıyla, tümevarım ve tündengelim eşzamanlı olarak kullanmış olduğumu fark ettim. Analizde yerine göre semantik/yüzey anlamları (*obvious/surface meaning*) veya yüzey anlamının ötesine geçerek örtük anlamları (*latent-implicit meaning*) kullandım (Braun ve Clarke, 2006, 2019). Epistemolojik yaklaşımım da bu sürece altyapı oluşturmuş oldu. Son olarak, kodlu metin parçalarını ilgili alt kategorilerin altına yerleştirerek yorumladım. Daha sonra yorumlarımı alanyazın bilgisiyle bağlantılandırarak raporlamayı sonlandırmış oldum.

Braun ve Clarke’ın (2006) iyi bir tematik analiz için önerileri doğrultusunda, anlam birimlerinin yorumlanması aşamasında, kadınların anlatılarını değiştirerek başka sözcüklerle anlatmanın (*paraphrase*) yanında, araştırmacı olarak kendimi eleştirel, yorumlayıcı ve etkin bir şekilde konumlandırımdım. Verilerin tek başına hiçbir şey göstermediğini, temaları inşa edenin

araştırmacının kendisi olduğunu, ortaya kendiliğinden bir şey çıkmadığını, yaklaşımım, yöntemim, sorularım ve benim bakışaçımın belirleyici olduğunu somut olarak deneyimlemiş oldum. Özdüşünümsel sürecimin anlatımını özel olarak “Veri Toplamaktan Öte Bir Deneyim ve Yaşantı Olarak Öznelerle İlişkilenmeye Özdüşünümsel Bakış” bölümünde yapmış olsam da, tez metninin bütününde sürekli olarak araştırmadaki özdüşünümsellik etkilerini vurgulamayı ve öne çıkarmayı önceledim.

Tabi ki tüm bu analiz çerçevesini oluşturma süreci bu kadar net ve tek yönlü bir şekilde ilerleyemedi (Braun ve Clarke, 2006). Birçok durumda yeniden geri dönmek, kodlamaları sürekli değiştirmek ve analiz çerçevemi yeniden yapılandırmak durumunda kaldım. Hemen hemen bütün verileri belirli bir kategori altına alabildiğimden gruplayamadığım yüzen veri olmadı diyebilirim. Kodlamaları Word üzerinde “Açıklama” olarak yapmam, Word programının “Görünüm” sekmesi altında yer alan “Gezinti” bölmesinden kodlarıma kolay ulaşmamı sağladı ve bu da analiz sürecimi çok kolaylaştırdı.

Araştırmanın tasarım aşamasında verileri değerlendirirken çocukluk (10 yaş ve altı), ergenlik (11-17 yaş arası) ve yetişkinlik (18 yaş ve üstü) olmak üzere üç dönemi baz almayı ve bu şekilde boylamsal ve karşılaştırmalı bir bakış geliştirmeyi planlamıştım. Ama görüştüğüm kadınların çoğu ensest saldırının başlangıç ve bitiş tarihlerini net anımsamıyor olması, farklı yaş dönemlerinde kendini toparlama gücünün nasıl olduğu ve kullanılan stratejilerdeki değişimlere dair anlayış geliştirmem mümkün olamadı. Ancak yaşa ilişkin gelişim ve donanımların da her özne için farklı olduğunu keşfetmem beni, ensest saldırı ve kendini toparlama gücü bağlamını yaştan bağımsız başka kategorilerle yapılandırmanın daha doğru olacağı sonucuna götürdü.

Son olarak şunu belirtmekte yarar görüyorum ki, hiçbir açıdan, verilerin analizini tek bir betimleyici şekilde yapmak mümkün değildi; kaldı ki feminist araştırma yöntemini seçerek ben de kendime böyle bir amaç koymamıştım. Analiz aşamasında zaten literatürde kodlanmış olarak yer alan bilgi parçalarıyla karşılaştığımı fark ettim. Bu farkındalık bana literatürle birlikte özneler arasındaki benzerlik ve farkları ortaya koyma yönünde bir olanak sağladı. Ancak her durumda, elde ettiklerimi etiketlemeden, koşula bağlamaya çalışarak, güçlenme perspektifiyle ele alarak, çoğunlukla da yapısal eşitsizlikler, baskılar ve ayrımcılık ekseninde dolaşarak ve öznelerin etkin özne olmalarını temel alarak “Ensest saldırı açısından riskler neler?”, “Ensest saldırının ortaya çıktığı koşullar, etkileri ve sonuçlarının kendini toparlama gücü açısından işaret ettiği ortaklıklar

veya kendine özgü özellikler neler?”, “Ensest saldırı hayatın hangi alanında kendini toparlama gücü ve stratejileri bağlamında değişiklik yaratmış?”, “Ensest saldırıda kendini toparlama gücü ve bununla bağlantılı olarak güçlenme temelinde sosyal hizmet kuram, politika ve uygulamalarıyla nasıl bir temas olabilir?” ve “Bu temas bireysel ve/veya toplumsal dönüşümü nasıl sağlayabilir?” sorularının yanıtını bulmaya yönelik bir analiz çerçevesi geliştirmeye çalışarak yol aldım. Bu yolun sonunda ulaştıklarımı “Analiz” başlığı altında açıklamaya çalıştım.

4. BÖLÜM: ANALİZ

Çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılan kadınların kendini toparlama gücü ve stratejilerini konu alan araştırmamda, 15 kadınla yaptığım birebir görüşmelerin sözcük sözcük (verbatim) çözümlmelerini yaptıktan sonra refleksif tematik analiz yöntemi ile gerçekleştirdiğim analizde 3 ana tema, 7 alt tema ve 34 kategoriye ulaştım. Kodların yapılandırılması ve temaya dönüştürülmesi süreci, kuramsal çerçeve ve araştırma sorularının yol göstericiliği ile oldu. Bununla birlikte, temaları oluştururken kendini toparlama gücünde hem süreçsel, sürekli, yani zamana dair bir perspektifi gözettim, hem kendini toparlama gücünü tanımlayış biçimindeki yapıya/özelliğe/kapasiteye, sürece, stratejiye ve sonuca vurgu yapan özelliklerin hepsini görünür kılabileceğim bir kurgu yapmayı seçtim.

Yukarıda kısaca değindiğim bağlamda ilk ana tamam ensest saldırıyı “yıkılmış bir ev”, kendini toparlamanın olmadığı süreci ise “enkaz altında mücadele etmek” metaforu ile betimlemeyi seçerek “Yıkılmış bir evin enkazında toplumsal ve öznel prangalarla mücadele etmek” olarak belirledim. Bu tema altındaki alt temalarımı ise engelleyici toplumsal norm ve yapılar ile öznel duruma bağlı unsurları ayrıştıracak şekilde “Ensest saldırıda kendini toparlama gücüne çelme takan kemikleşmiş toplumsal normların ve yapıların oluşturduğu engeller” ve “Ensest saldırıda kendini toparlama gücüne ilişkin öznel duruma bağlı olarak ayağa takılan taşlar” olarak iki bölümde ele aldım. Birinci ana temamda kendini toparlama gücüne etki eden etmenleri, başka bir anlatımla kendini toparlama gücünün yapıya, kapasiteye ve özelliklere bağlı halini tersinden ele alarak bir anlamda güvenliği tehlikeye sokan ve zorlaştırıcı unsurları, engelleri, aşılması ve değiştirilmesi gereken durumları ortaya koymayı hedefledim. Böylece bu bölümün özellikle koruyucu ve önleyici sosyal hizmet politika ve uygulamaları açısından da yol gösterici bir bakış içermesini sağlamaya çalıştım. Ayrıca meseleyi toplumsal yapı, eşitsizlikler, ayrımcılık ve tahakküm sistemi içerisinde bir yere oturtmak açısından da böyle bir ana temaya gereksinim olduğunu düşündüm.

İkinci ana temamda ensest saldırıda kendini toparlama gücünde destekleyici kişi, etmen ve mekanizmalarla birlikte, kullanılan stratejileri içerecek bir kurgu yapmaya çalıştım. İkinci ana temayı “Enkazdan çıkmayı ve zincirlerden kurtulmayı keşfetmek: Özgürleşmeye doğru giden yolun taşlarını örmek” olarak adlandırdım. Yine bir öncekinde olduğu gibi ifadelerimi güçlendirmek için metaforlardan yardım alarak, ensest saldırının durmasını enkazdan çıkma, toplumsal baskı ve

tahakkümün sonlanmasını da zincirlerden kurtulmak olarak tanımladım. Bu temanın adını koyarken, baskı ve tahakkümden kurtulma, özgürleşme noktasında bir değişme ve dönüşmeye başlama ve aynı zamanda bunun için de belirli stratejiler uygulamaya karşılık gelecek şekilde sözcükleri seçtim. Burada öznelerin etkin rolünü vurgulamak için keşfi ve yürüyecekleri yolun taşını örme eylemini öznelerin kendisine verecek bir ifadeyi tercih ettim. İkinci ana temayı oluşturan alt temaları “Enkazdan çıkarken ve zinciri koparırken ilkyardım çantasındaki: Özel donanım ve güçler”, “Direniş ve karşı koyma stratejileri” ve “Eleştirel bilincin gelişmesi: Deneyimin ve anlamın bilince dönüşmesi” olmak üzere dört başlık altında topladım.

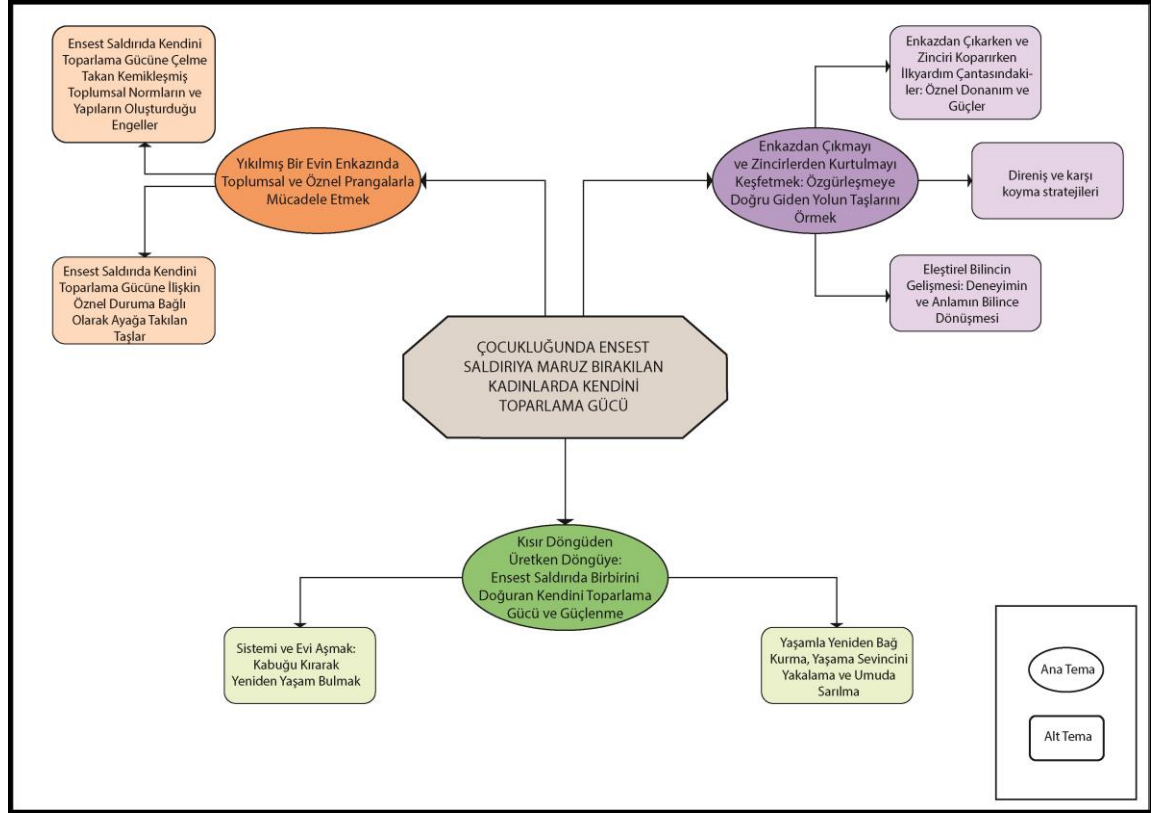
Üçüncü ve son ana tamamı ise, “Sistemi ve evi aşmak: Kabuğu kırarak yeniden yaşam bulmak” ve “Yaşamla yeniden bağ kurma, yaşama sevincini yakalama ve umuda sarılma” alt temalarını içerecek şekilde “Kısır döngüden üretken döngüye: Ensest saldırıda birbirini doğuran kendini toplama gücü ve güçlenme” olarak belirledim. Bu ana temada ise, bir yandan kendini toplama gücünü bir “sonuç” olarak ele alırken, diğer yandan da ensest saldırıda kendini toplama gücü ile güçlenmenin birbirini yeniden üretmesine dikkat çekmek için “kısırdöngü ve üretken döngü” karşıtlığını kullandım. Bu ana tema ve alt temalarda yine öznelerin etkinliğini öne çıkaracak, özneleri değişim ve dönüşümün birinci kişisi yapacak ve artık ilk baştakinden farklı bir kimliğe sahip olduklarını vurgulayacak bir kurguyu tercih ettim. Kadınların gerek ensest saldırı yaşayan diğer bireylere önerilerini, gerekse politika ve hizmetler açısından önerilerini bu bölüm altında ele almayı uygun gördüm.

Analiz Bölümünün kurgusunda, öncelikle her kategoriye salt öznelerin anlatılarıyla yorumlamayı böylece öznelerin anlatılarını ve araştırmanın bulgularını öne çıkarmayı amaçladım. Daha sonra ise her ana temaya ilişkin sonuçları alanyazın bağlantısı kurarak, o ana temanın anlatımının sonunda ayrıca yorumladım. Analiz bölümünde yer verdiğim örnek alıntılara ilişkin bir konuya açıklık getirmek isterim; bu seçimde “adaletli bir dağıtım yapmak” değil, “o meseleyi en iyi aktaran anlatıyı seçmek” gibi bir yol izledim. Sonuç olarak bunun bütün kadınlar açısından daha yararlı ve tercih edilir olacağını da düşündüm. Görüştüğüm bütün kadınların kendilerini çok iyi ifade eden ve meseleyi farklı yerlerinden ele alan kişiler olmaları, bu anlamda çok görünür bir haksızlık yapmamak” konusunda da bana yardımcı olmuş oldu.

Araştırmamın ana tema ve alt temalarını içeren harita Şekil 1’de görülebilir.

Şekil 1.

Çocukluğunda Ensest Saldırına Maruz Bırakılan Kadınlarda Kendini Toparlama Gücü Ana Tema Haritası

4.1. YIKILMIŞ BİR EVİN ENKAZINDA TOPLUMSAL VE ÖZNEL PRANGALARLA MÜCADELE ETMEK

Analiz sürecinde belirlediğim ilk ana tema “Yıkılmış bir evin enkazında toplumsal ve öznel prangalarla mücadele etmek” oldu. Bu ana tema, araştırma sorularımdan “Ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kadınların kendilerini toparlamalarını engelleyici kişi, mekanizma ve etmenler neler olmuştur?” sorusuna karşılık geldi. “Ensest saldırıda kendini toparlama gücüne çelme takan kemikleşmiş toplumsal normların ve yapıların oluşturduğu engeller” ve “Ensest saldırıda kendini toparlama gücüne ilişkin öznel duruma bağlı olarak ayağa takılan taşlar” alt temalarıyla ele aldığım bölümde, ensest saldırı sonrası kendini toparlama gücü açısından olumsuz olan, zorlaştırıcı, tehdit

edici ve engelleyici etmenleri toplumsal bağlamıyla ve saldırıya bağlı öznel bağlamıyla, 11 kategori altında analize dahil ediyorum.

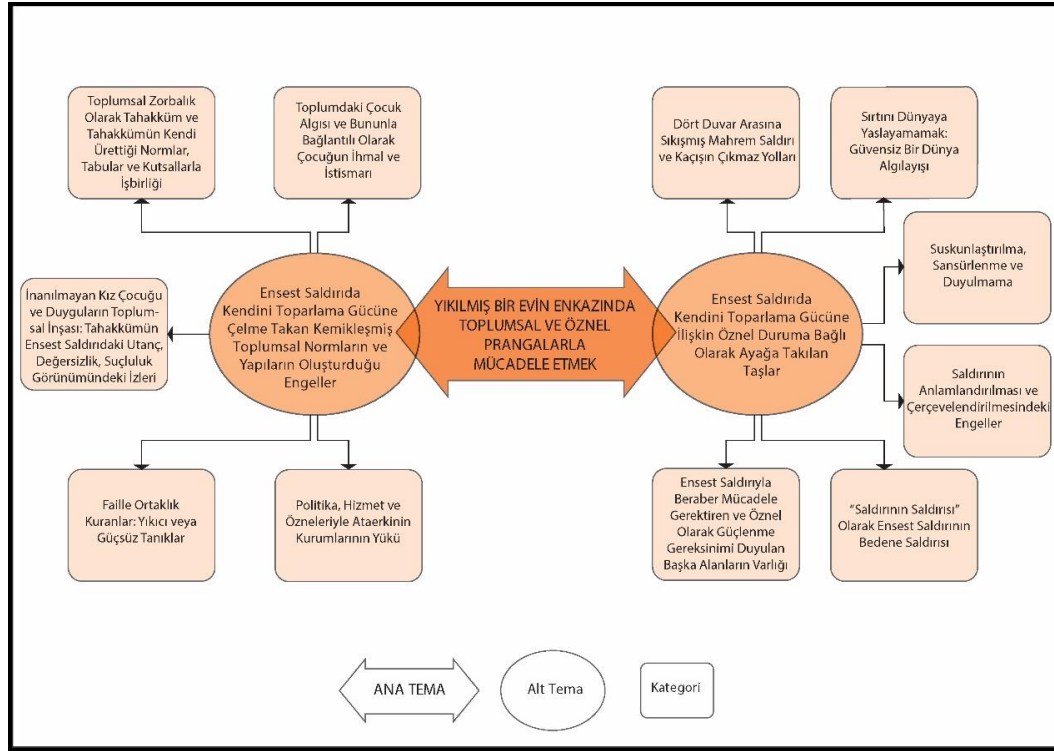
Bu ana temaya ilişkin belirtmek istediğim önemli bir nokta var ki, o da, öznel durumların da aslında bireyin güçsüzlüğüne işaret etmediği, “kişisel olanın politik olması” ilkesi doğrultusunda, eşitsizlik, ayrımcılık ve baskı ortamında ortaya çıkması nedeniyle politik bir mesele olduğudur. Konumlandırma bir tür yöntembilimsel araçtır ve öznelerin kendilerini, olayları, ilişkilene biçimlerini, deneyimlerini konumlandırmalarını analiz etmek, bazı anlatıları belirli güç ve tahakküm ilişkileri paydasında anlamaya olanak sağlar. Öznelerin konumlandırmaları toplumsal, kültürel, sosyal ve politik olarak yapılandırılmıştır. Dolayısı ile ensest saldırıda kendini toparlama gücünün, kadınların anlatılarında, güç ilişkileri ile tahakküm, baskı, kutsallar, tabular ve yıkıcı normlar odağında anlaşılmasını önemli buluyorum. Bu anlamlandırmanın toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve yaşa dayalı hiyerarşik ilişkileneden bağımsız olmadığını belirtmekte de yarar görüyorum. Anlatılar, toplumsal olanın nasıl anlamlandırılıp ifade edildiğiyle birlikte nasıl pratik edildiğine de odaklanıyor. Bu noktada ataerkinin kurumları, politika ve hizmetleri, yıkıcı ve güçsüz tanıklar ile tüm bu yapıların özneler üzerindeki yansımaları devreye giriyor. Ensest saldırı özelinde ise, mekan ve bağlar odağında aile, evle bir şekilde ilişkilenen fail, güçlenme gereksinimleriyle de maruz bırakılana dair anlatılar öne çıkıyor. Bu bölümde, ensest saldırının hangi koşullarda meydana geldiği, öznelerin yaşamlarında hangi alanlara ve/veya ne şekilde saldırdığı, baskı altındaki travmatik bellek ile toplumsal belleğin ortaklığında ne şekilde gizlendiği, ne şekilde görmezden gelindiği ve nasıl tepkiler aldığına dair kendini toparlama gücünü referans alarak bir çerçeve sunmaya çalışıyorum.

Bu ana tema altındaki alt tema ve kategoriler Şekil 2’de ayrıntılı bir şekilde görülebilir.

Şekil 2.

Yıkılmış Bir Evin Enkazında Toplumsal ve Öznel Prangalarla Mücadele Etmek Tema Haritası

4.1.1. Ensest saldırıda kendini toparlama gücüne çelme takan kemikleşmiş toplumsal normların ve yapıların oluşturduğu engeller

Ataerkin düzende, yaş hiyerarşisine de bağlı olarak güçsüz görülen özellikle kız çocuğunun denetimi devlet, aile, eğitim, hukuk, tıp ve din gibi çeşitli eril yapılar aracılığıyla sağlanıyor. Aile, devlet tarafından “makbul çocuk” ya da “vatana-millete hayırlı evlat” yetiştirme konusunda görevlendirilmiş, ataerkin değerlerin öğretildiği, üyelerinin evdeki eril iktidar sahibi (ki bu çoğunlukla baba oluyor) tarafından denetlendiği ve devletin uzantısı olarak görülen bir kurum. Bu bağlamda, evdeki eril kişi, diğer üyelerle birlikte, çocuğun davranışlarını, yaşamını ve bedenini de “ailenin reisi” olarak kendi kontrolünde görüyor ve bu, sistem tarafından da, kendisine hak olarak veriliyor. Böylece, tahakküm rejiminin devamını sağlayan aile, toplumsal normal ve kutsallarla koruma altına alınıyor ve kız çocuğunun maruz bırakıldığı ensest saldırı örtbas ediliyor. Sosyo-

politik olarak kız çocuğunun bedeninin bir mal olarak tanımlanması, onun kontrol edilebilir bir nesne olmasını meşrulaştırarak, bedenin erk tarafından sahiplenilmesini de beraberinde getiriyor. Bunun daha uç seviyesinde çocuk pornografik bir malzeme olarak, pornografik materyallerde de kullanılmaya başlıyor. Tüm bu baskıcı ve eşit olmayan yapı içerisinde, ataerkil düzenin çocuk algısı ve tahakkümü altında inşa edilmiş kurum, politika, hizmet ve güçsüz veya yıkıcı tanıklarının ördüğü duvarların arasında inanılmayan kız çocuğu, suçluluk, utanç ve değersizlik duyguları ile ensest saldırı karşısında savunmasız bırakılmış oluyor ve güçsüzleştiriliyor.

Bu alt temanın kategorileri, yukarıda sözünü ettiğim çerçevede “Toplumdaki çocuk algısı ve bununla bağlantılı olarak çocuğun ihmal ve istismarı”, “Toplumsal zorbalık olarak tahakküm ve tahakkümün kendi ürettiği normlar, tabular ve kutsallarla işbirliği”, “İnanılmayan kız çocuğu ve duyguların toplumsal inşası: Tahakkümün ensest saldırıdaki utanç, değersizlik ve suçluluk görünümündeki izleri”, “Faille ortaklık kuranlar: Yıkıcı ve güçsüz tanıklar” ve “Politika, hizmet ve özneleriyle ataerkinin kurumlarının yükü” olarak beş başlık altında toplanmış oldu.

Bu bölümde bir şeyin altını çizmem gerekir ki, o da, çocukluk algısı, ihmal ve istismar, tahakküm, yani genel anlamda kemikleşmiş toplumsal norm ve yargılar, büyük oranda ensest saldırı çerçevesinde ele alındı. Ancak tüm bunların diğer toplumsal meselelerle bağının çok kuvvetli olması, zaten birbirlerinden ayrı ele alınamayacak olmaları gibi nedenlerle de, yer yer ensest saldırı dışındaki tahakküm, baskı ve eşitsiz güç ilişkilerine işaret eden unsurlara, bir perspektif sunması ve tamamlayıcı olması açısından yer verdim.

4.1.1.1. Toplumdaki çocuk algısı ve bununla bağlantılı olarak çocuğun ihmal ve istismarı “*Zaten çocuğun bedeni o kadar kendine ait değil ki. O zaten oradan oraya sürüklenen, giydirilen, çıkartılan, ağzına bir şeyler sokuşturulan, hani birinin ağzına şaplak atabildiği vesaire.*”

Toplumda çocuğun algılanış ve tanımlanış biçimi, çocuğun korunması, özgürleşmesi ve güçlenmesi veya tersinden okunacak olursa çocuğun ihmal ve istismarı ile doğrudan ilintili bir unsur. Dolayısı ile ensest saldırının ortaya çıkması ve/veya ensest saldırı için engel, zorlaştırıcı ve tehdit olarak görülebilecek toplumsal durumları ortaya koyarken çocuk algısını gözetenek bir çerçeve çizmenin önemli olduğunu düşündüm. Bu bölümde, toplumun çocuğun bedeniyle kurduğu ilişkiyi, çocuğun

kendisini korumasını olanaklı görmeyen ancak çocuğu koruma noktasında da sınırlı kalan anlayışı ve çocukların ihmal ve istismar edilmesinin önünü açan eşitsiz ve baskıcı normları kadınların anlatılarına yansıdığı şekliyle ele almaya çalıştım.

Toplumdaki genel çocuk algısına ilişkin anlatılar, bu algıyı iki farklı yerden tanımlıyordu. Hatice çocuk algısını çocuğun bedeni üzerinden anlatırken, konuyu sisteme dair bir şey olarak görüp, toplumun çocuk bedeniyle kurduğu ilişkinin çocuğu istismara açık hale getirip üstelik istismarı da meşrulaştırdığını söylüyordu. Hatice çocuğun bedeninin kendisine ait görülmemesini istismarın nedeni olarak açıklarken bu algıya ilişkin toplumsal bir değişikliğin gerekliliğine dikkat çekiyordu.

“Bir yandan çok sistematik de sisteme de dair bir şeymiş gibi geliyor da. ... Zaten çocuğun bedeni o kadar kendine ait değil ki. O zaten oradan oraya sürüklenen, giydirilen, çıkartılan, ağzına bir şeyler sokuşturulan, hani birinin ağzına şaplak atabildiği vesaire. O kadar hani çocuğun bedeni değil ki, bir failin de ... cinsel olarak istismar etmesi çok uyumlu aslında ... O toplumun çocuğun bedeniyle kurduğu ilişkisi bakımından. O yüzden bana en temelde toplumun, çocuğun bedeniyle kurduğu ilişki değişmesi gerekiyor gibi geliyor yani ... onun çocuğa ait olduğunu kabul etmediğimiz sürece failin yaptığı hep bir meşruluk zemini bulacak yani. Çünkü ..., ben kendi çocukluğumu hatırladığımda zaten sürüklenen bir çocuğum yani işte. Annemin arkasında, hatta şey annemin eteğinin bir uzantısıym (gülüyor) falan gibi, öyle hissettiğim anlar var. Ya da işte ... benle ilgili olmayan, yediğim ... çok fazla dayak hikayem yok ama var yani böyle. Ben bu dayağı niye yedim bilmediğim. Öyle olunca cinsel istismarın hani adını koymak da çok mümkün olmuyor. Zaten herkes istediğini yapıyor sana gibi bir yerde keşişiyor yani.” (Hatice)

Bahar ise, toplumsal olarak öğretildiği şekliyle, çocuğun korkabileceğini, ne yapacağını bilemeyeceğini, yetişkinlerle konuşamayabileceğini söyleyerek, ailedeki yetişkinlerin çocuğu koruma sorumluluğunu üstlenmeleri gereğine değiniyor ve kendisinin yetişkin olduktan sonra sokakta tanık olduğu benzeri durumlara müdahale etmesini de örnek olarak veriyordu. Bu anlatı, toplumda çocuğun korunmaya muhtaç olduğu algısının bir yansımasıydı. Korunmaya muhtaç çocuk olma algısı Elif’in anlatısında iki örnekle kendisini gösteriyordu. Birincisi annesini, kendisini ve ihmalen kaybettiklerini düşündüğü kardeşini koruyamadığı için; ikincisi de iki kardeşini annesinin dinsel bazı örgütlerle bağlantısı olan yurtlara vermiş olmasından ötürü eleştirmesinden. Bir diğer korunmaya muhtaçlık algısı ise Meliha’nın anlatımında, okuldaki öğretmenin tepkisi üzerinden ortaya çıkıyordu. Meliha evlerinde yemek yapılmadığını, dolayısıyla arkadaşları okula bir şeyler getirirken kendisinin getirememesinden kaynaklı “mahcupluk, eziklik” hissettiğini söylerken, kız kardeşinin öğretmeninin, veli toplantısında annesine “*Aaa siz ...'nın (kız kardeşinin ismi) velisi misiniz? Ben ...'yı (kız kardeşinin ismi) yetim zannediyordum*” demesini anlatarak, kendisi de öğretmene hak verişini “*Yani hakikaten yetim gibiydik.*” diyerek dile getiriyordu. Toplumdaki çocuk algısı ile benzer doğrultuda, Türkiye’de çocuklara ilişkin sosyal

hizmet politika ve uygulamaları da “korunmaya muhtaçlık” bağlamında şekillenerek hayata geçiriliyordu.

Araştırmada anlatıların çoğunda çocuklukta bir ihmal ve/veya istismar durumu olduğu gözlemleniyordu. Denizl, Hüsniye, Mahmure, Elif, Martı, Meliha, Hatice ve Pınar bu ihmal ve istismar durumunu somut bir şekilde dile getiren kadınlar oldular. Hüsniye, Elif, Meliha ve Pınar evde babalarının fiziksel şiddet uyguladığını söylerlerken, Meliha’nın babasının, Meliha doğduğunda annesine “*kendin gibi orospu doğurdun*” demiş olması ve bu bilginin Meliha’ya söylenmiş olması kadını ezmeye odaklı ataerkil şiddetin hem toplumsal boyutunu hem de aktararak kadınların doğumlarından itibaren yaşamlarının her evresine yayıldığını gösteriyordu. Şiddetle birlikte, ebeveynlerin çocuklara bakım vermemiş olması, çocukların evde yalnız kalmaları, evdeki sevgi ve şefkat eksikliği, babanın kendi ailesini eşinin ve çocuklarının önünde tutması, yoldam göstermeyen ebeveynlik, annenin emzirmemesi, evde temizlik ve yemek yapılmıyor olması, ev işlerinin çocuklar tarafından yapılıyor olması ve evdeki diğer çocukların da aynı duruma maruz bırakılmaları vurgulanan ihmal durumları idi. Bir ihmal nedeni olarak, evde yoksulluk yaşandığı Meliha ve Hatice’nin anlatılarında vardı. Hatice hane içerisinde geçimi sağlamak amacıyla ev eksenli bir çalışma ve üretimin olmasını ve diğer yandan babaanneye de destek olunmasını, evdeki kadınların sağlık sorunları ile bağdaştırıyordu. Yoksulluk nedeni ile ancak kendisi çalışmaya başladığında kendisine kıyafet alabildiği bilgisi Meliha tarafından dile getirilirken, Meliha’nın evdeki ihmale ilişkin anlatısı ise şöyleydi:

“İki yaşındayken beni evde yalnız bırakıp dışarı çıkarmış falan. Hani böyle şeyler anlatılıyor. Ya evde bir anneyle baba, şey ruhsal olarak yoklar zaten de, fiziksel olarak da yoklar hakikaten. İşte gece on ikide babam kahveden geliyor. Gece on birde de annem, ondan bir saat önce de annem geliyor. Annem komşularda. ... İı, bakım hiçbir şey, bakım da almıyorsun. Hani yemek, evde doğru düzgün yemek yapılmaz, evde doğru düzgün temizlik yapılmaz. Falan, hani. Yani biz o evde şey gibiydik. Annemle babam için yük, sadece yükük. ... Başlarına belayız falan hatta. İşte yani doğduğum zaman babam ‘kendin gibi orospu doğurdun’ demiş, görür görmez hani ilk doğum odasına girdiğinde. Onlar için şey işte eziyetiz, yüküz. Tabii bunu şimdi anlıyorum.” (Meliha)

Ebeveynlerin boşanması ile bağlantılı olarak ihmal edilme durumu Denizl’in hikayesinde vardı. Anne ve babası Denizl üç yaşında iken boşanıyordu. Denizl’in çocukluk anılarında anne ve babasının tartışmaları, o yaşta boşanma olmadığı için okulda kendisini kötü hissetmesi, annesi çok uzun mesailerle çalışmak durumunda olduğu için annesini görememesi, boşanma sonrası anneannesinin evine taşındıklarında orayı yabancılaması ve kendisi oraya ait hissetmemesi, babasını özlemesi ama görememesi ve evdekilerin babası ile ilgili kötü konuşmaları vardı. Anne ve

babasının boşanmasının ardından, annesi ve oğlan kardeşi ile anneannesinin evine yerleşen Deniz1, anneanesi hastalanınca, liseye giderken onun bakımını da üstleniyor, ilaçlarının takibini dahi o yapıyordu. Üniversiteye giderken ise, “*Anneme hiçbir şey bırakmadım yani hani alışverişinden yemeğine, ne gerekiyorsa falan.*” diyen Deniz1, annesi oğlan kardeşine sorumluluk vermese de, annesine “*kıyamadığı*” için, evin bütün sorumluluğunu kendisinin üstlendiğini anlatıyordu.

Birincil ebeveyn bakımı, bireylerin tüm yaşamlarını etkileyen bir unsur olarak alanyazında çok sayıda çalışmanın konusu olmakla birlikte, anlatılarda da ortaya çıkan bir başka boyuttu. Mahmure, ağabeyini küçük yaşta trafik kazasında kaybettikten sonra ailenin çok sarsıldığını, anne ve babasıyla “çocuk-anne/baba” ilişkilerinin bittiğini, ablasının bir süre bakımını üstlendiğini ancak onun da evlenerek başka bir kente taşındığını, kendisiyle çok fazla kişinin ilgilendiğini söyleyerek, birincil ebeveyn bakımından travmatik bir mahrum kalışı dile getirirken, bakım verenlerin tekrarlı değişimine de vurgu yapıyordu. Birincil ebeveyn bakımından yoksun kalmada, bakım verenin veya annenin hasta olması da çok önemli bir sessiz çılgının göstergesi diye düşünüyorum. Toplumsal yaşamda kadın hastalandığında değer gördüğü ve dikkatleri üzerine çektiği için, bir yandan hastalık bunun bilinçdışı kullanılan bir aracı olabiliyor veya toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı işyükünün artık kaldırılamayacak noktaya gelmesinde, kadının bir imdat çağrısı olarak ortaya çıkabiliyor. Bu durum, evdeki çocukları da etkileyen bir seyir izleyebiliyordu. Hüsniye, Hatice ve Pınar, anneleri hasta olduğu için, buna bağlı olumsuzluklar yaşadıklarını ifade ettiler. Hüsniye kalp romatizması geçirmiş olan annesini “*çok travmatik ve öfkeli bir kadın*” ifadesiyle tanımlarken, annesi hastalandığında köye babaannesinin yanına gönderildiğinde terk edilme duygusu yaşadığından söz ediyordu. Hatice toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünü gerekçe göstererek, şefkat verebilecek bir bakım verenin olmamasına, her işin kadının üzerinde olmasından ve yoksulluğun yükünden kaynaklı sağlık sorunları yaşandığına, çocuk olarak da kendisinin “*anne hastalanmasın, anne üzülmessin, baba öfkelenmesin döngüsünde*” erken yetişkin olmak zorunda bırakıldığına değiniyordu. Pınar da bakımının anneanesi tarafından sağlandığını, annesinin hastalığı sırasında, ev işlerine ilişkin sorumlulukları üstlendiği gibi, babasının karşısında annesinin sağlam durmamasının kendilerini olumsuz etkilediğini, kendisinin ek bir yük olarak annesini iyileştirme çabasına girdiğini, kurtarıcı rolünü üstlendiğini, hatta babasının karşısında annesinin yerine kendisinin durduğunu, yeri geldiğinde babasına karşı annesini savunduğunu ve buna karşın tüm bu süreçlerin üstesinden gelmeye çalışırken babası tarafından yetersiz görülerek eleştirildiğini söylüyor. Bununla bağlantılı olarak, ebeveynlerin bakım konusunda ihmallerinin bir sonucu olarak, çocukların yaşadığı rol karmaşası doğrudan anlatılar üzerinden ortaya konuluyor. Pınar, kız çocuğu

olduğu için annesinin kendisinin devamı gibi onu yetiştirmeye çalıştığını, belki de farkında olmayarak, ev işi ve okul arasında bırakacak bir tavır üstlendiğini, kendisini yüklenebileceğinden fazla dert ortağı yaptığını söylüyor. Tüm bu durumlar, güven sevgi ortamını zedelemekle birlikte, evde rol karmaşasına neden olarak çocukları istismara daha açık hale getirdiği gibi, çocukların kendi yapabileceklerinden fazla yük almalarının onlar üzerindeki olumsuz etkilerine de dikkat çekiyordu. Pınar yaşadığı bu durumu “*çocukluğunu yaşamamış olmak*” olarak somutlaştırıyordu. Bu noktada Pınar annesinin de aile büyüklerinin etkisi ve isteğiyle on dört yaşında evlendiğini ve çocukluğunu yaşamadığını ifade ederek annesiyle bir ortaklık kuruyordu.

Kadınların anlatılarında dikkat çeken bir başka nokta ise anneyi suçlama, anneden destek ve koruma bekleme, okula götürmek üzere annesinin yemek yapmasını bekleme, annenin kardeşlere bakmasını bekleme gibi anneye yönelik daha fazla beklenti olması idi. Bu anlatıları toplumsal iktidar ilişkileri ve bu ilişkiler doğrultusunda biçimlenen roller üzerinden görmenin, meselenin özünü daha iyi kavramayı sağlayacağını düşünüyorum. Annelerin birincil bakım veren olarak, evde “tutulacak” ve hatta dayanışma içerisinde hareket edilecek kişiler olarak görülmeleri bir yandan oldukça anlaşılır bir durumken, diğer yandan annelerin ataerkil düzen tarafından kendilerine biçilen rolleri üstlerinden nasıl atacaklarını veya kritik durumlarda çocuklarının ellerinden tutma yollarını bilmemelerini ya da bu konuda bir bocalama yaşama olasılıklarının göz önünde bulundurulması gerektiğine inanıyorum.

Meliha ve Pınar’ın anlatılarında ihmal, ebeveynler tarafından çocuğu suçlayıcı bir şekilde çocuğa yöneltiliyordu. Pınar’ı anneannesinin büyütmesi daha sonra anneannesini yormuş olması üzerinden suçlanma olarak kendisine dönerken, Meliha’nın annesi babasının şiddet uygulamasına katlanmayı “*sizin için*” diye gerekçelendirerek sorumluluğu çocuklara yüklüyor ve bu söylem farkına varana kadar Meliha’da “*anne/babası için yük ve bela olma*” duygusu uyandırılıyordu. Bu noktada Meliha’nın ifadesinde “*kurban edilme*” vurgusu öne çıkıyor ve Meliha, sürekli fiziksel şiddet görmesi, ev işlerini yapması, bir taraftan babası tarafından “*Ay Meliha sen çok güzel yapıyorsun. Ay Meliha sen çok başarılısın. Evet benim kızım çok zeki...*” diye kandırılması sürecini “*annesinden kurban edilmek*” olarak tanımlıyordu. Meliha’nın söylemi, ataerkil düzen tarafından zaten bir kıskaç altına alınarak “günah keçisi” ilan edilmeye mahkum edilen eylemsiz bir anne ile ataerkil iktidara “kurban edilen”, kendini kabul ettirme ve onaylatma çabasıyla kendisine söylenenleri yerine getiren bir kız çocuğunun öyküsüne dikkat çekerken, öykü Meliha’nın on bir - on iki yaşına gelmesi ve karşı durmaya başlamasıyla, ataerkil sistem açısından “kural dışı” bir

durum ortaya çıkmaya başlıyordu. Meliha, belirli bir bilinç düzeyine geldikten sonra bunu bir “kurban edilme” hali olarak tanımladığından, bu tanımlama ile kurban kimliğiyle mücadele ve kurban kimliğinin dönüştürülmesi yönünde bir yol haritasına işaret ediyordu. Daha da özet bir şekilde kurban yaratan ideolojiyi yıkılması gereken bir hedef gibi görüyordu.

Kültürel baskı ile sosyo-politik baskının ayrımını iyi koymak gerekebilirdi. Bazı durumlarda sistem, kendini onaylatma mekanizmalarını da kendi içerisinde kurmuş oluyor ve böylece aslında baskı veya otorite olarak değerlendirilebilecek unsurlar, bireylerin rızaları ve anlayışı çerçevesinde yaşanmış gibi bir tablo ortaya çıkabiliyordu. Bu anlayış, kültürel olarak geleneksel kodlarla doğuştan başlayarak toplumsallaşma sürecinde kimliğe işleniyordu. Şiddetin “mazur görülmesi-anlaşılır karşılanması”, “olağanlaştırılması”, “içselleştirilmesi” ya da “başka şekilde anlamlandırılması”nı çoğu kadının düşürüldüğü bir tuzak olarak görüyorum. Hüsniye’nin anlatısında, anne ve babanın zaten bir şey bilmeden çocuk yapmış olması, şiddetin bir terbiye aracı olarak kullanılması, hak edilmiş bir şey olarak tanımlanması, babanın koruyamama korkusunun yansımaları olarak görülmesi ve sonrasında babanın bunu diyalog yoluyla dile getirmiş olması gibi - gerekçelerin de “ataerkil ideolojinin dayattığı kadının namusunu koruma veya kadını namus üzerinden koruma” gibi gerekçeler olduğunun altını çizmekte yarar var- gerekçelerle şiddetin olağanlaştırılması, yukarıdaki açıklamanın doğrudan dile getirilmiş haliydi:

“... bizim çocukluk dönemimizdeki şiddet algılayışıyla şu anki şiddet algılayışı aynı değil. ... o zaman, onu şiddet olarak göstermiyorlardı ki bize. Terbiye aracı olarak gösteriliyordu. Ve o bir hak ediydi. Yani sen yaramazlık yaparsan dayak yersin. Dizini dövmeyen, kızını işte kızını dövmeyen, dizini döver gibi. O bir terbiye aracıydı şu anki gibi algıladığımız gibi kişisel haklarımıza ya da özgürlük alanlarımızda şey değildi ki saldırdı değildi. ... Sonradan düşündüğümde bunun tek sebebi başa çıkamadığı bir sorun olarak aslında, çünkü babam da bilmiyor. Etrafında böyle bir kız yok. O da ben on bir yaşındayken babam kaç yaşında? Yirmi, otuzlu yaşlarda galiba. Ondan da çok babalık beklenir miydi? Bilmiyorum. Annemden de beklenmezdi. Yani o kadar şey şimdiyle kıyasladığım zaman onların içinde buldukları durum da çok travmatik ve çok acı yani. Hiçbir şeyin farkında olmadan çocuklar yapılmış. ... Ve ortaokul sonda beni dövdükten sonra (babasından söz ediyor) biz bir hafta konuşmamıştık. Benimle çok güzel bir de bir konuşma yapmıştı. Yani bak kızım, aslında sorunu koymuştu ortaya. ‘Sen çok güzel bir kızsın. Çok dikkat çekiyorsun.’ Aslında oradaki tamamen babamın öfkesi ve kontrol edemediği dayak olayı beni koruyamama korkusuydu belki de. O duyguyla başa çıkamadı. İşte sen çok dikkat çekiyorsun. Ondan sonra ne bileyim büyüdün, göğüslerin çıktı. Bunu bizim dönemimizde bir babanın bir kızıyla konuşması çok önemli bir şeydi. Ve babamın o döneme göre bu konuşmayı yapması bence çok başarılıydı. Kendi içinden geldiği duruma göre çok başarılıydı. ... İşte üzerler seni...” (Hüsniye)

Babanın uyguladığı şiddetin Pınar’ın anlatısında “*bir güç gösterisi, sevilme ve önemsenme ihtiyacı*” olarak tariflendiğini görmek mümkündür. Yaşanılan duruma yönelik olarak net bir karşı çıkma, tepki gösterme, çatışma, kavga etme, reddetme hali Pınar ve Hüsniye tarafından somut olarak ifade ediliyordu. Pınar bu karşı çıkmanın doğrudan babasına yönelik olduğunu söylerken, Hüsniye

“*çocukluğumda işte o evi reddedişim, içinde bulunduğumuz ortamı, koşulları reddedişim*” diyerek daha genel bir reddetme içerisinde olduğunu sözlerine yansıtıyordu.

Eril iktidarın cinselliğinin pratik edildiği alan olmakla ve kendi içerisinde eşitsiz güç ilişkilerini barındırmakla birlikte, kadın ve bazen de çocuğun bedeninin metalaştırılarak erotik bir materyal olarak kullanıldığı pornografi ve pedofili meselesi Arzu, Martı ve Hüsniye'nin anlatılarında yer buldu. Hüsniye istismarı “*hayvani bir dürtünün bir adam tarafından kontrol edilememesi*” olarak tanımlayarak, ortada oyun oynayan bir çocuk varken ondan sebepsiz yere nasıl zevk alınabileceğini sorguluyordu. Martı babasının bilgisayarından çocuk pornosu çıktığını ve bunun daha sonra dava sürecinde bir delil olarak kullanıldığını söylerken, Arzu babasının çanak anten ayarlamaları yapmak için çatıdan inmediğini, babasının pornografik filmler izlemesine sürekli tanık olduklarını ifade ediyordu. Arzu ve Martı'nın ensest saldırı faillerinin de babaları olduğu düşünüldüğünde, eril cinsellik ve şiddet ilişkisinin bu yönüyle de anlatılarda görünür olduğunu söylemek mümkün oluyordu.

Aslında çocuk algısı ve ihmal-istismar durumunda çocuk açısından evdeki en büyük eksik, Hatice ve Pınar'ın ifadelerinde karşılığını buluyordu. Pınar, geçmiş zaman ile günümüz karşılaştırması yapıp, bugünün çocuklarıyla ilgilenen ailelerini, kendini ifade eden ve daha bir birey olan çocuklarını buruk bir hüznle överken, “*Ben hiç öyle bir çocuk olmadım. Çok hoşuma gidiyor ama hiç öyle bir çocuk olmadım.*” sözleriyle düşüncelerini aktarıyordu. Hatice'nin anlatısının işaret ettiği temel nokta ise, çocuğun yalnız bırakılmadığı, sevgi ve şefkat dolu bir ortamın, istismarı engelleyici olabileceği gibi, istismar sonrası onarım sürecinde de çocuk açısından önemli bir dayanak olduğu idi.

“Bir de bence, ııı, aile içinde şefkatin olması da bence çok şeyi değiştirebilirdi gibi geliyor bana. ... Ama hani benim zihnimde şey böyle hatırlama anlarında eve gidip sarılacak birini bulamamak. Hani o saçını tarayacak, daha böyle hani sağlıklı, iyileştiren ebeveyn ilişkisinin yokluğu, o yalnızlığı ve değersizlik duygusunu da çok pekiştiren bir şey benim hikayemde mesela. Yani hani ıııı, ‘Eve de geldim. Evde de yalnızım zaten’ duygusunu. Hani böyle bir sarılacak birinin olmaması, ııı, sırtımı sıvaşlayıp, ‘güzel çocuğum’, hani o iyi sözcüklerde cimrilik vesaire gibi şeyler de bence zaten hani orada bir şey yıkılıyor ama buradan da inşa edilmiyor gibi bir şeyi de pekiştiriyor gibi geliyor bana.” (Hatice)

Sonuç olarak kadınların anlatılarında, toplumdaki çocuk algısından deneyimlere yansiyarak anlatıların ardına gizlenmiş, kız çocuk olmaktan kaynaklı bedellerin olması, deneyimlerinin yaşamlarının her alanında, farklı biçim ve bağlamlarda ihmal ve istismarla temas etmeleri, şiddeti mazur gösteren erkek egemen söylemin etkisinde kalma ile bu söylemden özgürleşmenin zorluğu,

çocukluktan itibaren özel alan üzerindeki iktidar, denetim ve kontrol dayatmasının çocukluğu ve çocukluk yaşantısını nasıl şekillendirdiği ortaya koyulmuş oluyordu. Bu şekillendirme, çocukların bilincini baskı yoluyla yönlendirmek ve yapılandırmakla birlikte, bir uyanışla adı konularak karşı mücadeleye geçmenin önünün açılacağına işaret ediyordu. Çocukluğunda toplumdaki çocuk algısı ve bu algıya dayalı baskılardan ötürü olumsuzlukları yaşamayanlar ise, birincil ebeveyn bakımından yoksun olmayan ve ebeveynlerinin desteğini hissedenden kadınlardı ki, bu destek babanın fail olmadığı durumlarda daha çok ortaya çıkıyordu.

4.1.1.2. Toplumsal zorbalık olarak tahakküm ve tahakkümün kendi ürettiği normlar, tabular ve kutsallarla işbirliği *“Yani hani onların dediği gibi olmak zorundaydım. Onlar senin hani nasıl olmanı istiyorsa o şekilde olmak durumundaydım.”*

Bu bölümde, kadınların anlatılarında, cinsiyet rejimine dair ortaya çıkan kısıtlanmalar, baskılar, ayrımcılıklar, yasaklar, haksızlıklar, ikiyüzlülükler ve adaletsizliklere ilişkin bir çerçeve sunuyorum. Kutsallar, tabular, mitler ve normlar, tahakküme dayalı sistemin üretimleri idi. Ancak bu üretimler sonradan sistemin baskılarına da dayanak oluşturuyor ve onu yeniden üreterek bir anlamda “muhafaza” etmiş oluyordu. Bu nedenle çerçeveyi kutsalları, tabuları, mitleri ve normları da görünür kılacak şekilde çizmeyi yeğledim. Aslında bu tahakküm anlatılarını, her ikisi de birbirine geçişli meseleler olduğundan, çocuğun toplumsal algısı ile ihmal ve istismar edilmesinden tamamen ayrı tutmak da olanaklı değildi. Dolayısıyla, bu kategori altında, yaygın kabullerin kadınların bakışaçılarının süzgecinden nasıl geçtiğini, gündelik pratiklerinde cinsiyet rejimi bağlamında engelleme ve baskıları değerlendirme şekillerini aktarmaya çalıştım. Yani cinsiyet rejiminin var ettiği tahakküm ve baskıların kadınlardaki yansımalarını, kadınlar tarafından anlamlandırılış biçimini irdeledim. Çünkü bu konudaki düşüncelerinin, sonradan ensest saldırıya ilişkin kendini toparlama gücü geliştirmeye yönelik ipuçları verebileceğini düşündüm.

Hemen bütün kadınların anlatılarında çocukluğa dair, doğrudan ve örtük tahakküm izleri taşıyan anılar dile geldi. Bu baskılar çeşitli benzerlikler gösterdiği ve ortaklaştığı gibi, bazıları kadınlar tarafından içselleştirilmiş, kadınların örselenmelerine ve hareket alanlarının daralmasına neden olmuştu. Bazıları ise kadınlar tarafından bir mücadele alanı olarak benimsenmişti.

Çocuklukta baskı altında olma durumu en doğrudan ve sade haliyle Aysun'un anlatısında kendini gösteriyordu. Aysun "koruma adı altında" maruz bırakıldığı baskı durumunda özellikle kız çocuğu olmaya vurgu yapıyor, annesinin de varolan cinsiyet rejiminin etkisinde kaldığını söylüyor, babası ile de sınırlı bir ilişki kurmak zorunda bırakıldığını sevgi yoksunluğu ile bağlantılandırarak anlatıyordu:

"Baskılarla karşılaştım, evet. Kalabalık bir ailenin bir ferdiydim. Bir de eskiden kız çocukları biraz daha ikinci plana atılan, erkek çocukları biraz daha ön plana koyulan bir kültür vardı. Okutulmaz kız çocukları. Kız çocukları tek başına bir yere gitmez. Kız çocuklarının itiraz hakkı yok. Kız çocuklarının laf dinleme zorunluluğu var. Doğal olarak evet bir de ııı, biraz baskıcı, her ne kadar kültürlü görünse de kız çocukları üzerinde, sanırım bizi koruma adı altında ya da koruma içgüdüsüyle sürekli bizi baskı altında tutan bir babamız vardı. Onun lafını dinlemek zorunda olan, asla kendi kararını veremeyen, hiçbir şekilde bizi savunamayan bir annemiz vardı. Doğal olarak evet, on yedi yaşına kadar babamın, kafamı kaldırıp da babamın gözlerinin içine bakamaz, yani bakamadım hiçbir zaman. Öyle bir cesaretim yoktu. Öyle bir hakkım, böyle bir hakkı bulamıyordum kendimde. Korkuyla yani. Hiçbir zaman ben babama sarıldığımı bilmiyorum. Babamın kokusunu bilmiyorum. ııı, evlendikten sonra, ııı, yani öyle bir düşünüyorum, çocukluk yıllarımda yaşadığım eksiklikler, sevgi eksikliği, vesaire, evet baskı altındaydım. Yoğun bir baskı altında hem de." (Aysun)

Kadınların anlatılarını, **baskıyı gerçekleştiren özneler**e yönelik değerlendirdiğimde ise karşıma büyük çoğunlukla evin karar vericisi baba, geniş aile büyükleri -ki geniş aile büyükleri baba açısından da daha üst hiyerarşik bir konumlanmaya sahip-, arkadaşlar, kültür, toplum ve korkutarak "hizaya getirmede" bilinmez ve tanımlanamaz bir baskı topluluğu olarak sürekli referans alınan "elalem" yer alıyordu.

Baskının ve baskıya boyun eğmenin normalleştirilmesi, içselleştirilmesi ve öğrenilmesi, çocuklukta başlayarak, aile içerisinde gerçekleşiyordu. Arzu "*Benim yaşadığım ailede, (duruyor) yani bize öğretilenler evdeki erkekten, babadan korkulması gerekir. O her şeyi yapabilir. Her şeye hakkı vardır. Buna ne kadın ne çocuklar ses çıkaramaz.*" ifadesiyle, aile içindeki kadınlar ve çocuklar açısından bu durumu özetliyordu.

Aile içerisinde çocuklukta başlayarak normalleştirilen başka bir durum da oğlan çocuğa tanınan ayrıcalıklardı. Herkes hastalığı nedeniyle de oğlan kardeşinin üzerine titrerken, Deniz1 de kardeşinin sorumluluğunu yaşına fazla gelecek şekilde alıyor, bunu kendi isteğiyle yapıyordu. Ancak daha sonra annesi ile diyalogunda annesinin Deniz1'in büyük ve kız çocuğu olması nedeniyle daha fazla sorumluluk alıyor olmasını söylemesi Deniz1'in sorguladığı bir durum oluyordu. Deniz1 bu durum için "*...bunun benim kafama hiç yatmadığını, hiçbir zaman da bunu kabul etmediğimi hatırlıyorum. Yani hep bu konuda tartıştığımızı hatırlıyorum.*" diyordu. Yaş

ilerledikçe, aralarındaki yaş farkı da çok olmadığı için, belki hem kardeşinin artık yapabileceğini düşündüğünden, hem de kendisi belirli bir bilinçliliğe eriştiğinden, oğlan çocuğuna tanınan bu ayrıcalığı daha çok irdelemeye başlıyordu: “...evde iş yapılıyor diyelim ki mesela, sofrayı neden erkek kardeşim de kurup kaldıramasın? Anlatabiliyor muyum? Yemeği neden erkek kardeşim de benim yaptığım kadar yapamasın?” Senem ise, görece baskı olmayan bir ortamda büyüme konusunda diğer kadınlara göre daha şanslı bir konumdaydı. “Benim şanslı yanımdı şuydu; babam ... erkek çocuklarını kayıran, kız çocuklarını baskılayan kafada değildi. Dolayısıyla kendi üzerimde baskıyı hiç hissetmedim.” diyen Senem, “ailenin biraz daha yaşlı üyelerinden gelen bir takım ufak tefek baskılar dışında” çok açık bir baskıya maruz bırakılmadığını anlatıyordu: “Aksine bizim çocuk olarak gelişimimizi desteklemek için dışarı çıkarıyordu, bir şeyler öğretmeye çalışıyordu vs. Destekliyordu yani bizi. Çok şeyi hissetmedim kardeşimle işte hani o erkek çocuk, ben kız çocuğuyum ayrımını çok fazla hissetmedim. Aksine annemler, biraz daha, örneğin annem ev işlerini ikimize ortak yaptırırdı. hani benim kardeşimin işini yapmama çok fazla izin vermezdi. Öyle bir baskı yaşamadım.”

Baskı kurma ve kısıtlama genel olarak “**koruma**” adı altında pratikleniyor ve bu şekliyle aslında hem uygulayan tarafından hem de maruz bırakılan tarafından kabul edilebilir ve meşrulaştırılmış bir zemine oturtuluyordu. Gökkuşuğu babasının otorite kurmaya çalıştığını ancak onu da dengeli bir şekilde yapamadığını, korumacı birisi gibi gözükmeyle öyle olmadığını düşündüğünü söylüyordu. Pınar’ın ifadesinde ise babasının otoriter ve baskıcı tavrının olduğu, bu tavrın babaannesinden babasına geçtiği, ailesini koruyup kolladığı ancak bu koruyup kollamanın ekonomik boyutta olduğu kendini gösteriyordu. Pınar’ın babasının otoriter ve vicdansız bir tarafı olduğunu düşünmekle birlikte, “Kadına değer vermeyen bir tarafı vardır ama, çocuklara böyle bir şey yapacak bir adam değil.” demesi, çocuğun daha korunma gereksinimi olduğunun kabulü ve dolayısıyla baskı pratiklerinde aslında yaşın bazen de engelleyici olabildiği ile açıklanabilir.

Gökkuşuğu, **ailesindeki muhafazakar bakış açısının**, farklılıkları ötekileştirmesine ve reddetmesine neden olduğunu söylerken, daha sonra nafaka hakkı, Kürt sorunu gibi konularda aile içi, toplantı, düğün, mevlit gibi sosyalleşilen ortamlarda sürekli tartıştığını, karşı çıkışlarıyla anne ve babasını üzüyor olmakla suçlandığını belirtiyordu. Babasının baskısı ile birlikte tahakkümün biraz daha toplumsal boyutuna değinerek bunun kendisi açısından ikincilleştirici ve engelleyici yönüne, kendisini bu yargıların gözünden değerlendirerek sorgulamış olmasına vurgu yapıyordu:

“Daha çok hani o kültürel ve toplumsal yargılar beni engelledi. Hep hani ‘eleştiriliyorum toplum tarafından, hep ikincilleştiriliyorum toplum tarafından, böyle mi olmalıydı?’yı sorguladım. Yani o toplumun normları beni daha çok geri çekti. ‘Ben böyle oldum ama benim yaptığım herhalde yanlış bir şey’i bazen bana söyletti. Sonra kendi kendime kızıp tekrar olduğum şekilde olmaya, olduğum Gökkuşuğu olmaya devam ettim. Toplumsal yargılar ve kültürel yargılar ve ailem.” (Gökkuşuğu)

Bahar, evde kız kardeşleriyle birlikte ağabeyinden korunmaları için babasının annesini de uyardığını söylerken, gece babasının kendilerini kontrole geldiğini belirtip, babasının bu kontrolünü ilgililik olarak nitelendiriyordu. Bu anlatıda hem erkeklikler arası hiyerarşi ve çatışma dikkat çekerken, hem de babanın bir istismar olasılığını sezerek bununla mücadelede anneyle işbirliği yapma eğilimi görülüyordu. Ancak bu eğilim de sorunu kökünden çözen değil, geçici ve anlık çözümler üreten bir yapıdaydı.

Baskı özneleri belirli durumlarda çeşitlenerek ve çoğalarak bireylerin çevresini kuşatabiliyordu. Çocuk yaşta bir evlilik yapmış olan Aysun, babasının baskısından sonra eşinin de ikinci bir baba rolü olarak ortaya çıktığını ve babasına çok benzediğini, eşinin ailesinin de kendi ailesi gibi kalabalık ve baskıcı olduğunu, evlilikten sonra da “uzaktan kumanda ile yönetilen” bir yaşantıya sahip olduğunu söyleyerek, aslında özgürlüğüne düşkün, radikal bir kişiliği olmasına karşın, tüm bunların kendisini gerçekleştirmesinin önünde bir engel olduğunu belirtiyordu.

Çocukluğunda çekirdek ailesinde çok da baskı yaşamadığını belirtilen dört kadın vardı. Bunlar da Deniz1, Senem, Hatice ve Deniz2 idi. Hatice belirgin bir baskı ortamı olmadığını ama “*destek biçimlerinde farklılaşma*” gibi daha geleneksel boyutta engellerin yaşandığını söylerken, Deniz2, anne ve babasının ailesinin doğrudan bir ayrımcılık şeklinde olmasa da, oğlan çocuklarına biraz daha değer atfedilen bir durumun farkında olduğunu ifade ediyordu. Deniz2, memlekete gittiklerinde kadınların her şeyden sorumlu olmasını, çok daha fazla çalışmalarına karşın söz haklarının olmamasını ya da düşüncelerinin kararlara doğrudan yansımıyor olmasını dert edindiğini belirterek, orada babası iş yaptığında babaannesinin müdahale ederek “*Sen evde de mi böylesin? Çocukların, kızların var. Onların yapması gerekiyor.*” diye serzenişte bulunmasını da somut bir örnek olarak veriyordu. Bu örnek hem geniş ailede büyüklerin sözünün, söz konusu ailenin babası olsa bile baskın olduğunu göstermekle birlikte, ailenin yaşça büyük kadınlarının ataerkil düzeni devam ettirmedeki rolünü de ortaya koyuyordu. Beş-altı yaşlarında böyle bir farkındalık geliştirdiğini söyleyen Deniz2’nin durumu toplumsal cinsiyet eşitliği ve biçtiği rollere ilişkin küçük yaşta başlayan öğrenme ve sorgulama sürecine işaret ediyordu.

Baskı ve tahakküm konusunda, diğer anlatılardan ayrılan bir nokta Gökkuşuğu'nun sözlerinde kendisini gösteriyordu. Gökkuşuğu anlatısında, bir **arkadaşının sözlerinden etkilendiğini** belirterek “*otobüste erkek kalktığı zaman hemen yerine oturmayın. İşte o çünkü günah, erkeğin sıcaklığını hissedersin.*” sözlerini ciddiye alıp kendisini bu noktada kısıtladığını ifade ediyordu. Bu anlatı, aslında ailelerin çocukları üzerinde kurdukları baskı ve tahakkümün, eğitim hayatına girmeleri ile birlikte, çocuklar arasında da öğrenerek geçişli bir hale büründüğünün ve toplumsal kısıtlamaların bu şekilde de yaygınlaştığının bir göstergesi idi.

Toplumsal ve kültürel normların baskı unsuru olarak empoze edilmesinde geniş anlamda **medya** ve son zamanlarda **sosyal medya** önemli bir araç olarak ortaya çıkıyordu. Hüsnüye, Mardin Kızıltepe'de gerçekleşen olayı örnek vererek, 17 yaşındaki yeğenine cinsel istismarda bulunan Osman Ç.'nin delillere karşın tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edilince ailesi tarafından davul zurna ile karşılanması, kızın ise intihar etmesi olayını eşitsizlik ve adaletsizliklerin sosyal medyadaki görünür bir örneği olarak ifade ediyordu. Mahmure ise, aynı örnek üzerinden hareketle, istismar olaylarına ilişkin haberlerde devletin ve insanların bakışının kendisini çok kırdığını söylüyor ve bu durumun çocukların çözüm yollarının önünü tıkadığı gibi, bir “*sancı*” olarak nitelendirdiği sistemin tamamen değişmesinin ise ancak kolektif bir çaba ile olabileceğine dikkat çekiyordu.

“Yani bu ortamda nasıl düzelebilir bu çocuk? Ya da bu ortamda kendine destek nasıl arayabilir bu çocuk? Mesela Mardin'de bir toplu tecavüze uğramış bir çocuk vardı. Yani bu çocuk nasıl ayağa kalkar? Bunlar beni çok yıpratıyordu. Ama kendimi de alamıyordum bu haberleri okumaktan. Bunları çok düşünmüştüm. Yani sistemin kendi pislikleri hala şimdi, birçok şey açığa çıkıyor, yani kolektif olarak da, yani kolektif bilinç bunun üstesinden bir şekilde gelmek zorunda. Öyle düşünüyorum. Çok şey açığa çıkıyor. Yani bu sadece benim dikkatimi çektiği için değil hakikaten çok haber var bu konularla ilgili. Ama sistem de böyle hani o kutsal aileye, kutsal ailenin etrafında döndüğü için hani hani bu sistemin tamamen değişmesi gerektiği gibi bir sancı vardı içimde. Hala da öyle. Yani bu nasıl düzelir, ne olur bilmiyorum ama beni, beni en çok zorlayan şey bu haberler. Bu kötü haberler, çocukların başına bir sürü şey gelmesi vesaire vesaire.” (Mahmure)

Cezasızlık kültürüne ilişkin Deniz2'nin anlatısı Mahmure'nin yukarıdaki anlatısını tamamlayıcıydı. Deniz2, bu coğrafyada yaşamının bir sonucu olarak baskıya, ayrımcılığa ve kadın olmaktan dolayı suçlanmalara maruz kalındığını, bunu deneyimlemenin kendi güçlenmesinde olumsuz etkilerinin olduğunu,

Kadınlarda *bedenin denetlenmesinin* ve bu denetimin kendi bedeni açısından kadının elinden alınmasının onu istismara açık bir konuma getirdiğine ilişkin alanyazın bilgisi anlatılarda da geçerli

idi. Bedenin denetlenmesi kadınların anlatılarında en belirgin şekilde üç boyutta görünür oluyordu. **Kıyafetin denetlenmesi, mekânsal bir denetleme aracı olarak eve giriş çıkışın denetlenmesi ve cinselliğin denetlenmesi.** Tahakküm her birinde de tutarsızlık, ikiyüzlülük ve “işine geldiği gibi”liğiyle kendisini gösteriyordu.

Giyim-kuşama denetleme, kadın bedenini denetlemenin en yaygın yolu olarak nitelendirilebilir. Görüştüğüm kadınların da çoğu çocukluklarında veya gençliklerinde buna dair deneyim aktardılar. Kıyafetlerin kısıtlanması ile ilgili anlatılar iki şekilde ortaya çıktı; birisinde gündelik kıyafetlerin denetlenmesi ikincisinde ise başörtüsü takılması konusunda baskı. Deniz1, Hüsnüye, Bahar, Gökkuşığı, Mahmure, Elif, Arzu, Hatice ve Aysun bu konuda yaşadıklarına değindiler. Deniz1 kırmızı ruj sürme ve topuklu ayakkabı giyinme nedeniyle birçok şey yaşadığını ifade ederken, Bahar, Gökkuşığı ve Elif “kapanma” konusunda ailelerinden baskı gördüklerini anlatıyorlardı. Gökkuşığı bu baskı yaşadığı günleri hiç canlı renk giyemediği, “*koyu koyu karanlık bir hayat*” olarak tanımlarken, çocukluğunda korunma ihtiyacı olduğu dönemde vakti zamanında korunmayarak travmatik bir yaşantısı olmuşken, büyüdüğünde bir namus adı altında, insanlar saçından tahrik olacaklar diye başının kapatılmak istenmesine tepki gösteriyordu. Bahar ise, baskıya karşı bir direniş olarak nitelendirilebilecek anlatısıyla, bu baskıların aslında insanda bir merak uyandırdığını, yasaklanan şeylerin cazibesini perçinlediğini söyleyerek, normalde yapmayacağı şeyleri yaptırdığını ifade ediyordu. İstismarın bir nedeni olarak giyilen kıyafetin görülmesi ve maruz bırakılanın ailesi tarafından bu nedenle suçlanması bir tek Mahmure'nin anlatısında dikkat çekiyordu. Diğer bir kıyafete müdahale biçimi olarak ise, pantolon giyinmeye izin verilmemesi, uzun etekle dolaşma zorunluluğu, erkek kardeş evde atlet ile dolaşırken kız çocuğuna izin verilmemesi gibi sınırlandırmalar anlatılarda dikkat çekiyordu. Hatice kıyafete ilişkin ve “düzgün otur” uyarılarında, kaş-göz işaretlerine iletişim biçimi olarak dikkat çekiyordu ki, bunu da herkes tarafından kabul edilmiş toplumsal baskıyı, söze gerek kalmadan, bedensel iletişimle kontrol etme aracı olarak nitelendirmek olasıydı.

Bedene ilişkin tahakkümde, süslenmeye, istismarın algılanışına, cinselliğe ilişkin konularla birlikte, cinselliğin ancak namus başlığında konuşulduğu ve istismarın toplumsal boyutta beden üzerinden öznelere karşı kullanılabilmesi de kadınların anlatılarından çıkarsanıyordu. Gökkuşığı, erkek arkadaşıyla evlilik öncesi cinsel ilişki yaşadığını ancak yargılanmaktan korktuğu için bunu gidip hekime söyleyemediğini ifade etmekle birlikte, ilk el ele tutuştuğu gün, çok mutlu olmasına karşın, bunu günlüğüne suçluluk duyguları ile yazdığını, toplumsal baskıyı farkında olmadan

içselleştirmiş olduğunu, sonrasında ise bir karşıtlık geliştirerek evlilik öncesi cinsel ilişki yaşadığını söylüyordu. Bahar'ın maruz bırakıldığı istismarı *“Hani Allah'a çok şükür böyle çok büyük hasar yani ırzına geçmek gibi bir durum olmadı bende. Sadece cinsel taciz hareketleriyle maruz kaldım ben.”* diye nitelendirmesi, ataerkil normların kadınlar tarafından da içselleştirilmiş olduğunu göstermekle birlikte, bazen de bunun özneler açısından bir savunma mekanizması olabileceği fikrini uyandırıyor. Hüsniye ise, tecavüze uğrayan kişileri toplumun bildiğini, aşağıladığını ve bu durumu bilmenin yarattığı “faydalanma” çabası ile özneleri başka istismarlara açık hale getirdiğini söylüyordu. Cinsiyet rejimi kendi kurallarını yaratıyor, bu kurallarla yetiştirdiği bireylerin faillğine ortam hazırlıyor, daha sonra da maruz bırakılanı “rejimin suçlusu ve kötüsü” ilan ederek, onu onarmaktansa daha fazla örselenmesine neden olacak durumlar üretiyordu.

Bedene ilişkin tahakküm anlatıları hep kız çocukları ve kadını anlatırken Arzu'nun ifadeleri, ataerkil normların baskın olduğu bir ailenin oğlan çocuktan yana tavrını ortaya koyuyordu. Arzu, kız çocuklarının her türlü davranışının, gülmesinin bile suç sayıldığı, kız çocuklarının *“edepli ve ahlaklı”* olma baskısının olduğu aile ortamında, erkekler için geniş bir özgürlük alanına işaret ediyordu. Babaannesinin erkek kardeşinin altını değiştirirken azgın olması için pipisini öptüğünü, *“Ben oğlanlarımunkini de öptüm. Onlar da öyle oldu.”* diyerek Arzu'nun sözleriyle *“kız ve erkek çocukları arasındaki inanılmaz uçurum”*u derinleştiriyordu.

Bir başka tahakküm biçimi ise **mal-mülk edinme ve ekonomik gücü elinde tutma** yolu. Pınar, tahakkümü ailedeki mal-mülk meseleleri ve eril figürlerin mal varlığı konusundaki de baskınlığı ve dayanışması üzerinden anlatıyordu. Babasının işsiz kalanları aşağıladığını, ezdiğini, insanların önünde küçümsediğini, bu konuda saygısız davrandığını vurguluyordu. Ağabeylerinin babaları ile işbirliği yaparak ve eril sistemin araçlarından kurumlarını ve yasal düzenlemelerini kullanarak, mal paylaşımında kendisini nasıl dışarıda bırakmaya çalıştıklarını kendi mücadelesi ile birlikte anlatıyordu. Bu nedenle, ezildiğini, ayrımcılığa maruz bırakıldığını, haksızlığa uğradığını ve mücadele ederken *“babasını üzdüğü”* için ağabeyleri tarafından suçlandığını söyleyerek baskı altında olma hissini buradan beslenmesine dikkat çekiyordu. Pınar hayatın başka alanlarında yaşadığı haksızlıklara örnek olarak ise sosyal medya paylaşımı üzerinden kendisine hiçbir açıklama yapılmadan ihraç edilmesini veriyordu. Yine cinsiyet rejiminin *“askerlerinden”* bir kamu çalışanının bu süreçte kendisine yönelik tehditkar yaklaşımlarına da değinerek, sistemin kendisini bir süre sonra *“bir yanlışlık oldu”* diyerek geri çağırılmasına kadar geçen sürede çalışmasına ve sigortalanmasına engel olarak bir çeşit sivil ölüme mecbur bırakılma öyküsünü anlatıyor ve

“burada bir adalet yok yani” diyerek adaletsizlik vurgusunu dile getiriyordu. Tüm bu ekonomik güçlenmeden, mal-mülk edinmeden, kendi ayaklarının üzerinde durma halinden mahrum bırakılma kadınların güçsüzleşmesi ve istismarla mücadele etmesi noktasında kadınlar için dezavantajın da ötesinde ezici ve travmatik bir etki bırakıyordu.

Anlatılardan, tahakkümün **mekan bağlantılı olarak** da kadınların hayatına işlediği görülüyordu. Mekan evin içi ve dışı olarak ikiye ayrılıyor, içerisi güvenli alan olarak kodlanırken, dışarıdan her türlü zararın gelebileceği ön kabulü ile hareket ediliyordu. Evden çıkmak için izin almak, eve giriş ve evden çıkış saatlerinin evin otorite figürü tarafından belirlenmesi ve kadınların da buna uymalarının beklenmesi anlatılarda somut olarak ortaya çıkıyordu. Bu durum daha çok “kadını korumak”, en çok da “kadını dışarıdan korumak” gerekçesiyle geleneksel bakışla “kabul edilebilir” bir çerçeveye sokulurken, kadınlar aslında evin içerisinde istismara maruz bırakılıyorlardı. Aynı zamanda bu mekansal kısıtlama, kadınların yaşamın onlara sunacağı fırsatlarla karşılaşma olanaklarını sınırlandırıyor ve bir anlamda güçlenmelerine ters etki yaparak kendilerini korumaları açısından da kadınları güçsüzleştiriyordu. Bahar, Mahmure, Yasemin, Gökkuşığı, Elif, Martı ve Pınar’ın anlatılarında, öznelerin mekanını ev ile sınırlama eğilimi anlaşılıyordu.

Yasemin babasının kız arkadaşlarının evinde dahi kalması konusunda sorun yarattığını, geç saatte sokakta yürümesinden korktuğunu söylerken, üniversitede erkek arkadaşlarının aramasından da babasının hoşnut olmadığını hissettiğini ifade ediyordu. Yasemin ailelerde “*bu tip şeyler dışarıdan gelir*” bakışının yaygın olduğunu belirtiyor ve bu bakışın ailenin içerisinden gelecekleri, “*konduramadıkları için*” gözardı etmeye neden olduğunu söylüyordu. Dışarıdan gelenlerin daha anlamlı ve vahşice olduğuna, evden gelenin ise sürekli olduğuna dikkat çekiyordu. Böylece toplum içerisinde yaygın bir inanişe, ensest saldırı ile ilgili bir mite de değinmiş oluyordu. Gökkuşığı, evden dışarı çıkmakla ilgili olarak, çok sınırlı bir çevre içerisinde, çoğunlukla da kütüphanede zaman geçirdiğini, şehir değiştirdikten sonra, kendisi için çok farklı bir hayatın başladığını söylüyor, kız arkadaşları ile kafeye okey oynamaya gittiklerinde, bunun kendi zihninde “*orospuluk yapmak*” olarak kodlandığı için bunu kabul edilemez bulduğunu ifade ediyordu. Martı’nın annesi, kimse ondan faydalanmasın diye, Martı’ya “*kapalı kutu olma*” öğüdü verirken aslında tehlikenin evden geldiğinin farkında değildi. Mahmure’nin anlatısı ise gücü reddetme ve otorite ile çatışma noktasında önemli bir dönüşüme işaret eden bir yaşantıyı içeriyordu. Mahmure, dışarı çıkmak konusunda çok baskılandığından, babasıyla uzun süre çatıştığını, daha sonra bir tartışmalarında

“*senin gece yapılacağını düşündüğün şeyler gündüz de yapılıyor*” diyerek bunun bir kırılma noktası yarattığını, babasının kendisini haklı bularak kısıtlamalarına son verdiğini anlatıyordu.

Pınar, okulda bir pikniğe gideceği zaman dahi evin erkeklerinden oluşan “aile meclisinin” toplandığını, annesinin ise genel olarak korktuğunu, bakkala giderken bile kendisini kimseye kanmaması konusunda uyardığını ifade ediyordu. Mekansal bağda belirtilen başka bir konu da özel bir odanın olmamasıydı. Pınar, mücadelesi sonucunda kazandığı odasında da kendisine karışıldığını, özel bir alan yaratmak için dirense dahi bir anda odasına girilmesiyle özeline müdahale edildiğini söylüyordu. Müdahale çeşitli biçimleriyle, sürekli sınırları aşan ve bireylerin sınır koymasına olanak tanımayan bir şekilde yaşamlarında varoluyordu.

Anlatılar, **evin içindeki ilişkilenemeyi de dışarının belirlemesine** yönelik örnekler de içeriyordu. Toplum baskısının “*suçlu sen olursun, sus*”, “*kimse seninle evlenmez, seni alan olmaz*”, “*hayırsız evlat olursun*” gibi yine cinsiyet rejiminin ürettiği değerler üzerinden bir tehdit aracı olarak kullanılması, Arzu’yu istismarın yaşandığı ailenin üyeleriyle görüşme noktasında baskı altına alıyordu. Arzu görüşmelerini sınırlı tutsa da ailenin “*Biz okuttuk, meslek sahibi yaptık, şimdi bizimle görüşmüyor.*” serzenişlerini topluma yansıtıyor olmaları, aslında bu konuda toplumsal bir dayanak ve desteklerinin de olduğunu gösteriyordu. Sosyal kontrolün bu gibi durumlarda tersine çevrilerek istismar eden tarafı rahatsız edecek şekilde kullanılmasının önemli bir strateji olabileceğinin de ipuçlarını veriyordu.

Tahakküm biçimlerinin hepsinin kabul edilemez olmasının yanında, içlerinden bir tanesi, anlama sınırlarını oldukça zorlayacak içerikteydi. Okulda yaşanan bir olaydan ötürü yanlış anlaşılma sonucunda Elif bir arabaya binmekle suçlanıyor ve babası bu nedenle okula çağrılıyordu. Bu olay üzerine babası, Elif’in deyimıyla “*okuma aşkı*” olduğunu bilerek, onu okuldan almakla tehdit ediyordu. Elif olayı ayrıntıyla anlatıp suçlamalara gerekçeleriyle karşı çıktığında “*Eğer sana istismarda bulunmama izin verirsen seni okula gönderirim.*” şartı koşuyordu. Böylece dışarıda olacak ve “*itibarlarımı zedeleyecek*” herhangi bir duruma karşı Elif’i eve kapatma çözümünü seçerken, içeride olacaklara ilişkin de onu tehdit etmiş oluyordu. Bu anlatıya dair ancak, toplum tarafından çocuğun dışarıda yaptığı bir şeyden ötürü ailenin damgalanması kaygısı taşırken, “*çocuğunu kendi malı gibi görerek ve dışarıya çıkmayacağını bilerek onu istismar etme hakkını kendisinde bulma*” içeriğinde ve “*ataerkinin ikiyüzlülüğü*” tanımlamasıyla bir yorum getirebiliyorum.

Din tüm bu tahakküm anlatıları içerisinde önemli araçlardan birisi olarak ortaya çıktı. Annesinin evlendikten sonra bir tarikatla ilişkilendiğini, namaz kılmaktan dizlerinin yırtıldığını ve kapalı bir hayat sürdürdüğünü söyleyen Gökkuşuğu, babasının psikolojik baskı yaparak kendisinden de böyle bir şey beklediğini ifade ediyordu. Elif ise dedesinin imam olmasının da getirdiği bir zorlamayla tesettüre girmeye zorlandığını belirterek, “*elalem ne der*” yaklaşımıyla ve diğer çocuklarla karşılaştırılarak kendi üzerinde baskı yaratıldığını vurguluyordu. Meliha, ensest saldırı konusunda yayınlanmış bir belgeseli anlatarak, kilisenin baskı yapmasından korkulduğu için belgeselin başka bir ülkede yapılmasını örnek gösteriyor, dinin daha üst düzey bir yapı üzerinden tahakkümüne işaret ediyordu.

Dinle birlikte **olağanüstü hal (OHAL) bölgesinde yaşamış olmak**, sürekli taşınmak, ait olamamak, yabancılık hali, adapte olmaya çalışmak ve geçim derdi Hatice tarafından çatışma sürecinin babasının öfkeli olmasına etkisinin açıklaması olarak öne sürülürken, Hatice’nin yüklü bir çocukluk geçirdiğinin de ayrıntılı bir anlatımıydı. Deniz2 ise anlatısında, farklı kentlerde yaşamış olmayı olumlu bir şey olarak tanımlayarak, cam fanusta yaşarken öğrenemeyeceği şeyleri kendi deyimiyle “*ataerkinin halısının serildiği*” kentlerde yaşayarak ve farklı kültürlerle temas ederek öğrendiğini, bunun kimliğini -özellikle kadın kimliğini- inşa etmesi, hayatta nerede konumlandığını anlaması ve özellikle kadına yönelik şiddet konusunda farklı bir bilinç geliştirmesine katkı sağlaması açısından ele alıyordu. Deniz2’nin bu deneyimi, kendi yaşantısında doğrudan maruz bırakıldığı tahakküm ve baskının yanında, evlere gündelik temizliğe giden kadınların yaşam pratiklerindeki şiddet yaşantılarını, kadınların istemeyerek başörtüsü takmak zorunda kalmalarını, yolda yürürken laf atmaların olmasından kaynaklı kendisini güvende hissetmeyerek eve gecikmemesi zorunluluğu hissetmesini anlamasına da olanak sağlıyordu.

Erkekliklerle mücadele, kadınlar tarafından ortaya konulan bir başka önemli mücadele alanıydı. Deniz1, babası ile annesinin ayrı olmalarından kaynaklı olarak, annesi ile birlikte sürekli “dışarıdan” müdahalelere maruz bırakıldıklarını, çocuk yetiştirme konusunda da evin dışından insanların söz söyleme hakkını kendilerinde bulduklarını anlatıyordu. Lisede ise “reisler”le karşı karşıya geldiğini söyleyerek tahakkümün muhafazakar-milliyetçi ideoloji ile kolkola girerek baskı oluşturma biçimine değiniyordu. Yine Deniz1’in anlatımında, oğlan çocukların istismarı ile oğlan çocukların yaşadığı eşcinsel ilişki örneği üzerinden toplumun ikiyüzlülüğü ifade buluyordu. Deniz1, eşcinsel ilişki yaşayan veya LGBTİ+ kimliğini açık eden oğlan çocuklar öldürülürken, diğerinin üstünün kapatıldığına dikkat çekiyordu. Bununla birlikte, yetişkin olduklarında da

erkeklerin ensest saldırıyı, erkekliğin devamı kaygısı ile konuşamıyor olduğunu, zaten erkeklerde izin de daha az olduğunu ve kızların yaşaması durumunda onların evlendirilerek “kurtulabildiğini” söylüyordu. Deniz2, okulda erkekliklerle mücadelesinde, oğlan çocuklarının sınıf başkanı yapılması, “yaramazlıklarının” daha fazla görmezden gelinmesi, duygusal ilişkilerde hep erkeklerin seçme konumunda olması ve kız çocukların da bu ilişkilerde bir özne olmalarının beklenmesi gibi örneklerle erkekliğin okul çağlarında öğretildiğini gösteriyordu.

Erkekliğe övgü, çocuk yaşta kız çocuklarına empoze edilen, kız çocuklarının da normalleştirdiği ve içselleştirdiği ve bazen de mücadeleyi “öyle olmak-ona benzemek” üzerinden kurguladığı bir şeye dönüşüyordu. Hüsniye şu anki bilinciyle geriye dönüp baktığında erkeklikte cinsiyetin yaş hiyerarşisi üzerindeki üstünlüğüne de değinerek erkeklerin yüceltilmesini, kendi kadınlığını reddedişini ve erkeğe benzeyerek yürüttüğü mücadelesini, toplumda erkekliği inşa eden somut bazı unsurlar üzerinden şöyle anlatıyordu:

“Ben kadınlığımı yadsıyarak erkek olursam saygı görürüm bilinçaltı programlamasıyla yaşadım. Evet, bir tarafta çok dişil bir kadınam. Ama diğer tarafta da çok eril, sert hareketlerim var. Çünkü neden? Babaannem işte on yaşında bir erkek çocuğu içeriye girdiğinde ayağa kalkıyordu. ‘O erkek çocuğu ona saygı gösterin.’ İşte ya da yine aynı yaşlarda yemek yeniyorsa ilk önce erkek çocuklarına yemek yediriliyordu. ‘Onlar yesin, biz sonra yeriz’. Ya da bir yere gidilecek. İşte sen de gitmek istiyorsun. Ama deniyor ki, işte ‘o erkek çocuğu, sen nereye gidiyorsun’ gibi sürekli böyle bir erkek çocuğunun üstünleştirildiği, kız çocuğunun geriye çekildiği bir her seferinde bir erkek çocuğu, kız çocuğu şeyi var, söylentisi var. Ve sen de dolayısıyla ‘ben erkek gibi olursam istediğimi yapabilirim. Ben de erkek çocuğu olursam, erkek gibi olursam özgürleşirim’ gibi bir kendince isyan bayrağı açıyorsun. Ve ben öyle bir çocuktum. Hep isyandaydım. Çok iyi koştum. Ağaca tırmandım. Ondan sonra ne bileyim ben silahla oynadım, şiddete meyillendim. Sokakta kavga etmekten hiç çekinmedim. Ya da erkeksi yaptığım şeyleri çok daha onurlandırarak, çok daha böyle gururla anlattım. Kadın olma kimliğimi hırpaladım. Kadınlığımı hep hırpaladım. Yadsıdım. Dolayısıyla da oradaki savunma mek..., ama bir taraftan da hiç o mini etekten vazgeçmedim. O kadın, dişil tarafımdan da vazgeçmedim. Evet o mini eteği giydim. Zaten babamla ilk kavgamız da mini etek üzerineydi. Yine onlu yaşlarda, on birli yaşlarda. ... . Herkes bana ‘çok seksisin, çok güzelsin’ dedi ama bunu hiç kabullenmedim.” (Hüsniye)

Kadınların anlatılarından süzülen, ensest saldırı bağlamında tahakkümle ilgili bir diğer farkındalık ise, ayırım yapılmaksızın, herkesin buna maruz bırakılabileceği ya da herkesin fail olabileceği idi. Yasemin bunun yalnızca “*kıyıda köşede, eğitim ve kültür düzeyi düşük ortamlarda*” olmadığına, “*modern ve eğitilmiş dediğimiz*” insanlar için de geçerli olduğuna dikkat çekerken, Deniz1, Elif, Hatice ve Yasemin, erkekleri de dışlayan bir şey olmadığını özel olarak vurguluyorlardı. Aysun ise, konuyu biraz daha kesişimsel boyutuyla ele alarak, yaş ve cinsiyetin üstünlüğü bilgisi ile, herkesin başına gelebileceğini ancak kız çocuklarının ve yaş olarak küçük olanın daha dezavantajlı konumda olduğuna dair bir anlatım sergiliyordu. Son olarak Meliha, ensest saldırının evrensel bir sorun

olduğunu söylüyordu ki bu söylem, aslında bir yandan da sınırları aşan bir mücadele alanına işaret ediyordu.

Tahakküm ve baskılardan söz ederken, elbette kadınların bunlarla mücadele biçimlerinden de söz etmek gerekiyor. Bu noktada, baş etme stratejilerini ve direniş biçimlerini asıl olarak analizin ilerleyen bölümlerinde, kendini toparlama gücünün gelişmesine ilişkin bölümlerde ele alacağım. Ancak burada da cinsiyet rejimi bağlamında birkaç anlatıya yer vermenin iyi olacağını düşündüm. Elif, çocukluğundaki başa çıkma stratejilerini anlatırken bunun mümkün olmadığını, çünkü *“onların dediği gibi olmak zorunda olduğunu, onlar nasıl olmasını istiyorsa o şekilde olmak durumunda”* olduğunu belirterek çocukluğunda baskılara karşı direnç gösteren bir konumda olmadığını ifade ediyordu. Aysun ise başa çıkmak konusunda kendini değerlendirirken önce kararsız kalıyordu. Kardeşi kendi sorumluluğundayken trafik kazası geçirince, ailesinin kendisini öldüreceğinden korkarak bir özkıyım girişiminde bulunduğunu örnekliyordu ki, bu da çocuklukta aslında yine baskılara dayalı olarak çoklu travmalar yaşamının, baskılarla baş etmede olumsuz bir rol oynadığına işaret ediyordu. Arzu, çocukluktan itibaren büyüme sürecine eşlik eden mesajları referans göstererek, ne olursa olsun bir ailenin veya etrafta birilerinin varlığını tercih etmenin, yalnız kalmama ve bir yere ait olma isteğinin, özneler açısından engelleyici olduğunu söyleyerek *“Yani zaten çoğu şeyi fark ediyorsun ama kabullenmek istemiyor insan.”* diyerek bu konudaki durumunu açıklıyordu. Martı ise, *“Böyle yıllar sürecektir biliyor musunuz? Yine herkes saklayacak, yine herkes korkacak.”* diyerek konuya biraz olumsuz ama belki de rasyonel tarafından yaklaşıyordu. Martı’nın sözlerini *“açığa çıkarmak ve cesaretlendirmek için neler yapılabilir?”* sorusunun yanıtını aramak için bir yol gösterici olarak seçmeyi tercih ettim.

Kadınların anlatılarında tahakküme karşı mücadelede kadınlık bilgilerinin anneden kızı aktarıldığı görülse de, bu aktarımın kadınlarda bir farkındalıkla dönüşümü beraberinde getirdiğine dair de izler vardı. Bahar, annesinin çok baskı altında olduğunu, baskılarla bu nedenle mücadele etme fırsatının olmadığını söylerken annesini *“yazık-garibim”* olarak nitelendiriyordu. Bahar, kendi baskıyla baş etme stratejisini anlatırken de, karşıda baskı yapan öznelerin çoğalmasında ve gücünün yetmemesine dayandırarak, her türlü baskılanmaya karşı direnmek ancak bir noktada *“mecburen kabullenmek ve uymak”* olarak betimliyordu. Diğer taraftan Pınar da annesine üzülerek, annesinin çok zor bir hayatı olduğuna, babasının baskısına maruz kaldığına değinerek annesini her şeye karşın gülen ve çözüm üretmeye çalışan bir kadın olarak tanımlıyordu. Pınar’ın anlatılarında bu annelik bilgisinin kendisine aktarımında bir farkındalık ve dönüştürmeye ilişkin bir çaba hep kendisini var ediyordu.

Bu çaba annesini eleştirmesi, babasıyla annesinin yerine çatışması, annesine kızarak onu da kurtarma rolünü üstlenmesi şeklinde somutlaşıyordu.

Görüşmeler bitmişti ve aradan belirli bir zaman geçmişti. Birgün Mahmure bana bir telefon mesajı gönderdi. Mesajında ablasının evinde bir aile toplantısı yapılacağını, oraya failin de geleceğini öğrendiğinde bir bahane bulup gitmeme kararı alması üzerine yeğenin kendisine failden rahatsız olmasının “normal” olmadığını söyleyerek bir terapist önerdiğini yazıyordu. Mesaj şöyle bitiyordu: *“Bu konuşma üzerine bi aydınlanma yaşadım. Erkeği her ne olursa olsun koruyan bu sistemde bulunmak istemiyorum. Bunu anladım.”*

Sistem, kendi sürekliliği için bazı kritik alanlarda birbiriyle bağlantılı normlar, tabular ve kutsallar üreterek sorgulanabilirliğinin önüne set çekmiş oluyor ve böylece çok daha rahat bir şekilde baskı kurma stratejilerini özneler ve toplumlar üzerinde kullanabiliyor. Kadınların anlatılarında cinsellik, ensest saldırı, aile, cinsel yönelimin bir patoloji olarak ele alınması, bekaret ve ATAsözleri bu kapsamda öne çıkan kavramlardı.

Cinsiyet rejimine dayalı, kontrolcü ve ezici toplumsal baskı durumlarında aile sınırları görmezden geliniyor hatta dışarıya aileye müdahale etme hakkını kendinde görüyorken, ensest saldırı söz konusu olduğunda, meselenin aile içerisinde yaşanan bir şey olması öne sürülerek “kutsal aile” bütünlüğüne saygı duyulan bir kurum olarak, üyeleriyle birlikte dokunulmazlaşıyordu. Böyle bir durumda aile dışından olanın dışarıda kalmasının bir başka nedeni, saldırının bir sır olarak saklanıp dışarının haberdar edilmemesi olabilirken, haberdar edildiği durumlarda da dışarının bu “hassas” konuda ne yapacağını bilememesi herhangi bir müdahalede bulunamamasını beraberinde getiriyordu. Denizli anlatısında, kimsenin böyle bir bilgi karşısında ne yapacağını bilgisine sahip olmadığına, duyulsa bile hala konuşulup tartışılabilen bir şey olmadığına dikkat çekiyordu. Bazı stereotipleri, önyargıları ve kodları engel olarak tanımlarken, kimsenin bunlardan azade olmadığını ancak feminizm okuyarak, bilgisini artırarak bunların adının koyulduğunu söylüyordu. Mahmure ise, sistemin kutsal aile etrafında döndüğünün kabulüyle, çözümü sistemin dönüştürülmesinde görüyordu. Aysun, aile içerisinde birçok kişiyi istismara maruz bırakmış olan faile ilişkin olarak, ailenin faili dışladığını, sonrasında ise *“rezil oluruz, itibarımız sarsılır”* bakışıyla bir sonraki adıma geçemediklerini ifade ediyordu. Aysun ayrıca istismara maruz bırakılan çocuğun babasının da bu görüşte olduğunu vurgulayarak, daha fazla büyütme ve dillendirmeye gerek duymadıklarını söylüyordu. Aysun’un anlatısında ailenin kutsallaştırılmasının yanında, babanın kutsallaştırılması

da dikkat çekiciydi. Bu noktada söz hakkı tanınmayan ve karar vericiler tarafından “kol kırılır, yen içinde kalır” uygulamasına boyun eğen istismara maruz bırakılan öznelere oluyordu.

Kadınların anlatısında ortaya çıkan bir başka şey ise **bekaretin kutsallaştırılması** idi. Hüsniye, namus ve bekaretin ailesinde çok konuşlan şeyler olmadığını belirtiyordu ki bu aslında meselenin tabulaştırılmasına bir işaretti. Ama diğer yandan, kendisinin en büyük korkusunun aileden birisiyle evlendirilip bakire olmadığını ortaya çıkması olduğunu söylüyordu ve bu nedenle de evden ya da eve ait, akrabalara ait şeylerden mümkün olduğunca uzak durduğunu ifade ediyordu. Hatta sonraki başka bir anlatısında da, “bekaret meselesi”nin çözülmesi için bir evlilik yaptığını vurguluyordu. Bekaret, çevredeki tanıklar açısından da bazen körleştirici bir etkiye sahip olabiliyordu. Meliha, yakın zamanda bir arkadaşıyla konuşmasını aktararak, bir yılbaşı kutlamasında erkek arkadaşıyla cinsel ilişkiye girdiği için ağlamasının, arkadaşı tarafından bekaretini kaybetmekle bağlantılandırıldığını ifade ediyor ve esas nedeni açıkladığında arkadaşının “*şok olduğunu*” söylüyordu. Arzu ise, annesine babası tarafından ensest saldırıya maruz bırakıldığını söylediğinde, annesinin bir yandan inanmazken, diğer yandan “*kızlığın mı bozuldu, gebe mi kaldın?*” sorularıyla karşılaştığını belirtirken, bu noktada kız çocuğunun yaşadığı ikincil travmayı “*ha yaptıysa bile bakiresin, gebe de kalmadın, sus otur.*” sözleriyle somutlaştırıyordu. Pınar, bir yandan bekaretinin olmadığını düşünürken, diğer taraftan da uzun yıllar onu korumaya çalıştığını, bunu araştırmaya bile gücünün olmadığını söylüyordu. Bekaret konusunda bir yandan cinsiyet rejiminin kutsallaştığı bir durum varken, diğer yandan da yine bu rejimin yetiştirdiği kişilerin bekaret gibi kutsal atfedilen bir şeyi, kız çocuğunun “elinden alma” hakkını kendilerinde bulma halini başka bir araştırma ile anlamak gerekiyordu.

Cinsel istismar durumlarında cinsel yöneliminin değişmesinin bir sonuç olarak ortaya çıkması toplum içerisinde dolaşan önyargılardan ve yanlış inanışlardan birisi idi. Kız çocuklarında erkeklerin fail olduğu cinsel saldırı sonrası erkeklerden uzaklaşma bir tepki olarak görülebilir olsa da, bunu genel-geçer bir durum olarak nitelendirmek doğru olmaz diye düşünüyorum. Görüştüğüm kadınlar arasında Martı ensest saldırıya maruz bırakıldıktan sonra özkıyım sonucu ölen kız kardeşi için “*Belki yaşasaydı lezbiyen olurdu yani. Ne bileyim ben. Yani nasıl güvenebilirdin yani?*” derken, Yasemin’in anlatısı, bu ensest saldırı mitini doğrular bir ifade ile, “*hormonal olarak değil ancak psikolojik olarak eşcinsel ilişkiye yatkınlığın*” nedeninin bu olduğunu söylemek yönünde oldu.

Konuya çok farklı bir yerinden yaklaşan anlatı ise Arzu'nun anlatısı idi. Arzu tabu olanın ensest değil, ensesti dile getirmek olduğunu söylüyordu:

“...bizim ailemizde yine ensest bir tabu değildi ki. Hani benim yaşadığım ailede ensest bir tabu değildi. Babam annemin amcasının kızına gidip birliktelik yaşıyordu. Annemi aldatıyordu. Teyzeme gidip ahlaksız tekliflerde bulunuyordu. Yani, immm, sınır yoktu. Kendi annesine de zaten hani tacizleri olmuş. Bizim ailemizde tabu olan şey ensest değildi. Bizim ailemizde tabu olan şey konuşmaktı.” (Arzu)

Arzu bu savını, çevrenin tepkileri ile somutlaştırıyordu. Kimsenin kendisine “*ay o, baban, yapmaması lazım*” veya “*nasıl böyle bir şey yapar*” diye bir şey söylemediğini, tepkilerin daha çok “*sus konuşma, el duymasın*” içeriğinde olduğunu ifade ediyordu. Arzu'nun babasına en çok tepki gösteren babaannesi iken, o da ancak “*insan kendi yetiştirdiği meyveyi yer mi*” veya “*bu bizi el içine çıkmaz edecek*” olarak tepkisinin sınırını toplumda dışlanma korkusuyla çiziyordu. Burada belirsiz özne “el” yine gündeme gelmekle birlikte, tüm görünmez şeyler gibi büyütülerek veya idealize edilerek etkisini çok fazla hissettiriyordu.

Arzu'nun dışında, ensest saldırı ve genel anlamda cinsellik kadınlar tarafından tabu başlığı altına yerleştiriliyordu. Martı, konu tabu olmasaydı, çocukken annesine veya başka birilerine söyleyebileceğinden, ya da dava açabileceğinden, bunun sonucunun kardeşini kaybetmek olmayabileceğini ifade ediyordu. Bu noktada “ne derler?” bakışını bir engel olarak görürken, dava sonucunu kastederek, gecikerek ve bir eksikle karşılığını aldıklarını dile getiriyordu. Meliha ise, cinselliğin tabu olmasına işaret ederek, aslında istismara maruz bırakılanların önündeki en büyük engelin bu olduğunu söylüyordu. Tabunun getirdiği yasak ve yapıştırdığı “kirli olma” etiketi olmasaydı, çocukluk döneminde ne yaşadığını anlamaya çalışmak ya da çözüm üretmek için girişimde bulunabileceğini vurguluyordu. Üstelik bu tabu meselesinin cinselliğe, bir erkeğin bedenine ve bir kadın bedenine dair bilgisiz olmayı da beraberinde getirdiğini belirterek, bu durumun kadın ve erkeğin kimliğinin inşasındaki olumsuz etkisine dikkat çekiyordu. Arzu cinsellikle iç içe büyüdüklerini, bu anlamda gizli saklı bir durumun olmadığını ancak yine de kimsenin kendilerine sağlıklı bir şekilde cinselliği anlatmadığını, “espriler, belden aşağı şakalar, deyimler”le cinselliğin “*ayıp, kötü, özellikle de kadınlar açısından, felaket bir şey*” olarak zihinlerindeki yerini aldığını söylüyor, bunu hatalı bir şey olarak değerlendiriyordu. Cinselliğin erkekler açısından övünülebilir, çok güzel bir şey olduğu algısı ise, babasının yaptıklarını ilk olarak anlamlandıramamasına neden olduğu şekliyle Arzu'nun anlatısında yer alıyordu. Deniz2, ensest saldırının tabu olsa da olmasa da özneler üzerinde olumsuz bir etkisinin, bir zarar verme gücünün olacağını söylemekle birlikte, tabu olmamasının, konuyu daha erken konuşup daha erken destek

almak açısından bir değişiklik yaratabileceğine dikkat çekiyor, böylece bunun yükü ve ağırlığıyla yaşamak zorunda kalınmayacağını belirtiyordu. Pınar, enstet tabusuyla mücadelesini, “*Tabuyla uğraştık bir de. Yani bir ... hayaletle uğraştık yani yıllarca. Bir hayaletin ağırlığını, üzerimde kurduğu o baskıyı yaşadım.*” sözleriyle ifade ederken, bu konuyu hala ailede konuşamaz durumda olduklarını, failin eve gelmesini istemediğini söylediğinde dahi “*aaa sen fazla konuşuyorsun*” tepkisiyle karşılaştığını söylüyordu.

Hatice, cinselliğin tabu olmasına ilişkin uzun bir anlatı ile düşüncelerini ifade etti ve kapsamı birçok konuyu içerdiğinden bu anlatıya geniş yer vermeye karar verdim. Hatice, cinsellikten ve cinsiyeti çağrıştıran her şeyden utandığını, bunun zaten toplumsal olarak da pekiştirildiğini, travmanın kendisini oraya ittiğini ama zaten oradan çıkaracak da bir şey olmadığını dile getiriyordu. Hatice’ye göre, iç çamaşırı almak, regl olmak gibi konular hanede konuşulabilir olsaydı ve annesi de bu konulardan utanmasaydı, durum çok farklı olabilirdi. Özellikle ergenlik döneminde bedenin utanılacak bir şey olduğu vurgusunun kendisinde çok yerleştiğini, kız ve oğlan çocukları birbirine yabancılaştıracak boyutta bir ayırım yapılmasının ise –ki bunu ataerkiden söz etmek olarak nitelendiriyor-, tüm bunları beslediğini ifade ediyordu. Ebeveynlerinin bu konudaki tavırlarına ilişkin de bir anekdota referans vererek, göğüsleri yeni yeni çıkmış bir çocuğun anne-babanın “*pis gülüşmelerine*” maruz kalmasını da ebeveynlerin sağlıksız rehberliği olarak tanımlıyordu. Hatice’nin anlatısında da somutlaştığı gibi, cinsiyet rejimi, cinsellik ve cinsiyet konularını tabulaştırarak bir utancı doğurup büyütürken, diğer yandan bir ayrımcılığa da alan açmış oluyordu. Gittikçe konuşulamayan bir konu haline gelen cinsellik, bedenlere yabancılaşma sonucuna kadar gidebiliyor ve utanç orada en temel belirleyici haline gelebiliyordu.

Dil, ifadeler ve terminolojinin kurucu ve dönüştürücü gücünden hareketle, bu yöndeki anlatıları da gözden geçirmenin yol gösterici olduğunu düşündüm. Bu bölüm içerisinde a yer alan “ATAsözleri” vurgusunu, özellikle ataerkil sisteme referansla yaptım. Gerçekten de adı doğrular şekilde, kadınların anlatılarındaki ATAsözlerinde, kadınlardan yana olumsuz bir içerik dikkat çekiyordu. Bununla birlikte, bazı sözler ise, ironik bir şekilde durumu çok güzel bir biçimde ifade ediyordu. İkincisinden başlayacak olursam, Martı, “*Ne demişler? Babana bile güvenme.*” sözünde, babanın fail olduğu istismarın karşılık bulduğuna dikkat çekiyordu.

Arzu, erkek egemen bir ailede büyüdüğüne işaret ederek, anneannesinin, çocukluğundan bugüne getirdiği bir söze dikkat çekiyordu. Güldükleri veya kahkaha attıkları zaman anneannesinin “*Güleni*

veren sınırlar. Gülmeyin.” dediğini vurguluyordu. Gülmenin devrimci bir eylem olma hali, sistem açısından tehdit olarak algılanıyor ve onun sürekli olarak baskılanmasına neden oluyor.

Bu konudaki başka bir deyim, “kızıoğlankız” olarak Meliha’nın söyleminde kendisini gösteriyordu. Meliha, komşularının kızının “kızıoğlankız” olmaması nedeniyle özkıyım gerçekleştirdiği bilgisini aldıktan sonra, evden de kaçış yolu olmadığı için, çocukluğundan başlayarak liseyi bitirdiğinde evlenme zorunluluğunun olduğunu bilerek, bakire olmadığının anlaşılacağı ve dolayısıyla öleceği bir gelecek kurguluyordu. Bu nedenle de, komşuları ve çevreyi tehlikeli kodlayarak, daha erken ölmek için veya dışlanmamak için kimseye yaşadıklarını anlatmıyordu. “Kızıoğlankız” olmamanın “utancını” üstlenerek, bunun birgün ortaya çıkacak olması korkusuyla yaşıyordu.

Kadınların yaklaşımlarında, toplumsal yargı kendisini “ayıp olur” ifadesiyle gösteriyordu. Gökkuşağı, ayıp kavramını zihninden atamadığını, hatta hala atamadığını söylüyordu ki, bu durumun kadınların ensest saldırı ile mücadelesinde ayağa takılan bir taş olduğunu ifade etmek yanlış olmaz diye düşünüyorum. Başkalarının ayıpları da üstlenilerek, ensest saldırı sırrı evin dört duvarı arasına hapsediliyordu.

Tahakkümün, baskının ve bunların etkisinde inşa edilen kadınlık ve erkekliğin cinsiyet rejimi içerisinde konumlandırılışı, öznelerin bilgi ve pratiklerinde somut olarak görüldüğünden, bu bilgi ve pratiklerin izine düşmek, kadınların tahakküm sistemi ve iktidar mekanizmalarındaki yerini anlamaya olanak sağlıyordu. Bu bölüm, biraz bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak kadınların anlatılarının görünür olmasını hedefliyordu. Bu görünürlükte kullandığım araçlar ise tahakküme dayalı toplumsal normlar, tabular ve kutsallardı. Tüm baskı ve engellemelere karşın, kadınların anlatılarının, tahakküme karşı bir farkındalığa işaret etmesi, bu bölümün en değerli bulgusuydu diyebilirim.

4.1.1.3. İnanılmayan kız çocuğu ve duyguların toplumsal inşası: Tahakkümün ensest saldırıdaki utanç, değersizlik ve suçluluk görünümündeki izleri *“Bütün yani, tüm ilişkilerim, yani yabancılarla karşılaştığım tüm ilişkilerim hep bir utanç duygusu, hep bir şey, yetersizlik, değersizlik duygusuyla olduğu için, ne bileyim, yolda karşılaşısam selam vermeye utandığım falan ilişkiler oldu.”*

Birçok konuda sözü geçmeyen kız çocuğu, cinsellik gibi zaten konuşulmaya alışık olunmayan bir konuda, üstelik aile gibi de kutsal bir yapının içerisinde onu yıkmaya yönelik söylemlerde bulunduğu karşılığı şaşırtıcı olmayacak biçimde “inanılmamak” oluyordu. Cinsiyet rejimi ve fail her ne kadar ensest saldırının kapalı bir kutu olarak muhafazası için kız çocuğunu zorlasa da, maruz bırakılan birçok aşamadan geçip olgunlaşarak artık bunu birileriyle paylaşmaya karar veriyordu. Aslında o güne kadar kendisini durduran şeyin inanılmamak veya suçlanmak olduğunu bilse de, ancak sonrasında yaşayacaklarını göğüsleyecek noktaya geldiğinde kendisini anlatmaya başlıyordu. Dolayısıyla bu aşama maruz bırakılan için artık çok yol alınmış bir aşama iken, ilk kez duyan için yeni ve travmatik bir durumdu. Duyan kişi kendisi açısından değerli olan bazı şeyleri koruma eğilimindeyken maruz bırakılanı görmezden gelebiliyordu. Fail dışarıdan birisi olduğunda inanırılık artarken, aile içerisinde olması halinde, duyan kişinin tepkisi maruz bırakılan üzerinde ikincil travmaya neden olabiliyordu. Maruz bırakılan, bir yardım çağrısı olarak kendisini ifade ederken, kendisine inanılmaması veya delil göstermesinin beklenmesi, hatta daha da ileri boyutta suçlanması tekrarlı travmaları beraberinde getiriyordu. Bu bölümde, öncelikli olarak kendilerine inanılmayan kadınların anlatılarını, onların kendilerine olan inancıyla ortaya koymaya çalıştım. Kadınların anlatılarında inanılma-inanılmama durumunun, öznelerin biricik hikayelerine göre değiştiğini, her birinde sürecin farklı işlediğini baştan söylemek istiyorum.

Bu kategori altında ikinci olarak vurgulamak istediğim boyut ise, ensest saldırının, yaşadığı süreç ve sonrasında, maruz bırakılanı toplumsal olarak inşa edilmiş suçluluk, utanç ve değersizlik duyguları arasında kısıtması ve bunun kadınların kendilerini toparlama güçlerine olumsuz etkisi idi. Duygular, öznel olarak inşa ve pratik edilen yaşantılar olmadığından belirli bir bağlam içerisinde, kültürel kodlarla şekillenerek tanıkların önünde gerçek varlığını tamamlıyordu. Ensest saldırıda kadınların anlatılarında öne çıkan duygulanım durumlarında en dikkat çekici olanlar utanma, suçluluk ve kendilik değerinin düşüklüğü idi. Anlatılar da bu üç duygunun toplumsal bağlamdan kopuk olmadığını, birbiriyle de içkin olduğunu gösteriyordu. Bu duygular da inanılmamakla besleniyorlardı. Bu boyutun temelini dayanak oluşturan düşünce, ensest saldırıda da, utanç, değersizlik ve suçluluğun, tersinden okunarak, saldırıya maruz bırakılanın “diğerleri” ile ilişkilerini dikte etmeleri ve şekillendirmeleri açısından ele alınmaları, özellikle de öznelere sessiz kalma talimatı verme ve bu nedenle de kendini toparlama gücünün önünü tıkamaları yönüyle değerlendirilmelerinin gerekli görülmesiydi. Bu şekilde öznelerin, suçluluk, utanma ve kendilik değersizliği ile gündelik hayatın basit güç kaynaklarına sırtını nasıl dönmeyeceğinin, duygusal ve

eylemsel hareket olanağını nasıl yitirmeyeceklerinin, yani güçlenerek kendilerini toparlamalarının önünün nasıl açılacağına olanakları aranmış olacaktır.

Ensest saldırının aile içerisinde yaşanmasının ağırlığı bazı durumlarda, duyanlar -ki bunlar da aile içinden kişiler olabiliyor- olumsuz tepkileri ile maruz bırakılanı ikinci bir travmatizasyona maruz bırakabiliyorlardı. Senem, failin ablası ile saldırıyı paylaştığında ablanın tepkisinin “*Niye şimdi söylüyorsun? Siz çok yakın değil miydiniz? Birlikte gülüp eğleniyordunuz. Aradan on beş sene geçmiş niye şimdi bunu ortaya çıkarıyorsun?*” olmasını kendisine bir saldırı olarak nitelendiriyor ve hayatında ilk kez sinir krizi geçirdiğini ifade ediyordu. Failin diğer kardeşi ise, o da istismara maruz bırakılmıştı ve Senem’i daha destekleyici bir tavır takınıyordu. Senem geniş ailenin ilk aşamada kendisine inanmadıklarını, başka birisiyle bir şeyler yaşayıp, suçunu ona attıklarını düşündüklerini ancak daha sonra kesin duruşundan kaynaklı olarak kendisine inandıklarını söylüyordu. Arzu ise, yirmi iki ay iddianamenin hazırlanması sürecini beklerken, olayı hiç anlatmadığı akrabalarının dahi “*Yoktur öyle bir şey. İftira atıyordur.*” gibi söylemleri ile karşılaştığını belirtiyordu.

Hüsniye insanların onaylamadığı bir kişi olmaktan kaynaklı, inanırlığının da olmayacağını düşünüyordu. Yani iki boyutlu bir “inanılır olma boşluğu” yaşıyordu. Hüsniye aynı zamanda ailesine bunu söyleseydi, ailesinin ona inanacağını düşünmekle beraber, annesi kendisini hep babasıyla tehdit ettiği için babasının korkulan bir kişi olması, babasının faili cezalandırmaya kalkışacak olması gibi düşünceler Hüsniye’yi söylemekten alıkoymuyordu. Hüsniye söylememe durumunu, ailesine bağlamayarak, kötü bir şey yapmış olduğuna inanması ve kendi korkusunu kendisinin yaratmasına bağlıyordu. Hüsniye nasıl ki onaylanmayan bir kişi olduğunu düşünüp bu nedenle çevresindekilerin de ona inanmayacağı sonucunu çıkarıyorsa, failin sevilen bir kişi olması durumunda, maruz bırakılana inanılmayacağı düşüncesi de bazı anlatılarda kendisini gösteriyordu. Deniz2, bu düşüncesini “*Herkesin işte okuduğu okulu, yaptıklarını, duruşunu, takdir ettiği bir insan. Herhangi birine söylediğim zaman işte benim tarafımda olmayacağını düşündüm... O yüzden hani yıllarca aileme de söyleyemedim.*” ifadesiyle dile getiriyordu.

Bazı durumlarda maruz bırakılan birkaç kişi olduğu halde ve yaşadıklarını beraber anlattıkları halde dinleyenlerin inanmaması söz konusu olabiliyordu. Gökkuşluğu ve kuzeni, dayanışma örneği göstererek yaşadıklarını halalarına beraber anlattıklarında, halaları “*Seviyordur sizi, siz yanlış anlamışsınızdır. Yapmaz o öyle şey.*” diyerek konuyu kapatıyordu. Hatta eniştesinin kaybindan

sonra Gökkuşığı'nın bir kere daha söyleme girişimi oluyor, bunda da yüz ifadesinden halasının kendisine inanmadığını ama bir şey de söylemediğini, başsağlığına gelen konuklara “*Şimdi şurada çıplak gezeniz başını kaldırıp bakmazdı. Öyle iffetli adamdı.*” diye eşini anlatınca, Gökkuşığı bir daha bu konuyu kendisine açmamaya karar veriyordu. Gökkuşığı'nın kız kardeşine söyleme hikayesi de inanırlığı sorgulama ile karşılık bulunca, kız kardeşine “*Sen de hani kadın olarak düşün. Yani kendi bedenini neden ortaya atıp dağıtabilirsin ki? Niçin? Bir kazanç sağlayacak durumum var mı benim bundan?*” yanıtıyla kendisini açıklıyordu. Gökkuşığı, düşmanlık ve bunun gibi başka bir nedenle bu konularda birisini gerçeklik dışı suçlayanlar yüzünden, daha büyük çoğunluğun göz ardı edilmemesi gerektiğini ve toplumun da adalet duruşu göstermesi gerektiğini ifade ediyordu.

Bahar, annesi ve kardeşlerinin kendisine çok destek olduklarını söylerken, kardeşlerinin daha sonra hırçınlıkları yüzünden kuşku yaşadıklarına dikkat çekiyordu. Mahmure'nin anlatısında, ablasının bir süredir çevreye, kutsal aileye zeval getirmemek için Mahmure'nin şizofren olduğunu ve taciz edildiğini uydurduğunu söylediği ifadesi vardı. Mahmure'nin inanılmama konusunda başka bir hikayesi de yeğenin, failden rahatsız olmasını “normal” bulmayarak kendisine terapist önermesi idi. Kutsal aileyi kurtarma pahasına istismara uğrayan patolojize edilerek çevrenin de ona inanmaması sağlanıyor, aslında özneler bu gibi durumlarda başka türlü bir istismara da maruz bırakılmış oluyorlardı.

Çevrenin inanmayacak olmasına sonuna kadar güvenen fail, bu noktada kendisine rahat hareket etme alanı sağlıyordu. Mahmure bu durumu, “*Yani net bir farkındalığım yoktu ama gizlenmesi gereken bir şey olduğunu bana telkin ettiği için biliyordum. Yani hani 'kimseye söyleme, seni öldürürüm' ya da 'sana inanmazlar'.*” olarak ifade ediyor ve bu nedenle korkup yaşadıklarını gizlediğini söylüyordu. Arzu ise önce kendisinin bile kendisine inanmadığını, rüya gördüğünü veya deli olduğunu düşündüğünü, tam aslında yaşadıklarının gerçekliğine inanırken annesinin “*O senin baban. Öyle şey mi olur.*” demesi üzerine kendisini yeniden sorgulamaya başladığını anlatıyordu. Bu sefer başkalarının kendisini deli olarak gördüğüne ve bu nedenle geri adım attığına dikkat çekiyordu.

Annenin istismara yaklaşımı alanyazında çok yer almakla birlikte, annenin “günah keçisi” ilan edilmesi bu araştırmada da bir şekilde somutlaşıyordu. Bu noktada Hatice'nin anlatısı diğer inanmama biçimlerinden ayrılıyordu. Hatice özkıyım girişiminden sonra, kendisinin hatırlama

anlarında verdiği tepkilerle annesinin de istismarı öğrendiğini söyleyerek, bunu “*Böyle bir şey olmadı*” şeklinde bir inkar tepkisi olarak tanımlıyordu. Annelerin kız çocuğuna inanmıyor olması ise, özellikle baba ensesti yaşayan tüm kadınların anlatılarında kendisini gösteriyordu. Martı’nın kardeşi, ablasıyla beraber yaşadıklarını annelerine söylediğinde bekledikleri tepki “*Nasıl yapar böyle bir şeyi? Allah belasını versin, onu evden atacağım.*” iken, Martı’nın deyimiyle 20-25 yıldır yaşadıklarının ağızda sakız edilerek annesinin “*Emin misiniz? Yanlış anlamış olmayasınız?*” demesi kardeşleri çok olumsuz etkiliyordu. Meliha için de durum farklı oluyordu ve Meliha annesinin babasına hesap sorup kendisini kurtaracağını beklerken, annesinden yanıt gelmemesi üzerine annesine yeniden sorduğunda aldığı yanıt “*Konuştum işte, sen demişsin ki, bir yerim ağrıyor da, o da bak, onun için (külotunu) indirmiş.*” oluyordu. Annesinin kendisine inanmaması Meliha’da kimsenin kendisine inanmayacağı, zaten babasının sevilen birisi olduğu ve dolayısıyla da duyanların ona inanmayacağı duygusunu yaratarak onun sessiz kalmasına neden oluyordu. Elif’in annesi eve polislerle geldiklerinde delili çöpe atmaya kalkarken, Arzu’nun annesi ise, “*O senin baban, öyle şey mi olur? O öyle şey yapmaz*” demekle birlikte Arzu’nun bekaretinin bozulma durumu ile gebe kalma ihtimalini sorguluyordu. Tabi bu noktada annelerin, cinsiyet rejiminin güçsüzleştirdiği ve seslerini kesmeye yönelik üzerlerinde baskı kurduğu özneler olduğunu unutmamak gerektiğini düşünüyorum.

Kız çocuğuna inanmama, yalnızca tanıdıkların yaşattığı bir durum olarak değil, ataerkinin kurumlarında çalışanların ensest saldırıya maruz bırakılanlara yaklaşımlarında da görülen bir durum olarak anlatılarda ortaya çıkıyordu. Arzu’ya inanmayarak “*Şizofren olabilirsin, hiçbir öz baba kızına bunu yapmaz*” diyen rehberlik öğretmeninden, Elif’in hikayesinde, delili yok etmeye çalışan annesine tepki gösterdiğinde “*Annene sen ne biçim davranıyorsun?*” diyen ve “*baban yapmaz*” diye konuyu kapatmaya çalışan kolluk görevlisine, Elif’in annesiyle babasının bağlantı kurarak adli sürecin farklı şekilde yürütülmesini sağladığı savcıdan, varolan ve maruz kalanları delil üretmek zorunda bırakan cezasızlık kültürüne, bunların hepsi yaşadıkları istismarın üzerine, bir de kendilerini kanıtlama yükümlülüğünü kadınlara yüklüyordu.

Yargı süreçlerinde delil toplamak da çok önem taşıırken bu konuda Elif’in ifadelerindeki uzun ve emekyoğun delil toplama süreci dikkat çekiciydi. “*Ya kimse inanmadığı için hani delil bulayım da bana inansınlar, delil bulayım hani şey yapsınlar hani. Kimin hatalı olduğu, hani kimin suçlu olduğu ortaya çıksın. Bende bu bir delil şeyi başlamıştı. Kendimi ispat etme çabası daha doğrusu. ... Ben böyle hani böyle şey, kafayı yedim artık, delil topluyorum. Herkesi konuşturup delil bulmam*

lazım, delil bulmam lazım falan filan.” diyen Elif, anlatım doğru olursa çırpınarak sergilediği delil toplama çabasından söz ediyordu. Üzerinde babasının menisinin olduğu çıtçıtly body, babasıyla, annesiyle ve başka birçok tanıkla yaptığı konuşmalarının sutyenine telefonu sıkıştırarak vs. aldığı ses kaydı, yengesiyle kalırken telefonla konuştuğu bazı zamanlarda yengesinin aldığı görüntü kayıtları, konuşmalara tanık olanlarla yaptığı sosyal medya yazışmalarına ilişkin internet kafelerden aldığı çıktılar, anne ve babasının para dökerek davayı geciktirmesini sağladığı savcının kızıyla telefonda yazışmalarının ekran görüntüleri, başka bir tanıdığın konuşma görüntüleri Elif’in o süreçte topladığı delillerdi.

İnanma-ınanmama ikileminde önemli diğery bir anlatı ise yine Elif’in aktardığı ailenin toplandığı bir güne dairdi. Elif evi terk ederek dayısında kalırken babası ve ailenin diğery büyükleri bu eve geldiklerinde, Elif’in babasıyla karşılıklı konuşmasında babasının en sonunda “*Tamam yaptım. Bir defa yaptım, daha yapmayacağım.*” demesi üzerine amcasının oğlu “*bu konuşma burada bitti*” diyerek eşini de alıp orayı terk ediyordu. Bu anlatıyı, maruz bırakılanın onca çabasına karşın yine failin ifadesinin inandırıcı olması noktasında, cinsiyet rejiminin yarattığı eşitsiz bir durum olarak dikkat çekici buldum.

Diğery taraftan, maruz bırakılanların yanında olan ataerkinin kurumlarında çalışan kişilerin de olması kadınların anlatılarında, trajikomik bir şekilde sevindirici bir şey olarak ortaya çıkıyordu. Martı davalarına bakan hakimeye ilişkin durumu “*Kadın o kadar inandı ki bana. Yani benim yalan söylemeyeceğime o kadar inandı ki, orada tutuklu yargılanmasına karar verildi. Bakın düşünün ortada hiçbir şekilde şey yok, bir... Delil yok. Benim anlattıklarım la cezaevine girdi o.*” sözleri ile değerlendiriyordu. Martı’nın sözlerinde bile cinsiyet rejimi normlarının içselleştirilmesi ve normalleştirilmesi, dolayısıyla sistem nedeniyle kadınların kendi sözlerini delil olarak görmemeleri, kendilerini delil sunmak zorunda hissetmeleri, kendilerine inanılmasının şaşkırtıcılığı alt metin olarak ortaya çıkıyordu. Bu kategorinin, “*ınanılmayan kız çocuğı*” boyutunu, dava sürecinin somut delillerin bulunmasıyla sonuçlanmasına ilişkin olarak, Martı’nın sözleriyle bitirmek istedim:

“Sonra kardeşim günlük bıraktı, 7 tane günlük. O 7 günlüğün hepsini şeye verdim, mahkemeye verdim ben delil olarak. ... Çok şey yazıyordu. Sonra kardeşimin psikoloğı o mektubu da verdi. Ben okumadım bilmiyorum. ... Sonra üniversiteden yazılar istendi, işte karşılaştırma yapıldı. O günlüklerin kime ait olup olmadığı işte. Ondan sonra onun (babasını kastediyor) tabii ki hiçbir savunması yok, hiçbir delili yok falan. Sonra bilgisayarına ve telefonuna el konuldu ve bilgisayarında çocuk pornosu çıktı. İki suçtan, hem ölüme sebebiyet yani intihara sebebiyetten, hem de çocuğı yönelik cinsel istismardan, 25 yıl yedi biliyor musunuz Türküler Hanım? 25 sene hapiste kalacak. ... Ben mükemmel hissettim kendimi.” (Martı)

İnanılmamak, doğal olarak öznelde suçluluk, utanç ve değersizliğin yüklenilmesini veya artmasını beraberinde getiriyordu. Senem'in anlatısında suçluluk tam da ensest saldırıya ilişkin anne ve babasına kendisini açması noktasındaki belirleyiciliği ile ortaya çıkıyordu. Nasıl söyleyeceğini bilmemek, sürece yayılan bir şey olduğu için bugüne kadar söylememiş olmasıyla suçlanmaktan korkmak ve çoklu istismar durumu olduğu için de “*neden hepsi benim başıma geliyor, sorun bende mi?*” sorgulamasını yapmak Senem'in duygu ifadesinde kendisini gösteriyordu. Gökkuşuğu'nun anlatısı da çok yakın arkadaşının da tacizine maruz bırakılmasıyla kendisini sorgulamaya başlamasına işaret ediyordu. Deniz2'nin anlatımında ise istismarın sorumluluğunu üzerine alma, “*Ben belki daha iyi davransaydım, o böyle davranmazdı, daha sağlıklı bir ilişkimiz olabilirdi. Belki ben çok hurçın davrandığım için öyle oldu.*” gibi kendini suçlayarak olayı anlamlandırmaya çalışma eğilimi görülüyordu. Psikoloji alanındaki çalışmalarda birçok yaklaşım, olaylarda bireysel etkililik ve sorumluluklara odaklanmanın, değiştirme gücünü özneye vermesi nedeniyle (içsel kontrol) desteklenir ve yüceltilir. Ancak bu noktada sosyal yapılardan ve eşitsizliklerden kaynaklı durumlarda, özneye odaklılık çeşitli örselenmeleri beraberinde getirebilir. Hüsniye'nin anlatısında suçu üstlenerek, “bekaretini kaybetmiş” olma utancını evlenerek ortadan kaldırma yaşantısı bunu örnekliyor diyebilirim.

Ensest saldırıya maruz bırakılanlarda utanç farklı şekillerde deneyimleniyordu. Bireysel utançların ötesinde failin utancını üstlenmek de kadınların anlatılarında yerini buluyordu. Deniz1, evde başkaları varken failin koridorda, tenhada kendisini sıkıştırdığını ve “*ya evdekiler görürlerse ben ne yapacağım, benim açımdan açıklanabilir bir tarafı yok*” diyerek tedirgin oluyordu. Failin ailenin “*stari*” ve akıl danışılan kişisi olması da maruz bırakılan olarak Deniz1'i daha zorda bırakıyordu. Deniz1 ailesine olayı ifşa ettikten sonra ise, aile bireylerinin bu konuda yaşadıkları utanca dikkat çekiyor, olayın herkes üzerinde bir etkisi olduğunu vurguluyor ve odağın kendisinden bu şekilde uzaklaştığını, herkesin kendi derdine düştüğünü ifade ediyordu. Bu sürece ilişkin duygularını “*Çok zordu diyebilirim yani benim çok zorlandığım, çok acı çektiğim ve yani gerçekten anlamadığım yani, hiç başından sonuna kadar, utanıyorsun, sıkılıyorsun, ne yaptım da oldu diyorsun...*” olarak açıklıyordu. Utancın aile olarak yaşanması noktasında Martı, anne ve babanın tepkisini önemseyerek, “*aman kimse duymasın*” yaklaşımının istismarın devamına neden olduğunu vurguluyordu.

Bazı durumlarda ise, tanıklar veya çevredekiler, suçluluk ve utancın özneye yüklenmesine neden oluyorlardı. Mahmure bir akrabalarından başka bir istismara daha maruz kaldığındaki hislerini,

“*bunu bir utanç olarak yaşadım*” diye nitelendirirken, bu süreçte ablasının da kendisini “*Üstünde mayo mu vardı ya da şort mu vardı? Neden adamın önünde öyle dolaşıyorsun*” diyerek suçladığını, konu böyle kapatılınca da kendi kapalılığının da arttığını, saçlarını kısacık kestirip suçluluk duygusunu yıllarca yaşadığını ifade ediyordu. Değersizlik ve suçluluk hissinin bedene saldırısı, toplumsal vurguyla Meliha’nın anlatımında da “*Kendini çirkin hissediyorsun, kötü hissediyorsun. Yani (iç geçiriyor) öyle duruyordum herhalde toplumda.*” ifadesiyle ortaya çıkıyordu.

Kendini suçlama, çocukken yaşanabildiği gibi bugünün bilinciyle, geçmişin çocuğunu suçlama görüntüsünde de ortaya çıkıyordu. Pınar, yaşadıklarını bir oyun zannedip, ilkokulda ağabeyiyle yapmaya çalıştığında suçluluk duyduğundan ve bunun yıllarca sürdüğünden söz ediyordu. Hüsniye ise istismarın ardından oyun oynamaya giderek istismarın etkisinden uzaklaşma isteğine yönelik olarak “*Zaten yıllarca kendimi şeyden, o oyunu neden oynadım diye affedemedim. Neden annemin yanına gitmedim? Ya da neden babamın yanına gitmedim? ... Ha yıllarca kendimi suçladım. İşte göğüslerim erken çıktığı için suçladım. Çok hareketli olduğum için suçladım. İçimde cinsel dürtüler olduğu için suçladım.*” ifadesini kullanıyordu. Ancak daha sonra, yetişkin oldukça ve bazı farkındalıklar oluştuğunda, utanacak bir şey yapmadığı ve bunu herkese anlatabileceği noktasına geliyordu. Kendilik değerinin ensest saldırı sonrasında “*Sana ait olan bir şeyi senin iznin olmadan kullanılması, bedeninin iznin olmadan kullanılması*” olarak tanımlayan Hüsniye, bu nedenle benlik geliştirme ve özel alanı belirleme gibi durumların örselendiğine işaret ediyor, bu hali “*kamuya açık gibisin*” olarak tanımlıyor, ancak bunun zaman içerisinde geliştirilebileceğini de söyleyerek, kendilik değerini dönüştürmeye yönelik bir alan açıyordu.

Kadınların bu duygulanım hallerine ilişkin olarak, bir istismar bağlantısı kurmaları, olayı anlamlandırmaları ve çözüm yolları aramaları açısından önemli bir aşama olarak ortaya çıkıyordu. Senem’in intihara eğilimli olma, tecavüzden korkma, kendilik değeri ve istismar bağlantısını keşfediş ifadesi şöyle idi:

“Evet. Yani daha önce şöyleydi, daha önce ben bunları birbirinden çok ayırık ve... Yani şöyle düşünüyordum daha önce, intihara meyilliyim çünkü işte ergenlik dönemimde yaşama dair bir sorgulamaya giriştim ve yaşamın bir amacını bulamadım. Aslında buna tüm filozoflar giriyor ve hepsi benzer anlamsızlıkla karşılaşılıyor ama hiçbiri kendini tecavüzden korumak için taşıdığı bıçakla kolunu kesmiyor. Ya da işte hani tecavüze uğramaktan korkuyorum ama aslında hani Türkiye’de kim korkmuyor ki? gibi. Ama sonra şeyi fark edince, o biraz hani değersizlik duygusu altında bütünleştirebildiğimi fark ettim bunların hepsini. O yüzden evet, hepsini bunlarla, yani istismar olaylarıyla bağdaştırıyorum.” (Senem)

Hatice kendilik değeri konusunda konuşurken, bir terapi seansını örnek olarak vererek, yeni bir ilişkiye başladığı bir dönemde terapistin kendisine “*ben sevilmeyi hak ediyorum*” demesini istediğini, ama kendisinin bunu bir türlü söyleyemediğini, ancak “*ben de herkes kadar hak ediyorum*” diyebildiğini anlatıyordu. Tam bu sırada da ensesinin yanında, failin belirlediğini ifade ediyordu. Hatice, ensest saldırı tabu olmasaydı, o utanma duygusunun da bu kadar pekiştirilmeyeceğine inanıyor, istismara bağlı olarak yaşadığı değersizlik, utanç ve yetersizlik duygularını, toplumsal yaşama ve özellikle okul hayatındaki başarılarını dışsallaştırması ve kendisine dair olumsuz bir benlik imgesi oluşturmasıyla anlatıyordu. Bir başka anlatısında ise duygusal ilişkisinde kendisine değer verilmiş olmasının kendi değerini sorgulatan ve bundan korku duymasına neden olan bir durum olduğunu vurguluyordu. Hatice’nin yazdığı ve içindeki çocukluk halleriyle yüzleşip, o çocuklara sarıldığı bir masal üzerinden değer görmüş olmasına tepkiselliği, meselenin istismar bağlantısına dair ipucu veriyordu.

“O çok enteresan. Ben ya ilk binden falan girdim galiba üniversiteye ve hep şey duygusuyla okudum. Anneannem dua ettiği için üniversiteyi kazandım. Bütün yani, tüm ilişkilerim, yani yabancılarla karşılaştığım tüm ilişkilerim hep bir utanç duygusu, hep bir şey, yetersizlik, değersizlik duygusuyla olduğu için, ne bileyim, yolda karşılaşırsam selam vermeye utandığım falan ilişkiler oldu. Dolayısıyla hani herhalde o olmasaydı çok bambaşka olabilirdi yani hani. (Gülerek) Kendimi gerizekalı olarak hissetmediğim bir hayat çok rahat olabilirmiş, muhtemelen. İıı, çünkü yani böyle şey, böyle ortaokulda lise, ortaokuldayken falan, sınıfta işte dört-beş tane takdir alan çocuk var. Bir tanesi benim. Ama ben sınıfın hani böyle tembel öğrencileri olur ya, tırnak içinde söylüyorum hani, öğretmenin de çok ilgilenmediği, böyle arka sıraya attığı bir grup öğrenci olur ya. Kendimi öyle zannederdim. Yürümeye utanırdım. Bir süre sonra yürüyüşüm bozuldu vesaire. Hani, ııı, bu böyle hani. Bunlar olmadan ne bileyim, kendimden bu kadar utanmadan yaşıyor olmak böyle çok, böyle kolay olurmuş herhalde (gülerek), hani gibi geliyor. ... Sonra böyle bir şey oldu, o dönem flört ettiğim bir çocuk vardı ve bana bir, bir masal yazmışım, sardunya masalı diye. O masalda da kadın kendi içindeki, kendi çocuk halleriyle, ıııı, yüzleşiyordu. Onlara sarılıyordu gibi bir masaldı. İıııı, orada bana bir beste yapıp gönderdi ve beste yapıp göndermesi beni çok sarsan bir şey oldu. ... ‘Ben kimim ki bana beste yapıyor’ diye. Hüngür hüngür ağladığım, beni çok korkutan bir şey oldu.” (Hatice)

Toplumda kadınlık ve erkeklik inşasının, kadınların kendilik değeri açısından belirleyici olduğu Hüsniye’nin anlatımında belirgin olarak kendisini gösteriyordu. Erkekliğe övgünün çocukluktan başlayarak bir norm olarak sunulması, Hüsniye’nin de kendi deyimiyle “*kadın olma kimliğini hırpalama*” ve kadınlık kimliğini yadsıma sonucunu doğuruyordu. Toplumun kadından alarak erkeklere verdiği değer, Hüsniye’nin kendilik değerine de etki etmekle birlikte, Hüsniye o değerini peşine düşmek için öznel bir strateji geliştiriyor ve erkekliğe dair özelliklerini “*onurlandırarak ve gururla*” öne çıkarıyordu: “*erkek gibi olursam özgürleşirim*”. Hüsniye’nin bu anlatısını Gökkuşacağı’nın ifadeleri tamamlıyordu ve Gökkuşacağı kadın kimliğini ön plana çıkarmamasına karşın istismara maruz bırakılmış olmasının isyanını dile getiriyordu: “*Hani ben kendimi saklamak*

için elimden geleni yapıyorum, bedenimi göstermiyorum, küfür ediyorum, erkek gibi davranıyorum. Ya senin yanındayken hep erkek gibiyim. Hiç kız olduğumu sana göstermedim. Neden?”

Utanma, suçlanma korkusu ve anlamlandırılmama özneleri sessizliğe gömdüğü, Bahar'ın, Aysun'un ve Mahmure'nin anlatımında kendisini gösteriyordu ve ortak nokta suçlanmaktan korkmaktı. Bahar, annesi ters giden bir şeyleri anlayıp sorduğunda dahi, adını tam koyamasa da, utancından, yakıştıramamasından, kabullenmesinden ya da ağabey-kardeş ilişkisinin nasıl olacağını bilmiyor olmasından kaynaklandığını düşünmesinden ötürü “*dilini kesen*” bir şey olduğunu ifade ediyordu. Bu durumun gittikçe saldırganlığa ve hırçınlığa dönüşmesi, çevrenin anlamaya çalışma çabalarının sonuçsuz kalması ve dolayısıyla tolere edilmemeye başlaması Bahar'ın yaşantısında çatışmalara dönüşüyordu. Burada öznelerin, toplum tarafından bilinmeyen gerçekler nedeniyle, başka alanlarda da suçlanması durumu ortaya çıkıyordu. Aysun faili kastederek “*Onu suçlarlar, ya da onu dışlarlar, ya da onu ona zarar verirler, beni korurlar*” düşüncesinin hiç aklına gelmediğinden söz ediyordu. Mahmure ise, sessiz kalışının nedenini yıllar sonra anladığını söyleyerek “*Çünkü beni suçlayacaklardı. Yani beni mutlaka bir şekilde suçlayacaklardı.*” diye bunu gerekçelendiriyordu. Maruz bırakılanların “*suçluluk duygusuyla kavrulmasını*” da “*bu ailelerle büyümek*” olarak açıklıyor, ailelerin destek olmak yerine suçlamayı tercih etmelerini eleştiriyordu. Pınar da suçlanmanın aileden öğrenilen bir şey olduğuna işaret ederek, ilk zamanlardaki duygularını irdeleyerek, bekaretinin olmadığını düşünerek kendisini yok saydığını, kendisini yok ettiğini, kendine zarar verdiğini çünkü ancak bu kadar düşünebildiğini, bu kadarını görebildiğini söylüyordu. Pınar'ın ifadeleri kendini toparlama gücü sürecindeki değişime işaret ediyordu.

Ailede enseste maruz bırakılan birden fazla kişinin olması halinde suçluluk ve suçlanma da daha karmaşık bir şekilde yaşanıyordu. Martı, babalarının enstest saldırısı sonrası, kardeşinin ölümünden kendisini suçlu hissettiğini söylerken, kardeşinin özkıyım öncesi evi terk ederken gösterdiği tepkide Martı'yı ailenin diğer fertlerinden dışarıda bırakmamasını, kardeşinin kendisini de suçlu görmesi olarak okuyor, tavrını gözden geçiriyor ve kendince gerekçelerini ifade ediyordu. Bu durum, Martı'nın daha sonra eşiyle ilişkisinde de yine kendisini suçlama olarak cereyan ediyordu: “*Eğer ben bunu söylersem eşim beni terk edip gidecek. ‘Sen nasıl bir aileye beni soktun’ diyecek. Çocukları alacak benden falan. İkinci bir korku yaşamaya başlıyorum. Eşime söyleme, söylememe korkusu yani.*” Bu noktada tanıkların karşılık veriş biçimleri ve yaklaşımları maruz bırakılan açısından çok önemli oluyordu.

Olayın fail tarafına bakıldığında, faillerin cinsiyet rejiminin kendine sunduğu olanakları ve zemini kullanarak suçluluk duygusundan sıyrıldıklarını görmek mümkündür. Arzu dava dosyasında babasının kendisine dair karalamalarından söz ederken, ifadelerde “*hayırsız evlat olma, iftira atma, hareketli olup başka erkeklerle her şeyi yapmak*” gibi namus üzerinden yapılan saldırılara rastladığını anlatıyordu.

Suçlama, istismarı sonlandıramama sürecinde de maruz bırakılanların yaşadığı bir duygu idi. Arzu, öğretmenin kendisine öğütlerini yerine getiremediği, bağırmadığı, itiraz edemediği, cesaretsiz olduğu için kendini suçlayarak sorunu kendinde aramaya başladığını söylüyordu. Suçlama, değersizlik ve utanç duygularının bütün süreç içerisinde, farklı zamanlarda ve farklı biçimlerde kadınlara bir yük olarak yüklendiği anlatılarda açıktı.

4.1.1.4. Faille ortaklık kuranlar: Yıkıcı veya güçsüz tanıklar “*Bilmiyorum yani, birinin dönüp bana ‘sen nasılsın?’ demesini bekledim herhalde.*”

Tanıklık, şiddette fail, maruz bırakılan ve sistemle beraber en önemli dört unsurdan birisidir. Tanıklık, “Destekleyici bağlar: Yapıcı veya güçlü tanıklar” başlığındaki gibi olumlu anlamda olabileceği gibi, bu kategori altında ele alındığı gibi, maruz bırakılanların “imdat çağırısı”na yanıt vermeyen, güvenlik ihtiyacını karşılamayan, suçluluk ve utanma duygularını körükleyen, ona inanmayan, yol göstermeyen, güçlenmesine destek olmayan, onarmayan, yalnızlık ve çaresizlik duygusunu körükleyen şekilde de olabiliyordu. Ensest saldırıda asıl yapılması gereken sistemin olabildiğince destekleyici, güçlendirici, özgürleştirici ve değer verici kurgulanması ve böylelikle tanıkların yükünü azaltması iken, durum bu şekilde yaşanmıyordu. Tam tersine, çoğu zaman ataerkil düzenle mücadelede maruz bırakılanlar tanıklıklara gereksinim duyuyor, bu tanıklık yalnızca sosyal destek anlamında değil, zaman zaman hukuki destek boyutunda da kendisini gösteriyordu. Bu bölümde, hem olumsuz anlamdaki tanıklık biçimlerine yer vermeye, hem de tanıklıkları anlamaya çalışır bir gözle bu çeşitliliği ortaya koymaya çalıştım. Ataerkil sistemden aldığı güçle faille ortaklaşanları “yıkıcı tanıklar”, kendileri de ataerkil düzenin ezileni olmaktan kaynaklı, bir çeşit ataerkil pazarlık olarak veya baskıya maruz bırakılarak faille ortaklaşmış olanları ise “güçsüz tanıklar” olarak nitelendirdim.

Kadınların anlatılarında tanıklık, inanılmak ve anlaşılmak açısından çok önemli bir yerde duruyordu. Senem, failin aile dışından, tanımadık birisinin olmasının tanıklığı kolaylaştırdığını, o

kişinin çok daha rahat suçlandığını, oysa tanınan kişilere ilişkin durumların tanıklarda nasıl davranacağını bilmeme, unutmak veya üstünü örtmek gibi tepkilere neden olabildiğini aktarıyordu. Mahmure, kendi failini görmezden gelen ve kendi yaşadıklarının üstünü kapatan ablasının aile dışında yaşanan olaylara yorum yaparken “*Bak görüyor musun, babası kızını taciz etmiş, annesi de bunu kabul etmiş, olacak şey değil.*” derken kendi yaptığının farkında olmadığını vurguluyordu. Deniz1’in anlatısı da Senem ve Mahmure’yi destekliyordu ve kültürel normlara dayalı olarak tepki koymak ve faille ilişkiyi sınırlandırmak gerektiği bilinmekle birlikte, çocuğun elinden nasıl tutulacağını bilinmediğine değiniyordu. Bu konuda, kemikleşmiş sistemin eleştirisini yapmak ve sistemi “cezalandırmayı bilen ama iyileştirmek konusunda beceriksiz ve deneyimsiz” olarak tanımlamanın yerinde olacağını düşünüyorum.

Senem, ailesini kastederek, küçükken onlara yaşadıklarını anlatamaması ve onların kendisine destek olamaması üzerinden bir güvensizlik yaşadığını, dolayısı ile çözüm arayışında olduğu durumlara ilişkin ailesi ile paylaşımlarını sınırlandırdığından söz ediyordu. Ailede bir başka kişinin daha benzer şeyler yaşadığını, bunu anne ve babasıyla paylaştığını öğrendiğindeyse, yoğun bir öfke, kızgınlık ve güvensizlik yaşadığını dile getiriyordu. Mahmure ailesine olayı anlattıktan sonra ailenin bununla nasıl başa çıkacağını bilmediğini söyleyerek, yaşadıklarını “*Benimle hala konuşamıyorlar bunu yani asla, hani ‘atlattın mı, oldu mu bir şey’ falan filan, asla ve hala mesela ablamlarla bu konuyu, bu konu aramızda büyük bir şey, büyük bir problem bence.*” ifadeleriyle anlatıyordu. Benzer şekilde Deniz1 de aileye söyledikten sonra hiçbir şey olmamasını, hiç kimsenin dönüp ona “*sen nasılsın?*” dememesini, kendisine ne olduğuyla ilgilenmemelerini en az olay kadar sarsıcı bulup “ikinci bir travma” olarak nitelendirirken, “*Bir de anlattım ve herkes saçma sapan parçalandı falan yani.*” diyerek, sürecin herkes için çok ağır olduğunu belirterek, anlatma sonucunda ortaya çıkan suçluluk duygusunu kendisine yöneltiyordu. Herkesin kendi derdinde olmasını ve bunu anlamlandırma sürecini ilk söylediği zamanla karşılaştırarak şöyle anlatıyordu:

“Olayın herkes üzerinde bir etkisi var sonuçta ve herkes aslında kendisinin başına gelenle baş etmekle uğraştı ve ben fazla geldim. İşte o kuzenimin o ‘Biz bir sene konuşmadık, daha ne istiyorsun?’ diye çıkışması aslında hani benim artık yük olduğum, ‘Ben de bununla uğraşıyorum zaten, daha senin için ne yapacağım?’ gibi bir şey diyordu burada yani. Çok da haksız değil şu anda yani, ama şu an. O günkü Deniz1’e de onların çok da haksız olmadığını da anlatamıyorum. Çünkü o günkü Deniz1 de yani bunu anlamıyordu sanırım. Onun ne yaşadığını çok düşünmemiş olabilir yani, kuzenine bozulurken.” (Deniz1)

Anne, ensest saldırıda en az fail kadar dikkatleri üzerinde toplayan bir özne olarak, tanıklık anlatılarında da adı çok geçen tanık konumundaydı. Bilen anneler içerisinde, annenin güçsüz

tanıklığı Deniz1, Elif, Martı, Meliha, Mahmure, Arzu ve Pınar'ın ifadelerinde kendini gösteriyordu. Deniz1, kendisi kadar olumsuz etkileneceğini, “koruyamadım” duygusunun, geliştiğini ve bazı konularda yetersiz kaldığını düşündüğü için annesiyle konuşmanın kendisini çok rahatlattığını söylüyordu. Ailede duyulduktan sonra herkesin şok olmasıyla birlikte, kuzeniyle de arasının açılmasını “*belki bunu ona hatırlatıyor olduğum için de yani*” diyerek açıklıyor, teyzesi için ise “*Belki teyzem çok dağıldı, yani o ne yaptı, ne yaşadı ben çok bilmiyorum. Ama boşanmadı. Mesela yani... Evde hiç konuşmamış olabilirsiniz de hani mesela o evlilik şeyisini de bırakmıyorsun yani. Sonuçta adamla ilgili istediğin hiçbir şey yok, sadece statüyü istiyorsun hala yani hani. Ona rağmen statüyü bırakmıyorsun falan.*” ifadesiyle, aslında kimsenin düzenin onlara sağladığı olanaklardan ve konfor alanından çıkmadığını vurguluyordu.

Bir başka anne tanıklığı anlatısı Martı ve Elif'in hikayesinde şu şekilde görülüyordu. Martı, kardeşiyle birlikte babasının kendilerine saldırısına annesinden bekledikleri tepkiyi görememelerini “*Yıkıldık biz orada.*” sözüyle anlatırken, Elif annesinin bütün sürece tanık olduğunu, gece bağırarak sesini duyurduğunu, annesinin önce babasını uyardığını ancak ertesi gün hiçbir şey olmamış gibi devam ettiğini söylüyordu. Ne zamanki bunu herkese söyleyeceğini bir mesajla annesine bildirdiğinde, annesinin durumu ciddiye alıp bu sefer “günah çıkarma” yoluna gittiğini ifade ediyordu. Ancak sonraki süreçte dava görülürken Elif'e söz hakkı verildiğinde annesinin beddua etmeye başlaması üzerine annesinin hakime tarafından salondan dışarı atıldığını anlatıyordu. Tüm bu anlatılar, dışarının ne diyeceği korkusunun aile içinde yaşananlara etki ettiğini gösteriyor, “elalem” yine gizli baskı öznesi olarak hikayedeki yerini alıyordu.

“Anladım, annemden de bana çare yok. Çünkü şey beni baskılamak, hani duyulmamasını sağlamak, amaç o, annemdeki amaç o hani. Eşine yine hani ses etmiyor. Sen ne yapıyorsun? Sen ne ediyorsun? Hiç öyle bir şey yok. Anca ben. Anca hani bana oynuyor hani. Şikayet etme, bilmem ne yapma, hani yanıma gel, beraber yatalım. Ya beraber yatalım da bundan koruma şekli bu mu? Yani beraber yatmak mı? Bu şekilde devam etti. ... Ben mesaj atmıştım, öğretmenime söylemeden önce: “buraya kadar ben herkese her şeyi söyleyeceğim”. Annem hemen geldi. O kadar feryadına figanına, “kocan bana bunu yapıyor, kocan şunu yapıyor” inanmayan, hani yanıma gelmeyen, sormayan, sorgulamayan annem, millet ne duyacak kaygısıyla koşu koşu geldi. Ondan sonra öğretmenimin yanında, rehber öğretmenimin yanında dedi ki “çocuğum evet” dedi, “çocuğumu” dedi, “ben” dedi “koruyamadım” dedi “ama bundan sonra koruyacağım, kuş olup da kanadımın altına saklayacağım”. Bildiğini itiraf etti o da bir şey yani. Aslında farkında değil o ama, itiraf.” (Elif)

Martı, “*En çok engelleyen de annemdi.*” saptamasıyla annesinin güçsüz tanıklığını anlatırken kardeşi tepki göstererek evi terk ettikten, babası da onun ardından evi terk ettikten sonra, annesinin kardeşini arayarak “*babanı ara ve nerede olduğunu öğren*” dediğini, kardeşinin tepki göstermesi üzerine de kardeşine “*Allah belanı versin*” dediğini anlatıyordu. Annesinin, kardeşinin intiharından

sonra uzun süre babasından boşanmamasının kendi güçsüzlüğüyle bağına ise ilerleyen zamanlarda daha iyi anlamlandırıldığını vurguluyordu. Güçsüzlük ve kendi ayakları üzerinde duramama, evlilik birliğinin devamına ve dolayısıyla failin toplumsal kabulüne neden oluyordu. Bu bağlantı bir tek Martı'nın anlatılarında vardı.

“Hani bu kadar şeye rağmen boşanmıyorlarsa onun da tabii ki annemin de ekstra şey korkuları vardı. İşte ben lise mezunuyum. Benim bir işim yok. Ev hanımıyım. Bu adamla boşanırsam ne yaparım? Parasız kalırım. Bu korkuları vardı. Onun da öyle ayrı dertleri vardı yani. Şimdi tabii ki daha iyi anlamlandırıyorum böyle şeyleri.” (Martı)

Meliha, kötü bir şey olduğunun farkına varıp annesinin kendisini kurtaracağını düşünüp annesine anlatmaya karar veriyor ancak babası kötü görünmesin diye de, kendi ifadesiyle “*o yaşta da bu hesapları yaparak*”, hem babasını hem de tanık olarak annesini korumaya yönelik bir tavır sergileyip annesine “*Babam benim külotumu indiriyor*” dediğini söylüyordu. Arzu, ise annesinin tanıklığını anlatırken, babasının annesini aldatmasına ve fiziksel şiddet uygulamasına karşın, önce kendisine inanmadığını, daha sonra da kendisini kuma gibi görmeye başladığını ve bunun üzerinden annesiyle çok çatışma yaşadıklarını ifade ediyordu. Pınar annesinin öğrendikten sonraki tepkilerini kendisini sürekli bir kontrol altında tutma şeklinde anlatıyordu. Ancak bir süre sonra bu koruma adı altındaki “*Neredesin? Gel yanıma? Niye gelmedin?*” şeklindeki denetleyici tanıklık, Pınar için engel oluşturmaya başlıyordu. Denetlemeyi fail üzerinden değil de maruz bırakılan üzerinden yapmak, hem iyi gelmeyen, hem çözüme götürmeyen hem de güçsüzleştiren bir pratik olarak ortaya çıkıyordu.

Hüsniye, anne tanıklığına, kendisinin başka bir tanıklığı üzerinden değiniyordu. Bir arkadaşının ağabeyinin, arkadaşını taciz etmesini –ki bunu “*Sana namusunu koruman için baskı yapan kişi senin namusuna göz diyor.*” olarak ifade ediyordu-, annesinin ise bunu bilmesine karşın kıza fiziksel şiddet uygulamasını “*çok daha travmatik bir olay*” olarak anlatıyordu. Kendi anne ve babasından söz ederken ise, onları saf ve iyi kalpli, kötülüğü düşünemeyen dolayısıyla korkuları da olmayan olarak nitelendirmesi, aslında ailenin saf ve iyi olmasının çocuğun korunması noktasında engel oluşturduğunu alt metin olarak okumaya yol açabiliyordu.

Herşeye karşın, kadınların en büyük kırgınlıklarının, failden de çok bu süreçte yanlarında durmadıklarını düşündükleri annelerine karşı olduğu anlatılarda kendisini gösteriyordu. Pınar bunu “*...anne desteği ya. Güçlü bir anne olmasını isterdim. Gerçekten güçlü bir annem olmasını*

isterdim. Yani güçlü bir anne benim de daha güçlü olmamı sağlayacaktı. Bu anlamda çok şanssız hissediyorum.” sözleriyle dile getirirken, Elif’in anlatısı şöyle idi:

“Ama karşımda duran da benim işte tüm akrabalar yani tüm.. annem en başta. Zaten ben yine mesela yine düşünüyorum, hep düşünüyorum. Babam suçlu ama ben anneme daha çok zaten suç buluyorum. Yine babam suçlu. Yaptı bunu. Ama annem ondan daha çok suçlu. Onu işte hiçbir şekilde hani affedemiyorum. En büyük karşımda hani olan şeyler de zaten tüm akrabalarım. En başta da annem. Babam belki onlardan kat kat da sonradır. Yani iki üç kişinin arkasındadır. Anneannem keza öyle.” (Elif)

Babanın fail olmadığı durumlarda, babanın tanıklığa ilişkin tepkileri, Gökkuşacağı’nda olduğu gibi koruyamadığı için ya da kendisine bir sorumluluk yüklediğini düşündüğü için duymamış olmayı tercih etme veya görmezden gelip başka bir zaman kızına karşı bunu kullanma örnekleri kadınların anlatılarında kendisini gösteriyordu. Annenin babayla paylaştığı ancak babanın sessizliğini koruduğu bir başka durum Pınar’ın anlatısında ortaya çıkıyordu. Pınar annesinin çok sesini çıkarmamış olmasını, babasının tepki vermemesini, istemediğini söylediği halde “*aaa sen fazla konuşuyorsun*” tepkisiyle karşılaşp failin eve girip çıkmasının devam etmesini kendisi için büyük engeller olarak ifade ediyordu. Bahar ise, ağabeyinin kendisini istismar ettiğini bizzat babasına söylediğini sonradan öğrendiğini ancak babasının, evi terk ettiği sırada kardeş dayanışmasını gördüğünde “*Beni öpüyor, bana dokunuyor, beni taciz ediyor diyordun. Şimdi, şimdi birlik mi oldun?*” diyerek tepki gösterdiğini anlatıyordu. Baba ilk duyduğunda faille ortaklık kurarak sessiz kalıyor, ne zamanki kendi çıkarını zedeleyen bir durum ortaya çıktığında bilgisini kızını örselemeye araç ediyordu. Bahar ise o zamanki üzüntüsünü, yine ataerkil normlar üzerinden şöyle anlatıyordu: “*Bir babadan beklenen şey nedir? Sahip çıkılmaktır.*”

Kardeşler, hem evde yaşamın paylaşıldığı özneler olarak, hem yaşların daha yakın olması ve yaş hiyerarşisinden daha arınmış bir ilişki kurulabilmesi nedeniyle ensest saldırıda çok etkilenen, dolaylı travmatizasyon yaşayan ve hatta bazen kendileri de ensest saldırıya maruz bırakılan kişiler oluyorlar. Görüştüğüm kadınlar içerisinde kendisiyle birlikte kardeşinin de ensest saldırıya maruz kaldığını söyleyen Martı olmuştu. Onun dışında belki de çoğunun erkek kardeşinin olması – erkeklerin de ensest saldırıya maruz bırakıldığını akılda tutarak- böyle bir istismar riskini onlar açısından azaltmıştı. Arzu erkek kardeşinin birebir görgü şahidi olduğunu, ancak o zaman on bir yaşında olduğunu vurguluyordu. Bu vurgudan yaş nedeniyle sessiz kalmasının olağan karşılandığı çıkarımını yapıyordum. Yasemin ise ağabeyi öğrendikten sonra onun öfkesi ve kızgınlığını yatıştırmanın kendisine düştüğünü ama sonra da çok uzun bir süre bu konunun hiç açılmadığını ifade ediyordu. Yıllar sonraki konuşmalarında ise ağabeyi Yasemin’e, “*Hep öfkeliyim içimde ama*

hani ne yapacağımı bilemedim. Olan olmuştu. Ve ben ne yapacağımı bilemedim. Çok haklısın. Çok özür dilerim.” diyordu. Ağabeyi ile cinsellik de dahil her konuda rahat konuşabildiğini söyleyen Yasemin’in ağabeyiyle ilişkisinde kırılma noktası bu ensest saldırı olmuştu. Ancak bu durumda da, olayın “artık geçmişte kaldığı, olup bittiği” düşünülerek tepki olarak öfkelenmekten başka bir seçenek akla gelmiyordu. Mahmure’nin hikayesinde, “*baban duyarsa katil olur*” bakışıyla anne ve abla konuyu kapatmayı tercih ediyor, abla “*neden adamın önünde öyle dolaşıyorsun?*” diyerek Mahmure’yi suçlama yoluna gidiyordu. Deniz2, kız kardeşinden beklentisini “*...ondan beklediğim şey işte buna bir şaşırması, hani, u, bununla ilgili yani ‘kendini kötü hissetme’ demesi, işte bunun gerçekten hani benle alakalı, benim sorunum olan, benim suçum olan bir şey olmadığını söylemesiydi. Ya ondan ben aslında yani hem çok empatik bir yaklaşım hem de destekleyici bir şey beklemiştim yani. Bir-iki cümle, çok böyle saatlerce üstüne konuşma değil.*” olarak açıklarken, kardeşinin bir-iki cümle ile kendisini geçiştirdiğini söylüyordu. Bu noktada yaşadığı çaresizliği ve düş kırıklığını “*hayatımın en büyük bozgunlarından birini yaşadığımı hissettim*” diye ifade ederken, çok daha örselenmemek adına yıllardır paylaşmamış olmasından mutlu olduğunu belirtiyordu. Gökkuşluğu’nun kız kardeşi ise fail öldükten sonra yaşananları öğrendiğinde, Gökkuşluğu’na; “*Yani bilemiyorum, ölmüş bir adam. Arkasından... Sonuçta adamın kendisini savunacak bir durumu yok*” diyerek olumsuz bir tanıklık örneği sergiliyordu.

Martı’nın tanıklık anlatısında diğer anlatılardan farklı bir taraf dikkat çekiyordu. Martı’nın kardeşi de babasının ensest saldırısına maruz bırakıldığından, Martı bir noktada kendisi de tanık konumunda oluyordu. Martı tanıklığına dair tavrını sorgularken bir yandan kendi gerekçelerini anlatıyor, diğer yandan da kardeşinin tepkisi üzerinden kendisini suçlu hissediyordu.

“...ben de başka bir tepki mi vermeliydim bilmiyorum. Ama ben ne yapabiliydim ki zaten? Yani o sırada bir anda bir yandan hani annemi düşünüyorum. Çünkü o adamla yalnız bırakmak istemiyorum onu. Bir yandan onu bırakamıyorum. Bir yandan kardeşimi bırakamıyorum. Neyse diyorum nasıl olsa görüşürüz. Nasıl olsa ben onu bulurum falan deyip otobüse bin.. biniyor ve gidiyor.” (Martı)

Kadınların partnerleri veya nikahlı eşlerine bakıldığında, onların da yok sayma eğilimi anlatılarda kendisini gösteriyordu. Hatice flört ettiği bir oğlana söylediğini ancak verdiği yanıtların çok daha dağıtıcı bir etkisi olduğunu ifade ediyordu. Meliha erkek arkadaşına söyledikten sonra bir daha bu konuyu konuşmadıklarını, ancak ilişkilerinin sürmeme nedeninin bu olduğunu düşündüğünü belirtiyordu. Meliha’nın anlatısına göre boşanmış olduğu nikahlı eşi “*ben bunu duymadım*” diye karşılık verip ayrılırken de, ayrılma kararında Meliha’nın geçmişinin önemli bir faktör olduğunu söylüyordu. Oysa Meliha ilişkileri süresince bunu konuşmadıklarını, hatta konuşmak

istememesinin de kendisini kirli olarak düşünmesine neden olduğunu aktarıyor, bunu da bir çeşit “mağdur etme” olarak nitelendiriyordu. Boşandığı eski eşinin tavrına yönelik “*Hatta kötü, kirli, ona zarar verdiğini düşünüp tekrar suçluluk duyuyorsun.*” ifadesiyle yaşadığı suçluluğu anlatırken, “*flört ettiği*” olarak tanımladığı başka bir kişinin ise kendisini yine suçlayan bir tavırla “*ya nasıl sekiz sene sürer?*” diye tepkisini ortaya koyduğunu belirtiyordu. Meliha duyan insanların suçlayıcı bir tepki vermemelerini veya sessiz kalmalarını dahi bir “*lütuf*” olarak nitelendiriyordu. Arzu ise halen evli olduğu eşinin kültürel kodlarla hareket ettiğine işaret ederek “*Hani susulsun, duyulmasın. Kimse duymasın şeyinde olduğu için, o da toplumun nasıl ben bana öğrettiklerine boyun eğdiyse o da boyun eğdi, o şekilde. ... Yok saydı.*” sözleriyle eşinin tepkisini dile getiriyordu. Arzu’nun eşi mahkeme sürecinde de akrabaların hedefi oluyordu. Arzu telefon numarasını değiştirdiği için kendisine ulaşamayan akrabaları, “*Sen nasıl insanların içine çıkacaksın? ‘Kayınbabası bilmem ne yapmıştı da ondan sonra da onunla evlenmiş’ der millet. Bunun işte tecavüz olmadığını bilmez, kimseye anlatamazsınız*” gibi girişimlerle eşi üzerinden Arzu’yu davadan vazgeçirmeye çalışırken, bir yandan da evlilik ilişkisine olumsuz etki ediyorlardı. Bu anlatıda yine sessiz baskı öznesi “millet” ve “tecavüz olmamasının kabul edilebilirliği” yaklaşımı diğer taraftan dikkat çekiciydi.

Evin doğrudan içinde olmasa da, evle en sıkı bağlantı komşularla oluyor. Komşu tanıklığı Elif’in anlatısında daha önce söylediğim gibi mahkemede yıkıcı tanıklık olarak ortaya çıkarken, Meliha’nın hikayesinde sessiz tanıklık olarak kendisini gösteriyordu.

“İlkokuldayım. Babamın, babamla annemin odasındayım. Genelde onların böyle yatak odası falan olmazdı yani. Onların odasındayım. Ben o dönem babamla, babamla yatıyorum hep. Sabah işte kalktım. Üstümdeki şey düştü. Örtü düştü. Çıplak üst tarafım. Göğsüm mor. İşte ... teyze (komşusunun adını söylüyor) dedi ki ‘kız’ dedi ‘babası bir şey yapıyor olmasın’ dedi. Annem dedi ki, ‘yok canım’ dedi, ‘babası ne yapabilir ki’ dedi. Yani, orada ... Teyze (komşusunun adını söylüyor) kesinlikle anladı çünkü hiç sormadı da, hani ne oldu, düştün mü? Değil mi? En azından o sorulabilirdi. Yani işte ... Teyze (komşusunun adını söylüyor) biliyordu.” (Meliha)

Kamu kurumlarında çalışanların yıkıcı tanıklıkları sürece başka bir zorluk katıyordu. Maruz bırakılanın varolan hizmetlerden yararlanmasının engellenmesinin yanında, öznelerde başka örselenmelere de neden oluyordu. Elif polislerden genel olarak nefret ettiğini söylerken, “*Çünkü bana o anları anımsatıyor onlar. O an onları anımsatıyorlardı. Sanki o polis bana ‘senin baban işte üç ay içeride yatmaz’, ‘senin kardeşin yuvaya verilir’ diyen adamdı polis orada.*” ifadesiyle örselenmesini anlatıyordu. Yine ailesinin tanıdığı olan ve ailesiyle işbirliği yapan savcıdan ötürü adalete karşı da düzene karşı da inancını yitirdiğini ifade ediyordu.

Ensest saldırıya maruz bırakılan öznelere, tanıklar tarafından suçlanmakla birlikte, baskı da görüyordu. Üstelik bu baskı hem aile içerisinde hem de kurumlarda çalışan ve hizmet sunanlar tarafından uygulanıyordu. Elif, amcasının ve kolluk kuvvetlerinin tavrını anlatarak “*Polisler tarafından bile baskı gördüm. ... Baban içeride ölür, kardeşlerin yuvaya verilir, perişan olur. Polisler bana hep bunu söyledi ve hani şey baskı zaten amcamlardan görüyorum. Polisler artı orada hani duygusal yönden vuruyorlar beni. Kardeşlerime çünkü düşkünüm. Geri çektirtiyorlar hani, şikayeti geri çektik.*” diyor ve aslında yıkıcı tanıklığın özgürleşme yolundaki kız çocuğunu yeniden nasıl enkaza sürüklediklerini de anlatmış oluyordu. Bu noktada aile birliğinin korunması temel amaç olmakla birlikte, kimsenin maruz bırakılanı görmediği de açıktı.

Ensest saldırının aile dışından çıkarılarak “kamusallaştırılması”, ataerkil düzen çoğunlukla failden yana da tavır koysa, ataerkil normları savunanları rahatsız ediyordu. Dava süreçleri bunun en önemli göstergesi idi ve özellikle Elif ve Arzu’nun dava anlatıları bu durumu somut bir şekilde ortaya koyuyordu. Elif babasını şikayet ettikten sonra, herkesin kendisine cephe aldığı, etrafında annesi, anneannesi, dayıları dahil kimsenin kalmadığını söylüyordu. Elif koruyucu aile olarak dayısının yanında kalırken, bütün ailenin toplanıp babasını da yanlarına alarak “*evi basar gibi*” oraya geldiklerini ve aile meclisi olarak bir yargı ortamı kurduklarını anlatırken, tanıklıklar, eril değer yargılarının bulunduğu mahkeme salonlarında da, maruz bırakılanı ezme üzerinden yapılıyordu. Elif mahkemede, kendisini hiç tanımayan komşularının bile kendisinin aleyhine tanıklık ettiğini deneyimlemişti. Arzu’nun dava sürecinde çocukluğunda çok iyi ilişkisinin olduğunu söylediği babaannesi ve annesi yalancı tanıklık yapıyorlardı. Arzu oradaki duygularını “*yalnız bırakıldım, tecrit edildim*” olarak dile getiriyordu. Özellikle annesinin kendisini daha önce bekaret ve gebelik kontrolüne götürmesine karşın, “*Madem babası böyle bir şey yapmış o çocuklar da mı babasındanmış?*” söylemleriyle kendisini yaraladığına değiniyordu. Arzu davayı açtıktan bir-iki hafta sonra babasının intihar girişiminde bulunduğunu, o zaman da akrabalarının kendisini hedef aldıklarını aktarıyordu. Akrabalar maruz kalanın adalet arayışını baltalar şekilde bir tavırla “fail koruyuculuğu” yapıyorlardı:

“Tamam, ne yaptıysa yaptı. Gelme, gitme, görüşme’. Düne kadar ‘ne de olsa annendir, babandır, bayramda olsa gel ellerini öp’ diyordun. Ondan sonra ‘gelme, gitme, görüşme, bu adamın canını mı istiyorsun? Sen daha ne istiyorsun sen bu adamdan’ gibisinden. Tabii babam masum gibi el pençe divan durunca, bir de intihar edince çok kıymete bindi. İşte ‘davayı açarsan, akrabalar yok, amcan yok’ gibisinden şeyler, halan yok gibisinden şeyler oldu.” (Arzu)

Okullarda çalışan kişiler ve okul arkadaşları, tanıklık açısından da çok önemli bir konumda oluyorlardı. Okula ilişkin yıkıcı tanıklık Meliha, Aysun, Deniz2 ve Martı'nın anlatımlarında ortaya çıkıyordu. Martı kardeşinin anne yerine koyduğu bir öğretmeninden söz ederek, kardeşinin günlüğünde öğretmeni ile yaşadıklarını konuştuğunun yazılı olduğunu, ancak öğretmenin duruşmada *“ben böyle bir şey bilmiyorum, sizinki zaten problemleri olan bir çocuktuk, psikolojik tedavi görüyordu.”* diyerek bir anlamda failden yana tavrını ortaya koyduğuna işaret ediyordu. Meliha ise kendisine yardımcı olacak kimsenin olmadığını, şimdi geriye dönüp öğretmenin nasıl fark etmediğini irdelediğinde, öğretmenin babasının kahveden arkadaşı olduğu bağlantısını kurduğunu ifade ediyordu.

Aysun, bir tanıklığı görüşmemiz sırasında anımsıyordu. Beşinci sınıfta iken ensest saldırıyı bir öğretmeni ile paylaştığını, ancak üç yıl boyunca her gün bunun, öğretmenin gelip aileye anlatması ve annesinin kendisini öldürmesi şeklinde kabusları haline geldiğini söyleyerek üzerindeki baskıyı hem bu olayı unutup bastırmasıyla hem de çocuklukta kabuslar şeklinde ortaya çıkmasıyla ifade etmiş oluyordu.

“Ayyy, şimdi evet. Öğretmenim geliyor, bunu anlatıyor ve bunun üstüne gidilmesi gerektiğine ikna etmeye çalışıyor aileyi. Fakat öğretmenim gittikten sonra, ıııı, babam bir de amcam. Araçla benim üzerimden geçiyor. Onlar benim üzerimden geçtikçe ben kendimi tekrar var ediyorum, böyle kalkıyorum, canlanıyorum, tekrar tekrar üstümden geçiyorlar. Bunu ben üç yıl boyunca bu kabusu gördükten sonra, ııı, o öğretmenin öldüğünü duyduğum zaman mutlu olmuştum ve o kabuslarım sona ermişti.” (Aysun)

Ensest saldırının, okulların diğer önemli özneleri olarak çocuklukta akranla paylaşılması, diğer çocuğun da meseleyi kavraması güç olduğu için, bu paylaşımı sonuçsuz ve çözümsüz bırakıyordu. Martı, ilkokulda en yakın arkadaşına mektup yazarak yaşadıklarını anlattıktan sonra bu konuyu hiç konuşmamalarını *“belki de o da anlamlandıramadı”* sözüyle gerekçelendiriyordu. Deniz2 ise, arkadaşlarının benzer deneyimlerinin olduğunu söyleyerek *“çocuklar bunu birbirine yapıyor”* demelerinin kendisini sorgulamasına neden olduğunu, *“Ben mi abartıyorum acaba? Hani aslında bu kadar abartılacak bir şey değil de ben mi duygularımı çok yüksek ve büyük yaşıyorum”* ifadesiyle ortaya koyuyordu. Bu noktada yakın yaşlardaki özneler arasında ve özellikle çocuklukta yaşanan cinsel istismar durumlarının diğerlerinden daha farklı bir tepki ile karşılandığını düşünmekle beraber, istenmeyen her türlü cinsel temas ve yakınlaşmanın da bir istismar olarak değerlendirilmesi gerektiğine inanıyorum.

Tanıklıkta, çoklu istismar durumlarında da olayın örtbas edilebildiği, aile içerisinde kapatıldığı anlaşılıyordu. Yasemin, annesinin teyzesinin kızının da aynı kişi tarafından istismar edilmesine karşın yaşadıklarını *“Bu tip konular çıkartılmıyor su yüzüne. Yani biliniyorsa da bir şekilde üstünü kapatmak tercih ediliyor genelde.”* diye tarifliyordu.

Bazı durumlarda tanıklardan beklenen desteği bulamamak kadınların anlatılarında öne çıkıyordu. Bahar, amca ve halasından, yaşadıklarını anne ve babasına söylemelerini beklerken onlar bu konuyu bir sır diye düşünüp, kendi çocuklarını faile karşı koruma altına almakla yetiniyorlardı. Gökkuşığı'nın anlatılarında ise, tanıklıkta anlamamanın da suç ortaklığı olduğu çıkarımını yapmaya dair bir mesaj vardı. Kapıyı kilitlemesinin babaannesi tarafından anlaşılması, sürekli dışarı çıkmasının *“anası başında yok”* tepkisiyle karşılanması ve okul başarısının düşmesi kimsenin aklına bir istismar olasılığını getirmiyordu, dolayısı ile istismar devam ediyordu. Gökkuşığı daha sonra psikiyatristinin yöreklendirmesi ile babasına söylemeye karar veriyor ancak babası duyduğunda verdiği tepki Gökkuşığı'nı düş kırıklığına uğrattı: *“Keşke bana söylemeseydin”*.

Tanıkların konuyu kapatmaları, ilerleyen zaman içerisinde yaşam pratiklerinde maruz bırakılan rahatsız ve travmatize edecek başka şekillere bürünebiliyordu. Mahmure ablası ile görüşmesini mümkün olduğunca sınırlandırdığını söylerken, ablasının bu istismarı yok saymakla birlikte, nadiren yılbaşında, cenazede, düğünde bir arada olduklarında, kendisine sürekli faile ilişkin haberler verdiğini veya onun da olduğu ortamlarda failden söz ettiğini aktarıyordu. Mahmure sistemle birlikte insanların da, taciz edilmiş veya istismara uğramış kişiyi güçsüz gördüğünü, güçsüz gördüğü için hak ettiğini düşündüğünü ve istismarın sürekliliğinin de bu şekilde olduğunu aktarıyordu. Ailenin tanıklıkta destek olmak bir yana maruz bırakılanı güçsüzleştiriyor olması ve bunun da toparlanmaya olumsuz etkisi Mahmure'nin sözlerinde somutlaşıyordu:

“Toparlanma evresinde güçsüz kaldığım şey ailem konusuydu. Yani onlarla yüzleşmek, beni anlamadıklarımı düşünüyordum ve onlara bu kadar, ben şöyle hayal etmişim terapi esnasında. Ben bunu aileme anlatacağım, onlar da bana kol kanat gerecekler, sarılacaklar ve biz bunu aşacağız. Yani mutlu son filmlerde. Öyle olmadı. Böyle olmayınca ben çok çok yıprandığımı hissettim. Yani o benim çok güçsüz yanımdı. Yani bir kere bir ağlama krizim oldu. Üç gün ağladım. Üç gün, sokağa çıkıyorum, dolmuşa biniyorum, ağlamaya devam ediyorum. İniyorum, yürüyorum, ağlamaya devam ediyorum falan böyle bir şey. Ondan sonra o benim çok, böyle beni güçsüz bıraktığını ya da işte bu elimini yani aile konusunda çok hassas olduğumu anladım.” (Mahmure)

Meliha'nın kamusal alanda ifşa süreci ve sonrasında tanıklıklar da değişiyordu ancak Meliha artık kendisi birçok şeyi aşarak şu an bulunduğu noktaya geldikten sonra bunun kendisi için bir anlamı olmadığını düşünüyordu:

“Şimdi herkes dönüp garip garip şeyler söylüyor da. ‘Aaa biliyordum ben senin, ben de diyordum bunda bir tuhaflık var’. Niye dedim şey, niye bir şey yapmıyorsun? Niye bir şey yapmadınız? Niye şimdi söylüyorsunuz? Ben artık hepinizden vazgeçtiğim bir aşamada ne anlamı var be? Benim, ben bunları çözdükten sonra. Şimdi ve hatta şeyi anlıyorum, daha da kötü oluyorum. Hani iş yerinin delisiyim, mahallenin delisiyim, sınıfın delisiyim falan evin delisi. E böyle bakıyorlarmış ve ya şey, aaa bir de bir iyi bir şey lütfümüştü gibi, ‘ya işte o da öyle’ deyip geçiştiriyorduk falan. Biz farkındaydık da. Ya Allah belanızı vermesin.” (Meliha)

Meliha, tanıklık konusunda sivil toplum örgütlerine ve feminist örgütlere yönelik de kendisiyle bağlantı kurmadıkları için bir dargınlık besliyordu. Çektiği videoyu web sitelerinde dahi paylaşmamalarına içerliyordu. Arzu perspektifi biraz daha genişletip toplumun tanıklığına değinerek “*Yani aslında toplum o kadar farkında ki her şeyin. Yani görmek, duymak is-te-miyorlar. Diyor ki bana, şizofren olabilirsin. Muhtemelen şizofrensin. Çünkü hiçbir baba kızına böyle bir şey yapmaz diyor.*” ifadesiyle toplumun yıkıcılığını deneyimleri üzerinden aktarıyordu.

Gökkuşluğu, tanıklık konusunda toplumun da sorumluluğu olduğunu belirterek, bu konunun espri malzemesi yapılmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirip, linçten başka bir tepkiye gereksinim olduğunu altını çiziyordu:

“Bugün bir arkadaşımın eşeğine tecavüz etti biri köyde, eşeğine ve ben halktan şeyi bekledim yani böyle ortaya çıktı, kahvedeki insanların onu almamasını bekledim. Böyle bir dışlamalarını bekledim. Ne oldu dedim. “He eşekçi geçiyor diye dalga geçiyorlar. Ona gülüyorlar, okey oynuyorlar” dedi. Bu kadar aşağılık zihniyetlerde insanların yaşaması, insan olarak bu kadar aşağılık zihniyetlerde olabilmemiz beni korkutuyor. Ben buna toplumun yanında bir tepki vermesi gerektiğini düşünüyorum. Bu linç değil de yani bunun da altını çiziyim hani bir şey duyduklarını anlayıp dinlemeden linç etmek de değil. Bir nedeni mi vardır, psikiyatrik bir bozukluk mu var? Nereden kaynaklanıyor? Ya herhangi bir nedeni yoksa nasıl oluyor bu? Yani niçin ortaya çıkıyor? Yani bu şey de değil neden bulmak değil. Neden bularak bunu normalize etmek de değil asla. İşte hastalıkla işte hastanede tedavi görsün. Bir süre adli olarak cezasını çeksün yani beyan, çocuk önemsenmeli, çocuk dinlenmeli. En başta çocuk dinlenmeli.” (Gökkuşluğu)

Pınar ise, tanıklığın alanını iyice genişleterek, toplumun, devletin, ülkenin, kadını yok sayan kültürün yıkıcı tanıklığına değiniyordu. Olgun bir toplum içerisinde yaşamadığını düşündüğünü söylüyor, böyle bir toplumun varolma ihtimalini de sorguluyordu.

“Yani bir de topluma güvenmiyorum. Yani topluma da bu anlamda, yaşadığım ülkeye güvenmiyorum. Çünkü kadına sahip çıkan bir ülke değil. Kadını hala yok sayan, yıpratın bir ülke. Yani kendini açık ettiğinizle kalıyorsunuz gibi oluyor. Kendinizi ifade ettiğinizle kalıyorsunuz gibi oluyor. Yani bilmiyorum, bu belki yanlış bir düşünce ama böyle bir güvensizliğim var. Yaşadığım topluma, devlete, ıı, hatta sizi harcayabilir yani, acımasızca.” (Pınar)

4.1.1.5. Politika, hizmet ve özneleriyle ataerkinin kurumlarının yükü *“Müdür ‘bildirirsek okulumuzun adı kötü olur, kirlenir’ gibisinden bir şey takınmış. Tabii ben bunları sonra öğrendim.”*

Şiddetin dört öznesinden birisi de, maruz bırakılan, fail ve tanıklarla birlikte sistem olarak ortaya çıkıyordu. Aile, toplumların sürekliliği ve kontrol edilmesi için, devletin araçsallaştırdığı en önemli yapılardan birisi iken, ataerkinin sağlık, hukuk, eğitim, kolluk, sosyal hizmet gibi alanlarda hizmet veren diğer kurumları da bu süreçte aileyi yalnız bırakmıyor, hepsi varlığını sürdürmek için birbirinden güç alarak ve birbirine dayanak sağlayarak işlevlerini yerine getiriyorlardı. Ensest saldırıya maruz bırakılan kız çocuğunun da ataerkiyle teması ve dünyanın böyle bir yer olduğunu anlaması bu kurumlar aracılığıyla olduğundan, özellikle ensest saldırı özelinde söylenecek olursa, bu temas başka bir travma alanı olarak ortaya çıkabiliyordu.

“Ensest saldırıda kendini toparlama gücüne çelme takan kemikleşmiş toplumsal normların ve yapıların oluşturduğu engeller” alt temasının son kategorisi olarak bu bölümde, kadınların anlatılarında ensest saldırıya ilişkin kurumlara, politika ve hizmetlere yönelik dikkat çeken konuları, iyileşmeye ve güçlenmeye ışık tutması amacıyla ortaya koymaya çalıştım. Bu başlık altında Elif’in anlatılarına daha fazla yer verdiğim görülecek çünkü Elif görüştüğüm kadınlar arasında korunma altına alınarak yatılı sosyal hizmet kurumunda kalan, sonrasında yine aile yanında destek hizmetleri kapsamında koruyucu aile hizmetinden yararlanan tek kadındı. Ayrıca koruma sistemine dahil olmuş olması, Elif’in maruz bırakıldığı saldırının yargıya taşınmasını da beraberinde getirmişti. Bu nedenle, onun anlatılarının sosyal hizmet politika ve uygulamaları açısından farklı katkıları olacağını düşündüm. Burada yeri gelmişken belirtmek isterim ki, analizin en başında, bu konuyla bağlantılı bir kurum olarak aileye ilişkin anlatıları bu başlık altında değerlendirmeye karar vermişsem de, daha sonra, ensest saldırının doğrudan aileye işaret etmesi nedeniyle, aileyi “Dört duvar arasına sıkışmış mahrem saldırı ve kaçışın çıkmaz yolları” kategorisi altında ayrı şekilde ele almanın daha uygun olacağını düşündüm.

Kadınların anlatılarında kurumlara yönelik güvensizlik ve yetersizlik vurgusu önemli bir konu olarak somutlaşıyordu. Deniz1, medyada da geniş yer alan seri tecavüzcü ile karşılaşmasından sonra hemen polisi aradığında, polis memurunun çözüm olarak kendisine “*apartmanınıza tanımadıklarınızı almayın*” diye öğüt verdiğinden söz ediyordu. Mahmure, ülkede çözüm için başvurulacak mekanizmalara yönelik umutsuzluğunu dile getirerek, çocuklara polise gitmelerini bile söyleyemeyeceğini, çünkü polislerin tavırlarının da tuhaf olduğunu ve çocuğu taciz bile edebileceklerini ifade ediyordu. Elif’in anlatılarının da, hem delile ulaşmadaki kolaylaştırıcı olmayan tavırları açısından hem de maruz bırakılana inanamama konusunda kolluk kuvvetlerinin tutumunun Mahmure’nin sözlerini destekler nitelikte olduğu görülüyordu. Elif’in kamu kurumlarında kolluk kuvvetleriyle yaşadığı olumsuz deneyimlere sonradan savcının yaklaşımı da ekleniyordu. Ailesinin tanıdığı olan ve dava sürecinde faili korumaktan yana bir tavırla aile çevresi ile işbirliği içerisinde organize bir kötülük örneği sergileyen savcının yanına dayısıyla beraber gittiklerini, savcının kendilerine kötü davrandığını, dava dosyasını bir saat arayıp “bulamadıklarını” söylüyordu. Düzenin kendisinin karşısında durmasına yönelik duygularını “*Adalet karşı da düzene karşı da bir şeyim oldu hani. Nefretim de oldu, hani böyle sinir, stres...*” diye ifade ediyordu. Elif, korunma altına alınarak devlet kurumuna yerleştirildikten sonra babasından haber alamadığını ancak sonradan nezarethanede kaldıktan sonra, iş makinesi operatörü de olduğu için, babasının, işinin sunduğu olanaklarla yurtdışına kaçtığını öğrendiğini söylüyordu. Ailenin kutsallığını muhafaza etmek konusunda çok donanımlı ve deneyim sahibi olan sistem, hukuk sisteminin maruz bırakılardan yana işletilmesinde aynı başarıyı gösteremiyordu. Deniz1, kurumların yetersizliğinin kendisinde yarattığı hissi “*içime her gün zift akıyormuş gibi, böyle hissediyorum*” diye tanımlarken, kurumların kalabalıklığından, personelin çaresizliğinden, çocukların çaresizliğinden söz ediyordu. Bunları düzeltmenin olanağının ise devlette olduğunu düşünüyordu.

Gökkuşluğu, üniversitedeyken ve evli değilken, idrar yolları enfeksiyonu için kadın doğum uzmanına gidiş anlatısında, hekimin bakire olmadığı için kendisine ters davrandığını, bunun namusunu koruyamadığını düşündüğü için olduğunu, oysa sırada bekleyenler arasında 17 yaşında gebe bir kız olduğunu ancak onun kimsenin olumsuz anlamda dikkatini çekmediğini anlatarak sağlık hizmetlerindeki ataerkil normların yarattığı ikiliği ortaya koyuyordu.

Okullar, kız çocuklarına yönelik cinsel istismarın ortaya çıkarılması ve sonraki sürecin çocuğun örselenmeden yönetilmesi açısından çok önemli kurumlar olsalar da, kadınların anlatılarında eğitim kurumlarında da varolan durumun çocuklara destek olmak ve güçlenmelerine katkı sağlamaktan

uzak olabildiğini ortaya koyuyordu. Elif'in anlatısında, Elif yaşadıklarını sınıf öğretmenine söylediğinde öğretmenin “şok yaşadığını” ancak ne yapacağını da bilemediğini, okuldaki rehberlik servisi ve okul polisinin devreye girdiğinden söz ediyordu. Bu konudaki bilgisizlik kurumlarda çalışan personel açısından da travmatik oluyordu. Arzu ise, ortaokul öğretmenlerinin kendisine inandığını ancak bildirimde bulunmadıklarını söylerken, anlatısında yine “aile birliğinin” korunması eğilimi, sosyal hizmetlere ilişkin yeterli bilginin olmaması ya da sosyal hizmetlerin kötülenmesi ve çözüm üretilememiş olması dikkat çekiyordu.

“Yani ortaokul öğretmenlerim inandı. Ama bildirmeyi tercih etmedi. İşte, yetiştirme yurduna gidersin. Oranın şartları da çok iç açıcı değil. İşte kardeşin erkekmiş. Erkeklerle kızları ayırıyorlar. Kardeşinle ayrılmak zorunda kalırsınız. Onu başka yurda verirler. Seni başka yurda verirler. İşte annen yurda verilmenizi istemezse, ben büyütürüm dese bile yarın bir gün başkasıyla evlense onun size neler yapacağını da bilemeyiz gibi şeyler takındılar. Yani inanmıyoruz demediler. (İç geçiriyor) İnanıldılar ama çözüm bulmadılar.” (Arzu)

Arzu, okulda yaşadıklarını anlatmaya devam ederken, meslek dersi öğretmenlerinden diğerleri kendisine inanırken birisinin okul müdürünün baskısı altında kaldığını, okul müdürünün ise “*bildirirsek okulumuzun adı kötü olur, kirlenir*” diyerek hareket etmediğini söylüyordu. Arzu'nun anlatısında, sürekli olarak inanılmanın önemi alt metin olarak okunurken, okul içerisindeki ilişkilerde de güç hiyerarşisinin belirleyici olduğu dikkat çekiyordu.

Ataerkinin kurumlarından işyerinin anlayışsızlığı, maruz bırakılanı anlamaması ve incelikli yaklaşmaması Meliha'nın, esnek bir çalışma sisteminin sunulamıyor olması ise Hatice'nin anlatısından anlaşılıyordu. Hatice, mesaili çalışmanın kendisini zorladığını, fiziksel hareketin olmaması, sürekli mekanik ve statik bir işleyiş içerisinde olmanın kendisini özkıyım düşüncesine yaklaştırdığını ifade ediyordu. Oysa evde kaldığı süreçte, çalışma aralarında resim çizmenin, örgü örmenin kendisini rahatlattığını belirtiyordu. Meliha ise, işyerinde geçimsiz ve öfkeli olarak etiketlendiğini, terapiye gittiği içinse kendisine “deli” denildiğini söylüyordu. Hatta terapiye gittiğine dair işyerinin kendisinden imzalı kağıt istemesini ve “*bu iş yapmıyor*” demelerini de mobbing olarak betimliyor, nasıl ki erkek daha önce istismar edilmiş olmayı yeni bir cinsel istismar için kullanıyorsa, işyerleri ve diğer insanlar açısından da bunun kullanılan bir şey haline geldiğini ifade ediyordu. Eski eşinin de çocuğuna şiddet uyguladığı gerekçesiyle mahkemeye dilekçe verdiğini, dilekçede Meliha'nın ifşa videolarının erişim adreslerini de vererek, Meliha'nın çocukluğunda yaşadığı istismarın aleyhine kullanılmasına zemin hazırlamış olduğunu Meliha

özellikle vurguluyordu. Tüm bu anlatılar, eril şiddetin kurumlarıyla, insanlarıyla ve farklı biçimleriyle kadınları güçsüzleştirmek için nasıl etkin bir rol oynadığının göstergesi idi.

Arzu'nun dava sürecinde yaşananlar bilinçsizliğin ulaştığı boyutu anlatmaya yetiyordu. Arzu, tacizden dava açıp, tecavüz boyutuna ulaşmadı diye ifadesini hazırlamış olsa da, savcının kendisini bekaret muayenesine gönderdiğini, ancak kendisinin zaten iki çocuk sahibi olduğunu vurguluyordu. Savcının bir başka gafi olarak ise, savcının kendisine kente ailesini ziyaret için mi geldiğini sormasını cehalet olarak nitelendiriyordu. Benzer bir cehalet örneğini de eski adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan arayan personelin "*İyi de bacım sen bu zamana kadar neden sustun?*" demesiyle veriyor, bunların eğitilmiş insanlar olmaları üzerinden yaşananları aşağıdaki ifadeleri ile eleştiriyordu.

"Yani bu söylemler hakikaten ve şunu gördüm, ben hakikaten ailemin ya da toplumun cehaletten ötürü beni susturduğunu zannediyordum ama bu görevlerdeki kişilerin de böyle bir tavır takındığını, bu şekilde yaklaştığını gördükten sonra aslında toplum, (duruyor) ikisi farklı yani eğitimsiz ve eğitilmiş diye bir ayrım olmadığını gördüm. ... Eğitim, evet eğitim de her şeyde önemli ama hani, başka bir konuda eğitim almıştır, onu da anlarım. Bu konuya çok yabancıdır. Ama Aile ve Sosyal Politikalar'da çalışan birisinin bu kelimeyi kullanması çok çok farklı bir şey." (Arzu)

Deniz2, başka bir taraftan kurumlarla temasındaki yaşadıklarına değiniyordu. Çalışırken kamu otoritelerinden baskıya maruz kaldığını, kolluğa bir çocuğu götürdüğünde kadın olduğu için baştan aşağı süzülüğünü ya da sırf çay, kahve içilecek diye saatlerce bekletildiğini ifade ediyordu. Bu anlatı da kamu kurumlarındaki toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olmayan iklime, ayrımcı pratiklere ve etik dışı işleyiş sistemine vurgu yapıyordu.

Bu başlık altında Pınar'ın ve Meliha'nın sivil topluma yönelik eleştirisinden de söz etmek iyi olacak diye düşündüm. Meliha sivil toplum örgütlerine ilişkin görüşlerinin zaman içerisinde kendisi ciddi bir aktivist olmaya başlayınca değiştiğini söyleyerek, babasının ensest saldırısına maruz kalan bir kadının kuruluşlara ulaşamamasını "*Dava açmaya karar verince, u, şahitler, bilgiler falan toplamaya çalışırken öğreniyor ki, kendi yakın arkadaşları ve bütün mahalleyi zaten baba tacizle istismarda bulunuyormuş. Böyle bir şokun içindeki bir insanın telefonunu yoğun olduğun için açmamak gerçekten çok korkunç bir şey.*" olarak ifade ediyordu. Pınar kadın derneklerinin olmasını olumlu bir şey olarak yorumlarken, onların da kendi içlerinde bazen çıkmazları olduğunu düşündüğünü ifade ediyordu. Kendi deneyimlediği bir sivil toplum örgütü çalışmasını anlatırken de, sorgulayan insanlarla beraber olmayı olumlu bir yan olarak değerlendirirken, sorgulayan insanların olduğu yerlerde de yine bir otorite, yöneten ve iktidar kuran

insanların varlığına işaret ederek, ancak o varlığı tanıma noktasında öznelerin sivil toplum içerisinde var olmasına izin verilmesini aşağıdaki anlatıyla eleştiriyordu.

“O insanlar, evet, o insanlar yine bizim ayağımıza başka yollardan çelmeler taktıkları için, ben hatta ayrıldığım süreçte ... ‘Ben özgür olmak için buradan çıkıyorum’ dedim. ... Kitap okumaya, sorgulamaya insanlar korkuyor. Onların dilinde konuşursanız, onların rengi ve onların kalıbında olursanız varsınız. E bu anlamda da çok güvenmiyorum. Yani gerçekten olgun bir şey yok.” (Pınar)

Kadınların anlatıları, cinselliğin politika, yasa ve hizmetlere dönüştürülmesindeki zorluğu ve çarpıtma olanakları ile beraber bu konuda sürecin getirdiği bir olumsuzluk hissini de ortaya koyuyordu. Deniz1, çocukların cinsel ilişkiye girme yaşının belirlenmesinde, yaşın küçültülmesinden, 18 yaşına kadar 4 yaş sınırının korunmasından, kararın çocuğa bırakılmasından yanayken, bunun eril düzen tarafından kendi lehine işletileceği kaygısını taşıyordu. Deniz1 anlatısında, bu konuda savunuculuk çalışmaları yürütmek, yasa taslakları üzerinde çalışmak, toplantılara katılmak, raporlar yazıp paylaşmak ve Meclise gitmek gibi eylemlerin yaşama geçme olanağına olan inancını yitirdiğini de vurguluyordu.

Politika ve hizmetler bağlamında kadının konumlandırılışına ilişkin olarak Senem’in anlatısında, kadını aile içerisine yerleştirmeden ve aileyi kadının önünde tutmadan ele alma, bununla bağlantılı olarak da haklarını korumadaki kararlılığın önemi öne çıkıyordu:

“Ya bu biraz şeyle alakalı aslında. Bir yerde, bir yerde değil genel olarak kadına bakış açısıyla bütünleşiyor. Yani kadını nasıl ele aldığımızla alakalı. Yani kadını aile içerisinde bir birey olarak ele alırsanız, aile içerisinde yaşanan bir şeye karşı tutumunuz da o şekilde şekilleniyor. Kadını bir birey olarak değil de aile kavramını öne koyarak ele aldığımızda, tavrınız bambaşka oluyor. İşte ne bileyim, hani, evli ya da mesela anne olmayan bir birey olarak kadın olmaktan daha çok değer verdiğinizde tavrınız değişiyor vs. Önemli olan aslında kadını bir kadın olarak, bir birey olarak, bir insan olarak ele almak ve haklarını o şekilde korumak. Herhangi bir yapı ya da bir sıfat içerisinde değil, sadece bir insan olarak ele alıp cinsiyetinden veya toplumdaki rolünden bağımsız olarak onun haklarını koruma konusunda kararlı olmak...” (Senem)

Ancak Senem’in yukarıda yer alan anlatısını başka bir destekle tamamlamak gerektiğini de düşünüyorum. Kadını bir birey olarak, cinsiyetinden ve toplumdaki konumlanışından bağımsız bir ele alış, yaşadıklarındaki yapısal eşitsizlik ve tahakküm etkisini görmeyi engelleyeceği için, bu konudaki mücadele alanını sınırlandırma, bazen de bireyselleştirerek çarpıtma riski taşıyabileceğini söylemek gerekir. Zaten hak temelli bir yaklaşım sürecinin de bu konuda algılarının açık olması beklenir.

Meliha, avukat desteği, psikolojik destek, güvenlik ihtiyacı ve çevrenin destek ihtiyacı gibi geniş yelpazede bir hizmet yetersizliğinden söz ederken, bu yetersizliğin sivil toplum örgütlerine ulaşma zorluğuyla birleştiğini aktarıyordu. Mahmure anlatısında ensest saldırı ile ilgili bir hizmetin ve mekanizmanın yokluğuna değinerek kendi tanık olduğu bir olayda, “dünyaları aradığını” ancak çocuğu konuşturacak tek bir kişi dahi bulamadığını söylüyordu. Bu konuda yalnızca bir derneği bildiğini, onların da ne kadar etkili olduğu veya nasıl çalıştıkları konusunda bilgisinin olmadığını ifade ediyordu:

“Ya şeyde, Muğla’da bazı kadın derneklerini aradım. Ondan sonra Kaymakamlığı aradım. Belediyeden birileri ile görüştüm falan. Hani en az dört-beş tane dernekle görüştüm mesela. Bu konuda işte yardımcı olan, çocuklara yardım eden bir doçentle konuştum Muğla’da. O gelip görüşecekti çocukla falan olmadı. Olmadı hiçbiri olmadı. Yani hani bunu gerçekleştirebileceğimiz noktada çok zorlan.. yani sen de diyorsun ya hani insanlar anlatmakta bunu zorlanıyorlardır. Yok sayma, sanki yok sayınca düzelecekmiş her şey gibi. Öyle değil ama işte yani ben kendimden biliyorum. Ruh halim gidiyordu, geliyordu. Ben bu sebeple olduğunun farkında değilim mesela. Yani ki, okumuş etmiş bir insanım. Ama o farkındalık yoktu işte bende.” (Mahmure)

“Avukat desteği yok. Psikolojik destek yok. E sonra bu insanların güvenliği yok. Yani işte babasıyla yüzleşmeye gittiğinde baba bıçak çekti. Adamın hakkında dava bile açılmadı. Yani savcı dava açmayı bile kabul etmedi. E güvenlik sorunu var. Yani sonra bu, bu kadın ya da erkeğin ailesinin destek alması lazım. Yani yanındakiler de ne yapacağını bilmiyor, bilmiyorlar. Çocukları, hepsinin destek alması lazım. Yani bir sürü şeye ihtiyaç var. Yani yetişkinliğinde hani daha öncesinde yaşamış olanlar için şu anki çocuklar için demiyorum da. Yani bir sürü sosyal destek, grup terapisi yok. Yani çok ilginç. Hani çok ilginç. Ki çok büyük bir ihtiyaç yani.” (Meliha)

Meliha, elektronik işlere ilişkin bilgisi sınırlı olmasına karşın, kendi internet sitesini kendisinin kurmasını örnek vererek, bazı eksiklikleri, daha fazla zaman ve emek harcayarak da olsa kendi olanakları ve çabasıyla gidermeye çalıştığından söz ediyordu. Bir yerden fon almak için kurumsallaşmanın gerekli olduğunu, ancak bunun da bağlayıcılığı olduğunu ifade ediyordu. Fon bulma arayışındayken karşılaştığı gerçeği ise “*Bir yerden fon bulayım falan diye dönüp STK'ların fonlarına baktım ve o beni daha da üzdü. Yani nerelerden, ne paralar alınıyor ama broşür basmaktan başka bir şey yapılmıyor yani. Yani bir o çağrı merkezleri, bir çağrı telefonları var ama ben gerçekten o çağrı telefonlarına yönlendirmeye korkuyorum. Çünkü neyle karşılaşacaklar bilmiyorum.*” sözleriyle anlatıyordu.

Kadınların anlatılarında, hizmet sunumunda personelin özellikle ensest saldırı özelinde yetersiz ve sınırlı bilgi, deneyim ve bakışa sahip olmasının, hizmet sunum sürecine olumsuz yansıdığı görülüyordu. Ensest saldırıya ilişkin kamu hastanelerinden birisinde çalışan bir psikiyatristin Gökkuşluğu’na “*travmayla ilgili kişilerle konuşup travmayı atlatması*” yönünde önerisi buna sadece bir örnekti. Anlatılarda ataerkinin kurumlarında çalışanların, fizyolojik belirtilere ezbere bir şekilde

psikosomatik etiketi yapıştırarak ensest saldırıya maruz bırakılmış kadını etiketlemesine ilişkin de ifade yer alıyordu. Gökkuşığı, acil biriminde “*haaa ben bu kızı biliyorum, bu psikolojik ya*” tavrıyla karşılaştığında durumunu anlatmaya çalıştığını, yaşantısından ve annesinin psikiyatrik sorunlarından ötürü risk grubunda olduğunu, yatkınlığının olduğunu bildiğini, ama bu yaşadığının böyle bir şey olmadığına hekimleri bir türlü inandıramadığını söylerken, bir grip ilacına vücudunun verdiği tepki sonrası, teşhisi konulup, hekim kendisine nörolojik bir hastalığı olduğunu söylediğinde, “*bana gelip beyninde tümör var deseysin de sana gelip sarılacaktım zaten, yani halay çekecektim*” dediğini aktarıyordu.

Hatice'nin anlatısı ise Gökkuşığı'nın tam tersi bir durumu ortaya koyuyordu. Hizmet sunanın bilgisizliği ve yetersizliği psikosomatik bir durumun atlanmasına ve bu şekilde çok fazla zaman kaybedilmesine neden oluyordu. Hatice buradaki körlüğü “*bilimin cinsiyetçiliği*”yle ilişkilendiriyor, bir çocuğun bu kadar ağrı çekmesi, bayılması, kusması üşütmeye ve çıplak ayakla dolaşmaya bağlanırken, psikosomatik olma olasılığının sorgulanmamasını eleştiriyordu. Hatice “*Yani 'on bir - on iki yaşındaki bir çocuk niye bu kadar ağrı çekiyor?' sorusunu soran bir hekimin, bir hani sağlıkçının varlığı çok şeyi değiştirebilirdi gibi geliyor bana.*” diyor ve kadının ağrı çekmesinin normalleştirilmesine ve önemsizleştirilmesine vurgu yapıyordu.

Sağlık konusunda son olarak değinmek istediğim politika ve hizmet açığı ise sağlık alanında yaşanan ve cinsiyet rejiminin aile ve sağlık sistemini ataerkil normlar üzerinde ortaklaştırdığı bir anlatıdan. Pınar, ensest saldırıyı annesine açıkladıktan sonra annesinin kendisini hekime götürdüğünü ve bekaret kontrolünün yapılarak “*Tertemiz*” denildiğini anlatıyordu. Her ne kadar annesi bu sonuçtan ötürü rahatlayıp mutlu olsa da, Pınar kendisini hayatı boyunca, hep kirli hissettiğini söylüyordu.

Ensest saldırıda ve kendini toparlama gücünde adalet arayışı, yüzleşme ve hesaplaşmanın öneminin çok olduğunu alanyazın söylüyor. Bunu destekler şekilde, kadınların ifadelerinde hukuk sistemine dair birçok anlatı vardı. Bu anlatılardan en önemlisi cezasızlık vurgusu idi. Elif, babasının 14 sene ceza almasına karşın, “*iyi hal indirimi*” ile 7-8 yıl sonra çıktığını, şu an da annesi ve kardeşleriyle beraber yaşadığını söylüyordu. Bahar, cezasızlığa ilişkin olarak, faillerin ceza almaması ve devletin failleri “*affetmesi*” noktasında sitemini dile getiriyordu. Bahar şiddete kadının maruz bırakıldığını ama olumsuz sonuçlarından yine kadının etkilendiğini, sığınmaevine kapatılarak birçok şeyden mahrum bırakılma ve güçsüzleştirilme üzerinden söylüyordu. Bahar'ın uygulamaların kadını

kısıtlayan yönüne, sistemin kadını eşitsiz bir ayrımcılığa mahkum edişine dair eleştirisi ile devletin bu konudaki yetersizliğine ve “gücünün kadına yettiğine” dair ifadesi dikkat çekici idi:

“Neden biz sığınma evlerine kapatılıyor? Neden biz erkeklerden kaçmak zorunda kalıyoruz? Burada benim bir sürü arkadaşım var. Üstünde sigara söndürülmüş. Ama o sığınma evinde yaşıyor. Neden o serbest rahat geziyor da kadın korunma, kadın saklanmak zorunda. Ben bunu kabullenemiyorum hocam. Yani devlet bu konuda yetersiz bence. ... Bu gücü, gücü kadınlara mı yetiyor bu devletin? Yaptırım gücü sadece kadınlar için mi geçerli? Neden? Bunu bize yaşatanlar suçlu değil mi? Biz isteyerek mi yaşıyoruz bunları? Suçlu muyuz yani kardeş, kız kardeş olduk diye? Suçlu mu diğer arkadaşım evlendi, çocuk sahibi olmak istedi diye. Yani neden? Onların neden terbiye edilecek bir yerleri yok da bizim sığınmaevlerimiz var. Biz neden sokakta özgürce dolaşmak yerine öldürülme korkusuyla yaşıyoruz. Ben bunu devlette çok yetersiz görüyorum hocam. ... Yani eğer biri kapatılacaksa bunlar biz değiliz çünkü mağdur olan biziz zaten. Zaten her türlü eziyete maruz kalan biziz. Hem psikolojik şiddet görüyoruz hem fiziksel şiddet görüyoruz. Hem toplum baskısı görüyoruz. Yetmiyor, ayıplanıyoruz. Neden ya? Neden yani? Bunu yapan anlı şanlı geziyor ama. Bir de böbürleniyor böyle hocam. Yani iki saat içeride kalmak ne demek ya? Yatsın bir iki ay, üç ay. Ya da iki-üç yıl. Ya bir tane insanın aklıyla oynuyorsunuz hocam. Akli akli. Geleceğine mal oluyor bir anlık olay.” (Bahar)

Bahar hizmetlerin aileyi korumak yönünde de olmadığına dikkat çekerek “*Burada aileyi koruma yok. Burada korunan tek bir taraf var. O da erkek. Erkek yapar kadın çeker.*” diyerek, ataerkil sistemin erkekten yana tavrını vurguluyor, bu tavrın erkekler açısından cesaretlendirici olduğunu ve erkeleri tacizden alıkoymadığını söylüyordu.

Martı ve Arzu’nun anlatılarında ortaya çıkan şuydu; hukuk konusunda bir başka sorunlu alan, uzun süren ve maruz bırakılanı sürekli örseleyen dava süreçleri idi. Arzu yasaların faili akladığını “*Yaşıyor ve ben suçlu olsam benim burada ne işim vardı diyor. Nerede düğün-bayram var, hiçbirini kaçırmıyor. Arsız arsız gidiyor ve ben suçlu olsaydım beni zaten çıkarmazlardı. Benim burada ne işim vardı diyor.*” sözleriyle anlatıyordu. Yirmi iki ay iddianamenin hazırlanmasını beklediklerini, bu arada FETÖ olaylarının olduğu döneme denk gelmesi nedeniyle hem çok fazla savcının değiştiğini hem de önceliğin FETÖ dosyalarına verilmesinden kaynaklı yoğunluk yaşadıklarını belirtiyordu. Süreçlerin yavaş işlemesi, personel değişikliği, kurumsal işleyişin ve hizmetlerin ülke siyasetinden etkilenmesi gibi nedenler, öznelerin devlet karşısında hep ikincilleştirilmesi ve haklarının yenmesi sonucunu doğuruyordu.

Arzu’nun büyük çabalarla sürdürdüğü dava sürecinde hizmetlere dair ortaya çıkan bir başka açık ise, aslında hizmetin olduğu ancak almak için de zorlamak gerektiği idi. Haberi bir köşe yazarı tarafından yazılana kadar kendi avukatını kendisinin tutmuş olduğunu, ancak köşe yazısıyla birlikte eski adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın davaya müdahil olduğunu serzenişle birlikte

aktarıyordu: “*Yani illa bir yerlere gidip bir ses mi duyurulması gerekiyor? Herkesin bunu yapabilecek psikolojik gücü de olmayabilir. Ya da toplumda deşifre edilmek de istemeyebilir.*”

Arzu'nun hukuk mücadelesinde karşılaştığı bir diğer engel ise zaman aşımı idi. Kendilerine anlattığı halde okulun adını kötüye çıkarmamak için bu sırta ortak olan öğretmenlerinden ve okul müdüründen şikayetçi olan Arzu, öğretmenlere anlattığı dönemin üzerinden sekiz yıl geçtiği için davanın zaman aşımına uğradığını, öğretmenlerin beraat ettiğini, istinafa itiraz ettiklerinde ise, istinaf mahkemesinden “*Öğretmenin bu işlediği suç devlete karşı işlediği bir suç. Sana karşı işlediği bir suç değil. Sen buna itiraz edemezsin. Bu devlete karşı işlediği bir suç olduğu için ceza vermesi ya da vermemesi gerektiğini bilecek kişi devlettir. Sana bir şey yapmamış.*” kararının çıktığını, öğretmenlerin ise Yargıtay yolu kapalı olarak beraat ettiğini anlatıyordu. Müdür de zaman aşımından beraat ettiği için tazminat davası da zaman aşımına uğruyordu. Arzu'nun bu konuya ilişkin iletildiği bir diğer anekdot ise, savcının dosyayı incelediğinde sağ üst köşeye “*Zaman aşımı yakın.*” notunu düşmüş olması idi. Kendisi altı yıl önce dava açmış olmasına karşın, tamamen bürokratik nedenlerle ve ataerkil düzenin yasaları, kurumları ve kutsallarının kol kola girmesiyle dolan zaman, maruz bırakılanı yarasıyla baş başa bırakıyordu. Burada Arzu çok haklı bir soru soruyordu: “*Zaman yaraları sarıyor ama yani ne derece sarıyor? Zaman geçince iyileşiyor mu?*”

Sosyal hizmetlerin çoğunlukla aile yanında kurgulanmış olması, ensest saldırı gibi aileye ilişkin sorunun çıkması durumunda geriye tek bir seçenek olarak kurum bakımını bırakıyor. Kamuda çalışan çoğu kişi ise, “ailenin korunması” ezberiyle ve kurum bakımının dezavantajlarını bilerek çocukları evlerine döndürmeye yönelik çaba harcıyor. Elif, babasını şikayet ettikten sonra kolluk kuvvetleri tarafından ikna edilerek evine gönderiliyordu. Kolluk kuvvetleri, babasının tacizden içeri girmesi halinde öldürüleceğini, kardeşlerinin yuvaya verileceğini söyleyerek bir anlamda “aileyi dağıtma suçunu” Elif'in üzerine yüklüyorlardı. Elif ise “*Polisler artı orada hani duygusal yönden vuruyorlar beni. Kardeşlerime çünkü düşkünüm. Geri çektirtiyorlar hani, şikayeti geri çektik. Ya babamla beni görüştürdüler orada. Babam kelepçeli, 'bir daha yapmayacağım, bir daha yapmayacağım, söz bir daha yapmayacağım'. Neyse şikayetimi geri çektim.*” diyor ve eve dönüyordu. Eve geldiğinde babası şikayetçi olduğu için Elif'e annesi yokken saldırarak tacizde bulunuyordu. Böylece çocuk, şikayet ettikten sonra failin yanına gönderilmesi nedeniyle yeniden travmatize olmuş oluyordu.

Sosyal hizmet alanında kurum bakımı da, diğer hizmetlere göre daha kurgulanmış ve hizmetler mevzuata bağlanmış olsa da, mevzuatın ataerkil düzenin ürünü olması veya mevzuatın yorumunun yine bu düzen konusunda belirli bir farkındalığa sahip olmayan çalışanlar tarafından yorumlanarak pratik edilmesi gibi nedenlerle, çocukları yeni travmalara açık hale getirebiliyor. Elif de, kurumda kalıyorken, annesi ziyarete geldiğinde görüşmek istemediğini söylemesine karşın yurttakilerin “*kızım görüş, gelmiş buraya kadar*” demesi üzerine annesi ile görüşüyordu. Annesinin batıl bazı inançları olduğunu, “*hacı-hoca, büyü-müyü işleri*” ile uğraştığını, kendisinden de saç kesip vermesini istediğini söylüyordu. Buna tanık olan bir çalışanın “*Ne yapacaksın sen çocuğun saçını? Görüşmeye geldiysen normal bir şekilde görüş.*” demesi üzerine annesinin “*Benim kocamı ayartan kızım. Kocamın üstünde gördüm ben onu kaç defa. Benim kocamın suçu yok.*” diye karşılık verdiğini söylüyordu. Elif bunun üzerine sinir krizi geçirerek “*ne var ne yok yıktığını*”, o günden sonra da annesine kuruma giriş yasağı getirildiğini anlatıyordu. Elif’in anlatıları koruma altındaki çocukların aile ile görüşme kararlarının iyi verilmesine işaret ediyorken, ensest saldırı gibi aileyle bağlantılı korunma altına alınma durumlarında, bunun çok daha önemli olduğunu ortaya koyuyordu.

Sosyal hizmet kurumları, farklı gereksinimleri olan çocuklara göre ayrıştırılmış ve “uzmanlaşmış” şekilde yapılandırılmakta, çocukların durumu değerlendirildikten sonra çocuğa uygun sosyal hizmet modeli belirlenerek çocuk ilgili kuruluşa yerleştirilmektedir. Özellikle cinsel istismara maruz bırakılmış ve/veya suça sürüklenmiş çocuklar, eski adıyla Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezlerinde (BSRM) –ki adı sonradan Çocuk Destek Merkezi olarak değiştirilmiştir– kalmaktadırlar. Elif de ensest saldırıya maruz bırakılma sonrası kurum bakımına alındığı için, önce BSRM’de kaldığını, sonra ise aile yanında bakım modellerinden “koruyucu aile” modeliyle yengesinin yanına verildiğini söylüyordu. Çocuk koruma sisteminin açığına değinerek, özellikle kuruluşta kaldığı süreci olumsuz değerlendiriyor, bu sürecin okul hayatını da olumsuz etkilediğini anlatıyordu:

“BSRM olanı, orası çok kötü hani bu sorunlu olan arkadaşlar vardı falan. Ha o yüzden orası çok yordu beni. Ya kendi durumum ortada ama mesela şey başkalarına daha çok üzülüyorum. Kendi durumum da çok kötü. Hiç unutmuyorum yani hani, şükretmek mi artık hani, şükretmek diyeceğim ben ona. Bir arkadaş geldi orada benden sonra. Oradaymış normalde de. Ben geldikten bir gün sonra geldi. Babasından çocuk doğurmuş. Ben onu duyunca hani böyle şey. Ya kötü, senin yaşadığın da kötü, ondan aşağı kalır yerin yok ama tek fark çocuğun yok. Şükrettim. İyi ki böyle değilim. Psikolojim hani gittikçe böyle hani bozulmaya falan başlıyor. Ki okula gidemiyorum. Zaten lise dördün birinci dönemi kayıp yok bende, son sınıf. Üniversite sınavı var, şey var ama mahvoldu benim lise üç, lise dört. Daha sonra yengem aldı. İşte lise dördü hani başka bir okulda arkadaşlarımdan ayrı okudum. Ayrı bir yer. Yarım dönemi tanımadığım kişiler, tanımadığım öğretmenler. O da öyle bir şey zaten.” (Elif)

Elif'in kurumda kalma sürecinde yaşadığı bir başka sorun ise, babasına açtığı davada savcının değişmiş olması ancak savcının kendisine ulaşamıyor olması idi. Korunma altında olan bir çocuğa ülkenin hukuk sisteminden ulaşamıyor olması kurumlararası koordinasyon eksikliğinin çok somut bir örneği olarak ortaya çıkıyordu.

Meliha, Türkiye'de verilen hizmetlerle uluslararası örnekleri karşılaştırıyordu ve “*Amerika'da, şey, cinsel istismar mağdurları için burslar veriliyor. Özel burslar. Yani onlara özel işler. Yani özel şeyler var. Bölümlere kontenjan ayrılıyor cinsel istismar mağdurları için.*” ve “*Fransa çok iyi işler yapıyor. Yani Fransa zaten işte tazminat konusunda da Fransa en iyisi. #Meetoo hareketi, tazminat, zaman aşımı ...*” ifadeleriyle, Türkiye'deki çok önemli bir eksiği, sosyal hizmet politikalarına yön vermesi açısından, hem de kadınların güçlenmesini odağına alan bir örnekle somutlaştırıyordu.

Ensest saldırıda okulların çok önemli kurumlar olduğundan daha önce söz etmiştim. Ancak politika ve hizmetler de kurumlarla içiçe girmiş unsurlar olduğu için burada yeniden değinmek istiyorum. Arzu, okuldaki psikolojik danışma ve rehberlik uzmanı ile görüşmesinde, bu kişinin kendisine, babasının ensest saldırıda bulunduğunu söylemesi nedeniyle şizofren olduğunu ifade etmesi üzerine, Arzu'nun yönlendirme istediği, öğretmenin ise bocalayarak kendisini hiçbir yere yönlendiremediği Arzu'nun anlatısında yer buluyordu. Bu yönlendirmeyi yapmadığı gibi, öğretmenin önerisi de insanı ürkütecek bir öneriydi: “*Ama eğer yapıyorsa da sen sessiz kaldıkça bu devam edecek. Yastığının altına bıçak koy. Ya da yanına sürahi şişe koy. Kır, bağır, çağır ya da çok zorda kalırsan da sapla. Çünkü sessiz kaldığın sürece bu devam edecek.*” Arzu, öğretmenin bu önerisinin, kendi zihninde bazı şeyleri netleştirdiğini aktarıyordu.

Eğitim politikalarına ve hizmetlerine ilişkin durum, Hatice'nin anlatısında bambaşka bir yerinden ele alınıyordu. Hatice ortaokul-lise dönemine dönüp baktığında, beden dersinde kasadan atlatılmasını, kız çocuklarının bedenleriyle barışacakları değil, bedenleriyle kavga edip kendilerini de yetersiz hissedecekleri bir şey olarak tanımlıyordu. Fen bilgisi derslerinin bilgilendirici kısmını da eksik buluyordu. Son olarak okullarda çalışan kişilerin, çocuk bedeni ile ilgili tavırlarını değiştirmelerini önemli buluyordu:

“Yani hani şey geldi aklıma da hani saç tıraşını düzeltmek için çocukların saçlarını çeken hani okul müdürleri oldukça hani, o yani hani çocuğun bedeni hep öyle bir şey ... Sürüklenen, itilen, kakılan,

oralarn hani hakikaten öğretmenlerin vesairenin tavrını değiştirmesi çok kritik ki çocuk bilsin yani o içsel bir şey .. bedeniyle ilgili şey, çok içsel bir şey. (Duruyor)” (Hatice)

Kadınların anlatılarından hareketle denebilir ki, eğer ataerkinin kurumları, cinsiyet rejimi kalıplarıyla hareket ederken bir güçbirliği yaparak daha da güçleniyor ancak ataerkin normların dışında kalanları güçsüzleştiriyorsa, yapısal ve anlayışa dair bir değişiklik ve dönüşümle bunun tam tersine dönme olanağının da olduğunu kabul etmek gerekir. Bu nedenle politikasından hizmetine, personelinden kurumsal işleyişine etki edecek bir revizyon ve hatta bir yeniden yapılandırma, ensest saldırı özelinde, kadınların güvenli alan olarak görecekları, gereksinim ve hakları doğrultusunda hizmet alacakları ve güçlenerek kendilerini toparlamaları olanağını onlara sunacaktır. Bu, her şeyden önce ayırım gözetmeksizin bütün kadınların temel hakkıdır.

4.1.2. Ensest saldırıda kendini toparlama gücüne ilişkin öznel duruma bağlı olarak ayağa takılan taşlar

Kimliğin inşasının gerçekleştiği toplumsallaşma sürecinde, çocuk, ilişkilendiği kişiler, kurumlar, politikalar doğrultusunda cinsiyet rejimi normlarını öğrenmeye başlıyordu. Dolayısıyla kimliğin ilk belirleyicileri ve bir otorite figürü ile ilk karşılaşma aile içerisinde meydana gelirken, gerek ailede, gerek okulda öğrendikleriyle, kendi bedenine ilişkin söz hakkı bulamayan çocuk, bedenine yönelik saldırılarda ya saldırıyı “normalleştirerek”, ya farklı kabul edilebilir nedenler üretip mantığa bürüyerek, ya da direnç gösterme gücünü kendisinde görmediğinden istismara maruz bırakılmaya devam ediyordu. Üstelik bir ihmal edilme ya da istismar edilme bilincinin de çocuğa kazandırılmamış olması, yani bir anlamda tüm bu normalleştirme sürecinin aslında aile içerisinde, aile tarafından yapılarak çocuğa öğretilmiş olması ise, çocuğun farkındalık geliştirerek bu sarmaldan çıkma yollarını tıkiyordu. Güvensiz ama mahrem bir dört duvar arasında suskunlaştırılan kız çocuğu, bedenindeki tepkiler de dahil olmak üzere saldırıya dair birçok unsuru anlamlandıramazken, karşılanmayan güçlenme gereksinimi ile kendini toparlama yolunda ayağına takılan taşlarla uğraşıyordu. Cinsiyet rejiminin bu kuşatmasına, çocuğun öznel olarak güçlenme gereksinimi duyduğu unsurların da eklenmesi, mücadele alanını daraltıyor ve başa çıkmayı zorlaştırıyordu.

İlk ana temanın ikinci alt temasını “Ensest saldırıda kendini toparlama gücüne ilişkin öznel duruma bağlı olarak ayağa takılan taşlar” olarak adlandırırken, aslında bu öznel olanın, “kişisel

olan politiktir” ilkesiyle, toplumsal bağlarının da farkında idim. Ancak öznel olanı, “dışarıdakinin inşa ettiği bir içeriden olma hali” olarak gördüğümünden, ayrı bir alt temada değerlendirmenin daha uygun olacağına karar verdim. Bu alt tema içerisindeki kategoriler ise “Dört duvar arasına sıkışmış mahrem saldırı ve kaçışın çıkmaz yolları”, “Sırtını dünyaya yaslayamamak: Güvensiz bir dünya algılayışı”, “Suskunlaştırılma, sansürlenme ve duyulmama”, “Saldırının anlamlandırılması ve çerçeveselendirilmesindeki engeller”, “‘Saldırının saldırısı’ olarak ensest saldırının bedene saldırısı” ve “Ensest saldırıyla beraber mücadele gerektiren ve öznel olarak güçlenme gereksinimi duyulan başka alanların varlığı” olarak belirlenmiş oldu.

4.1.2.1. Dört duvar arasına sıkışmış mahrem saldırı ve kaçışın çıkmaz yolları *“Aslında her ensest vakasını zorlaştıran şey yani, bu insanların çok ailenin içinden ve duygusal anlamda yakın hissettiğiniz insanlar olması.”*

Devlet ve cinsiyet rejimi, bu sistemi kurgulayışında aileyi kutsallaştırmak için güvenlik, dayanışma, barınma, bakım, şefkat gibi gerçekten özellikle de çocuklar için değerli bazı unsurları kullanarak güçlü bir şekilde mücadelenin diğer tarafında yer alıyordu. Aile bir yandan kendisine dikte edilen ahlaki kuralları üyelerine öğretirken diğer yandan da cinsiyetler arası eşitsizliği ve şiddeti de içinde barındırıyordu. Kendisine bağımlı olan ve her yönden çevrelediği özneler, bu şiddet durumlarında aile içerisine sıkışıp kalabiliyorlardı. Bu noktada öznelerin gereksinimi olan şeyleri sağlamak ve öznelerin güçlenmesinin önünü açmak için politika, kurum ve hizmetlerin devreye girmesi gerekirken, ataerkil sistem, birçok hizmeti zaten aile yoluyla sağladığı için, aynı zamanda politikaları ve çalışanları ile birlikte kurumları da “ailenin devamı” ilkesiyle işlediğinden, özneler süreç içerisinde yalnız bırakılıyorlardı. Sosyal destek mekanizmaları veya bireysel güçlerin de olmaması halinde, istismara maruz bırakılana istismarı kabul etmekten başka bir seçenek sunulmamış oluyordu. Bu bölümde kadınların bu dört duvar arasına sıkışmışlık anlatılarını ele almaya çalıştım. Kadınların anlatılarında, bu dört duvar arasına sıkışmışlıkta failin konumlanması önemli bir unsur ve ayağa takılan taş olarak ortaya çıktığından, faile ilişkin anlatımlar bu başlık altında geniş yer aldı.

Senem, ensest saldırının diğer cinsel istismar türlerinden farkını ortaya koyarak, maruz bırakılan dahil bütün tanıkların da failin tanıdık olması halinde tavırlarının başka biçimde şekillendiğini

söylüyordu. Olayın dışındaki kişiler bile, sırf kanbağları nedeniyle tavırlarını ve ilişkilene biçimlerini aile üyesi olma kriteri üzerinden belirlemek zorunda kalıyorlardı. Tersinden okunduğunda ise, maruz bırakılanın, sırf babası veya kardeşi diye, diğer insanlarla ilişkilerini istismar bağlantılı kurmamaları gerektiğini ifade ediyordu. Deniz1'in anlatısı da Senem'i doğrular şekildeydi ve aile bağlarının, çözüm bulma aşamasında bilgi eksikliğinden de kaynaklı olarak kişileri kilitlediğini vurguluyordu. Encest saldırı ile gündelik yaşantıda çok karşılaşılıyor olsa da hala rahat konuşulan bir konu olmama özelliğini koruduğunu belirtiyordu. Mahmure, görüşmemiz bittikten sonra bana gönderdiği telefon mesajında bu durumu şöyle dile getiriyordu: *“Fakat ailelerin kendi içinde olanlara kör, sağır, dilsiz olmaları kesinlikle anlayabildiğim bir şey değil. Yabancılara daha duyarlılar sanırım. Ya da bir başkasının yarasını işaret etmek daha kolay... Bilemiyorum.”*

Mekan, yaşantıların ve belleğin inşasında çok önemli bir unsurdur. Encest saldırıda da mekan bağı saldırının encest olarak adlandırılmasının belirleyicilerinden bir tanesi idi. Her ne kadar iç akraba ilişkilerinin sınırlarını her aile kendisi belirliyor olsa da, haneye girme, hanede dikkat çekmeme açısından akrabalık ve aile, encesti diğer cinsel istismar biçimlerinden ayırıyordu. Meliha'nın anlatılarında mekan bağına çok yer veriliyor, Meliha, encest saldırıyı anlatırken, taşındıkları mahallede tecrit edilmiş gibi olmaları, tüm komşular birbirinin evine girip çıkarken, onların kimseyle görüşmüyor olması, taşındıkları evlerin encest saldırının olup olmamasıyla bağlantılandırılması gibi mekânsal betimlemeleri çok kullanıyordu. Encest saldırıdaki mekan bağı kadınların anlatısında istismarı kolaylaştıran bir etmen olarak ortaya çıkıyordu. Gökkuşuğu, mekanın mahremiyete olanak tanımamasını *“Eskilerin evlerini biliyorsunuz, kapılar açıktır ardına kadar. Ki bir tane tül perde gerilir, herkes girip çıkıyor eve.”* olarak betimliyordu. Babaanesi komşulara, dedesi kahvehaneye gittiğinde kendisinin evde tek kaldığını, failin de rahatlıkla gelip kendisini *“sıkıştırdığını”* anlatıyordu. Deniz2, daha önce başka pratikleri olmakla birlikte, esas istismar olayının faille aynı yazlıktayken, uyurken ve aile büyükleri evde yokken gerçekleştiğini paylaşıyordu. Fail evde otorite figürlerinin olmamasından kaynaklı elde ettiği güçlü konumu, uyuyor olmanın verdiği güçsüzlükle birleştirerek hareket etmişti. Pınar ise yaşadığı encest saldırıyı, kaybettikleri amcasının çocuklarını anne-babasının büyütüyor olmasından kaynaklı olarak, aynı evde yaşıyor olmanın etkisiyle gerçekleşen, önce bir oyun gibi başlayan ancak kendisine de gizli olması ve saklanması gerektiğinin öğretildiği bir şey olarak mekan bağı ile anlatıyordu. Hüsniye akrabalarının aynı zamanda komşuları olduğunu ve o dönemde, yaşadıkları yerde herkesin birbirinin evine girip çıktığını söylüyordu. Sonrasında ise aynı yerde oturdukları için kaçınılmaz

olarak görüşüklerini, babasının yanında saçını sevdiklerinde sesini çıkarmadığını anlatıyordu. Ancak zaten babası ve annesini, bir istismar durumunu anlayamayacak derecede saf ve temiz kişiler olarak tanımlıyordu. Hüsniye'nin mekanın sınırsızlığı ve ortak olarak paylaşılmasının istismarla bağlantısına işaret eden anlatısı şöyle idi:

“Akrobamız, hem komşumuz hem de akrobamızın oğlu. Ortalama yirmili yaşlarda. On sekiz, on dokuz. On dokuz, yirmili yaşlarda. Ben de işte beş yaşındayım. Ve bakkal ve onların evi yan yanaydı. Biz de o bakkalın yanında klasik gecekondulardaki o büyük arazilerden bir tanesinde oyun oynuyoruz ve benden ekmek istedi. Şey dedi, seslendi ve işte bir tane ekmek alsana, aldım. Normalde pencereden uzatmam gerekiyor. Ama beni kapıya çağırıyor. Kapıya girdikten sonra içeriye, sürekli girip çıktığımız bir ev orası bizim. Yani gecekondunun en büyük özelliği budur ya da geçmişin yetmişli yıllar, seksenli yılların en büyük özelliği kapıdan. Yani herkesin evini rahatlıkla girip çıkarsın.” (Hüsniye)

Ensest saldırının, aile ilişkileri içerisinde kamufle edilmesini ve üzerinin örtülmesini kolaylaştıracak birçok olanak da vardı. Mahmure, kuzeniyle sürekli olarak bir araya geldiklerini belirterek, failin öz kardeşini ve kendisini, oyun oynatma görüntüsünde istismar ettiğinden söz ediyordu. Bu durumu ailenin diğer üyelerinin anlaması elbette zordu. Mahmure, failin kardeşinin de kendisi gibi harap olmuş bir yaşamının olduğuna dikkat çekiyor ve faili sürekli görmek zorunda olmasından kaynaklı olarak onun durumunun daha zor olduğunu ifade ediyordu. Yaşı ilerleyip artık görüşme durumuna kendi karar vermeye başladığında ise onun katılacağı programlara gitmeyeceğini söylediğinde aile üyelerinin kendi tavırlarını patolojik olarak nitelendirmelerinden yakınıyordu. Ensest saldırıda yakınlık arttıkça, travma döngüsünden ve etkilerinden çıkmak da zorlaşıyordu.

Ensest saldırı ile mücadelede, kadınların failden ötürü yaşadığı zorluklar ve engelleri ortaya koyarak, kendini toparlama güçlerinin bu bağlamda örselenme biçimlerini anlamaya çalışmak, bu zorluk ve engellerin nasıl ortadan kalkacağı yönündeki arayışlar açısından önemli idi. Failin aile içerisinde bir saygınlığının olması veya çevrede sevilen birisi olması, maruz bırakılanın hareket alanını daraltırken, faile de daha rahat istismarı gerçekleştirebileceği bir ortam sağlıyordu. Deniz1 teyzesinin eşi ile ilgili olarak “*Kendisi tam şey yani işte, ailede okumuş, sözü geçen, düzgün davranan... Hani o zamanın şartlarında profeminist desen diyebileceğin falan ondan sonra. Hani diğer bütün o akrabaların yanı sıra daha düzgün, benimle de ve çocuklarla da ilişki kurabilen bir insan aslında yani.*” ifadesiyle, failin toplumsal kalıpyargıların dışında bir profilinin olduğuna dikkat çekerken, kendisinin ifşa etmesinden sonraki süreç için “*itibarını elbette herhalde yitirmiştir yani.*” diye yorum yapıyordu. Deniz2 faili “*Herkesin işte okuduğu okulu, yaptıklarını, duruşunu, takdir ettiği bir insan*” olarak anlatıp, inanılacak tarafın o olacağını düşündüğünü dile getiriyordu.

Martı da, fail profilinin ikiliğine dikkat çekerek bir yanda “*cahil, işsiz, güçsüz, parasız*” kişiler diğer yanda da maddi durumu iyi, “*satışı yüksek*” insanlar olduğunu vurguluyor, kendi babasını “*Hani babam da aslında insan ilişkileri mükemmel, herkes tarafından çok sevilen bir insandı yani. Doğal olarak da eşim de çok severdi babamı.*” sözleriyle tanımlıyordu. Bu konudaki toplumsal mitleri doğrular şekilde fail, Bahar’ın anlatısında da olduğu gibi, suça meyilli, başka konularda ceza almış kişiler de olabiliyordu. Aslında anlatılar, failin belirli bir kimliği, özelliği, prototipi olmadığına işaret ediyordu.

Faille ilişkin bir diğer önemli özellik, maruz bırakılanla arasındaki yaş farkı idi. Yaş hiyerarşisi, failin toplumsal cinsiyete dayalı gücüne eklenerek failin elini daha da güçlendiriyordu. Hüsniye, kendisinin beş yaşında olduğunu, failin ise on dokuz – yirmili yaşlarda olduğunu belirtiyor, arada yaş farkı olmayan durumların ise, kültürel olarak öğrenilmiş bazı ataerkil ilişki kodlarını referans alarak biraz daha anlaşılır olduğunu söylüyordu. Bu gibi durumlarda, failin pişman olma olasılığını daha yüksek görüyordu. Aysun, faille arasında yaş farkının olmasını bir dezavantaj olarak değerlendirerek, kendisinin inandırıcılığını azaltan bir şey olduğunu düşünüyordu. Bahar ise yaş farkını önemli görmekle birlikte, kendisini koruyabilmesi açısından maruz bırakılanın yaşının da önemli olduğuna dikkat çekiyordu. Deniz2’nin hikayesinde yaşların birbirine yakın olması, sonradan Deniz2 tepki koyduğunda, failin anne ve babası tarafından “*duygusal anlamda bir ilgisinin olması ve evlenince üzülmesi*” olarak yorumlanmaya neden oluyordu. Deniz2’ye göre aile bu şekilde bir yorumla “*meseleyi orada tkiyor*”du.

Failin davranışının kötülüğünü algılamıyor olması veya yaptırımların da istismar davranışları üzerinde etkisinin olmadığı Hüsniye’nin anlatımında kendisini şu şekilde gösteriyordu: “*Ve işin kötü tarafı nedir biliyor musun? O tarz insanların bunu algılamaması. Çok daha kötü bir şey. Ben bunu öğrendiğimde şok geçirdim. Ya o beyine sahip olan insanların bunu ahlaki ya da ne deniyor onda ahlaki değerleri algılayan bölümün yok olduğuna dair değil mi? ... Cezalandırsan da anlamıyor. İşte atıyorum, hastaneye ya da işte hapse yolluyorlar, çıkıyor aynı şeyi yapıyor. Bir farkında olmayan bir insana ya da o bilince sahip bile olmayan bir insana ne anlatabilirsin?*” Hüsniye’nin ifadesi hukuki çabaların ve diğer erkeklik çalışmalarının da geçersizliğine işaret ediyordu. Ancak burada failin yasal ve politik olarak kendisini destekleyen sistemin farkında olması nedeniyle istismarın bir suç olarak görülmemesi olasılığını akılda tutmak gerektiğini düşünüyorum.

Fail, bazı durumlarda çocuklara kendisini sevdirecek, bazı durumlarda tehdit içerikli yaklaşarak, bazı durumlarda ise vicdani araç olarak kullanarak istismara kendisi için meşru bir ortam hazırlıyordu. Meliha, bir yandan sürekli olarak ev işi yapıp fiziksel şiddete maruz kaldığını, diğer yandan da babasının “*Meliha, ay Meliha sen çok güzel yapıyorsun. Ay Meliha sen çok başarılısın. Evet benim kızım çok zeki, çok bilmem ne.*” diyerek ev içerisinde kendisine “*ayrıcalık*” tanıdığını söylüyordu. Fail Bahar’ın hikayesinde olduğu gibi, maruz bırakılanın “*merhamet*” duygusunu kullanarak gizliliği sağlayabiliyor, ya da Martı’nın hikayesinde olduğu gibi ajitasyon yaparak, kendisini öldüreceğini söyleyerek, hatta küçük rollerle kendisine zarar veriyormuş gibi göstererek kendisini acındırıyordu. Hatta Martı’nın anlatısında fail açık bir şekilde “*seni okuttum, sana para gönderdim, şurada param yoktu, borç aldım*” gibi sözlerle ekonomik güce bağlı duygu sömürüsü yapıyorken, Martı çocuk büyütmenin yalnızca maddiyata dayalı olmadığını farkında olarak “*Zengin biri de gelseydi beni okuturdu. Değil mi sonuçta?*” diyerek babasının “*aptal edebiyatı*” yaptığını vurguluyordu. Martı, “*Tabii ki kendime sakladım*” diyerek, babasının annesi duymasın diye kullandığı tehdit stratejisini şu şekilde aktarıyordu:

“Ve tabii ki hani bu annemin kalp hastası olduğunu ve ameliyattan öncesi ve sonrası her şekilde ölüm riski olduğunu düşünüyoruz. Çünkü sonuçta kalp hastası bir insanın, ağır kalp ameliyatı geçiren bir insanın, tabii ki de biz hiç olmayana göre daha riskli bir durumu olduğu için her seferinde bu davranışında bana ben ağlamaya başladığımda, korktuğumda, ‘seni anneme söyleyeceğim’ dediğimde ‘ama annene söylersen annen ölür’ dediğini biliyorum. ... Evet, hep tehdit etti, aynen o zaman. O yüzden hep şöyle bir algı oluştu sanki. Ona söylersem annem o anda ölecek gibi düşündüm ben. Yani ben söylüyorum ve bir anda.. Yani benim kafamdaki hayali şu. Anneme dayanamayıp söylüyorum ve annem kalp krizi geçirip ölüyor. Hep böyle bir hayal kurdum ben. O yüzden hiçbir zaman söyleyemedim tabii ki, yani belli bir süreye kadar.” (Martı)

Gökkuşığı, eniştesini çocukluğundan beri tekinsiz bulduğunu, ona dair iyi bir izlenimi olmadığını söylerken, çocuklara oyuncak, dondurma, çikolata alarak onlara yaklaştığını belirtiyordu. Ortak bir hayatı paylaşıyor olmak da failin bu stratejisini gerçekleştirmesine olanak tanıyordu. Gökkuşığı, hasta olan annesinin istememesine karşın, etraftakilerin annesinin “*akli dengesinin bozuk olduğunu*” düşünmeleri nedeniyle, eniştesinin onu okula bırakmasına karar veriyorlardı. Sonraki sürece dair Gökkuşığı’nın ifadesi şöyleydi:

“Ve o götürdü. O gün böyle bir gariplik sezinledim. Çünkü dokunuşları tuhaftı. Çünkü hani böyle okula bırakacak, böyle illa bir şeyler alma çabası içerisinde. İstemiyorum ama bir şeyler alma çabası içerisinde. Okula bırakacak bir tuhaf dokundu. Boynuma falan dokunduğunu hatırlıyorum ilk o gündü zaten.” (Gökkuşığı)

Mahmure’de failin susturma yöntemi tehdit üzerine dayanıyordu. Mahmure, o zamanlar yaşadığına dair net bir farkındalığının olmadığını ancak gizlenmesi gereken bir şey olduğunu fail kendisine

“kimseye söyleme, seni öldürürüm, sana inanmazlar” şeklinde söylediği için, korkuyla öğrendiğini belirtiyordu. Başka bir tehdit durumu ise, “şart koşma” şeklinde Elif’in hikayesinde ortaya çıkıyordu. Okulda yaşanan bir olaydan sonra Elif’i okula göndermeyeceğini söyleyen babası, istismarda bulunmasına izin verirse okula göndereceği yönünde şart koşuyordu. Elif’in hikayesinde başka bir şart koşma da kıyafet, kontör gibi ihtiyaçlarını karşılamak konusunda yaşanıyor ve gereksinimlerinin karşılanmasında annesi Elif’e destek olmaya çalışıyordu. İstismar fail tarafından bir pazarlık konusu yapılıyordu.

“Çünkü şey, nasıl diyeyim, beş sene boyunca hani bir işte çalışmıyorum, etmiyorum. Benim en fazla hani masrafım kontör o dönemde, telefon kontörü. ‘Baba kontörüm bitti.’ ‘...işte sana işte tacize bulunmama izin verirsen alırız.’ ‘...baba ..., şu lazım.’ İşte yemin ediyorum hani kıyafet miyafet ben senelerdir aldırmadım. Evet yani çocuğuna hani bayramda olsun, şeyde olsun bir pantolon, bir kazak, bir şey hani alırsın yani. Bir şey istemeye de hani şey yapıyorsun. Çünkü karşılığında senden ne isteneceğini biliyorsun. En ufak bir şeyde böyle bir taciz talebi, istismar talebi. Hiçbir şey istemedim, hiçbir şey isteyemedim. Annem bir şekilde hani kenardan köşeden hani atıyordu. O hani ondan istiyordum. O şekilde oldu.” (Elif)

Birincil ebeveyn bakımından yoksun olma, failler tarafından en çok kullanılan durumdu. Gökkuşığı’nın annesinin hasta olması eniştesinin kendisini istismarında önemli bir etken oluyordu. Gökkuşığı, annesinin çok ağırlaştığı dönemde halasında kalırken anlamlandıramadığı bir mutsuzluk yaşadığını söylüyordu. Akşamları eniştesinin bütün çocukları gezmeye çıkardığını, bu sırada da kendilerini bir inşaata götürdüğünü, diğer çocukları başka bir tarafa gönderip Gökkuşığı’na orada cinsel tacizde bulunduğunu anlatıyordu. Daha ileri gitmemesi noktasında ise üvey annesinin, Gökkuşığı’nın halasının evinde kalmasına izin vermeyip kendi yanlarına çağırmasının, kendisi açısından kurtarıcı olduğunu aktarıyordu.

Faillerde çok sık görülen bir durum, failin çoklu istismar durumunun olması idi. Senem, Gökkuşığı, Bahar, Yasemin, Mahmure, Martı, Arzu ve Aysun’un hikayesinde fail başka kadın ve/veya kız çocuklarına da cinsel istismarda bulunuyordu. Bahar’ın durumunda fail, halasının kızını da istismar ederken, Mahmure’nin hikayesinde failin istismara maruz bıraktıklarından bir tanesi failin kendi kardeşi idi. Failin aynı ev içerisinde iki kardeşi istismar etmesi Martı’nın anlatısında somutlaşırken, Arzu’nun babası, Arzu’nun annesinin kuzeniyle annesini aldatıp, teyzesine Arzu’nun deyişiyle “*ahlaksız tekliflerde bulunuyordu*”. Failin çoklu istismarcı olması, Aysun’un hikayesinde failin aile tarafından dışlanmasını beraberinde getiriyordu.

İstismar durumları kadınlar tarafından değerlendirilirken *yakınlık derecesi* ve *maruz bırakılan istismarın niteliği* derecelendiriliyordu. Failin ağabey veya baba olması durumuyla, tecavüz etmesi durumu kadınlar tarafından daha örseleyici ve çözümden uzaklaştırıcı olarak nitelendiriliyordu. Failin ağabey veya baba olması, gözden çıkarılması zor olan saldırganlara işaret ettiğinden, toplumsal olarak ailenin onunla mesafelenmesi dikkat çekecek olduğundan, bazı durumlarda ise ekonomik bağımlılık yüzünden, o ağdan çıkma olasılığını düşürüyordu. Elif'in, ihtiyaçlarını istismar karşılığında gideren babasının, Elif'in deyimiyle küçük, dokunma şeklindeki tacizden daha ağır bir teklife kayması, Elif'i şikayete götüren son damla oluyordu. Böylece failin tehdidi bozulmuş oluyordu ki bu noktada maruz bırakılanın güçlü olmasının ve desteklenmesinin önemine dikkat çekmek gerektiğini düşünüyorum. Bağımlılık durumları, maruz bırakılan kadar tanıklar açısından, en çok da anneler açısından belirleyici idi. Anneler, istismar sonrası yeni bir hayat kurma gücünden yoksun olmaları durumunda failin toplumsal kabulünün devamı için çareler üretmeye çalışabiliyorlar, çocuklarının yanında bir tavır sergileyemiyorlar veya ne yapacaklarını bilmemeleri nedeniyle evlilik birliğini devam ettirebiliyorlardı. Elif'in, Martı'nın, Meliha'nın ve Arzu'nun anlatıları, yani babanın fail olduğu tüm anlatılar buna işaret ediyordu. Yakınlık açısından, failin ağabey olması hali, Bahar ve Aysun'un hikayelerinin de gösterdiği gibi, baba kadar belirleyici olmuyordu.

Failin toplumsal olarak kabulünün sağlanması veya istismarın mantığa bürünerek kabul edilebilir hale getirilmesinin bir yöntemi de failin patolojize edilmesi veya "zavallı, acınacak durumda" gösterilmesi idi. Böylece kadınları hasta diyerek değersizleştiren sistem, failleri hasta diyerek aklamaya çalışıyor, bütün anlayışını failden yana kullanıyordu.

Alanyazın, çocukluğunda istismara maruz bırakılmış veya ihmal edilmiş öznelerin yetişkinliğinde fail olma olasılığına ilişkin birçok bilimsel kanıt sunuyorken, şiddet sarmalının aktarımına da işaret ediyor. Aile içerisinde ise failin bu geçmişi, onun desteklenmesi yönünde bir sonuç doğurabiliyordu. Yasemin, dayısının beş yaşlarındayken mahalledeki bir erkeğin cinsel istismarına maruz kaldığını belirtiyordu ve annesinin kendine aktardığı şekliyle, bu olayın üzerinin kapatıldığını, dayısıyla ilgilenilmediğini, dayısının yalnız bırakıldığını öğreniyordu. Pınar'ın hikayesinde failin babasını kaybederek travmatik bir çocukluk ve ihmal geçmişinin olması, Pınar'ın babasının failin kendisine emanet olduğu düşüncesiyle ona sahip çıkması gerektiğini düşünmesi ve "etrafa karşı utanmayalım" kontrolü, failin sürekli olarak kabulünü beraberinde getiriyordu. Pınar faille ilişkin olarak sıradışı ve ayrıcalıklı durumu şu şekilde ifade ediyordu:

“Yani şöyle amcaoğlu biraz problemliydi. Kişiliği iyi bir kişiliği yoktu yani. ...o mesela hırsızlık da yaptı. Başka şeyler de yaptı. Okumazdı, işte kötü-kaba konuşur, kötü davranırdı. Bizler gibi değildi. Çok farklıydı yani. ... Hep bir karakollardan toplanıyor yani, bir şey yapmış oluyor. Babam gidiyor onu, kurtarıyor. Kapatıyorlar. Hep bir kapatma var yani.” (Pınar)

Failin koruyucu olmakla fail olmak arasında gidip gelmesi de kadınların (Deniz1, Elif, Martı) anlatılarından çıkarılan bir başka durumdu. Bu durum daha çok failin “baba” olduğu anlatılarda kendisini gösteriyordu. Deniz1’de akşam geç saat olduğu için aynı sokaktaki evine bırakmak, Elif’te okulda olanlardan korumak ve Martı’da arkadaşlarıyla gideceği yere bırakıp almak, görüştüğü kişilere müdahale etmek vb. şeklinde somutlaşıyordu. Bu durumların, kadınların istismarı anlamlandırma süreçleri açısından da geciktirici ve yanıltıcı bir etkisinin olacağını değerlendirmek yanlış olmaz diye değerlendiriyorum.

Aile bağı, ilişkinin sonlandırılması ve faille karşılaşmama açısından engeller oluşturmakla beraber sürekli ve örtük bir mücadeleyi gerektiriyordu. Gökkuşuğu, annesini kaybettikten sonra babası başka birisiyle evlenince bakımı için sürekli halasının evine gitmesi konusunda kendisine ısrar edildiğini söyleyerek, istismara zorunlu maruz bırakılışını “*İşte ortada bir çocuk var ve ona bakmak istemiyorlar. Hani küçük çocuklara bakıyorlar ama bana, ben okula gidiyorum, geliyorum, o alıyor, bırakıyor falan. Benim bütün sorumluluğumu onlara verdiler. Ve ben onların çocuğu gibi oldum ve o süreçte ben her türlü istismara açık bir şekilde, devam ediyor istismar.*” sözleriyle ifade ediyordu. Deniz2, çok yakın oldukları için kendisi bir şey söylediğinde, ailesinin doğrudan tepki göstereceğini düşünüyor, onların zarar görmemesi için uzunca bir süre suskunluğu tercih ediyordu. Arzu ise, çevrenin de baskısıyla “*hayırsız evlat*” olarak suçlanarak ailesiyle görüşmeye zorlandığını aktarıyor, bu nedenle psikiyatristinin babasıyla görüşmemesi önerisini gerçekleştiremediğini söylüyordu.

Dört duvar arasında sürekli olarak istismara maruz bırakılma hali kadınlarda o evden çıkmanın yolunu bulma arayışlarına neden oluyordu. Bunun en tehlikeli hali ise çocuk yaşta ve zorla evlilik idi. Aysun, görüştüğüm kadınlar içerisinde çocuk yaşta evlilik yapmış tek kadın iken, Arzu ve Gökkuşuğu’nın da çocuk yaşta olmasa da erken yaşta evlenme hikayeleri vardı. Gökkuşuğu, “*namazlı niyazlı*” oldukları için kendi ailesinin de onayladığı bir ailenin, onu “*istemeye geldiklerini*”, bir an gerçekten evlenmeyi düşündüğünü ancak sonra halasının desteğiyle, ailesini karşısına alma pahasına evlenmekten vazgeçtiğini aktarıyordu.

Ev içerisinde yaşanan istismarı durdurmak için seçilen mücadele stratejilerinden bazıları ise, Bahar, Meliha ve Aysun'un anlatılarında kendini gösteren, daha anlık çözüme odaklanan uyumamak, kapıyı kilitlemek, ışığı açık bırakmak, ev içerisinde faille yalnız kalmamaktı. Ancak mekansal birliktelik kadınların bu anlamda kısıtlanmasına neden oluyor ve onları güçsüzleştiren bir etmen olarak ortaya çıkıyordu. Meliha babasının odaya geldiğini, ancak annesi duymasın diye sesini çıkaramadığını söylüyordu. Babasının odaya gelip “*Meliha başımı tutsun, başımı tutunca başımın ağrısı geçiyor.*” demesi o akşam tecavüzün gerçekleşeceği anlamına geliyordu. Reddederse sinirlenip annesine fiziksel şiddet uygulamasından korktuğu için Meliha sabaha kadar uyumadan oturduğunu söylüyordu. Çünkü Meliha ilk tecavüze uğradığında uyuyordu. Elif, önceleri dayısı ve yengesiyle kaldığını, ancak okullar açılınca eve döndüğünü söyleyerek evde faille baş başa bırakılma noktasında yaşadıklarını şöyle anlatıyordu:

“...annemde şöyle bir şey de var. Beni hep tek tek bırakıyor babamla. Pazara gidiyor, ‘ben de geleyim’, ‘gelme’. Markete gidiyor, ‘ben de geleyim’, ‘gelme’. Ya beni niye tek bırakıyorsun? Beni de götürsene, hani biliyorsun. Hani kocan bana şöyle davranışlarda bulunmuş. Sana söylüyoruz zaten, orali olmuyorsun. O gün de beni götür dedim, götürmedi.” (Elif)

Ensest saldırı fiilen mekan olarak eve hapsedilirken, sır olarak da evin içine hapsediliyordu. Bu “kapatma”, yok sayma, üstünü örtme ve kamusal alana taşımama çabasına da hizmet ediyordu. Kadınların hepsinin anlatısında “etraf duymasın”, “elalem ne der”, “rezil oluruz” bakışıyla ensestin konuşulması bir tabuydu. Hatta ensest evin içerisinde de “sus pus olma”nın bir etkeniydi. Aysun’un hikayesinde, zaten çok sonra aile içerisinde konuşulan ensest saldırı, “*daha fazla büyütülmeyerek*” dışarıda dillendirilmiyordu. Aysun aileden birisinin olmasının, yaşadıklarını eşine bile anlatmasını zorlaştırdığını ifade ederken, söylememek de Aysun’un hayatını başka anlamlarda zorlaştırıyor ve hareket alanını daraltıyordu.

Faile ilişkin öznel durumlar, özellikle ensest saldırıda, istismarın yaşanma sürecini ve sonrasını fazlasıyla belirleme etkisine sahipti. Kadınların anlatılarından da görüleceği gibi, özellikle bu başlık altındaki hikayeler, aslında ensest saldırının stratejilerle ayakta durduğuna işaret ediyor. Stratejileri hayata geçirirken, failin en büyük destekçisi ve kolaylaştırıcısı yine cinsiyet rejimi içerisindeki yapılar, pratikler, ilişkilendirmeler, bireyler ve anlayışlar oluyordu. Dolayısıyla dönüştürme sürecinin odağında da bu yapılar, pratikler, ilişkilendirmeler, bireyler ve anlayışların olması gerektiği çıkarımı, sonraki mücadele alanını belirlemeye yardımcı oluyordu.

Kadınların söyledikleri, duvarların her zaman özneleri koruyamadığının, bazen de özgürleşmenin önünde yıkılması gereken engeller olarak durduğunun açık anlatımı idi. Ancak aile, cinsellik, ensest ve diğer yıkılamayan tabu ve kutsallar, evin duvarlarını iyice sağlamlaştırarak dışarıdaki hayata karışmayı güçleştiriyordu. Kadınlar yine de, en yoksun zamanlarında bile, seslerini evin dışına ulaştırmanın ve güneşi görmenin farklı olanaklarının arayışı içinde ve mücadelesindeydiler.

4.1.2.2. Sırtını dünyaya yaslayamamak: Güvensiz bir dünya algılayışı *“O yanan ışık bana bir sürü şeyi anlatıyor. Sanki uyumuyorlar şu an gibi. Uyumayan çocuklar var gibi. Onu hatırlatıyor...”*

Toplumsal bir bilgi olarak dışarının güvensiz, ailenin ve dolayısı ile evin içinin güvenli olarak çocuğa ezberletildiği bir sistemde, ensest saldırı çocuğun yaşadıklarını anlayamamasına, nasıl hareket edeceğini bilememesine ve korkmasına neden oluyordu. Kadınların maruz bırakıldıkları saldırı, yaşamdaki güven algılayışlarını zedelediği gibi, çeşitli korkular yaratarak sonraki ilişkilene biçimlerini şekillendirirken, bu güvensizlikle baş etme noktasında da çeşitli stratejiler geliştirmelerinin önünü açıyordu. Bu bölümü aktarıırkenki amacım, ensest saldırıya ilişkin güvensizlik, tekinsizlik, tehlikeler, zorlaştırıcılar, tehdit ve engelleyiciler üzerinden bir korku ortamının fotoğrafını çekmek değil, kadınların kendi deneyimleri ve tariflemelerinin yol göstericiliğinde, güvensiz bir dünyayı tanımlayarak ondan uzak olma yollarının da kadınların kendileri tarafından inşa edilmesinin olanağını ortaya koymak oldu.

Kadınların anlatıları, ensest saldırının kadınların dünyadaki genel olarak güvenlik algılarını örselediğini gösteriyordu. Senem, yakın ilişkilerinde olmasa da, yeni tanıştığı insanlara karşı güvensizlik duygusunun olduğunu söylüyordu. Sokakta yürürken yaşadıklarını *“Yani, (duruyor), şeyi fark ediyorum, tek başıma çok fazla bir ortama girmediğimi, yolda tek başıma yürürken yaşadığım tedirginliği. Yani şeyi bile fark ediyorum, şu an buraya gelirken onu düşündüm aslında, ben, bir yere yetişmem gerekmesek bile çok hızlı yürüyorum. Çünkü şöyle bir inanç var, yavaş yürürsem, muhtemelen birileri oyalanarak yürüyor ya da aranarak yürüyor diye bir düşünce. Bu çok ergenlik çağımdan edindiğim bir otomatik düşünce muhtemelen.”* olarak ifade ediyordu.

Mekan, kadınların anlatılarında, güvenle bağlantılandırılan bir unsurdu. Gökkuşluğu, gecekondu mahallesinde büyüdüğünü belirtirken, yaşadığı yeri *“etraftaki insanlara güvenin oldukça fazla olduğu, herkesin evine girip çıkılan, akşam saatlerine kadar sokakta oynadığımız bir çevre”* olarak

tanımlıyordu. Martı, evi güvenli sayıp dışarıdan korkma yönündeki uyarıları ile ilgili olarak annesini eleştiriyor, düşüncelerini *“Kapalı kutu ol. Yani kimse şey senden faydalanmasın Martıçığım derdi bana. Halbuki asıl tehlikenin evde olduğunu asla öğrenemedi. Yani o sıra bilemedi yani. Hep böyle dışarıdan korktu. Ama şey dedi. Bak. Ne demişler? Babana bile güvenme. İroniye bakar mısınız? Babana bile güvenmeyeceksin.”* diyerek dile getiriyordu. Hüsniye ise bir yere ait olmama duygusu ile kendisini *“sokak kızı”* olarak tanımlıyor, tam da ev-sokak ikileminde, güveni, istismar bağlantılı olarak sokağa yükleyerek, *“Yani sokakta kendimi güvende hissediyorum. Belki yaşadığım bu olaydan dolayı bu hep böyle, bilmiyorum.”* diyordu. Hüsniye’de güvenlik anlayışı evden sokağa dönüyordu. Mekana ilişkin, korku ve güvensizlik ile bağlantılı olarak diğerlerinden farklı bir noktaya dikkat çekme durumu ise Martı’nın faile ilişkin anlatısında kendisini gösteriyordu: *“Şu anda zurnık yani zerre üzülmiyorum hapiste olmasına. Hatta çıkarsa korkarım yani.”*

Kadınların anlatılarında, korkuya dair en dikkat çeken metafor karanlık ve ışık metaforlarıydı. Mahmure yaşına karşın halen ışıkla uyduğunu ve karanlıktan korktuğunu ifade ediyordu. Hüsniye’nin anlatısında mekanla bağlantılı olarak korku şu şekilde dile geliyordu: *“İlkinde o karanlık bir yeşil kadife bir şey vardı. Onu çok net hatırlıyorum, yeşil bir oda. Oradaki durumu hatırladığımda karanlıktı. Belki yıllarca şimdi düşünüyorum. Karanlıktan korkmamın sebebi de bu belki yıllarca; o karanlık odanın olması. Eski yeşil koltuklar, yeşil, çok sevmeyişimin sebebi de belki.”* Meliha, eski bir komşusunun ağabeyinin istismarına maruz bırakıldığını ve ışığının sabaha kadar yandığını söyleyerek, yanık olan ışıklar ve uykusuzluk üzerinden istismara maruz bırakılan kadınların hikayelerini birleştiriyordu:

“Ben pencereden her dışarı baktığımda onun ışığını görüyorum ve o gördüğüm her ışık da benim uykusuz gecelerimi, şu anda da devam eden uykusuz gecelerimi, bizim uykusuz gecelerimizi, çünkü çoğumuzda uyku problemi var, her camdan baktığımda şeyi görüyorum işte o eski komşumun yanan ışığını. O yanan ışık bana bir sürü şeyi anlatıyor. ... Işığa baktığım zaman işte bütün şeyi, mağdurları şey yaparım. Sanki uyumuyorlar şu an gibi. Uyumayan çocuklar var gibi. Onu hatırlatıyor...” (Meliha)

Senem güvensizliği, çocukluğunda yaşadığı ensest saldırıyı anlatamama, çevresindekilerin kendisine yardımcı olamaması dolayısıyla da onların bir şeyleri çözeceğine dair güvensizlik olarak tanımlıyordu. Ailelerinden başka birisinin de aynı failden saldırıya maruz bırakılmış olması ancak ailesinin bunu bilerek hiçbir aksiyon almadıklarını öğrenmek, *“yoğun bir öfke, yoğun bir kızgınlık, güvensizlik...”* olarak ifade ettiği şekliyle, Senem’i olumsuz anlamda etkilemişti. Bunun tersi olarak kadınların destek amaçlı olarak istismarı birilerine söylemiş olmaları daha sonraları kendileri için

bir korku nedenine dönüşebiliyordu. Aysun, yaşadığı istismarı bir öğretmeni ile paylaştığını, öğretmenin kendisini ailesine söylemek yönünde ikna etmeye çalıştığını ancak sonrasında da öğretmeni gelip ailesine söyleyecek ve ailesi kendisini öldürecek diye korktuğunu anlatıyordu. Bu süreçte intihar etmeyi düşündüğünü ve üç yıl sonra öğretmeni öldüğünde bu korkusundan kurtulduğunu da sözlerine ekliyordu.

Kadınların çoğunda, güvensizlik, failin başka kişileri de istismar edebileceği veya başka failerin kendi sevdiklerini istismar edebileceği yolunda bir düşünceyi beraberinde getiriyordu. Denizl ve Hatice failin, dedelerinden korunması gereken torunlarını düşünüp bu ihtimale yönelik kaygılarını aktarıyorlardı. Aysun da aynı kaygıyı kız kardeşi için yaşadığını söyleyerek onu koruma altına aldığını ve dolaylı olarak da olsa onu sürekli olarak istismar edilip edilmediğine dair sorguladığını söylüyordu. Gökkuşuğu, kızı doğduktan sonra onun bakımını çok uzun süre yalnızca kendisinin üstlendiğini, en güvendiği insanlara bile kuşkuyla yaklaştığını, başka bir yere gittikten sonra eve dönüştü kızının genital bölgesini kızarıklık vesaire var mı diye kontrol ettiğini anlatıyordu. Kızıyla her zaman konuşuyor, belli etmeden kızına sürekli bir istismar olasılığına dair sorular sorduğunu vurguluyordu. Yasemin, yaşadığı istismarla bağlantılı olarak dayısının kız çocuğu olmaması için dua ettiğini, annesi akrabalarının çocuğuna bakarken, dayısı geldiğindeki tepkisini *“o çocuğu kucağına aldığı zaman beni böyle ateş basardı ve ne yapıp edip onu onun kucağından, ona dokunmasını istemezdim ben.”* diyerek gözünün hep üstünde olduğunu ve failin çocuğa dokunmasını istemediğini ifade ediyordu. Kendisi evde değilken dayısı evlerine gittiği zaman da tedirgin olup hemen eve gitmek istediğini belirten Yasemin, *“aile kursaydım buna dikkat ederdim”* diyerek istismarın güven duygusunda yarattığı zedelenmeyi ortaya koyuyordu. Martı hayatı boyunca güven problemi yaşadığını söyleyerek, kız çocuğu doğurmaktan çok korktuğunu, *“kendi kızına yapan torununa da yapar”* diye düşündüğünü söylüyordu. Çocukları doğduktan sonra eşinin henüz yaşadıklarını bilmediği zamanlarda zorunlu olarak görüştüklarini ve bir yaz tatilinde, su altı kamerasıyla çocukların popolarını çektiğini görünce kamerayı fırlattığını, babasına da onlara bir daha dokunmaması ve onları kucağına almaması konusunda bağırdığını aktarıyordu. Martı babasının bunu belki de gerçekten o torun sevgisiyle yaptığını, ama bunu riske atamayacağını ve ondan her şeyi bekleyeceğini vurguluyordu. Martı, istismar konusunda en çok kız çocuğundan tedirgin oluyordu.

Dünyaya dair güvensizlik duygusu kadınların ilişkilerinde bağ kurmalarının önünde de bir engel ve zorlaştırıcı idi. Senem bu zorlanma halinin, çok az insanla derin arkadaşlıklar kurma ve onlarla bile

çok sık görüşmeme şeklinde kendi hayatında görünür olduğunu ifade ediyordu. Yakınlık gereksinimini ise arkadaşlarından çok erkek arkadaşları yoluyla karşıladığını söyleyerek bunu da, istismarı “*onlarla rahatça konuşabilir olma*”ya bağlıyordu.

İstismarın etkisiyle çocuklarını korumaya geçmeleri, kadınların evlilik ilişkilerinde de bir sorun alanı olabiliyordu. Arzu bu durumu şöyle ifade ediyordu: “*Eşime karşı çocuklarımı, yani eşimin, çocuklara sarılması, öpmesi dahi benim gözüme batar oldu. Ondan sonra, eşimle çatışmalarımız başladı. Eşim, ‘çocuklarımı istediğim gibi sevemiyorum, içimden geldiği gibi. Sürekli suçlanma korkusu yaşıyorum.’ dedi. Ondan sonra, uı, psikolojik destek almaya, yani tam anlamıyla bir psikolojik destek almaya başladım.*”

Gökkuşığı, yaşadığı güvensizlikten çıkardığı bir sonuç olarak, çocuk yetiştirmenin istismara karşı direnişte çok önemli olduğunu, çocuğunun evde hep bir söz hakkı olduğunu, babasıyla beraber onu hep dinlediklerini ifade ederek “*Çocuk dinlenmeli ve dinlenen bir çocuğun ben kendisine bunu yaptırabileceğini, hani yapılmasına izin vereceğini de düşünmüyorum. İzin verirse de bunun sonrasında bunun dışarı çıkacağını düşünüyorum. Çünkü ben çocuğumu hani böyle koruyorum. Etraftaki insanların uçkurlarını gidip bağlayamam. Etraftaki insanların sapıklıklarını yani önleyemem, sapkınlıklarını önleyemem.*” diyordu. Çevresinde de çocuklar istemediği sürece onlarla temas kurulmaması gerektiğini, çocuklara da istemedikleri durumlarla ilgili, temas etmek isteyen yakınları da olsa, tepki göstermelerinin öğretilmesini savunuyordu. Gökkuşığı’nın bu anlatıları, kendi çocuğunu ve diğer çocukları güvensiz bir dünyaya hazırlama yolunda çaba harcamasına işaret ediyordu. Martı, ailelerin artık daha bilinçli olduğunu söyleyerek, beş yaşındaki çocuklarının beraber banyoya girmesi durumunda bile tedirginlik yaşadığını belirtiyordu. Mart’ın anlatısında önemli bir ifade, aklındaki soru işaretlerini “*gelişimsel pediatri uzmanına*” sorduğunu vurgulamasıydı ki bu durum, profesyonel destek almanın pratiğe geçirilmesi açısından önemli idi. Elif ise, çocuğunu yetiştirirken çevreden çok korktuğu için annesinde görmediği ilgi ve sevgiyi çocuğuna vermeye çalıştığını, çocuğu üç yaşında olmasına karşın ona nasıl korunması gerektiğini bazen “*ayarını kaçırarak*” anlatmaya çalıştığını vurguluyordu. Elif’in anlatısında dikkat çeken bir şey, çocuğuna “yabancı” kavramını öğretmeye çalışması idi. Enstest saldırı yaşandığında dahi, toplumsal olarak inşa edilen ve kadınların ezberi haline getirilen “zararın yabancılardan geleceği” miti kolay kolay değiştirilemiyordu.

Kadınların anlatılarında istismar büyük oranda cinsel organlar veya kendilerinin deyimiyle “*özel bölgeler*” ile ilişkilendiriliyordu. Martı, çocuklarının kendi aralarında “*senin penisin var, benim vulvam var*” konuşmalarının geçtiğini, artık bu ayrımı fark ettiklerini belirtiyor ancak bir yandan da çocuklarına “*bak işte diyorum işte bak burası senin özel bölgen, işte memelerin, vulvan, popon, bunlar senin özel bölgen, bunlara kimsenin dokunmasına izin verme, birisi dokunursa hemen bağır çağır işte şöyle yap. Bana gel söyle. Bilmem ne. İşte izinsiz kimsenin ellemesine izin verme falan gibi bir sürü akıl veriyorum.*” diye eğitim verdiğini anlatıyordu. Bu durumu da annesinin jenerasyonu ile karşılaştırıp şöyle bir eleştiri getiriyordu: “*Tabii ki ama eskiden bize söylenir miydi böyle şeyler? Benim annemin bana tek söylediği şey ne biliyor musunuz? Kızım kapalı kutu ol.*” Gökkuşuğu, anlatılarından birisinde kızının okulda altını tek kişinin değiştirmesi konusunda da yöneticilerle anlaşma yaptığını söylüyor, “*özel bölge eğitimleri*” sonucunda, babası kendi odasına gelip dokunsa kızının “*orası benim özel bölgem, ne yapıyorsun*” diye çığlık attığından söz ediyordu. Gökkuşağının anlatısında, travmanın anneden kıza aktarılışı biraz dikkat çekse de, kendisi bilinçlenmenin aktarılması noktasında baskılamadan bilgiyi verdiğini ve bu süreçle iyi bir şekilde baş ettiğini vurguluyordu. Daha sonraki bir ifadesinde Gökkuşuğu, istismarı çocuğun istemediği ya da onun rahatsız olduğu her şey olarak tanımlayıp, çocuğunu eğitirken çizdiği sınırı, “*kötü davranışı algılamayı öğrenecek şekilde, kötü dokunuşu, sadece genital bölge üzerinden, işte göğüs üzerinden anlatmıyoruz. Kötü dokunma.*” olarak belirtiyordu. Dönüşümü sağlayacak temel şeyin çocuğu bir oyuncak gibi değil bir birey olarak görerek, “*Biz onu elimize aldığımız gibi istediğimiz gibi muncıklayamayız. İstemediği halde istediğimiz gibi saramayız.*” sözleriyle bu görüşünü somutlaştırıyordu. Gökkuşuğu bu konuya ilişkin son olarak çocuğu “*hoşlanmadığı bir şeye ses çıkardığında*” bundan çok mutlu olduğunu da paylaşıyordu.

Güvensiz dünyada güçlü olma çabası, kadınlarda farklı stratejilerin geliştirilmesini beraberinde getirmişti. Gökkuşuğu, o zamanlar kadının güçlenmesini erkeksileşmesi olarak düşündüğü için erkek gibi, küfürlü konuştuğunu, bol kıyafetler giydiğini söylüyordu. Elif, iç dünya ve dış dünya olarak ikili bir ayrıma gidiyor, insanların kendisini gördüğü noktada sert, dimdik ve güçlü bir duruş sergilediğini, “*Hani ben ayaktayım, hani ben ölmedim, ben hepinizle mücadele edebilirim, ben hepinizle savaşabilirim*” mesajını verdiğini söylemekle beraber hala üstesinden gelemediği şeylerin de olduğunu belirtiyordu. Hatice güvensizliğin kendisini “*yatmama, uykuya dalmama, sıçrayarak uyuma ve karabasanlar görme*” şeklinde gösterdiğine değiniyordu. Bahar faille aynı evde yaşadığı için “*yani bunun yolu yok, kaçarı da yok*” diyerek, uyumayarak, kapısını kilitleyerek ve evin içinde faille yalnız kalmayarak güvenlik hissini sağladığını anlatıyordu. Kapıları bozuk olduğu için

kapının önüne minder koyduğunu, uykularının tavşan uykusuna döndüğünü, “*peçete-kürdan oynasa uyanacak duruma geldiğini*” söyleyen Bahar’ın bir başka değındığı önlem ise, yakınlarda destek olunacak birisine söyleyerek güvenliğı sağlamaktı. Amcasının oğılu onlarda kaldığında güvenli uyuduklarını aktarıyordu. Ancak Bahar sonrasında sığınmaevine giderek, kendi güvenli dünyasını bu şekilde oluşturmuştu. Bahar ile benzer şekilde Elif de, faille aynı evde yaşayan birisi olarak, odayı anahtarla kilitleyip uyuduğunu, önceleri “*top atsalar uyanmaz*” dedikleri gibi bir uykusu varken, artık kapıya bir dokunma sesine uyanır hale geldiğini belirtiyordu. Kapıyı kilitli tutma çabaları ile birlikte evde olan annesinden beklentisinin de karşılanmadığını söylüyordu Elif:

“İçeride gözlemliyorum. Kapıyı zorluyor mesela kapı kapalı. Arkasına hemen bir gazete, kapının altından, işte bir kağıt, bir şey koyuyor. Anahtarı tornavida ile düşürüp çekecek, kapıyı açacak. Onu hani onunla uğraşılıyor içeri girebilmek için. Anahtarı hemen alıyorum. Kapıyı kapatıyorum yine hani şey ki, anahtarı sokup bu defa bağlamaya başladım. Anahtarı kapının o çıt denilen yerine, koluna bağlamaya başladım. Hani açamasın, anahtar düşmesin. O şekilde hani kendini müdafaa etmeye çalışıyorsun. Bu böyle sürdü. Beş sene sürüyor. Sürekli sürdü. Açtığı zaman da oldu hani geldi, gece işte geliyordu, bağırıyordum gitmiyordu hani zorla ağzımı kapatıyordu falan, hani tacizi o şekilde devam etti. Annem her şeyi biliyor ama bilmiyor. Yeter ki duyulmasın kafasında. Ve devam etti.” (Elif)

Failin suçunu üstlenerek bekaret korkusu yaşamak da anlatılarda yer alıyor ve toplumsal inşaların kutsallarını yine konunun orta yerine koyuyordu. Meliha, bakire olmadığı öğrenildiğinde dışlanacağı ve öldürüleceğı korkusu yaşadığını söyleyerek yaşadığı güvensizliğı anlatırken, kendisi için komşular ve çevrenin de tehlikeli hale geldiğini anlatıyordu. Gideceğı üniversiteyi ve seçtiğı bölümü de ne kadar güvende olabileceğı ve nasıl güvende olabileceğı sorularıyla belirlediğini paylaşıyordu.

Korkular doğrudan istismarla bağlantılı olarak yaşanmıyordu. Arzu’nın anlatısı, failin çocuklarını kaçırma veya onlara bir kötülük yapma korkusuyla davayı çekmeyi düşündüğüne vurgu yapıyordu. Aysun ise, halen bir korku yaşadığını söyleyerek anlattıklarının duyulmasının aile içerisinde bir felaket oluşturabileceğı ya da çocuklarının duymasının onları çok kötü etkileyeceğı gibi düşüncelerle mücadele ettiğini söylüyordu. Kadınların anlatılarında etrafa zarar verme korkusu ve sistemin dayattığı olumsuz duygulardan tam olarak kurtulamama açık bir şekilde dile geliyordu.

Pınar’da ise güvensizlik, hayatın başka alanlarında yaşadığı haksızlıklar ve adaletsizlikler üzerinden, özellikle de mal-mülk meselesi üzerinden kendini gösteriyordu. Pınar, güvensiz dünyada kendisini güvence altına alma arayışından ve haksızlıklarla mücadele etmek zorunda bırakılmaktan söz ediyordu. Ailedeki evli ve çocuklu olanların ayrıcalıklı hali, Pınar’da güvensiz

dünyada kendisinin tek başına olması ve kendisini garanti altına alması gerekliliği algısı ile pekişiyordu. Pınar güvensizlik algısını, “kadını yok sayan, yıpratın ve yeri geldiğinde acımasızca kadını harcayan toplumu, devleti ve ülkeyi” ve hatta özel olarak “birbirlerine yanlış yapan kadınları” da içerecek büyüklükte bir evreni kapsayacak şekilde geniş tutuyordu. Yaşadığı ihraç, sonradan işine geri dönmüş olsa da, “biz sizi biliyoruz, korkun” mesajı olarak Pınar’da anlam bulmuş ve bu da tüm güvensizlik ve adaletsizlik duygusunu perçinlemişti.

Anlatılar, ensest saldırının, hem yaşandığı dönemde hem de sonraki süreçte, kadınların yaşamında korku ve güvensizliğe dair algının belirleyicisi olduğunu gösteriyordu. Bu korku ve güvensizlikler, toplumdaki diğer bazı tahakküm mekanizmaları ile daha da belirginleşse de, kadınların ışığın peşinden koşma ve aydınlık üzerinden birbiriyle ilişkilene mücadelesini hiçbir zaman bitiremiyordu.

4.1.2.3. Suskunlaştırılma, sansürlenme ve duyulmama “Bizim ailemizde tabu olan şey ensest değildi. Bizim ailemizde tabu olan şey konuşmaktı.”

Ensest saldırının evin dışına çıkması, konuşmamak ve konuşurmamanın ortaklığında engelleniyordu. Suskunluk, sistemin saldırıyı yok sayarak aileyi, namusu ve kendi süreğenliğini koruma yöntemi iken, söyleyeni söylemez, etraftakileri de duymak istemez bir konuma taşıyordu. Söylemek, birçok aşamayı kat ettikten sonra gerçekleşebilirken, diğer yandan sessizliğin bozulmasından sonraki aşamayı göğüslemek için de belirli bir donanımı gerektiriyordu. Duyacaklar açısından bakıldığında ise, ne yapacağını bilmemek, ezberlerin dışında bir şeyle karşılaşmak ve bazı durumlarda da kendini korumaktan yana olmak, ensest saldırının üstünü örtmek için gerekçe oluşturuyordu. Belki ailenin dışında gerçekleşen cinsel istismar durumlarında söyleyen olmak da duyan olmak da daha kolayken, saldırının üzerindeki aile örtüsü, “ayıp örtme” görevini hem konuşacak olana hem de duyacak olana yüklüyordu. Örtünün kenarından köşesinden kendisini ele veren saldırı, örtünün üzerinden kalkması ile bütün çıplaklığı ile ortada kalıyor, ona üstünü giydirme sorumluluğu da büyük oranda maruz bırakılana düşüyordu. Bu bölümde ensest saldırının üzerindeki örtüyü kaldırmada, kadınların anlatılarının yol göstericiliğinden yararlanmaya çalıştım. Ana tema gereği, anlatılarda kendini açmaya ilişkin engelleri ele aldım ki, kadınlarının konuşmasının yolunu açan durumları “Yaranın dile gelmesi: Çılgılığın sessizliğinden sessizliğin çılgılığına” kategorisi altında değerlendirdim.

Kadınların kendini açma anlatılarına bakıldığında, saldırıyı dile getirmeden önce maruz bırakılanın belirli ‐olgunlaşma‐ aşamalarından geçtiği anlaşıyordu. Bu aşamalardan en önemlisi de ne yaşadığının anlamlandırılması idi. Hüsniye, arkadaşı ağabeyinin tacizini kendisine anlattığında, kendine yapılan saldırıyı birden belleğine çağırıyor ancak korktuğu ve o bilince sahip olmadığını düşündüğu için arkadaşına bir şey söylemiyordu ve bunu şu şekilde açıklıyordu: ‐Çünkü önce bir ne olduğunu bilmek lazım.‐ Bu noktada, kadınların anlatılarında, anlamlandırmanın ve konuşmanın önündeki en büyük engellerin tabular ve kutsallar olduğu ortaya çıkıyordu. Martı tabu olmasının engelleyiciliğini kendini açma üzerinden şöyle ifade ediyordu: ‐Tabu olmasaydı çocukken söylerdim anneme, ya da birilerine. Ya da aklım erince dava açardım. Annem kapattı önümü. Söylediğimizde bile ‘ne derler’ dediği için kardeşimi kaybettik biz.‐. Arzu’nun anlatısında saldırının konuşulamıyor olması, failin eve gelmesine tepki gösterdiğinde de ‐aaa sen fazla konuşuyorsun‐ yanıtıyla perçinleniyordu. Tabular ve kutsallar, saldıkları korku ve tehditlerle, kadınların anlam arayışlarını da engelleyici bir niteliğe sahipti. Ama yalnızca anlam arayışına değil, anlamlandırdıktan sonraki cesaretlerine de, özellikle damgalanmaya dair olumsuz etkileri vardı. Meliha, bu durumu şu şekilde ifade ediyordu:

‐Yani sanırım mağdurların, yani maruz kalanların konuşmasının önündeki en büyük engel bu, cinsel tabular. İşte o zaman tabu, yasak ve o yüzden konuşamıyorsun. Çocukluk döneminde mesela bu tabuların şöyle birşeyi olduğunu düşünüyorum, hani, cinsellik bu kadar tabu olmasaydı, hani ne yaşadığımı belki anlamlandıramazdım ama, anlamaya çalışırdım ya da çözüm için bir şeyim olabilirdi. Hani cinselliğe dair hiçbir bilgim yoktu, hani bir erkeğin bedenine dair, bir kadın bedenine dair. Cinselliğe dair hiçbir bilgim yoktu ve ne olduğunu hiç anlayamadım ben. Sonrasında da anlatmadım çünkü şey, bunu yaşayanlara toplum kirli olarak bakıyor. Yani, kirlisin sen hani, uı, kadın olarak kirlisin. Kadının işte cinsel kimliği, kadının üzerindeki tabulardan dolayı. Erkek kimliği için de işte öyle, yani maruz kalan erkekler için de onun erkek kimliği ile ilgili insanların kafasına sorular takılıyor.‐ (Meliha)

Aileyi koruma görevi cinsiyet rejimi tarafından tüm öznelere dikte edilmişti ve ensest saldırıya maruz bırakılan da bu görevden muaf değildi. Yasemin, ailesine söylemeyi düşünmekle birlikte, artık yaşı ilerlediği için ve yapacakları bir şey olmadığını düşündüğu için tercihini onları korumamak ve üzmemekten yana yaptığını ifade ediyordu. Hüsniye de, bu konuyu aslında herkese anlatabileceğini ancak yetmiş yaşındaki babasının o günlere dönüp ‐ya ben çocuğumu nasıl koruyamadım?‐ diye düşünerek ‐kendini ömür boyu bir pişmanlığın içerisine katmasını‐ istemediğini söylüyor, ‐bu saatten sonra bu kadar zaten bizim için emek sarf etmiş, çaba sarf etmiş bir anneye ve babaya bu acıyı ekstradan yaşatmaya gerek yok.‐ diyordu. Hüsniye’nin anlatısında ortaya çıkan bir başka ifade yine cinsiyet rejiminin öğretilerine işaret ediyordu ki Hüsniye, babasının ‐Çocuk bunun için yapıyormuş. Ben anlamadım, dövdüm onu‐ diyerek uyguladığı fiziksel şiddetten ötürü kendisini suçlamasından da endişe duyuyordu. Failin baba olmadığı

durumlarda, söylendiğinde babanın veya ailedeki diğer erkeklerin faile yönelik göstereceği öfke ve onları koruma eğilimi, annenin ya da babaannenin zaten hasta olması ve onların hastalığını tetiklememe düşüncesi, annenin “herşeye kendisi için katlandığını” düşünerek anneyi koruma altına alma isteği ve babanın anneye zarar vereceği düşüncesi de kadınların anlatılarında yer alıyordu. Gökkuşağı söylemesi durumunda dedesinin adamı vurup öldüreceğini, dedesinin hapse gireceğini, babaannesinin zaten hasta olduğunu, ona kimin bakacağını, kendisine kimin bakacağını sorgulayarak kendini açmaktan geri duruyordu. Yani bir noktada çocukluk ve ebeveynlik, toplumsal olarak kurgulanma biçimindeki yönünden tersine dönüyordu. Bazı durumlarda ise, anneye zarar verme konusunda çocuğun korkusu, çocuğun susturulmasında bir tehdit aracı olarak kullanılıyordu:

“...her seferinde bu davranışında bana ben ağlamaya başladığımda, korktuğumda, ‘seni anneme söyleyeceğim’ dediğimde ‘ama annene söylersen annen ölür’ dediğini biliyorum. ... Evet, hep tehdit etti, aynen o zaman. O yüzden hep şöyle bir algı oluştu sanki. Ona söylersem annem o anda ölecek gibi düşündüm ben. Yani ben söylüyorum ve bir anda.. Yani benim kafamdaki hayali şu. Anneme dayanamayıp söylüyorum ve annem kalp krizi geçirip ölüyor. Hep böyle bir hayal kurdum ben. O yüzden hiçbir zaman söyleyemedim tabii ki, yani belli bir süreye kadar.” (Martı)

Duyanların sessizliği, üzülmeleri, duymak istemediklerine ve rahatsız olduklarına dair mesajlar, maruz bırakılanı suçlu hissettirip susturuyordu. Meliha, görüşmemizin çeşitli zamanlarında sürekli olarak aynı ifadeleri dile getiriyordu: “*İu, anlatmak istiyorum, konuşmak istiyorum ama hani insanların gözünde o korkuyu görünce tekrar ben de susuyorum. Hatta suçluluk duyuyorum falan yani. Üzülüyorum. İnsanları üzdüğüm için üzülüyorum. Genelde olan buydu. ... Çünkü hep sessizlik. Sus diyorlar yani. Sus. Bizi rahatsız etme. Hani ben, ben o zaman insanları rahatsız eden bir şeyim. Hani rahatsızlık veriyorum onlara.*” Meliha, yakınında olan insanların da konuşmak istememesinin, kendisinin kötü bir şey yaptığı ve bu nedenle kimsenin onunla konuşmak istemediğine dair bir suçluluk yarattığını da söylüyordu.

Kadınların söylemesinin önündeki en büyük etkenlerden birisi de elbette failin tehditkar yaklaşımı idi. Kadınların bu anlamda farkındalıkları ve anlamlandırmaları tam olmasa da, failin gizlenmesi ve saklanması yönündeki uyarıları kadınlarda “işin içinde bir terslik olduğu” duygusunu yaratıyordu. Dolayısıyla söylemeye dair hem failden yana bir korku besliyor, hem de inanılmamak ve suçlanmak gibi kaygılar taşıyorlardı. Aysun saldırı konusunda kendisini açamamasının nedenini, çocuk olmak, cesaretsiz olmak ve suçlanma korkusu olarak ifade ediyordu. Aysun görüşme sırasında da “ensest saldırı” terminolojisini kullanmak yerine “*bu benim şu anda anlattığım*

konuyla ilgili” demeyi yeğliyordu. Mahmure bunu “...yani net bir farkındalığım yoktu ama gizlenmesi gereken bir şey olduğunu bana telkin ettiği için biliyordum. Yani hani ‘kimseye söyleme, seni öldürürüm’ ya da “sana inanmazlar”. Bunları söylediğini çok iyi hatırlıyorum. Ondan sonra o yüzden böyle bir korkuyordum, gizleniyordum, gizliyordum. Tabii kimseye söylemedim. Ben otuz beş, otuz altı yaşında anlattım bunları aileme.” sözleriyle ifade ediyordu. Martı, saldırıya maruz bırakılanların kendilerini açmaları açısından anne ve babanın önemini vurgularken, kim olursa olsun, öznelere damgalanmaktan ve dışlanmaktan korktuğunu ifade ediyordu. Bu ifade, maruz bırakılanın yeniden travmatizasyonuna işaret ederken, failin utancının üstlenilmesi durumunu da ortaya koyuyordu. Zaten fail de bu farkındalıktan hareketle tehdit etmeyi bir yöntem olarak seçiyordu.

Söyleyemiyor olmak, kadınların dayanışma olanaklarını da yok ediyordu. Kadınlar genelde benzer bir saldırıya maruz bırakılan kişilere kendilerini açma eğilimindeyken, bunu bile belirli bir süre geçtikten sonra yapabiliyorlardı. Bu durum Mahmure’nin anlatımında görünür oluyordu: “Tabii yani bu o, onun da maruz kaldığı şeyler vardı, benim de gördüğüm. Biz onunla böyle çok yıllarca koştuk. Görüşmedik. Sonra böyle yıllar sonra bir görüşmeye başladık. Ben böyle bir türlü cesaretimi toplayıp şey yapamadım, konuşamadım onunla.”

Söyleyememe hali, yıkılan ailenin, kurulan yeni aileyi de yıkması endişesi ile de besleniyordu. Martı eşine söyleyememesini terk edilmekten korkmak, “Sen beni nasıl bir aileye soktun” diyerek çocuklarını kendisinden almak gibi ikincil korkularla açıklıyordu. Aysun ise ilk evlendiği yıllarda bu durumu eşinin tepki göstereceğinden korkmayarak onunla paylaşmış olsaydı, eşinin kendisine daha incitmeden, ısrar etmeden ve hassas davranacağını söylüyordu. Dolayısıyla, istismarın bugüne taşınarak bugünü etkileme gücü de ortaya çıkıyordu.

Saldırıyla baş etme süreci kadınların kendilerini açma konusunda çeşitli ve yaratıcı yöntemleri uygulamaya koymasının da beraberinde getiriyordu. Martı, ilk olarak ilkokul arkadaşına, bir mektup yazarak yaşadıklarını anlattığını söylerken, Hatice, bir masal yazdığını ve masalda kadının kendi çocuk halleriyle yüzleştiğini, onlara sarıldığını belirtiyordu. Çılgınlanamayan isyan, başka seslerle dış dünyaya ulaştırılıyordu.

Aslında kadınların anlatılarında son sözü tabu olanın ensest saldırıyı yaşamak değil, konuşmak olduğunu vurgulayarak Arzu söylemiş oluyordu:

“...bizim ailemizde yine ensest bir tabu değildi ki. Hani benim yaşadığım ailede ensest bir tabu değildi. Babam annemin amcasının kızına gidip birliktelik yaşatıyordu. Annemi aldatıyordu. Teyzeme gidip ahlaksız tekliflerde bulunuyordu. Yani, ummm, sınır yoktu. Kendi annesine de zaten hani tacizleri olmuş. Bizim ailemizde tabu olan şey ensest değildi. Bizim ailemizde tabu olan şey konuşmaktı.” (Arzu)

4.1.2.4. Saldırının anlamlandırılması ve çerçevlendirilmesindeki engeller *“Hiç hiç hiç hiç bekleyebileceğin zaten ve idrak edebildiğin bir şey değil.”*

Anlamlandırma, travmadan etkilenen ve hayat akışı değişen özneler açısından, kafalarındaki soru işaretlerinin giderilmesi, bir aydınlanma yaşamaları ve istismarın kafalarında yeniden çerçevelenmesiyle, kendini toparlama gücüne kavuşmada çok önemli bir bilişsel eylemdi. Özneler yaşadıklarını anlamlandırmış olmanın rahatlığı ile suçluluk ve utanç duygularından kurtulabildikleri gibi, öznel ve çevresel destekleri görebilmek konusunda da kaydadeğer bir gelişme göstermiş oluyorlardı. Özgürleşerek kimliklerini yeniden inşa etmelerinde de anlamlandırma, sürecin olmazsa olmaz parçalarındandı. Çocuklukta yaşanan ensest saldırıda çocuğun kendi bedeni, başkalarının bedeni, cinsellik ve bunun gibi konulardaki bilgi eksiklikleri, anlamlandırmanın önündeki en büyük engellerdenken, bazı durumlarda ise ataerkil normlar ve kültürel kodlar, anlamlandırmaya ket vurabiliyordu. Saldırının farklı kılıflarla gerçekleştiriliyor olması veya çocuğun bir savunma mekanizması olarak ona başka anlamlar yüklemesi de gerçek anlamın keşfini geciktiren unsurlardandı. Bu bölümde, saldırının çerçevelenmesine dair kadınların anlatılarını birbirleri ile bütünleştirirken, bunu toplumsal bağlamından koparmamaya çalıştım çünkü kadınların bilişsel süreçlerini toplumsal birçok etken şekillendiriyordu. Bu kategori altındaki bulguların, anlamın yeniden yapılandırılması ile kadınların kendini toparlama gücü arasındaki ilişkinin nasıl kurulabileceğine dair yol göstermesini hedefledim.

Ensest saldırı, maruz bırakılan üzerinde öncelikle “şok edici” bir etki bırakıyordu. Deniz1 bu etkiyi şu ifadeyle tanımlıyordu: “...böyle inanılmaz bir şok oluyorsun, tamam mı böyle (gülerek)... *Bu ne? falan diye. Hiç hiç hiç hiç bekleyebileceğin zaten ve idrak edebildiğin bir şey değil.*” Gökkuşuğu ise halasının evine gittiklerinde içinde anlamlandıramadığı bir mutsuzluk olduğunu ifade ediyor, fail genital bölgesine dokunmaya başladığında bir tuhaflik olduğunu anladığını ancak bir şey de söyleyemediğini aktarıyordu.

Cinselliğin bir tabu olmasıyla ilgili anlatılara bakıldığında, Meliha, cinsellik tabu olmasaydı yaşadığını yine anlamlandıramayabileceğini ancak anlamaya çalışabileceğini, kirli bir kadın olma

korkusu olmadan yaşadıklarının anlamını arayabileceğini söylüyordu. Arzu ise, ensest saldırının anlamlandırılmasında, “kabullenme” aşamasından söz ediyordu. Kendisinin önceleri bir ailenin parçası olmaya devam etmek ve yalnız kalmamak için, birçok şeyi fark etmesine karşın kabullenmek istemediğini ifade ediyordu. Ancak yirmi altı yaşında, ikinci çocuğunu doğurduktan sonra anlamlandırma sürecinin tamamlandığını belirtiyordu. Yani anlamlandırma sürecinde de tabu olarak cinsellik ve kutsal olarak aile, kadınların algılayışlarındaki etkisini gösteriyordu.

Kadınların anlatısında çocuk olmak, yeterli bilgiye sahip olmamak gibi unsurların da anlamlandırmadaki engelleyici rolü ortada idi. Aysun, ensest saldırı ilk başladığı zamanlarda, failin söylediklerini yerine getirdiği için, bir anlam vermeden sadece hareket ettiğini, ama içten içe bir şeylerin kendisini rahatsız etmeye başladığını ve olmaması gereken bir şey olduğunu fark ettiğini söylüyordu. Bu konudaki karmaşasını ise; *“Iuu, sadece şunu hatırlıyorum. Bir sefer itiraz ettim. Iuu, ve o bana dedi ki uuu, ‘bu bütün, bütün kadınların, bütün kızların yaşadığı bir şey. Bunu yaşamayan bir insan evliliğe hazır olmaz. Evliliğinde kocasıyla mutlu olmaz. Ben senin iyiliğin için bunu yapıyorum.’ demişti. Iuu, o zaman inanmışım. Dokuz buçuk, ya on yaşlarımdaydım. Daha sonra, daha sonra ben hayır, ben hiçbir şekilde karşı koyamıyordum. Iuu, çözüm arayışını bilmiyordum. Hayır hiçbir çözüm arayışına girmedim. Sadece kaçış, söz ettiğim kaçıştı.”* ifadesiyle dile getiriyordu. Meliha ilk tecavüzün uyurken gerçekleştiğini, dolayısıyla bir şey anlayamadığını söylemekle birlikte, bilmeme halini ise *“Hani cinselliğe dair hiçbir bilgin yoktu hani bir erkeğin bedenine dair, bir kadın bedenine dair. Cinselliğe dair hiçbir bilgin yoktu ve ne olduğunu hiç anlayamadım ben.”* olarak ifade ediyordu. Elif de, yaşının küçük olduğunu, Fen Bilgisi dersinde edindiği bilginin anlamasına yardımcı olmadığını ve bir şekilde babası tarafından cezalandırıldığını düşündüğünü anlatıyordu.

“Bir yanlış yaptım. O yanlış mesela evden çıkma ya da işte şuraya gitmek yasak değil de, cinsel istismar, cinsel taciz olarak beni cezalandırdı kendisi. Ve o bana tam ceza olarak geldi hani. Cezalandırma yöntemi olarak geldi.” (Elif)

Kadınların anlatılarında, konuşulmayan bir tabu olmasının yanında, cinselliğin aslında esprilerle, deyimlerle ve bazı tavırlarla yaşamlarının çok içinde olduğunun bilgisi de vardı. Arzu, bilgilendirici içerikte bir anlatım olmamasını, cinselliğin zihnindeki yer ediş biçiminin sağlıklı olması ile nitelendiriyordu.

“...çocukların yanında sansür söz konusu değildi zaten, dediğim gibi babaannemin mesela kardeşimin bezini değiştirirkenki hareketleri falan, bizim aramızda altı yaş var ama benim yanımda hiçbir hani sansür

yoktu çocukların yanında konuşmalarda. Cinsellikle sürekli iç içe büyüdük biz küçüklükten itibaren. Ama yine de hani sağlıklı bir şekilde kimse karşısına alıp cinselliği anlatmıyor. Espriler, belden aşağı şakalar, deyimler gibi şeylerde, yani çok yanlış bir şekilde oturuyor zaten cinsellik çocuğun beynine. Tam ne olduğunu da bilmiyor, bilmiyorsun yani. Ayıp bir şey, kötü bir şey. Özellikle de kadınlar açısından, felaket bir şey. Erkekler övünebilir. Onlar için çok güzel bir şey... gibi bir algıyla büyüyünce yani babamın yaptıklarını ben ilk anlamlandıramadım.” (Arzu)

Fail ile maruz bırakılanın yaşlarının yakın olması, etrafın anlamlandırmasını etkilediği gibi maruz bırakılanın algılayışına da yön veriyordu. Deniz2, sürekli görüştükleri ve yakın yaşlarda olduğu failin, yazlıkta uyurlarken kendisini öptüğünü hissetmesiyle, yani “ileri gitmesiyle” olayı daha net idrak ediyordu. Yasemin ise, dayısıyla yaşadıklarının bir oyun gibi geldiğini, “*güzel ama gizli bir şey*” yaşadıklarını, anneanesi odaya geldiğinde de ters ve farklı bir durum olduğunu fark ettiğini ama esas anlamlandırmasının failin daha ileri istekleri ile olduğunu ifade ediyordu: “*Ne zaman ki işte hani bu sadece okşamalardan çıkıp, ki onun kendi cinsel organına yönelik benden talepleri olduğu zaman zaten ben direndim ve hoşnut kalmadım. O noktada anladım.*” Pınar da aynı evde yaşadığı kuzeninin kendisini oyun gibi çağırıp istismar ettiğini söylerken, onun anlatısında da gizlilik ve saklanması gereği kendisini gösteriyordu. Anlatılar, çocukların olağan bir şekilde, başladığında oyun olarak gördükleri, bir yandan saklı ve gizli olduğunun farkında oldukları ve daha fazlası talep edildiğinde yaşananları anlama büründürdüklerini ortaya koyuyordu.

Anlamlandırmada son bir nokta ise, kendisini başkalarının durumları ile karşılaştırma idi. Bu karşılaştırma, istismarın kabul edilebilir bir hale büründürülerek, örselenmeyi aza indirme güdüsüyle gerçekleştiği şeklinde yorumlanabilirse de, öznelere yaşadıkları durumu belirli bir netlikte görememelerine de neden oluyordu. Pınar, kendisini karşılaştırdığı başka örnekler için “*bir baba çocuğuna bunu nasıl yapar*” serzenişinde bulunurken, Bahar “*Hani Allah'a çok şükür böyle çok büyük hasar yani ırzına geçmek gibi bir durum olmadı bende. Sadece cinsel taciz hareketleriyle maruz kaldım ben.*” diyerek çerçevelendirme biçimini belirliyordu.

Bilinç, travma durumlarında örselense de, hatta bazen gerçekliği çarpıtarak öznelere yanıltsa da, her zaman hikayelerde çok belirleyici ve önemli bir role sahipti. Ensest saldırıda kendini toplama gücünde de, eğer çarpıtma kız çocuklarını koruyucu veya daha az örselenmelerini sağlayıcı bir etkiye sahipse, belirli bir noktaya kadar öznelere açısından yararlı olabiliyordu. Ancak ensest saldırı ile mücadelede ve başa çıkmada, temel olarak bilinçli bir farkındalıkla yol almak, sonraki sürecin çok daha “ayakları yere basar” şekilde inşa edilmesini sağlamakla beraber, öznel ve çevresel kaynaklardan yararlanma konusunda da bazı kapalı kapıları açmayı sağlıyordu.

4.1.2.5. “Saldırının saldırısı” olarak ensest saldırının bedene saldırısı *“Saçımı kestikten sonra her şey taş kesildi. Ben taş kesildim. Neden bunu yaptığımı bile anlayamadım.”*

Ensest saldırı, bir cinsel şiddet türü olarak maruz bırakılanın fiziksel sağlık ve ruh sağlığını bir bütün olarak etkilemekle birlikte, bu ikisi arasındaki etkileşimiyle de öznedeki kendisini gösteriyordu. Bu bölümde ensest saldırının, öznelere bedeninde kendini gösteriş biçimlerini, psikosomatik etkisine dikkat çekerek ama aynı zamanda maruz bırakılanın patolojize edilme riskini de ortaya koyarak ele aldım. Yola çıkış noktam ise, öznelere bedenlerinde ve psikolojilerindeki izleri keşfediş süreçleri ve biçimleri idi. Yine bedenle ilişkili başka bir konu olan risk alma, kendine zarar verme ve özkıyım meselesini ise, öznelere yaşamlarının kontrolünü ellerinde tutarak bedenlerine dair kontrol sağlama isteklerinin bir yansıması olarak “Bir güç kullanma aracı olarak risk alma, kendine zarar verme ve özkıyım” başlığı altında değerlendirdim.

Ensest saldırının bedenle ilgili belki en önemli çerçeveselendirilişi beden sınırları ve beden mahremiyeti temelinde yapılıyordu. Doğal olarak böyle bir istismarın etkileri de yine beden üzerinden ve farklı biçimlerde kendisini gösteriyordu. Görüştüğüm kadınlar arasında bedensel kayıtlara ilişkin en fazla vurgu yapanlar Gökkuşluğu, Bahar, Mahmure, Hatice, Deniz2 ve Pınar idi. Bazı kadınların bedene dair anlatılarının fazla olması, bana onların bedenlerini dinleme ve onu anlama yönündeki özel çaba ve farkındalıklarından kaynaklandığını hissettirdi.

Beden, bazı durumlarda kadınların kayıtların peşine düşerek, üzeri örtülmüş veya unutulmaya mahkum edilmiş yaşantıları günyüzüne çıkarmasını sağlıyordu. Bu günyüzüne çıkarma, üzerindeki örtüyü kaldırma ya da görünür kılma eylemi, aslında kendini toparlama gücünün de kendisini gösterme biçimi oluyordu. Cinsel istismarla ilgili çalışmaların bir parçası iken ortaya çıkan bedensel mesajlar, kayıtlar ve izler, Hatice'nin ensest saldırıyı bilincine çağırmasını sağlamıştı. Hatice yaşadığı bedensel hatırlamaları “Şahsiyet” filminin tetiklemeyle anlatıyordu:

“...yine kadın örgütlenmeleri içinde, iki bin on altı yılıydı sanırım. İnan cinsel istismarla ilgili bir yasa tasarısı geliyordu meclise. Ona karşı örgütleniyorduk. Nasıl bir kampanya olsun? Nasıl konuşulur? vesaire diye. Ve bu aşamada dengemi kaybettim ben. Ya çok ilgisiz..., bağı şimdi kurabiliyorum ama... Ve böyle beş altı ay kadar evden çıkmadığım, tanı da konulamayan bir denge sorunu yaşadım ve hani dışarı da bakamıyordum, yürüyemiyordum. Böyle zemin altımdan kayıyor gibi, düz yürümeye çalışıyorum, yan yürüyorum vesaire. Böyle bir denge kaybı yaşadım o dönem. İşte kulak mıdır, beyin midir, tanı koymakta zorlandıkları bir süreç. İnan, sonrasında da, inan, bu süreçte hani denge sorunum aslında psikosomatik olabilir mi falan filan da. Bir yogaya başladım, bir de terapiye başladım. Sanırım hem yoganın daha bedene bakma şeyi hem terapiyle birlikte işte o süreç boşanmayı da getirdi. Hani kendine bakmaya

başladıktan sonra aslında (gülüyor) boşanma kararı da almış oldum. Ondan bir süre sonra da, mı, aslında şahsiyet filmindeki sahneler(duruyor)ı anımsayarak bedensel bir takım hatırlamalar yaşamaya başladım. ... Ya son sahnede aslında kadın istismara uğradığını, oradaki kavakların esisiyle birlikte hatırlıyor. Öyle bir sahne var. Yani ‘niye böyle oluyor’ derken o görüntüler... Sonra işte kendi çocukluğumdaki ...’daki (bir kent adı söylüyor) park, parktaki ağaçlar, kendi duruşum vesaire ama müthiş bir bedensel acıyla birlikte hani kıvrandığım bir acıyla birlikte. Öyle hani bir yandan herhalde sanırım, o çıkmak istiyordu artık.” (Hatice)

Kadınların anlatılarında yaşanan fiziksel sorunların anlamlandırılmaması, enstest saldırı ile bağlantısının kurulamaması ve psikosomatik belirtilerin yok sayılması çok fazla öne çıkıyordu. Deniz2, saç derisinde ve yüzünde döküntüler olduğundan ve onları sürekli kaşıdığından söz ederken, Gökkuşluğu başı çok döndüğü için kendisinde beyinle ilişkili bir hastalığın olduğunun düşünüldüğünü ifade ederken, yaşadıklarını “...duyulanıyorum, ağlayamıyorum. Böyle çok baskı altında hissediyorum kendimi.” sözleriyle anlatıyordu. Aysun nefret ve korkuya bağlı olarak, faille karşı karşıya kaldığında yaşadığı iğrenme ve mide bulantısını “Çünkü bildiğiniz artık böyle o mide bulantısı serum takılmaya kadar götürüyordu beni.” olarak ifade ediyordu. Bekaret, yine beden kadınlar tarafından toplumsal baskılarla var edilmiş biçimiyle beden anlatılarında da kendisini gösteriyordu ve Pınar, bekaretinin olmadığını düşünerek kendini de yok saydığını söylüyordu.

Hatice bedeniyle kurduğu düşmanca ilişkiyi “bu benim bedenim” diye başlayan bir çocuk şarkısıyla keşfediyordu. Feminist politika yapmasının, kendi bedeninden utanması ve bedenini saklaması konusunda içselleştirdiği şeylere etki etmediğini de vurguluyordu. Gökkuşluğu, enstest saldırı sonrası bedeniyle küskünlüğünü toplumsal beklentilerle bağlantılandırarak, bedeninin beğenilmesini değersizleştirilmesi noktasında diğer arkadaşlarından farklılaşması ekseninde dile getiriyordu.

“Lise yıllarında da böyle arkadaş çevreme baktığım zaman hep böyle bir beğenilme arzusu. Hani bir kadın olmak mı diyeyim? Böyle hani o yüklenen roller var ya çok güzel olmalıyım. Buram şöyle olmalı. Bir yerim böyle olmalı diye. Hiçbir zaman böyle biri olamadım. Hiçbir zaman birinin benim bedenimi beğenmesi beni çok rahatsız etti. Yani bedenime bakarak beni beğenmesi beni hep rahatsız eden bir şey oldu. Evet, güzel bir şey ama. Hani buraya bakıp beni beğenmesi benim için böyle çok anlamsız oldu. Her zaman böyle kafa yapımı bilip, düşüncelerimi beğenen, düşüncelerimle anlaşabilir uyuyabileceğim biriyle olmayı planlamıştım.” (Gökkuşluğu)

Bedenle olumlu bir ilişki kurmama, sonradan kadınların, önlem almadıkları için başka ciddi fiziksel hastalıklar yaşamasına neden oluyordu. Gökkuşluğu, dolaşım ile ilgili sorunlarından kaynaklı selülitleri olduğunu, ancak -sonradan fark ettiği şekliyle- “bedenim güzel olursa, çok çekici olursam yine olabilir mi korkusu” nedeniyle artık yürüyemeyecek hale gelinceye dek ihmal ettiğini ifade ediyordu. Bedenle ilişkisinin sadece “temizlik, paklık, steril olmak” üzerinden kurgulanmasına yönelik serzenişlerini ise şu şekilde dile getiriyordu.

“Ben mesela rahatsız olduğum bir yerime gidip rahatlıkla estetik yaptırabilmek isterdim. Bunu bu kadar, bedenimin güzel olması daha kötü kodlanmamalıydı yani. Böyle olmamalıydı. Çünkü çocukken şeyi hatırlıyorum, annem benim çok bakımlı bir kadındı rahmetli. Makyaj falan yapardı ve ben beş yaşında onun makyaj malzemeleri çok hoşuma giderdi. O bakımlı olmak, o bakım değil de makyajlı olmak, hani güzellik bağlamında bakımlı olmak hoşuma giderdi. Ama ben bunu yaşadktan sonra benim için bakım sadece temizlik oldu. Tırnağım temiz mi, bedenim temiz mi? Tüyüm işte şeyi hani koku vermesin diye temiz mi bu mu? Bu oldu yani. Hani ya o tüyleri almak bile şey sterillik anlamında önemli oldu. Hani ‘dokunduğumda bebek gibi olsun’ üzerinden olmadı.” (Gökkuşığı)

Ensest saldırının bedendeki en büyük yansıması, toplumsal bir yapı, iktidar ve tahakküm zorlamasıyla öznelerin bedenlerinin cinsellikte bir meta veya tüketim nesnesi olarak tanımlanması ve dolayısıyla buna direnç şeklindeydi. Bu da, kadınların, cinselliği kendi bedenlerine özgü bir eylem olarak yaşamalarında zorlayıcıydı. Hatice “*hazzı istismarla özdeşleştirmesine*” dayandırarak, cinselliğin halen kendisi için bir sorun ve cesaret edebildiği ölçüde bir uğraş alanı olduğunu söylüyor, bedeniyle de barışçıl bir ilişkiyi tam olarak kuramadığını, hazzın keşfinin güçlüğüne, jinekoloğa gitmenin kendisi için çok zor olduğunu belirtiyordu. Gökkuşığı cinselliği bir partnerle ilk yaşama süreçlerinde kendi deyimiyile “*vajinismus gibi bir şey*” yaşadığını söylüyordu. Partnerinin kötü bir tepki göstermeden “*Neden böyle oluyor sence?*” sorusuyla yaklaşımı Gökkuşığı’nı rahatlatıyor ve kolay bir birliktelik olamayabileceğini, ensest saldırı ile birlikte partnerine açıkladığını aktarıyordu. Bu gibi durumlarda ilişki içerisinde olunan kişinin tepkisi çok önemliydi. Cinsellikle ilgili sorun alanı, Pınar’da bir başka biçimiyle, kontrolsüz mastürbasyon yapma şeklinde ortaya çıkıyor ve ilerleyen yaşlarda çözüm bekliyordu.

Bedenle uğraşma, kadınlarda suçluluğa bağlı olarak kendini cezalandırma, kendini istismara bağlı olası risklerden koruma ve bir direniş biçimi olduğu kadar çevreye örtük bir şekilde mesaj verme amacı da taşıyordu. Saçları kesme veya kestirme hem Mahmure’nin hem de Gökkuşığı’nın anlattısında kendisini gösteriyordu. Mahmure, yaşadığı suçluluk hissiyle beraber kapalılığının arttığını ve saçlarını kısacık kestirdiğini aktarıyordu. Gökkuşığı ise saçını kesmesiyle ilgili hislerini “*Saçımı kestim, saçımı kestikten sonra ne hissettiğimi böyle şu an hatırlıyorum. Böyle derler ya böyle ‘taş kesildim’. Saçımı kestikten sonra her şey taş kesildi. Ben taş kesildim. Neden bunu yaptığımı bile anlayamadım.*” ifadesiyle dile getirirken, destek almak için gittiği psikoloğunun yaptığı çıkarım da “*anne olmak ve anne olmanın cinsellikten arındırılmış hali*” vurgusuyla önemliydi. Psikolog, annesini kaybettikten sonra Gökkuşığı’nın kardeşleri için bir anne modeli sergilemek istediğini, “*Hani biri senin bedenini böyle seksi, çekici olarak görsün istemiyorsun*” sözleriyle yorumluyordu. Gökkuşığı ise, birisi kendisinden hoşlandığında kendisini “*orospu*” gibi hissettiğini, bu hoşlanmayı hemen bedenine bağladığını, bu nedenle de hep “*çirkin*

ve eğreti bir bedende durma” eğiliminin olduğunu söylüyordu. Bu eğilimi arkadaşları kilo alıp diyet yaptığında, kendisinin *“hayır öyle olmamalıyım, çünkü öyle olursam ben daha kötü şeyler olacak”* diye tavır alması örneğiyle somutlaştırıyordu. Aslında kadınların tavırları, dolaylı olarak, eril sisteme hizmet eden cinselliğe bir karşı duruş gibi de yorumlanabilirdi.

Kimi zaman, kadınların yaşadığı fiziksel hastalıklarla psikolojik işaretler birbiriyle içiçe geçiyordu. Deniz2, kendi deneyiminden yola çıkarak, istismara dayalı olarak vazovagal senkop yaşadığını, babasının o zamanlar bu durumu bilmemesinden ötürü *“ya ne var, niye bu çocuk hani sürekli şey yapıyor, bayılıyor”* derken, Deniz2 kalp-tansiyon rahatsızlığı yaşaması sonucunda, istismara bağlı tepkilerin, kullandığı kalp ilacı ile birlikte bir antidepresanın yan etkisi sayesinde ortadan kalktığını belirtiyordu.

Bazı durumlarda ise ensest saldırıya maruz bırakılan kişinin kendisi psikosomatik belirtileri reddedebiliyor veya öznel ruh sağlığı çalışanlarının psikosomatik dayatması ile karşı karşıya kalabiliyordu. Herhangi bir yargıya işaret etmemek adına bu iki durumu da belirterek Gökkuşağı'nın anlatısını olduğu gibi aktarmakta yarar görüyorum:

“En büyük travmatik süreçler biz nişanlandıktan sonra ben bayılmaya başladım. Böyle normal epilepsi gibi de değil. Düşüp bayılıyorum, düşüp bayılıyorum. Böyle bir aura geliyor, bayılıyorum. Gidiyoruz, bulamıyorlar işte her yere gidiyoruz, gidiyoruz bulamıyorlar. Çünkü çok mesela düz yolda yürürken bayılıyorum. Ve o an gerçek hayatta bayılıyorum. Ben bayıldığımda rüya görüyorum. Mesela düz yol benim her yerde bir görüntü geçiyor. Farklı bir yol geçiyor. Ben o farklı yolda yürümeye devam ediyorum. Ama bildiğim bir yol. Görüntüler böyle normalde çocukluk ya da işte bebeklik sürecimize dair anılarda olur ama beyin bize onu vermez ya. Bende bilgi akışını sağlayan nöronlar hangi bilgiyi vereceğini şaşırıyor. İşte bayılacağımı anladığım anda arkada normal görüntü var. Önde başka görüntüler görüyorum. Ben bayılacağım diyorum, gidiyorum. Böyle bir süreç, değişik. Hastalığı çok zor buldular. Yani böyle hatta grip olmuştum, bir grip ilacının tetiklemesiyle hastalık bulundu ve bizim bu altı ay sürecimizde ben altı ay hastalığı bulunamazken gidiyorum en son bana dediler ki sende disosiyatif bozukluk var. Yani diyorum ki ben ruhsal bir rahatsızlık yaşayacaksam, çok önceden yaşamam lazımdı. Benim şu an hayatımın en mutlu zamanı yani. Sevdiğim insanlayım, hayatımda yani bir iş sahibi olmuşum. İstedğim bir alanda çalışıyorum. Çok mutluyum. Yani sevdiğim insanla acayip eğleniyorum, gülüyorum. Ve böyle hayatımın en mutlu anı. Ve doktor bana diyor ki işte o getirdiğin şeyler böyle zamanlarda patlak verir falan. Ama Cipralex diye bir ilaç başladılar. Ama içiyorum hala bayılıyorum.” (Gökkuşağı)

Bazı kadınların anlatılarında ensest saldırının bedensel yansımalarının kendilerine miras kaldığı yönünde ifade buluyordu. Bahar, böylesi konulara artık ağlayamadığını ancak bedenini sıkılmaktan ötürü olduğunu düşündüğü parmak uçlarına kadar bir titreme yaşadığını söylüyordu. Aynı kasma ve tutma hali Hatice'nin anlatısında da kendisini gösteriyor, Hatice, *“Hiç nefes almamışım gibi geliyor bana hani. Ki hakaten öyleydi. Yogada falan böyle şey, ağızdan nefes verdirirler ya, veremezdim yani hani. (Gülüyor) Yani hani o hep böyle bir tutma, sıkma işte şey tüm sırt zaten*

fibromiyalji olmuş kasmaktan hani böyle bir kasma, sindirim sistemin de çok yavaştır o yüzden falan. Hani böyle bir tutmacı bir şeyden, nefes alabiliyor olmak.” sözleriyle bu durumu anlatıyordu. Ancak Hatice aynı zamanda ensest saldırıyı anlamlandırmadan önce sancılı regl ağrılarının olduğunu, bayılmalar yaşadığını, fakat sonradan bunların çözüldüğünü ifade ediyor ve o dönemki farkında olmayış halini *“Ben kendimi çok kırılğan biri zannedirdim. Ya da çabuk hastalanan biri olduğumu zannedirdim.”* sözleriyle dile getiriyordu.

Karıştırıcı bir etken olarak **“zevk alma”** da kadınların bedene ilişkin anlatılarında yer alıyordu. Görüştüğüm kadınların failer ile yaşları yakın değildi ve kadınlar içerisinde, doğrudan ensest saldırıdan haz duyduğunu söyleyen üç kadın vardı. Diğer kadınların ne oranda, kadının zevk almasına dair toplumsal olarak inşa edilmiş *“ahlaki filtrelerini”* devreye soktuklarını veya bireysel olarak da hangi düzeyde bir farkındalıkları olduğunu bilemiyorum. Ancak bu anlatıları ele alırken birisi olumsuz iki kaygım olduğunu belirtmek isterim. Olumsuz anlamdaki kaygım, üretilen bilginin cinsel istismara *“çanak tutacak”* bir bilgi olması, yani kadınların zevk aldığı bilgisiyle cinsel istismarı destekleyici bir veri ortaya koymak idi. Diğer, olumsuz olarak nitelendirmediğim kaygım ise, kadının zevk almasının her şekilde görünürlüğünü sağlamaktı. Yetişkinler açısından yapılacak bir tartışmada bunun ensest tabusunu yıkmak olarak yorumlanması da mümkün olabilirdi.

Kadının cinselliği toplumsal olarak ikili cinsiyet rejiminde partnere zevk vermek üzerinden kurgulanırken, çocuğun cinselliği hiç görülüyordu. Martı da bu çocuk cinselliğinin yok sayılmasına vurgu yaparak, çocukken mastürbasyon yaparken *“yakaladığında”* annesinin kendisini olumsuz karşıladığını, *“ne yapıyorsun, ayıp öyle şeyler”* dediğini ifade ediyordu. Ancak şimdi kendisinin iki çocuğu olduğunu ve bunu bir keşfetme süreci olarak görüp çocuklarına böyle davranmayacağını söylüyordu.

Ensest saldırıda alınan zevk, kadınlar tarafından çocuk olmaya bağlanmakla birlikte, beraberinde kendilerine dönük kızgınlık, suçluluk gibi olumsuz duyguları da getiriyordu. Martı, babasının ensest saldırısı sırasında aldığı zevki, *“saf bir şekilde hani bilmiyorum öyle bir şeyi. Ama o şeyi hatırlıyorum. Dokunduğunda hoşuma gittiğini hatırlıyorum. Çünkü yani ilk defa böyle bir his yaşıyorum ve hani bana dokunduğunda hoşuma gittiğini hatırlıyorum o sırada.”* cümleleriyle ifade ediyordu. Yasemin ise zevk aldığı için kendisini cezalandırdığını, aldığı zevkin ileride cinsel

yaşamına olumsuz etki ettiğini ifade ediyordu. Fail ileri gidip daha farklı taleplerle geldiğinde direndiğini ve hoşlanmamaya başladığını söylüyordu:

“İmm, ve de hani, hani şu an dile getireyim bunu, tabii bunu ilk defa dile getirdiğimde çok kendime kızdım ve çok cezalandırmaya çalıştım. Hani o süreçten ben zevk de alıyordum. Yani hani o zevki de hissettim. Yani bana dokunuşlarından falan, orada farklı bir şey var. Yasak bir şey, gizli bir şey olduğunu da hissediyordum ama tam şey yapamıyordum. Küçüktüm çünkü. ... Yani özellikle kendime çok kızdım. Hani çünkü belli bir zevk aldım dedim ya hani, bu mesela şu anki benim, çok açık konuşayım, hani cinsel ilişkilerimi de çok etkiliyor. Çünkü hani bunu kırmam gerektiğini biliyorum ama hani hala cinsel ilişkimde sıkıntı, sıkıntı demeyeyim ama hani daha doyum alabileceksen almadığının farkındayım. Çünkü yani çok da şey yaptım, zihnimde şöyle bir şey kodlamışım ben, o şeyle birlikte. Hani ‘ben nasıl bundan zevk aldım, zevk almamam gerekiyordu’. Bunu dediğimi biliyorum ben o itiraf ettiğim dönemde o, on sekiz yaşlarımda. Hatırladım çünkü. Çünkü ben hatırlıyorum ya, ‘aaa dayım gelecek mi yanıma’ falan dediğim oluyordu benim. Hani o iyi bir şey çünkü diye düşünüyordum herhalde. Yani ve de zevk alıyordum.” (Yasemin)

Pınar, kuzeninin ensest saldırısından zevk almasının, kendisini o haz duygusuna bağımlı hale getirdiğini bunun ise kendisiyle ilişkisini bozduğunu “*Ama bir taraftıyla o yaşadığım, işte diyelim ki o cinsel haz duygusu, oradan da çıkamıyordum. Bir süre sonra zaten, bazı dönemler mesela o çok yoğunlaştı. Mastürbasyonla mutlu olma, haz almaya çalışma duygusu arttı. Onu yaşadıkça kendimi daha aşağılanmış hissediyordum aslında.*” sözleriyle ifade ediyordu. Bu anlamda kendisiyle ilişkisini düzeltmek içinse mücadelesinin devam ettiğini de belirtiyordu.

Kadınların anlatıları daha küçük yaşlardan başlayarak, çocuklara beden farkındalığı, beden sınırları, bedenin her bölgesinin önemli ve öznenin kendine özel olduğunun bedeni metalaştırmadan anlatılmasının gereğini gösterirken, beden mahremiyetinin ailenin mahremiyetinde kaybedilmemesine de işaret ediyordu. Kuşkusuz kadının cinselliğinin kendine özgüllüğü ve hazla barışma da, eril tahakkümün cinselliğin ve bedenin kendine ait olduğu dayatmasını yıkmak adına önemli idi.

4.1.2.6. Ensest saldırıyla beraber mücadele gerektiren ve öznel olarak güçlenme gereksinimi duyulan başka alanların varlığı “*Çok kısa bir süre sonra, başladıktan çok kısa bir süre sonra çok rahatsız etmeye başladı fakat karşı koyma gücüm yok.*”

Ensest saldırının en çok çocukluk döneminde görülmesi, daha çok kız çocuklarına yönelik bir saldırı olması, genelde diğer otorite figürleri yokken gerçekleşmesi gibi nedenler sürekli olarak eşitsiz bir güç ilişkisine vurgu yapıyordu. Bu araştırmada da fail, maruz bırakılanın çocuk olmasını,

yaşının küçük olmasını, gidecek bir yerinin olmamasını, kendini koruyacak ve savunacak donanımının olmamasını kendi eyleminin kolaylaştırıcısı olarak kullanıyordu. Dolayısı ile ensest saldırıda saldırıdan önce, saldırı anında ve de sonraki süreçte kendini toparlama gücünün desteklenmesi, öznel bazı donanımları destekleyerek güçlenmekten geçiyordu. Bu çıkış noktasıyla, bu bölümde kadınların anlatılarında yer alan, ensest saldırı öncesinde, engellerin, tehditlerin ve zorlaştırıcı unsurların farkında olmak açısından yani bir anlamda bu etmenlere karşı hazırlıklı olmak açısından, saldırı ile mücadelede veya direnişte kadınların güçlenme gereksinimi duyduğu ve özneler için ek mücadele alanı açan konulara ilişkin öne çıkan unsurları ele almaya çalışacağım. Bu noktada, birçok travma özelliğini zaten içinde barındıran ensest saldırıya eşlik eden diğer travmatik durumları da, analiz sırasında bu kategoriye dahil ettim. Travmalar, yaşanış biçimi ve etkileri açısından çok öznel durumlar da olduğundan, kadınların yaşadıklarını travma olarak görmelerini öncelikli tuttum.

Yaş güçlenme alanı olarak müdahale edilemeyen bir unsur olsa da, güçlenmeyi bir hiyerarşik eşitsizlik unsuru olan yaştan mümkün olduğunca bağımsız ele almaya özen gösterdim. Yani başka bir deyişle çocukların güçsüzleştirilmesi ve etkin özneler olmadıkları algısını yıkmaya çalışan bir duruşla hareket etmeye çabaladım. Öznelerin güçlenme alanlarına ilişkin kadınların bilinçli bir şekilde eksik görerek dile getirdiklerini seçmeyi tercih ettim.

Ensest saldırının kendi başına yaşanması ile saldırının olumsuzluklarıyla tek başına mücadele etme hali, anlatıların tümünde kendisini gösteriyordu. Özellikle de çocuk yaşta başlamış olması bu destek gereksinimini daha da ortaya çıkarıyordu. Bu da, hem sosyal destek anlamında hem de sunulan hizmetler anlamında yalnız kalan kız çocuğunun, kendince kendini toparlama gücü stratejileri geliştirmesine neden oluyordu. Güçsüzleştirilen çocuk yetiştirme biçimleri, çocukla iletişim kurmayan ebeveynlik ve hatta çocuğa destek vermek yerine onun suçlu hissetmesine neden olan bir yaklaşım, çocuğun güçlenmesinin önünde engeldi. Saldırının dile gelmiyor olması, aynı istismarı yaşayanların dayanışma göstermesine de olanak tanımıyordu. Hatice “içindeki boşluk” a bir çocuk kitabı yardımıyla bakabildiğini söylerken, Mahmure bu durumu şu şekilde ifade ediyordu:

“Tabii tabii hep kendi başıma yaşadım ve bunu sonra unutmaya çalıştığımı hatırlıyorum. Ondan sonra, sadece böyle on beş yaşlarına geldiğim zaman, ki bu artık bu kesilmişti çoktan yani ve uzak durmaya başlamıştım, o zaman yine bir başka kuzenime bundan bahsettiğimi hatırlıyorum. Ve o kuzenim de ve ‘evet maalesef öyle şeyler yapıyor’ dediğinde tabii şoka girdim. Çünkü ona da yapmış. ... Yani tabii ki eğer ailem böyle benle konuşan, benle iletişim kuran, vesaire insanlar olsalardı ben çok daha kuvvetli

olurdum. Çünkü o potansiyele sahip bir çocuktum. Mutlaka yani hani başıma işler geldi de ben kuvvetli oldum gibi değil ama böyle benle konuşabilen, hani beni yeteneklerimi vesaire fark edebilen, beni yönlendirebilen bir ailem olsaydı çok daha kuvvetli olurdum.” (Mahmure)

Aidiyet ve destek ihtiyacı kadınların anlatılarında en fazla değinilen konulardı. Hüsniye aidiyeti biraz daha makro bir yerden yorumlayarak, çocukluğunda Çankaya’da gecekondular bölgesinde yaşıyor olmasını “*Yani bir anda büyük binalar vardı. Bir yanda gecekondular vardı. ... Ondan sonra, ikisi arasında gidip gelmek. Ne bili..., hiçbir yere ait olamama psikolojisi yarattı bu. Bir yere ait değilsin ne gecekonduya aitsin. Ne apartman dairesine aitsin. Dolayısıyla hiçbir yere ait hissetmiyorsun. Köklenemiyorsun. İşte kendini var edemiyorsun.*” sözleriyle anlatıyordu. Özellikle aileden ve hatta anneden destek görme ihtiyacı anlatılarda çokça ifade ediliyordu. Elif, aile desteği görmediği gibi bir de ailesiyle ilişkisine sınır koymaktan ötürü tepki ile karşılaşmış olmasını yorucu olarak nitelendiriyordu. Elif’in anne ve kardeş eksikliğine dair iç dünyasında yer ettiğini söylediği eksikler onu daha derinden etkiliyordu: “*...duygusal yönden hani eksiklikler beni çok vurdu. Yoksa onun haricinde hiçbir şeyim yok. Yine onlar zaten eksik geliyor bana. Duygusal yönden eksiklik hani bu aile yapısı, niye annen olmasın? Var hani varlar, var hepsi yaşıyor ama yok hani. Öldü desen hani öldü de, yok desen bunu diyebilirsin hani varken yok olayı beni yoruyor zaten. Niye yok?*” Arzu ise aidiyet gereksinimi ve yalnızlık korkusuna değinerek “*‘Ne kadar kötü olursa olsun bir ailem var.’ Kabullenmek istemiyor. Etrafında birileri olmasını istiyor ve aslında çocukluktan bu yana verilen mesajlar da bence buna itiyor insanı.*” ifadesiyle aslında yine konunun dönüp dolaşıp yetiştiriliş biçimine geldiğini gösteriyor, bir aile olma değerinin çocukluktan itibaren işlendiğine dikkat çekiyordu. Aile odaklı sunulan hizmetlerle birlikte, bu yetiştiriliş biçimi, kadınların aile dışında başka sosyal desteklerin olduğu farkındalığını körelterek, farklı destekler aramalarının da önünü tıkıyordu. Hatice terapistinin “*ben bana dokunulmamasını hak ediyorum*” yazmasını söylediğinde, kendisinin “*ben yetişkinlerin bana bunu yapmamasını hak ediyorum*”, “*ben çocuk olmayı hak ediyorum*”, “*ben oyun oynamayı hak ediyorum*” gibi yanıtlar verdiğini söyleyerek “*Orası hala yetişkin değil yani orada hala, uı, büyütülmesi gereken şeyler var.*” sözleriyle, çocuklukta eksik kalan şeylerin yetişkinlikte tamamlanmasına işaret ediyor ve aslında ebeveynlerin bir türlü yapamadıklarını, çocuğun kendisinin yetişkinlikte kendisini büyüterek yaptığını belirtiyordu.

Ekonomik olarak güçlenmemiş olmak, maruz bırakılanın gereksinimlerini karşılamak için maddi olarak faile bağımlı olma duygusunu yarattığı gibi saldırıya direnme gücünü de zedeliyordu. Bu durum, fail tarafından da kullanılıyordu. Elif’in anlatısında kıyafet alma gereksiniminin bile babası

tarafından istismar şartıyla karşılandığı görülüyordu. Martı'nın anlatısında babasının “*Ama ben seni okuttum. Ama ben sana para gönderdim.*” sözleri, failin ekonomik gücünü maruz bırakılana karşı kullanmasına bir başka örnekti. Yine ekonomik güçlenme ile bağlantılı olarak kalacak bir yerinin olmaması da kadınların anlatısında onları istismarın olduğu eve zorunlu tutan unsurlardan. Bu noktada sosyal hizmet politika ve hizmetlerinin devreye girmesi, çocuğun sosyal devlet tarafından korunması gerekliliği kendisini gösteriyordu.

Toplumsal inşa ile ortaya çıkan suçluluk, utanma ve beraberindeki kendini değersiz görme sarmalından çıkamama birçok kadının hareketsiz kalma nedeniydi. Bu durum da, kız çocuklarının ve/veya kadınların kendilerini suçlamadan direnme veya kendini toparlama gücünü geliştirme gereksinimini ortaya koyuyordu. Birçok açıdan olduğu gibi, suçluluk, utanma ve kendilik değeri bağlamında da “anlamlandırma” kendini toparlamanın ilk adımı iken, Aysun, anlamlandırma sürecindeki tıkanıklığı “*İlk başladığı zaman, (iç geçiriyor) bir anlam veremedim. Çünkü komut veriliyordu, hareket ediyordum. Aşama aşama rahatsız etmeye başladığı zaman olmaması gereken bir şey olduğunun farkındayım ama adı ne, neydi bilmiyorum. Yani bir normal mi, değil mi? Herkes böyle mi yaşıyor? Var mı böyle bir şey? Emsali var mı? Bilmiyordum.*” ifadesiyle anlatıyordu. Bunun kendisi açısından rahatsız edici olduğunu ancak kendisinde “*karşı koyacak gücü*” ve cesareti bulamadığını söylüyordu. Aysun’un “*Uzunca bir süre geçtikten sonra karşı koymaya yeltendiysen de nasıl karşı koyacağımı bilmiyordum.*” ifadesi ile birlikte Pınar’ın “*Ben, mesela nereye gideceğimi bilememiştim. Hep bir yol bulmaya çalıştım. Bir de bunu söyle, gitmekten de korkuyorsunuz bazen. Açık olmasından da korkuyorsunuz bazen. Duyulmasından da korkuyorsunuz bazen. Çünkü orada aileyle de, uı, büyük bir yıkım yaşayacaksınız. Onu göze almak da büyük bir acı verici bir şey oluyor.*” anlatısı, çocuklarda herhangi bir istismar durumunda, daha çok da ensest saldırı gibi ev içerisinde yaşanan bir istismar durumunda ne yapacağını bilmeme ve bir yol gösterici gereksinimini çok somut bir şekilde ortaya koyuyordu.

Yasemin’in anlatısı, ensest saldırının küçük yaşta başlayıp, yaşamın belirli bir süresinde devam etmesine vurgu yaparak, ileriki dönemde duygusal ilişkilerinde kendisi için bir sorun alanı yarattığını gösteriyordu. Yasemin, erkeklerle çoğunlukla arkadaş-dost ilişkisi kurmuş olduğunu ama bu ilişkilerin evlilik sürecine girmediğini belirtiyordu. Aysun ensest saldırı üzerinde çok düşündüğünü, kendisine olan öfkesini törpülemeye çalıştığını, “*baskı altında iyileşen bir çocuğun öz güven eksikliğine bağlı sesini çıkarmadığına kendi kendini ikna etmeye çalıştığını*” söylüyor, ancak evlendiğinde cinsel yaşantısına ilişkin yaşadığı sorunlarla yeniden başa dönerek kendisini

toparlamadığını düşünmeye başlıyordu. Bu iki anlatı da, içinde cinsellik barındıran yakın duygusal paylaşımlar konusunda, ensest saldırıya maruz bırakılanların destek ihtiyacını ortaya koyuyordu. Bazı durumlarda maruz bırakılan destek almaya kendisini hazır hissetmeyebiliyor veya çevresindeki destekleyici bağları kendi iyiliğine yönelik kullanamayabiliyordu. Aysun, eşyle yaşadığı cinselliğe dair sorunlar için tanıdıkları bir kadın hastalıkları ve doğum uzmanına gittiğini, ancak ailesinin tanınmasından kaynaklı ona her şeyi çok açık anlatamadığını, hekimin psikoloğa yönlendirme önerisini ise hayata geçirmediğini belirtiyordu. Oysa kadınların anlatılarında, ruh sağlığı alanında bir destek almış olmak, onların dünyasının değiştiğine dair birçok şeye işaret ediyordu.

Kadınlar çoğunlukla kendilerini, tekil bir travmadansa çoklu bir travma ile mücadele halinde buluyorlardı. Meliha, ensest saldırı ve onunla bağlantılı yaşadığı diğer travmalara işaret ederek yalnızca sekiz ve on yedi yaş arasını konuşmanın yetmediğini, sonraki travmaların da insanın üzerinde çözülmeyi bekleyen birer yük olduğunu ifade ediyordu. Ensest saldırıya eşlik eden başka travmalar açısından, kadınların anlatılarında en fazla rastlanılan çoklu istismar durumuydu. Kadınların çoğu, ensest saldırı dışında da fiziksel, psikolojik ve/veya cinsel istismara (6 kadın) maruz bırakıldıklarını söylüyorlardı. Senem'in yaşantısında üç failden ensest saldırı travması vardı. Kendisi kuzenlerini ilk başta ensest olarak tanımlamadığı için, onlar kendisi tarafından cinsel istismar olarak da adlandırılrsa, her koşulda Senem'in yaşantısında çoklu istismara işaret ediyordu. Hüsniye, lise ikinci sınıfta iken yakın bir akrabasının damadı tarafından kendisine sevgili olma teklifi edildiğini söyleyerek bundan korktuğunu ifade ediyordu. Hatice on yaşındayken kuzeninin fiziksel tacizine, Gökkuşluğu üniversiteden bir arkadaşının tacizine, Mahmure eniştesinin bir akrabasının tacizine maruz bırakıldıklarını belirtiyorlardı. Pınar ise babasına dair halen çok anlamlandıramadığı ancak kuşku duyduğu bir istismar kuşkusu durumundan görüşme sırasında aralıklarla söz ediyordu.

Evinde fiziksel şiddet olduğunu ifade eden kadınlar Hüsniye, Bahar, Elif, Meliha, Arzu, Aysun ve Pınar idi. Hüsniye, annesinin çok öfkeli bir kadın olduğunu, annesi ve babası tarafından fiziksel şiddete maruz bırakıldığını söylemekle birlikte, şiddeti terbiye biçimi, hak ediş ve bir çeşit koruma olarak gördüğü için, orada bir sevgi kopukluğu görmediğini ifade ediyordu. Arzu ise, annesi kardeşine dokuz aylık hamile iken babasının annesini dövdüğünü, annesinin doğum yapmaya gözünde morlukla gittiğini belirtiyordu. Arzu çocukluğunda babasının annesini akrabalarla aldatmasına da tanık olduğunu söylüyordu. Elif babasının ölen kardeşine fiziksel şiddet

uyguladığından söz ederken, Aysun, faille evde yalnız kalmamak için eve geç geldiğinde ailesinden “*defalarca dayak yediğini*” anlatıyordu. Fiziksel şiddet olan bir evde büyüdüğünü söyleyen bir diğer kadın Pınar idi. Babasının özellikle annesine ve en çok da ağabeyine şiddet uyguladığını, çoğu zaman da evdekileri en keyifli zamanlarında bile psikolojik şiddete maruz bıraktığını aktarıyordu.

Kadınların ifade ettikleri bir diğer travma, çocuklukta, birincil ebeveyne dair sevgi ve şefkatin sektete uğraması idi. Hüsnüye çocukluğunda annesinin hastalığı nedeniyle köye babaannesinin yanına gönderilmesini “*bir terk edilme hikayesi*” olarak adlandırıyor ve sevgi kopukluğunun o zaman başladığını belirtiyordu. Başka bir terk edilme hikayesi ise Bahar’ın anlatımında dikkat çekiyordu. Bahar, babasının kendilerini terk edip başka bir kadının yanına gittiğini belirtip, bu süreçte babasının ailesinin de -dedesini dışarıda tutarak- onların yokluk içerisinde olmasıyla ilgilenmediklerinden yakınıyordu. Gökkuşluğu’nun çocukluk travması ise bütün ağırlığı ile sözlerine şu şekilde yansıyor:

“İstismar olayı annem hastalandığında başladı. Annem ağır ruhsal hastalık yaşadı. Ya bu da yine dinsel şeylerle bağlantılı, dinsel öğelerle bağlantılı bir olay yaşadı ve bu o kadar kul hakkı, kul hakkı diye bağlantılandırdı ki yani sinir boşalması, doktorların hani sinir boşalması adlandırdığı akli denge kaybı yaşadı. Böyle bir anda karşımda çok büyük kahkahalar atmaya başladı. Ben dokuz yaşındayım. Hani böyle anlamlandıramıyorum da. Öncesinde ağladı ağladı, sonrasında birdenbire bana çok büyük kahkahalar atmaya başladı ve hep gülmeye başladı sonra, o böyle derin kahkahalar ve şey derdi, beni hala o laf çok yaralar yani ‘son gülen iyi güler’ diye. Kocaman kahkahalarla akli dengesini, ben o zaman da bilmiyorum tabii ne oldu. ‘Annen delirdi’ diye sadece böyle bir an söylem geldi. Bu süreç içerisinde annemin bu hastalığı bayağı ağır oldu. Annemin böyle ellerini falan hatırlıyorum, gece yatarken ellerini, ayaklarını bağlıyorlar çünkü annem evden kaçıyor. Evden kaçıp karşımda işte bir yengemler oturuyordu, onun kapılarına vurup böyle kul hakkı, kul hakkı diye bağırıyordu onlara böyle. Yani sokaklara çıkıp bağırıyordu. O yüzden kaçmasın diye sürekli ellerini bağlıyorlardı. Birilerine vuruyordu. Ya işte halamlara vuruyordu, babama vuruyordu. ... dokuz yaşında annemi kaybettim.” (Gökkuşluğu)

Meliha’nın, çocukluğundaki evde yaşadığı ihmal, sözlerine “*Ya evde bir anneyle baba, şey ruhsal olarak yoklar zaten de, fiziksel olarak da yoklar hakikaten. İşte gece on ikide babam kahveden geliyor. Gece on birde de annem, ondan bir saat önce de annem geliyor.*” olarak yansıyorken, Meliha ailesi için eziyet ve yük olduklarını aktarıyordu.

Çocuklukta kardeş kaybı yaşama, Aysun, Elif, Martı ve Mahmure’nin anlatılarında kendisini gösteriyordu. Elif’in kardeşinin ailesinin ihmalinden ötürü yaşamı sonlanırken, Mahmure ağabeyini trafik kazasında kaybediyordu. Elif kardeşinin kaybını “*o toprağa gömüldükten sonra çocukluğum da gömüldü*” diyerek ifade ediyordu. Mahmure ise ağabeyinin kaybının aile içerisinde etkisinin çok yıkıcı olduğunu, anne ve babasıyla olan ilişkisinin o noktada sektete uğradığını ve kendisinin

bakımını çok sayıda kişinin üstlendiğini söylüyordu. Aysun, kardeşi kendi sorumluluğu altındayken trafik kazası geçirdiği için, ailesinin zaten kendisini öldüreceği düşüncesi ile intihar girişiminde bulunuyordu.

Martı'nın kardeşine dair travması kendi hikayesiyle birleşiyordu. Martı, kardeşinin asansörde tanımadıkları bir kişi tarafından istismar edilmesini günlüğünden okuyor. Ama esas olarak babasının kardeşine de ensest saldırıda bulunduğunu anladığı günü duygularını aynen yaşayarak ve ayrıntıları tüm canlılığı ile anımsayarak anlatıyordu. Martı, ensest saldırıya maruz bırakıldığı zamanlarda, kardeşinin de istismara maruz bırakılmasını anladıktan sonra kendisinden vazgeçip, kardeşini kontrol etmeye başlıyordu:

“Bir gün banyodan çıkıyor. Biz de genelde hani denizden gelirsin sırayla insanlar banyoya girer ve çıkar ya. Önce kardeşim girdi, sonra ben girdim. Sonra ben banyodan çıktuktan sonra odaya girdim. Hala bornozla oturuyordu böyle. Ondan sonra, ama böyle bir garip suratı falan. ... Hani ne oldu dedim. Ondan sonra, konuşmadı. İyi misin dedim. Ağlamaya başladı. Sonra hani onun o surat ifadesi, onun, belki de bilmiyorum, ben hissettim o anda, bilmiyorum yani tam olarak da. ‘Sana da mı yaptı?’ diye bir cümle kurdum orada. O anı yine unutmuyorum. ‘Sana da mı yaptı?’ dedim. Ondan sonra bana baktı. Hani başka bir şey olsa, ne, kim, ne bana yaptı, falan derdi. ‘Evet’ dedi. Ve ben orada ağlamaya başladım. Sonra bir, birkaç bir şey anlattı ama çok ayrıntıya girmedi. Girmek istemedi. Ondan sonra dedim ki, sen hiç merak etme kardeşim, ben bu işe son vereceğim dedim. Ondan sonra, sonra sık sık sordum. Geldi mi odana? Baktı mı? Bilmem ne yaptı mı? Şunu yaptı mı? Bunu yaptı mı? falan yok. Bir şey yok. Bakmadı. Bilmem ne. O da benden saklamaya başladı bu sefer. Ben üzülmediyim diye. Belki de devam etti. Bilmiyorum.”
(Martı)

Hatice OHAL döneminde, OHAL bölgesinde yaşamış olmayı, kendisine olumsuz getirileriyle birlikte anlatırken, geçim sıkıntısı, annesinin hastalanması, babasının öfkeli tavrı ve taşınmak suretiyle sürekli yer değiştirerek bir yere ait olamamasını, yüklü bir çocukluk anlatısıyla dile getiriyordu.

Anlatılar içerisinde dikkatimi çeken bir nokta da kadınların tarihsel travmaları (historical trauma) olduğu idi. Bu boyutu, yaşanan olumsuz durumları kabullenme, geçici görme, sesini çıkarmama, ne olursa olsun ailenin düzenini ve devamını önceleme, bu konuda saçını süpürge etmenin idealleştirilmesi gibi toplumsal olarak onaylanan baş etme stratejilerinin çocuk tarafından kopyalanması halini ortaya koymak için özellikle görünür kılmak gerektiğini düşündüm. Diğer yandan, böylece kolektif travmatik bellekteki travmalar, yaşananları nasıl bastırıyor, haksızlıklarla mücadele etmede nasıl bir rol oynuyor ve dil nasıl sessizleşiyor ya da acı nasıl dile geliyor ve aktarılıyor noktasında, farklı ezilmişlikler ve kesişimselliği de gözeterek, anlatıları bir feminist duruş süzgecinden geçirme fırsatı ortaya çıkacaktı.

Tarihsel travma anlatısı Meliha ve Pınar'ın ifadelerinde örnekleniyordu. Meliha Kürt Alevisi bir aileden gelmesini, bunun yaşadığı ensest saldırı ile bağlantısını ve kendisinin bu durumdan etkileniş biçimini çok net bir şekilde ortaya koyuyordu.

“Bulduğumuz yerin bizim kültürümüzde şey olmaması, Kürt Alevisi bir aileden geliyorum. Alevi olduğumuz için ayrıyeten tecritliyiz ve kapalıyız. Bu aslında bu benim ailemin bana uyguladığı, babamın bana uyguladığı tecridi daha da katlayan bir şey oldu. Saklamam lazım aslında. O saklama., ıııı, o saklamanın kültürel de bir şeyi var işte etnik kökenle ilgili. Çünkü Aleviler için söylenen şeyler var. Mum söndü türünden dışlamalar. Mezhebini korumak için de susuyorsun. Şunu diyorsun zaten aleviler için çok olumsuz şeyler söyleniyor benim de bunu destekleyecek açıklamalar yapmamam lazım.” (Meliha)

Meliha'nın bu konuda, on dört yaşına gelince Alevi olduklarını öğrendiğinde keşfettiği diğer bir şey ise, ailesinin bir tecrit veya kapalılık halinde, akrabalarının hiç olmadığı, Sünni bir kasabaya taşınmış olmalarıydı. Akribanın olmaması evlerini iyice kapalı, dışarıyla bağlantısız bir mekana çeviriyordu ki bu da istismarın meydana gelmesi için teşvik edici bir ortam sağlıyordu.

Meliha'nın nesiller arası aktarımla ilgili bir saptaması annelerin istemeden bazı şeyleri, sağlıklı veya değil fark etmeksizin, anneanneden veya kendisinden çocuğuna aktardığı yönündeydi. Meliha bunun olmaması için ensest saldırıya maruz bırakılanların mutlaka ruh sağlığı desteği alması gerektiğini söylüyordu. Pınar'ın anlatısı da Meliha'nın aktarımla ilgili saptamasını örneklendiriyordu. “*Annem de hep böyle benim eteklerimden çekerdi. Bir tarafıyla benim gibi olma kızım derdi.*” sözünden hareketle, aslında annesi gibi olmadığını, imkanlarının olduğunu ve çaresiz olmadığını ifade ediyordu. Ancak diğer yandan da “*...ben ondan daha zayıfmışım gibi hissediyorum yani bazen. Açıkçası bu öğrenilmiş işte ne bileyim davranışlar mı diyeyim, duygular öyle. Onlardan işte çıkmak çok sancılı oluyormuş.*” diyerek annesinden geçişlilikle bir şeyler aldığını vurguluyordu. Pınar annesiyle özdeşim kurarak, susma, idare etme, alttan alma, başkaları için kendi yapabileceğinden fazlasını verme, hüzünlü olma ve güçsüz olma gibi annesinden getirdiği özelliklerden de söz ediyordu. Kimliğini Alevi olarak tanımlarken, bir yandan da öğrendiği şeyin suçlu olmak olduğunu söyleyerek önceleri kendisini suçlayarak kendisine zarar verdiğini, ancak daha sonra bu durumu fark etmeye başladığında, bundan uzak durduğunu aktarıyordu. Pınar sonuç olarak, nesiller arası geçişi keşfedişini anlatıyor, bu aydınlanmanın kendisini çok rahatlattığını ifade ediyordu ama en önemlisi yaşanan ortamdan çıkma becerisine dikkat çekiyordu:

“Yani, ben en son şunu söylüyordum. Yani ben kendim de yaptığım şeydi aslında. Böyle ağır bir duyguyu, ağır bir şeyi kaldırbilmemi aslında biraz olsun sağlamaya çalıştım ya da daha hafifletmeye çalıştım. Biraz da anlamaya çalıştım. Yani babamın kendi aile hikayesini, annemin kendi ayrı hayat

hikayesini, onları anlamaya çalıştım aslında. ‘Onlar da bir çocuktu’ dedim. Onların da bir hayatları oldu. Onlar ne yaşadı? Tıpkı benim, yani onlarda da demek ki bazı şeyler vardı. Yani devam eden bir döngü var herhalde dedim. Yani onların aile ortamlarını düşününce aslında oradan da bu çıkıyor dedim. Açıkçası tıpkı benim de bu aileden böyle devam eden bir sürecim olduğu gibi aslında burada bir tarafıyla da gerçekten kontrolümüzün dışında olan şeyler olduğunu görmek, bazı noktalarda ama bunları görmek, biraz olsun hafifletmem, biraz olsun öfkemi hafifletti. Yani daha sakin, daha sağlıklı düşünmemi sağladı. A bunu önerebilirim belki. Onun dışında, olduğu, o yaşadığı ortamdaki çıkma becerisi belki. Onu sağlamak.” (Pınar)

Anlatılarda öne çıkarmak istediğim bir diğer travma çeşidi ise ihanet travması (betrayal trauma) idi. Bağlanma temelli bir travmaya işaret eden ihanet travması, ensest saldırı ile çok örtüşüyordu. Faillerin bir şekilde maruz bırakılanla ilişki içerisinde olması, bazen failin birincil bakım veren ebeveyn olması, ama her koşulda mekansal, güvene dayalı, bir bakım ilişkisine dayalı ya da kanbağına dayalı bir bağın olması travmanın etkilerini ve yaşanış biçimini belirliyordu. Çünkü bu durumda travmadan iyileşmek için gerekli olan sosyal destekten, istismarı söyleyememek, kendisine inanılmaması, istismarın üzerinin örtülmesi gibi birçok nedenle yoksun kaldığı gibi, mekansal olarak da bir kısıtlanmışlık söz konusu idi.

Deniz1 yaşadığı ihanet travması örneğini, babasıyla ilişkisi zaten yokken, dayısıyla ilişkisi iyi değilken, güvendiği ve kendisine “*bana baba diyebilirsin*” demiş birisinin böyle bir şeyi yaşatmış olması olarak açıklıyordu. Yasemin de aile içerisinde dayısıyla ilişkisinin iyi olduğunu, onu görmekten de mutlu olduğunu söyleyerek, yaşadıklarını “*Zaten yaşadığım süreci de çok küçük olduğum için, ben hani ne olduğumu da anlamadığım için, onu muhtemelen bir sevgi göstergesi falan olarak da görüyor olabilirim.*” ifadesiyle anlatıyordu.

Martı, “*sevgi ve nefretin birbirine karıştığı saçmasapan bir çocukluk*” yaşadığını, aslında babasını sevdiğini, onunla çok iyi bir baba-kız ilişkileri olduğunu, bazen annesiyle konuşamadığı şeyleri bile babasıyla konuşabildiğini söylüyordu. Kardeşi evi terk ettikten sonra babasının da evi terk etmesi üzerine ondan haber alamadıkları için korkularını bir ironi olarak nitelendiriyordu. Korkularını ise şöyle ifade ediyordu: “*Başına bir şey mi geldi? Kendine bir şey mi yaptı? Pişman oldu da intihar mı etti?’ falan. Motosikletine atlayıp gitti yani. ... Ve biz arabayla onu aramaya çıktık biliyor musunuz? Ben, arabayı kullanan bendim.*” Martı’nın durumunda, failin babası olmasından kaynaklı ortaya çıkan ihanet körlüğü, kendisini koruması ve sıkıntıyı en aza indirmesi açısından işlevsel bir strateji olarak ortaya çıkabiliyordu. Meliha da yaşadığını tam olarak böyle ifade ediyor, annesi olayı görmezden geldikten sonra “*Babam beni seviyor, bu bir sevme şekli.*” diyerek bunu bir hayatta kalma stratejisi olarak kullandığını söylüyordu. Meliha babasının intihar ettiğini

duyduğunda ilk olarak babası için üzüldüğünü, çünkü babasının iyi bir insan olduğunu düşündüğünü ve aslında yıllardır da bu intiharı beklediğini söylüyordu. Sonradan, oradaki üzüntüsünü sorguladığını ve aslında babasıyla arasında bir bağ olduğunu, hatta çocuklukta, bu bağ nasıl adlandırılırsa adlandırılınsın, tek bağ kurduğu insanın babası olduğunun farkına vardığını anlatıyordu.

İhanet travması ile ilgili son bir anlatı Pınar'ın söylediklerine dairdi. Pınar, terapi sürecinde, hala emin olmadığı ve tam anlamlandıramadığı bir yaşantıya ilişkin belleğini zorladığını söylüyordu ki bu, babasının kendisine cinsel tacizde bulunmuş olma olasılığı idi. Ancak Pınar bunu kaldıramayıp daha sonra başka şeylere yöneldiğini anlatıyordu. Tüm görüşme boyunca babasına dair birçok olumsuz eleştiri getirmiş olsa da, babasına ilişkin duygularını şöyle tarifliyordu: “*Fakat yine de babamı seviyorum biliyor musunuz her şeye rağmen. Sonuçta benim babam yani. Sonuçta onun parçalarını taşıyorum.*”

Anlatılar, güçlenmenin çok yönlü olması gerektiğini ortaya koyarken, aslında hiçbir öznel durumun da sosyal yapılardan veya cinsiyet rejiminden bağımsız olmadığını gösteriyordu. Kişisel olanın politik olması ilkesi, kadınların anlatılarıyla destekleniyor, kişisel, toplumsal, ekonomik ve sisteme dair daha birçok eksiklik, keşişmiş sorun alanları olarak ortaya konuyordu. Sonuç olarak, bu kadar ağır ve çoklu travmaların üst üste gelmesi özneler açısından yüklü, yorucu, başatması zor olarak değerlendirilse de, onları çeşitli sorgulamalar yapmaya zorlayarak bir anlamda gelişimlerinin de önünü açmıştı. Belki de bu araştırmaya katılmayı kabul etmeleri, onca acının ve yükün içinden geçerek bugüne gelmiş olmaları, zaten hayatta kalmalarıydı.

4.1.3. Birinci Ana Tema Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırma kapsamında ele alınışıyla ensest saldırı, bir çocukluk travması olması, bir cinsel travma olması, bir aile travması olması, bir ihanet travması olması, süreğen, ikincil, tekrarlı, dolaylı ve tarihsel travmatizasyonu içerebilmesi, toplumsal ve politik bir travma olması açısından, özneleri birçok anlamda örseleme potansiyeline sahiptir. İnsan eliyle ve bilinçli olarak gerçekleştirilen ensest saldırıda, çocuklarda tehdit algısı ile birlikte mücadele stratejileri de değişmekte, öz savunma ve destek sistemleri altüst olduğundan, özneleri farklı şekillerde güçsüz kılan psikolojik, fizyolojik, bilişsel, ilişkisel, sosyal ve politik olarak geniş bir etki alanı belirmektedir. “Yıkılmış bir evin

enkazında toplumsal ve bireysel prangalarla mücadele etmek” başlıklı birinci ana temaya, **ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kadınların kendilerini toparlamalarını engelleyici kişi, mekanizma ve etmenlerin neler olduğu** araştırma sorusu üzerinden bakıldığında, enstest saldırıda, özneli güçsüz kılan ve kendilerini toparlamalarının önünde, toplumsal norm ve yapılar ile birlikte, öznel olarak nitelendirilebilen ancak temelde yine cinsiyet rejimi ile bağlantılı güvenliği tehlikeye sokan unsur ve engeller ortaya çıkmaktadır. Bu unsur ve engeller, kendini toplama gücüne ilişkin özellikle koruyucu ve önleyici politikaların geliştirilmesi bağlamında önemli ipuçları vermektedir, ki, Yehuda’ya göre kendini toplama gücü kişide travma yaşanmadan önce bulunması, geliştirilmesi gereken bir şeydir (Southwick ve ark., 2014).

Enstest saldırıda kendini toparlamada, toplumdaki çocuk algısının, çocuğun ihmal ve istismarı ile bağlantılı olarak bu güvenliği tehlikeye sokan unsur ve engellerden birisini oluşturduğu görülmektedir. Çocukların toplumdaki “korunmaya muhtaç”, güçsüz, “mağdur” ve aileye bağımlı algısı, bedeninin kendisine ait olmama hali, toplumun çocuğun bedeniyle kurduğu ilişki, ne yapacağını bilemeyeceğinin düşünülmesi ve yetişkinlerin sorumluluğunda olduklarının kabul edilmesi, çocukların istismara maruz bırakılmasına temel hazırlayabilmektedir. Bu bakış açısı, politik eylem ve söylemlerdeki “Çocuk susar, sen susma” vurgusunu çağrıştırmakla birlikte, toplumda çocuğun suskun, sessiz ve güçsüz algısını pekiştirirken, çocukların özelde kendi bedenlerini, genelde ise kendi haklarını bilme ve savunmalarına engel olacak bir öğretiyi yaygınlaştırarak sistemi yeniden üretmektedir. Bu durumun çocukların kendilerini temsil hakkının yasalarla sınırlandırılmış olmasıyla ilgili olduğu düşünülebilir ancak diğer yandan Türkiye’nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin dayanak oluşturduğu “çocuğun katılım hakkı”na bir tehdit oluşturarak çocukları güçsüzleştirir.

Haffejee ve Theron (2017), cinsel istismara maruz bırakılmış ergen kız çocuklarının kendilerini toplama güçlerine ilişkin yürüttükleri bir literatür taraması çalışmalarında, cinsel istismar ile birlikte kötü muamele, ihmal, fiziksel veya sözel şiddete maruz bırakılan çocukların katılımcı olduğu çalışmaları bu kapsamın dışında bıraktıklarını söylemektedirler. Buna gerekçe olarak maruz bırakılma ile sonuç arasındaki ilişkinin değişebilmesini gösterse de, aslında cinsel istismar, çocukların yaşamında tek istismar biçimi olmamaktadır. Bu araştırmaya katılan kadınların çoğunun, çocukluğunu geçirdiği evde bir ihmal ve istismar öyküsünün olmasının da çocukları enstest saldırıya açık hale getirdiği söylenebilir. Yaygın olarak ifade edilen ihmal ve istismar durumları, tanık olunan ve maruz bırakılan fiziksel şiddet ile birlikte, birincil ebeveyn bakımından

yoksun olma, çocukların evde yalnız kalmaları, evdeki sevgi ve şefkat eksikliği, babanın kendi ailesini eşinin ve çocuklarının önünde tutması, yol-yordam göstermeyen ebeveynlik, annenin emzirmemesi, evde temizlik ve yemek yapılmıyor olması ve ev işlerinin çocuklar tarafından yapılmasıyla çocukların erken yetişkin olmaları olarak sayılabilir. Kadınlar bu durumda da erkekler tarafından uygulanan fiziksel şiddeti, “hak edilmiş”, “terbiye aracı”, “namus koruma”, “güç gösterisi” ve “sevilme ve önemsenme ihtiyacı” olarak yorumlayarak “olağanlaştıran”, çocukluklarına dair anlatımlarında ihmalen ötürü çoğunlukla annelerini suçlu veya yetersiz görmektedirler. Bu durum, cinsiyet rejiminin bir öğretisi olarak okunabilirken, bir hikayede kadının ihmal edildiği ve enest saldırıya maruz bırakıldığı süreci “annesi tarafından kurban edilmek” olarak tanımlaması da dikkat çekicidir. Anlatıdaki kurban tanımlaması, ezilmişliğin bir somutlaştırılması olarak değerlendirilebileceği gibi, tahakkümün bir sonucu olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı ilişkilene biçimine vurgu yaptığı kabulüyle, doğrudan eşitsiz ilişkilerin ve tahakküme dayalı sistemin değiştirilmesine yönelik bir çağrışım olarak da görülebilir. Kendini ifade eden, “özne” olabilen, yalnız bırakılmadan, sevgi ve şefkatle büyümek ise, istismarı engelleyici olabileceği gibi, sonraki süreçte onarıcı bir işleve de sahip olmaktadır.

Enest saldırının, tahakküm sistemi, cinsiyet rejimi ve iktidar mekanizmaları içerisinde gerçekleşmesi, öznelere, enest saldırı özelinde sistemin bütün unsurları ile üretip, sürdürüp denetlediği ayrımcılık, baskı ve adaletsizliklerle mücadele etmek durumunda bırakılmaktadır. Bu unsurlar, kadınların örülenmesine neden olduğu gibi onların kimliklerini, mücadele alanlarını ve istismarla mücadeledeki donanımlarını da belirlemektedir. Narayan (2020, ss.48-51) hükmedilen grupların, toplum içerisinde varolabilmek için hükmeden grubun pratiklerini de bilmesi gerektiğini vurgulayarak, bunun kendilerinde eleştirel bir perspektif sağladığını ve yaşamlarını ikiye bölerek her iki bağlama göre tavır alabildiklerini ifade etmektedir. Bu durumu “çift görme” ve “epistemik avantaj” olarak nitelendirmektedir. Ancak bu durumun hiçbir yere ait olmama, arada kalma, bocalama, çaresiz hissetme, baskıyı idealize veya romantize etme ve baskı nedeniyle yoksun kalınan şeylere karşı körleştirme gibi riskleri de beraberinde getirdiğini ileri sürmektedir. Hemen bütün kadınların yaşantıları tahakküm odağında şekillenirken, baskı öznelere ise baba, aile büyükleri, okul arkadaşları, toplumsal normlar ve soyut bir baskı topluluğu olarak “elalem” olarak ortaya çıkmakta, evin içerisindeki eşitsiz ilişkilene, evin dışından güç alarak, “*suçlu sen olursun, sus*”, “*hayırsız evlat olursun*” gibi korkutucu söylemlerle pekiştirilmektedir. Buradaki “elalem”, içeriden bakanların dışarıyı göremediği, ancak dışarıdan bakanların içeriye görerek kontrol edebildiği bir “terbiye” aracı olarak Jeremy Bentham’ın “panopticon” adlı mimari yapısını

anımsatmaktadır. Foucault (1992, s.17) Hapishanenin Doğuşu adlı eserinde, “siyasi bir ütopya” olarak söz ettiği bu yapının, merkezi bir denetim sistemi ihtiyacını karşıladığına da işaret etmektedir. Bu yapılanmada belirli duvarlar ardına sıkıştırılmış özneler, “kader arkadaşları” ile iletişim kurma şansı tanınmamaktadır ve özneler üzerindeki “Gözetim altında tutmanın, eylemi itibariyle kesintili olsa bile, sonuçları itibariyle sürekli olmasını sağlamak” etkisiyle, aslında iktidarın özneler tarafından içselleştirilmesini ve böylece otorite figürü fiziksel olarak mevcut olmasa dahi baskıya dayalı sistemin devam etmesini ortaya çıkarmaktadır (Foucault, 1992, s.252). “Merkezi denetim noktası olmaksızın, gözetim altında tutma güvenilir, sürekli ve genel olmaktan çıkmaktadır; çünkü hücreleri hemen yanbaşılarından gözetim altında tutan görevlinin faaliyetine, hevesine ve aklına tam bir güven duymak olanaksızdır.” (Foucault, 1992, s.315) ifadesini ise kız çocuğuna yönelik tahakküm bağlamında, ailenin varlığını yeterli görmeyerek toplum, devlet ve cinsiyet rejimi eliyle de kontrol ve denetim sağlamaya vurgu yaptığını söylemek yanlış olmayacaktır. Toplumsal baskı ve adaletsizliklerin son dönemde medya ve sosyal medya aracılığı ile görünür kılınarak öznelere etkisi 17 yaşındaki yeğenine cinsel istismarda bulunan Osman Ç.’nin delillere karşın tutuksuz yargılanmak üzere tahliye edilmesi, kız çocuğunun intihar ederek yaşamına son vermesi, ailenin faili davul ve zurna ile karşılaması örneği ile anlatılara yansımaktadır. Geniş anlamda medya, bu gibi haberlerle cezasızlık kültürünü beslediği gibi, failer açısından cesaretlendirici, maruz bırakılanlar açısından ise sessiz kalmayı pekiştirici bir rol üstlenmekte, bu biçimiyle bir ihlali görünür kılarken, aynı zamanda onu yeniden üretmenin de yolunu açmaktadır.

Kadının bedeninin denetlenmesi istismarla doğrudan ilişkilenen bir durumken (Pettersen, 2013), araştırmada kadınların tahakküme dayalı anlatıları da bedeninin denetlenmesini *kiyafetin denetlenmesi, mekânsal bir denetleme aracı olarak eve giriş çıkışın denetlenmesi ve cinselliğin denetlenmesi* olarak üç boyutuyla ortaya koymaktadır. Kadınlar başörtüsü takmak veya açık giyinmemek konusunda denetim altında tutulurlarken, tahakkümün mekan bağlantılı tezahürü güvenli alan olarak evin içini, zarar gelecek mekan olarak ise evin dışını belirlemek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Kız çocuğunu korumak görüntüsündeki bu denetleme, ensest saldırıda istismarın evin içinde gerçekleştiğini gözardı ederek, toplumsal ezberlere referansla bazen de fail tarafından uygulanmaktadır. Hatta fail bir yandan okulda yaşanan bir olay nedeniyle ailenin damgalanması ve çocuğu koruma kaygısıyla çocuğa onu okula göndermeme cezası verirken, “*Eğer sana istismarda bulunmama izin verirsen seni okula gönderirim.*” şartıyla, çocuğun bedeninin kendine ait olduğu görüşünü, yaşananların kutsal aile içerisinde kabul edilebilirliğini “erkeklik inşasının

ikiyüzlülüğü”ne bir örnek olarak ortaya koymaktadır denebilir. Başka bir deyişle, fail çocuğunu koruma görevini üstlenirken, istismar etme hakkını da kendisinde bulmaktadır. Mekansal kısıtlamanın maruz bırakılan üzerindeki bir olumsuz etkisi de, istismara ilişkin destek mekanizmalarına erişimini sınırlandırması ve yalnızlaştırarak kadının güçlenmesine engel olması olarak yorumlanabilir. Cinselliğin denetlenmesi ise, kadınların maruz bırakıldıkları istismarı anlamlandırmalarında “*Hani Allah'a çok şükür böyle çok büyük hasar yani ırzına geçmek gibi bir durum olmadı bende. Sadece cinsel taciz hareketleriyle maruz kaldım ben.*” yaklaşımıyla, bir yandan cinsiyet rejimi normlarının kadınlar tarafından içselleştirilmiş olması diğer yandan ise bir savunma mekanizması olarak istismarın kabul edilebilirliği yönünde değerlendirilebilir.

Kadınların eğitimlerinin engellenmesi, mal-mülk edinme ve ekonomik gücü elinde tutma yollarının tıkanması, kendi ayaklarının üzerinde durma halinden mahrum bırakılmaları, kadınları bir yandan güçsüzleştirerek istismara karşı koymadaki olanaklarını sınırlandırırken, travmatik bir etkiye de neden olmaktadır. Dinin tahakküm sistemine olan desteği ise, namaz kılmaya zorlama, başörtüsü takmaya zorlama, imam torunu olarak davranışlarını kontrol etme uyarılarıyla ortaya konuyorken, kadınların değerlendirmeleri din konusunda uluslararası örnekleri de içermektedir.

İstismarın yaşandığı aileyi ve daha geniş anlamda rejimi erkeklikler üzerinden tartışmak güvenliği tehdit eden unsurları ve engelleri anlamakta yol göstericidir. Kadınlar erkekliklerle mücadele etmeye dair farkındalıklarını, babanın olmadığı haneye dışarıdan müdahale edilmesi, LGBTİ+ kimliğini açık eden oğlan çocuklar öldürülürken çocuğu istismar etmenin üzerinin kapatılması, çocukluğunda istismara maruz bırakılmış erkek çocukların yetişkin olduklarında ensest saldırıyı erkekliğin devamı kaygısı ile konuşamıyor olması, kızların ise cinsel istismarın olumsuzluklarından evlendirilerek “kurtarılabildiği” sözleriyle ortaya koymaktadırlar. Erkekliğin yüceliği, kız çocukları tarafından yetiştirilme sürecinde içselleştirilmekte, sonradan ise ensest saldırı ile mücadelede, “erkek gibi tavırlar takınmak, erkek gibi giyinmek, erkek gibi olmak, erkeğe benzemek” kız çocuklarının kendilerini korumalarında bir strateji olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlık bilgileri ve eşitsizliklerle mücadelenin anneden kıza aktarıldığı görülse de, bu konuda farklı bir bilinçlilik geliştirmek bu aktarımı kırarak kadınların kendilerini dönüştürmesini de beraberinde getirmektedir. Kadınlar, ayırım yapılmaksızın, herkesin ensest saldırıya maruz bırakılabileceğini ya da herkesin fail olabileceğini düşünürlerken, hatta bunun evrensel bir sorun olduğunu dile getirirlerken, kız çocuklarının ve yaş olarak küçük olanın daha dezavantajlı konumda olduğunu da farkındadırlar.

Connell (2019, ss.143-176), toplumsal cinsiyet ilişkileri alanının yapılarından birisi olarak “kateksis - cathexis” diye adlandırdığı, cinselliğin toplumsal olarak kuruluşundan söz etmektedir. Kateksis yapısı, cinsel toplumsal ilişkileri yani bireylerin birbirlerine bağlanımlarını ve arzunun toplumsal kurgulanışını örgütleyen bir yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yapının, toplumsal cinsiyet düzenindeki kadınlık ve erkeklikler arasında tarihsel süreçte inşa edilmiş iktidar ilişkileri ile birlikte, toplumsal cinsiyet rejiminde kurumların yapısal envanterlerinden ayrı düşünülmemeyeceğini öne süren Connell, cinsellik ve şiddetin ortaklaştığı cinsel fetişizmin de kateksis bağlamından kopuk olmadığını dile getirmektedir. Ensest saldırı, Connell’in sözünü ettiği kateksis yapısı içerisinde yer almaktadır ve cinsellik, ensest saldırı, cinsel yönelim gibi tabular; aile ve bekaret gibi kutsallar ile toplumsal söylem ve normlar, ensest saldırıda kendini toparlamanın önündeki güvenliği tehlikeye sokan unsur ve engeller olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlar, bekaretin kutsallaştırılmasında, bekaretlerini koruyamadıkları için utanarak sıkıntı yaşamakta iken, bekaretin önemi tanıklar açısından da çok büyüktür ve ensest saldırının söylenmesinden sonra, kız çocuğunun bakire olduğunun ve/veya gebe olmadığına kanıtlanması, istismarı görmezden gelmenin önünü açmaktadır. Tabu olanın ensest değil, ensestin dile getirilmesinin olduğu, kadınların kimsenin “*ay o, baban, yapmaması lazım*” veya “*nasıl böyle bir şey yapar*” demediğini, “*sus konuşma, el duymasın*” diye karşılık verdiklerini anlatmaları ile somutlaşmaktadır. Yine bu noktada da, “*insan kendi yetiştirdiği meyveyi yer mi*” gibi ATAsözleri ve “*bu bizi el içine çıkmaz edecek*” söylemindeki “elalem” vurgusu ile cinsiyet rejiminden yana duruşuyla, tanıkların yardımına koşmaktadır. Failden yana olmanın tersine, maruz bırakılan söz konusu olduğunda “*Güleni veren sanırlar. Gülmeyin.*” gibi ATAsözleri, kız çocuklarını ve kadınları kontrol etmekten yana söze bürünmektedir. Ensest saldırının dile getirilmesi ve cinselliğin tabu olması, kadınların ne yaşadıklarını anlamaları, yaşadıklarını başkalarına söylemeleri, dava yoluna gitmeleri, daha erken bir zamanda destek almaları ve genel anlamda çözüm üretmek için girişimde bulunmalarının önünde engel olarak belirtilmektedir. Erkek ve kadın bedenine ve cinselliğine dair bilgi eksikliği, aynı cinsiyet rejiminde büyümüş ebeveynlerin bu konuda sağlıklı rehberliği, bu olguların hane içerisinde konuşulmuyor olması ve bedeninin utarılabilecek bir unsur olarak kodlanması da tabulaştırmanın, kutsalların ve toplumdaki yaklaşımın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Cinselliğin mizah yolu ile ele alınması kadınlardaki cinsellik inşasını sekteye uğratarken, cinselliğin yaşanmasının erkekler açısından kabul edilebilir hatta övünç kaynağı olduğu algısı istismarın anlamlandırılmasını geciktiren etmenlerdir. Aslında temelde tüm bu tabu ve kutsallar, utanç, ayrımcılık, eşitsizlik ve baskı ile özellikle kadın bedeni ve kadın cinselliğinin kontrolünü kullanarak, yine sistemin sürekliliğine hizmet etmektedir.

Cinsiyet rejiminin normlar, tabular ve kutsallar kıskacında aile içerisindeki kız çocuğunun aileye yönelik olumsuz bir ses çıkarması, kendisine inanılmaması ile birlikte, bu inanılmamanın beraberinde toplumsal olarak inşa edilmiş, utanç, değersizlik ve suçluluk duygularını körüklemektedir. Bu körüklenme öznelerin enstest saldırı bağlamında kendilerini açmalarını engellerken, bu engellenme bir çalışmada katılan öznenin “Duygular sözcüklerin içerisinde; dolayısıyla hissetmemenin bir stratejisi de konuşmamak” anlatısında kendisini göstermektedir (Morrow ve Smith, 1995). Böylece öznelerin destek mekanizmalarına ulaşmalarının da önü kesilmekte, Bora ve Üstün’ün (2005) deyimiyle, bu durum, “özelik kapasitelerini örselemek”tedir. Suçluluk duygusunun ve düşük benlik saygısının bir nedeni, kapalı ve katı özelliklere sahip olan enstest aile sisteminde, aile üyelerinin kendilerine özgü duygu ve davranışlarının olmasının bir tehdit olarak algılanarak, öznelerin sadakatsizlikle suçlanmaları olarak gösterilebilir (Larson ve Maddock, 1986). Aileyi bir arada tutma sorumluluğunu üstlenen özne, “ayıp” referansı ile utanmanın, suçu öncelikle kendinde aramanın erdem sayılmasını ve kendilik değerine ilişkin farkındalığın alçakgönüllülük kılıfıyla görünmez kılınmasını olumlayan, hatta yücelten bir toplumsal yapıda, cinsiyet rejimi, sistemin sürekliliğine engel olan unsurların törpülenmesine yönelik işlemektedir. Fail, halihazırda cinsiyet rejimi tarafından zaten korunma altında iken, failin evin içinden ve sevilen bir kişi olması da maruz bırakılana inanılması noktasında engel oluşturmaktadır. Failin, aile içerisinde çoklu failliği olmasına karşın, “*Seviyordur sizi, siz yanlış anlamışsınızdır. Yapmaz o öyle şey.*” bakışıyla kız çocuğunun söyledikleri görmezden gelinirken, kutsal aileyi kurtarma amacıyla fail patolojize edilerek aklanabilmekte veya maruz bırakılan patolojize edilerek suçlanmakta ya da değersizleştirilmekte ve her iki durumda da ikincil travma ya da başka bir ifadeyle başka bir istismar yaşanmasına neden olunmaktadır. Ancak burada, çocuğu odağına almayan bir yaklaşımla, herhangi bir ihmal veya istismara uğramamış hiçbir çocuğun gerçek dışı bir söylemde bulunmayacağı gözden kaçırılmakta ve/veya birkaç gerçek dışı suçlama nedeniyle daha büyük çoğunluğun çığılığı duyulmamaktadır. Ailenin kutsallaştırılması ve toplumsal olarak kız çocuklarının ve kadınların suçlanmasının özneler tarafından da, birçok durumda içselleştirildiği görülmekle birlikte, kadınlar bu gibi durumlarda kendilerine bile inanmayarak “*rüya gördüklerini veya deli olduklarını*” düşünmeye başlamaktadırlar. Hatta aksini düşünme durumlarında annelerinin “*O senin baban. Öyle şey mi olur.*” sözleriyle, özneler yeniden kendilerini sorgulamaktadırlar. Tüm bu maruz bırakılana inanmama durumu, faile bir dayanak olmakta ve sonraki istismarlar açısından rahat hareket etme alanı sağlamaktadır. Herman (2021, s.10) tüm bu maruz bırakılanın dile getirmesi ve inanılmaması sürecini, araştırma bulgularıyla örtüşecek şekilde şu şekilde anlatmaktadır:

“Fail suçunun sorumluluğundan kaçmak amacıyla, unutmayı teşvik etmek için elinden gelen her şeyi yapar. Gizlilik ve sessizlik failin ilk savunma hattıdır. Şayet gizlilik başarılamazsa fail kurbanın inanırlığına saldırır. Kurban mutlak olarak sessiz olamıyorsa, hiç kimsenin onu dinlememesini sağlamaya çalışır. Bu amaçla düpedüz inkardan, en ince ve zekice akılcılaştırmaya kadar bütün argümanları etkileyici bir sıraya dizer. Her vahşetten sonra aynı bilinen itirazları bekleyebiliriz: Asla olmamıştır; kurban yalan söylemektedir; kurban abartmaktadır; kurban buna kendi sebep olmuştur; ve ne olursa olsun, zaman geçmişi unutmamanın ve yola devam etmenin zamanıdır. Fail ne kadar güçlüyse, gerçekliği adlandırma ve tanımlama hakkı o kadar büyüktür; onun daha eksiksiz argümanları kazanır.” (Herman, 2021, s.10).

Araştırma bulguları, temel olarak, tanık - sistem - fail ve maruz bırakılan olarak dört unsur etrafında şekillenen ensest saldırıda, annelerin, alanyazında da yer aldığı gibi, neredeyse beşinci unsur olacak kadar bir ağırlığa sahip olduğuna işaret etmektedir. Cinsiyet rejimi tarafından sürekli olarak “günah keçisi” ilan edilme girişimleri, kız çocukları ve kadınlarda da annelere olumsuz bir şekilde yaklaşmayı beraberinde getirebilmektedir. Özellikle babanın fail olduğu ensest saldırıda, annelerin tavırları “*Konuştum işte, sen demişsin ki, bir yerim ağrıyor da, o da bak, onun için (külotunu) indirmiş.*” gibi yaklaşımlarla, ya da delilleri yok etme olarak, babadan yana bir eğilim göstermektedir. Kardam ve Bademci’nin (2013) çalışmasında, gelir yoksulluğu, eğitimsiz olma, haneîçi iş yükü, ev içi şiddete maruz bırakılma ve eşinden korkmanın, ensest saldırının dile getirilmesinde ve sonraki süreçte, kadınların kız çocuklarına destek olmama nedenleri arasında olduğu ortaya konulmaktadır. Kadınlar eşlerine duygusal olarak çok bağlı olup onları idealize ettiklerinden de maruz bırakılana inanmama veya herhangi bir eylemde bulunmamayı seçebilmektedirler. Aynı çalışmada, annelerin ensest saldırı sırrını, toplum tarafından aileyi ve evliliği dağıtan kişi olarak görülme istememek, aileyi korumak ve bunun çocukları için daha az zararlı olacağını düşünmek de nedenler arasında bulgulara yansımaktadır. Bu noktada kadının çevresi de ailenin devamı konusunda onu desteklemektedir. Annelerin, kadının cinsel saldırı/taciz olaylarında faili provoke etme rolüne ilişkin toplumdaki baskın değerleri içselleştirmeleri durumunda, kızlarını saldırıya maruz bırakılan olarak değil, failleri kışkırtan ayartıcılar olarak görme eğiliminde olabildikleri de Kardam ve Bademci’nin araştırmasına katılan hizmet sunucular tarafından ifade edilmektedir. Destek mekanizmalarından yoksun olmak, kadınların hem çocuklarına karşı hem de ailelerine karşı sorumluluk ve suçluluk duymalarına neden olmaktadır ki bu kadınlar açısından ciddi bir travmaya dönüşebilmektedir. Tüm bu veriler, Çavlin-Bozbeyoğlu ve arkadaşlarının (2010) çalışmasının bulgularıyla örtüşerek, annelere yönelik desteğin ve annelerin güçlenmelerinin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Annelerin güçlenmelerinde güçsüzlük kaynaklarının bireyselleştirilmeden, cinsiyet rejiminin ve eşitiz toplumsal yapıların etkileri dikkate

alınarak hareket edilmesi önemlidir. Kardam ve Bademci (2013), çalışmalarına katılan profesyonellerin, çoğunlukla kadınların ekonomik güçsüzlük ve bağımlılıklarına vurgu yaparak, ekonomik destek sağlamayı öne çıkardıklarını belirtmektedirler. Ancak güçlenme anlayışının ekonomik destekle sınırlandırılmaması, kadınların paternalist bir ilişki üzerinden devlete, sosyal hizmet mekanizmalarına ve bunun gibi başka bağımlılıklar geliştirmemesi açısından mutlaka gözetilmelidir. Kardam ve Bademci (2013) annelerin, birbirlerine olan benzerlikleri ve birbirleriyle farklılıkları açısından yeterli bir hassasiyetle, iyi değerlendirilerek, hepsinin gereksinimi ve yapabilirlikleri ölçüsünde desteklenmesini, hem anneler açısından hem de maruz bırakılan açısından önemli görmektedirler. Bunun ise daha nitelikli ve donanımlı mesleki eğitim almış profesyoneller tarafından sunulan hizmetlerle olanaklı olabileceğini belirtmektedirler.

Anne ile beraber, ataerkinin kurumlarında çalışanlar da çocuklara inanmamak konusunda baba ile işbirliği yapabilmektedirler. “*Şizofren olabilirsin, hiçbir öz baba kızına bunu yapmaz*” diyen rehberlik öğretmeni, delili yok etmeye çalışan annesine tepki gösteren kız çocuğuna “*Annene sen ne biçim davranıyorsun? ... Baban yapmaz.*” diye karşı çıkan kolluk görevlisi ve faille ortaklık kuran savcı, sürekli olarak kız çocuğunu haklılığını kanıtlamak için “delil üretmek” zorunda bırakmaktadır. Kadınlar bunu o kadar içselleştirmişlerdir ki, dava sürecinde hakimenin failin tutuklu yargılanmasına şaşırıp, bu tavrı “*Kadın o kadar inandı ki bana. Yani benim yalan söylemeyeceğime o kadar inandı ki, orada tutuklu yargılanmasına karar verildi. Bakın düşünün ortada hiçbir şekilde şey yok, bir... Delil yok. Benim anlattıklarımın cezaevine girdi o.*” sözleri ile dile getirebilmektedirler. “Kadının beyanı esastır” ilkesi, kadınların kendileri açısından dahi şaşırtıcı karşılanabilmekte ve tüm bu deneyimler öğrenilmiş çaresizliği beslemektedir. Bu noktada siyasi iradenin tavrı da medya aracılığıyla kadınlardaki öğrenilmiş çaresizliğe olumsuz etki etmektedir denebilir. Bu durumu örneklendirmek gerekirse, Bünyesinde açılan yurtda 45 oğlan çocuğuna cinsel taciz ve tecavüzde bulunduğu iddiasıyla haberlere yansıyan ve din odağında hizmet veren bir vakfa ilişkin, dönemin ASP Bakanı’nın “Buna bir kere rastlanmış olması hizmetleri ile ön plana çıkmış bir kurumumuzu karalamak için gerekçe olamaz.” diyerek meselesinin kişisel olduğu ve söz konusu Vakıf’tan bağımsız değerlendirilmesi yönünde açıklama yapması, daha sonra kendisi hakkında çocuklara yönelik cinsel istismarı ve kadınlara yönelik şiddeti önlemede ihmali bulunduğu” gerekçesiyle verilen gensoru önergesinin Meclis’te reddedilmesi ve bu gelişmelerin ardından hükümet milletvekillerinin Bakanı kutladıklarına dair haberler (Cumhuriyet, 2016), ülkede çocuğun cinsel istismarı konusunda, son dönemlerde iç içe

geçmiş din ve siyaset ortaklığını gözler önüne sermektedir. Böyle bir ortaklık sezinlemek, şiddete maruz bırakılan kadınlar açısından da güçsüzleştirici olmaktadır.

Yakınları tarafından cinsel istismara maruz bırakılan öznelere diğer istismarlarla karşılaştırıldığında, çok daha fazla suçluluk, utanç, özgüven, depresyon ve kendine zarar verme davranışına neden olduğu bilinmektedir (Factsheets: Incest akt. Küçükkaraca ve Albayrak, 2016). Alanyazında kendini suçlamanın öznelere görülmesinin nedenleri olarak, öznelere “ailenin birliğini tehdit eden tavırlarının” olması, bireyselleşerek aileden bağımsız davranmaya başlamaları (Larson ve Maddock, 1986) ve yaşadıkları duygusal ensest sonucunda geliştirdikleri tüm sorunların nedeninin kendilerini olması duygusu (Keith-Oaks, 1990) ifade edilebilmektedir. Chodorow (1974, s.59), kadınların dış dünya ile sınırlarının iyi çizilmediğini, benliklerinin baskın sorumluluk içerisinde kaybolduğunu ve bu nedenle ailenin iyilik halinden kendilerini sorumlu tutarak olumsuzluklara ilişkin kendilerini suçlama eğiliminde olduklarını öne sürmektedir. Herman ise, çocuklukta herşeyin odağında kendilik olduğunu belirterek, kendini suçlamanın da olağan çocukluk gelişim süreçlerindeki durumla benzeştiğini söylerken, aynı zamanda, travma yaşamış yetişkinlerde de anlamlandırma süreçlerinde yanlışı ararken kendine yönelme durumunun görüldüğüne dikkat çekmektedir (Herman, 2021, s.130). Bu araştırma bulguları da suçlulukta kadınların, ilk zamanlarda, önce kendilerine baktığını ve geçmişin çocuğunu suçladıklarını göstermektedir. Kadınlar suçluluk duymalarının nedenini “*bu ailelerle büyüme*” olarak açıklarlarken, bazıları ailelerinin kendilerine destek olmak yerine suçlamayı tercih etmelerini eleştirmektedir. Ensest saldırıya bağlı suçluluk duygusu, kadınların ilerleyen yaşlarında da kendisini diğer ilişkilerinde göstermekte iken, failler, cinsiyet rejimine sırtlarını dayayarak suçluluk duygusundan uzaklaşabilmekte, daha da ileri giderek istismara maruz bıraktıkları çocuklarını “*hayırsız evlat olma, iftira atma, hareketli olup başka erkeklerle her şeyi yapmak*” gibi namus üzerinden saldırılarla suçlayabilmektedirler. Failin utancı maruz bırakılan ve “aman kimse duymasın” bakışıyla aile bireyleri tarafından üstlenilirken, bu yaklaşım aslında istismarın devamına da zemin hazırlamaktadır. Ensest saldırı, kadınlardan birisinin ifadesiyle “*Sana ait olan bir şeyi senin iznin olmadan kullanılması, bedeninin iznin olmadan kullanılması*” nedeniyle bedeni “*kamuya açık*” hale getirerek, kendilik değeri ve özel alanı belirlemeye olumsuz etki etmekteyse de, kadınlar tarafından zaman içerisinde dönüştürmeye açık görünmektedir.

Alanyazında diğerleri tarafından kabul edilmek ve empati ile yaklaşılmasının öznelere kendilerine ve diğerlerine inancını yeniden kazanmasını sağladığı belirtmekle birlikte (Pettersen, 2013),

araştırmada da anlatılar, kadınlar için tanıklık, inanılmak ve anlaşılmanın önemine işaret etmektedir. Genel olarak bakıldığında, cinsel istismar durumlarında tanıklık, tanıdık olmayan için yapıldığında çok daha kolayken, tanıdık kişilere ilişkin tanık, nasıl davranacağını bilmeme, çarpıtmak veya görmezden gelerek üstünü örtmek gibi tepkilerle ortaya çıkmaktadır. Çavlin-Bozbeyoğlu ve arkadaşlarının (2010) yürüttüğü araştırmada, katılımcılar, kurumlarda başvuruyu ilk alan profesyonelin tavrı ile birlikte, maruz bırakılanın yakınının tavrının tüm süreci belirlediğinden söz etmektedirler. Bu araştırmada da, olumsuz açıdan, kadınların bu noktada altını çizdikleri önemli bir etmen, böyle bir durumda nasıl tepki gösterileceğinin, faille ilişkinin nasıl sınırlandırılacağı ve en önemlisi de çocuğa nasıl destek olunacağını bilinmemesi olmaktadır. Sistemin cezalandırmaktan yana olan tavrı, tanıkları da destek olmak ve iyileştirmek açısından donanımsız bırakmaktadır.

Anneler, kadınların tanıklık anlatılarında da en az fail kadar yer alan bir konumdadır ve annelerin güçsüz tanıklığı kadınların çoğu tarafından, ancak özellikle babanın fail olduğu kadınların hepsi tarafından dile getirilmektedir. Kadınların, failden daha çok desteklerini hissetmedikleri annelerine karşı olumsuz bir duygulanım içerisinde oldukları da ifadelerinden anlaşılmaktadır. Annelerin tanıklıklarında, kendilerinden çok yaklaşım biçimleri ve tavırları kadınlar tarafından olumsuz değerlendirilmektedir. Ensest saldırıda, maruz bırakılan kadar, tanıkların faile karşı çıkamaması da güçsüzlük, kendi ayakları üzerinde duramama ve evlilik birliğinin devamından yana olma odağında gerekçelenmektedir. Ancak annesine ilişkin bu güçsüz olma bağlantısı, yalnızca bir kadın tarafından, o da kendisi yetişkin ve anne olduğunda kurulmaktadır. Kadınlardan birisinde de ensest saldırıyı duyduktan sonra çocuğu sürekli gözetleyerek kontrol etmeye çabalayan “denetleyici tanıklık” ifade edilmekte ise de, bu tanıklık da kalıcı ve dönüştürücü bir çözüm bulma konusunda yetersiz kalmaktadır. Anneler ensest saldırıda, faile engel olamadıkları, çocuklarını ve aileyi koruyamadıkları için suçun temel hedefi olmakla birlikte, bu sorunun çözümlenmesinde de annelere çok fazla sorumluluk yüklenmektedir (Tamraz, 1997). Bu sorumluluklarında, anneler, göz yummak ve gizli anlaşma yapmak; çaresiz, güçsüz, savunmasız ve muhtaç olmak ve kendisi de maruz bırakılan olmak (Jacobs, 1990) gibi farklı şekillerde konumlandırılmışlardır. Disfonksiyonel aile yaklaşımı kuramları, ensest saldırıda, annenin, çocuğuna bakım vermesi, eşine de cinsel olarak hizmet sunması gerekirken, bu rolünü yerine getirmeyerek faille ortaklaştığına işaret etmekte, aynı zamanda failin eylemlerinden de anneyi sorumlu tutmaktadır (Jacobs, 1990). İç içe geçme (dolaşık olma, ağ gibi sarma), rollerin değişimi ve belirgin olmayan sınırlar da sistem araştırmacıları tarafından ensest aile sisteminin ortak özellikleri olarak belirtilmektedir. (Fumiss, 1983; Koch ve

Jarvis, 1987; Madonna ve Berkovitz, 1990). Ancak zamanla feminist kuramın ağırlığı, ensest saldırının çerçevelendirilmesinde başka bir bakışın yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, Kardam ve Bademci (2013), Lafleur'un (2009) çalışmasını referans alarak, annelere olan yaklaşımın onları suçlamaktan onları ikincil olarak maruz bırakılanlar olarak görmek yönünde değiştiğinden söz ederek, bu değişimle birlikte daha görünür olan empatik yaklaşımların, anneleri patolojize eden bir bakış açısında, durumu ataerkil toplumlardaki eşitsiz güç ilişkileri gibi yapısal dinamiklerle anlamayı odağına aldıklarını ifade etmektedirler. Jacobs (1990), ailedeki güç ilişkilerine yönelik feminist yaklaşımın, ailenin yapısını, toplumsallaşmayı ve yeniden üretimi belirlemede ekonomik üretim tarzının merkezi olduğunu varsayan materyalist perspektif ile, kişilik gelişimi ve cinsiyet kimliğinin oluşumunun ataerkilliğin odağında olduğunu öne süren sosyopsikanalitik perspektif üzerine temellendirdiğini ileri sürmektedir. Chodorow (1974, s.66) ise, Nesne İlişkileri Kuramı'nın ailenin yapısı bağlamında okunması yönünde getirdiği yorumla, kadınların, ikincil sosyal ve kültürel statüde olmalarına karşın kız çocukları için güven ile birlikte sağlam bir değer ve önem duygusu açısından çok önemli bir konumları olduğunu ileri sürmektedir. Bunun devamı olarak Jacobs (1990), katı bir cinsiyete dayalı rol paylaşımının olduğu ve kadınlara çocuk bakımı sorumluluğunun verildiği patriyarkal ailelerde, ensest saldırının yaşanması durumunda, hem kız çocuğu hem de toplum, duygusal gereksinimleri karşılayamaması ve aileyi korumaması açısından, kadını yetersiz veya sorumluluğunu yerine getirememiş görmektedir. Jacobs, meseleyi feminist bir perspektifle çerçevelendirerek, kadının suçlanmasındaki asıl belirleyicinin onun yetersizlikleri değil, toplumsal yapıların kadına yüklediği tanımlar olduğuna dikkat çekmektedir. Jacobs'a göre Nesne İlişkileri Kuramı'nın öne sürdüğü şekliyle annenin her şeye gücü yettiği yanılsamasının, babanın tahakkümü ve gerçek güç ilişkileri karşısında yok edilmesiyle, çocukta annesine karşı aldatılmış olma ve ihanet edilmiş olma duygusuyla öfkeyi doğurmaktadır. Ensest saldırıda annenin olumsuz anlamda hem toplumsal, hem aile içerisinde hem de ensest saldırıya maruz bırakılan kız çocuğu açısından hedef haline getirilmesi bu şekilde açıklanabilir. Jacobs (1990), ensest saldırıda, annesinin güçsüzlük duygusunu içselleştiren kız çocuğunun güçlenmesi açısından, kız çocuğunun annesine öfke duymasının annesinden ayrılmasına ve böylece bir özne haline gelmesine dikkat çekmektedir. "Öfkeyi anneye odaklamak, kızın duygularını dışa vurmasına olanak tanır. Bu öfke ifade edildikten ve onaylandıktan sonra, mağdurun annenin mağduriyetindeki rolüne dair daha az çarpıtılmış bir algıya ulaşmasına yardımcı olmak için ensest üzerine feminist bir bakış açısı geliştirilebilir. Annenin yönlendirdiği öfke, istismarın yol açtığı yoğun duygularla başa çıkmanın ilk aşamasını temsil eder. Öfkenin uygun şekilde faile odaklandığı daha sonraki aşamanın, kız çocuğunun annenin algılanan rolüne yönelik ilk

tepkisini kabul edip anladığında ortaya çıkması daha olasıdır.” diyen Jacobs, bu nedenle anneyi suçlamanın aslında ensest saldırıya yönelik olumsuz duygulanımının bir sonucu olduğunu ileri sürmekte ve terapötik ortamda onaylanmasını önermektedir. Çocukların ve sonrasında annelerin bu süreçte örselendikleri ortaya çıktığından, sosyal hizmet politika ve uygulamasının anneyi odağına alarak, kendi ayakları üzerinde duracağı olanakları sunmak da dahil, annenin güçlenme sürecine yönelik eksiği tamamlaması gerektiği açıktır.

Babanın fail olmadığı kadınların anlatılarında, babalar, çocuklarını koruyamadıklarını veya kendilerine bir sorumluluk yüklediğini düşündükleri için ensest saldırıyı duymamış olma ya da görmezden gelme örnekleriyle yer almaktadır. Babaların ve ailedeki ağabey gibi diğer erkeklerin tanıklığı konusunda kadınlar, bu tanıkların öfkelenerek şiddet içeren bir tepki göstermelerinden korkarak, kendileri tanıkları yatıştırmak ve onlara destek olmak durumunda kalmaktadırlar. Kardeş, ağabey ve ablalar da genel olarak güçsüz tanıklar olarak hareket etmektedirler ki, bu durumda da “aile birliği” içerisinde tavrı almanın bireyler açısından zorluğu ortaya çıkmaktadır. Bu tablo ataerkil ideolojinin nasıl bir aile ürettiğini ortaya koymakta, bu tabloda dahi, aslında aileyi bir bütün olarak değil, aile üyelerini parçalayarak ele almanın gerekliliği görülmektedir. Sistem tarafından bireyleri koruma görevi ile beslenen aile, aslında bireyleri güçsüzleştiren, erkekleri ayrıcalıklı bir konuma yerleştiren ilişkilerle örülü bir yapıdadır ve bu ayrıcalıklı konum, çocuğun cinsel istismarına kadar uzanmaktadır.

Tanıklık, yalnızca aile içinden değil, cinsiyet rejimi içerisinde de yıkıcı bir görünümde ortaya çıkabilmektedir. Ailenin dışında olanlar, saldırıyı ailenin içine “tıkıştırma” eğilimde olmakla birlikte, dava, ifşa ve diğer başka yollarla saldırının “kamusallaştırılması”na tepki göstermektedirler. Hukuk sürecinin başlatılması bunun en somut örneklerinden olup, her ne kadar ataerkil sistemin kurumu olarak yargı failden yana tavrı koymaya meyilli olsa da, akrabalar bu sürecin önünü tıkayacak bir “fail koruyuculuğu”na başvurumaktadırlar. Bu süreçte kullandıkları yöntemler de, maruz bırakılan kadının eşini arayarak “*Sen nasıl insanların içine çıkacaksın? Kayınbabası bilmem ne yapmıştı da ondan sonra da onunla evlenmiş’ der millet. Bunun işte tecavüz olmadığını bilmez, kimseye anlatamazsınız*” yaklaşımıyla, yine ataerkinin kendilerine sunduğu bilgi ve olanaklar olmaktadır. Bu yaklaşımda da “millet” vurgusu ile birlikte, saldırının “tecavüz olmamasının kabul edilebilirliği” görülmektedir.

Ensest saldırıda maruz bırakılanın ev içerisinde destek bulamayacak olması, ona tek seçenek olarak kamusal hizmetleri bırakmaktadır. Kamu kurumlarında çalışanların yıkıcı tanıklıkları ile karşılaşmak ise, varolan hizmetlerden yararlanamamanın yanında, kadınların ikincil travmatizasyonlarına da neden olmaktadır. Kolluk kuvvetlerinin şikayeti geri çekmesi konusunda kız çocuklarına duygusal baskı yapmaları, okullarda müdür ve öğretmenlerin saldırıyı örtbas etmek üzerinden tanıklıkları, savcının fail ile ortaklık kurması kız çocuğunun karşısına mücadele için örgütlü bir kötülük çıkarmaktadır. Okullarda akranlarla saldırıyı paylaşmak ise, akranın da bu konuda donanımının ve gücünün sınırlı olması nedeniyle sonuçsuz kalmaktadır. Suç ortaklığı, sessiz, denetleyen ve yıkıcı tanıklıkla birlikte, çocuğun mesajlarını anlamamak da bir çeşit güçsüz tanıklık olarak nitelendirilebilmektedir.

Güçsüz ve yıkıcı tanıklığın sınırları, kadınlar tarafından mikro düzeyden makro düzeye genişletilerek, ilişkisel boyuttan, kurumlara, hatta kendilerini desteksiz bırakan sivil toplum örgütlerine, sonuçta da saldırıyı duymak istemeyen topluma ve kadını yok sayan devlet, ülke ve kültüre kadar genişletilmektedir. Böylece ataerkinin örgütlülüğü, yaklaşımlar, politikalar ve kurumlar bağlamında kadınlar tarafından da görülmektedir.

Foucault'a (2007, ss.71-72) göre, iktidarı anlamak, güç ilişkilerini güçlendiren ya da dönüştüren devinimi, güç ilişkilerinin sistemdeki dayanaklarını ve "devlet aygıtlarında, yasanın formüle edilmesinde ve toplumsal hegemonyada gelişen stratejileri" anlamaktan geçmektedir. Ensest saldırı meselesinin sosyo-politik ve toplumsal iktidar yapılarıyla bağlantısını anlamak için bir başka yol da, bu kurumların ve sundukları hizmetlerin yetersiz veya ulaşılmaz olduğunu görmektir. Aslında ensest saldırıya maruz bırakılan kız çocukları açısından değerlendirildiğinde, birçok ensest saldırı vakası, sisteme takılmadan, tamamen dört duvar arasında kalarak, görünmezliğini ve sır olma halini koruduğundan, kurumla temas etmiş olmak da bir ileri aşama olarak değerlendirilebilmektedir. Ülkede zaten ensest saldırıya ilişkin bir istatistiki bilgiye erişmek mümkün olmamakla birlikte, kurumsal hizmetlere dayalı sınırlı istatistiklerin doğrudan ve sorgusuz baz alınması da bu nedenle meselenin bütününe görebilme noktasında yanıltıcı olabilmektedir. Dolayısı ile aslında kurumların, politikaların ve hizmetlerin iyileştirilmesinde, bir mekanizma ile başvuru olmadan maruz bırakılanlara ulaşmanın olanaklı olması ve/veya koruyucu ve önleyici hizmet sunulması büyük önem taşımaktadır.

Hizmet veren kurumlar, dönemin dinamiklerine göre dönüşen, politikaları, hizmetleri ve öznelere ile bütüncül bir şekilde ele alınması gereken yapılardır. Sosyal hizmetin politika ve mevzuatla sıkı bir ilişkisi vardır ancak diğer taraftan da uygulama noktasında hizmet sunucunun becerisi, birikimi ve duruşu süreci şekillendirmede oldukça önemli bir rol oynar. Politikasız sorun çözme mekanizmaları aslında bir anlamda hizmet alanı güçsüzleştirmeye hizmet eder ve hizmetin, hizmeti sunan tarafından manipüle edilmesine olanak tanır. Aynı zamanda politikalar ve uygulamalar hizmet sunanlar açısından politik bir mücadele alanı da açar. Berger (2005) potansiyel gücün, hizmet sunanlar açısından tahakküme karşı bir direniş biçimi olduğundan söz ederek, hizmet sunanın direniş ve aktivizminin, birçok kişinin iyilik halini hayata geçirme aşamasında en güçlü umudu ortaya koyduğundan söz etmektedir. Dominelli (2021, s.58) ise, esas tuttuğu değişimin birçok alanda gerçekleşmesi gerektiğini ileri sürerken kurumsal ve örgütsel değişimi de bunun dışında bırakmamaktadır. İşlemeyen, adil olmayan, haksız politika, mevzuat ve uygulamaların, ifşa edilmesini, ortadan kaldırılmasını ve yerine baskı karşıtı alternatiflerinin koyulmasını gerekli görmektedir. Türkiye’de sosyal hizmette özellikle kurumsal yapılanmada, hizmet modellerinde ve mevzuatta sürekli olarak değişikliklere gidilmektedir. Sosyal hizmetlerin sunulduğu temel Bakanlık olan ASHB’nin adının ve yapısının sürekli olarak değişmesi, temelde Bakanlığın adının aile üzerinden kurulmuş olmasının politikalarına da bu şekilde yansımaları, politikaların kanıta dayalı değil muhafazakar bir bakışla, maneviyat temelli revizyon geçirmesi ile, daha önceki döneme göre hem hizmet sunanlar hem de hizmet alıcılar açısından daha belirsiz ve kısıtlılığı olan bir sistem inşa edilmiştir denebilir. Şenel (2017), o zamanki adıyla ASHB’nin internet sitesini baz alarak kadın ve aileye ilişkin söylemleri irdelediği çalışmasında; kadının aile içerisinde ve anne olarak ele alınması, ulusu aile metaforuyla tanımlaması ve kadına “aileyi ve toplumu geleceğe taşıma” misyonun verilmesiyle milliyetçi ideolojiye vurgu yapması, bağlantılı konuların sosyal yardıma indirgenmesi, kadınların engelliler, gaziler, çocuklar gibi özel gereksinimi olan gruplarla beraber anılması ve bu durumun da aslında kadınların “fıtratındaki” eksikliğe işaret etmesini ortaya koymaktadır. Dönemin Bakanı Ramazanoğlu’nun 8 Mart Dünya Kadın Günü Mesajının metnine yönelik ise, metnin sadece “‘Biz’in ‘makbul’ kadınlarını içerdiği”ni söyleyerek etnisite, cinsel kimlik, sınıf, yaş, ilişki biçimleri açısından çeşitliliği görmezden geldiğini ileri sürmektedir. Büyük oranda aile odaklı hizmetlerle, bunun gerçekleşemediği durumlarda ise kurum bakımını merkeze alan bir politikanın belirlediği hizmet sunumu, koruyucu ve önleyici bir perspektife yalnızca mevzuat bazında, o da sınırlı bir şekilde sahiptir. Hizmetler, öznelere güçlenmesi açısından da verimli bir ortam sunmamakla birlikte, güçsüzleştirici, bağımlı kılan, kadınları aile içerisindeki rolleriyle ele alan, çocukların bakımı konusunda ise kendi sorumluluklarını dahi aileye yükleyen bir yapıdadır.

Dominelli bu açıdan sosyal hizmetteki gelenekçi söylemlere atıfta bulunarak, aile odağını temel alan, yetişkinleri çocuklar üzerinde bir yerde konumlandırıp onların güçlenmesini hedefleyen, aile desteği dışındaki destekleyici ve dayanışmacı bağları yok sayan, böylece de çocukları dezavantajlı konuma sokan yaklaşımı eleştirmektedir (Dominelli, 2021, s.53). Çocuğun cinsel istismarına ilişkin politika ve hizmetlerde, taraf olunan uluslararası sözleşmelerle ilerleme kaydedilmiş olsa da, özellikle ensest saldırı özelinde düşünüldüğünde, bu durum başka önemli birşeye işaret etmektedir. Öncelikli olarak doğrudan ensest saldırıyı konu alan bir politika bulunmamakta, ensest saldırıya ilişkin hizmetler diğer çocuk koruma politikalarının bir tarafına “iliştirilerek” sunulmaktadır. Söz konusu politikalar da güçlenme ve kendini toparlamayı odağına almaktan uzak, daha çok denetleyici ve kontrol edici niteliktedir. Kendini toparlama gücü referansı, hizmetlerde dolaylı olarak nadiren ortaya çıkabilse de, temel anlayış bakım ve barınma olanakları sunma üzerinden şekillenmekte olduğundan, kendini toparlama gücü bireysel bir mesele olmaktan çıkarılarak politikalara yansıtılamamıştır. Çocuk yaştaki ensest saldırılarda, çoğunlukla çocukların korunma altına alınması gerekliliği devletçi ve merkezîyetçi bir politika uygulanmasını büyük oranda zorunlu tutarken, sivil toplumun hizmet sunumundaki ortaklığı gönüllü çalışmalarla ve son zamanlarda dini kuruluşlarla yapılan işbirlikleri ile sınırlanmaktadır. Üstelik cinsel istismardan farklı olarak çözüme ailenin katılamıyor olması, alışıldık sistemin dışına çıkılması gerekliliği noktasında, kurumların “ayarlarını bozmaktadır”. Kurumsal yapının ve örgütlenmenin “yenilik” adı altında sürekli değiştirilmesi, toplumsal bilinç eksikliği, kurumlararası bağlantının, ortak bakışın ve eşgüdümün olmaması ve çalışanların donanımının yetersiz kalması ise, sunulan hizmetin bütünlüğünü zedeleyerek açıklar yaratmaktadır. Sonuç olarak cinsiyet rejiminin güçsüzleştirilen, bağımlı kılan, muhafazakâr, eylem alanını sınırlayan ve baskılayan bir tahakküm pratiğinin sosyal hizmetlere de yansması kaçınılmaz olmaktadır. Sosyal hizmet sunumundan sorumlu birincil kurum olarak aile, makbul çocuklar yetiştirmek yükünü de büyük oranda kendi sırtında taşımaktadır. Bu nedenle, ataerkil düzende tüm kurumlar birbirini koruyup kollarken ve birbirleri üzerinden sistemin devamını garanti altına alırken, aile de saygıdeğer bir kurum olmaktan ve sisteme dair birçok yükü sırtlanıyor olmaktan aldığı güçle dokunulmazlığını pekiştirmektedir. Bu noktada güçlenmeyi odağına alan, toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken, hak temelli ve ayrımcılık karşıtı politikaların geliştirilerek pratiğe yansıtılması, ataerkil düzende taşları yerinden oynatacak ve dört duvar arasına mahkum edilmiş özneleri özgürleştirecek yolu yeniden döşemeye olanak tanıyacaktır.

Araştırma bulguları, yukarıda belirtilen değerlendirmeleri de doğrular niteliktedir. Bir anlatıda, koruyucu aile olarak yengesinin yanında kalmakta iken, açtığı davada savcının değişmesi

nedeniyle kendisine ulaşamıyor olması, çocuk koruma sisteminde kurumlararası koordinasyon eksikliğinin çok somut bir örneği olarak görülmektedir. Süreçlerin yavaş işlemesi, çalışanların sürekli yer değiştirmesi, kurumsal işleyiş ve hizmetlerin ülke siyasetinden etkilenmesi gibi nedenler, öznelerin hizmetleri ve daha geniş anlamda haklarını kullanmalarının önünde birer engeldir. Ensest saldırıya yönelik hizmet sunan, neredeyse tüm kurumlar birçok gereksinimi karşılamak konusunda yetersiz kalmakta iken, hem politikaların uygulanışına hem de hizmet sunanlara karşı güvensizlik mevcuttur. Avukat desteğinden ruh sağlığı desteğine, güvenlik ihtiyacının karşılanmasından sosyal desteğin sağlanmasına geniş yelpazede bir hizmet yetersizliği anlatılarda ifade edilmektedir. Kolluk kuvvetlerine karşı istismara maruz bırakılmış çocuğu taciz edebileceğine dair güvensizlik; kolluk kuvvetlerinin aileye döndürmek için çaba göstermesi; hekimin, 17 yaşında gebe bir kız çocuğuna ses çıkarmazken bakire olmadığı için enseste maruz bırakılmış kadına ters davranması; başka bir hekimin bekaret kontrolü yaparak anneye “*tertemiz*” bilgisini vermesi; bir hekim “*haaa ben bu kıızı biliyorum, bu psikolojik ya*” diyerek fiziksel bir durumu atlarken, diğerinin psikosomatik belirtileri anlayamaması; “*bildirirsek okulumuzun adı kötü olur, kirlenir*” diyen okul müdürünün saldırıya karşı sessiz kalması; daha sonra bu okul müdürüne açılan davanın öncelikle “devlete karşı işlenmiş suç” olarak nitelendirilmesi ve ardından zaman aşımına uğraması; rehber öğretmenin kendisini koruması için öğrencisine “*Ama eğer yapıyorsa da sen sessiz kaldıkça bu devam edecek. Yastığının altına bıçak koy. Ya da yanına sürahi şişe koy. Kır, bağır, çağır ya da çok zorda kalırsan da sapla. Çünkü sessiz kaldığın sürece bu devam edecek.*” önerisini sunması; işyerindekilerin ensest saldırıya maruz bırakılana anlayışsız davranması; savcının, ifadede tecavüz geçmemesine karşın, çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılmış ancak o an iki çocuk sahibi olan kadını bekaret kontrolüne göndermesi; uzun süren ve maruz bırakılanı sürekli örseleyen dava süreçleri ile davaların zaman aşımına uğraması ve ASPB’den arayan meslek elemanının “*İyi de bacım sen bu zamana kadar neden sustun?*” demesi kurumlarla temasta kadınların karşılaştıkları travmatik durumlardandır. Ensest saldırıya maruz bırakılmış birisine nasıl yaklaşılması gerektiğine ve sunulmakta olan hizmetlere dair bilgisizlik özellikle okullarda çalışanları da travmatize ederken, sosyal hizmet kurumlarının kötülenerkek çocuğun evde kalması seçeneğinin tercih edilmesine de neden olmaktadır. Sivil toplum örgütleri de, erişilmez olmak, yeterli kaynaklardan yoksun olmak ve hiyerarşik yapılanmadan nasibini almış olmak açısından eleştirilerin hedefi olmaktadır. Bazı durumlarda ise hizmet olmasına karşın hizmeti harekete geçirmek gerekmektedir.

Sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin yürütülmüş, kapsamlı nadir eleştirel araştırmalardan birisi olarak “Sosyal Hizmetlerde Yanlış Uygulamalar, Etik İhlaller ve Sorunlara İlişkin Bir Araştırma” kapsamında, 18 ilde hizmet sunmakta olan sosyal hizmet uzmanları ile birlikte alanda hak savunuculuğu yapan sivil toplum örgütleri temsilcilerinden oluşan 59 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılarak bir durum analizi gerçekleştirilmiştir (Acar, İçağasıoğlu-Çoban ve Polat, 2017). Araştırmaya göre, gizlilik ilkesinin ihlali kadar çalışanların bu konudaki bilgisizlikleri de enstest saldırıda yatılı kurum bakımında sunulan hizmetlere olumsuz etki etmektedir. Özellikle bakım personeli enstest saldırı sonucunda kuruluşa gelmiş olan çocuğa bakmak ve ona dokunmak istemediklerini, “midelerinin bulandığı”nı ifade ederek aslında gizlilik ilkesinin ihlalinin bir sonucu olmaktan çok, toplumdaki faile yöneltilmesi gereken tepkinin hedef değiştirerek çocuğa yöneltilmesinin bir örneğini sergilemektedirler. Başka bir örnek olarak, bir hanede saptanan enstest saldırı durumunda maruz bırakılan koruma altına alınırken, evdeki diğer çocuklar gözden kaçabilmektedir. Araştırmada ayrıca, hizmet sunanlar enstestin de dahil olduğu travmatik alanlarda çalışırken kurumsal bir süpervizyon desteği almadıklarını, bireysel olanaklarla bu gereksinimlerini karşıladıklarını ve tükenmişlik yaşadıklarını ifade etmektedirler. Araştırmanın bulguları, bir yandan bu alanda çalışanların eğitim ve süpervizyon desteği ihtiyacına dikkat çekerken, diğer yandan da ensteste maruz bırakılanların “devlet koruması” atındayken de aslında ne kadar korunduklarını sorgulamaya neden olabilmektedir.

Sosyal hizmetler içerisinde kurum bakımı, mevzuat ve uygulamada diğer hizmetlere göre daha kurgulanmış, personelin daha çok deneyim sahibi olduğu bir hizmet türüdür. Ancak kurum bakımına ilişkin de, çocukların aileden uzak kalmasının çocuklar açısından iyi olmayacağı ezberi ile hareket eden çalışanlar, çocukları evlerine geri göndermek için çaba harcamaktadırlar. Bununla birlikte, mevzuatın enstest saldırı konusunda yeterli bilgi ve farkındalığa sahip olmayan çalışanlar tarafından yorumlanarak uygulanması da, çocukları yeni travmalara açık hale getirebilmektedir. Koruma altında sosyal hizmet kurumlarından birisinde kalmış bir kadının anlatısı, kurum bakımındayken çocukların aile ile görüşme kararlarının iyi verilmesine işaret etmekte, aynı zamanda verilen kararlarda çocuğun katılımcı olmasının da önemini ortaya koymaktadır. Sosyal hizmet sunucuları enstest saldırı nedeniyle koruma altına alınmış çocukların faillerinin cezaevinde olmayarak çocuklarla görüşme taleplerinin olduğundan, çocuğun fail ile görüştürülmesi noktasında savcılarının ve İl Müdürlüğü’nün baskısı ile karşılaştıklarından, direnmekle sonuç alamayınca çözümü çocuğu başka bir kentteki kuruluşa naklini gerçekleştirmekte bulduklarından söz etmektedirler (Acar, İçağasıoğlu-Çoban ve Polat, 2017). Bu da, daha önce ifade edilmiş olan,

Dominelli'nin (2021, s.58) baskı karşıtı uygulamada uygulayıcıya çizdiği role dair referansını yeniden anımsamak iyi olacaktır.

Kadınlar, yaşantılarından yola çıkarak politikalar ve hizmetlere ilişkin önerilerde de bulunmaktadır. Hizmetlere ilişkin önerilerde Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) ve Adli Görüşme Odaları (AGO) gibi uygulamalar görece yeni uygulanmaya başladığından, görüşülen kadınlar ise yetişkin kadınlar olduğundan, bu hizmetlere denk gelmemişlerdir ve dolayısıyla hizmetleri değerlendirecek bilgiye de sahip değildirler. Hizmetlerin eleştirisi bağlamında, kadını aile içerisine yerleştirmeden, aileyi kadının önünde tutmadan, kadını hakları ile birlikte ele alma; hizmet sunan personelin özellikle ensest saldırı özelinde yeterli donanıma sahip olmasının sağlanması, “*bilimin cinsiyetçiliği*”nden uzak değerlendirmeler yapılabilmesi; faili aklayan yaklaşımın değişmesi; cezasızlık ve iyi hal indiriminin ortadan kaldırılması; okullarda fen bilgisi derslerinin bilgilendirici kısmının genişletilmesi; beden eğitimi derslerinin bedenle barışmayı sağlayıcı şekilde düzenlenmesi; okullarda çalışan kişilerin çocuklara yaklaşımla ilgili tavırlarının değişmesi; şiddete maruz bırakılan kadınlar sığınmaevlerinde birçok şeyden mahrum kalıp güçsüzleşirken failerin serbest bir şekilde dolanmaması ve sistemlerin ataerkil normlar üzerinde ortaklaşmadan hizmet sunumuna olanak tanınması kadınların politika ve hizmetlere dair önerileri arasında yer almaktadır. Bu konuda uluslararası örneklerle ilişkin de Amerika'da sağlanan burslar, Fransa #Meeto hareketi, tazminat ve zaman aşımının kaldırılmasına yönelik düzenlemeler dile getirilmektedir. Kadınlar, savunuculuk çalışmaları yürüterek, yaşamaya etki etmeye dair de inançlarını yitirdiklerinden söz etmektedirler. Oysa politikaların oluşturulması aşamasında, özellikle cinsel istismar konusunda yaşamsal bir deneyim biriktirmiş olarak öznelerin deneyimlerinden yararlanmak çok değerli görülmelidir.

Ensest saldırının, fail ile maruz bırakılanın mekan ortaklığı, tanıkları ve sosyal destek mekanizmalarını da içine katan ilişki dinamikleri, fail ile koparılması zor bağlar, içerisinin daha güvenli olduğu yaygın kanısı ve gidecek yerinin olmaması gibi nedenlerle diğer cinsel istismar türlerinden daha farklı değerlendirilmesi gerekmektedir. Connel (2019, s.183), muhafazakar ideolojinin “toplumun temeli” olarak tanımladığı aileyi, “katmanlı ilişkiler sahnesi” olarak betimlemekte, ekonomik, duygusal, iktidar gibi geniş bir düzlemde yaşanan yoğun ilişkilere dikkat çekmektedir. Aile ensest saldırıda, sırtını kutsallık mitine dayandırarak ve aile içerisindeki tanıkları da kendisine ortak ederek, çocukları mekansal ve destek mekanizmalarına erişim açısından, dört duvar arasına kısırmaktadır. Aile, ensest saldırıda, çocuğun faille zaten aynı evde yaşıyor olması

veya failin eve rahat bir şekilde girip çıkabiliyor olması açısından, kendisini izole etmiş ailelerde ise içerideki ilişkilenemeyi görememe açısından faile rahat hareket edebileceği bir mekan ve ortam sağlamaktadır. Saldırı açıklanmadan önce ailedeki diğerleri tarafından bilinmediğinden, açıkladıktan sonra ise bazı durumlarda yok sayıldığından, fail ile görüşülen ortamlardan uzak kalınmamaktadır. Cinsiyet rejimi, bir yandan sokakta gülen kadın açısından bile sınırlarını aşarak “namusçuluk” oynarken, diğer yandan ataerkil normların hem üreticisi hem de koruyucusu olan aile içerisindeki bu durumda “mahremiyet sınırı”nı aşmamaktadır. Bu gibi durumlarda, çoğu hizmet devlet tarafından aile eliyle sunulduğu için, çocukların varolan hizmet ve kurumlara ulaşmaları olanaklı olmamakta, en rahat ve kolay ulaşabilen kurum olan okulda da çalışanların engelleri ile karşılaşmaktadır. Böylece ev, “etraf duymasın”, “elalem ne der”, “rezil oluruz” söylemleri ile, özel alan olarak kamusal alandan ayrılarak, kendi içerisinde de ensest saldırıyı görmezden gelmekte ve böylece istismarın devamını sağlamaktadır. Çavli-Bozbeyoğlu ve arkadaşları (2010) ensest, cinsel saldırı olmanın ötesinde, ailenin namusu olarak algılandığını, failerin de bu namusu korumak için kendilerini koruyacak ve saldırının gizli kalmasını sağlayacak şekilde istismarı gerçekleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Fraser (1989, s.168), erkek egemen kapitalist toplumlarda, erkekler tarafından yönetilen ve normatif bir ev içi kurumu olan çekirdek ailede, belirli konuların kişiselleştirilerek ya da aileselleştirilerek siyasi olanla bağlantısının kesildiğini, meselelerin özel-ev içi veya kişisel-ailevi meseleler olarak tanımlanarak “depolitize” edildiğini söylemektedir. Fraser’a göre bu depolitize etme eylemi, sıralı ilişkiler ve yorumlama zincirlerini kesmektedir. Acar-Savran da (2002), kamusal ve özel ayrımının, bu alanların “depolitize edilmesi, kamusalıktan arındırılması, aleniyetten, tartışılabilirlikten mahrum edilmesi”ne neden olarak toplumun gündeminden uzaklaştırıldığını öne sürmektedir. Ensest saldırıda, çocuğun izolasyonu ve eve kapatılması da bu depolitizasyonun hem bir sonucu hem de yeniden üretimi olmaktadır denebilir.

Ensest saldırıda fail hem saldırının anlamlandırılmasında hem de müdahalede önemli bir özne olarak ortaya çıkmaktadır. Cinsiyet rejiminde politikalarda, yasalarda, hizmetlerde ve siyasette korunduğu gibi, çok eskiden bu yana bilimde de kendisine aklanma ve haklılık alanları bulmaktadır. Ensest saldırının yalnızca Freud’un Psikoseksüel Gelişim Kuramı’na indirgenmemesi gerekli olsa da, psikanaliz ve Freud’un doğrudan akla gelmesi de şaşırtıcı olmamaktadır. Her ne kadar Freud’un yaklaşımının odağındaki Ödipal kompleks ve cinsel ilişki ve fanteziler, toplumsal olana işaret eden üstben ile ele alınsa da, üstben ataerkil, dinsel ve ahlaki olanı temsil ettiğinden, Freud tarafındaki psikanaliz, ataerkil düzenin işine yarayacak veriler sağlamakta, feminizm için

bilgi üretme yolu ise tıkanmaktadır. Evrim kuramının bilgisi, bu aşamada ensest saldırıya karşı dayanak noktaları geliştirmiş olsa da, toplumsal boyutunu kapsamamasıyla bir yere kadar feminist bilgiye destek sağlayabilmiştir. Durum cinsiyet rejimi bağlantılı okunduğunda, asıl meselenin failin çocuğun ve/veya kız çocuğunun bedeni üzerinde söz sahibi olma hakkını kendinde görmesi ve gücünü bu beden üzerinden gösterme çabası olduğu açıktır. Bu serbestlik ve hak görmede, toplumsal yapının ve siyasi iradenin faili destekleyici etkisini de görmek gerekmektedir. Ensest saldırının sonraki süreçlerinde, maruz bırakılanın beden ve ruhsal olarak hasar görmemiş olduğuna dair rapor isteme, rıza arama ve hatta rıza olmasını zorlama, fail ile maruz bırakılanı evlendirme, bekareti bir ahlaki sınır olarak belirleme ve kutsal aileyi koruyup kollama gibi aileye ve cinsiyet rejimine dayalı araçlar oldukça işlevsel kullanılmaktadır.

Araştırmaya katılanlar, alanyazın bilgisiyle örtüşür şekilde, failin belirli bir kimliği, özelliği ve prototipi olmadığına işaret ederken, failin aile içerisinde sevilen ve saygın birisi olmasının kendileri açısından olumsuz, fail açısından ise avantajlı etkisinden söz etmektedirler. Çolak (2022) çalışmasında aralarında yaş farkı olan kardeşlerde ensest saldırının daha sık görüldüğüne işaret etmektedir. Yaş farkının olması, öznelere açısından istismara maruz bırakılma açısından olumsuz yorumlanırken, fail de yaş hiyerarşisini kullanarak sevgi, vicdan, şart koşma-pazarlık, ödül ve tehdit stratejilerini daha kolay kullanabilmektedir. Tehditlerde, maruz bırakılana karşı kullanılan en etkili silah ise “sana inanmazlar” olmaktadır. Ödül ve tehdidin failer tarafından yaygın olarak kullanılması Çavlin-Bozbeyoğlu ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında da bulgular arasındadır. Faillerin çoklu istismar durumu çok fazla dile getirilmekte iken, bazı durumlarda çoklu istismar dahi failin aklanmasının önüne geçememektedir. Karataş ve arkadaşlarının (2020) çalışması, ebeveynlerin %81,2’sinin çocuklarına yönelik cinsel istismar durumunda çocuklarını koruyucu ve destekleyici bir tutum sergilediklerini gösterirken ensest saldırıda durum değişmektedir. Failin yakınlık derecesi arttıkça, failin dışlanması aile dışında çok dikkat çekeceğinden ya da özellikle ekonomik olarak kurulmuş düzeni bozmanın güç olması, faili “gözden çıkarılması zor saldırgan” haline getirmektedir. Bu durum yalnızca maruz bırakılan değil, tanıklar açısından da, ama en çok babanın fail olduğu durumlarda anne açısından, zorlu bir durum ortaya koymaktadır. Kardam ve Bademci (2013) araştırmalarında, ağabey veya erkek kardeşin fail olduğu durumlarda, sadece anneler değil, diğer aile üyelerinin de, ailenin adını korumayı maruz bırakılanın zarar görmesinin önünde tutarak, herhangi bir resmi işlem başlatılmaması yönünde hareket ettiklerini ve saldırıyı gizleme eğilimlerinin olduğunu söylemektedir. Ancak bu çalışmada ağabeyin fail olması halinde, aynı korumacı yaklaşımın olmadığı ifade edilmiştir. Bu eğilim, faille bağı koparmada ekonomik

unsurların gücüne işaret etmektedir denebilir. Bu konuya ilişkin olarak Smith'in (2008, ss.46-47), kimliğin güce odaklı inşasına dair öne sürdükleri açıklayıcı olmaktadır. Smith, feminizmin ürettiği savları dayanak alıp, sistematik baskı ve ataerkinin tarihsel sürecinin bir ürünü olarak, kadınlarda uyumun aslında bir zorlamanın sonucu olduğuna değinmekte ve “suç ortaklığı”nın ise cinsiyet sisteminin eşitsiz ilişkilerinin olağanlaştırılarak, varolan sistemin halihazırdaki bir parçası olduğunun empoze edilmesiyle sağlandığını ifade etmektedir. Anneler de, ailenin devamını ve bunda özellikle de ekonomik gücüyle önemli bir özne olarak gördüğü babayı, fail olmasına karşın savunmakta ve kendi güçsüz tanıklığını, failin gücü ile pekiştirmektedir. Saldırıya maruz bırakılan çocukların faili daha kabul edilebilir görünürken, annelere karşı olumsuz tavırlarına ilişkin olarak ise Herman'ın (2021, s.134) saptamaları oldukça açıklayıcı görünmektedir:

“Anne ve babasına inancını korumak için umutsuz çabaları içinde çocuk kurban, en azından bir ebeveynin ileri derecede idealleştirilmiş imgesini geliştirir. Bazen çocuk suçlu olmayan ebeveynle bir bağı korumaya çabalar. Kendi değersizliğine atfederek, koruma başarısızlığını mazur görür ya da rasyonalize eder. Daha yaygın olarak çocuk, istismarcı ebeveyni idealleştirir ve tüm öfkesini suçlu olmayan ebeveyne yöneltir. Kayıtsız olarak algıladığı kabahatsiz ebeveyninden çok, ona sapık bir ilgi gösteren istismarcıya gerçekten daha kuvvetli bağlılık hissedebilir. İstismarcı kendi paranoid ve büyüklenceci inanç sisteminde çocuk kurbanın ve diğer aile üyelerinin beynini yıkayarak bu idealleştirmeyi besleyebilir.” (Herman, 2021, s.134)

Herman'ın bu açıklamasına farklı bir bakış olarak Jacobs (1990), istismara maruz bırakılan kız çocuğunun anne, baba ve kendisinin oluşturduğu üçgendeki taraflılığına ve hayatta kalma stratejisine dair durumunu ataerkil sistem üzerinden anlatmaktadır. Jacobs, kız çocuğunun hem aile içi hem de aile dışı güç ilişkilerine dair geliştirdiği farkındalıkla, babayı istismarın faili olmakla beraber aynı zamanda güç ve bağımsızlığı temsil eden özne olarak, anneyi ise çaresizlik ve etkisizlikle bağdaştırarak algısında kodladığını söylemektedir. Bu nedenle, güçlü olan fail ile özdeşleşerek ona karşı sempati ve bağışlama hissi duyan kız çocuğu, özdeşleşme nesnesi olarak babaya kayarak gerçek gücün yansıması şeklinde kendisini de güçlendirmektedir. Jacobs'a göre kız çocuğu için bir hayatta kalma stratejisi sunan bu durum, aynı zamanda çocuğu annesi ve cinsiyet kimliği ile çatışmalı bir ilişkiye zorlamaktadır. Diğer yandan, babası tarafından maruz bırakıldığı istismar nedeniyle de cinsel bir nesne olarak annesiyle özdeşleşmekte, değersizleştirilmiş dişil imgeyle olan bu ilişkiden ayrılmak için annesini reddetmektedir. Maruz bırakılanın, failden yana olabilen tavrına, araştırma bulgularından toplumsal olarak failin patolojize edilmesi veya “zavallı, acınacak durumda” gösterilmesi de açıklama getirmektedir. Fail, özneler tarafından koruyucu taraflarının da olması, çocukluğunda istismara maruz bırakılmış olması gibi nedenlerle anlayışla

karşılanmaktadır, ki çocuklukta yaşanan istismarın yetişkinlikte özneleri fail yapabileceği, özellikle bunun erkekler için daha olası olduğu, alanyazının da işaret ettiği bir durumdur (Plummer ve Cossins, 2018; Dhawan ve Marshall, 1996). 47 araştırmanın analiz edilmesine yönelik gerçekleştirilen bir liteartür taramasında; çocukluğunda cinsel istismara maruz bırakılmış kadınlarda bir istismar döngüsünün varlığına dair hiçbir kanıt bulunamamışsa da, erkeklerde bu durumun varlığını destekleyen kanıtlar olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmada, 12 yaş ve sonrasında maruz bırakılmış olmak, sürekli ve ciddi bir istismara maruz bırakılmak ve baba gibi herhangi bir bağ geliştirilmiş birisi tarafından istismara maruz bırakılmak üzere dört faktörün erkekleri fail olmaya yatkın hale getirebileceğinden söz edilirken, bu faktörlerin kesişim noktası, fail açısından güç ve maruz bırakılan açısından güçsüzlüğü temsil etmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Plummer ve Cossins, 2018). Herman da (2021, s.131), maruz bırakılanların, yalnızca cinsel saldırı ve şiddetin değil diğer başka olumsuzlukların faili haline getirildiklerinin, özneler tarafından sürekli olarak anlatıldığını söylemektedir. Tüm bu süreçler sonuç olarak kadınların ve tanıkların istismarı anlamlandırması ve istismara karşı çıkmalarında birer vicdani sorumluluk olarak onlara engel olmakta, aynı zamanda da konunun güç ilişkisine dayandığını görmelerinin önünü kapatmaktadır.

Kadınlar, istismara karşı koyma aşamasında çocuk yaşta oldukları süreçte, donanım ve olanak yetersizliklerinden de kaynaklı olarak etkili mücadele yöntemleri seçememektedirler. Daha anlık çözüm yöntemleri olarak uyumamak, kapıyı kilitlemek, ışığı açık bırakmak, ev içerisinde faille yalnız kalmamak gibi yöntemleri kullanmaktadırlar. Bunların yanında, kadınların evden çıkma yöntemi olarak sistemin de onayladığı bir seçenek olarak evlenmeyi seçebildikleri de görülmekte olup, kadınlar arasında erken yaşta evlenen varken, çocuk yaşta evlilik yapmış bir kadın bulunmaktadır.

Genel olarak güven, özel olarak ise kimin veya hangi mekanın güvenli olduğu toplumsal bir inşa haline işaret etmektedir. Güven, yaşamın anne karnında başlamasından itibaren, temel dayanaklardan birisidir ve özellikle psikolojide bağlanma kuramları ile güven temel odak noktası yapılarak, güvenin kimliğin oluşmasındaki başat rolü vurgulanmaktadır. Birincil bağlanmada travma sonucu bir örülenme yaşayan öznelere kişiler arası ilişkiler, benlik saygısı, kimlik, genel olarak güven ve kendine güven, bilişsel durumlar ve duygu yönetimi gibi alanlarda zorluklar yaşadıkları bilinmektedir (James, 1994 akt. Lee, 2001, s.143). Toplumsal olarak aile, yaşamın her döneminde, ancak en çok da “savunmasızlık ve korunma gereksinimi olması” bağlamında

çocuklukta, güvenli bir mekan ve güvenli ilişkileri içeren bir yapı olarak kodlanmaktadır. Başka bir deyişle, dışarıyı tehlikeli gösterilerek güven anlayışı evin içiyle sınırlandırılmaktadır. Üstelik, güvensiz olarak inşa edilmiş olan “dışarıdan” gelecek tehlikelere karşı koruyucu olması yönüyle de aile ve/veya ev, kız çocuklarının ve kadınların yaşamlarını sürdürmeleri için en tekin ortam olarak betimlenmektedir. Alanyazın, ensest saldırının çocuklarda güvenlik algısını zedelediğine yönelik bilgi sağlamaktadır (Cole ve Putnam, 1992). Bu zedelenme, sistem tarafından ailenin ve dolayısı ile evin içerisinde güvenli, dışarının ise güvensiz olduğu ezberiyle, çocuktaki güvenlik algısını daha da bozguna uğratmakta ve çocuğun saldırıyı anlamlandırarak nasıl mücadele edeceğini belirlemesine engel olmaktadır. Ensest saldırıda güvenin ve güvenli bağların yıkılmasından söz ederken “korku ve endişe”ye de değinmek, güvensiz bir yapının ürettiği korkunun, hiyerarşik ilişkileneş biçimleriyle, otoriteyle ve tahakkümle bağının da altını çizmek gerekmektedir. Korkunun güce karşı kişiyi hareketsiz ve dolayısıyla güçsüz bırakıcı bir etkisi vardır. Bu etki, bugüne olduğu gibi geleceğe de uzanarak, öznelde ilerleme, mücadele etme, direnme ve güçsüzleştirilen sarmaldan çıkmanın yollarını tıkamaktadır. Ensest saldırı özelinde de düşünülecek olursa, fail eylemsel olarak ve fiziken maruz bırakılanın yanında olmasa da, korkusu ve onun yarattığı güvensizlik duygusu ile maruz bırakılan açısından hep canlı kalabilmektedir. Korku olağan durumlarda güven duyulan kişiye yönelmeye işaret ederken, ensest saldırıda, hem korkunun ve güvensizliğin, hem de sevginin ve bağlanmanın nesnesi olan faille karmaşık bir ilişkileneş, çocuğun çözmesini zorlaştıracak bir durum ortaya koymaktadır. Bu güvensizlik, maruz bırakılanın eylemlilik alanını daraltıp onu güçsüzleştirirken (DiVitto, 1998), failin alanını genişletip onu cesaretlendirmesiyle, tahakküm ilişkisini de pekiştirmektedir. Ev içerisinde herhangi bir şiddete maruz bırakılanların, evin dışında en iyi olasılıkla bir sığınmavine veya başka kurumlara kapatılmaları politikası ise, kadınları veya çocukları, başka bir güvenlik anlayışı olarak yine “kapatılma” biçimine maruz bırakmaktadır. Ancak güvensizlik duygusunun ve korkunun her zaman kişiyi hareketsiz bıraktığını da söylememek gerekir ki anlatılarda da korku karanlık ve ışık metaforlarıyla ortaya çıkmaktadır. Bilen ve eyleyen özne olarak kadınlar, bazen güvensizlik ve korkuyu, kendilerini korumaya yönelik bir mekanizma oluşturmada, dolayısıyla kaçma, mücadele etme ve direnmede itici güç olarak da yapılandırabilmektedirler. Ensest saldırıda öznelde tehdit algılayışı zayıflayabildiği gibi (Lawson ve Sullivan, 2020), aynı zamanda hassaslaşabildiğinden (Pearlman ve Courtois, 2005 akt. Lawson ve Sullivan, 2020), bu durum öznelde uyum ya da kaçınma ve harekete geçme gibi iki taraflı bir eylemliliği ortaya çıkarabilmektedir. Eylemlilikte ise, yine maruz bırakılanın mücadele olanaklarını artıracak ve onun güçlenmesini sağlayacak destek mekanizmaları ve destek ilişkileri önemli olmaktadır. Tüm bunların keşfi ise, kadınların kendi güvenli dünyalarının da keşfi anlamına

gelmektedir ki, kadınlar bu şekilde korkularından arınarak özgürleşme yolunun taşlarını kendileri örmektedirler. Güvensiz dünyada kendini koruma stratejileri erkeksi giyinme ve davranma, dışarıya karşı sert ve güçlü görünme, faille evde kalmama, uyumama, ışığı açık bırakma, mal-mülk sahibi olarak kendini güvence altına alma ve üniversite sınavında başka bir kentteki üniversiteye gitme gibi geniş bir yelpazeye işaret etmektedir. Korkular istismara maruz bırakılan süreçle bağlantılı olabildiği gibi; çocukların kaçırılacağını düşünmek, hayatın başka alanlarında da haksızlık ve adaletsizliklerin olduğuna inanmak ve istismarın duyulması ile ailede bir felakete neden olmak gibi uzun süreye yayılan bir etkiye sahip olabilmektedir. Kadınların yaşadıkları korkular, failin istismar edebilme olasılığını düşünerek başkaları açısından da koruyucu ve önleyici bir eyleme bürünebilmektedir ve özellikle çocuklarını yetiştirme biçimlerini şekillendirmektedir. Ancak eğitimlerde halen çocuklara “yabancı”dan kendilerini korumanın öğretildiği görülmekte ve bu durum da kadınların içselleştirdiği bazı toplumsal normları, kendileri aksini yaşasalar da, değiştirmenin kolay olmadığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak ensest saldırının yaşandığı aile içindeki çocuk için güven zedelenmiştir, bedensel ve duygusal sınır ihlalleri ve sömürü vardır, kopmuş, eşitsiz ve hiyerarşik ilişkiler söz konusudur ve bu durum ilerleyen zamana da taşınabilmektedir.

Çocuklukta maruz bırakılan cinsel istismar, öznelerin yaşlarından ötürü duygu durumlarını dile getirme yeterliliğine sahip olamamalarından kaynaklı sessiz kalmaktadır (Newsom ve Myers-Bowman, 2017). Bunun yanı sıra, ensest saldırının sessiz kalması, öznenin konuşamaması, çevredekilerin özneyi engellemesi, failin engellemesi ve çevrenin duymak istememesi olarak dört bağlamda gerçekleşmektedir. Foucault (2007, s.78) “suskunluk ve giz iktidarı korur, onun koyduğu yasakları sabitleştirir, ama aynı zamanda onun çatışmalarını yumuşatır ve az ya da çok karanlık hoşgörülere yer açar.” diyerek, ensest saldırının susturulması ve örtük kalması konusunda iktidarın kendisini koruma erimini açıklamaktadır. Neyin dile getirilip neyin saklanacağı konusunda toplumsal normların etkisi gözden kaçırılmamakla birlikte, aslında kendini açmayan özneler de pasif özneler olmamaktadır. Çünkü özneler, susturulmuş olmaya karşı tepkili ve dirençlidirler, aynı zamanda uygun koşullar yaratıldığında bir şekilde kendilerini açmaktadırlar. Araştırma, kadınların ensest saldırıyı söylemelerinin önündeki en büyük etkenlerden birisinin failin tavırları olduğunu göstermektedir. Bu tavırlar zaman zaman tehdit içerirken bazen de saklanıp gizlenmesi gerektiği mesajının fail tarafından verilmesi, maruz bırakılarda sessizliğe neden olmaktadır. Bir yandan da söylediğinde kendisine inanılmayacağını veya suçlanacağını düşünmesi de, kendini açmanın yolunu tıkamaktadır, ki özellikle bu durum çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda bir mit olarak

bilinmekte ve öznelere engelleyici olmaktadır (DeMarni Cromer ve Goldsmith, 2010). Sessizlik, maruz bırakılanın utanç ve suçluluk duygularından kurtularak cesaret kazanması ile bozulmaktadır (Johnson, 2006; Pettersen, 2013). Maruz bırakılan ayrıca ailenin kendisini suçlaması, üzülmeleri, faile zarar vermesi ve yeni kurulan ailenin enstest saldırının ortaya çıkması ile parçalanması açısından kaygılar taşıyarak aileyi koruma sorumluluğunu üstlenmekte ve aile bireylerine zarar vermekten kaçındıkları için kendilerini açmaktan da geri durabilmektedirler. Maruz bırakılan kadar duyacak olanların da belirli bir hazırlığının olması gerekliliği ise başka bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır. Tanıkların sessizliği, üzülmeleri, rahatsız olmaları, duymayı tercih etmediklerini belli etmeleri de enstest saldırının üzerindeki örtünün kalkmasını engellemektedir. Kadınlar, bir tabu olarak görülen cinsellik ve enstest saldırıya dair yaşantılarını, “ailenin bir parçası olmaya devam etmek ve yalnız kalmamak” için, çocuk olmaktan kaynaklı mevcut donanımları ile saldırıyı anlatmaya güçleri yetmediği için kendilerine saklamakta, bununla bağlantılı olarak dayanışma olanaklarından da yoksun kalmaktadırlar.

Saldırının anlamlandırılması ve belirli bir çerçeveye oturtulması, saldırı ile mücadelenin birçok alanında öncelikli, yönlendiren ve yolunu aşan bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Gül ve arkadaşları (2020), araştırmalarında enstest saldırıya maruz bırakılmış kadınların ilk başta ne yaşadıklarını anlamlandıramadıklarını göstermektedir. İstismarın sıklığı/yoğunluğu, sürekliliği, niteliği, failin özellikleri, çok faillilik, başka bir istismarın varlığı, aile dinamikleri, ailenin tutumu ve değerleri istismarı çerçevelendirmenin önündeki yine istismara dayalı engeller olmaktadır. Bunlarla birlikte, enstest ve cinselliğin zaten aile içerisinde konuşulmayan konular olması, kadın ve erkeğin bedenine ve cinselliğe dair bilgi sahibi olmamak, kadınların aldıkları derslerin bu bilgiye sahip olmalarına olanak tanımaması ve cinselliğin esprilerle dile geliyor olması, anlatılarda “sağlıksız bir bilgilenme biçimi” olarak tanımlanmaktadır. Fail ile maruz bırakılanın yaşlarının yakın olması, hem maruz bırakılan hem de tanıklar açısından anlamayı zorlaştırırken, failin istismarda “ileri gitmesi” anlamlandırma açısından olumlu bir etkiye sahiptir. Anlamlandırmada, öznelere kendilerini durumunun daha kötü olduğunu düşündükleri başkaları ile karşılaştırması izlenen bir strateji iken, bu durum kişinin kendisini koruması açısından olumlu, saldırıyı anlamlandırmak açısından ise olumsuz sonuçlara neden olmaktadır.

Enstest saldırı bir başka yönüyle de beden sınırının ihlalidir ve bu nedenle öznelere fiziksel olarak kendilerini metalaştırarak bedenlerinden uzaklaştıkları gibi, kullanılmış, tehdit edilmiş ve nesnelleştirilmiş olarak bedenlerine sahip çıkmazlar, alanını tanımlamazlar, onu koruyabileceğini

hissetmezler veya ondan zevk almazlar (Talmadge ve Wallace, 1991). Ensest saldırıya maruz bırakılanlar, beden, bellek, sosyal ilişkiler ve hepsini çevreleyen sistem bir bütün olarak ele alınmadıkça, ensest saldırıya ilişkin tam bir kavrayışı yakalamak mümkün olmamaktadır. Bedendeki bellek, ensest saldırıda bazı durumlarda öznelerin zihinsel belleğinden ve toplumsal bellekten daha güçlü olabilmektedir. Bu gibi durumlarda, beden tuttuğu kayıtlarla zihnin bastırıldığını ortaya çıkarıyor olsa da fiziksel olana odaklanıp orada kalmak, psikosomatik işaretleri değersiz görme eğilimi ile, arkasında yatanı kaçırmaya neden olabilmektedir. Tuncay (2016), sosyal hizmet müdahalesine yönelik gerçekleştirdiği derleme çalışmada, belirli gruplarda, ki bu gruplar içerisinde enseste maruz bırakılanları da saymaktadır, katılımcı bulmanın güçlüğüne dikkat çekerek, “damgalanma kaygısı”nı bunun nedeni olarak ileri sürmektedir. Tuncay, bu nedenle, “genelleştirilmiş bilgi üretme”nin böylesi konularda araştırmacı tarafından hedeflenmeyerek araştırma deseninin oluşturulmasını önermektedir. Tam da bu genelleştirilmiş bilgi üretme ve belirli özelliklerdeki öznelere damgalanması riski, ensest saldırıda, ruh sağlığı sisteminin, fiziksel belirtileri psikosomatik etiketiyle gözden kaçırarak saldırıyı yaşayanı patolojize etmesi olarak ortaya çıkabilmektedir. Oysa baskı karşıtı uygulama, öznelere patolojik olarak tanımlamaktansa, onların karar verme ve seçim yapmalarına olanak tanıyarak, güçlü yönlerine odaklanmayı gerektirmektedir (Dominelli, 2021, s.44). Anderson (1997) patolojiden, olumlu yönlere odaklanmanın çocuklarla çalışmanın yaratıcı yollarını açacağını söylemektedir. Bu nedenle, fiziksel belirtilere dair her iki yönde bir sorgulama her zaman gerekmektedir. Bedene dair anlatıların bazı kadınlarda daha fazla olmasını kadınların bedeni ile olan ilişkilerine bağlamak olasıdır. Kadınlar bu yolla bastırılmış veya üzeri örtülmüş yaşantılara dair bedenlerinden aldıkları ipuçları ile hareket edebilmektedirler. Unutmak, bastırmak belirli durumlarda maruz bırakılan açısından koruyucu olsa da, failin ve faili koruyan yapıların yararına hizmet ettiği de bir gerçektir.

Düz yürüyememe, denge sorunu, regl ağrıları, bayılmalar, iğrenme, mide bulantısı, saç derisinde ve yüzde döküntüler ve vazovagal senkop kadınların araştırmada ifade ettikleri bedensel tepkilerdir; yani yoğun çatışma durumundaki konversiyon tepkileridir. Bedenle kurulan ilişkide ortaya çıkan bir başka durum ise, tahakküm ve baskının da bir sonucu olarak bedenle metalaştırılmasına karşı çıkarken, bunun bedenle küsmeye, fiziksel olarak beğeni sağlayacak eylemlerden uzak durma olarak sonuçlanmasıdır. Kadınlar bir direniş biçimi de olarak saçlarını kesmekte ve etraf tarafından beğenilmeyi reddetmektedirler. Bedenle ilişki kurmamak kadınlarda ilk zamanlarda gözden kaçtığı için sonradan bazı fiziksel hastalıkların yaşanmasına neden olmaktadır. Beden cinselliğin aktif olarak eyleme dökülmesi ve hazzın yaşanmasında da kilit bir role sahipken, bedenle istismar ile

özdeşleştirilmesi kadınlarda bu alanlarda örülenmeleri beraberinde getirmektedir (Pettersen, 2013). Zevk aldıkları için kızgınlık, utanma, korku ve suçluluk hissetmektedirler. Ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınlar, cinselliği özellikle utanma ile birlikte yaşayabilmekte ve bazen de cinsellik öznelerin kendilerine zarar verme biçimi olabilmektedir (Pettersen, 2013). Çocukluk dönemine dair anlatılarda ise, çocukların herhangi bir cinsel eyleminin yok sayılması görünür olmaktadır. Ataerkil normlar, muhafazakar ideoloji ile birlikte, kadının cinselliği üzerinde baskı ve kontrol kurarak kadının kendisini cinselliği olan ve zevk alabilen bir özne olarak görmesini engellemekte, cinselliğe ilişkin bilgilerin çocuklar ve kadınlar tarafından dolaylı yollarla öğrenilmesine neden olmaktadır.

Borg ve arkadaşları (2018), cinsel istismarın, çocuklarda, özellikle bir şekilde kendilerini özel hissetmelerine neden olduğunda ya da bir şekilde bedenleri bir tepki verdiğiğinde, utanç, kendini suçlama ve küçük düşme duygularına neden olduğunu ifade etmektedirler. Ensest saldırıda zevk alma durumunun belki feminist psikodinamik yaklaşım gibi diğer yaklaşımlarla irdelenmesi, daha anlaşılır sonuçlar verebilecektir. Ancak öznel perspektifimle bu olguyu şu şekilde çözümlediğimi ifade edebilirim. Ensest saldırıda zevk almada, çocuk olmaktan kaynaklı baskıcı normlardan biraz olsun uzak kalabilme söz konusu olabilirken, diğer yandan da alınan zevk bedensel/fiziksel olmakla sınırlıdır ve aslında öznenin kendi isteği dışında uyarılmış olması söz konusudur. Dolayısıyla normatif heteroseksüel ilişki ile ayrımının bu durum gözetilerek yapılması gerekmektedir. Buna ek olarak, acı ile zevkin birbirini tetiklemesi ile cinsel mazoşizm yaşandığını söylemek mümkün olabilir. Maruz bırakılan ise kendisini bu şekilde ensest saldırının üzerine yüklediği yükten kurtarıyor ve rahatlıyor olabilir. Bir diğer açıklama ise, alınan zevkin, maruz bırakılanın ilgi ve sevgi görmesinin, onaylandığını hissetmesinin hoşuna gitmesi yönünde olabilir. Ancak, ensest saldırıda zevk alan kız çocuğu, ensest saldırının sonraki olumsuz etkilerinden muaf değildir. Ayrıca, kadınları sessizleştiren, kontrol eden ve baskılayan ataerkil sistemde, ahlaki bir panikle, ensest saldırıdan ötürü üstlenmiş olduğu utanç ve suçluluk duygusunu, zevk almakla ikiye katlama olasılığı da mevcuttur. Bu açıklamaların her birinin ortaklaştığı payda ise, zaten ensest saldırının bir cinsel ilişkilene ve eylemlilikten uzak bir cinsel şiddet biçimi olmasıdır.

Ensest saldırının, çocuk yaşta, birçok donanımdan yoksunken ve diğer güçlenme gerektiren durumlarla beraber gerçekleşmesi, maruz bırakılan açısından birçok mücadele alanı açmaktadır. Güçsüzleştiren çocuk yetiştirme biçimleri, rehberlikten yoksun ebeveynlik ve yıkıcı tanıklıklar, çocuğun güçlenmesinin önünde engel olarak belirlemektedir. Maruz bırakılanın aile içerisinde

ilişkileri destekleyici olmayabilirken, yetiştiriliş biçimi aile dışındaki destek mekanizmalarına dair bir kavrayış geliştirecek bilgiyi de öznelere vermemektedir. Özneler, saldırıyı kimseyle paylaşmadıkça, sosyal destek mekanizmalarından ve dayanışmacı ilişkilerden de uzak kalmaktadırlar. Dolayısıyla kesintiye uğrayan çocuklukta eksik kalanlar yetişkinlikte öznelerin kendisi tarafından tamamlanmaya çalışılmaktadır. Ekonomik olarak bağımlı olmak, kalacak yerinin olmaması, toplumsal olarak empoze edilen suçluluk ve utanma duyguları ile beraberinde gelen değersizlik maruz bırakılanın mücadele alanını daraltırken, bir anlamda failin de elini güçlendirmektedir. Görüşülen kadınların çoğunun, sonraki yaşlarına da yayılarak çözüm bekleyen çoklu travma durumu ile karşı karşıya oldukları anlaşılmaktadır. Çoklu travma durumları enstest saldırı dışında da fiziksel, psikolojik ve/veya cinsel istismara maruz bırakılmış olma, birincil ebeveyn bakımından, sevgi ve şefkatinden yoksun olma, çocuklukta kardeş kaybı, tarihsel travmalar ve ihanet travmasıdır. Travmanın özneler üzerindeki etkileri “yaygın toplumsal cinsiyet klişeleri” ile aynı doğrultuda seyretmektedir; yani istismarsa maruz bırakılan kadınlar kendilerine zarar verirken ya da başka travmalara da açık hale gelirken, erkeklerde bu durum başkalarına daha fazla saldırmak olarak ortaya çıkmaktadır (Schowalter, 1987 akt. Herman, 2021, s.143).

Tarihsel travmayı ele almak, feminist araştırmanın kimlikten bağımsız olmaması ve bu ayrıntıları görünür kılmayı araştırmacıya bir sorumluluk olarak yüklemesinden ötürü de gerekmektedir. Tarihsel travmalarda, yaşanan olumsuzlukları kabullenme, susma, idare etme, alttan alma, geçici görme, her koşulda ailenin sürekliliğini önceleme ve özellikle kadınlar açısından başkalarının iyilik hali için kendilerini aşacak bir çaba göstermelerinin beklenmesi, ailede daha önce başvurulmuş, aynı zamanda da toplumsal kabulü olan baş etme stratejilerini kopyalama ve nesiller arası aktarımı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Anlatılarda, tarihsel travmalar, ailenin yaşadığı yerdeki tecrit üzerinden de, dışarıyla bağının olmaması ve dolayısı ile içeride yaşananın gizli kalması açısından enstest saldırı ile bağlantılanmaktadır. İhanet travması ise, enstest saldırıda, kanbağı, güven bağı, bakım bağı, mekan bağı gibi bağlar üzerinden bir örselenme söz konusu olduğundan bağlanma temelli bir travma olarak kaçınılmaz görünmekte ve anlatılarda “*sevgi ve nefretin birbirine karıştığı saçmasapan bir çocukluk*” sözleriyle çocukluğa vurduğu damga ile ifade edilmektedir. Fail kimi durumlarda çocuklardaki bu eğilimi kullanmakta, kendisine zarar verme algısı yaratmakta ya da enstest saldırının ortaya çıkması ile kaybettiği gücünü mağduriyet algısı yaratarak kendi lehine değiştirme çabasına girmektedir. İhanet travması, enstest saldırının aslında “failin sevme biçimi” olduğu şeklinde bir hayatta kalma stratejisi olarak kadınlar tarafından kullanılmaya çalışılsa da, bu örtünün altında çok uzun süre tutulamamaktadır.

Çocukluktaki ensest saldırıda kendini toparlama gücüne engel olan kişi, mekanizma ve etmenler, aslında ensest saldırı açısından güvenliği tehlikeye sokan ve zorlaştırıcı unsurlar ve tehditler olarak bu şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu faktörlerin ortaya konarak özellikle sosyal hizmet alanındaki koruyucu ve önleyici çalışmalara ışık tutması önemli görülmektedir. Bu ana temanın adına atıfla, “toplumsal ve öznel prangalarla mücadelede”, kamusal alan ve özel alan etkileşimini gözetmek, öznel prangaları tahakküme dayalı, eşitsiz, ayrımcı toplumsal yapılarla olan bağlantısı üzerinden ele almak ve bunlara ek olarak da öznelin güçlenmesini odağa koymak, Bora ve Üstün’ün (2005) yaklaşımının da desteklediği şekliyle, temel çıkış noktası olmalıdır:

“Kadınların kişisel güçlenmelerinin cinsiyet rejiminde demokratik açılımlara yol açabilmesi, bu sınırları sorun eden, güçlenmeyle birlikte özgürleşmeyi de perspektifine yerleştiren yeni anlam çerçevelerinin kurulabilmesine bağlı. Farklılığın ve eşitsizliğin alanı olan özel alanda geliştirilen çeşitli güçlenme stratejilerinin kamusal bir dile tercümesi ve gerçek bir dönüşüm imkânı haline getirilmesinin yanında, kamusal alanın gerçekten bir eşitlik imkânı olabilmesi için de özel alandaki engel ve sınırların ortadan kaldırılması gerekiyor. Dolayısıyla, kamusal alan-özel alan ayrımı, kadın ve erkeklerin yaşamlarının, birbirleriyle ilişkilerinin daha demokratik ve özgür olması için gayet hayati görünen bir sorun alanı.” (Bora ve Üstün, 2005)

4.2. ENKAZDAN ÇIKMAYI VE ZİNCİRLERDEN KURTULMAYI KEŞFETMEK: ÖZGÜRLEŞMEYE DOĞRU GİDEN YOLUN TAŞLARINI ÖRMEK

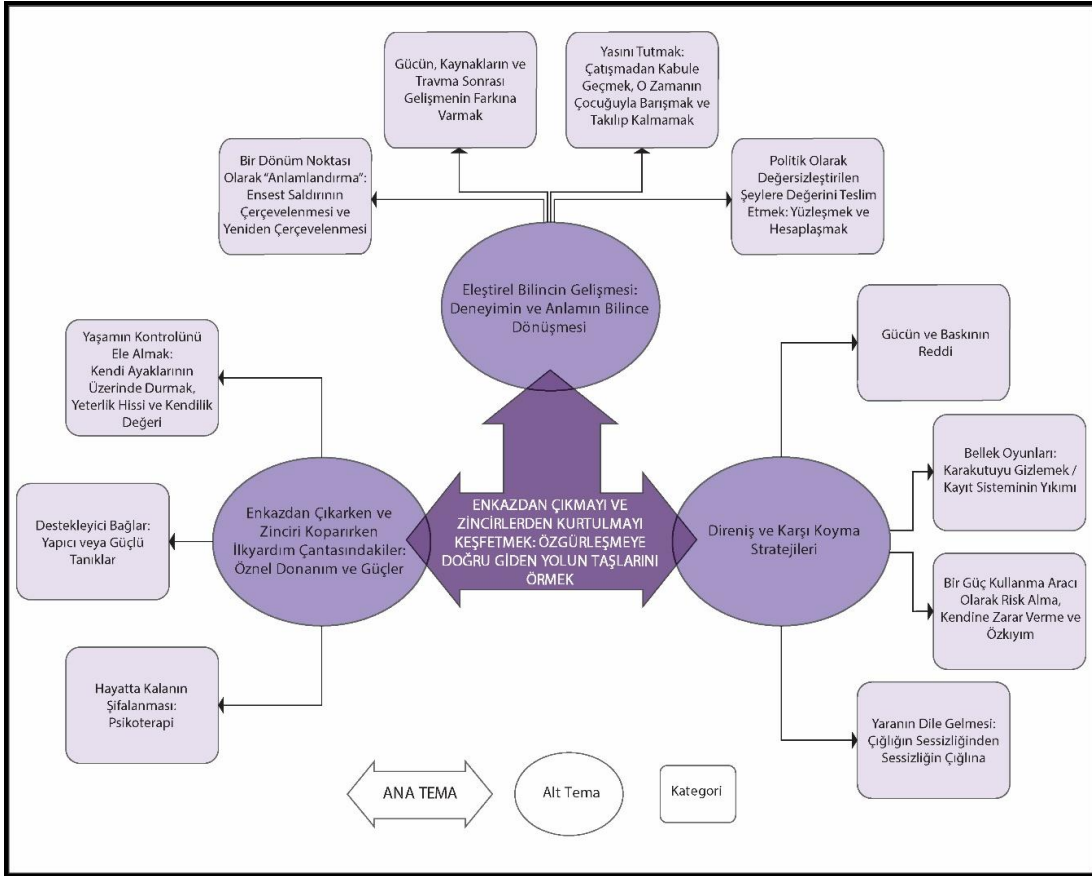
Analiz sonucunda yapılandığı ikinci ana tema “Enkazdan çıkmayı ve zincirlerden kurtulmayı keşfetmek: Özgürleşmeye doğru giden yolun taşlarını örmek” oldu. Bu ana tema, “Ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kadınların kendilerini toparlamalarını destekleyici kişi, mekanizma ve etmenler neler olmuştur?” ve “Kadınların çocukluğunda maruz bırakıldığı ensest saldırıyı yaşadıkları süreçte ve sonrasında kendilerini toparlama gücü stratejileri neler olmuştur?” olmak üzere iki araştırma sorusunun karşılığı idi. Bu ana temanın alt temalarından ilkinin kendini toparlama gücünü “kapasite ve özellik” olarak ele alacak şekilde, diğer ikisini ise “sürece ve araca ya da stratejiye” vurgu yapacak şekilde oluşturdu. Böylece üç alt temayı “Enkazdan çıkarken ve zinciri koparıırken ilkyardım çantasındakiler: Öznel donanım ve güçler”, “Direniş ve karşı koyma stratejileri” ve “Eleştirel bilincin gelişmesi: Deneyimin ve anlamın bilince dönüşmesi” başlıklarıyla isimlendirdim. Alt tema kırılımlarında ise toplam 11 kategoriye analiz kapsamında ele almış oldum.

Kendini toplama gücünün tanımı birçok disipline ve hatta aynı disiplin içerisindeki farklı yaklaşımlara göre değişiyor olsa da, hepsinde risk ve koruma ya da iyileştirme olarak ortaklaşan iki unsur dikkat çekiyor. Bu ana tema, enkaz altında zincirleriyle mücadele eden bir öznenin uyanışına ve bu uyanışla birlikte kullandığı stratejilerle kendini toplama gücünü ilmek ilmek örmesine işaret ediyor. Bir önceki ana temada onu tahakküm altında bırakarak mücadelesini ve kendisini güçsüzleştiren unsurlar ortaya konuyorken, bu ana temada hem öznel donanım ve güçlerden, hem de strateji olarak uyumdaysa bir direnişten ve de kişileri etkin özne olarak konumlandıran anlamlandırma, eleştirel bilinçlilik geliştirme ve hareket etme halinden söz ediyor olacağım. Başka bir yönden, kendini toplama gücünün klasik anlayışla bir “uyum gücü” olarak tanımlanmasına da bir karşı duruş sergileyeceğim. Direnişi ise yalnızca özneler açısından “olumlu bir adım atma” tarafıyla değil, belki genel geçer normlar açısından sağlıklı olarak nitelendirilen ve onaylanmayan, ancak özneler açısından koruyucu olan ve onların güçlenerek kendilerini toplamalarının önünü açan yönüyle de görünür kılmaya çalışacağım.

Bu ana tema altındaki alt tema ve kategoriler Şekil 3’de ayrıntılı bir şekilde görülebilir.

Şekil 3.

Enkazdan Çıkmayı ve Zincirlerden Kurtulmayı Keşfetmek: Özgürleşmeye Doğru Giden Yolun Taşlarını Örnek Tema Haritası

4.2.1. Enkazdan çıkarken ve zinciri koparıırken ilkyardım çantasındaki: Öznel donanım ve güçler

Çocuklukta yaşanan ensest saldırı, kız çocuğunu prangalarıyla aile evinin enkazında mücadeleye zorluyordu ancak kız çocuğu öznel donanımını artırdıkça ve güç kazandıkça, enkazdan çıkmak üzere kıpırdanmaya başlıyordu. Bu aşamada ilk başvurduğu şeyler “ilkyardım çantasındaki” oluyordu. Ensest saldırı, temel olarak, engeller, tehditler, zorlaştırıcılar ve tehlikeler karşısında, “kontrol edilemeyen”e, “eşitsiz bir durum”a ve “güçsüz hissetme”ye vurgu yaptığı için, yeterlik hissi ve kendilik değeri, odağına direnmeyi de koyarak, özneyi tam olarak bu üç durumun tersinde

bir yerde konumlandırıyor. Ensest saldırıda kendini toparlama gücü açısından eksik kalan, dolayısıyla en büyük zorluğu yaratan ve güçsüzleştiren unsurlardan bir tanesi bağlardı. Özellikle çocukluk döneminde yaşanan ensest saldırıda zedelenen bağların onarılması, yerine yeni destekleyici ve güçlendirici bağların kurulması önemli idi. Öznelerin tekrarlı travmatizasyona maruz kalmasını da engelleyen bu bağlar içerisinde en etkili olanı sosyal destekti ki, öznelerdeki sosyal destek algısı, bu desteğin niceliği kadar niteliği ve de ulaşılabilir olması da iyileştirici veya güçlendirici etkisi açısından çok belirleyici idi. Tanıklar ise, bir yandan saldırının üzerlerinde yarattığı tahribatla başa çıkmaya çalışırken, diğer yandan taraf tutmak zorundaydılar. Bu da belli oranda tanık açısından da bir güç gerektiriyordu. Dolayısı ile güçlü ve yapıcı tanıklar, ilkyardım çantasında öznel donanım ve güçlerle birlikte yer alan olmazsa olmaz kaynaklardı. Son olarak, çok yönlü bir travma yaşantısı olması açısından ensest saldırı, erişilebilir, zamanında sunulan, ikincil travmalara neden olmayacak ve nitelikli bir ruh sağlığı desteğinin gerekliliğine de işaret ediyordu. Özellikle de öznelerin suçluluk, utanç ve değersizlik duygularından kurtulmalarında kilit bir öneme sahipti. Tüm bu çerçeveye ekseninde, “Yaşamın kontrolünü ele almak: Kendi ayaklarının üzerinde durmak, yeterlik hissi ve kendilik değeri”, “Destekleyici bağlar: Yapıcı veya güçlü tanıklar” ve “Hayatta kalanın şifalanması: Psikoterapi” olarak üç ayrı kategoride analize dahil ettiğim bu alt tema, daha çok kişilik özellikleri, öznel donanım ve güçler ile bu donanım ve güçleri harekete geçiren unsurlar gibi, maruz bırakılan odağında var olan veya zaman içerisinde gelişmiş olanları, ensest saldırıda kendini toparlama gücü bağlamında ele almaya olanak tanıyor.

4.2.1.1. Yaşamın kontrolünü ele almak: Kendi ayaklarının üzerinde durmak, yeterlik hissi ve kendilik değeri *“Ya elalem diye bir şey yok. Yani sen varsın. Sen! Ve sen önemlisin.”*

Anlatılarda bireysel donanım ve güçler daha çok dolaylı olarak kadınların cümlelerinin arasından çıkardığım durumlar oldu ve kendi kendine yetebilme hali ile kendilik değeri, kadınlar açısından en çok tanımlanan öznel güçlerdi. Yaş almış olmak, okula/üniversiteye gitmek ve gelir getiren bir işte çalışmak, kadınların hareket etme alanlarını genişleten, onları “ev”e zorunlu tutan zincirlerden kurtaran ve kadınlarda özgüven sağlayan öznel güçlerdi. Her üçü de aslında toplumsal olarak inşa edilmiş, daha çocukluktan başlayarak değer atfedilmiş ve bir yaşam hedefi olarak kodlanmış unsurlardı ve her üçü de birbiriyle bağlantılı olarak gelişip bir kurtarıcı duruma gelmekteydi. Tersinden yorumlandığında, ataerkil sistemdeki bu bilgi, kız çocuklarını okula göndermeyerek ve kadınları evin dışında gelir getirici bir işte çalıştırmayarak onları güçsüzleştirmeye yönelik

kullanılmaktaydı. Büyümüş bir kız çocuğu olmak, yaşa bağlı hiyerarşik ilişkilerde dezavantajlı olma durumundan kurtulmayı beraberinde getirirken, okullar hem bazı durumlarda çocukların evden kaçarak sığındıkları bir yer olmakta, hem de özellikle üniversite eğitimi açısından, şehir değiştirerek evden uzaklaşmaya toplumsal olarak da onaylanan bir gerekçe sunmaktaydı. Başlıktaki “özgürleştirici işlev”den kastım biraz da buna işaret ediyordu. Yaş ve okul, istihdamın kapılarını açarak kadınların ensest saldırıya çok daha güçlü bir direnç göstermesini sağlıyordu.

Yaş çoğunlukla travmatik bellekte kaybedilen bir şeydi. Araştırmanın başında, ensest saldırıya karşı kendini toparlama gücü stratejilerini yaşa bağlı olarak farklı dönemler bağlamında değerlendirmeyi hedeflemiş olsam da, istismarın başlangıcının, seyrinin ve bitişinin kadınlar tarafından yaşı referans alarak net bir şekilde anımsanmıyor olması, bu hedefimden vazgeçmeme neden oldu. İstismar başlangıcı olarak en düşük yaş “3-4-5” olarak ifade edilirken, istismarın sonlanmasında ise en geç yaş, diğerlerinden oldukça farklı bir tablo çizerek, 22 yaş olarak ortaya çıkıyordu. Görüştüğüm kadınların büyük çoğunlukla ilkökul döneminde ensest saldırıya maruz bırakıldıkları görülürken, ortaokula veya liseye geçtiklerinde saldırının sonlandığı ya da öznelerin saldırıya karşı çıkmaya başladığı gibi bir genelleme yapmamın yanlış olmayacağını düşünüyorum.

Yaşanan saldırının anlamlandırıldığı ve saldırıya ilişkin olarak öznelerin kendilerini toparladıkları yaşlar ya özneler tarafından net olarak anımsanmıyor, ya da çok daha ileri yaşlar olarak ortaya çıkıyordu. Bir yandan da kadınların çoğu saldırıya maruz bırakıldıkları zaman da, bunun doğru bir şey olmadığı ya da ters giden bir şey olduğunun farkındaydı. Ancak tam olarak çerçeveleme konusunda, bir kadın 26 yaşında ikinci kızını doğurduğunda saldırıyı anlamlandırıldığını söylerken, üç kadın 30’lu yaşlarında (ikisi 31-32, diğeri 38) terapi sürecinin anlamlandırmalarını sağladığını ifade ediyordu. Mücadeleye başlama veya kendini toparlama, saldırı anlamlandırıldıktan sonra gerçekleşiyordu. Bir kadının anlatısında saldırıyı 11 yaşında fark ettiğini ancak mücadeleye 30 yaşında başladığını söylemesi örneğinde görüldüğü gibi, aradaki zaman farkı çok da olabiliyordu. Meliha ise, öncesinde çocuk olduğunu, geleceğe dair ise ilk defa otuz sekiz yaşında anne olduktan sonra bir şeyler düşünmeye başladığını söylüyordu.

Genel eğilim olarak kadınların yaşa ilişkin anlatıları, mücadelenin aslında yaş ilerleyip belirli bir olgunluğa geldikten sonra gerçekleşebildiğini gösteriyordu. Hüsniye bunu “*otuzlu yaşlar*” olarak ifade ederken, Deniz1, mücadeleyi “annesine anlatma” üzerinden ele alarak, yaş ve yıl kavramının bu süreçte çok daha farklı işlediğine dikkat çekiyordu. Aslında ensest saldırıdan beş yıl

sonra annesine söylemiş olsa da, bu geçen süreyi “*Yani, uuuu, evet, sene olarak öyle de, mesela oraya beş sene demek bana doğru bir ölçü birimi değil mesela, benim için. Birinde hem zaten çocuksun, diğerinde ergensin. Hani kavrama vs. bakımından çok farklı yerlerdesin hayatı ve olayı. Ve oradan o noktaya gelene kadarki süre beş yıla telaffuz etmemin bana komik geldiği bir şey. Beş yıl bir şey ifade etmiyor yani.*” ifadesiyle betimliyordu.

Yaşla ilgili olarak dikkatimi çeken bir başka nokta ise Senem’in dayısını enest olarak tanımlarken, kuzenlerinin saldırısını enest olarak tanımlamamasıydı. Bu yaklaşımda, kültürel yapı nedeniyle, akraba evliliklerinin “normalleştirilmiş olması” açıklayıcı olabilirken, diğer yandan da kuzenler arası yaş farkının daha az olmasının hiyerarşik ilişkilene açısından istismarın daha farklı anlamlandırılmasına neden olabileceği idi. Bu yorumun doğru olma olasılığı, istismarda yaş farkının kadınlar tarafından önemli görüldüğü sonucuna vurgu yapmaktaydı.

Kadınların hemen hiçbirisi enest saldırıya veya saldırı sonrası kendilerini toplama güçlerine dair okullarda edindikleri bilgilerin katkısından söz etmiyordu. Oysa, beden mahremiyeti, cinsel istismar bilgisi, başvuru mekanizmaları vb. gibi sorunlarla başetmede bilgi anahtar bir role sahipti. Buna karşın okul, anlatılarda, “kendiliğinden” bir kolaylaştırıcı ve güçlendirici işlevle ortaya çıkıyordu. Gökkuşığı, üniversite sınavında önce ailesinin yaşadığı kent dışında bir kentteki okulu kazanınca, ailesinin kendisini desteklemeyeceğini düşünerek “*soru çözmekten bileğini çatlattığı*” bir süreçten geçerek sınava yeniden hazırlandığını söylüyordu. Motivasyonunu ise aşağıdaki sözlerle açıklıyordu:

“Çünkü kazanmak istiyorum, bir şey yapmak istiyorum. Artık kesin farkındayım. Benim tek kurtuluşum, bir üniversite okumak. Ben kesinlikle bir meslek edinmeliyim. Evet, yazın çalıştım, kasiyer olarak on altı yaşından beri de böyle ara ara hep çalışmış bir insanım. Ama ben buralarda kazandığım parayla ben ayaklarımın üzerinde duramam. Kendi geçimimi sağlayamam. Benim iyi bir yere gelmem lazım. Üniversite okumam lazım. Ve iyi bir bölüm okumam lazım. Böyle atanacağım bir bölüm okumam lazım.”
(Gökkuşığı)

Üniversite eğitimi, kadınlar açısından içinde sıkıştıkları dört duvar arasından bir kaçış olarak görülüyordu. Meliha, üniversiteye gitme fikrinin aklına ilk, sanatla uğraşan üniversiteli bir grubu gördükten sonra düştüğünü söylüyor ve bu kaçışı “*...ben üniversite sınavında tercih yaparken herkes gibi ‘ay ben de neden hoşlanıyorum, neden, bu işin parası var mı, geleceği var mı?’ falan değil ‘ben bu evden ne kadar uzaklaşabilirim? Ne kadar güvende olabilirim?’.* Nasıl güvende olacağımı düşünüyordum hani bunun üzerine kurmuştum hani. Gideceğim üniversite, gideceğim bölüm bunun üzerineydi.” sözleriyle açıklıyordu. Arkadaşlarının okul biter bitmez evlendirildiğini

söyleyerek, mümkün olduğunca o süreci uzatmaya çalıştığını, özellikle başka bir şehir seçtiğini ancak evden çıkma sürecinde de zorlandığını aktarıyordu. Pınar da Meliha gibi evden uzaklaşmak için başka bir şehirde üniversite kazanmayı kendisine bir amaç edindiğini belirtiyordu.

Ev ve okul arasında geçen bir hayata sahip olan kadınların, eve dair bir meseleyi evdeki birisine anlatmaları da zor oluyordu. Bu nedenle kadınlardan ikisi ensest saldırıyı, özel olarak bir okul arkadaşlarıyla paylaştıklarını vurgularlarken, üç kadın okuldaki öğretmenlerine söylediğinden söz ediyordu. Hatta kadınlardan birisi okulda durumu açık ettikten sonra çocuk koruma sistemine dahil olarak bir yetiştirme yurduna yerleştirilmişti. Bu anlamda sosyal hizmet ve politikası, niteliği tartışmaya açık olsa da, kız çocuklarına barınma, eğitim ve sağlık olanakları sunmaya elveren bir sistem kurgulamışken, koruma altında iken reşit olan çocukların yararlandıkları istihdam hakkı onlar için çok değerli idi. Elif, yasaların kendisine sunduğu bu memuriyet hakkını kullanarak işe atandığını, daha sonra da içinde kalan üniversite okuma ukdesini sosyal hizmet bölümünü kazanarak tamamlıyordu.

Kadınlar için öncelik her koşulda bir meslek sahibi olmak ve kendi ayaklarının üzerine durmaktı. Kadınların hikayelerinde “hayat kazanmak” deyimini, gerçekten hayatlarını kazanmaları yolunda bir olanak sunuyordu onlara. Gökkuşuğu, hiçbir konuda hiç kimseye bağımlı olmamanın önemine değiniyor, güçlenmek için bir erkeğe ihtiyaç duymadığını söylüyor, kendisini en çok güçlendiren şeyin maddi anlamda özgürlüklerini kazanmak olduğuna işaret ediyor, kendini toparlama gücünü de bu kazanım üzerinden ifade ediyordu: *“Ben kendimi toparlanmış görüyorum. Kendimi toparlamayı nasıl tanımlarım? Hani çok klişe olacak ama kendi ayakları üzerinde durmak, kimseye muhtaç olmamak olarak tanımlarım.”* Hüsniye, meslek sahibi olmanın *“ayakta tutunabilmek”* olduğuna dikkat çekerek *“çünkü benim mesleğim olduğu için ben çok şanslıydım. Eyvallahım olmadı kimseye.”* söyleriyle üniversiteye gitmektense çalışmayı seçmesini gerekçelendiriyordu. Bu noktada da, çözümün ailedeki akıllı ve yönlendiren *“bilge kadınlar”*ın elinde olduğuna vurgu yapıyordu.

Hayatını kazanma meselesi, kadınlar için öncelikli kendini toparlama gücü hedefi olarak da anlatılarda göze çarpıyordu. Bahar *“Bir işe tutunmaya çalışıyorum. Öğreniyorum yani. Artık çalışmanın ne kadar anlamlı olduğunu kendime anlatıyorum. Ayakta durmaya çalışıyorum. Kendi başıma ne kadar gidebilirim, ne kadar yol kat edebilirim diye. Kendime bakıyorum şu anda.”*

diyerek bunu anlatıyordu. Yasemin ise mesleğinin, birlikte üretmek ve paylaşmak adına kendisi için yaşam tarzına dönen bir şey olduğunu söylüyordu.

Görüştüğüm kadınların bir kişi dışında hepsi gelir getirici bir işte çalışıyordu. Bir kadın ise hem babasının maaşını alıyor hem de boşandığı kişiden kızı için nafaka alıyordu. Dolayısıyla elimdeki bilgileri kadınların anlatılarını gelir getirici işi olma ve olmama üzerinden değerlendirme olanağım olmadı. Anlatılardan hayatı kazanmanın kendi evinde yaşama, ailenin yanından ayrılma ve kendine ait bir yaşam alanı kurma konusunda da yol açıcı olduğu görülüyordu. Martı, kardeşinin ifşa ile birlikte evi terk etmesinin ardından kendisinin de bir iş bulup şehir değiştirerek ayrı bir evde yaşamaya başladığını anlatıyordu. Yasemin, dokuz yıldır kendi evinde yaşadığını söylerken bunu *“ferah ve rahat”* olarak tanımlıyordu. Pınar ise, bir evinin olmasını ve daha uygun koşullarının olması ile, rahatlık açısından diğer insanlardan kendisini ayırıyordu. Pınar çalışarak kendi ayakları üzerinde durmayı ve bu şekilde ayrı bir evinin olmasını *“yaşadığı ortamdan çıkma becerisi”* olarak tanımlıyordu. Bu becerinin *“insanın yatırımını kendi üzerine yapması”* olduğunu söylerken, insanı iyileştiren bir tarafı olduğuna da vurgu yapıyordu: *“İu, yani orada kendini güçlü hissedeceği en önemli nokta o. Çünkü ekonomik olarak o gücünüz olmayınca hiçbir anlamı da kalmıyor. O zaman bağımlısınız. O zaman hep o tacize ya da işte o travmanın sizdeki şeyine izin veriyor oluyorsunuz. Belki o ortamdan çıkmak, ortamdan çıkıp, kendi varlığını iyileştirmek için uğraşmak... Ama çalışmak iyi geliyor insana.”*

Ensest saldırıda kendini toparlamanın benlikle ilişkisinde yeterlik hissi ve kendilik değeri, öznelere kendi ayakları üzerinde durması ile birlikte ortaya çıkan önemli unsurlardı. Yeterlik hissine dair anlatılar, cesaret, korkunun üzerine gitme ve korkuyu yenme, hakkını savunma, hayatını istediği gibi planlama, kontrol sahibi olabilme, gücü reddetme, kaçınmak yerine yüzleşme, yaşayacağı yeri kendi kendine belirleme, çaresiz hissetmeme ve başkalarına da yardım etme biçimlerinde ortaya çıkıyordu. Kadınlarda yeterlik hissi, çocuklukta yetiştiriliş tarzları ile yakından ilgili idi. Bu açıdan Deniz1 ve Pınar’ın hikayeleri birbirinin karşıtı olarak değerlendirilebilirdi. Deniz1 sürekli olarak annesinin kendisine, başkasına müdanasının olmaması konusunda öğütlerde bulunduğunu ve şu an kendisinin her şeyle başa çıkabilecek güçte olduğunu, birilerinden bir şey isteyemediğini, bu konuda kendisini yumuşatmaya çalıştığını söylüyordu. Pınar ise bunun aksine, ailesinin kendisine tek başına bir şeyi yapma, onu başarma ve üstlenme iznini vermediğini, bu nedenle de halen bu konuda zorlandığını söylüyordu. Pınar ailesinin kendisini güçsüzleştirdiğinin farkında idi ve bunu yıkmaya çaba gösteriyordu.

Kadınların yeterlik hissini inşa etme stratejilerinden birisi korkularının üzerine gitmek, korkuları üzerinde kontrol kurmak ve korkularını yenmek idi. Deniz1, “*bir kere korktum, başıma bu geldi*” diyerek, korktuğu şeyleri korka korka yaptığını, hava karardıktan sonra sokağa çıkıp ara sokaklara girerek yürüdüğünü, durup kaçma tepkisi göstermediğini, korku filmlerinden korkmasına karşın oturup bütün korku filmlerini karanlıkta, tek başına, gözünü kırpmadan izlediğini, korku literatürünü okuduğunu ve bunun kendisine çok iyi geldiğini söylüyordu. İnsanların kendisini çok cesaretli bulduklarını ifade ederken, onlara, cesaretin korkulunca gösterilen bir davranış olduğunu hatırlattığını gülerek söylüyordu. Deniz2 ise bir ara kadın haberleri izleyemez olduğunu, ancak şimdi kaçmayıp yüzleşmeyi tercih ettiğini, insanları cesaretlendirmenin ve savunmanın kendisine iyi geldiğini ve bunları da güçlü bir yan olarak tanımladığını belirtiyordu. Hatice bu durumu “*karanlığa bakma cesareti*” olarak adlandırarak, karanlıkta ne olduğuna bakma inadının kendisine iyi geldiğinden söz ediyordu. Hatice’ye göre karanlığa bakmak ve iyileşmeye çalışmak “*bir takım dayanaklar inşa etmeyi ve onların dengesini gözetmeyi*” yani “*karanlık kadar aydınlığa da bakabilme*”yi gerektiriyordu.

Bilgi, yeterlik hissi açısından da iyileştirici ve güçlendirici idi. Gökkuşluğu, ilk zamanlar psikolojiye ilgisi olmasına karşın, kendisinden kaçtığını ve bu konuda bir şeyler okumadığını söylüyordu. Ancak üniversitede topluluklar içerisinde katılarak ve feminizmi öğrenerek ve yaşadıklarını feminist kavramlar çerçevesinden sorgulayarak daha etkili baş etme stratejileri geliştirdiğini belirtiyordu.

“Feminizmi öğrendim. Feminizmin bana büyük bir katkısı oldu. Feminist okumalar yapmaya başladım. Belki işte feminist okumalar tabii en başta hani sadece o adamın şeyi ölmesiyle bu kadar rahatlayacak değilim. Feminist okumalar beni hani ‘aslında cinsellik hani olabilecek bir şey. Böyle namusla, bağlantılı bir şey değil’ fikrini ben ve ‘ben bunu istediğim için yaşayabilirim. Namus denilen şey bu değil. Namus ne acaba?’ falan. Kavramları sorgulamam feminist kavramlarıyla, kavramlarla oldu. O yüzden o toplum içerisindeki o ikincilleştirmeyi bu kadar fark etmem, onunla kavga etmeye başlamam.” (Gökkuşluğu)

Aysun, yeterlik hissini gelişmesini okumak konusundaki kendisini gerçekleştirme hikayesi ile anlatıyordu. Okul müdürü bile babasını ikna edemeyince okuldan ayrılmak zorunda kalan Aysun, evlendikten sonra rüyasında kendisini okul içerisinde merdivenlerde gördüğünü anlatıyordu. Çocuklarını büyüttükten sonra okumaya karar veren Aysun, önce liseyi bitiriyor, ardından üniversiteye giriyordu. Şu an üniversite üçüncü sınıf öğrencisi olduğunu belirterek, orada güçlü olduğunu ve son yirmi yılını kastederek “*evet yani kendi hayatımın başrolündeyim, bunu hissediyorum.*” diyordu.

Kadınların anlatılarında farklı bir evde yaşama durumu da yeterlik hissinin pratiğe dönmüş bir biçimi olarak çokça ifade buluyordu. Gökkuşığı liseyi bitirdikten sonra ailesiyle aynı kentte olmasına karşın farklı bir evde yaşamaya başladığını söylerken, Martı kardeşi evi terk ettikten bir ay sonra kendisinin de evi terk ettiğini ifade ediyordu. Pınar ise ailesi başka bir kente taşındığında ciddi tartışmalar sonucu, çalışıyor olmanın verdiği de bir güçle, direnerek onlarla gitmediğinden söz ediyordu.

Yeterlilik hissi adım adım inşa edilen bir süreçte oluşuyordu. Gökkuşığı *“Bu benim hayatım hep böyle gidecek değil kafası başladı. Üniversite sınavına çok ciddi hazırlanmaya başladım.”* diyerek yeterlik hissinin temelini üniversite sınavına girmeye dayandırıyor. Gökkuşığı daha sonra, kendisini korumak adına zorlayarak takındığı erkeksi tavırlarından arınıyor ve *“Ben artık Gökkuşığı olarak kendim olacağım”* kararını uygulamaya koyuyordu. Yasemin ise, çocukluk ve gençlik dönemlerinde hassasiyetleri olduğunu ancak şu an kendisini *“mücadeleye açık bir insan”* olarak gördüğünü ifade ediyordu. Mücadelesini, üniversite ve sonraki sürece yayarken, *“kendisini kapıp koymadığını”* ve *“olandan daha büyük hale getirmediğini”* belirtiyor ve bunu büyük ölçüde başarmış olduğunu düşünüyor: *“‘Aferin Yasemin’ diyorum. ‘Aferin sana.’ diyorum yani. ‘Bayağı da başa çıktın.’”*

Yeterlilik hissinde güç, güçlü hissetme vurguları önemli idi. Birçok kadın güç ve güçlü olmayı kendini toplama gücü tanımlarında da merkeze koymuştu. Yasemin kendini toplama gücünün ne demek olduğunu sorduğumda doğrudan *“Güç!”* derken, Elif *“Ya korku diye bir şey kalmaz. Yani cesaret. Kendinde o gücü bulabilmek.”* olarak tanımlıyordu. Mahmure, dışarıda tanıklık ettiği taciz olaylarına tepki verdiği zamanları kendisini güçlü hissettiği zamanlar olarak niteliyordu. Deniz1 gerektiğinde annesi ile de kavga ettiğini, sorumluluklarını aksatmadan, her seferinde *“isyan ederek”* annesiyle *“başta çıktığını”* sağlam bir duruşa sahip olma alt okumasıyla anlatıyordu. Elif babası hapishanedeyken, *“Annesi-babası yok evlenebildi, yuvasını kurabildi, tek başına hani her şeyi yapabildi. Onu da görsün istiyorum hani.”* düşüncesiyle annesini düğününe çağırdığını anlatıyordu. Deniz2 ise, maruz bırakıldığı ensest saldırıyı hatırlatma riski ve olasılığına karşın, çalışma yaşamında şiddete uğramış kadınlarla temas etmeyi, dayanışmayı, ortaklık kurabilmeyi ve aynı baskıya maruz kaldıklarının farkına varabildikleri bir güçlülük halinden söz ediyordu. Kadınlar kendilerine karşı yıkıcı olmayan özeleştirici yapabildikleri gibi, güçlü olmak zorunda bırakılmak ve haklılığın verdiği bir güce sahip olmak da yeterlik hallerini anlatmada kadınlar tarafından ifade ediliyordu. Yeterlik hissinin tam ifadesi, varlığında ısrarcı olmak, kendisi olarak

var olmakta ısrarcı olmak ve herhangi bir boyunduruk altında olmamak üzerinden Pınar'ın anlattısında sözcüklere dökülüyordu:

“Ve aslında yıllarca şey için mücadele ettim, ‘ya ben varım ya. Ben varım. Ben bir bireyim. Bırakın ben olayım. Benim ben olmama izin vermiyorsunuz.’ ... Yani o kendini ifade edemeyen Pınar'ı kurtarmaya çalıştım aslında. O Pınar'ı içimdeki, Pınar'ı çıkarmaya çalıştım. ...bana mesela ‘ne olmak istersin?’ derlerdi, (gülüyor) hani ben çocukluğumdan itibaren şey derdim, ‘özgür olmak istiyorum’. Hep özgür olmayı istedim. O benim için çok çok şey ifade ettiği için herhalde.” (Pınar)

Hayatın iplerini eline almak veya kendisine kontrol edilebilir alanlar yaratmak öznel için aynı zamanda güvenli alanlar da yaratmak ve kendini gerçekleştirmek demektir. Senem, ailesinin işlerinin yoğun olmasından, ailesinin genelde evde olmamasından ve ekonomik kaygılardan ötürü çocukluğundan başlayarak bir sorunu varsa kendisinin çözmesine alıştığından söz ediyordu. Çocukluğunda öğrendiği bu kontrolü elinde tutma ve yaşantısında karar verici olma durumu ensest saldırıda ise, Senem'in “...devam edemeyeceğim kadar hassas bir noktaya geldiğimi fark ettiğimde ben ondan bahsetmeyip bitiriyorum.” sözünde somutlaşıyordu. Çocukluktan kazandığı yeti ve beceri, Senem'in yetişkinliğindeki kendini koruma tavrında kendisini gösteriyordu. Tüm bu yaşantılardan damıttığı bilgi ile, Senem, kendini toparlama gücünü tanımlamasını da kontrol etmek üzerinden yapıyordu: “*Muhtemelen o kötü olayın kendisi üzerindeki etkilerini fark edebilen, ve bunları tamamen kontrol altına alması dahi almaya yönelik bir çabası olan insan.*”

Yeterlik hissinde kontrolün odağı önemli bir konu idi. İçsel kontrol odağına sahip olmak, kontrolü öznenin kendi elinde tutması, gelişim ve değişimin önünü açması ve kendi kaderini tayin hakkı açısından önemli iken, belirli durumlarda, ki bu özellikle ensestte suçu üstlenme biçimine bürünüyordu, kontrolün dışarıda olduğunu kabul etmek öznelin kendilerine haksız yere yüklenmelerinin önüne geçebilirdi. Bahar, kendisini en fazla engelleyen kendisi olduğunu söylüyor ve bunu “*Sadece ben. Kendimi kapatan bendim çünkü.*” sözleriyle ifade ediyordu. Ancak Bahar bu farkındalıkla, kendi gücünü fark ederek bir şeyleri dönüştürmek için harekete geçiyordu. Yasemin de hayatta insanın yanında, başından sonuna ve her koşulda kendisinin olduğunu ifade ederek, başkalarından gerektiği durumlarda destek alınabileceğini ama temel olarak insanın kendisinin neyi yapabileceğine bakmasının gerekli olduğunu vurguluyordu. Yasemin, kendi hikayesinde de engeli koyduysa kendisinin koyduğunu vurgulayarak kendini suçlama gibi görünen “*profesyonel desteği geç almış olma*” eleştirisinde, aslında kendi hayatı üzerinde farkında ve söz sahibi olma mesajı veriyordu. Kontrol odağının dışsallaştırılması, Arzu'nun sözlerinde ise gücünün sınırını bilmek ve bundan ötürü kendini suçlamamak olarak ortaya çıkıyordu. Arzu bunu “*Azimli*

olduğumu düşünüyorum. Kafaya koyduğum bir şeyi yaptığımı düşünüyorum. Ama tabii gücüm yettiğince, elimden geldiğince (güliyor). Bazı şeylere gücü yetmiyor insanın. Bunu öğrenmem de çok zor oldu psikoterapide. Yani mesela babamın tutuklanması için elimden gelen her şeyi yaptım. Her yere başvurdum. Her şeyi ortaya koydum ama bunu kabullenmem çok zaman aldı yani. Her şey bizim elimizde değil.” sözleriyle dile getiriyordu.

Dürtüleri kontrol etme, kadınların zaman içerisinde kendilerini topladıkça denetleyebildikleri bir alan haline geliyordu. Senem ergenlikte, kendine zarar verme davranışlarının neden olduğunu bilmiyor, anlamlandıramıyor ve etkisine daha kolay kapılıyorken, şu an içindeki kendisine fiziksel olarak zarar verme ya da gidip kendisini bir yerden atma dürtüsünün aynı dürtü olmasına karşın bunu kontrol altında tutabildiğini, aşabildiğini ve yapmadığını belirtiyordu. Deniz2 ise, önceleri böyle değilken artık dürtüsel ilişkilerini kontrol edebildiğinden söz ediyordu.

Duygular ve akıl kadınların kontrol algılayışlarında odaklandıkları unsurlardı. Pınar, aslında akıllı ve mantıklı bir insan olduğunu ancak kendisinde duyguların hayatına yön verdiği zamanlar olduğunu söylüyordu. Duyguları kontrol edebilme gücünün zaman içerisinde sağlanmasını önemli görürken, bunun da yaşananlarla yüzleşerek olacağını düşünüyordu. Senem, duygulara ilişkin, kendisini suçlamanın da aslında kontrol edebilme ile bağlantılı olduğuna değiniyordu. Kişi “*ben şunu yaptım, o yüzden başıma böyle bir şey geldi*” dediğinde, “*bunu yapmayayım, başıma tekrar böyle bir şey gelmesin*” diyebildiği için kendisini suçlamanın, bedellerine karşın daha kolay veya rahatlatıcı gelebildiğini açıklıyordu.

Kontrol ile ilgili olarak kadınların anlatılarındaki önemli bir mesaj beden kontrolüne ilişkindi. Deniz1, bu konuda, ebeveynlerin kritik önemine dikkat çekerken, cinsellikle ilgili, çocukların kendi bedenlerinin kontrolünün onlarda olması, istemedikleri davranışlar olduğunda tepki verebilmeleri konusunda bilgi ve davranış dağarcıklarının genişletilesini önemli buluyordu. Deniz1 cinselliği aktif olarak yaşamaya çok erken başladığını ve bu durumu istismar ile hiç bağdaştırmadığını, bedeni üzerinde kontrol sahibi olmaya bağladığını belirtiyordu: “*Yani bana sevişemeyeceğimi bütün toplum söylüyordu, evet ailem de söylüyordu. Ben de herkese sevişebileceğimi, bedenimin bana ait olduğunu belki söylemek istiyordum, bilmiyorum.*” Deniz2 de maruz bırakıldığı istismarın, genel olarak ilişkilenebilir ve özellikle de duygusal ilişkilerine olan bakışını değiştirdiğini, “*hayatımızı ne kadar kontrol edebileceğimiz, kendi bedenimiz üzerinde ne kadar kontrol sahibi*

olup olamayacağımızı” sorgulamasına neden olduğunu aktarıyordu. Deniz2 bu yüzden çok uzun süre ilişkilenmekten kaçındığını da ifade ediyordu.

Hüsniye, yeterlik hissine farklı bir yerden bakarak, bazen de yeterli olma zorlamasının öznelere üzerinde baskı oluşturabileceğine dikkat çekiyordu. Hüsniye, güçlü bir kadın olduğunu, herkesin de onu güçlü gördüğünü ve *“bu güçlülüğünün temelinde acizliğe karşı olan çok aşırı direnç”* olduğunu belirtiyordu. Ancak bu durumun da kendi elinden *“yıkılma, aciz hissetme”* rahatlığı ve özgürlüğünü aldığını söylüyor ve bunu yorucu buluyordu.

Yeterlik hissi ile birlikte, kadınlarda kendilik değeri de olumlu anlamda değişmekteydi. Kendilik değerinin çok güçlü olduğuna dair ifadeler, Deniz1 ve Gökkuşığı’na ait ifadelerdi ve her iki de kendilerini toparlanmış olarak ifade ediyorlardı. Deniz1 kendisine hayran olduğunu ve çok doğru zamanlarda, doğru tercihler yapabildiğini söylüyordu. Gökkuşığı ise, *“Küçük karabalığım ben. Yani farklı bir şeyim var benim.”* diyerek kendilik değerini ifade ediyordu.

Kendilik değeri, aile tarafından yetiştirilme biçimi ile de ilgiliydi. Hatice bu durumu *“Hakikaten yani o kadar bakım almamışız ki. Ufacık bakımları bir şey zannediyoruz.”* sözleriyle açıklıyordu. Bu eksikliğin, üzerine konuşup, yaraları fark edip, karşılıklı olarak ilişkiler içerisinde tamamlandığını söylüyor, *“Alasını hak ediyorsun ya, bu ne ki?”* cümlesini söylemenin ve duymanın önemini altını çiziyordu. Hatice ihmal ve istismarın kendini sevmeyi insanın elinden aldığına vurgu yaparken, o kısımdaki düğümleri çözdükçe, kendisine bakmayı, kendisini kabul etmeyi ve sevmeyi de öğrendiğini anlatıyordu. Bunun yolunun ise, değersizlik duygusuyla boğuşup alanı *“vasat”* kişilere bırakmaktansa, konuşarak ve paylaşarak hayattaki zorbalara farkına varmaktan geçtiğini söylüyordu.

Kadınlara anlatılan kendilik değerinin de aşamalı bir iyileşme seyri gösterdiğine işaret ediyordu. Yasemin, gençlik yıllarında insanın çok karamsar ve herşeyi eksiye yontma eğiliminin olduğunu söylüyor ve o yılları değerlendirmesinde dışarıda bırakarak, otuzlu yaşlarından başlayarak kendini anlamaya, bilmeye ve hep olumlu yönde görmeye başladığını belirtiyordu. Pınar’a göre, duygusal ilişkilerinde hep olumsuz seçimler yaptığını fark etmek, kendine değer vermeyi, kendini sevmeyi öğrenmek ve Pınar bu konuda kendisini yok saymadan, kendi ihtiyaçlarını, mutluluğunu, zevkini, keyif aldığı ve sevdiği şeyleri gözeterek yol aldığını söylüyordu. Senem, ergenlik çağında değersizlik duygusunu çok yaşadığını ancak üniversiteye girmesiyle, kendisine dair olumlu bir algı

geliştirmeyi başardığını ifade ediyordu. Bunu, başarılarına ve olumlu yönlerine odaklanarak, bilinçli bir şekilde yaptığını söylerken, bu durumun gel-gitli bir tarafı olduğuna da dikkat çekiyordu. Pınar, kendisiyle zaman içerisinde bir diyalog geliştirdiğini söylüyor ve kendisine ayna tutmasından bahsediyordu. İkinci bir gözle kendisine bakarak güzel şeyler söylemek Pınar'ın kendisini iyi hissetmesini sağlıyordu. Hüsniye, kendini suçlamayı ve cezalandırmayı keserek, zamanla kendini koruma şeklini geliştirdiğinden, biraz daha kendisine saygı duymaya başladığından, kendisini sevmeye ve özel alan yaratmaya başladığından bahsediyordu. Gökkuşığı ise, “kendisini küçümsemeyi ne kadar içselleştirdiğini”, yaptığı şeyleri önemsizleştirdiğini değersizleştirdiğini zamanla fark ediyordu. Gökkuşığı'nın, dönüşüm sürecinde kendisini güçlendiren ve yolunu kolaylaştıran, aslında emeğinin ne kadar önemli olduğunu anlamasıydı: “*Bu çatalı alıp buraya koymam çok önemli bir iş. Bunu yıkamam acayip önemli bir iş. Bu yemek çok önemli bir iş. Ya bu bir emek ve bunun karşılığını insanlar bana vermeli. Yani bu emeğimi görmeli, tanımalı, bu emeğimi bilmeli, bu tutum da beni çok güçlendirdi. ... pusete çocuğu koyup, onunla her yere gidip, her toplantıya katılıp, işte bir eylem mi var? Çocuk şuramda bağlı bir şekilde o eyleme gidebilir oldum. Bu çünkü ezik şey değil. Bu çok önemli bir şey. Güzel bir şey.*” Gökkuşığı'nın anlatısında kendilik değerinin annelik üzerinden de kurulduğu anlaşılıyordu. Gökkuşığı, çocuğundan söz ederken, onun kendisinin bir ürünü olduğunu ifade ediyor, onu yetiştirdiğini, değerler öğrettiğini ve onunla birlikte savunduğu bir şeye destek vermeye gittiğini belirtiyordu. Bunun önemini görmek de kendisine iyi geliyordu.

Toplumsal normlar ve baskılar kadınların anlatılarında kendilik değerinin belirleyici unsurlarından olarak ortaya çıkıyordu. Elif kendilik değerinin toplum tarafından, ebeveynlerin aktarımıyla bastırıldığına vurgu yapıyor ve kendilik değerini “*Ya elalem diye bir şey yok. Yani sen varsın. Sen! Ve sen önemlisin. Senin düşüncelerin önemli.*” sözleriyle anlatıyordu. Aysun da, iki çocuk annesi olduğunu, çocuklarını iyi yetiştirdiğini ve başarısını sadece çocuklarının üzerinden değerlendirebildiğini söylüyordu. Aysun'un kendisini değerli görme biçimi, toplumun ona biçtiği rolleri yerine getirme kriterine göre şekilleniyordu.

Kendilik değerinin inşası bazı anlatılarda ilişkilendirmeler üzerinden gerçekleşiyor ve sonrasında da ilişkileneş biçimlerini belirliyordu. Deniz2'nin hikayesinde, ebeveynlerinin kendisinin yanında olması, ensest saldırıya ilişkin arkasında durmaları, koşula bağlı olmayan sevgi göstermeleri ona kendisini değerli hissettiriyordu ve Deniz2 bu durumu çok değerli bularak, “*her zaman güçlenmeye yardımcı*” olarak tanımlıyordu. Pınar, anne-babanın desteğini çok önemsemekle birlikte,

Deniz2'nin tam tersi bir ifadeyle, ailesiyle “*Ben yok değilim. Ben de varım.*”ın mücadelesini yaşadığını belirtiyordu. Hatice ise bu durumu “*...failden içime yansıyan o ‘sana kimse inanmaz’lar, değersizlik duygusu, ‘sen kimsin’ sesleri vesaire hani ortadan kalkınca aslında ses tonum ya da konuşma biçimim bile değişti yani. Dolayısıyla o da her ilişkideki aldığım pozisyonu değiştirdi.*” diye anlatırken, insanları mutlu etmeye ve kendini yok saymaya dair bir motivasyonla yaşamaktan, kendisini dinlemeyi, kendisini görmeyi ve kendisini ifade etmeyi öğrendiği bir yöne evriliyordu. Hatice, halinden mutlu olarak, geldiği noktayı “*yeterli*” buluyordu.

“...mesela yatakta yatma biçimim değişti. Yani hani hep böyle yatağın kenarına iliştirilmiş bir şekilde yatarım. Çünkü şey yani işte, dünyada yer kaplamamakla ilgili hani bir yerden. Ve ‘herkes kadar yer kaplayabilirim’ duygusu.” (Hatice)

Sonuç olarak, bu kategorinin kapsadığı yaşamın kontrolünü ele alacak öznel donanım ve güçlere sahip olma haline dair anlatıları, Hatice'nin ifadelerinde özetleniyordu. Hatice bu süreci katedilerek ve öznel olarak zenginleşilerek gelinen bir aşama gibi ele alıyor, “*alet çantasını zenginleştirmek*” ve “*kendini hazırlamak*” olarak tanımlıyordu:

“Ama sanırım şey, hani alet çantasını zenginleştirmek, yalnız kalmamak ve hani işte ejderhalarla dövüşmeye ve karanlık ormana gireceksek destek mekanizmalarının, araçların cepte olması önemli yani. Hani şey, şey iyi bir taktik yani. Bu kaseti çalacağım ama şimdilik bir dursun. Önce bir hani kendimi hazırlayayım kısmı bence önemli.” (Hatice)

4.2.1.2. Destekleyici bağlar: Yapıcı veya güçlü tanıklar “*Elini tutacak yakınında bir el*”

Ensest saldırı sürecinde veya sonrasında tanıklık, belirli bir gücü gerektirdiği gibi, aynı zamanda belirli durumlarda öznelere temas eden onarıcı, geliştirici ve şifalandırıcı bağlardı. Bu nedenle öznelere toparlanma gücüne destek veren tanıkları “yapıcı veya güçlü tanıklar” olarak adlandırdım. Yapıcı veya güçlü tanıklar, doğrudan kendi varlıklarıyla öznelere açısından birer sosyal kaynak olabilirken, yol-yordam göstererek öznelere diğer kaynaklara erişiminde de olumlu rol oynayabiliyorlardı. Ensest saldırı durumu, çoğu zaman tanık olanı da bir bilinmeze sürüklediğinden ve travmaya maruz bıraktığından, güçlü veya yapıcı tanıkların da bir destek gereksinimi olabileceğini akılda tutarak meseleyi değerlendirmeye çalıştım. Bu bölümde tanıkların maruz bırakılana iyi gelerek yaşamla bağ kurmasına köprü oluş biçimlerini ve tanıkların güçlenme gereksinimi duyduğu alanları ortaya koymak, güçlenmeyi hem çok taraflı hem de karşılıklı yapısıyla ele almak temel amacım oldu.

Ensest saldırıda, kadınların destek gereksinimi duyduğu veya desteğinden mutlu olduğu tanıklar çoğunlukla ailelerinden olan tanıklardı. Aile ilişkisi alanyazında sosyal desteğin önemli kaynaklarından birisi olarak belirtiliyor olsa da ensest saldırı söz konusu olduğunda bu bilginin aynı şekilde ortaya çıkması şaşırtıcıydı. Bunu iki şekilde yorumladım. Birincisi özneler için ensest saldırıda en büyük destek “içeriden” gelen destek olacaktı çünkü “kol kırılır yen içinde kalır” mantığı ile işleyen sistemde zaten “dışarıdan” bir tanık bulmak kolay değildi. İçeriden gelen bir tehlike ve zarara karşı içeriden bir güçle mücadele etmek daha erişilebilir veya etkili olabiliyordu. Ayrıca “içeriden” bulunan tanık, saldırıya maruz bırakılana yaşama alanı sağlamak konusunda doğrudan ve sürekli etkileri olabilecek bir tanıktı. Bunlara ek olarak, alışık olunan ve toplumsal olarak empoze edilen sosyal destek biçimi aile desteği olduğundan, özneler için aile içerisinden bir tanık alışıldık olana işaret ediyordu. Gökkuşluğu üvey annesinin kardeşleriyle beraber kendisine bakmasının saldırının tecavüze dönmesi noktasında engelleyici olduğunu ifade ederken, Hüsniye, ailesinin desteğini “*Böyle bir ailedeyken bu kadar bu travmayı, bu kadar ağır atlattırıysam diğerleri ne yapıyor diye çok düşünüyorum, aklıma geliyor.*” sözleriyle aktarıyordu. Bahar, olayı öğrendikten sonra annesinin ağabeyini evden kovduğunu söylerken, Yasemin kendisini şanslı hissettiği yönlerden birisi olarak ailesini sayıyordu ve psikiyatrist olan kuzeninin “*aile içerisinden olmasına karşın*” kendisine olan desteğinden söz ediyordu. Aysun’un hikayesinde failin birden çok kişiyi istismar etme durumu vardı ve fail, aile tarafından tamamen dışlanmıştı. Oysa Aysun ailesine çocukken cesaret edemediği ve korktuğu için yaşadıklarını anlatamamıştı. Elif’in kardeşleri babasını dövmüş, kayınvalidesi saldırıyı öğrendikten sonra Elif’in annesine tamamen kapıyı kapatmıştı. Mahmure annesinin faile ilişkin “*bu eve gelemez*” demesinin kendisini rahatlattığını belirtiyordu. Deniz1, kötü şeyler yaşamış olsa da güçlü bir annesi olduğunu söylüyor, okuması konusunda annesinin ısrarcı ve destek olduğundan, kendi hayatını feda edip, hayatını kardeşiyle kendisine adadığından bahsediyordu. Senem, failerin çok yakın akraba ve ciddi anlamda duygusal bağ kurulmuş insanlar olmasına karşın, ailesinin kesin bir duruş sergileyerek kendisinin yanında bir tavır takınmasını kolaylaştırıcı buluyordu. Senem ailesinin bu tavrına ilişkin yorumlarını şu şekilde tamamlıyordu: “*Yani dediler ki, ‘Böyle bir şey yaşanmış, biz onun beyanına inanıyoruz. Eğer siz bunun gerçekliğini sorgulayacak laflara ya da davranışlara girişecekseniz bağımızı keseceğiz sizinle.’ gibi ciddi bir duruş sergilediler. Ve bu duruş sayesinde amcamların ailesinde ciddi bir şey oldu yani bir sorgulama.*”

Deniz2 ailesinden söz ederken, kendisinin “*hayatını kolaylaştıran tarafta*” ve “*hayatını sürdürmesinde kilit nokta*” olduklarını vurgulayarak, onların da çok üzüldüklerini, faille ilişkisi

hemen sınırlandırdıklarını belirtiyordu. Yine de bir ara, intihar girişimi sonrası terapi aldığı süreçte olmasaydı da ailesinin tepkisinin bu olup olmayacağını sorguladığını söylüyordu. Ancak daha sonra yine böyle yaklaşacaklarına karar verdiğini, bu kadar sevdikleri birisiyle mesafelenmelerinin, ona kendisini değerli de hissettirdiğini de belirtiyordu. Bu değerli hissetmeyi de özellikle suçlanmamış olmak, kendisinin bırakılmayacağını görmek, sevgilerinin koşula bağlı olmadığını anlamak, başı sıkıştığında yardım çağrısının karşılıksız kalmayacağını bilmek ve arkasında durulması üzerinden anlatıyor, bunun, güçlenmesine yardımcı olduğunu ifade ediyordu. Deniz2'nin ailesi, kendilerini suçlayarak, kızlarının kendilerine bu konuda çok işaret verdiğini ancak kendilerinin bunu anlayamadığını ifade ediyorlardı. Deniz2'nin bu yapıcı ve güçlü tanıklığın kendisi üzerinde bıraktığı etkiyi değerlendirmesi ise şöyle idi: *"...koşula bağlı sevgi bugün birçok kadının birçok toksik ilişkide kıvranmasına neden oluyor. Ya da işte birçok çocuğun surf ebeveynlerinin gözünde yıldız olmak için istemediği bir hayat yaşamasına neden oluyor. Ama bana o günden sonra hep kendimi daha özgür ifade etmeme yardımcı oldu. Ya ne olursa olsun yaşadığımda söylediğimde bunun için bir tepki görmeyeceğimi bilmek, böyle bir güveni katlaştırdı yani hani. Böyle bir pratiğim olmuş oldu en azından."*

Arkadaşlar sosyal destek konusunda önemli tanıklardı. Deniz1, birilerine söyleyebilmiş olmayı, onların da kendisini sorgulamadan ve yargılamadan dinlemiş, kendisine inanmış olmalarını, *"kim bilir sen ne yaptın"* ve bunun gibi güçsüzleştirici ifadelerle karşılık vermemiş olmalarını kolaylaştırıcı olarak görüyordu. Deniz2 de, bu anlatıyı destekleyecek şekilde arkadaşlarının sadece dinlemelerinin ve reaksiyon göstermemelerinin kendisine iyi geldiğini anlatıyordu. Yasemin ilk söylediği arkadaşının çok üzerinde durmayıp kendi sorunlarıyla ilgilendiğini ancak ikinci söylediği arkadaşının halen de kendisinin en büyük desteği olduğunu ifade ediyordu.

Kadınların en önemli desteklerinden birisi de duygusal ilişki içerisinde oldukları veya evlilik ilişkisi içerisinde oldukları partnerleri idi. Bu tanıklığı temel olarak "Yetişkin duygusal ilişkilerde partnerle kurulan kazanılmış güvenli bağlanma ve cinsel doyumla buluşma" kategorisi altında ele alıyor olsam da, burada da söz etmem gerektiğini düşündüm. Gökkuşuğu, destek olduğu zamanki en yakın arkadaşının ancak şu anki eşinin, toplumsal yargılardan uzaklaşması ve kendi isteklerini hayata geçirmesi konusunda katkısının çok olduğunu ifade ediyordu. Hatta eşinin de muhafazakar bir aileden geldiğini ancak beraber dönüştüklerini anlatıyordu. Martı da en büyük desteği eşinden gördüğünü söylüyordu.

Anneanne ve dedeler de güvenli limanlar olarak tanıklıklarıyla kadınların anlatısındaydı. Martı anneanne ve dedesini, anne ve babasının yerine koyduğunu söylerken, kardeşiyle birlikte orada kendilerini huzurlu hissettiklerinden ve “*çocukluğumuzun en saf hali orada*” dediği evlerini, kimseye zarar gelmeyecek tek yer olarak bilmelerinden söz ediyordu.

Kadınlar babalarının yaklaşımlarını genel olarak hayali bir kurgu ile kendileri tamamlıyorlardı ve bu tamamlama erkeklik algılarını de görünür kılıyordu. Mahmure babası için “*Babam duymadı. Ben şimdi düşünüyorum. Babam herhalde vururdu diye düşünüyorum. Babamın tavrı net olurdu.*” diyor, annesi ve ablasının da “*baban katil olur*” bakışıyla kendisini doğrulamalarını anlatıyordu. Ancak bu kurgu, maruz bırakılanın da ailenin de tepki alanını daraltıyordu. Diğerlerinden farklı olarak Hatice, babasında “*radikal bir değişiklik gördüğünü*” belirterek, hayata ve kendisine karşı “*daha şefkatli, daha açık, daha esprili ve daha hayatı kolaylaştıran*” bir tavır üstlendiğini aktarıyordu.

Kadınların tanıklıklara dair eleştirileri de anlatılarda göze çarpıyordu. Gökkuşağı, kolektif güçle ve daha erken fark edilmiş bir saldırının kendini toparlama gücü açısından daha olumlu etkilerinin olacağını söylüyordu. Halasının kendisine inanmamış olmasını, saldırıdan aldığı yarayı ancak erkek arkadaşıyla yaşadığı cinsel ilişki sürecinde fark etmiş olmasını, öğretmenlerinin uyanık olmamasını, fark etmemesini veya kendisine daha önceden paylaşma alanı yaratmamış olmalarını eksiklik olarak nitelendiriyordu. Yasemin de Gökkuşağı’nın ifadelerini tamamlayacak şekilde, ailelerinin uyanık olması gerektiğini, saldırının uzun dönem etkilerinin yaşanmaması için küçük yaşta fark edilerek müdahale edilmesinin gerekliliğini vurguluyordu.

Kadınların anlatılarında dikkat çeken ve öne çıkan başka bir şey, özellikle çeşitli nedenlerle karşılaştıkları kadınların kendileri ile dayanışma içerisine girmeleriydi. Martı’nın hikayesi, çok farklı kadınların yapıcı ve güçlü tanıklıklarına örnekler içeriyordu. Martı, dava sürecinde kendi davasına bir hakimenin bakmış olmasını, cinsel istismar davalarının çok olduğu bu ülkede bir şans olarak nitelendiriyordu ve “*Orada o kadın değil de başka biri olsaydı belki de serbestti.*” diyerek şansını anlatıyordu. Sonraki süreçte ruh sağlığı desteği alması gerektiğinde, maddi olanakları yerinde bir kadın arkadaşının kendisinin bütün masraflarını karşılayarak ona destek olduğunu söylüyordu. Martı, kardeşini kaybettikten sonra, onun eşyalarını da yanına getirerek, maaşı ancak ona yettiği için, kendi deyimiyile “*bir kapıcı dairesinde*” yaşamaya başlayan Martı’nın bir gün evine çalıştığı okulun müdürü geliyordu. Martı o günü ve sonrasını şu şekilde anlatıyordu: “*Dedi*

ki, sen dedi, hemen buradan taşınyorsun dedi. Ve benim üstüne yüz lira koyacak param yok. Aldığım maaşın üstüne yüz lira koyacak. ... kadın maaşımı yükseltti, ilk kiramı ödedi, depozitomu ödedi. Taşınmamı okulun şeyleri, hademelerine, yer hizmetlerine yaptırttı. ... O kadının dokunuşuyla ben büyük bir eve, okula yakın bir eve, sıcak suyu çeşmeden akan bir eve taşındım. O kadın sayesinde. Kadın bir anda maaşımı ikiye neredeyse katladı yani. Hiçbir kimseye sorgu, sual şey yapmadan. Okulun bir müdürü yani, herhangi bir müdürü düşünün. O eve gelmemle tabii ki hayatım bir tık daha normale döndü.” Martı’nın hikayesi, işyerindeki kadın yöneticinin önemi ve gücün iyiye kullanılmasının bir örneğiydi. Martı tüm bu yaşadıkları için şu yorumu yapıyordu: “Çünkü kadını en iyi kadın anlar. Her zaman böyledir yani bu. Siz de bir kadınsınız yani. Erkekler bizi nereden anlamış?”

Elif’in anlatısı yapıcı tanıklıkta birçok unsura dikkat çekiyordu. Birincisi tanışın aslında “*el olması*” ama kendisinin yanında olması, ikincisi tanışın kendisine inanmış olmasının değeri ve üçüncüsü de sonradan tanışın da psikolojik destek alma ihtiyacı duyması idi. Elif, gelinlere “el” dediklerini ve el olarak sadece dayısının eşinin kendisinin yanında olup, ona inandığını söylüyordu. Elif, reşit olana kadar sosyal hizmetin kurum bakım modelinden ve sonrasında ise koruyucu aile modelinden yengesinin yanında kalarak yararlanmış bir kadındı. Yengesinin bir tanık olarak yaşadıklarından etkilenme ve sonrasında destek alma gereksinimi duyduğu sürecini ise “*Hatta benim bu olayımı öğrenince,...psikolojik hani ilaçlar falan almaya başladı. Psikolojisi çok yıprandı.*” sözleri ile anlatıyordu. Elif’in yapıcı tanıklıkla ilgili bir başka anlatısı ise sosyal sorumluluk projelerinin kadınların yaşamlarına dokunuşunun değiştirdiklerine dairdi. Yurttan ayrılan kız çocukların güçlenmesine ilişkin yürütülen bir projenin içerisinde yer almasını “*aydınlanma dönemi*” olarak nitelendiriyordu Elif. Eğitim için İstanbul’a gittiklerinde bir projede eğitim veren bir avukat ile karşılaşmasını ve sonrasını şöyle anlatıyordu:

“... avukat hanım girdi derse. Bu hani herkesle böyle beşer dakika falan görüştü hani, ‘sormak istediğiniz bir şey var mı?’ falan filan. Ben de o kadar kendi davamdan, olmayacağından eminim ya artık, vazgeçmişim. Annemi vuracak başka bir şeyden soru soruyorum. Annem mesela annemle babam boşandı ama beraber yaşıyorlar. ‘Dedemin emekli ikramiyesini alabilmek için annemle babam boşandı, şikayet etmek istiyorum’ diye gidiyorum ben avukatın yanına. Avukat dedi ki ‘sen niye böyle bir şey yapmak istiyorsun’ dedi. Anlattım böyle böyle diye. Direkt bana kartını verdi orada. Dedi ki ‘bu eğitim bitsin’ dedi, ‘delil melil ney, dosya numaranı bul’ dedi. ‘Ankara’ya gel. Bana vekaletini ver, işi bırak’ dedi ondan sonra. O şekilde eğitim bitti. Yengeme bahsettim böyle böyle. Gittik Ankara’ya. Yengemle Ankara’ya geldik. Avukatın yerini bulduk. Vekaletnameyi verdim. Şeyleri falan verdim. Şeye gittik, Adliye’ye gittik. ... Bir şekilde ilk davaya katıldım. Bir ay sonra falan ilk davası oldu. Üç, üç oturumda zaten bitti. İlkine katıldım sadece. Yengemle katıldık işte. Annem var. Babamı yurt dışından getirmişler işte. O zaman yurt dışından getirmişler. Yanlarında bir tane akrabamız var. Ben zannediyorum ki, Elif abla var orada, avukat. Bir baktım bir sürü avukat var. Böyle ağlayacağım, ağlayamıyorum. ‘Bunların hepsi beni mi savunacak’ diyorum. Hani o kadar alışmışım ki savunulmamaya, hani yanımda kimsenin olmamasına.

Şok oldum. ... Ben anlattım. Yengem anlattı. Öğretmenlerim gelmişti. Sınıf öğretmenim gelmişti savunmaya. İşte ‘çocuk ilk bana söyledi’, işte değişimlerini söylediler. Rehber öğretmenim gelmişti, ‘annesi yanımızda böyle böyle’ dedi. Yurttaki o müdür gelmişti, annesi işte ‘kızım kocamın üstüne atladı, bilmem ne yaptı diye yanımızda söyledi’...” (Elif)

Sivil toplum örgütleri, “Faille ortaklık kuranlar: Yıkıcı veya güçsüz tanıklar” kategorisinde olduğu gibi bu kategoride de kadınların anlatıları arasında yer aldı. Arzu davayı açtıktan sonra ve dava sırasında, sivil toplum örgütlerinin desteklerinin kendisini yalnız hissetmemesi ve aksine güçlü hissetmesi adına ona çok iyi geldiğini söylüyordu. Davasında sivil toplum örgütlerinden, daha ilk kez gördüğü, hiç tanımadığı birçok avukatın kendisini savunduğunu belirtiyor ve ekliyordu: “*Yani yalnız olmadığını görmek, aslında öz annenin, akrabalarının dahi seni anlamadığı bir yerde seni hiç tanımayan kişiler sana inanıyor, sana güveniyor. Bunu görmek çok iyi geldi.*” Pınar ise, kendisine “*kurtarıcı aradığı*” bir zamanda, bir sivil toplum örgütüne gittiğini, konuşmaya çalıştığını ancak yaşadıklarını anlatamadığını belirtiyordu. Pınar açısından bu kuruluş güven verse de, hikayesini paylaşma cesaretini kendisinde bulamadığı için bu fırsatı değerlendiremiyordu.

Bazı tanıklar ise özneleri tekrarlı travmalardan koruyorlardı. Aynı zamanda görüncesi olan avukatının, bazı bilgileri kendisine vermediğini ve son celseye gitmesine gerek olmadığını kendisine söylediğini belirten Martı, aynı şeyleri tekrar yaşamasının bu şekilde engellendiğini belirtiyordu. Meliha ise sonraki süreçteki destekleyenleri arasında kızını söyleyen tek kişiydi. Anneliği zor buluyordu ancak kızının, sürecini kolaylaştırdığını vurguluyordu.

Öğretmenler “Faille ortaklık kuranlar: Yıkıcı veya güçsüz tanıklar” kategorisinde, kadınları örseleme, güçsüzleştiren yaklaşımlarla anlatılara konu olmuşken, bazı kadınların hikayelerinde ise yapıcı ve güçlü tanıklıkları ile görülüyorlardı. Aysun öğretmenin başka bir sınıfa gitmiş olsa da sürekli kendisi ile görüştüğünü, ona yol gösterdiğini ve ailesine anlatması için ikna etmeye çalıştığını anlatıyordu. Deniz2 ise, ilkokulda feminist bir öğretmeni olduğundan söz ederek, hayattaki birçok şeyi ona borçlu olduğunu ifade ediyordu: “*Yani farklı bir yerden bakabilmeyi, iyi, farklı bir şekilde hayatı yorumlamayı... ..Gerçekten muhteşem bir insandı ve eminim benim gibi birçok insanın hayatına dokundu.*”

Hatice, o günü değerlendirirken, bugün sahip olduğun mekanizmaları yok sayarak, o günkü halini referans almanın kişide o karanlıktan ve döngüden çıkamayacak olma hissi yarattığını belirtiyordu. Bu nedenle de “*Yani yalnız kalmamak, ne olursa olsun yalnız kalmamak çok kritik bir şey bence.*” diyerek bunu yaşayanlara ipucu veriyordu.

“Ama yani en çok sanırım yalnız kalmamak olurdu. Hani hep elini tutacak, sıcak çorbasını getirecek bir bakım veren. Yakınlarda olması önemli çünkü hani bu bence tek başına çıkılacak bir hani tek başına bir şey ama çok tek başına... Yani hayatta destek alacaksak bir dönem, o dönem bu dönem olabilir hani diye düşünüyorum.” (Hatice)

Hatice ve Deniz2'nin anlatılarında dikkat çeken bir başka nokta ise, annelerinin verecekleri tepkinin “geleneksel” olacağını düşünme veya annelerinin tepkisini o şekilde değerlendirme idi. Hatice annesinin kendisine geleneksel biçimde öğrendiği yemek ve alışveriş gibi konularda destek olduğunu söylerken, Deniz2 ülkedeki genel eğilime paralel olarak, annesinin dayandığı kişileri sevip koruma güdüsünün ağır basarak, bu konuda konuşmamayı tercih edeceğini düşündüğünü söylüyordu. Deniz2 sonradan bu konuda yanıldığını ifade ederken, annesinin kendisine “...*oraya geri dönüp sakın kendini suçlama. Hani sen ne yapabilirsin? Sen zaten yeterince yıllarca yapacağını yapmışsın. ... kendine zarar vermişsin.*” dediğini söylese de, daha sonradan annesinin bu tepkisinin kendisini, yani kızını, korumak üzerinden olabileceğini yorumlayarak yine geleneksel bir başlık altında değerlendiriyordu.

Ensest saldırı, yaşandığı süreç ve sonrasını da içerecek şekilde, aile ile doğrudan bağı olan bir saldırı olsa da, kadınların aile bireylerinin tanıklığına dair kültürel olarak öğrendikleri normlar, kalıplar ve değerlerin, tanıklık beklentileri açısından da devam edebildiği veya sorgulanmayarak ezberlerle hareket edildiği görülmüyordu. Kadınlarda aile dışında sosyal destek alabilecekleri kaynakların zenginliği ve olanakları bilgisi gelişmeyi bekleyen bir alandı. Ancak, bununla birlikte, kadınların anlatılarında, ilişkilene biçimleri güven, sevgi, ilgi ve eşitlik açısından farklı kurgulanan, yeni bir aile anlayışı ve başka bir ailenin mümkün olduğuna dair ifadeler de vardı.

Hüsniye, kendini toparlama tanımını yaparken, evli ve çocuklu olmayı, toparlanmak için bir sebep ve aynı zamanda tutunacak dal olarak görüyordu. Martı ise, “*Eğer ben bunları rahatça anlatabiliyorsam, güçlü bir şekilde hala durabiliyorsam ve çocuklarımla onlara iyi bir gelecek sağlamak için uğraşıyorsam ve hala evliysen bir düzen kurduysam, bir aile kurduysam, evlatlarımla varsa bence güçlü olmak budur yani. Toparlanmak budur. Toparlanmasaydım evlenemezdim. Çocuk yapamazdım.*” diyerek toparlanmayı evlenmek ve çocuk yapmak üzerinden kurguluyordu. Martı'nın anlatısı, aile kurmak ve evlenmek açısından, biraz daha zarar veren bir şeyden kaçmamak, onun üzerine gitmek ve onu gerçekleştirmek vurgusu içeriyordu.

Meliha, aile kurumuna düşman olduğunu belirtiyordu. Ailenin yeniden tanımlanması gerektiğini söylüyor, bu konu üzerine “*Bir çocuğun bir ihtiyacı var. Bu çocuğun ihtiyacı olan ne? Bunu*

verecek olan kim? Kimler, kimler olmak zorunda çocuğun hayatında? Çocuğun hayatta kalması için gerekli olan ne?” sorularını sorarak kafa yorduşunu ifade ediyordu. Gökkuşuğı, eşinin ailesiyle de kendi ailesiyle de sınırlı ilişkileri olsa da, kendi seçtikleri ailelerinin olduğunu ve arkadaşlarıyla bir bağ geliştirdiklerini söylüyordu. Elif, seçilmiş aileyi kurum bakımındayken istismara uğramış bir erkek çocuğunun deneyimini baz alarak biraz daha ayrıntılandırıyor ve “Yani aile denen şeyin sadece anne ve babayla olmayacağını, aslında insanların kendilerinin de bir aile kurabileceğini ve bu ailenin de illa bir kadınla ya da işte cinsiyete göre hani bir erkekle bir kadınla yani heteroseksüel bir ilişki içerisinde biriyle evli olarak da aile olunmayacağını, ailenin başka bir şey olduğunu gördüm ve ben mesela onun ailesinin bir parçasıyım, ben onun ablası, kendi seçtiği ablasıyım. O benim kendi seçtiğim kardeşim.” olarak ifade ediyordu. Mahmure de, etraftan bu tanımına yönelik olumsuz tepki aldığını ancak “ailesi olduğu için değil, sevdiği için aradığı insanları ailesi gördüğünü” belirtiyordu. Ensest saldırıyı anlamlandırdığı süreçte bu noktaya gelen Mahmure, annesini, ağabeyini ve yeğenlerini örnek göstererek “gerçekten insan olarak takdir ettiğim, sevdiğim, saydığım için yanındayım” diyordu.

Görüştüğüm kadınlar, çeşitli karşılaştırmalar yapıyorlar, çocukluklarındaki ihmal ve istismardan sonuçlar çıkarıyorlar, kendi kurdukları ailedeki dönüşümü anlatıyorlardı. Elif, kendi ailesi için “parça parça” ifadesini kullanarak “aile değilmişiz zaten” değerlendirmesi yaparken, “kendi yuvasında” sevgi, ilgi ve hoşgörüyü yerleştirmeye çalıştığını aktarıyordu. Kendi evlerinde huzur, sevgi, ve ilgi olduğunu, çocuklarına zaman ayırdıklarını vurguluyordu. Meliha ise, güven ve şefkatin önemine değinerek, anneliği yeni öğrendiğinden söz ediyordu. Arzu yaşadığı ailede, ataerkil norm ve tahakkümün öğrenildiğine işaret edecek örneklerle, farklı bir ailenin mümkün olduğuna dair geliştirdiği bilincin serüvenini şöyle aktarıyordu: “Benim yaşadığım ailede, (duruyor) yani bize öğretilenler evdeki erkekten, babadan korkulması gerekir. O her şeyi yapabilir. Her şeye hakkı vardır. Buna ne kadın ne çocuklar ses çıkaramaz. Ondan sonra, tarzı bir yaklaşımdı ama uı tedavi aldıktan sonra daha farklı bir ailenin mümkün olduğunu, hani her ne kadar ben öyle bir ailede büyümesem de aslında ailenin böyle bir kavram olmadığını görmüş oldum.”

Hatice, güçlenmenin insanın kendi yuvasını kurmasıyla, dolayısıyla dışarıdan içeriye bakmakla ilgili olduğunu söyleyerek, bu noktada daha kadın arkadaşlıkları kurmaya başladığını belirtiyordu. Hatice’de “yuva kurmak”, diğer kadınlardan farklı olarak “ev kurma”ya karşılık geliyordu ve bu güvenli alan yaratma ve bundan kaçmamaya başlama sürecini şöyle anlatıyordu:

“Ev benim hep kaçtığım bir yerken, hani dışarıda koşturmayı tercih ediyordum içeri bakmak yerine, eve bakmak ve evi düzenlemek. İm, evi bir yuva haline getirmek de hani bir, immm, hani tam bir strateji mi sonuç mu bilmiyorum ama bir noktada burası da işlevsel bir şey oldu. Burası benim için güvenli bir alan demek, buraya emek vermek, kurmak hani. Kendin için, kendi evin için ‘evet hak ediyorsun’ deyip bir harcama yapmak, özenerek bir harcama yapmak falandı. Şey oldu im, o, iyileştirilen şeyler oldu.” (Hatice)

Bir başka yapıcı veya güçlük tanıklık örneği ise sosyal medya aracılığıyla ulaşılan kişilerdi. Elif, yeni bir uygulama örneği olarak, istismara maruz bırakılan birisinin internet üzerinden bunu duyurması ile çok destekçi ve güç bulduğunu, kendisinin de böyle şeyler duyduğunda kendisini çok güçlü hissettiğini söylüyordu. Adalet arayanların hikayeleri sosyal medyada birleşiyor ve kadınlar için bir güç kaynağı oluyordu.

“Bağlanma” ve “bağ kurma” ensest saldırıya maruz bırakılan kadınlar için yaşamlarının sonraki süreçlerinde sorun alanı olarak ortaya çıkıyordu. Kendini suçlama, güvensizlik duygusu ve korkular, bağların çözülmesine veya hiç kurulamamasına neden oluyordu. Ancak “bağ kurma” her zaman bir gereksinim ve bir amaçtı. Hatice, çocukken, kimsenin kendisi için bir şey yapmasını istemiyor olmasından kaynaklı olarak almadığı bakımı, intihar girişimi sonrasında aldığını söylüyordu. “*Daha özgür ve özerk*” diye tanımladığı ve halen değişen bir bağ kurma sürecinde olduğunu anlatarak, babası ile annesinin kendisine eşlik etmelerini önemli bir destek mekanizması olarak görüyordu. Aysun birileri tarafından onaylanmanın olumlu yansımından söz ederken, Meliha, hayatında kendisine destek olmak için hep birilerinin varlığından söz ederken, kendisinin bunu bağ kurmaktan korkması nedeniyle kabul etmediğini ifade ediyordu. Çünkü kendisine dair inancı “*lanetliyim ve kötüyüm, o yüzden yalnızım*”dı. Meliha bu konuda da değişim geçirdiğini söyleyerek “*...yalnız olmaktan korkmadığın zaman, yalnız değilsin (gülüyor). Böyle bir şey... (Duruyor) Artık korkmuyorum da yani.*” diyordu.

4.2.1.3. Hayatta kalanın şifalanması: Psikoterapi “*...ne kadar erken başlanılsa tedavi, iyileşme o kadar başarılı olur. Çünkü zaman ilerledikçe şey büyüyor. İşte o kırıklarla sakatlanmış bir şekilde devam etmeye çalışıyorsun hayatına.*”

Ensest saldırıda, saldırıya maruz bırakılanın ve dolaylı travmatizasyona maruz bırakılan tanıkların, travmayı tanımlamaktan iyileşme yolunda ilerlemeye kadar birçok aşamada ruh sağlığı hizmetlerine gereksinimi olduğu gerçeği kadınların anlatılarında da görülmekteydi. Aslında ruh sağlığı desteği almaya karar vermek bile kendini toparlamanın başlamış olduğunun bir işareti idi.

Bu bölümde, kadınların acı, suçlama, utanç ve çaresizlikten güçlenme ve kendini toparlamaya evrilen psikoterapi deneyimlerini, ensest saldırıda ruh sağlığı desteğini anlamaya yardımcı olması açısından ele aldım. Burada kullandığım terminolojiye dair bir konuyu açıklamakta yarar görüyorum, anlatılarda ruh sağlığı desteği alma süreci, kadınlar tarafından nasıl adlandırıldıysa, onların seçtiği sözcükleri kullanmayı yeğledim. Dolayısıyla, bu bölümde ruh sağlığı desteğinin “terapi almak”, “psikolojik destek almak”, “psikoloğa ve/veya psikiyatriste gitmek” ve “psikoterapi almak” gibi farklı şekillerde dile getirilmiş olmasına tanık olacaksınız.

Görüştüğüm kadınlarda hiç terapi girişimi olmayan sadece bir kadın vardı. Kadınlardan birisinin girişimi olmuş ancak terapi alma sürecine geçememişken, bir diğeri olumsuz bir deneyim nedeniyle terapiye devam etmemişti. Diğer 12 kadının hepsi uzun süreli terapi geçmişi olan kadınlardı. Kadınların yedisi, başka bir nedenle diyerek terapiye başlamış ve ensest saldırı sonradan terapi ilerledikçe gündeme gelmişti.

Kadınların anlatımında, ruh sağlığı desteği almak da kendini toparlamada kat edilen bir aşama olarak dikkat çekiyordu. Kadınlar ilk başta çeşitli bahanelerle destek alma sürecini geciktiriyorlardı. Elif, ilk desteği korunma altındayken alıyordu ancak iki kamu hastanesine bir de özel muayenehaneye gidip, hepsinde de medikal tedaviyi reddettiği için süreci yarıda bırakıyordu. Elif bir yandan reddedişini “*Kendim hani ilaca bağlı olmadan da güçlü olabilirim ve psikolojimi düzeltebilirim*” ifadesiyle açıklarken, diğer yandan ilaca olan tepkisini ve önyargısını sorguluyordu. Senem psikoloğa gitmemek için önce sınavını bahane ettiğini, ardından psikoloğun yoğunluğu nedeniyle kendisini başka birisine yönlendirme talebini, yoğunluğun geçmesini bekleyeceği ifadesiyle reddettiğini söylüyordu. Senem’e özel olarak o psikoloğa mı gitmek istediğini sorduğumda ise aldığım yanıt; “*Tanımiyorum kadını. Bilmiyorum. Muhtemelen gitmek istemiyorum.*” oldu. Deniz2 daha önce de psikoterapi alabileceğini ancak buna kendisini hazır hissetmediğini söylüyor ve hayatını çok dönüştürdüğüne, şu an konuşabilecek düzeye getirmiş olmasından da bu dönüşümün belli olduğuna işaret ediyordu. Yasemin, insanların böylesi destekleri almaya kolay gidemediğine dikkat çekerek desteklerin kişilere götürülmesine ve erişimin kolaylaştırılmasına gerek olduğunu, hatta okullarda buna ilişkin tarama yapılabileceğini belirtiyordu.

Kadınların ruh sağlığı desteği almak için başvuru nedenleri, şiddetli öfke, kendini suçlama, haksızlık duygusu, hayatta anlaşılamayan terslikler yaşama, kontrolcü olması ve aşırı tertip-düzen

takıntısı, cinsellik ve duygusal ilişkilere dair yaşanan sorunlar, kendine zarar verme veya özkıyım düşünce ve eylemleri, aynı şekilde babasının istismarına maruz bırakılarak intihar eden kardeşin kaybı, cezaevinde kalma, küretaj olma, kızıyla sorun yaşama, boşanma, sevgiliden ayrılma, yaşanan fizyolojik bir rahatsızlığın psikosomatik olduğunun anlaşılması ve çocuğun cinsel istismarı ile ilgili yaşanan başka olaylardan tetiklenme olarak belirtiliyordu. Meliha, yaşadığı kenti değiştirdikten sonra yaşadıklarını şöyle aktarıyordu:

“Çünkü buraya gelince şey değişti, çok şey değişti. Anne olmak, kızıyla daha fazla zaman geçince hani İstanbul'da görmediğiniz, o çatışmalar falan, sorunlar burada daha gün yüzüne çıktı ve buraya geldikten bir sene sonra tekrar terapiye başladım. Aile terapisi diye başladım hani kızıyla bazı sorunlar yaşıyorum diyerek başladım ama tabii ki, Meliha Hanım sizi şöyle kızınızı şöyle alalım diye bana döndü olay. (gülüyor) Çocukta sorun var falan diye başlar hep hikaye (gülüyor). ... Ama son terapistimle anne olmak, belki buraya gelmek, belki terapistimin özelliklerinden dolayı hani daha, daha başarılı geçti diye düşünüyorum.” (Meliha)

Kadınların genel olarak ruhsal destek almaya ilk gidişleri başka bir nedenden ötürü oluyordu. Hüsnüye boşandıktan sonra gidip, doğrudan yaşadığı ensest saldırıyı anlatmıştı. Gökkuşluğu ise saçını kestikten sonra psikoloğa gittiğinden söz ediyordu. Yasemin, bir ilişkisi bittikten sonra terapiye gidip, orada doğrudan “*Ben bir kere çocuklukta böyle böyle bir şey yaşadım. Hani ben size geliş sebebim bir ayrılıktan çıktım. Onun sıkıntısı var ama bu sıkıntı sadece bu ayrılıktan değil. Peşi sıra bu da var. Hani cinsellikle ilgili şeyler de var.*” sözleriyle kendisini anlattığını aktarıyordu. Arzu ise ikinci kızını doğurduktan sonra, kontrolcü olması ve aşırı tertip-düzen takıntısı nedeniyle çalıştığı hastanedeki psikoloğa gittiğini anlatıyordu. Arzu'nun eşi çocuklarını rahat sevmesine izin vermediği için tepki gösteriyordu. Deniz2, üniversitede okuduğu sırada, üniversitenin medikososyal birimine gittiğini ve orada bir psikologla görüşmeye başladığını anlatıyordu. Ancak psikoloğun ikinci seansta kendisine, “*Sen burada anlatmayacaksın. Anlatmayacağını sen de çok iyi biliyorsun. Ben de çok iyi biliyorum. Ve aslında buraya hani boşu boşuna geliyorsun. Konuşuyoruz ama anlatmayacaksın, hazır değilsin.*” dediğini ve zaten kendisinin de o gün “*iki kez gittim, bak denedim olmadı*” demek için gittiğini söylüyordu. Daha sonra, işyerinde çocuk ihmal ve istismarına ilişkin yaşadığı bir olaydan ötürü tetiklendiğini, önce psikolojik destek aldığını ancak daha sonra psikiyatrik destek almak üzere yönlendirildiğini belirtiyordu. Pınar, duygusal ilişkilerinde doğru seçimler yapamaması, kendisini üzecek insanları seçmesi ve bu döngüden çıkamamanın kendisinde bir kaybolma hissi yaratması nedeniyle psikoloğa gittiğini anlatıyordu. Destek almasının, yanlış yapmaya yöneldiği zamanlarda küçük manevralarla toparlanmasının önünü açtığını belirterek, öncelikli olarak profesyonel bir destek almanın gerekliliğine vurgu yapıyordu. Mahmure ise, ağabeyinin kızına bakması gereken bir

dönemden söz ederek, o dönemde “*kendi derterini unutmuş, bir kenara koymuş ve bayağı aklı başında bir ebeveyn*” profili çizdiğini belirtiyordu. Ancak yeğeni büyüdüktan sonra hayatının birçok alanında adını koyamadığı iniş ve çıkışlar yaşadığını, “*ne oluyor ya?*” diyerek terapiye gitmesiyle sorunun adını koyduktan sonra sürecin kendisi açısından değiştiğini söylüyordu. Mahmure bundan sonra “*Evet bir dakika, bu benim geçiştireceğim bir çocukluk kötü anısı değil ama benim ruhum zedelenmiş, bayağı yıpranmışım, onun için de bilemediğim şekillerde yanlış kararlar alıyorum. Ya da şöyle hani kendi içimde yok ben pardon, Mahmure olmayan şeyler, kararlar alıyorum. Ve kendi kararlarımı almak istiyorum. Kendimi tanımak istiyorum.*” dediği bir döneme girerek terapiyle beraber, otuz sekiz yaşından sonra toparlanmaya başladığını aktarıyordu. Başka bir nedenle yola koyulmak, kadınların, ruh sağlığı desteğine ilişkin toplumdaki yerleşik olan ve kendilerinin de içselleştirdiği olumsuz kalıplarla bir çeşit mücadele etme biçimi olarak görülebilirdi. Bir diğer açıdan ise, kadınlar başta derinleşme ve ensest saldırı ile mücadele noktasında biraz çekimser kalırken, ruh sağlığı desteği almaya cesaret etmek, onlarda başka kapıları açma gücünü de ortaya çıkarıyordu. Burada kadınların yollarını açan en önemli unsurlardan birisi de, ruh sağlığı uzmanının bu konuda deneyim ve öngörü sahibi olması ile örtük başvuru nedeninin başka olduğunu fark ederek gerekli yönlendirmeyi yapması idi.

Kadınların anlatıları ruh sağlığı desteğinin olumlu etkilerine örneklerle dolu idi. Hüsnüye, çok kalabalık bir psikoterapi geçmişinden söz ederken, “*psikolog desteği bu işin en önemli unsuru zaten*” ifadesini kullanıyordu. Bu süreçte kendisi direnç göstermediğini düşünürken çok fazla direnç gösterdiğini keşfettiğini ve kişiliğini büyük anlamda terapi süreci ile bütünlendiğini, söylüyordu. Mahmure, kendisini toparlama sürecinde yararlandığı mekanizmanın psikoterapi olduğunu söylerken, bu şekilde, yoğun utanç yaşadığı için bir kenara bıraktığı üzüntüyü ele aldığını, o zamanki duygularını yaşadığını ve sonra da saldırının ara ara aklına gelen bir şey olduğunu belirtiyordu. Bahar, aldığı psikolojik desteğin, kendisini tanınması, seçim yapması, istediklerini yapması ve kendisini ifade etmesi açısından çok yardımcı olduğundan söz ederken, Yasemin ensest saldırının hem bireysel hem de toplumsal bir sorun olduğuna dikkat çekerek, psikoterapiyi, insanların hayat kalitesini değiştirecek, içlerindeki sıkıntıyı ve omuzlarındaki yükü atarak daha sağlıklı ilişkiler kurmalarına yol gösterecek bir şey olarak tanımlıyordu. Martı daha önceki olumsuz psikoterapi deneyiminden sonra, başka bir arkadaşının gittiği psikoloğa giderek EMDR terapisi aldığını ve bu şekilde iyileştiğini anlatıyordu. Arzu, terapinin kendisine kattığını şiddete karşı daha güçlü bir duruş sergileyebilmek ve farklı bir ailenin olabileceğine dair inanç

geliştirmek olarak nitelendiriyordu. Arzu'nun hikayesinde terapi sürecine eşinin de dahil olması, eşinin dışarıdaki kişilere daha net ve dik durmasını sağlıyordu.

Hatice'nin anlatısında, psikoterapi, ensest saldırının belleğin derinlerinde saklandığı yerden bilinç düzeyine çağırılması konusunda tetikleyici güç oluyordu. Hatice çocuğun cinsel istismarına ilişkin yasa tasarısına yönelik çalışmalar yürüttüğü bir süreçte, denge kaybı yaşamaması ve bunun fizyolojik nedeninin bulunamaması üzerine terapiye gitmeye başlıyordu. Terapi ile eşzamanlı olarak çocukluğundaki ensest saldırıya dair hatırlamalar yaşıyor ve ardından bir özkıyım girişimiyle yatılı bir tedavi merkezinde 20-25 gün süreyle tedavi görüyordu. Sonrasında çok yorucu olduğu için bir süre terapiyi bıraktığını, ardından da EMDR terapisi almaya başladığını belirtiyordu. Hatice için EMDR ve bir psikiyatrik ilaç, kendisinin “*karanlık*” olarak tanımladığı baş edilmesi zorlu bu süreç açısından yine kendi deyimiyile “*toparlayıcı*” oluyordu. Terapide bunun adını koyduktan sonra, regl ağrısı vb. gibi bedensel şikayetlerinin sıfırlandığını belirtirken, sonuçta elde ettiklerini, “*Hani o terapi süreçleri vesaireler. Hani ruhunu şöyle sıkılmışsın, tüm kemiklerin kırılmış gibi hani her seferinde. Öyle süreçler oldu ama onun da sonucunda hani o kemikler birleştikten sonraki halden memnunum.*” olarak anlatıyordu.

Nitelikli bir ruh sağlığı hizmeti almanın pahalı olması Hüsniye, Gökkuştağı, Yasemin ve Martı'nın anlatılarında ifade ediliyordu. Kadınlar devletin kurumlar açarak bu hizmeti ücretsiz sunmasının, özellikle de ensest saldırı gibi özel konularda, çocukları ve/veya gençleri ya da maddi olanaksızlıkları olan kişileri etrafa açıklama yapma gerekliliğinden kurtaracağını vurguluyorlardı. Martı, yaşadıklarını anlattığı bir arkadaşının kendisine “*Martı ben bunları asla kimseye anlatmayacağım. Ama senin tedavi görmem gerekiyor.*” diyerek bütün psikolog masraflarını karşıladığını, eşiyile birlikte bir ekonomik düzenleri olduğu için başka türlü bunu eşine hiçbir şekilde açıklayamayacağını anlatıyordu. Deniz2 meselenin ekonomik boyutunu başka bir yerinden ele alarak “*etrafımdaki herkese terapinin bir insanının kendine yapabileceği en büyük yatırım olduğunu anlatıyorum*” diyordu. Kendisinin belki de araba parası belki de bir araba alacak kadar ilaç veya terapi parası verdiğini ama bu sayede belki de hayatta olduğunu vurguluyordu. Deniz2 de ruh sağlığı hizmetlerinin yaygınlaşmasının ve kolay erişilebilir olmasının önemine değinerek, Türkiye'de birinci basamak sağlık hizmeti kapsamına alınarak herkesin yararlanmasının sağlanmasını, kadınların ve çocukların çok önceden terapi alarak sorunlarını çözmelerini önemli buluyordu. Yasemin ise, konuyu üniversite öğrencileri üzerinden değerlendirerek devletin desteğine duyulan ihtiyacın altını çiziyordu:

“...maddi anlamda bir kendi kazancı olmalı. Hani çünkü ne olacak? Ben hani herkese açamam bunu. Özel bir doktorda, hani bunu elbette ki ücretini vererek yapacağım ama, bu ücrete de bağlı kalmadan, devletin de üstlenmesi gereken bir şey olabilmeli. Çünkü ulaşamayadabilirler. Yani belki şu anki gençler için özellikle, ben hani onları çok daha girişken, çok daha rahat görüyorum. Kendinde fark edebilir, üniversite öğrencisi mesela ailesiyle paylaşmamıştır ya da açmayacaktır. Ama kendi buna hazırdır. Ama maddi gücü yoktur, hem işi olmadığı için. Vardır ailesinde, ama ailesinden böyle bir şey için alamaz. Hani ama böyle kurum olduğunu bilse mesela, böyle bir daha yaygın olsa, ben inanıyorum ki kendi ayaklarıyla gidecek olanlar da, yeni nesil için özellikle olacaktır.” (Yasemin)

Meliha, yaşadığı önemli destek eksiklerinden birisinin daha önceden terapiye yönlendirilmemek olduğunu söylerken, kadınları terapi almak konusunda yönlendirenler veya bu sürece “köstek olanlar” olduğu da anlatılarda görülmüyordu. Görüştüğüm kadınlar içerisinde kadınları ruh sağlığı desteği almaya yönlendirenler arkadaşlar (psikoterapi ücretini ödemek de dahil), hala, öğretmen, psikiyatrist bir kuzen, kurum bakımında görevli kişiler, sivil toplum örgütü çalışanları ve işyerlerindeki bazı idareciler olarak ortaya çıkıyordu. Sürecin engelleyicileri ise bir anlatıda “baba” iken, diğer bazı anlatılarda hizmet alınan kişilerin olumsuz yaklaşımları, yine bazı işyerlerindeki idareciler ve toplumsal olarak ruh sağlığı desteğini küçümseyen bakış idi.

Ruh sağlığı desteği sürecinde desteği verenin önemi çok belirleyiciydi. Deniz1’in gittiği kişi kendisine “*bunun aslında sıradan bir şey olduğu gibi bir şeyler*” söyleyince kapıyı vurup çıktığını, ondan sonra da destek almaya yönelik olumsuz bir tavır geliştirdiğini aktarıyordu. Elif özel muayenehanesine gittiği bir psikiyatristin kendisine “*Anlat da git*” duygusu yaşattığını ve kendisini “*müşteri*” gibi hissettirdiğini aktarıyordu. Pınar, başka ruh sağlığı desteği alma durumlarından farklı olarak, görüşmenin başında anımsayamadığı psikoloğa gitme deneyimini, “*o işi çok sevmeden yapan biri olduğunu hissettirdi bana*” diyerek yarım bıraktığından bahsediyordu. Martı ise, bu alanda çalışmalarını iyi bilinen bir kuruluştaki gittiği psikoloğun kendisine “*Martıcığım intihar etmeyeceksin değil mi? Bana söz ver.*” demesini eleştirerek, aklında intihar düşüncesi yokken, “*Aaa ben intihar mı edeceğim, o psikoloji de miyim?*” sorularının zihninde belirmediğini söylüyordu. Arzu gittiği psikoloğun kendisine “*psikolojik durumunda büyütülecek bir şey yok. Bence tek başına aşılabırsın.*” demiş olmasını eksiklik olarak tanımlıyordu. Pınar, destek almak için üniversite hastanesine gittiğinde, araştırma ortamı ve öğrencilerin sürekli soru sorması kendisini denek gibi hissettirmiş, onun için bir daha oraya gitmek istememişti. Deniz2, kendi gittiği olmasa da karşılaştığı bir psikoloğun “*cinsel istismar varsa ben onu bir senelik terapi sonunda iyi ederim, iyileştiririm, bir şey kalmaz*” ifadesiyle hafif gören tavrını eleştiriyordu. Meliha ise anlatısında, bütün kadınların bu konuda karşılaştıkları olumsuzluklara bir açıklama getirerek, ensest saldırıya maruz bırakılmış birisi için yalnızca iyi bir meslek elemanı olmanın yeterli olmadığını, insani bir

duruşunun olmasının, bütün kutsallarıyla yüzleşmiş olmasının, birçok kesimden ve dünya görüşünden insanı iyi tanimasının ve hayata karşı duruş ve bakışının kesinlikle çocuktan yana olmasının gerekliliğine vurgu yapıyordu.

Meliha, insanların ruh sağlığı desteği almayı küçümsediğini belirterek, yakın zamanda tanık olduğu bir başka ensest saldırı hikayesinden söz ediyordu. Çevredekilerin suçluluk da duyarak, çocuğun iyi olduğunu ve günlük yaşama devam edebileceğini söylemeleri üzerine, bunun bir trafik kazası gibi düşünülmesi gerektiğine vurgu yapıyor, konuyu şu şekilde derinleştiriyordu: *“Hani bir araba çarptığında kırılmış, dağılmış, hayata nasıl devam ediyorsun? Ruhsal olarak da öyle. Hani o yüzden hakikaten şey kelimesi beni rahatsız etmiyor, ‘iyileşme’. ... Bir kazadan sonra bir insan tedavi görmeden hayatına nasıl devam ederse biz hayatımıza öyle devam ediyoruz. Kesinlikle destek alınması lazım. Beni yani, işte hayatta kalanlar için böyle ama, daha öncesi için de yani çocuk için de, şey için de ve ne kadar erken başlanılsa tedavi, iyileşme o kadar başarılı olur. Çünkü zaman ilerledikçe şey büyüyor. İşte o kırıklarla sakatlanmış bir şekilde devam etmeye çalışıyorsun hayatına. Ve yeni kazalar yaratıyorsun hayatında, farkında olmadan yeni kazalar yaratıyorsun, yeni travmalar yaratıyorsun falan.”* Meliha’nın anlatısında, psikoterapi, aslında toplumun yok saymasına da bir karşı çıkıştı ve küçümsenmeyerek iyileşmenin önü açılabilirdi.

Kadınların ruh sağlığı desteği alacağı kişiye ilişkin cinsiyet seçimine dair de anlatıları vardı. Bahar erkek bir psikologdan destek almayı doğrudan reddederken, Martı, özellikle bir erkek tercih edişini şu şekilde ifade ediyordu: *“Çünkü karşı cinsten böyle bir muamele gördüysem karşı cinse anlatmak gerektiğini düşündüm nedense.”*

Kadınlar psikoterapi ile birlikte, *başka sağaltım yolları* arayışına da giriyorlardı. Gökkuşluğu kendisiyle benzer yaşantıları olanlara destek olmanın iyileştirici tarafından söz ediyor, Deniz2 kadınlara dayanışma gruplarına girmelerini öneriyordu. Meliha ise bu konuda bir *“sosyal destek grubu”* kurma çabasından söz ediyor, terapistinin süpervizyonu ile böyle bir çalışma başlattıklarını, ancak grubun terapi alanlar ve almayanlar olarak karma bir grup olmasından kaynaklı, bu girişimlerinin yarım kaldığını anlatıyordu. Meliha, grup terapisi ve sosyal destek grubu ihtiyacına değinirken, *“yanında görse, yanımda görsem bambaşka bir duygu olacak”* diyerek aslında birçok insanda çocukluktan taşınan bir *“yalnızım ben!”* duygusundan kurtulunması gerektiğinin altını çiziyordu.

Biblioterapi kadınların başvurduğu en yaygın sağaltım yollarından birisiyken, Deniz1, okumanın kendisini hayatta her anlamda çok fazla güçlendirdiğine inandığını belirtiyordu. Odağına bedeni alan yoga, Hatice'nin terapi ile birlikte adını geçirdiği bir sağaltım aracı idi. Hüsniye ise, şefkat duygusunu psikoterapide onarmayı beklediği bilgisini barındıran anlatısında, “soğuk psikologları” sevmediğini, onlara çok bir şey anlatmadığını, insancıl olmalarını beklediği ifade ediyor, ek destek olarak biyoenerji uzmanına ve medyuma da gittiğini, hatta gözündeki ölüm perdesini kaldıranın bir medyum olduğunu aktarıyordu. Bu noktada, bilim dışı uygulamaların kadınlar açısından başka bir risk oluşturabileceği ortaya çıkıyordu.

Kadınların anlatıları, ruh sağlığı desteği almak için fazla sayıda kişiye başvurduklarını gösterirken, bazı ifadelerde de ruh sağlığı uzmanlarından oluşan bir ekip çalışmasının önemine dikkat çekiyordu. Deniz2 terapi sürecinde, EMDR terapisini başka bir kişiden alırken, ilaçlarını ve rutin takibini başka birisinin yaptığını söylüyordu. Deniz2'nin anlatısında, ruh sağlığı desteği sunanlar gibi tekniklerin de farklılaştığı, EMDR, Bilişsel Davranışçı Terapi ve Şema Terapisi gibi farklı yaklaşımların sağaltım sürecinde kullanıldığı yer alıyordu. Tüm bu ayrıntılar, bu konuda uzmanlaşmanın ve ekip çalışmasının önemine dikkat çekiyordu.

Görüşmelerimde, beni mutlu eden gelişmelerden birisi de kadınların görüşmeler sırasında dahi dönüştüklerini görmek oldu. Aysun, görüştüğümüz güne kadar hiç destek almamışken, kendi duygusal durumunu “*Elli kiloyu onun üzerine koymuşsunuz. Ve yıllarca onu taşıyarak hayat mücadelesi veriyorsunuz. Hayatın kendisi zaten çok çok ağır bir yük. Bir de üstüne öyle bir de üstüne böyle bir şeyleri ruhunuzun derinliğine gömüyorsunuz. Bir taş gibi oturmuş orada. Nereye gitseniz o ağırlıkla dolaşıyorsunuz. Bu insanı çok yoruyor.*” sözleriyle anlatıyordu. Görüşmenin sonunda ise, anlatmanın verdiği rahatlamayla, bu yüklerinden kurtulmak için destek almayı düşünmeye karar vererek bir değişim sergilemişti.

Bu bölümü diğer kadınların anlatılarından biraz daha ayrı bir tarafa düşen bir anlatıyla bitirmek istedim. Deniz1 terapi alma girişimini anlatırken, aile dışından bir müdahalenin gerekli olduğuna dikkat çekerek, çok sevdiği hocalarından birisinin kendisini yönlendirmiş olmasını “*aklıselim*” bir tavır olarak nitelendiriyordu. Ancak Deniz1, olumsuz deneyiminin de etkisiyle psikoterapiye inanmadığını, bunun bir önyargı olduğunun farkında olarak “*terapi işini çok biraz boş ve yaş*” bulduğunu söylüyordu. Terapi süreçlerinin gereksiz yere uzun sürdüğünü söyleyerek, “*arkadaşlarınla konuşursun, bir tane sigara içersin ya da iki tane sarhoş olursun... Biraz da kitap*

okursun, yaptığın davranışlar üzerine düşünürsün. Yani bence böyle çözebiliriz hayatta sorunlarımızı diye düşünüyorum.” diyerek terapinin yerine koyduğu şeyleri dile getiriyordu. Denizl meselenin psikiyatrik bir mesele olmadığını, ruh sağlığı desteği yoluyla veya bir grup kadınla konuşup sağaltıma ihtiyaç duymadığını, ancak tabi ki bunu söylerken yapıları değersizleştirmek gibi bir amacının olmadığını ve başkalarına iyi gelebileceğini de belirtiyordu. Temel olarak ensest saldırıyı toplumsal bir mesele olarak tanımlıyor ve sağaltımı *“bütün toplumun tüm kurumlarıyla, tüm bireyleriyle bu konuyu konuşup tartışıyor olmasıyla sağlanacak bir şey”* olarak görüyordu. Denizl sağalacağı günü şöyle tarifliyordu:

“Hani ben, bugün hala bir çocuğun üstünden 30 kişi geçtiğinde kendimi kötü hissediyorum yani. Çok kötü hissediyorum çünkü o çocuğun ne yaşadığını biliyorum. E bu çocukların, her, yani benim her haberden böyle kendimi sakınmam, yani bunu duymamak gibi bir şansım yok. Zaten çalışma alanımla vs. de ilgili olarak her zaman bunları duyuyorum ve maruz kalıyorum ve bunları duydukça işte bildiğim şey, o çocuğun yaşadığı şey. Yani onun o yalnızlık duygusunu, işte çaresizlik hissini, hani kendisini kötü hissedişini, buna yıllarını verecek oluşunu, hani belki ne bileyim ne ahrazlarla ne kadar zaman uğraşacağını vs. bildiğim şey bu yani. O yüzden ben sağalacaksam, daha az çocuğun ve hatta yani mümkünse hiç çocuğun buna maruz kalmadığı gün sağalarım, diyeyim yani.” (Denizl)

Kadınların anlatıları, ruh sağlığına ilişkin bir sağaltımın çok boyutluluğunu ortaya koyuyordu. Elbette yaraları sarmanın ve izlerini en aza indirgemenin birçok yolu vardı ve bu yolun işlerliği öznelerle göre değişiyordu. Ancak nitelikli ve ikincil travmalara neden olmayan bir temasın kadınlarda doğru yere bakan ve gerçeği gören yeni bir göz açtığı, güçlenmelerini sağladığı ve sonunda kendilerini toplama güçlerini olumlu etkilediği anlatılarda öne çıkıyordu.

4.2.2. Direniş ve karşı koyma stratejileri

Kendini toplama gücü alanyazında çoğu kaynakta bir “uyum becerisi” olarak ele alınıyordu. Kendini toparlamayı uyum ve sosyal işlevselliğin sağlanması bağlamında ele almak, bir anlamda cinsiyet rejiminin dayattığı eşitsiz ve baskıcı normların özne tarafından kabul edilmesi demektir. Oysa kendini toplama gücü, bir güçlenme sürecine vurgu yaptığından, ensest saldırıda öznelerin kendi koşulları ve güçleri doğrultusunda, maruz bırakıldıkları baskıya karşı geliştirdikleri direniş odaklanarak bu direniş ve karşı koymayı görünür kılmak önemliydi. Bu direniş biçimlerinden birisi gücün ve baskının reddi idi ki bu reddediş ensest saldırıyı durdurma biçiminde ortaya çıkarken, diğer yandan tüm baskı ve tahakküm unsurlarına karşı bir mücadele biçimi olarak da görülüyordu ve her ikisi birbirinden güç olarak öznenin kendini toplama sürecine etki ediyordu. Özneler kimi zaman bilişsel belleklerinde istismara ilişkin izleri baş edilebilir şekilde dönüştürüyor, kimi zaman

da risk olarak, kendilerine zarar vererek ve özkıyım girişiminde bulunarak hayata dair içsel kontrol odaklarını öne çıkarmaya çalışıyorlardı. Ancak belki de tüm bu direniş biçim ve stratejilerinin en görünür ve dönüştürücü olanı ensest saldırının dile gelmesiydi çünkü hem öznel hem de tanıklar açısından yeni bir sürecin başlangıcına işaret ediyordu.

Bu alt temanın kategorilerini, kadınların anlatılarında temel olarak ortaya çıkan direniş ve karşı koyma stratejileri bağlamında “Gücün ve baskının reddi”, “Bellek oyunları: Karakutuyu gizlemek / kayıt sisteminin yıkımı”, “Bir güç kullanma aracı olarak risk alma, kendine zarar verme ve özkıyım” ve “Yaranın dile gelmesi: Çılgınlığın sessizliğinden sessizliğin çılgınlığına” olarak dört başlık altında değerlendirerek analize dahil ettim. Bu başlıklardaki direniş ve karşı koyma stratejilerinin her biri, bir nebze kendini toparlamış olmayı gerektirirken, aynı zamanda kendileri de birer strateji olarak kendini toparlamaya katkı sunuyorlardı.

4.2.2.1. Gücün ve baskının reddi *“Şey nasıl dik dik oldum, dik olmaya başladım evde. Hani bu asi, asi davranmaya falan başladım.”*

Direniş biçimlerinden birisi olarak gücün ve baskının reddi, zaman içerisinde biçim olarak farklılaşmakla birlikte, ilk başlarda dolaylı bir yapıya sahipken sonradan saldırının dozu arttıkça, boyun eğmek maruz bırakılan tarafından güçleştikçe veya başka durumlar da saldırıya eklemlendikçe, doğrudan karşı duruş haline dönüşüyordu. Bu kategoride gücün ve baskının reddini iki başlıkta ele aldım. Birinci ve temel ele alışı ensest saldırıda saldırıya karşı koyuşa, “hayır deme”ye ve saldırıyı durdurmaya işaret ederken, ikincisi diğer baskı unsurlarına bir karşı duruşu içeriyordu. Açık olmak gerekirse, kendini toparlama ve güçlenmenin çok temel bir dışavurumu olan güce karşı direnmeye dair hiçbir anlatıyı metin dışında bırakmak istemedim ve hepsini çok değerli buldum.

Kadınların anlatıları ensest saldırıya karşı öncelikli olarak dolaylı direnme stratejilerine işaret ediyordu. Anlatılar kadınların yaratıcılık ve ayakta kalma becerilerinin ne kadar gelişkin olduğunu da ortaya koyuyordu. Eniştesi kendisini eve bırakmak üzere, onunla beraber evden çıkmış ve apartmanın karanlığında Deniz1’i istismar ederken, Deniz1 birden bire kapının ziline basmayı akıl ettiğini söylüyordu. *“Bağırsam daha mı iyi olurdu”* diye kendisini sorgularken, diğer yandan *“Hala bugün orada zile basan Deniz1’i gerçekten tebrik ederim.”* diyerek bu tavrının kendisine iyi

geldiğini söylüyordu. Deniz1 içeri girdiklerinde annesinin isteğiyle eniştesine kahve yapıyordu. Gökkuşuğu, duygularını anlatamamak, kimseyle paylaşamamaktan ötürü kendisini çok kötü hissettiği bir gün, kendisini ifade yöntemi olarak saçını hiç kesilmemesi gereken bir yerden kestğini söylüyordu. Görüşmeyi reddetmek veya faille aynı ortamda bulunmamak için stratejiler geliştirmek de diğer dolaylı direniş yöntemleri idi. Mahmure, ilk zamanlar ağlayarak, daha sonra ise net bir şekilde direterek failin yanına gitmediğini, bunu ebeveynlerine kabul ettirdiğini aktarıyordu. Aysun ise ağabeyi ile yalnız kalacak şekilde evde bulunmamaya çalıştığını, bu nedenle okul arkadaşının veya komşusunun evine gittiği ve bunu onlara anlatamadığı için de ailesinin fiziksel şiddetine maruz bırakıldığını anlatıyordu. Deniz2 yazlığa gitmeyerek, yaşadıkları kentte de fail ile görüşmeyerek saldırıyı sonlandırmak noktasında dolaylı bir direniş sergiliyordu. Pınar ise daha önce ailesine söylediği halde kuzeni gelince, evden çıkıp gittiğini, babasının da bir daha böyle bir şey yapmadığını ifade ediyordu. Dolaylı direnişler, meselenin anlaşılacak gereken desteğin verilmesi açısından, tanıkların önemini bir kere daha ortaya koyuyordu.

Ensest saldırıda güce ve baskıya karşı direnmede kadınlar, kendi olanaklarına göre farklı stratejiler kullanıyorlardı. Hüsniye, yaşının da küçük olmasının etkisiyle, ağladığında failin korkup kendisini bıraktığını, üzerini giydirip oyuna geri gönderdiğini anlatıyordu. Kız çocuklarına, küçük yaşlardan başlayarak kendilerini anlatma veya yardım isteme biçimi olarak “ağlamak” öğretildiğinden, Hüsniye de bir çocuk olarak öğrendiği stratejiyi kullanıyordu. Aslında bu strateji bir anlamda yetişkinlikteki “bağırma”ya denk geliyordu.

Aynı evde yaşamamayı seçmek, kadınlar için biraz daha ileri yaşlarda, kendi ayakları üzerinde durabildikleri zamanlarda hayata geçirebildikleri bir stratejiydi. Gökkuşuğu ailede büyük olay olmasına karşın, çalışmaya başladıktan sonra ayrı evde yaşadığını söylerken, Meliha ise, şehir dışında bir üniversiteye gidiyordu. Ancak ailesi bu sefer de eve geri dönsün diye onu cezalandırarak para göndermeyince, Meliha “*Çalıştım ve kendim okudum ve artık bir daha eve geri dönmedim yani.*” diyordu.

Meliha sabaha kadar uyumayarak durdurmaya çalıştığını anlatıyor, gücünün yetmediği zamanlarda ise “*Hani ben bunu istemiyorum. Dayanacak da gücüm kalmadı uykuya.*” diyerek sustuğunu anlatıyordu. Durdurmaya çalıştıktan sonra taciz devam etse de istismarın sonlandığını söyleyen Meliha, üniversiteye başlamasıyla eve gittiği zamanlarda babasıyla konuşmadığını, ancak annesini görmek için eve gittiğinde konuşmaya başladığında tacizin de yeniden başladığını aktarıyordu. Bir

kız çocuğunun babası ile konuşması dahi, fail tarafından harekete geçirici bir hareket olarak algılanıyordu. Maruz bırakılanın davranışlarının fail tarafından referans alınması, Pınar'ın anlatısında da kendisini gösteriyordu. Pınar, aynı evde yaşadığı amcaoğlunun kendisini bir hareketle odaya çağırma tavrını yok sayarak onun anlamasını sağladığını söylüyordu. Bu yok sayma stratejisine korku ve ürkekliğin de eşlik ettiğini anlatıyordu.

Bahar daha keskin ve şiddet içerikli tepkiler vererek ağabeyinden korkmadığını, onun üzerine birkaç kere bıçakla yürüdüğünü, özel hayatına karıştırmadığını ve gerekirse sözlerine karşılık verdiğini anlatıyordu. Faili umursamayıp dikkate almadığını belirten Bahar'ın stratejilerinden birisinin de “yok saymak” olduğu anlaşılıyordu. Elif, annesi dahil kimsenin yanında olmamasından kaynaklı olarak, kardeşini de kaybettikten sonra, duygularında nefrete doğru bir evrilme olduğunu söylüyordu ve evdeki tavırlarını “*Şey nasıl dik dik oldum, dik olmaya başladım evde. Hani bu asi, asi davranmaya falan başladım.*” sözleriyle anlatıyordu. Bazı durumlarda kadınlar, kendilerine karşı kullanılan, öğrendikleri öfke ve şiddete dayalı tepki verme biçimlerini, kendi direnişlerinde araç olarak kullanıyorlardı. Elif ise tüm kadınlardan farklı bir şekilde, koşulları elverdiği ölçüde, oldukça net bir direniş göstererek, aslında kendisine destek olması gereken sistemi zorlamayı ve babasını şikayet etmeyi seçmişti.

Kadınlar, başka bir güçten güç aldıklarında, direnme yollarının açıldığına dair hikayeler anlatıyorlardı. Yasemin'in hikayesinde bu kişi anneanesi idi. Yasemin, dayısıyla odadayken anneanesi geldiğinde pijamasının ön düğmelerinin açık olduğunu görünce anneanesinin anladığını düşündüğünü söylüyordu. Yasemin dayısının o sırada toparlandığını fark edince, ertesi gün dayısının oyun oynarken kendisini çağırıp “*anneannen bir şey dedi mi*” sorusuna çocuk aklıyla “*evet, dedi ve söyledim*” diye yanıt verdiğini ve o yaşadıklarının son olduğunu vurguluyordu. Bu noktada aslında yanlış bir şey olduğuna dair bir hissi olduğunu ancak anneanesinin tepkisiyle bu hissini netleştirdiğini söyleyen Yasemin, anne ve babaların da uyanık olması gerektiğini ifade ediyordu. Deniz2'nin hikayesinde fail ebeveynlerin duymasından ve sonraki tepkilerinden korkması nedeniyle orada istismarı sonlandırıyor. Elif, yanında yengesinin olmasından aldığı güçle, aynı zamanda failin, aile içerisinde yalan söyleyerek Elif'in iftira attığını söylemesi üzerine sinirleniyor ve bağırarak karşı çıkıyordu. Deniz1, bir gün failin annesi evdeyken kendisini “*sıkıştırdığını*”, annesinin orada olmasının verdiği cesaretle ve annesinin görme olasılığından korktuğu için faili ittiğini anlatıyordu. Annesi olduğu zamanki gücü, anneanesi ve kardeşinde bulamadığını söylüyordu. O zamanki cesaretinin büyüklüğünü anlatmak için “*zaten çok şey,*

küçücük bir şeysin, yani memem yok bir şey yok, zaten ufak tefek” sözcüklerini kullanırken, failin bu olaydan sonra kendisine *“Bir daha olmayacak”* dediğini ve gerçekten de bir daha olmadığını aktarıyordu. Bu durum da gösteriyordu ki, kadınların ve kız çocuklarının kendilerini koruma yöntemlerini bilmeleri, fail açısından engelleyiciydi.

Bazen de kadınlardaki o başka güç, yetişkin olmak yani insanın yine kendisi oluyordu. Hüsniye, yıllar sonra failin kendisine *“ne haber, nasılsın”* diye mesaj gönderdiğini, kendisi küfür içeren bir mesaj gönderdiğinde failin *“Kız beni tanımadın mı? Neden küfrediyorsun? Babana şikayet ederim seni.”* yazdığını, kendisinin ise *“Ben seni çok iyi tanıyorum. Zamanında ben o şikayeti etseydim bugün bunu yazacak yüzün olmazdı.”* diye cevap verdiğini aktarıyor ve sonraki süreci *“o günden sonra beni her gördüğü yerde kaçıyor.”* sözleriyle anlatıyordu.

Failin “ileri gitmesi” kadınlar açısından direnç göstermede itici bir güçtü. Bu ileri gitme iki şekilde olabiliyordu. Bunlardan birisi failin özneye karşı eylemlerinin sınırlarını genişletme şeklinde iken, diğeri başka birisini daha istismar etmesi şeklindeydi. Bahar, failin kardeşlerini istismar etmeye çalıştığını gördüğünde cesaret kazanarak faili durdurmaya çalışmak için girişimde bulunurken, Martı, kardeşinin de maruz bırakıldığını anlayınca, faile mesaj atarak *“bir daha kardeşime dokunursan, bir daha elini sürersen seni kendi ellerimle öldüreceğim”* diyordu. Yasemin, failin yaptıklarını belirli bir yere kadar tolere ettiğini ancak ilerlediği bazı süreçlerde onu yapmak istemeyip, tepki göstererek direndiğini anlatıyordu. Senem, gidişat kendisini korkutmaya başlayınca kendisini annesine açtığını, annesinin de teyzesiyle konuşması üzerine istismarın kesildiğini anlatıyordu. Elif, failin daha ileri gideceğini bildiği için eve gitmek istemiyordu ve okulda sınıf öğretmenine durumu anlatıp, daha sonra da karakolda ifade vererek çocuk koruma sistemini işletmiş oluyordu. Arzu ise, babası geç bir saatte vardiyadan eve gelip, yattıkları odada pornografik film izleyerek kendi deyimiyle özel bölgelerine dokunmaya başlayınca, çığlık atarak bağırdığını ve bunun üzerine kardeşiyle annesinin uyandığını anlatıyordu. Bu olaydan sonra fail bir daha istismar girişiminde bulunmuyordu.

Bazen, kadınlar güçlerini bilgilerinden alıyorlardı. İlkokuldan sonra istismarı anlamlandırmaya başlayınca, rahatsız olarak uzak da durmaya başlayan Pınar, annesinin gazete haberlerinden kendisine aktardığı bilgiler ve aslında evin dışına yönelik verdiği öğütlerini, evin içindeki istismar için yol haritası olarak belirliyordu. Bu anlatıdan da, çocukların küçük yaşta bilinçlenmelerinin önemi ortaya çıkıyordu.

Kadınlar için korkunun harekete geçirici bir gücü vardı. Kadınlar aynı zamanda akıllarını kullanarak, kendilerine baskı aracı olarak yöneltilen bu korkutma eylemini tersine çevirerek, faili korkutmak için kullanıyorlardı. Korku normalde güçsüzleştirilen bir şeyken, dışarıya yöneltildiğinde ise öznelerin cesaretlenmesini ve güçlenmesini sağlayan bir araç haline gelebiliyordu. Martı babası iç çamaşırını çıkardığında korkup ağlayarak annesinin yanına gittiğini söylerken, Meliha, kendisini istismar ederken dış kapının açılması üzerine failin koşarak odadan çıktığını görünce “*Haaa burada yanlış bir şey var. Kesin hani ya. Haklısın Meliha. Burada bir yanlışlık var. Babam niye korktu o zaman?*” diyerek, cesaretlenip istismarı annesi ile paylaştığını aktarıyordu. Menstürasyon sonrası ise, “*ben hamileyim*” dedikten sonra, hiçbir şeyden korkmayacağını düşündüğü failin korktuğunu görüp, bu stratejiyi devam ettiriyordu:

“*İnı, şey dedim ya, korktuğuna göre dedim. Ve şeyi söylemedim ben. Hani, regli olmuyorum dedim, uzun süre şey yaptım, sürdürdüm bunu. Babam bana yaklaşmadı uzun süre. Sonra bir daha dedim ki, ‘tamam’ dedim, ‘Meliha bunu durdurabilirsin sen’ dedim. Yani bir daha da yaklaştırmadım.*” (Meliha)

Evde güce karşı direnişin olumlu etkileri yalnızca direnişi gösterenle sınırlı değildi. Martı’nın hikayesinde, evde kardeşinin gücü reddedişi, Martı’ya da cesaret veriyor ve onun önünü açıyordu. Pınar ise evde babasıyla çatışmasından annesinin de yarar sağladığını belirtiyordu. Bununla birlikte, kadınların mücadelecı bir kimliği inşa etmeleri, yalnızca ensest saldırıya yönelik olmuyordu. Gökkuşığı, terliğı yiyeceğini bile bile akşam ezanından önce eve gitmediğini, yemek seçme konusundaki tepkilerle başa çıkmak için şarkı söyleyerek bir direniş geliştirdiğini ifade ediyordu. Denizl ise, kimseye bu sıfatı vermemek için, kendi bekaretini kendisi bozuyordu. Mahmure dışarı çıkmak konusunda özgürlüğünü babasıyla çatışarak ve onu ikna ederek elde ederken, Elif sekizinci sınıfa giderken bile evi terk etmek için “*Gidelim, ben bakarım, çalışırım.*” diyerek annesini ikna etmeye çalışıyordu. Pınar ise ailesinin karşı çıkmasına karşın bir müzik grubuna giriyor, kendisine yaptırılmak istenen işi yapmamak içinse işi olmadığı halde evden çıkarak bütün günü dışarıda geçiriyordu.

Gücünve baskının reddi, karşıdaki kişiye göre, özneler tarafından şekillendirilebiliyordu. Denizl, aile dışından olanlarla mücadele ediş biçimini anlatırken “*... onlarla genellikle sabır göstererek ve bir gün hani bundan kurtulacağımı düşünerek mücadele ettim. Hiçbirini bir daha görmek zorunda olmayacağım günlerin gelecek olduğunu düşünerek mücadele ettim.*” diyordu. Ailede adının “*asi kız*” olduğunu belirten Denizl, onları ikna etme gereğı olmadığını düşünmesini onlara karşı

davranışlarının gerekçesi olarak ileri sürüyordu. Oysa annesi kendisi için değerli olduğundan, onunla uzlaşmak, onun tarafından anlaşılmiş olmak istiyordu.

Kadınların pratikleri genel olarak kendini toparlama gücünün, baskılayan güçten büyük olması halinde, kadınların özgürleşebildiklerini gösteriyordu. Bu açıdan baskı ve engelleri iyi anlayabildikleri ölçüde mücadele güçleri de artıyordu. Geliştirdikleri doğrudan ve dolaylı stratejilerle öznel direniş biçimlerini belirliyorlardı. Aynı zamanda gerektiğinde yaslanabilecekleri bir destek, kadınların eylem alanlarını fazlasıyla genişletiyordu. Gücün ve baskının reddedişine tanıklık her iki tarafı da güçlendirirken, korku, failde veya maruz bırakılarda olması fark etmeksizin harekete geçirici bir güç olarak ortaya çıkıyordu. Baskının artması kadınları iyice güçsüzleştireceği yerde, başka bir cesaret kazanarak harekete geçmelerini sağlarken, bu hareketliliğin etkisi, hareket edenin kendisini aşıyordu.

4.2.2.2. Bellek oyunları: Karakutuyu gizlemek / kayıt sisteminin yıkımı *“Aslında normalde çocukluğuma dair bir sürü anılarım var ama bunu hiç hatırlamıyorum. Yani nasıl başladı? Ne oldu? Bunları hiç hatırlamıyorum.”*

Ensest saldırıda bilişsel bellek, bedensel ve toplumsal bellek ile birlikte üçlü sacayağının bir ayağını oluşturuyordu. Her üçü de birbiriyle etkileşim halinde işleyerek ensest saldırının öznedeki bıraktığı izi belirliyordu. Ancak aynı zamanda öznenin kendini toparlama sürecinde de yol gösterici oluyordu. Bu bölümde, ensest saldırıya maruz bırakılışın bilişsel bellekteki yansımalarını ele anlamaya ve alanyazın belleğinde görünür kılmaya çalışıyorum. Anlatıları analiz ederken, en çok göze çarpan bellek oyunları; saldırıyı bellekten silme; özellikle zamana dair hiçbir şey anımsamama; bilinçli ve bilinçsiz olarak inkar etme; terapi sırasında anımsama; ensest saldırıya dair hikaye parçalarını bütünleştiremememe; nesnelere, olayların ve mekanların hatırlatması; zihinde yaşananları çarpıtma, kaçınma ve yok sayma, bazı ayrıntıları araştırma için görüşürken anımsama, “tersine travmatik bellek” ile her şeyi ayrıntısıyla anımsama ve toplumsal bellekte canlı tutma vurgusu idi. Anlatıların geçmiş zaman anlatısı olduğunu akılda tutarak ve belleklerin yaşanılardan çıkardıkları anlamlarla, yaşanılanları şekillendirdiğini gözeterek değerlendirilmesi gerektiğini önemli bulsam da, sonuç olarak dayanağım, “esas olan bilşte kalandır” bakışı oldu.

Anlatılar, kadınların *ensest saldırıya dair anılarının silik olduğunu* gösteriyordu. Özellikle zaman, kadınların belleklerini en çok zorlayan unsurdu. Bu nedenle, enest çalışmalarında yaşa göre bilginin geriye dönük alınması çok olanaklı görünmüyordu. Deniz1, annesi ve babası kendisi üç yaşındayken boşanmasına karşın, o döneme ilişkin anımsadığı çok net şeyler olduğunu söylerken ve hafızasının çok iyi olduğunu belirtirken, enest saldırının ne zaman olduğunu ve ne kadar sürdüğünü tam çıkaramıyordu. Başlangıcı için menstürasyon döneminden önce, yani 12 yaşından önce olduğu yönünde bir zaman belirtebiliyordu ve kendisine şaşırarak bunu hiç düşünmediğini ifade ediyordu. Mahmure de çocukluğuna dair bir sürü anısı olmasına karşın, enest saldırının nasıl başladığını, ne olduğunu hiç anımsamadığını, o döneme ilişkin hiçbir anısının olmadığını söylüyordu. Zamana ilişkin Yasemin “*Yani tahmin ediyorum, çok hayal mayal hatırlıyorum ama, ilkokuldan önce başlayıp, ilkokul süresince belki orta bir zamanında falan bitmiştir. Süreli bir şeydi yani.*” ifadesini kullanırken, Arzu “*Benim hatırladığım sekiz yaşında. Öncesini ben hatırlamıyorum.*” diyordu. Pınar ise zamana ilişkin belleğinde olanları “*Benim amcaoğluyla, o nasıl olduğunu, nasıl başladığını hatırlamadığım ama ilkokul dört, belki beşe kadar. İnanın bilmiyorum, biliyor musunuz yani? Uzun süren bir şey aslında.*” olarak aktarıyordu. Aysun’a ağabeyiyle enest saldırı öncesindeki ilişkisini sorduğumda, “*Onu hiç hatırlamıyorum. O insanın, o insanın benim benliğimde benim hafızamda, kayıtlarımda var oluşu bu olayla beraber oldu.*” ifadesiyle sorumu yanıtlıyordu.

Konuştuğum kadınlar arasında istismarı *en geç anımsayan ve tamamen silmiş olan* tek kişi Hatice idi. O sürece kadar, on yaşındayken maruz bırakıldığı, kuzeninin fiziksel tacizini anımsadığını ancak kendisinin “*o boyutta bir istismar*” olarak tanımladığı diğer saldırıyı otuz bir – otuz iki yaşında iken terapide hatırlamaya başladığını söylüyordu. Hatice yine de tam olarak zamansal bir netlikten söz edememekle birlikte, bir-iki yıl gibi bir zamana yayıldığını düşünüyordu. Burada, Hatice’nin anlattığına benzer bir başka durumu da belirtmem gerekiyor diye düşünüyorum. Pınar’la konuşmamızda, Pınar terapi sürecinde yaşadığı bir olayı anlattı. Terapide kendisine okuması önerilen “*Seninle Başlamadı*” adlı kitabı okumaya başladığında birkaç kere rüya gördüğünü, rüyasında iki kere babasını gördüğünü söylüyor ve bunu “*karanlık bir şey*” olarak nitelendiriyordu. Terapide bu gündeme geldiğinde Pınar babasının çocuklukta kendisini seviş biçimini hatırlıyor ve dağıldığını belirtiyordu. Babasının kendisine yaklaşımını ayrıntısı ile anlatıp, bunun kendisini gerdiğini, babasının kendisine dokunmasını istemediğini, uzun yıllar babasından uzak durduğunu anlatıyordu. Bu hatırlamanın kendisini çok sarstığını ve aile kavramının da orada sarsıldığını ağlayarak ifade ediyordu. Pınar, bu konuya ilişkin belleğinde bazı şeyleri tam oturtamamıştı ve bir

yandan “*aslında öyle düşünmedim gibi ama*” derken, bir yandan da “*Ama hani belki de ben hala konduramıyorum, bilmiyorum.*” diye yorumluyordu. Sonraki hissini ise şöyle anlatıyordu: “*Ağır geldi bana. Çok ağır geldi. Yani ölüm gibi geldi. Yani sanki böyle ben bütün, her şey çöp gibi oldu yani hayatımda.*”

Görüştüğüm kadınlardan bazılarının anlatılarında ensest saldırıya dair anılar **bütünlenemiyorken**, bazı **nesnelere ensest saldırı açısından hatırlatıcı** idi. Hüsniye ilkinde ne olduğunu hatırlayamadığını söylerken, odayı hatırladığından, üzerinin çıkartıldığından söz ediyordu. Yasemin, bazı sahneler gözüne gelse de hangisinin önce, hangisinin sonra olduğuna dair kronolojik bir fluluk olduğundan bahsederken, ensest saldırının zamanını anneannesinin eviyle ve kendi evleriyle bağlantı kurarak netleştirmeye çalışıyor, bitirdiği anı ise çok iyi anımsıyordu. Ancak anneannesinin fail ile kendisini gördükten sonra aralarında bir konuşma geçip geçmediği konusu Yasemin’de net değildi. Ev üzerinden zamanını bulmaya çalışma Meliha’nın anlatısında da kendisini gösteriyordu ve Meliha bu durumu “*böyle niyeyse çıkarımlarla herhalde unutmaya çalıştığımız için*” diye açıklıyordu. Mahmure’nin hikayesinde hatırlatıcı çok severek giyindiği, annesinin diktiği etek iken, Mahmure, bundan başka hafızasında net hiçbir şey olmadığına işaret ediyordu.

Hatice’nin anlatısında, *beden, istismarı hatırlatıcı bir rol üstleniyordu*. Hatice, hayattaki tercihlerinin bilinçdışının yönlendirmesiyle cinsel istismarla ilgili çocuk kitapları üzerine çalışmak, cinsel istismarla ilgili yasa tasarısı meclise geldiğinde kadın örgütleri ile ortaklaşa çalışmalar yapmak gibi bir yöne evrildiğinden söz ediyordu. Ancak bu sırada beş-altı ay tanı konulamayan bir denge sorunu ile mücadele ettiğini, Şahsiyet filmindeki sahneleri anımsayarak bedensel bir takım hatırlamalar yaşamaya başladığını vurguluyordu. Hatice “yeni bir ben”in doğum bu sürecini şekilde aktarıyordu:

“Çok fazla hatırlamayla birlikte geldi çünkü o hani immm, böyle sürekli bedensel, immm, acı çektiğim, immm, işte o hatırlamaya çalıştıkça hani hem fiziksel o korkusu, işte çocuklukta korku, karanlık vesaire, tüm o hatırlamalarla, zaten hani terapi süreci de çok zorlamaya başlamıştı. Hani, bir gün terapiye gidiyordum, iki gün işe gidemiyordum falan gibi bir yoğunluklu bir hatırlama süreci oldu. Sonrasında immm ...'da (özel bir psikiyatri kliniğinden söz ediyor) hani yirmi - yirmi beş gün kadar bir süreç oldu. Orada da mesela, immm, anlamlı bilgi midir bilmiyorum ama, (gülüyor), günde altı diyazem verirlerken bile hani hatırlamalarımın devam ettiği hani... (duruyor) O öyle bir süreç oldu ve hani, immm, yani tek bir olay değil pek çok olay, daha süregelen olduğu, başka yaşlarda da başka şeyler yaşadığıma dair hani tüm, immm, hatırlamadığım ne kadar şey varsa böyle dört beş aylık süreçte boca olduğu bir süreç oldu. ... (Şahsiyet filmindeki sahneyi anlatıyor) Ya son sahnede aslında kadın istismara uğradığını, oradaki kavakların esişiyile birlikte hatırlıyor. Öyle bir sahne var. Yani ‘niye böyle oluyor’ derken o görüntüler... Sonra işte kendi çocukluğumdaki Konya’daki park, parktaki ağaçlar, kendi duruşum vesaire ama müthiş bir bedensel

acıyla birlikte hani kıvr, kıvrandığım bir acıyla birlikte. Öyle hani bir yandan herhalde sanırım o çıkmak istiyordu artık. Hani o karanlık, bakmadığım bir şey var falan. Ama terapistin de söylediği ‘ya sen sanırım içinde bir hani dur beni çıkarma diyen bir çocuk var’ deyip de ben ‘Neden çıkmıyor? Ne var?’ deyince. ‘Al sana cevap!’ diye çıktı ortaya.” (Hatice)

Kadınlar, bilinçli olarak istismarı inkar edebiliyorlardı. Senem, istismarın üzerindeki etkilerinin farkında olmadığını ya da bilinçli olarak hafife aldığını düşünüyordu. Üstelik bunu yaptığında üniversitede olduğuna dikkat çekerek, inkar veya kaçış olarak adlandırdığı durumu “*evet ben kötü şeyler yaşadım ama bunlar sanırım herhalde benim üzerimde bir etki bırakmadı*” diye düşünmesini referans alarak tanımlıyordu. Hatice, yaşadıklarını “*ya benim başıma böyle bir şey gelmiş olamaz*” veya “*bu önemli bir şey ve bunu ben yaşamış ol(a)mam*” diyerek inkar sürecini dile getiriyordu. Deniz2, inkarı, ensest saldırının yaşanmasına ilişkin yaşamıyordu ancak sonlandıktan sonraki süreçte faille hiç karşılaşmadığını düşünmesini “*muhtemelen zihnim inkar etti*” diyerek anlatıyordu. Arzu ise aslında böyle bir şey yaşamadığını kendine inandırmaya çalışarak önceleri rüya olduğunu düşünüyor, ardından suçu kendisine yönelterek “*Ben deliyim. Kafamda bir şeyleri kuruyorum, hayal görüyorum herhalde*” demeye başlıyordu.

Çarpıtma, anlatılarda ortaya çıkan bir başka bellek oyunu idi. Senem bazen çok küçük konularda bile gerçekliği yanlış yorumladığı hissini yaşadığını söylerken, bunu, tamamen bir toparlanmanın olmadığını göstergesi olarak düşünüyordu. Yasemin bunun ters ve gizli bir şey olduğunun farkında olmakla birlikte, ensest saldırıyı bir oyuna çevirdiğini aktarıyordu. Pınar, kendi deyiimiyle böyle ağır bir duyguyu kaldırabilmek ve hafifletebilmek için, bunun aileden gelen bir döngü olduğunu düşündüğünü ve kontrolün kendisinin dışından geldiğini görmenin öfkesini hafiflettiğini ifade ediyordu. Deniz2 ise, “*Ya aslında onu sevebilirim. ... Yakınlık kurmaya çalışmıştır ama bunu anlatamamıştır. Böyle bir yakınlık kurmuştur.*” gibi gerekçelerle aslında bir reddediş yaşadığını belirtiyordu.

Kadınlar bilinçli olarak ensest saldırıya dair hatırlatıcı her şeyden kaçınabiliyor veya onları yok sayabiliyorlardı. Mahmure, her şeyi kendi başına yaşadığını ve sonra da unutmaya çalıştığını hatırlıyordu. Gökkuşluğu, hafızasına gömdüğü daha ileri şeylerin olabileceğini ancak bunları çok da hatırlama çabasına girmediğini anlatıyordu. Hatta hatırlatıcı şeylerden uzak durmaya çaba gösterdiğini, kendisini kirletilmiş hissettiğinden, cinsellik konusunda hiç konuşmamanın kendisi için “*etkisiz*” bir baş etme stratejisi olduğunu ifade ediyordu. Senem ise, derine inmeden yaşananlardan söz edebildiğini ancak “*daha derine indikçe karşılaşacağı şeylerden korktuğu için biraz kaçınma davranışı sergilediğini*” vurguluyordu. Hüsniye mahallede babasının yanında saç

sevildiğinde tepki göstermediğini çünkü o olayı yok saydığını aktarıyordu. Yaşadığımız topraklarda insanların yok sayma motivasyonlarını ise şu şekilde dile getiriyordu:

“Çünkü bu bizim insanımız bir psikoloğa gitmeye, ya da bir destek almaya ya da duyulmaması için birçok şeyden saklıyor kendini. Ya da işte diyor ki aman geçti diyor. Şimdi deşmeye gerek yok. Yüzleşmekten çok korkanlar var mesela. Gerek yok ya işte oldu-bitti. Tamam, ben şimdi evliyim. Çocuğum var falan diyor.” (Hüsniye)

Yasemin ve Hüsniye, maruz bırakıldıkları ensest saldırıyı, kendilerini tetikleyici bir olayla hatırlamışlardı. Hüsniye mahalledeki yakın arkadaşının ağabeyinin kendisini taciz ettiğini anlatması üzerine yaşadığı hatırlamayı şöyle anlatıyordu: “...bir anda böyle bir şimşek çaktı gözümde. Bir sahne gördüm. İşte bana dokunulan bir sahneyi gördüm. Sonra iyice hatırlamaya başladım. ... Öyle olunca da, orada hatırladım. Zaten hatırladıktan sonra olay kopmaya başladı.” Yasemin de, o süreci kafasında kapatmış bir şekilde ve yokmuş gibi yaşarken, üniversite birinci sınıfta yakın bir arkadaşı evlerine kalmaya geldiğinde, gece arkadaşının “bak ne güzel, birbirimize anlatmadığımız hiçbir şey kalmadı. Hiç gizli bir şeyiniz kalmadı.” demesi üzerine, yaşadıklarını “o benim için bir çözülme cümlesi oldu. Ve ben bir durdum. Ve o zihnimdeki o kapattığım şey açıldı ve pıtır pıtır pıtır pıtır pıtır pıtır pıtır dayımla yaşadığım o zihnimin çok gerilerine attığım, sakladığım her şey böyle hani film şeridi gibi geçti gözümün önünden derler ya, aynı, öyle şey oldu.” sözleriyle ifade ediyordu.

Görüştüğüm kadınlar içerisinde iki kadın, “tersine travmatik hafıza”ya sahiplerdi ve her ikisi de her şeyi çok iyi anımsadıklarından söz ediyorlardı. Elif her şeyi hatırlıyor olmanın, unutmak istediklerini unutmalarına izin vermemesi nedeniyle kötü bir şey olduğunu öne sürerken, Martı yaşadığı her şeyi zihnine işlediğini anlatıyordu. Martı insanın kötü yaşantıları unutmadığını söylüyor ve ensest saldırıyı yaşadığı ilk anı, nasıl tepki verdiğini çok iyi hatırladığını, “...gözümü kapatıp düşündüğüm zaman görüyorum o anı yani. Hani. Hayal değil. Bayağı gerçekten de o anı aklımda. Yani. Hepsini zihnime işlemişim, yaşadıklarım her şeyi yani.” sözleriyle aktarıyordu. Aysun ve Pınar’ın hikayelerinde ise, rüyalar, ensest saldırıyı bilince getirme zorlamasıyla ortaya çıkarak, bir farkındalığın önünü açıyordu.

Benim açımdan, belki görüştüğüm kadınlar açısından da öyledir, bilemiyorum, görüşmelerde yaşadığım en ilginç şeylerden bir tanesi de Martı ve Aysun’un istismara dair bazı şeyleri, tam da görüşmemiz sırasında anımsamalarıydı. Martı anlatısında yaşadıklarına ilişkin bir yılı hatırladığında “..., yıl 2009, ah hatırladım. Yılı hatırladım. Çok ilginç. Bir çekmeceyi açtığınızda

başka bir çekmece daha açılıyor. Görüyor musunuz? Çok ilginç ya.” sözleriyle kendi şaşkınlığını paylaşıyordu. Aysun ise, *“Aaaa, aaaa, bakın, çok enteresan bir şey hatırladım şu anda. İki beşinci sınıfta ben bir öğretmenime bunu anlatmıştım.”* diyerek, bugüne kadar kimseyle konuşmadığı bilgisini de güncellemiş oluyordu.

Bellek oyunlarına ilişkin, toplumsal bellekte ensest saldırının nasıl görmezden gelindiğini “Faille ortaklık kuranlar: Yıkıcı veya güçsüz tanıklar” ve “Politika, hizmet ve özneleriyle ataerkinin kurumlarının yükü” bölümlerinde bir engel, tehdit ve zorlaştırıcı unsur olarak ele almıştım. Ancak bu bölümde daha çok kendini toparlama gücü stratejilerine ve kendini toparlama gücünü olumlu etkileyen etmen, mekanizma ve kişilere odaklandığım için, öznel bilişsel bellek odağında analizi gerçekleştirdim. Yine de bu bölümü en son Senem’in toplumsal bellekte canlı tutmanın önemine ilişkin bir anlatısı ile, doğrudan Senem’in sözleriyle aktarmak daha uygun olacak diye düşündüm:

“Ama insanların şunu fark etmesi çok önemli. Bu olayın üstü örtüldüğü zaman o kişi aynı şeyi yapabilir. Ondan cesaret alan bir kişi aynı şeyi yapabilir. Ya da o kişi ya da etrafındaki kişiler yapmasa bile siz bu olayın üstünü örterek bunu yaşayan insanın yaşadıklarını hiçe saymış oluyorsunuz. Yani atılan her adımın, alınan her kararın çok dolaylı ya da doğrudan etkileri var. Ama insanlar bunu fark edemiyor. Çünkü istismar ya da tacizle yüzleşmenin yarattığı çok ciddi bir rahatsızlık var. Ve genelde farkında olmadan bunu unutarak ya da bundan kaçarak başa çıkmaya çalışıyorlar ama bu doğru bir başa çıkma yöntemi değil. İnsanların kimden gelirse gelsin istismara ve tecavüze karşı kesin ve net bir tavırları olmalı. Yani bu benim kardeşimden de gelse, babamdan da gelse, hiç tanımadığım bir adamdan da ya da kadından da gelse, benim vereceğim yanıt, ya da benim duruşum aynı olmalı. Devlet düzeyinde ya da makro düzeyde...” (Senem)

Ensest saldırıda, kendisini korumak yine çocuğa düşüyor, çocuk bunun için çeşitli yöntemler kullanarak ve stratejiler geliştirerek kendisine güvenli, sevgi ve şefkat içeren bir dünya yaratmaya çalışıyordu. Ancak istismarın üzerinin örtülmesi tam olarak hiçbir zaman mümkün olamıyor, istismar bütün kanallardan kendisini göstererek çocuğun benliğini, bedenini ve daha geniş anlamda yaşamını işgal etmeye devam ediyordu. Bu noktada, çocuktan yana olarak ona yaşanabilir bir ortam sağlamak için toplumsal belleğe büyük sorumluluk düşüyordu.

4.2.2.3. Bir güç kullanma aracı olarak risk alma, kendine zarar verme ve özkıyım *“En azından yaşamımı sonlandırırken kendi kontrolümde sonlandırmalıyım.”*

Yaşanılan istismar durumunda, yalnızca istismarın olduğu değil, güven ve şefkate erişilemeyen bir dünyada, olumsuz içsel duygulanım durumlarını düzenleme arayışı, görece sınırlı donanım ve

olanakları ile çocuğa düşüyordu. Bu noktada, herhangi bir kontrol duygusu çocuğu güçlendireceği gibi rahatlamasını da sağlarken, istismarın etkisiyle, risk alma ve tehditleri algılama eşikleri değiştiğinden, eylemlilik çerçevesi de buna bağlı olarak çizilebiliyordu. Kaybolan hislerin geri gelmesini ve yaşanan duygusal acının, bedensel acıyla yer değiştirmesini sağlamak, bu acının daha dayanılır ve kontrol edilebilir kılınması, bu dünyada yeri olmadığını düşünmek, bu dünyada yer istememek ve kendisini cezalandırmak gibi hedefler de kendine zarar vermede motivasyon kaynağı idi. Bu kategori altında, ensest saldırıya bağlı olarak kendine zarar verme, özkıyım, radikal politik hareketler içerisine girme, tanımadık insanlarla ilişki kurma, alkol ve maddenin kötüye kullanımı, yeme bozuklukları ve kontrolsüz cinsel davranışları ele alırken, kendini toplama gücü ile bağlantısını kurarak güçlendirici tarafına vurgu yapmaya çalıştım.

Kadınların anlatıları, istismara bağlı olarak 7 kadının özkıyım girişimi olmuştu, 1 kadında özkıyım düşünceleri vardı, 3 kadın ise kendisine zarar verme davranışı sergilemişti. İki kadının birden fazla girişimi vardı. Kadınlar özkıyım girişiminden sonra da kendilerini toparlamış olabilecekleri için, bunu bir değişken olarak almayı çok doğru bulsam da, kadınların kendilerini toparlanma gücüne sahip olma durumları ile özkıyım girişimi ve ruh sağlığı desteği almış olma durumlarını karşılaştırdım. Özkıyım girişimi olan kadınların 1'isi kendisini hiç toparlanmış hissetmezken, 3'ü kendisini tam anlamıyla olmasa da toparlanmış, 3'ü ise tam olarak toparlanmış hissediyordu. Özkıyım girişimi olan kadınlardan sadece birisi hiç ruh sağlığı desteği almamışken, 2'si ruh sağlığı desteği aldığı sırada girişimi gerçekleştiriyordu. Kadınların özkıyım girişimi nedenleri ise, değersizlik, bitmeyen acı, depresyon hali, hayata karşı inancının kalmaması, varoluş problemi, dünyanın adaletsiz bir yer olduğu duygusunun pekişmesi, özgür hissetmemek, kendisini suçlu görerek cezalandırma, kontrolü ele alma isteği, faili cezalandırma isteği, başka nedenler olduğunu düşünürken istismar bağlantısını sonradan keşfetmek, hayattan bıkmak ve hayatı kaldırarak gücünün olmaması idi.

Senem, ergenlik döneminde başlayan intihara dair takıntılı düşüncelerinin halen çok sarsıldığı zamanlarda ortaya çıktığını söylüyordu. İlk zamanlar bu düşüncesini, istismardan bağımsız olarak yaşama dair sorgulamalarına, yaşam anlamını ve amacını bulamayışına bağlarken, sonradan bunu "*değersizlik duygusu altında bütünleştirdiğini*" ve istismara dair şeyleri kontrol altına almakta zorlanmaya bağladığını belirtiyordu. Senem'in anlatısında, kendine zarar verme davranışının istismarla bağlantısını kurmasının, onu daha kontrol edilebilir bir dürtü haline getirdiği de yer alıyordu.

Kadınların özkıyım davranışlarında en önemli etmen bitmeyen acı idi. Hüsnüye o kadar çabaladıktan sonra, hala televizyonda bununla ilgili bir haber gördüğünde “*aynı dağılmayı yaşama*”yı “*intihara giden yolun başı*” olarak görüyordu. İstismara bağlı acıları akli kabul etse de, ruhunun ve kalbinin kabul etmemesinden ötürü bir çatışma yaşadığını ifade ediyordu. Hatice ise, terapi ile birlikte medikal tedaviye devam ettiği süre içerisinde, çok fazla hatırlama olmasıyla birlikte “*Bu artık bitmeyecek’ döngüsüne*” girerek intihar girişiminde bulunduğunu ifade ediyordu. Deniz2 arasında yedi-sekiz ay olan iki intihar girişimi olduğunu belirterek, girişimden önceki durumunu “*Bir kere tam zaten depresyonun doruk noktasındaydım ve hayata karşı olan inancımın hiç olmadığı, yani hayatta yaşamaya devam etmek istemiyordum.*” diye anlatıyordu. Hep bir varoluş problemi yaşadığını, hayatı sorguladığını vurgulayan Deniz2, çalıştığı sürede de göç etmiş kadınların hikayelerine tanıklık etmenin dünyanın adaletsiz bir yer olduğu duygusunu kendisinde körüklediğini söylüyordu. Pınar, hayattan bıktığı ve kaldıramadığı bir zamanda böyle bir düşüncenin olduğunu ancak gerçekleştirecek gücünün olmadığını belirtiyordu. Aysun ise, özkıyım düşüncesini kendini gerçekleştiremiyor olmak ve tutsak olmak üzerinden anlatıyordu:

“Doğal olarak bunun insana, az da olsa, arada bir de olsa, durup da düşündüğünüz zaman ‘ben ben değilim’, onu fark ettiğiniz zaman evet ölmek istiyorsunuz. Yani biri eğer kendi özgür iradesiyle yaşamayacaksa, eğer kendi düşüncesini sergileyemeyecekse, eğer özgür hissetmeyecekse kendini, bir kafes içerisinde kapatılmış hissedecekse, belli bir aşamalarda evet o kafesin demir çubuklarını kırıp çıkmaya çalışır. Bunu başarmadığı zaman, evet, ölmeyi tercih ediyor, ölmeyi düşünüyor.” (Aysun)

Özkıyım girişimlerinde kontrolü elde tutma isteği de kendisini gösteriyordu. Deniz2 bu düşüncesini “*Yani benim yaşamım sonlanacaksa buna karar verici olan kişi ben olmalıyım.*” diye ifade ediyordu. İstismar üzerinde bir kontrol kurma çabası olsa da buna maruz bırakıldığını söyleyerek, bu kontrol etme isteğini “*en azından yaşamımı sonlandırırken kendi kontrolümde sonlandırmalıyım.*” sözleriyle dile getiriyordu. Aysun ise, öğretmenine kendisini açtıktan sonra, öğretmenin gelip anne ve babasına istismarı söyleyeceğine dair hep bir korku yaşadığını, “*Eninde sonunda bu ortaya çıkacak. Zaten beni öldürecekler. Ben öldüreyim kendimi.*” düşüncesiyle intihar fikrinin kendisinde olduğunu aktarıyordu. Aysun’un anlatısında da kendi eliyle, “suçlu olan kendisini” cezalandırma isteği ortaya çıkıyordu.

Mahmure, işle ilgili birşeyden ötürü intihar girişiminde bulunduğunu, sonrasında terapiye gitmeye başlayınca ensest saldırının ortaya çıktığını söylüyordu. Yani Mahmure’nin girişiminde görünür neden başka idi. Aysun’un hikayesinde, Aysun on bir yaşında iken kardeşi kendi sorumluluğunda kaza geçirince babasının kendisini öldüreceğinden korkarak ilaç içtiğini söylüyordu. Bunu “*bir*

sefer eyleme döktüğüm bir şey. Fakat onlarca kez düşündüğüm bir şey. İntihar.” diye tanımlıyordu. Hüsniye'nin ise intihar girişiminde faili cezalandırma amacı vardı. İntiharını kurgularken, zihninde not bıraktığı ve sabah geldiğinde o notun bulunduğu imgesi vardı.

Senem'in anlatısı, intiharın felsefik bir hak olarak görülmesi ile istismarın bir sonucu olarak görülmesi ayrımının önemini vurguluyordu. Senem, intihar düşüncesinin istismarla olan bağına fark ettiğinde, eşzamanlı olarak o dönemlerde ciddi duygusal karmaşalar da yaşadığını fark ettiğini belirterek bu açıdan intihar düşüncesinin, duygusal bir çalkantı veya sarsıntı ile ortaya çıkmasının onu rasyonellikten uzaklaştırdığını ifade ediyordu.

Kadınların anlatısında kendine zarar verme davranışını içeren örnekler de vardı. Yasemin, failin kendisine dokunmasından rahatsız olmayıp, üstüne zevk almanın kendisinde bir öfkeye neden olduğunu söylüyordu. Bu nedenle görünmeyen yerlerini cimciklediğini, ısırıldığını, ağlama krizlerine girdiğini ve canını acıttığını belirtiyordu. Deniz2 ise failin düğününe gitmemek için o gün yolda o kadar fütursuzca yürüdüğünü, bir arabanın kendisine değip öyle durduğunu anlatıyordu. Deniz2 kendisini arabanın önüne atmadığını ancak akşam oraya gitmemek için *“ne olursa olsun”* diye düşünerek yolda yürüdüğünü söylüyordu. Deniz2 başka bir zarar verme davranışını şöyle anlatıyordu: *“Onun dışında işte kendime hani vücuduma işte çizme, böyle işte çok kaşıntımın olduğu zaman, yüzümün döktüğü ve onları kaşındığım, mesela çok sık mesela benim saç derim dökülür ve kaşınır.”*

Senem, özkıyım düşüncelerinin halen devam ediyor olmasını ve travma sonrası stres bozukluğu belirtileri gösteriyor olmasını kendisini tam olarak toparlanamamış hissetmesinin gerekçesi olarak öne sürüyordu. Aysun, kendini toparlamadığını düşündüğünü söyleyip, buna gerekçe olarak intihar düşüncelerini gösteriyorken, Deniz2 de, intihar ile kendini toparlama gücü arasında bağlantı kuruyordu. Moduna göre değişmekle birlikte, kendisini en kötü %60 toparlanmış olarak ifade ederken; *“En azından işte hayatımı sonlandırma gibi bir isteğim yok. Ki bence bu çok böyle yüzde otuzluk bir şey buradan geliyor diye düşünüyorum.”* diyordu.

Hüsniye, üç kere intihar girişiminde bulunup, sonuncusunda bu kadar başarısız girişimlerin bir mesajı olduğuna inandığını, bunun kendisine *“yola devam et”* demek olduğunu ve *“Allah bir şekilde seni yanına henüz istemiyor”* dediğini ifade ediyordu. Hatice ise *“ölmek istemeden bir güne*

başlama”nın güzelliğinden söz ediyor ve intihar düşüncesinin zihninden gidişini şu şekilde ifade ediyordu:

“Yani aslında şöyle söyleyebilirim. İşte bu Ağustos falandı. İlk kez ortadan yok oldu yani. Hep bana eşlik eden bir ölüm düşüncesiyle birlikte yaşadım. Yani hani, en keyifli anlarda, en güneşli günlerde, hani, en güzel manzaraya karşı hani şuradan atsa (kesiyor) atlasam ve bitse. Hani uyusam ve uyanmasan. Hani o, ve hani şöyle bir duyguydu benim için, ‘Ya insanlar bu duygu olmadan mı yaşıyorlar?’ Hani o duygu, hani ölüm duygusunun olmaması benim için (duruyor) çok değişik. Yani ‘ne konforlu hayatmış’ (gülümseyerek) falan dediğim bir şey oldu yani ve evet yani otuz altı yıl, hayatı işte bir otuz yılında hep böyle bir yok olma isteğiyle (duruyor) yaşamışım.” (Hatice)

Kadınların bir de benim “risk almak ile keyif almak arasına sıkıştırılan özgürlük” diye tanımladığım, kendilerini tehlikeli durumlara sokma anlatıları vardı. Hüsniye istismarın kendi içinde yarattığı boşluğu alkolle doldurduğundan, hatta alkol aldığı zamanlarda önemsemediğinden intihar düşüncesinin kendisinden uzaklaştığını belirtiyordu. Martı ise, önceleri alkolün kötüye kullanımına referansla, okul müdürünün desteğiyle daha iyi ve pahalı bir eve taşınmış olmasının, daha fazla içki içmesi, sigara içmesine engel olduğunu anlatıyordu. Deniz2, travmayla baş etmek için uyarıcı bir şeyler kullandığını söylüyor, ancak kendisini topladıktan sonra, çok içmek gibi kendisine zarar verici bir şey yapmadığını vurguluyordu. Deniz2 istismarı aynı zamanda bedensel tepkilerle, beden algısının biraz bozulması ve bir anda çok kilo almak ve kilo vermekle bağlantılandırıyor.

Yasemin, saldırının etkisiyle yaşayamadığı cinselliği, en sonunda “*olmayacak ve devam etmeyecek bir ilişki*” olarak tanımladığı bir yaz aşkı ile, sadece cinsellik için yaşamıştı. Sonra da kısa süreli ilişkileri olmuş ancak hiçbirisi kendi deyimiyle evlilikle sonuçlanmamıştı. Deniz2 de dürtüsel davranma halinin olduğunu, çok günübürlük ve tek gecelik ilişkiler yaşadığını, tanımadığı insanların yanında uyandığını ama artık bunu kontrol edebildiğini anlatıyordu. Pınar ise, özellikle özel ilişkilerinde hep kendisini üzecek insanlarla birlikte olarak doğru seçimler yapamadığını düşünüyordu. Meliha da, seçici olmayan ilişkiler yaşadığını, çeşitliliği denediğini ve sevmediği kişilerle flört ettiğini aktarıyor ve kendisini değersizleştirdiğini vurguluyordu. Meliha, kendisini hiçleştirip değersizleştiren, kendisini sevmeyecek insanlarla ilişki kurmasını şöyle anlatıyordu: “*Çünkü orada şeyi düşünüyorum, beni sevmeyen, beni değersizleştiren anne. Ben büyük bir ihtimalle anne ile kurduğum ilişkiyi kurdum erkeklerle. Ya beni sevmeyecek, bağlan, u, bağlanmayacağım. O yüzden kaybetmeyeceğim. Kayıp korkusu bende de o şekilde çok şey. Aslında hani hiç bağlanmamış birisi de kaybetmekten nasıl korkar bilmiyorum.*” Meliha, “*Hani babamdan sevgiyi veya o ayrıcalığı almamın tek yolu, hani babamın isteklerini yerine getirmemdi.*” diyerek,

cinsel ilişkilerde kendini aşağılayan, cinsel olarak haz almayan, haz veren olarak konumlandırıyor, cinselliği ise sevgiyi almanın bir aracı olarak gördüğünü anlatıyordu.

Kadınların yaşama dair risk alma hikayeleri çok çeşitli idi. Gökkuşuğu yeni sevgilisiyle görüşebilmek için, istismarın olduğu halasının evinde kalmak ile baskı yapan babasının olduğu eve gitme ikilemindeyken telefonundan hiç bilmediği bir numaraya mesaj atarak fikir aldığını söylüyordu. Gökkuşuğu tanımadığı bir kişi ile çok özel bir durumunu paylaşarak risk alıyordu. Karşıdaki kişi ise kendisine ailesinin yanına dönmesini salık veriyor, ailesinin kendisini yanında görmek isteyeceğini belirtiyordu. Meliha radikal politik hareketler içine girdiğini, ama oradaki amacının da toplumda yaratacağı etki olmadığını, ne kadar büyük bir tehlikenin içine sürülürse, kendisini o kadar değerli, “kahraman” gibi hissettiğini ifade ediyordu. Evden kopup politik çalışmalar içine de girdikten sonra iyice korkusuzlaşıp kendisini “*acıdan acıya attığını ve sürekli ölümün kıyısında yürüdüğünü*” ifade eden Meliha, bu halini “*sürekli bir ölme isteği*” olarak tanımlıyordu. Tüm bunların işlevini ise ensest saldırı acısından kaçmak için başka acılar ve başka travmalar yaratmak olarak açıklıyordu. Meliha aynı zamanda, geceleri çevre yolunda yürüyüş yaptığını, köyden şehre yürüdüğünü ve kendisini çok tehlikeli şeylerin içine attığını anlatıyordu. Bu eylemlerini ise şu şekilde tanımlıyordu: “*Yani o, o reddedişlere falan hani o değersizliği, o kendini tehlikeye atmayı falan hep anarşistlik olarak değerlendiriyorum. ‘Ben özgürüm’ falan diyorum yani. Bir de evde baskıdan çıkmışsın. Ne yaptığın, her şey bir şey gibi, özgürlük gibi.*”

4.2.2.4. Yaranın dile gelmesi: Çılgılığın sessizliğinden sessizliğin çığına “*Yükünü azaltmayabilir. Ama seni güçlü kılıyor paylaşmak. Özgürleştiriyor.*”

Ensest saldırıyı ele almak, maruz bırakılanların ne yaşadıklarına ilişkin konuşmalarını merkeze almak durumundaydı. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, maruz bırakılanların kendilerini toparlamalarında, kendilerini açmalarının çok kritik bir işleve sahip olması iken, bir başka neden ise, bu dile getiriş ve dolayısıyla görünür kılmanın, ensest saldırıya olanak tanıyan normların, politik ortamın, kültürel uygulamaların şekillendirdiği sessizlik kültürünü bozacak, destek mekanizmalarını harekete geçirecek ve failerin bu sessizlikten yararlanarak eylemlerini sürdürmelerine izin vermeyecek olması idi. Kendini açmada çözülme anlatmakla bitmiyor, anlattıktan sonra hem maruz bırakılanın hem de anlatılan kişinin nasıl bir aksiyon alacağı önemli oluyordu. Bu nedenle de her iki taraf açısından belirli bir donanım ve hazır olma hali

gerektiriyordu. Kendini açma deneyimi, ilk başta öznelde, katarsise neden olarak bir rahatlama sağlasa da, uzun vadede bu eylem, yalnızca kendini açmanın önüne geçerek ensest saldırıya maruz bırakılana başka olanaklar sunabildiği ölçüde değerli idi. Bu bölümde, ensest saldırıya maruz bırakılan kadınların kendilerini açma deneyimlerini ve bu deneyimin etki şekliyle beraber etki alanını ortaya koymaya çalıştım. Bir kadının maruz bırakıldığı saldırıyı sınırlı bir şekilde ifade etmiş olması dışında, gerçek hayatta kendini açmış kadınlarla konuşmuş olmamın araştırma sürecinde benim yol almam açısından kolaylaştırıcı olduğunu da söylemek isterim.

Kadınların anlatıları, ensest saldırıyı ilk kime söyledikleri ve kaç yaşında söyledikleri sorularına yanıt arayarak değerlendirildiğinde, ilk olarak en çok söylenen kişinin anne olduğu (5 kadın), anneyi ise arkadaşların (4 kadın) ve kuzenin (2 kadın) izlediği görülüyordu. Bunlarla birlikte yeğen, hala-amca, kız kardeş kendini açmada ilk kişiler olarak ortaya konurken bir kadın terapistine söylediğini ifade ediyordu çünkü istismarı anımsaması terapi ile gerçekleşmişti. Bunlar dışında eşler, partnerler, ortaokul ve lise öğretmenleri, babaanne, dayı, ağabey, teyze ve çalıştığı yerde hizmet verilen kişiler ensest saldırının paylaşıldığı diğer kişilerdi. Kime söyleyeceğini seçme durumu, nasıl bir destek alacağı veya nasıl örselenmeyeceği noktasında kız çocuklarının/kadınların gözettikleri unsurlardı. Yaşlar konusunda kadınların bellekleri çok net veriler veremiyordu ve ilk söyleme yaşı açısından da bu net olmama durumu geçerli idi. Ancak hatırlananlar içerisinde en küçük yaş 8, en büyük yaş ise 55 olarak belirtilmişti. Kendini toparlanmış hisseden kadınlar genel olarak kendini açmayı görece daha küçük yaşlarda yapmış olanlardı.

Kadınların anlatıları, saldırının şiddeti arttıkça, belirli bir noktaya gelince, anlaşılma isteğiyle, faille görüşmemek için ve bir destek almak amacıyla kendini açmanın gerçekleşmesine işaret ediyordu. Senem “*hani gidişatı beni artık biraz korkutuyordu ve hani o korkuyla anneme açtım*” derken, Elif, tacizin belirli bir biçimine alıştığını, ancak daha fazlasının olmasından korktuğu için utanarak öğretmenine anlattığını aktarıyordu. Mahmure, “*duygularını tarif etmeyen, saklayan, şakaya vuran, üzüntüsünü şakaya vuran, acısını şakaya vuran*” birisi olarak kendisini tanımlarken, yaşadığı ağır yükü bir noktada birisinin duymasını ve bilmesini istemişti. Yasemin “*anlattığım her insandan da bir destek istediğim için anlattım büyük bir ihtimalle*” ifadesiyle anlatmasındaki motivasyonu belirtiyordu. Deniz2, sürekli olarak faille görüşmek zorunda kaldığını, ailesi tarafından “*ya sen yine neyi kafana taktın*” şeklinde suçlandığını söyleyerek, ailesiyle paylaşımındaki itici gücün “*Aslında kafama taktığım bir şey değil. Bu benim hani hayatımı derinden etkileyen bir şey. Ben bir araya gelmek istemedikçe siz bir araya getiriyorsunuz. Ve bunu farkında olmadan, istemeden*

yapıyorsunuz.” demek olduğunu ifade ediyordu. Bahar amcası ve halasına, annesine söylemelerini bekleyerek anlattığını ifade ederken, Meliha ise, ilk kez bir kız arkadaşına söylediğini çünkü *“ilk defa yargılanmayacağı bir yer bulunduğunu”* vurgulayarak meselenin toplumsal olarak baskı altında olma tarafına değiniyordu. Hatice de genelde toplumda, özel olarak okulda ve sağlıkta, cinselliği konuşamıyor olmanın *“aksaklıkları fark etmenin ve acı çekiyor olmanın bir sorun olabileceğinin adını koymanın”* önünü açacağını düşündüğünü söyleyerek Meliha'nın bakışını bir anlamda tamamlıyordu.

Görece eşitlik içerisinde yürüyen bir ilişki olması ve aynı sorunu yaşıyor olma, anlatılacak kişinin seçiminde belirleyiciydi. Deniz1, yıllarca ve kendisine çok uzun gelen bir süre kimseye bir şey söylemeden, hiçbir şey yapmadan ağladığını, bu sürenin tek başına çok zor geçtiğini ve çok ağır geldiğini belirtiyordu. Deniz1 ilk kez ergenlik döneminde, *“dolunca”*, güvendiği bir arkadaşına açıyordu kendisini. Güven ve aynı istismarı yaşamış olma, Hüsnüye'nin anlatısında başka bir şekilde ortaya çıkıyordu. Mesleğinin insanlarda oluşturduğu güvenle, çalışırken birisinin kendisine maruz bırakıldığı enstest saldırıyı anlatması üzerine kendi hikayesini paylaşmaya başladığını anlatıyordu. Meliha'nın öyküsünde de benzer yaşantının yüreklendirmesi söz konusu idi. Meliha *“dışarıdan birisine”*, ilk on altı yaşında, arkadaşının uğradığı istismarı paylaşması üzerine anlatmıştı. Mahmure ise, kuzeninin aynı şeyleri yaşadığını bilmeden birden yaşadıklarını ona anlatmaya başladığını ve kuzeninin de kendi hikayesiyle ona ortak olduğunu anlatıyordu. Mahmure'nin psikiyatristi aynı istismara maruz kalmış birisine anlatmış olmayı, anlatılan kişinin de benzer yaşantısına ilişkin bilinç yüzeyine çıkmamış bir bilginin varolması ile açıklamıştı. Senem, enstest saldırıyı bir yetişkinle değil de failin aynı istismarı uyguladığı başka bir kızla paylaştığını söylerken, her şey çok açıkken yetişkinlerin bunu göremiyor olmalarına eleştiri getiriyordu.

Deniz1, saldırının *“artık söyleneceği bir yer”* olduğuna işaret ederek, eve alkollü ve geç geldiği bir akşamın ardından yaşadıkları tartışma sonrasında annesine enstest saldırıdan söz ediyordu. Annesinin duyduğundaki durumunu *“annem bitti zaten”* diye anlatıyor, annesinin de aileden başka kişilere söylediğini ifade ediyordu. Gökkuşluğu ise, failin cenaze töreninde halasının faile ilişkin *“şurada çıplak gezeniz kafasını kaldırıp bakmazdı”* demesi üzerine dayanamayarak halasıyla konuşmaya karar veriyordu. Bahar saklanıp saklanıp hırçınlaşarak artık *“ben de varım!”* demek istediği bir nokta olduğundan söz ediyor; kendisindeki değişimlerin önce bunu anlatmak

gerektiğine inanması ile birlikte ifadeyle başladığını ve ardından farkındalığın geldiğini söylüyordu.

Kadınlar bir kere kendilerini açtıktan sonra, bu kendini açma çorap söküşü gibi başka insanlara da defalarca anlatmayı beraberinde getiriyordu. Sır bir kere ortaya çıktıktan ve o rahatlama yaşandıktan sonra hiçbir şeyi saklamaya gerek yoktu. Mahmure terapistine de anlattıktan sonra aylarca, herkese saldırıdan söz ettiğini belirtiyordu. Yasemin ise anlatmanın ilk başta güç ve cesaret istediğini ancak sonrasında çok rahat anlatabilir hale geldiğini belirtiyordu. Psikoloğa gittiğinde *“sizi uğraştırmayayım, benim böyle bir şeyim var”* diye hemen saldırıyı anlattığını, birisiyle tanıştığında hemen söylediğini çünkü üstünü kapatmamak gerektiğini, kendi yapısının da gizleyip saklayan bir yapı olmadığını ifade ediyordu. Yasemin, anlatmanın rahatlatan bir süreç olmasından ötürü yaptığı paylaşımlardaki çözülme şu şekilde ifade ediyordu: *“Bunu da bir kere söyledikten sonra bolca bolca, anlata anlata, anlata anlata, arkadaşlarım da sağ olsunlar.”* Deniz1 ise bu konuda yaşadıklarını anlatma sürecinde, herkeste belirli bir süre sonra saldırıyı çok normalleştirerek sürekli anlatma durumunun olduğunu, kendisinin de önce öyle yaptığını, sonra *“birden insanlara ne anlattığını fark edip, aslında bunun kolay bir şey olmadığını ve insanlara pat diye böyle bir şey anlatmanın da doğru bir şey olmadığını”* fark ettiğini söylüyordu. Bu tavrını ise bu konuda bir hatasının olmadığını kendisine gösterme çabası veya insanlara başına gelen bu olayda kendi dahilinin olmadığını söyleme yolu olarak değerlendiriyordu. Bunu fark etmek, Deniz1’in saldırıyı paylaşma sıklığını yeniden gözden geçirmesini beraberinde getiriyordu.

Bazı kadınlar, yüzyüze konuşmaktansa yazı ile kendilerini ifade etmeyi tercih ediyorlardı. Mahmure ağabeyine mektup yazdığından söz ederken, Martı ise hala çok yakın olduğu bir okul arkadaşına yazdığı mektupta ensest saldırıyı dile getiriyordu. Martı bir yandan kendi içini rahatlatmak isterken, diğer yandan arkadaşının *“aaa ben de”* demesini beklediğini, *“belki bir eş aradım kendime bu anlamda.”* ifadesiyle tamamlıyordu. O dönemde bunu konuştuklarını hiç anımsamadığını ancak yetişkin olduktan sonra, iki yıl önce yeniden paylaştıklarını anlatıyordu.

Anneler ensest saldırının en çok anlatıldığı öznelerdi. Meliha sekiz yaşında, Arzu on iki yaşında, Martı kardeşiyle birlikte, Elif ise zaten kendisi de saldırıya şahit olan anneleri ile saldırıyı paylaştıklarını söylüyorlardı. Dördünün ortak özelliği failin baba olması idi. Ancak onlar dışında Deniz1, Senem, Hatice, Bahar, Mahmure, Deniz2 ve Pınar da annesine yaşadıklarını anlatmıştı.

Kadınların kendileri anne olduktan sonra çocukları ile paylaşımları da ayrı bir konu idi. Çoğunlukla çocuklarını koruyacak bir yerden, onları örselememeye, hırpalamamaya ve travmatize etmeye özen göstererek ve zorunda kaldıkları için istismarı anlatıyorlardı. Çocuklarına anlatılanlar ya ensest saldırı kamusal alanda ifşa etmiş olanlardı, ya da faille görüşmeme nedenini açıklayabilmek için saldırı da anlatılıyordu. Meliha kendi hikayesini kitaplaştırdığı için kızının dışarıdan gelecek herhangi bir tepkiye hazırlıklı olmasını istiyorken, Arzu'nun, çocuklarının anneanne ve dedelerini sorgulayan soruları ve failin çocuklarına zarar vermesi kaygısı çocuklarıyla paylaşmasının önünü açıyordu.

“Kitaptan sonra da şeyi söyledik işte hani biliyorsun özel bölgelere dokunulmaması lazım. Ama babam böyle yapmadı. Ve babam özel bölgelerime dokundu ve bana zarar verdi. Hani buna istismar deniyor. Buna tecavüz de deniyor. Hani tecavüz de kullandım. Çünkü bulunduğumuz çevre çok şey değil. Bu kelimeyle hani bir yabancı tarafından karşılaşmasın diye. Bu şekilde anlattık. İıııı tabii rahatsız oldu bundan. Konuşmak istemiyorum dedi. ... Böyle konuştuk bir daha şey yapmadı ama hani çocukluğumda annem ve babam tarafından zarar, çok zarar gördüğümü, işte bazen bundan dolayı benim de sorun yaşadığımı, mesela şöyle bir şey söyledi. ‘E senin annen sana böyle davrandı. Sen de bana böyle davranıyorsun. Ben de çocuğuma mı böyle davranacağım?’ diye bir gün oturdu, ağladı. Yani kızım farkında. Yani hatta pedagoğumuzun söylediğine göre çocuklar bizim bildiğimizden hatta anlattığımızdan daha fazla şeyin farkında.” (Meliha)

“Büyük kızım biliyor. O da daha çok yeni öğrendi. Yani çok açık açık bilmiyor ama. Yani evet, şeyi sorguluyor çocuklar. Neden benim dedem yok? Neden benim anneannem yok? Ve yaşadıklarını da biliyorlar. Çünkü büyük kızım hatırlıyor ve ııı, bir defa mı? İki defa bir düğünde karşılaştık. Ve ben büyük kızıma ister istemez açıklamak zorunda kaldım yani. Birinci sınıftaydı benim davayı açtığımda büyük kızım. Babamın bana bunları yaptığını açıklayamadım tabii ama kaçırılmasından korktuğum için ve dedesini de tanıdığı için toplum baskısından görüşmek zorunda bırakıldığımız için yıllarca hani deden gelir de ‘gel, ben geldim seni almaya’ falan derse sakın gitme. Biz artık görüşmüyoruz diyerek açıklamak zorunda kalmıştım. Yani ama daha bu yıl yani tam ne olduğunu bilmese de, ııı, cinsel istismar diye bir şeyin varlığını ve benim babamla bu yüzden görüşmediğimi biliyor. Ama küçük kızım bilmiyor. Yani o da biliyor, yaşadığımı biliyor, bir şeyler olduğunu biliyor ama ne olduğu çok parça parça onda şu an.” (Arzu)

Ruh sağlığı desteğinin kadınların kendilerini açmaları konusunda olumlu bir etkisi vardı. Hatice psikoterapi sırasında hem saldırıyı bilinç düzeyine getirmiş hem çevresiyle paylaşmıştı. Deniz2 de psikoterapi gördüğü sırada ailesinin “*Neden bu çocuk böyle depresyona girdi? Hani yıllarca hiçbir şey yoktu. Okuduğu bölümden mi yoksa işte çalıştığı insanlardan mı?*” kaygılarını geçirmek için anne ve babasıyla yaşadıklarını paylaşıyordu.

Kadınlar, belirli durumlarda, ayrıntıya girmeden veya doğrudan kendi deneyimleri olduğunu söylemeden de kendilerini açma yoluna gidebiliyorlardı. Deniz2 için ensest saldırı hikayesi, yaptığı işte tıkanıdığı noktalarda kendisine yardımcı oluyordu. Çaresiz ve çözümsüz kaldığı zamanlarda, danışanlarına kendisinin de bir cinsel şiddet yaşantısı olduğunu anlatıyor, yine bazı eğitimlerde kişiselleştirmese de, deneyimlerini bir şekilde ifade ettiğine değiniyordu.

Kadınların kendilerini açtıktan sonra yaşadıkları, başka hikayelere ışık tutması açısından önemli idi. Denizli bunu konuşamıyor olmanın ağır gelmesinden ve paylaşmış olma halinin verdiği rahatlıktan söz ederken, sonrasında kendisine birilerini sevdikçe veya birilerine güvendikçe anlatabilme gücünün de geldiğini ifade ediyordu. Senem enest saldırının “*çok hassas bir yara olduğunu, üzerine dokunulduğu anda direkt ağlamaya başladığı için ilk başlarda konuşamadığını ancak paylaştıktan sonra etkilerinin farkına varınca artık daha rahat konuşabildiğini, buna yönelik bir duruş sergileyebildiğini fark ettiğini*” belirtiyordu. Hüsniye ise, ilk anlattığı zamanı “*çok üzücü ama aynı zamanda bir o kadar da mutluluk verici*” olarak tanımlıyor ve yalnız olmadığını hissettiğini söylüyordu. Yasemin’in anlattıkça acısı azalıyordu ve en büyük sağaltım sürecinin anlatmak olduğunu aktarıyordu.

Hatice’nin kendi keşfi ile birileriyle paylaşması aynı zamana denk geldiği için daha çok kendi keşfine odaklı olduğundan söz ediyordu. Kimliğini yeniden inşa etmek durumunda kalan Hatice’nin anlatısından anlatmanın iyi gelmesi ifadesi çıkmıyordu: “*Orası birazcık şey, zor döngüler halinde hani. Çünkü hani şey anydı benim için, uu, işte otuz iki, otuz üç, kaç yaşındaysam işte, bir Hatice vardı, hani tanımladığım, onun böyle açıldığı ve kimim, neyim, ne biliyorum? Hepsini kaybettiğim... .. O yüzden, uu, böyle iyi gelme falan gibi bir yerden çok tanımlayamıyor olabilirim.*”

Dinleyenlerin tepkileri, anlatanların anlattıktan sonraki süreci açısından çok belirleyici idi. Genellikle enest saldırı, birçok tabu ve kutsalı da içermesi nedeniyle, duyanlar açısından zorlu bir süreci ve nasıl davranacağını bilmeme sorununu beraberinde getiriyordu. Hüsniye, dayısının çok üzülüp çok acı çektiğini ve ondan sonra kendisinden uzaklaştığını söylüyordu. Bu durum Hüsniye’nin uzun süre ailesinden birisine istismardan söz etmemesine neden oluyordu. Hüsniye genel olarak dinleyen tepkisine ilişkin; “*Hele bir de bir böyle etraftan birisi şey yapınca doğru desteği verince, doğru cümleleri kullanınca, o daha etkili oluyor ama böyle acımaymış, ‘yaaa, tüh’, onlar şey öfkene öfke katıyor. Acizliğini hissettiriyor. Mesela acizliğimle, aciz olmayı reddettim yıllarca.*” diyordu. Hatice ise ebeveynlerine açılma noktasında, didiklemeyen ve karşılıklı anlaşmaya dayalı bir yol seçmişti. Annesinin kaçınmacı tavrına müdahale etmezken, babasının faili sorgulayışına ise “*Ya ben hatırlamıyorum. Merak da etmiyorum. Başka bir şeye odaklanıyorum.*” diye yanıt vermiş, babası da ona eşlik etmişti.

Deniz2, kardeşinden çok uzun cümleler kurmasını beklemediğini, zaten buna hazır da olmadığını, beklentisinin sadece şaşırması, kendisini kötü hissetmemesini söylemesi ve bunun onun suçu olmadığını ifade etmesi olduğunu belirtiyordu. Ancak kardeşi kendisini *“bunda bu kadar büyütülecek bir şey yok”* diyerek geçiştirince *“hayatının en büyük bozgunlarından birini yaşadığını hissettiğini”* söylüyor ve o güne kadar kimseye söylememe kararını daha fazla örselenmemiş olması adına onuyordu. Deniz2'nin anlatısında kendisini engelleyen bir başka nokta ise, arkadaşlarının *“Ya bizim de benzer deneyimlerimiz var. Çocukken işte çocuklar bunu birbirine yapıyor.”* demesi idi. Bunun üzerine Deniz2 kendisine dönerek *“Ben mi abartıyorum acaba? Hani aslında bu kadar abartılacak bir şey değil de ben mi duygularımı çok yüksek ve büyük yaşıyorum”* sorgulamasına girişiyordu. Ancak elbette kadınların duymayı en istemedikleri şey inanılmamak veya doğruluklarının sorgulanması idi. Bunu ayrı bir kategori olarak ele almış olduğumdan burada ayrıntıya girmekten kaçındım.

Kendini açma ve ifade etme, bazen cinsiyet rejiminin biçimlendirdiği ve kadınlara öğrettiği şekilde öfke ile görünür oluyordu. Yasemin faile önce kötü davranmadığını ancak dışa vurduktan sonra hem kendisine hem de faile karşı öfkesini saklayamadığını vurguluyordu. Deniz2 öfkelenebilmenin ve öfkeyi söyleyebilmenin güzel bir şey olduğuna işaret edip, kendisinin öfkesini ifade etmeye ve öfkesiyle insanlara sınır koyabilmeye daha yeni başlayabildiğini belirtiyordu. Hüsniye faile küfredmenin kendisini rahatlatığından söz ederken, Bahar sadece faile de değil bütün erkeklere hakaret ettiğini vurguluyordu. Böylece hedef failden toplumdaki erkeklığe geçiş yapıyordu. Aysun'un anlatısında öfke, diğer kadınlarınkinden farklı olarak kendisine yöneliyordu. Aysun yıllar sonra kendini açmış olmasının bir yandan kendisini rahatlatırken, diğer yandan kimseye anlatmamış olmasından ve karşı çıkmamış olmasından ötürü öfkesinin ikiye katlandığından bahsediyordu.

Aysun ile, birincisi tamamlanmadan kesmek zorunda kaldığımız için, aralıklı iki görüşme yapmak durumunda kalmıştık. İkinci görüşmemizde, Aysun'un kendisini benimle konuşurken açmasına dair anlatısı çok etkileyici idi: *“...ben kendimi, yani bu bir hafta içerisinde, bu iki-üç gün içerisinde çok hafiflemiş hissettim. İlk kez içimden boşalttım, ilk kez ayrıntılı bir şekilde birilerine aktardım. Çok iyi geldi. ...dediğim gibi yani bu sohbetimiz bile bana çok iyi geldi, hayatımda yaşadıklarımı da bir kitaba boşaltırsam, oradan da kendimi biraz daha arındırmış olurum. Sonra destek alırsam sohbet ede ede, kendimi yeni doğmuş gibi hissedeceğim.”*

Önerileri “‘Yaralı şifacı’nın şifa dağıtması” kategorisi altında ele alacak olsam da, kadınların ensest saldırıya dair kendi açma konusundaki önerilerinden bu bölümde biraz söz etmek gerektiğini düşündüm. Bahar kimsenin susmamasını, kendisini bastırmamasını ve mutlaka annelerine söylemelerini önerirken, Deniz2 bunu saklamanın daha fazla yara almaya neden olduğunu ve kişiyi daha kötü bir noktaya çektiğini söylüyordu. Meliha, anlattıktan sonra bir avukatın ve psikolojik desteğin varlığının önemine dikkat çekip, kadının güvenliğinin sağlanmasını da gerekli görüyordu. Meliha’ya göre sorun sadece anlatmak değil, anlattıktan sonraki mekanizmaları da harekete geçirmektir.

Paylaşımlarda, kendini açmanın özgürleştirici, güçlü kılan tarafı ve kadınların hikayelerini birbirine bağlaması da dikkat çekiyordu. Hüsniye, kendisine karşı kullanılmaması açısından, kiminle paylaşacağını doğru seçmenin önemli olduğunu söylerken, paylaşmanın, yükünü azaltmasa da, insanı güçlü kıldığını dile getiriyor, “*ne kadar çok anlattıysan, o kadar özgürleşiyorsun.*” diyordu. Deniz2, konuşabiliyor olmanın çok “*güç verici, nefes aldırıcı*” bir şey olduğunu, insanın kendisini kabul etmesiyle de ilişkili olduğu için güçlendirici oluşunu vurguluyordu. Deniz2 için maruz bırakılanın kendisine yaşatılanı fark edip kabullenmesinin ardından yaşadıklarını paylaşması, onun açısından özgürleştirici idi. Deniz2 hala bazı kişilere söylerken tedirgin olduğunu, çekindiğini, ancak söylemesinin kendisinin daha fazla kız kardeşinin olmasına, daha fazla kadınla dayanışma içerisinde olmasına, ortaklık kurmasına yol açtığını belirtiyordu ve bunu da güçlü bir yan olarak niteliyordu. Hatice bir sürü “*nitelikli, hayata dair kafa yormuş, kendi varlığını inşa etmiş kadının*” istismara maruz bırakıldığı için konuşmaya ve var olmaya çekindiğini, oysa bunu paylaşmanın aslında “*hayattaki zorbalardan farkına varmanın da bir yolu olduğunu*” düşündüğünü söylüyordu. Aynı zamanda, Hatice’ye göre, hayatı paylaşmanın yolu buraları konuşmak, oradan gelen yaraları fark etmek, keşfetmek, anlamlandırmak, adını birlikte koymak ve onu birlikte söyleyebilmektir. Kadınların saklama-konuşma ikilemindeki duruşları ve her iki tarafta ne yaşadıklarına ilişkin ortaya koydukları tablo, kendini açma-dayanışma-güçlenme ve kendini toplama bağının da ne kadar güçlü olduğunu deneyimler üzerinden resmediyordu.

4.2.3. Eleştirel bilincin gelişmesi: Deneyimin ve anlamın bilince dönüşmesi

Maruz bırakılanlar açısından, kendilerini toplama süreçlerinde eleştirel bilinçlilik ve ensest saldırıyı anlamlandırmak, saldırı ile yaşananların bağlantısını kurmak, kendi güçlerinin ve

kaynaklarının farkında vararak ensest saldırının yıkıcı etkilerine takılıp kalmamak, saldırı ve saldırıya dair unsurlarla yüzleşmek önemli idi. Bu alt temanın adını “Eleştirel bilincin gelişmesi: Deneyimin ve anlamın bilince dönüşmesi” olarak koyarken, eleştirel bilinçliliğin kadınlarda kendini toplama açısından çözüm yollarının ve baş etme biçiminin önünü nasıl açtığını görmeyi ve göstermeyi amaçladım. Kadınların anlatılarında, eleştirel bilinçlilik açısından öne çıkan konuları bir araya getirerek, kategorileri “Bir dönüm noktası olarak ‘anlamlandırma’: Ensest saldırının çerçevelenmesi ve yeniden çerçevelenmesi”, “Gücün, kaynakların ve travma sonrası gelişmenin farkına varmak”, “Yasını tutmak: Çatışmadan kabule geçmek, o zamanın çocuğuyla barışmak ve takılıp kalmamak” ve “Politik olarak değersizleştirilen şeylere değerini teslim etmek: Yüzleşmek ve hesaplaşmak” olarak belirledim.

Eleştirel bilinçliliğin gelişmesinde kendini toplama gücü bir strateji olmakla birlikte, aslında bir sonuç olarak da ortaya çıkıyordu. Kadınlar eleştirel bilinçle güçlerinin farkına varıyorlar, yaşadıklarını çerçevelendiriyorlar ve bu yeni halleriyle çevreleri ile ilişkilene biçimlerini de yeniden inşa etmiş oluyorlardı. Böylece travma sonrasında, kadınlar, saldırıya ilişkin tanımlamalarını içsel ve dışsal unsurları harmanlayarak, her ikisinin karşılıklı etkileşimini de bilerek şekillendirmiş oluyorlardı. Eleştirel bilinçle ortaya çıkan travma sonrası gelişme, özfarkındalıkla beraber bu farkındalığın yapısal eşitsizliklerle bağını kurmayı sağlayarak, kendini toplama gücünün gelişmesine olumlu etki ediyordu. Bu alt temadaki başlıkların, hem öznel hem de toplumsal koşullara göre değişip çeşitlilik gösterebileceğini akılda tutarak, kendini toplama gücü açısından, eleştirel bilincin gelişmesine dair diğer kadınlara yol gösterici izlerin peşine düşmeye çalıştım.

4.2.3.1. Bir dönüm noktası olarak “anlamlandırma”: Ensest saldırının çerçevelenmesi ve yeniden çerçevelenmesi *“Sen değiştiğin için senin de açın değişiyor, olaya bakış açın. Belki farklı bir, kabullenmenin yanı sıra, farklı bir anlam vermeye de başlıyorsun zaman içerisinde sanırım.”*

Ensest saldırının kendini toplama gücü bağlamında çerçevelenmesi ve yeniden çerçevelenmesi bağlamında, özneleri güçsüzleştiren, kendilerini toparlamalarına engel olan olumsuzlukları anlamlandırma, bu olumsuzlukların eşitsiz sosyal yapılarla ve baskı mekanizmaları ile bağlantısını kurma ve zorlukları aşarak yararlı ve iyileştirici olana ulaşmaya yönelik aktif bir süreci temel

aldım. Kadınlar eleştirel düşünme kapasitelerini kullanarak, kişisel ve toplumsal dönüşüme işaret eden yeni anlayışlar ortaya koyuyorlardı ve bu yeni anlayış onların saldırıdan olumsuz etkilenme durumlarını hafifletip onları güçlendirerek kendilerini toparlamalarına olanak tanıyordu. Kendini toparlama sürecinin bir parçası olarak anlam oluşturma, kadınların durumlarını anlamlandırma ve bundan kaynaklanan kazanımları belirleme kapasitelerini de, kültürel ve bağlamsal etkilerden koparmadan ortaya koyuyordu.

Ensest saldırının anlamlandırılmasında kadınları zorlayan unsurları “Saldırının anlamlandırılması ve çerçevelendirilmesindeki engeller” başlığında analize dahil etmiştim. Bu bölümde ise, kadınların ensest saldırıyı anlama ve bu anlamdaki kendini toparlama gücünü engelleyici unsurları görerek ensest saldırıyı yeni bir bağlama oturtarak yeniden çerçevelendirme, yani ensest saldırının anlamını yapı sökümü uğratma ve yeniden inşa etme biçimlerini değerlendirmeye çalıştım. Bunu yaparken, çerçevelendirmenin yollarını kuran unsurları da görmeyi hedefledim.

Ensest saldırıyı anlamlandırma ve yeniden çerçevelendirmede çok önemli bir bağlam, bazı olumsuz durumların ensest saldırı ile bağının keşfinden kökleniyordu. Ensest saldırı sonrasında yaşanan olumsuz durumların saldırı ile bağının keşfedilerek anlamlandırılması, maruz bırakılanların sonraki başa çıkma stratejileri ve mücadele alanının belirlenmesi açısından çok önemli idi. Kadınların yaşamlarındaki olumsuz durumların ensest saldırı ile bağlarını keşiflerine dair anlatıları ele alırken, kadınların söylemlerinde doğrudan ensest saldırı ile bağı kurmuş olmalarını seçimimde bir kriter olarak belirledim. Dolaylı anlatımları bu bölüme katmadığım gibi, saldırı ile kadınların bağlantı kurmadığı olumsuzlukları da kendi yorumumla buraya dahil etmedim. Buna ek olarak, burada geçen bazı anlatılar, spesifik olarak başka kategoriler altında yer almış olsa da, gerekli görülen durumlarda bu anlatılara yeniden değinmekte sakınca görmedim.

Saldırıyı anlamlandırma, süreç içerisinde farklı şekillere bürünüyordu ve kadınlar bütün bu değişim süreçlerinde etkin özneler olarak yer alıyorlardı. Araştırıyor, düşünüyor, sorguluyor, keşfediyor yani anlamı yeniden yeniden yapılandırıyorlardı. Deniz1, ilk yıllar ensest saldırıyı anlamlandırmanın çok güç olduğunu, yarattığı şok etkisinin çok uzun sürdüğünü söylüyordu. Hayatında çok belirleyici bir şey olmasına ve çok kötü hissetmesine karşın ne yapacağını bilmediğini ifade ediyordu. Sürecin uzun sürmesine ilişkin çerçevelendirmesini “*O süre bana çok uzun geliyor. Hayatımın en uzun süresi gibi geliyor yani*” diyerek betimliyordu. İlk zamanlar acı çeken tarafta kendisini konumlandırırken, sonraki süreci şu şekilde anlatıyordu: “...zaman

içerisinde de daha farklı şekillerde görme şeysi görüyorsun. Sen değiştiğin için senin de açın değişiyor, olaya bakış açın. Belki farklı bir, kabullenmenin yanı sıra, farklı bir anlam vermeye de başlıyorsun zaman içerisinde sanırım. Ondan sonra, hani onun adı nedir bilmiyorum. Kabullenmek ve belki o anlam...” Ancak Deniz1, bunu anlamlandırdığından beri ağlamadığını, içinde kırgın olduğunu ama orasının kronik olarak kanamadığını söylüyordu. Yani Deniz1’in anlatısı kendini toparlamış ve güçlenmiş olmada, saldırıyı çerçevlendirmiş olmanın kolaylaştırıcılığına somut bir örnekti.

Senem, fark etmenin, anlamlandırmanın ve ne için olduğuna dair bir bilinç geliştirmenin başa çıkma konusundaki önemli etkisine dikkat çekerek, farkında olunmasa da veya neden olduğu anlaşılmasa da etkilerin orada durduğunu söylüyor, *“Ama fark ettiğimizde en azından nasıl başa çıkabileceğimizi anlayabiliyoruz yani belki o fark etme süreci bile bir güçlenme aslında. Yaşanan şeyi anlamlandırıp kontrol edebilme konusunda bir güçlenme.”* diyordu. Senem, saldırıyı çerçevlendirme ve anlamlandırma sürecini aktarırken, evde yalnız kalmaya verdiği tepkilerin yoğunluğundan ürkerken bir sorgulamaya girdiğini, bazı okuduğu şeylerden, o güne kadar başka nedenlere bağladığı psikolojik durumların, aslında istismarın bir sonucu olduğunu keşfettiğini anlatıyordu. Bu keşif, Senem’de, öznel olarak kendisine zarar verme dürtüsünü kontrol altına almasını beraberinde getirdiği gibi, başka kız çocuklarının da bu istismara maruz bırakılmaması için bir şeyler yapılması gerektiği fikrini de doğuruyordu. Anlamlandırma, Senem’de toplumsal dönüşüme ilişkin bir kıpırdanma yaratıyordu.

Hüsniye, kaosla yaşamanın ve yükü tek başına taşımanın güçlüğünden söz ederek, saldırının bir şekilde anlamlanıp yerine oturması gerektiğine karar veriyordu. Kimseye ulaşamadığı ve kimseyle konuşamadığı için, o zamanki sınırlı düşünme biçimiyle ve bilinciyle, kendi deyimiyle *“o zamanki aklıyla”*, Tanrı’nın kendisini erkekleri mutlu etmesi için yeryüzüne indirdiğine inanmıştı. Bu kadar yakınındaki insanların kendisine cinsellik için yaklaşıyor olmalarından yola çıkarak, cinselliği bir araç olarak kullanabileceğine karar veriyordu. Bu süreçte Hüsniye’yi rahatlatan bir başka şey, bir psikoloğun fail için *“yaşı küçük ve dürtüsel”* açıklaması oluyordu. Hüsniye bu açıklamaya ilişkin *“Bu beni rahatlattı çünkü bilinçli bir kötülük değil diye düşündüm.”* sözleriyle karşılık veriyordu. Hüsniye, cinsiyet rejiminin ve tıbbın kendisini ikincilleştiren ve baskı altına alan yaklaşım ve normlarını, kendisi açısından olumlu bir şeye dönüştürerek, ensest saldırıdan kendisini korumada bir referans olarak kullanıyordu.

Kadınlar ilk başta bu saldırının olma durumunu reddedip zihinlerinde bunu çarpıtırken, zamanla aslında bunun bir cinsel şiddet olduğu gerçeğini fark etmeye başlıyorlardı. Yasemin daha önce fail ile yaşadıklarını bir oyun gibi düşünürken, failin davranışları şekil ve içerik değiştirince ve fail kendisinden daha “ileri” taleplerde bulununca, Yasemin bunun başka bir şey olduğunu anladığını söylüyordu. Deniz2, saldırının ilk başladığı on-oniki yaşlarında, beğenilmek ve sevilmenin böyle olduğunu sandığını, failin gerçekten kendisini beğendiğini ya da yakınlık kurmaya çalıştığını düşünüyordu. Ancak süreç içerisinde eylemlerin kendi isteği çerçevesinde gerçekleşmediğini, sürekliliğinin olmadığını ve kendisini arafta bıraktığını fark etmesiyle, bunun aslında zararlı bir şey olduğunun da adını koyuyordu. Mahmure ise, terapiye gitmeden önceki süreç için, saldırının aslında vücudundaki bir yara gibi olduğunu, saldırıyı anımsatan bir şey olduğunda, yaranın kanadığını, bundan huzursuz olduğunu ama kendisinin o yarayı hiç görmediğini aktarıyordu. Bu nedenle, işle bağlantılı olduğunu düşündüğü intihar girişiminin ardından aldığı terapi desteğinden sonra, istismarı şöyle nitelendiriyordu: “... *şimdi anlıyorum ki benim bütün derdim, başım buymuş*”. Mahmure sorunun adını koyduktan sonra, virüs gibi yayılan bu problemi nasıl çözebilirim diye bakmaya başladığını anlatıyordu. Mahmure’nin bu konuya dair kavrayışı, diğer sosyal olayları değerlendirmesine de ışık tutuyordu. Mahmure, insanların dengeden yoksun olmalarını ve yalan söyleme eğilimlerini “*evindeki çocuğuna bunu yapabilen insan sana her şeyi, her yalanı söyler. Oradaki ağacı keser, gider bu kuşu öldürür. Böyle yani.*” diyerek açıklıyordu. Buna maruz bırakılan çocuğun da tavuğu tekmelediğini, kardeşine kötü davrandığını, başkasının kafasına taş attığını belirterek, durumun “*zincirleme bir felakete*” dönüştüğüne değiniyordu. Mahmure, ensest saldırıyı sosyal bağlama oturtuyordu. Elif’in ensest saldırıya dair çıkarımı da başka türlü bir toplumsal sorun olma haline işaret ediyordu. Elif, failerin ensest saldırıyı gerçekleştirmekten değil, bunun duyulmasından korktuklarını söylüyordu.

Kadınların istismarı anlamlandırmaları ve çerçevlendirmelerinde failin tavrı çok belirleyici oluyordu. Meliha, cinselliği hiç bilmemesine karşın, fail kendisini istismar ederken, kapının açılması üzerine failin koşarak odadan çıkmasının kendisinde “*Haklısın Meliha. Burada bir yanlışlık var.*” duygusunu yarattığını belirtiyordu. Bu keşfediş, Meliha’nın bundan sonraki süreçte elini güçlendiriyordu. Arzu ise uyanırken daha sınırlı bir tacizin olduğunu, ancak uyurken daha ileri gittiğini hissettiği için orada ters giden bir şeyin olduğunu anlıyordu. İlk başta kabullenmediğini, konduramadığını belirten Arzu, önce rüya gördüğünü, beşinci sınıfa geldiğinde, “*uyanık olduğunu, uyumadığını kesinleştiren*” kendisinin deli olduğunu ya da hayal gördüğünü düşünmeye başlıyordu. Hatta Arzu “*Ben nasıl babamı böyle bir şey düşünürüm. Bunu nasıl aklıma*

getiririm? Böyle bir bu kadar da olmaz.” diye kendisini suçluyordu. Arzu tam o dönemlerde ameliyat olmak için İzmir’e babasının teyzenin yanına gidiyor ve bir ay kadar bir süre orada kalıyordu. Arzu’nun ensest saldırıyı anlamlandırması ve çerçeveselendirilmesi, sonucunda kendisini açmasının da başlangıcı oluyordu.

“...eniştem vardı, onun oğlu vardı, amcam vardı, orada yaşıyordu o zaman. Hiçbirisinin bana öyle bir şey yaptığının ne bir hayalini gördüm, ne bir hani hayal dünyasında yaşadım. Ne de rüya gördüm. Bir ay orada kaldığımda artık emin oldum ben. ‘Bunlar rüya değil, hayal değil. Neden ben başkasının bunu bana yaptığını hayal etmiyorum, ya da görmüyorum. Deli olsam onları da görürüm. Neden bir tek babam, bu adam bunu yapıyor.’ kesinliğiyle döndüm zaten oradan. (İç geçiriyor) Ondan sonra işte çevreye anlatmaya başladım.” (Arzu)

Hatice istismarın profesyonel bir destekle adını koyuyordu. Daha önce istismara dair şeyler yalnızca bedensel hatırlatmalarla Hatice’ye kendisini gösterirken, sanrılarını terapistle paylaştığında Hatice kendisinde de bir aydınlanmaya yol açacak cümleyi terapistinden duyuyordu: “...evet yani bu, bu muhtemelen bir istismar hatırlaması.” Hatice faille akrabalık bağını da sonradan anımsıyordu. Deniz2’nin hikayesinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılmış kadınlarla çalışmak, Deniz2’nin yaşadığı istismarı kabul etmesi ve anlamlandırmasında etkili oluyordu. Önce kendi ifadesiyle “*zelzeleler yaşamış*” olsa da, bunu bir dönüm noktası olarak görüyor, kimliğinin ve hayatının bir parçası olarak anlam arayışındaki önemini vurguluyordu.

Görüşmelerde, kadınların aslında “ensest saldırıyı” anlamlandırması ve tanımlamasının da farklı olduğu ortaya çıkıyordu. Senem’in ensest saldırıyı çerçeveselendirilmesinde dayı ensest saldırı olarak kabul edilirken, kuzenler istismar olarak nitelendiriliyordu. Senem araştırmaya katılmayı da dayısının kendisini maruz bıraktığı istismar üzerinden kabul etmişti. Deniz2 ise, “*hepimizdeki ensest tabiri daha işte amca, baba, dayı işte, dede olduğu için hani bunu mesela ensest olarak nitelendirebileceğimizi de düşünmüyordum ben. Mesela hani bu çalışmanın kapsamının bence böyle bir yerden kurulmuş olması da çok anlamlı.*” diyordu. Bu saldırıyı “*çok fazla vakit geçirdiği, çok yakınında olan, çok hayatının içinde olan, çok aynı mekanı paylaştığı birinden*” gördüğünü ifade ederek, eskiden bunu bir cinsel şiddet olarak anlamlandırırken artık kendisindeki tanımın değiştiğini vurguluyordu.

Pınar, “*taciz boyutunun hayatının her tarafına işlemiş*” olduğunu fark ettiğini söyleyerek, konuyu bedensel bir şey olmaktan öteye taşıyor, destek görmemek gibi durumları geç fark ettiğini ve bunların da “*başta çıkılacaklar*” kapsamında olduğunu aktarıyordu. Pınar, yaşamın yalnızca kendisinden ya da birkaç ilişkisinden oluşmadığına, “*koca bir sistemin ortasında*” olduğuna ve

bundan da etkilendiğine dair farkındalığını paylaşıyor, “*yarın kaygısı yaşamıyor değilim ama eskisi kadar şu an yarını çok düşünmeden herhalde bugünü yaşamaya çalışıyorum yani. Bugün iyi yaşamaya çalışıyorum.*” ifadesiyle, meseleyi bireysel bir çerçeveden daha büyük sistemde bir çerçeveye oturtuyordu. Bu bilinçle, ailesi içerisinde yaşadığı mal-mülk davalarını da, mal-mülk meselesinden bir hak meselesine dönüştürerek kavırıyordu. İstismarın etkilerine ilişkin çerçevlendirmesinde ise, çok yaralayıcı bir şey olmasıyla ve bir derinlik katmasıyla birlikte, artık kendisine bir başarı dayatmasının olmadığını, mutluluğun önemli olduğunu kendi bilincinde öne çıktığını vurguluyordu.

Martı'nın anlamlandırmasında ensest saldırı makro düzeyde bir kötülük olarak çerçevlendiriliyordu. Ülkelerin ensest saldırının üstünü kapatma eğiliminde olduğunu, failerin serbest bırakıldığını, davaların düştüğünü, çocuk yaşta evlilikler yaşandığını ve bunların böyle devam edeceğini ifade ediyordu. Gerekeç olarak da genel gidişatın kötü olması ile birlikte insanların kötü olmasını gösteriyordu.

Kadınların anlatılarında yer alan Onur Saylak'ın “Şahsiyet” isimli filmi, Paolo Taviani ve Vittorio Taviani'nin “Babam ve Ustam – Padre Padrone” isimli filmi, Albert Sol'un “Vicdan Muhasebesi - Examination Of Conscience” dizisi, adı anımsanamayan üvey dedenin tacizleri sırasında güçlenen kızın seri katilin elinden kurtulmasını konu edinen film, yine adı anımsanamayan koruma altındaki çocuklarla ilgili bir film, çocuk istismarının önlenmesi konusunda “çocukların kendilerini iyi ve güvende hissetmeleri için yazılmış” bir çocuk şarkısı olarak “Mino'nun Şarkısı”, Clarissa Pinkola Estés'in “Kurtlarla Koşan Kadınlar” isimli kitabı, Mark Wollyn'in “Seninle Başlamadı” isimli kitabı, Oscar Wilde'in “Dorian Grey'in Portresi” isimli kitabı ile yazarlar olarak Jean-Francis Lyotard, Jean Baudrillard, Sigmund Freud, Doğan Cüceloğlu ve Gülseren Budayıcıoğlu, ensest saldırı sonrasında kadınların sanat ve bilimle kurdukları bağı ve istismarı bu eserleri referans olarak da anlamlandırdıklarını gösteriyordu.

Bu kategorinin başında da belirttiğim gibi bazı olumsuz yaşantıların ensest saldırı ile bağı keşfederek saldırıyı yeniden anlamlandırmış olmak, öznelerde kendini toparlamayı olumlu etkileyen bir unsurdur. Anlatılarda ensest saldırı ile arasında en olumsuz bağ kurulan unsurlar ilişkiler ve cinsellik oldu. Hüsniye, Bahar, Yasemin, Mahmure, Meliha, Hatice, Deniz2 ilişkilere ilişkin olumsuz durumlardan söz ediyorlardı. Bahar, yaşadığı istismarın kendisini hırçınlaştırdığını söyleyerek, “...bu yüzden de hayatıma çıkabilecek en özel, en güzel insanı kaybettim.” diyordu.

Terapi almadan önce, birisini sevdiğini ya da birisine aşık olduğunu anımsamadığını, bunun hayatını etkilediğini söyleyen Mahmure, duygusal ilişkilerde bir türlü sürekliliği yakalayamıyor olmasını “*Çok fazla ilişkim oldu bence. Yani hani iki üç senede bir biriyle beraberdim. Ama hiç böyle bende duygusal anlamda bir böyle bir iz bırakan bir şeyim olmadı.*” diye açıklıyordu. Ensest saldırının Yasemin’in yaşantısındaki en belirgin olumsuz etkisi ilişkiler üzerineydi ve Yasemin anlatısında sürekli olarak bu konuyu irdeliyordu. Maruz bırakıldığı saldırıyı, sürekli olması nedeniyle “*taciz süreci*” olarak adlandıran Yasemin, bu yaşantının, ilişki kuramamasının, liseyi ve üniversiteyi bir sevgilisi olmadan platonik aşklarla geçirmesinin, erkeklerle hep iyi bir arkadaş ve dost olmasının nedeni olarak değerlendiriyordu. Kendisine sonradan “*ben neden erkeklere karşı hep bir mesafe içerisindeyim, hep bir heyecan içerisindeyim.*” sorusunu sorduğunu söyleyen Yasemin, tokalaşmaktan, ellerinin birbirine değmesinden dahi çekindiğini, diğer kız arkadaşlarıyla karşılaştığında kendisini onlar gibi girişken bulmadığını ve bunu hep aşmaya çalıştığını aktarıyordu: “*Halbuki yanımdaki pek çok arkadaşım gayet hani kız-erkek demeden, kızlar aslında daha girişken falan oluyordu. Daha şey olarak davetkar oluyordu, bunu olumlu anlamda söylüyorum. Ondan sonra, yani benim hep bir duvarım oldu. Hep duvarlarım oldu, erkeklere karşı ve bunu fark ettim.*”

Meliha, istismarın etkilerinin evle sınırlı olmadığına dikkat çekerek, evden çıkıp üniversiteye girdikten sonra da ilişkileri üzerindeki olumsuz etkilerini yaşıyordu. Meliha, “*...flört edemiyorum. Diğer kızlar gibi olamıyorum. Erkek gibi giyiniyorum falan yani. Ve şey bunu da bunu hep özgürlük olarak şey yapıyorum.*” diyerek, o zamanlar anlamlandıramadığını söylediği sorununa şimdi bilinçli bir yorum getiriyordu. Deniz2 ise sağlıklı ilişkiler kuramadığına değinerek, yaşadığı olayın karşı cinsle ilişkilenebilirliği bakışını değiştirdiğini, hayatı ve bedeni üzerindeki kontrolünü sorgulamasına neden olduğunu, bu nedenle ilişkilenebilirlikten kaçındığından söz ediyor, bunu, hep orada takılma ve hayatına olumsuz yansıtma kaygısı ile gerekçelendiriyordu.

İlişkilerde ortaya çıkan bir başka durum da ilişki kurmak için seçilen kişilerin ensest saldırı ile bağlantısına ve “yanlışığın” dairidir. Hatice, ilişkilerdeki eğilimini “*doyumlu bir ilişkiye değil de hep alışkın olduğun o ihmal edildiğin ilişki formuna kaçıyor olmak*” olarak tanımlayarak, bir evlilik ilişkisi yürüttüğü kişinin odasından çıkmayan ve cinsel olarak da kendisinden bir şey beklemeyen birisi olduğunu, bu haliyle bir yandan ailesinin ihmaliyle canlandırılacak, diğer yandan ise faili çağrıştırmayacak bir partner seçtiğini ifade ediyordu. Hatice için ilişkilenebilirliğin önündeki engel “*değer almamak*” idi. Hatice bu durumu “*Hani sevilirsem gene faille karşılaşacaktım ya da hani*

değer vermenin de hani böyle bir faili anımsatan, çağrıştıran bir tarafı var. Dolayısıyla değer de almamak hani, gibi, böyle hala ayıklamaya çalıştığım şeyler...” sözleriyle anlatıyordu. Daha önceleri doyumlu bir ilişki yaşamasına dair bakışının “*ben kimim ki*” olmasına karşın, şimdi şimdi bunu aşmaya başladığını aktarıyordu.

Deniz2 ilişkilere dair deneyimini “*Hep aynı örüntüdeki insanlarla ilişkilendim*” diye anlatıyor, buna artık dikkat ediyor olsa da, yine hep aynı özellikteki insanları (tek erkek çocuk) seçiyordu. Pınar ise hep kendisini üzecek insanları seçtiğinden ve bu döngüden çıkamadığından söz ediyordu. İlişkilerde sürekli verici olduğunu, sonra bunun tek taraflı bir hale büründüğünü ve bu enerjiyi kendisine vermesinin daha yararlı olacağını fark ettiğini anlatıyordu. Yasemin de yanlış seçimler yaptığını söyleyerek, sürekli olarak heteroseksüel olmayan erkeklere ilgi duyduğunu ifade ediyor ancak bunun saldırı ile ilgisini sorguluyor, kendisiyle ilgili de olabileceğini değerlendiriyordu. Meslek hayatına başladığında kendi deyimiyle “*gerçek anlamda bir ilişki*” yaşadığında da partnerinin evli olduğunu fark ediyor ve ilişkiyi sürdürmüyordu.

İlişkilerde diğer sorun alanları ise bağ kuramama, kaybetme korkusu ve hayır diyememe idi. Meliha okul arkadaşlarıyla görüşmemesinin bir nedeninin de bağ kuramamak olduğunu söylüyordu. İlkokulda arkadaşlarının olduğunu ama ortaokul ve lisede zorluklar yaşadığını ve ilişki kuramadığını anlatıyordu. Meliha, kendisini değersizleştirerek büyük olasılıkla erkeklerle, annesi ile kurduğu ilişkiyi kurduğunu söylüyor, kendisine ilişkin “*Ya beni sevmeyecek, bağlanmayacağım. O yüzden kaybetmeyeceğim.*” değerlendirmesini yapıyordu. Hiç bağlanmamış birisi olarak kaybetmekten nasıl korktuğunu da sorguluyordu. Hüsniye, kaybetme korkusu nedeniyle, bir şeye sahip olmaya dair direncini “*Hiçbir şeye tam anlamıyla benim demedim. Sevgililerime de demedim. ... Bir şeye sahip olmadıysan kaybedemezsin.*” sözleriyle anlatırken, “hayır” diyememe durumuna ilişkin ise hayır demenin karşı tarafı “*zorbalıdıracağı*”ndan bir anlamının olmadığını ve bunun bir “*kabul etmişlik*”le kendisini gösterdiğini söylüyordu.

Kadınların anlatılarının odağında Hüsniye’nin ifade ettiği gibi “*değersizlik ve hak etmeyişler*” vardı. Senem özkıyım düşüncelerinin ve tecavüzdən korkuyor olmasının nedenlerini önceleri başka gerekçelere dayandırırken, sonradan bütün bunları “*değersizlik duygusu altında bütünleştiriyor*” ve istismarla bağdaştırdığını ifade ediyordu. Hatice ise, üniversiteye giriş sınavında dereceye girmiş olsa da bunu anneannesinin dualarına bağladığını ifade ederek, tüm ilişkilerini, okul hayatını bir yetersizlik, değersizlik ve utanç duygusuyla yaşadığını anlatıyordu. Meliha terapi desteği ile

iyileşmeye başladığı sırada kızının babası, eski eşiyle karşılaşmasını bir geriye sarmak olarak nitelendiriyor, kendisini hiçleştirdiği ve karşısındakini yücelttiği bir sürece girdiğini belirtiyordu. Meliha'nın söylemi kendini toparlama gücünün değişken ve gelgitli haline de işaret ediyordu.

İlişkilerden sonra kadınların anlatılarında tekrar eden ikinci önemli konu cinsellik idi ve cinsellik kadınlar tarafından bir araç olarak kullanılıyordu. Hüsniye sağlıklı ilişki kuramayışının nedenini maruz bırakıldığı istismara bağlarken, erkeklerden nefret etmediğini, onlardan hoşlandığını, onları cezalandırmayı seçtiğini ve bunun için de “*cinselliği hoyratça kullandığını*” söylüyordu. Meliha, babasından sevgi ve ayrıcalık görmesinin bir yolu olarak haz vermeye odaklı ilişki yürütmeyi öğrenmiş olmasını “*Seks, sevgi almanın yolu*” sözleriyle betimliyordu.

Ensest saldırı, kadınların sonradan kurdukları duygusal ilişkilerde cinsel ilişkilerini etkiliyordu. Martı, özellikle saldırıya dair, mahkeme zamanı gibi tetiklendiği dönemlerde, travmalarının canlanmasıyla eşiyle yakınlaşma anlarının kendisinde gerginlik yaşattığını belirtiyordu. Mahmure ise “*Çok acı ama kırk beş yaşında hayatımda ilk defa isteyerek bir erkeğe dokundum, dokundum ve ondan sonra evlendim.*” diyerek bu durumu terapi ile aştığına dikkat çekiyordu. Aysun'a göre, bir kişinin kendini toparlamış olmasının tanımında yaşadığı cinsellikten haz alıyor olması varken, Hatice için bu alan “*tamam hallededim, hani bedenimle de barışçıl bir ilişki kuruyorum*” diyebildiği bir alan değildi. Yasemin ensest saldırıdan zevk almış olmanın sonradan ilişkilerinde zevk alabileceken, o coşkuyu yeterince yaşayamaması sonucunu beraberinde getirdiğini “*Hala eksik kalan bir şeyler var ve bunu bu duyguya bağlıyorum.*” sözleriyle aktarıyordu.

Özellikle ilk cinsel birliktelik kadınlar için oldukça zorlu geçiyordu. Deniz2, ilk deneyimini tamamen hatırlamak istediği insanlarla, hatırlamak istediği şekilde yaşamayı düşlerken, sırf olmuş olması için, sonradan hatırlamayacağı kadar sarhoş olup, daha özensiz ve geç yaşadığından bahsediyordu. Gökkuşluğu, erkek arkadaşıyla ilk cinsel deneyimini yaşadığında kendini kötü hissedip ağladığını ve erkek arkadaşına bu istismarı anlattığını söylüyordu. Meliha da, ilk cinsel birlikteliği sırasında “*bir şok geçirdiğinden*” söz ediyor, “*ağlama krizine girdiğini, hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başlayınca*” partneri kendisini kötü hissetmesin diye “*suçluluk duygusuyla (acı bir gülümseme)*” ona anlatmak zorunda kaldığını vurguluyordu.

Evlilik konusunda, kadınların yaşamlarındaki bir başka olumsuz etki çocuk yaşta ve/veya erken evliliklerdi. Aysun çocuk yaşta evlendiğini, Gökkuşluğu ise evlerine kendisini “istemeye gelenleri”

sırf evden uzaklaşmak için evlenmeyi kabul etmek yönünde bir karar verdiğini söylüyordu. Arzu ise, ensest saldırı olmasa idi, on dokuz yaşında değil de, ayakları yere basarken, kendi parasını kazanırken, daha ileri bir yaşta evlenebileceğini belirtiyordu. Arzu, şu an evliliğinden ötürü pişmanlık veya mutsuzluk yaşamıyor olsa da, “*hayatı biraz olsun yaşamadan evlenmek*” tercih etmediği bir durumdu.

Ensest saldırıya maruz bırakılmış olmak, kadınlarda “sağlıklı ilişkilere sahip bir aile kuramamış olma” duygusunu yaratıyordu. Aysun, “*Çocukluğumda bunu yaşamasaydım çok daha mutlu bir evliliğim olurdu o kesin.*” diyerek bu düşüncesini ifade ederken, Hüsniye, ensest saldırı olmasaydı iyi bir üniversite bitirmek, iyi bir meslek sahibi olmak, iyi bir eş edinmek ve çocuk sahibi olmak gibi “*normal yeryüzüne gelme sebeplerimizi yerine getirmiş olabilirdim.*” diyerek, istismarın kendi üzerindeki olumsuz etkisini bir aile kurmak üzerinden de anlatıyordu. Bahar, kendisini kardeşleri ile karşılaştırarak, kendisini onlara göre kendi kullandığı sözcüklerle “*hırçın, kavgacı, agresif ve diyalog özürlü*” olarak nitelendiriyor ve bu nedenle de, iş ortamında da sorunlar yaşadığı gibi, kendisine sağlıklı bir aile ortamı yaratamadığını vurguluyordu. Kardeşleri kendisinin yaşadıklarını yaşamaması diye, uykusuz kalma pahasına onları korumaya başlıyordu. Arzu okuyamamış, küçük bir yaşta evlenmiş olmasından da öte, arkasına dönüp baktığında kendisini en çok yaralayan şeyin “*iyi ya da kötü; fakir, zengin, cahil eğitimi hiç fark etmez*” bir anne-babasının olmaması olduğunu aktarıyordu. Elif ise saldırının kardeşleriyle ilişkisine olan olumsuz etkisinden söz ediyor, kendisi evden ayrıldığında kardeşi çok küçük olduğu için kendisini tanımıyor olmasına ve abla-kardeş duygusunun pekişmemiş olmasına içerliyor, hatta annesinin etkisinde kalarak kendisini suçladığını hissettiğini ifade ediyordu. Deniz2 ise, failin ablasını ve babasını çok sevdiğini ancak istismar nedeniyle onlarla ilişkilerinin de sekteye uğramış olmasını saldırının sonraki zorlukları olarak niteliyordu. Deniz2 bu nedenle, ailenin kutsiyetinin de kendisinde azaldığını belirtiyordu.

Kadınların anlatıları aile ve evlilikten, çocuklara bağlanıyordu. Arzu, aile yapısının kurulduğunu ancak önünde iyi bir eş ve iyi bir anne modeli olmamasının kendisini zorladığını söylüyor, ensest saldırıya ilişkin çeşitli çağrışımlar nedeniyle ani ve değişik tepkilerinin olabildiğinden söz ediyordu:

“Evet yapı kuruluyor kurulmaya ama şey çok zorluyor. (Duruyor) İyi bir anne yok. Annelik nasıl yapılır? Benim en çok zorlandığım bu konu oldu. Nasıl, eş ilişkileri nasıl olur? Hiçbir şey bilmiyorsun. Gümbürtüye. Ve eskiden yaşadıklarından ötürü ani tepkilerin var. Düşünceler çok farklı, duygular çok farklı. Orada farklı etmen gereken yerde başka bir şeyi çağırıyor. Çok değişik bir tepki veriyorsun. Bunları kontrol altında tutmak, dengelemek ve öğrenmediğin bir şeyi hep olumsuzluklarını görüp çoğu

zaman olumlu çok bir şey görmediğim bir şeyde, olumlu bir şekilde ilerlemeye çalışmak insanı çok yoruyor.” (Arzu)

Martı da, “*aile kavramını çocuk yaştan itibaren, gerçekten yaşayamamış olma*”nın beraberinde problemler de getirmesini, rahat bir anne olması ve istediğini yapması örneğiyle somutlaştırıyordu. Martı’ya göre rahat anne olmak problemlili bir durumdu. Meliha ise, sürekli bir koruma davranışı sergilese de, “*içten içe ne yapacağım diye korkarak*” çocuğunun bazı duygusal gereksinimlerini karşılayamadığını, hatta çocuğunu suçladığını fark ediyordu. Çocuğunu kendi küçüklük haliyle özdeşleştirdiğini söylüyor ve: “*Ben çocuğuma sarılıyordum falan ama aslında korkarak sarılıyormuşum falan yani. Tedirgin. Bana dokunmaktan korkuyormuşum. Tabii ki hani emzirdim, sarıldım şey yaptım ama...*” diyordu.

Gökkuşığı ise annelik deneyimini, ensest saldırıya maruz bırakılmış bir anne olarak, çocuklarını büyütürken yaşadığı olumsuz durumlara değinerek anlatıyordu. Mesleği gereği de istismar alanında çalışan kişilerle bir araya geldiğini ve orada edindiği “istismara uğrayanların istismar uyguladığı” bilgisi, Gökkuşığı’nın, çocuğunun altını silerken “*ben bundan haz alıyor muyum*” diye korku yaşamasına neden oluyordu. Gökkuşığı, istismarın genital bölge ile sınırlı olmadığını bilmekle birlikte, hemen çocuğunun altını temizleyip kapatıyor, kesinlikle genital bölgelerini görmek istemiyordu. Çocuğuna dokunurken veya sarılırken hep kendisini “*burada kötü bir niyet var mı?*” diye de sorguluyordu.

Ensest saldırıya maruz bırakıldıktan sonra kendisini kadın güçlenmesi, çocuk istismarı ve bunun gibi konularda çok geliştirerek güçlendiklerini hisseden kadınlar olduğu gibi, okul ve meslek yaşamlarına ilişkin istismarın engelleyici yönünü deneyimlemiş olan anlatılar da ortaya konmuştu. Mahmure, bu taciz olayından okul hayatının çok etkilendiğini söyleyerek, olmasa idi okulda çok daha başarılı olabileceğini düşünüyordu. Hatta hayatında en çok etkilendiği alan olarak bunu sayıyordu. Elif de kendisi için en önemlisinin eğitim hayatı olduğunu söylüyor, Hüsniye büyük bir olasılıkla iyi bir üniversite bitirmiş olabileceğini düşünüyordu. Arzu ensest saldırı olmasaydı, üniversite okuyabileceğini ifade ediyor, dava sürecinden sonra böyle bir girişimi olduğundan, ancak iki çocukla ancak açık öğretim okuyabildiğinden söz ediyordu. Meliha ise, ensest saldırıyı anlamaya başladığında okul başarısının düşmeye başladığını aktarıyor, okulun kendisi için evden kaçmanın bir yolu olduğunu söylüyordu.

Eğitim hayatlarıyla bağlantılı olarak kadınların meslek yaşantıları da ensest saldırının olumsuz etkilerine göre şekillenmişti. Pınar mimar olmak isterken olamadığını belirtiyor, müzik, resim, edebiyat gibi sevdiği alanlarda da hep “yarım yamalak” olduğunu anlatıyordu. Elif, tercüman olmak isterken bunun gerçekleşememiş olmasını “*Hayalim elimden alındı ya benim.*” diye nitelendirerek, herkes roman okurken kendisinin İngilizce sözlük okuduğunu ve İngilizce bilgisinin çok iyi olduğunu belirtiyordu. Ancak Elif sonradan eski ilgisini kaybediyor, “*hevesinin kursağında kaldığını*” ifade ederek bu konuyu hayatında kapattığından söz ediyordu.

“nk ben şu anda yani yine kendi paramı kazanıyorum. Hani çalışıyorum ama çok zeki bir ocuktum. İngilizce alanında özellikle çok çok çok iyiydim. Ben eğer hani bu olaylar yaşanmasaydı ya da hani nm kesilmeseydi ben bu dava süreçleriyle ailemle bir savaşın içinde olmasaydım iddia ediyorum çok iyi bir, Türkiye bak, Türkiye genelinde diyorum hani çok iyi bir tercüman, çevirmen olabilirdim İngilizce alanında.” (Elif)

Deniz2, meslek seçimi sürecinin, failin de aynı meslekte olması nedeniyle olumsuz etkilendiğini söylüyor, bir süre o okula gidip sonra okulu bırakarak tercihlerini yanlış sıralamasından kaynaklı “*şans eseri bir meslek seçimi*” olduğundan söz ediyordu. Deniz2, mesleğini sevdiği için bundan pişman olmadığını ancak böyle bir hikayesinin olduğunu aktarıyordu. Deniz2 için, iş konusundaki zorlaştırıcı unsurlardan bir başkası ise, depresyonda olduğu zamanlarda işi bırakmak istemesi ve tedavi gördüğünü işyerinde söylemek durumunda kalması idi.

Kadınların anlatıları, ensest saldırı ile çok bağlantılı olan ruh sağlıkları ve fiziksel sağlıklarına da etki etmişti. Hatice saldırıya maruz bırakılmasaydı daha az “*fiziksel hasarı*”nın olacağını söylüyor, ensest saldırının psikosomatik etkilerinin bir sonucu olarak “*...regl ağrılarını yüzünden defalarca bayılıp kafamı çarptığım için boynumda üç tane fitik var.*” diyordu. Mahmure, “*okumuş etmiş*” bir insan olmasına karşın, ensest saldırıyı yok sayınca düzeleceğini düşündüğünü, ruh halindeki dengesizliklerin bu konuyla bağlantısını sonradan kurduğunu anlatıyordu. Deniz2 ve Hüsniye de çok uzun sreler depresyon yaşadıklarından bahsediyorlardı. Hüsniye, beş yaşından otuz beş yaşına kadar depresyonda yaşadığını önceleri fark edemezken sonra durumunu “*depresyonun içinde depresyonlara girdiği*” şeklinde tanımlamıştı.

Ensest saldırıya maruz bırakılmış olmak Yasemin ve Pınar’da, girişken olmama, utangaçlık, çekingenlik gibi sonuçlara neden olmuştu. Yasemin bu durumu görüşme sırasında anlamlandırarak, bugüne kadar hep genel yapısından kaynaklı bir yüksek heyecan düzeyi ve girişken olmama hali olduğunu düşünürken, benim sorum üzerine, bunun istismarın etkisiyle olabileceğini düşünmüştü.

Pınar da, kendisini iyi bir gözlemci ancak *“hep böyle bir utangaç, böyle çekingen, kendini ifade edemeyen, kendi hayatına çelmeler takan”* bir kişi olarak tanımlıyor, daha sonra da *“o kendini ifade edemeyen Pınar'ı kurtarmaya çalıştım aslında”* diyordu.

Kadınlar, anlatılarında, ensest saldırının etkisiyle hırçın ve öfkeli olma hallerinden, güvensizlik ve haksızlık duygularından söz ediyorlardı. Bahar bu nedenle, sağlıklı düşünemediğini, sinirli, alıngan, sabit fikirli, saldırgan ve hırçın olduğunu söylerken, öfkesini de bastıramadığını ve kendisiyle barışamadığını ifade ediyordu. Deniz2 ise, *“içindeki öfke kütlesi”*nden söz ederek, hayata karşı öfkeli olmayı kendinde bir hak olarak gördüğünü vurguluyordu. Bir yandan öfkelenbildiğini bu sene fark ettiğini, öfkesiyle insanlara sınır koymaya daha yeni başladığını söylerken, öfkesine dair sağlıklı tepkiler vermeyi zamanında yapamamış olmanın ilişkilerine olumsuz yansımalarından söz ediyordu.

Meliha, her yerde suçluluk ve öfke duygusu ile hareket etmenin ilişkilerinde sorunlar yaşamasına neden olduğunu belirtiyor, yaşadıklarını *“haksızlık”* çerçevesinde değerlendirip, *“Hani çok basit bir haksızlık olayında sen çok büyük tepki gösterebiliyorsun. İnsanlar seni anlamıyor. Yani dışlanıyorsun.”* diyordu. Meliha'nın anlatısında bir başka haksızlığa maruz bırakılmış olma vurgusu bir arkadaşı ile konuşmalarını aktarımında ortaya çıkıyordu. Yine ensest saldırı geçmişi olan ve hayatını değiştirmeye çalışan bir arkadaşıyla konuşmasında *“...hayata on-sıfır yenik başladık”*larından, oradan yola çıkıp *“herkesmiş gibi yapmaya çalışarak”* maçı berabere bitirmek için çırpındıklarından söz ediyordu. Mahmure'nin anlatısında ise haksızlık yaşamış olma ve bunun sonraki yaşantıya olumsuz etkisi *“Bir ara benim işim bir çok iyi, bir çok kötü idi. Ben ne oluyor diye düşünüyordum. Sonra fark ettim ki bu da istismar. Gücü olan beni ezmeye çalışıyor. Ben de ondan kurtulmak için bırakıyorum. Ama bunu terapiye gittikten sonra fark ettim.”* sözlerinde kendisini gösteriyordu.

Ensest saldırı kadınlarda bazı konulara dair hassasiyetler yaratarak olağan koşullarda etkilenmeyecekleri şeylerden, tetiklenmeler yoluyla etkilenmelerine neden olabiliyordu. Senem bu durumu *“...değersiz olduğuma, sevilmediğime dair bir takım düşüncelerim tetiklendiği için hala, bir yüz ifadesini, bir davranışı bile o yönde yorumluyorum ve bu benim üzerimde ciddi bir strese sebep oluyor.”* sözleriyle tanımlıyordu. Gökkuşluğu ise, yeniden istismarın yaşandığı kente gelmenin kendisine anılarını anımsattığını, o sokaktan geçmenin kendisini tetiklediğini ve *“tekrar kendi olabilmelerini”* zorlaştırdığını belirtiyordu. Deniz2, bazı stresörlerin kendisine geçmiş zaman

yaşantısını hatırlatabildiğini, o durumlarda “*o kayıp giden yılları hatırlama ve işte o olmasaydı şu olabilirdi pişmanlığı*” yaşayarak o örüntüye geri girebildiğini söylüyordu ancak kendisini büyük oranda toparlanmış da hissediyordu.

Kadınların ensest saldırı ile bağlantılı olarak yaşadıkları güven sorunlarına dair anlatıları güvensizliğin sonraki yaşantılarına aktarılan bir duygu olduğunu ve birçok açıdan ilişkilenebilir biçimlerini şekillendirdiğini açık bir şekilde gösteriyordu. Kadınların birçoğunda çocuklarını, kardeşlerini ya da diğer sevdiklerini güvensiz olarak atfettikleri dünyadaki “olası failer”den koruma çabası vardı. Güvensizlik duygusu, kadınlarda kendilerini koruma gereğini de ortaya çıkarıyordu. Mahmure, kendisini korumak için kambur durarak ve açık giyinmeyerek ilgi çekmemeye çalışıyordu. Elif, sürekli araştırıp inceleyerek delil peşinde olmanın, kendisini “*Sherlock Holmes*”e evrilttiğinden söz ediyordu. Kendisi kendi haklılığından emin olsa da bunu bazen başkalarına kanıtlamak zorunda hissediyordu. Aysun ise, yaşadıklarından sonra diğer kardeşlerinin de temasından rahatsız olduğunu ve bunun kendisinde bir korku oluşturduğunu söyleyerek, güvensizliğin diğer kişilere yansıtılmasına örnek veriyordu.

Görüşmelerde, ensest saldırıyı, spesifik bir olumsuz durumla ilişkilendirmektense hayatın geneli ile ilişkilendirmeye dair anlatılar da vardı. Hüsniye “*Benden çok şey götürdü, yani bir yaşam götürüyor. Hala götürüyor.*” ifadesiyle genel anlamda olumsuz etkisinin hala devam ettiğine vurgu yapıyordu. Biten evlilik ilişkisinin de şiddet dolu olduğunu “*tecavüz kadar travmatik bir de evliliğim var benim*” sözleriyle tanımlayan Hüsniye, ensest saldırının yaşanıp bittiğini, ancak biten evliliğindenense ensest saldırının bugününe yansıdığını ve “*bugünkü Hüsniye'nin de temelini attığını*” söylüyordu. Hüsniye bu durumu sorguladığında, evlilikte iki kişinin karşılıklı bazı şeyleri deneyip karar verdiğini belirtirken, ensest saldırıyı “*oradaki şey benim kararım değildi.*” diyerek anlamlandırıyor. Hüsniye, bütün yaşantısının, davranışlarının, hatalarının bu travmaya bağlı olmasının canını yaktığından söz ediyordu ve aslında o bağları yok etmek istediğini söylüyordu. Pınar, ensest saldırıyı “*çok yaralayıcı*” olarak nitelendirerek, “*Aslında taciz boyutu hayatınızın her tarafına işlemiş, aslında onun farkına varıyorsunuz.*” derken bir yandan da “*tıkanmış damarları açma*”ya yönelik çabasını sürdürüyordu. Yani kadınlar, ensest saldırı ile bağlantılı olumsuz durumların farkında iken, bir yandan da bu olumsuzluklarla barışık bir şekilde direnişlerini ve mücadelelerini sürdürüyorlardı.

Denizl ensest saldırının etkileri konusunda biraz daha farklı bir yaklaşım sergiliyordu. Kendisine çocuk doğurmayı seçmemiş olmasında, istismarın etkisi olup olmadığını sorduğumda, ensest saldırının kendisinin bütün hayatında, bütün kararlarında etkili olan bir şey olmadığını, öyle yaşamadığını söyleyerek, aslında saldırının olumsuz durumlara olan etkisinden, takılıp kalmamaya geçiş yapıyordu. Denizl'in söyledikleri düşüncelerime yeni bir pencere daha açmıştı: *“Böyle sen çok doğrudan bir bağlantılar soruyorsun, ben o kadar net herşeyi analiz etmiyorum, şey, görmüyorum yani. Dolaylı birçok bağlantı görebiliyorum, etkisinin de olduğunu düşünüyorum...”*

Ensest saldırıda bir fotoğrafın çekilerek bir kenara konulması çok önemliydi. Ancak fotoğraf hiçbir zaman çekildiği şekliyle orada kalmıyordu çünkü kadınlar için kendini toparlama süreci değişen ve dönüşen bir süreçti. Bu nedenle edinilen her yeni bilgi, kazanılan her yeni deneyim ve yaşamla kurulan her geliştirici temas fotoğrafın yeniden yeniden çekilmesini beraberinde getiriyordu. Kadınlar çektikleri fotoğrafta ilk zamanlarda daha öznel durumları mercek altına alırken, zaman içerisinde mercek genişliyor ve konuyu toplumsal yapılarla da ilişkilendiren daha bütüncül bir bakışa evriliyordu. Bu evrilmenin odağında ise yeniden yapılandırma, dönüşme ve dönüştürme vardı.

4.2.3.2. Gücün, kaynakların ve travma sonrası gelişmenin farkına varmak *“Çocukken de güçlü bir insandım ben. Bu kadar şeyi yaşarken aynı zamanda bir çocuk olmak çok zordu çünkü.”*

Yaşamdaki güç kaynakları, geniş bir yelpazede olmakla birlikte, aynı zamanda birbiriyle ilişkili ve birbirini besleyen bir yapıdaydı. Asıl mesele ise, bu kaynakların tek başına var olmalarından çok, özneler tarafından keşfedilmeleri ve kendini toparlamada nasıl kullanılacaklarının bilinmesi idi. Öznelerin başlı başına kendi güçlerinin varlığı ile birlikte travma sonrası gösterdikleri gelişme de bu keşfe dahildi. Travma sonrası gelişme ile özneler, kendilerini, aslında ensest saldırı öncesinde durdukları yerden daha da ileride bir yerde konumlandırıyorlardı. Bununla birlikte, varolan güç kaynaklarının değişim ve dönüşüm için bir araç olarak kullanılması ve destek mekanizmalarının olması da kendini toparlama gücü açısından kolaylaştırıcı idi. Görüşmelerde, kadınların, güçlerine ve erişebilecekleri ya da sahip oldukları kaynakların varlığına dair farkındalıkları ortaya çıkıyordu. Bu bölümün içeriği, çoğunlukla, aslında yine spesifik olarak diğer kategoriler altında yer alıyor olsa da toplu bir şekilde farkında olunan güç ve kaynakları ortaya koymanın, kendini toparlama gücü açısından önemli olduğunu düşünerek, bu kategoriyi analizden çıkarmamayı tercih ettim.

Bu konuda en fazla sözü edilen güç kaynağı sosyal bağlardı. Aileleri dahil, çevrelerindeki, işyerlerindeki, okullarındaki bazı kişilerin varlığı onların ensest saldırı sonrası kendilerini toplarlama gücü geliştirmelerinde önemli sosyal kaynaklar olmuştu. Özellikle ensest saldırının açık edilmesinin ardından verilen destek kadınlar için çok değerliydi. Senem ailesinin, yine aileden başka birisine karşı kendi yanında bir duruş sergilemesini, sonrasında da sağlıklı duygusal ve cinsel ilişkiler yaşayabilmiş olmayı kendi şansı olarak görüyordu. Hüsniye, çevresindeki insanlar sayesinde, bu saldırıyı yaşamış olmasına karşın, “*Ekstra yük binmedi bunun üzerime. Tam tersine yükümü azaltacak insanlarla var oldum.*” diyordu. Hüsniye, ensest saldırıya maruz bırakılmış olmasını bir güç kaynağı olarak sayıyordu ancak bunun tek başına kendi gücü olmadığını, çevresindekilerin ona sevgi ve saygı gösterdiğini, duygularını paylaşmaktan korkmadıklarını ve bu şekilde ortak bir gücü oluşturduklarını ifade ediyordu. Martı için ise ona güç veren sosyal bağı işyerindeki yöneticisi idi ve onun dokunuşuyla hayatının normale döndüğünü belirtiyordu. Bunlar dışında arkadaşlar, anneanne ve dedeler, eşler ve partnerler kadınlar için güç kaynağı olan sosyal bağlardı. Varolan sosyal bağların aksine, kadınlar, kendilerini güçsüzleştiren ilişkilere de sınır koyabildiklerine anlatılarında yer veriyor ve bunu da güçlü yanları arasında değerlendiriyorlardı.

Bilgiye erişim, kitaplar, özel olarak feminist bilgi kadınların yine güçlendiklerini söyledikleri kaynaklardı. Deniz1, bunu “*bugün hala, bu yaşımda hala, o dönem okuduklarımın kaymağını yiyorum yani, o kaymak öyle bir kaymak.*” sözleriyle anlatıyordu. Hüsniye bilgi dağarcığını geliştirmesinin başkalarına yararının da dokunduğunu, bir kişinin kendisine “*sayende kanatlarımı taktım*” demiş olmasını bu gelişmeye bağlıyordu. Başkalarına destek olmayı bir güç kaynağı olarak görme anlatısı Gökkuşluğu’nda da vardı. Gökkuşluğu, kendisi gibi insanlarla çalışarak, onların “*güçlendiklerini, kendileri için büyük adım atabildiklerini*” görmenin kendisini toparlamasına çok yardımcı olduğunu söylüyordu.

Görüştüğüm bazı kadınların, güç kaynağı olarak doğrudan kendilerini görmeleri, önemli diğer bir nokta idi. Yasemin, kendisini benzer saldırıyı yaşayan başka insanlarla karşılaştırarak kendi gücünün farkına varıyordu. Bu noktada Yasemin kendisini bir psikiyatrist ile karşılaştırarak, bunun kendisinde “*ben de fena idare etmemişim bu süreci*” hissini yarattığını anlatıyordu. Yine saldırı ile bağlantılı olarak, sonradan tanıklık ettiği taciz konularına tepki verebilmiş olması, “*bak başıma böyle bir şey geldi ama bak ağzının payını verdim*” duygusuyla Mahmure’ye iyi gelmişti. Martı ise, ensest saldırıyı bir dönüm noktası olarak tanımlamakla birlikte, farkında olduğu gücünü “*Çocukken de güçlü bir insandım ben. Bu kadar şeyi yaşarken aynı zamanda bir çocuk olmak çok zordu*

çünkü.” diyerek anlatıyordu. Ayrıca şu an bir düzen kurmuş olmayı, çocuklarına bir gelecek sunmak için çabalıyor olmayı da kendi gücünün bir göstergesi olarak nitelendiriyordu. Pınar şimdiki çocukların hayatlarında değer yargılarının olmaması, hızlı tüketmeleri gibi sorun alanlarına dikkat çekerken, kendisinin hayatında ayrıntıların varlığından söz edip, kendisini keşfetme süreci içerisinde olduğunu ifade ediyordu. Hatice, yine kaynağı öznenin kendisine dayandırarak, hatalar üzerine kafa yormanın da destekleyici bir şey olduğunu söylüyor, kusurlu olmayı kabul etmenin, ancak orada takılıp kalmamanın bir güç olduğuna değiniyordu. Deniz2, Hatice’yi tamamlayacak şekilde, kaçınmamayı ve yüzleşmeyi güçlü bir yan olarak tanımlıyordu.

Dışsal mekanizmaları bir güç olarak görmeye dair örnekler Elif’in anlatısında yoğun bir şekilde vardı. Elif, kendisi korunma altına alınmış olma deneyimlerine dayanarak, *“aile bastırsa da, aileden fayda olmasa da”*, sosyal hizmetlerden yararlanmanın herkesin değerlendirebileceği bir olanak olarak görüyor ve korunma altında olmasından kaynaklı olarak dahil olduğu sosyal sorumluluk projesini de, *“sesini soluğunu çıkarabilmesi”* adına bir *“dönüm noktası”* olarak tanımlıyordu.

Enstest saldırı ve sonraki süreçte kadınların farkında oldukları diğer kaynaklar, kurumlarda çalışan ve hizmet sunan bazı kişilerdi. Ancak kurumlar, hizmetler ve çalışanların olumlu bir güç kaynağı olarak nitelendirilmesi, onca hikaye arasında sayıca az kalıyordu. Martı dava sürecindeki hakiminin desteğinden söz ederken, Arzu dava sürecinde sivil toplum örgütlerinin yanında olmasını kendisi açısından bir şans olarak değerlendiriyordu. Deniz2 ilkokul öğretmenin, kendisine hayata başka bir yerden bakmayı sağladığını aktarıyordu. Deniz2’nin başka bir anlatısında ise, tetiklenmeye rağmen şiddete maruz bırakılan kadınlarla çalışmak hem güçlü bir yan hem de güçlendiren bir şeydi.

“Kendimi toparlamamı kolaylaştıranlar bir kere çalıştığım kadınlar oldu. Yani, bence hayatımdaki en büyük güçlendiricilerden biri benim çalıştığım kadınlar. Onların deneyimleri, onların bakışları, hissettirdikleri, böyle yaşam öyküleri, baş etme mekanizmaları... Bir kere her şeyden önce olay mahallini terk etmeleri. Hani o alandan, o konfor alanından çıkmaları... Bu benim için çok güçlendirici oldu.”
(Deniz2)

Maddi olanaklarının olması ve kendi ayakları üzerinde durmak yine kadınların farkında oldukları güçlerdendi. Yasemin, Bahar, Pınar, Hüsnüye, Gökkuşluğu hayatlarını kazanmak, bir işe tutunmak, meslek sahibi olmak, kendi ayaklarının üzerinde durmak ve kimseye bağımlı olmamak üzerinden

tanımladıkları gelir getirici bir işe sahip olmayı yaşamlarında önemli bir güç kaynağı olarak görüyorlardı.

Kadınların anlatılarında, ruh sağlığı desteği de, bazı olumsuz deneyimleri olan kadınlar dışında, çoğunlukla kendini toparlamayı sağlayan, kendini tanımanın ve ifade etmenin önünü açan, ensest saldırıya dair yaşanan utanç ve suçluluk duygularından arınmaya katkı sunan, omuzlarındaki yükü atmalarına destek olan ve şiddete karşı daha güçlü bir duruş kazandıran bir kaynak olarak görülüyordu.

Kendini açma birçok kadın için güçlendirici, rahatlatıcı ve özgürleştirici bir eylem olarak ortaya çıkarken, kamusal alanda kendini açmış birisi olarak Meliha, ifşa sürecinin sonrasının insana kendisini çok güçlü ve değerli hissettirdiğini söylüyordu. Kadınlar kendilerini açmaya olanak tanıyan kişilerin farkında idiler ve kendilerini açtıktan sonra benzer saldırıyı yaşayan diğer kadınlarla dayanışma içerisinde olmayı ve eylemliliği de kendilerini toparlamaları açısından çok önemli görüyorlardı. Bu noktada tahakkümün ve cinsiyet rejiminin etkilerinin farkında olarak, ensest saldırı yaşantılarını politize ediyor, güçlenmeyi sadece bireysel bir değişim olarak yaşamının ötesine geçerek, toplumsal dönüşüm için bir olasılık olarak deneyimliyorlardı.

Kadınlar travmaya karşı direnme ve travmayla mücadele sonucunda gerek kendileriyle gerekse dışarıyla ilişkilerinde belirli bir yol alarak güçlenmiş oluyorlardı. Ensest saldırıda travma sonrası gelişmeye ilişkin kadınların anlatılarında en önemli vurgu, azim ve cesaret kazanma ile güçlenme idi. Hüsniye *“Bu olayı yaşamam beni güçlü bir insan yaptı.”* derken, Martı, kendi ifadesiyle *“tırsık”* olma potansiyeli olan birisiyken, ensest saldırı sonrasında güçlü bir insan olduğuna vurgu yapıyordu. Yasemin, bir şeyin mücadelesini verdiğini ancak belirli bir yol aldığını ve bunun da kendisinin başarılı bir deneyimi olduğunu söylüyordu. Bu mücadelede hissettiği gücün kendisine, başka mücadele alanlarında *“güçlüsün, yapabilirsin, onu hallettin, bunu halletmeyecek misin?”* diye bir yol açtığını da ifade ediyordu. Yasemin *“hayatı güllük gülistanlık geçen insanların değil de hayatta çok gerçekten böyle, majör zorluklar çeken, insanların çok daha güçlü, çok daha kendini yetiştirmiş, daha nasıl diyeyim mücadeleciler olduklarını gördüm ve hani iyi bir şey olarak gördüm sonuçta. Yani başta görünen kötü bir şey, aslında onun hayatına bir sürü o olumlu şey katıyor. Çünkü onunla yaptığı mücadele kendisinde bir güç yaratıyor.”* diyor ve bu durumun kişinin meslek yaşamına da ilişkilerine de katkısı olduğundan söz ediyordu.

Mahmure, bir film üzerinden örneklendirerek, yaşanan olumsuzluklarla başa çıkma becerisi kazandırdığı için, yaşanan kötü deneyimlerin kişileri “*kuvvetlendirdiğini*” ve “*survivor*” yaptığını söylüyor, birkaç senedir hayata bambaşka baktığını ifade ediyordu. Arzu da “*Olumlu tarafından, belki bu olay başıma gelmeseydi bu kadar azimli olmazdım.*” diyerek, tüm olanaksızlıklara karşın okuyup ve çalışıp kurtulabilmek için mücadele ettiğini belirtiyordu. Anne ve babasına çok güvenen çocuklarla kendisini karşılaştırarak, o çocukların hayatlarını kurtarma amaçlarının olmadığını, bir rahatlık içerisinde olduklarını imrendiğini de söyleyerek dile getiriyordu. Aysun, çocukluğunda yaşadığı ensest saldırı ve eşinin uzun süren hastalık sürecinden söz ederek “*Yaşadığım olumsuzluklar bana katbekat güç verdi. Kendime gelmemi kendi özgüvenimi kazanmamı sağladı. ...yani her zorluk bir insanın daha başarılı, daha azimli, daha özgüvenli olmasını sağlar diye düşünüyorum. En azından ben bunu kendimde hissediyorum, evet.*” diyordu. Meliha, tam da görüştüğümüz gün yaşadığına bir örnek vererek, ne zamandır beklediği bir şeye ilişkin olumsuz bir haber aldığını, ancak kahrolmayıp “*Tamam bu olmadı. O zaman ne yapılabilir...*” demiş olmasını, kendisinde bir şeylerin değişmesine yoruyordu.

Deniz2’ye göre travmalar olumlu olarak, kişiyi güçlendiren ve hayatına yön veren bir şeye dönüşüyordu. Arzu kendini toparlama gücünü “*Bir kuyunun en dibinden yukarıya doğru çıkmak. Karanlık, dipsiz bir kuyudan yukarı çıkmak gibi bir şey.*” diye tanımlarken, tedaviye başladığında hiç toparlanacağını düşünmediğini, o halden çıkabileceğine dair bir ışık görmediğini, ama elinden gelen çabayı gösterdiğini ve olduğunu belirtiyordu. Aysun ise başta kendini toparlanmamış olarak görünürken, görüşme sırasında güçlerinin farkına vararak, yirmi beş yaşından itibaren kendisinde, “*çok kazanacağı ve mutlu eden*” çok farklı şeyler geliştirdiğini söylüyor, “*Doğal olarak hani bir nebze iyileşmiş miyim acaba bilmiyorum.*” sorgusuna başlıyordu.

Travma sonrası gelişme, kadınlarda bir özfarkındalık sağlıyor, kendilerini görmelerinin yolunu açıyor ve keşiflerle her şeyin yeniden tanımlandığı bir süreç başlatıyordu. Senem ensest saldırısının olumlu etkisi olarak, çok yoğun şeyler hissetmenin bir sonucu olarak kendi içine döndüğünü ve bunun özfarkındalığını artırdığını söylüyordu. Hüsnüye, daha yeni keşfettiği bir şey olarak, beğenilerinin, tercihlerinin, seçimlerinin yani “*kendine ait alanların*” oluşmaya başladığını belirtiyor, dünyada var olduğunu hissetmeye başladığını vurguluyordu. Bahar, mutluluk ve huzur gibi, kendisine çok gördüğü şeylerin hakkı olduğunu öğreniyordu. Hatice ise, travma sonrasında kendini toparlamayı “*her şeyi yeniden keşfettiği bir süreç*” diye ifade ederek, kendisindeki bedensel

değişikliklerin, kırılğan ve çabuk hastalanan birisi olmadığını, aksine dirayetli ve başa çıkma mekanizmaları olan biri olduğunu farkına vardığına değiniyordu.

Ensest saldırıdan sonra iyileşme, dünyada olanları görme noktasında, kadınlarda başka bir göz açıyor ve beraberinde başka bir bakış geliştiriyordu. Pınar bu bakışı izlediği “Babam ve Ustam” filminde, adamın bir taşın üzerinde oturmasıyla filmin bitişinin kendisine çok şey anlattığını, bu istismarı yaşamamış olsa bu duyguyu hissedemeyeceğini ifade ederek “*Bana tabii ki kazandırdığı farklı şeyler var.*” diyordu. Pınar, bir derinlik sahibi olduğunu ve “*hala kendisiyle buluşma yolcuğu içerisinde*” olduğunu belirtiyordu.

Kadınlara, istismar sonrasında korkak, sinmiş ve içlerine kapanmış olmaksızın, yalnız kalma korkusu olmadan, sorunların üstesinden gelebilme güvenini kazanmışlardı. Deniz1, en kötü zamanında, küçük yaşta ve hayatında başına gelmiş en kötü şeyde yalnız olduğunu ancak çok iyi bir kapasite sergilediğini belirterek, edindiği donanımla baş edemeyeceği ya da aşamayacağı hiçbir sorun olabileceğini düşünmüyordu. Kendi hayatını da mutsuzluk ve yetersizlik üzerinden yaşamıyor, “*Hep keyfim yerinde, hadi partileyelim, işte, hep sorumluluklarımı da yerine getiririm işte, evimi de temizlerim, şeyi de yaparım, işte eğlenirim de falan hani ve yalnız kalmayı da severim hani. Ondan da bir korkum, bir şeyim yok, hatta tercih ediyorum zaman zaman (gülüyor), kafa dinlemek istiyorum yani.*” diyordu. Meliha da, şu an çaresiz kaldığında ya da bir şeyi çözemediğinde, hep çocukluğundaki “*tumarhane*” benzetmesi yaptığı evi düşündüğünü, mücadele şeklini o evi referans olarak belirlediğini vurguluyordu.

Travmadan sonra iyileşme, iş yaşamında da somut olarak fark edilen değişimlerin yolunu açabiliyordu. Bahar, kavga eden ve tartışan halinden uzaklaştığını söylerken, bunun iş yaşamı açısından da çok olumlu sonuçları olduğunu belirtiyordu. Pınar ilk başta, işyerinde çocuklarla iletişim kurarken yaşadığı sıkıntılardan söz ediyor, çocukların kendisine yönelik “*başarılı veya başarısız*” şeklinde değerlendirmelerini fazlaca önemseydiğini, “*ne yapacağını, bir çocuğu nasıl seveceğini, bir çocuğa nasıl dokunacağını, onunla nasıl oynayacağını*” bilemediğini ifade ediyordu. Bundan çok olumsuz etkilendiğini ve “*içinde müthiş fırtınalar*” yaşadığını söylüyordu. Şimdi geldiği noktayı ise şu şekilde aktarıyordu: “*Şimdi çocuklarla çalışıyorum. Orff müzik kursu veriyorum. İşte gayet iyi. Çok seviyorlar. Çocuklar da çok seviyor. Aileler de çok seviyor. Mutlular.*”

Ensest saldırıyı geride bırakan kadınlar, en çok ilişkilerini düzenleme konusunda yol aldıklarını belirtiyorlardı. Deniz2 ilişkilenmekten korkmamaya başladığını ve kendi isteği ile birisini hayatına aldığını söylerken, Meliha için farkındalıkla beraber ilişkilerindeki değişim çocuğu ve eski eşine ilişkindi. Çocuğunu suçladığını fark ettiğini ve bu farkındalıkla çocuğa bakışının değiştiğini dile getiriyordu.

Hatice, “*hayatımda ‘şu da değişmedi’ diyebileceğim bir şey yok sanırım*” diyerek, suçlanma ve değersizlik duygularından arınmasının, tüm ilişkilenmelerini ve iletişim biçimlerini temelinden değiştirdiğini, zoraki ilişkilerden uzaklaştığını, kendisini odağa almaya başladığını ve fiziksel değişimler yaşadığını vurguluyordu. Yaşadıklarını ise “*özgürleşme, değişme, dönüşme*” sözcükleriyle niteliendiriyordu. Hatice için kendini toparlamak, yok olmayı istemeyecek kadar özgürleşmek, olumsuz iç seslerden özgürleşmek, insanların yaptıkları güzel şeylerin altında ezilmekten özgürleşmek, travmanın kendisiyle ruh sağlığı arasına girmesinden özgürleşmek ve kendin olmaktan huzursuz olmamak demektir. Hatice’ye göre insan toparlandığında, kendisiyle ve hayatla barışırken, bir yandan da sınır koyabilmeyi başarıyordu.

“Ne bileyim bir ağacın altında oturduğunda böyle içinin huzurlu, huzurla dolabilmesi demek, sevdiğin bir insana seni seviyorum derken o kelimenin ucundan bir şeyin tutmaması demek. Hani sarılırken böyle içine aka aka, birini, biri için sevinmenin ya da işte ne bileyim, ya birçok şeyin yapış ediş halini vesairesini değiştiren, ferahlatan, özgürleştiren bir şey benim için. O yüzden böyle bir zırhtan, bir kafesten hani içerideki dışarıdaki hani kafeslerden, seslerden vesairelerden hepsinden özerkleşmek, özgürleşmek demek sanırım benim için. Öyle olduğunda çünkü ne bileyim yürürken de daha başka yürüyor oluyorum, hani bakarken de hani bir muhabbet kurarken de. Ve aynı zamanda hani o toparlanmak şeyi de getiriyor, hani sınırları da getiriyor. Yorulduysam dinlenebilmeyi daha dürüst olmayı, hani nezaket yerine, dürüstlüğü getiriyor mesela. O yüzden birçok şeyin daha sağlıklı olması da demek hani aslında.” (Hatice)

Kadınlar, kendilerini toparlama gücünü kazandıkça, yalnızca güçlerinin, kaynaklarının ve travma sonrası gelişmenin farkına varmıyorlar, kaynaklara erişim ve kaynaklar üzerindeki kontrolleri açısından da çok olumlu bir yol alıyorlardı. Bu da bir anlamda kendi hayatları üzerinde bir egemenlik kazanmaları ve kendilerini toparlama güçlerini bloke eden unsurları da bertaraf edebilmeleri anlamına geliyordu. Kadınlar istismarın olumsuz etkilerinden daha da güçlenerek uzaklaşıyorlardı.

4.2.3.3. Yasını tutmak: Çatışmadan kabule geçmek, o zamanın çocuğuyla barışmak ve takılıp kalmamak *“Başına bir şey gelebilir, canını yakabilir bu senin, bir süre üzülebilirsin, sonra bir gün kalkarsın ve ‘evet hayat böyle’ deyip devam edersin.”*

Bu bölümde yası, çocuklukta yaşanan ensest saldırıya bağlı kayıplarla, o zamanın çocuğuyla barışmakla, ensest saldırıya ilişkin çatışmadan kabule geçişle ve ensest saldırıya takılıp kalmamakla ele aldım. Yani, kederin doğal bir parçası olarak yas bu araştırmada, kendini toparlamaya giden yolda önemli bir strateji olmakla birlikte kendini toplama gücünün gelişimini sekteye uğratmayan, tam tersi olgunlaştıran da bir süreç olarak ortaya çıkıyordu. Çatışma, mücadele etme, direnç gösterme ve sonuç alma durumlarında etkili iken, öznel bir sarmala girdiklerinde, çatışmanın kabule evrilmesi, kendini toparlamada yol açıcı işlev kazanıyordu. Burada “kabul”den kastımın “hak vermek, hemfikir olmak, hoşgörmek, anlaşılır saymak, göz yummak, onaylamak, uygun bulmak, üzerini örtmek” değil, öznelin, nedenleri ile birlikte saldırının ve olumsuz etkilerinin gerçekliğini, bu gerçekliğin değiştirilemeyecek veya yok edilemeyecek olmasını kabullenmeleri idi. Kabul ayrıca, sonraki etkilerini değiştirme güçlerinin olduğunun ve kendilerini suçlamadan, öfke ve keder gibi duygulardan da kaçmadan yol alabileceklerinin farkına varmalarını da içeriyordu. Kabulde saldırının ve saldırının neden olduğu olumsuzlukların –ki buna fail ile birlikte yıkıcı ve güçsüz tanıklar da dahildi- kabulü ile birlikte, değerli bir benliğin kabulü ve kendini toplama sürecinin yaşam boyu süreceğinin kabulü de önemli unsurlar olarak kadınların anlatılarında görülmüyordu. Yas tutmak, kabul ve takılıp kalmamak, kendini toplama ve güçlenme açısından hem bir araç hem de bir güçlülük hali idi. Başka bir deyişle, gelinen bir nokta olmakla birlikte, başka bir sürecin de başlaması idi. Öznel bazı durumlarda razı olarak, bazı durumlarda vazgeçerek, bazı durumlarda olağanlaştıran, değiştirerek ya da kendileri değişerek yas sürecini yaşıyorlardı. Kendini toplama gücü de neyi kendi olanaklarıyla değiştirebileceğini bilmekle, değiştiremeyeceğini kabul etmek bağlamında şekilleniyordu.

Sonuç olarak, bu bölümde amacım, kadınların, ensest saldırı ve olumsuz etkilerini, eleştirel bilinçlilikleri ile yok saydıkları değil, farkında olarak ve ensest saldırı ile bağ kurarak geçmişte kalmış olduğunu kabul ettiklerini görmek ve göstermekti. Kadınların her birinin anlatısı, farklı güç kaynaklarından ötürü, farklı bir stratejiye işaret ediyordu ve aslında takılıp kalmamanın veya içinden geçip gitmenin öznel zenginliğini ortaya koyuyordu. Bu bölümde ayrıca, kadınların kabul

etme deneyimlerini, onların kendilerini toparlama güçlerini geliştirecek şekilde kullanmalarının önünün nasıl açılacağı sorusuna yanıt arayarak değerlendirmeye, başka bir anlamda da geçmişte kontrol edilemeyen, bugünde kontrol edilebilenle buluşturmayı hedefledim.

Kadınlar, yas süreçlerine ve ardından o zamanın çocuğuyla barışmalarına dair anlatılarında, neyin zarar verdiğini neyin yararlı olduğunu ayırt ederek, karanlık ve aydınlığı zaman içerisinde bütünleştirdiklerini, içlerindeki şefkati ortaya çıkardıklarını ve tüm bu zorlu sürecin sonucunda deneyimlerini bir nevi bilgeliğe dönüştürdüklerini ortaya koyuyorlardı. Onlar karanlığa bakma cesareti gösterdikçe, karanlık da onlara görebilme yetisi kazandırmıştı. Daha da önemlisi, deneyimlerini yalnızca iyimser duygularla karşılamak yerine, tüm düşünsel ve duygusal potansiyellerini ortaya koyarak kendilerini toparlama güçlerini katlamışlardı.

Kadınlar anlatılarında, çocukluğun kaybına değiniyorlardı. Aysun “*güzel çocukluk, mutlu çocukluk nedir bilmiyorum*” derken, yirmi beş yaşına kadar ensest saldırı ile bağlantılı olarak yaşadığı pasif yaşamı “kayıp” olarak nitelendirerek bunun kendisini üzdüğünü ifade ediyordu. Ancak yirmi beş yaş Aysun’un hayatında bir eşikti ve sonra kendisini geliştirip mutlu eden şeyler yapıyor, bu noktada kendisini toparlanmamış görme düşüncesini sorguluyordu. Meliha, bireylerin, ensest saldırıyı kaç yaşında yaşarlarsa, o yaşlarındaki duyguyla kaldıklarını ifade ederek, ilk terapi desteği alana kadar suçluluk duygusu ile birlikte yaşadığını söylüyordu: “*Yani sekiz yaşındaki bir çocuğu suçladım yani. Çünkü o zaman, çünkü sekiz yaşındaki bir çocuk kendini suçlar. Hani bir yetişkin tarafından böyle bir şeye maruz kaldığında, o sekiz yaşındaki çocuğun duygusu, korkusu, suçluluğu, öfkesi neyse ben onunla kaldım.*” Meliha’ya göre destek alınmadığı sürece bu durum böyle devam ederdi. Yasemin geçmişini gözden geçirdiğinde, duygusal ilişkiler açısından kaybı olduğunu düşünüyordu ve “*Bazı şeyleri de zamanında yaşamak gerekiyor.*” diyordu. Bazı yaşantıları geriden takip ettiği için, yaşından beklenen davranışları gösteremediğini belirtiyor, bu nedenle de ilk başlarda uzun süreli ilişkiler yaşayamadığına değiniyordu.

Hatice saldırıyı otuz iki – otuz üç yaşında bilinç düzeyinde fark ettiği için, o andan geriye baktığında hissettiklerini “*bir Hatice vardı, hani tanımladığım, onun böyle açıldığı ve ‘kimim, neyim, ne biliyorum?’ hepsini kaybettiğim... Ve aslında işte kaç yaşındayım? Iuu, oraların da çok bulanık olduğu bir dönem.*” diye ifade ediyordu. Yasını tutmak için ensest saldırıyı anlamlandırdıktan sonra zamana ihtiyaç vardı. Deniz2 ise, halen, çeşitli uyarılarla tetiklendiğinde,

kendi ifadesiyle “*o kayıp giden yıllarını hatırladığını*” ve istismara bağlı olarak gerçekleşemeyen şeyler için bazı pişmanlıklar yaşayabildiğini ancak büyük oranda kendini toparladığını belirtiyordu.

Şimdiki zamandan geçmişe bakınca o zamanın çocuğunu anlamak, kadınların kendilerini toplama güçlerini anlamada oldukça yardımcı oluyordu. Mahmure, önceleri ailesine neden söylemediği için kendisini çok eleştirirken, söyleseydi çok üstüne gelinebileceğini düşünerek, “*yıllar sonra anladım ki çocuk olarak ben biliyormuşum bunu söylememem gerektiğini*” diyordu. Martı’nın hikayesinde, Martı ve kardeşi babalarını ifşa ettikten sonra babaları evi terk ediyordu. O zaman annesi babasının gitmesinden çocukları sorumlu tuttuğunda, “*Ben o zaman da çocuktum çünkü.*” diyordu. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisine referansla, aile ve güven olmadan, her ne kadar üniversiteyi bitirmiş olsa da, kendisini gerçekleştiremeyeceğini söylüyordu. Martı evlenip çocukları olduğunda, yani yirmi dokuz yaşında büyüdüğünü, o zamana kadar çocuk olduğunu vurguluyordu. Martı, o zamanın çocuğu ile barışmış bir kadın olarak, eskiden o beş yaşında, o andan zevk alan çocuğu artık suçlu bulmadığını, kardeşinin ölümünden onu sorumlu tutmadığını, onun çocuk olduğunu çok net ve emin bir şekilde ifade ediyordu. “*Bir dönüm noktası ama yine hayatım boyunca, çocukken de güçlü bir insandım ben. Bu kadar şeyi yaşarken aynı zamanda bir çocuk olmak çok zordu çünkü.*” diyerek gücünün farkında olduğunu da göstermiş oluyordu. Yasemin o zamanın zevk aldığı için kendisini suçlayan çocuğunu anlıyor ve sonradan okuduğu kitaplar ve dindiği bilgilerle, aslında zevk almış olmasının olağan bir şey olduğunu fark ediyor, o zevki aldığı için dayısına karşı çıkmadığını da bu bilinçle rahatça ifade ediyordu.

Martı’nın hikayesinde, diğer kadınlardan farklı olarak, yine ensest saldırıyla ilgili başka bir yas durumu vardı. Martı’nın kız kardeşi de babası tarafından ensest saldırıya maruz bırakılıyor ve sonrasında kendi yaşamına son veriyordu. Martı ilk başta kardeşini yitirmiş olmayı kabul edemiyor, kendisini suçluyor ve altı-yedi ay mezarına gitmeyerek gidişini yok saydığını ifade ediyordu. Kardeşinin bütün eşyalarını bir kağıt parçasını dahi atmadan kendi evine taşıyor, onun kıyafetlerini giyiniyor, onun eşyalarını kullanıyordu. Sonra terapi de almasının ardından, giderek daha iyi olduğunu şu şekilde anlatıyordu: “*Ondan sonra, işte kıyafetleri giydikçe eskidi attım falan. Hala mesela ayakkabısını giyerim. Botunu. Tertemiz bot, hala giyiyorum yani. Asla da hani işte onun botunu giyiyorum demiyorum. Benim botum artık o. Hani o kendimi normalleştirdim o anlamda.*” Martı, sonraki süreçlerde de kardeşini yaşatma çabasından söz ediyordu. Mahkeme sonlandıktan sonra babaları ceza aldığı anda kardeşinin mezarına gidip, “*bak kardeşim, yaşasaydın da görseydin... Keşke, keşke o mahkemede beraber olsaydık seninle*” diyordu. Diğer yandan da mahkemede aslında

kardeşinin, reel olarak olmasa da, kendisinin yanında olduğunu söyleyerek mahkemede delil olarak kullanılan kardeşinin günlüklerini yanında olmasına örnek olarak gösteriyordu. Aldığı EMDR terapisinin sonunda da kardeşiyle mahkemede babasını beraber ellerinde kelepçe ile gönderiyorlardı. Martı'nın bu yası da temel olarak ensest saldırıya dairdi.

Meliha, kayıplarından söz ederken, yaşadığı yeri terk ederek bir köye göç ettiğini, yalnız olduğunu, kızı dışında kaybedecek hiçbir şey ve hiç kimsesinin olmadığını, toplumsal olarak ise zaten bir sürü kaybının olduğunu anlatıyordu. Kaybedeceği bir şeyi olmadığını düşünmesi Meliha'nın ifşa sürecinin önünü açıyordu.

Görüştüğüm kadınlarda, özellikle ruh sağlığı desteği alarak bundan çok yararlandığını söyleyen kadınlarda, hepsinde olmasa dahi ortak bir şey dikkatimi çekmişti: o çocuğa sarılma, o çocuğun elinden tutma söylemi. Pınar istismardan bağımsız olarak da çocuk halini “*düşünen, gözlemleyen, yaratıcı*” olarak olumlu değerlendirirken, psikoloğa gittikten sonra “*Ya Pınar suçlu değilmisin! Çocuk suçlu değilmiş.*’ dedim yani (gülüyor). Kendime baktım ve ne kadar güçlü olduğumu hissettim.” diyordu. Hatice, önceleri “*içimdeki karanlıkla nasıl baş edicem*” korkusu ile kendine hiç bakmaya cesaret edemediğini, ancak “*oradaki karanlıkta bir kız çocuğu*” olduğunu ifade ediyordu. Hatice “*karanlıkta kalmış kız çocuğunu büyütme*” ve “*onu korkularına karşı desteklemek*” amacıyla “*ona eşlik etmeye çalıştığından*” söz ederek “*Yani bilmediğini fark ettiğimde elinden tuttum, oturdum, bana güvenebilirsin dedim, hani çok konuştum hani o çocukla. Ve ne bileyim eksikliği neyse...*” diyordu. Bu sırada bileziklerini göstererek, o bilezikleri çok zor terapilerden sonra gidip almış olmanın gururunu yaşıyor gibiydi. Çünkü bileziklerin istismarla bir bağı vardı. Failin kızının bileziğini babası Hatice'nin kolunda gördüğünde ona çok kızıp bileziği geri verdiriyordu ve Hatice sonradan o kız çocuğunun elinden şöyle tutuyordu:

“...tamam, hani eksik kaldın, görülmedin, hani telafi edilmedi, hani belki ebeveynlerin şefkat göstererek iyileştirici bir etkide bulunmadı. Ama ben buradayım. Ben sarılacağım. Ben alacağım. O eksikliği ben gidereceğim. Bazen çocuk kitabı okuyarak, bazen işte bir çocukluğundaki kolyeyi arayıp bulup alarak, ııı, böyle bir hani orayla, hani o korkusuyla hemhal olmak, anlamak, eşlik etmek, elinden tutmak, yanımda uyutmak falan hani hep böyle bir, ııı, o çocuğa göz göze hani eşlik etmek hani bir stratejim oldu.”
(Hatice)

Meliha, bazen çocukluğunun kendi kızıyla özdeşleştiğini, simgesel olarak terk ettiği, bıraktığı, sarılmaktan korktuğu çocuk Meliha'ya sarılmanın, aslında bütün dünyaya ve topluma meydan okumak olduğunu düşünüyordu ve bunu büyük bir güç olarak nitelendiriyordu. Bu dünyaya ve

topluma meydan okuma eylemini, ensest saldırıyı anlatarak sürdürmenin, suçları küçük kız çocuğundan alıp sahibine vermenin önemine değiniyordu:

“Yalnız olmadığımızı görmek çok iyi geliyor. O yüzden ben anlatmak diyorum. Kolay değil ama kesinlikle terapiye gidilmeli. Hani o tavsiye falan değil. Ama sonrasında da mümkün olduğunca anlatmak, ııı, sorumlulara anlatmak, suçları sahibine vermek... Onlar kabul etmese, görmese istemese de bu yüzleşmeleri yapmak... ııı, çünkü şey, ne kadar sahibine vermezsek işte, bu ben topluma, topluma da verdim. Vermeye çalıştım. Ne kadar sahibine vermezsek suç o küçük çocukta kalıyor. Yani ve biz o çocuğun duygusuyla taşıyoruz bunu bir ömür boyu. O yüzden anlatmak çok iyi geliyor. Ve ben umutluyum da yani.” (Meliha)

Aslında geçmişteki çocuğu büyütme de bitmeyen veya uzayan bir süreç olarak ortaya çıkıyordu. Hatice'nin terapide ısrarla “*ben yetişkinlerin bana bunu yapmamasını hak ediyorum*”, “*ben çocuk olmayı hak ediyorum*”, “*ben oyun oynamayı hak ediyorum*” gibi şeyler söylemiş olası, Hatice'ye göre, orasının hala yetişkin olmadığına ve hala büyütülmesi gereken şeyler olduğuna işaret ediyordu. Ancak Hatice bu noktada Meliha'nın söylediğini tekrarlayacak şekilde, yalnız kalmamanın önemine değiniyordu. Çocukluğa bakarken, o günlerdeki Hatice'yi, şu an sahip olduğu mekanizmalar yokmuş gibi, o günkü haliyle anımsadığı için, bazen o karanlıktan çıkamama veya o döngünün bitmeyecek olması korkusuna karşı yalnız kalmamayı kritik buluyordu.

Meliha ve Hatice'nin anlatısının, çocukluk konusunda ortaklaştığı bir başka durum ise, çocukluk fotoğraflarına bakışlarına dairdi. Hatice o çocuğa olan duygularının değişimini “*Başka bir çocuk olsaydı dünyayı yıkardım ama ben bu çocuğu yalnız bırakmışım. ... Bu çocuk da herkes kadar arka çıkılmayı hak ediyor*” sözleriyle anlatıyordu. Hatice, saldırının görme biçimini de bozan bir şey olduğunu vurgulayarak, kendi çocukluk fotoğraflarını önceleri çok çirkin bulduğunu, “*çocuk çirkin olamaz ama ben niye o kadar çirkinim*” dediğini, ancak sonradan kazandığı farkındalıkla çocukluk fotoğraflarını görme biçiminin de değiştiğini söylüyordu. Meliha ise, ensest saldırıya ilişkin yazdığı kitapta, saldırıya maruz bırakıldığı yaşı anlamaya çalışırken fotoğraflara baktığını, orada “*mutsuz bir çocuk*” gördüğünü söylüyordu. Ancak altı ay sonunda kitap bittiğinde Meliha geçmişine ve fotoğraflarına bakışının da değiştiğini anlatarak “*bu çocuk ne kadar hınzır bakıyor böyle. Ne kadar zeki ve hınzır.*” dediğini paylaşıyordu. Meliha bakış açısının gücünü şöyle anlatıyordu: “*Yani bu biraz tabii şey bir şey, ııı (duruyor), gerçekliği değiştirebilir miyiz hani bakışımızla? Hani orada bir gerçeklik var aslında. Bilmiyorum ama her şey değişti. Bakışım.*”

Kendini kabul öznelerin dışarıdan gelecek travmatik ve örseleyici tepkilere karşı kendilerini korumalarında önemli bir kalkandı. Senem, “*Çünkü 'böyleyim' diye kabullenmişim ve buna yönelik*

bir savunma mekanizmam var.” diyerek, travma ile bağlantılandığı içe kapanıklığını ve bazen çevresinden kendisini soyutlama halini kabullendiğini, buna bağlı olarak çevresindeki insanların kendisini dışlayıcı hareketlerinin üzerinde ciddi bir etki doğurmadığını vurguluyordu. Deniz2 için ise saldırıyı konuşabilmek çok güç verici, nefes aldırıcı bir şeydi ve bunu konuşabilecek noktaya gelmeyi insanın kendisini kabul etmesi ile ilişkilendiriyordu.

Ensest saldırıyı inkar etmek veya görmezden gelmek yerine, onun yaşanmış olduğunu kabul etmek de kadınların anlatılarında dikkat çekiyordu. Hüsniye mümkün olduğunca bu olayı kabul etmenin gerektiğine dikkat çekerek, yıllarca *“Neden benim başıma geldi?”* sorusunu sormanın kendisini yordüğünü, erkeklere baktığında bu sorunun yanıtını bulamadığını söylüyor ve geldiği aşamayı *“Ya ben onunla birlikte yaşıyorum artık canım. Onu artık eskisi gibi görmemezlikten gelmiyorum. Hiçleştirmiyorum.”* diye ifade ediyordu. Bahar ise zaten *“hayatın her karesinde bununla yaşadığını”* ve *“hiçbir şeyin bunu değiştiremediğini”* söyleyerek kabullenmeyi öğrendiğini, hatta kabullenmektense beraber yaşamayı öğrendiğini, başka da çaresinin olmadığını dile getiriyordu. Bahar’ın anlatısında faille aynı evde yaşama ve hayatı paylaşma zorunluluğunun da kendisini bu kabule ittiğini gösteriyordu. *“Saklanmakla, hırçınlıkla, bastırmakla, örtbas etmeye çalışmakla”* bir yere varılamadığını, *“Neden böyle oldu? Ben ne yaptım? Ben ne ettim?”* sorularını sormayarak, *“bundan bir ders çıkarmaya çalıştığını”* belirtiyordu. Mahmure ise kendini toparlama gücü tanımını yüzleşmek ve kabullenmek üzerinden kurguluyordu: *“Bir kişi kendini toparlamışsa yaşadığı acılarla yüzleşebilmiştir diye düşünüyorum. Yüzleşmiştir, kabullenmiştir ve ayağa kalkmıştır tekrar.”*

Elif, genelde güçlü ve dik duran bir görünüme sahip olmakla birlikte, içinde halen çözemediği bazı şeyler olduğunu ve umutsuzluğa kapıldığını kabul ediyordu ve bu kabulleniş, onun ruh sağlığı desteği almayı planlamasının önünü açıyordu. Hatice *“hatalar üzerine kafa yormanın da bu süreçte destekleyici bir şey olduğu”*na değinerek, insanın kusurlu bir varlık olduğunun, o kusurlu olmayı kabul etme halinin de baş etme sürecindeki kolaylaştırıcılığının altını çiziyordu. Hatice’ye göre insanın kendisini kabul etmesinin öncülü istismarla ilgili bazı şeyleri çözüp yol almaktı. Gökkuşluğu’nun anlatısında ise farkındalık, onun kendini toparlama yolunu açıyordu. Farkındalığında Oscar Wilde’in Dorian Grey’in Portresi isimli kitabı Gökkuşluğu için yol gösterici olmuştu ve Gökkuşluğu dokunması gereken yanına dokunarak onun iyileşmesini sağlamıştı:

“Kötü tarafımı da görmek istiyorum. Onun da farkına varmak istiyorum. Kendimi salt böyle Polyanna çok iyi bir insanmış gibi bahsetmekten çok sıkıldım çünkü bu kadar hasta biri var yaşadıkları yüzünden. Ve burayı iyileştirmeli, burayı hep görmezden gelmemeli. Yoksa o gelip saçını kesiyor. Bir şey yapamıyor. Ağlayamıyor. Kilo veriyor. Bir şey oluyor yani. Onu da fark etmeliyim. Onu iyileştirmeliyim dedim.” (Gökkuşığı)

Kadınlar için bazı kabuller ve gelinen nokta toplumsal müdahalelere ve tekrarlı travmalara neden oluyordu. Dolayısı ile travmalarla mücadele etme ve kendini toparlama sürecinin bitmeyen ve devam eden bir süreç olduğu da kabul gerektiren başka bir başlıktı. Arzu, ara ara sendelete de toparlandığını belirtmekle birlikte, *“Toplum bunları o kadar içselleştirmiş ki hani, uı aslında bunların olmaması gerektiğini söylediğinde ya da bu tarz bir yaklaşımda bulunduğunda suçlu sen ilan ediliyorsun yine. En çok zikzak yine burada oluyor yani. Psikoterapi odasında her şeyi kafana oturtuyorsun ama dışarı çıktığında yine aynı dünyaya çıkıyorsun.”* diyerek, toparlanma sürecinin sekteye uğramasında toplumun etkisine dikkat çekiyordu. Hatice ise, bir şekilde feminist politika yapıyor olsa da, kamusal olarak bazı söylemlerde bulunuyor olsa da, söz konusu kendisi olduğunda çok fazla içselleştirmiş olmasından kaynaklı olarak kendisinden utaniyor olmasına bir çözüm bulamadığını belirtiyordu.

Travmanın insanın hayatında hep kalacağı düşüncesi Deniz2’de de vardı. Deniz2, hayatı boyunca zarar görmüş bir kadın veya çocukla karşılaşmanın kendisinde hep bir tepkiye neden olacağını, ancak eskiye göre daha serinkanlı olabildiğini, *“böyle olduğu için de kendisine kızmadığını”* aktarıyordu. Deniz2 *“hep o hatırladığımızda, boğazımıza bir yutkunma geldiği için”* diyerek tam anlamıyla, yüzde yüz bir onarıma olasılık tanımamakla birlikte, travmanın bu kalma durumunun olumlu veya olumsuz dönüşerek olduğunu söylüyordu. Pınar, aile dinamiklerini eğrisiyle doğrusuyla değerlendirdikten sonra kendi dinamiğine alışmış olduğunu kabul ediyor ve *“benim hayat tarzım böyle”* diyordu. Bir şeyleri fark etmeye ve kırmaya başladığını, kendini toparlama ve travmayı kabullenme sürecinin hala bütünüyle tamamlanmadığını ifade ediyordu. Meliha *“mecburen güçlendiğini”* ve onun yıllar aldığını ifade ederken, Martı, *“Yani güçlenme çoook uzun sürer.”* diyerek önünde uzun ve mücadeleli bir yol olduğunun kabulü içerisindeydi.

Hatice, son olarak ensest saldırının da ötesine geçerek ve kendisini özgürleştiren bir noktaya geldiği vurgusunu yaparak, hayata dair bir kabullenmeden söz ediyordu:

“Ama bir yandan da hani artık şey sorgusundan da özgürleştim gibi geliyor. ‘Hayat da böyle bir şey’ işte hani. Doğrusu yok, yanlış yok, iyisi yok, kötüsü yok yani. İı, bu bu kadar. Yani işte hani, işte ikimiz de değer veriyoruz. Şurada bir hani sohbetin, bir şeyin parçasıyız. Bu yani, bundan daha fazlası yok. Yani işte sokakta yaşıyor olsan da bir hayat. Plazada çalışıyor olsan da bir hayat ve hani nihayetinde kötü bir

hayat (gülüyor) bir yerde de hani. Hani kötüyü şey olarak söylüyorum ama hani, ııı. Dolayısıyla hani hayata dair ya da kendimin ne yapıp ettiğine dair de o hep şey duygusunu da artık taşıyorum hani. ‘Olması gereken bir şey var. Ve ben kesinlikle o değilim. Bu dünyaya ait değilim.’ duygusunu da artık taşımadığım için belki.” (Hatice)

Aslında, kabullenmeye ilişkin, tek bir cümleyle denebilir ki, kadınların anlatılarında, sindire sindire bir kabullenme ve kendini toplama süreci kendisini gösteriyor olsa da, her iki sürecin de ucu açıktı ve geleceklerine uzanıyordu.

Takılıp kalmamak, herşeyde ensest saldırıyı referans almamak yasin bir aşaması olarak kadınların anlatılarında kendisini gösteriyordu. Kendini toplamanın önemli göstergelerinden birisi olan ensest saldırıya fikse olmamaya ilişkin olarak Aysun, bu prangadan kurtuluşunu “*Çünkü tamamen o noktada takılı kalmadım.*” diye net bir şekilde ifade ediyordu. Deniz1 “*bir yüzyıl*” ağlamış olsa da “*yüzyıllardır*”, “*ay benim başıma ne geldi, niye benim başıma geldi*” diye oturup ağlamadığını söylüyordu. Deniz1’in eskiden bunu düşünmediği bir an yokken, artık gün içerisinde aklına bile gelmiyordu. Pınar, bugünü yaşamaya çalışma stratejisini kullanarak, geçmişe arada gitse de takılı kalmadığını anlatıyordu. Hala ara ara geçmişe gittiğini ama bunu daha az yaptığını, çayını, kahvesini içerek, işini yaparak ya da filmini izleyerek bugününü, anı yaşadığını aktarıyordu. Hüsniye ise kendini toplama tanımını takılıp kalmamak üzerinden yapıyordu: “*Ha toparlanma şu olabilir. Bu olaydan uzaklaşıyorsun. Eskisi kadar sık aklına gelmiyor. Tamam, toparlanma bu olabilir. Çünkü eskiden hep bu duyguyla yaşıyordun. E şimdi mesela işte ayda bir aklına geliyor. ... Daha az aklına gelmek diyelim o zaman. ... Bu olaydan daha uzaklaşmak. Eskisi gibi. Eskiden her şey bunu, ne derler?, tetikliyordu ya da dürtüyordu.*”

Yasemin ve Gökkuşuğu telkin yoluyla kendilerini ikna ederek takılıp kalmaktan uzak duruyorlardı. Yasemin kendisine “*Öyle çok da büyütme kafanda, geçti gitti, yaşadın*” derken yeni ve güzel ilişkilerin, hayatına ensest saldırının kattığı olumsuzlukları silip götürdüğünden söz ediyordu. Yasemin, kendini ikna ederken diğer yandan da yaşadıklarını anlamlandırma konusunda öznel müdahalesini yapıyordu. Yaşadığını o kadar büyük bir sıkıntı olarak görmüyor, hayatının genel olarak dengede olduğunu vurguluyor ve bunu artık çok büyütme istemediğinden söz ediyordu. Kendisine çok sıkıntı çekip güzel bir şekilde yoluna devam eden insanları örnek alıyor, bununla baş etmeyi elinden geldiğince başardığını düşünüyor, kalıntılarının olabileceğini kabul ederek bunları da profesyonel bir destekle temizlemeyi planlıyordu. Gökkuşuğu’nun ise kendisini telkin etme biçimi şöyle idi: “*...yapma Gökkuşuğu. Bunu aştın. Artık boşver böyle düşünme. ... Buraya dayandırmayı bırak artık. ... Buraya gitme her seferinde. Yani geldin bu zamana, bu kadar şeyi*

atlattın, buraya gitme. Yani o orada kaldı. Onun izleri burada ama o orada kaldı. Her şeyi oraya bağlantılandırmaya, her yükü oraya dayandırmaya da gerek yok.”

Deniz1, yaşadıklarını kabul ediyor, en çok okuyarak kendisini besliyor ve önüne bakıyordu. “*Evet, benim başıma gelmeyebilirdi ama benim başıma geldi. Ne bileyim işte, bu kaş, bu göz de benim başıma geldi.*” diyerek bunların hayatta seçemediğimiz şeyler olduğundan söz ediyor ve “*...yani başıma bu geldi diye bütün hayatımı buna takılarak, bunun üzerine inşa ederek ya da her gün bunun acısını çekerek de geçiremem. Bir hayat var önümde, bunu yaşayacağım yani.*” diye çizdiği yolu betimliyordu. Etkilerinin farkında olsa da, bunun hayatının tek ve esas belirleyeni olamayacağını belirtiyordu. Deniz1 bundan daha iyi yaşayabileceğini belirtirken, hayatının esas belirleyenin de bu olay değil, bu olayla nasıl baş ettiği olduğunu belirtiyordu. Kendisini, bununla ilgili bir sıkıntı yaşamıyor olmaktan kaynaklı olarak iyi hissettiğini söylüyordu. Bu noktada kişinin yolunu açan şeyin ise kendi potansiyeli, zekası ve okuyarak bunları beslemesi olduğunu ifade ediyordu.

Mahmure ve Deniz2, takılıp kalmamaları konusunda özellikle terapinin etkisinden söz ediyorlardı. Deniz2, bunun yaşayıp da iyi bir terapi sürecinden geçmeyenlerin üzüntü ve pişmanlıklar yaşayarak, “*dönüp dönüp oraya geri baktığı bir yerde olabildiği*”ni söylüyordu. Mahmure, “*bunu unuttum, hiç aklıma gelmiyor*” demediğini ancak ara sıra geldiğinde de, bunun geçtiğinin bilincine varmasını bunun “*içinden geçmekle*” ilişkilendiriyordu. Bu durum Mahmure’nin etkiyi çok çabuk atlatabilmesini sağlıyordu ve bu aşamaya gelmesini aldığı ruh sağlığı desteği mümkün kılmıştı:

“Yani bu tabii ki terapistin bende, bana çok faydası var. Çok kıymetliydi yani o seanslar. Fakat bunu önce yani, hatırlamak bile istemediğim bir şeyi konuştuk, aylarca konuştuk. Ve o anlara geri dönerek ne olduğunu bana ayrıntılı bir şekilde anlattırdı. Çünkü dedi ki yani, bunu hani tam hatırlamıyorum nedenini ama, bunu yapmalısın dedi. Yani bunu yapmalısın dedikten sonra, bunu anlattıktan sonra hakikaten o videonun içinden geçmiş oldum. Yani hiç yokmuş gibi davrandığım ama ara ara aklıma gelen fakat aslında hayatımda çok önemli bir etkisi olan bir şey diye baktım. O anki duygularımı, o zamanki duygularımı ya da ne yaşadığımı hissettim ve geçtim. Yani hani üzüntüsünü yaşadım mı diyeyim? Yıllarca çünkü bunu belki utanç olarak yaşadığım için üzüntü kısmı herhalde kenarda kalmıştı.”
(Mahmure)

Martı, kendisine bir ilgi alanı yaratmıştı, kimsenin kendisine psikolojisinin bozuk olduğunu söyleyemeyeceğini, çok iyi hissettiğini söylüyordu. İlgi alanının bazen kendisi için bir kaçış noktası olduğunu, kendisini çok kaptırabildiğini, bunun nedeninin ise her koşulda ensest saldırıya bağlanamayacağını, eşinden, çocuklardan, işinden bunaldığında da nakışa sarıldığını veya diktiğini belirtiyordu.

Bahar ise, takılıp kalma ile ilgili kendisine bir eleştiri getiriyor, okulu bitirmesinin zor bir süreç olduğunu söylüyor, bu zorluğu yaşadıkları yüzünden toparlanamamaya bağlamasına ilişkin *“bunun altına mı sığındım, böyle yaşamak daha mı çok hoşuma gitti bilmiyorum da. Ne bileyim, hayatım boyunca hep kendimi geri planda bıraktığım için herhalde ben bunun altına saklandım diyebilirim özetle.”* sözleriyle özeleştirisini yapıyordu. Bahar’ın bu anlatısında belki de ezberler üzerinden kendisini sınırlandırma veya gelişimini engelleme vardı. Deniz1’in takılıp kalmama ile ilgili bir anlatısı tam olarak Bahar’ın anlatısının karşıtı olarak ortaya çıkıyordu. Deniz1, ensest saldırı gibi durumlarda buna maruz bırakılanlara biçilen hisleri yaşamadığını, cinselliğini yaşarken veya herhangi bir sürecinde bu bağlantıyı kurmadığını anlatıyordu. Cinsel davranışları ile ensest saldırıyı bağdaştırmamasını o yaşadığı şeyi zaten cinsellikle ilgili görmemesine bağlıyordu. Yasemin de cinsellikten aldığı doyumla ilgili bir eksiklik hissediyor olsa da, bunun pek çok kadının yaşadığı bir şey olduğunu, takıntısı olmasa da olasılığını düşündüğünü, bu durumu ensest saldırıya bağlayarak *“onu da suçlu yaratmak ve hani orada bir takıntı haline de getirmek istemediğini”* dile getiriyordu.

Martı, üzerinden yıllar geçtikten sonra geldiği noktayı mizah kullanarak anlatıyordu ve bu anlatış biçimi de aslında takılıp kalmamanın ve yol almış olmanın bir göstergesi idi: *“Çook yıllar geçiyor. Tabii ki bu olaylar çok daha farklılaşıyor, farklı noktalara geliyor. Hakikaten, böyle bazen şey diyorum hani, bu hikayeyi film yapsalardı kesin patlamıştı film yani şeye, gişe rekoru kırmıştı, işte ödüller almıştı falan diyorum böyle yani. Hani öyle bir hikaye ki gerçekten hani biri bana anlatsa ya da bunun bir filmini izlesem, vay be, ne hikaye, nasıl yazmışlar, yönetmeni ne iyiymiş falan derim herhalde.”*

Takılıp kalmamak ve her yaşantıya ensest saldırıyı referans almamak için kadınların önerdiği stratejilerden bir tanesi de **“denge kurmak”** idi. Yasemin lisede sevgi paylaşımına dair ilişkiye tanıklığı sonrasında, hissettikleri için *“İçimde kalan ukdelerden bir tanesidir o. Ama yani ne yapayım yani oraya takılıp da şimdiki şeyleri mi yaşamayayım? Bir şekilde o dengeyi kurmaya çalışıyorum içimde.”* diyordu. Meliha, hayata o travma üzerinden bakmayıp, dışarıdan da bakarak daha nesnel değerlendirebildiğini vurguluyordu ki bir anlamda dengeyi iç ve dış dünya arasında kurmaya çalışıyordu. Hatice de, *“...iyi gelen, güçlendiren bir takım dayanaklar inşa etmeden ve onların dengesini gözetmeden o karanlığa bakmamak gerekiyor”* diyor, çok fazla baktığında kaybolmana neden olacağından karanlığa bakmanın da bir dengesi olduğunu, her zaman karanlık kadar aydınlığa da bakabilmek gerektiğini söylüyordu: *“Ne bileyim failin yüzüne bakarken işte leylak ağacının çiçeğine de bakmak gerekiyor ki karanlık her tarafı kaplamasın gibi geliyor bana.”*

Hatice, hatalar üzerine kafa yormanın da bu süreçte destekleyici bir şey olduğunu düşünüyordu. İnsanın kusurlu olduğunu ve bu kusurlu olma halini kabul etmenin baş etmeyi kolaylaştırdığını belirtiyordu.

Yas tutma, kendini toparlama sürecinde, ensest saldırıyla çatışmaktan ensest saldırıyı, uzun süreli ve değişen etkilerini, öznenin kendisini kabule geçmek, o zamanın çocuğu ile barışmak ve ensest saldırıya takılıp kalmamak odağında ortaya çıkıyordu. Kadınların anlatıları öncelikli olarak toplumsal bir yara olarak ensest saldırının ortadan kaldırılması gerekliliğine işaret ederken, büyümemiş çocukların büyütülmesi, korkan çocukların ellerinden tutulması, tutulan yasların tamamlanması ve bu süreçte ensest saldırıya maruz bırakılanların yalnız bırakılmaması açısından da topluma haklı ve önemli bir sorumluluk yüklüyordu.

4.2.3.4. Politik olarak değersizleştirilen şeylere değerini teslim etmek: Yüzleşmek ve hesaplaşmak
“Suçu verecektim sahibine diyordum o yani, bu suçtan kurtulacağım. Sahibine vereceğim diyordum artık yani mahkeme onun için olacaktı.”

Ensest saldırıda yüzleşmek veya hesaplaşmak büyük oranda adalet, hukuk ve cezalandırma kavramları ile birlikte anılıyordu. Çoğunlukla maruz bırakılan kendi adaletini kendisi sağlamaya çalışıyor, adalet ve hukukun yerini bulmasında ise ataerkinin kurum, politika ve normları ile karşı karşıya geliyordu ki, bu da, zaten kendi başına tetiklenme ve geri dönüşler yaşatmasıyla birlikte, öznelde ikincil travmalara da neden olabiliyordu. İkincil travmatizasyon kadınlarda, adaletin hukuk tarafından değil, başka yollardan sağlanmasına yönelik bir bakış da geliştiriyordu. Hesaplaşmak ve yüzleşmek, içinde ifşayı da barındırdığından, özneler bu süreçlerde toplumsal anlamda bir hesaplaşma da yaşamış oluyorlardı. Bu yüzleşme ve hesaplaşma, uzlaşma ve bireylerle, saldırının kendisiyle ya da sistemle barışmaya değil, sorumluluğunu teslim etmeye ve öznelerin kendisiyle barışmasına işaret ediyordu. Bu bölümde öznelerin yüzleşme ve hesaplaşma anlatılarını, kamusallaşan haklılık davalarının kendini toparlama gücüne etkileri bağlamında anlamaya çalıştım.

Görüştüğüm kadınlar içerisinde 3 kadın dava açmıştı, 1 kadın da tam dava açma sürecindeyken babası özkıyım girişiminde bulunarak yaşamına son verdiği için hukuki süreci yarıda kalmıştı. Bu

kadınların hepsinde fail baba idi. Kadınlardan birisinde ağabey olan failin, aile içerisinde çoklu failliği varken, yine aile içerisinde saldırıya maruz bırakılan birisinin babasının, faili aileden dışlamış olmanın yeterli olduğunu söylemesi ile dava süreci başlatılmamıştı. Bir kadının anlatısında da avukat, delil olmadığı için bir şey elde edemeyeceğini ve yıpranacağını söyleyerek onu dava açmaktan vazgeçirmişti. Bu bölümde, hesaplaşmanın ve özellikle yargı sürecinde desteklenmenin kadınlar açısından önemini anlatmak için araştırmamdaki bir durumu özellikle belirtmek istiyorum. Kadınlardan birisi araştırmanın başında takma isim kullanabileceğini söylediğimde seçtiği isim avukatının ismiydi ve avukat kendi hayatında mucizevi değişiklikler yaşamasının önünü açmıştı.

Kadınların anlatıları yüzleşmenin öznel yolları olduğuna da dikkat çekiyordu. Pınar yasal yollara hiç başvurmadığını söylerken, duyguları kontrol ederek mantığı ön plana geçirmeyi yüzleşmenin önkoşulu olarak tanımlıyordu. Herkesin kendince bir yüzleşme yolu olduğunu söyleyerek, *“...kendine sarılmak, kendini sevme becerisi, hayatı sevmek, iyi öğrenmek, hayatın içinde olmak, bunlar iyi geliyor insana. Yaşadığınızı anlıyorsunuz.”* diyordu.

Meliha, hesaplaşmayı ve yüzleşmeyi *“suçu sahibine vermek”* açısından önemli buluyordu. Öncelikle terapiye gitmenin, sonrasında ise olabildiğince anlatmanın, onlar kabul etmese, görmese veya istemese de sorumlulara anlatmanın çok iyi geldiğini söylüyordu. Yalnızca terapinin yeterli olmayacağını, öznelerin kendisini ve toplumu bağışlaması için, bunun ağızdan çıkmasına ve başkalarının gözüne, toplumsal göze, gereksinim olduğunu belirtiyordu. Bu yüzleşmeyi yapmanın önemini ise şöyle gerekçelendiriyordu: *“...çünkü şey, ne kadar sahibine vermezsek işte, bu ben topluma, topluma da verdim. Vermeye çalıştım. Ne kadar sahibine vermezsek, suç o küçük çocukta kalıyor.”*

Elif ve Mahmure'nin anlatıları, ensest saldırı özelinde, aile önünde hesaplaşmanın önemine vurgu yapıyordu. Elif, ailenin önünde faille yüzleşerek, kendi adaletini kendisi sağlamaya çalışıyordu. Aile üyelerinden bazıları da bu tanıklıkla beraber, Elif'e inanarak, taraflarını Elif'ten yana değiştiriyorlardı. Mahmure de ailenin faile karşı sınır çizmesinin önemine değinerek, annesinin faili eve sokmadığını ancak diğer bilen aile üyelerinden böyle bir destek görmediğini belirtiyor, *“Eğer böyle davransalardı ben kendimi çok daha iyi hissedirdim.”* sözleriyle aile desteğinin hesaplaşmadaki önemini ifade etmiş oluyordu. Hatice, Elif ve Mahmure'nin aksine, yasal çerçevede yüzleşerek aile ilişkilerini bu yüzleşme sürecine katmamaktan yanaydı. Yargıdan onarıcı bir şey beklemiyor olsa da, *“bir yüzleşme yaşayacaksam da yargı çerçevesinde olsun”* düşüncesine

daha yakın olduğunu söylüyordu. Bu noktada, olası ailesel tepkiler ve özellikle babasının tepkileri Hatice için belirleyici idi.

Kadınların yasal süreçten kaçma nedenleri; travmatik olması, inanılmama düşüncesi, etiketlenmek istememek, ekonomik gücün olmaması, koruyan bir yasanın olmaması, afişe olmak istememek, suçlanacağını düşünmek, kazandıklarını da kaybetmekten korkmak ve ailedekilerin üzülmeleri idi. Deniz2, ailesini duygusal anlamda zarar görmekten koruma tarafında davranarak, onları daha fazla üzmemek ve faille tekrar muhatap olarak kendi hayatını da yeniden o derecede etkilemesini istemediği için yasal süreç başlatma isteğini hayata geçirmiyordu. Deniz2, yasal sürecin başlamasının ensest saldırının görünürlüğü açısından önemli olduğunu söyleyerek, Türkiye’de kadınların bireysel olarak şikayette bulunmadığını, ancak doğum gerçekleştiğinde veya çocuk kurum bakımına alındığında yasal sürecin başladığına değiniyordu. Deniz2 ensest saldırıyı kendi geçmişinde tanımladığını göstererek, çok yeni böyle bir şey yaşamış olanların, görünür olması açısından ve güçlendirici bulduğundan, yasal süreçlerini başlatmaları için onlara destek olacağını dile getiriyordu. Ancak, diğer yandan, kadınların kendilerine “zulmetmek istemediği”ni, anlattığında kendisine inanılmayacağını, tepki gösterileceğini ve ondan sonraki süreçte etiketlenerek istismar ile birlikte anılacaklarını düşünerek yasal girişimde bulunmadıklarını ifade ediyordu. Bunlara ek olarak, ekonomik gücü olmayan kadın için de hukuki süreci yürütmenin zorlukları olduğundan bahsediyordu.

Kadınlar, kamuya ve ataerkil sistemin kadınların karşısında konumlanışına dair eleştirilerini de dile getiriyorlardı. Deniz2 “*zaten kamu dediğimiz şey de ataerk*” diyor ve “*Türkiye’de her zaman terazinin dengesiz tarafında kalan ve kafasına vurulacak olan*”ın kadın olduğunu söylüyordu. Deniz2’ye göre kadınları koruyan bir yasal mekanizma olmadığı gibi sonrasında kadının zarar görmeyeceği bir mekanizma da yoktu. Buna örnek olarak, ısrarlı takibin bile çok yakın zamanda Türk Ceza Kanunu’na (TCK) girdiğinden söz ediyor, yasalardaki değişikliklerin, hükümet açısından, İstanbul Sözleşmesi’nden ayrılmış olmak konusunda ellerini güçlendirmek için yapıldığını düşünüyordu.

Karar verme sürecinde kadınların, çevrelerinden destek alması bu çabalarını kolaylaştırıyordu. Elif, bu konuda, öncelikle yengesinden, dahil olduğu bir sosyal sorumluluk projesinin avukatından ve bu avukatın diğer avukat arkadaşlarından destek görürken, Martı, eşinin ve eşinin avukat olan ablasının desteği ile dava açmak konusunda cesaret kazanıyordu. Arzu ise önce kendisi özel olarak

avukat tutmuşken, daha sonra, popüler bir yazarın bir köşe yazısında kendisinden söz etmesinden sonra, davasının duyulduğunu, bu şekilde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın davaya müdahil olduğunu söylüyordu. Bununla birlikte, birçok sivil toplum örgütünden, kadın meclislerinden ve bireysel katılımlarla dava sürecinde kendisini güçlü hissetmişti. Arzu'nun ve Meliha'nın dava açmaya karar vermesi ruh sağlığı desteği aldıktan sonra netleşiyordu.

Kadınların yasal süreçlere başvurmaları saldırıyı kamusal alanda duyurmak demektir. Deniz2 böyle bir durumda dava haberinin, kadının isteğinden bağımsız olarak medyada yer alacağını söylüyor ve Türkiye'de bunun gibi konulardaki mahremiyet ve gizlilik yaklaşımına eleştiri getiriyordu. Deniz2'ye göre, kadınlar, nasıl koşullara sahip olurlarsa olsunlar, baskı altında kalarak suçun öznesi oluyorlar, bu şekilde kazanımlarından da feragat etmek zorunda kalma kaygısı yaşıyorlardı:

“...bir kadın başvurur, belki davayı da kazanır. Bu sefer manşet manşet. Belki de kadın kamusal olmak istemiyor. Belki de mücadelesini kazandığını da beyan etmek istemiyor. Yani her kadın özgürleştiğinde ya da güçlendiğinde bunu diğeriyle paylaşmak istemeyebiliyor. Ne kadar dayanışmak istese de bir yerde tıkanabiliyor ve bu çok olası, çok olabilir, çok normal bir şey. Bunlar, böyle riskler de olduğu için yani Türkiye'de mahremiyet ve işte vaka gizliliği olmadığı için bunlar bence neden oluyor. Ama en büyük neden bence suçluluk hissi. Suçlanma hissi. Tekrar üzerinde bir baskı kurulması. Hayatının kayıp gideceği endişesi. Yani hani gerçekten çok, ne diyoruz ona?, statü olarak iyi statüde olan kadınlar hele ki hiç bunları hatırlamak, yaşamak, anmak istemiyor. Çünkü kazanılmış olan haklarından somut-soyut her şeyden vazgeçeceklerini düşünüyorlar. Kaybedeceklerini düşünüyorlar ve o yüzden konuşulmuyor. Konuşulmak da istenmiyor... diye düşünüyorum...” (Deniz2)

Diğer taraftan, kamusallaşmaya ilişkin olarak, davalar, kadınların kamu ve yasalar önünde fail ile yüzleşmelerine ve hesaplaşmalarına olanak tanımıştı. Martı, kardeşini kaybetmeleri de dahil, dava sürecine kadar babası ile hiç yüzleşmediğinden söz ediyor, “*O gün mahkemede benim yaşadığım an onunla yüzleştiğim tek andı. Onunla yüzleştim ve orada hani onun suratına baka baka anlattım her şeyi.*” sözleriyle bu yüzleşmesini anlatıyordu. Martı'nın faili, kardeşinin intiharına sebebiyet ve çocuğa yönelik cinsel istismardan, 25 yıl ceza aldığı için Martı “*Ben mükemmel hissettim kendimi.*” diyordu. Arzu ile görüşmemiz sırasında davası Yargıtay'da idi ve bir gece Arzu'dan bir mesaj geldi “*Bugün babamı tutukladılar*”. Arzu haberi duyduğundan beri ağladığını söylüyordu. Elif'in faili ise 14 yıl ceza almıştı ve Elif de onu duyduktan sonra rahatladığını belirtiyordu. Elif haberin kendisine ulaşmasının ardından hemen haklılığını ve kendi deyimiyle “*zaferini*” sosyal medya üzerinden paylaşıyor, sonunda adaletin yerini bulmasından büyük memnuniyet duyuyordu. Bu davayı yalnızca faile karşı değil daha birçok kişiye karşı kazandığını söylüyordu Elif. Ancak çevreden Elif'e inanmayanlar için bu zafer de yeterli olmayabiliyordu.

“Mahkemede ben teşekkür ettim. Yani böyle avukatıma sarıldım orada, hani böyle bir yük kalktı üstümden hani. Bu şey, zafer hani, başardık sonunda hani. Git.. direkt avukatıma falan sarıldım. ‘Allah sizden razı olsun’ dedim. ... Ben gittiğim zaman tutuklu yargılanmasına rağmen tutuklu yargılanmasına devam denildi. Ben orada bile çok sevindim, avukatlarıma sarıldım. Bana ceza aldığı haberini birkaç ay sonra telefonda verdi ... Abla (avukatın adını söylüyor). Dedi ki gözün aydın dedi, iyi.. işte indirimli haliyle işte 14 yıl falan dedi. Ben orada zaten böyle havalara uçtum. Direkt hani böyle herkese açık paylaşım yaptım. Hiçbir şey yapmıyorum. Adalet, er geç, dedim, tecelli eder gibisinden hani böyle 14 yıl diye bir paylaşım, Nisan’ın 16’sı falandı, hatırlıyorum tarihini de. Facebook’un herkese açık ilk paylaşımı o olmuştur benim. Benim için zafer gibi bir şeydi o. Ben de bu arada babama, babama karşı şey kazanmadım orada. Anneme, akrabalara, bana inanmayan herkese karşıydı ki hoş yani babam içeride şey oldu ama hala bile inanmayan inanmıyor. İftira, iftira. Yine hani o kafada olanlar da var.” (Elif)

Kadınların, belirli bir yol aldıktan ve bazı donanımlara sahip olduktan sonra ancak başlatabildikleri dava süreçleri, başka zorluklarla onları karşılıyordu. Mahmure dava açmayı düşündüğünde avukatı kendisine “*Nasıl ispat edeceksin, ne yapacaksın? Ve sonra bir sürü şeyle uğraşacaksın, değer mi?*” diyordu. Martı’nın davasında da delil toplamak uzun ve emek yoğun bir süreç istemişti, mahkeme iki yıl sürmüştü. Arzu’nun davasında, zaman aşımı yakın olmasına karşın, Arzu davayı altı yıl beklediğinden söz ediyordu. Elif ise, kendisini kanıtlayamadığı için ve çevresindekileri inandıramadığı için sürekli olarak delil toplama çabasına girmişti. Delil toplamak kadar ceza indirimleri de kadınlar açısından örseleyici idi. Elif, 14 yılın bile kendisine az geldiğini, “*iyi halden*” bu cezanın 11 yıla çekildiğini ve sonuçta babasının 7-8 sene yattığını belirtiyordu. Üstelik görüşler, çocuklarını görme izinler, Ankara’ya gelme izni gibi haklardan da mahrum edilmediğini söylüyor ve bu durumu “*ödül gibi*” diyerek tanımlıyordu: “*Ama 8 sene çok çok az bir ceza. Benim çocukluğum, eğitimim, her şeyim çalındı gitti yani. Her şeyim mahvoldu. 8 sene uğruna mıydı?*”

Zaman aşımı, ensest saldırı davalarında maruz bırakılanların ayağına takılan ve failin lehine işleyen bir sisteme işaret ediyordu. Arzu. babasına açtığı davada, savcının dosyayı incelediğinde sağ üst köşeye “*Zaman aşımı yakın*” diye not düşmüş olduğunu belirtiyordu. Zaman aşımını başlı başına mantıksız bulmakla beraber, kendisinin davayı altı yıl önce açtığını, bir yandan zaman geçerken diğer yandan da, yapacakları bir şey olmadan hukuk sisteminin işlemlerini beklediklerini ifade ediyordu. Arzu, maruz kaldığı haksızlıklar sonucunda, hukuki süreçler konusunda bilgi sahibi olmuştu. Bu durumda Anayasa Mahkemesi’ne başvurabileceğini, “*Türk hukuku beni mağdur etti, dava süresi çok uzun sürdü.*” diyebileceğini, sonradan da haklı bulunması halinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yolunun açık olduğundan söz ediyordu. Ancak bu durumda da dava devlete karşı açılmış oluyordu. Üstelik Arzu için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, “*al parayı, sus*” gibi bir mantıktı. Arzu’nun söylemleri, ülkede erişemediği adalete sınırdışıdan bir güç aracılığı ile erişme yönteminin kendisi için bir şey ifade etmediğine işaret ediyordu.

Arzu'nun hikayesinde dava süreci yalnızca faille ilgili değil, faille işbirliği yapmış olan tanıklarla da işliyordu. Arzu, yaşadığı olayı anlatmasına karşın hukuki süreci başlatmayan öğretmenlerini davada tanık olarak yazdırmış, bu nedenle kamu davası açılmış ve onlar doğrudan sanık olarak davada yer almışlardı. Ancak, öğretmenlerine anlattığı zaman üzerinden sekiz yıl geçtiği için dava zaman aşımına uğramış, öğretmenler beraat etmişti. Arzu burada da durmayıp karara itiraz ettiğinde çıkan karar şöyleydi: *“Öğretmenin bu işlediği suç devlete karşı işlediği bir suç. Sana karşı işlediği bir suç değil. Sen buna itiraz edemezsin. Bu devlete karşı işlediği bir suç olduğu için ceza vermesi ya da vermemesi gerektiğini bilecek kişi devlettir. Sana bir şey yapmamış.”* Arzu, okul müdürüne de tazminat davası açmak istemişti ancak okul müdürü de zaman aşımından beraat ettiği için tazminat davası da açamamıştı. Arzu bir soru soruyordu: *“Peki arada mağdur olan kim oluyor?”* Sonrasında Yargıtay yolu kapalı olmak üzere öğretmenlerin beraatına karar veriliyordu.

Arzu'nun dava sürecinde dikkat çeken bir başka konu ise, babası ceza aldıktan sonra altı yıl süresince Arzu'nun vekalet hakkından men ediliyordu: *“Altı yıl. Ben zaten on sekiz yaşımdan büyüğüm. Bu adamın benim hayatım hakkında herhangi bir söz hakkı yok ki. Altı yıl men edilse ne olur, men edilmese ne olur yani? Ve altı yıl sonra tekrar babam olarak yasal haklarına sahip olması da saçma. Yani zaten böyle bir hakkı yok ama yani süs olsun diye konulmuş şeyler gibi.”*

Zaman aşımı ile ilgili olarak, görüştüğüm kadınlar içerisinde en çok yara alan kadın olarak Arzu *“...zaman yaraları sarıyor ama yani ne derece sarıyor? Zaman geçince iyileşiyor mu?”* diye soruyordu. Konuştuğumuzda, henüz davası sonuçlanmamış olan Arzu, davayı açmasının üzerinden çok zaman geçtiğini söyleyerek, *“Ben toplum içinde tüm hesaplaşmalarımı yaptım. Kimse inandı ya da inanmadı. Yani belki o ilk açtığım, o ben dipsiz kuyuda hissederken tutuklansaydı çok büyük bir mutluluk olurdu, ‘evet ben başardım’ diye ama, neyi başarıp, neyi başaramadığımı da az çok gördüm. Bu saatten sonra hani evet tutuklanmasını isterim. Ama, (duruyor) yani, bu şey... Çok etkisi olacağını da zannetmiyorum yani.”* diyordu. Arzu'nun hesaplaşma arzusu da zaman aşımına uğramıştı ve bu anlatı, hesaplaşmak için araya zaman girmesinin olumsuzluğuna da işaret ediyordu.

Meliha davadan önce ensest saldırıyı ifşa ediyordu ve ardından dava hazırlığına giriyordu. Ancak zaman aşımı, adli tıp raporları nedeniyle süreç uzayınca Meliha beşinci ayda karakoldan bir telefon alıyordu, *“babamız”* diye. Meliha o süreci şu şekilde anlatıyordu:

“O zaman hakikaten kendimi kaybettim yani. Hayatımda ilk defa bir şoktu o. İıı, ama şey bilmiyorum, nerede, nasıl öldü falan. Telefonu atmış ve kaçmışım. Sonrasında öğreniyorum ki intihar. İşte ben gittikten sonra iş arkadaşlarım internete giriyorlar falan. İnternette görüyorlar. İnternete düşmüş üçüncü sayfa haberlerine. İntihar. ... Sonra şey dendi, birlikte olduğu kadını da öldürmüş. Öyle olunca dedim ki ‘o zaman benimle ilgili değil bu’. Hatta şeyi işte kadını sonradan öğrendik. Kadını öğrenmeden önce şeyi bekledim. Ya kesin benle ilgili çünkü polis niye beni aradı? Hani, niye? İlk ben öğrendim. ... Mektup var mı acaba dedim. Sonra kadını da öldürdüğünü öğrenince şey değişti. Senaryo değişti ve niye şey yaptığını bilmiyoruz hiç. Polis evine gittiğinde, şey evde işte içki şişeleri. Zaten alkollü. Ondan sonra tabancası zaten varmış zaten. O tabancayla beni öldürecekmiş. Sonradan da onu öğreniyoruz. Beni bir yüzleşmeye çağırdı, amcama da ifşa ettiğimde. O zaman aslında öldürmek için şey yapmış. Evinde işte şey, cinsel gücü artırıcı ilaçlar, böyle telefon hatları falan. Zaten son yıllarda böyle bir pavyon hayatı başlamıştı. Borçlar, satılan evler falan. O yüzden şeyi bir sürü sebep olabilir yani intihar için.” (Meliha)

Meliha’nın anlatısı yüzleşme ve hesaplaşmaya dair birçok unsur barındırıyordu. İfşa, dava süreci, ifşa sonrasında babasının yüzleşmek için kendisini çağırması, bu sırada Meliha’yı öldürmeyi planlamış olması ancak kendisinin ölmesi ve tüm bu yüzleşme sürecinin havada kalması... Babasının ölümünün adalet duygusunu yerine getirip getirmediğini sorduğumda Meliha, adaletin davayla yerini bulacağını, bu nedenle de babasının ölümünün kendisini üzdüğünü belirtiyordu: *“Suçu verecektim sahibine diyordum o yani, bu suçtan kurtulacağım. Sahibine vereceğim diyordum artık yani mahkeme onun için olacaktı. Bu tabii ki şey oldu, (duruyor), kötü oldu. Yüzleşmeleri hep kendi kendime yapmak zorunda kaldım. Annem, annem bir duvardı. Babam öldü falan hep böyle kendi kendimi... Bunlar tabii ki şey yapan süreçler, daha uzatan. (Duruyor)”*

Meliha sonradan babası ile, kadınlara tanınan bazı haklar üzerinden, maddi olarak hesaplaşıyordu. Babası öldüğünde, ondan gelecek şeyi kabul etmenin istismarı da kabullenmek olacağı düşüncesiyle, babasının evini istemediğini, ancak sonradan düşündüğünde, bunun kadınların kazandığı bir hak olmasından, babasının kendisine yaşadığı sürece kötülük dışında hiçbir şey vermediğinden yola çıkarak *“Dirisinden fayda görmedim ama ölüsünden çok fayda gördüm”* deyip, emekli maaşını ve miras hakkını alıyordu.

Ataerkinin kurumlarından, politikalarından ve hizmetlerinden destek görememek, kadınlarda adalet, yüzleşme ve hesaplaşma arayışını başka yerlere yöneltiyordu. Kadınlar, failin olumsuz şeyler yaşamasını görerek içlerini rahatlatıyorlardı. Gökkuşuğu, failden nefret ettiğini, işkence çekerek ölmesini istediğini ve kendisinin öyle de öldüğünü ifade ediyordu: *“Hani öldüğü gün ben erkek arkadaşım da durumu biliyordu. Onunla paylaşmıştım. Ben sinemaya falan gittim yani. Gezmeye gittim. Umurumda değil çünkü.”*

Yasemin, farklı konular üzerinden failden öç aldığı belirtiyordu. Failin kız çocuğunun olmamasını gönülden dilediğini, iki oğlunun olduğunu, bir oğluyla ise hiç görüşmediğini ifade ediyordu. Önceleri, *“Bak cezasını çekti. Ben de bunu gördüm.”* hissinin olduğunu ancak orayı biraz aştığını dile getiriyor, *“Yani biraz sıkıntılı, zor bir hayat yaşıyor. Herkes kendi örüyor tabii hani aslında bunu. Kendi seçimleriyle yaratıyor. Çünkü o da öyle bir insandı.”* dediğini vurguluyordu. İçinde adaletin yerine geldiği gibi bir duygunun olmadığını ifade ediyordu. Deniz2 ise, yirmi dokuz yaşında hayatında tek iyi dilek dilemediği, acı çekmesini, zorlanmasını ve özellikle başarısız olmasını istediği insanın faili olduğundan söz ediyordu. Terapi sayesinde öfkesini biraz aştığını, ama kendisi ve hatta anne ve babası da hala bunun zararını yaşadığı için, failin de zarar görmesini istediğini söylüyordu: *“Hani böyle bir şeyim var, böyle bir bilişsel çarpıtımam var ama bundan şey değilim hani, bunun hakkım olduğunu düşünüyorum.”*

Konuştuğum kadınlar içerisinde yalnızca iki kadında fail özür diliyor ya da “helalleşmek” istiyordu. Gökkuşığı, fail cihazlara bağlı olarak hasta ve “aciz bir şekilde” yatarken kendi yüzüne bile bakmadığını, kendisine “*Hak*” dediğini ancak sonra insanlar içeri girince konuşmalarının yarım kaldığını söylüyordu. Gökkuşığı bunu kendisinden helallik isteyeceği ancak insanların yanında isteyemediği şeklinde yorumluyor ve bunu bilen insanlara da kendi hakkını helal etmediğini söylediğini ifade ediyordu. Bundan önce ise, bir bayramda kendisine yüklü bir miktar bayram harçlığı verdiğini, o zaman kendisine *“bunu yanlış veriyorsun, bu çocuğa verilmez”* dediğini, ancak bunun üzerine failin *“sen benim çocuğumsun, ben sana çok yanlış şeyler yaptım”* dediğini anlatıyordu. Gökkuşığı *“Parayla onları satın alamazsın ama”* diyerek parayı faile fırlatıyordu. Gökkuşığı’na göre kendi yaşadıklarında adalet, tam anlamıyla olmasa da sağlanmıştı. Gökkuşığı *“Onu asla affetmiyorum ama o gözündeki bakışı unutmuyorum.”* diyordu ve yalan söyleyemeyeceğini, acı çekmesinden mutlu olduğunu belirtiyordu. Deniz1 ise, yıllar sonra, bir evde karşılaştıklarında, kendi ifadesiyle *“bir hane içerisinde ya da herkesin önünde”* değil, başbaşa kaldıkları bir zamanda, failin özür dilediğini, kendisinin de görünüşünden pişman olmuş gibi bir halde olduğu izlenimi edindiğini anlatıyordu. Bu durumun kendisini nasıl hissettirdiğini sorduğumda ise, *“Bomboş, yani o özürün bir şeysi yok. Bir şey hissetmedim hani yani, böyle affedilecek bir durum, bir şey var mı, ben affetsem ne olacak, bilmiyorum yani.”* diyerek sorumu yanıtlıyordu. Deniz1 konunun tartışılacağı yerin affetmek ve özür dilemek olmadığını düşünüyor, birisine söyledikten sonra büyük resmi görüp, bunu hazmedip, bununla yaşamayı öğrendiğini ifade ediyordu. O süreci atlattıktan sonra fail kendisini kötü hissettiği için, kendini iyi hissetmeyeceğini, gönlünün alınmayacağını, “iyi” deyip geçtiğini dile getiriyordu. Hüsniye yıllar sonra karşısına

çıkan faile çocukluğunda vermediği yanıtı vererek bu sefer onu durduruyordu. Yaşadıkları bu olayın kendisini rahatlatıp rahatlatmadığını sorduğumda şöyle bir yanıt veriyordu:

“Rahatlatmıyor. Hiçbir şey hissetmiyorum. Çünkü bir manası yok. Hiçbir önemi yok. Hiçbir şeyin bir önemi yok. Çünkü sen bunu yaşadın. O yani pişman olsa da bir önemi yok. Beni hiçbir şekilde yüreğimi rahatlatan, ‘ay ya yazık, pişman olmuş’ diyeceğim bir durum değil yani. Çünkü ben bunun acısını dibine kadar yaşadım. Diyorum ya, bak o beş yaşındaki yaşadığımı, kırk dört yaşındayım ve hala o günün duygularından temizlenmeye çalışıyorum ve ben bunu iyi bir aile, işte birçok eğitilmiş insanların olduğu bir bölgede, işte kendini sürekli yetiştirmeye çalışan birisi olarak ve sürekli bunun bilincinde olup, destek almaya çalışan bir insan olarak hala bugün aynı duyguların yansımalarıyla mücadele ediyorum.” (Hüsniye)

Gökkuşuğu’nun failin acı çekmesinden mutlu olduğunu birçok açıklama ile birlikte dillendiriyor olması, bazı anlatılarda kadınların failin kötü durumda olmasından duydukları iyi hislerden ötürü kendilerini huzursuz hissetmeleri veya sorgulamaları ile bağlantılı idi. Bahar, fail başka nedenlerle hapis cezası aldığı anda, içinin soğumasını “*ben vicdansızlaşıyor muyum*” sorusuyla sorgulasa da, bunu yaşıyordu. Martı’da ise bu durum, istismar edenlerin hadım edilmesi ya da idam edilmesi gerektiğini ifade ettiğinde, söylediklerini “*psikopatça*” olarak nitelendirmesiyle kendisini gösteriyordu. Yasemin, faile gidip “*Biliyor musun, ben hani senin bana küçükken yaptığın bu şeyden dolayı ben hala savaş veriyorum.*” demeyi, evlenememesinin nedeninin failin duygularını kendi üzerinde tatmin etmek olduğunu onun yüzüne söylemeyi düşündüğünü, böylece ona o suçluluk duygusunu atmak istediğini ama sonra vazgeçtiğini anlatıyordu. Ancak Yasemin söyledikten sonra kendisi rahatlasa da, fail gidip intihar ederse o duyguyla yaşayamayacağını düşünüp “*cezasını kesecek olan ben değilim*” diyerek bu isteğinden vazgeçiyordu. Bunu ona söylemenin bir katkısı olmayacağını, ne yapacaksa kendine dair, kendi üzerinde yapması gerektiğini aktarıyordu. Kadınlarda hesaplaşmada bile hala olumsuz bir şey olursa onun yükünü üstlenme duygusu olabiliyor ve kadınlar tüm süreçte olduğu gibi hesaplaşma kısmında da tek başlarına mücadele etmeyi seçebiliyorlardı.

Failin ceza alma sürecinde kendini suçlama, duygulanım durumunda dalgalanmalar ve tetiklenmeler olabiliyordu. Martı bunu, “*En son mahkemeden sonra bir travmam tekrar ortaya çıkmıştı. Onun kelepçelerle götürülmesi olayını atlatamıyordum ben.*” diyerek anlatıyordu. Fail tutuklanırkenki yaşadıklarını şöyle anlatıyordu:

“Bir baktım kafamı çevirdim. Jandarmalar girdi içeri. Sonra benim oturduğum yer tam önümden geçtiği yer oluyor. Yani kelepçeyi taktığı an gözümün tam dibinde oluyor olay yani. O sırada kelepçeyi takıp benim suratıma bakıyor. Ve ben o anı bir travmaymış gibi yaşıyorum. Bir süre sonra. Şeyi atlatamıyorum yani. Neden o kişi babam? Neden babam o? Hani ne vardı da şu anda benim başımı yaslayabileceğim, ona rahatlıkla ‘canım babam’ diye sarılabileceğim bir adam değil de... ‘Keşke öyle olmasaydı’ dediğim bir andı...” (Martı)

Martı o anda mahkemenin son kararını dinlemediğini çünkü aklında babasının nereye götürüldüğünün olduğunu söylüyordu: “*Nereye götürüyorlar? Bir de böyle şık giyinmiş. İşte pantolonu, kravatı, gömleği üstüne ceketi falan, işe gider gibi giyiniyor. ... ‘Bu kıyafetlerle mi gidecek? Bu kıyafetlerini nerede değiştirecekler şimdi?’ falan diye böyle bir şok geçiriyorum orada, o kelepçeleri takıldıktan sonra. Ondan sonra ‘ona kıyafet götürecekler mi? Şimdi nereye götürdüler?’ falan diye.*” Martı bu soruları avukata yönelttiğinde avukat da bu tepkilerine anlam veremiyordu ancak Martı o sırada bir travma yaşadığını ve dibe vurduğunu belirterek, daha sonra yeniden kendisine psikolog yolunun göründüğünü aktarıyordu.

Son zamanlarda iletişim kurmanın ve hayata dahil olmanın önemli mecralarından birisi haline gelen sosyal medya, ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınların adalet arayışlarında, hesaplaşmalarında ve hikayelerinin bir araya gelmesinde da önemli ve destekleyici bir mekanizma olarak anlatılarda ortaya çıkıyordu. Elif, adaletin olağan süreçte sağlanamaması durumunda, sosyal medya üzerinden yapılan ifşaların öznelerin o mecrada kendilerine güç ve destek bulmalarını sağladığına işaret ediyordu. Orada, ifşa eden kişiye gelen desteklerin, tanıklık ederken kendisine de güç kattığını belirtiyordu.

Yüzleşme ve hesaplaşmanın bir boyutu da çevrede tanıklık eden kişilerdi. Anneler, bu açıdan da meselenin önemli bir yerinde duruyorlardı. Deniz1 annesiyle yüzleşme sürecini anlatırken, ilk başlarda annesine kızsada ya da beklentilerini karşılamadığını düşünmüş olsa da, annesinin aileyle konuşmuş olmasını ve onlarla yüzleşmesini çok cesurca bulduğundan söz ediyordu. Üzerinden yıllar geçtikten sonra her ikisinin de koşulları değiştiğinde daha sakin bir şekilde oturup konuşmaları, Deniz1’e kendisini, annesine olan öfkesinin dinmiş olması açısından çok iyi hissettiriyordu. Burada annesini bağışlamak gibi bir durumunun olmadığını, onu suçlamadığını, “*sadece ne yapıp ne yapamadığını, neyi, neden, ne kadar becerdiğini ve beceremediğini anlayabildiğini*” düşündüğünü belirtiyordu. Martı, yaş aldıkça ve anne oldukça, annesinin yaşamakta olduğu baskıları ve korkuları daha iyi anladığını, ayaklarının üzerinde duramıyor olmasının onu sınırlandırdığını, çocukları doğduktan sonra annesinin kendisine çok destek

olduğunu ancak kendisinin annesini kabullenmesinin kolay olmadığını anlatıyordu. Meliha, annesiyle yüzleşmesini, kırk dört yaşında, ensest saldırıyı anlatmaya başlamadan dört-beş ay önce, bir konuşma olmadan yapıyordu ve bunun kendisi için “*duvarla yüzleşme*” olduğunu söylüyordu.

Gökkuşuğu, annesinin ölümünden sonra yeniden evlenince Gökkuşuğu’nın bakımını üstlenmemesi ve onu bırakması nedeniyle babasını affedemediğini söylüyordu. Babasının “*Kızım ben o an çok zor süreçten geçiyordum. Başkalarının akıyla hareket ettim. Özür dilerim.*” demesinin onu rahatlatacağını, öyle bir durumda babasına sarılıp onu affedeceğini, ama öyle bir şeyin olmadığını belirtiyordu. Bu süreçte, ensest saldırıya dair kimsenin ne yapacağını bilmiyor olduğunu fark etmek Denizl’i rahatlatmıştı. Hüsniye ise sıkıntısının, herkesi anladığı için kimseyi suçlayamamaktan kaynaklandığını düşünüyordu.

Yüzleşmek yalnızca toplumsal ve ilişkisel boyutu ile değil bireysel boyutu ile, daha da özelleştirildiğinde, öznelerin kendileriyle yüzleşmesi boyutu ile de hem olumlu hem de olumsuz taraflarıyla dile getirilmişti. Olumsuz anlamda yüzleşmeye bir örnek olarak, Martı, ilk başta birilerinin duymasından ya da annesine zarar gelmesinden duyduğu kaygı ile kendisini düşünmesinin sonuçta kendini üzecek sonuçlar doğurduğunu anlatıyordu. Aysun da, bu konuya ilişkin bilgisi arttıktan sonra, o dönemde karşı çıkmaması ve kimseye anlatmaması nedeniyle kendisine öfkelenildiğini ve kendisini affetmediğini vurguluyordu. Bahar ise kendisiyle yüzleşmesi sonucunda, güçlü olduğunu keşfediyor, istismara karşın faili ekonomik olarak desteklemesini ve diğer kardeşlerini failden korumasını bir özveri olarak nitelendirdiğini, bu konuda kendisini yermek istemediğini ifade ediyordu. Yasemin ise kendi ile yüzleşmesinde, yaşadıklarına uzun zamandır iyi tarafından bakmaya çalıştığını ve “*olmayanın neden olmadığı*”nı değil, “*bu olmayan bana ne kazandırdı*” diye baktığını dile getiriyordu.

Kadınların yüzleşme ve hesaplaşmalarını inançla bağlantılandırıyor olmaları da anlatılarda kendini gösteriyordu. Gökkuşuğu, failin sürekli yoğun bakıma girip bir türlü ölmediğini, annesinin ilgisiz bir konudan söz ederken “*bu dünyada bir kişi dahi bir insana hakkını helal etmezse o bir türlü can veremezmiş*” sözü üzerine kendisinin “*Allah’ım dedim ben hakkımı helal ediyorum. Ama sen lütfen ona bunların hesabını sor*” dediğini ve o gece failin ölüm haberinin geldiğini anlatıyordu. Hüsniye ise, adalet arayışını reenkarnasyona inanarak buluyor, hakkın o şekilde yerini bulacağını düşünüyordu. Hüsniye ayrıca, “*sen bana bu haksızlığı yaptın*” diyerek Tanrı’yla da yıllarca kūs kaldığını, hatta Tanrı’yla babasını eşleştirip ikisine de küstüğünü anlatıyordu. Gerçek hayatta var

olan mekanizmaların yetersizliği kadınların dinsel veya başka inançlar üzerinden destek arayışına girmesini beraberinde getiriyordu.

Gökkuşığı, failin acı çekerek ölmesini “*ilahi adaletvari bir şey*” olarak tanımlasa da, aslında adaletin böyle sağlanmayacağını söylüyordu. Kendisi bu saldırıyı söylediğinde, dikkate alınsaydı bunun önlenebileceğini, bir cezalandırma mekanizması olsaydı failin cezalandırılabilceğini ifade ediyordu. Gökkuşığı çocuğun beyanının dikkate alınmasına dikkat çekerek, “*bir çocuk kendi bedenini durduk yere ortaya atmaz.*” diyordu.

Yüzleşmekten kaçma da ensest saldırıda kadınların yaşadığı bir durumdu. Bahar, hep bir kaçış içerisinde olduğunu, yüzleşmekten de kaçtığını ve aslında bu kaçmanın altına sığındığını söylüyordu. Meliha, kaçma ve yüzleşme bağlantısını kendini toparlama gücü bağlamında değerlendiriyordu. Meliha, çok uzun süre bir şeyden kaçınca, insanın kaçtığının bile farkında olmadığını söyleyerek, kaçtığın şeyi yani canını acıtan şeyi bulup onunla yüzleşmenin toparlanmanın tek çaresi olduğunu vurguluyordu.

Kadınlar maruz bırakıldıkları ensest saldırıyı soyutlaştırdıkça toplumla ve topluma dair olanlarla yüzleşmeye başlıyorlardı. Arzu, yasaların faili aklamasının faili güçlendirmesine değinerek, “*Nerede düğün-bayram var, hiçbirini kaçırmıyor. Arsız arsız gidiyor ve ‘ben suçlu olsaydım beni zaten çıkarmazlardı. Benim burada ne işim vardı?’ diyor.*” ifadesiyle durumu örneklendiriyordu. Gökkuşığı ataerkil düzene eleştirisinde, küçücük bir çocukken korunmadığını dolayısıyla meselenin namus da olmadığını ifade ediyordu. Bir anlamda ataerkil düzenin bu anlamdaki ikiyüzlülüğünü vurguluyordu. Gökkuşığı yaşadıklarını etkin bir bilgi haline getirip toplumsal yararı gözetten bir eyleme dönüştürme yolunda, “*Ben buyum, yaşadıklarım var, evet. Bu yaşadıklarım bitti. Orada kaldı ve bunları tekrar ben yaşamayayım, etrafımdakiler yaşamasin diye ne yapabilirim? Ben ne yapabilirim?*” sorusunu soruyordu.

Kadınların, hesaplaşma ve yüzleşmenin bir dava yoluyla toplumu etkilemesi, başkaları için de örnek teşkil etmesine dair düşünceleri de vardı. Aysun, sadece kendi üzerinden böyle bir olayın ortaya çıkmasını istemediğini söylemekle birlikte, ailedeki tüm maruz bırakılanların birleşerek bir dava açmasını, failin hüküm giymesini ve “*cezaevinde çürümesini*” çok arzuladığını belirterek, bunu “*belki bir ibret olur, belki bir başkalarına bir ders olur*” düşüncesiyle istediğini söylüyordu. Buna karşıt bir örnek olarak Martı da, dava sürecinde aynı zamanda avukatı olan görümcesine ceza

almamış olan başka davaları örnek göstererek davayı kazanmaya yönelik umutsuzluğunun bu şekilde perçinlendiğini dile getiriyordu. Cezasızlık, kadınlar açısından dava açma konusunda caydırıcı bir etkiye sahipken, kendi süreçlerinde de dışarıya örnek olma düşüncesi kadınların zihinlerindeydi. Kolektif eylemlilik açısından Hatice'nin sözleri belki de ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınlar için bir yol haritası oluşturuyordu: *“Hayattan alacaklıyız ya hani. Onu birlikte söyleyebilmek. Birlikte fark etmek falan da. O yüzden böyle hep keşke konuşsak, fark etsek, keşfetsek, anlamlandırsak, birlikte adını koysak falan istiyorum yani.”*

4.2.4. İkinci Ana Tema Sonuç ve Değerlendirme

Bora ve Üstün (2005), öznellik kapasitesini “kişilerin yaşadıkları toplumsal ilişkilerin, toplumsal bağlamın içinde hareket etme imkânları” olarak tanımlarken, “özneler, içinde biçimlendikleri bu bağlamın ve ilişkilerin ürünü olmaktan fazla bir ‘şey’dirler; değişim potansiyeli de bu ‘fazlalık’la ilişkilidir” demektedirler. Ensest saldırıda da varolan ancak ortaya çıkmamış veya kullanılamamakta olan öznellik kapasitelerinin hayata geçmesinin, kendini toplama gücünü olumlu etki etmesi kaçınılmaz görülmektedir. “Enkazdan çıkmayı ve zincirlerden kurtulmayı keşfetmek: Özgürleşmeye doğru giden yolun taşlarını örmek” başlıklı ikinci ana tema altında, ensest saldırıda, sözü edilen öznellik kapasitesini ortaya çıkaran, öznelerin güçlenmesinin önünü açan ve dolayısıyla öznelerin **ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kendilerini toparlamalarında onlara destek olan kişi, mekanizma ve etmenler ile birlikte, kadınların kendilerini toplama gücü stratejilerinin** neler olduğu sorularını yanıtlayan anlatıların çizdiği perspektif ortaya koyulmaktadır.

Kendini toplama gücü, dinamik bir sistemin, bu sistemin yaşayabilirliğini, işlevini veya gelişimini tehdit eden müdahalelere/örselenmelere başarılı bir şekilde uyarlanma kapasitesini ifade eder (Masten 2014a, 2014b akt. Southwick ve ark., 2014). Dominelli (2021, s.26) ise, baskı altındaki öznelerin, birinden diğerine geçmenin olanaklılığı ile birlikte, üç strateji kullanarak eylemliliklerini gerçekleştirdiklerinden söz etmektedir: “kabul, uyum ve reddetmek”. Feminist bir perspektifle, ensest saldırı sonrası güçlenerek kendini toplama gücünü yakalamayı anlamaya çalışan bu araştırmada, uyarlanma, bir “uyum sağlama” becerisi olmaktan çok, bir karşı çıkma ve var olan kaynakları değerlendirme olarak ele alınmaktadır. Meseleyi yapısal eşitsizlikler, tahakküm ve cinsiyet rejiminin baskısı bağlamında değerlendirmek, uyumu belirli durumlarda dışarıda

tutmayı gerektirmektedir. Ancak öznelerin uyum ve kabul stratejilerini kullanmalarındaki seçim tercihleri de etkin öznedeki, bazen koruyucu etkileriyle, her zaman var olabilmektedir.

Kendini toparlamanın ilk boyutu, **öznel donanım ve güçler** olarak ortaya çıkmaktadır ki Masten (2001), patoloji, olumsuzluk, problem ve tedavi odaklı yaklaşımın artık daha olumlu bir yaklaşıma yerini bıraktığından söz ederken, olağanüstü olanı arama anlayışının aslında doğal olarak çocukların zihinlerinde, bedenlerinde, ilişkilerinde ve toplumda varolanı ortaya çıkardığını ileri sürmektedir. Kendini toparlama gücünün de nadir görülen çok özel niteliklerden değil, “sıradan mucize” (ordinary magic) diye adlandırdığı, insanın normatif kaynaklarından geldiğini savunmaktadır. Ancak alanyazın bu savı bir adım daha ileriye götürerek, kendini toparlama gücünün evrimsel olarak içsel bir kapasite veya potansiyel olarak öznelde varolsa da, insanların kendilerini kültürel evrimleşmenin de desteğini alarak biyolojiden, dil, öğrenme ve bellek kapasitesi yoluyla özürleştirdiğini söyleyerek (Southwick ve ark., 2014) özne olmaya etkin bir rol vermiştir. Bu araştırmada da yeterlik hissi ve kendilik değeri, “sıradan mucizeler” olarak kadınlar tarafından yeniden keşfedildiğinde ya da biraz daha geliştirilerek ortaya çıkarıldığında kendini toparlama gücü açısından çok önemli katkı sunmaktadır. Yaş almak, bu süreçte önemli bir etmen olmaktadır ve ortaokul ve lise döneminde ensest saldırıya karşı koyma ve kısmen de durdurma söz konusu olabilse de, saldırının yeniden çerçevelenmesi ve başka bir anlam kazanması daha ileriki yaşlarda gerçekleşebilmektedir. Bu da kendini toparlama gücünün gelişme süresini de ileriye çekmektedir. Yaşla ilgili bir başka durum ise, yaş hiyerarşisinin getirdiği eşitsizliğin ilerleyen yıllarda etkisini kaybetmesi ve dolayısıyla yaşın bir güç aracı olarak özelliğini biraz olsun yitirmesidir. Kadınlardan birisinin dayısının istismarını ensest saldırı olarak nitelendirirken kuzenlerini nitelendirmemesi de yaş hiyerarşisiyle açıklanabileceği gibi, kuzenler arasında gerçekleşen akraba evliliklerinin toplumsal bir norm olarak kabul görmüş olması da bunun bir nedeni olabilir. Dolayısı ile akraba evliliklerinin ensest saldırıyı toplum içerisinde olağanlaştırma etkisini gözden kaçırmamak önemlidir.

Sıradan mucizelerden bir diğeri okul olarak ortaya çıkmaktadır ve okul, özellikle de üniversite özgürleştirici bir işlevle kadınların hayatlarında yerini almaktadır. Ancak, okulun sağladığı güç, bilgi edinmekten çok, evden uzaklaşmak ve yine aslında evden uzaklaşmanın dolaylı bir yolu olarak geleceğe yatırım olarak tanımlanmaktadır. Kadınların kendilerini toparlamalarında feminist bilgiyi kullandıklarına dair anlatılar, okullarda feminist bilginin cinsel sağlık, cinsel istismar, bedenini koruma gibi konularla birlikte çocuklara verilmesinin gerekliliğini akla getirmektedir.

Okullar aynı zamanda çocukların ev dışında sosyal bağlar kurdukları yegane mekanlar olarak, özellikle de ailedekilerden destek alınmadığı durumlarda, çocukların enstest saldırıyı dile getirmelerine de olanak sağlamaktadır. Sosyal hizmet alanında son yıllarda yürütülmüş olan bir doktora tez araştırmasında da özellikle ensteste maruz bırakılan çocuklarda istismarın ilk olarak rehber öğretmene söylendiği veya rehber öğretmen tarafından istismarın ortaya çıkarıldığı bulgular arasındadır (Çolak, 2022). Çavlin-Bozbeyoğlu ve arkadaşları (2010) okulları “çocukların ulaştığı ilk devlet kapısı” olarak tanımlamaktadırlar ve okulların çocuğa destek olmak konusunda ailelere de yol gösterici olabileceğinden söz etmektedirler. Akbaş ve arkadaşları ise (2016), öğretmenlerin verdiği sosyal desteğin çocuklar açısından önemini ortaya koyarken, bu desteğin travmanın olumsuz etkilerini azaltmadaki rolünü de bulguları ile desteklemektedirler. Karakuş (2022), okul sosyal hizmetini kapsamlı olarak ele aldığı çalışmasında ülkedeki TBMM komisyon kararları, kalkınma planları, strateji belgeleri ve eylem planları gibi çocuk politikalarına yön veren politika belgelerinde öneri olarak yer almasına karşın, okul sosyal hizmetinin halen uygulamaya geçmemiş olmasına dikkat çekmektedir. Türkiye’de okul sosyal hizmeti uygulaması hayata geçirilmemiş olduğundan, okuldaki hizmetler psikolojik danışma ve rehberlik uzmanları tarafından yürütülmektedir. Ancak rehberlik öğretmenlerinin okulda görev almaları çok önemli olmakla birlikte, okullarda yaşanan sorunların çok boyutlu olması ve çözümün disiplinlerarası bir çalışma gerektirmesi (Özbesler ve Duyan, 2009) okullardaki sosyal hizmet eksikliğini ortaya koymaktadır. Enstest saldırıya dair bildirimlerin çoğunun okul sosyal hizmet uzmanları tarafından yapıldığı bilinmektedir (Berrick ve Barth, 1991). Okul sosyal hizmetinin uygulanmaya başlaması, özellikle çocuk ihmal ve istismarı konusunda, çocuk koruma sistemine ulaşmak, hizmetlerin multidisipliner yapıda ve diğer kurumlarla işbirliği halinde yürütülmesi açısından önemli görülmektedir. Ayrıca gerektiği durumlarda çocuğun evine giderek inceleme yapmak, çocuk ve anne ile görüşme yaparak güçlenmelerine yönelik çalışmalar yürütmek de okul sosyal hizmeti ile mümkün olabilecektir. Okul sosyal hizmet uzmanı mesleki bilgisinin de istismar konusunda derinleşmiş olması nedeniyle, okuldaki diğer çalışanlara yönelik tespit, raporlama, çocuğun kendini açması durumunda yapılması gerekenler, yasal ve etik sorunlar, gizlilik, aile dinamikleri, çocuklarla görüşme, çocuğun örselenmeyeceği şekilde süreci yönetmek gibi konularda danışmanlık ve meslek içi eğitim verebilecektir (Berrick ve Barth, 1991). İstismara ilişkin koruyucu ve önleyici çalışmalar yapılabilecek, istismar daha erken fark edilerek gerekli müdahaleler hayata geçirilebilecek ve ASPB’nin görev yükünü hafifletecek şekilde çocuğun yerinden takibi sistemi işlerlik kazanmış olacaktır. Okuldaki sosyal hizmet uzmanının, çocukla sürekli olarak temasının olması, güven ilişkisi kurması ve çocuğun sonraki sürecinin izlenmesi açısından da bir avantajdır. Bu konuda

biriktirdiği bilgi ve deneyimi politika yapıcı ve karar vericilere iletmesi, yereldeki bilginin politikalara yansması açısından da değerlidir. Sonuç olarak, okul sosyal hizmet uzmanı, bir anlamda, çocuk, okul, okuldaki çalışanlar, akranlar, gerektiğinde aile ve diğer kurumlarla iletişimin odak noktasında yer alarak, sürecin çocuk odaklı ve gereksinimlere daha duyarlı şekilde yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

Ensest saldırıya maruz bırakılan kadınlarda, çalışmak, **ayakta kalmak ve tutunabilmek** olarak ifade bulurken, kendini toplama önemli ve öncelikli bir hedef olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışmak yaşanan ortamdaki çıkma olanağı sunarken, bağımlılığın da kırılması demektir ve bir anlamda öznelerin kendi hayatlarının kontrolünü ele geçirmelerini simgelemektedir. Ensest saldırıda, kontrol edilemeyenler, öznedeki aynı zamanda bir kaygıya ve geri çekilmeye neden olmaktadır. Kendi gücünün ve değerinin farkına varmak, kadınlarda, kendini güçsüzleştirenlerin farkına varmakla etkileşim halinde keşfedilmektedir ki bu keşif, mücadele alanının ve stratejilerinin belirlenmesinde yol gösterici olmaktadır. Bir kadın bu durumu, zorbalığın farkına varmanın, istismarın, öznelerin elinden aldığı değer duygusunu geri getirdiğini söyleyerek anlatmaktadır. Yeterlik hissi ve kendilik değerinin, ilişkilendirme anlayışı bir aileye ait olma üzerinden kurulmadığı ve olumsuzluklara uyum sağlama kapasitesi gibi geleneksel baş etme yöntemleri ile arasına mesafe koyulduğu sürece özgürleştirici bir yapıya bürünerek özneler açısından da güçlenmeye dair bir olanak sunacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, kendini toplama gücünde, öznenin kendi hayatına ilişkin içsel kontrol odağının geliştirilmesi belirleyici iken, ensest saldırıda kendilik değeri ile doğrudan bağlantılı olan suçluluk ve utanç duyguları açısından, eylemin odağını dışsallaştırmanın özneler için daha olumlu olabileceği öngörülse de (Valentine ve Feinauer, 1993) bir kadının anlatısı bunun tam tersine dikkat çekmektedir. Anlatıya göre suçu üstlenmek, bir açıdan kontrolü elinde tutmak olarak görülerek öznedeki yeterlik hissini olumlu etkilemektedir. Bu öngörü dışı anlatı da, araştırmanın feminist yöntemle kurgulanmasının ve bu şekilde öznel deneyimleri görünür kılmasının yerinde bir seçim olduğunu ortaya koymaktadır.

Kadınların yeterlik hissine dair anlatıları, cesaret, korkunun üzerine gitme ve korkuyu yenme, hakkını savunma, hayatını istediği gibi planlama, kontrol sahibi olabilme, gücü reddetme, kaçınmak yerine yüzleşme, yaşayacağı yeri kendi kendine belirleme, çaresiz hissetmeme, başkalarına da yardım etme ve güçlü hissetme şekillerinde somutlaşmakta ve örneklenmektedir. Bir kadının anlatısında emeğinin ne kadar önemli olduğunu anlamının güçlendirici yanı, kendisinin bir ürünü olduğunu düşündüğü çocuğu ile pekiştirilmektedir. Kontrol etme ise dürtüleri kontrol etme,

yaşamı kontrol etme, bedeni kontrol etme, duyguları kontrol ederek mantıkla hareket etme olarak tanımlanmaktadır. Morrow ve Smith de (1995), cinsel istismara maruz bırakılanların, kontrolü ele almak için direnç stratejileri geliştirmeyi, kontrol ve güce ilişkin bir yanlısama yaratmak için istismarın yeniden çerçeveselendirilmesini bir strateji olarak kullandıklarını ortaya koymaktadır. Yeterlik hissi de kendilik değeri de adım adım inşa edilmekte ve ailelerin yetiştirme biçimi ile birlikte toplumsal baskılarla da bağlantılandırılmaktadır. Öznelerin kontrol edebilme konusundaki kapasitelerinin farkında varmaları, sorunlar için bir mücadele alanı oluşturarak baş etme kapasitelerini de artırmaktadır (Southwick ve Charney, 2012).

Bağ kurmak ve bu bağın sürekliliği her durumda bir gereksinim olarak ortaya çıkarken, destekleyici bağlar çerçevesinde **yapıcı veya güçlü tanıklar**, sosyal desteğin çok önemli yapıtaşları olmaktadır. Herman'ın (2021, ss.2, 10) “Kurban olmak kadar tanıklık da travma diyalektiğinin konusudur... ..Failin tarafını tutmak çok caziptir. Her failin beklentisi seyircinin hiçbir şey yapmamasıdır. ...Kurbansa aksine seyirciden acının yükünü paylaşmasını bekler...” ifadelerinde de belirttiği gibi, failin de maruz bırakılanın da tanıktan beklentisi bulunmaktadır. Özellikle ensest saldırı gibi, kimsenin yabancı olmadığı ve dolayısıyla “ayıplanarak dışlanmasının” zor olacağı bir saldırıda, ikincil bir travma yaratmadan destekleyici tanıklık yapmak ayrı bir zorluğu beraberinde getirirken, kadınların desteğinden mutlu olduğu tanıklar da diğer cinsel istismar durumlarında olduğu gibi yine çoğunlukla aile içerisinde tanıklar olarak ortaya çıkmaktadır. Akbaş ve arkadaşlarının (2016) çalışması da, aileden algılanan sosyal desteğin depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini anlamlı şekilde azalttığını göstermekle beraber, araştırmanın Türkiye’de yapılmış olması, aileye atfedilen kültürel anlam konusundaki benzerliği açısından dikkate değerdir. Ensest saldırının, daha tanıdık ve daha güvenilir görüldüğü için, ayrıca saldırıyı aile sırrı olarak gizlemede ortak olacağı düşünüldüğü için, aile içerisinde bireylerle paylaşılması şaşırtıcı karşılanmamalıdır. Bununla birlikte, her durumda, yakınlarda ve erişilebilir olan bir tanık da maruz bırakılan açısından güvenli de bir yaşam alanı sağlamaktadır. Kız çocuklarının ve kadınların aile dışından destek mekanizmalarına ilişkin bilgilerinin güçlenmesi bu açıdan önemli görülmektedir. Ebeveynler, yetişkin duygusal ilişki kurulan partnerler, anneanne-babanne ve dedeler, arkadaşlar, okulda öğretmenler ve yaşamda temas edilen çeşitli kadın arkadaşlar destekleyici bağlar olarak ortaya çıkarken, güven, sevgi, şefkat ve eşitlik odağında, farklı şekillerde inşa edilmiş olan yeni ve seçilmiş bir aile anlayışı da öznelerin kendilerini toplama güçlerini geliştirdikleri süreçte bir strateji olarak kullanılmaktadır.

Ensest saldırı, öznel olduğu kadar toplumsal bağlantılarıyla da karmaşık bir travmadır. Aile içerisinde yaşanması ve cinsel şiddet içermesi nedeniyle, ensest saldırı gibi benzer saldırıların tarihte daha başka birçok alan gibi ruh sağlığı alanında da görünmezleştirilmeye çalışılmıştır. Herhangi bir bilimi üretenler veya hizmeti sunanlar da toplumsallaşma sürecinden geçtiklerinden, onların da toplumsal baskılar, normlar, kutsallar ve tabulardan arınmış olması beklenmemektedir. Bu nedenle, bir sağaltım aracı olarak ruh sağlığı hizmetleri ile temas, öznelerin ikincil travmalar yaşamalarına neden olabilmektedir. Buradan yola çıkarak, travmaların salt olarak yaygın anlamıyla tıbbileştirilmesi, ensest saldırıdaki iyileşme yollarını tıkama riski yaratabileceğinden, sosyal yapılarla bağın mutlaka kurulması gerekmektedir. **Ruh sağlığı desteği** ensest saldırıda kendini toparlama gücünde hem gelinen bir aşama hem de onu destekleyen bir mekanizma olarak ifade edilmektedir. Araştırmadaki anlatılarda destek ne kadar erken alınırsa o kadar yararlı olacağı yer alıyor olsa da, Curtois ve Watts (1982) zamanlama konusunun hem başlangıç hem de süreç açısından destek alacak olan kişiye göre şekilleneceğini ifade etmektedirler. Kadınların çoğu ruh sağlığı desteği almış olsa da, onları desteğe ilk yönlendirenin, şiddetli öfke, kendini suçlama, haksızlık duygusu, hayatta anlaşılamayan terslikler yaşama, cinsellik ve duygusal ilişkilere dair yaşanan sorunlar, kontrolcü olma ve aşırı tertip-düzen takıntısı, kendine zarar verme veya özkıyım düşünce ve eylemleri, aynı şekilde babasının istismarına maruz bırakılarak intihar eden kardeşin kaybı, cezaevinde kalma, küretaj olma, kızıyla sorun yaşama, boşanma, sevgiliden ayrılma, yaşanan fizyolojik bir rahatsızlığın psikosomatik olduğunun anlaşılması ve çocuğun cinsel istismarı ile ilgili yaşanan başka olaylardan tetiklenme gibi ensest saldırı dışında sorunlar olduğu görülmektedir. Ruh sağlığı desteği yalnızca bireysel danışmanlık olarak değil, dayanışma grupları, sosyal destek grupları ve biblioterapi gibi farklı yöntemlerle de toparlama sürecinde kendisini göstermektedir. Özellikle grup çalışmalarında, grup üyelerinin, bağlantı, saygı, güven, çatışma ve yakınlık konularında birbirlerine destek olmaları, süreci çok olumlu etkilemektedir (Courtois, 1997) ve yetersiz olan sosyal desteğin bir anlamda yerini tutmaktadır (Itzhaky ve York, 2001). Ruh sağlığı desteğine erişim ve destekten yararlanma, farklı unsurların engeline takılmaktadır. Bu engellerden birisi, toplumsal nedenlerle, ruh sağlığının, pozitif bilim standartlarının dışında kalması değerlendirmesiyle gerekli saygınlık ve değeri görmemesi şeklinde yorumlanabilmektedir. Son yıllarda bu engel gereksinimlerin baskısıyla biraz aşılmış olsa da, bu sefer de hizmetin uzman ve belirli yeterliği olan kişilerce sunulmuyor olması ve ekonomik engeller ortaya çıkmaktadır. Özellikle çocukluk döneminde ekonomik bağımsızlığın olmaması, esas olarak da kadınların ensest saldırıyı anlamlandırma, saldırı ile yüzleşme ve bir şeyleri değiştirmek isteme aşamasına zaman içerisinde gelmeleri, destek alma sürecini geciktirmektedir. Desteğin alınması için öznel

açısından, arkadaşları, aile içerisinde bazı kişiler, öğretmenler, sivil toplum örgütleri ile bakım kurumlarında çalışan kişilerin yol göstericiliği dikkat çekerken, desteğin alınması halinde hayatta kalmak, kişiliğin bütünlenmesi, olumsuz ve yıkıcı duygulardan arınma, kendini ifade etmenin yollarının açılması, enest saldırının zihinde yeniden ve kendilerini güçlendiren bir perspektifle çerçevelenmesi, destekleyici bağlar kurulması ve üzerlerindeki yükü atarak yaşama sevincinin yakalanması gibi çok önemli etkiler kadınların anlatılarında ifade bulunmaktadır. Courtois ve Watts (1982) enest saldırıya maruz bırakılanlara ruh sağlığı desteği sunanların toplumsal olarak kendilerini sarmalayan damgalayıcı, önyargılı ve mitlere dayalı yaklaşımlar ile öznelerde korku, inanmama, yargılama ve inkar etme gibi duyguları provoke edecek uygulamalardan uzak durmaları gerektiğinden söz etmektedirler. Ancak aynı zamanda tek sorun alanının enest saldırı olduğu yönündeki bakışın ve diğer sorunların göz ardı edilmesinin de bir tehlike oluşturacağını belirtmektedirler. Bu araştırmada, ruh sağlığı desteğinde, profesyonelin yaşanan durumu olağanlaştırmaması, küçümsememesi, “müşteri” hissi yaratmaması, özensiz davranmaması, bir yandan hafif görürken diğer yandan da enest saldırının etkileri konusunda hizmet alanı ürkütmemesi, farklı teknikler bilmesi ve danışana araştırma nesnesi gibi davranmaması gerektiği kadınlar tarafından ifade edilmektedir. Ancak mesleki bilgi ve becerilerinin yanında profesyonelin hayattaki duruşunun, kutsallarıyla yüzleşmiş olmasının, çocuğu odağına alan bir yaklaşım benimsemesinin ve öznelerin farklılıklarını bilen, aynı zamanda da bu farklılıklara göre yaklaşımını şekillendiren bir kişi olmasının gerekliliğine de vurgu yapılmaktadır. Bu vurgular, feminist bir duruşa işaret etmektedir ki, Lundy (1997), feminist sosyal hizmetin çerçevesini sunarken, hizmet sunanlarla özneler arasındaki, özneler kendi kaderini tayin hakkını kullanma ortamı yaratan, eşitlikçi bir ilişkinin güçlendirici yönünden de söz etmektedir. Belirtilenler doğrultusunda, bilim dışı uygulamaların da yaygınlaşmaması açısından, nitelikli ruh sağlığı hizmetlerine erişimi kolaylaştırıcı politika ve mekanizmalara gerek olduğu anlaşılırken, konuya özel uzmanlaşma ile ikincil travmalar yaratmadan, gerektiğinde bir ekip çalışması yürüterek ve özellikle enest saldırı özelinde örtük başvuru nedeni olarak enest saldırıyı fark etmek konusunda da ruh sağlığı uzmanlarına büyük görev düşmektedir.

Kendini toparlama gücü alanyazında mevcut sisteme bir uyum becerisi olarak tanımlanmakta olsa da (Borg ve ark., 2019; Domhardt ve ark., 2014; Kinsel, 2005; Masten, 2015; Sanjeevi ve ark., 2018; Shevel ve Denov, 2021; Theron ve Theron, 2010), mevcut sistemin baskıya, eşitsizliklere ve ayrımcılığa dayalı cinsiyet rejimi olduğu düşünüldüğünde, tanımın maruz bırakılındansa sistemden yana olduğu söylenebilmektedir. Bilinç çoğu zaman öznelerin kontrolündedir ve dışarıdan

müdahalelere karşı daha çok korunabilir iken, bilincin dışavurumu olarak davranışlar daha kısıtlıdır ve toplumsal baskıların sınırlandırmasına maruz kalmaktadır. Bu nedenle, önce bilinçte başlayan direniş, zamanla, çeşitli stratejileri de kullanma yoluyla evrilerek davranışa dönüşmekte, bu dönüşümü görmek, özneler açısından gücün ve baskının fark edilmesiyle beraber, kendindeki gücün de keşfine dikkat çekmektedir. Özellikle ensest saldırı gibi istismar durumlarında, çoğunlukla destekleyici bağların yokluğunda, kontrol sahibi olma duygusu ve benlik değerine olumlu etkisi açısından gücün ve baskının reddi, hem süreç içerisinde hem de sonuç olarak kendini toplama gücünü destekler şekilde görülmekle birlikte (Morrow ve Smith, 1995), kendini toplama gücü geliştikçe direnç de artmaktadır. Her ne kadar baskıya karşı direnci patolojiye eşdeğer görme eğilimi olsa da (Anderson, 2006), aslında direniş, sağlıklı olmanın bir göstergesi olarak veya sonuçta sağlıklı olanı ortaya koyan bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Wade, 1997 akt. Anderson, 2006). Direnç kadınlarda çoğunlukla failin talepleri arttığına, failin korktuğu anlaşıldığında, fail başka özneleri de istismar etmeye başladığında veya maruz bırakılan kendinde bazı güç kaynaklarını keşfettiğinde gerçekleşmektedir. Saldırıyı durdurmak veya engellemek için kadınlar faille yalnız kalmamak için başka kişileri ortama dahil etmek, faille görüşülecek ortamlardan uzak durmak, saç kesmek, fail evdeyken evi terk etmek, ağlamak (ki çocuklukta doğal olarak kullanılan bu stratejinin cinsel istismar eğitimlerinde yetişkinler için “bağırarak” olarak şekil değiştirdiği gözlemlenmektedir), aynı evde yaşamamayı seçmek, faili yok saymak, faile karşı çıkmak (itmek, üzerine bıçakla yürümek, çılgık atmak vb.), başka bir güçten güç almak (anneanne, ebeveynler, yenge) ve çocuk koruma sistemi dahilinde şikayette bulunmak gibi stratejiler kullanmaktadırlar. Korku, failde görüldüğünde de maruz bırakılarda görüldüğünde de, direnç açısından harekete geçirici bir etkiye sahipken, istismarı durdurmak için ne yapılması gerektiğine dair bilgi sahibi olmak çok daha kalıcı ve etkin çözümler üretmeyi sağlamaktadır. Gücün ve baskının reddinin etkisi yalnızca maruz bırakılanla sınırlı değildir ve baskıya bu karşı çıkış, evdeki diğer bireyler açısından da failin gücünü sarsmış olmaktadır.

İstismar durumlarında bilişsel, bedensel ve toplumsal olmak üzere üç farklı bellekten söz etmek mümkündür. Her birinin farklı şekillerde işliyor olması özneler açısından zorlu bir uğraşı gerekli kılmaktadır. Travmatik bellekte hikayelerin bilinç düzeyinde bütünleştirilerek, yaşananların artık geçmişin bir parçası olduğunun kabulü iyileşmenin çok önemli bir aşaması iken (Anderson ve Hiersteiner, 2008; Phanichrat ve Townshend, 2010; Singh ve ark., 2013; Vilenica ve ark., 2013), öznenin kendisini korumasına olanak tanıyacak şekilde, değiştirilemeyecek ve o anda başa çıkılamayacak olan, güven duygusunu zedeleyen tehditler ya da olumsuz yaşantılar belleğin

derinliklerinde depolanabilmektedir. Travma yaşamış kişilerde, başlangıçta doğru olan anılar zamanla değişme ve çarpıtılma açısından hassastır ve bunun nedeni, travmatik yaşantıların sözel simgeler halinde kodlanamamaları olabileceği gibi, bir koruma mekanizması olarak istenmeyen duygusal sonuçları olacak travmatik yaşantının bastırılması (McClarey ve Harvey, 2004) ve bilinç dışına itilmesi de olabilir. Toplumsal bellek de, ensest saldırı özelinde, aile gibi cinsiyet rejiminin devamı açısından önemli ve kutsal bir kurumun zarar görmemesi için kendisini saldırıya kapatmayı seçebilmektedir. Toplumsal belleğin kendini kapatması, maruz bırakılan açısından başka bir baskı alanı oluşturabilmektedir. Bu araştırmada da, kadınların bazılarının belleklerinde saldırıya dair ayrıntılar ve anılar bütünlenememekte, bazılarında ise filmlerden sahneler ve rüyalarla birlikte, eşyalar, kıyafetler ve Morrow ve Smith'in (1995) çalışmasında da olduğu gibi bedensel işaretler ve evler ile saldırıyı bilinç yüzeyine taşımaktadır. Kadınların hemen hepsinde, bir **kaçınma biçimi** olarak, özellikle zamana dair bilgiler bellekten silinmekte iken, bir kadın istismara maruz bırakıldığını tamamen bilinç düzeyinden atarak, yetişkinliğinde, bedensel hatırlatmalar nedeniyle ruh sağlığı desteği alırken anımsamıştır. Saldırıyı rüya olarak, kendisinin de deli olduğunu düşünmek, başına böyle bir şey gelmiş olmasını veya saldırının olumsuz etki bırakabilme olasılığını reddetmek kadınların kullandıkları çeşitli **inkar stratejileridir**. Bilinçli olarak saldırıya dair algıyla oynamak, saldırıyı oyun gibi kodlamak, aileden gelen bir döngü olduğunu kabul ederek kontrolü dışsal düşünmek, failin sevgi ve yakınlaşma isteğiyle saldırıyı gerçekleştirdiğini varsaymak kadınların kullandıkları **çarpıtma stratejileridir**. Valentine ve Feinauer'in (1993) çalışması da maruz bırakılanın saldırıyı bir sevgi paylaşımı olarak anlamlandırması, kendisinin yanlış bir şey yaptığını düşünmesi ve faili hasta olarak tanımlaması gibi bulguları ile bu duruma alanyazından bir destek sunmaktadır. Morrow ve Smith'in (1995) çalışmasında ise bilişsel becerileri sınırlı olan çocukların, kendilerini olumsuz etkileyen duyguların etkisini azaltmak için onlardan kaçmak veya uzak durmak, olumsuz duyguları olumlu duygularla yer değiştirmek gibi stratejiler kullandıkları ortaya konulmaktadır. Himelein ve McElrath (1996), kendini kandırma veya gerçekçi olmayan algıların her zaman öznel açısından zarar verici olmadığını belirtmekte ve bu bulguyu ruh sağlığı desteği verenler açısından özellikle vurgulamaktadır. Tersine bir travmatik bellek performansı ile saldırıyı bütün ayrıntıları ile hatırlayan kadınlar da olmaktadır ki, Cohen ve arkadaşları (2010), anımsamanın dünyayı sorumlu tutmak, adaleti teşvik etmek ve diğer kişilerin o acıyı yaşamamasını sağlamak gibi bir işlevi olduğunu söylerken, belleği "adaletsizliğin güçlerine direnmenin bir yolu" olarak görmektedir. Bellek bir yandan öznel durumlara göre hareket etmekte iken, diğer yandan çocuklukta maruz bırakılan istismarın limbik sistem, özellikle amigdala (duygu işleme, davranış düzenleme korku ile ilişkili) ve hipokampus (öğrenme ve bellekle ilişkili)

üzerindeki etkisi nörolojik çalışmalarla ortaya konmuştur (Blanco ve ark., 2015; Edwards, 2018; Tseris, 2013). Bu da aslında, sistemin fizyolojik olarak da kendisini korumak için kapattığına, sonraki süreçte ise önlem almak için bazı uyarıyı kodladığına yani bir anlamda “**fizyolojik olarak kendini toparlamaya**” işaret etmektedir denebilir. Alanyazın bu yaklaşımı saldırıya maruz bırakılanın “güçsüzlüğü”ne işaret edecek şekilde bir patoloji olarak tanımlasa da, bu tanımlamanın fizyolojik kendini toparlamayı dikkate almadığı için eksik, kadınları güçsüzleştiren, bu nedenle de politik olduğunu değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Bu politik konumlandırış, kadınların kendilerini toplama gücünü geliştirmeleriyle, saldırıyı toplumsal bellekte görünür kılma çabalarında başka bir boyut kazanmaktadır. “Direniş, anımsamada, suçun kabulünde, gerçeği bastırmayı veya sessiz kalmayı reddetmede süreklidir” (Kaplan in Keshgegian, 2000, s. 87 akt. Cohen ve ark., 2010).

Kadınların anlatıları, enstest saldırıya maruz bırakılan çocuğun, öznel çabalarıyla, yaşamı üzerinde kontrol kurma yoluyla kendisine güvenli bir dünya yaratma amacına işaret etmektedir. Ancak bu eylemlilik halinde, yaşanmış olan istismar, risk alma ve tehditleri algılama biçimini değiştirebildiğinden (Bennett ve ark., 2014, Gidyzyc ve ark., 2005; Hetzel-Riggin ve ark., 2022) kullanılan stratejiler de buna göre şekillenebilmektedir. Herman, çocukların sözel ve sosyal becerilerinin kısıtlı kalabilmesi nedeniyle, bu kısıtlılığın çocuklarda saldırgan davranışlara neden olabileceğini söylemektedir (Herman, 2021, s.131). Bu saldırganlık gücün reddinde kendini gösterebileceği gibi kişilerin kendilerine dönük olarak da ortaya çıkabilmektedir. Kadınlar arasında risk alma, özkıyım girişimi ve kendine zarar verme davranışı çok yoğun olarak görülmekteyken, bu davranışların hisleri geri getirme, yaşanan duygusal acıyı bedensel acıyla yer değiştirme, bu şekliyle acıyı daha dayanılır ve kontrol edilebilir kılma, bu dünyada yeri olmadığını düşünme, eğer hayatı sonlanacaksa bunun kontrolünün kendi elinde olmasında ısrarcı olma, özgürlük hissi yaşama, kendini kahraman gibi hissetme ve kendisini cezalandırma gibi motivasyonları olabilmektedir. Kadınlar, değersizlik, bitmeyen acı, depresyon hali, hayata karşı inancının kalmaması, varoluş problemi, dünyanın adaletsiz bir yer olduğu duygusunun pekişmesi, hayattan bıkmak ve hayatı kaldıracak gücünün olmaması, özgür hissetmemek, kontrolü ele almak isteme, kendisini suçlu görerek cezalandırma, faili cezalandırma ve aslında başka bir nedenle girişimde bulunmuşken istismar bağlantısını sonradan kurma gibi unsurları özkıyım girişimlerinin gerekçeleri olarak ifade etmektedirler. Diğer özkıyım durumlarından farklı olarak enstest saldırıdaki özkıyım, çevredeki insanlara bir imdat çağrısı veya onlara bir mesaj iletme amacı taşımaktan uzaktır ve çoğunlukla belirli bir gizlilik içerisinde gerçekleştirilmektedir (Herman, 2021, s.138). Araştırma

deseni genellemeye olanak tanımıyor olsa da, en azından bu araştırmaya katılanlar açısından, ruh sağlığı desteği almış veya alıyor olmanın özkıyım girişimi açısından engelleyici olmadığı yanılığına düşülebilir. Oysa bu bağlantıyı kurarken, özkıyım girişimi sırasında desteğin henüz sonuçlanmamış olabileceğini de belirtmek gerekmektedir ki anlatılar arasında ruh sağlığı desteği ile hayatta kalındığına dair ifadeler yer almaktadır. Kendini toparlamış hissedenlerdeki özkıyım girişimi durumuna bakıldığında, her ne kadar özkıyım girişiminde bulunmuş yalnızca bir kadın toparlanmadığından söz ediyor olsa da, bu noktada da özkıyım girişiminin saldırıdan sonraki ancak öznenin kendisini toparlamadan önceki süreçte gerçekleşmiş olması gözden kaçırılmaması gereken bir ayrıntıdır.

İstismar sonrasında çocuğun, elindeki araçlarla terk edilme duygusu ile eşdeğer bu olumsuz duygusal durumu sonlandıramayacağını fark etmesi, başka bir keşfi daha beraberinde getirir, ki o da, başka bir bedensel saldırının olumsuz duygulanım halini sonlandıracağıdır. Böylece çocuk kendine fiziksel olarak zarar verme yollarını uygulamaya koyar ve bu sırada aldığı acı, yaşadığı duygusal acının üzerinde olmakla birlikte kendisine bir sakinlik ve rahatlama da sağlar (Herman, 2021, s.136). Herman (2021, s.137), bu kendine zarar verme davranışını öznenin “paradoksal olarak kendisini koruma biçimi” olarak nitelendirmektedir. Beden bir kontrol aracı olarak kullanılarak, istismarda kaybedilen beden kontrolü duygusu bedene zarar verme veya yeme bozuklukları ile bedenin bozulmuş ya da çarpıtılmış şekilde bir kontrolüne işaret etmektedir (Pettersen, 2013). Bedenine zarar verme, beden algısının bozulması, alkolün kötüye kullanımı, sigara içme, uyarıcı madde kullanımı, radikal politik hareketler içerisine girme, dürtüsel ilişkiler, tanınmayan kişilerle ilişki kurmak da, çok yaygın olmasa da kadınlar tarafından belirtilen kendine zarar verme ve risk alma biçimleridir. Kadınlar, kendilerini değersizleştirerek ve sevmeyecek kişilerle bağlanmayacakları ve böylece kaybetmeyecekleri de ilişkiler kurarlarken, cinsel ilişkilerde kendilerini aşağılayan, cinsel olarak haz almayan ancak haz veren olarak konumlandırmalarını ise, faille olan ilişkilerine bağlamakta ve cinselliği sevgiyi almanın bir aracı olarak gördüklerini ifade etmektedirler. Ungar (2011), zorlu durumlar, normlara uygun olmayan davranışlar, kendini toparlama gibi kavramların sosyal olarak yapılandırıldığına, bağlamlar arasında farklılık gösterebileceğine, dolayısıyla da bazen norm dışı davranışların birer kendini toparlama stratejisi olabildiğine değinmekte ve bu gibi durumları da **“örtük kendini toparlama”** (hidden resilience) olarak tanımlamaktadır. Enstest saldırıya maruz bırakılmış çocuklarda da örtük kendini toparlama farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birisi Ungar’ın (2011) da söylediği şekliyle atipik/alışılmamış stratejilerle (problemlili olan aileyle ilişkileri yakınlaştırarak değil, o karmaşadan

ve zarar veren ortamdan uzaklaşarak); bir diğeri kendini rahatlatma biçimi olarak alkol veya madde kullanarak; başka birisi kendine zarar vererek kontrolün kendi elinde olduğunu hissederek ve son olarak da aile dışında ilişkiler geliştirerek (bunlar toplum tarafından olumlanmayan ilişki veya gruplar da olabilir) kendini ait hissedeceği ve sevgiye erişeceği yollar seçerek hayata geçebilmektedir. Ungar (2011) bu durumun, kendini toplama stratejileri geliştirmede yine toplumsal olarak inşa edilmiş olan stereotipleştirme ve kategorileştirmeden uzaklaşarak, kişileri marjinalleştirmenin önüne geçilebileceği, öğretmenler, sosyal hizmet sunanlar, kolluk kuvvetleri gibi öznelerin bakış açılarının değişmesiyle özneleri kontrol eden hegemonik ve baskın toplumsal işleyişe karşı pozitif kimlik mücadelesinin birlikte verilebileceği gerçeğine işaret etmektedir. Enstest saldırıya ilişkin sunulacak hizmetlerde de, kurumlarda çalışanların böyle bir duruşa sahip olması özneleri marjinalleştirmenin önüne geçerek sosyal adaleti sağlamaya yönelik de olumlu bir değişim olacaktır.

Enstest saldırıda kendini toplama gücünün öncüllerinden bir diğeri de, aynı zamanda bir direniş biçimi olarak **yaşanılan istismara dair kendini açma** olmaktadır ve kendini toparlanmış olarak görenler küçük yaşta saldırıyı birilerine anlatmış kadınlardır. Himelein ve McElrath'ın (1996) çalışmasında da katılımcılar, cinsel istismara maruz bırakılanlara en çok kendilerini açmalarını önermektedirler. Kadınlar yaşları net olarak belleklerinde tutamıyor olsalar da saldırıyı anlatmanın en küçük 8 yaşında, en büyük ise 55 yaşında gerçekleştiği bu araştırmanın öznelerine ilişkin bilgiler arasında mevcuttur. Kadınları anlatmaya yönelten nedenler saldırının şiddetinin artması, anlaşılma isteği, faille görüşmek istememek, aynı saldırıyı yaşamış kişilerle paylaşmak ve bir destek almak olarak belirtilmektedir. Saldırıyı anlattıklarında özneler rahatlama, mutluluk, özgürleşme, azalmış bir acı, nadiren üzüntü, yalnız olmama duygusu ve güçlü hissetmekte, destek mekanizmalarını harekete geçirebilmekte ve faileri durdurabilmektedirler. Kendini açma hem açan hem de dinleyen açısından bir hazır olma hali gerektirmektedir. Anlatılan kişinin tepkisi, inanamama, acıma, didikleme ve “*Ya bizim de benzer deneyimlerimiz var. Çocukken işte çocuklar bunu birbirine yapıyor.*” gibi önemsememe olduğunda kadınlar olumsuz etkilenirlerken, anlaşılma, yanında olduğunu bilmek, kendisinin düşünüldüğünü ve bunun onun suçu olmadığını duymak maruz bırakılana iyi gelmektedir. Alanyazın bilgisi, cinsel istismara maruz bırakılan öznelerin istismarı öncelikle aile içerisinde birisine ve en çok annelerine, daha sonra da arkadaşlarına anlattıklarını göstermektedir (Karataş ve ark., 2020; Paslı, 2009; Paslı, 2017). Bu çalışmada da kadınlar en çok annelerine, daha sonra ise arkadaşlarına, kuzenlerine ve öğretmenlerine maruz bırakıldıkları istismarı anlatmakta iken, söyleyecekleri kişileri belirlemede

alacakları destek ve örselenmeyecek olmak önemli iki kriter olmaktadır. Failin baba olduğu durumların hepsinde kadınlar annelerine saldırıyı anlatmışlardır ve bu bulgu annelerin önemini bir kere daha ortaya koymaktadır. Çocuklarına anlatmada ise, onları koruma, örselememe amacı ve ifşa veya görüşmeme nedenini açıklamak gibi zorunda kalma durumu belirleyici olmaktadır. Saldırıyı anlattıktan sonraki süreçte, güvenliğin sağlanması ile birlikte, hukuki ve ruh sağlığı desteğinin varlığı önemli görülürken, anlattıktan sonra mekanizmaların harekete geçirilmesinde sorumlulara büyük rol düşmektedir. Her koşulda, kendini açma-dayanışma-güçlenme ve kendini toplama bağı kadınların anlatıları ile net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Kimlik ve deneyim hakkında konuşmak, o kimlik ve deneyime sahip çıkmakla birlikte, öznelerde utancı azaltma, onurlu olma halini destekleme ve bir aidiyet geliştirme açısından sosyal değişimi harekete geçiren bir unsur olarak da görülmektedir (Whittier, 2009, ss.168, 178)

Kendini toplama gücünün alanyazında yer alan göstergelerinden bir tanesi de sosyal işlevsellik olarak belirtilmektedir (örn. Kaye-Tzadok ve Davidson-Arad, 2017) ve sosyal işlevsellik geleneksel sosyal hizmet kuram ve uygulamasında da önemli bir odaktır. Ancak sosyal işlevsellik bir anlamda süregelen düzene uyum sağlayarak onunla birlikte hareket etmeye, onu yeniden üretmeye ve öznelerin potansiyellerini toplumun beklentilerine uygun bir şekilde gerçekleştirmelerine işaret etmektedir. Sosyal işlevsellikte referans noktaları toplumsal normlar, toplumsal statü, toplumsal kabul edilebilirlik ve uyumdur. Öznelerin çevresiyle ve biraz daha geniş anlamda toplumla uyumlu bir ilişkilene ve beraber hareket etmesine odaklanan sosyal işlevsellik, bireylerle sosyal hizmet yaklaşımında, çoğunlukla da kurumlar aracılığı ile hayata geçirilmektedir. Bir anlamda feminist sosyal hizmet, eşitsiz yapılarla mücadele ve bu yapıları değiştirme amacını güderek, geleneksel sosyal hizmetle yollarını ayırmaktadır. Bu araştırmada da sosyal işlevsellik, sözü edilen nedenlerle kendini toplama gücünde bir boyut ya da strateji olarak ele alınmamaktadır. Panter-Brick de, kendini toplamanın, iyi bir işlevsellikten öte, bireyin moral açıdan ve hedefleri açısından ne kadar anlamlı birşey yaptığına işaret ettiğini söyleyerek (Southwick ve ark., 2014), araştırmadaki konumlanışa alanyazın desteği sağlamıştır.

Dale (2003), Freire'nin insanların kendi koşullarını etkilemeye yönelik kapasitelerinden referansla eleştirel bilinçlilik geliştirdikleri savını, Karl Marx'ın, ezenin ideolojisinin içselleştirilmesinin bir sonucu olarak ezilendeki yanlış bilinçliliğin oluşması savına karşıt olarak yorumlamaktadır. Ancak bu araştırmada, bu iki durum birbirinin karşıtı olarak görülmeğe, birbirinin devamı olarak ele alınmaktadır. Özneler, kendilerini toplama güçleri gelişmeden önce içselleştirdikleri baskıcı

ideolojinin etkisiyle yanlış bilinçlilik geliştirmişken, süreç içerisinde eleştirel bilinç geliştirerek bir anlamda sistemin tahakkümünden özgürleşmektedirler. Kendini toplarlama gücü hayatta kalmanın ötesinde bir duruma işaret etmektedir ve kadınların anlatıları, eleştirel bilinç geliştirme ve dönüştürücü eylemde bulunma ile ilgili dinamik süreçleri içermektedir. Bunlardan ilki ensest saldırının anlamlandırılması, çerçevesi ve yeniden çerçevesidir ki, aslında eleştirel bilinçlilik geliştikçe ensest saldırının öznel unsurlarla ilişkisine dair inşa edilmiş bağlamı genişletmekte, cinsiyet rejiminin eşitsizlikleri, baskıcı ve ayrımcı yapısıyla bağı keşfedilmektedir. Thompson (2019), anlamlandırmanın “kültürel ve yapısal düzeyde sosyopolitik filtrelerden” geçtiğini söyleyerek, aslında anlamlandırma ve kendini toplarlamanın bireysel psikolojik durumlar olmadığını ileri sürmektedir. Himelein ve McElrath da (1996) olumsuz bir yaşantıdan çıkarılan bir anlam olarak, olumlu bir çerçevesi kadınlara değişimlerinde ve gelişimlerinde bir araç olduğunu, bunun ise umutlu ve optimistik bir bakışı sağladığını ortaya koymaktadır. Yaşanan olumsuz durumların saldırı ile bağının keşfedilerek anlamlandırılması, maruz bırakılanların sonraki başa çıkma stratejileri ve mücadele alanının belirlenmesi açısından gereklidir. Böylelikle, dönüşme ve dönüştürmeye giden yolun da taşları örülmektedir. Anlamlandırma, kadınlarda sorumlulukla beraber birçok olumsuz duygulanım durumunu kendilerinden dışarıya aktarılmasını, olumsuzlukların geçici ve yönetilebilir olduğu hissini, sorunun kaynağını bilerek çözüm stratejileri geliştirmeyi beraberinde getirmektedir. Yeniden çerçevesi, kadınlara anlatılarında, saldırının bir oyun ya da beğenilmek ve sevilmek değil, bir cinsel şiddet olduğunu farkına varmak, kendine zarar vermeyi kontrol altına almak, sosyal meselelerle ensest saldırının bağı kurarak sorunun aslında sisteme dair bir sorun olduğunu anlamak, toplumsal dönüşüm için sosyal eylemliliğe yönelik planlar yapmak, bilimsel verileri kendini rahatlatmak için kullanmak, taciz boyutunun hayatın her alanına yansıdığını keşfetmek, failin temel korkusunun saldırının dışarıdan duyulması olduğunu anlamak, saldırının bir hak meselesi olduğunu kavramak ve ülkelerin, özellikle hukuk alanında, failden yana tavrını fark etmek olarak ortaya çıkmaktadır. Anlamlandırmayı sağlayan araçlar kadınlar tarafından failin tavrı, ruh sağlığı desteği süreci, mesleki çalışma alanı, ensest saldırı sonrasında sanat ve bilimle kurulan bağ olarak belirtilmektedir.

Anlatılarda ensest saldırının neden olduğu ve kadınlar tarafından en çok dile getirilen olumsuz etki, ilişkiler ve cinsellik üzerinedir. İlişkilerdeki partnerler, istismarla bağlantılı olarak seçilmekte, ilişkiler değer almamak üzerinden kurulmakta, bağ kurulamamakta, böylece kaybetme korkusu yaşanmakta ve hayır denememektedir. Cinsellik pratiklerine dair ise, en çok dile getirilen unsurlar, cinselliğin sevgi almanın bir yolu olması, bir cezalandırma biçimi olması, cinsel ilişkiden zevk

alamama, ilk cinsel ilişki deneyiminin olumsuz geçmesi, kendini suçlu hissetme ve tetiklenmedir. Newsom ve Myers-Bowman (2017), cinsel istismara maruz bırakılan kadınlarda, yakınlığın sıcaklık ve şefkatle değil, baskı ve tahakkümle ilişkili olarak utanç ve korku ile bağlantılandırılması nedeniyle, duygusal ilişki yaşamayı zorlaştırdığını söylemektedirler. Evlenme konusunda da istismara bağlı olumsuzluklar dile getirilmekte, bu olumsuzluklar erken bir yaşta evlenme zorunluluğu veya hiç evlenmeme, iyi bir eş veya anne olmadığımı düşünme, hatta çocuğunu kendi çocukluğu ile özdeşleştirerek suçlama ve çocuk yetiştirirken ekstra kaygılar yaşama gibi başlıklarla örneklenmektedir. İstismar yaşanmasaydı daha iyi eğitim alabileceklerini düşünen ve hayallerindeki mesleğe sahip olmadığımı söyleyen kadınlar da bulunmaktadır. Kadınlar, girişken olmama, pişmanlık, utangaçlık, suçluluk, alıngan, sinirli, saldırgan, hırçın ve öfkeli olma, güvensizlik ve haksızlık hissetme ve tetiklenme nedeniyle normalde etkilenilmeyecek durumlardan da etkilenme gibi günlük yaşamdaki tavırlarına ilişkin de saptamalarda bulunmaktadır. Etkin özneler olarak eleştirel bilinçlilik ile ortaya çıkan anlatılar, kadınların sonraki süreçlerde aşmak üzere kendilerine koydukları hedeflerin veya uğraşların temel odağı olmaktadır.

Gücün, kaynakların ve travma sonrası gelişmenin farkına varmak, eleştirel bilinçliliğin bir başka boyutu olarak çıkmaktadır. Lee (2009, s.144) seçeneklere, kaynaklara ve fırsatlara erişim için hem kişisel öz-yönetim gücü hem de politik gücün gerekli olduğunu söylemektedir. Kendini toparlama gücü geliştirmede, sosyal ilişkiler, özellikle de saldırı anlatıldıktan sonra sağlanan destek kadınlar açısından çok değerli bulunmaktadır ve ebeveynler, arkadaşlar, anneanne ve dedeler, eşler ve partnerler, kadınlar için güç kaynağı olan sosyal bağlardır. Bilgi ve özellikle feminist bilgi kadınların güçlenmesini desteklerken, ekonomik bağımsızlıklarının olması kadınlar tarafından “hayatlarını kazanmak, bir işe tutunmak, meslek sahibi olmak, kendi ayaklarının üzerinde durmak ve kimseye bağımlı olmamak” olarak tanımlanmaktadır ve bu önemlidir. Panter-Brick, kendini toparlama gücünün bireysel kapasitelerle sınırlandırılmasındansa, toplumsal boyutta, bireylerin iyi bir geleceğe ulaşma fırsatlarının önündeki engelleri kaldırarak (örn. Reed, Fazel, Jones, Panter-Brick ve Stein, 2012), yaşamda anlam inşa etme yeteneklerini kolaylaştıran kaynaklara erişimleri için sağlam yapılar inşa eden “**yapısal kendini toparlama**”yı (structural resilience) bir strateji olarak öne sürmektedir. (Southwick ve ark., 2014). Enseste maruz bırakılanların kendilerini toparlamalarında da, Panter-Brick’in söyledikleri doğrultusunda, barınma, eğitim, sağlık hizmetlerine ulaşma, adalete erişim ve istihdam olanaklarının toplumsal yapılarda varolması, eşit şekilde ulaşılabilir olması, öznel kendini toparlama potansiyelini de destekleyecektir. Kadınlar da toplumsal ve kurumsal destek mekanizmalarından, sosyal hizmet kurumunda kalmış olmak,

hakimenin dava sürecinde maruz bırakıldan yana tavır alması, sivil toplum örgütlerinin destekleri, meslek gereği çalışılan yerdeki kadınlarla ortaklaşmak gibi kendilerine iyi gelenlerin olduğunun da farkındadırlar. Ancak bunların ötesinde çoğu kadın ruh sağlığı desteği almayı, ensest saldırıyı birileriyle paylaşmayı ve kendilerini açtıktan sonra kadınlarla dayanışma ve eylemlilik halini kendini toparlamada kilit bir konumda görmektedirler. Kadınlar, cinsiyet rejiminin tahakküme dayalı etkilerine eleştirel bir bilinçlilikle yaklaşarak, ensest saldırıyı politik bir çerçeveye oturturken, güçlenme onlar için öznel olarak bir değişim ve dönüşümün ötesinde, toplumsal dönüşüm için ellerinde bulundurdukları çok önemli bir araç olmaktadır.

Kadınlar yaşadıkları ensest saldırının, kendilerini daha donanımlı ve güçlü hissetmelerine olanak tanıdığını söylemekte, saldırı sonrası hayata dair korkularının azaldığını, güçlendiklerini, mücadeleci bir kimliğe sahip olmakla beraber başka mücadele alanlarının da yolunun açıldığını, meslek yaşamları ve ilişki kurma biçimlerinin olumlu etkilendiğini, hayata başka türlü bakmaya başladıklarını, başarılı, azimli ve özgüvenli olduklarını ve olumsuzluklardan yıkılmayıp olabilerin peşine düşme becerisi kazandıklarını ifade etmektedirler. Travma sonrası gelişme, kadınlarda bir öz farkındalık sağladığı gibi, keşiflerle her şeyin yeniden tanımlandığı, edinilen donanımla öznelerin her şeyle baş etme gücünü kendilerinde gördüğü, beğenilerinin, tercihlerinin, seçimlerinin yani *“kendine ait alanların”* oluşmaya başladığı, mutluluk ve huzuru kendilerine hak gördükleri, suçluluk, değersizlik ve yetersizlik duygularından arınma sonucunda tüm ilişkilene ve iletişim biçimlerinin temelden değiştiği, ilişkilene maktan korkmamaya başladıkları ama zoraki ilişkileri de sürdürmedikleri, kendilerini odağa aldıkları, dünyada var olduklarını hissettikleri yani *“hayatımda ‘şu da değişmedi’ diyebileceğim bir şey yok sanırım”* dedikleri bir sürece işaret etmektedir. Kadınlar yaşadıklarını *“özgürleşme, değişme, dönüşme”* sözcüklerini kullanarak anlatmaktadırlar ki, güçlenmiş, etkin öznenin kendini toparlama gücü kazanmasında bu çok önemli bir aşama olarak ortaya çıkmaktadır. Akgül-Gök ve Özdemir (2020), bireylerin öznel güçlerini ve çevrelerindeki kaynakları bu dönüşme ve eylemlilik için kullanmalarını umudun devreye girmesiyle ilişkilendirerek, sosyal hizmet uzmanlarının, öznelerin keşif ve bilinçlilik geliştirmeleri için onları yansıtıcı sorularla desteklemelerini önermektedirler.

Çoğunlukla üzüntü ve keder, toplumsal bağlamda, üstesinden gelinmesi gereken tehlikeli duygular olarak inşa edilmektedir. Bu bakışla hareket etmek, kayıplar sonrasında yaşanması gereken yas sürecinin atlanmasına, öznelerin üzüntüye teslim olmalarına veya üzüntü duydukları için kendilerini yargılamalarına neden olmaktadır. Oysa bu araştırmada, **yas tutma**, kendini

toparlamanın önemli bir parçası olarak nitelendirilirken, temel olarak güçsüzleştiren bir unsur veya süreç olarak da görülmemekte, koruyucu ve üzüntüyü tüketen yönüyle ele alınmaktadır. Yastan kaçmak, mücadele edilmesi gereken bir aşamada sistemi kapatmak olduğundan, sistem açıldığında, özne çok yol aldığını düşünürken, aslında aynı yerde üzüntüyü yaşamaya devam ettiğini görememekte ve bu durum baş edilmesi çok daha zorlu bir süreci beraberinde getirmektedir. Oysa yas tutmak, bir süre boyunca zorluklarla, sıkıntılarla ve kayıp yarasıyla başa çıkma cesareti, olumsuzlukları hazmetmek ve onlara dayanma gücü, tehlikeye ve korkuya direnmek demektir. Çatışmak, sonuç alınması olası olan durumlarda dönüşüm için gerekli bir strateji olsa da, ensest saldırıda, belirli bir noktadan sonra saldırıya ilişkin çatışma hali yapıcı olmaktan çok yıkıcı bir hale bürünebilmektedir. Bu nedenle belirli durumlarda kabul maruz bırakılan için süreci kolaylaştıracağı gibi başa çıkma stratejilerini de geleceğe yönelik kendisine yol açacak şekilde kullanma olanağı sağlamaktadır.

Araştırmada ensest saldırının yasını tutmaya ilişkin anlatıların odağında çatışmadan kabule geçmek, o zamanın çocuğu ile barışmak ve ensest saldırı ve onunla bağlantılı unsurlara takılıp kalmamak bulunmaktadır. Himelein ve McElrath'ın (1996) araştırmasında, kendini açma ve tartışma, cinsel istismarın etkisini azaltma, olumlu bir çerçevelendirme ve istismara takılı kalmayı reddetmek, kadınların kendilerini toplama güçlerinin olumlu bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Thompson (2019), çatışmayı yönetmenin aslında bir anlamlandırma süreci olduğunu ileri sürerken, çatışma iyi yönetilmediğinde bunun bir olumsuzluk kaynağına dönüşeceğini belirterek, kendini toplama ile bağını buradan kurmaktadır. Araştırmada, yas tutmada, eleştirel bilincin oluşması, ensest saldırının yok sayılmayacak olduğunun ancak etkilerini değiştirme gücünün de etkin öznedeki bulunduğu kabulü önemli bir aşama olarak ortaya çıkmaktadır. Anlatılar bu kabulde bir önemli bulgu olarak, travmanın olumlu veya olumsuz bir şekilde dönüşerek, giderek varlığını daha az hissettirecek şekilde öznelerin yaşamında hep kaldığının, kendini toplama gücünün de yaşamboyu devam eden gelgitli bir süreç olduğunun bilincinde olmaya da işaret etmektedir. Her zaman feminist politika içerisinde eylemlilik halinde olmak öznelerin kendilerine bakışında belirleyici olmayabilmektedir; yani bir anlamda özneler de özel ve kamusal olanın bağlantısını kendilerinde kurmakta zorluk yaşamaktadırlar. Kadınlar, ensest saldırının yaşandığı yaşta kalmak, sonrasında suçluluk ve utanç ile geçmesi gibi çocuklukta kayıplarının farkında olmakta ve o zamanın zevk alan ve saldırıya ses çıkaramamış olan çocuğunu şu an buldukları yerden çok daha iyi anlamaktadırlar. Bu anlama eylemini ise "*bütün dünyaya ve topluma meydan okumak*" olarak tanımlamakla beraber aslında bunun, kız çocuğunun suçunu esas

sahibine teslim etmeyi de içinde barındırdığını düşünmektedirler. “*Neden böyle oldu? Neden bana oldu? Ben ne yaptım? Ben ne ettim?*” sorgulamasına girmeden, bugüne odaklanarak, kötü, kusurlu, eksik ve karanlık tarafları görmek kendini toparlama açısından önemli olmaktadır. Ancak, iyi gelen ve güçlendiren dayanaklar kurarak karanlık ile aydınlık arasında bir denge kurmak, hayata yalnızca travma üzerinden bakmayıp dışarıdan da bakarak iki dünya arasında bağ kurmak kadınların kullandıkları stratejilerdendir. Ayrıca, geçmişin değerlendirilmesini yaparken yalnız kalmamak ve çocuğun artık büyüüp farklı güç ve donanımlar kazandığının farkında olmak, yani çocuğu o zamanki haliyle bugüne getirmemek istismarın yıkıcı döngüsünden çıkmada önemli görülmektedir. Ayrıca telkin yolu ile “*Onun izleri burada ama o orada kaldı. Her şeyi orayla bağlantılandırmaya, her yükü oraya dayandırmaya da gerek yok.*” bakışı, kendini toparlama gücünde, geçmişe hapsolmeden, yaşamdaki tek belirleyiciyi enstest saldırı yapmadan yol almayı beraberinde getirmektedir. Özneler, takılıp kalmanın enstest saldırının yaşamlarına müdahalesine izin vermek ve böyle bir saldırıya maruz bırakılmış olandan toplumun beklentilerini doğrulamak olacağını, buna izin vermenin de kendilerini daha kötü hissettireceğini ifade etmektedirler. Ruh sağlığı desteği ve ilgi alanları yaratmak kadınlara çıkış için kapılar aralamaktadır. Kadınların gücü geçmişteki bir gerçekliği değiştirmek konusunda yetersiz kalabilmekte ise de, o gerçekliğe bakışları değişmektedir. Özneler, kendi kendine yardım gruplarında kendilerini daha iyi hissetmeye başladıklarında, istismarın artık o kadar da önemli bir konu olmadığı bir yere doğru gitmektedirler (Whittier, 2009, s.169).

Kadınların **yüzleşme ve hesaplaşmaya** dair anlatıları adalet, hukuk ve cezalandırma odağında ve “*suçu sahibine vermek*” bağlamında dile getirilmektedir. Özkazanç’a (2019, ss.246-247) göre ceza sistemi aslında bir anlamda suçun kişiselleştirilmesiyle suç ve tahakkümcü, baskıcı, otoriter düzenin ilişkisinin görünürlüğüne silikleştirerek kendisi bir tahakküm pratiği olmaya başlamaktadır. Bu nedenle de Özkazanç “ceza politikasının hem caydırıcılık hem de adaleti sağlama konusunda oldukça sınırlı bir araç olduğunu ve bazen de ters etki yarattığını” vurgulamaktadır. Özkazanç’ın sözünü ettiği ters etki, bu çalışmada farklı bir açıdan, adalet arayışında ataerkinin kurum, politika ve hizmetlerinin öznelerin kendilerini toparlamalarına destek olmak konusunda yetersiz kalması ve ikincil travmatizasyonlara da neden olabilmesiyle görülmektedir. Kadınlar enstest saldırıya yönelik çıkış yolunu, saldırıyı üreten toplumdan beklemektedirler. Sosyal eylemlilikte çok fazla dile getirilen “erkek adalet değil gerçek adalet” çağrısı, bu mücadele etme sürecinde yaşananların ürettiği bir çağrıdır. Cezasızlık veya adaletin işlemiyor olması, Türkiye’de Palu Ailesi örneğinde olduğu gibi aile içindeki fiziksel ve cinsel

şiddet ile ihmal ve istismar durumlarının suç konularını işleyen “Müge Anlı ile Tatlı Sert” gibi televizyon programlarına taşınmasını beraberinde getirmektedir. Bu noktada adaletin eksik bıraktığı alanı, televizyon programcıları, toplumu da telefon veya seyirci olarak sürece katarak ortak etmek yöntemiyle doldurmaya çalışmaktadır. Kamusal adalete erişememek ve bu bilginin sosyal medya üzerinden kadınlar ve çevrelerindeki tarafından içselleştirilmesi, kadınlarda bazen öğrenilmiş çaresizliğe neden olmakta, bazen ise kadınların öznel adalet arayışlarına girmelerini beraberinde getirmektedir. Yasal yollara başvurunun önündeki engeller kadınlar tarafından sürecin travmatik olması, inanılmama düşüncesi, etiketlenmek istememek, ekonomik gücün olmaması, koruyan bir yasanın olmaması, afişe olmak istememek, suçlanacağını düşünmek, kazandıklarını da kaybetmekten korkmak ve ailedekilerin üzülmeleri olarak belirtilmektedir. Kadınlar, istismar dile getirildiğinde çevredekiler ve sistem tarafından dikkate alınmasının, “çocuğun beyanının esas alınması”nın ve saldırının cezasız kalmamasının, hesaplaşma ve yüzleşme açısından önemine dikkat çekmektedirler. Hukuki bir yola başvurmak, babanın fail olduğu durumlarda, çocuk koruma altına alındığında ve gebe kaldığında, yani aslında zorunlu hallerde öznelerin önünü açarken, bu yasal mekanizma da aslında kadınları korumamaktadır. Dava kazanmış olma, kadınların kendi deyimiyle bir zafer kazanmış olmaya işaret etmektedir ve bu zafer yalnızca faile değil, hesaplaşmada çok özel bir yere konulan yıkıcı ve güçsüz tanıklara karşı da kazanılmaktadır. Tanıkların ne yapacağını bilmediği için destekleyici tavır sergileyememiş olmasının özneler tarafından farkına varılması, hesaplaşma sürecini olumlu etkileyen unsurlardandır. Yüzleşme ve hesaplaşmada, ruh sağlığı desteği, sosyal bağların sunduğu destek ve saldırıyı anlatmak (ifşa da buna bir örnektir) önemli araçlardır. Kadınlar, genel olarak, aileden gelen saldırıyı, toplumsal bir göz önünde anlatmaya, yani kamusalıştırmaya ve özellikle de aile, hatta aile içerisinde de anne önünde hesaplaşmaya gerek duymaktadırlar. Ensest saldırıya tanıklık eden anneleri kadınlar, ilerleyen yaşlarında anlayabildikleri gibi ilişkilerini tamamen koparabilmektedirler de. Aile önünde hesaplaşmanın tercih edilmediği durumlarda ise, zarar gören kadının, ailedeki diğerlerinin zarar görmesini engelleme çabası belirleyici olmaktadır.

Yasal süreç de aslında yolun ilerleyen zamanlarında kadınların “cesaret edebildiği” bir hesaplaşma biçimidir ve aslında bu süreç de tetiklenme, çevreden olumsuz tepki görme, ataerkil yasa ve kurumlarla mücadele etme anlamında özneleri örseleyici etkilere neden olabilmektedir. Özellikle inandırıcılığı kanıtlamak zorunda bırakılmak ve bunun için de delil toplamak, özneler açısından zorlu olmakta, ceza indirimleri (iyi hal indirimleri), zaman aşımı, bürokratik süreçlerin davayı adeta zaman aşımına taşıyan uzun süreçleri, ülke siyasetinin dava süreçlerine etkisi, ensest saldırı

nedeniyle “babanın 18 yaşından büyük çocuğunun vekalet hakkından altı yıl men edilmesi” şeklindeki sorgulanması gereken kararlar ve kamu kurumlarında çalışan tanıkların bildirimde bulunmamasının devlete karşı işlenmiş suç olarak kabul edilmesi gibi özneleri örseleyici etmenler olmaktadır. Davanın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne taşınarak sınırötesi adalet bekleme arayışı da kadınlar tarafından “*al parayı, sus*” sözleriyle yorumlanmaktadır. Kadınlar dava süreçlerinin uzun sürmesine ilişkin olarak, dava sonuçlanana kadar zaten toplum içerisindeki yüzleşmelerini yaptıklarını söyleyerek dava sonucunun da kendileri öznel olarak bir aşamaya geldiklerinde, kendileri için artık çok da bir anlam ifade etmediğinde alındığına vurgu yapmaktadırlar. Zaman aşımına ilişkin ise “...*zaman yaraları sarıyor ama yani ne derece sarıyor? Zaman geçince iyileşiyor mu?*” diye sormaktadırlar. Failin yaşamını kaybetmesi de, bir hesaplaşma olarak değil, hesaplaşma ve yüzleşmenin yarıda kalması olarak bir kadının anlatısına yansımaktadır.

İfşa, failin olumsuz şeyler yaşamasını görmek, fail olarak baba öldükten sonra onun maaşını almak ve var olan mekanizmaların yetersiz kalması nedeniyle dinsel veya başka inançlar üzerinden destek arayışına girilmesi, yüzleşme ve hesaplaşmanın diğer önemli araçları olarak kadınlar tarafından ifade edilmekle birlikte, hepsi ayrı bir şekilde kadınlar açısından “hakkın yerini bulması” duygusunu, yani adaleti sağlama amacı gütmektedir. İfşada ensest saldırı kamusallaştırılarak, hedef öznenin kendisi ve bir sonraki aşamada fail olmanın ötesine taşınmaktadır. İfşa öznenin deneyimini kendisinin kılarak bir anlamda mahremiyeti politiklestirmesidir ancak bu noktada da, sistem, mahremi aşırı derecede popülarize edilmesi, pornografik unsurlara odaklanması ya da okları yeniden maruz bırakılana döndürmesi ile bu politikleşme sürecine zarar verebilmektedir. Bu nedenle ki, ifşa sürecinde, donanımlı bir yola çıkış, cinsiyet rejiminin duyma yetisini elinden aldığı öznelerin, maruz bırakılanın “kral çıplak!” bağırışını işitmekle beraber duymalarını da sağlamaktadır. İfşa kurumsal pratikleri harekete geçirmekte ve kendini toparlama gücü stratejilerini olumlu anlamda tetiklemektedir.

Dijital platformların hayatın merkezine oturmasıyla birlikte, sosyal medya, ensest saldırı haberlerinin elden ele dolaştığı, kadınların maruz bırakıldıkları istismarı ifşa ettikleri, bazen destek gördükleri ve dayanışma yollarını açtıkları ancak bazen de örselendikleri mecralar olarak önem kazanmaktadır. Yasal süreçlere ilişkin bilgi, genel olarak, kadının isteğinden bağımsız olarak medyada, özel hayatın gizliliğine dikkat edilmeden, çocuğu odağına almayan ve hakları gözetmeyen bir dil ve içerikle yer almaktadır. Çocuğun yaşadığı yere ilişkin bilgi verilmesi,

fotoğraf paylaşılması, yönlendirici ve bilgilendirici olmaktansa duygu odaklı ve dikkat çekici unsurları öne çıkaran haberler yapılması bu duruma örnek olarak verilebilir.

Anlatılarda yüzleşme ve hesaplaşma sürecinde yalnızca iki fail (ikisi de enişte), maruz bırakılardan özür dilemekte, ancak bu durum, iki kadın açısından da çok bir şey ifade etmemektedir. Pişman olmak yaşanan acıları değiştirmemektedir. Meseleyi affetmek ve özür dilemenin dışında tanımlayan, büyük resmi görüp, durumu hazmedip yaşadktan sonra faili kötü görmenin kendisinde iyi bir his yaratmayacağını belirten kadın da vardır. Boyaz da (2019), araştırma bulgularını destekleyecek şekilde, alan deneyiminden biriktirdiği bilgiyle, maruz bırakılanlara önerilerde bulunurken “İyileşmenizi, failerin özür dilemesine bağlamayın. Fail, doğrudan cinsel istismar faili ya da sizi itibarsızlaştırmaya çalışan bir arkadaşı, akraba da olabilir. Sizden özür dilemelerini beklemeyin.” demektedir.

Kadınlar, yalnızca fail ve tanıklarla değil, kendileri ile de yüzleşme ve hesaplaşma yaşamaktadırlar. Bu yüzleşmenin sınırlarının içerisinde “neden söylemedim?”, “neden durdurdum?” gibi özneler açısından olumsuz nitelendirilebilecek örnekler vardır. Ayrıca kadınlar faile yönelik olumsuz duygularla hesaplaşmak istemekten ötürü de kendilerini sorgulamakta veya bundan rahatsız olabilmektedirler. Bu durum özellikle de dava sürecinde duygulanım durumunda dalgalanmalar ve tetiklenmeler ile kendini gösterebilmektedir. Bu nedenle faile zarar vermemek adına “ne yaparsam kendi üzerimde yapayım” hissini taşıyabilmektedirler. Bazı kadınlar da maruz bırakıldıkları saldırıya “*bu olmayan bana ne kazandırdı*” diye bakmaktadırlar. Bir kadının anlatısında ise, doğrudan, can acıtıcı şeyden kaçmadan onunla yüzleşmek, kendini toparlamanın tek çaresi olarak ifade bulmaktadır. Ensest saldırının soyutlanması, yüzleşmenin öznel bir mesele olmasından çıkıp topluma dair bir boyut kazanmasını beraberinde getirmektedir. Buna örnek olarak kadınlar, cezasızlığın kendi üzerlerindeki öznel etkilerinden, faili cesaretlendiren bir unsur olması, diğer olumsuz olaylar açısından da örnek oluşturması bağlamında sisteme dair bir bağ ve eleştiri geliştirmektedirler. Bunun bir adım ötesinde, ataerkil düzene ve düzenin ikiyüzlülüğüne yönelik bir eleştiri ile, birisini küçük bir çocukken korumayan sistemin derdinin namus da olamayacağını ileri sürmektedirler. Bu soyutlama diğer bir yandan da, etkin öznelerin bilincinde “ben bunu yaşadım, başkaları yaşamayın diye ne yapabilirim?” vurgusu ile topluma, eşitsiz, ayrımcı ve baskıcı yapıları dönüştürücü etki sağlama erimiyle ortaya çıkmaktadır. Bir adım daha ileri giderek, bunu kolektif bir eylemlilik halinde hayata geçirmeyi de bir strateji önerisi olarak ortaya koymaktadırlar.

4.3. KISIR DÖNGÜDEN ÜRETKEN DÖNGÜYE: ENSEST SALDIRIDA BİRBİRİNİ DOĞURAN KENDİNİ TOPARLAMA GÜCÜ VE GÜÇLENME

Araştırmamın analizinde, “Kısır döngüden üretken döngüye: Ensest saldırıda birbirini doğuran kendini toparlama gücü ve güçlenme” oluşturduğum üçüncü ve son ana tema idi. Bu ana temanın karşılık geldiği üç araştırma sorusu ise, “Kadınların çocukluğunda maruz bırakıldığı ensest saldırıyı yaşadıkları süreçte ve sonrasında kendilerini toparlama gücü stratejileri neler olmuştur?”, “Ensest saldırı sonrası kendilerini toparlamak onlarda nasıl bir değişim ve dönüşüm yaratmıştır?” ve “Ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında ilişkin politika ve hizmetlerin eksikleri nelerdir? Ne gibi politika ve hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır?” olmuştur. Üçüncü ana temayı, “Sistemi ve evi aşmak: Kabuğu kırarak yeniden yaşam bulmak” ve “Yaşamla yeniden bağ kurma, yaşama sevincini yakalama ve umuda sarılma” diye adlandırdığım iki alt tema olacak şekilde yapılandırdım. Alt tema kırılımları doğrultusunda ise, toplam 12 kategori analize dahil olmuş oldu.

Araştırmamda ensest saldırıyı kendini toparlama gücü bağlamında değerlendirirken, kendini toparlama gücünün değiştiren, dönüştüren, üreten ve üretken yanını göz ardı etmemeyi önemli buluyorum. Bu nedenle, belirli stratejiler kullanarak, farklı donanımlardan ve kaynaklardan yararlanarak yeni ilişkilenecekler ve yeni bir kimlik inşa eden öznelerin kendilerini güçsüzleştiren sistemi aşarak, etkin özneler olarak kurdukları yeni dünyayı görünür kılmak bu ana temayı oluştururken temel çıkış noktamdı. Eleştirel bilinçliliği yakalamış olan özneler, bu bilinçli olma halini eylemlerine ve dönüştürücü güçlerine eklemeyerek, kendilerini baskı altında tutan tahakküm düzeninden özgürleşiyorlar, yeni bağlarla yaşama tutunmaya başlıyorlardı. Bağ kurma sürecinde, kendi dönüşümlerinin yanısıra, çevrelerini ve sistemi dönüştürmeye yönelik de bir eylemlilik içerisindediler. Özneler güçsüz hissetme, başkaları tarafından suçlanma, kendini suçlu ve değersiz hissetme, susturulma, güçsüzleştirilme ve kendini toparlayamama kısır döngüsünü yıkarak, saldırıyı açığa çıkarma, suçu sahibine teslim etme, kendilik değerini kazanma, sistemi etki ederek onu dönüştürme, güçlenme ve kendini toparlama gücünü elde etme üretken döngüsüne ulaşıyorlardı. Güçlenme ve kendini toparlama gücü birbirinden köklenerek yeniden birbirini üretiyordu. Dolayısı ile bu ana tema ve alt kırılımları, öznelerle birlikte anlatıların da özgürleştiği, güçlendiği, kendini toparlama gücünü yansıttığı, öznelerin dönüşmekle kalmayıp dönüştürdüğü ve Pandora'nın kutusundaki umudu günyüzüne çıkardığı bir sürecin somutlaştığı bir bölüm oldu.

nedenle birbiriyle bağlantılı anlatı bütünlerini “Kutsalların yıkımı ve aileci ideolojiye itiraz”, “Yaranın kamusallaşması: ‘Kral çıplak!’ diyebilmek”, “Sistemin dayattığı tehditkar ve tehlikeli duygulardan kurtulma” ve “Sisteme kafa tutarak dönüştürücü bir değişim sağlamak” olarak kategorize ettim. Zamana dayalı ve gelişimsel bir süreci de odağına alacak şekilde adlandırdığım alt temalar içerisinde bu alt tema, sistemin eleştirisi ile birlikte, ondan özgürleşmeyi de ifade ediyordu. Direnişin özel alandan kamusal alana taşması ve dönüştürme eylemini sisteme yöneltmesi bağlamında öznelerde yeni bir süreci başlatıyordu.

4.3.1.1. Kutsalların yıkımı ve aileci ideolojiye itiraz *“Sonrasında kendim sadece dedim ki, ben bu değerleri artık sahiplenmiyorum. Ve bu değerlere ait kalıntı gördüğümde, kendimde bu değerlere ait kalıntı gördüğüm zaman bile bununla savaşıcağım.”*

Ensest saldırı, başta aile olmak üzere içinde birçok kutsalı barındıran bir şiddet biçimi idi. Sistemin kendi devamı için ürettiği, öznelerden de yeniden üretmesini beklediği norm ve kutsallar, ensest saldırının ortaya çıkmasına neden olan ortamı hazırlarlarken, diğer yandan mücadele alanlarını daraltıp, mücadele bilincini sınırlandırarak, öznelerin güçsüzleşmesini beraberinde getiriyor ve saldırının sürekliliğine de zemin oluşturmuş oluyordu. Bu nedenle, aslında toplumsal yaşamda koruyucu ve kollayıcı paketiyle sunulan ancak kadınlar açısından birer tuzak olan bu kutsalların farkına varmadan, baskı ve ezilmeye karşı durabilmek mümkün olmuyordu. Ensest saldırıda kutsallarla mücadele, öznelerin, öznelerin yaşamlarının biricikliğinin ve değerinin kabulü ve bu yönde amaçlanan özgürleşmeye yönelik bir direnişle kurgulanabiliyordu.

Bu bölümde, araştırmamda doğrudan bir soru ile sormadığım, ancak kadınların ensest saldırı anlatılarında değindikleri kutsallar ile kadınların bunlara dair sorgulamalarını ele almaya çalıştım. Kadınlar, din, bekaret, aile, evlilik, annelik, namus gibi kutsallar içerisinde, ensest saldırının kendisinden yola çıkarak daha çok aileye dair sorgulamalarını dile getirmiş oldular. Kutsallar, ilk zamanlarda ensest saldırıyla mücadelede kadınların ayağında bir pranga iken, bunun farkına varıp anlamlandırmaları ile birlikte, kutsalların, kadınların sistemi ve evi aşmalarındaki özgürleştirici etkisi anlatılarda ortaya çıkıyordu.

Ensest saldırıya maruz bırakılmış olmak kadınların aile ve bununla bağlantılı olarak evliliği sorgulamalarını beraberinde getiriyordu. Kadınlar aile kurmak ve evlenmek konusunda bir “heveslerinin” olmadığına değiniyorlardı. Senem “*aile kurmaya dair bir hevesi, çocuk yapmaya dair bir isteği*” olmadığını söylerken, bunun maruz bırakıldığı saldırıyla doğrudan bir ilgisi olup olmadığından emin değildi. Bahar “*Aileye saygım bitti. Aile yaşamına...*” diye kendisindeki değişimi ifade ederken, Yasemin artık yapı olarak evlilik kurumunun doğal olmadığına inandığını dile getiriyordu. Gökkuşuğu’nun aileyi sorgulaması aile yapılarının anlatıldığı bir derste gerçekleşiyordu ve Gökkuşuğu bu sorgulamayı “*Ben o kadar çok şey yaşamışım ki aile içerisinde, bunlar ne kadar anlamsız. Yani ben bunlar yüzünden çok acı çekmişim.*” sözleriyle ortaya koyuyordu.

Meliha, aileyi imza atılan bir kurum ve “*tamamen kadını köleleştiren bir kurum*” olarak tanımlıyor artık tek eşliliğe de inanmadığını aktarıyordu. Aysun için ensest saldırı sonrasında “*aile kavramı ve aile değeri*” değişmişti ve her aile, aynı önemi ve değeri taşıyordu. Deniz2 ise, “*zaten çocukluğumdan beri hiçbir şekilde böyle evliliği kutsayan, herkesin evlenmesi gerektiğini düşünen bir insan olmadım.*” diyor ve zamanla ailenin de kendisi için kutsiyetinin azaldığını, olumlu olmayan algısının daha da olumsuz bir yere çekildiğini ifade ediyordu.

Ensest saldırının kutsal aile içerisinde gerçekleşiyor olması kadınlar ve çevreleri için travmanın yükünü artıran bir şeydi. Failden kaynaklı olarak diğer ilişkilerin, özellikle de yakın ilişkilerin kopma noktasına gelmesi, kişilerin kendilerini gözden geçirmeleri konularında etkili oluyordu. Senem, bu noktada aile olarak zorlandıklarını ancak sonrasında “*yapıcı kararlar*”ın alındığını, ailenin “*biz neler yaptık ve neler yaşıyoruz*” eleştirisini yapmasını sağladığını belirtiyordu. Bu noktada arada kan bağı olduğu için, failin dışındaki kişilerle bağların koparılmasının doğru olmadığını kabul ederek, “*önemli olan bu olay karşısında nasıl bir duruş sergilediği, nasıl bir kan bağı olduğu değil.*” sözleriyle aile içerisinde ilişkilere dair vardıkları duruşu açıklıyordu. Senem’in anlatısında kan bağına belirleyici olmasına bir karşı çıkış anlaşılıyordu.

Mahmure’nin tüm bu yaşantılardan sonra geldiği noktada, aile tanımı değişmişti: “*Aile bu benim için, hani işte kan bağı olan kişiler değil, beni duygusal olarak anlayan, dinleyen ve beni gören kişilere ben ailem diyorum.*” Hüsniye de, Mahmure ve Senem’in anlatısını tamamlayan bir bakışa sahipti. Meselenin aile içinden olması değil, güven duygusu ile ilgili olduğunu ve zaten dışarıda kurduğun ilişkilerde de güven duygusunu temel aldığını ifade ediyordu. “*Güven duygusu senin*

içinde. Yani güvenmediğin bir insanın peşinden gitmezsin.” diyerek güven bağına kan bağına önüne geçiyordu.

Ailenin kutsallığı çocukluktan itibaren, yine aile içerisinde ve toplumsal yaşamda öğrenilen bir şeydi ve aslında istismarı besliyordu. Mahmure, bu bilginin ortaya çıkması halinde o ailenin yıkılacağını söylüyor ve kendisinin de çocukken bu sistemin bir parçası olarak bunu bilerek öyle davrandığını düşünüyordu. *“Yani bu ortaya çıkarsa benim ailem dağılır. Çocuk da ailesinin dağılmasını istemez herhalde yani.”* diyen Mahmure, önceleri ailenin, kendisi için, ona öğretildiği gibi kutsal bir şey olduğunu ve bu bilginin onun saldırıyı anlatmasını engellediğini vurguluyordu. Ortada kendisine yapılan bir kötülük varken bunu paylaşabilmesi gerektiğini dile getiriyordu.

Meliha, anlatısında kutsal aileyi değil, istismarın gerçekleştiği kutsallaştırılan aileyi anlatıyordu. Korkunun olduğu, şiddetin ve ihmalin yaşandığı, destekleyici ve güçlendirici bağların olmadığı, istismarın engellenmesi bir yana dursun körüklendiği ve rollerin karıştığı aileye dair Meliha'nın söyledikleri şöyle idi:

“İnı öyle bir ev. Şiddet çok fazla, babadan çok korkuyoruz. Yani, zaten bir durduran şeylerden biri de o korkuydu. Hani susturan şeylerden birisi. Ondan sonra, annem yok. Yani destekleyen bir anne yok işte. Açıkladığım, söylediğim halde görmezden gelen bir anne var. Hatta babamın odasına beni gönderen bir anne var. Yani zorla onun odasına gönderen bir anne var ama ben annemin bilmediğini falan sanıyorum. Öyle düşünüyorum. Aile böyle bir aile. Yani kardeşler arasında da işte sürekli kavga ediyoruz. Kardeş gibi değiliz. Zaten şu an da şey değiliz yani. Hani o evde büyüyorsun, bir ara o evde büyümenin getirdiği bir şey var ama, bir aile bağı, aile hissi. Bir kardeşlik şeyi falan hissetmiyorum yani maalesef. Kız kardeşimle biraz belki ama. Yani bir aile gibi, ev gibi değil. Evde roller şey işte, ben annelik yapıyorum. Anneme, evdekilere annelik yapıyorum. Hatta annem beni rakip gibi görüyor. Hani bir işte kuma lafını onun için söylüyorum. Annem beni bir rakip gibi görüyor evde hatta. Yani rollerin karıştığı, şiddetin bol olduğu, hani ihmalin... İki şeyi anlatıyor işte. Ya şunu övünerek anlatıyorlar. Pazardan gelmişim işte. İki buçuk yaşındaydın. ‘O kadar güzel doğramışsın ki...’ falan. Ben de övünüyordum bunu önceden anlatırken. Sonra ancak kırkıktan sonra, anne, kırkıktan değil, anne olduktan sonra. Ya iki buçuk yaşındayım. Evde tek başınayım ve elimde bıçak var. Yani böyle bir ev. Büyük bir ihtimalle bırakılıp gidildik. Mesela şeyi hiç hatırlamıyorum işte. Yani sekiz yaşından önce yedi-sekiz yaşından öncesi yok. Hiç yok. Büyük bir ihtimalle orada da başka şeyler var. Yani. Diye düşünüyorum.” (Meliha)

Meliha sonradan maruz bırakıldığı ensest saldırıyı düşündüğünde, önceleri aile olduklarını sansa da, sonradan bir aile olmadıklarını fark ettiğini, tüm yüzleşmeleri yapmamış olmakla birlikte babasına sadece bir nefret ve öfke duyduğunu anlatıyordu. Meliha ifşa sürecinde özellikle “baba” vurgusuyla çıktığını ve bunu “kışkırtmak” için yaptığını, bundan insanların çok rahatsız olduklarını söyleyerek, cinsiyet rejiminin aile içerisindeki erkeği kutsayan tavrına karşı çıkışını anlatmış oluyordu. *“Benim babam böyle. Hakikaten de ben babayı böyle biliyorum. Yani benim için baba bu.”* diyerek de sistemin öğretilerini kendi deneyimiyle yok saydığını gösteriyordu.

Aileyle yaşanan olumsuz durumlara ilişkin bilinçlilik geliştirilmesi, öznelerin kendilerinde değişimlere ve aileye karşı çıkmaya başlamalarına da alan açıyordu. İlk başlarda “*ben aileme nasıl karşı çıkarım? Yok ya onlar bana yanlış yapmaz.*” diye düşünen Pınar, mal-mülk meseleleri ve bakım işleri ile bağlantılı olarak kendisini yok etmekte ve muhtaç hale getirmekte olduklarını keşfettiğinde, eski naif, onaylayan, fedakar ve yönetilen algısından çıkıp ilk kez çatışmaya girdiğinden söz ediyordu. “*Eskisi gibi o bağlarım yok*” diye bulunduğu durumu anlatan Pınar, “*Benim de haklarım var. Ben varım. Siz benim hakkımı yiyemezsiniz. Siz beni yok sayamazsınız.*” diyerek aileye sınır koyduğunu da anlatıyordu. Pınar kendi ailesini dışarıdaki ailelerle karşılaştırarak “*Niye biz böyle yaşamadık? Niye böyle olmadı?*” sorusuyla o ailelere özendiğinden de söz ediyordu.

Kadınlar, kutsalları yıkışlarını, kendi yaşamlarında kutsalların bekçisi olan kişilere de “ders verici” nitelikte ifade ediyorlardı. Gökkuşuğu, erkek arkadaşıyla aynı evde yaşadığını bir buluşmalarında öğrendi babasının namus üzerinden kendisini eleştirmesi karşısında, “*Babacığım şimdi sen benim namusumu koruyacaksan dokuz yaşımdayken koruyacaktın. Şu an benim senin korumana ihtiyacım yok. Sağ ol.*” sözleriyle ona karşılık veriyordu. Bundan sonra da babasının bu anlamda önünü tamamen kesiyor, görüşmelerini de sınırlandırıyordu.

Deniz1, ergenliğinde “*gelinlik hayalleri, evlilik düşleri, prens beklemeler, ya da ondan önce işte bekaletimi vereceğim, saten çarşaf olacak*” durumlarını hiç yaşamadığını, hiç istemediğini ve bunlara hiç özenmediğini söylüyordu. Eski eşiyle plansız-programsız ve gelinliksiz evlendiğini de anlatıyordu. Yaşamında “*hiçbir şeyi kutsamamayı*” ve “*kutsal şeylerin çok tehlikeli olduğunu*” öğrendiğini belirten Deniz1, aile, Allah ve benzeri gibi sorgulanmayan ve “*kendinden menkul büyüklüğü olan*” hiçbir şeye inanmadığını da aktarıyordu. Deniz1 kendisine annelik gibi kutsallar da yaratmamıştı. Meliha da Deniz1 gibi “*hiçbir kutsalının olmaması*” gerektiğini düşünüyordu. “*Ensest mevzusunda o kadar çok kutsal var ki.*” diyen Meliha, bu kutsallar nedeniyle ensestin konuşulmadığını, tabu olduğunu belirtiyordu. Enseste karşı durabilmek için belirli bir bilinçlilik halinin gerektiğini ve ensest saldırıya maruz bırakılanların bu bilinçlilik haline zorunlu olarak ulaştığını söylüyordu. Kendisinin “*kutsal anneyi eliyle ittiği*” gerekçesiyle arkadaşları tarafından da yıllarca suçlandığını, arkadaşlarının bunu tartışmalarında kendisine karşı kullandıklarını anlatan Meliha, bazı durumlarda bu tepkilerin o kişinin de “*annesiyile derdi olmasından*” veya “*annesiyile ilişkisinin iyi olmasından*” ya da “*kocasına şüpheyle bakmak istememesinden*” kaynaklandığını ileri sürüyordu. Meliha, feminizm ile kadınların da kutsallaştırılabildiğini ve o noktada çocuğu

gözden kaçırdığımızı söylüyordu. Annenin ensest saldırıdaki kritik önemine değiniyor, başka ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınlarla iletişimlerini örnek göstererek annenin bir “kırılma” noktası olduğunu ifade ediyordu:

“Çünkü annem de kadındı ve annem mağdur etti beni. Şimdi annemi savunmaya başlarsak o zaman orada ben mağdur olacağım yani. ... Çokça şeydir anne. En şey noktadır. Bence mağdurlar için de çok önemli. Çünkü ben röportajdan sonra mağdurlar işte bana yazınca şeye giriştim. Anlatın, terapi alın, bla bla, hani benim gibi siz de, şey hani iyileşmek istiyorsanız, iyi olduğunu düşünüyorsanız siz de diye böyle bir kurtarıcı şeyine girdiğimde hep şeyle karşılaştım. ‘Anne!’. ‘Annem üzülmesin.’ İşte dayı yapmış mesela. Dayı da çok fazla. Dayı yapmış, anne üzülmesin. Aman anne, aman aile. Anne çok şey, ciddi bir kırılma şeyi. Hepimiz için yani çünkü şey bir bağ. Gerçekten zor bir bağ. İııı, böyle diyorum bakar mısınız, zor bir bağ.” (Meliha)

Kutsallara ilişkin sorgulanan bir diğer kavram ise bekaret idi. Gökkuşacağı, zaman içerisinde, göğüsleri çıkınca eve sokulmaya başlanmasının ve belirli bir saatten önce eve gitmesinin beklenmesinin “bekaret” ile ilişkilendirildiğini keşfediyordu. Kendisinin, çocukluğundan bu yana kendisine işlenmiş olan bekaretin önemine hiçbir anlam atfetmediğini, ilk birlikteliğinden sonra kan gelmemiş olmasını hiç sorgulamadığını, bu “değerleri” saçma bulduğunu ve umursamadığını ifade ediyordu: “*Sonrasında kendim sadece dedim ki ben bu değerleri artık sahiplenmiyorum. Ve bu değerlere ait kalıntı gördüğümde, kendimde bu değerlere ait kalıntı gördüğüm zaman bile bununla savaşaacağım. Var çünkü içimde biliyorum. O kadar işlediniz ki içime onu. Ben de bunun kalıntısını gördüğümde savaşaacağım.*”

Elif ve Meliha, dinin kutsallaştırılmasına ilişkin sorgulamalarını görüşmemizde paylaşıyorlardı. Elif, imam torunu olduğu için “*elalem ne der*” parmağının sürekli olarak kendisine sallandığından söz ediyor, bu konudaki isyanını “*Ya ben imam torunuysam, sen imam kızıydın. Yani. Sen imamın damadıydın. Nasıl hani hiç kendinize bak.. bir tek ben mi bana mı söküyor bu din şey işleri imam, hani muhabbetleri. Size hani, tek benim yani tek torunlar mı hani davranması gerekiyor dedelerine layık. Ananızla babanıza siz layık olsanız. İşte öyle bastırıldık, bastırıldık bir şekilde hani orada.*” sözleriyle dile getiriyordu. Elif anlatısında, kutsalların bir baskı unsuru olarak sunulmasına ve güçlüden yana bir ikiyüzlülüğün varlığına da dikkat çekiyordu. Meliha dinin kutsallaştırılmasının istismarı görünmez yapmasına örnek olarak tarikatları ve Katolik Kilisesi’ndeki istismarları konu alan bir belgeseli örnek olarak veriyordu. “*Erkekler konuşacak. Tarikat mağdurları konuşacak. Oralar çok şey. Bakalım oralara ne zaman geleceğiz.*” diyerek de dinin eril şiddetle ortaklığının istismar konularında ortaya çıkardığı çıkmaza vurgu yapıyordu.

Kadınların anlatılarında sistemin yıkıcı ve üstelik işbirliği halindeki tüm öğelerine karşı, güçlenerek karşı durmak, o kalıbı yıkarak özgürleşme ve kendini toplarlama yolunda çok önemli bir adım olarak ortaya çıkıyordu.

4.3.1.2. Yaranın kamusallaşması: “Kral çıplak!” diyebilmek *“İfşa bir sancı gibi. Hani bir doğum sancısı gibi, çok zor. Çok sancılı. Ama sonrasında aldığın şey, çok güçlendiriyor.”*

İfşa süreci, ensest saldırının bireysel bir mesele olma halinden toplumsal bir mesele olma haline geçmesinin en somut biçimiydi. Ensest saldırının maruz bırakılan tarafından gizlenmesi ve açığa çıkarılmasını yarabandı ve yara metaforları ile betimlemek mümkündü. Açık yara önce dışsal etmenlerden korunmalıydı ancak hava ile temas etmeden de iyileşemeyeceği için, belirli bir aşamada yaranın üzerini açmak gerekiyordu. Ensest saldırıda da saldırı açığa çıkıp toplumla temas etmeden onarılması olanaklı değildi. Saldırının anlamlandırılması ve kabul edilmesinden sonra gerçekleşen ifşanın en yaygın nedenleri, destek ve tanıklık arayışı ile yalnız olma duygusundan kurtulma, üzeri örtülen saldırıyı ve adaletsizliği görünür kılarak adaleti tesis etmenin yollarını arama, onarılma arayışı, failden ve bu süreçteki yıkıcı etkisi olan insanlardan intikam alma güdüsü olarak sıralanabilirdi. İfşa, sonrasında, ensest saldırıya maruz bırakılanı, kendisini koruma ve duyayı koruma sorumluluğunu üstlenmek gibi ikili bir yük altında bırakabiliyordu. Ancak diğer yandan da ifşa, dayanışma ve hikayelerin birleşmesi yoluyla kendini toparlamaya giden yolun taşlarını örüyordu. İfşa süreci özellikle özne için, tetiklenme ve açılan yeni sorun ve mücadele alanları için bir hazır olma hali gerektiriyordu. Bu bölümde kadınların anlatılarında ifşayı, ensest saldırının ve dolayısıyla mahremiyetin politikleşmesi konusunda katkı sunmasını amaçlayarak ele almaya çalıştım.

Konuştuğum kadınların ifşa eylemlerinin temel olarak iki farklı boyutta olduğunu değerlendirdim. Bunlardan birisi aile içerisinde ifşa, diğer ise kamusal alanda ifşa idi. Ancak kamusal alanda ifşa da dava, sosyal medya, yazılı ve görsel medya, kitap yazma olarak kendi içerisinde çeşitleniyordu. Tüm boyutları bir bütün olarak ele aldığımında 7 kadın maruz bırakıldıkları ensest saldırıyı ifşa etmişlerdi. İfşa, Senem, Deniz¹, Elif, Meliha ve Arzu’da aile içerisinde, Martı, Elif ve Arzu’da dava ile, Elif, Meliha, Arzu ve Hatice’de sosyal medya, internet ortamları ve medya yoluyla gerçekleşmişti. Kadınlardan birisi failin kimliğini gizli tutarak ifşayı gerçekleştirmişti. Bu bölümde, aile içerisinde öncelikle ebeveynler olmak üzere sınırlı sayıda kişiye söylemiş olma durumunu ifşa

olarak ele almadığımı ve kendini açma kapsamında değerlendirdiğimi belirtmek isterim. Bir başka belirtmek istediğim nokta ise, en kapsamlı ifşa Meliha tarafından gerçekleştirildiği için bu bölümün onun anlatılarının yoğunlukta olduğu bir bölüm olması idi.

İfşa için itici güç kadınların anlatılarında çeşitli şekillerde ortaya çıkıyordu. Senem, *“bir ifşa sürecine girdiğinizde yaşananların suçlusu ben değilim, o yüzden bunu saklaması gereken kişi ben değilim. Utanması gereken kişi ben değilim. Onlar düşünsün.”* diyerek ifşa etmeye karar verirken, Senem için bir başka motivasyon kaynağı failin öğretmen olması, çocuklarla çalışması ve onlara zarar vermesinin önüne geçme isteği idi. Senem’in ebeveynleri de bu konuda onu destekliyor, Senem artık böyle bir şeyi yaşamıyor olsa da, bu kişilerin ortamlarda dolaşıyor olmalarının, kendilerine söyleme yükümlülüğü verdiğini düşünüyorlardı.

Elif’i ifşa etmeye yönlendiren şey, davayı kazandığı ve failin ceza almış olduğu haberinin kendisine iletilmesi idi. Elif, ilk kez Facebook ortamından herkese açık bir paylaşım yaparak *“adaletin er ya da geç tecelli edeceği”*ni duyurmuştu. Elif için bu haber bir zafer gibiydi ve bu zaferi yalnızca faile karşı değil, kendisine inanmayan annesine, akrabalarına ve diğer herkese karşı kazanmış olduğunu belirtiyordu. Ancak bu gelişme sonrasında dahi Elif’e inanmayıp bu durumun iftira olduğunu söyleyenler olmuştu.

İfşadaki dayanışma ve başkalarının da sesi olma hali, kadınların anlatılarında hem bir amaç hem de bir sonuç olarak ortaya çıkıyordu. Sonradan geçmişe bakarak kendini değerlendirdiğinde, Meliha ifşa ederken aslında yapmak istediğinin bağırarak olduğunu fark ediyordu. *“Aslında bağırarak istemişim ben. Çünkü ben normal bir arkadaşım ile konuşurken konuşmak istiyorum, anlatmak istiyorum dediğimde duymuyor. O zaman bağıracağım ben de.”* Diyen Meliha, etrafın duymasının tek yolunun bu olduğunu düşünerek hikayesini bir video aracılığı ile insanlara ulaştırma yolunu seçiyordu. Meliha, *“ay anlatırsam üzülür mü, ay canları mı acır”* kaygısını bir kenara bırakarak yalnızca ensest saldırıya maruz bırakılanları düşündüğünü söylüyordu. *“Yani dedim ki ‘hiç, hiç kimsenin ne düşüneceğini, ne hissedeceğini falan şey yapma Meliha, sadece mağdurlar. Ve kendin ve mağdurlar için yapıyorsun bunu. Biz ne hiss ediyoruz? Ne yaşıyoruz? Sadece, yani biz birbirimizde bunu görelim. Mağdurlar olarak birbirimizde bunu görelim.”* diyerek ifşa sürecini başlatıyordu. Hatta bir program çekimi öncesinde program yapımcısı ve kameramanın bunun yapmak ve yüzünü göstermek konusunda emin olup olmadığını sorgulamalarına da yalnızca dayanışma tarafını düşünerek hiçbir kaygısının olmadığı yanıtıyla karşılık veriyordu.

Kiminle konuşsa onun bir taciz veya istismar deneyimi olduğunu söyleyen Hatice için ifşa, toparlanma için bulduğu yolu paylaşmaktı. Çünkü ona göre hikaye ve yol ortaktı ve Hatice ifşa deneyimini “*O yüzden birazcık hani hem feminist, hem çocuk hakları aktivisti biri olaraktan hani bedeni duymak, hani ‘bu değersizlik duygularının altında başka travmalar var’ diyebilmek hani, bir tür dayanışma alanı açmak, bir iyileşme yolunun yolculuğunu paylaşmak gibiydi benim için.*” olarak ifade ediyordu.

Meliha ifşadan sonra ne olacağını önceden planlamadığını ve ne yaptığının da farkında olmadığını ifade ediyordu. Meliha, “*bir şey olmaz*” diyen insanlara bir şey olup olmadığını göstermeyi amaçlayarak söylemlerini sansürlemediğini “*külotumu da indiriyor dedim, kuma da dedim*” diyerek anlatıyordu. Meliha hep anlatmak istediğini, ilk terapiye gittiğinde de kitap yazdığını, dava açma sürecini, akrabalara ifşa edişini örnek olarak vererek anlatıyordu. Meliha ensest saldırıya maruz bırakılanlar kendisine çok yazınca ne yaptığının farkına vardığını vurguluyordu.

Anlatılardan, ifşa için hazırlıklı olmak gerektiği ve bu süreçte karşısına çıkan engellere karşı da kadınların kararlı bir tavır takınmasının önemi ortaya çıkıyordu. Sistem yolları tıkasa da, bu tıkanıklıklar kararlılıkla ve dirençle aşıyordu. Meliha ifşadan sonra insanların verdikleri tepkileri değerlendirirken, “*hala bir duymak istememe hali de var o tepkide*” diyordu. Ancak bu Meliha için devam açısından bir itici güç oluyordu. “*Hımmm bizi duymak istemiyor musunuz? O zaman, o zaman şimdi, o zaman kitabı da yapacağım.*” diyerek kitabını basmaya, yazılarını yayınlamaya çabalıyordu. Yazma yeteneğinin de iyi olmasına karşın, feminist ve sol basına gönderdiği mesajları da yanıtız kalan Meliha, “*Oturdum wordpress’i öğrendim ve blog açtım. Çünkü her şey bende, ... Hani yeni ne yapabilirim diye. ... Yayınlamak istemiyorlar, o zaman kendim YouTube’u öğrendim. YouTube’da işte bir kanal açtım falan. Hani ‘ne yapabilirim? Ha o zaman şimdi bu. O zaman şimdi bu.’ diye böyle bir, şey gibi ya, yani hani artık beni durduramaz. Duramıyorum yani hani. Öyle bir şeye geldim.*” sözleriyle direncini ve mücadele sürecini anlatıyordu.

Senem, hazır olmadığı ancak konuşmasının gerektiğini düşünerek başlattığı ifşa sürecini, “*Çok travmatikti benim için*” diye niteliendiriyordu. Öncelikle, güvenli bir ortam olduğunu düşündüğü ve yargılayıcı tepkilere maruz kalmayacağını bildiği bir ortam olarak ailesiyle paylaşıyordu. Kısıtlı bir süre memleketinde kalıp sonra oradan gitmek durumunda olduğunu bile bile bunu yaptığını, karşılaşacağı tepkilerin ve hazır olmadığının farkında olduğunu söyleyen Senem, etkilenmesini “*biraz, biraz değil bayağı kötü etkiledi*” ifadesiyle dile getiriyordu. İfşa sürecinin iyi yönetilmesi ve

çevredekilerin desteği ifşa eden için önemliydi. Senem bu süreci iyi başardığını söylerken, ifşa sürecinin iyi yönetildiğini, bunda biraz da etrafındakilerin katkısı olduğunu vurguluyordu. Senem *“bir yerde gerçekten kontrolden çıkacak gibiydi ama çıkmadı”* derken ifşa sonrası süreçte kendine yönelik tavrını olumlu değerlendiriyordu.

Elif, “aile meclisi”nin toplandığı bir günü anlatırken, bir türlü kanıtlayamadığı saldırıyı, orada babasının yüzüne doğru bağıyordu: *“...babama artık korku diye bir şey kalmadı zaten bende, niye bilmiyorum hani, eskiden de aslında korku yoktu bastırılmış olmak vardı.”* Elif, fail ve failin yanındaki tanıkların *“araya birilerini sokup”* hakim ve savcıya ulaşarak sistemle de işbirliği yaptıklarından haberdar olurken, kendisinin içinde bulunduğu durumu *“...ama ben o kadar güçlü değilim hani. Uğraşamıyorum. Adamlar, ya on yedi yaşında çocuğum yani. Onlara hani böyle yine dik duruyorum, şey güçlü duruyorum ama hani onun cezasını almasına yetecek bir şey bulamıyorum.”* sözleriyle ifade ediyordu. Elif, ailenin kalabalık üyelerinin önünde faile *“Şerefsizsin sen, çocuğuna bunları bunları yaptın. Tacizde bulundun. Şerefsiz.”* diyordu.

İfşanın kamusal alanda gerçekleşmesinin bir yöntemi dava açarak oluyordu. Ancak Martı’nın ifadesi, mahkeme sürecinde açık edilen ensest saldırının, dava sonrasında duyacak olanları koruma amaçlı olarak gizli tutulduğunu gösteriyordu. Martı, dava sürecinden etraflarından bir ya da iki kişinin haberdar olduğunu söylerken, *“Bilseler yani Allah korusun. Onlar da kalp krizi geçirebilir bence. Yani bu psikolojide ya onlar yaşlılar, daha beter olur. Hani bence mesela dayım bilse dayım ki bizim üstümüze çok düşkündür yani. Kardeşim öldükten sonra o da toparlanamadı. Onlar da mesela, dayım gider öldürür falan bence. ... Hala bilmelerini istemem. Gerek yok. Niye bilsinler? Niye canlarını sıksınlar yani? Yaşandı bitti.”* diyerek, bundan sonrası için de, etrafındakileri korumak için bunu konuşmayacağına işaret etmiş oluyordu.

İfşada çevredekileri üzmemek ve onları düşünmek, zorlaştırıcı ve ayrıca düşünülmesi gereken bir unsur olarak ortaya çıkıyordu. Hatice, *“ailenin genel çeperinin”* olmadığı, okumadıkları ve denk gelmedikleri mecralarda istismarı ifşa ettiğini söylüyordu. Örnek olarak Facebook değil, Twitter kanalını tercih ettiğini belirten Hatice, faili de işaret etmediğini, bütün bunlara biraz daha zamanı olduğunu vurguluyordu. Kadınların ifşa süreçlerinde sosyal medya, öznelere güç veren ve çok fazla seçilen bir mecra idi. Martı’ya göre, yeni nesil sosyal medya kullanımı konusunda daha atılgandı ve yaşadıklarını derhal paylaşıp, *“bakın bu sapığı görüyor musunuz”* diye faileri ifşa ediyordu.

İfşa sonrasında ifşaya tanıklık edenlerin ve çevredekilerin tepkileri ifşa edende de tetiklenmeye neden oluyordu. Hikayesini Youtube kanalında bir videoda anlatan Meliha, “*İşte videodan sonra herkes şok geçirince, onlar, insanlar şok geçirince ben de bir şok geçirdim.*” diyor ve bunun ardından insanlar neden hem kendisinden hem de toplumda sanki ilk defa böyle bir şey duymuş gibi tepki veriyorlar diye irdeliyordu. Bazıları kendilerine neden anlatmadığını sorarken, diğerleri Meliha’yı yalnız bıraktıkları için kendilerini suçluyorlardı. Meliha, aslında anlattığını söylediğinde, “*ama böyle anlatmadın*” yanıtıyla karşılaşılıyor, kendilerini suçlayanlara ise, bildikleri konularda yardımcı olduklarına dair telkinde bulunuyordu. Sonrasında, çevredekilerin tepkilerini sindirmesinin zor olduğunu, tek tek açıklama yapmak durumunda kaldığını, olayın onları yatıştırmaya dönüştüğünü dile getirerek bir süre sonra telefonunu kapatıyordu. Meliha, ilerleyen zamanda “*dönemsel olarak hani biraz da biyografik bir şey olsun diye işte çocukluk, lise falan diye de anlattıklarımı kitapta yazdım.*” diyordu. Böylece Meliha, aile içerisinde ifşa etme, sosyal medya üzerinden inşa etme, kitap yazma gibi birçok yolu deneyimlemiş oluyordu. Babası intihar ederek yaşamını sonlandırmasaydı, Meliha hukuken de ifşasını gerçekleştirmiş olacaktı.

Tanıklar, ifşa sürecini kolaylaştıran ve destekleyen bir tavır da sergileyebiliyorlardı. Arzu babası serbest bırakılıp, geçen yirmi iki aya karşın davada yol alınmayınca bir köşe yazarının kendisine destek verdiğinden söz ediyordu ve sonrasında sistemin bir sürü farklı parçası harekete geçiyordu. Köşe yazısının yazılmasından sonra sivil toplum örgütleri, milletvekilleri ve kamu kurumları Arzu’nun sorununu gündemlerine alıyorlardı. Köşe yazısı cumartesi günü yazılıyor, Pazar gününe dava günü veriliyordu ve birçok avukatla beraber yürütülen mahkeme Arzu’ya kendisini çok güçlü hissettiriyordu. Akrabalar tarafından çok baskı gördüğü ve iftira olduğunun konuşulduğu zorlu bir süreçten sonra “*hiç tanımadığı kişilerden çok güzel destekler almış olmak*” Arzu için çok değerliydi. Arzu’nun anlatısı, ifşanın kurumları ve sivil toplumu harekete geçirmek ve meseleyi gündemde tutmak açısından önemine dikkat çekiyordu.

Hatice, ifşanın kendisini bedensel olarak zorladığından söz ediyordu. Faili işaret etmediği ifşadan sonra şu an kendisini daha güçlü hissetse de, biraz daha güçlenme gereksinimi olduğuna işaret ediyordu. Meliha ise, ifşayla birlikte daha güçlü ve daha değerli hissettiğini anlatıyor, anlatmanın çok iyi geldiğini vurguluyordu. İfşanın doğum gibi zor ama diğer yandan iyi gelen ve sonrasında yine yapabilecek olma duygusunun önünü açan bir şey olduğunu aktarıyordu:

“Yani ifşa zor bir süreç. Şey gibi diyorum işte, o kitapta ifşa da bir doğum gibiydi. Ben normal doğum yaptım ve gerçekten korkmuştum. Bilseydim yapmazdım (gülüyor). Normal doğum yapmazdım. Onun gibi işte yani, öleceğim diyorsun. Hani dakikalar, saatler hani çok geçmeyen bir zaman ve öleceğim diyorsun ama çocuk doğduktan sonra yine yaparım diyorsun. Böyle bir şey yani. İfşa bir sancı gibi. Hani bir doğum sancısı gibi, çok zor. Çok sancılı. Ama sonrasında aldığın şey, çok güçlendiriyor.” (Meliha)

Hatice'ye ifşadan sonra çok iyi tepkiler gelmişti. Kendi bedeniyle barıştığını, şifalandığını söyleyenler, “*Siz bunu yazınca ben de aslında vajinamdan nefret ettiğimi fark ettim*” diyenler, “*ben bugün yazamıyorum ama benim adıma yazmışsın kadar rahatladım.*” diyenler, Hatice'de aynı hikayelerin ortaklaştığı duygusunu uyandırmıştı. Hatice için, özkıyım girişimi sonrasında, biraz da kendiliğinden yaşama geçirdiği ifşa, “*tetiklenmeden şifalandıran*” bir direnç olmuştu.

Kadınların anlatıları, farklı yol ve yordamlarla kendini toparlamaya dair bir bakışı vurgularken, ensest saldırının eşitsiz toplumsal yapılar içerisinde, kendi içinde çok güçlü ama tahakküme dayalı rejimde güçsüzleştirilmiş öznelerin sistemi aşarak haklılıklarını sistemin birçok bileşeninin suratına karşı bağırması olmaya işaret ediyordu. Bu bağırma hali, belki de otoriter düzenin dilinden konuşmuş olmanın bir sonucu olarak, sistemi sarsıyor ve kıpırdanmasını sağlıyordu. Bu süreçteki en önemli öncelik, bağırarak olanın yeterli donanıma ve hazırlık haline sahip olmasıydı.

4.3.1.3. Sistemin dayattığı tehditkar ve tehlikeli duygulardan kurtulma “*Hani o suçluluk duygusunun kalkması bir perdenin kalkması gibiydi. Yani ben her şeye aslında bir perdenin arkasından bakıyormuşum sanki.*”

Ensest saldırıda duyguların toplumsal inşası ve bu inşanın kendini toparlama gücünü engelleyen yönlerini “İnanılmayan kız çocuğu ve duyguların toplumsal inşası: Tahakkümün ensest saldırıdaki utanç, değersizlik, suçluluk görünümündeki izleri” başlıklı kategori altında ayrıntılı olarak değerlendirmiştim. Yaşanılan travma ile birlikte, toplumsal bir inşa olarak ortaya çıkan duygular, zihnin mantık odağında ve tutarlı işleyişine ket vurabilir. Bu tehlikeli ve güçsüzleştirici duygulardan kurtulmak, özneler açısından destekleyici bağlarla birlikte kendini toparlamanın önünü açar. Suçluluk, acı, öfke, üzüntü, güçsüzlük, çaresizlik, utanma ve korkudan kurtulmak, öznelerdeki duygu düzenleme kapasitesini de geliştirerek akli ve mantığı öne çıkarma stratejisinin kullanılmasına olanak tanır. Böylelikle, yıkıcı ve güçsüzleştirici duyguların tutsaklığından, eleştirel bilinçle elde edilmiş bir kendini toparlama haline geçiş yapılmış olur. Bu bölüm, kadınların sistemin dayattığı güçsüzleştirici duygulardan kurtulurken ne gibi eleştirel bilinçlilikle hareket

ettiklerinin ve sistemi aşarak yeniden yaşam bulduklarının anlatılarını içeriyor. Ruh sağlığı desteği, duygular açısından birçok anlatıda kolaylaştırıcı bir unsur olarak ortaya çıktı. Duygular, özellikle de suçluluk, utanç ve öfke, birbirine içkin olabildiğinden, analizde herbirini çok net sınırlarla ayırmam mümkün olmadı.

Duyguları yaşama biçimi ve duyguların yıkıcı etkisine bir sınır koyma, zamanla kazanılan bir beceri olmakla birlikte, Deniz1'in anlatısında kendini toparlama gücü olarak da görülüyordu. Deniz1 duyguları ile başa çıkışını “*Acısına önce kendimi bırakırım, canım çok yanarken, canımın biraz yanacak olduğunu kendime hatırlatırım, ondan sonra, acıyı çekerim, ondan sonra şimdi derim, tamam, bu noktadan sonra acımıyor.*” stratejisiyle anlatıyordu. Bu süreçte gündelik hayatını aksatmadığını, özel zamanlarında acısını yaşadığını belirtiyordu. Toparlanmayı ise “*...başına bir şey gelebilir, canını yakabilir bu senin, bir süre üzülebilirsin, sonra birgün kalkarsın ve ‘evet hayat böyle’ deyip devam edersin.*” ifadesiyle tanımlıyordu. Bir anlamda kendini toparlama, olumsuz duygulanım ile bağlantılı bir şeydi ve duygular tüketilip geride bırakılarak üstesinden geliniyor, kendini toparlama gerçekleşiyordu.

Hüsniye için de kendini toparlamada “inkar ve suçluluk”tan kurtulma unsurları öne çıkıyordu. Hüsniye ensest saldırıyı kabul etmek gerektiğine inanırken bu kabul, suçlama ve hak ettiğini düşünmeyi beraberinde getirdiği ve sorunu çözmediği için “*neden benim başıma geldi?*” sorusunu sormamak gerektiğini ifade ediyordu. “*Evet ben bu olayı yaşadım. Bu yaşanabilecek birçok şeyden bir tanesiydi ve bu da benim başıma geldi.*” kabulünün olumsuz duygulardan kurtulma noktasındaki işlevselliğine dikkat çekiyordu.

Mahmure, sorunlar çok büyük olmasa da üzüntüleri çok büyük ve derinden yaşadığını söylerken, bunu **yetiştirilme şekline** bağlıyordu. “*Kırılğan, her şeyden nem kapın ve olayları büyüten*” bir tarzla yetiştirilmeseydi ya da biraz daha yaşadıklarını aşabilecek bir güçle büyümüş olsaydı, olanları dile getirme ve kendisini koruma konusunda daha iyi olacağını ve istismarı da çok daha rahatlıkla atatabileceğini düşünüyordu. Bu nedenle de kendini toparlamanın kendisi için çok önemli olduğunu, hatta “*yaşam noktası*” olduğunu vurguluyordu. Artık her şeye çok dikkat ettiğini, kötü şeylerin “*ruhunu dağılayabildiğini*” ancak bunun da artık farkında olduğunu ifade ediyordu.

Suçluluktan kurtulmak, kadınların ensest saldırıda en çok sözünü ettikleri olumsuz duygulanım durumundan kurtulma haliydi ve çoğunlukla buna **öfkeden kurtulmak** da eşlik ediyordu. Senem,

olayların tekrarının önlenmesi ve bunun kontrolünün kişinin kendisinde olması noktasında, insanın kendisini suçlamanın bazen daha kolay geldiğini söylerken, bunun sonraki süreç için belirleyici olduğundan söz ediyordu. “...Kişinin şunu fark etmesi çok önemli; bu benim suçum değildi, bu benim hatam değildi, bu benim utancım değil. Dolayısıyla yaşanan şeyden utanması gereken kişi ben değilim. Bu çok önemli bir cümle, çünkü, daha sonra atılacak bütün adımları etkiliyor.” diyen Senem, bu duruşun istismarın paylaşılması sürecinde ve farkındalıkla beraber başa çıkma aşamasında da kolaylaştırıcı etkisine vurgu yapıyordu. Deniz2 de önceleri istismarın nedenini çeşitli gerekçelerle kendisine bağlayarak suçluluk yaşadığını ama şu an artık bunu aştığını, her şeyin kendisinin rızası dışında gerçekleştiğini, hayatında büyük zararı olduğunu ve dolayısıyla kendisini suçlamadığını söylüyordu. Suçu olmadığını keşfinin ise, “Ben bunun hala daha çok ıstırabını çekiyorum ve hayatıma yansıtıyor ama onun umurunda değil.” saptamasına dayanan bir öfke duygusuyla ortaya çıktığından söz ediyordu. Deniz2 aynı zamanda, terapi sayesinde, kontrol edilebilir ve gerekçeleriyle birlikte kabul de edilebilir bir öfkenin devamına da vurgu yapıyordu. Suçluluk ve öfke bağı Meliha’nın anlatısında da ortaya çıkıyor, “en önemlisi şu; suçluluk ve öfke duyguları” diyen Meliha artık kahırla ağlamadığını, eskisi gibi öfkelenmediğini ve suçluluk duymadığını söylüyordu. Pınar da, terapi süreci içerisinde, canını çok acıtan bir farkındalıkla ve kendisini çok güçlü hissederek hem bugünkü halinin hem de çocukluğunun suçsuzluğunu teslim etmişti. Pınar, zaman zaman yine kendini suçlamaya meylettiğini fark etse de, bunun artık farkında olduğunun altını çiziyordu.

Gökkuşığı’nın suçluluktan kurtulma hikayesi, aynı zamanda bir dayanışma hikayesiydi de. Gökkuşığı’nın anlatısına göre, eski en yakın arkadaşı ve şimdiki eşi de teyzesinin eşi tarafından istismar edilmişti ve fail ile barışmaya zorlanıyordu. Birgün yine barışmaya zorlandığı sırada eşinin “benim bir suçum yok” diyerek sokağa fırladığını, kendisinin de onun peşinden koştuğunu ve eşinin orada yine “Benim hiçbir suçum yoktu. Ben çocuktum.” dediğini aktarıyordu. Eşi ile Gökkuşığı birbirlerine sarılıp ağlayarak yere yığıldıklarında Gökkuşığı ona “Benim de bir suçum yoktu, ben de çocuktum. Bizi koruması gerekenler korumadı” diyordu. O olaydan sonra bunu anlamayan insanların kendilerinden uzak olmasına karar veriyorlardı. Anlatıda, suç, sahibi olan “koruyamayanlar”a veriliyordu. Bahar’daki değişim ise bir yıl öncesine dayanıyor, kendisine söylediği “Hep benim suçum. Ben yaptım. Lanet olsun. Ben öleyim de kurtulayım. Ben olmasam zaten bunlar olmazdı.” sözleri artık geçmişte kalıyordu. Martı ise, suçlunun karşıdaki olduğu farkındalığını, “gençken de, yetişkinen de, çocukken de” ifadesiyle yaşamboyu bir süreçte yayıyordu.

Utanma ve suçluluk da kadınların anlatılarında birbirinin içine geçmiş şekilde ifade ediliyordu. Hüsniye, yıllarca kendisini göğüsleri erken çıktığı için, cinsel dürtüleri olduğu için suçlamışken, kendisinin utanılacak bir şey yapmadığını fark etmesiyle suçluluk halinden arınıyordu. Elif'in, utanç duygusunun kendisini engellediğini keşfedişi, katıldığı sosyal sorumluluk projesinin eğitimiyle olmuştu. “*Niye söylemedim? Ben niye utaniyorum. Utanılacak şeyi yapan baban. Utanılacak şeyi yapan annen, bildiği halde susanlar.*” derken, eğitimdeki kişilerin kendisine güç verdiğini, utançtan kurtulmasıyla birlikte, insanlara “*onlar utansın*” diyerek yaşadığını gizlemediğini ifade ediyordu: “*Niye yurtta kaldın? Babamın tacizine uğradım. E öyle. Ya söylüyorum. Niye? Ben utanacak bir şey yapmadım ki. Onlar utansın. Onlar mimmensin.*”

Meliha'nın kendi ifadesiyle, “*suçluluk perdesinin kalkmış olması*”, Meliha'nın bütün ilişkilerinin yeniden konumlanmasını, ensest saldırı yaşayan diğer insanları görebilmeye başlamasını ve aslında bu şekilde kendini de daha iyi anlamasını beraberinde getiriyordu. Meliha böylece öfkeden suçluluk duymamaya ve bedenini anlamaya başlıyordu.

“Suçluluk duyguları, ıı, ondan sonra öfke bunlar azalıp işte artık şey gibiydi hani o suçluluk duygusunun kalkması bir perdenin kalkması gibiydi. Yani ben her şeye aslında bir perdenin arkasından bakıyormuşum sanki. Ya işte arkadaşlarımla ilişki kurarken hani benim bütün şeylerim alt üst oldu ilişkilerim. Yani dedim ki şey, ıı, o dönemde terapistime şey demiştim ‘Ya sanki hepimiz, biz bir donmuş bir gölün üstündeyiz ve herkes böyle kayıyor ve yer değiştiriyor, hani yakın arkadaşlarım, uzak arkadaşlarım falan. Herkes böyle bir yer değiştiriyor.’ Çünkü artık şey daha nesnel, bir perdenin arkasında bir artık gerçekten şey, o gerçek cümleler geliyor falan yani. Hani böyle olabildiğimde, ben de işte o eski komşuma da bakabildim. Komşuma baktım da komşumu gördüm. Hani bir suçluluk perdesinin arkasından kendine bakan bir Meliha değil, çünkü o da benim gibi bir aile içi istismar görmüş, gerçekten bir mağduru görebildim hani. Perdesiz bir şekilde bir mağduru görünce kendimi daha iyi anladım. Öfkemden suçluluk duymadım. Yani hiçbir şeyden, öfkeden bile. Çünkü öfke bir de zarar veriyor insanlara. Orada herkes kötü hisseder ve kötü hissetmek gerekir ama hani o öfkeden bile suçluluk duymuyorsun, bedenini anlıyorsun, şey yapıyorsun falan. ııı, işte o hala öyledir o.” (Meliha)

Sistemin dayattığı bir başka duygu **güçsüzlük ve çaresizlik** idi Martı, “*Yani aslında çok şey değiştirdim hayatta.*” derken, bu duyguyu yalnız kendisinde değil annesinde de değiştirdiğinden söz ediyordu. Annesini de kurtardığını, annesinin “*ezik, saçma sapan*” bir hayat yaşarken, kendisine geldiğini, kendisine bakmaya ve yaşamaya başladığını ifade ediyordu. Martı'nın anlatısına dayanarak, kadınların olumsuz duygulardan kurtulma mücadelesinin aile içerisindeki diğer kadınların güçlenmesine etki ettiğini çıkarmak da olası idi.

Diğer bir güçlü olmayı keşif anlatısı Pınar'ındı ve ruh sağlığı desteği ile ortaya çıkıyordu. Pınar, kendini aşması gerektiğini sürekli olarak kendisine söylerken, mutsuzluk, kapalılık, utanma duygusu ve utangaçlık ile ilgili farkındalık yaşıyordu. Görünür olmaktan, önde olmaktan ve başarılı

olmaktan kaçtığını ifade eden Pınar, psikoloğunun yol göstermesiyle bunu yaşamının birçok alanına yaydığını, başarılı olmanın da hazla ilgili bir şey olduğunu anladığını aktarıyordu. Bir yandan da içinde “*sen başarabilecek bir güce potansiyele sahipsin, yapabilecek bir potansiyele sahipsin.*” gücünün olduğundan söz ediyordu.

Hüsniye, ruh sağlığı desteği ile öfkesini hep kendisine yönelttiğini ve kendisini suçladığını fark etmişti. Hüsniye “*Bana bunu yapan kişiyi o kadar çıkartmışım ki olayın dışına.*” diyerek öfkenin asıl kaynağını geçip her şeyin suçlusu kendisiymiş gibi olayı nasıl kendine çevirdiğini, bütün duyguları kendine yüklediğini sorgulayarak aktarıyordu. Hüsniye geldiği aşamayı “*Ha sonra öfkem geçti yavaşladı, hafifledi. Kendime olan öfkem çok daha geçti. Artık kendimi suçlamıyorum. Kendimi daha çok sevmeye, özelleştirmeye başladım. Dediğim gibi yemek ayırt ediyorum.*” sözleriyle somutlaştırıyordu. Öfke ve suçluluktan kurtulmak, kendilik değerini ve kendini sevmeyi de doğuruyordu.

Kadınların bu konuda yol gösterici ve örnek olabilecek bazı saptamaları da vardı. Pınar, strateji olarak **akıl ve mantığı öne çıkardığından** ve bu şekilde kontrol edebilme gücünü yakaladığından söz ederken, Meliha, “*suçu sahibine verme*”nin önemine değiniyordu. Kadınların **geçmişe dönük özeleştir**i yaparak hatalarının fark etmiş olmaları da bir yandan eksiklerini görmelerini sağlıyor ama beraberinde çözüm önerilerini de ortaya çıkarıyordu. Martı’nın “*Halbuki şimdiki aklım, ah şimdiki aklım olsa.*” diye sözünü ettiği evi terk etmeme veya faili evden göndermeme eleştirisi buna iyi bir örnekti. Gökkuşuğu’nun en temel vurgusu ise kadınların yalnız olmadığı, birlikte ve güçlü olduğu, gereksinimleri olan her şeyin odağında da kişilerin kendilerinin olduğuna dairdi: “*Yani çünkü benim bunun farkına varmam çok uzun zamanımı aldı. Benden kaynaklı olmadığını, benim bir şey yapmadığının farkına varmak çok uzun zamanımı aldı. Bunun sorumlusu suçlusu biz değiliz ve yalnız da değiliz, yapabileceğimiz çok şey var, güçsüz, asla değiliz. Ve o ihtiyaç duyduğumuz her şey şu yani kalbimizle beynimizde ihtiyaç duyduğumuz her şey. Düşünce şeklimizi değiştirmekte.*”

4.3.1.4. Sisteme kafa tutarak dönüştürücü bir değişim sağlamak “*Yani artık bu çevreyi dönüştürme. Kendimi dönüştürdüm, çevremi de dönüştüreyim tarzı bir baş etme sürecim var.*”

Ensest saldırıda sistemin özneli güçsüzleştirerek kendilerini toparlamalarının önünde engel oluşturduğu açık bir şekilde görünür olduğundan, araştırmamın analiz bölümünde uyuma dair bir sosyal işlevselliğe yer vermeyip, feminist sosyal hizmetin bilgisini kullanarak, değişim, mücadele, kabuk kırma, karşı çıkma, kafa tutma, direngenlik, dönüşüm ve dönüştürme ile sistemin dışına çıkmayı odağıma aldım. Böylece kadınların öznel olarak dönüşme ve aynı zamanda toplumsal olarak dönüştürmeye yönelik anlatılarına yer vermiş oldum. Kadınların, toplumsal normların, cinsiyet rejiminin, muhafazakar ve ataerkil düzenin etkilerinin farkında olmaları, sistemi bu noktalardan zorlama ve kırma konusunda onlar açısından yol gösterici idi. Bu bölümde de kadınların, ensest saldırı sonrasında, yaşamlarının çeşitli zamanlarında, çeşitli stratejilerle ve farkında olarak kendilerini ve çevreyi dönüştürme anlatılarını görünür kılmaya çalıştım.

Toplumsal normlara uygun davranışlar, ancak o sistemin değer sistemi içerisinde yükselmeyi ve iyi bir statüye sahip olmayı sağlıyordu. Deniz1, toplumsal olarak dayatılanı “*hayata beni bu hazırlamayacak*” diyerek reddedişini üniversite sınavına hazırlık sürecini örnekleyerek anlatıyordu. “*Rasyonel olmayan bir davranışı yaptığında herkesin ona karşı çıktığını ama kendisinin bu tavırda ısrar etme*” halini sevdiğini, bu durumun aslında “*başına iş açtığını*” ancak çok da kazandırdığını düşünüyordu. Test kitaplarını kaldırıp başka kitaplar okumayı seçmesinin daha iyi bir üniversiteye girmesini sağlamamış olsa da çok farklı kazanımlarının olduğunu vurguluyordu.

Deniz1’in ataerkil düzenle bir başka sınavı da lisede yaşadığı bir olay ile anlatısına yansıtıyordu. Deniz1 kırmızı rujundan, topuklu ayakkabısından ve kısa eteğinden vazgeçmemesi üzerine “*okulun reisi*”nden kendisine “*kahkahan çok yüksekmiş, eteğin de kısaymış*” diye bir mesaj iletildiğini, ama kendisinin buna “*O kim lan!*” karşılığını verdiğini ifade ediyor ve sonrasında şöyle anlatıyordu: “*...eteği bir daha kıvırdım, koridora çıktım kahkaha atmaya. Sonra tecrit yedim, bu kızla konuşanı döverim diye. İşte sağcısını da, solcusunu da, komünistini de, sosyalistini de, anarşistini de o gün tanıdım. Yani anlatabiliyor muyum ya, (gülerek), o tecritte. O yüzden, bazı şeyleri şimdi yapamıyor olmam ağır gelir, yapıyor olmam gerek yani.*” Deniz1 yaşadıklarının kendisinde yarattığı bilinçlilik halini, “*artık tecavüze uğrarsam gidip yıkanmamam gerektiğini biliyorum*” diyerek anlatıyor, çocuk haliyle yaşadıklarını atlattıktan sonra, yetişkinlikte bunu yapamamanın asıl kendisini olumsuz etkileyeceğinden söz ediyordu. “*Bana şimdi kırmızı ruju silmek koyar.*” diyen Deniz1, o yaştaki “*Deniz1’in suratına bakabilmek için bunları beceriyor olmam gerekiyor*” diyerek cesaretinin ve gücünün kaynağını belirtiyordu.

Cinsiyet rejimine ve cinsiyet rejiminin savunucusu öznelerle kafa tutmak için **kendi ayakları üzerinde durma** hali çok önemliydi. Gökkuşığı, yaşadığı kenti terk ediş hikayesini anlatırken “...ben hayatımı herhalde o gün ve sonrası olarak ayırabilirim. Yani oraya giden kız her şeyi Ankara’da bırakıp artık ‘kendim istediğim kişi olmaya gidiyorum’ diye gitti ve bunu başardı. Gerçekten başardım ben onu. Kendim oldum.” diyordu. Gökkuşığı hayatını kazanıyor olmanın verdiği güçle ve bir işi olduğu için “babama karşı da çok rahat kafa tutabildim ve ‘bu benim yaşam tarzım yani saygı duy duyma, ben böyleyim artık’ diyebildim.” sözleriyle, sistemle mücadelesinde kendi lehine olan unsurları anlatıyordu. Gökkuşığı aynı zamanda ataerkil yapının kendisine sunduğu bazı öğeleri de babasıyla ilişkisindeki karşı çıkışında araç olarak kullanıyordu:

“...kocam böyle, kocam ne giydiğime karışmıyor, sen karışamazsın. Benim kocam benim bunu yapmama karışmıyor, sen karışamazsın’ oldu ki o da sesini çıkaramadı. O ataerkil yapı çok onu geri çekti. ‘Tamam’ dedi ‘O artık evlendi. Benim sorumluluğumda değil’. Hani o süreç içerisinde o sorumluluğundan attı beni.” (Gökkuşığı)

Pınar, Aysun ve Meliha, dönüşümlerini ve sisteme karşı çıkışlarını “**devrim**” sözcüğü ile birlikte anlatıyorlardı. Pınar, bir ara “devrimci” bir müzik grubuna gittiğini söyleyerek “*Yani kendimle ilgili mücadelede, yani öğrenmeye, aşmaya, çıkmaya çalışıyorum. Bu içimdeki o beni yiyen bitiren şeylerden çıkmaya çalışıyorum aslında. Kendimden başka kimsenin bana yardım etmeyeceğini biliyorum.*” diyordu ve kendisindeki dönüşümü devrimci bir müzik grubunda yer alarak sağlamaya çalışıyordu. Aysun, “...mücadele edilmezse zaten hiçbir şey, hiçbir eylem, hiçbir devrim sessiz olmaz.” sözleriyle, aslında ensest saldırı sonrası kendini toparlama süreci mücadelesini bir devrime benzetiyor ve bunun da sessiz sedasız yapılamayacağına dikkat çekiyordu.

Meliha sisteme ters düşüşünün hikayesini, yaşama dair bir amaç belirlemede “*herkes gibi olamayışı*” üzerinden anlatıyordu. Üniversite bittiğinde bütün arkadaşları kariyer hedeflerini gerçekleştirmek için çalışırken kendisinin hiçbir amacının olmadığından söz ediyordu: “*Ben dedim devrimci olacağım. Yani şey, o belki şöyle, yani bu dünyada bir yerim yok. Hani o zaman başka bir dünya yaratalım şeyi mi artık? Ya da ‘onlar hep, onlar ezilenlerin yanında’ düşüncesiyle mi? O zaman gideceğim hiçbir yer yok diyerek ben böyle oturdum oturdum ve şey aynen böyle hesaplar gibi hani üniversite sınavı şeyi yaparmış gibi ben devrimci olmaya karar verdim.*” Bu kararından sonra yedi-sekiz yıl dünyayı değiştirme eylemliliğini devrimci hareket içerisinde, kendisi de zulümler görerek sürdürüyor ancak sonunda böyle de bir yere varamayacağını anlayarak çalışmaya başlıyordu. Cezaevinden çıktığında bir özkıyım girişimi olan Meliha, ruh sağlığı desteği alıyor ve “*herkes gibi bir sevgilisi olsun, bir işi olsun ve bir evi olsun*” diye çabalama noktasına geliyordu.

Ancak sonrasında eşinden boşanıp, işini bırakıp, kızını da yanına alıp yaşadığı kenti terk ederek kendisine yeni bir yaşam kuruyordu. Meliha bir türlü sarılamadığı çocuğun, “*ensest saldırıya maruz bırakılmış çocuğu, kendini, bedenini, kadınlığını, hala rahatça aynaya bakamamasını*” temsil ettiğini söylüyor ve o çocuğa sahip çıkmak için yapması gerekeni şu şekilde dile getiriyordu: “*...kendime sahip çıkmak için her şeyi elimin tersiyle itmeliydim ve çok büyük bir güç istiyor her şeyi elinin tersiyle itmek, yani işte o kutsalları, işte o anneyi, babayı, aileyi, arkadaşları falan çünkü sen anneyi elinin tersiyle itince bitmiyor ki. Arkadaşın diyor ki niye annenle konuşmuyorsun?*” Meliha’nın anlatısında mücadelenin topyekün olma gerekliliği somutlaşıyordu.

Kadınların sisteme kafa tutarak onu dönüştürmelerinde kullandıkları bir strateji, **çevrelerindeki insanların belirli bir eleştirel bilinçlilikle değişmelerine destek olmak** idi. Pınar, babasına karşı çıkışlarının kendisine yararı dokunduğu gibi annesine de yarar sağladığını düşünüyordu. Gökkuşuğu muhafazakar bir bölgede oturduğunu söyleyerek, apartmanda başörtülü kadınlarla Cuma söyleşileri yaptıklarını anlatıyordu. Söyleşilerde kadınlarla etkileşim içerisinde olmanın onların kendi yaşam pratiklerine etki ettiğinden söz ediyor, aile içerisindeki ilişkilene biçimlerini de bu bilinçlilikle dönüştürdüklerini aktarıyordu. Elli beş yaşında İmam Hatip Lisesi mezunu komşusunun şu an kendisini feminist olarak tanımladığını, dört kızı olan bir kadının evdeki işleri artık beraber yapmaya başladıklarını, bir komşu teyzesinin eskiden LGBTİ+ bireylere karşı ciddi anlamda önyargısı varken, “*...onlara saygı duyuyorum. İşte demek ki onların da yaratılışı, varoluşu farklı, seçimleri farklı. Ben kendi yakınımnda hani kendi çocuğum olsun istemem ama saygı duyuyorum. Onların da sosyal hakları olsun.*” demeye başladığını, liseye giden bir erkek çocuğun artık ev işlerinde annesine yardım ettiğini söylemek yerine “*Annemle işleri paylaşıyorum*” dediğini ve kız arkadaşına kıskançlık adı altında baskı uygulamamaya dair davranış değişikliği geliştirdiğini anlatıyordu. Gökkuşuğu “*Kendimi dönüştürdüm. Çevremi de dönüştüreyim tarzı bir baş etme sürecim var.*” diyerek, öznel değişimiyle birlikte çevresini dönüştürmenin kendisini toparlaması yönünden olumlu etkilerine vurgu yapıyordu.

Toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda eleştirel bir bilinçlilik geliştirmek ve sistemi dönüştürme eylemliliği, kadınların **çocuklarını yetiştiriş biçimlerini** de şekillendiriyordu. Kızının okulundan gelen bir şikayet Gökkuşuğu’nı çok mutlu ediyordu çünkü okulda Kızılay Haftası kan verme oyununda, öğretmenin kızlardan kan alınacağı, erkeklerin de doktor olacağı kurgusuna kızının tepkisini “*Ben doktor olacağım, hasta olmak istemiyorum. Neden erkekler doktor oluyor, isteyen hasta olsun, isteyen doktor olsun’ diye ortalığı yıkmış, çıldırırçasına ortalığı yıkmış.*” olarak

anlatıyordu. Öğretmeni Gökkuşığı'nı aradığında Gökkuşığı “*Çok güzel yapmış. Bence biz bakış açımızı değiştirelim yetişkinler olarak...*” diye cevap vermişti ve sonrasında sınıftaki iklim değişmişti.

Bazı toplumsal olaylar, kadınların bilinç geliştirmesine, dönüşmesine ve dönüşüm için eylemlilik göstermesine alan açıyordu. Meliha buna bir örnek olarak Karaman'da sekiz-on yaşlarında 45 erkek öğrenciye dini bir vakıf yurdunda, öğretmen tarafından cinsel istismarda bulunulması olayını örnek olarak veriyordu. Karaman olayının birçok cinsel istismara maruz bırakılan kişi tarafından bilindiğini ve bir “*dönüm noktası*” olduğunu belirten Meliha, bunun ülkede birçok şeyi etkilediğini de söylüyordu. Bu dönüm noktasına, ebeveynlerin çocuğun cinsel eğitimi ve benzeri konuları konuşmaya başlamasını örnek olarak veriyor, iktidarın baskı ile korkutan tarafının yanında, fazla baskı olması halinde bunun tersine etki yapışına işaret ediyordu.

Kadınların anlatıları, kendilerini toparlama sürecinde ilişkilene biçimlerinde ve iletişim kuruluş tarzlarında da “karşı çıkarak dönüştürme”ye dair bir vurgu içeriyordu. Elif karşı çıkışta güçlü olmaya işaret ediyor, kendisinin hep güçlü olduğunu ve güçlü olmak zorunda bırakıldığını söylüyordu. Haklı olduğu hallerde herkesle mücadele ettiğini belirten Elif, iş hayatındaki ilişkilerine yönelik bir örnek vererek “*...müdürüme dahi olsa ben haklı oldum mu kafa tutarım. Kavgamı ederim.*” diyordu. Yasemin duygusal ilişkilerdeki savrulmaları ve yaşadığı sorunları kastederek, o noktada iletişim kurmadaki çekingenliği kırmaya ve duvarı yıkmaya çalıştığından söz ediyordu. Pınar'da karşı çıkış bağlamında dönüşüm ve değişim daha çok aile ilişkileri açısından olmuştu. Ruh sağlığı desteği aldıktan sonra, aileyi de kendisini de görmeye başladığını belirten Pınar, dönüşüm ve sonrasında aile ilişkilerini dönüştürme sürecini “*Kendimde bazı şeyleri yenmeye çalışıyorum. Yani o belli o yapımdan çıkmaya çalışıyorum aslında.*” sözleri ile anlatıyordu. Kardeşlerinden farklı olarak, babasıyla çok çatışıp kavga ettiğini, hatta belirli durumlarda fiziksel şiddeti göze alarak bunu yaptığını belirtiyordu. Gökkuşığı'nın aileyle ilişkilenemeye yönelik anlatısında erken yaşta evlenmesine yönelik gerçekleşmemiş bir hikayesi vardı. Evden uzaklaşmak için kendisini “istemeye gelen” birisiyle evlenme aşamasında iken, sevmediği bir birlikteliği götüremeyeceğini, bunun evlilik içi tecavüzü beraberinde getireceğini, “*Başkasın sen, bu değilsin. Bu çarkı kırmak için varsın sen.*” diyerek o evliliğe de karşı çıktığını aktarıyordu.

Son olarak, kadınlar “**kendilerine de kafa tutma**” noktasına geliyorlar ve sistemin bir ürünü olduğunu gördükleri unsurları dönüştürerek aslında bir anlamda kendileri üzerinden sistemi de

dönüştürmüş oluyorlardı. Hatice, dönüşümü daha genel çerçevede anlatıyor, ensest saldırıya adını koyduktan sonraki sürece yönelik *“Her şeyi tekrar keşfettiğim, tanımladığım bir şey oldu”* ve *“O yüzden hani hayatımda ‘şu da değişmedi’ diyebileceğim bir şey yok sanırım.”* saptamalarının altını hem kişiliğine dair, hem bedenine dair, hem de ilişkileniş biçimine dair *“bayağı dirayetli olduğu”*nu fark ettiği unsurlarla dolduruyordu. Değersizlik hissi olmadan, korkmadan, utanmadan-sıkılmadan, dünyada kapladığı yerle barışarak ve kendini odağa alarak hareket etmek, Hatice'nin birçok alandaki duruşunu ve ilişkileniş biçimini derinden etkilemişti: *“Çünkü hep hani sıçrayarak uyurdum, karabasanlar görürdüm vesaire. Bunların hepsinden özgürleşme, değişme, dönüşme anlamına geldi. O yüzden hani diyemem ki ‘şu alanda da şunum değişmemiştir’ diyemeyeceğim kadar çok şeyi değiştirdi yani.”* Pınar bu durumu kendisine söylediği *“Kendini aş!”* cümlesiyle dile getiriyordu. Kendisinde birşeyleri değiştirmeyince başka şeyleri de değiştiremeyeceğine ikna olan Pınar, kendisi ile baş başa kaldığı süreçlerde bulunduğu yeri keyifli hale getirecek değişiklikler yaparak, güzelleştirmeye çalışarak mutlu olmanın peşine düşüyordu. Pınar, görüşmemizin sonlarına doğru, araştırmaya katılmayı ve katkı sunmayı da *“Benim yapabileceğim şu an, hani gücüm bu anlamda.”* diye değerlendiriyor ve aslında tüm birikimini ve öznel yaşantısını aktarışının, bilimsel bilgi yolu ile ulaşacağı kişileri ve/veya hizmetleri dönüştürme gücüne sahip olduğunun mesajını da vermiş oluyordu.

4.3.2. Yaşamla yeniden bağ kurma, yaşama sevincini yakalama ve umuda sarılma

Analizde son alt tema, ensest saldırıya maruz bırakılmış kadının, sistemi aşarak güçlenerek dönüşmüş haliyle, kendini toparlamanın bir sonucu olarak kurulan yeni bağları betimleyecek şekilde *“Yaşamla yeniden bağ kurma, yaşama sevincini yakalama ve umuda sarılma”* oldu. Kadınlar, bir yandan, kendilerini toparlamanın bir sonucu olarak yeni bağlar kuruyor ve geleceğe dair umut besliyorken, aslında yaşama sevinçlerinin doğrusal bir ilerleyişinin olmayacağını ve kendilerini toparlamalarının yaşam boyu devam edeceğinin de farkındalardı. Bu alt temada, daha baskın olarak, kendisini dönüştürmüş öznenin, toplumsal yaşama ve sisteme dair bir dönüştürmenin de öznesi olma eylemliliği ortaya çıkıyordu.

Bu alt temanın kategorilerini, kadınların anlatılarında bugüne ve yarına işaret edecek şekilde, yaşamın farklı alanlarıyla temaslarını vurgulayan ifadeleri ekseninde, şu şekilde oluşturdum: *“Yetişkin duygusal ilişkilerde partnerle kurulan kazanılmış güvenli bağlanma ve cinsel doyumla*

buluşma”, “İçini dökerek kendini toparlamanın bir biçimi olarak üretim, sanat ve yeni uğraşlar”, “Farklı hikayelerin bir araya gelmesi ve bütünlenmesi: ‘Dayanışmacı arkadaşlık’”, “Dünyayı değiştirme düşünde bir uğrak: Sosyal eylemlilik”, “Güçsüzlüğü mayalayanlara karşı sınır koyarak yaşamla bağ kurmak: Kendi dünyanın sınırlarını çizmek”, “Yaralı şifacı”nın şifa dağıtması”, “Yara ışığın içeriye sızdığı yerdir: Kimliğin yeniden inşası” ve “Pandora’nın Kutusu’ndaki umudu günyüzüne çıkarmak”. Böylece ensest saldırı odağında öznel olarak ortaya çıkan kendini toparlama gücünün, politikleşerek kamusal alandaki varoluşunu da görmeyi olanaklı kılmak istedim.

4.3.2.1. Yetişkin duygusal ilişkilerde partnerle kurulan kazanılmış güvenli bağlanma ve cinsel doyumla buluşma *“Yani bir şeyi gönlün aka aka sevmek. Hani çok zenginleştiren bir şey vesaire. İnsanın gönlünü büyüten bir şey vesaire. Çok iyileştirir tabii...”*

Ensest saldırıda, çocuk yaşta sekteye uğramış güvenli bağlanma, kazanılmış güvenli bağlanma ile yer değiştirerek, çocukluk travmasının onarılmasının, öznelin ilişkilerini ve kimliklerini yeniden tanımlamalarının, zorlu durumların üstesinden gelmelerinin önünü açıyordu. Ensest saldırıya maruz bırakılan kadınlarda da öğretmenler, ruh sağlığı desteği sunanlar, avukatlar, arkadaşlar, aile içerisinden bireyler ve duygusal ilişki kurulan partnerler sonradan kazanılmış güvenli bağlanmanın özneli olabilirken, kişiler başkalarına yaklaşımları ve onlar için güvenli bağ figürü olarak da sonradan kazanılmış güvenli bağlanmayı deneyimleyebiliyorlardı. Araştırmanın analizinde, yetişkin duygusal ilişki kurulan partnerler dışında kazanılmış güvenli bağlanmanın diğer öznelinden “Destekleyici bağlar: Yapıcı veya güçlü tanıklar” ve “Farklı hikayelerin bir araya gelmesi ve bütünlenmesi: ‘Dayanışmacı arkadaşlık’” başlıkları altında ele alıyorum. Ancak, ensest saldırı gibi bir cinsel şiddet durumunda, toplumsal olarak da tabulaştırılmış bir konu olarak, kadınların yeniden cinsel haz ve doyuma erişmiş olmaları, hatta belki ilk kez bunu keşfetmeleri, kendilerini toparlama açısından da belirleyici idi. Dolayısı ile, bu kategoriyi, yalnızca yetişkin duygusal ilişkilerdeki partnerle kurulan kazanılmış güvenli bağlanmayı ve bu bağlanma ile birlikte kadınların kendilerini yeniden cinselliği olan öznel olarak tanımlamalarını, cinselliği yeniden arzu edilen bir eylem olarak görme hallerini ele alacak şekilde yapılandırdım. Evlilik ilişkisi dışında ve evlilik ilişkisi içinde, her türlü yetişkin duygusal ilişkisini kapsamı açısından terminolojik olarak “partner” sözcüğünü kullanmayı tercih ettim.

Kadınlar hikayelerini anlatırken yetişkin duygusal ilişki kurdukları insanlara ilişkin ifadeler anlatılarda sıklıkla yer alıyordu. Kadınlardan Hüsniye, Gökkuşığı, Mahmure, Elif ve Martı, duygusal ilişki içerisinde oldukları kişilerin kendilerini toparlamalarında ve ensest saldırı ile başa çıkmalarındaki olumlu rollerinden söz ederlerken, Hatice, Deniz2 ve Pınar kendileri öyle doyumlu bir ilişki yaşamamış olsalar da, yaşayanlar için onarıcı olacağını düşünüyorlardı.

Gökkuşığı en yakın arkadaşına aşık olduğunu fark ediyor ancak arkadaşlığını kaybetmemek için ona duygularını açmıyorken, aslında arkadaşının da kendisine karşı hisleri olduğunu öğreniyordu. Bütün hayatını, her şeyini, çocukluğunu bilen bu kişi ile çok güzel bir birlikteliğin başladığını ifade ediyor ve sonra da bu kişiyle evleniyordu. Bu ilişkisinin iyileştirici bir ilişkiye dönüşmüş olması, Gökkuşığı'na çok olumlu etki ediyordu. *“Cinselliğin illa orgazm olmak için olması gereken bir şey olmadığını ben ondan öğrendim, kocamdan öğrendim yani çok garip. Hani çünkü benim için cinsellik kafamda böyle kodlandı. Orgazm olucuz, yani mutlaka hadi harala gürele, sevişelim, olsun bitsin. Bir ihtiyaç sadece yani. Öyle hani bir şey değil yani aslında mutlu olmak için. Sevdiğimiz birine dokunuyoruz. Oradan haz alıyoruz.”* diyen Gökkuşığı, özel hayatında böyle iyileştirici bir ilişki yaşamının, artık bir desteğe ihtiyacının kalmadığını kendisine hissettirdiğini belirtiyordu.

Görüşmemiz sırasında, Mahmure o anki güvenli ilişkisinden söz ederken, ona içinde olduğu güvenli ilişkinin “hayata başka bakmasında” bir etkisi olup olmadığını sorduğumda; *“Mutlaka, mutlaka çünkü beni çok anlayan bir insanla beraberim. Ve bunu ben ona ilk günlerde hemen anlattım. Çünkü yani ‘bazı konularda özellikle cinsel hayatta kırılğan olabilirim ya da işte ne bileyim, birden sana bir tepki verebilirim. Bunları hani üstüne alınma, belki de bambaşka bir şeyden böyle bir tepkim vardır ya da böyle bir davranışım vardır’ dedim ve bana çok anlayışlı davrandı. O da bizi birbirimize daha da çok bağladı tabii.”* diyordu. Hatta tam kendisini öldürmenin eşiğindeyken, şimdiki eşiyle karşılaştıktan sonra iyileşmesinin hızlandığından söz ediyordu. Mahmure'nin anlatısında da görüldüğü gibi duygusal ilişki yürütülen partnere, cinsel ilişkinin yaşanması sürecinde bir açıklama yapılması durumu kadınların anlatılarında çok sık (Senem, Hüsniye, Gökkuşığı, Mahmure, Yasemin, Martı, Meliha ve Deniz2'nin anlatıları) karşımıza çıkmıştı. Bu durumda da, partnerinden sevgi, anlayış ve destekle karşılık görenlerin onarımla süreçleri daha olumlu bir seyir izliyordu.

Elif de ilk görüşmeden sonra, şu anki eşine maruz bırakıldığı ensest saldırıyı anlatıyordu. Eşinin sinirlenişini, “*yani babam, belki elinde olsa onu orada öldürecekti. O öyle bir ona karşı olan bir öfke*” sözleriyle tanımlıyordu. Sonrasında ise, her zaman Elif’in yanında ve arkasında olduğunu, kimseden korkmamasını söylüyor ve “*kimse sana bir şey yapamaz ben varken*” diyordu. Babasıyla eşinin aynı memleketten olduğunu söyleyen Elif, bu tavrın kendisini cesaretlendirdiğini, sonradan da aile içi ilişkilerde eşinin, kendi ifadesiyle, “*koruyup kollama*” tavrını sürdürdüğünü anlatıyordu. Babası hapis haneden çıktığında eşinin kendisinden önce haberi olduğunu, kendisine hiç belli etmeden soruşturduğunu, yolda karşılaştığında ona şiddet uygulamak istemiş olduğunu belirtiyor, “*Nasıl yapar çocuğuna. Nasıl böyle bir şey yapabilir?*”in kinini güttüğünü söylüyor.

Martı ise, eşinin babasının olmadığını ve Martı’nın babasını kendi babası gibi gördüğünü anlatıyordu. Birgün beraber içki içerlerken, eşinin “*senin baban çok kral adam ya*” deyip, övgülerini sürdürmesi üzerine Martı ağlamaya başlıyor, tuvalete gidiyor, yüzünü yıkıyor, sonra da dayanamayarak yaşadıklarını bütün ayrıntısı ile eşine anlatıyordu. Çocukları alıp gitmesinden korktuğu için o güne kadar anlatamadığını söylediğinde eşi hiç beklemediği şekilde Martı’ya sarılıyor, “*ben senin arkadayım, sen hiç merak etme. Bunların hepsini beraber aşacağız.*” diye karşılık veriyordu. Martı eşinin bu tavrını “*Ve inanılmaz bir erdem gösteriyor. Eğer eşim bana o gün öyle yapmasaydı şu anda çok daha farklı olurdu. Belki hala söylememiş olabilirdim. Korkumdan. Ama o gün iyi ki de söylemişim, iyi ki de.. daha.. keşke daha önce söyleseymişim de hiç çocukları, torunlarını görmemiş olsaymış yani.*” sözleriyle anlatıyordu. Hayatı boyunca güven problemi yaşadığını söylerken, “*Ama karşıma öyle biri çıktı ki, gerçekten iyi bir insandı. Gerçekten sevdim, aşık oldum ve çok çabuk oldu her şey zaten. ... Yani ilaç gibi geldi yani eşim bana. ... O çok büyük destekçim oldu o anlamda. Hani Tanrı varsa, bir Allah varsa, bana bir lütf olarak gönderdi onu.*” ifadesiyle, hayatta eşiyile karşılaşmasının kendisi için şans olduğunu vurguluyordu: “*Ta ki ben, ne zaman ki evlendim, evleneceğim adamla tanıştım. Çocuklarım oldu. Anne oldum. O zaman büyüdüm ben.*”

Hatice doyumlu ilişkinin olumlu etkisini kedisi üzerinden anlatarak, kedisiyle oynarken, oyun oynama biçiminin onda “*kurban olma halinden avcı içgüdüünü tekrar besleyen bir şey*” olduğunu, korkaklığın yerini talepkar olmaya bıraktığını anlatıyordu. Buradan da sözü, ilişkilerin onarıcı olabileceğine getiriyor, kendi deneyimi üzerinden ensest saldırı sonrasında doyumlu bir ilişkiyense “*alışık olduğun ihmal edilen ilişki formuna kaçma*”nın engelleyici bir unsur olarak ortaya çıktığını anlatıyordu. Kendi evlilik ilişkisinde, eski eşinin odasından hiç çıkmadığını, cinsel olarak

kendisinden bir şey beklemediğini böylece bir yandan ailenin ihmeline karşılık gelen, diğer yandan da failin hem ihmeline karşılık gelen hem de cinselliği çağrıştırmayan partner seçimiyle doyumlu bir ilişki yakalamaktan uzaklaşmasını anlatıyordu. Ancak yeni yeni farklı seçenekleri değerlendirebilecek aşamaya geldiğini söyleyen Hatice'ye göre, doyumlu bir ilişkiyi (heteroseksüel yönelimli olduğunu belirterek bu örneği verdiğini ifade ediyordu) engelleyen bir diğer unsur ise toplumsal cinsiyetti. *“Çünkü hani erkeğin de yetişme biçimi zaten hani o kendi duygusundan kaçmak, işte hani o da kendi olmasından o kadar uzak ki hani, o da doyumlu bir biçimde sevmek, hayatı yaşamak, paylaşmaktan, hani o pratiklerden uzakmış gibi geliyor.”* diye hissetmeye başladığında, *“bir kadın ve erkek arasında eşit, özgürleştiren, doyuran bir ilişki yaşama”*nın imkansızlığına doğru yol alıyordu. Kadınların yokluktan inşa etme konusunda sevmeye dair güçlü bir kapasitesinin olduğunu ancak adamların o kapasitesinin konfor alanında kaldığını, *“O kadar hani kendisine bakmak zorunda kalmamış, yüzleşmek zorunda kalmamış ki o kaslar da gelişmemiş yani hani...”* saptamasıyla ifade ediyordu. Bu nedenle de, doyumlu ilişkilerin onarabileceğini düşünmekle birlikte, yaşanabilir mi kısmına dair *“umarım yaşanabiliyordur.”* yanıtını veriyordu: *“Ya hani bir yandan da şey çok güzel bir şey ya. Yani bir şeyi gönlün aka aka sevmek. Hani çok zenginleştiren bir şey vesaire. İnsanın gönlünü büyüten bir şey vesaire. Çok iyileştirir tabii...”*

Deniz2, üzerinde biraz düşündükten sonra, *“Olumlu duygusal yani duygusal ilişkilerle doyurulur mu? Şöyle duygusal ilişkisi iyi gidiyorsa ondan kaçınmamasına neden olur.”* yanıtını veriyordu. Deniz2 çok uzun süre, bunun hayatına olumsuz yansıtacağını düşünerek, kimseyle ilişkilendiğini, ilişkilenişmeyi reddettiğini ifade ederek, sonradan yaşadığı olumsuz bir deneyimin kendisini en başa döndürdüğünü anlatıyordu. Yani, tersinden okunacak olursa, doyumsuz duygusal ilişkilerin yıkıcı yanına değiniyordu. İnsanların kendilerini destekleyebilecek, dönüştürebilecek partnerlerle karşılaşabileceğini ve bireylerin olumlu ilişkilerle onarılmayacağını ancak hayatının kolaylaşacağını vurguluyordu. Pınar da, eğer doğru insana denk gelirse, kişinin onarılacağını düşünüyordu ancak kendisinin böyle birisiyle karşılaşmadığını belirtiyordu. Pınar'ın dikkat çektiği çok önemli bir başka şey de, kendisinin iyileştiren taraf olduğu bir ilişki idi ve öyle bir deneyimin de düzelineceğini düşünüyordu: *“Yani evet öyle bir şey olursa da düzelterebilir. Çünkü ben bir başkasına dokunabildim yani. Ben de yaralı olduğum halde bir başkası, işte dedim iki-üç ay mesela birlikte olduğum bir insan vardı. İşsizdi, sıkıntılıydı. İşte psikolojik sorunlarının olduğunu, o boyutta olduğunu bilmiyordum. Yine psikolojik sorunları olan biriyle karşılaşmıştım. Onu yani yeniden ayağa kaldırdım. İş bulmasını sağladım. Yeniden ona güç verdim.”*

Arzu, Elif ve Bahar'ın hiçbir anlatısında cinsel hazla ve doyumla buluşmaya ilişkin bir ifade bulunmazken, diğer kadınlar olumlu veya olumsuz deneyimlerini paylaşıyorlardı. Ancak bu noktada, cinselliğin konuşulmasının geri durulan bir şey olması mı, cinselliğe dair deneyimlerin farkında olunmaması mı, bu deneyimleri paylaşmaya gerek görülmemesi mi ya da bunların dışında herhangi bir başka neden mi bu sınır koymaya etki etmişti, onu net bir şekilde tahmin etmek güç geliyordu.

Hüsniye, ilk zamanlar başa çıkamadığından, sadece savrulduğundan söz ederken, ilk cinsel ilişkisini evlenmeden önce on yedi-on sekiz yaşında yaşıyordu. Hüsniye *“Benim şansım neydi biliyor musun? Beni yıpratın erkek arkadaşlarım olmadı. Üzen erkek arkadaşlarım olmadı.”* derken, ilk birlikte olduğu kişinin kendisini *“hiç incitmediğini, üzmediğini, kırmadığını, yıpratmadığını”* söylüyordu. Eşi de dahil hiçbir erkek arkadaşının bakire olmamasını da sorun yapmadığını belirtiyordu. Hüsniye ensest saldırı sonrasında kolaylaştırılacak şeyin sevgi olduğundan söz ederken, *“daha çok da bu şey karşı cinsin sevgisi oluyor. O seni severse toparlanman çok daha kolay oluyor.”* diyordu. İnsanın kendi kendisini sevmesi, değer vermesi, kendi dermanının kendisi olması durumlarına ise inanmıyor, *“bilmediğin bir şeyi nasıl yaparsın?”* diye sorguluyordu. Sevgililerinin kendisine yaklaşımını ve kendisinin onlara bakışını şu sözlerle ayrıntılandırıyor:

“Hiçbir zaman beni kullanmaya çalışmadılar. Benim rızam olmadan hiçbir şey yapmak istemediler. Yani saygılı insanlardı. Ya hep diyorum geçen diyorum ki psikoloğa, diyorum ki hocam diyorum beş tane sevgilim oldu diyorum. Gerçek manada. Beşini de aynı evde yaşatabilirim. Ay diyorum ne güzel olur diyorum. Beşiyile aynı evde yaşasaydık şöyle olurdu, böyle olurdu diye.” (Hüsniye)

Kadınların hala cinsel yaşamlarına ilişkin sorunları olsa da, bu konuda kesin olarak eleştirel bilinçliliklerinin olduğu ve pratikte de bir yol aldıkları anlaşılıyordu. Meliha, geçmişten konuşurken, cinselliği sevgiyi almanın bir yolu olarak görerek, kendini aşağılayan, kendisi haz almayan ama haz veren bir yaklaşımının olduğundan söz ediyordu. Ancak bu konuda artık bir farkındalığı vardı. Hatice için de cinsellik hala tam olarak *“tamam hallededim, hani bedenimle de barışçıl bir ilişki kuruyorum”* diyebildiği bir şey değildi ve jinekoloğa gitmeyi dünyanın en zor şeylerinden birisi olarak görüyordu.

Senem geçmişte cinsel hayatında hiç sorun yaşamazken, *“yüzleşme ve ifşa sürecinden sonra”* yaşamış olmasını, *“herşey daha çok taze olduğu için normal”* diye değerlendiriyordu. Onun dışında sağlıklı ilişkiler kurabiliyor olmasını da kendi şansını olarak niteliyordu. Deniz ise *“çok güzel sevgilileri olduğundan, çok güzel ilişkiler yaşadığından”* söz ederek, *“cinsellik konusunda öyle*

kırgın, kızgın biri” olmadığını, cinselliği severek yaşadığını ve libidosunun da ensest saldırıdan bağımsız olarak yüksek olduğunu ifade ediyordu. Deniz1, cinsellik ve ensest saldırı arasındaki olumsuz bağlantıyı kurmadığını tekrarlayarak söylüyor, ensest saldırının da zaten cinsellikle ilgili bir şey olmadığını düşünüyordu. Çok fazla okumuş olmasının, geldiği noktaya çok büyük katkısı olduğunu belirtirken, cinselliği aktif olarak erken yaşamaya başlamasını, korkmuyor olması ile ve “bedeni üzerinde kontrol sahibi olması” ile bağlantılandırıyor: “Yani bana sevişemeyeceğimi bütün toplum söylüyordu, evet ailem de söylüyordu. Ben de herkese sevişebileceğimi, bedenimin bana ait olduğunu belki söylemek istiyordum, bilmiyorum.”

Diğer kadınlarda cinselliğin yaşanma biçimi ve pratikleri ensest saldırı ile ilişkilendiriliyordu. Hüsnüye, “Yani tecavüze uğradın ve cinselliği hala seviyorsun diye yıllarca kendime çok sinirlendim. Ama yani sadece cinsellikten soğumadım. Erkeklerden soğumadım.” diyerek cinsel hazdan ötürü kendisine yönelttiği öfkeden söz ederken, Yasemin, istismar nedeniyle aktif bir cinsel yaşam deneyimini ilerleyen yaşlarda yaşamış olmasından kaynaklı olarak, “ileride bir ilişkim olursa, ben işte nasıl hani bazı şeyleri isterse benden nasıl yapacağım” kaygısı yaşadığını anlatıyordu. Bir ilişki yaşadıkten sonra da, “ben de yaşayabiliyorum” diyerek rahatladığını, “kadınlığı yaşamak ya da o duyguları yaşamak noktasında daha iyi hissettiğini” belirtiyordu. Sonuç olarak, bir ilişki yaşamış olmak onu rahatlatırsa da, cinsellikten aldığı haz ve doyumla ilgili bir eksikliği hissettiğini paylaşıyordu. Bunun nedeninin ise, çocukken istismar sırasında zevk alması olduğunu düşünüyordu. Bu konuda çok takıntılı bir düşüncesi olmasa da, hala böyle bir kodlama yapmış olmasından kaynaklı olarak, zaman zaman profesyonel destek almayı düşündüğünü de aktarıyordu.

Bazı durumlarda ilişkide cinselliğin paylaşılma şekli, kadınların kendilerini toparlama güçlerini kontrol ettikleri bir araç oluyordu. Aysun kendisini toparlamadığını düşünen bir katılımcı olarak “Bu olayları yaşayan bir kişi toparlanmışsa, tedavi etmişse kendini, bir kere evliliğinde eşiyile ilişkilerden haz alıyor olması gerekiyor. Eşiyile, uuu, yakınlaşmaktan mutlu olması gerekiyor. Şimdi bende toparlanma olmadı, kendimi iyileştirmedim derken bunu kastediyorum.” diyor ve evlendiğinde, -bu evlilik zorla yapılan bir evlilik olmamasına karşın- eşiyile kurduğu cinsel ilişkinin kendisine, geçmiş yılları anımsattığını ve haz vermediğini anladığında toparlanmadığını da fark ettiğini söylüyordu. Yasemin ise Aysun’un tersine, cinsellik yaşadığı erkek arkadaşlarına kendisi anlatmasa, ensest saldırı geçmişi olduğunu anlamadıklarını fark etmesinin, kendisine “kalıntısının kalmadığını” düşündürdüğünü ve bunun ona iyi geldiğini belirtiyordu.

Pınar, uzun yıllar bekareti koruyarak cinsellik yaşadığını, aslında bir yandan da bekaretinin zaten olmadığına dair korkusunun olduğunu ve onu araştırmaya bile gücünün olmadığını anlatıyordu. Cinselliği ilk bir erkek arkadaşıyla yaşadığında ise *“Yaa ne kadar doğal, ne kadar insani bir şeymiş bu ya. Ne kadar bize ait, insana ait bir şeymiş. Bunun için mi yıllardır insanlar birbirine ve hala insanlar birbirine neler yaşıyor? Hayatlarını mahvediyorlar. Bunun için mi?”* diye sorguladığını ifade ediyordu. *“İnanılmaz bir politika”* diyerek de bunun aslında sistemin bir dayatması olduğuna ve cinselliğin politize edilmesi olarak gördüğüne ilişkin bir ipucu veriyordu.

Kadınlar, cinsiyet rejimi tarafından zaten zorlu bir yaşantı haline getirilmiş olan cinselliği, çocukluklarında, güvendikleri bir kişi tarafından maruz bırakıldıkları cinsel şiddetten sonra yaşamaya çabalıyor ve tam anlamıyla olmasa da, en azından farkında olarak çok iyi bir yol kat ettiklerini anlatılarında ortaya koyuyorlardı. Bu aşamada, onlara kendilerini iyi hissettirecek ve onların güçlenme yolunda yanlarında yürüyecek bir partner de bu zorlu yolculuğu kadınlar için en azından kolaylaştırıyordu.

4.3.2.2. İçini dökerek kendini toparlamanın bir biçimi olarak üretim, sanat ve yeni uğraşlar *“Yaratmak yaratmak zaten işin özünde yaratmak. Yarattıkça insan kendini buluyor. Zaten ünlü ressamlar ya da müzisyenler içlerindeki acıları paylaşmıyorlar mı? O kadar başarılı olmasının tek sebebi yarattıkları şey. İçlerindeki travmaları, acıları.”*

Üretmek, uğraşlar edinmek ve daha spesifik haliyle sanat, öznelerin travmayı deşerek değil de başka araçlarla güçlenerek kendilerini toparlamalarına, saldırının başka biçimlerde ifade edilmesine, tüm bu araçları çeşitlendirmeye ve yaygınlaştırmaya işaret ediyordu. Aynı zamanda bir baş etme ve mücadele yöntemi olan bu üretme edimi, kamusal olmak zorunda olmamakla birlikte, toplumsal veya öznel olarak otoriter olandan uzaklaşarak eyleyebilme gücünü kazanmak da demekti. Üretim, sanat ve diğer uğraşlar, yaşam kalitesini artırarak olduğu gibi kendilik değerini yükselterek, duygu düzenlemesine destek olarak, sessizliği sonlandırmaya ve kendini açmaya olanak tanıyarak ve bunlar gibi birçok nedenle de kendini toparlama sürecine katkıda bulunuyordu. Bu bölüm, temel olarak kadınların kendilerini ifade ediş biçimleri ve kendilerini toparlamalarında bir araç olarak üretim, sanat ve yeni uğraşlara odaklanıyorken, üretim, sanat ve yeni uğraşların kendini toparlama açısından bir sonuç olduğu kadar bir süreci de içerdiğini gösteriyordu.

Kadınların kendilerini toparlama süreçlerinde kitap okuma en yaygın dile getirilen uğraşlardandı. Kitap okumak bilgi edinmelerinin yanısıra “biblioterapi” işleviyle de kadınların kendilerini toparlamalarına yardımcı oluyordu. Kadınların okuduklarını özel olarak belirttikleri kitap ve yazarlar, psikoloji kitapları, Jean-Francis Lyotard, Jean Baudrillard, Sigmund Freud, Doğan Cüceloğlu ve Gülseren Budayıcıoğlu idi. Denizl “*okumanın kendisini hayatta her anlamda güçlendirdiğine*” inanırken, okumanın yararlarının uzun süreli etkisinden söz ediyordu. Hüsnüye ensest saldırı ile birlikte “*kendisini anlama sürecinin başladığını*” ve çok kitap okuduğunu ifade ederken, psikoloji alanında kitaplar okumasına ilişkin olarak “*Zaten ilk orada şeyi fark ettim. Çocukluğuna inme şeyini, ben onu bir espri zannediyordum. Ama değilmiş.*” diyor ve sonradan bir arayışa girdiğinden söz ediyordu. Ancak okumanın da tek başına yeterli olmayacağı sonucuna ulaşan Hüsnüye, “*Tamam sen okuyorsun. Bir yerlerin kapılarını açıyorsun açıyorsun açıyorsun ama orada kalıyorsun. O duyguyu çıkartmadan o iş bitmiyor. Seni tetikleyen başka unsurlar geliyor sonrasında.*” diyor. Gökkuşluğu gittiği okuma gruplarının kendisine çok iyi geldiğinden söz ederken, okumaya hiç elverişli bir ortam olarak görmediği evinde, sobalı küçük bir odada, televizyondan gelen Erman Toroğlu maç yorumları duyulurken, ait hissetmediği o yerden bambaşka dünyalara gittiğini aktarıyordu. Arzu ve Mahmure’yi kitap okumaya yönlendiren ise aldıkları ruh sağlığı desteği idi. Mahmure “*... terapistimin bana şey yaptığı, bana anlattığı şeylerden yola çıkarak bazı psikolojik kitaplar okumaya başladım. Onların bana çok faydası oldu.*” diyor. Meliha ise destek almadığı zamanlardan söz ederken, ensest sözcüğünü öğrendikten sonra kaynak ve kitap bularak bu konuyu araştırmaya başlamıştı. Pınar içinden çıkamadığı döngüyü psikoloji kitapları okuyarak çözmeye ve anlamaya çalıştığını anlatırken, o kitaplarda farklı kavram, düşünce ve bakışlarla karşılaştığına değiniyordu. Hatice kitap okuma uğraşını çocuklara yararlı olma erimiyle bütünleştirmişti ve yaptıklarını “*Çocuk kitaplarını biriktirip onları biraz halk perspektifi üzerinden tasnif etmeye ve paylaşmaya çalışıyorum.*” diye ifade ediyordu. Yasemin ensest saldırıyla başa çıkma konusunda bir şeyler okuyarak, çok daha büyük travmaları atlatan kişilerin hikayelerini okuyarak, yaşadıklarını büyütmemeye çalıştığını anlatıyordu. Okuduğu kitapların, genel olarak hayatı, kişileri ve kendini tanımak konusunda farklı tutumlar geliştirmeyi öğretmesini şu sözlerle anlatıyordu: “*Farklı tutumlar geliştirebilmeyi öğreniyorum. Yani bildiğim, ezberlediğim tutumların dışına çıkabilmek güzel bir alan yaratıyor. Öyle diyeyim.*”

Kadınların kendilerini toparlama süreçlerinde çok önemli bir konu olarak hayata dair hedefleri gerçekleştirmek Aysun’un anlatısında örnekleniyordu. Aysun, içinde ukde kalan eğitim özlemini,

çocukları büyüdükten sonra yerine getirip, liseyi dışarıdan bitiriyor ve üniversite öğrencisi oluyordu. Görüşmeyi yaptığımız zaman üniversite 3. Sınıf öğrencisiydi.

Kadınlar için çalışmak hem üretmek hem de kendi ayakları üzerinde durmanın verdiği bir güçle, kendini toparlamanın önemli bir aracıydı. Arzu çalışmanın kendisine çok iyi geldiğine ve halen de iyi geliyor olduğuna vurgu yaparken, Hatice, işe gitmekle intihar etmek arasında gidip gelen bir psikolojide olduğu dönemde yaptığı işi keyifle yapıyor olmaktan, eğitim tasarlamaktan ve çalışarak zihninin açılmasından hep olumlu duygularla söz ediyordu: *“Çalışmak beni çok toparlıyor bence. Çünkü hani çalışmanın getirdiği yoğunluk da aslında hani aydınlıkta tutan şeylerden bir tanesi. Muhtemelen bir strateji olarak geliştirmiş de olabilirim hani o ve çocukluktan beri geliştirdiğim bir şey de olabilir o. O beni şeyde tutan bir şey hani, günde, bugünde tutan bir şey oluyor. O yüzden biraz azaltmaya çalıştığım bir şey ama çok çalışarak hani. O bir strateji.”*

Hüsniye, kendini toparlamanın yolunu ören şeyin *“bir şeyler yaratmak”* olduğunu belirtiyordu. Resim çizmek, toprakla uğraşmak ve dantel örmeyi bir örnek olarak verirken, insanın kendisiyle başbaşa kalarak farkındalık geliştirdiğini, travmalarını ve acılarını bir yaratıya dönüştürmesinin güzelliğini ünlü sanatçıları referans göstererek anlatıyordu.

“Hani o el işiyle bir üretim yapmak çok önemli bir şey. Çünkü ben birçok şeyimi çalışırken fark ettim. O ellerim çalışırken fark ettim. Çünkü neden? Ellerim çalıştığı için ve konuşmadığım için beynim boşluğa düşüyor. Ve orada farkındalıklar başlıyor. Çünkü biz insan olarak özellikle kendi toplumumuza kendimizle baş başa kalmayı, kendimizle sohbet etmeyi bilmiyoruz. ... Yaratmak yaratmak zaten işin özünde yaratmak. Yarattıkça insan kendini buluyor. Zaten ünlü ressamlar ya da müzisyenler içlerindeki acıları paylaşmıyorlar mı? O kadar başarılı olmasının tek sebebi yarattıkları şey. İçlerindeki travmaları, acıları.” (Hüsniye)

Gökkuşığı, kendini çok rahat ifade ettiğini söyleyerek yağlı boya tablolar çizdiğinden söz ederken, Hatice çizdiği kuş resimlerini anlatıyordu. Hatice *“Yani hayatta kalmak için bir şeydi benim için de, ‘her gün bir kuş çizeceğim’ falan gibi.”* diyordu. Yazmak ise Martı, Gökkuşığı, Arzu ve Bahar’ın anlatılarında sözü edilen uğraşlardandı. Martı, kardeşinin günlüklerinin davalarına ışık tutması ve geleceğe bırakılmış olmasına referansla, kendisinin de yılın belirli dönemlerinde sayfalarca yazdığını ve bunu ileride çocuklarının okumasını istediğini aktarıyordu. Hüsniye duygularını hikayeleştirmenin kendisine iyi gelmesinden söz ederken, Gökkuşığı mizahı çok kullandığını belirtiyordu. Arzu’yu yazmaya psikoloğu yönlendirmişti ve Arzu *“Bana iyi hissettiren, kötü hissettiren neler oldu. Peki, neden kötü hissettim? Alta yatan sebepler neydi? Geçmişte, uı, yaşadığım bir şey var mı? Kötü hissetmemde hani onu mu çağrıştırdı? O zamanki öğretilerden*

kaynaklı mı? İyi hissettiysem neden iyi hissettim?” sorularının yol göstericiliğinde her gün yazdığını anlatıyordu. Pınar ve Bahar şiir severken, Bahar aynı zamanda şiir yazıyordu da.

Martı ve Hatice örgü örmek, nakış yapmak ve dikiş dikmeyi uğraş edinmişti. Martı, *“Yani hani ama bu dikiş işi de çok iyi geldi bana tabii.”* derken, Hatice örgü örmenin kendisine yardımcı oluşunu, zor modeller üzerinden belirli hedefler koyarak üç battaniye örmesi örneği ile aktarıyordu. Martı nakış işinde ilerleyerek sergilere katılmaya başlıyor, yaptığı çalışmalardan birisi Güney Kore’de ödül alıyordu. Martı, dikişten çok keyif alıyor olmasını *“Yani eğer dikiş makinesinin başındaysam hiçbir şey düşünmüyorum. Sigara kullanıyorum ve sigaraya çıkmak aklıma gelmiyor. Bayağı saatlerimi verebiliyorum yani.”* sözleriyle anlatıyordu.

Deneyimleri paylaşmak üzerinden yapılan uğraşların, hikayeleri birbirine bağlayarak kadınların kendilerini toparlama öykülerinin birbirlerine yol göstermesine de yardımcı olmak gibi bir işlevi vardı. Hatice bir web sayfası açarak orda zorlandığı şeyleri yazıyordu. *“Kafam da öyle çalışıyor herhalde hani, bir şey öğrendiyse onu paylaş hani, işe yarar bir şey gibi.”* diyerek, şu an aktif olmayan web sitesini zamanı gelince tekrar aktive edeceğini anlatıyordu. Pınar ise, bir dış doktorunun hikayesinden yola çıkıp herkesin belirli zorluklar yaşadığını söylüyor ve *“başarılı insanların herhalde öykülerini dinlemek daha iyi gelecek diye düşünüyorum bazen.”* diyordu.

Yukarıda sözü edilenlerden başka, müzik yapmak, müzik dinlemek, tiyatrodaki oyuncu olarak görev almak, yoga, sinema, dizi izlemek, dışarıda arkadaşlarla vakit geçirmek, oynamak ve manevi bazı uğraşlar kadınların kendilerini toparlama serüvenlerindeki kolaylaştırıcı uğraşlarından oluyordu. Gökkuşluğu oynamak ve müzik dinlemeyi *“etkisiz baş etme”* olarak tanımlasa da, kendisine iyi gelmiş olması başlı başına bu aktivitelerin etkin olmasının göstergesi idi. Gökkuşluğu için ayrıca, izlediği dizilerden birisinde kendi işlerinde çok iyi olan üç kadının hikayeleri onun için rol model olmuştu. Pınar, *“Bu içimdeki o beni yiyen bitiren şeylerden çıkmaya çalışıyorum aslında.”* dediği dönemde girdiği müzik grubunda, öğrendiği şeylerin ve oradaki insanların, kendisiyle ilgili mücadelesinde katkısı olduğunu belirtiyordu.

Hüsniye, inanç tarafını hiç bırakmayışını *“İnanmak için, tutunmak için hep bir şey yarattım. Bilgi alanımı, sürekli sorguladım, dini de sorguladım. O tarafı da tutunabileceğim bir şey olması için, inanmak için kendime bir şeyler yarattım.”* sözleriyle anlatıyordu. Pınar hüznünlü şeylerin kendisine hep dokunan tarafından bahsediyor ve bir arkadaşının yol göstermesiyle tasavvufla ilgilenmeye

başlıyordu. Martı ise, kardeşini kaybetmesi ve ikiz çocuğu olmasını manevi bir bağla anlamlandırarak, “...Tanrı varsa bir Allah varsa işte o çocukları iki tane birden spontane bir şekilde, hiçbir tedavi görmeden, ailede asla ikiz olmadan, bir anda ikiz hamile kalmam falan. Bilmiyorum. Böyle Allah'ın bana verdiği bir şey. Hani ben senden bir tane aldım ama bak sana iki tane veriyorum.” diyor ve çocuklarına iyi bir gelecek sağlamak için uğraşmak Martı'nın kendisini güçlü ve toparlanmış görmesini sağlıyordu.

4.3.2.3. Farklı hikayelerin bir araya gelmesi ve bütünlenmesi: “*Dayanışmacı arkadaşlık*” “*Çok ortak hikaye... Bir tür dayanışma alanı açmak, bir iyileşme yolunun yolculuğunu paylaşmak gibiydi benim için.*”

Ensest saldırı sonrasında, üstelik benzer şiddete maruz bırakılmış kişilerle bir arada ve dayanışma içerisinde olmak karşılıklı ve birbiriyle birleşerek daha büyük bir güce erişen kendini toparlamayı ortaya çıkarıyordu. Kadınlar şifalanmanın, kendini toparlamanın ve güçlenmenin yol gösterici ve ufuk açıcı farklı yönlerini, kendi hikayelerini birleştirip bütünleştirerek zenginleştiriyor ve “duyulmuyor” olmanın kaygısını bir tarafa bırakarak birbirini anlamının olumlu etkilerini yaşıyorlardı. Aynı zamanda, bağlılık duygusunun geliştirildiği bir alan da yaratılmış oluyordu. Kendini toparlama açısından, her türlü dayanışmanın önemli olmasının yanında, farklı dayanışma biçimlerini görünür kılmak gerektiğini düşündüğüm için, bu bölümde de, ensest saldırı gibi benzer bir şiddeti yaşayanların beraber olma, paylaşma ve dayanışma isteklerinin veya bu konudaki sınırlarının, ortaklaşan ve ayrışan bir çerçevesini ortaya çıkarmaya çalıştım. Bir çeşit sosyal destek olan bu “*dayanışmacı arkadaşlığın*” iyi gelme hallerinin öznel olduğu ve her zaman beraber çözüm üretmenin değil bazen de ortak bilmeme halinin güçlendirdiği görüşmelerden sonra zihnimde aydınlanan noktalar olmuştu. Dolayısı ile, analizde de ezbere deneyimlerden yola çıkmadan farklı dayanışma kanallarını kadınların anlatılarında keşfetmeye çabaladım. Bu keşfimi yaparken, odağında yine dayanışma biçimlerinin ve hallerinin öznel ve toplumsal olarak dönüştürücü güç ve etkisi vardı.

Bazı anlatılar “Hikayeleri bir araya getirmeye neden gereksinim var ve bunun çıkış noktası nedir?” sorusuna karşılık geliyordu. Hatice, “*hak edildiğin kadar, eşit bir şekilde sevilmenin, hayatı paylaşmanın yolu da hani buraları konuşmak ve oradan gelen yaraları fark etmekmiş gibi de*

geliyor bana.” diyordu ve *“Hayattan alacaklıyız ya”* durumunun telafisinin bunu birlikte konuşmak, fark etmek, keşfetmek, anlamlandırmak, adını koymak ve beraber söylemekten geçtiğine vurgu yapıyordu. Hatice, *“tacizden yolu geçmemiş”* arkadaşının olmadığını belirterek, bu ortak hikayeye sahip olmanın bulduğu yolu da paylaşmayı gerektirdiğini düşünmüştü: *“Bedeni duymak, ... ‘bu değersizlik duygularının altında başka travmalar var’, diyebilmek..., bir tür dayanışma alanı açmak, bir iyileşme yolunun yolculuğunu paylaşmak gibiydi benim için.”* Öfkeli bir hayattansa dayanışmacı bir hayattan yana tavır almasının güçlenme sürecinin bir sonucu olabileceğini ifade ederken, *“Ne bileyim hani, uu, bir şeyi deneyimliyorsam ve iyi olduğunu görüyorsam hani onu paylaşmaya dair bir içsel şeyim var hani, isteğim var hani. Bana yaradı, öbürüne de yarasın.”* diyordu. Bunun öznelin ötesinde toplumsal kısmını görebilmek olduğunu dile getiriyor ve bu *“benim işime yarayan başkasında da işe yarasın kısmı”*nın kendisini de dik tutan bir şey olduğuna değiniyordu.

Senem, ensest saldırıyı henüz açık etmemiş ve istismarla yüzleşmemişken, üniversitede yaşadığı bir olayın kendi üzerinde bıraktığı etkisinden söz ediyordu. Tanık olduğu olayda, üniversitedeki kadın toplulukları, taciz yaşandığında, *“gerçeği ya da beyanın gerçekliğini sorgulamadan, o kadını içlerine alıp hani bir destek sağlayıp, tacizciye karşı net bir tavır koyuyorlar”*dı. Senem bunu, maruz bırakılanın genel olarak toplumdan soyutlanması nedeniyle çok değerli buluyordu. Bu soyutlanmaya karşı verilen sosyal desteğe yönelik değerlendirmesini ise şu şekilde yapıyordu: *“O yüzden etrafınızda sizinle benzer şeyleri yaşamış, ya da yaşamamış olsa bile, bu tarz şeylere karşı duruşu net olan insanların olması o ifşa sürecini çok kolaylaştırıyor. O sosyal destek çok kıymetli.”*

Peki kadınlar bu hikayeleri hangi yollarla birleştiriyorlardı? Birbirleri ile yollarını nasıl birleştiriyorlardı? Gökkuşluğu gönüllü çalışmalar yoluyla, kendisi gibi cinsel istismara maruz bırakılmış olan kadınlarla bir araya gelerek bunu yaptığını söylüyordu. Bir yandan da benzer istismar geçmişi olan kadın arkadaşlarının kendisine çok destek olduğundan söz ediyordu. Deniz2 de, lise ve üniversitede yakın arkadaşlarından benzer hikayesi olanlarla dayanışma içerisinde olduğunu belirtiyordu.

Kadınların anlatılarından sosyal medyanın ve internet ortamlarının hikayelerin birleşmesindeki kolaylaştırıcı etkisi anlaşılıyordu. Elif, sosyal medya üzerinden ifşa edilen istismarın, maruz bırakılanın hemen destekçi bulmasını sağladığını söylerken, bu durumun onu yaşayan insan kadar, istismara maruz bırakılmış ve sosyal medyada bu desteğe tanık olanları da güçlü kıldığından

bahsediyordu. Görüşüklerim içerisinde, Meliha, Arzu ve Hatice de internet ortamını kullanarak kendilerini ifade etmiş kadınlardı. Meliha ifşadan sonra kadın ve/veya erkek bir sürü insanla tanıştığını, hatta yurtdışından dahi arkadaşlar edindiğini anlatıyordu. Arzu da, *“Ben bu olayı anlatma cesaretini gösterince etraftan da tabii ‘benim de başıma geldi’ diyen o kadar kişi oldu ki aslında. Domino taşı gibi başlıyor her şey. O kişilerle görüşüyoruz.”* diyordu. Arzu’nun “domino taşı gibi” benzetmesinin alt metni, bu konudaki açık etme ve dayanışma gereksinimine de vurgu yapıyordu. Hatice ifşanın yanında, bir de web sitesi açarak, zorlandıklarını, öğrendiklerini ve işe yarar düşündüklerini, bu mecrada paylaşmaya başlamıştı.

Gökkuşığı’nın hikayesinin bir başka hikaye ile birleşmesi diğerlerinden farklıydı ve farklı bir seyir izlemişti. Gökkuşığı en yakını olarak tanımladığı ve o da teyzesinin eşinin istismarına maruz bırakılarak faille barışmaya zorlanan bir erkek arkadaşı ile hikayesini ortaklaştırıyordu. Bu arkadaşı ile beraber, o zamanın çocuğunun suçsuzluğunu haykırıyorlardı: *“Böyle sadece o gün yaklaşık altı saat boyunca yürüdük. O kadar ayaklarımız ağrımıştı ki. 6 saat boyunca yürüdük. O bana anlattı. Ben ona anlattım. İlk defa böyle birine karşı içimi dökemedim. O da ilk defa bu olayı anlattı ve içini döktü. ... Böyle birbirimize anlattık, anlattık, konuştuk. Bir daha bu konuyu açmayacağımız şekilde böyle sözsüz bir anlaşma oldu.”* Gökkuşığı, birbirlerini böyle anlamış olmanın önce dostluklarının temel taşı olduğunu sonra da hayatlarını birleştirdiklerini paylaşıyordu.

Hikayeleri birleştirme ve dayanışma yollarına başka bir örnek olarak, Hatice ile görüşmemizde, ben araştırmanın da bir dayanışma ve hikayeleri birleştirme biçimi olduğunu söyleyince, Hatice de *“yani o yüzden de çok seve seve parçası olabildiğim için de mutlu oldum açıkçası.”* diyerek benimle hemfikir olduğunu belirtiyordu.

Hikayelerin birleşmesi ve dayanışmanın da bir zamanı vardı. Meliha hayatında hep yardım etmeye de istekli birileri olsa da, onları kabul etmediğinden ve bağ kurmaktan korktuğundan söz ediyordu. Meliha ayrıca *“Ya da işte şey o hani ‘lanetliyim ve kötüyüm, o yüzden yalnızım’a inanmak, tutunmak hani istiyordum.”* diyor ancak artık kendisinde bir şeylerin değiştiğini, diğer maruz bırakılanları düşünerek yalnız da olmadığını söyleyebiliyordu. Bunu söyleyebilmeyi ise ifşadan dahi zor olarak nitelendiriyordu. Aysun’un anlatısında da bir araya gelmenin hemen hareket etmeyi beraberinde getirmeyebildiği, belki de bir “olgunlaşma” sürecine gereksinim duyulduğu anlaşılıyordu. Aile içerisinde konuştuklarında farklı kişilerin aynı fail tarafından istismar edildiğini anladıklarını söyleyen Aysun, birbirlerini dinledikten sonra konuşmayı çok uzatmadıklarını,

sonrasında da bir girişimlerinin olmadığını anlatıyordu. Bir şeyler yapmaları gerektiğinin kanısında olsalar da, konunun kapatılmasını “*Engel yoktu. Sadece bizim cesaretimiz yetmedi sanırım bir sonraki adıma.*” sözleriyle açıklıyordu.

Dayanışmanın ve hikayelerin birleşmesinin önündeki en temel engel, enstest saldırı dile gelmediği için dayanışma içerisinde olunacak insanlara ulaşmanın zorluğu idi. Ben de bu dayanışma ve hikayeleri birleştirme zorluğunu araştırmama katılımcı ararken yaşamıştım. Deniz2 bu duruma işaret ederek, insanlar maruz bırakıldıkları enstest saldırıyı söylemedikleri için böyle bir dayanışma içerisinde olduğunu anlayamayabildiğini, ancak bir şekilde şiddete maruz kalmış ve bunu açıkça ifade edebilenlerle dayanışma içerisinde olduğunu belirtiyordu. Elif ise, güçlü olmasına karşın, böyle bir durumda üzüntüsü ikiye katlandığı için dayanışma çabası olmayışını “*Ya ben kendim etkileniyorum. Sanki kendim yaşamamışım gibi bir de onun adına üzülüyorum, etkileniyorum.*” sözleriyle anlatıyordu. Arzu’nun anlatısında dayanışmaya engel, sistemdi. Arzu karşılaştığı kişileri “*toplumun öğrettiklerine biraz da boyun eğmiş kişiler*” olarak tanımlıyor ve davayı ilk açtığında bir destek arayışının çok olduğunu ancak o yıpratıcı süreci gördükten sonra kimseye “*git dava aç*” diyemeyecek hale geldiğini vurguluyordu. Açması taraftarı olsa da sonrasında “*...bak Arzu sen aç dedin, ben açtım. Ama ben dayanamıyorum.*” demesinden korktuğunu ifade ediyordu.

Dayanışma ve hikayeleri birleştirmenin etkilerini özetleyen anlatı Meliha’nın anlatısı idi: “*Ve yan yana gelmek çok iyi geliyor. İşte yazışıyoruz, hani yazışırken bile iyi geliyor bize. Ya mağdurlarla yan yana gelmek iyi geliyor. O yüzden konuşmalıyız.*” Meliha, belirli bir zaman alsa da, suçluluktan kurtulmanın başkalarını görmeyi sağladığını ve ona bakmanın kendisini anlamayı da beraberinde getirdiğini anlatıyordu. Aynı zamanda, benzer şeyi yaşayanı anladığını, haklı olduklarını gördüğünü, öfkeli olmanın ne kadar anlaşılır olduğunu fark ettiğini söylüyordu. Bu dayanışmanın aralarında yarattığı bağı şöyle dile getiriyordu:

“Yani yurtdışında bile şeyim var, arkadaşlarım var yani evet. Şey, (duruyor) çok konuşamadığımız için bunu biz, herkesle konuşamadığımız için, daha doğrusu herkes konuşmak istemediği için böyle bu şey özel bir bağ yarattı aramızda. Yani hiç tanımadım, hiç görmedim ben hani, videoyu yaptığım zaman bana bir mesaj attı ve ilişki başladı. Ve biz görüşüyoruz şu an için. Hani yurtdışında olduğu için ya da başka şehirde olduğu için görüşemiyoruz fiziksel olarak ama biz sürekli yazışıyoruz ve bir bağ var aramızda. Aramızda bağlar oluştu. Böyle bir şey oldu ve şimdi mesele dayanışma tarzı da işte...” (Meliha)

Bazı durumlarda ifşa dayanışmanın bir öncülü iken, bazı durumlarda da, sesi olmayanın sesi olarak bir dayanışma aracı olabiliyordu. Hatice “*şifalanma*” olarak tanımladığı ifşa yazısını yazdıktan sonra ortaklık duygusu üzerinden çok sayıda mesaj almıştı. Mesajlarda insanlar hem bazı şeylerin

farkında vardıklarını söylüyorlar hem de kendi duyuramadıkları seslerini Hatice ile duyurduklarını belirtiyorlardı. Bu deneyim, yol göstericiliği, ufuk açıcılığı, birleştiriciliği ve dayanışmacılığı ile karşılıklı bir şifalanmayı ortaya çıkarıyordu. Hatice'nin başka kadınlara “dokunma” deneyimi Hüsniye'nin anlatısında da farklı bir şekilde, farklı desteklerle dile geliyordu ve Hüsniye de bu süreci hem daha çok bilgi sahibi olduğu, hem daha iyi ve önemli hissettiği bir süreç olarak tanımlıyordu. Kadınlar için dayanışma onarıcı ve iyileştirici idi.

Senem'in hikayesinde, Senem kendisini açtıktan sonra ailede başka kişiler de “*aslında ben de böyle bir şey yaşadım*” diyorlardı ve böylece hem Senem'in hem de ailedeki kadınların güçlenmesine katkı sağlayan bir süreç geliyordu:

“Ve aile şunu fark etti aslında hani, kendi içinde yıllardır nasıl bir böyle istismar döngüsünün olduğunu, kimsenin bundan bahsetmediğini ve bunun başka istismarlara nasıl kapı açtığını fark etti. İııı, benim açımdan güçlendirici bir süreç gerçekten. Ve devam ediyor yani yeni başladı zaten, devam ettiğini hissediyorum.” (Senem)

Deniz2, enest saldırıyı paylaşmasının “*daha fazla kız kardeşinin olmasına*” ve “*daha fazla kadınla dayanışmasına*” olanak tanıdığını söylüyor, bunu da güçlü bir yan olarak görüyordu. Bu haliyle, toplum içerisindeki yaygın anlayışın aksine, kadınlar ve kadınlar arasındaki ilişkiyi “*dayanışabilen, ortaklık kurabilen, aynı baskıya, baskı mekanizmalarına maruz kaldıklarını görebilen*” bir yerden tanımlayabildiğini ifade ediyordu. Deniz2 ayrıca, farklı kadınlık deneyimleri ve kimlikleriyle karşılaşarak zenginleşmenin, bir bilinç oluşturma ve dayanışma olanaklarının artırılmasının önemini altını çiziyordu:

“Yani ben mesela işte çok beyaz Türk bir kadıyım. Ya bunları ben seçmedim. Bunlar bana atanlar. Kimliğim olarak bunu kabul etmiyorum. Ama işte doğuştan getirdiklerim, ailemden getirdiklerim, beni Türkiye sınıflandırması içinde Beyaz Türk yapıyor. Ama benim gerçekten işte Dersim'deki bir kadınlığı, Şırnak'taki bir kadının ne yaşadığına dair bir bilinç oluşturmam gerekiyor. Ben bu kadınlarla tanışamazsam bu bilinci işte Kordon'da, İzmir'de oluşturamıyorum hiç karşılaşamazsam. Yani bu benim suçum tabii ki değil, karşılaşamamışım ve zaten insanlar yok sayılıyor. Hani bana da yok sayılmak öğretiliyor mesela. Daha fazla kadının bir araya gelebileceği mekanizmalar olması lazım. Yani mesela işte böyle mesela Tinder diye bir uygulama var ya, herhangi bir aplikasyon. Kadınların birbiriyle sohbet edip, dayanışabileceği bir aplikasyon olsa keşke. Böyle bu mindfulness uygulamaları gibi, aplikasyonları gibi. Böyle kadınlar birbirine ulaşabilseler. Yani bunu herhangi bir cinsel paylaşım vesaire için değil, tamamen gerçekten bir dayanışma. Onun için de olabilir yani hani, ama bir iç dökme, bir birbirlerine yani şey yapma. Yani hani Türkiye'de insanların iç dökemediği tek yer kadınlar kulübü ya da ekşi sözlük olmamalı mesela. Gibi böyle düşünüyorum biraz.” (Deniz2)

Hatice'nin daha fazlasını hayata geçirme planı vardı ve bu dayanışma ile dönüştürülmesi gereken bir şeye dikkat çekiyordu: jinekolog deneyimleri. Kendisinin bu konuda yaşadığı sıkıntıdan yola çıkarak, bu sorunun tanımlanması için oturup konuşmak gerektiğini ve ucu açık bir şekilde

deneyim paylaşımı ile kadınların kendilerine iyi gelen şeyleri birbirlerine anlatabileceklerini söylüyordu. Diğer yandan da dayanışmanın da dönüşümüne işaret ederek, “*dayanışmacı arkadaşlık*” kavramının çerçevesini çiziyordu:

“Ama hani onun dışında da çok bireysel hayatımda da biraz şeye doğru evrildi yani. Böyle çok keyifle dayanışacağım, aslında benzeri hikayelerden yolu geçmiş, yani işte hani ihmalden falan hani. Bu ülkede çocuk olmak biraz öyle zaten... Böyle birlikte kafa yordüğümüz, hani böyle oturup da bu konuya kafa yordüğümüz değil ama işte ‘annemle de şunu konuştum’ derken aslında derinleştirdiğimiz falan. Oralarda böyle ne bileyim, ıı, evinin de açık olduğu, maddi manevi zarar alacağına da arkanda durabilecek, hani bir şey istemek de zor ya. Bizler için yani isteyebileceğim falan. Öyle dayanışmacı bir arkadaşlığa doğru da hani gidiyor hayat.” (Hatice)

4.3.2.4. Dünyayı değiştirme düşünde bir uğrak: Sosyal eylemlilik “*Bunun bir psikiyatrik mesele olduğuna da inanmıyorum. Bu tamamen toplumsal bir meseledir. Bütün toplumun tüm kurumlarıyla, tüm bireyleriyle bu konuyu konuşup tartışıyor olmasıyla sağlanacak bir şeydir.*”

Ensest saldırıda sosyal eylemlilik de, yaşamla bağ kurmanın diğer biçimleri gibi, saldırının etrafındaki sessizliğin aşılması ve güçlenerek kendini toparlamaya varılan yolun hem aracı hem de sonucuydu. Özneler yaşadıklarını biraz daha soyutlayarak ve toplumsal adaletsizliklerle bağlantılandırarak, ensest saldırıyı öznel bir mesele olma halinden toplumsal belleğe ve pratiklere bir müdahale haline dönüştürüyorlardı. Bu bölümde, kadınların anlatılarında maruz bırakılan ensest saldırının politik bir bilince dönüşmesinin izlerini aradım. İfşa da önemli bir sosyal eylemlilik biçimi iken, ensest saldırı ve kendini toplama bağlamındaki önemli işlevi nedeniyle, ifşayı “Yaranın kamusallaşması: ‘Kral çıplak!’ diyebilmek” başlığı altında ayrı bir kategori olarak almayı tercih ettim.

Görüştüğüm 15 kadından 8’i (Deniz1, Gökkuşluğu, Mahmure, Meliha, Aysun, Hatice, Deniz2, Pınar) herhangi bir sosyal eylemlilik içerisinde bulduklarını aktarıyorlardı. Bu sosyal eylemlilik biçimlerini temel olarak savunuculuk desteği, genelde cinsel istismar ve özelde ensest saldırı konusunda çocuklarda ve kadınlarda bilinçlilik geliştirici etkinlikler, bir yasa tasarısının çıkmaması konusunda çalışma yürütme, cinsel saldırı karşıtı eylemlere katılma ve kampanyalara katkıda bulunma olarak belirtebilirim. Kadınların sosyal politika ve hizmetlere ilişkin, bir örnek dışında hiçbir sosyal eylemlilikte bulunmamış olmaları, kendilerini bu alana etki etmenin ne kadar

uzağında gördüklerini gösteriyor denebilir ki, bu da otoriter devlet anlayışının bir sonucu olarak görülebilir. Bunlarla birlikte kadınların, cinsel şiddetin ülke içerisindeki siyasallaştırılmasına ilişkin bir eleştirel bilinçlilik geliştirdikleri de anlatılarıyla ortaya konuluyordu.

Cinsel istismarın politik bir mesele olduğu bilinci kadınların anlatılarında kendini gösteriyordu. Deniz1, ensest saldırı konusunun toplumsal tarafına dikkat çekiyor ve sağaltıma ilişkin olarak “*Bu tamamen toplumsal bir meseledir. Bütün toplumun tüm kurumlarıyla, tüm bireyleriyle bu konuyu konuşup tartışıyor olmasıyla sağlanacak bir şeydir. Ben de o zaman kendimi daha sağlamış hissederim.*” diyordu. Deniz1 ayrıca, cinsel şiddet nedeniyle yaşamlarını kaybeden Özgecan veya N.Ç.’yi konuşabiliyor olmanın gereğine değiniyor, hiçbir çocuğun cinsel istismar nedeniyle, yalnızlık, çaresizlik yaşamadığı, kendisini kötü hissetmediği, buna bağlı sorunlarla mücadele etmek ve yıllarını buna vermek zorunda kalmadığı gün sağalacağını belirtiyordu. Meliha ise, Karaman’daki cinsel istismar olayı sonrasında (eski adıyla) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Sema Ramazanoğlu’nun açıklamasına atıfta bulunarak, “*Hani işte ben şeyi hep söylerim, annemin bir şey olmazıyla Karaman’daki ‘bir seferden bir şey olmaz’ bir araya gelince çok şey oldu benim için. Yani, uı, konuşmam gerekiyordu ya bir şey olur mu olmaz mı, ben bir oturayım anlatayım. Bakın bakalım bir şey oluyor mu, olmuyor mu?*” sözleriyle özel olanın politik olduğunu iyi bir şekilde örneklemiş oluyordu.

Mahmure, “*dünyanın en büyük sorununun bu olduğunu düşünüyorum*” diyerek, “*Bu konuda farkındalık oluşturabilirsek toplum iyileşebilmiş gibi geliyor.*” sözleriyle ensest saldırının çözümü için zihnindeki yol haritasını ortaya koyuyordu.

Gökkuşuğu sosyal eylemliliğe örnek olarak, üniversitedeki arkadaşlarıyla paylaştığında, neredeyse istismara maruz bırakılmamış kimse kalmadığını gördüğünü, eylemlere katıldığını ve “*ne yapabiliriz?*” diye sormaya başladığını aktarıyordu. Öğrenci olduğu zamanlarda kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmalar yürüten bir vakfa gidip, oradaki eğitimlere katıldığından, kadın örgütlerinin toplantılarına gitmeye çalıştığından söz ediyordu ve bunların kendisi için çok kolaylaştırıcı olduğunu belirtiyordu. Bir taraftan da, üniversitedeyken kız kardeşinin, özgürlükçü bir şekilde yetişmesine katkı sunup, önerdiği kitaplarla feminizm konusunda belirli bir bilinçlilik düzeyine gelmesini sağladığını vurguluyordu.

Kadınların en çok yer aldıkları sosyal eylemlilik alanı, çocuklarla ilgiliydi. Bu konuda koruyucu önleyici, çocukların güçlenmelerini sağlayıcı ve bilinçlilik hallerini geliştirici çalışmalar yapmak temel faaliyetlerdendi. Hatice, bilinçdışı bir merakla çocukların cinsel istismarı alanında çalıştığını düşünüyor, bir yandan çocuk kitaplarında cinsel istismarın anlatılma şeklini, verilen ana mesajları odağına alırken, diğer yandan bu konuda söyleşiler düzenliyordu. Çocuklara cinsel istismardan korunmalarını öğreten bir çocuk şarkısını kamusal alanda paylaşıyor, aynı zamanda çocuklarla çalışacak inşalarla bir araya gelerek bu konuda “*bir yaklaşım değişikliğine birlikte kafa yormak*” üzerine çalışıyordu.

Aysun çalışmalarını uzun süredir, iki farklı oluşum içerisinde yürütüyordu. Aysun, 22 yıldır koruma altındaki çocuklarla ilgili de sosyal eylemlilik içerisinde idi. Hem çocukların ihtiyaçlarının karşılanması noktasında kuruma destek oluyor, hem de on yıl öncesine kadar “gönüllü aile” olarak, 7 yaşlarından 20 yaşlarına kadar iki çocukla ilgilendiğini belirtiyordu. Bu katkıdan aldığı doyumunu ise “*Ben bu şekil kendimi çok daha mutlu hissediyorum. Oradaki kimsesiz çocuklarla ilgilenmek, onlara aile sıcaklığını hissettirmek.*” sözleriyle açıklıyordu. Bu çalışmayı yürütmek için başka arkadaşlarını da yönlendirdiğini ifade eden Aysun, “*Yani kaç çocuğumuzun hayatına dokunabilirsek kârdır düşüncesiyle bir adım atmıştım. Ama evet benim yaşadığım olayın beni bu çalışmalara ittiği yüzde doksan.*” diyerek, bu sosyal eylemliliğin maruz bırakıldığı ensest saldırı ile bağını kurmuş olduğunu da ortaya koyuyordu. Ayrıca, kız çocuklarının güçlenmesine yönelik çalışmalar yürüten bir dernekte, çocuklara burs sağladıklarını, sorun olan ailelerle görüşüp sorunları çözmeye çalıştıklarını, özellikle ensest saldırı ile ilgili aldıkları haberler doğrultusunda ihtiyacı olanlara destek verdiklerini aktarıyordu. Aynı zamanda, henüz planlanma aşamasında olan ve köyde yürütecekleri bir projede de küçük çocuklara sağlık, bedeni tanıma, çocuk hakları ve bunun gibi konularda bilinç geliştirici etkinlikler düzenleyeceklerini vurguluyordu.

Pınar ve Deniz2 ise özel olarak çocuk alanında çalışmalar yapmak istediklerinden söz ediyorlar, Pınar bir derneğin çocuk komisyonuna girmeye çalıştığını ama sonra bu girişiminin yarım kaldığını anlatıyordu. Deniz1 de, çocuğa karşı cinsel şiddetle ilgili küçük bilgilendirici bir doküman hazırladığını, o dönemki koşullarda devam için bir yolunu bulamadığını ve çalışmasının o şekilde kaldığını söylüyordu. Deniz2’nin ise her zaman bu alanda bir gönüllü olmak gibi bir düşü vardı. Deniz2, “*çocukların daha erken yaşta bilincini yükseltici materyalleri hazırlamak istiyorum. Yani bu hani video olabilir, ses olabilir, uygulama olabilir, bir model olabilir, bir community center (toplum merkezi) olabilir. Ama hani çocuklarla birlikte öğrenebileceğim, hep dinç kalabileceğim ve*

çocukların gerçekten kendi bedenini korumayı öğrenebileceği, böyle bir şeyin içinde olmayı çok isterim ve bu konuda hani yazıp araştırabilmek, bir şeyler yayınlayabilmek yine en büyük isteklerimden mesela.” diyerek hayallerindeki çalışmaları aktarıyordu.

Tüm katılımcılar benim araştırmama yeni hikayelerle katkı sağlamış oluyorsa da, özellikle Meliha, Mahmure ve Deniz2, anlatılarında, bir bilimsel araştırmanın içinde olduklarına dair özel vurgu yapıyorlardı. Meliha, bu konuda yürütülen bilimsel çalışmaların yetersizliğinden yakınırken, söyleminin politik olduğunu belirterek, bir üniversitede bu konuda yaptığı konuşmadan çok mutlu olduğunu dile getiriyordu. Deniz2, bundan beş yıl öncesinde böyle bir çalışmaya katılacak kadar kendini toparlamamış olduğundan söz ederken, araştırmanın kitap olması ve daha fazla kadına ulaşması konusundaki dileklerini iletliyordu. Mahmure için ise, bu araştırmaya katılmak çocuklara yardım etme amacının bir yöntemiymi ve bu konunun çok konuşulmasını ailelerin farkındalıklarının geliştirilmesi açısından da istediğini ifade ediyordu:

“...özellikle senle konuşmak, çocuklara yardım edebilmek falan benim için artık bir amaç gibi oldu. Yani bunun daha çok konuşulmasını istiyorum. Ailelerin farkına varmasını istiyorum. Benimkiler fark etmediler mesela. Yani biraz daha dikkatli olsalardı bence fark ederlerdi bendeki değişikliklerden. Hareketlerimiz veya neyse davranışlarımızdan. Onun için önemsiyorum.” (Mahmure)

Sosyal eylemlilikte farklı alanlar arasında da hem kesişim hem de geçişlilik vardı. Hatice, bir yandan ensest saldırı ile ilgili bir şeyler üretirken, diğer yandan bunları olabildiğince başkalarıyla keşiştirdiğini söylüyordu. Ensest saldırıya dair şifalanma sürecinde yaptığı kuş resimlerini, 10 Ekim Ankara katliamı ile keşiştiriyor ve bunun hem bir strateji hem de bir sonuç olduğuna işaret ediyordu. Arzu ise bu farklı sosyal eylemlilik alanları arasındaki geçişliliği, ensest saldırı haberinin tanınan bir köşe yazarı tarafından yayınlanmasının ardından hukuk sistemini hızlandırması ve işlemeyen mekanizmaları harekete geçirmesi açısından değerlendiriyordu. Bu farklı alanların birbirine etki etmesi, kadınlara kendilerini güçlü de hissettiriyordu.

Deniz2 ileride kadın çalışmaları yapmayı istediğini söylüyor, “...yalnız kadınlar için değil de kadınlarla birlikte çalışabilmeyi, gerçekten haklarına ulaşmalarında bir kolaylaştırıcı ya da bilinç yükseltici olabilmeyi, işte bu noktada umudumu kaybetmemeyi umuyorum.” diyordu. Meliha, bağımsız bir şekilde aktivistliğe devam etme isteği ile birlikte, sosyal eylemlilikte bir kurum kurmaya mesafeli durduğundan söz ederek, bu mesafelenmesini, kurumsallaşmak için alınan fonların kişinin hareket alanını belirleyerek sınırlaması, sivil toplum örgütlerinin etkin çalışmıyor olması ve erişilme konusunda problemler yaşanması üzerinden anlatıyordu. Sosyal eylemlilik,

Meliha'nın anlatısında da, Deniz2'ninki gibi bir umut olarak ortaya çıkıyordu. Meliha, bir rehabilitasyon merkezi düşleyerek, oradan filmlerin, videoların, kitapların yayınlanmasını, “*erkeklerin ve tarikat mağdurlarının*” konuşmasını umut ediyordu.

Sosyal eylemlilik, bir yandan kadınların etkin özneler olarak kendileri dışında olanı değiştirme gücünü onlara verirken, diğer yandan da kadınlardaki umudu besliyordu. Kadınlar evlerini aşarak, toplumla, onu dönüştürmek üzerinden bir bağ kurmuş oluyorlardı.

4.3.2.5. Güçsüzlüğü mayalayanlara karşı sınır koyarak yaşamla bağ kurmak: Kendi dünyanın sınırlarını çizmek “*Dışarıya karşı zaten güçlü olmak zorunda olduğum için hiçbir şeyden korkmuyorum diye, bir mekanizma, bir duvar ördüm hani kendimle dış dünya arasına.*”

Ensest saldırının temel olarak sınır ihlaline dayalı bir cinsel istismar olduğu düşünüldüğünde, sınır koyamamış olmanın öznelerde bıraktığı olumsuzlukların onarılması ve istismar sonrasındaki süreçte kendisini güçsüzleştiren durum ve kişilere sınır koyabilme becerisinin öğrenilmesi kendini toparlamanın gerekli bir önkoşulu ve sonucuydu. Öznelerin kendilerine güvenli alanlar yaratmak üzere belirledikleri bu sınırlar, bir kontrol etme haline de işaret ediyordu, ki bu kontrol öznelerin çevresel etmenler ve kişilerle mesafelenmelerine ilişkin olarak öznel kontrolleriydi. Bu sınır koyma, bir mahremiyet çizgisi çekebilmek olarak da tanımlanabilirdi.

Ensest saldırının ortaya çıktığı evlerde temel olarak sınır koymaya ilişkin bir sorun vardı. Bu sorun ev içinde sınır ihlali, iç içe geçmiş rol ve sorumluluklar ile çocuktan yapabileceğinden fazlasının beklenmesi (yani bir anlamda duygusal ensest) olarak adlandırılabilirken, bir yandan da bu durum, istismara eşlik eden bir ihmal durumuna da işaret ediyordu. Ensest saldırının gizli tutulması için ise, başka bir sınır gerekliydi ve fail tarafından evin dışarıyla bağı kesiliyor, yani evin içi ile dışı arasına net bir sınır çekiliyordu. Tüm bu koşulların, öznelerin sağlıklı ve güvenli bir bağ kuramıyor olmasını beraberinde getirmesi ile birlikte, dışarıyla bağın kopmuş olması da destek arama yollarını kapatıyordu. Özneler güçlenmeye ve kendilerini toparlamaya başladıklarında, sınır koyma gücünü de kendilerinde bulmaya başlıyorlardı. Tüm bu bağ kurma ve sınır koyma meselelerinin ekseninde, bu kategoride, ensest saldırı sonrasında kadınların kendilerini güçsüzleştiren unsurlara sınır koyarak yaşamla bağ kurmalarına yönelik anlatılarını ele almaya çalıştım.

Çocuklukta yaşanan **duygusal ensest**, cinsel şiddet olarak ensest saldırının da sınır koyamama üzerinden belirleyicisiydi. Çocuklara kendilerine ait olmayan sorumlulukların verilmesi, aile içerisinde rol ve sorumlulukların iç içe geçmesi, çocuğun sınır koyma becerilerini güçleştiriyordu. Deniz1, Meliha, Hatice, Aysun ve Pınar çocukluğunda evlerinde rollerin iç içe geçme durumunu yaşadıklarını anlatmışlardı. Pınar bu durumu “*çocukluğumu yaşayamadım*” diye tanımlarken, annesi hasta olduğu için, on iki yaşında, bir yandan okula giderken diğer yandan da yemek yapıp misafir ağırladığından söz ediyordu. Deniz1, çok küçük yaştan başlayarak oğlan kardeşinin de sorumluluğunu almasını “*İşte ilaç içecekse onu takip ediyor olmam gerekiyor. İşte okulda hırkasını kaybediyorsa bulmam gerekiyor falan filan gibi bayağı küçük yaşta...*” sözleriyle anlatıyordu. Lisedeyken hasta olan anneannesine bakan Deniz1, üniversiteye başladığında ise alışverişinden yemeğine evin bütün sorumluluğunu üstlendiğini ifade ediyordu. Aysun’a ise kardeşi emanet ediliyordu ve böyle bir zamanda kardeşinin trafik kazası geçirmiş olması ailesinin tepkisinden korkan Aysun’u intihar girişiminde bulunmaya sürüklüyordu. Hatice, kendi yaşadığı duygusal ensesti “*Çocukluğumda aileme karşı hep aşırı sorumluluk hissedirdim. Üzülmesin, hastalık olmasın, baba öfkelenmesin. İhtiyaç giderme, destekleme, sorun çözme ve sorun çıkmasın diye uğraşma hatırlamalara karşı ana ilişkilene konularımды.*” olarak anlatıyordu. Hatice çocukken almadığı bakımı, intihar girişiminden sonra aldığını belirtiyordu. Meliha, “*çocukların içinde sürekli dayak yiyen benim, sürekli evin işlerini yapan benim. Anne rolü benim yani.*” diyerek, kendisinin kurban edildiğini ve kuma gibi görüldüğünü düşünüyordu. Meliha ayrıca, aile içerisinde kendisine diğer kardeşlerinden ayrıcalıklı bir statünün tanındığından da söz ediyordu. Babasının “*Meliha, ay Meliha sen çok güzel yapıyorsun. Ay Meliha sen çok başarılısın. Evet benim kızım çok zeki, çok bilmem ne*” sözleri, Meliha’nın “*tutulma sebebi*” oluyordu. Bu sınırsızlık halleri, çocukların da kendi sınırlarını anlayamamaları, savrulmaları ve gerektiği durumlarda da sınır koyamamaları ile sonuçlanıyordu.

Duygusal ensestle birlikte, kadınların çocukluklarındaki ailede, anlatılarda öne çıkan bir diğer sınır meselesi **ailenin dışarıdan izole bir şekilde yaşıyor olması** idi. Arzu ailesini “*Yani zaten aile izole bir aileydi. Yani kendi akrabalık ilişkileri dahi çok güçlü olmayan, genelde dışlanmıştı. Bize kimse gelmek gitmek istemezdi. Yani annemle babamla kimse çok görüşmek istemezdi. O yüzden yani aramızın iyi olabileceği kişiler de sınırlıydı zaten.*” sözleriyle anlatırken Meliha, “*tecritli ve kapalı*” olduklarından söz ediyordu. Melihaların Kürt Alevisi bir aileden geliyor olmaları ve çok tutucu bir mahalleye taşınmış olmaları, ailenin dışarıya açılmasını engelleyen nedenlerken, Meliha için bu durum ensest saldırı nedeniyle kendi yaşadığı “*tecridi daha da katlayan bir şey*” oluyordu.

Meliha, “*Mum söndü*” gibi haksız söylentileri besleyerek Alevilerin kötülenmesine neden olacağı için de mezhebini koruyarak bu saldırıyı gizlemek durumunda idi.

Ensest saldırının kendisi de kadınların **sınır koyma becerileri geliştirmelerini engelliyor veya varolanı da geriletebiliyordu**. Beden sınırının olmaması bunlardan bir tanesi idi ve Hüsniye bunu “*sana ait olan bir şeyi senin iznin olmadan kullanılması*” olarak tanımlıyordu. Bu nedenle değersizlik ve önemsizlik yaşadığından, benlik duygusu ve özel alanı hiç geliştiremediğinden söz eden Hüsniye sınırının olmama halini “*Kamuya açık gibisin.*” sözleriyle ifade ediyordu. Deniz2 de ensest saldırı sonrası, insanın hayatı ve bedeni üzerinde ne kadar kontrol sahibi olabileceğini sorguluyor, “*o sınırı nasıl belirleyeceğimi bilememek*”ten kaynaklı olarak uzun süre ilişkilenden kaçındığını anlatıyordu. Deniz2 ayrıca, öfkesini söyleyebilmeye ve öfkesiyle insanlara sınır koymaya yeni başladığını belirtirken, bunun birçok ilişkisinde sorun yaşamasına neden olduğunu düşünüyordu.

Kadınlarda sınır çizememe deneyimleri, **çevrelerindeki sevdiklerine sınır çizmeyi öğretme veya onlar için sınır çizme** olarak ortaya çıkabiliyordu. Martı, beden sınırı çizmeyi çocuklarına öğretirken, Bahar, kardeşlerinin de kendi yaşadığı saldırıyı yaşama riskinin olduğu noktalarda faile karşı sınır çizerek bir anlamda kardeşlerini korumuş oluyordu. Başka bir şekilde, çevredekilerin ensest saldırıya maruz bırakılanın sınır çekmesine, sınır çizerek destek olmasına ise Elif’in anlattığı bir örnekti. Elif kayınvalidesine maruz bırakıldığı ensest saldırıyı anlattıktan sonrasını “*Kaynanam zaten o kapıyı kapattı öğrendikten sonra.*” sözleriyle aktarıyordu. Bu yapıcı bir tanıklıktı ve birçok örneği “Destekleyici bağlar: yapıcı veya güçlü tanıklar” kategorisi altında analize dahil olmuştu.

Anlatılar, kadınların kendilerini, sevdiklerini, ruh sağlıklarını korumak ve özgürleşmek için sınır koyduklarını gösteriyordu. Kadınlar **sınır koyma becerileri geliştikçe ama daha da önemlisi güçlendikçe**, kendilerinin üzerinde baskı kuran ilişkilerle mesafelenmeye başlıyorlar ve eşit ilişki arayışına giriyorlardı. Gökkuşluğu liseyi bitirene kadar “*etkisiz baş etme stratejileri*” kullandığını söylüyor ve odasına kapandığını, kitap okuduğunu, aile ilişkilerinden uzaklaştığını, ensest saldırıyı hatırlatan kişilere mesafe koyduğunu ve bazı şeyleri mizah yolu ile konuştuğunu aktarıyordu. Elif, işe girerek kendisini daha güçlü hissettiğinde, ensest saldırı sırasında yanında ve en büyük destekçisi olan yengesine de yaşam tarzında onaylamadığı şeyler olduğunu fark ettiğinde sınır koyuyordu. İlk başlarda durumu açıklayamayacağı için ağabeyinin evine gidip geldiğini anlatan Aysun, “*tamamen artık ben kendimde artık ‘hiç kimseye cevap vermek zorunda değilim, hiç kimse*

bunu sorgulayamaz' özgüvenini yakaladığım zaman, son, son on beş yıldır hayır hiç görüşmüyorum. Yirmi yıl oldu hatta. Tam yirmi yıldır.” diyordu. Gökkuşluğu ise, “*maddiyatın verdiği güçle de bir işim de olduğu için*” babasına kafa tutarak “*bu benim yaşam tarzım yani saygı duy duyma, ben böyleyim artık*” diyerek hayatına karışmasını engelliyordu. Bu sınırdaki, ataerkil pazarlığın izi vardı:

“Ben onu her seferinde artık kavgalar sonunda ağlama geçti. Yani onunla hep kavga eder ve kavgalardan sonra ben ağlardım. Ağlamalar bitti. Hep güçlü duran, ben böyleyim ve benim hayatım böyle. Benim ailem böyle. Tabii o Türkiye'deki işte o ataerkil yapıdan. Bir de ‘kocam böyle, kocam ne giydiğime karışmıyor, sen karışamazsın. Benim kocam benim bunu yapmama karışmıyor, sen karışamazsın’ oldu ki o da sesini çıkaramadı. O ataerkil yapı çok onu geri çekti. ‘Tamam’ dedi ‘O artık evlendi. Benim sorumluluğumda değil’. Hani o süreç içerisinde o sorumluluğundan attı beni.” (Gökkuşluğu)

Kadınların anlatılarında sınır konusunda öznelere en çok odağında olan sınır, **faille ilişkilene**me dair olardı. Deniz1, kimseye söylemediği zamanlarda, mecburen biraraya geldiklerinde muhatap olmadan, sürekli kaçarak, onu görmezden gelerek, “*merhaba dememek için tuvalete girerek*” ve hiçbir şey yokmuş gibi davrandığını anlatıyordu. Sonraları iletişim kurmak zorunda kaldığında, hiç kendi tarzı olmadığını belirterek, faili aşağılayarak, ona kötü davranarak konuştuğunu aktarıyor, hala faili görmek istemediğini ve gördüğünde kötü hissedebildiğini belirtiyordu. Deniz1 uzun süredir faille hiç görüşmüyordu. Deniz2 de, uzun zamandır faille fiziksel olarak görüşmediğini, cenaze olduğunda evlerinde denk gelmemeye çalıştığını, gördüyse de anımsamadığını dile getiriyordu. Bir anlamda zihninde de faili görmeye bir sınır koymuştu. Pınar da fail ve ailesindeki hiç kimseye ilişki kurmadığını, onlardan uzak durduğunu vurguluyordu.

Kadınlar, faile sınır koyarken ailelerini de gözetiyorlardı ve bazı durumlarda onları korumak adına başka gerekçeleri ön plana çıkarabiliyorlardı. Yasemin, dayısının ailede yaşadığı sorunları, zaten ailede bazı kişilerle ilişkisinin zayıflamış olmasını bahane ederek, annesinin “*Ne oldu? Dayın ne yaptı? Sen dayınla böyle değildin, ne oldu?*” sorularını yanıtlıyordu. Anneannesinin hastalığından ötürü biraraya geldiklerinde de “*Hep bir mesafede kalmışım*” diyerek faille ilişkisini anlatıyordu. Aysun da, failin ailede başka kişileri istismar ettiğinin duyulması üzerine faille ilişkisini daha kolay bitiriyordu: “*...kişiliğinden dolayı sevmediğimi ima ediyordum ama bu olaylar çıktıktan sonra tamamen hayatımdan çıkardım, sildim.*”

Kadınlar, faille ilişkilerini sınırlandırdıktan sonra, **çevrenin gösterdiği güçsüzleştirici tavır** nedeniyle, onlarla ilişkilerini de sınırlandırmaya gerek duyabiliyorlardı. Mahmure, ailesinin bu konuyu konuşmamakla birlikte, özellikle ablasının kendisine faille ilgili sorular sorması üzerine

ablasiyla görüşmelerini azalttığını ifade ediyordu: “Çünkü beni her gördüğünde işte ne bileyim, şimdi nerede görüyor, yılbaşında görüyor ya da bir cenazede, düğünde görüyor, ‘biliyor musun beni aradı’ falan diye bana bunları anlatıyor ya da yanımdaki X kişiye bunları anlatıyor.” Mahmure, ailesinin o kişiyle görüşmek konusuna ilişkin olarak, “kendilerine bir sınır çizselerdi ben kendimi çok iyi hissedirdim. Ama sınır çizemiyorlar ya da çizmiyorlar.” diyor, annesinin en azından faili eve sokmuyor olmasını olumlu değerlendiriyordu. Elif, babasıyla görüşmemesine ilişkin, “Kendimi insanlara anlatmak, ifade etmek. Niye görüşmüyorsun sorusu, bilmem ne hani. Bunlar da çok yoruyor.” sözleriyle kendisini anlatırken, Arzu, psikoloğun “ailenle görüşme” önerisini “toplum baskısının içinde büyümüş bir insan” olması nedeniyle uygulanamaz görüyordu.

“Yani ‘Sen, sus. Suçlu sen olursun. Kimse seninle evlenen olmaz. Seni alan olmaz, eden olmaz’ diyeyle büyütülmüş bir insansın. Tamam, her ne kadar evlenmiş de olsan, ne sebep göstereceğim ben topluma? Yani görüşmeyeceğim ama ne diye görüşmeyeceğim? Hayırsız evlat olarak ilan ediyorlar zaten. Çok seyrekle görüşmemde bile işte ‘Arzu bizi çok az arayıp soruyor. Hayırsız evlat. Biz okuttuk, meslek sahibi yaptık.’ bilmem ne diye topluma zaten şey yapıyorlar, yansıtıyorlar, kendi suçlarını örtmek için.” (Arzu)

Kadınların anlatılarında, babanın fail olduğu durumlarda, güçsüz bir tanık olarak anneye sınır koyulduğu görülüyordu. Elif annesiyle görüşmediğini söylüyor, Meliha, son üç-dört yıla kadar, annesiyle tartışmalarında sorunun kendisiyle ilgili olduğunu düşünürken, fiziksel ayrılık ve bazı farkındalıkları ile birlikte annesiyle mesafeleniyordu. Meliha, kendisiyle annesinin ilişkisine sınır koyarken kızının anneannesiyle görüşmesini olumsuz karşılamıyordu. Martı ise kardeşini kaybettikten sonra annesiyle bir müddet görüşmediğini ancak anne olduktan sonra kabullenmesi zor olsa da, annesiyle görüşmeye başladığını, hatta çocuklarının bakımında annesinin kendisine destek olduğunu anlatıyordu.

Anne ile ilişkiye sınır koyma konusunda Elif’in bir anlatısı, sosyal hizmet politika ve hizmetlerinde, çocukların sınırlarının gözetilmesi gerekliliğine dikkat çekiyordu. Koruma altındayken annesinin kuruma ziyarete gelmesi üzerine, annesiyle görüşmek istemeyen Elif, çalışanların ikna etmesi üzerine annesiyle görüşüyordu. Bu ziyarette büyü yaptırmak üzere annesinin, Elif’in saçından kesip alması, Elif’in karşı çıkması ve çalışanların Elif’e destek olmasından sonra, annesinin “benim kocamı ayartan kızım” sözleriyle Elif’e saldırması üzerine Elif sinir krizi geçiriyordu. Sonraki süreç için ise “Gelmesi yasaklandı. Görmedim ondan sonra. Gelmedi de.” diyordu.

Hatice, yıllar sonra kendisini bulma sancıları içerisinde iken, bir süre kendisine öncelik isteme talebini görmeyen, ısrarla kendi hikayesini dayatan kişilerle ayrılıklar yaşadığından söz ediyor, zoraki ilişkilerini sonlandırmasını ve gereksiz yük ve sorumluluklarından arınmasını “*Ne bileyim? Gerçekten hani gönülden bir paylaşım olduğunu düşünmüyorsam hani birilerinden uzak durmaktan, işte zoraki arkadaşlıklardan ayrılmak ya da ne bileyim, uu anne-baba tartışması benim için hep alert olduğum bir şeydi mesela. Şimdi ‘yetişkinsiniz, kendiniz çözersiniz’ diye (gülüyor) arasından sıyrıldığım bir şeye dönüştü yani.*” ifadeleriyle anlatıyordu. Meliha, herşeyle tek başına mücadele ettikten sonra ortaya çıkan insanların ikiyüzlü yaklaşımları ve kendisine iyi gelmeyen tavırları nedeniyle birçok ilişkisini sonlandırıyor.

“Şimdi herkes dönüp garip garip şeyler söylüyor da. ‘Aaa biliyordum ben senin, ben de diyordum bunda bir tuhaflık var’. Niye dedim şey, niye bir şey yapmıyorsun? Niye bir şey yapmadınız? Niye şimdi söylüyorsunuz? Ben artık hepinizden vazgeçtiğim bir aşamada ne anlamı var be? Benim, ben bunları çözdükten sonra. Şimdi ve hatta şeyi anlıyorum, daha da kötü oluyorum. Hani iş yerinin delisiyim, mahallenin delisiyim, sınıfın delisiyim falan evin delisi. E böyle bakıyorlarmış ve ya şey, aaa bir de bir iyi bir şey lütufmuş gibi, ya işte o da öyle deyip geçiştiriyorduk falan. Biz farkındaydık da. Ya Allah belanızı vermesin. O yüzden bir sürü ilişki değişti Türküler Hanım. Çok insan gitti.” (Meliha)

Gökkuşığı bazı arkadaşlarını, “*Ben hani karşımdakiyle eşit bir ilişki istiyorum yani.*” diyerek kendisine baskı yaptıkları için siliyor, sonrasında da eşit olmayan, zulmeden veya baskıcı hiçbir ilişkinin içerisinde yer almamaya karar verdiğini belirtiyordu. Ailesiyle kurduğu ilişkinin boyutunu ise Gökkuşığı, “*ben buyum beni böyle kabul ediyorsanız görüşürsünüz kabul etmezsiniz, görüşmezsiniz*” olarak belirlemiştir. Gökkuşığı, bazı akrabaları tarafından, sosyal medyadaki bir fotoğrafındaki vişne suyu bardağının, alkol sanılarak haksız yere ve herkese açık bir şekilde “*Annen bugünlerini görseydi kahrından ölürdü*” diye eleştirilmesine değiniyor, üniversitede akademik yaşama başladıktan sonra o zamana kadar hiç aramamış kişilerin kendisini arayarak ne kadar akli başında olduğunu ve iyi yerlere geleceğinin belli olduğunu söylediklerini aktarıyordu. Böyle kişilerle de düğün ve cenaze gibi yerlerde yüzeysel ve sınırlı iletişim kurduğundan söz ediyor, “*Artık kendimiz ve kendi seçtiğimiz ailemiz olan arkadaşlarımızla kurduğumuz bir bağ var.*” diyordu.

İşyerlerinde kurulan ilişkilerde sınır biraz daha farklılık gösterebiliyordu. Gökkuşığı, işyerine sınır koyamıyor, ancak onu da farklı bir strateji ile, hayatta verdiği önem ve konumlandırışı üzerinden zihninde sınırlandırıyor. “*Benim bütün hayatım burası değil ve burada sadece çalışıyorum. ... Burada yaşadığım hiçbir şeyi özel hayatına yansıtmamak için her şeyi yap.*” diyerek özel hayatıyla işyeri arasına bir sınır çekiyordu. Gökkuşığı’nın işyerine dair bir başka

sınırlandırması ise, çalışma alanını sınırlandırmaktı. İstismara ilişkin çalışmayarak kendisini ve eşini bu anlamda korumuş olduğunu paylaşıyordu ki aslında bir anlamda istismarın daha fazla hayatına müdahale etmesine de engel olmuş oluyordu: *“Hatta ben istismar uygulayan kişilerle çalışmışım. Gidip hani neden bunu yaptıklarını sorgulamak istemişim. Sonra baktım ki bu benim altından kalkabileceğim bir şey değil. Kendi ruh sağlığımı da çok zorlamaya da gerek yok dedim. Bir yerde durmak lazım burada dedim.”*

Kadınlar **sınır çizmek için çeşitli stratejiler de** geliştiriyorlardı. Elif *“iç dünya – dış dünya”* ayrımı yaparak, *“dışarıya karşı zaten güçlü olmak zorunda olduğum için hiçbir şeyden korkmuyorum diye, bir mekanizma, bir duvar ördüm hani kendimle dış dünya arasına.”* diyordu. Dış dünyada olanlara, kendisinden korksunlar diye *“en kötü, en sert, en tepkisiz”* tarafını gösteriyor, onlara da kendilerinden korkmadığını göstermiş oluyordu. Diğer bir strateji olarak Meliha, Gökkuşluğu ve Elif, yaşadıkları evi terk ederek bir sınır koyuyorlardı. Meliha, şehir dışında bir üniversiteyi kazanıp, çalışarak okuyor ve bir daha eve dönmüyordu. Meliha'nın ikinci bir terk ediş hikayesi ise, yaptığımız görüşmeden dört yıl önce işini bırakıp, yaşadığı yeri bırakıp yeni bir yere ve yaşama *“kaçması”* idi. Elif, işe girip maddi gücünü eline aldığı evden çıktığını anlatırken, Gökkuşluğu, kendisini suçlayan halası ile tartışarak evden ayrılıyor, böylece yalnızca mekânsal olarak değil, halası ile güçsüzleştirici ilişkisine de mesafe koymuş oluyordu.

Evlilik ilişkilerini sonlandırmak ve duygusal ilişki içinde olunan partnerlerle ilişki sonlandırmak da kadınların koydukları sınırlara örnekti. Meliha kötü giden bir ilişkinin kötü bir şekilde de bittiğini anlatırken, Hatice boşanmasını kendisi için *“bir güçlenme alanı”* olarak tanımlıyor, *“kadın arkadaşlıkları kurmak”* ve *“kendi yuvasını kurmak”*la ilişkilendiriyordu. Bu süreçte Hatice dışarıdan içeriye bakma cesareti gösterdiğini ve *“içimdeki karanlıkla nasıl baş edicem?”* korkusundan uzaklaştığını söylüyordu. Deniz2, yaşadığı ensest saldırı ve sonrasında kendisinde bıraktığı izleri anlamayan, bu meselenin kimliğinin önemli bir yerinde olduğunu idrak etmeyen ve kendisini sürekli eleştirip güçsüzleştiren partneriyle ilişkisini sonlandırıyor:

“En son zaten o kırılma şeyiydi, nı bu Muğla'daki kadın katliamı olduğunda işte bidonlara ceset konu vesaire. Ben ertesi gün yüzüm uçuk içinde geldim yani. Dudağım, yanaklarım vesaire. İşte ne oldu? Tabii söylemek istemiyorum çünkü tepki göstereceğini biliyorum. En sonunda söyledimde ‘işte ya dünyayı sen mi kurtaracaksın? Bütün kadınlara üzülemezsin’. Herkes için işte, kendisi zaten hani sevgilisiymiş, söylemiş böyleymiş. Ondan sonra zaten bende hani tamamlandı yani hani sen böyle düşünüyorsun. O zaman ben de senin tarafından daha da büyük zararlar görebilirim. Yani o ana kadar zaten ne kadar psikolojik baskıya maruz kaldığımı o kadar anlamıyordum hani. Daha sonra işin içinden çıkınca ‘aaa ben sağ kurtulmuşum’ dediğimde anlamıştım yani hani.” (Deniz2)

Hatice, kendini toparlamanın sınırları da getirdiğini, nezaket yerine dürüst olmayı öncelediğini ve bunun birçok şeyin daha sağlıklı olması anlamına geldiğini vurguluyordu. Deniz2'nin sınıra başka yerden bakan anlatısı ise, güçsüzlüğü mayalayan ülke atmosferinden, sınır ötesi bir yere ulaşmak, çalışmalarını orada yapmak ve sınırları bu şekilde aşmaya işaret ediyordu. Türkiye'de feminist birisi olarak yaşam alanının daraldığını, “*havuzumuz giderek daraldığı için kendimi büyüyen ama akvaryumu küçük gelen bir kaplumbağa gibi hissediyorum bazen.*” sözleriyle anlatıyor, giderek kendisini durdurma, kısıtlama ve frenleme engellerinin ortadan kalktığını, bu nedenle de zarar görebileceğini söylüyordu. Bu durum, Deniz2 için ülke sınırlarını aşan bir geleceği getirebilecek miydi?...

4.3.2.6. “Yaralı şifacı”nın şifa dağıtması “*Kendim gibilerin iyileşmesine destek olunca kendimi toparladım.*”

Ensest saldırıya maruz bırakılan kadın, ensest saldırıyı kimliğinin bir parçası yaparak bir değişim ve dönüşüm geçiriyordu ancak bu değişim ve dönüşüm, sürekli olduğu gibi, bir aşamadan sonra dışsal olanı da değiştirme erimine evriliyordu. Bu şekilde, maruz bırakılan, bir yandan yarasına şifa arayıp iyileşirken, diğer yandan da yarası odağından kurduğu iyileşme kimliğini diğer yaralıları iyileştirmek için kullanmaya başlıyordu. İyileştirirken de iyileşmeye devam ediyordu ve böylece iyileşme karşılıklı olarak öznelere birbirlerini dönüştürdükleri bir eylemlilik haline bürünüyor. Bu kategori altında, bu iyileşirken iyileştirme ve iyileştirirken iyileşme karşılıklılığını adlandırırken Carl Gustav Jung'un “Yaralı Şifacı (Wounded Healer)” arketipinden destek aldım. Kadınların kendilerini toparlama süreçlerinde “yaralı şifacı”nın nasıl etkin bir özne olarak değişim ve dönüşüm için bilgi üretebildiğini ortaya koymaya çalıştım. Kadınların iyileştirme ve kendilerini toparlama bağını görünür kılmaya çalışırken, onları aslında her türlü sürecin etkin öznesi olarak kabul edip, bütün yükü maruz bırakılana yüklememek gerektiği gibi bir kaygıyı da taşıdım. Araştırma sorularımdan birisi ensest saldırı ve kendini toparlama gücü bağlamındaki politika ve hizmetlere yönelik eksiklikler ve iyileştirme yönünde görüştüğüm kadınların önerileri idi. Bu önerileri, birer yaralı şifacı olarak diğer yaralıların iyileşmesine yol gösterici ipuçları olmaları düşüncesiyle bu kategori altında analize dahil ettim. Kadınların anlatılarında doğrudan öneri olarak ifade ettikleri unsurları buraya alırken, dolaylı veya çıkarım yapmamı gerektiren önerilere “Genel Sonuç ve Öneriler” bölümünde kendi önerilerimle birlikte yer verdim. Anlatıları genel olarak değerlendirerek, kümelenmiş bilgi bütünlerini “öznelere ilişkin öneriler”, “çocuk eğitimine ilişkin

öneriler”, politika ve hizmetleri içerecek şekilde “sisteme ilişkin öneriler”, “tanıklara ilişkin öneriler”, “yürütülecek çalışmalara ilişkin öneriler” ve “diğer öneriler” başlıkları altında kategorize etmenin daha pragmatik olacağını düşündüm.

Kadınların, yaralı şifacı olarak iyileştirme ve iyileşmeye dair anlatıları da güçlenme odağında konumlanıyordu. Aysun, koruma altındaki çocuklarla ilgili çalışmalarından ve sivil toplum alanında kız çocuklarının güçlenmesine yönelik çalışmalarından söz ederek, “*birisinin hayatına dokunmak çok mutlu ediyor beni.*” diyordu. Gökkuşığı kendini toparlama başlangıcını “*Evet, bunu yaşayan başka insanlar var. Ben bunun önüne nasıl geçerim? Çeşitli vakalara gittim. Korunmaya muhtaç çocuk birimde çalışıyordum. Kendim gibilerin iyileşmesine destek olunca kendimi toparladım.*” sözleriyle anlatıyordu. Benzer istismarı yaşayanları görmek Gökkuşığı’na “*ne yapılabilir?*” sorusunu sordurarak, onu eyleme yöneltmişti. Gökkuşığı, on beş, on altı ve on yedi yaş grubu çocuklarla yaptığı çalışmalardan söz ederek, onlara beraber olduklarını ve yapabileceklerini söyleyerek kendileri için büyük adım atmalarına destek olduğunu anlatıyor, “*Kendim gibi insanlarla çalışıp, onların güçlendiklerini görmek beni güçlendirdi.*” diyordu. Onların çok erken yaşta dönüşüm geçirmiş olmaları Gökkuşığı’nın da kendisini toparlamasını sağlamıştı. Bu toparlanma hali Gökkuşığı’nın yirmi beş yaşına denk geliyordu ancak Gökkuşığı bu sürecin belki de halen sürdüğünü söylüyordu. Mahmure ise, benzer istismar yaşantısı olan kadınlarla bir bağ kurma girişiminin çok olduğundan bahsederken, iş için çok çabalamasının nedenini “*Çünkü şu anda yani iş bizi geçindirebilecek bir şeydi ama ben daha fazlasını istiyorum. Çünkü bu çocuklara yani maddi anlamda destek olabilecek avukat, psikolog vesaire vesaire desteği için ekonomik olarak güçlenmeye çalışıyorum.*” diyordu. Buna dair yaşadığı bir süreçten söz ederken, çok zorlandığını, bir yandan konuşmak çok zorken, diğer yandan maddi olduğu kadar sosyal ve siyasi güce de gereksinim olduğunu belirtiyordu. Bu nedenle Mahmure, başkalarına destek olabilmek için de “*kuvvetli olması gerektiği*”nden söz ederek buna yönelik çaba gösteriyordu. Dolayısı ile yaralı şifacı olmak için güçlü olmak gerekirken, yaralı şifacı olmak aynı zamanda güçlendiren bir şeydi.

Kadınlar, kendileri ile benzer istismar geçmişi olan diğer kadınların kendilerini toparlama süreçlerine öznel birikimlerinden damıttıkları deneyimlere ilişkin anlatıları ile ulaşıyorlardı. Bu deneyimleri ilk olarak “öznelerle ilişkin öneriler” başlığı altında kategorize ettim. Senem “*Ondan sonra hani bunu paylaşırlar, paylaşmazlar, açıklırlar, açılmazlar, tamamen kişiye kalmış ama en azından kişinin kendi içerisinde bu iki şeyi yapması çok önemli. Bir, bu benim suçum değildi, benim*

hatam değildi. İki, bunun ne gibi etkileri oldu benim üzerimde ve ben ne yapabilirim bundan sonra?” diyerek aslında kişinin ensest saldırıya ilişkin suçu sahibine teslim ettikten sonra öz farkındalık geliştirerek gelişmeye gereksinim duyduğu alanları saptayıp, bu konuda bir dönüşüm ve değişim gerçekleştirilmesine vurgu yapmış oluyordu. Hüsniye de Senem’in önerisini destekler şekilde, öznelerin bilgiden ve kendilerinden vazgeçmeden ve nedeninin peşine düşmeden, *“ben bu işin ya da bu duyguların içerisinde nasıl çıkabilirim? Yani çıkmam için neler mümkün?”* sorularını sormalarının onları çözüme daha yaklaştıracığından söz ediyordu. Bu bilgiye daha küçükken sahip olsa idi, kendini toparlama sürecinin de daha erken olmuş olacağını düşünüyordu.

Görüştüğüm kadınların bireysel önerilere ilişkin öznel bağlamda temel önerileri ensest saldırıyı dile getirmek, ruh sağlığı desteği almak ve hukuki süreç başlatmak olarak üçlü bir sacayağına işaret ediyordu. Aysun’un, bu birbiriyle ilintili üç duruma yönelik anlatısı şöyle idi:

“Yani eğer küçük yaşta kişi, birey, kendinde zaten hiçbir şekilde o gücü hissetmiyor, göremiyor. İıı, yani o dönemde karşı koyma, o dönemde birilerine anlatma, en doğrusu bu aslında. Fakat eğer bireyin yaşı küçükse buna cesaret edemiyor. Fiziki küçüklük var, özgüven yok, aile baskısı vardır. Fakat bana göre evet, yani bu dönemde, yani o yaşadığı dönemlerde bir radikal karar alıp da, eğer cesareti varsa, özgüveni, o bilinci varsa, o yaşlarda, o dönemde itiraz edip, sesini çıkarıp, dillendirip o kişiyi deşifre edip engellemeye çalışması gerekiyor. Fakat dediğim gibi, küçük yaşta, yapamıyorsa, ne zaman kendinde o gücü hissediyorsa aslında, evet yani dillendirmesi gerekiyor. Ve yargıysa yargı, her neyse, sonuna kadar arkasında durması gerektiğinin düşüncesindeyim.” (Aysun)

Yasemin, kendisini en çok sağaltan şeyin ensest saldırıyı çevresinde anlatabileceği birçok kişinin olması idi. Kadınların yaşadıklarını mutlaka güvendikleri birileriyle paylaşma önerileri profesyonel bir ruh sağlığı alınmasına dair önerileri ile bütünleşiyordu. Arzu da psikolojik destek almanın kendisinde böyle bir etki bırakabileceğini hiç düşünmediğini söylerken, *“psikolojik destek almaya başladıktan sonrası da çok zorlu bir süreç aslında. Bırakmasınlar. Ben çok otobüsleri karıştırıp eve geleceğim yere şehrin köylerine gitmişim. (Duruyor) Kafa çok dolu oluyor. Çok yoğun oluyor ama hayat yolunu öğreniyoruz, evin yolunu da buluyoruz.”* diyordu. Pınar, bunun gibi bir istismara maruz bırakılmış olan kişilerin ilk ve en önemli yapması gereken şeyin kesinlikle profesyonel destek alması olduğuna vurgu yapıyor, kendisinin yanlış yapma durumlarında psikoloğunun yönlendirmeleri ile *“küçük bir manevrayla toparlanmaya çalışıyorum.”* diyordu.

Martı ensest saldırı yaşamış birisiyle hiç karşılaşmadığını söylüyor ve *“Yani korkmasa insanlar.”* diye genel olarak cesaret verici bir öneride bulunuyordu. Ensest saldırıya maruz bırakılanın çocuk olması halinde, anne-babanın korkmayarak hemen dava açmasını önererek *“Yani kesinlikle dava*

tarafındayım. Yani bunun sürdürülebilir olması ve onun ceza alması tarafındayım. Çünkü ben bunu engellemesem başkasına da yapacak. Belki de yaptı. Belki de başka bir mağdur daha var. O da sesini çıkaramıyor belki. Haberi yok. Nereden bilsin?” diyordu. Yetişkinlerin de korkmayarak dava açmalarını öneren Martı, kendi yaşantısından yola çıkarak, delil bırakmak üzere yaşadıklarını bir yere yazmalarını öneriyordu. Kendi davalarında, failin ceza almasında, kardeşinin bıraktığı günlüklerin yararı çok büyük olmuştu. Arzu dava konusunda öneride bulunmazken, bunun herkesin kendi kararı ve göze alma durumu olduğundan söz ediyordu. Pınar da bir anlamda Arzu'nun hukuki sürecin öznelliğine yaptığı vurguyu destekleyerek, *“Yüzleşmek gerekiyor yaşadıklarımızla. O yüzleşmenin herkesin kendince bir yolu vardır diye düşünüyorum. O yolu doğru bulmak kendine göre.”* ifadesiyle kendisini anlatıyordu. Buna karşın tam bir çözüm bulunamayabileceğini söyleyen Pınar, insana iyi gelenin *“kendine sarılmak, kendini sevmek becerisi, hayatı sevmek, iyi öğrenmek, hayatın içinde olmak”* olduğunu aktarıp, bu durumu *“Yaşadığınızı anlıyorsunuz.”* sözleriyle tanımlıyordu.

Kadınların bir diğer önerisi, ifşa ederek paylaşmanın ve dayanışmanın önünü açmaya dairdi. Meliha, anlatmanın çok iyi geldiğini söylüyor, ifşa zor bir süreç olsa da sonraki sürecin kişiyi güçlendirdiğini vurguluyordu. Meliha, anlatmayı, *“Ve anlatmak lazım çünkü biz sekiz yaş, ben sekiz yaşında yaşadım. İşte kim kaç yaşında yaşadıysa bunu, o yaşındaki duyguyla kalıyor.”* ifadesindeki gerekçelendirmesi ile de önemsiyordu. Meliha anlatmanın ensest saldırıya maruz bırakılanları birbiri ile yanyana getirdiğini düşünerek *“Ve yan yana gelmek çok iyi geliyor. İşte yazıyoruz, hani yazılırken bile iyi geliyor bize. Ya mağdurlarla yan yana gelmek iyi geliyor. O yüzden konuşmalıyız. Yalnız olmadığımızı görmek çok iyi geliyor. O yüzden ben anlatmak diyorum.”* sözleriyle de dayanışmanın yolunu açtığına vurgu yapıyordu. Hatice bu *“ortak hikaye ve ortak yol”*da öznel olarak bulunan çıkış yollarını beraber konuşmanın, *“bir tür dayanışma alanı açmak, bir iyileşme yolunun yolculuğunu paylaşma”*nın değerli olduğunu düşünüyor, *“bu değersizlik duygularının altında başka travmalar var”* diyebilmeyi önemsiyordu. *“Tetiklenmeden şifalandıran bir şey”* olarak betimlediği kendi ifşa sürecinden sonra bunu bir anlamda yaşadığından söz eden Hatice, bu şekilde başka insanların sesi olduğunu, sesini duyanların kendilerine dair bazı keşifler yaptıklarını ve şifalandıklarını aktarıyordu. Kendisine yarayanı başkasıyla da paylaşma güdüsü Hatice'de, bireysel olma halinden toplumsal olanı görmeyi sağlıyordu ve Hatice, birlikte iyileşmenin ve *“benim işime yarayan başkasında da işe yarasın”* tavrının kendisini de *“dik tutan bir şey”* olduğundan söz ediyordu. Bu nedenle deneyim paylaşımı yaptığı, çok sürdüremediği bir web sitesi de açıyordu ancak bu sitenin işlerliğinin devamını sağlamak planları arasındaydı. Bahar,

ensest saldırıya maruz bırakılanların susmaması gerektiğini vurgularken, doğru kişiye anlatmanın da önemine değiniyor, *“Ben susmadım ama gerekli kişilere konuşmadım. Ne olursa olsun anneye konuşsunlar. Çünkü anne başka bir dünya. Gerçekten bambaşka bir dünya.”* sözleriyle anlatmak için anneyi doğru özne olarak belirliyordu.

Hatice için, iyileşmek karanlığa bakmayı gerektiriyordu ve her iki süreç için de öznelere savunma açısından donanımlı olması gerekiyordu. Bu donanımlı olma halini *“iyi gelen, güçlendiren bir takım dayanaklar inşa etmek ve onların dengesini gözetmek”* olarak tanımlıyor, *“Karanlık kadar aydınlığa da bakabilmek her zaman için.”* diyordu. *“İnsan dediğin şey kusurlu bir şey. Hani o kusurlu olmayı kabul etmek de aslında tüm bu şeylerle baş ederken çok çok yol açan bir şey oluyor...”* diyen Hatice için hatalar üzerine kafa yormak destekleyici idi. Hatice *“hazır bulunduğu kadarına dahil olma”*yı önemserken, aslında, kendine değer vermek, kendini sevmek ve özbakımın, *“kendini sevmenin önündeki engel o”* diye betimlediği ihmal ve istismarla mücadele sürecinin bir sonucu olduğunu ifade ediyordu.

Bahar’ın öznelere önerisi mekânsal olarak korunaklı bir ortamda olmaya ilişkindi ve Bahar, kapıların kilitlenmesini ve güçleri yettiği ölçüde faille aynı evde kalmamayı öneriyordu. Bu öneri, evden ayrılabilme gücünü elde etme açısından Pınar’ın anlatısına bağlanıyordu. Pınar akli ve mantığı öne çıkararak duyguları kontrol edebilme gücünü ortaya çıkarmanın önemli olduğunu söylerken, yaşadığı ortamdan çıkma becerisi, kendi ayakları üzerinde durma, ekonomik bağımsızlık, çalışmak ve yatırımını kendi üzerine yapmanın da olumlu etkilerinden söz ediyordu. Bunun öznelere açısından en çok iyileştiren ve en güçlü hissettiren durum olduğunu düşünüyordu: *“Çünkü ekonomik olarak o gücünüz olmayınca hiçbir anlamı da kalmıyor. O zaman bağımlısiniz. O zaman hep o tacize ya da işte o travmanın sizdeki şeyine izin veriyor oluyorsunuz. Belki o ortamdan çıkmak, ortamdan çıkıp, kendi varlığını iyileştirmek için uğraşmak. Ama çalışmak iyi geliyor insana.”*

Şefkat göstermek ve başkalarını korumak da kadınlara iyi gelen, kadınların uyguladıkları ve önerdikleri bir eylemdi. Hatice *“ev arkadaşı” olan kedileri*’nin *“eşliği ve desteği”* olduğunu söylerken, onlara ve çiçeklere bakım vermenin iyileştiriciliğini vurguluyor, bu durumun insanın kendisine bakması ile de bağının olduğunu belirtiyordu. Pınar da, kendisinin, yaralı olduğu halde bir başkasına dokunduğunu, onu *“yeniden ayağa kaldırdığı”*nı ve ona *“yeniden güç verdiği”*ni anlatıyordu. Denizl ise, kardeşinin üzerinden gözünü hiç ayırmadığını ve onu koruma biçimini

“Ailede böyle çok anlatılır, bayağı bir psikopatmışım. Ya o mesela duvarı mı karalamış, ‘ben yaptım’ dermişim, ona kızmasınlar diye falan. Ondan sonra işte, suçlarını üstlenirmişim, eğer ona kızarlarsa ben kimseyle konuşmazmışım. Böyle aşırı derecede kardeşime düştüğümü hatırlıyorum.” ifadesiyle anlatıyordu.

Öznel önerilere son birkaç ek olarak, Hüsniye, hayatın eğlenceli tarafından, kendinden, gülmekten vazgeçmemenin öneminde ısrar ederken, Pınar, sanatın kesinlikle iyi geldiğinin altını çiziyordu. Elif, ensest saldırıya maruz bırakılanların “elalem”dense kendilerini önemsemelerini ve incelemelerini söyleyerek, korkularından sıyrılmaları gerektiğine işaret ediyordu: *“Ya elalem diye bir şey yok. Yani sen varsın. Sen. Ve sen önemlisin. Senin düşüncelerin önemli. Yani bir de hani bu şekilde bastırılıyor. Ben hani hiçbir şeyden korkmamaları gerektiğini düşünüyorum.”*

Öznel önerilerin ardından, kategorize ettiğim ikinci başlık “çocuk eğitimine ilişkin öneriler” oldu. Çocuk eğitimi anlatılarda aile içerisinde ve okulda olmak üzere iki boyutuyla ortaya konuyordu. Çocuk eğitimiyle ilgili olarak öne çıkan başlıklar, beden kontrolü, cinsellik, ilişkiler, eşitlik, adalet, barış ve kendisini ifadeyi öğrenme idi. Deniz1, çocuklara beden kontrolünü, cinselliği, kendisini ifade etmesini, istemediği veya rahatsız olduğu bir davranış karşısında tepki vermeyi öğretmekle yükümlü kişilerin yetişkinler olduğunu düşünüyordu. Bunların öğrenilebilir meseleler olduğunu ifade eden Deniz1, kendisi kadar acı çekmeye gerek olmadığını öne sürerek, *“Elbette bu başına geldiğinde kalbin kırılabilir ama hani mevcut sistemsel şeyleri çalıştırabilsem, ben belki o gün orada bağırabilseydim, ben bağırduğumda benim bağırmanın, benim haklı bulunacağımdan emin olsaydım, söylediğim söze güvenileceğinden, inanılacağından emin olsaydım, hiç de bu kadar zor bir şey olmayacaktı.”* diyordu. Böylece ilk seferde tepkisini koyabileceğini, bunu kendi kendisine yaşamayıp annesine söyleyebileceğini düşünüyordu. Oysa ne olduğunu ve ne diyeceğini bilmemek Deniz1’i zor durumda bırakmıştı ve *“Hayatta kötü şeyler var, hayatta kötü insanlar var, başımıza kötü işler gelebiliyor. Ama hani koşul, öyle bir şeyle karşılaşırsan ne yapacağını bileceksin. Hazırlayacaksın yani. Bu kadar da basit olduğunu düşünüyorum.”* sözleriyle önerisini dile getiriyordu.

Gökkuşuğu dört yaşındaki kızından söz ederek, kızının kendisine *“neden kızla erkek var yalnızca?”* diye sormasından duyduğu mutluluğu dile getiriyordu. Gökkuşuğu, kızının anlayacağı şekilde ona adaleti, barışı, özgürlüğü, kendi bedenini ve kendi bedeniyle ilgili kararların ona ait olduğunu anlatıyordu. Çocuğunun yaşı ilerlediğinde ise ona sevgiyle yaşayacağı bir cinselliği ve kendisini

metalaştırmayacağı bir ilişki içerisinde olmasını anlatacağından söz ediyordu. Çocuğunu bu konuda eğitmek, onun kendi maruz bırakıldıklarına ilişkin bilinç geliştirmesini sağlamak Gökkuşığı için bir baş etme stratejisiydi ve çocuk yetiştirilirken yapılması gerekenlere dair ipucu veriyordu. Gökkuşığı, çocuğun oyuncak gibi görülmemesine, istenildiği gibi dokunulup mıcıklanamayacağına vurgu yapıyor, çocuğun da “*hoşlanmadığı bir şeye ses çıkarabilmeyi*” öğrenmesini, çocuk gözetim altında olmadığına da kendini koruması açısından önemli görüyordu. Gökkuşığı bunlara ek olarak, çocuğun kendisini ifade etme alışkanlık ve becerisi kazanmanın, kötü dokunmanın çocuğun rahatsız olduğu dokunma olduğu ve bunu reddetmesi gerektiği bilgisinin öğrenilmesinin, istismarı önleyici gücüne dikkat çekiyordu:

“...ben onunla çok konuştum. Babası çok konuştu. Biz onu hep dinledik. Ne zaman konuşsa dinledik. Hala evde bir söz hakkı var. ... Çocuk dinlenmeli ve dinlenen bir çocuğun ben kendisine bunu yaptırabileceğini, hani yapılmasına izin vereceğini de düşünmüyorum. İzin verirse de bunun sonrasında bunun dışarı çıkacağını düşünüyorum. Çünkü ben çocuğumu hani böyle koruyorum. Etraftaki insanların uçkurlarını gidip bağlayamam. Etraftaki insanların sapıklıklarını yani önleyemem, sapkınlıklarını önleyemem. Ama ben çocuğumu bunu öğrenecek şekilde, kötü davranışı algılamayı öğrenecek şekilde, kötü dokunuşu, sadece genital bölge üzerinden işte göğüs üzerinden anlatmıyoruz. Kötü dokunma. Yani senin rahatsız olduğun, istemediğin hiçbir şekilde seni kimse öpemez. Amcan olsun, dayın olsun, teyzen olsun. Sen öptürmek istemiyorsan öpemez. Yani kesinlikle. Ya ben bunu etrafıma da söylüyorum. ... Hayır diyorum, öpmeyeceksin. İstemiyor. Bir çocuk istemiyorsa öpmeyin. Arkadaşımın çocuğu oluyor, gidiyorum. ‘Sevmiyor musun çocukları?’ diyor. Hayır, seviyorum. Ama ondan izin istiyorum. Ya bana izin vermeden ona dokunmuyorum. Dokunabilir miyim? Sana sarılabılır miyiz? diyorum. Öpebilir miyim bir tanem seni? Beni öpmek ister misin? diye soruyorum. Ve de bence bu dönüşümü sağlayacak temel şey bu.” (Gökkuşığı)

Gökkuşığı, eşitlik bilgisinin çocuklar tarafından özümsemesini önemsiyor, “*Ne olursa olsun insanların hani eşit oldukları, birbirlerinin üzerinde hiçbir güç, hiçbir baskı uygulama hakkı olmadığını daha çocukluktan öğretip, birinin giydiğine saygı duymak gerektiğini, onu eleştirmemek, bakmamak gerektiğini, çocukluktan öğretmek gerektiğini ve bu çocukluktaki o düşünce biçimini değiştirmenin çok önemli olduğunu düşünüyorum.*” diyordu. Geleceğe yönelik en büyük projesini ise, çocukların yaş gruplarına ve algılayışlarına uygun şekilde, okul öncesi öğretmen gruplarıyla ortaklaşa çalışarak, eşitlik, adalet, özgürlük, barış kavramlarını il il, köy köy gezip anlatmak olarak paylaşıyordu.

Yasemin, edindiği deneyimlerden yola çıkarak, ebeveynlere yönelik öneri getiriyor, eğer istismarın olmaması konusunda bir kontrol gerçekleştirilemedilerse ve istismar gerçekleştiyse, o zaman çocuğun yalnız bırakılmadan, zaman kaybedilmeden ve “*çok çok büyük, çok vahim bir olaya çevirmeden*” profesyonel destek almasının zararı hafifleteceğini dile getiriyordu.

Okullarda çocuklara yönelik eğitim konusunda zamanın ibresi, anlatılarda, çocuklarının çoğunun kreşe gidiyor olmasından hareketle kreşlere kadar geriletiliyor, ergenliğe doğru da ilerletiliyordu. Aysun, kendisine failin *“evliliğe hazırlanıyorsun bu anı yaşayarak”* dediğini anımsatarak, *“Ama ben, o yaşta bile ben bilmiyordum yani. Bunun sakıncalı olduğunu çok uzun süre sonra anca fark ettim. Olması gerekeni yaşıyormuş gibi oluyordu yani ve dediğim gibi normalmiş gibi yaşıyordu ve yaşıyordu bunu.”* diyordu. Bu bilgilerin kreşlerde, konunun uzmanı olan öğretmenlerce verilmesini önemseyen Aysun, her eğitim kurumunda bu konuda uzmanlaşmış bir kişinin görev yapması gerektiğini, öğrenen ve özgüveni sağlanan kişinin kendisini savunabileceğini söylüyordu. *“Sadece eğitim, sadece bilinç, sadece farkındalık”* sözleriyle önceliği özetliyordu. Hatice ise, *“kızlar ve oğlanların hani böyle sağlıklı bir şekilde yönelimleriyle, bedenleriyle destekleniyor olması da çok bence farklılaştırabilir bir şey. Çünkü bir dünya zorbalık da eşlik ediyor ona. Yani hep utanmayı, bilmem neyi pekiştiren şeyler.”* sözleriyle, ayrımcılık ve baskıların işin içine girmesiyle iyice karmaşıklaşan sürecin ek desteklerle ergenlik dönemindeki çocuklar açısından hafifletilmesine işaret ediyordu. Deniz1, okullarda rehberlerin ve çocuk dostu merkezlerin olmasını önemli görüyorken, akranların da arkadaşlarını o birime götürecek kapasiteye sahip olması gerektiğini düşünüyordu.

Ders müfredatının çocukların güçlenmesini sağlayacak şekilde tasarlanması, okulda çocukların bedeniyle barışacağı bir yaklaşımın benimsenmesi ve okullarda çalışanların da çocuğun bedeniyle ilişkileneş biçimlerini değiştirmeleri Hatice'nin okullarda yürütülen eğitim bağlamında önerdiği başlıklardandı. Hatice ortaokul - lise döneminde zorbalığa maruz kaldıklarını hissettiğini *“beden dersinde ... önüne kasa koyuyor atla diyor. Hani bedenle barıştıracak değil çünkü sürekli bedenle kavga ettirecek, kendini yetersiz hissettirecek bir şeylerle karşılaşılıyor olmak da bence hani burayı hiç desteklemeyen şeyler.”* sözleriyle anlatırken, fen bilgisi derslerinin bilgilendirici kısımlarını da, şimdiki bilmemekle beraber, kendi zamanında yetersiz buluyordu. Okullarda çalışanların çocuklara yaklaşım biçimine ilişkin saptaması ise, nasıl olması gerektiği önerisini de içinde barındırıyordu: *“...saç tıraşını düzeltmek için çocukların saçlarını çeken ... okul müdürleri ... çocuğun bedeni hep öyle bir... Sürüklenen, itilen, kakılan... Oraların hani hakikaten öğretmenlerin vesairesinin tavrını değiştirmesi çok kritik ki çocuk bilsin yani o içsel bir şey hani bedeniyle ilgili şey çok içsel bir şey. (Duruyor)”*

Gökkuşluğu'nun anlatısı, çocuk eğitiminde farklı yöntem ve stratejilerin kullanımına vurgu yapıyordu. Gökkuşluğu, palyaçoluk yaptığı zamanlarda gönüllü olarak koruma altında kalan

çocuklara koruma ve bakım hizmeti verilen kuruluşlara gidiyor, orada çocuklara fark ettirmeden, istemedikleri bir durumla karşılaştıklarında ne yapacaklarına dair yol gösteriyordu: *“Alt mesajlarla hani birinin hoşlanmadığımız bir ... hareket yaptığında gidebileceğimiz bir sürü yer olduğunu böyle anlata anlata. Halbuki bir palyaço onların yüzünü boyuyor. Ama yüzü boyarken hep böyle ‘bak hoşlanmadığın bir şey olursa, bak buraya gidebilirsin. Bak şu ablayla görüşebilirsin’ diye onlara anlattığımı hatırlıyorum.”* Yine Ramazan ayında çocuklara *“hayırsever”* bir iş insanı tarafından hediyeler getirildiğinde, çocukların oyunlarını değiş tokuş ederek, erkek çocuklara bebekle oynamak isteyip istemediklerini sorduğunu, kılıçla oynayıp birbirini yaralamanın yanlış olduğunu söylediğini aktarıyordu. Gökkuşığı bu deneyimleri için *“Daha etkili baş etme stratejileri oldu. Fikrimi paylaşmak ve oradan doğan bir güç.”* yorumunu yapıyordu.

Kadınların sistem ile ilgili önerileri, temel olarak iki başlıkta toplanıyordu; politikalar ve hizmetler. Politikalar ise temel olarak **koruyucu-önleyici, destekleyici ve adalet sağlayıcı politikalar** olarak kategorize edilebiliyordu. Anlatılar içerisinde sisteme bir bütün olarak veya ataerkil sisteme özel olarak vurgular da mevcuttu. Deniz1, *“topyekûn bir algının, sistemin dönüştürülmesi”* gerekli derken, kastının birkaç hakim veya savcının eğitilmesinin ötesinde olduğunu vurguluyordu. *“Çocuk koruma sistemi şöyle bir şey olmalıdır. Çocuk takılıp düştüğü zaman, yani başına bir şey geldiği zaman çocuğun bir ağları olmalıdır ve çocuğun yere düşmesini engellemelidir o ağlar.”* diyen Deniz1, kimsenin ne yapacağını bilmediğini söyleyerek hukuk sistemiyle karşı karşıya kalmadığı için kendisini şanslı görüyordu. Deniz1, sistem eleştirilerine, sistemin baştan aşağı değiştirilerek çocuk odağında, çocuk dostu bir yapı ile yeniden inşa edilmesi gerekliliğini savunuyordu. Ancak günümüz şartlarının ve ataerkil sistemin bu anlamda güçlü bir engelleyici olduğunu vurguluyor, bu düşüncesini *“şu andaki durum o kadar karanlık ki yani, çocuğun üstünden 30 tane herif geçiyor, yarısı bürokrat, çocuğun rızası var deniyor yani. Haa, mesela bak bu kadar tecavüz korkusunun yaratıldığı, pompalandığı bir ülkede yaşıyoruz.”* sözleriyle ifade ediyordu. Kutsalların yıkılması gerektiğine de değinen Deniz1, ailenin kutsanmaması ve çocuğun beyanının hem aile hem de devlet tarafından esas alınması gerektiğine vurgu yapıyordu. *“Amaan aile içidir”* diyerek aileye dokunulmazlık atfetmeden, *“...ataerkiyi de yıkmamız gerekiyor açıkçası. Yani oraya varan bir şey oluyor.”* diyordu. Bu koşulları dönüştürmek için *“Durmaksızın herhalde çalışmak gerekiyor”* sözleriyle de emek yoğun bir sürecin gerekliliğine vurgu yapıyordu.

Politikalara ilişkin en belirgin vurgu, adalet politikaları ile ilgiliydi. Gökkuşığı, *“bir adalet mekanizması oluşturulması”*nın gerektiğini söylerken, Aysun ise, *“bunu yaşatan insanların yargıda*

daha keskin kararlar, daha keskin cezalar almaları..., daha yüksek cezalar, hapis yatmaları”nın gerektiğini düşünüyordu. Elif, cinsel istismar ve insan öldürmede “*iyi hal indirimi*”nin kesinlikle kaldırılması gerektiğini söylüyor, Martı, bu konuda delil aranıyor olmasını eleştirerek maruz bırakılanın beyanının esas alınmasına vurgu yapıyordu: “*Bununla alakalı bir delil aranması çok saçma. Bakılması çok saçma. Delili nereden bulacaksın? Kamera mı var? O anı görüntüleyecek bir şey mi var?*” Bahar’ın anlatısı ise, hukuk sistemi ve devlet özdeşliği üzerinden, devlete sorumluluk yükleyerek, “*kesinlikle bunu devlet bunu affetmemeli*” diyor, cezasızlığın aslında kadınları cezalandırdığını belirtiyordu.

Kadınların sözünü ettiği bir başka konu **destekleyici politikaları**. Meliha “*ben sadece hayatta kalmaya çalışıyordum*” diyor, diğer yandan da bambaşka travmalarla başa çıkmaya çalıştığından söz ediyordu. Boşandığı süreci anlatırken bir ev ve bir işinin olamayacağı, diplomasını kullanamayacağı kadar kendisini önemsiz ve değersiz hissettiğinden söz ediyordu. Bununla birlikte, çok dezavantajlarının çok olduğunu ve bunların telafi edilmesi gerektiğini ifade ediyor, Avrupa’da tazminat verilmesi uygulamasını örnekliyor ancak ülke koşullarında daha bugün tazmin edilemezken geçmişin tazmin edilmesinin çok zor olduğunu düşünüyordu. Arzu ise, çalışmanın kendisine çok iyi gelmesini “*...hem kendi kendine yetebilmek hem de kişinin bir şeyleri başarabildiğini görmesi, bir şeyleri yapabildiğini görmesi de psikolojik olarak çok iyi geliyor.*” sözleriyle ifade ediyor, Meliha’nın tazminat ödenmesi önerisine ek olarak, “*hayata kaç sıfır yenik başlıyoruz aslında bakıldığında. Devlet bu şekilde destekleyebilir iş istihdamı ya da eğitim alabilmeleri için çocukları, kadınları...*” önerisini dile getiriyordu. Arzu ayrıca maddi olarak, ailenin olmamasından kaynaklı olarak, yeni bir yaşam kurmada bütünüyle maruz bırakılana kalan düğün yapmak gibi desteklerin de devlet tarafından sağlanabileceğini düşünüyordu. Deniz2, Meliha ve Arzu’nun önerilerini “*...yani kişiler hayatını sil baştan değiştirmek istiyor ama tabii ki finansal kaynaklar yok. Yetersiz. Hani böyle bir finansal kaynaklar olması gerektiğini düşünüyorum.*” önerisiyle tamamlıyordu.

Kadınların anlatıları hizmetler açısından koruyucu-önleyici, destekleyici, sağaltıcı-onarıcı, dayanışmaya ve sosyal desteğe alan açan bir yapıya işaret ediyordu. Anlatılarda öne çıkan bir başka boyut ise, erişilebilir, nitelikli ve bütüncül bir hizmet sunumuna ilişkindi. Hizmetin özelliklerinde öne çıkan diğer bir nokta ise yaklaşımdı. Yaklaşımına ilişkin, anlayan, bilerek hareket eden, sevgiyi temel alan ve maruz bırakılanı da içine alan bir çerçeveyi tanımlıyorlardı.

Kadınlar, işinde ehil ve güçlü bir ekip olarak hizmet sunumunun önemine değiniyorlardı. Mahmure, *“Yani bir kere sosyal hizmetler konusunda çok kuvvetli bir ekip olması lazım. ... Ne yapmak lazım? Önce bu çocuklara yardım edecek kişilerin ehil olması lazım herhalde.”* sözleriyle bu önemi vurguluyordu. Deniz2 *“Yani bu kişilere bir doğrudan bir vaka yönetimi yapabilmek için daha spesifik eğitim almış kişilerin burayla ilgilenmesi gerekiyor.”* derken, Gökkuşığı hizmet sunanların donanımlı olması gerekliliğini yaşadığı somut bir deneyim üzerinden örneklendiriyordu. Gökkuşığı, kendisini toplarlama sürecinde, kız çocuklarıyla daha fazla temas ettiğiinden ve sosyal hizmet kuruluşlarından, suça sürüklenmiş çocuklara hizmet veren eski adı ile Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi’ndeki (KBRM) çocuklara danışmanlık vermeye başladığından söz ediyordu. Kurulusta görevli psikoloğun bu konuya yeterli derecede eğilmediğini fark ederek Müdür ile konuşup bu görevi kendisinin üstlendiğini anlatan Gökkuşığı, süreci *“hem çocukları güçlendiren hem o personeldeki davranış değişimini sağlayacak, hani çocuklara sadece cinsel istismar değil çocukların bir birey olduğu ve onlara saygı duymaları gerektiği noktasından başlayarak onlarla eğitimler düzenledim”* ifadesiyle anlatıyordu. Gökkuşığı’nın anlatısı personelin mevzuat ve hizmetleri biliyor olmasının önemini de ortaya koyuyordu. Babası tarafından istismara uğramış ve koruma altına alınmış bir kız çocuğunun, kurumda kalmak istemediği için yatılı eğitim tedbiri ile barınmasını sağlamış, babası için ise evden uzaklaştırma kararı aldırılmıştı. Gökkuşığı’na göre benzer bir istismar geçmişinin olması, hizmet sunanın algılarının da açık olmasını sağlıyordu. Kurumda çok şiddet uygulayan bir oğlan çocuğu ile konuşmasını aktaran Gökkuşığı, istismara maruz bırakılarak kurum bakımına alınmış çocukların, kurum bakımında da istismar riskiyle karşı karşıya olduğuna işaret ediyor ve bu açıdan da yeni bir düzenlemenin gerekliliğini ortaya koyuyordu:

“...çok görüştük, çok konuştuk ve bu şiddet davranışına eğilmem gerektiğini fark ettim. Neden bu kadar şiddet gösterdiğini sorduğumda, ‘burada birilerini dövmezsen birisinin orospusu olursun’ dedi bana. Ve orada dedim ki ‘evet, tamam, bir istismar var’ Daha ayrıntılı anlatmak isteseydi dinlerdim ama daha fazla anlatmadı zaten o da. Ben de sormadım. ‘Bunu nasıl başka türlü çözebiliriz?’ diye sordum. ‘Sence bunu nasıl değiştirebiliriz?’ diye ve oradan kurum yapılanmasını değiştirme fikri çıktı.” (Gökkuşığı)

Kadınların anlatıları temel olarak bütüncül ve çok yönlü bir hizmet sunumuna olanak veren, rehabilitasyon merkezi, vakıf ve benzeri kurumlara olan ihtiyacı görünür yapıyordu. Pınar, hep yanlış ortamların içerisinde zor çıkıldığını ve bunun çok zaman aldığını belirterek, öznelerin değerli olduklarını anlamaları ve yeniden bir güç elde etmeleri gerektiğini söylüyordu. Köy Enstitülerini örnek veren Pınar, profesyonel insanların hizmet verdiği, psikolojik destek ve rehabilitasyonla beraber, özneleri sanatla da buluşturan bir kuruma gereksinim olduğunu söylerken,

maruz bırakılanı kastederek “*Bir okul gibi oradan çıkmalı. Yani o özgür bir alan içerisinde, kendini iyi hissettiği bir alan içerisinde olmalı.*” diyordu. Meliha da, aklındaki rehabilitasyon merkezi hayalini “*Yani sanatla terapinin olduğu, işte kendi kısa filmlerimizi yaptığımız, işte kendi videolarımızı çekip yayınladığımız bütün dünyada...*” sözleriyle anlatıyordu. Hüsniye böyle bir kurumu kendisinin kurmak istediğini belirtiyor, bu kurumda da güçlü kadın kimliğine sahip çıkan kişilerle çalışmak istediğini anlatıyordu: “*Böyle mesela özellikle genç on beş, on altı yaşlarda ... kız çocuğu, onlar için bir vakıf kurup, o vakfın içerisinde böyle çok yetkin, sevgi dolu insanlarla, kadın kimliklerine sahip çıkmaları ve kadının aslında güç demek olduğunu fark ettirecek insanlarla çalışmak isterim mesela. Öyle bir hayalim her zaman var. Onlara meslek edindirmek, kadın kimliklerine sahip çıkmaları, inanç ya da inanmak istiyorlarsa onlara uygun kişiler, mesela iyi bir din adamı, ondan sonra iyi bir psikolog, iyi bir ne bileyim biyoenerji uzmanı. İyi bir terapist, ne bileyim iyi bir aşçı, böyle sevgi dolu insanlarla öyle bir vakfın içerisinde o kız çocuklarını desteklemek.*”

Deniz2, hizmetlere dair eleştirisi üzerinden önerisini dile getirirken, temel olarak hizmet verecek bir mekanizmanın olmamasını geniş bir perspektifle ele alıyordu. Hizmetlerin hep evli olan kadının eşinden şiddet görmesi üzerine kurgulandığını söyleyen Deniz2, şiddetin bu tanımının dışına çıkılması ve hak temelli olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekiyor, bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin de olanaklarının kısıtlı olduğunu, bireysel çabalar ve gönüllü destekleriyle ayakta durduklarını vurguluyordu. Deniz2’ye göre, gizlilik prensibiyle süreci yönetecek, sağlık, psikososyal destek ve maddi desteği içerecek şekilde geniş bir perspektifle hareket edecek bir yönlendirme mekanizmasının kurgulanması gerekiyordu.

“Şimdi birincisi Türkiye’de şiddete maruz kalmışsan ve hizmet alman gerekiyorsa, alabilmen için eşinden, legal olarak eşin olan kişiden şiddete maruz kalman gerekiyor. Yoksa diğerleri çok böyle amiyane tabirle fasa fiso. Ve kimse bunun işte bir şiddet olduğunu, bu yüzden işte hizmet alman gerektiğini, hakkın olduğunu düşünmüyor. Abartıldığı düşünülüyor. O yüzden de bir yönlendirme mekanizması yok. Ya tabii ki ... (bir vakıf adı söylüyor) var, ... (başka bir vakıf adı söylüyor) var. İşte ... (bir dernek adı söylüyor) var. Orası burası var ama hiçbiri doğrudan bir kamunun sunabileceği hizmeti sunamayacak durumda. Çünkü imkanları yok. Yani onların da yapabileceği bir şey yok ve onlar da kendilerinin zaten ... (bir dernek adı söylüyor) üç kişinin kendini döndürmesiyle mesela devam ediyor. Tamamen bireysel çabayla mesela. Ya da gönüllüleriyle. Ama hani bunu bu şekilde yasal olarak destekleyebilecek bir mekanizmamız olduğunu düşünmüyorum. Çünkü kadın sığınma evlerinde bile eşi dışında şiddet görenleri almak için ne tür sorular soruyorlar, ne darp raporları geliyor, ne vajinal muayeneler oluyor mesela. O yüzden bence öncelikli olarak bir yönlendirme mekanizması olması gerekiyor. Yani herhangi bir şiddet gördüğünde ve özellikle eneste maruz kaldığında bunu gizlilikle, kime ifade edebilirim? Gizli olarak nereden hizmet alabilirim? Ve, ııı, yani bütün gizlilik koşullarını sağlayarak ne tür hem sağlık, hem psikososyal, hem maddi destek alabilirim? Yani gittiğim zaman, ııı, benim orada eneste maruz kaldığım herhangi bir bilgisayar ekranında görünüp bir memur tarafından yüzüme bakılmamalı. Mesela.” (Deniz2)

Ensest saldırıya ilişkin bütüncül hizmetlerin sunumunda, Deniz2 bağımsız bir başvuru mekanizmasına duyulan gereği şu şekliyle ifade ediyordu: “...ensest için bence ayrı bir başvuru mekanizması olması lazım. ŞÖNİM’den, 183’ten çok daha bağımsız. Özellikle çocukluğunda enseste maruz kalanların doğrudan arayıp konuşabileceği, yani evet ÇİM’ler (Çocuk İzlem Merkezleri’ni kastediyor) evet okey ama ÇİM’ler de yetersiz.”

Yasemin, kendi ensest saldırı farkındalığının lisedeki bir arkadaşıyla sohbeti sırasında ortaya çıkmasından hareketle, bunu, çektiği pek çok sıkıntıyı anlamlandırabilmesi açısından bir şans olarak nitelendiriyordu. Başvuru ve saptamaya ilişkin yetersizlikle ilgili olarak Yasemin’in önerisi ekipler oluşturulması, bu ekiplerin okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik birimleriyle ortaklaşa çalışmalar yürütmesi ve okullarda bir tarama yapılmasına ilişkindi.

“Demek ki hani arada bir böyle belki üniversitelere, liselere bu anlamda sosyal ekipler, bilgilendirme gibi ya da işte bu psikolojik şey rehber hocalarla hani iş birliği içerisinde birebir görüşmeler, illa sorunu olan, hani belirgin dışarıdan görünen, ne bileyim sosyal uyumsuzluğu olan ya da içine kapanık bilmem ne çocuğu tespit etmek değil, sağlıklı görünenlerle de bence, birebir kısa da olsa belli belki sadece bu konuyu değil ama bu konunun da içinde olan, herhangi böyle yani onun mutlaka tekniği vardır, soru sormanın. Bir anket gibi vesaire birebir ama rehberlik ya da işte dışarıdan gelen o sosyal, bu çalışmanın içinde olan grupla birlikte böyle bir taramanın bence yapılması mutlaka çıkacaktır.” (Yasemin)

Kadınların anlatısında ensest saldırıya maruz bırakılanlara sunulan hizmette en doğru yaklaşım, anlıyor olmak, bilerek temas kurmak, sevgi ile hareket etmek ve hizmeti alanların da katılımcı olmasına olanak tanımak bağlantısı ile ortaya çıkıyordu. Mahmure, “Yani çocuğun ne yaşadığını soracak kişinin biraz halden anlıyor ya da bir profesyonel olarak bunu biliyor olması gerekir diye düşünüyorum. Soracağı şeyler açısından çocuğu nasıl, çocuğu tekrar o şeylere sürüklememesi açısından.” derken, Deniz2, kendisinin çocuğa ve kadına yönelik şiddet alanında çalışma isteğini, ikincil travmaya maruz kalmamaları açısından kendilerini anlayan, anladığını her şekilde belli eden, kötü hissettirmeyen, anlatmalarından ötürü pişmanlık yaşamayacakları bir tepki ile karşılaşacakları bir ortam sunabilme kapasitesiyle anlatıyordu. Gökkuşuğu ise hizmet sunumunun ataerkil bakış açısıyla yürütülmesini, bunu yaşayanın fikri alınmamasını ve sürecin “baskın olan üzerinden ilerliyor” olmasını eleştiriyordu. “Ya o burada ezilen bir grup var ve onun sesi hiçbir şekilde duyulmuyor, görünür olmuyor. Onun deneyimi ortada yok. Yani bir müdahale planı oluşturulacaksa, bir hizmet modeli oluşturulacaksa, burada herkesin görüşünün alınması, herkesin deneyiminin alınması, önce bunun araştırılması, sorunun ihtiyacının araştırılması, sonra da buna yönelik müdahale planı oluşturulması lazım. Fakat ben müdahale planlarına baktığım zaman tepeden inme bir müdahale planı var.” diyen Gökkuşuğu, “tepeden inme” olarak nitelendirdiği

müdahale planlarının içeriğine yönelik de eleştirel bir bakış sergiliyordu. Bu planların, Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ni temel alarak barınma ve yemek gibi sınırlı bir gereksinim alanına sıkıştırıldığını ancak bu sınırlı yaklaşımla da sorunların çözülmediğini ifade ediyordu. Esas olarak odağa alınması gerekenin “*travmanın nasıl atlatılacağı*” olduğunu da belirtiyordu. Gökkuşığı'na göre hizmet “*iki tane ekmek vermek, bir tane yorgan vermek*” noktasının çok daha ötesinde olmalıydı.

Hizmetlerin erişilebilir olması konusunda, Mahmure, “*Ya da bu bizzat aile içinde yaşıyorsa nereye gidecek bu çocuk? Kime söyleyecek yani? Yani babası yapıyorsa annesi de farkındadır ki çoğu hikaye böyle. Kime gidecek o zaman?*” derken, Hüsniye, insanların düzenlerini bozmamak için geri durduklarından söz ediyor ve “*Onun için senin onlara gitmen gerek.*” önerisini ortaya koyuyordu. Ülkemizde insanların destek almalarının önündeki en büyük nedenlerin kendilerini saklama isteği ve yok sayarak olayı “*deşmeme*” eğilimi olduğundan bahsederek “*Yüzleşmekten çok korkanlar var mesela. Gerek yok ya işte oldu bitti. Tamam, ben şimdi evliyim. Çocuğum var falan diyor.*” sözleriyle bu geri duruşu açıklıyordu. Kendisinin bulunduğu yer ve yaptığı iş sayesinde, bunun gibi birçok kişiye ulaşarak kendisini iyi ve önemli hissettiğini, aynı zamanda bilgi dağarcığını da geliştirdiğini anlatıyordu. Meliha ise erişilebilir olmama konusunda ruh sağlığı desteği almaya ilişkin bir örnek vererek, iyi bir terapistin ulaşmanın zorluğunu ekonomik nedenlerle bağlantılı olarak da ifade ediyordu: “*Bir kere bugün psikolojik destek alması çok zor. Hani iyi psikologlarla, herkese çalışılacak bir şey değil. Çünkü ben üç terapist gördüm. Hani, ki çok da sıradan hani kamu kurumlarında rastgele insanlar falan değildi ve gördüm terapistin ne kadar önemli olduğunu. İyi bir terapist tarafından destek almak bugün işte dört yüz liradan başlıyor seanslar.*”

Meliha'nın saptaması üzerinden devam edilecek olursa, enstest saldırıda alınan hizmetlere yönelik önerilerde, geniş kapsamlı olarak ifade edilen hizmet alanlarından birisi onarıcı ve sağaltıcı bir hizmet alanı olarak **ruh sağlığı alanı** idi. Meliha, ruh sağlığı desteğinin enstest saldırıya maruz bırakılanın çevresi tarafından da yok sayılmak istendiğini, suçluluk duygularının bu yok saymayı perçinlediğini ve hastalık gibi görülmesinden kaynaklı küçümsendiğini dile getiriyordu. Gökkuşığı, psikolojik desteğin sunulduğunun söylenmesine ilişkin böyle bir şeyin olmadığını da ifade ediyordu ve bu olmama halini “*Ya travma tedavisiyle ilgili hiçbir şey yok. Bunun bir travma yaratıp yaratmayacağını tartışılması bile çok büyük yük. Ortada kocaman bir travma var ama buna yönelik hiçbir şey yok.*” sözleriyle gerekçelendiriyordu. Müdahale planlarının bu travmaların

farkında olunarak oluşturulması gereğine değiniyor, seçilen sözcüklerin, yüzdeki mimiğin, yaklaşımdaki üslubun hizmet alanı nasıl etkileyeceğine dair de bir bilinç geliştirilmesine ikincil travmaların önüne geçilmesi açısından da vurgu yapıyordu: *Ve hepsi bence krize müdahaleyi öğrenmeli, hepsi travmayla çalışmayı öğrenmeli. Hepsi, bu kadar büyük yıkım yaşamış birinin neler yaşayabileceğini az çok okuyarak olsun, ya bununla ilgili yapılmış çalışmalarını okuyarak olsun bir öğrenmeli ki absürt absürt saçma sapan karşıdakini iyice yıkacak, iyice içine kapanmasına, anlatmamasına yol açan tepkiler vermesinler. Müdahaleler sunmasınlar.”*

Ruh sağlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması, erken dönemde faydalanabilir olması, hem finansal açıdan hem de fiziksel açıdan erişilebilir olması, nitelikli olması ve farklı öznelere içermesi temel olarak önerilerin odağında yer alıyordu. Deniz2, ruh sağlığı desteğine ilişkin *“Türkiye’de de birinci basamak sağlık hizmeti olsa da herkes faydalanabilse ve işte bir kadın ya da bir çocuk şiddet gördüğünde gerçekten düzenli terapi alıp bu sorunu işte çok daha önceden çözebilse.”* önerisini ortaya koyarken, Arzu da, şu anki ücretlerin yüksek olmasından, ücretsiz hizmetlerin ise yaygın olmamasından yakınıyor, *“Ama ücretsiz olarak bu hizmetler benim bulunduğum şehrin belediyesinin bir hizmetiydi ve çok güzel bir hizmet. Bunlar daha yaygınlaştırılabilir.”* diyordu. Bu yaygınlaştırmanın ise ilçeleri de kapsayacak şekilde planlanmasını önemli görüyordu. Yasemin ise, özellikle ailesine açılmak istemeyen gençler için, ruh sağlığı desteğinin ücretinin devlet tarafından karşılanmasını, bu desteğin sunulduğu bir kurum olmasını ve bu kurumların da yaygın olmasını önemli buluyordu. Deniz2, insani yardım alanında uluslararası örgütlerin bu hizmetin belli bir kısmını karşıladıklarını aktararak ulusal bağlam için bunu bir örnek olarak gösterirken, hizmet verenlerin alması gereken desteğe de vurgu yapıyordu: *“Ama enste maruz kalan birçok kişiyle çalışıyor psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve kendi deneyimleri de oluyor ve tetikleniyorlar. Ve aldıkları maaşın bir kısmını terapiye yatırıyorlar. Mesela bu bence bir ücretsiz hizmet haline gelmeli. Bu, bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum.”* Arzu ise, *“bir idol yok, bir öğrendiğim bir şey yok. Her şeyi çarpa çarpa öğrenince ister istemez karşı tarafı da yaralayabiliyorsun ya da ilişki farklı bir boyuta geçiyor.”* diyor, eşler, çocuklar ve çevredeki kişiler için de ruh sağlığı desteği gereksinimini dile getiriyordu. Son olarak Yasemin’in bir başka önerisi ise failini sağaltımına ilişkindi ve bu öneri, kendi yaşadığı durumla da ilintili olarak, failin çocukluğunda bir istismara maruz bırakılmış olma ihtimalinden kökleniyordu. Yasemin *“o beş yaşındaki çocuğu, eğer orada mesela sağaltmış olsalardı ben bunları bugün yaşamamış olacaktım. Büyük bir ihtimalle. Demek ki orayı da tedavi etmek gerekiyor. Yani sadece o hani, belli bir yaşa geldikten sonra değil de işte o çocukları da eğitmek yani orayı da ele almak gerekiyor. O yüzden aile, eğitim tabii ki çok önemli.*

Ama bazen aileye de bırakmamak gerekiyor.” diyordu. Ruh sağlığı desteğinin maruz bırakılan, hizmet veren, tanıklar ve fail olarak daha kapsamlı bir şekilde planlanması gereği anlatılarda ortaya çıkıyordu.

Deniz2'nin ruh sağlığı hizmetlerine yönelik altını çizdiği bir başka nokta ise, ensest saldırıya maruz bırakılanlarla çalışanların farklı psikoterapi tekniklerine ilişkin eğitim almalarıydı. *“Yani mesela gerçekten ensestle çalışan biri bence EMDR almalı. Bunun eğitimini almalı. Ya da şema eğitimi almalı. BDT biliyor olması, yani bazı psikoterapi tekniklerini bilen kişilerin doğrudan enseste maruz kalanlarla çalışması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü çok büyük fark yaratacağına inanıyorum.”* diyerek bu görüşünü ifade eden Deniz2, bir yandan da aslında donanım sahibi olarak, yetersizlikten ötürü sorun ve tükenmişlik yaşayan hizmet verenler için bir çözüm önerisi sunmuş oluyordu.

Kadınlar, **adalet arayışlarındaki hizmetlere**, özellikle de örselendikleri deneyimlerinden yola çıkarak önerilerinde yer veriyorlardı. Arzu bu konuda Barolar ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından avukat atandığını söylerken, Deniz2, yasal sürecin başlatılmasının ensest saldırının görünür olması açısından önemine değiniyor ve *“Sırf bunu daha görünür hale getirebilmek ve o insanların güçlenmesine de katkısı olacağını düşündüğüm için böyle biriyle denk gelirsem hani ona kesinlikle o danışmanlığı sağlayıp yönlendiririm, destek olurum...”* diyordu. Deniz2 aynı zamanda yasal süreç başlatıldıktan sonra bu kişiler için korunaklı ve güvenli yaşam alanlarının sağlanması konusunda ülkedeki eksikliğe de dikkat çekiyordu.

“Yani hani güvenli alan oluşturma konusunda zaten Türkiye herhalde en sınıfta kalan ülke olabilir belki de. Hani bir konaklayabileceği ve bence zaten sığınma evleri olmamalı. Kadınların gerçekten özerk yaşayabileceği ama korunaklı daha bireysel yaşam alanları olmalı. Yurt gibi, işte cezalı gibi, belli bir saatte gireceksiniz, çıkacaksınız gibi bir yerde ikamet etmemeli bu kadınlar diye düşünüyorum...”
(Deniz2)

Bahar da, görüşme sırasında sığınmaevinde kalan bir kadın olarak, korunaklı bir alan yaratma konusunda kadınların sığınmaevlerinde kalmasına karşı çıkarak *“Neden biz sığınma evlerine kapatılıyor? Neden biz erkeklerden kaçmak zorunda kalıyoruz? Burada benim bir sürü arkadaşım var. Üstünde sigara söndürülmüş. Ama o sığınma evinde yaşıyor. Neden o serbest rahat geziyor da kadın korunma, kadın saklanmak zorunda. Ben bunu kabullenemiyorum hocam. Yani devlet bu konuda yetersiz bence.”* diyor ve alternatif bir korunaklı bakım modelinin gerekliliğine işaret ediyordu.

Koruyucu ve önleyici hizmetlere yönelik öneri Elif'in anlatısında görülmüyordu. Elif, İç İşleri Bakanlığı'nın Kadın Destek Uygulaması'nı (KADES) örnek göstererek, şiddetle mücadelede hizmetlerin genel olarak şiddet anında ne yapılması gerektiğine odaklanmasını alternatif geliştiremeye de eleştiriyor, psikolojik testlerle failin belirlenmesine yönelik uygulamalara karşı çıkıyor ve meselenin bireyselleştirilmesini doğru bulmuyordu: *“Ya benim şiddet görmeden önce bir şeylere ihtiyacım var ama onun ne olacağını şu an kestiremiyorum. Mesela KADES diye bir şey çıkardılar. Dayak yiyorsan bas. İyi de ben niye dayak yiyorum ki? Yani. Ben niye istismar ediliyorum? Bazen yazıyorlar işte psikolojik testtir hani o tür şeyler hani yapılırsa gibisine, hangi birine yapacaksın, hangi birinin sen o tür hani sapkınlığının olduğunu anlayabileceksin. Ya bilmiyorum hani çok uçsuz bucaksız ama yapılan şeyler de hep geç, yani önlemler. Ben dayak gördükten sonra, istismara uğradıktan sonra bir tuşa basmam ne olacak, basmasam ne olacak?”*

Kadınların hizmetlere yönelik önerilerinde kategorileştirdiğim son başlık **dayanışmaya ve sosyal desteğe** olanak tanıyan hizmetlere ilişkindi. Meliha, maruz bırakılanların birbirlerini yanında görmesinin bambaşka bir duyguyu ortaya çıkardığından söz ederek *“Yani bunu bir tek ben yaşadım. Bu dünyada bir tek benim başıma geldi bu. Yani çocukken başlayan o şeyi biz bu yaşa kadar taşıyoruz yani, ‘yalnızım ben!’ Yani o yalnızlıktan kurtulmak için o sosyal destek grupları, grup terapileri çok önemli. Yani bunlar yok.”* diyerek bu alandaki hizmet eksiğini dile getiriyordu. Kendisi bir dönem bir sosyal destek grubu kurulmasına öncülük etmiş olsa da, grup uzun soluklu olamıyordu. Meliha sürekliliğin sağlanamamasında grubun ruh sağlığı desteği alanlar ve almayanlar olarak karma yapısından kaynaklı olabileceğini söylüyordu. Deniz2 de, Meliha gibi sosyal destek mekanizmalarının oluşturulması ve dayanışma olanaklarının artırılmasına vurgu yaparak, enseste maruz bırakılan kişilerin, zaten yakın çevreleri tarafından *“dışlandığını ve örselendiğini”* buna gerekçe olarak gösteriyordu. Deniz2'ye göre, enseste maruz bırakılanların *“yeni sosyal destek mekanizmaları kurmaları ve birbiriyle dayanışması için bir yol haritası olması”* gerekliliğine de dikkat çekiyor, *“Çünkü bir başkası onları birbirinin anladığı kadar anlayamaz. Yeni sosyal destek oluşturmaları için o kanalların açılması gerekiyor diye düşünüyorum.”* diyordu. Deniz2, sosyal destek grupları gibi daha fazla kadının bir araya gelebileceği mekanizmaların oluşturulmasına ilişkin, *“kadınların birbiriyle sohbet edip, dayanışabileceği bir aplikasyon (uygulama) olsa keşke”* önerisini getiriyordu. Böylece kadınların sadece dayanışma ve iç dökme amacıyla birbirlerine ulaşabilecekleri bir mecra olmuş olacağını belirterek, *“Yani hani Türkiye'de insanların iç dökebildiği tek yer Kadınlar Kulübü ya da ekşi sözlük olmamalı mesela.”* diyordu. Sosyal desteğin önemini Hatice *“O yüzden yani sanırım hani bir şey söyleyecek olsam yalnız*

kalmamayı söylerdim. Yani yalnız kalmamak, ne olursa olsun yalnız kalmamak çok kritik bir şey bence.” diyerek anlatıyordu. Hatice için, *“alet çantasını zenginleştirmek, yalnız kalmamak ve ... destek mekanizmalarının, araçların cepte olması”* önemli idi. Yaşamda destek alınacak dönemin bu dönem olduğunu belirten Hatice, *“hep elini tutacak, sıcak çorba getirecek bir bakım veren”*in yakınlarında bir yerde olmasını önemli görüyordu.

Kadınların anlatılarındaki **tanıklara öneriler**, ensest saldırının dört ayağından birisinin de tanıklar olmasını doğrular nitelikteydi. Meliha, ensest saldırıdan sonraki ifşa sürecinin ardından kendisi de birçok kişi için bir tanık durumuna gelmesinden ötürü, kadınlar için bir rol model, *“mücadele eden örneği”* haline geliyordu. Ensest saldırıya maruz bırakılanların konuşabilecekleri, onlara inanacak çok az insan olduğunu söyleyen Meliha, kendisine ulaşanlarla bu açığı kapatmaya yönelik bir ilişki geliştirdiğinden söz ederek, *“bir adım atmaya karar verdiklerinde hani arıyorlar ya da mesaj atıyorlar falan. Böyle şeyler oluyor. Böyle ilginç bir bağ oldu.”* sözleriyle yaralı şifacının şifa dağıtmasını örneklendiriyordu.

Temel olarak “Faille ortaklık kuranlar: Yıkıcı veya güçsüz tanıklar” bölümündeki anlatılardan tanıklara ilişkin dolaylı olarak birçok öneriden söz edilebilirdi ancak bu bölümde doğrudan anlatıları temel aldığım için içeriği, sözünü ettiğim bölümdeki anlatılarla zenginleştirememiş oldum. Tanıklarla ilgili olarak öneriler ailenin, ebeveynlerin ve spesifik olarak annelerin bilinçlerinin geliştirilmesi odağında şekilleniyordu. Tanıkların maruz bırakılanlara yaklaşımında, suçlamamak, sevgiyle yaklaşmak, anlaşılmaq, inanılmak, ilgilenilmek ve anlayacak bilgiye sahip olmak önemli unsurlar olarak kadınlar tarafından öne çıkarılıyordu.

Senem, *“Özellikle bir çocuktan bahsediyorsak, hani kadından bahsediyorsak da aynı durum ama hani bir çocuktan bahsediyorsak, o çocuk ne yapmış olursa olsun yaşadığı şeyden dolayı suçlanmamalı.”* diyerken, Hüsniye, *“sevgi ya bu işin tek kurtarıcısı sevgi. Sevildiğini hissetmek, sevmek. O koşulsuz sevgi bu işi şey yapıyor. Aşıyor.”* ifadeleriyle, tanıklara çok önemli bir ipucu vermiş oluyordu. Arzu, sivil toplum örgütlerinin dava sürecindeki desteğini anlatırken *“seni anlayan insanların olduğunu görmek gerçekten iyi geliyor insana.”* derken, diğer yandan bu örnek üzerinden anlatmış olsa da, genel olarak anlaşılma duygusunun çok iyi geldiğini vurguluyordu. Deniz ise kendisiyle ne olduğuna ilişkin birisinin ilgilenmesini beklediğini belirterek, *“Sadece birinin yani, ... ‘sen nasılsın’ demesi. Sadece böyle bir şey istiyordum galiba. Sanırsam.”* diyor, ancak bunun da zamanında olmadığından yakınıyordu.

Ebeveynlere yönelik öneriler, babanın fail olmadığı kadınların anlatısında vardı. Yasemin, eğitimci olmasından da kaynaklı olduğunu düşünerek, “*önce aileleri bilinçlendirmekten başlıyor yine her şey*” diyordu. Aileler ne kadar eğitilmiş olsalar da, aile içerisinde böyle bir zarar geleceğinin farkına varamıyorlar diyerek, “*Yani bunu bir histerik bir korku haline, bir böyle gerginlik, olmayan bir şey varmış gibi tabii ki büyük bir endişe haline getirmeden ama bunun da olasılığını şey yapıp iyi gözlemlemek gerektiğini düşünüyorum. Bunu hani öncelikle yaşamadan çözmek lazım.*” önerisiyle aslında ailelere yönelik yaklaşımın stratejisini sunuyor ve bir yandan da koruyucu ve önleyici yaklaşma dair bir eylem alanı belirlemiş oluyordu. Yasemin’e göre ailelerdeki bilinci geliştirmenin bir diğer önemli unsuru ise, “*çocuğun yanında olmak ve profesyonel desteğe sıcak bakmak*” açısından ailelerdeki farkındalığın yükselmesine yönelikti. Pınar da bu konuda ebeveynlerden başlayarak biraz daha genelleştirdiği bir “*sahip çıkılma*” gereksinimine vurgu yapıyordu: “*En büyük destekleri bir kere anne-baba sahip çıkacak ya. Sahip çıkılmamak duygusu, uuu, çok ağır bir şey yani. Çok yıpratıcı bir şey ve hayatınız boyunca, ki o zaman size kimse sahip çıkmıyor aslında.*”

Deniz1, özel olarak anneye, genel olarak aileye kendisini hazırlamak ve çocuğa bir şeyler öğretmek açısından sorumluluk yüklüyordu. Hatice de Deniz1 gibi, adının anne eğitimi olarak mı konması gerektiğinden emin olmamakla birlikte, “*annenin daha farklı ilişki kurması, daha farklı ilişki kuracak bilgisinin olması*”nın birçok şeyi değiştireceğini düşünüyordu.

Tanık olarak hizmet sunanlara yönelik doğrudan öneri, Hatice’nin sağlıkçılara ve hekimlere olan önerisiydi. Hatice istismara yönelik bedensel tepkilerinin psikosomatik olarak nitelendirilerek sıradanlaştırılmasından yola çıkıyor, “*bir çocuk niye bu kadar ağrı çeker?*” sorusunun mutlaka sorulması gerektiğine vurgu yapıyordu.

Toplumun bütününün tanıklığına ilişkin doğrudan önerilerde, Senem, insanların fail tanımadıkları birisi olduğunda, faili daha rahat suçlarken, tanıdıkları birisi olduğunda ne yapacaklarını bilmediklerini ifade ediyordu. Bu nedenle de unutmak veya üstünü örtmenin tercih edildiğinden söz ediyordu. “*Ama insanların şunu fark etmesi çok önemli. Bu olayın üstü örtüldüğü zaman o kişi aynı şeyi yapabilir. Ondan cesaret alan bir kişi aynı şeyi yapabilir. Ya da o kişi ya da etrafındaki kişiler yapmasa bile siz bu olayın üstünü örterek bunu yaşayan insanın yaşadıklarını hiçe saymış oluyorsunuz.*” diyen Senem, insanların yüzleşmektense istismarı unutmamanın veya istismardan kaçmanın bir baş etme mekanizması olarak kullanılmasını eleştiriyordu. Senem sonuç olarak

“İnsanların kimden gelirse gelsin istismara ve tecavüze karşı kesin ve net bir tavırları olmalı. Yani bu benim kardeşimden de gelse, babamdan da gelse, hiç tanımadığım bir adamdan da ya da kadından da gelse, benim vereceğim yanıt, ya da benim duruşum aynı olmalı. Devlet düzeyinde ya da makro düzeyde...” ifadesiyle, aslında ilişkisel olarak ortaya koymaya başladığı önerisini sisteme doğru genişletmiş oluyordu. Deniz1 de, *“annem de ne yapacağını biliyor olsaydı ve... ülkede de öyle mekanizmalar olsaydı. Mesela işte savcıya da gittiğinde ‘amaaan eniştendir, amaaan babandır’ diye göndermese... ‘Amaan aile içidir’ falan hani. Yani bunların da olması gerekiyor bir tavsiye vereceksem...”* sözleriyle Senem’in sisteme olan önerisini tamamlıyordu.

Bu konuda yapılması gereken çalışmalarla ilgili olarak Meliha *“Bilimsel çalışma da çok fazla yok.”* saptamasında bulunurken, Mahmure, en son yaşadığı kentte bir çalışmada ensest haritası çıkarıldığından ve %40 gibi bir oran ortaya konulduğundan söz ediyordu. Mahmure enseste maruz bırakılanların sayısal olarak tespitine ilişkin olarak ise *“Ben ondan çok daha fazla olduğunu düşünüyorum yani bu belki yani bu haritaya ulaşmaları bile bir mucize, bence yapabilmeleri. Bu çok daha fazla olduğunu düşünüyorum. O yüzden nasıl bu işin içinden çıkılır bilmiyorum. Ama bundan bahsedildikçe, sesini çıkaran çocuklar oldukça, belki bu zamanla bir, bir, sarılabilir bu şey, bu irin diyeyim. Bunu belki temizleyebiliriz.”* yorumunu yapıyordu. Deniz2 doğrudan ensest saldırı konusunda yürütülen projelerin olmamasına değinirken, *“...şiddete karşı yürütüyoruz. Adli yardıma karşı yürütüyoruz. Ama ensestle ilgili yürüttüğümüz doğrudan projeler yok.”* diyor, bu konuya ilişkin projelerin hayata geçirilmesi ve bu süreçte deneyimi olan kişilerin deneyim aktarımının da önemli olduğunu vurguluyordu. Deniz2 aynı zamanda, toplum genelinde bilinç geliştirmeye yönelik çalışmalara da gereksinim olduğunu ifade ediyor, bu çalışmalara örnek olarak *“İşte bu konuda daha fazla yayın yapılması. Iıı, işte mesela şiddete karşı kamu spotları çekiliyor ama enseste dair de çekilmesi lazım.”* diyordu. Deniz2, ensest saldırının şiddet olarak algılanmayabildiğini de dile getiriyordu.

Yaralı şifacının şifa dağıtmasını son olarak Meliha ve Yasemin’in bütüne ilişkin birer önerisi ile bitireceğim. Meliha, yaralı şifacıların şifa dağıtmasında uluslararası iyi uygulama ve örneklerin yol gösterici olabileceğine işaret ediyor ve *“Fransa çok iyi işler yapıyor. Yani Fransa zaten işte tazminat konusunda da Fransa en iyisi. #Meetoo hareketi, tazminat, zaman aşımı...”* ifadesiyle uygulamaların yol gösterici olabileceğini belirtiyordu. Diğer öneri de, Yasemin’in yaralı şifacının da aslında sınırları olduğuna vurgu yapan anlatısı idi. Yasemin, mesleğinin etkisi ile birlikte, psikolojiye ve insan davranışlarına olan merakından da kaynaklı olarak, çevresinde kendisine

sorunlarını anlatanlara destek olduğundan söz ediyor ancak sonraki süreçte, “*biraz kantarın topuzunu kaçırdığım noktalar olduğunda da hani ‘dur, bu senin işin değil’ dediğim noktalar da oldu.*” diyordu. Şimdi eskisi kadar cesaretli olmadığını ve daha çok dinleyip, çok yorum yapmadığını ifade ediyordu. Yasemin, okuyarak kendisine yetmeye çalıştığını belirtiyor, “*Yani bazı ince konularda söylenen sözlerin, iyi niyetle tabii ki söylenen sözlerin bile, çok başka yere götürebileceğini, daha sıkıntılı bir durum yaratabileceğini fark ettiğim için, her işin hani profesyoneli lazım.*” ifadesiyle de, bu paylaşımların günlük paylaşımın ve dertleşmenin ötesine geçmemesine özen gösterdiğini, yönlendirme yapmayı tercih ettiğini dile getiriyordu.

4.3.2.7. Yara ışığın içeriye sızdığı yerdir: Kimliğin yeniden inşası “*Hani ruhunu şöyle sıkılmışsın, tüm kemiklerin kırılmış gibi hani her seferinde. Öyle süreçler oldu ama onun da sonucunda hani o kemikler birleştikten sonraki halden memnunum.*”

Kadınlar ensest saldırıya maruz bırakıldıkları ilk zamanda kimliklerini biraz daha baskıcı güç ilişkileri odağında ve cinsiyet rejiminin şekillendirmesiyle oluşturlarken, zaman içerisinde, kendini toplama gücü de kazanarak bir direniş kimliği geliştiriyorlardı. Saldırının izleri ile birlikte, travma sonrası gelişmeye dair öğelerle harmanlanmış ve dönüştürülmüş, aynı zamanda kadınların seçimlerinde, tavırlarında ve hayatlarındaki duruşlarında belirleyici olan bir kimlik ortaya çıkıyordu. Bu bölümde kadınlar, yaşadıkları ensest saldırıdan sonra güçlenme ve kendilerini toplama olanaklarını, yeni bir kimliğin inşası bağlamında, ne ölçüde ve ne yönde kullandılar, kendilerine nasıl bir hareket alanı açtılar, bu doğrultuda öznel kapasiteleri nasıldı ve bunu nasıl dönüştürdüler sorularının ekseninde bir değerlendirme yapmaya çalıştım. “Yara, ışığın içeriye sızdığı yerdir” sözünü de, kendini toplama gücünün bir sonucu olarak yeniden inşa edilen kimliği, ensest saldırı odağında geliştirmeye vurgu yapması açısından tercih ettim.

Kadınların ensest saldırı sonrası, kimliklerinin yeniden inşasında temel olarak ortaya çıkan odaklar, meslek seçimi, kendilerini tanımlama biçimleri, baş etme stratejileri, keşifler, dönüşümler, örgütlenen alanlar olarak ortaya çıkıyor, tüm bu süreç kadınların kendilerini ve ilişkilenişlerini eleştirel bilinçlilikle sorgulamalarıyla şekilleniyordu. Bütün kadınların anlatılarında kimliğin birçok anlamda yeniden inşasına dair ifadeler vardı.

Kadınlar bir bütün olarak kimliklerinde bir değişim olduğuna dair anlatılar kullanırken, bu anlatılarında kendilerini birer etkin özne olarak ifade etmeleri de dikkat çekiyordu. Deniz2 bu bütüncül değişimi, travmanın tam anlamıyla onarılmaması ancak dönüşmesi olarak tanımlayarak, travmanın kimliğin inşa sürecindeki rolünü “*kişiyi güçlendiren, yaşamına yön veren işte savunuculuksa savunuculuk. İşte kendi kimliğini hani yaralandığımız yer kimliğimiz dediğimiz yer, hani orayı oluşturan, ya da işte hayattaki amacını, nereye, nasıl evrilmek istediğini oluşturan bir yerde olabiliyor.*” sözleriyle tanımlıyordu. Hüsnüye, “*Resmen hani şu bir tane şey var ya resim var, böyle bir heykel var. ... Yani böyle resmen bir çekiç ve bir o neyse ismi, onu almışım ve kendimi şekillendiriyorum gibi hissediyorum.*” derken, Pınar “*Böyle bir kabuklar daha yeni yeni kırılıyor. Çıkmaya, başımı çıkarmaya başladım ama bilmiyorum neresindeyim.*” ifadesiyle dönüşümün halen devam ettiğine vurgu yapıyordu. Mahmure ise, ensest saldırının kimliği üzerindeki bütüncül etkisini “*Yani bu olay benim bütün, bütün yaşamımı tamamen etkileyen bir şey oldu. ...bu olmasaydı da ben ben olmazdım. Ben hep onu düşünüyorum. Yani ben şu andaki Mahmure olmazdım. Bu olayların sonucunda ben şu andaki Mahmure oldum.*” sözleriyle anlatıyordu.

Kadınların kimliklerindeki bu değişim, bir anlamda, kendilerini ve beğenilerini keşfetmeleri ile kendisini gösteriyordu. Mahmure eskiden kendisine her ilgi gösteren kişinin kalıbına girdiğini dile getiriyor, “*bunun farkına varıp bu acının içinden geçtikten sonra duygularını ifade edebilen, ne istediğini bilen, ne, yediğim yemek bile değişti yani. Ben aslında bu yemekleri seviyormuşum dedim ya da işte bu kıyafetleri seviyormuşum dedim. Yıllar içerisinde kıyafetlerim bile çok değişmişti. İnanılmaz yani bir dönem başka türlü giyindim, bir dönem başka türlü giyindim.*” diyerek kendini ve beğenilerini keşfini, yaşamı üzerinden somutlaştırıyordu. Hatice de, Mahmure’nin anlatısına benzer şekilde “*insanları mutlu etme ve kendini yok sayma*” güdüsüyle hareket ederken kendisini görebilmeye başlamıştı. Hatice kimliğini yeniden inşa ediş sürecini “*Her şeyi tekrar keşfettiğim, tanımladığım bir şey oldu ... hayatımda ‘şu da değişmedi’ diyebileceğim bir şey yok sanırım yani hani.*” olarak tanımlarken, kırılğan değil, dirayetli olduğunu fark edişini anlatıyordu. Suçluluk, inanılmamak, değersizlik duygularından uzaklaşmak, Hatice’nin “*konuşma biçimi*” ve “*ilişkilerde aldığı pozisyonu*” değiştirmişti. Bu değişimleri ise “*özgürleşme, değişme, dönüşme*” olarak görüyordu.

Gökkuşığı, Bahar ve Yasemin’in anlatıları da doğrudan bir değişim ve özgürleşme vurgusu içeriyordu. Bahar, kendini toparlamış hissetmediğini söylemesine karşın, bir değişime açık oluşunu “*...benim bundan sonraki tek amacım kendimi iyileştirmek. Kendimi, kendimi kazanmak istiyorum.*”

Önce ben kendimi kazanmak istiyorum.” sözleriyle ifade ediyordu. Yasemin ise, kendisini engelleyen ve geri tutan şeylerden uzaklaşmak istediğini belirtip, değişimi özgürleşme vurgusuyla dile getirerek *“Tutulmamak istiyorum artık geçmişte. ... Çünkü çok tuttum kendimi geçmişte. ... Orada rahat olmak istiyorum artık.”* diyordu. Amacı daha dengeli, daha mutlu ve daha kısa sürede çözüm üreten bir özne olarak değişim göstermekti. Gökkuşuğu, kendi kimliğinde bir değişim ve dönüşümle birlikte, dünyayı değiştirmeyi de kimliğinin bir parçası yapıyordu. Kendisini “istemeye gelen” kişiyle evlenme düşüncesini sorgulayarak, *“E sen eteğinin arkasında çocuğunun burnunu silen bir anne mi olmak istiyorsun. Yoksa hani dünyayı değiştiren bir anne mi olmak istiyorsun? Yani sen bunu yaşadın, düşün bakalım dedim kendime.”* sorgulamasıyla, kendisini geliştirip *“farklı bir kadın olmaya”* karar veriyordu.

Kimliğin inşasında, ensest saldırı en yaygın olarak mesleğe, çalışma alanına ve örgütlü çalışmalara ilişkin etkisi ile kadınların anlatılarında yer alıyordu. Senem, ifşa sürecinden sonra travmayı kendisine uzmanlaşacağı çalışma alanı olarak belirlerken, *“...travma çalışmak istememde çok çok büyük, çok doğrudan bir etkisi var. Çünkü şunu fark ediyorum, bunun üzerine okurken kendimi keşfediyorum aslında. ... Dönüp kendi süreçlerinin farkına varmak.”* sözleriyle travma alanında çalışmasının bir gerekçesinin de kendisini keşfetmek olduğuna vurgu yapıyordu. Geleceğe dair amacını ise *“travma alanında uzmanlaşmak istiyorum ki benim gibi insanlara dokunabileyim.”* olarak anlatıyordu. Deniz2'nin meslek seçimindeki etkisi biraz daha farklı bir süreçten geçmişti. Failin gitmek istediği okula gitmek isteyip, sonra da bu düşüncesinden vazgeçen Deniz2, gelişigüzel yaptığı tercihlerin sonucunda mesleğini belirlemiş oluyordu. Ancak bundan pişman değildi ve *“ileride muhtemelen şiddete maruz kalmış çocuklar veya kadınlarla çalışacağım.”* diyordu. Oradaki motivasyonu ise, *“Çok üzüldüm ama ben bu yaşadığım hayatta kimsenin yaşamasını istemiyorum”* hissiyle, ensest saldırıya maruz bırakılmış ve meseleyi bilen birisi olarak bu konuda hizmet vermek, böylece hizmet alanların ikincil travmatizasyonunu engellemek ve onlara kendilerinin anlaşıldığını hissettirmek idi. Elif'in hayali, *“kendisi gibi olan kız çocuklarına”* bir şekilde dokunmaktı ve kariyer planlamasını kendisine bunu hedef koyarak yapıyordu:

“Ya benim içimde hep şeydir. Yani böyle, Milli Eğitim'e atandım ama hani bakanlıklar arası geçiş olursa hani, bu benim gibi hani olan çocuktur, hani kız çocukları daha çok, hani onlara hani faydalı olabilmek, dinlemek, onları yönlendirebilmek, bir sosyal çalışmacı, bir sosyal hizmet uzmanı olup da hani bu sevgi evleri gibi yerlerde çalışmak hayalim yani benim.” (Elif)

Mesleki seçimlerle birlikte sivil toplum alanında yürütülen gönüllü çalışmalarda da, ensest saldırıya maruz bırakılmış olmanın etkisi görülüyordu. Hatice, *“aktivist olarak da hem kadın hareketi hem*

çocuk hakları alanı ve çeşitli insan hakları örgütlerinde yer alıyorum.” derken, Denizl bu konudaki yönelişini “...çocuğa karşı şiddetle ilgili falan çalışırken muhtemelen bu konulardan kaçmadım mesela. Hatta isteyerek ve severek yaptım.” diye anlatıyordu. Aysun, koruma altındaki çocuklarla ve kız çocuklarının güçlenmesi alanında çeşitli gönüllü çalışmalarda yer alıyor, arkadaşlarını da bu doğrultuda çalışmaya yönlendiriyordu. Bu seçiminde ensest saldırının etkisini ise “*benim yaşadığım olayın beni bu çalışmalara ittiği yüzde doksan.*” ifadesiyle anlatıyordu. Hatice, ensest saldırının hayattaki duruşunda birçok alanda etkisi oluşunu “*o seçimlere bile işleyen bir şey bir yandan*” diyerek, evde beraber yaşadığı kedisinin de travmatik bir geçmişi olduğunu, koşullar böyle olmasaydı belki de “*evcil hayvan dükkkanı*”ndan bir kedi almış olacağını belirtiyordu.

Ensest saldırı, kadınların kendilerini tanımlayış biçimlerini değiştiriyordu. Gökkuşığı, maddi olarak da kendi ayakları üzerinde durmaya başladıktan sonra, hayatına karışan babasına gösterdiği dirençten sonrası için şöyle diyordu: “...*hayatım ondan sonrasında çok farklı oldu. Ondan sonra o kendi inşa ettiğim ben oldu. Her şeyi, yaşadığım bütün acıları da böyle aldım, koydum ve iyileştirdim. Gömdüm onları. Bunlarla nasıl baş edebileceğimi gördüm.*” Gökkuşığı’nın kendisini tanımlayış biçimi, renkleri, hayatı sevmek, anne olmak, sosyal sorunlar üzerine kafa yorarak sosyal değişim için eylemlilik halinde olmak üzerinden şekilleniyordu:

“Kendimi gökkuşığı olarak tanımlayabilirim aslında, renk renk biri olarak tanımlayabilirim. Eğlenceliyim, hayatı seviyorum. Yaşadığım hayattan mutluyum. İçinde bulunduğum, sahip her şeyden ve sahip olmadığım her şeyden mutluyum. ... Bir de sosyal sorunlar üzerine çok fazla düşünen, çok fazla kafa yoran ve kendi adına bir şey yapmak isteyen biri olarak tanımlayabilirim. Bu bir şey yapma noktasında da ilk olarak bir kızım var, o kızımı yetiştirme sürecinde, en çok o sosyal değişimi sağlamak için, en çok o çocuk yetiştirme sürecinde çaba gösteren bir anne olarak tanımlayabilirim kendimi. Başta kendi çocuğum olmak üzere, onun çevresindeki çocuklar, okulla iletişim, yani her nerede görüyorsam, sosyal değişim gerekliliğini, belki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğu, bebek mağazalarından başlamak üzere, her yerde bunları dile getirmeye çalışan, sosyal değişim için bir aksiyon yaratmaya çalışan biri olarak tanımlayabilirim kendimi.” (Gökkuşığı)

Gökkuşığı’nın yukarıdaki anlatısında kendisini hissettiren kimliğe dair bu direniş, değişim ve dönüşüm ama aynı zamanda dönüştürme vurgusuna, Denizl, Pınar ve Meliha’nın anlatılarından da örnek vermek olanaklı idi. Denizl korkularıyla ve sorunlarla baş etme biçiminden söz ederken, sorunlarından hiç kaçmamasını ve korkmamasını “*Her zaman yüzleşirim, her şeyin üstüne giderim, ondan sonra inat ederim. Başıma bir şey geldiğinde acısını çekerim.*” stratejisiyle anlatıyordu. Denizl, risk alması gereken durumlarda da, gücü kendinden alıyor ve ensest saldırının da perçinlediğini sorguladığı bir inançla, kendine inanıyordu:

“...ben çok doğru bildiğimi yaparım. Ondan şaşmam. Dayak yiyeceğimi bilsem üstüne giderim bilmem ne, riskleri alırım, fark etmez. İşten atılmayı göze alırım. Yani anlatabildim mi, öyle bir kafayla yaşarım ve kimse beni sevmese bile, kimse bana inanmasa bile, kimse dediğim şeye ikna olmasa bile, ... o doğru bulduğum şeye inanmaya, hani yeryüzünde bir tek bensem bile ona inanan, ona inanmayı, ondan şüphe duymamayı biliyorum mesela. ... Hani bir zamanlar çünkü hiç kimseye açıklayamayacağım bir şey yaşıyordum, kendimin bile anlamadığı, belki hiçbir sözümün olmadığını düşündüğüm bir şey yaşarken, sonra kendi sözümün, eğer inanıyorsam, ben doğru biliyorsam hani, onun doğru olduğu konusunda ısrarcı olmanın bununla bir ilgisi var mıdır, bilmiyorum...” (Deniz1)

Kimliğin inşası Meliha ve Pınar’ın anlatılarında “devrimci eylemler” ile örnekleniyordu. Pınar, bireysel mücadelesine destek olarak devrimci müzik grubunda müzik yaparak kimliğini yeniden inşa etmeyi deniyorken, Meliha, bu dünyada bir yeri olmadığını düşünerek, “*başka bir dünya yaratma*” amacıyla mı, “*ezilenlerin yanında olma*” amacıyla mı olduğunu bilemediği bir kararla “*devrimci oluyor*”, yedi-sekiz yıl aktif olarak bu eylemliliğin içerisinde yer aldığını aktarıyordu.

Kimliğin dönüşümünde, çocukluktaki eşitsiz güç ilişkileri ile şekillenen kimliklerinden farklı olarak kadınlar, güçlü olma ve kendine yetmeyi temel odak notası olarak ifade ediyorlardı. “*Benim çocukluğumda benim özgüvenim sıfırdı. İlkokul yıllarında evleninceye kadar özgüvenim sıfırdı.*” diyen Aysun, çocukluğundan başlayarak maruz bırakıldıklarına “*tamamen direnerek, onlara karşı çıkma cesareti bulduğu*”ndan söz ediyordu. Aysun aynı zamanda “*Yaşadığım olumsuzluklar bana katbekat güç verdi. Kendime gelmemi kendi özgüvenimi kazanmamı sağladı.*” sözüyle de, kimliğinin inşasında hem güçlenmiş olmanın etkisinin altını çiziyor, hem de kimliğini bu güçlenme üzerinden inşa ettiğini aktarmış oluyordu. Martı kimliğindeki dönüşümdeki güçlenme ifadesini “*Şöyle bu olduğu için evet daha güçlü bir insanım. Yani bu kesinlikle benim için olumludur.*” olarak dile getirirken, Arzu, “*Olumlu tarafından, belki bu olay başıma gelmeseydi bu kadar azimli olmazdım.*” diyerek hayatını kurtulabilmek amacıyla, rehavete kapılmayarak, tüm olanaksızlıklara karşın okuyup mücadele edişini anlatıyordu.

Gökkuşağı var olma mücadelesini kimseye, özellikle de toplumun dayattığı şekliyle bir erkeğe bağlamıyor, her ne kadar toplum ondan bir erkeğin “*korumasına ve sığınmasına girmesini*” bekliyor olsa da, “*bu değildi benim için kendim olmak, kendim olmak benim için, kendimi toparlamak. Kendi gerçeklerini bulma, kendimi yeniden inşa etmek.*” diyordu. Toplumsal olarak dayatılan değerleri değiştirmenin kendisi için kendini toparlamak olduğundan söz ediyordu. Gökkuşağı, “*...benim kendimi gerçekleştirmek için evlenmeye ihtiyacım yok. Benim kendimi gerçekleştirmek için sevgilimin olmasına ihtiyacım yok. Kendimi sevmem için bir erkeğin bana sarılmasına ihtiyacım yok. Bedenimi sevmem için bir erkeğin bedenimi güzel bulmasına ihtiyacım*

yok. Burnumu sevmek için bir erkeğin bana 'ne kadar güzel burnun var' demesine ihtiyacım yok. Ben kendimi seviyorum. Ben buyum, yaşadıklarım var, evet. Bu yaşadıklarım bitti. Orada kaldı ve bunları tekrar ben yaşamayayım, etrafımdakiler yaşamasın diye ne yapabilirim? Ben ne yapabilirim?" diyerek bir yandan kendi içerisinde değiştirdiği değerlere örnek vermiş oluyor ancak diğer yandan da toplumsal değişim ve bu değişimin içerisinde etkin bir özne olarak var olma vurgusunu da dile getirmiş oluyordu.

Kadınlarda, belirli bir bilgi dağarcığını geliştirmek, kimliğin inşasının öncüllerinden olarak anlaşılıyordu. Bu bilgi dağarcığında da feminist bilginin özel olarak ifade edilmiş olması dikkat çekiyordu. Hüsniye, *"Ben bu olay sayesinde ruh şeyimi çok güçlendirdim. Bilgi dağarcığımı. İnsanlara çok ulaşabiliyorum."* derken, dik duruşlarıyla, kendisini ve kendisine benzeyen kadınları *"topluma yön veren güçler"* olarak tanımlıyordu ve bir müşterisinin kendisine *"sayende kanatlarımı taktım"* demesi onun açısından çok motive edici oluyordu. Deniz1, feminizmle tanışmasının kendisine çok yardımcı olduğunu, ufuklar açtığını, beslediğini söylüyor ve *"Kalbinin kırıklığı geçmiyor da, ... o anlamadığın, o kadar uzun yıllardan sonra olayı hazmetmen konusunda sana güzel bir şey sağlıyor."* diyordu. Gökkuşluğu ise, *"hep böyle bir feministim demem çok uzun zamanımı aldı ama feminist olduğumu söylemeden kadın haklarını hep savundum. Feministim demem de herhalde böyle son üç yıldır feministim diye kendimi tanımlayabiliyorum."* diyor ve feminist kimliği ve bilgisi ile çevresindeki kadınlara da dokunmaya başlıyordu. Kendisini çok sorguladığını belirten Gökkuşluğu sonuçta vardığı noktayı şöyle anlatıyordu: *"Farklı birisi var burada ama. Bu içerideki farklı ve ben bunu, içeridekini çıkarmak istiyorum. Okurken, okurken hep o içimdekini çıkarmaya çalıştım. Galiba o bana çok etki etti."*

Kadınlar her ne kadar travmayı kimliklerinin ayrılmaz bir parçası olarak tanımlasalar da, bu bütünleşmeyi olumsuz etkileri ile dile getirmiyorlardı. Hatice travmayı kendisi ile ruh sağlığı arasında bir yerde görüyor ve *"bir oturma hali gibi hani. İç içe geçme hali gibi benim için."* diyordu. Ancak bu iç içe geçme hali için de *"köksüz bir ağaçtan köklenebilmek"* tanımını kullanıyordu. Yaşadığı travmanın hayatına sızışını ve aslında bir yerde de buna dair memnuniyetini şöyle dile getiriyordu: *"...seçtiğim kariyer, örgütlendiğim alanlar, acıya bakma ya da acıyı anlama biçimim hani, uu, çok buralardan besleniyor ve hani olageldiğim ve dönüştüğüm şeyden pişman değilim şey olarak. Hani zor muydu? Zordu. ... Hani ruhunu şöyle sıkılmışsın, tüm kemiklerin kırılmış gibi hani her seferinde. Öyle süreçler oldu ama onun da sonucunda hani o kemikler birleştikten sonraki halden memnunum."* Deniz2 ise *"gerçekten hani hep bir şekilde burdan*

kimliğimin devam etmesini ve başka insanlara da buradan ulaşmayı istiyorum. Yani bu mesela ömür boyu devam etmesi benim için sakınca değil yani. O öyle bir mesela umudum var.” sözleriyle ensest saldırı sonrası inşa ettiği kimliğin sürekliliğini arzu ederken, bu kimliği başkalarına ulaşmak için bir köprü olarak da görüyordu. Travma sonrası inşa edilen kimlik Deniz2’yi, diğer insanlara bağlıyordu.

4.3.2.8. Pandora’nın Kutusu’ndaki umudu günyüzüne çıkarmak *“Yani ve biz o çocuğun duygusuyla taşıyoruz bunu bir ömür boyu. O yüzden anlatmak çok iyi geliyor. Ve ben umutluyum da yani.”*

Analizin ikinci ana teması kapsamında, “Yasını tutmak: Çatışmadan kabule geçmek, o zamanın çocuğuyla barışmak ve takılıp kalmamak” kategorisi altında, kendini toparlama gücünün geçmişte takılı kalmamak olduğu kadınların anlatıları ile ortaya konulmuştu. Geçmişe takılı kalmamanın bir yolu da geleceğe dair umut besleyerek, hedef koyarak ve bu hedef(ler)e ulaşma yollarını planlayarak öznenin yarın ile bir bağ inşa etmesi idi. Umut bu anlamda geleceğe dair bir şeyleri dönüştürme gücünü, etkin özne olarak kişinin kendisinde hissetmesine de işaret ediyordu. Bu bölümde, kadınların, ensest saldırıyı geçmişte işaretleyerek, geleceğe dair umut beslemeye ve düşlere yönelik anlatılarına yer vermeye çalıştım. Böylece, Yöntem Bölümünde öyküsünü anlattığım, Pandora’nın Kutusu’nun içerisinde aslında eril baskılarla kapalı kalan umudun, günyüzüne çıkarılmasını, Pandora’nın lanetini ortadan kaldırmasını ve bunu özellikle de kendisini duymayan, suçlayan ve güçsüzleştiren dünyaya duyurmasını mitolojiyi referans alarak metaforlaştırmak istedim. Bu kategori altında umudu, “hedef, proje, plan, düş, hayal” sözcükleriyle aynı bağlamda ele aldım.

Görüştüğüm bütün kadınlar en az bir düşünden, umudundan veya hayalinden söz ediyordu. Umudunu doğrudan ensest saldırı ile kuran beş kadın (Gökkuşığı, Mahmure, Elif, Meliha ve Deniz2) varken, diğer kadınlar bambaşka konularda gelecekle bağ kurma umudu taşıyorlardı. Deniz1, Mahmure, Meliha ve Hatice ülkenin politik dokusunun yıkıcılığına işaret etse de, görüştüğüm kadınların hepsinin umudunda, olumsuzluklarla kendilerinin arasına bir sınır çekmek veya “güzel ve özgürleşmiş bir yarın” inşası dikkat çekiyordu.

Konuştuklarım arasında, görece daha umutsuz anlatılar ifade eden Senem’di. Senem yüzleşme sürecinde kendisine zarar vermektan korktuğu için bu korkusunu umuda dayalı bir stratejiyle

aştığını anlatıyor, “...*tutunabilmek için kendime bir gelecek hedefi koyuyorum.*” diyordu. Zihnini geçmişten uzak tutmak için yurtdışında yüksek lisans öğrenimi yapma hedefi koyan Senem, böylece sınavlarla kendisini meşgul ettiğinden söz ediyordu. Senem kendi hayatına dair ise “...*çok umutlu değilim sanırım*” ifadesini kullanıyordu. Senem’in umudundaki mekan değiştirme isteği, daha farklı bir şekilde Aysun’un anlatısında da ortaya çıkıyordu. Aysun, “... *benim yıllardan beri hayalim, bir karavan alıp, normal betonarme evde değil de, hangi şehirde o mevsimde o şehir güzelse, gidip o şehrin karavan kampında yaşamak...*” ifadesiyle, zincirlerini kırmış bir gezgin olma umudunu ortaya çıkarmış oluyordu. Mekanla ilgili olarak Pınar’ın umut anlatısından da burada söz etmek iyi olur diye düşünüyorum. Pınar, kendi ifadesi ile, Nazım Hikmet’in “Mavi Gözlü Dev, Minnacık Kadın ve Hanımelleri” şiirindeki “O mavi gözlü bir devdi. Minnacık bir kadın sevdi. Kadının hayali minnacık bir evdi, bahçesinde ebruli hanımeli açan bir ev.” dizelerini referans alarak, kendi dünyasında, bahçeli evinde, köpeği ve samimi, akli başında, keyifli, mutlu olacağı bir hayat arkadaşı ile, resim ve müzikle uğraşarak, sağlıklı bir yaşam sürmek istediğini anlatıyordu. Pınar’ın umudu, kendine ait yaşanabilir, mutlu olunacak küçük bir ev odağında yeşeriyordu.

İki kadın, umut sahibi olmanın zaman içerisinde gelişen bir şey olduğuna dikkat çekiyordu. Hüsniye, spontan yaşamayı sevdiğini ve büyük hayallerinin olmadığını söylerken, araba almak istediğini ve yurtdışına tatile gitmek istediğini söylüyordu. “*Eskiden o da yoktu. Şimdi neyse şükürler olsun küçük de olsa bir hayal kurdum. Para biriktiriyorum onun için bir lira, bir lira. Diyorum ki dört tekerlekten birini aldım. Eskiden böyle bir şey yoktu. ... O kadar hoyratça.*” sözleriyle kendisindeki değişimi dile getiriyordu. Pınar daha önce hayal kurmamasını “*Aslında kurduğum hayaller hep böyle ‘nasıl olsa olmayacak’ gibi ya da o gücü kendimde görmüyormuşum duygusu hep vardı.*” diyor, hayaller ve hedefler konusunda kendisini geliştirirse daha iyi hissedeceğini düşünüyordu. Pınar, başlamak konusunda sorun yaşadığını anlatıyor, yeni yeni kabuklarını kırarak “*başımı çıkarmaya başladığımı*” ifade ediyordu.

Elif ve Arzu’nun geleceğe dair umudu çocuklarıyla ilgili idi. Kültürel olarak çocuğun “gelecek” olarak görülmesi ile de, her ikisinin anlatısı gelecekle bağın iki ayrı kanaldan kurulduğu izlenimini veriyordu. Elif bütün çabasının çocuğuna güzel bir gelecek sağlamak olduğunu ifade ediyor, “*Ya tek amacım yani geleceğe dair, onu böyle hani vatana millete hayırlı derler ya, güzel yerlerde görebilmeyi çok umut ediyorum.*” diyordu. Arzu ise çok net bir şekilde konuşarak, “*Şu an gelecekte olmasını istediğim tek şey çocuklarımın yani kendi ayaklarının üstünde durabilmeleri.*” sözleriyle

geleceğe dair umudunu aktarıyordu. Gelecek umudunu çocukları üzerinden kuran her iki kadının da geçmişinde fail baba idi ve anne ile çatışmalı bir süreç geçirmişlerdi.

Kadınların umutlarında merkezde olan diğer bir şey ise ilgi alanlarına dair gelecek planları idi. Bahar şiirlerini kitap olarak bastırmak isterken, diğer yandan da sağlıklı ilişkiler kurmak ve psikolojiyle daha yakından uğraşmayı düşünüyordu. Martı umudunu “*Nakış sanatçısı olmak istiyorum.*” sözleriyle dile getiriyor, Pınar ise çevresindekilerin destekleriyle şarkı söylemek ve resim yapmaya dair planlarından söz ediyordu.

Görüştüğüm kadınlar içerisinde Deniz1, Yasemin, Pınar ve Hatice’nin anlatıları hayatı sahiplenerek tadını çıkarmak, değişmek, gelişmek, özgür olmak, ruhsal iyilik hali ve hayatı keyifli yaşamak odağında umuda işaret ediyordu. Yasemin, Pınar ve Hatice hayatı özellikle anlamlı yaşama vurgusu yaparken, Deniz1 ve Hatice politik olarak karmaşık olan süreçle arasına bir sınır çizme eğilimindeydi. Deniz1, “*...her yaptığının arkasında durmaya devam edebildiğim bir hayat yaşamak istiyorum. Öyle söyleyeyim. Yaptığım her şey, hata bile olmuş olsa, ya da işte çok güzel bir şey de olsa, vasat da olsa, her zaman onu sahiplenerek yaşayabilen biri olmak istiyorum.*” derken, bunun esas ödün vermeyeceği şey olduğunu ifade ediyordu. Deniz1 ayrıca, “*eğlenelim mümkün olduğu kadar, hoşumuza giden şeyleri yapalım*” diyor ve küresel olarak da ülke koşulları açısından da zor bir dönemden geçiliyor olsa da, bunun kendisine engel olmasını istemediğini belirtiyordu. Deniz1, hayatını depresyon içerisinde geçirmektense merak ettiği ve istediği şeyleri yaparak hayatın tadını çıkarmayı yeğliyordu. Yasemin bekar olmasının ve ekonomik özgürlüğünün altını çiziyor, “*Bu çok büyük özgürlük. O yüzden hayatı olabildiğince güzel, sakın, sade yaşayıp ... anlam açısından bir şeyler ... katmak istiyorum yani.*” diyor. Pınar ise, hayattan çok büyük beklentilerinin olmadığını dile getiriyor, “*Zamanımı keyifli geçireyim. Yani belki pat diye yarın öleceğim, bir şey olacak. Ben depresyon yaşamayayım. Yani ben sıkıntıyı ne bileyim böyle saçma şeylerle uğraşmayayım. Daha anlamlı şeylerle uğraşayım. Daha anlamlı şeyleri oturayım, tartışayım, onun sıkıntısını yaşayayım. Ama bunlar olmasın. Böyle kişisel şeylerle, hırslarla uğraşmak.*” sözleriyle gelecek beklentisini çerçevlendiriyordu. Hatice gelişme, değişme, öğrenme, keşfetme ve tüm bu hallerin sürekliliğine vurgu yapıyor, “*‘ha tamam oldum’ noktasına varmadığım bir gelecek benim için iyi olabilir hani bireysel anlamda.*” diyor. Hatice’nin bu ifadesi sürekli bir gelişme isteğine vurgu yaparken, Hatice için gelecek kaygısı yaşamamak önemli idi ve bu kaygıyı sevdiği işi yaparak hayatını sürdürüyor olma düşüncesi ile aşıyordu. Hatice son olarak, geleceğin

“doğaya, hayvana temas ederek ... daha çok paylaşım, daha çok dayanışmayla, daha anlam yüklediğimiz şeylere daha çok zaman bularak geçiyor olması güzel olur.” diyordu.

Görüştüğüm beş kadının anlatılarında dikkat çeken unsur, umutlarının, doğrudan veya belirli bir noktada ensest saldırı ile bağlı olarak şekillenmiş olmasıydı. Gökkuşuğu, çocuklarla baskının olmadığı, güçlünün güçsüzü ezmediği ve eşitlikçi bir dünyayı beraber kurmak ve bu düşü daha sonra yetişkinler arasında da yaymayı kendi umudu olarak ifade etmişti. *“Gelecek projem”* olarak tanımladığı bu umudunu çocuklarının dinazorlarla kurdukları eşitlik ve adalet vurgulu oyunlar besliyordu: *“Çok mutlu oluyorum. Bana gelip dinozorlar üzerinden adalet anlatınca, büyük dinozorun küçük dinozorları tanıması, onları anlaması, onların yemeklerinin, ihtiyaçlarının ne olduğunu anlamasıyla birlikte tanışmaları, ortak kararlar alması diye anlattığında çok mutlu oluyorum.”* Mahmure umudunu ekonomik olarak belirli bir düzeye geldikten sonra, beraber çalışabileceği avukatlar, psikologlar ve benzeri bulup, ensest saldırıya maruz bırakılmış çocuklarla çalışmayı istiyordu. Bu hayalini gerçekleştirmek için bol bol okuduğunu, bir şeyler öğrenmeye çalıştığını belirtiyor ve bunu bir dernek veya vakıf çatısı altında yapmak gibi bir derdi de olmadığını vurguluyordu. Mahmure, *“üç beş çocuğa yardım edebilsem o bile bana huzur verecek diye düşünüyorum. ... Başka da hayata dair, çok fazla acı olan da bir ülkede yaşadığımız için, nasıl olur bilmiyorum ama, bunların azalabildiğini görmeyi hayal ediyorum.”* diyordu. Elif ise, *“...şu geçmişin gölgesinden çıkarak hani böyle bir rahat rahat ... yaşayabilmek istiyorum.”* Bir yandan da çocuğuna iyi bir gelecek kurma ve çevreden gelebilecek zararlar konusunda, kendisinin yaşadığını, haberlerde de gördüğünü söyleyerek, kaygılı olduğunu aktarıyordu.

Meliha'nın umudu, ensest saldırı özelinde, başka coğrafya ile bağ kuruyordu ve İspanya'da çekilmiş olan, Katolik Kilisesi'nde gerçekleştiği iddia edilen çocuk istismarını konu alan *“Vicdan Muhasebesi”* filminden bir karenin fotoğrafının bu topraklara yansıtılmış hali idi. Meliha'nın, *“...kışkırtalım yan yana fotoğraf çekilelim.”* sözlerinde hem bir dayanışma vurgusunun, hem de tarihe bir fotoğrafla iz bırakma eriminin olduğu yorumlanabilirdi. Ve Meliha, bu fotoğrafın gerçekleşmesinin yakın olduğuna dair umudunu da ifade ederek, ikili bir umutluluk hali sergiliyordu. Umudunu ise, iktidara bağlıyor, her ne kadar iktidar baskı ile susturma anlamında korkutsa da, aynı baskı ile konuşmanın da önünü açıyor diye düşünüyor, *“O yüzden ben göreceğim yani biliyorum. O kalabalık, basın açıklamasını... (Duruyor)”* diyordu:

“Yani ve biz o çocuğun duygusuyla taşıyoruz bunu bir ömür boyu. O yüzden anlatmak çok iyi geliyor. Ve ben umutluyum da yani. ...iki sene sonra ... böyle bir toplantı masasının arkasındayız biz ve mağdurlar hep yan yanayız ve ... tek başına değilim ben artık böyle çoğuz falan. Şey görüntüsü var. Netflix'te çok iyi bir dizi yapılmıştı. Mağdurlar yaptı. Vicdan Muhasebesi diye, Katolik Kilisesi'nin mağdurları. ... Ve bizim yaşlarımız işte kırk yaş. .... Hatta fail de var. ... o videoda şey var işte mağdurlardan birisi, ... basın açıklaması okuyor. ... İspanya'yı anlatıyor. Filmdeki ... karakterler de var işte, mağdurlar da var falan. Yağmurlu bir gün. ... hem ağlıyorlar hem yağmur yağıyor. ...gözyaşı mı, yağmur mu belli değil. Ama bir pankartın arkasındalar ve yan yana duruyorlar ve ... bir basın açıklamasını okuyorlar. Ya o görüntü işte hani o... Ve şey, ın, hayal falan değil. Ben çok uzun süreceğini düşünmüyorum bunun.” (Meliha)

4.3.3. Üçüncü Ana Tema Sonuç ve Değerlendirme

Ensest saldırının kadınların yaşamlarında sistemle bağlantılı politik etkilerinin olduğu, temel olarak kadınları statü, güç ve toplumsal konumlanmış olarak eşitsiz bir noktaya çektiği açıktır. Bu nedenle ensest saldırıda kendini toparlama gücünde, sistemin eleştirisi, sisteme karşı direniş, sistemden özgürleşme ve sistemi değiştirip dönüştürme öznelerde bir ileri aşamada ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada güçlenme ve kendini toparlama gücü birbirini doğurarak sistemin aşılmasına, bununla da sınırlı kalmayıp yeni bir kimlikle yaşamla yeniden bağ kurma bağlamında bir dayanışma ve eylemlilik haline de vurgu yapmaktadır. Özneler kendileri dönüşürken, aynı zamanda karşılıklı bir güçlenme süreci içerisinde temas halinde oldukları özneleri ve sistemi de dönüştürmektedirler. Bu aşamadaki güçlenmenin, ezenin dilini kullanarak geliştirilen bir kendini toparlama halinden çok, özgürleşme ve aynı baskıya maruz bırakılanlarla ortak bir dil oluşturarak kendini toparlama gücü geliştirme şeklinde olduğu tartışmasıdır. Analizin üçüncü ve son ana teması olan “Kısır döngüden üretken döngüye: Ensest saldırıda birbirini doğuran kendini toparlama gücü ve güçlenme”, **kadınların çocukluğunda maruz bırakıldığı ensest saldırıyı yaşadıkları süreçte ve sonrasında kendilerini toparlama gücü stratejilerinin neler olduğu, ensest saldırı sonrası kendilerini toparlamanın onlarda nasıl bir değişim ve dönüşüm yarattığı, ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında ilişkin politika ve hizmetlerin eksiklerinin ne olduğu ve ne gibi politika ve hizmetlere ihtiyaç duyulduğu** bağlamında üç araştırma sorusuna karşılık gelmektedir.

Anlatılar, aile, bekaret, evlilik, annelik, namus ve din gibi kutsallarla yüzleşmeye ve bu kutsalları yıkmaya işaret etmektedir. Özellikle cinsiyet rejimindeki aileci ideoloji ile birlikte, aile olmanın kamusal aracı olarak evlilik kurumu da, kutsallıkları bağlamında, hatta kutsal olmayıp kutsallaştırıldıkları bağlamında kadınlar tarafından sorgulanmaktadır. Korkunun, şiddetin, ihmalin ve istismarın olduğu, destekleyici ve güçlendirici bağların olmadığı bir aileye karşı bilinç geliştirmek, kadınların direnç ve mücadelelerinde onlar açısından yol haritası olmaktadır.

Kutsalların tehlikeli bir baskı unsuru olduğu, güçlüden yana ikiyüzlülüğü, tabulaştırmaya neden olduğu ve bununla bağlantılı olarak kutsal ve tabu olanın konuşulmadığı ifade edilmektedir. Bir kadın toplumsal norm ve korunaklı alanları zorlamaya dair anlatısında, ifşa sürecinde “baba” ve “tecavüz” vurgusunu toplumu “*kışkırtmak*” adına yaptığını söylemektedir ki, her ikisi de cinsiyet rejimi açısından risk içeren iki unsurdur.

Kadınların anlatılarında aile yeniden tanımlanmaktadır. Yeni tanımlamada, kanbağı önemsizleştirilmekle birlikte, ailede olan kişilerin böyle olaylar yaşandığında sergiledikleri duruş, duygusal olarak anlayan, dinleyen ve gören özneler olmaları, güven bağı ailenin altını dolduran özelliklerde öne çıkmaktadır. Özkazanç’a (2019, s.241)göre son zamanlarda erkeklerin istihdama erişimlerinde sorunlar olması ancak buna karşılık kadınların ev içi emeklerini evin dışına çıkarabiliyor olmaları ataerkil pazarlığı çözümlenerek kadınları aileye mecbur bırakmamaya başlamaktadır ve aileyi bir kurum olarak kurtarma paniği, devlet politikalarına da aileyi korumak üzerinden “üç çocuk” söylemiyle yansımaktadır. Ailelerin olanakları doğrultusunda planlanmamış şekilde çocuk sahibi olmaları ve devletin de çocuk koruma sisteminin toplumdaki ihtiyacı karşılamakta zorlanması, evlerde daha fazla ihmal ve istismarın yaşanması riskini doğurmaktadır. Bu nedenle, kadınlarda aileye eleştirel bir bakış ve aileyi alternatif biçimlerde destekleyici ve güçlendirici ilişkiler bağlamında yeniden inşa etme, önemli görülmektedir.

Kadınlarda sistemi ve evi aşmanın; ensest saldırıyı kamusal alanın bir meselesi haline getirmenin bir yolu da ifşa olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlar, ensest saldırıyı aile içerisinde ifşa ettikleri gibi, dava, sosyal medya, yazılı ve görsel medya, kitap yazma gibi kamusal mecralarda da gerçekleştirebilmektedir. Ensest saldırı topluma “doğru” biçimde temas ettiğinde onarılabilmektedir. Bu nedenle, ifşa süreçleri önemli bir hazırlık ve kararlılık gerektirmekte, ifşa sırasında güvenli ve yargılamayan bir ortama ihtiyaç duyulmakta, ifşa sonrası için, ifşa eden açısından da duyacak olanlar açısından da destek mekanizmalarının erişilebilir şekilde bulunması önem taşımaktadır. Çünkü ifşa sonrasında kadınlar çevreyi yatıştırmak zorunda kalabilmekte veya tetiklenme yaşayabilmektedirler. Kadınların anlatılarında, ensest saldırının yeniden çerçevelendirilmesi yapılarak sosyal yapılarla ve sistemle bağlantı kurulmasının bir sonraki aşaması ifşa olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınları saldırıyı ifşa etmeye yönelten unsurlar, utancı sahibine vermiş olmak, duyulmadığını düşünerek “bağırarak” istemek, failin başka çocuklara ve kişilere zarar vermesinin önüne geçmek ve başkalarının sesini de duyurmak olarak ifade edilmektedir. Whittier (2009, s.176), kürtajın yasallaştırılması ve tecavüze karşı ortaya çıkan feminist hareketlerin, ilk olarak,

kadınların damgalanmış deneyimlerini, sıradan kadınların onlara sahip olduğunu göstermek ve görünmezliklerine meydan okumak için ifşayı beraberinde getirdiğinden söz etmektedir. Bu araştırmada da, bunu doğrular şekilde kadınların ifşadan beklentilerinin, kendilerine destek ve tanık bulmak, yalnız hissetmemek, gizlenen saldırıyı açık ederek bir anlamda adalete erişimin yolunu açmak, toplum önünde fail ve yıkıcı tanıklar ile hesaplaşarak onarılmak olduğu ortaya koyulmaktadır. İfşa, kadınların kendilerini toparlamak için buldukları yolu paylaşmak açısından *“bir tür dayanışma alanı açmak, bir iyileşme yolunun yolculuğunu paylaşmak”* olarak anlatılırken, hikayelerini birleştirerek *“dayanışmacı arkadaşlık”* kurmalarında ve şifalanmalarında da önemli bir araç olmaktadır. Aslında ifşa bir yandan dayanışmanın önünü açarken, diğer yandan da başkalarının sesi olarak kendisi bir dayanışma eylemliliği olarak tanımlanabilmektedir. Bununla birlikte, özellikle dijital medyanın olanakları ile çok daha kolay bir şekilde daha geniş bir kitleye ses duyurma olanağını kullanarak, sistemi harekete geçirmesi ve istismara ilişkin toplumsal bir gündem oluşturması açısından da önemli bir dönüştürücü işleve sahip olmaktadır. Sonuç olarak kadınlar anlatılarında, zorlu bir süreç olsa da, ifşanın kendilerini güçlü ve değerli hissettirdiğini açıkça ifade etmektedirler.

Herman (2011, ss.261-275), Travma Sonrası Stres Bozukluğu’nu tanılayıcı kriterleri benzerlik gösterdiğinden bir *“Utancı Bozukluğu”* olarak adlandırırken, utancı, korku ile ilişkilendirip, hem ebeveynlerle kurulan ilişkilerde hem de toplumla kurulan ilişkilerde adaptif bir işlevi olduğunu ileri sürmektedir. Utancın, iktidar ve tahakküm ilişkilerinin doğal bir özelliği olduğunu da vurgulamaktadır. Sınır ihlallerinin utancın körükleyici unsuru olduğunu söylerken, diğer yandan Talbot’un (1996, s.13) cinsel istismara maruz bırakılmış çocuklara ilişkin bir çalışmasına referans vermektedir. İstismara maruz bırakılan çocuğun bedenine yapılanla ilgili kontrolsüz kalması ve yeterlik hissini kaybetmesi, onu çaresiz bırakmakta, ailesinden de iyileşmesine yönelik bir destek bulamamasından ötürü *“ilgilenmeye layık olmadığı ve kullanılacak bir nesne olduğu mesajını içselleştirmekte”*dir. Enstest saldırıda da, farklı şekillerde kendisini gösteren sınır ihlalleri ve saldırının aileden gelmesinden kaynaklı destek yoksunluğu utanma duygusunu beslemektedir denebilir. Bu durumda utancın nedenlerini anlamlandırarak utancı aşmak için destekleyici bağlara ve iyileştirici temaslara gereksinim vardır. Newsom ve Myers-Bowman (2017), öznel gücü kazanmanın, utancı geride bırakmayı sağladığını bulmuşlardır. Bu araştırmanın bulguları, toplumsal olarak inşa edilmiş yıkıcı ve tehditkar duygulardan kurtulmanın, ki bazı kadınlar bu durumu *“aklı ve mantığı öne çıkarmak”* olarak da tanımlamaktadırlar- kadınların eylemliliğinde önemli bir yeri olduğunu ve kurtulmanın zaman içerisinde gerçekleştiğini göstermektedir.

Anlatılardaki akli ve mantığı öne çıkarma durumunun aslında eleştirel bilinçliliğe işaret ettiği söylenebilir. Aynı zamanda, anlatılardan, kadınların bu süreçte, zaman içerisinde değişecek şekilde, duygu odaklı başa çıkma stratejilerindense, problem çözme odaklı stratejileri kullandıkları anlaşılmaktadır (Lazarus ve Folkman, 1984), ki bu da kadınların güçlendiklerine ve güçlenme kaynaklarının olduğuna işaret etmektedir (Morrow ve Smith, 1995). En çok dile gelen duygular suçluluk, utanç, öfke ve değersizlik iken, bunların da birbirine içkin olduğu ve birbirlerinden net sınırlarla ayıramadıkları görülmektedir. Araştırmada, saldırının inkarındansa, saldırıyı kabul etmenin, ancak bunu bir “hak etme” sorgulamasına dahil etmemenin ve kendini suçlamamanın kendini toparlama açısından önemli olduğu anlaşılmaktadır. Kadınlarda suçluluk ve diğer olumsuz duygular, öznelerin kendilerinden kuşku duyarak kendilerini sorgulamalarına neden olan, “ötekiler” tarafından manipülatif bir strateji olarak uygulanan “gaslighting”in bir sonucu olarak görülebilir. Stark (2019), gaslighting’in, her ne kadar daha çok terapötik ortamlarda ve ilişkisel boyutuyla ele alınıyor olsa da, aslında politik bir boyutunun olmasını, ezilenlerin, kendilerine örtük olarak gönderilen toplumsal mesajları içselleştirmeleri, bu aşağılık duygusunun da tahakkümü kolaylaştırması ile açıklamaktadır. Bir adım daha ileriye giderek, gaslighting’in ileride kadın düşmanlığına (misojini) evrilebildiğini de ileri sürmektedir. Stark’a göre kolektif bir olgu olarak, misojinik gaslighting, kadınların kendilerine zarar veren erkeklere karşı çıkmasını engelleyerek ataerkil normların uygulanmasına ve erkeklerin bu anlamdaki ezici ve baskıcı güçlerini pekiştirmelerine hizmet etmektedir. Hatta kamusal alanda gerçekleştirilmesi ile de ataerkil düzenin kolektif amacına hizmet etmektedir. Ensest saldırıda da süreç çoğunlukla böyle işlemektedir. Bir kadın anlatısında suçu üstlenmenin istismarın kontrol edilebilirliği duygusu açısından önemli olduğuna vurgu yaparken, genel eğilim suçu sahibine teslim etmenin özgürleştirici olduğunu düşünme yönündedir. Bu da toplumun özneyi manipüle ederek, ona yüklediği suçluluğun, yani gaslighting’in, kendini toparlama sürecindeki çözülmesine işaret etmektedir. Faile öfke duymak, maruz bırakılan suçluluk duygusundan uzaklaştırırken, dayanışma da, kadınların yalnız olmadığı, birlikte ve güçlü olduğu, gerek duyulan herşeyin odayında da kendilerinin olduğunu fark etmeleri suçluluğun yok edilmesinde dikkat çekici bir öneme sahiptir. Olumsuz duygulardan arınmak, tüm ilişkilerin yeniden konumlanmasını, istismara maruz bırakılan “diğer”lerini görmeye başlamasını ve “dışarıdan bakarak” gördüğü diğerleri üzerinden de kendisini daha iyi anlamasını sağlamaktadır. Güçsüzlük ve çaresizlik duygularından kurtulmak ise kadınların çevresindekileri, özellikle annelerini, olumlu etkilemeleri açısından belirleyici olmaktadır.

Cinsiyet rejimi, kendi normlarına uyulmasını zorunlu tutarken, bu rejimin bir sonucu olan ensest saldırıda kadınlar, kendilerini toparlama süreçlerinde ancak **sisteme “kafa tutarak” ve onu dönüştürmeye çalışarak** güçsüzleşme döngüsünden çıkabilmektedirler. Bu süreçte, haklı olmak, kendi ayaklarının üzerinde durmak ve güçlü olmak önemli iken, bilgi hem farkındalık hem de eylemlilik açısından öznelerin gücünü artıran bir unsur olmaktadır. Bir kadın ise cesaret ve gücünün kaynağını ensest saldırıya maruz bırakılmış çocuk halinden aldığını söylerken, onun için eylemlilik halinde olduğunu belirtmektedir. Kadınlar bilgi ve farkındalıklarının gücüyle, bazen cinsiyet rejiminin normlarını yine cinsiyet rejimine karşı da kullanabilmektedirler. Bir kadın anlatısında “...kendime sahip çıkmak için her şeyi elim tersiyle itmeliydim ve çok büyük bir güç istiyor her şeyi elinin tersiyle itmek, yani işte o kutsalları, işte o anneyi, babayı, aileyi, arkadaşları falan...” derken mücadele alanının genişliğine dikkat çekmekte, diğer bazı anlatılarda dönüşümün öznel halinin çevreye ve sisteme dalga dalga yayılışı vurgulanmaktadır. Kadınlar duygusal ilişkilerinden aile ilişkilerine, kimliklerinin inşasından bedenlerine her alanda bir dönüşümün özneleri olmaktadır ve bu açıdan feminist sosyal hizmet uygulamasının amaçlarından birisini (Kulkarni ve ark., 2010; Wakefield ve Zimmerman, 2020) kendi deneyimlerinde somutlaştırmaktadırlar. Özellikle çocuk istismarına ilişkin toplumsal olaylar, kadınların farklı bir bilinç geliştirmelerine ve bu bilinci eylemliliğe dönüştürerek sistemi değiştirme erimlerine etki etmektedir. Böylelikle, çocuklara yönelik kurumsal ve sistematik bir istismarı kişiselleştirmeden, cinsiyet rejiminin ürünü olarak istismardaki din ve siyasi otorite ortaklığını kurar hale gelmektedirler.

Kadınların yaşamla yeniden bağ kurma biçimleri kendilerini toparlama süreçlerine ilişkin çok önemli izler taşımaktadır. Kız çocuğu, ensest saldırı sürecinde, korku ve destek arayışı içerisinde olması nedeniyle, bağlanma gereksinimi da daha fazladır ancak, korkunun ve bağlanmanın kaynağı ensest saldırıda ortaklaşmaktadır (van der Kolk, 2018, s.133). Ensest saldırı çoğunlukla güvensiz bağlanma ve cinsellikle ilişkilendirildiğinden, kadınların yetişkin duygusal ilişkilerinde kendisini olumsuz olarak göstermektedir. Kadınlar özellikle yetişkin duygusal ilişkilerindeki **kazanılmış güvenli bağlanma** yoluyla, ilişkilerinin ve cinselliği yaşayış biçimlerinin olumlu anlamda etkilendiğini, bunun da kendilerini toparlamalarında çok önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadırlar. Alanyazın da partnerle destekleyici bir ilişki olmasının kendini toparlama gücü üzerindeki olumlu etkisine vurgu yapmaktadır (Burger Moser ve ark., 2015; DuMont ve ark., 2007; Wright ve ark. 2005). Doyumlu bir yetişkin duygusal ilişki yaşamış olmanın kendilerini toparlamalarındaki katkısını anlatılarına yansıtan kadınlar varken, bu şekilde doyumlu bir ilişki

yaşamamış olsalar da, yaşayanlar için onarıcı olacağını düşünen kadınlar da bulunmaktadır. Diğer yandan, bir kadın, duygusal anlamda eşit, özgürleştirilen ve doyumlu bir heteroseksüel ilişki yaşamının toplumsal cinsiyet eşitsizliği engeline takılma olasılığına değinerek, kadınlık ve erkeklik inşalarındaki sevmeye dair kapasitelerinin farklılığından söz etmektedir. Erkeklerin bu anlamda konfor alanlarında takıldıklarına değinirken, bakım vermeye ilişkin deneyimsizliklerine de atıfta bulunmaktadır. Genel olarak, anlaşılıyor olmak, koruyup kollanmak, yanında birisinin olduğu duygusu ve güvenli bir ilişki kurmak kadınlara iyi gelmektedir. Enstest saldırı kadınların kendilik değerini ve benlik saygısını olumsuz anlamda etkilediğinden (Anderson, 2006; Carlson, 2011; Valentine ve Feinauer, 1993), sonradan karşılaşılan bu yaklaşımın kadınlar açısından şifalandırıcı olması anlaşılmaktadır. Başka birisine şefkat göstermek de özneler açısından onarıcı olmaktadır. Dansby Olufowote ve arkadaşları (2020), araştırmalarında, bunu doğrular şekilde, alternatif bağlanma figürleri ve ruh sağlığı desteğine ek olarak öznenin kendisinin şefkat gösteren olmasını kazanılmış güvenli bağlanma açısından önemli bulmuşlardır. Konuya diğer tarafından bakıldığında ise, yıkıcı bir duygusal ilişkinin, kendini toparlama konusunda özneleri başa döndürebileceği olasılığından da bahsedilmektedir. Enstest saldırı kadınların cinselliği yaşayış biçimini de olumsuz etkilemekte olup, cinselliğe ilişkin sorunlar, partnerle yaşanan utancın paylaşılması ve ruh sağlığı desteği sürecinde yaşanan utancın ortadan kaldırılmasına odaklanılarak çözülebilmektedir (Pettersen, 2013; Van Berlo ve Ensink, 2000). Newsom ve Myers-Bowman (2017) araştırmalarında, kadınların kendilerini cinsel bir obje veya “kurban” olarak görmenin önüne geçmelerinin, cinselliği arzu edilebilir bir eylem kendilerini de cinsel özneler olarak görmeye başladıklarını ortaya koymaktadır. Kadınlar, yaşayacakları cinsel birlikteliklere dair öncesinde kaygı duymaktadırlar ve kadınların yarısından çoğu partnerlerine cinsel birliktelik yaşadktan sonra maruz bırakıldıkları enstest saldırıya yönelik bir açıklama yapmaktadır. Partnerin bu kendini açma karşısındaki sevgi, şefkat, anlayış ve destekle yaklaşımı kadınların onarılma süreçlerine olumlu etki etmektedir. Kadınlarda cinselliğin kodlanması değışmeye başlarken, artık onlar için cinsellik bir haz alma eylemliliği haline gelmektedir. Bazı kadınların cinsel yaşamlarına ilişkin halen sorunları olsa da eleştirel bilinçlilikle bu sorunlara çözüm arayışında olmaktadır. Bazı kadınların ise cinsel haz ve doyuma ilişkin olumlu ya da olumsuz hiçbir anlatısının bulunmaması dikkat çekmektedir. Bir kadın ise cinselliği severek yaşadığını ve çok güzel sevgilileri olduğunu söylerken, enstest saldırının cinsellekle ilgili bir şey olduğuna inanmamaktadır. Kadınlardan birisi aslında çok doğal bir şey olan cinselliğin, sistem tarafından insanları baskı altına alacak şekilde korkulacak ve uzak durulacak bir unsur haline getirilmesini “*İnanılmaz bir politika*” diye tanımlamakta ve cinselliğin politize

edilmesine vurgu yapmaktadır. Bu anlatılar, bir anlamda, ensest saldırı ve cinsellik bağıni çok sıkı bir şekilde kuran kadınlar için de bir perspektif sunmaktadır.

Kendini toparlama gücü, bazen yaşanan **travma dışında üretim, sanat ve diğer uğraşların hayata dahil olmasıyla** gelişebilmektedir. Sanatla terapi, ensest saldırının uzun süreli etkilerini ortadan kaldırmada içgörü, katarsis ve içsel bağlılık geliştirmesi nedeniyle yararlı olmaktadır (Anderson, 1995; Waller, 1992). Bu uğraşlar öznelere kendilik değerini yükselterek, duygu düzenlemesine destek olarak, kendilerini ifade etmelerinin bir yolu olarak ve paylaşmaya olanak tanıyarak bir mücadele biçimi halini almaktadır. Okumak, bilgi edinmek ve biblioterapi kadınların kendilerini anlamalarını sağlarken bir yandan da farklı bakış açıları kazandırarak ya da değişik çıkış yolları sunarak güçlenmelerini sağlamaktadır. Benzer saldırıyı yaşayanların öykülerini okumak ise, öznelere, ensest saldırıyla bir tek kendilerinin baş etmeye çalıştığı duygusunu ortadan kaldırmaktadır. Hayata dair hedefleri gerçekleştirmek (örn. üniversiteye başlamak), çalışmak, resim yapmak, yazı yazmak, (hikaye, mizah, günlük, şiir), örgü örmek, dikiş dikmek, nakış yapmak, web sitesi açmak, toprakla uğraşmak, dantel örmek, müzik yapmak, müzik dinlemek, tiyatrodaki oyuncu olarak görev almak, sinema, dizi izlemek, dışarıda arkadaşlarla vakit geçirmek, oynamak, manevi bazı uğraşlar ve yoga yapmak, travmaların bir yaratıya ve üretime dönüşmesi bağlamında şifalandırıcı olmaktadır. 1990'ların ortasından sonra görünürlük politikasının önemli bir yöntemi olmaya başlayan sanat aktivizmi, diğer yöntemlerden çok daha güçlendirici olarak da ifade edilebilmektedir (Whittier, 2009, s.179). Aynı zamanda sanatsal ve yaratıcı pratiklerin, geleneksel savunuculuk yöntemlerinden çok daha dönüştürücü olabileceği de alanyazında yer almaktadır (Wakefield ve Zimmerman, 2020).

Hikayelerin bir araya getirilmesi, ensest saldırıya maruz bırakılan kadınların, şifalanma kendilerini toparlama ve güçlenmelerine dair yol gösterici yöntemlerin paylaşımına işaret etmektedir ve bir kadın bunu "*dayanışmacı arkadaşlık*" olarak tanımlamaktadır. Sistem hikayelerin bir araya gelmesine, öznelere susturarak engel oluyor olsa da, dayanışmacı arkadaşlık yoluyla, yan yana olmak, duyuluyor ve anlaşılıyor olma duygularını beslemektedir. "*Benim işime yarayan başkasında da işe yarasın*"ın başlangıç noktası olması, ensest saldırı gibi destek mekanizmalarının ve kaynakların sınırlı olduğu bir alanda, hem paylaşan hem de kendisiyle paylaşılan açılarından karşılıklı bir etkileşim ve dönüşüme işaret etmektedir. Yardımcı (2020, s.103-106), Foucault'nun (1997) "Bir Yaşam Biçim Olarak Dostluk" ve Montgomery ve Bergman'ın (2018) "Neşeli Militanlık" kitaplarını referans alarak, "kurumsal kodları kısa devreye uğratan dostluklar"ın,

“kolektif bir güç kaynağı” ve “tehlikeli bir yakınlık” olarak insanlar arasında bir ilişki kurulmasını sağlayan mahremiyet ve samimiyet biçimlerinin, varolan ilişkileri başka türlü kurma olanağı vermesi açısından dönüştürücü gücüne işaret etmektedir. Düğümün çözülüşünde ise Butler’a (2005, ss.107, 179) söz vererek, “ben”in kendiliğinden çok kalabalık olma halinin altını çizip, politikayı da ortak bir pratik olarak görerek iktidarın dayattığı tüm ayrıştırma zorlamalarına karşı gelen dönüştürücü bir dostluğa vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşım, ensest saldırı bağlamında düşünüldüğünde, belki de bu dostluğun, “kutsal aile”den çok daha güçlü, destekleyici, iyileştirici ve kutsal aileden farklı olarak dönüştürücü de bir ortam sunabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Gönüllü çalışmalar ve dijital platformlar kadınların bir araya gelmesini kolaylaştıran mecralar olmakta iken, bir kadının paylaşılan hikayeleri “domino taşları”na benzetmesi, örtük olan ensest saldırının bir hareketle benzer baskı mekanizmalarına maruz bırakılmış yaşantıları harekete geçirebileceğine işaret etmektedir. Son zamanlarda giderek öne çıkan “klicktivizm” (İngilizce’de tıklama anlamına gelen “click” sözcüğü ile aktivizm sözcüğünün birleşmesiyle ortaya çıkmıştır) veya “slaktivizm” (tembel veya miskin anlamındaki “slacker” ile aktivizm sözcüğünün birleşmesiyle ortaya çıkmıştır) olarak adlandırılan kolay eylemlilik (Aktaş ve Akçay, 2019) ya da tembel eylemlilik, ensest saldırı sonrasında da kadınların hikayelerini birleştirmede kullandıkları bir eylemlilik biçimi olarak görülmektedir. Bu konuda bir iyi uygulama örneği olarak bir kadının deneyimlerini paylaşmak üzere açtığı web sitesi, kadınların yaralarına birlikte merhem olmaları açısından, kolay erişilebilir ve fazla kişiye ulaşan bir yöntem olarak belirtilebilir. Ancak her koşulda, halen, ensest saldırıya maruz bırakılanların desteğe ulaşma yolları, dijital platformlarda var olabilme ve gönüllü çalışmalara dahil olabilme ile sınırlı kalabilmektedir.

Lee (2001, s.52), baskının politik bir mesele olduğunu, bu nedenle mücadelede kolektif bir eylemlilik gibi politik çözümlerin araçsallaştırılmasından, öznelerin de buna yönelik bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi gerekliliğinden söz etmektedir. Bilinçlilik, güdülenme ve yapabilme gücünün artırılması ile tamamlanan güçlenme sürecinde, özneler bir noktadan sonra kendi güçlenmelerinin kolektif yansımalarına odaklanmaktadır. Ensest saldırıda, sosyal eylemlilik, hem ensest, hem cinsel şiddet hem de örgütlenme gibi toplumsal olarak yasaklı unsurları içinde barındırdığından, açılması zor bir alan olabilmekte ise de, açıldıktan sonra bir kendini toparlama pratiği olarak ortaya çıkmaktadır. İlk başlarda çeşitli sorgulamalarla başlayan süreç, “Ne yapılabilir?” sorusunun odağında sosyal eylemliliğe dönüşmektedir. Özneler, özellikle de kendilerine benzeyen başkalarıyla ilişkilenemeye başladıkça destek, anlaşılma, kabul edilme açısından beliren yeni olanaklarla sosyal bağları da güçlenmektedir. Baskıya direnmenin ve

güçlenmeyi hedeflemenin bir yolu olarak sisteme etki edebiliyor olmak, sistemi dönüştürebiliyor olmak ve başkalarına yararının dokunduğu duygusunu geliştirmek, kendini toplama gücü açısından çok önemli olan yeterlik hissi, kendilik değeri ve özgüvenin de artmasını beraberinde getirmektedir. Savunuculuk desteği, genelde cinsel istismar ve özelde ensest saldırı konusunda çocuklarda ve kadınlarda bilinçlilik geliştirici etkinlikler, bir yasa tasarısının çıkmaması konusunda çalışma yürütme, cinsel saldırı karşıtı eylemlere katılma, bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin çalışmalarında yer alma, korunma altındaki çocuklarla çalışma ve kampanyalara katkıda bulunma kadınların temel sosyal eylemlilik biçimleri olarak anlatılara yansımaktadır. Mücadele en çok çocuk ve güçlenme alanında sosyal eylemliliğe dönüşmektedir. Kadınlar, bu araştırmaya katılarak bilimsel bir katkı sunmuş olmanın da farkındadırlar ve bunu dile getirmektedirler. Sosyal eylemlilik alanlarındaki kesişimsellik, farklı alanların birbiri ile etkileşim halinde gelişmesine olanak tanımaktadır ve kadınlar bu gibi durumlarda kendilerini daha güçlü hissetmektedirler. Bazı kadınların sivil toplum çalışmalarına yönelik kaygı ve eleştirileri de dikkat çekmektedir. Kaynakların az olması ile birlikte, alınan finansal kaynakların eylemliliğin hareket alanını sınırlandırması, sivil toplum örgütlerinin de hiyerarşik ilişki yapılarından nasibini almış olması, bazen sivil toplum örgütlerine erişimin mümkün olmaması ya da yeterince etkili çalışmalar yürütülmüyor olması kadınların eleştirileri arasında yer almaktadır. Anlatılar, bir örnek dışında, sosyal politika ve hizmetlere ilişkin, sosyal eylemliliğin sınırlı olduğuna dikkat çekmektedir ve bu durumun, otoriter devlet anlayışı nedeniyle, kadınların o alana etki etme konusunda umutsuz olmalarından kaynaklandığı söylenebilir. Kadınlar eylemlilik alanında sınırlı olsalar da, Türkiye’de daha önce yaşanmış cinsel şiddet olaylarından verdikleri örnekler, cinsiyet rejiminin kurumlarında üst düzeyde ya da karar verici konumda çalışanların bu olay karşısındaki yaklaşımları, cinsel şiddetin ülke içerisindeki siyasallaştırılmasına ilişkin bir eleştirel bilinçlilik geliştirmiş olduklarına işaret etmektedir. Düş kırıklığı yaşama ve tetiklenme sosyal eylemlilikte de öznelerin mücadele etmesi gereken unsurlar olarak belirebilirken, bu noktada ek destek mekanizmalarının ve öznel donanımın yeterli olması süreçlerin kolay atlatılmasının önünü açmaktadır. Ensest saldırının politik bir bilince dönüşmesi ile birlikte toplumsal belleğe ve pratiklere müdahale sosyal eylemliliğin ve dolayısıyla bu eylemlilikte etkin özneler olarak yer alan kadınların odağında olmaktadır.

Bir sınır aşımı olarak kendisini vareden ensest saldırıdan sonra kendini toplama gücü, öznelerin kendilerini **güçsüzleştiren birey ve pratiklere sınır koyabilmeyi** ve böylece kendilerine güvenli alanlar yaratma konusunda kontrol sahibi olabilmelerini gerektirmektedir ve hatta kendini toplama gücü beraberinde sınır koymayı da getirmektedir. Daha önce de değinildiği gibi, ensest

saldırı, çocuklukta yaşanan evin içindeki iç içe geçmiş rol ve sorumluluklar (Gelinas, 1988; Koch ve Jarvis, 1987; Larson ve Maddock, 1986; Madonna ve Berkovitz, 1990) ile çocuğa kaldırılabileceğinden fazla yükümlülük vermek olarak beliren sınır ihlalleri ile eşzamanlı olarak gerçekleşmektedir. Çocuğa ayrıcalıklı bir statü tanındığı hissettirilerek ve söylenerek de bu istismar hali pekiştirilmektedir. Bu “duygusal ensest” veya “iç içe geçmiş aile - yumak aile” hali (Koch ve Jarvis, 1987; Madonna ve Berkovitz, 1990), ev içerisinde çoklu bir travmaya da neden olmaktadır. Maruz kalın durum, çocuklarda bir yandan sınır koyma becerilerini köreltirken diğer yandan da farklı mücadele gerektiren alanlar açmaktadır. Araştırmaya katılan birçok kadının çocukluğunda ensest saldırı ile birlikte duygusal ensest de yaşayarak sınır koyma konusunda olumsuzluklara maruz bırakıldığı görülmektedir. Bir kadının anlatısında bu durum “kurban edilme” ve “kuma olarak görülme” olarak nitelendirilmektedir. Sınırlarla ilgili bir başka durum da yine alanyazında da yer aldığı gibi ensest saldırı yaşanan ailelerin bir çeşit tecrit ile özel alanı kamusal alandan net bir şekilde ayırma eğilimi olmaktadır (Larson ve Maddock, 1986). Bu araştırmada bazı görüşmeler, ailenin dışarıyla bağının kesilmesinin tarihsel travmalarla da ortaklaştığına işaret etmektedir. Bunu fark eden çocuk, kendi mezhebinin ensest saldırıya ilişkin kötülendiğinin de bilincinde olarak, mezhebini korumayı da üstlenmekte ve bu nedenle de ensest saldırıyı dile getiremeyebilmektedir. Sistemin mezhebe yönelik ayrımcı tutumu, o mezhebin ezileninin daha çok ezilmesi yönünde işlemektedir. Bu tecrit hali istismara ilişkin dışsal denetim mekanizmalarının çalışmasını engellerken, öznelerin de aile dışından gelecek desteklere kendilerini kapatmalarına neden olmaktadır. Bu aşamada, aile içerisindeki güçlü, yapıcı ve destekleyici bağlarla birlikte, okullarda kurulan ilişkiler çocuk açısından çıkış yolları sunabilmektedir. Her ne kadar tüm bu sınır ihlalleri, ensest saldırının bir nedeni olarak görülse de, ensest saldırının bir sonucu olarak da görülmesi dikkate alınmalıdır (James ve MacKinnon, 1990).

Ensest saldırıyla ilgili en temel sınır ihlali ise bedene ilişkin ihlal olmaktadır ve bu durum, kadınların “*Kamuya açık gibisin.*” sözlerinde somutlaşmaktadır. Beden ve hayatın kontrolü konusundaki sınırları bilmemek kadınların sonraki yaşantılarında ilişkilendenmekten kaçınmalarına neden olmakta iken, diğer yandan kadınlar sevdiklerini korumak adına onlara, özellikle de çocuklarına sınır çizmeyi öğretmektedirler. Ensest saldırıda sınır en çok faille olan ilişkide kendisini göstermektedir ancak bu sınırdaki kadınlar ailelerini gözetmekte bazen doğrudan tepki koymak yerine dolaylı stratejilere başvurumaktadırlar. Bu aşamada çevredeki yıkıcı ve güçsüzleştirici tanıklar da kadınların sınır koydukları odaklar haline gelebilmekte iken, özellikle babanın fail olduğu durumlarda güçsüz tanık olarak anneye sınır koyma görülmektedir. Anneye

sınır koyma konusunda, bir kadının koruma altındayken yaşadıklarına ilişkin anlatısı, sosyal hizmet politika ve hizmetlerinde, çocukların sınırlarının gözetilmesi gerekliliğine dikkat çekerken, aile içerisinde istismar nedeniyle koruma altına alınmış bir çocuğun kendisiyle ilgili bir durumda karar sahibi olmasındansa, annenin ve ailenin kutsallığının önceleniyor olmasına da işaret etmektedir. Toplumsal baskılar ve aile ile kurulan ilişkinin biricikliğinin toplum tarafından dayatılması, kadınların sınır koymalarının önünde engel olarak belirebilmektedir. Kadınlar sınırlarını evlilik ilişkilerinde ve duygusal ilişkilerinde de koyarken, bu noktada boşanarak sınır koyma hali bir kadın tarafından “güçlenme alanı” olarak ifade edilmekte, koyulan bu sınır, “*kadın arkadaşlıkları kurmak*” ve “*kendi yuvasını kurmak*”la sonuçlanmaktadır. İşyerleri gibi daha farklı ortamlarda, kontrolün doğrudan öznenin elinde olmadığı yerlerde sınır koyma zihinsel boyutta kendisini göstermektedir ve işyerinde mutsuz olan kadın iş yaşamının hayatındaki konumlandırılışını sınırlandırma üzerinden bir strateji izlemektedir. Ya da tetiklenme olasılığına karşı öznel istismar alanında çalışmaktan geri durabilmektedirler. Sınır çizmenin mekan üzerinden stratejiye dönüşmesi ise, güçsüzlüğü mayalayan ülke atmosferinden uzaklaşarak sınır ötesi bir yerde yaşamak, “iç dünya – dış dünya” ayrımı ile farklı görünümle çevreyle ilişki kurmak ve kimliği açık etmek şekillerinde ortaya çıkabilirken, evi terk etmek kadınların seçtiği en net sınır koyma stratejisi olmaktadır. Kadınlar güçlendikçe kendilerini korumak, eşit ilişkiler kurmak ve özgürleşmek için üzerlerinde baskı kuran ilişkilerle de mesafelenmektedirler. Böylece toplumun dayattığı “aile birliğinin korunması”, “ebeveynlere saygı ve sevgi ile yaklaşım”, “herkese nezaketli davranma” gibi toplumsal düzene hizmet eden ancak kendilerini güçsüzleştiren ezberleri de bozarak kendi anlatış biçimleriyle birçok şeyin daha sağlıklı olmasını da kendileri sağlamaktadırlar.

Kadınlar, benzer saldırıyı yaşayanları iyileştirme gücünü ve iyileşmeye dair dönüştürücü nitelikleri doğal olarak kendi içlerinde barındırdıklarından, kendini toparlama gücünün gelişmesi ile birlikte, çevreyi dönüştürme amacına da karşılık gelen başkalarını iyileştirme eylemliliğini hayata geçirmeye başlamaktadırlar. Bu durum, Carl Gustav Jung’un “Yaralı Şifacı” (Wounded Healer) olarak tanımladığı arketip tarafından tam olarak karşılanmaktadır (Groesbeck, 1975; Jackson, 2001; Martin, 2010; Zerubavel ve Wright, 2012). Yaralı şifacı bir yandan iyileştirirken, diğer yandan kendisi de iyileşmeye devam etmektedir ve böylece şifalanma karşılıklı dönüştürücü bir eylemlilik olarak ortaya çıkmaktadır. Yaralı şifacı olmak güçlü olmayı gerektirdiği gibi, temas ettiği öznelere güçlenme süreçlerini de hızlandırmakta ve kolektif bir güç kazanmayı sağlamaktadır. Benzer istismarı yaşamış öznelere iyileşme süreçlerinde etkin olarak yer almak, istismarın psikolojik

olduğu kadar politik bir yara olarak da yeniden çerçevelenmesine olanak tanımaktadır (Whittier, 2009, s.174)

Araştırmanın sorularından birisi, ensest saldırıda kendini toparlama gücüne yönelik politika ve hizmetlere ilişkin önerileri içermektedir ve öznelerle görüşmelerde bu soru, öznelerin benzer saldırıyı yaşayanlara önerilerini kapsayacak şekilde de yöneltmiştir. Öznelerin önerileri “Genel Sonuç ve Öneriler” bölümünde de yer almakla birlikte, analiz aşamasında ““Yaralı şifacı”nın şifa dağıtması” kategorisi altında analize dahil edilmiştir. Bu bağlamda, araştırmaya katılan kadınların **ensest saldırıya maruz bırakılmış olan diğer kadınlara yönelik önerileri**, öznel olarak ensest saldırıyı, öncelikle güvenilen bir kişiye anlatmak, ruh sağlığı desteği almak, yüzleşmek/hesaplaşmak ve dayanışma içerisinde olmak olarak dört temel başlık altında toplanmaktadır. Kadınlar, suçun kendilerinde olmadığını kabul ederek sahibine teslim etmek, sonrasında ise bu özfarkındalıkla örselenmiş olan veya gelişme gereksinimi duyulan durumlara ilişkin bir dönüşüm gerçekleştirmeye çabalamanın gereğine değinirken, bu süreçte, erken hareket edilmesi, bilginin vereceği güçten destek alınması, öznelerin odağa kendilerini koyması ve sonuç getirmeyecek sorular sormaktansa çıkış yollarının peşine düşen sorularla sorgulama yapılmasını önemli görmektedirler. Yüzleşme ve hesaplaşma süreçlerinin öznel olduğu düşünülürken, dava açmanın gerekliliği konusunda bütün kadınlar hemfikir olamamaktadır. İfşa, kadınlar tarafından zor bir süreç olarak tanımlansa da, güçlendirici ve birçok destek kaynağına erişmeyi kolaylaştırıcı olarak görülmektedir. Tüm kadınlar paylaşmanın, dayanışmanın ve yan yana durmanın çok iyi geldiğini belirtmektedirler. Öznelerin tüm bu süreçte “*iyi gelen, güçlendiren bir takım dayanaklar inşa etmek*” yoluyla öznel donanımlarını artırmaları önerilirken, iyileşmenin karanlığa ve hatalara da bakmayı gerektirdiği, bu nedenle de “*hazır bulunduğu kadarına dahil olma*”nın özneleri koruyucu yanı vurgulanmaktadır. Kadınların önerileri ayrıca, kendine değer vermek, “elalem”le araya mesafe koymak, mekansal olarak korunaklı bir yerde kalmanın yollarını aramak, akıl ve mantığın devreye sokulması ile duyguları kontrol edebilme gücünü ortaya çıkarmak, kendi ayaklarının üzerinde durmak - ekonomik bağımsızlık, çalışmak, sanatla ilgilenmek, yatırımını kendi üzerine yapmak, gülmekten vazgeçmemek ve başkalarına (kediler, insanlar, çiçekler vb.) şefkat vermek odağında şekillenmektedir.

Öznel önerilerden sonra **çocuk eğitime ilişkin öneriler** kadınların önemseddiği bir alan olmaktadır. Bu noktada, okul ve aile içindeki eğitim beraber olarak ele alınmakta, beden kontrolü, cinsellik, kendisini metalaştırmayacağı ilişkiler içerisinde yer almak, eşitlik, adalet, barış,

istenilmeyen veya rahatsız olunan bir duruma karşı tepki vermeyi ve kendisini ifadeyi öğrenme ise öncelikli eğitim başlıkları olarak öne sürülmektedir. Okullarda çalışanların bu konuda özel eğitim almış olmasının ve çocuk dostu birimlerin kurulmasının hem çalışanlar hem de çocuklar açısından yarar sağlayacağı açıktır. Akranlar da okullardaki önemli özneler olarak, gerektiği durumlarda arkadaşlarını yönlendirebilecek veya doğru yerden destek almak üzere hareket edebilecek bilgiye sahip olmalıdırlar. Dolayısı ile, tüm çocukların yararlandığı ders programlarında istismara ilişkin çocuğun güçlenmesini odağına alan bilginin yer alması, eğitimde değişik yöntem ve stratejilerin kullanılması, okulda çocukların bedeniyle barışacağı bir yaklaşımın benimsenmesi ve okullarda çalışanların da çocuğun bedeniyle ilişkileneş biçimlerini değiştirmeleri okuldaki bütün çocukları hedefleyen koruyucu ve önleyici bir yaklaşımın gereklerinden görülmektedir. Eğitimler, çocuk, kendisini koruyup kollayan yetişkinler tarafından gözetilmediği sırada da kendisini koruyabilmesi açısından ve istismarı anlayıp istismar sonrasında ne yapması gerektiği konusunda bir bilinmezlik yaşamaması açısından özellikle gerekmektedir. İstismar durumunda çocuğun yalnız bırakılmaması, zaman kaybetmeden profesyonel ruh sağlığı desteği alınması ise **ebeveynlere önerilerin** en başında gelmektedir.

Önerilerin bir kısmı da politikalar ve hizmetleri kapsayan **sistem ile ilgili** anlatılardan oluşmakta iken, özel olarak ataerkil sisteme vurgu yapan önerilerin olması, kadınların bu konudaki eleştirel bilinçliliklerini ortaya koymaktadır. Önerilerin politikalara yönelik olanlarını ise **koruyucu-önleyici, destekleyici ve adalet sağlayıcı politikalar** olarak kategorize etmek mümkün görünmektedir. Kadınlar çocuk koruma sisteminde “*topyekûn bir algının, sistemin dönüştürülmesi*”ne işaret ederken, bir yandan da sistemin bileşenlerinin çocuk odağında ve çocuk dostu bir yaklaşımla, eşgüdüm içerisinde hareket etmesine ve koruyucu ve önleyici politikalara vurgu yapmaktadırlar. Kadınların anlatılarında “...*şu andaki durum o kadar karanlık ki yani, çocuğun üstünden 30 tane herif geçiyor, yarısı bürokrat, çocuğun rızası var deniyor yani.*” gibi güncel duruma örnekler ile ailenin kutsanmasının, sürecin “*baskın olan üzerinden ilerliyor*” olmasının ve çocuğun beyanının görünmez kılınmasının sebebi olarak ataerkil sistem bir engel olarak ortaya konulmaktadır.

Genellikle cinsel şiddet alanında yaklaşım cezalandırma üzerinden olmaktadır. Feminist politika, ataerkil sistemin bir sonucu olarak ortaya çıkan suç durumlarının cezalandırmaya indirgenmesini doğru bulmazken (Özkazanç, 2019, ss.245-247), daha köklü bir müdahaleyi de gerekli görmektedir. Bu araştırma bulguları politikalara ilişkin en belirgin vurgunun, adalet politikalarına

ilişkin olması ile, toplumun genelindeki cezalandırma eğilimi ile örtüşmektedir. İyi işleyen bir adalet mekanizmasının olmaması, daha keskin cezalara gereksinim, “*iyi hal indirimi*”nin ve zaman aşımının kaldırılması, adalet süreçlerinin sürekli olarak somut delil üzerinden yürütülmesi kadınların anlatılarında sorun alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Temmuz 2021’de kabul edilerek yasalaşan 4. Yargı Paketi’nde yer alan “cinsel istismar, kasten öldürme ve işkence gibi suçlarda tutuklamayı ‘somut delillere’ bağlayan” düzenleme, cinsel istismardan ötürü şüpheli olarak yargı yolu açılmış olan bireylerin tutuklanabilmesindeki “kuvvetli şüphe” gerekçesini yetersiz hale getirdiği için eleştiri almıştır. Ancak somut delil konusunda kadınların anlatıları ve uygulamada yaşananlar ile hukuki tanımlamanın örtüşmediğine dikkat çekmek gerekmektedir. Hukuk açısından öznelerin beyanı somut delil olarak ele alınırken, kadınların dava süreçlerinde, somut delilin fiziksel, nesnel ve madde üzerinden ele alındığı anlaşılmaktadır. Çocuğun beyanı, konu ile ilgili diğer herkesin beyanı gibi, kesin delil olarak kabul edilmese de somut delildir ve hukuki sürecin başlatılması ve mekanizmanın işletilmesi için yeterli bir delildir. Çocuğun beyanının esas olması, çocuk tarafından bir sorun olduğunun söylenmesi noktasında, orada bir eylemin ya da herhangi bir istismarın olduğunun kabul edilerek araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Çocuğun beyanında çelişki olması çocuğun travmatik bir süreçten geçmesinden ya da ifade alanların donanımlarının yetersizliklerinden kaynaklanabilmektedir. Bu aşamada amaç, yalnızca ve doğrudan failin yargılanmasının ya da çocuğun çelişkili beyanı nedeniyle dosyayı kapatmanın ötesinde olup, adil ve dürüst bir şekilde yargılama yapılmasını ancak bu süreç içerisinde de çocuğu odağa alarak onun zarar görmesinin engellenmesi için koruyucu ve önleyici mekanizmaların devreye sokulmasını ve haklarının korunmasını gerektirmektedir. Genel olarak mesele, ceza hukukunun ikincilliğine (ultima ratio) dayanmaktadır ki, bu durum da, ceza gerekli olsa da, toplumsal sorunları çözmede ceza hukukunun etkisinin sınırlı olduğunu bilmekten geçmektedir. Dolayısı ile sistemde, ceza dışında varolan olanak ve araçları güçlendirerek etkin kılmak, ama aynı zamanda bu süreçlerde yer alarak araçları kullanacak olan öznelerin de donanımını artırarak hareket etmekte yarar vardır. Araçları kullanmak üzere güçlenmesi hedeflenenler yalnızca sistemin çalışanları değil, aynı zamanda hak sahipleri ve hizmeti kullananlar olmalıdır. Hukuk sistemi ve devletin özdeşleştirildiği bir anlatıda “*kesinlikle bunu, devlet bunu affetmemeli*” söylemiyle birlikte, cezasızlığın aslında kadınları cezalandırdığı da belirtilmektedir. Devletten bir diğer beklenti de tazminat verilmesine ilişkindir. Kadınlar, yaşamlarının önemli süreçlerinin hayatta kalma çabasıyla geçtiğinden ve bu nedenle “hayata geriden başladıklarından” söz ederek, Avrupa’daki uygulamaları örnek göstermekte ve Türkiye’de de ensest saldırıdan sonra ayakta kalmış kişilere bazı desteklerin

sağlanması gerektiğini düşünmektedirler. Bu destekler, tazminat, istihdam olanakları, eğitim olanakları, yeni bir yaşam kurmada destek gibi daha çok finansal konulara odaklanmaktadır.

Ensest saldırı sonrası kendini toparlamayı kolaylaştıran hizmet önerileri, **koruyucu-önleyici, destekleyici, sağaltıcı-onarıcı, dayanışma, adalet ve sosyal desteği teşvik eden** yönleri ile dile getirilmektedir. Hizmet alanı anlayan, bilerek hareket eden, sevgiyi temel alan, gizlilik prensibiyle hareket eden, maruz bırakılanı da içine alan ve hak temelli bir yaklaşım çerçevesi sunulurken, aynı zamanda öznelere nitelikli ve bütüncül sunulan hizmetlere erişimi de kadınlar tarafından önemsenmektedir. Müdahale planları “tepeden inme” olarak tanımlanmakta, hizmet odağının Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ni temel alınarak barınma ve karın doyurma gibi sınırlı bir gereksinim alanına sıkıştırılması, travmanın nasıl atılacağına yanıt vermemesi açısından yetersiz bulunmaktadır. Dominelli de (2021, s.39) bu konuda, Maslow'un yaklaşımını, “ihtiyaçların tartışmalı doğasını görmezden gelmek”, psiko-fiziksel ihtiyaçlar dışındaki ihtiyaçları yok saymak ve “derin yoksulluk koşullarında yaşayanlar” gibi bazı özel durumları dikkate almamak üzerinden eleştirmektedir. Ülkede sunulan hizmetlerin eşi tarafından şiddete maruz bırakılan kadınlara yönelik kurgulanmış olması kadınlar tarafından eleştirilirken, şiddete maruz bırakılan herkesin bu hizmetleri almalarının bir hak olarak görülmesi gerekliliği de ifade edilmektedir. Hizmet sunanların işlerinde uzman, güçlü bir ekibin parçası, spesifik bir eğitimden geçmiş, özellikle bu alana dair mevzuat ve hizmet bilgilerine sahip kişilerden oluşması önerilirken, öznel geçmişlerinde istismara maruz bırakılmış olan bireylerin hizmet sunmasının, konuşurken seçtiği sözcükler, yüzündeki mimik veya yaklaşım bağlamında farklı inceliklere hakim olması açısından bir avantaj olacağı da ifade edilmektedir. Kadınlar içerisinde, daha iyi anlayacağını, karşıdakini kötü hissettirmeyeceğini, ikincil travmaya neden olmayacağını ve başvuruların istismarı anlatmış olmaktan dolayı pişman olmayacakları bir yaklaşımla hizmet vereceğini düşündüğü için şiddet alanında çalışmak istediğini belirten kadın da vardır. Jonsdottir'in (1990) çalışmasında sözünü ettiği kendine yardım grubunun iki kolaylaştırıcısından birisi bir sosyal hizmet uzmanı iken, diğer daha önce ensest saldırıya maruz bırakılmış bir kadındır. Hatta kendine yardım grubu, grup kuralları belirlenip, grup işleyişi oturduktan sonra bu kadının yönlendirmesi ile çalışmalarına devam etmektedir. Dolayısı ile kadınların bu önerilerinin, Jonsdottir'in araştırmasında pratiğe yansımaları görülmekle birlikte, uygulamada da dikkat alınması kadın açısından da hizmet alan açısından da olumlu değerlendirilmektedir.

Araştırmanın saha aşamasında, araştırmaya katılım sağlayacak öznelerin bulunmasında çok güçlük yaşanmıştır ve o süreç, ülkede ensest saldırıya maruz bırakılmış öznelere erişime olanak tanıyan bir mekanizmanın olmadığı da göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Kız çocuklarının ve kadınların istismara ilişkin nereden destek alacaklarını bilmedikleri için kendilerini toplama süreçlerinin daha gecikerek ve zorlanarak gerçekleştiği bilgisi de böyle bir mekanizmanın olması gerektiğine işaret etmektedir. Bu gereksinim, kadınların anlatılarına, bütüncül ve çok yönlü bir hizmet sunumuna olanak veren, rehabilitasyon merkezi, vakıf ve benzeri kurumların oluşturulması şeklinde öneri olarak yansımaktadır. Sözü edilen merkezlerin sağlık, psikososyal destek ve maddi desteği içerecek şekilde geniş bir perspektifle hizmet sunması, yönlendirme mekanizmalarının iyi kurgulanması ve özneleri sanatla da buluşturan bir yapının inşa edilmiş olması kadınların hayal ettikleri bir durum olmaktadır. Bu alanda var olan açıkları kapatmaya çalışan sivil toplum örgütlerinin olanaklarının kısıtlı olduğu, bireysel çabalar ve gönüllü desteklerle ayakta durdukları kadınların saptamaları arasında yer almaktadır.

Başvuru mekanizması ile ilgili olarak, bağımsız bir başvuru mekanizmasına dikkat çekilmekteyken, ekipler oluşturulması, bu ekiplerin okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik birimleriyle ortaklaşa çalışmalar yürütmesi ve okullarda bir tarama yapılmasından söz etmektedirler. Çocukların çoğunlukla okul ve ev arasında geçen yaşamları dikkate alındığında, eve dair bir soruna okulda çözüm bulunması kilit bir çıkış noktasına işaret etmektedir. Bu öneri, insanların düzenlerini bozmak istememeleri, istismarı yok sayma eğilimleri, yararlanabilecekleri hizmetleri bilmemeleri veya ailelerini dağıtmak istememeleri nedeniyle, arz odaklı hizmet sunumunun önerilmesine de karşılık gelmektedir. Ensest saldırı evde gerçekleşmesi, sır olarak saklanması gibi nedenlerle de, kamusal alandan bir müdahaleye gerek duymaktadır ki bunun da en iyi yolunun sosyal inceleme ile yerinde görerek belirlenen gereksinimler doğrultusunda planlama yapılması olduğu söylenebilmektedir.

Kadınların en çok önemsendiği hizmetlerden birisi sağaltıcı-onarıcı hizmetler kapsamında ruh sağlığı desteği iken, iyi bir uzmana ulaşmanın zorluğu, ekonomik sorunlar ve çevrenin ruh sağlığı desteğine olumsuz yaklaşması bu hizmete erişimde birer engel olarak belirtilmektedir. Özellikle ailesine ensest saldırıyı açmak istemeyen ancak ekonomik geliri de olmayan gençler açısından hizmete erişim sorun yaratmakta iken, tanıklar ve fail için de destek gereksinimi olduğu kadınlar tarafından ifade edilmektedir. Ensest saldırı sonrasında veya süresince, erken dönemde ruh sağlığı hizmetlerinden yararlanabiliyor olmanın, zamanla birlikte gidenleri görece azaltacağı bakışı da

kadınların değindiği konular arasındadır ve hizmetin birinci basamak hizmeti olarak ya da belediyeler tarafından sunulmasının erişim engellerini kısmen ortadan kaldıracabileceği düşünölmektedir. Ruh sağlığı desteği sunanların farklı psikoterapi tekniklerine ilişkin donanımlı olmalarının, hizmet alan açısından da hizmeti sunan açısından da olumlu sonuçlarının olacağı belirtilmektedir.

Şiddete dair bir istismar durumu, güvenliğin sağlanması konusunu da gündeme getirmektedir. Kadınların anlatılarında güvenlik yasal sürecin başlamasının ardından korunaklı ve güvenli yaşam alanları oluşturulması, İç İşleri Bakanlığı tarafından yürütölen Kadın Destek Uygulaması (KADES) ve sığınmaevleri bağlamında ifade edilmektedir. Kadınlar, şiddete maruz bırakıldıktan sonra yine kadınların kapatılmasına karşı çıkmakta ve alternatif korunaklı bir bakım modelinin gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar. KADES uygulamasının şiddet anını temel alarak geliştirilmiş olması üzerinden, şiddetle mücadelede hizmetlerin şiddet anı ve sonrasına yönelik planlanması eleştirilmekte ve “*Ya benim şiddet görmeden önce bir şeylere ihtiyacım var*” ifadesiyle, koruyucu ve önleyici hizmetlere olan gereksinime dikkat çekilmektedir. Psikolojik testlerle failin belirlenmesine yönelik uygulamalara ise meselenin bireyselleştirilmesi bağlamında karşı çıkılmakta, bu bakış açısı sorunun aslında öznelardan çok toplumsal yapılarla ve cinsiyet rejimiyle ilgili olduğuna dair bir farkındalığın göstergesi olmaktadır.

Ensest saldırıda kendini toparlama gücü bağlamında dayanışma ve sosyal desteğin önemi kadınların önerilerinde de görünür olmakta, kadınların destekleyici bağlarla temas etmesine olanak tanıyan ortamların (bu ortamlara örnek olarak güncel olarak dijital platformlardaki insanları bir araya getiren uygulamalar da verilmektedir), sosyal destek gruplarının, grup terapilerinin ve diğer sosyal destek mekanizmalarının varlığı önemli görölmektedir. Kendine yardım gruplarında veya grup terapilerinde, sürekliliğin sağlanması ve grubun uyum içerisinde işlemedi açısından öznel olarak ruh sağlığı desteği alanlar ve almayanlardan karma bir grup oluşturarak hareket etmenin olumsuz sonuçlarının olabileceği bir kadın tarafından ifade edilmektedir. Desteğin belki de en önemli özneleri tanıklar olmaktadır. Tanıklara yönelik öneriler ise maruz bırakılanlara yaklaşımları üzerinden şekillenmektedir. Suçlanmamak, sevgi ve şefkat görmek, anlaşılmak, inanırılığın sorgulanmaması, ilgilenilmek ve anlayacak bilgiye sahip olmak, tanıkların yaklaşımı açısından ipucu veren unsurlar olarak dile getirilmektedir. Tanıklar arasında özellikle annelerin ve diğer aile bireylerinin bu konuda bilinçlilik hallerinin gelişmesine yönelik öneriler varken, ebeveynlere yönelik öneriler babanın fail olmadığı kadınların anlatısında yer almaktadır. Ailelere verilen

bilginin kaygı ve gerginlik yaratmayacak şekilde planlanması ve özellikle istismarın yaşanmasını engelleyici yaklaşımın aileler tarafından öğrenilmesi önemli görülmektedir. Bu açıdan çocuğa istismardan korunmaya dair bilgi verilmesi ve çocukla daha farklı bir ilişki kurmaları özellikle annelerin ve ailenin diğer üyelerinin sorumluluğu olarak belirtilmektedir. İstismarın gerçekleşmiş olması durumunda ise çocuğun yanında olunması bir öneri olarak ifade edilmektedir. Tanıklar arasında sağlık alanında hizmet verenlerin veya hekimlerin psikosomatik belirtileri anlamak konusunda algılarının açık olması, farklı gördükleri durumlarda cinsel istismar durumunu sorgulamaları ancak diğer yandan da öznelere patolojize etmemeleri, ya da damgalamaları önemli görülmektedir. Kadınlar, toplumun bütününe yönelik de öneride bulunurken, aile içerisinde insanların çocukları cinsel istismara maruz bırakabilecekleri konusunda farkındalık geliştirilmesini, fail tanıdık, önemli ve sevilen bir kişi olsa da istismarın üstünün örtülmemesi gerektiğini söylemektedirler. Encest saldırıya ilişkin bilimsel çalışmaların ve projelerin de yetersiz olduğuna dikkat çekmekte, deneyim aktarımı yoluyla bilgilerin yayılabileceğini söylemektedirler. Encest saldırıya özel yayımlar ve kamu spotları yapılmasını önererek, aslında bu konuda bilinç geliştirilmesiyle birlikte, encest saldırının gündemde tutulmasına da vurgu yaptıkları söylenebilir.

Kadınlar yaralı şifacının şifa dağıtma sürecinde, uluslararası iyi uygulamalara değinerek, Fransa'da yürütülen çalışmalarda “#Meetoo hareketi, tazminat, zaman aşımı”na ilişkin yapılanları örnek olarak göstermektedirler. Bir yandan encest saldırının sınırları aşan bir mücadele alanı olduğunun bilincinde iken, diğer yandan yaralı şifacı olarak kendi güçlerinin ve aynı zamanda sınırlarının farkındadırlar ve bu anlamda profesyonel hizmet ve uygulamaları önemsemektedirler.

Encest saldırıya maruz bırakılmış olan özne artık hiçbir zaman eski kimliğiyle var olamamakta, kendini toparlama gücünün de kendisine sağladığı olanaklarla, **kimliklerini yeniden inşa etmektedirler**. Bu yeniden inşa, bazen encest saldırı ile bağlantılı olabilmektedir. Travma ile ortaya çıkan tehdit ve güçsüzlük duygularına karşı, dayanışma ve kontrolün esası olan güçlenmiş bir kimliğin inşası söz konusu olabileceği gibi, yeni kimliğin travmadan etkilenen diğer kişilerle paylaşılması halinde, inşa edilmiş olan sosyal kimlik de kendini toparlama gücünün temeli olabilmektedir (Muldoon ve ark., 2021). Kadınlar, travmanın kimlikleri üzerindeki bütüncül bir değişim yaratmasına vurgu yapan etkisini, kendilerini etkin özne olarak konumlandırarak anlatmaktadırlar. Kimliğin değişmez bir parçası olduğunu söyleseler de, travmayla kimliğin bütünleşmesinin sonucunda gelinecek noktayı olumsuz değerlendirmemektedirler. Kadınların eleştirel bilinçlilikle ve etkin özneler olarak yaptıkları sorgulamaların sonucunda inşa ettikleri

kimliklerinde, ensest saldırının etkileri meslek seçimi, kendini tanımlama biçimleri, baş etme stratejileri, keşifler, dönüşümler, sivil toplum alanında örgütlenen alanlar üzerinde kendisini göstermektedir. Travma tamamıyla onarılamasa da, kadınların güçlenmesine alan açan, yaşamlarını ve yaşamdaki eylemlilik hallerini yönlendiren bir yerde tanımlanmaktadır. Ensest saldırı sonrası kendini toparlamada, kadınlar için kendilerini ve beğenilerini bir keşif süreci başlamaktadır. Öznelerin kimliklerindeki değişim ve dönüşüm bir özgürleşmeye işaret ederken, zamanla bu özgürleşme, içinde bulunulan sistemi de dönüştürmeye evrilmektedir. Özneler, Jost ve Banaji'nin (1994) sözünü ettiği yanlış bilinçlilikle içselleştirdikleri ezenin ideolojisinden, kendilerini toparlama gücü geliştirdikçe ve eleştirel bilinçlilik kazandıkça, kendilerini özgürleştirerek, ezildikleri sistemi –ki burada patriyarkal sistem demek yanlış olmayacaktır- dönüştürme gücünü de kazanmaktadır. Aslında sistemi dönüştürebildikçe kendilerini de dönüştürmektedirler. Ensest sonrasındaki kimliklerini “*Ondan sonra o kendi inşa ettiğim ben oldu.*” bakışıyla tanımlayan kadınlar, bu değişimi de hayatlarında bir dönüm noktası ve başlangıç olarak görmektedirler. Travma sonrası inşa edilen kimliğe ilişkin anlatılarda güçlü ve bu gücün kaynağı olarak kendisini gören, yaşamının kontrolünü eline almış, olumsuzluklarla yüzleşmeye açık, özellikle de toplumun dayattığı şekliyle bir erkeğe bağımlı olmayan, mücadele etmeyi ve dirençli olmayı eylemliliğinin odağına almış, feminist bilgidен yararlanarak ve sistemin dayattığını dönüştürme amacı olan etkin özneler dikkat çekmektedir. Bu kimlik kadınları birbirlerine de bağlamaktadır yani bir dayanışmanın öncülü olmaktadır. İstismara maruz bırakılanların istismarı toplum içerisinde açıklamaları, öznelerin kendi deneyimlerini anlamlandırarak kimliklerini “hayatta kalan” olarak tanımlamalarının önünü açarken, hem öznel bir dönüşüme hem de toplumsal bir dönüşüm için bir yola işaret etmektedir (Whittier, 2009, s.169). Özneler ideolojik bir bağlamda bir araya gelerek güçlü bir kolektif kimlik yaratmaktadır.

Panter-Brick, “bazı aileleri diğerlerinden daha toparlanabilir yapan şeyin, yaşamda acıya anlam ve yön veren; geleceği geçmişe ve bugüne bağlayacak tutarlı bir anlatı oluşturmaya yardımcı olan bir umut duygusuna tutunma yetenekleri olduğu”nu söylemekte ve “zorluklarla karşı karşıya kalan bireyler için önemli olan bir ‘anlam oluşturma’ duygusudur ve kendini toparlama için önemli olan, kaosa, vahşete, strese, endişeye veya umutsuzluğa rağmen hayatın gerçekten anlamlı olduğuna dair bir umut duygusudur.” diyerek de umudun önemini pekiştirmektedir. Buradan yola çıkarak, süreci geçmişten geleceğin belirlediğini, onun için geleceğe dokunmanın gerekliliğini ifade etmektedir. (Southwick ve ark., 2014). Kaye-Tzadok ve Davidson-Arad (2017) umudun cinsel istismara maruz bırakılan kadınlardan kendilerini toparlamalarında, doğrudan ve dolaylı olarak olumlu etkisini

ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın analizinde, son kategori olarak, yaşamla yeniden bağ kurma sürecinde **kendini toparlamayı umut bağlamında anlamaya** katkı sunacak anlatılar ortaya konulmaktadır. Buna odaklanırken, erkek Tanrılar tarafından yaratılarak içerisine kötülükler konulmuş olan kutunun, yine erkek Tanrılarının emri ile kadın Pandora tarafından açılması, dünyaya kötülüklerin saçılması ve kutunun içerisinde bir tek umut kalmışken, yine erkek Tanrı'nın talimatı ile kutunun Pandora'ya kapatılması, böylece umudun kutunun içerisinde kapalı kalmasına dair mitolojik öyküsü çok sayıda metaforik bağlantı ile kullanılmıştır. Düzenin erkek kurgusu olması, kötülüklerin nedeninin kadın olarak gösterilmesi, böylece toplumda kadına yönelik olumsuz bir imajın oluşması ve bu nedenle de umudun yakalanamaması ensest saldırı ve kendini toparlama bağlamında Pandora'nın kutusunu imgelemektedir. Ensest saldırı da aslında cinsiyet rejiminin eşitsiz, ayrımcı ve baskıcı düzeninin bir ürünü olarak, erkekler tarafından gerçekleştirilmesine karşın, kız çocuğu suçlanmakta, inanılır bulunmamakta ve ailenin parçalanması noktasında da sorumlu tutulmaktadır. Umut duygusu öznelerde güçlerin farkında olma durumuna işaret ederken bir yandan eylemlilik halini de harekete geçirmektedir (Akgül-Gök ve Özdemir, 2020; Collins, 2015). Pleeging (2022) umudun, öznel halinin yanında, sosyal olarak dönüştürücü tarafına da vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla, böyle bir eylemlilik, dünyayı ve sistemi değiştirme yönünde olabileceğinden, sistemin korunması açısından bir anlamda tehdit içermektedir denebilir. Aynı zamanda, ensest saldırıda da umut, kadınların geçmişe takılıp kalmadan, geleceğe yönelik eylemlilikte bulunmaları ve bunu da sistemi değiştirmek için kullanmalarına işaret etmektedir. Araştırmanın analiz aşamasında, sözü edilen kurgu üzerine, feminist perspektifle, Pandora'nın kutusu, tarihten bu yana olduğu gibi kötülüklerle değil, içindeki umutla; umudun kapalı kalmasıyla değil, etkin özne olarak kadın tarafından umudun günyüzüne çıkarılması ile özdeş tutulmaktadır. Umudu günyüzüne çıkararak kadından sistemi değiştirmeye yönelik hareket etmesi beklenmektedir. Araştırmaya katılan bütün kadınların, bir düşü, umudu veya hayali bulunmakta iken, yalnızca beş kadının umudunu ensest saldırı üzerinden yeşerttiği görülmektedir. Ülkenin politik dokusunun yıkıcılığının umutlar üzerinde olumsuz etkileri olsa da, umudu tam olarak yok edememekte, kadınlar olumsuzluklara bir sınır çekerek güzel bir yarını düşleyebilmektedirler. Zora düştükleri zamanlarda da umuda tutunmak kadınların stratejisi olmaktadır ancak aynı zamanda kadınlar bu aşamaya zaman içerisinde geldiklerini de belirtmektedirler.

Ensest saldırı ile bağ kurulan umutlara ilişkin, baskının olmadığı, güçlünün güçsüzü ezmediği ve eşitlikçi bir dünyayı çocukla beraber kurmak; yeterli finansal kaynağı elde ederek bir ekip oluşturarak ensest saldırıya maruz bırakılan çocuklara destek vermek ve ensest saldırının

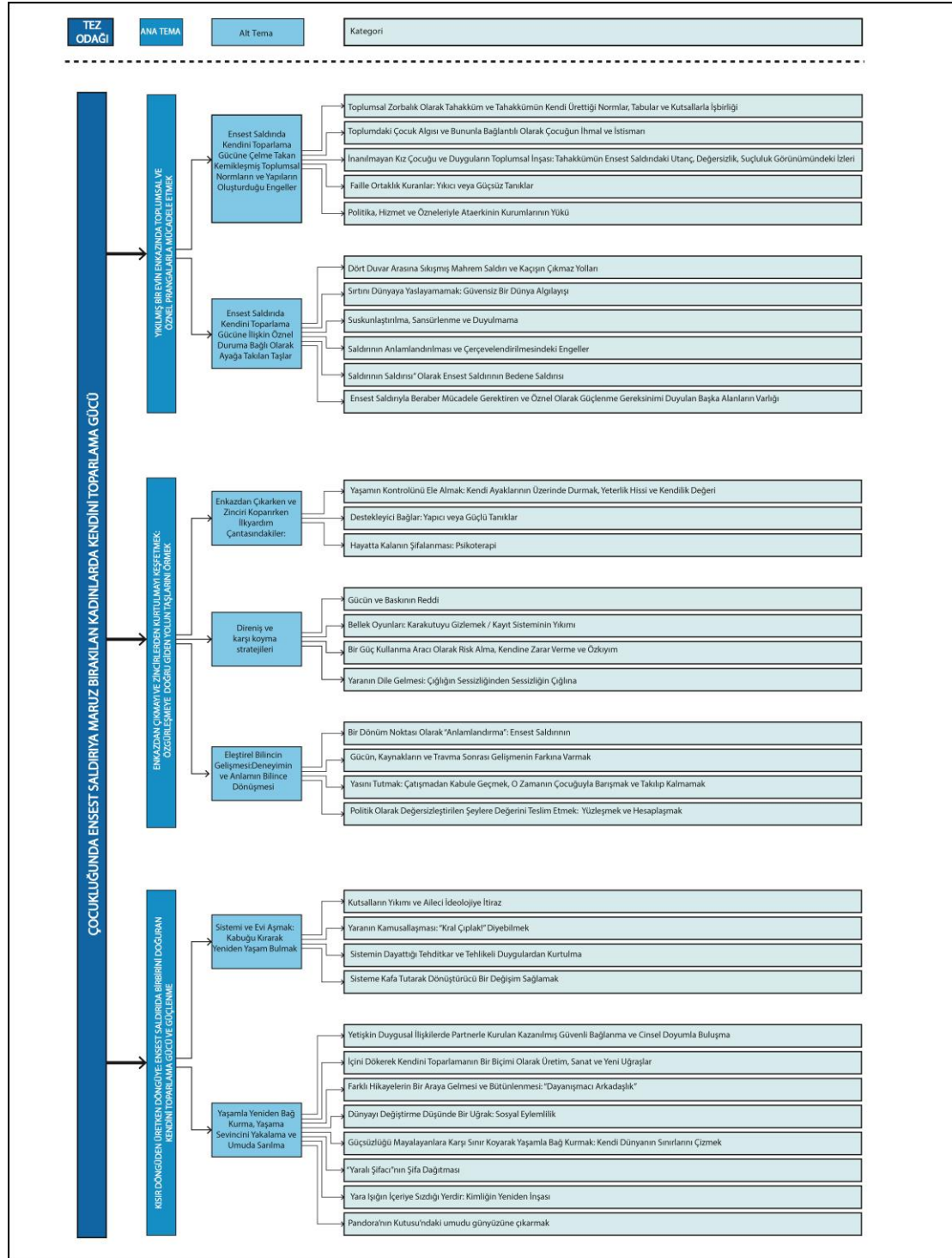
etkilerinden tamamen kurtulmak anlatılarda yer almaktadır. Çocuklar, toplumun çocukluk algısında çoğunlukla gelecekle bir bağ kurma üzerinden, toplumun geleceği açısından önemli özneler olarak değerlendirilmektedirler (TOG, 2021). Bu nedenle de çocukların iyi olma haline yönelik yapılan eylemler, özellikle de devletler tarafından geleceğe “yatırım yapma” erimini de içinde barındırmaktadır (Bross, 1991). Kadınlar içerisinde de geleceğe dair umudunu çocukları üzerinden kuran kadınlar vardır ve ortak özellikleri failin baba olması ve anne ile çatışmalı bir ilişki geçmişine sahip olmaktır. Bu anlamdaki olumsuz yaşantının, kadınlarda çocuklarına yönelik olumlu bir bağ kurmaya dönüşmekte olduğu söylenebilir. Kadınların umutlarını şekillendiren diğer unsurlar ise ilgi alanlarına dair planlarını gerçekleştirmek, hayatı sahiplenerek keyifli ve anlamlı yaşamak, değişmek, gelişmek, özgür olmak ve ruhsal iyilik hali olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınların umutlarında bir gelişme odağının, üretmenin, değişmenin ve dayanışmanın olması da dikkat çekmektedir. Bir kadın ise umudunu, başka coğrafyalarla da bağ kurarak, ensest saldırının özel alandan kamusal alana taşınması ve dayanışma vurgusuyla, tarihe, ensest saldırıdan sonra kendini toparlayıp ayakta kalmışlarla, bir fotoğraf bırakmak olarak anlatmaktadır. Umudunu başka bir umutla birleştirerek, toplumsal belleğe kazınacak bu fotoğrafın çekileceği zamanı da çok uzak görmemektedir.

5. BÖLÜM: SONUÇ

Araştırmada, çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılmış yetişkin kadınların kendilerini toplama gücü ve stratejilerine ilişkin feminist sosyal hizmet ve güçlenme yaklaşımı bağlamında derinlemesine bir kavrayış geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yürütülen araştırma kapsamında, 1) Ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kadınların kendilerini toparlamalarını engelleyici kişi, mekanizma ve etmenler neler olmuştur?, 2) Ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kadınların kendilerini toparlamalarını destekleyici kişi, mekanizma ve etmenler neler olmuştur?, 3) Kadınların çocukluğunda maruz bırakıldığı ensest saldırıyı yaşadıkları süreçte ve sonrasında kendilerini toplama gücü stratejileri neler olmuştur?, 4) Ensest saldırı sonrası kendilerini toparlamak onlarda nasıl bir değişim ve dönüşüm yaratmıştır? ve 5) Ensest saldırı sürecindeki ve/veya sonrasına ilişkin politika ve hizmetlerin eksikleri nelerdir? Ne gibi politika ve hizmetlere ihtiyaç duyulmaktadır? sorularına yanıt aranmıştır. Nitel araştırma tasarımıyla yürütülmüş olan araştırmanın saha sürecinde 15 kadınla, farklı ortam ve platformlarda (telefon, zoom, yüzyüze görüşme, farklı mekanlarda görüşme) gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin metinleri, Braun ve Clarke'ın (2006, 2016, 2021; Jankowski, 2017) “Refleksif Tematik Analiz (Refleksif TA)” yöntemi ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak araştırmanın analizi, Şekil 5'deki Ayrıntılı Tema Haritası'nda da bir bütün olarak görülebileceği gibi, 3 ana tema, 7 alt tema ve 34 kategoriyi içerecek şekilde yapılandırılmıştır. Sözü edilen üç ana tema, öznel açıdan gelişimsel bir süreç de gözetilerek, “Yıkılmış bir evin enkazında toplumsal ve öznel prangalarla mücadele etmek”, “Enkazdan çıkmayı ve zincirlerden kurtulmayı keşfetmek: Özgürleşmeye doğru giden yolun taşlarını örmek” ve “Kısır döngüden üretken döngüye: Ensest saldırıda birbirini doğuran kendini toplama gücü ve güçlenme” olarak kurgulanmıştır. Bu bölümde, önce ensest saldırı ve kendini toplama gücü olarak araştırmanın iki odağının kavramsallaştırılmasına yönelik bulguların işaret ettiği unsurlara kısaca değinilecek ve ardından araştırmanın sonuçları, araştırmanın amaçları doğrultusunda ortaya çıkmış olan araştırma soruları çerçevesinde ele alınacaktır.

Şekil 5.

Ayrıntılı Tema Haritası

Araştırmada, bir cinsel istismar olarak “ensest saldırı”, “öznelerin istekli olma haline bakılmadan ve rıza aranmaksızın, aralarında kanbağı, güven bağı, bakım bağı ve/veya mekan bağı olan kişilerin, bir diğerine yönelik, hak ihlali, baskı, ayrımcılık ve istismar içeren cinsel nitelikli her türlü eylemi, tavır ve söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi” olarak ele alınmış olup, feminist araştırma yöntemi gereği, öznelerin saldırıyı enest olarak tanımlamaları da kriter olarak belirlenmiştir. Tanım kapsamına alınan bu dört “bağ”ın herbiri anlatılara da yansyarak, analiz sürecinde, enest saldırının diğer cinsel saldırılardan farkını ortaya koymada yol gösterici olmuştur. Kadınlar herkesin enest saldırıya maruz bırakılabileceği, herkesin fail olabileceği ve enest saldırının evrensel bir sorun olduğu konusunda hemfikirdirler. Araştırma bulguları, enest saldırı için temel olarak, tanık - sistem - fail ve maruz bırakılan olarak dört unsur etrafında şekillenirken, hem kamusal hem de özel alana dair anlatılar içermektedir.

Araştırmanın bir diğer odağı olarak kendini toparlama gücü ise, “yaşanmış bir travma veya zorluğun üstesinden gelirken, özneye, toplumsal yapıya ve sisteme, aynı zamanda bunlar arasındaki ilişkilene göre başka biçimler kazanan; dönemsel; çok katmanlı; farklı değişkenlere ve bağlama göre şekillenen; varolan, gelişen, değişen ve dalgalanan; içinde uyumla beraber direnci, bu dirençle birlikte ise dönüşmeyi ve dönüştürmeyi de barındıran; bazı durumlarda normatif olmayan atipik bir yapıya sahip; kapasiteye, sürece, özelliğe (trait), araca (strateji) ve sonuca vurgu yapan karmaşık ama geliştirici, içgörülü ve bütünleşmiş bir güç” olarak kavramsallaştırılmıştır. Görüşülen kadınların enest saldırıya maruz bırakılanlarda kendini toparlama gücüne ilişkin tanımları (Tablo 3, Ek 9), araştırmada temel alınan tanımın vurguladığı gibi değişen, ömür boyu süren, direnç içeren ve dönüştüren bütüncül bir güç olduğunu doğrulamıştır. Kadınların tanımlarında kendini toparlama yoğun olarak bir güç ve güçlenme vurgusuyla ifade edilmiş, etkin öznelerin eylemliliği ve eleştirel bilinçliliği, ataerkil yapı ile de bağlantılandırılmıştır. Bazı tanımlarda ise, aile içerisinde meydana gelmiş bir cinsel istismara maruz bırakılmış olsalar da, kadınların bir aile kurmuş olma, evli ve çocuklu olma gibi unsurları kendini toparlamış olmak olarak betimledikleri görülmüştür. Kontrol kazanmak, değişim, travmanın geçmişte olmuş olmasını kabul, kendi ayakları üzerinde durmak, kendilik değeri, yüzleşme, cesaret, olumsuz duygulardan kurtulma, özgürleşme ve düzeni değiştirme sorgusu da kendini toparlama gücünün anlatılmasında kadınlar tarafından kullanılmıştır. Tanımlar, kapasite, süreç, özellik, araç ve sonuç olarak da tüm boyutları içermiştir.

5.1. GENEL SONUÇLAR

Araştırmanın birinci sorusu olarak, **ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kadınların kendilerini toparlamalarını engelleyici kişi, mekanizma ve etmenlerin neler olduğu**, enest saldırı sürecinde kendini toplama gücü için engel, güvenliği tehlikeye sokan unsurlara ve tehditlere dair anlatılar olarak okunmuş ve yorumlanmıştır. Özellikle koruyucu ve önleyici bir yaklaşımın planlanması ve uygulanmasına yönelik önemli ipuçlarını içerdiği düşünülmektedir. **Toplumdaki çocuk algısının**, çocuğu korunmaya muhtaç, güçsüz, bağımlı hatta aileye ait bir meta olarak görmesine yönelik algı, yetişkinlerin çocuklara yaklaşımında belirleyici olduğu gibi bu algının çocuktaki yansıması, istismarın farkına varmamak veya istismara karşı kendisini nasıl koruyacağını bilmemek şeklinde olmaktadır. Çocukların başka ihmal ve istismar durumuna maruz bırakılıyor olmaları, özellikle birincil ebeveyn bakımından yoksunluk, ilgi, sevgi ve şefkat eksikliği, ev işlerinin çocuklara yaptırılarak çocuğun kaldıracabileceğinden fazla yükü üstlenmesi ve erken yetişkin olma zorlamasıyla yaşadığı rol karmaşası da istismarı körüklemektedir. Çocuğun kendisini ifade etmeyi bilmesi, güven ve sevgiye dayalı ilişki kurduğu bir bağlanma figürünün olması ise çocuk açısından hem koruyucu bir işleve sahiptir hem de istismara maruz bırakıldığında çocuk açısından onarıcı olmaktadır. Tahakkümün ürettiği **norm, tabu ve kutsallar**, sosyalleşme sürecinde çocuk tarafından öğrenilmeye ve içselleştirilmeye başlamakta, bu içselleştirme, istismarla mücadelede anlamlandırma, karşı çıkma ve destek arama konusunda özneler açısından engelleyici olmaktadır. Süreç içerisinde babalar, aile büyükleri, okul arkadaşları ve soyut bir baskı topluluğu olarak “elalem”, yani baskıyı eyleyen özneler, tahakküme dayalı korkuları pekiştirerek çocukları sindirebilmektedir. Cinsiyet rejimi, başta aile olmak üzere cinsiyet rejiminin diğer kurumları, yıkıcı ve güçsüz tanıklar ile politika ve hizmetler bu baskının sürdürülmesi aşamasında etkin rol üstlenmekle beraber sistemin devamına ilişkin kontrol ve denetimi de sağlamaktadırlar. Tarihsel gelişim sürecinde olduğu gibi, bu araştırma sonuçlarında da, eril öznelerin yönetiminde ve eril devletin desteğinde olan aile, varolan “toplumsal düzen”in devamında, “güvenli bir sığınak” paketiyle bir araç olarak kullanılmaktadır. Devletten aldığı yetki ve devletin koruması ile kız çocuğunun bedenini, eve giriş çıkış ve evin “korunaklılığı” bağlamında mekan üzerinden olduğu kadar, kıyafet ve cinsellik üzerinden de denetlenmektedir. Ailenin, mahremiyet ve gizlilik bahanesiyle kamusal alanla bağı koparılarak depolitize edilmekte ve her ne kadar dışarıdaki cinsiyet rejimi tarafından yönetilip denetlenme konusunda ailenin kapalılığı kuralı aşılsa da, enest saldırıda, çocuğun dışarıyla bağı kurarak destek almasına olanak tanınmamaktadır. Erkeklik ve kadınlığa dair

çocukluktan başlayarak empoze edilen bilgiler; cinsellik, ensest saldırı, cinsel yönelim gibi tabular; aile ve bekaret gibi kutsallar; yaş hiyerarşisi açısından dezavantajlı konumda olma; kadın ve erkek bedeni ile cinselliğe ilişkin bilgi sahibi olmama, eğitimin engellenmesi; kadınların mal-mülk edinme ve ekonomik gücü elinde tutma yollarının tıkanması; tüm bu etmenler bağlamında kendi ayaklarının üzerinde durma halinden mahrum bırakılma; kadınları istismara karşı güçsüz bıraksa da, öznelere bu norm ve yapılara müdahale etmedeki zorlukları, sistemin katı ve otoriter yapısından ötürü de sınırlı olabilmektedir. Özellikle tabu ve kutsallar, ensest saldırının anlamlandırılması, saldırıyı açık etme, destek arayışına girme, hukuki süreci başlatma ve diğer çözüm yollarını hayata geçirme açısından engel olmakta ya da süreci geciktirmektedir. Norm, tabu ve kutsalların bir diğer önemli etkisi ise, **kız çocuğuna inanılmaması**, kız çocuğunun ise utanç, değersizlik ve suçluluk duyguları ile ensest saldırı açısından çıkamamasıdır. Fail, cinsiyet rejiminden aldığı gücü, bazı durumlarda, ailede sevilen kişi olmaktan ötürü aldığı güce ekleyebilmektedir. Kutsal aileyi koruma ve onun sürekliliğini sağlama, failin patolojize edilerek aklanması ve/veya maruz bırakılanın patolojize edilerek suçlanması ile ortaya çıkabilmektedir. Suçluluk duygusu kadınlarda genel olarak kendini gösterirken, sonradan, geçmişe dönerek saldırıya maruz bırakılan çocuğu suçlamak şeklinde de görülebilirken, utanç ise failin utancını üstlenmek biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Tehdit edici ve zarar verici duyguların etkisiyle kendisini değersiz hisseden özne, ensest saldırıda mücadelede güç kaybetmekte, fail ise eylemlilik alanını genişletmektedir. **Yıkıcı veya güçsüz tanıklık** kendini toparlama gücünde önemli bir engelleyici olarak ortaya çıkarken, anneler, özellikle babanın fail olduğu durumlarda, eleştiri odağı olmaktan genel olarak kurtulamamaktadırlar. Annelerin güçsüz tanıklığının aslında cinsiyet rejiminin eşitiz toplumsal yapılarının etkilerinden kaynaklandığı, sistemin anneyi güçsüz bırakarak güçlü tanıklık yapmasına engel olduğu, aileyi koruma ve bir arada tutma görevini de anneye verdiği, annenin bu süreçte yaşadığı çaresizlik ve baskı, özellikle babanın fail olduğu durumlarda kadınlar tarafından gözden kaçırılabilir. Anneler ile birlikte, ailenin diğer üyeleri, ataerkinin kurumlarında çalışan kolluk kuvvetleri, öğretmenler, okul müdürleri, savcılar ve hekimler de yıkıcı tanık olabilmektedirler. Yıkıcı ve güçsüz tanıklıkta en önemli sorun alanı, failin tanidik olmasından da kaynaklı olarak, tanıkların ne yapacaklarını ve çocuğa nasıl destek olacaklarını bilmemeleridir. Aile dışından olan yıkıcı ve güçsüz tanıklar da ailenin devamını sağlamaya yönelik yaklaşımları ile, ev içerisinde destek arayışı yanıtız kalan çocuğu evin dışında da çözümsüz bırakılmaktadırlar. Yıkıcı ve güçsüz tanıklar failden yana tavır alarak, dava, ifşa, dile getirme ve başka yollarla ensest saldırının “kamusallaştırılmasının” önüne geçmektedirler. Araştırma bulguları, tanıklar ve özellikle annelerin bu konudaki donanımlarının ve güçlerinin artması, bilinçlerinin değişmesi için sosyal hizmet politika ve uygulamalarına uyarı göndermektedir.

Kadınların yıkıcı tanıklığın sınırlarını, daha makro düzeyde, topluma ve kadını yok sayan devlet, ülke ve kültüre kadar genişletmeleri ise, eril kamusal ve eril özel alan örgütlülüğüne dair farkındalığı ortaya koymaktadır. Bu durumda, öznelerde, yaşamlarına yayılan travmanın asıl odağının bazen yaşanan cinsel saldırı olmaktan çok o dönemde sistemin bütün bileşenlerinden alınamayan destek ve sevgi ilişkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Anlatılarda, **politika, hizmet ve ataerkinin kurumlarında çalışan öznelerin** de yetersizliklerine ve erişilir olmamasına değinilmektedir. Ancak bu noktada değerlendirmelerde, öznelerin son dönemde oluşturulan politikaları ve sunulan hizmetleri deneyimlememiş oldukları göz önünde bulundurulmalı ise de, halihazırda kadınların birçoğu sosyal eylemlilik içerisinde olduklarından ülkedeki atmosferden uzak ve kopuk olmadıkları da düşünülmelidir. Aile odaklı, güçsüzleştirici, bağımlı kılan, kadın ve çocuğu aileden bağımsız ele almayan, koruyucu ve önleyici yapıyı sadece mevzuatta içeren politika ve hizmetler ile birlikte, eşgüdüm halinde ve ortak bir anlayışla hareket etmeyen, hantal bir işleyişe sahip olan ve donanımlı çalışanlara sahip olmayan kurumların varlığı, bu konuda kadınların dile getirdiği engellerdendir. Kadınlar bunlarla birlikte, hizmetlere ilişkin olarak süreçlerin yavaş işlediğini, çalışanların sürekli yer değiştirdiğini, kurumsal işleyiş ve hizmetlerin ülke siyasetinden etkilendiğini de belirtmektedirler. Hukuki destek, sağlık hizmeti, ruh sağlığı desteği, güvenlik, okullar ve sosyal destek alanlarında, hizmetlere yönelik yetersizlik, yaklaşım hatası veya güvensizlik üzerinden eleştiri getirilirken, çalışanların ataerkil normlar doğrultusunda kadınlara baskı yaptıkları da anlatılarda ortaya çıkmaktadır. Özellikle okullar çocukların aile dışında ensest saldırıya yönelik kendilerini açacakları en önemli yerler olarak kapasite geliştirmede öncelik verilmesi gereken kurumlardandır. Bu alandaki hizmetlerde, kurumun ve hizmetin bulunması da yeterli olmayabilmekte, hizmeti harekete geçirmek gerekebilmektedir. Sonuç olarak, ensest saldırıya yönelik hizmetlerde, geleneksel anlayışın dışına çıkılarak, merkeziyetçi bir yapı ile barınma ve bakım olanağı sunmanın ötesinde, meselenin bireyselliğe indirgenmediği ve farklı hassasiyetlerin gözetildiği bir yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu hassasiyetlere ilişkin ise yine kadınların önerileri yol gösterici olmaktadır. Öneriler, kadını aile içerisine yerleştirmeden, aileyi kadının önünde tutmadan, kadını hakları ile birlikte ele alma; hizmet sunan personelin özellikle ensest saldırı özelinde yeterli donanıma sahip olmasının sağlanması, “*bilimin cinsiyetçiliği*”nden uzak değerlendirmeler yapılabilmesi; faili aklayan yaklaşımın değişmesi; cezasızlık, zaman aşımı ve iyi hal indiriminin ortadan kaldırılması; okullarda derslerin cinsellik, bedeni tanıma ve istismara karşı kendini korumaya ilişkin bilgilendirici kısmının genişletilmesi; beden eğitimi derslerinin bedenle barışmayı sağlayıcı şekilde düzenlenmesi; okullarda çalışan kişilerin çocuklara yaklaşımla

ilgili tavırlarının değişmesi; failer serbest dolaşırken şiddete maruz bırakılan kadınların sığınmaevlerine hapsedilmesinden daha korunaklı, güçlenmelerinin önünü açan ve yaşama katılabilecekleri barınma olanaklarının hayata geçirilmesi ve sistemlerin ataerkil normlar üzerinde ortaklaşmadan hizmet sunumuna olanak tanınması olarak anlatılarda ifade bulunmaktadır. Politikaların oluşturulma sürecinde ise uluslararası iyi uygulama örneklerinin yol göstericiliğine izin vermek, enstest saldırıya maruz bırakılmış kadınların katılım haklarını da kullanmalarına olanak tanıyarak, deneyimlerini politika üretme süreçlerine aktarmalarına alan açmak önemli görölmektedir.

Dört duvar arasına sıkıştırılmış enstest saldırının, çocuğun cinsel istismarının diğer türlerinden, fail ile maruz bırakılan arasındaki mekan bağı, kan bağı, güven bağı ve bakım bağı nedeniyle, aynı zamanda da tanıkların ve sosyal destek mekanizmalarının da bu bağların ağıyla sarılmış olmasından, ağların ise kutsal aile mitiyle ve ekonomik olarak kurulmuş düzeni bozmanın güç olmasının faili “gözden çıkarılması zor saldırgan” haline getirmesiyle sağlamlaşmasından ötürü daha farklı bir yapıda değerlendirilmesi gerekliliği anlatılarda kendini toparlama gücüne yönelik engelleri ile birlikte ortaya konulmaktadır. Aile içerisinde fail, çocuğun yaşam alanına rahatça girip çıkabiliyorken, ailenin dışarıdan kendisini izole etmiş olması, çoğu hizmetin devlet tarafından aile eliyle sunulması gibi nedenler saldırıdan çıkış yollarını kısıtlamaktadır. Failin aile içindeki sevilen ve güvenilen kimliği, devam eden ilişkiler içerisinde çocukla ilgili sorumluluklar olarak bu sorumlulukları yerine getirirken çocuğu istismar edebilmesi, yaşça büyük olmaktan kaynaklı üstünlüğü, toplum tarafından kız çocuğuna inanılmayacak olması bilgisinin hem failde hem de maruz bırakılarda olması ve cinsiyet rejiminin sağladığı diğer olanaklar, failin sevgi, vicdan, şart koşma-pazarlık, ödöl ve tehdit gibi stratejiler aracılığıyla saldırıyı gerçekleştirmesini ve sürdürmesini kolaylaştırmaktadır. Bu durumda failin çoklu failliğinin bulunduğu hallerde dahi, faille yönelik “zavallı, acınacak durumda olma” durumları öne çıkarılarak failin kabulü için çareler aranmaktadır. Kız çocuklarının ilk zamanlarda kullandıkları stratejiler ise, güç, donanım ve olanak açısından kısıtlılıklara da bağlı olarak, uyumamak, kapıyı kilitlemek, ışığı açık bırakmak, ev içerisinde faille yalnız kalmamak gibi anlık ve dolaylı olmaktadır.

Saldırının hem örselediği hem de güç aldığı diğer bir alan ise, çocukta **güvensiz bir dünya algılayışının** oluşmasıdır. Güvenin toplumsal inşasında, çocuklarda dışarıyı güvensiz olarak kodlanırken, evin içi güvenli ve hatta dışarıdan gelecek tehlikelere karşı da koruyucu olarak betimlenmektedir. Enstest saldırıda, eskiye dayanan bu güven bilgisi sarsılmakta, fail, korku ve güvensizliğin ancak aynı zamanda sevgi ve bağlanmanın öznesi olarak çocuğun bocalamasına neden

olmaktadır. Anlamlandırma ve mücadelede korku, otorite, baskı ve tahakkümle birleşerek, maruz bırakılanın hareketsiz ve dolayısıyla güçsüz bırakılmasını da beraberinde getirmektedir. Anlatılarda yoğun olarak karanlık ve ışık metaforlarıyla anlatılan korku ve bağlantılı olarak güvende hissetmeme, etkin özneler olarak maruz bırakılanları harekete geçirebilmekte, kaçma, mücadele etme ve direnme biçimlerinde bir kendini koruma gücünün ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir. Erkeksi giyinme ve davranma, dışarıya karşı sert ve güçlü görünme, saldırının gerçekleşmemesi için başkalarının varlığından destek alma, ışığı açık bırakma, sürekli bir uyanıklılık hali, mal-mülk sahibi olarak kendini güvence altına alma, üniversite sınavında başka bir kentteki üniversiteye gitme korkuya karşı kullanılan stratejilerden olmaktadır. Kadınlar korkuya karşı savaşımalarını ilerleyen yaşlarına da taşıyarak, etraflarında bulunan kişileri, özellikle çocuklarını da koruma ve bilinçlenme eylemliliklerine dahil etmektedirler. Bütün olarak bu süreçte, etraftaki destek mekanizmaları ve destekleyici ilişkiler güvenli bir dünyanın yeniden inşa edilmesinde belirleyici olmaktadır.

Ensest saldırıda **öznelerin suskunlaştırılması**, her biri cinsiyet rejiminin bir ürünü olarak, çevredekilerin özneyi engellemesi, failin engellemesi, çevrenin duymak istememesi ve öznenin konuşamaması odağında gerçekleşmektedir. Fail, tehdit ve anlaşmalarla saldırının bir sır olarak kalmasını sağlarken, özne açısından kendisine inanılmayacağını veya suçlanacağını düşünmek, ailedeki diğerlerini veya yeni kurulan aileyi korumak, bir ailenin parçası olmayı istemek, damgalanma ve bunun olumsuz etkilerinin olacağı düşüncesi gizliliği pekiştirmektedir. Saldırının dile gelmemesinde tanıkların rolü ise duymak istemediklerini ve üzüntülerini belli etmeleri, ipuçlarına karşı sessiz kalmaları ve özneleri yüreklendirmemeleri olarak görülmektedir. Anlatılmayan saldırı, destek mekanizmalarına erişimin de önünü kesmektedir.

Saldırının anlamlandırılmaması ve belirli bir çerçeveye oturtulamaması, öznelerin kendilerini toparlama güçlerine dair birçok konuda engelleyici bir eylem olmakta iken, istismarın sıklığı/yoğunluğu, sürekliliği, niteliği, failin özellikleri, çok faillilik, başka bir istismarın varlığı, aile dinamikleri, ailenin tutumu ve değerleri bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır. Kadınlar cinselliğe dair, kadın ve erkek bedenine ilişkin konuların aile içerisinde konuşulmuyor olması, dile geldiğinde de espri konusu yapılması, çocukluktan başlayarak bu bilginin aile ve okul tarafından kendilerine verilmemiş olması ve fail ile aradaki yaş farkının az olmasının ensest saldırının anlamlandırılmasını da engellediğini düşünmektedirler. Saldırılı anlamlandırırken istismarın fail tarafından ileri boyutlara taşınması kolaylaştırıcı olmaktadır. Öznelerin, saldırılı anlamlandırma sürecinde diğer

daha olumsuz istismar örneklerini referans olarak almaları ise, kendilerini korumaları açısından olumlu, saldırıya dair bilinçlilik geliştirmek açısından ise sınırlandırıcı bit etkiye sahip olmaktadır.

Ensest saldırıdaki sınır ihlali durumu, beden, bellek, sosyal ilişkiler ve tümünü çevreleyen sistemin etkileşimiyle ilişkilidir. Özellikle **beden ve beden belleği**, saldırı konusunda tuttuğu kayıtlarla bazı işaretler verebilmekte iken öznenin ve hizmet sunanların bu işaretleri doğru okuması kendini toparlama gücü açısından bazı keşfedişleri beraberinde getirmektedir. Kadınlar, anlatılarında bedensel tepkilere örnek olarak düz yürüyememe, denge sorunu, regl ağrıları, bayılmalar, iğrenme, mide bulantısı, saç derisinde ve yüzde döküntüler ve vazovagal senkoptan söz etmektedirler. Ancak kimi zaman da fiziksel belirtilerin psikosomatik olarak yorumlanması, yanıltıcı olabilmekte ve öznelere damgalama riskini barındırmaktadır. Kadınların bedenleriyle kurdukları iyi ilişkiler, bu uyarıları anlama konusunda kolaylaştırıcı olabilirken, bazen de saldırıya dair olanları çarpıtmak, bastırmak veya unutmak öznelere açısından koruyucu olabilmektedir. Bedene dair anlatılar, psikosomatik belirtilerin yanısıra, tahakküm ve baskı sistemine bir tepki olarak kadınların bedenlerinin metalaştırılmasına direncini, bu nedenle bedenleriyle barış sağlayamamalarını ve dolayısı ile fiziksel olarak beğeni görecekleri eylemlerden uzak durmalarını içermektedir. Bedenle ilgili ensest saldırı üzerinden kurulan ilişki, olumsuz anlamda, önlem alınmadığı için bazı fiziksel hastalıkların yaşanması, çocuklukta zaten toplum tarafından cinselliğin yok sayılması, yetişkinlikte ise cinselliğin aktif olarak eyleme dökülmesi ve hazzın yaşanmasında, zevk aldıkları için kızgınlık, utanma, korku ve suçluluk hissetme gibi sorunlar ile öznelere kendisini göstermektedir.

Ensest saldırı, çoğu durumda birçok başka olumsuz durumla eşzamanlı gerçekleşmekte ve bu açıdan da birçok donanımdan yoksun olan çocuğun karşısına baş etmesi gereken **çoklu travmalar** çıkarabilmektedir (Courtois, 1997). Cinsel istismar durumlarında çoklu travmalar, yalnızca süreci karmaşıklaştırmakla kalmayıp aynı zamanda öznelere başa çıkmalarını da zorlaştırmaktadır (Finkelhor ve ark., 2007). Güçsüzleştirilen çocuk yetiştirme biçimleri, rehberlikten yoksun ebeveynlik, destekleyici ilişkilerden uzak olmak, yıkıcı tanıklıklar, ekonomik bağımlılık, aileden ayrılma durumunda ortaya çıkacak olan barınma sorunu, çocuğun kendini toparlama gücü arayışına geçmesinin önünde engel olarak belirlemektedir. Fiziksel, psikolojik ve/veya cinsel istismara ve duygusal enseste maruz bırakılmış olma, genelde ihmal özeldir ise birincil ebeveyn bakımından, sevgi ve şefkatinden yoksun olma, çocuklukta kardeş kaybı, tarihsel travmalar ve ihanet travması gibi çoklu travma durumları da, içinden çıkılması gereken sarmal karmaşıklaştırmaktadır. Özellikle tarihsel travmalar, yaşanan olumsuzluklarla baş etme konusunda, strateji olarak, öznelere

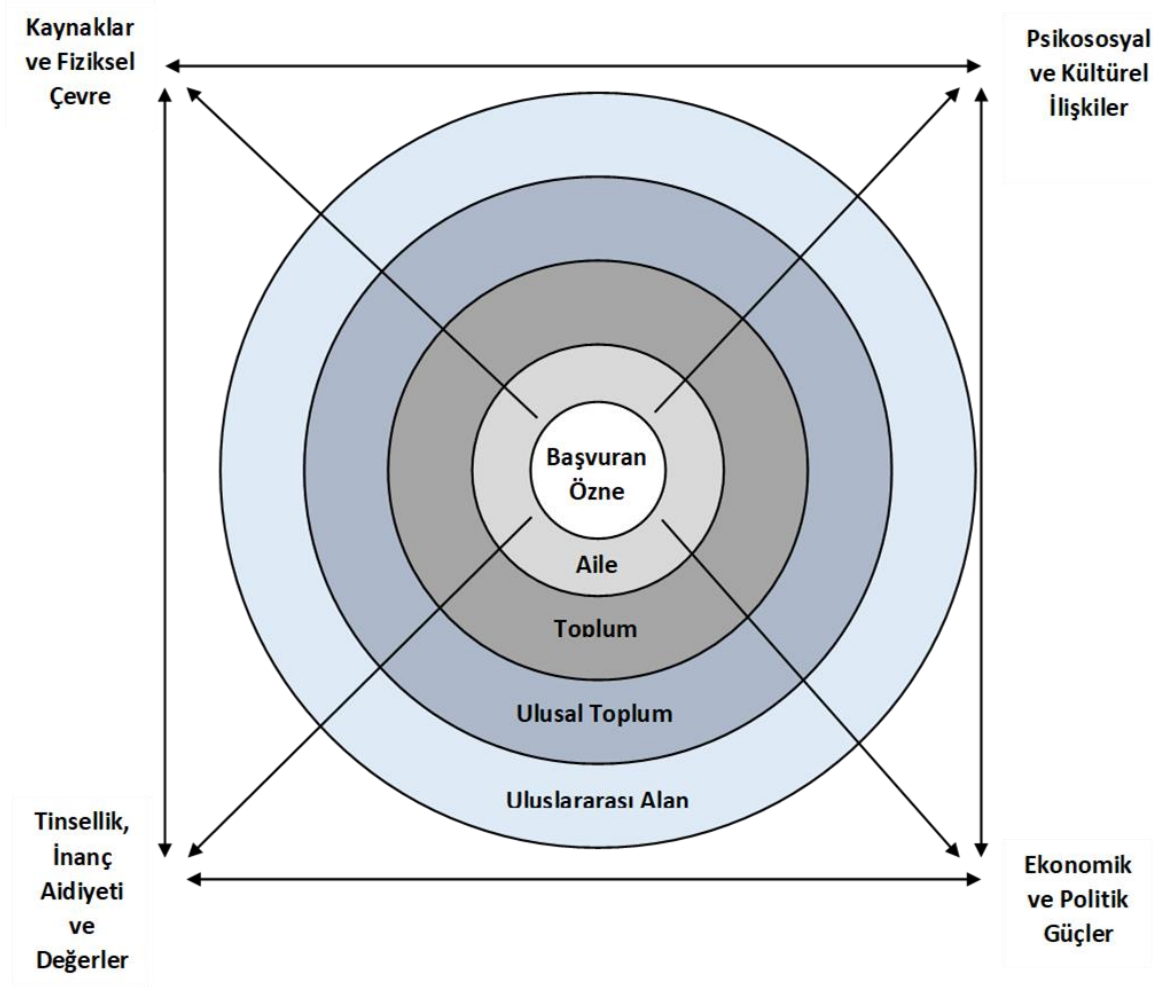
kabullenme, susma, idare etme, alttan alma, geçici görme, her koşulda ailenin sürekliliğini önceleme ve özellikle kadınlar açısından başkalarının iyilik hali için kendilerini “feda etme” gibi ailedeki örüntüleri kopyalamaya neden olabilmektedir. Ensest saldırıda, fail ile bağlar üzerinden bir istismar yaşandığı için, ihanet travması beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkarak kendini toparlama gücünü elde etmeyi zorlaştırmakta ve öznelere örselemektedir.

Bu araştırma sorusu, ensest saldırıda kendini toparlama gücüne engel olan kişi, mekanizma ve etmenler üzerinden, kendini toparlama gücündeki engel, güvenliği tehlikeye sokan unsurları ve tehlikeleri ortaya koymaktadır. Alanyazında genel olarak “riskler” olarak adlandırılan bu etmenler, şemalaştırma aşamasında, Payne’nin yaklaşımı ile, ama aynı zamanda da kendini toparlamanın olumluya işaret eden kavramsallaştırmasını da destekleyecek doğrultuda, öznelere için güvenlik sağlayacak unsurlar olarak ele alınacaktır. Payne (2011), riskin bir olasılık meselesi olduğunu, yalnızca riske odaklanmanın problem-odaklı sosyal hizmet yaklaşımına denk geldiğini ve bunun da kendine göre eksikleri olduğunu öne sürmektedir. Bu nedenle risk yaklaşımını, güvenlik ve kendini toparlama ile dengeleyerek sosyal hizmetin olumlu amaçlara ulaşmaya yönelik uygulamalarını hayata geçirmeyi önemli görmektedir. “Güvenlik, insanların sosyal çevrelerinde zarar ve sömürden korunacaklarına ve benliklerini geliştirecek seçimler yapmakta özgür olacaklarına olan inançlarıdır.” diyen Payne, yasalarla veya adil bir yönetim prosedürüyle korunma inancı olmadığında kendisini güvende hissetmeyen öznenin, başkaları tarafından da baskı altına alınacağını ifade etmektedir. Smith’i (2002) referans alarak, öznelere güvenli bir ortamda güvenli benlik gelişimini de, öznelere çevreleyen devletin, örgütlü sosyal kurumların ve sosyal düzenin de güvenli olmasını gerektirdiğini söylemektedir. Ancak, çocukların korunma gereksinimi olan durumlarda risk yaklaşımını önemli gördüğünden, güvenlik yaklaşımını, risk değerlendirmesi ve yönetiminin yerine değil, onun bir bileşeni olarak görmektedir. Başka bir deyişle risk oluşturacak faktörlerle beraber güvenlik sağlayacak faktörleri de değerlendirmeyi önemli bulmaktadır. Güvenlik üzerine çalışmanın, öznelere yaşamları üzerindeki kontrollerini artırmayı amaçladığını belirtir ve aynı zamanda öznelere kendilerini toparlama kapasitelerinin olduğunu bilmelerinin onların güvende hissetmelerini ve güvende olma hallerini desteklediğini ileri sürer. Bu bakış açısıyla, ensest saldırıda, öznelere etraflarında onları sarmalayan sisteme güvenlerini artırmak, böylece baskıcı unsurlara karşı koymaları için kapasitelerini geliştirmek ve kendilerini toparlamalarında referans almalarını sağlamak amacıyla, ensest saldırıda öznelere güvenlik sağlayacak etmenleri somutlaştırmak önemlidir. Bu etmenleri, Dominelli’nin (2021, ss.40-48, ss.261-267; Smith, 2008, ss.62-63), “bireysel ve grup kapasitelerini güçlendirmeyi amaçlayan sosyal çalışma

müdahalelerinde” kullanılmak üzere ortaya koyduğu “Çok Boyutlu Güç Modeli” (Multidimensional Model of Power) doğrultusunda kategorize edip görselleştirmek, faktörlerin çok katmanlılığını somutlaştırmak ve bağlama oturtmak açısından yol gösterici olacaktır. Dominelli (2002, s.22), Çok Boyutlu Güç Modeli’nde, öznelerin etkileşim halinde olduğu bağlamı önemli görerek, öznelerin kendilerine “tahsis edilen” ve “yetkili olan” kaynaklara sosyal düzenlemeler aracılığıyla bu alanlar üzerinden erişim sağlayabileceğini ileri sürmektedir. Model, öznel düzey; aile ilişkilerini, okulları, refah devletini, sosyal politikaları ve yasaları kapsayan kurumsal alan; din ve inanç temelli aidiyet; manevi/tinsel alan; kültürel alan; yerel topluluk; ulusal alan; yerel, ulusal ve küresel boyutta ekonomi ve fiziksel ortam olarak merkeze özneyi koyarak onu sarmalayan katmanları içermektedir. Dominelli modeldeki boyutlar arasında hiyerarşik bir yapılanma olmadığını söylemekle birlikte, boyutların birbirleriyle etkileşimine de dikkat çekmektedir. Tüm sosyal etkileşimler bu çerçevede gerçekleşse de, özneler üzerindeki etki düzey ve biçimleri farklılaşmakla birlikte, güç ilişkilerini tartışılabilir ve dönüştürülebilir kıldığı ölçüde olumlu yararlar sağlamaktadır (Smith, 2008, s.62). Enstest saldırıda, güvenliği sağlayan unsurları bu model üzerinden bütüncül bir şekilde görünür hale getirmek, sistem içerisinde birbiriyle etkileşim içerisinde olan kamusal ve özel alanı da bu odakta görebilmeye imkan tanıyacak, bazı unsurların birden fazla boyutta yer aldığını gösterecek, öznelerin güçlenmesi ve özgürleşmesi için sosyal hizmet alanındaki koruyucu ve önleyici çalışmalara veri sunmuş olacaktır (Şekil 6). Bununla birlikte, Dominelli (2021, ss.47, 49), öznelerin, toplumsal düzenden kaynaklanan zarar ve ihtiyaçlarını, “siyasi olarak kabul edilebilir sınırlar içerisinde” kalarak karşılamaya çalışan sosyal hizmetin baskıcı hale gelmesini, “insan refahını artırmaktan ziyade bürokratik amaçları yerine getirmeye çalışan kontrol konularına odaklanmak” ile gerekçelendirmektedir. Esasen, Türkiye’de de, sosyal hizmet uygulamalarının mevzuata ve merkezi otoriteye bağımlı şekilde gerçekleştiriliyor olması, belki doğrudan olmasa da dolaylı bir

Şekil 6.

Dominelli'nin "Çok Boyutlu Güç Modeli"ne göre Enstest Saldırıya Dair Kendini Toparlama Gücünde Güvenliği Sağlayıcı Unsurlar

BAŞVURAN ÖZNE	AİLE	TOPLUM	ULUSAL TOPLUM	ULUSLARARASI ALAN
<ul style="list-style-type: none"> •Yaş •Eğitim •Gelir getiren iş •Ruh sağlığı desteği •Güvenli alanlar •Kontrol duygusu •Yeterlilik hissi •Değerlilik hissi •Öznel güç ve kaynaklara dair farkındalık •Feminist bilgi •Başvuru mekanizmaları, politika ve hizmetlere ilişkin bilgi •Cinsellik ve bedene ilişkin bilgi •Baş edilmiş diğer travmalar •Suçlu hissetmeme •Güçsüzleştirilenlere karşı koruyan sınırlar •Saldırının eşitsiz, baskıcı ve ayrımcı yapılarla bağını anlamlandırma 	<ul style="list-style-type: none"> •Destekleyici bağlar •İhmal ve istismarın olmaması •Güvene ve sevgiye dayalı, eşit ve açık aile içi ilişkiler •Güçsüzleştirmeyen çocuk yetiştirme biçimleri •Aile içerisinde sorumlulukların çocuğa yüklenilmeyecek şekilde dağılımı olması •Ekonomik anlamda güçlü olmak •Ailenin dışarıyla ilişkisinin olması / izole edilmeyen çocuk •Güçlü bir anne •Saldırıya maruz bırakılana inanan aile bireyleri •Fail sevilen kişi olsa da patolojize etmeden ona suçunu teslim etme •Ailenin devletle paternalist bir ilişkisinin olmaması •Sağlıklı cinsellik eğitimi •Aile bireylerinin kendi kaderlerini tayin hakkının olması •Mahremiyet ve ailenin kutsallığı dayatmasının olmaması 	<ul style="list-style-type: none"> •Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı normlar •Kutsal ve tabulardan arındırılmış bir toplum •Aileci ideolojiden arındırılmış bir toplum •Eşitsizliği ve istismarı körüklemeyen bir dil (espriler, atasözleri, deyimler vb.) •Konuşmayı ve birbirini anlamayı değerli gören kültür •Destekleyici bağlar ve yapıcı tanıklar •Dayanışmacı ilişkiler •Çocukları istismara açık hale getirmeyen çocuk algısı •Saldırıya maruz bırakılana inanan toplum bireyleri •Damgalamayan yaklaşım •Dönüştürülmüş erkeklikler •Failin veya maruz bırakılanın patolojize edilmemesi 	<ul style="list-style-type: none"> •Kutsal ve tabulardan arındırılmış bir sistem •Aileci ideolojiden arındırılmış bir sistem •Bütüncül, sürekli değişmeyen politika ve mekanizmalar •Çocuğu/kadını ve çocuğun/kadının güçlenmesini odağına alan politika ve yasalar •Çocuğu/kadını ve çocuğun/kadının güçlenmesini odağına alan hizmetler •Adaletli politika ve uygulamalar •Koruyucu ve önleyici politika ve uygulamalar •Baskı ve ayrımcılık karşıtı politika ve uygulamalar •Hak temelli yaklaşım •Çok disiplinli yaklaşım •Toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetten kurumlar ve kurum çalışanları •Ensest saldırıya ve toplumsal cinsiyet eşitliğine dair belirli bir bilinç geliştirmiş kurum çalışanları •Yeterli ve erişilebilir hizmetler •Kolay erişilebilir başvuru mekanizmaları •Kurum bakımı odaklı ve aile odaklı olmayan hizmetler •Ülke siyasetinden etkilenmeyen hizmet sunumu •Azaltılan ve hızlı işleyen bürokratik süreçler •Çocuk/kadın odaklı işlev gösteren medya ve sosyal medya •Çocuk ve kadını güçlendirecek bilgi üreten araştırmalar •Özgürce konuşulan bir kültürel yapı •Çocuk/kadın haklarını gözetilen ve kamu ile bağı kesilmiş dinsel uygulamalar •Failin veya maruz bırakılanın patolojize edilmemesi 	<ul style="list-style-type: none"> •Kutsal ve tabulardan arındırılmış bir sistem •Aileci ideolojiden arındırılmış bir sistem •Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı normlar •Çocuğu/kadını ve haklarını odağına alan bir anlayış •Çocuk ve kadın haklarını gözetilen dinsel uygulamalar •Karşılıklı olarak birbirini geliştirmeye olanak tanıyan uluslararası işbirlikleri •Uluslararası alanda çocuk ve kadın hakları temelli izleme mekanizmaları

şekilde devletin kontrol ve denetim amacının hizmeti alanlara geçmesine neden olabilmektedir. Dominelli (2021, ss.261-267) baskı karşıtı sosyal hizmete ilişkin önerilerinde, geleneksel sosyal hizmet uygulamalarından farklı olarak bazı öncelikler belirlemektedir ki, eşitsiz, ayrımcı, ezme ve sömürüye dayalı bir sosyal yapıdan beslenen ve bu yapıda kendisine yaşam alanı bulan enstest saldırıya maruz bırakılmış özneler için de, bu baskı karşıtı sosyal hizmet ilkeleri geçerlidir. Baskı karşıtı uygulama için, “Çok Boyutlu Güç Modeli” (Multidimensional Model of Power) olarak adlandırdığı bütüncül müdahale şeklinin, aşağıda belirtilen temel yaklaşım ilkeleri enstest saldırı özelindeki yaklaşım için de belirlenen güvenliği sağlayıcı unsurlar odağında bir yol haritası sunmaktadır:

1. Tüm sürecin, sosyal adaleti, bireysel ve kolektif güçlenmeyi hedefleyerek bütüncül bir yaklaşımla sürdürülmesi; bireylerin kendilerini, sosyal hizmet uzmanlarının da özneleri daha geniş bir toplumsal bağlam içerisinde görmesinin sağlanması.

2. Yetki paylaşımı ve eşitlik çerçevesinde hizmet alanların etkin özne olduklarını kabul eden, eylemliliklerini gözetin ve güçlenmelerine yönelik stratejileri ortaklaşa belirleyen bir yaklaşımın benimsenmesi. -Ancak Dominelli de burada bürokratik gereklilikler, yasal kısıtlılıklar ve kuruluş işleyiş ilkelerinin bazen çatışma, sınırlandırma veya yönlendirme etkisine dikkat çekmekte, sosyal hizmet uzmanına tüm bunları değerlendirme, sorgulama ve alternatif üretme açısından ek sorumluluk vermektedir. Etki alanlarını ise sosyal hizmet uzmanlarının bizzat kendileri, hizmet sundukları kişiler, toplumdaki diğer özneler ve kurumlarla genişletmektedir. Bu noktada, özellikle hizmet alan bireylerin benlik saygılarını, kendilerine yönelik eleştirel farkındalıklarını ve hareket etme becerilerini artıran, baş etme mekanizmalarını zenginleştiren, bireysel olduğu kadar toplumsal destek sistemlerini de geliştiren, kaynak kullanımında yaratıcı bir sistematik öne sürmektedir ki, bu sistematik, çatışma, sınırlandırma, baskı ve yönlendirmelerle mücadelede anahtar olarak kullanılabilir.-

3. Farklılıklara saygı duyulması ve dışlanmış, ötekileştirilmiş kişileri de içeren düzenleme ve uygulamaların hayata geçirilmesi -Kişiyeye özel ihtiyaç ve hakların hizmetin odağına alınması açısından da önemlidir.-

Bu ilkeler doğrultusunda, mikro, mezo ve makro düzeydeki güvenliği sağlayıcı unsurları gözeterek uygulamayı pratiğe dökmek ve bu süreçte de aralarındaki bağı kurmak sosyal hizmet

uzmanına düşmektedir. Araştırmanın yanıt aradığı ikinci ve üçüncü soruları **ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kendilerini toparlamalarında kadınlara destek olan kişi, mekanizma ve etmenlerin neler olduğu ve kadınların kendilerini toplama gücü stratejilerinin neler olduğudur**. Ensest saldırıda kendini toplama gücü açısından temel olarak **özel bazı donanım ve güçleri kazanmak**, anlatılarda destekleyici yönüyle ele alınmaktadır. Araştırmada yeterlik hissi ve kendilik değerinin gelişmesi kendini toplama gücünü önemli iki etmen olarak ortaya çıkmaktadır. **Yaş almak**, saldırıya karşı koymak ve saldırının anlamlandırılması açısından önemliken, yaş hiyerarşisi nedeniyle ortaya çıkan eşitsizliğin ensest saldırının önünü açma durumu da ortadan kalkmaktadır. **Okul**, özellikle **üniversite**, saldırıya maruz bırakılan için oldukça özgürleştirici bir işleve sahiptir. Çocukken evden uzak kalmanın en kolay ve olası yolu okul gitmekken, daha sonraki yıllarda kadınlar üniversite tercihlerinde farklı kentlerdeki okulları seçerek evden uzaklaşmaktadırlar. Okulun ve üniversitenin, öznelerin **feminist bilgiyi** edinmeleri konusunda da katkısı olmaktadır. Okulların çocukların istismarı dile getirdikleri güvenli mekanlar olduğu düşünüldüğünde, ensest saldırıya ilişkin olarak okul sosyal hizmeti çalışmalarının hayata geçirilmesinin önemi görülebilmektedir. Bu şekilde çocuk koruma sisteminin okullarla bağı doğrudan kurulmuş olmakla beraber, gerek koruyucu ve önleyici çalışmalar gerekse doğrudan müdahale çalışmalarına ilişkin çok önemli bir boşluk doldurulmuş olacaktır. Konunun uzmanı bir meslek elemanının okulda görev yapması, okulun çalışanlar, aileler, akran çocuklar gibi diğer bileşenlerine ensest saldırı gibi hareket edilmesi güç ve spesifik bir konuda destek sağlamış olacak, diğer kurumlarla çocuğu odağa alan çalışmalarda işbirliği yapmayı da kolaylaştıracaktır. **Gelir getirici bir işte çalışmak**, ekonomik ve diğer konularda bağımsızlaşmanın sağlanması, yaşanan ortamdan çıkma beceri ve olanağının elde edilmesi, daha genelde ise öznelerin hayatlarının kontrolünü ellerine alabilmeleri odağında, kadınların “ayakta kalmak, tutunmak” için önemsedikleri bir strateji olarak anlatılarda yer almaktadır. Özneler güçlerini ve kendilik değerlerini keşfettikçe, aynı zamanda kendilerini güçsüzleştiren ve değersizleştiren unsurların da farkına varmaya başlamaktadırlar. Bu durum ise mücadele alanlarının ve kendilerini toplama gücü stratejilerinin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. **Yeterlik hissi ve kendilik değeri**, zaman içerisinde gelişmektedir ve esas belirleyenleri ailede yetiştiriliş tarzı ve toplumsal değerler olmaktadır. Her ikisi de, geleneksel, güçsüzleştiren ilişki biçimleri ile ve cinsiyet rejiminin ürettiği baskıcı, eşitsiz ve tahakküme dayalı sisteme uyum sağlamak üzerinden inşa edilmediği sürece özneler açısından özgürleştirici ve güçlendirici olmaktadır. Kadınların cesaret, korkunun üzerine gitme ve korkuyu yenme, hakkını savunma, hayatını istediği gibi planlama, kontrol sahibi olabilme,

gücü reddetme, kaçınmak yerine yüzleşme, yaşayacağı yeri kendi kendine belirleme, çaresiz hissetmeme, başkalarına da yardım etme ve güçlü hissetme olarak somutlaşan yeterlik hissi anlatıları da bu özgürleştirici ve güçlendirici niteliğe vurgu yapmaktadır. Yeterlik hissini önemli belirleyicilerinden olan kontrol etmenin kadınların anlatılarındaki yansımaları ise, dürtüleri kontrol etme, yaşamı kontrol etme, bedeni kontrol etme, duyguları kontrol ederek akli ve mantığı öne çıkarma olarak görülmektedir.

Sürekli, sevgiye ve güvene dayalı bağlar kurmak, özneleri, kendilerini toparlama süreçlerinde en çok destekleyen mekanizma olmaktadır. Bu mekanizmada ise **yapıcı ve güçlü tanıklar**, sosyal desteğin çok önemli özneleri olmaktadır. Ensest saldırı gibi maruz bırakılanı da faili de tanıdık olan bir cinsel saldırıda tanıklık, beraberinde daha ağır zorluk ve sorumluluk getirmektedir. Kadınlar, saldırı aile içerisinde gelse de, toplumsal olarak empoze edilen destek alma sistemini sürdürerek, desteği aile içerisinde aramakta ve en büyük mutluluğu da, aile içerisindeki yapıcı tanıkların desteğiyle yaşamaktadırlar. Ailenin bir sırrını, aile içerisinde birisiyle paylaşmak daha kolay olabileceği gibi, daha rahat erişilebilir olmaları açısından da aile içinden tanıklar güvenli yaşam alanları yaratmada tercih edilir olmaktadır. Ebeveynler, yetişkin duygusal ilişki kurulan partnerler, anneanne-babaanne ve dedeler, arkadaşlar, okulda öğretmenler ve yaşamda temas edilen çeşitli kadın arkadaşlar destekleyici bağlar olarak ortaya çıkarken, temelde aile dışından alınacak destek mekanizmalarına ilişkin bilgiye olan gereksinimi de ortaya koymaktadır. Toplumsal olarak onaylanan aile dışında, ama yine aile olarak tanımlanan bir başka destekleyici bağ biçimi ise, güven, sevgi, şefkat ve eşitlik üzerine kurgulanmış, yeni ve seçilmiş aileler olarak kadınlar tarafından ifade edilmektedir.

Karmaşık bir travma olarak nitelendirilebilen ensest saldırıda, **ruh sağlığı desteği**, araştırmaya katılan birçok kadının kendilerini toparlama süreçlerinde çok yol almalarını sağlamış olup, kadınlar zaman kaybetmeden destek almanın önemine de değinmektedirler. Bireysel danışmanlıkla birlikte, dayanışma grupları, sosyal destek grupları ve biblioterapi gibi farklı yöntemler de kadınların denediği ve yarar gördüğü yöntemlerdir. Genel bir eğilim olarak kadınlar, ilk olarak ruh sağlığı desteği almaya görünürde başka nedenlerle gitmekte, ensest saldırı konusu ilerleyen süreçte gündeme gelmektedir. Destek alma, kendini toparlama açısından hem gelinen bir aşama hem de geliştiren bir mekanizma olmakla birlikte, destek alma sürecinde konuya ilişkin donanımı yetersiz kişilerle temas, maruz bırakılanlarda ikincil travmaya neden olabilmektedir. Ruh sağlığı desteği almanın önündeki engeller, toplumsal olarak ruh sağlığı desteğinin gerekli saygınlık ve değeri

görmemesi, dolayısıyla öznelerin bu konuda yüreklendirilmemesi, ensest saldırı konusunda uzmanlaşmış profesyonellerin az olması, hizmetin kadınların alım gücünü aşması, çocukluk döneminde zaten bu hizmeti almanın yetişkinlere bağlı olması, saldırıyı anlamlandırma, saldırı ile yüzleşme ve bir şeyleri değiştirmek isteme aşamasına zaman içerisinde gelinmesi olarak kadınlar tarafından ifade edilmektedir. Ruh sağlığı desteğinin olumlu etkileri en çok kadınların hayatta kalması, kişiliğin bütünlenmesi, olumsuz ve yıkıcı duygulardan arınma, kendini ifade etmenin yollarının açılması, ensest saldırının zihinde öznelerin sorumluluğu üzerlerinden atacakları ve kendilerini güçlendiren bir perspektifle çerçevelenmesi, destekleyici bağlar kurulması ve yaşama sevincinin yakalanması özelinde belirtilmektedir. Destek sırasında, ensest saldırının olağanlaştırılarak önemsizleştirilmesi, “müşteri” hissi yaratılması, özensiz davranılması, etkileri konusunda hizmet alanın ürkütülmesi, hizmet sunanın teknik ve bilimsel bilgisinin sınırlı olması, öznelere araştırma nesnesi gibi davranılması, kutsallarıyla yüzleşmemiş olması ve hayattaki duruşunun ensest saldırıyı anlamaktan uzak olması olumsuz etki eden unsurlar olarak dile getirilmektedir. Öznelerin bilim dışı uygulamalara yönelmemesi açısından da, nitelikli ruh sağlığı hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması önemli görülmektedir.

Araştırma feminist sosyal hizmet ve güçlenme yaklaşımını odağına aldığı için, kendini toparlama gücünün anlaşılmasında, alanyazında yer alış biçiminin aksine, uyum bir kriter olarak belirlenmemektedir. Ensest saldırının, eşitsiz güç ilişkileri, tahakküm ve cinsiyet rejiminin baskısı bağlamında değerlendiriliyor olması da, mevcut sisteme uyumu dışarıda tutmayı gerektirmektedir. Eleştirel bilinçte başlayan ve çeşitli stratejilerle davranışa yansıyan direniş, gücün ve baskının fark edilmesiyle beraber, öznelerin kendilerindeki gücün de keşfine dikkat çekmektedir. **Gücün ve baskının reddedilmesinin** tetikleyicileri, failin istismarın şekline ilişkin taleplerinin artması, failin korktuğunun anlaşılması, failin istismar ettiği başka öznelerin de varlığının anlaşılması ve o öznelerle dayanışma içerisinde hareket edilmeye başlanması ve öznelerin kendi donanım ve güç kaynaklarının farkına varmalarıdır. Kadınların anlatılarındaki gücün ve baskının reddine ilişkin stratejiler, faille yalnız kalmamak için başka kişileri ortama dahil ederek saldırıyı geçici de olsa engellemeleri, faille görüşülecek ortamlardan uzak durmaları, saçlarını kesmeleri, fail evdeyken evi terk etmeleri, ağlamaları, yaşam alanlarını değiştirmeleri, faili yok saymaları, faile onu iterek, üzerine bıçakla yürüyerek, çığlık atarak vb. karşı çıkmaları, başka bir güçten güç almaları (anneanne, ebeveynler, yenge) ve çocuk koruma sistemi dahilinde şikayette bulunmaları olarak ortaya çıkmaktadır. Saldırıya maruz bırakılan kendisi korktuğunda da failin korktuğunu anladığında direnme ve karşı çıkma mekanizmalarını harekete geçirirken, öznelerin saldırıya ve

saldırıyla mücadeleye ilişkin bilgi sahibi olmaları, daha doğrudan ve etkin çözümler üretebilmeyi de sağlamaktadır.

Ensest saldırı **bilişsel, bedensel ve toplumsal olmak üzere üç farklı bellekte** kendisini var etmektedir. Ensest saldırının artık geçmişte kalmış bir travma olduğunu bilinç düzeyinde kabul etmek önemli iken, öznel, toplumsal belleğin desteğini alamayacak olmanın da bilinciyle, kendilerini koruma amaçlı olarak çeşitli inkar ve çarpıtma stratejileri kullanabilmektedirler. Kadınların anlatıları, saldırıya dair ayrıntılar ve anıların bütünlenemediğini gösterirken, kadınların hemen hepsinde özellikle zamana dair bilgiler bellekten silinmiştir. Bir kadında ensest saldırı, Morrow ve Smith'in (1995) çalışmasında ortaya konulduğu gibi tamamen inkar düzeyinde iken, bedensel hatırlatmalarla bilinç düzeyine çıkmıştır. Kadınların kullandıkları diğer stratejiler ise saldırıyı oyun gibi kodlamak, rüya olduğunu düşünmek, failin sevgi ve yakınlık gösterme biçiminin bu olduğunu düşünmek gibi örneklerle ortaya koyulabilmektedir. Kadınların kendilerini toparlama güçlerinin atması ve güçlenmeleri, ensest saldırıya dair toplumsal belleğe müdahale etme olanak ve çabalarını da artırmaktadır.

Ensest saldırıda, kadınların kendilerini toparlama süreçlerinde, hayatlarının kontrolünü ellerine alarak güven kazanma eğilimi onların birçok eylemlerini de şekillendirmektedir. Çocukluğunda cinsel istismara maruz bırakılanlar, genellikle ilişkilerde güvenilirlik derecesini ölçmekte zorlanırlar, bu da onları sömürüye ve yeniden şiddete maruz bırakılmaya karşı daha savunmasız hale getirmektedir (Lawson ve Sullivan, 2020). Yaşanılan istismarın, risk alma ve tehdit algılarını değiştirmiş olması, kontrol sağlama konusundaki stratejilerini de belirlemektedir. Araştırmada da **risk alma, özkıyım girişimi ve kendine zarar verme davranışlarına** yönelik örnekler anlatılarda yer almakta iken, kadınlar bunun nedenini değersizlik, bitmeyen acı, depresyon hali, hayata karşı inancının kalmaması, varoluş problemi, dünyanın adaletsiz bir yer olduğu duygusunun pekişmesi, hayattan bıkmak ve hayatı kaldıracak gücünün olmaması, özgür hissetmemek, kontrolü ele almak isteme, kendisini suçlu görerek cezalandırma, faili cezalandırma ve aslında başka bir nedenle girişimde bulunmuşken istismar bağlantısını sonradan kurma gibi gerekçelere dayandırmaktadırlar. Anlatılarda kadınlar ruh sağlığı desteği ile hayatta kaldıklarından ve özkıyım düşüncelerinden özgürleştiklerinden söz etmektedirler. Özkıyım girişimleri ile ruh sağlığı desteği almış olma ve/veya kendini toparlamış olma durumuna ilişkin bir değerlendirme, her birinin gerçekleştiği zamana ilişkin net bilgi sahibi olunmadığından yapılamamaktadır. Özkıyım dışında kendine zarar verme ve risk alma davranışları ise kadınlar tarafından bedenine zarar verme, beden algısının

bozulması, alkolün kötüye kullanımı, sigara içme, uyarıcı madde kullanımı, radikal politik hareketler içerisine girme, dürtüsel ilişkiler, tanınmayan kişilerle ilişki kurmak olarak kişiye özel durumlar olarak belirtilmektedir. Kadınlar, sosyal olarak yapılandırılan kendini toparlama anlayışının dışında, norm dışı davranışlarla ve atipik stratejilerle “örtük kendini toparlama” gücü de geliştirebilmektedirler (Ungar, 2011) ve bu durum öznelere marjinalleştirilmemeleri açısından da önemli görülmektedir.

Kendini toparlamada **saldırının anlatılması**, birçok stratejinin merkezinde yer alırken, eşitsiz güç ilişkileri ve ataerkinin normları ile çevrelenmiş öznelere, toplumsal olarak yapılandırılmış kendini suçlama, utanma ve kendini değersiz görme gibi duyguların da etkisiyle, enstest saldırıya dair bir suskunluk yaşamaktadırlar. Kadınlar enstest saldırının değil, enstest saldırıyı dile getirmenin tabu olduğuna dikkat çekerken, bu suskunluk, öznelere varolan kısıtlı destek mekanizmalarına erişimi de zorlaştırarak, saldırıyı durdurmanın önüne geçmekte ve saldırı ile kendi kendilerine başa çıkmalarından başka seçenek bırakmamaktadır. Araştırmada kendilerini toparlanmış olarak ifade edenlerin, küçük yaşta saldırıyı birilerine anlatmış kadınlar olduğu görülmektedir. Kendini açma hem açan hem de dinleyen açısından bir hazır olma ve bir donanım gerektirmektedir. İstismarın şiddetinin artması, anlaşılma isteği, faille görüşmek istememek, aynı saldırıyı yaşamış kişilerle paylaşımda bulunmak ve bir destek almak öznelere saldırıya dair kendilerini açmalarında itici güç olmaktadır. Kadınlar, kendilerini açtıktan sonra yaşadıklarını ise rahatlama, mutluluk, özgürleşme, azalmış bir acı, nadiren üzüntü, yalnız olmama duygusu ve güçlülük olarak tanımlamaktadırlar. Kadınlar saldırıyı paylaştıkları kişilerden inanamama, acıma, didikleme ve önemsememe gibi tepkiler almanın kendilerini olumsuz etkilediğini söylerken, anlaşılmak, yanında olunduğunu bilmek, kendisinin düşünüldüğünü ve bunun onun suçu olmadığını duymak kadınların ikincil bir travma yaşamalarının önüne geçmektedir. Enstest saldırının ilk olarak anlatıldığı kişiler, özellikle failin baba olduğu durumlarda anneler, arkadaşlar, kuzenler ve öğretmenler olmakta iken, bu seçimlerinde alacakları desteğin ve örselenmeyecek olmanın belirleyici olduğundan söz etmektedirler. Kadınlar yaşadıkları istismarı çocuklarına, onları korumak amaçlı veya açıklamak zorunda kaldıklarında anlatmaktadırlar. Kadınlar, saldırının anlatılmasından önce güvenlik, hukuki ve ruh sağlığı desteği almaya dair koşulları hazırlamayı önemli bulmakta, bu konuya ilişkin mekanizmaların geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Eleştirel bilinç geliştirme, kendini toparlama gücünün odağında olduğu gibi, güçlenme ve feminist sosyal hizmet tarafından da önemsenen bir dönüşüm halidir. Kadınların anlatıları, eleştirel bilinç

geliştirme konusunda, saldırının anlamlandırılması, gücün, kaynakların ve travma sonrası gelişmenin farkına varılması, saldırının yasının tutulması ve saldırı bağlamında yüzleşme ve hesaplaşmaya işaret etmektedir. **Saldırının anlamlandırılması** ya da başka bir deyişle **yeniden çerçevelenmesi**, öznelerin istismarın aslında cinsiyet rejiminin bir sonucu olarak eşitsiz ve baskıcı bir güç ilişkisinin sonucu olduğunu fark etmesi ve bununla birlikte yaşadığı olumsuz durumların da aslında saldırıyla bağını kurmasıdır. Bu bilinçlilik hali, bilinmezlikte kendini suçlayan özneye, aslında mücadele edeceği odağın kendisinin dışında olduğunu ve dolayısıyla kendisine dair olumsuzlukları sonlandırmanın onun elinde olduğunu göstererek, dönüşüme dair bir yol haritası sunmaktadır. Kadınlar yeniden çerçevelendirme ile birlikte, cinsiyet rejiminin dayattığı biçimiyle erkeklerin sorgusuz bir şekilde kadınları ve kız çocuklarını koruyup kollayan bireyler olmayabildiklerinin, saldırının bir oyun veya sevme biçimi değil cinsel şiddet olduğunu, cinsiyet rejimi ve kurumlarının failden yana tavrının farkına vardıkları gibi, saldırının üzerlerindeki olumsuz etkisini bir hak meselesi çerçevesinde anlamlandırıp, değişimin odağına sisteme dair olanı da almaya başlamaktadırlar. Failin tavrı, ruh sağlığı desteği almak ve mesleki olarak bu alanda çalışmak kadınların anlamlandırma süreçlerini kolaylaştıran unsurlar olmaktadır. Yine kadınların anlamlandırmaya yönelik anlatıları, enest saldırının kendileri üzerindeki en olumsuz etkisinin ilişkiler ve cinsellik üzerine olduğunu göstermektedir. Bu olumsuzluk, partner seçiminden değer almamak üzerinden ilişki kurmaya, bağ kuramamaktan hayır diyememeye, cinselliğin sevgi almanın bir yolu olarak görülmesinden tetiklenme nedeniyle cinsellikten zevk alamamaya kadar geniş bir etki alanıyla ortaya çıkmaktadır. İstismar, kadınların duygulanım hallerini ve evliliğe bakışlarını olumsuz etkilediği gibi, onların eğitim ve dolayısıyla çalışma hayatlarını da düşledikleri gibi yaşayamamalarına neden olmaktadır.

Eleştirel bilincin gelişmesi kadınlarda **gücün, kaynakların ve travma sonrası gelişmenin farkına varmak** olarak da kendini göstermektedir. Destekleyici bağlar, özellikle enest saldırının dile getirilmesinden sonra, kadınların kendilerini toparlama güçlerini olumlu etkilemektedir. Bununla birlikte, bilgi sahibi olmak, ancak kadınların özel olarak altını çizdiği şekliyle feminist bilgiye erişmiş olmak, saldırının anlamlandırılması ve saldırı ile mücadelede kadınların önemli güçlenme kaynaklarından. Kadınlar, iyi bir eğitim görerek ve gelir getirici bir işte çalışarak hayatlarının kontrolünü ele geçirmektedirler ki bu “kendi ayakları üzerinde durma” hali kadınların özgürleşmelerini de sağlamaktadır. Toplumsal ve kurumsal destek mekanizmalarına örnek olarak yatılı sosyal hizmet kurumunda kalmış olmak, kurumlarda çalışanların ve sivil toplum örgütlerinin destekleri gibi Panter-Brick ve Eggerman’ın (2012, ss.369-386) “yapısal kendini toparlama”

kapsamındaki destekler kadınlar için önemli olsa da, ruh sağlığı desteği almış olmak, ensest saldırıyı birileriyle paylaşmak ile sonrasındaki dayanışmacı eylemlilik hali, kadınların daha ortak dile getirdikleri ve ensest saldırıyı politik bir çerçeveye oturttukları güç kaynakları olmaktadır. Ensest saldırı kadınların kimliğinde ve öz farkındalıklarında birçok unsuru temelden değiştirmiş olmakla birlikte, anlatılar kendini daha donanımlı ve güçlü hissetme, mücadeleci ve özgüvenli olma, kendini odağa alarak özel alanlar yaratma konularında yoğunlaşmaktadır. En önemlisi de travma sonrası gelişme sürecinin kadınlarda “*özgürleşme, değişme, dönüşme*” sözcükleri ile tanımlanması olmaktadır.

Araştırmada **yas tutmak**, toplumsal olarak dayatılan üzüntüden kaçma durumundan farklı olarak, travmanın olgunlaşarak öznelere zarar vermemeye başlama haliyle ensest saldırıdaki kendini toplama süreci bağlamında ele alınmaktadır. Anlatılarda, ensest saldırının yası, **çatışmadan kabule geçmek, o zamanın çocuğu ile barışmak** ve ensest saldırı ve onunla bağlantı unsurlara **takılıp kalmamak** odağında ifade edilmektedir. Bu süreçte kadınların yanındaki mekanizma yine ruh sağlığı desteği ve ilgi alanları yaratmak olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınlarda eleştirel bilinçlilik, saldırıyı geçmişe dönüp yok etmek olanaklı olmayacağından, çatışmayı bir kenara bırakarak, sonrasındaki etkilerinin değiştirilebileceği ve bu değişimin öznesinin de kendileri olduğu şeklinde bir kabulü ortaya çıkarmaktadır. Kadınlar, travmanın yok olmasa da dönüştüğünü ifade etmekte ve bu dönüşümle birlikte, kendini toplama gücünün de sürekli olarak değişken bir biçimde deneyimlendiğini aktarmaktadırlar. Cinsiyet rejiminin içselleştirilmiş normlarıyla o zamanın çocuğunu suçlama durumu da eleştirel bilincin gelişmesiyle yerini o zamanın çocuğu ile barışmak ve suçu esas sahibine teslim etmeye dönüşmektedir. Kadınların bu durumu “*bütün dünyaya ve topluma meydan okumak*” olarak ifade etmeleri, suçun sahibine de işaret etmektedir. Eksik ve kusurlu olana bakmak kadınlar tarafından önemli olarak nitelendirilirken, bu noktada kullanılması gereken stratejiyi ise, iyi gelen ve güçlendiren dayanaklar kurarak karanlık ile aydınlık arasında bir denge kurmak şeklinde betimlemektedirler. Kadınlar, hayatın tek belirleyicisinin ensest saldırı olmadığını düşünmekte, kendilerine dışarıdan bakarak, travma ve travma dışı bağı kurmayı da bir strateji olarak pratik etmektedirler. Yas tutma konusunda belirttikleri son bir strateji de, şimdiki zamanda ensest saldırıya odaklanırken, geçmişin çocuğunun donanımını ve güçlerini baz almamaktır. Çünkü belirli bir yol katedilmiştir ve bunu dikkate almamak istismar döngüsünden çıkmayı imkansız kılmaktadır. Ensest saldırıda takılıp kalmak, zamanında onca yükü tek başına göğüslemiş çocuğa haksızlık etmek olarak görülürken, toplumun beklentisinin de, kadınları güçsüzleştirmek üzerinden bu yönde olması, “saldırının içinden geçip” dönüşmeyi kadınlar için bir

gereklilik haline getirmektedir. Enstest saldırı gerçekliği kadınların geçmişinde durmakta iken, kadınların bu gerçekliğe bakışlarının değişmesi ile saldırı başka bir yapıya dönüşmekte ve bugüne etkisi azaltılmaktadır.

Eleştirel bilinçlilikte ortaya çıkan son boyut, **yüzleşme ve hesaplaşmadır** ve kendini toplarlama gücünün gelişme sürecinde de, belirli donanımları kazanarak bu aşamaya gelmek zaman alabilmektedir. Yüzleşme ve hesaplaşma, toplumsal olarak yerleşmiş şekliyle kadınlarda adalet, hukuk ve enstest saldırı özelinde “cezasızlık” ile dile getirilmektedir. Kadınların bu süreçteki temel amaçları suçu kendilerinin olmaktan çıkarmak ve adalet mekanizması eliyle suçun asıl sahibinin belirlenip cezasının verilmesidir. Anlatılar, kadınların olumsuz etkileneceklerini düşünmeleri, destekleyici ilişkilerinin olmaması, kendilerine inanılmayacağını hatta suçlanacaklarını düşünmeleri, etiketlenmek veya ifşa olmak istememeleri, ekonomik güçlerin olmaması, koruyan politika, yasa ve hizmetlerin olmaması ve ailedekilerin üzüleceğini düşünmeleri nedeniyle hukuk yoluna başvurmadıklarını ortaya koymaktadır. Ancak özellikle babanın fail olduğu durumlarda veya maruz bırakılan gebe kaldığında çocuk koruma sistemi devreye girdiğinden, yasal mekanizmalar da harekete geçmektedir. Dava süreçleri, kadınlarda, politika, hizmet ve kurumlarda çalışanların neden olduğu ikincil travmatizasyonlarla yaşanmaktadır. Adalet sürecine ilişkin ikincil travmatizasyona en çok neden olan durumlar, öznelere inanılmaması nedeniyle, öznelerin suçsuzluklarını kanıtlamak için delil toplamaya mecbur bırakılmaları, iyi hal indirimleri, zaman aşımı, bürokratik süreçlerin zorlaştırıcı etkileri, ülke siyasetinin dava süreçlerine yansımaları ve bunun gibi maruz bırakılardan yana olmayan, aynı zamanda beraberinde cezasızlığı getiren uygulamalardır. Cezasızlığın özellikle de son zamanlarda sosyal medya aracılığı ile kamusal alanda çok fazla yer alması, enstest saldırıya maruz bırakılanları güçsüzleştirdiği ve bir çeşit öğrenilmiş çaresizliğe neden olduğu gibi, failleri de saldırganlıkları konusunda güçlendirmektedir. Anlatılarda ifşa, failin hayatındaki olumsuzluklara tanıklık, babanın fail olduğu durumlarda, failin ölümünün ardından onun maaşını almak ve adalet arayışında çözümsüz kalındığında dinsel veya diğer manevi yollarla destek arayışına girilmesi de yüzleşme ve hesaplaşma stratejileri olarak kadınlar tarafından belirtilmektedir. Failin özür dilemesi ise iki kadının anlatısında yer almakta iken, kadınlar açısından belirgin bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır. Bir kadın da meseleyi özür dilemek ve affetmenin ötesinde gördüğünü, daha büyük resme bakmak gerektiğini söylemektedir. Yüzleşme ve hesaplaşmanın kamusal alanda gerçekleşmesi, özellikle aile içerisinde ve babanın fail olduğu durumda annenin önünde olması, sistemle ve yıkıcı tanıklarla da yüzleşip hesaplaşmak açısından öznelerin önemseydiği ve mahremiyeti politikleştirdikleri bir durum olmaktadır. Kamusal alanda

yüzleşme, ensest saldırıyı gündem yaparak, toplumda varolan mekanizma ve kurumları da harekete geçirebilmekte ve bu şekliyle kendini toparlama gücüne iki kat etki etmektedir. Ruh sağlığı desteği, destekleyici bağların varlığı, saldırıyı anlatmak ve mecra olarak sosyal medyayı kullanmak kadınların bu süreçlerde yararlandıkları araçlar olarak ortaya çıkmaktadır. Dijital platformlardan ensest saldırının duyurulması kadınlar için dayanışma olanakları da yaratmaktadır. Yüzleşmenin bir başka boyutu ise kadınların kendileriyle yaşadıkları yüzleşmedir ve acı veren yaşantıdan kaçmaktansa onun üstüne gitmek bazı kadınlar açısından tercih edilmesi gereken bir durumdur. Kadınlar kendilerini olumsuz bir şekilde yargılayabilmekte, bu durum özellikle dava süreçlerinde daha yoğunlaşabilmektedir. Kendileriyle yüzleşmede, olumsuzlukların kendilerine kazandırdıklarını görmeye çalışmak kadınlar açısından çıkış yolu olmaktadır. Yüzleşme ve hesaplaşma, meselenin bireyselleştirilmesinden soyutlanarak giderek daha toplumsal bir vurguya sahip olmaktadır. Çocuğu istismardan koruyamayan ataerkil düzenin ileride namus üzerinden kadınları kontrol etmeye kalkmasının ikiyüzlülüğü dile getirilirken, cezasızlığın diğer özneler açısından örnek oluşturuyor olması kadınlar için bir endişe kaynağıdır. Bu bilinçlilik hali, bir sonraki aşamada kadınları ensest saldırının yaşanmaması için sistemi dönüştürme noktasında, kolektif eylemliliğe yönelmektedir.

Araştırmanın dördüncü sorusu, **ensest saldırı sonrası kendilerini toparlamanın öznelerde nasıl bir değişim ve dönüşüm yarattığıdır.** Bir eşitsizlik meselesi olan ensest saldırı, maruz bırakılan öznenin yaşantısında yeni bir eşitsizlik boyutu açmaktadır. Bu nedenle kendini toparlama gücü, “maruz bırakılan” olarak öznenin, eleştirel bilinçlilik geliştirerek, eşitsizlik ve baskıyı üreten sistemin farkına varması, ona karşı bir direnç geliştirmesi, özgürleşerek kendisine yeni bir kimlik inşa etmesi, çevresindekileri ve sistemi dönüştürmeye başlaması gibi devinimsel bir silsile ile gerçekleşmektedir. Güçlenme ve kendini toparlama gücünün birbirini doğurduğu bu süreç, aynı zamanda öznelerin yeni kimlikleriyle yeni bağlar oluşturdukları bir süreç olmaktadır. Kadınlar, sistemi reddederken, ensest saldırıda önemli baskı araçları ve güçlüden yana ikiyüzlülüğün göstergeleri olan aile, bekaret, evlilik, annelik, namus ve din gibi **kutsal, tabu, normlar ve özel olarak da aileci ideolojiyi** sorgulamaktadırlar. Gereksinimleri olan desteği bulamadıkları aile onlar için korku, şiddet, ihmal ve istismarı çağrıştırmakta iken, anlatılar ailenin yeni bir tanımına işaret etmektedir. Ataerkil pazarlığı bozarak, evin dışında hayatını kazanmaya başlayan kadınlar, kanbağının önemsizleştiği ama güven bağının öne çıktığı, özneleri dinleyen, anlayan, destekleyici ve güçlendirici ilişkilerden oluşan bir ailenin inşasına vurgu yapmaktadırlar.

Özel olarak evi, daha geniş kapsamda sistemi aşmanın bir diğer yolu ise, aile içerisinde veya hukuk, sosyal medya, yazılı ve görsel medya gibi daha kamusal bir mecrada **ifşadır**. İfşa, saldırı bireyselleştirilmekten çıktığında, yani eşitsiz yapılarla bağlantılandırılarak çerçeveslendiğinde gelinen bir aşama olmaktadır. Kadınları ifşaya iten nedenler, duyulmadığı için “bağırma” isteği, hem sosyal destek hem de kamusal bazı yolları açma ya da harekete geçirme arayışı, utancı ve suçu sahibine vermek, toplum önünde hesaplaşarak onarıcı adaletin sağlanması, başkalarını korumak veya başkalarının sesini duyurmak olarak dayanışmayı amaçlayan bazı motivasyonlar olmaktadır. İfşa süreci öncesinde iyi bir hazır olma hali ve kararlılık gerektirirken, ifşanın güvenli ve destekleyici bir ortamda gerçekleşmesi, sonrasındaki süreçte de destek mekanizmalarının iyi çalıştırılması önemlidir. İfşa kanalları doğru kullanıldığında ya da süreç iyi yönetildiğinde, kadınlar kendilerini daha güçlü ve değerli hissetmeye başlamaktadırlar.

Kadınların kendilerini toparlama süreçlerinde engelleyicilerinden birisi de **suçluluk, utanç, öfke ve değersizlik gibi toplumsal olarak inşa edilen yıkıcı duygular** iken, kadınlar “aklı ve mantığı öne çıkarmak” olarak tanımladıkları eleştirel bilinçlilik ile bu duygulardan kurtulmaktadırlar. Kadınlar, istismarın yaşanmış olması gerçeğini kendini suçlamadan ve kontrol alanı dışında gelişenleri sorgulamadan kabul etmenin kendini toparlama açısından önemli olduğuna değinmektedirler. Dayanışma ve ruh sağlığı desteği olumsuz duyguların aşılmasında yardımcı olduğuna, olumsuz duygulardan arınmanın da öznelerin yaşamdaki ilişkileniş biçimlerini temelden değiştirdiğine işaret etmektedir. Kadınların çevrelerini dönüştürme süreçlerinde ise, güçsüzlük ve çaresizlik duygularından kurtulmaları başlangıç olmaktadır.

Öznelerin kendilerini toparlama süreçlerinde, haklı, güçlü ve farkında olmak, kendilerini güçsüzleştiren **cinsiyet rejimine kafa tutmaları** ve ona karşı eylemlilik hallerini belirlemektedir. Karşı çıkışta, bilgi, “o zamanın çocuğuna” sorumluluk duymak ve cinsel istismarla ilgili yaşanan toplumsal olaylarla birlikte, cinsiyet rejiminin normlarını cinsiyet rejimine karşı kullanmak da kadınların önünü açmaktadır. Kadınların kimliklerinin ve yaşamlarının birçok alanını kapsayan ve bu alanlara etki eden karşı çıkma halinde, saldırının kişiselleştirilmesinden, istismardaki ataerkil normlar, din ve siyasi otorite ortaklığını görmeye geçiş belirleyici olmaktadır.

Kadınların ilişkilerindeki bağlanma, hayatla bağ kurma ve cinselliği yaşamaları üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olan ensest saldırı, sonrasındaki toparlanma sürecinde **kazanılmış güvenli bağlanma ve cinsel doyumla** kendisini göstermektedir. Doyumlu bir yetişkin duygusal ilişki, böyle bir

ilişkiyi deneyimlemelerinden bağımsız olarak, kadınlar tarafından onarıcı olarak tanımlanmaktadır. İlgi, sevgi ve şefkat göstermenin, kadınlık ve erkekliğin toplumsal inşasına göre şekillendiği düşünülmeyle birlikte, kendilik değerini zedeleyen bir travmanın ardından anlaşılıyor olmak, kollanmak ve güvene dayalı bir ilişki kurmak, kadınlar açısından şifalandırıcı olmaktadır. Aynı şekilde kadınların şefkat ve sevgi veren özne olmaları da bu şifalanmada etkilidir. Cinselliğe dair kaygılar, ilişki öncesinde partnere bu konuda bir açıklama yapma gereği hissettirirken, partnerin bu süreçteki destekleyici yaklaşımı, cinselliğin kadınlar için çoğunlukla haz alınan bir eylem olmasını sağlamaktadır. Tam olarak bir doyum sağlanamayan durumlarda da kadınların buna dair farkındalıkları ve değiştirme çabaları dikkat çekmektedir. Cinselliği konuşmayan kadınlar olduğu gibi, bir kadının cinselliği ensest saldırıdan ayrı tutması, ensest saldırının bir istismar olduğunu söylemesi de, diğer kadınların eleştirel bilinçliliklerine katkı sunacak nitelikte bir yaklaşım olarak görülmektedir. Kadınlar, cinselliğin özneleri kontrol etme aracı olarak kullanılmasının sistemle bağlantısını kurabilmekte ve bir siyaset aracı olarak kullanıldığından da söz etmektedirler.

Üretim, sanat ve diğer uğraşlar, kendilik değerini yükselterek, bir ifade alanı sağlayarak, onlara başka bakış açıları kazandırarak ve paylaşmaya olanak vererek, kendini toplama gücünü destekleyici unsurlardır. Anlatılarda, en çok yararlanılan yöntem okumak, bilgi edinmek ve biblioterapi olarak ortaya çıkarken, kadınlar, hayata dair hedeflerini gerçekleştirerek ve sanatın çeşitli alanlarıyla ilgilenerek şifalanma süreçlerini desteklemektedirler.

Ensest saldırıda destek almak ve dayanışma içerisinde olmak, saldırının sessiz kalması ve destek olma biçimlerinin bilinmemesi nedeniyle zor karşılanan gereksinimlerdir. Bir kadının **“dayanışmacı arkadaşlık”** olarak tanımladığı birliktelikler, kadınlarda duyuluyor ve anlaşılıyor olma duygusunu onararak kendini toplama gücünü de geliştirmektedir. Kadınlar kendi deneyimleri üzerinden hikayelerini birleştirerek birbirlerine yol gösterirken, bu ilişkilene biçimi bir etkileşimle karşılıklı dönüşümü beraberinde getirdiği için de kendini toplama gücü açısından anlamlıdır. Gönüllü çalışmalar, dijital platformlar ve özel olarak böylesi paylaşımlar için açılmış web siteleri, erişim açısından belirli bir grup kadına sesleniyor olsa da, gittikçe daha fazla öznenin yararlanmasına olanak tanımaktadır.

Kadınlarda ilk aşamalarda öznel olarak başlayıp gittikçe sisteme dair referans ve hedef noktaları oluşturan kendini toplama gücünün, politikleşme ve özel alandan kamusal alana taşma sürecini de görmek olanaklı olmaktadır. Böylece, cinsiyet rejiminin bir üretimi olarak çerçevelendirilen

ensest saldırı, “kişisel olan politiktir” ilkesiyle, **sosyal eylemliliği** kadınlar için bir amaç yapabilmektedir. Özne olarak yol alan kadınlar, dayanışmacı ilişkiler de geliştirdikçe, ortaklaşarak sisteme dair bir değişim sağlamayı hedef haline getirmektedirler. Kadınlar çoğunlukla çocuk ve kadın alanında, cinsel şiddet konusunda sivil toplum çalışmaları yapmaktadırlar. Ancak kaynakların yetersiz olması, sivil toplumun da diğer kurumlar gibi hiyerarşiden arınmamış olması ve siyasi yapının otoriterliğinden kaynaklı olarak kamusal alana müdahale etme olanaklarının olmadığını düşünmeleri, kadınların dünyayı değiştirme düşlerini de sınırlandırmaktadır. Sosyal eylemliliğe dair anlatılarda, cinsel şiddetin siyasallaştırılmış olmasına dair eleştirel bilinçlilik kendini göstermektedir.

Ensest saldırının çocukluk dönemindeki görünümü, evde sorumlulukların birbirine karışmış olması ile çocuktan üstlenebileceğinden fazlasının beklenmesi, yani duygusal enseste maruz bırakılmaları ve “kamuya açık olmak” sözüyle tanımlandığı şekliyle beden sınırının korunamaması gibi birçok anlamda bir sınır ihlaline işaret etmektedir. Ama aynı zamanda bu süreç, ailenin ensest saldırıyı dört duvar arasında gizleme amacıyla bir kurum olarak kendisini tecrit etmesi, yani dışarıyla olan sınırını belirginleştirmesi de demektir. Özneler, kendilerini toparladıkça, aynı zamanda **kendilerini güçsüzleştiren birey ve pratiklere sınır koymaya** başlarken, sınır koydukça da kendilerini toparlamaktadırlar. Çünkü kendisini toparlayan özne, “kuma olarak görülmek”ten ve “kurban edilmek”ten kurtularak özgürleşmiş, kontrol sahibi olmuş ve kendine güvenli bir alan yaratmıştır. Böylece ilişki kurmaktan kaçınma durumu ortadan kalkmaya başlamakta ise de, kadınlar çevrelerine, en çok da çocuklarına sınır çizmeyi öğretmektedirler. Kadınlar, ailenin kutsallığı üzerinden kendilerine dayatılan toplumsal baskılara karşı, faile, güçsüz ve yıkıcı tanıklara, özellikle babanın fail olduğu durumlarda anneye karşı sınır koymaktadırlar. Üniversiteye giderek evden ayrılma, boşanarak kendi yuvasını kurma, yurtdışına gitmeyi planlama, işyerleri gibi kontrolün öznenin elinde olmadığı mekanlarda, işyerine fazla anlam atfetmeyerek kendisini etkilemesine karşı zihinsel bir sınır koyma, iç dünya-dış dünya ayrımı yaparak dışarıda kalanlara güçlü görünerek sınır koyma gibi örneklerde olduğu gibi, mekan da kadınların anlatılarında bir sınır koyma aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Özneler tetiklenmeyi engellemek için istismara ilişkin bir alanda sosyal eylemlilik göstermek istemeyerek de istismarın olumsuz etkilerine karşı sınır koyabilmektedirler.

Özneler, bütün yaşamları süresince sürekli olarak “mağdur olmak” üzerinden kimlik geliştirmeye zorlanmaktadırlar. Maruz bırakılana ilişkin toplumsal algı da hep mağduriyet, patoloji,

değersizleştirme, damgalama, güçsüzleştirme üzerinden şekillenmektedir. Kim durumlarda özneler de, hayatın olağan akışında, kendilerine toplum tarafından dayatılan bu kimliği gerçekleştirmek yönünde hareket ederler. Oysa, araştırmada kadınların, ensest saldırı sonrasında kendini toparlama gücü ile, birçok anlamda farklı bir bilinç geliştirerek, yaşama temas noktalarını değiştirdikleri görülmektedir. Kadınlar, saldırı sonrasında, tüm süreçteki etkin özne olma hallerini, kendilerine olumlu buldukları ve bütünüyle **yenilenmiş bir kimlik inşa ederek** ortaya koymaktadırlar. Kadınların bütün süreçte mücadele etmeye cesaret buldukları, kabul ettikleri veya kabul edilecek birşeye dönüştürdükleri, vazgeçtikleri ve boyun eğdikleri bugünkü kendisini oluşturmaktadır. Kendilerini yok saymadan, beğenilerini keşfederek ortaya çıkardıkları yeni kimliklerinde, meslek seçimi, kendini tanımlama biçimleri, baş etme stratejileri, keşifler, dönüşümler, sivil toplum alanında örgütlenen alanların ensest saldırı odağında yapılandırıldığı görülmektedir. Travmanın izleri hep olacaktır ve dolayısı ile de kendini toparlama gücü dinamik bir şekilde öznelerle birlikte yaşamaya devam edecektir. Yeni bir başlangıç noktası olarak kimliğin, gücün kaynağı olarak kendisini gören ve yaşamın kontrolünü eline almış bir biçimde yeniden inşası, özneler, feminist bilgidan yola çıkarak kamusal alanı dönüştürmeye ve orayı da yeniden inşa etmeye doğru bir yol açmaktadır. Mücadele ve dirençlilik odağında inşa edilmiş yeni kimlik, dayanışma ile diğer yeniden inşa edilmiş kimliklere bağlanmaktadır.

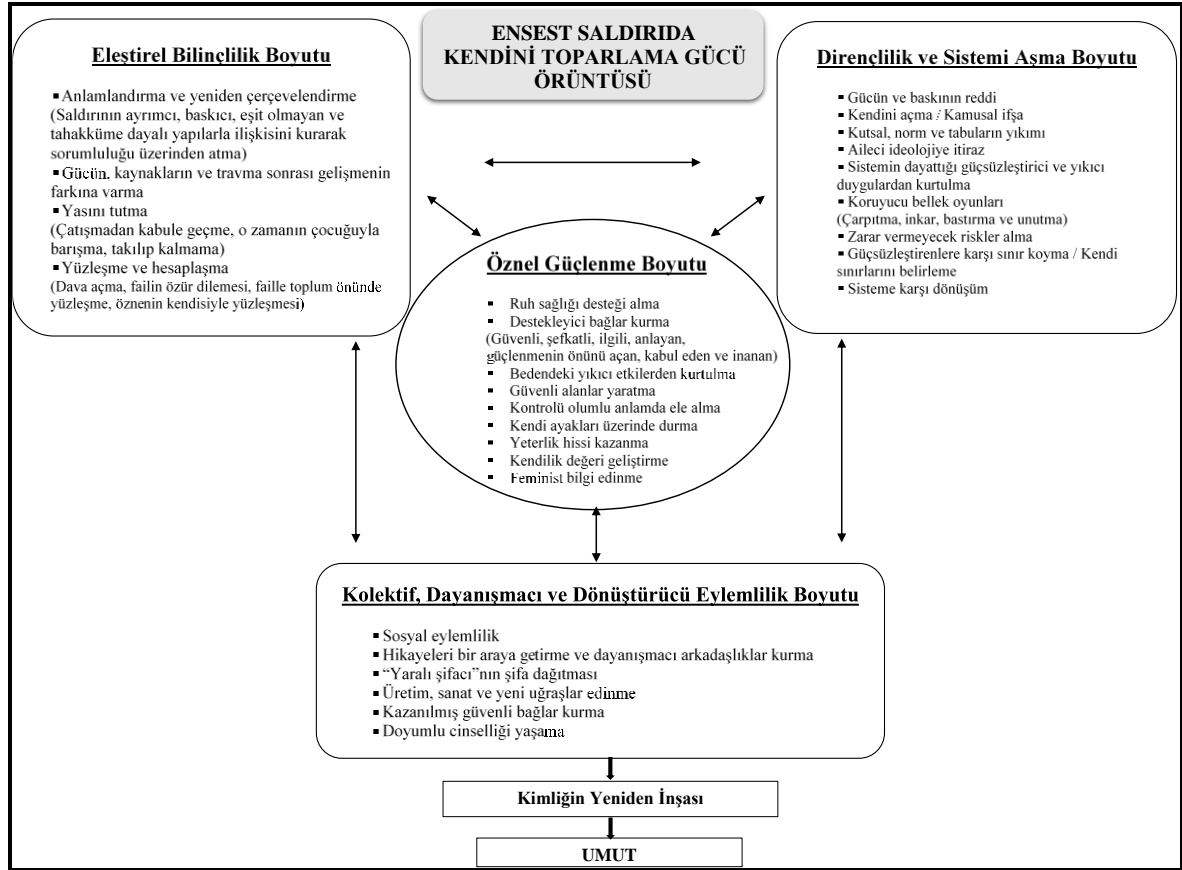
Kadınların anlatılarında değişim ve dönüşüm odağında, son olarak, cinsiyet rejiminin baskıcı, tahakküme dayalı ve eşitliksiz düzeninin bir ürünü olan ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınların, sisteme karşı umutlu olma halleri ortaya çıkmaktadır. Öncesinde sistem kadınlar için çeşitli tehditler oluşturmakta iken, kendini toparlama sonrasında, sistemin değiştirilmesine yönelik eylemliliği etkin kılan bir umutla, kadınlar sistemin karşısında bir tehdit oluşturmaya başlamaktadırlar. Umut, ensest saldırıya maruz bırakılan kadınlarda, geçmişten özgürleşerek geleceği yapılandırma noktasında da bir dönüşümü simgelemektedir. Böylece kadınlar **Pandora'nın kutusundaki umudu günyüzüne çıkararak**, ensest saldırıdaki suçlu cinsiyet rejimine teslim etmekte, onun boyunduruğundan kurtulan etkin özneler olarak da kamusal alanda umudu temsil etme sorumluluğunu üstlenmektedirler. Kadınların dar zamanlarda tuttukları umutları; ensest saldırı ile bağlantılı olarak baskının olmadığı, güçlünün güçsüzü ezmediği ve eşitlikçi bir dünyayı çocukla beraber kurmak, yeterli finansal kaynağı elde ederek bir ekip oluşturarak ensest saldırıya maruz bırakılan çocuklara destek vermek ve ensest saldırının etkilerinden tamamen kurtulmak şeklinde ortaya çıkarken, ilgi alanlarına dair planlarını hayata geçirmek, hayatı sahiplenerek keyifli ve anlamlı yaşamak, değişmek, gelişmek, özgür olmak ve

ruhsal açıdan iyi olmak da umutları arasında anlatılarında yer almaktadır. Kadınların umutlarını değişme, gelişme ve ülke sınırlarını da aşan bir dayanışma odağında kurguladıkları da dikkat çekmektedir.

Araştırmanın ikinci, üçüncü ve dördüncü sorularına yönelik olarak, ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında kendilerini toparlamalarında kadınlara destek olan kişi, mekanizma ve etmenler, kadınların kullandıkları kendilerini toparlama gücü stratejileri ve kendilerini toparlamanın onlarda yarattığı dönüşüm, araştırmada elde edilen bilgiler doğrultusunda kavramsal olarak Şekil 7'deki örüntü ile gösterilebilmektedir. Alanyazında bazı gömülü kuram araştırmalarında, daha spesifik ilişkileri ortaya koyan örüntüler geliştirilmişse de, bu araştırmada, öznel durumların belirleyici olmasının ilke olarak temel alınması nedeniyle, kendini toparlama gücüne işaret eden unsurlar arasında spesifik ve genelgeçer bir ilişkilendirilmeden söz etmekten kaçınılmıştır. Sonuç olarak geliştirilen örüntüde, **“Öznel Güçlenme Boyutu”**, **“Eleştirel Bilinçlilik Boyutu”**, **“Direncillik ve Sistemi Aşma Boyutu”** ve **“Kolektif, Dayanımcı ve Dönüştürücü Eylemlilik Boyutu”** olmak üzere dört boyut ortaya konulmakta olup, her bir boyut bir diğeri ile etkileşim halindedir. Öznel Güçlenme Boyutu ise diğer üç boyutun merkezinde olmaktadır. Dört boyutun etkileşimi sonucunda özneler etkin özne olarak, ensest saldırı odağında kendilerini toparlama süreçlerinde sistemin tahakkümünden özgürleşerek kendilerine yeni bir kimlik inşa etmektedirler. Yeni kimlik ise, ensest saldırının sorumluluğunu ve yükünü gerçek sahibi olan sisteme teslim ederek, geleceğe dair bir dönüşüm, eylemlilik ve iyilik hali içeren “umut”a işaret etmektedir.

Şekil 7.

Ensest Saldırıda Kendini Toparlama Gücü Örüntüsü

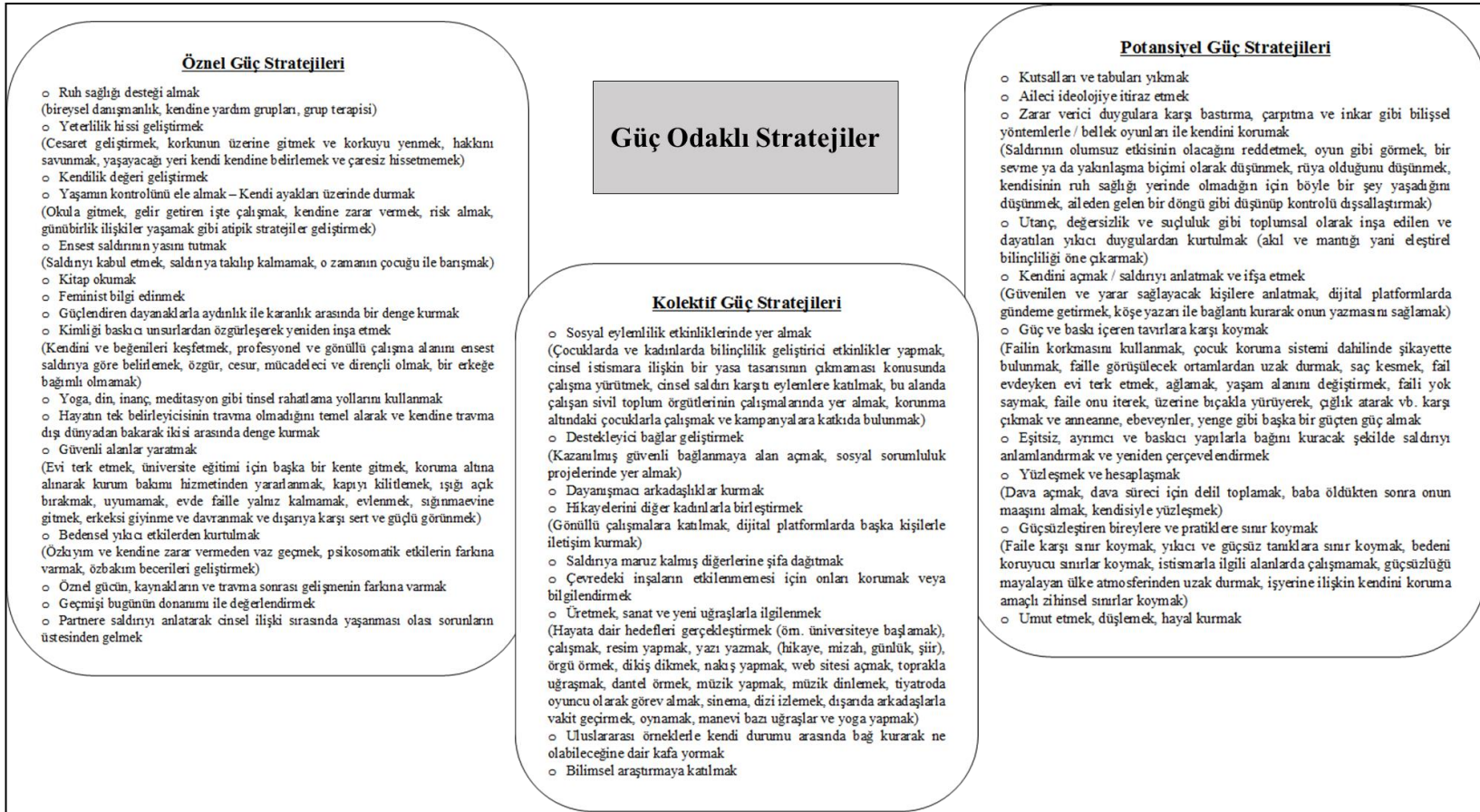

Özneler, ilk başlarda, olağan bir şekilde ve herhangi bir bilinçlilik geliştirmeden ortaya koydukları tepkilerini sonradan bilinçli birer stratejiye dönüştürmektedirler. Güç odakları ise, bu süreçte, güçlenmelerine ve kendilerini toplama güçlerine etki ederek, öznelerin stratejilerini şekillendirmektedir. Bu bağlamda, araştırmada kadınların anlatılarında ortaya çıkan stratejiler, güçlenme alanyazınındaki “öznel güç” (Rowlands, 1995, 1998), “potansiyel güç – power to” (Berger, 2005; Dominelli, 2002) ve “kolektif güç – power of” (Dominelli, 2002) odağında kategorize edilerek Şekil 8’de sunulmaktadır. Öznel güç, “güçlenmenin, içselleştirilmiş baskının etkilerinin ortadan kaldırılmasıyla, bir kendilik ile birlikte öznel güven ve kapasite geliştirme”ye işaret ederken, potansiyel güç “insanların belirli amaçlara ulaşmak için harekete geçme, yani dönüştürücü gücü harekete geçirme potansiyelleri”ni (Dominelli, 2002, ss.18-19) ifade etmektedir. Dominelli’ye göre, potansiyel güç, baskıcı durumlara meydan okuma şeklinde ortaya çıkmaktadır ve feminist güç analizi, potansiyel gücü harekete geçirmek için ezilen grupların bir araya gelip eylemlilik için “kolektif güç” ilişkilerini kullanabileceklerini öne sürmektedir. Ensest saldırıda da, öznelerin çoğunlukla daha erken dönemde kullandıkları öznel güç stratejileri; yeterlilik hissi geliştirmek, kendilik değeri geliştirmek, yaşamın kontrolünü ele almak ve ruh sağlığı desteği almak ile örneklendirilebilirken, potansiyel güç stratejileri kutsalları, normları ve tabuları yıkmak, aileci ideolojinin yıkılması, kendini açma ve ifşa, dava açmak gibi stratejilerle çeşitlenmektedir. Kolektif güç stratejileri ise, kendini toplama gücünün gelişmesinin biraz daha ileri dönemlerinde ortaya çıkan sosyal eylemlilik, dayanışmacı arkadaşlıklar kurmak, “yaralı şifacı”nın şifa dağıtması gibi stratejiler olarak ortaya çıkmaktadır.

Şekil 8.

Öznelerin Ensest Saldırıda Kendilerini Toparlamalarına Dair Geliştirdikleri Güç Odaklı Stratejiler

Araştırmanın beşinci ve son sorusu, **ensest saldırı sürecinde ve/veya sonrasında ilişkin politika ve hizmetlerin eksiklerinin ne olduğu ve ne gibi politika ve hizmetlere ihtiyaç duyulduğuna yanıt aramaktadır.** Özneler, kendilerini toparlayıp kendilerini dönüştürmeye başladıkça, çevrelerini ve sistemi dönüştürmeye başlamakta ve bu süreçte Carl Gustav Jung'un "Yaralı Şifacı" arketipine karşılık gelecek şekilde birer "Yaralı şifacı" olarak eylemliliklerini sürdürmektedirler. Sonuçta, kolektif bir kendini toplama ve güçlenme eylemi olarak etkileşimli bir dönüşüm meydana gelmektedir. Bu aşamada, öznelerin birer yaralı şifacı olarak önerilerinin, araştırma aracılığı ile de gereksinimi olanlara ulaştırılması amaçlanmaktadır. Araştırmaya katılan kadınların önerileri, maruz bırakılan özneler, failer, tanıklar ve sistem olarak, enstest saldırının dört önemli unsurunu da içerecek şekilde anlatılara yansımaktadır. Özneler, **benzer saldırıya maruz bırakılan diğer kadınlara önerilerini** saldırıyı güven ilişkisi içerisinde başka birisine anlatmak, ruh sağlığı desteği almak, yüzleşme ve hesaplaşmayı gerçekleştirmek, dayanışma içerisinde olmak odağında dört temel alanda dile getirmektedirler. Dört başlıkta da kadınların suçluluktan arınmaları ve odağa bizzat kendilerini koyarak kendilerini toparlamaları temel çıkış noktası olmakta, öznelerin eylemliliğe erken geçmesinin de önemi belirtilmektedir. Genel olarak ifşa ve aslında bir ifşa olarak da görülen dava süreçleri ise, kadınlar tarafından hazırlık gerektiren, zor ancak güçlendirici olarak tanımlanmaktadır. Baskı ve tahakküme karşı dirençlilik geliştirecek şekilde öznel kapasiteyi geliştirmek ve güvenli alanlar yaratmak da kadınların anlatılarında öneri olarak sunulmaktadır. Anlatılarda, öznel önerilerle birlikte hem aile içerisinde hem okullarda **çocuk eğitime ilişkin öneriler**, sistem ile ilgili olarak koruyucu-önleyici, destekleyici ve adalet sağlayıcı **politikalara öneriler**, koruyucu-önleyici, destekleyici, sağaltıcı-onarıcı, dayanışma, adalet ve sosyal desteği teşvik eden **hizmetlere öneriler** de yer almaktadır. Genel olarak, bu konuda özel eğitim almış kişilerce hizmetlerin bütüncül ve erişilebilir olması sağlanacak şekilde sunulmasına odaklanan, politika ve hizmet süreçlerine farklı tarafları dahil eden, enstest saldırını dört duvar arasında kalmasına izin vermeyecek şekilde planlanan, hizmet alanı anlayan ve onu da sürece katan, hak temelli, gizlilik prensibini temel alan, dayanışma ve destekleyici ilişki geliştirme olanakları sunan, saldırıya maruz bırakılanı ikincil travmalara maruz bırakmayan, aksine travma sonrası gelişmesini destekleyen öneriler dile getirilmiştir. Özneler enstest saldırı konusunda bilimsel körlüğe de dikkat çekmekte, diğer yandan da meselenin mücadele alanının ulusal boyuttan uluslararası boyuta taşınmasını gerektiren bağlantılarla öneriler de sunmaktadırlar. Öznelerin önerileri, araştırmanın önerileri içerisinde ayrıntılı olarak ele alınarak, "yaralı şifacı"ların bu konuda bilimsel bir çalışmaya katkıları somutlaştırılmıştır.

5.2. ÖNERİLER

Araştırma feminist sosyal hizmet perspektifiyle, çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınların kendilerini toparlama güçlerini ve stratejilerini kadınların anlatıları üzerinden görünür kılarken, bu süreçteki yük ve sorumluluğu kadınlara yüklememekte, eşitsizliklere karşın kendini toparlama ve güçlenme süreçlerine ilişkin sosyal hizmet politika, uygulama ve hizmetlerine düşenleri de öneriler olarak sistematize etmektedir. Araştırmada çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılan kadınların kendilerini toparlama güç ve stratejileri feminist sosyal hizmet ve güçlenme odağında anlaşılmaya çalışıldığından, öneriler de feminist sosyal hizmet politika ve uygulamasına yönelik olarak, proaktif ve reaktif öneriler olarak ortaya konulacaktır. Çeşitli taraflarca yürütülecek koruyucu ve önleyici çalışmalara, ensest saldırı gerçekleştiği sırada öznelerin başvuru aşamasında yürütülen çalışmalara ve izleme de dahil sonraki süreçte yürütülecek çalışmalara ilişkin, kendini toparlama gücü mekanizmalarının kullanılmasına yönelik politika ve uygulama bağlamında öneriler geliştirilmiştir. Bu bölümde, etkin özneler olarak politika ve hizmetleri dönüştürmeye ilişkin bilgi üretme sürecine katılmalarına olanak tanıyacak şekilde, kadınların anlatılarındaki deneyim, bilgi ve gözlemlerinden süzdükleri öneriler dikkate alınmıştır. Bununla birlikte, cinsiyet rejiminin ürettiği baskıcı, ayrımcı ve eşitsiz yapıları dönüştürmeye dair yol gösterici, öznelerin güçlenerek kendilerini toparlamalarına ışık tutan ve konuya ilişkin bütüncül bir kavrayış sağlamayı kolaylaştıran alanyazın bilgisi de önerilerin yapılandırılmasında destek olmuştur.

Ensest saldırıda kendini toparlama gücüne ilişkin sosyal hizmet politika ve uygulamalarına yönelik proaktif öneriler:

1. Savunuculuk çalışmalarının yürütülmesi

Savunuculuk çalışmalarında en temel hedef, eşitsiz yapılarla mücadele ve şiddet bir toplum yaratma odağında şekillenmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin önlenmesi, tabu ve kutsalların yıkılması, toplumdaki çocuk algısının değiştirilmesi ve öznelerin haklarını kullanarak kendi kaderlerini tayin etme açısından etkin birer özne olmalarının sağlanması öncelikli genel hedefler olarak söylenebilmektedir.

Sosyal hizmet disiplininde savunuculuk en etkili haliyle politika bağlamında yapılabilir. Politikalar, yasalar ve mevzuat, gerek sosyal hizmet uygulamasının temelini oluşturması, gerekse politik iradenin gücünü sosyal hizmet uzmanlarına ve hizmet alanlara vermesi nedeniyle, savunuculuk çalışmalarında, temel alınması gereken odaklardan birisidir. Sosyal hizmet uzmanının ensest saldırıda kendini toparlama gücünün bir toplumsal sorun olarak irdelenmesi, sosyal politikaya dönüştürülmesi, politikanın uygulanması ve izlenerek değerlendirilmesi aşamalarında etkin rol alması gerekmektedir. Bu anlamda, ideal olarak, ülkenin yasama organı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi içerisinde bir komisyon ve bu komisyonun altında sosyal hizmet, sağlık, adli, eğitim, kolluk gibi disipline özel alt komisyonlar kurularak, ülke içerisinde ensest saldırıya ilişkin yasa ve mevzuata yönelik çalışma yürütülmelidir. Sosyal hizmet uzmanları ile beraber diğer ilgili alanlardan profesyonellerden ve uzmanlardan oluşacak olan Komisyonlar, söz konusu yasa ve mevzuatın damgalama ve ayrımcılığı karşısına alan, öznelerin farklılıklarını ve güçlenmelerini gözetken, çocuğun yüksek yararını, iyilik halini ve tüm öznelerin haklarını odağına alan bir perspektife sahip olması yönünde değerlendirme yaparak revizyon önerileri geliştirmelidir. Politikaların revizyon süreçlerinde, alanda kamu ve sivil toplumda çalışan profesyonellerin, bu alanda bilimsel araştırma yürüten akademisyenlerin deneyim ve bilgisi ile, özellikle ensest saldırıya maruz bırakılmış öznelerin deneyim ve bilgilerinin yol göstericiliğinden yararlanılması da gereklidir. Bu araştırmada, kadınların savunuculuk çalışmaları yoluyla politikaları yönlendirme inançlarının olmaması konusunda siyasi iradenin otoriter yapısının etkisi bilinmekle birlikte, deneyimlerinin alternatif yollarla ilgili kurumlara ya da kişilere iletilmesi denenebilir. Son olarak, bu konuda taraf olunan uluslararası Sözleşmeler, yürütülmüş olan bilimsel çalışmalar ve uluslararası alandaki iyi uygulama örnekleri de politika geliştirme sürecinde yol gösterici olacaktır.

Politikalara ilişkin yürütülen çalışmaların bir bileşeni olarak, ensest saldırı konusunda sosyal hizmet uzmanları, konuyu gündemde tutarak ve kamuoyu baskısı oluşturarak daha geniş toplumsal hareketin öncüsü olmalıdır. Ensest saldırıya yönelik bir gündem oluşturmak, saldırının sorunsallaştırılmasından çerçevelenmesine sosyal hizmet uzmanının donanım, bilgi ve deneyimini ortaya koymasını gerektirmektedir. Fransa’da kurulan “Ensest ve Çocuklara Yönelik Cinsel Şiddet Bağımsız Komisyonu (CIIVISE)” ülkede böyle bir kamuoyu baskısının sonucunda kurularak çalışmaya başlamıştır. Meclis çatısı altında kurulması önerilen Komisyonun çalışmalarını tamamlayacak ve bazı durumlarda da yeni ufuklar açacak şekilde, Türkiye’de de CIIVISE gibi bir bağımsız bir komisyonun kurulması ve bu komisyonun da Meclisteki komisyon ile iletişim halinde

çalışmalarını yürütmesi yararlı görülmektedir. Siyasi iradenin de ensest saldırı sorununu, yaygın bir toplumsal sorun olarak kabul edip, çözmek konusunda keskin bir duruş sergileyerek, komisyonun çalışmalarının sonuçlarını dikkate alması ve uygulamaya geçirmesi önemlidir. Farklı disiplinlerden kişilerin katılımıyla oluşturulacak ve özerk olarak çalışmasına olanak tanınacak Komisyonun, çeşitli araştırmalar ile elde ettiği veriler doğrultusunda, siyasi iradeye, eylem planını da içeren bir rapor sunması ile bu konuda yürütülecek çalışmalar için önemli bir başlangıç yapılmış olacaktır.

Sosyal hizmet uygulamasında izleme ve değerlendirme vaka yönetiminin temel süreçlerinden olurken, aynı bakış açısının makro düzeyde politikaların izlenmesi sürecine de yansıtılması gerekmektedir. Varolan politikalar, ensest saldırıda kendini toplarlama gücünü destekleme ve inhibe etme açısından analiz edilmeli ve bu doğrultuda politikalarda revizyon yapılmasına dair karar vericiler zorlanmalı ve gerektiği durumlarda meslek örgütü, sivil toplum ve baskı karşıtı gruplarla hareket ederek süreç yürütülmelidir.

Ensest saldırıya ilişkin hizmetler genel olarak sosyal hizmet politikaları ile düzenlenmektedir. Politikaların, kurumsal yapının ve örgütlenmenin son yıllarda sürekli olarak değişiyor olması, oturmamış bir sistemi beraberinde getirmesi açısından hizmetleri ve hizmet sunanları da etkileme konusunda olumsuz etkilere sahiptir. Kaynaklar sürekli olarak yeniden yapılanmaya aktarılırken, plansız hayata geçirilen düzenlemeler işlemediğinden, sürekli revizyona gidilebilmektedir. Sosyal hizmet politikaları, çocuklar ve kadınlar üzerinde baskı yaratan ve tahakküm kuran kutsal, norm ve tabuların yıkılması, toplumdaki korunmaya muhtaç çocuk algısının dönüştürülmesi, sürekli olarak aileyi temel alan ve önceleyen, kadınları aile içerisindeki rolleriyle ele alan, çocukların bakımı konusunda devletin sorumluluklarını da aileye yükleyen yaklaşımın değiştirilmesi konularında öncü olmalıdır. Ayrıca özel olarak çocukların ve kadınların güçlenmesi konusunda, çocukları ve kadınları bağımlı kılmayan, özgürleştirerek güçlendiren destek mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik de politikalar bazında yenilikçi bir anlayışa gerek vardır. Kendini toplarlama gücünün bireysel bir mesele olmaktan çıkarılarak politikalara yansıtılması, denetleyici ve kontrol edici politikalardansa destekleyici ve güçlendirici politikalara alan açılması gerekmektedir. Politikalarda sığınmaevleri ve çocuk bakım kuruluşları gibi öznelerin bir anlamda toplumsal yaşamdan izole edilerek damgalanma riski doğuracak kurum bakımının öncelenmesinden alternatif destek modellerinin oluşturulması, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında varolan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin etkililik değerlendirmesinin yapılarak bu tedbirlerin uygulanmasına yönelik

öneriler geliştirilmesi gereklidir. İstismara maruz bırakılmak konusunda tehdit altında olan çocuklara veya istismara maruz bırakılırken destek mekanizmalarına ulaşamayan çocuklara kamusal veya sivil toplum örgütleri desteğiyle ulaşmanın yöntemi belirlenmeli ve bu yöntem hayata geçirilmelidir.

Sosyal hizmet uzmanlarının diğer disiplinlerin politika üretme ve uygulama süreçlerindeki desteği alanda karşılaşılan zorlukların ve bu zorluklara ilişkin çözüm önerilerinin aktarılması yönünde olacaktır. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanları yürütecekleri savunuculuk çalışmalarında, adalet politikalarında, fail ve failin cezalandırılması odağından çok, maruz bırakılanın haklarının korunmasını ve desteklenmesinin gözetilmesi, Türk Ceza Kanunu'nda ensest saldırı ile ilgili düzenlemeye gidilmesi, iyi hal indirimi ve zaman aşımının kaldırılması, maruz bırakılanın ifadesinin somut delil sayılması, 15 yaş ve üzerinde rıza aranmaması, failden yana işleyen mekanizmaların ortadan kaldırılması, 18 yaş altında herkesin çocuk kabul edilmesi, adli süreçlerin çocukların suçlanma, delil bulmaya zorlanma, bekaret kontrolünün yapılması, şikayetini geri çekmeye zorlanma, tekrarlı ifade verme ve bürokratik süreçlerin uzatılması gibi ikincil travmalara maruz bırakılmadan gerçekleştirilmesi gibi konularda yürütülen çalışmalara destek sunabilir. Bunlara ek olarak cezalandırıcı politika anlayışındansa destekleyici politikaların oluşturularak, hizmetlere yansması konusunda uluslararası uygulamalar, ensest saldırıya maruz bırakılanlara sağlanan burslar ve verilen tazminatlar, dijital platformlarda ensest saldırıyı görünür kılan #Meetoo hareketi, maruz bırakılanların istihdam edilmelerinde kolaylaştırıcı düzenlemeler dile getirilmektedir. Sağlık politikalarında ise temel olarak birinci basamak ruh sağlığı hizmetleri kapsamında, ensest saldırıya maruz bırakılanlara erişilebilir, nitelikli ve ücretsiz hizmet verilebilmesi yönünde savunuculuğa gereksinim duyulmaktadır.

2. Saha çalışmalarının yürütülmesi

Ensest saldırıda yaşanan en büyük sorunlardan birisi, saldırıya dair yeterli bilincin gelişmemiş olması ve saldırının dört duvar arasında kalmasıdır. Bu nedenle, çocuklara ve onlara en iyi destek sunacak tanıklara, en çok da annelere ulaşmak önemlidir. Okullarla, muhtarlıklarla, aile hekimleriyle ve Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleriyle ortaklaşa bir çalışma yürütülüp, belirlenen hanelerde sosyal inceleme yaparak ensest saldırı konusunda koruyucu ve önleyici bilgiler öznelere paylaşılabilceği gibi, böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde öznelere hakları, başvurulacak kurumlar ve başvuru prosedürlerine yönelik de bilgi verilerek erken müdahale

olanakları konusunda bilinç geliştirilebilir. Hane ziyaretleri, herhangi bir mekanizmaya ulaşamayan özneler ulaşmak konusunda destek sağlayabilir.

3. Çok taraflı toplum bilinç geliştirme çalışmalarının yürütülmesi

Ensest saldırı, sosyal hizmet, sağlık, hukuk, kolluk, okullar, medya vb. gibi birçok alanı ilgilendirdiği için çok disiplinli bir ekip ile ortaklaşa hareket etmek gereklidir. Bu süreçlerde yerel yönetimlerin ve sivil toplumun aktif katılımı önemlidir. Tüm kurumların deneyim ve kaynaklarını ortaklaştırarak yürütülecek bilinç geliştirme çalışmalarında, öznelerin güçlenmeleri temel amaç olmalıdır. Özellikle “Çocuk susar, sen susma” gibi iyi niyetle üretilmiş söylemler, çocuğu güçsüzleştiren, hak bilincini ve haklarını savunma kapasitesini olumsuz etkileyerek, varolan eşitsizlikleri yeniden üretme riski taşımaktadır.

Bu alanda hizmet sunanlara yönelik, toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk ve kadın hakları, çocuğun ihmal ve istismarı ile ensest saldırıda kendini toparlama gücü özelinde hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimler, süpervizyon desteği gibi çalışmalarla ortak bir yaklaşım ve terminoloji oluşturulması, sistemin uyumlu hareket etmesi açısından değerlidir. Bununla birlikte özellikle okullarda çalışanların ve sağlık hizmeti sunanların, ensest saldırıya maruz bırakılmış olma riskine karşı duyarlı olma, bu gibi durumlarda yaklaşım ve yönlendirme konularında kapasitelerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet politika ve uygulamalarına ilişkin doğru bilgiye sahip olmak, süreç içerisinde doğru yerlerle temas kurmak ve maruz bırakılanı doğru yönlendirmek açısından önemlidir.

Ensest saldırıda en önemli savunma alanı, çocukların bilinçlerinin geliştirilmesidir. Çocukların eğitimi aile içerisinde ve okulda olmak üzere iki kanal üzerinden sağlanmalıdır. Bu noktada, ebeveynlere yönelik cinsel istismar, cinsel gelişim, cinsel sağlık, temel haklar, yasalar, hizmet alınacak kurumlar, hizmetler ve hizmetlere erişim konularında eğitimler verilmesi, özellikle ensest saldırının önemli öznelerinden birisi olarak anneler açısından yol gösterici olacaktır. Ebeveynlerin, kendi çocuklarıyla aralarında sınır olması gerektiğini bilmeleri ve çocukları kendi uzantıları olarak görmelerine yönelik anlayışın değiştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca yetişkinlerin, özellikle ebeveynlerin ve ailedeki kişilerin, çocuklara yaklaşımlarında onların onayı olmadan çocuklara fiziksel temas kurmamak, bu konuda ısrarcı olmamak ve bu konuyu bir pazarlık ya da tehdit aracı yapmamak, çocuğun istemediği tavırları sürdürmede ısrarcı olmamak, çocuğun üstünü veya altını

kamusal alanda değiştirmemek ve çocuğun hoşlanmadığı durumları ifade etmesine olanak tanımak gibi konuları dikkate almaları için bilinç artırıcı etkinlikler gerçekleştirilmelidir. Diğer yandan, ensest saldırının ev içerisinde gerçekte olduğu göz önünde bulundurulduğunda okullar ve hatta okul öncesi eğitim veren kurumlar, daha sistematik ve profesyonel olarak doğru bilginin verilmesi açısından da çok önemli kurumlardır. Cinsel istismar, cinsel gelişim ve cinsel sağlık konularında çocuklara, çok erken yaşlardan başlayarak kapsamlı cinsellik eğitimleri vermeye başlanması, eğitimlerin tekrarlı şekilde verilmesi, okul programlarının bu doğrultuda güçlendirilmesi ve okullarda eğitimi verecek olan personelin de buna ilişkin özel eğitim alması sağlanarak ya da dışarıdan bir mekanizma ile (örn. Üniversitelerdeki Çocuk Koruma Birimleri ile ortaklaşa çalışmalar yürütülerek) okullarda eğitim verilmesine yönelik düzenleme yapılması, tek başına yeterli olmamakla birlikte çok önemlidir. Küçük yaş gruplarına yönelik eğitimlerde oyunlar etkili eğitim araçları olarak kullanılabilir. Çocuk eğitimlerinde özellikle dikkat edilecek bazı konular aşağıdaki gibidir:

- Cinsellik eğitimleri, olumsuzluğu gidermek için ve yalnızca istismar odaklı olmamalıdır. Çocukların cinselliğe ilişkin temel bilgileri almaları, bu bilgileri sonraki yaşantılarında duruma göre ve kendi kararları doğrultusunda kullanmalarına olanak tanır.
- Eğitimlerde cinsellik, cinsel birleşmeye indirgenmemeli, çocukların da bir cinselliğinin olduğu kabul edilmelidir. Cinsellik, güçlendirici ve bilginin hak olduğu bir alan olmasından da kaynaklı olarak, sadece koruyucu ve önleyici yanıyla değil, haz alma temelli de anlatılmalıdır.
- Cinsellik eğitiminde yalnızca o çocuğun kendisini ilgilendiren veya gereksinimi olan bilgiyi anlatmak, çocuğun o bilgiyi genelgeçer bilgi olarak temel almasına neden olur. Bu da ilerleyen süreçte kendisinden farklı olanı anlayamaması ve onun hakkını savunamaması ile sonuçlanır. Bu nedenle cinselliğe ilişkin tüm bilgileri vererek, çocuğun özneler arasında farkların olabileceğini içselleştirmesi sağlanmalıdır.
- Her ne kadar yaşanan koşullar değerlendirildiğinde, okullarda verilecek eğitimlerde “cinsellik eğitimi” yerine “mahremiyet/gizlilik eğitimi” veya “sınır koyma eğitimi” gibi adlandırmalar bir noktaya kadar kabul edilebilir olsa da, içerik bu şekilde kurgulanmamalı, temel bilgiler sansürlü bir şekilde ve çocuğun gelişim durumu gözetilerek eğitim programına dahil edilmelidir.
- Çocuklar kimlere güveneceklerini ve bir sorun yaşadıklarında bunu kimlerle paylaşacaklarını bilmeleri konusunda yönlendirilmelidir.

- Rahatsız edici ve zarar verici konuların bir sır olamayacağı, mutlaka güvenilir kişilerle paylaşılması gerekliliği anlatılmalıdır.
- Çocukların kendilerini korumalarında, nasıl davranacağı bilgisinden önce, bunun nedenleri konusunda çocuk yönlendirilmelidir. Örneğin, çocuğun istismara dair işaretler sezdiğinde çılgık atmasının önerilmesi çocuğun anlam vermesinin güç olacağı bir tepki olmakla birlikte, çocuk açısından ürkütücü de olabilecektir.
- Rahatsız edici tavır çok sevilen ve çok yakın ilişki içerisinde olunan birisinden dahi gelse, buna karşı konulması gerektiği, karşı konulmakta destek gereksinimi duyulabileceği ve bu gibi durumlarda yine güvenilen birisinden yardım alınabileceği çocuğa anlatılmalıdır.
- Çocukların öz savunma ve özkoruma konusundaki bilgi ve becerileri artırılmalıdır.
- Çocuklara beden farkındalığı, beden sınırları, “özel bölge yaklaşımı”ndan tamamen vazgeçerek bedenin her bölgesinin önemli ve öznenin kendine özel olduğu, bedeni metalaştırmadan anlatılmalıdır. İsteğine göre sınırlarını çizmesi konusunda donanımı artırılmalıdır.
- Aileler cinselliğe ilişkin bazı konularda konuşmakta zorluk yaşayabilir veya yeterli bilgi ve yönlendirme kapasitesine sahip olmayabilirler. Bu gibi durumlarda hiç konuşmaktanansa, bilgi edinip sonradan söylenebileceği veya çocuğun bilgi alabileceği yerlere yönlendirilmesi tercih edilmelidir.
- Çocukların cinsellik konusunda birçok şeyi özellikle akranlarından öğrendikleri düşünüldüğünde, bir çocuğun bilgilenmesinin bilgisini etrafına yayması konusundaki olumlu gücü gözardı edilmemelidir.
- Okullarda beden eğitimi derslerinin bedenle barışmayı sağlayıcı şekilde düzenlenmesi ve okullarda çalışan kişilerin, çocuklarla fiziksel temas kurma noktasındaki yaklaşımlarıyla ilgili bir değişikliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Çocukların özellikle “itilip kakılan” özneler olmaması, bedenlerine bu şekilde yaklaşımı “normalleştirmemeleri” açısından gereklidir.
- Cinsellik eğitimleri mutlaka toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir yaklaşımla ve toplumsal cinsiyet eşitliğini içeren bilgilerle bütünleştirilerek verilmelidir.

Toplumun geneline verilecek eğitimlerde belediyeler, muhtarlıklar, Aile ve Sosyal Hizmet İl Müdürlüklerine bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılabilir, dijital platformlar, kamu spotları ve kampanyalar aracılığı ile daha geniş kitlelere erişim sağlanabilir. Bilinç geliştirme çalışmalarında medyanın rolü önemsenmelidir. Dolayısı ile medya çalışanlarının, yapılan haberlerin bilgi içermesi, doğru şekilde yönlendirici olması, diğer çocuklar

ve benzer yaşantıya maruz bırakılmış yetişkinler açısından travmatize edici olmaması, hak ihlallerinin, politika ve çözüm önerileri ile birlikte görünür kılınması, maruz bırakılanlarda öğrenilmiş çaresizlik, failde ise cesaret yaratacak şekilde cezasızlık haberlerini çok fazla vurgulamaması konusunda bilinç geliştirmeleri önemlidir. Temel olarak bir hak meselesi olmakla birlikte, saldırıya maruz bırakılan çocuğun gündem haline gelerek soruların muhatabı olmaması, tepkilerden ötürü kendisini suçlu ve kötü hissetmemesi, inanırlığının sorgulandığını düşünmemesi, akranları ile ilişkisini zedelememesi, olası failleri cesaretlendirerek çocuğu sonraki istismar durumlarına açık etmemesi açısından kimliği gizli tutulmalıdır. Çocuğun ismi, yaşadığı kent ve fotoğrafı ile birlikte, kimliğinin saptanmasını kolaylaştıracak bilgilerin haberlerde kullanılmaması çok önemlidir. Böylece çocuğun güçlenme ve kendini toplama sürecinin uzaması da engellenmiş olacaktır.

4. Bilimsel çalışmalar yürütülmesi

Araştırmalar yapılarak ensest saldırı ve kendini toplama gücü görünür kılınmalı, araştırma sonuçları ilgili taraflarla paylaşılmalı ve yürütülecek olan politikalar açısından kanıt olarak sunulmalıdır. Toplum temelli çalışmalarda da araştırma sonuçları kullanılmalıdır. Bu çalışmada ensest saldırı ve kendini toplama gücüne ilişkin olarak maruz bırakılan öznelerin perspektifinden veri elde edilmiştir. Alanyazında bu konuda sınırlı sayıda ve sınırlı yöntemlerle yürütülmüş araştırmaların varlığı bilinmektedir. Özneleri sayılara hapsedme eğiliminde olmadan, sonraki adımları planlamada bir başlangıç noktası sunması açısından ensest saldırının yaygınlığına ve sürveysına dair çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Bu çalışma, Türkiye’de ensest saldırı ve kendini toplama gücüne ilişkin yürütülmüş olan bilinen bir araştırma olmaması nedeniyle daha geniş bir kapsamda gerçekleştirilmiş ve genele dair bir perspektif yakalamayı hedeflemiştir. Bundan sonraki süreçte konuya özel araştırmaların yürütülmesi ve her bir konu için daha derinlemesine bir kavrayış geliştirilmesi önerilmektedir. Özellikle ensest saldırıda yalnızca anneye odaklanmayan her türlü tanıklık, utanç ve suçluluk gibi konuların Türkiye’deki toplumsal bağlamda çalışılması önemli görülmektedir.

Ensest saldırının, maruz bırakılanlar, sistem, fail ve tanıklar olarak dört önemli tarafının olmasından hareketle, konuya ilişkin olarak sosyal hizmet politika ve uygulamaları açısından sorun alanları ve kaynakların belirlenmesi, failere ve tanıklara –özellikle annelere- yönelik araştırmaların

yürütülmesine gereksinim duyulmaktadır. Araştırmalarda özellikle baskı ve tahakküme dayalı unsurlar, öznelere bu konularda gösterdikleri dirençlilik ve kullandıkları stratejilerin anlaşılması önemlidir. Farklı erkeklik inşalarının çalışılması ise, konunun erkeklikler üzerinden değerlendirilmesine olanak tanıyacaktır. Yürütülen çalışmalarla, saldırının tüm taraflarından elde edilen verilerin birleştirilerek kendini toparlama gücü konusundaki yaklaşım, politika ve uygulamalara katkı sağlaması olanaklı olabilecektir.

Araştırmada çocukluğunda ensest saldırıya maruz bırakılmış kadınlarla görüşmeler gerçekleştirildiğinden, kadınların deneyimleri, yakın zamanda uygulamada kullanılmaya başlanmış olan ihtisaslaşmış çocuk evleri siteleri, ÇİM, AGO gibi hizmet modellerine yönelik anlatı içermemektedir. Bu nedenle, gelecekte yürütülecek araştırmalarda, bu modellerin etkililik analizlerinin yapılmasına gereksinim vardır.

Ensest saldırı konusunda, özellikle öznelere katılımcı olması yoluyla yürütülecek araştırmalarda, açık uçlu soru yönergelerinin kullanılacağı ve derinlemesine görüşmelerin yapılacağı bir araştırma deseni tercih edilmelidir. Araştırmalarda saldırı anına odaklanılmaması, konuşmanın sınırlarını katılımcıların belirlemesi, katılımcılara sonrası için destek sunma olanağının olması, katılımcıların daha önceden ensest saldırıyı başkalarına anlatmış ve ruh sağlığı desteği almış olması önemlidir. Araştırmalar bilimin cinsiyetçiliğinden arındırılmış bir şekilde planlanmalı ve yürütülmelidir.

5. Etkin başvuru mekanizmalarının oluşturulması

Ensest saldırının etkili ve işlevsel bildirimine olanak veren mekanizmaların geliştirilmesi, sonraki müdahale mekanizmalarının da bu bildirim mekanizmaları ile eşgüdüm halinde hareket etmesinin sağlanması, hizmetlere erişim açısından gereklidir. Ülke genelinde, ensest saldırıya özel bir telefon hattı açılarak, telefon hattının duyurusunun yapılması, bu sistem dahilinde görev alacak kişilerin özel eğitim almaları sağlanarak hizmet sunmaları, ev içerisine sıkışmış bir sorunun çözümü için önemlidir.

6. Sosyal hizmet eğitiminde ensest saldırıya özel yer verilmesi

Sosyal hizmet uzmanlarının lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği, çocuk ve kadın hakları, çocuğun ihmal ve istismarı ile özelde ensest konularının zorunlu dersler kapsamında ele alınması, sosyal hizmet uygulayıcıları açısından da hizmet sunumu

aşamasında tükenmişlik yaşama ve konuya özel durumları bilmemekten kaynaklı kendilerini baskı altında hissetme olasılığını oldukça azaltacaktır. Ayrıca üniversitelerde Sosyal Hizmet Bölümü, Psikoloji Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü gibi bölümlerden gönüllü öğrenci gruplarına akran eğitimi yapılarak üniversite içerisinde akranlarında ensest saldırı konusunda bilinç geliştirici faaliyetler planlayıp yürütmeleri sağlanabilir.

Ensest saldırıda kendini toplama gücüne ilişkin sosyal hizmet politika ve uygulamalarına yönelik reaktif öneriler:

1. Bütüncül hizmetlerin sunulduğu bir yapının kurulması

Ülkede ensest saldırı konusunda, koruyucu ve önleyici çalışmalar, başvuru, müdahale ve izleme konusunda koordineli, bütüncül, çok yönlü ve ortak işleyen bir yapıya gereksinim duyulmaktadır. Çocuğun koruma ve bakım sorumluluğunun bir gereği olarak, saldırı ile mücadelesinde donanımlı ve bu konuda uzman bir ekiple müdahale edilmesi şarttır. Bu ekiplerde sosyal hizmet uzmanları koordinasyon görevi üstlenebilir. Sosyal hizmet, adalet, sağlık, kolluk gibi alanlarda sunulan tüm hizmetlerin bütüncül bir anlayışla sunulması, özellikle de ensest saldırı gibi erken müdahalenin gerekli olduğu bir travma alanında, vaka yönetimi açısından önemlidir. Bu nedenle adının doğrudan ensest saldırıya vurgu yapmayacağı merkezlerin/hizmet birimlerinin açılması yoluyla, tüm süreçlerin bu merkezlerden yürütülmesi önemli görülmektedir. Yerel yönetimler aracılığıyla açılacak merkezler, kamuda sunulan hizmetlere yönlendirme yapmakla birlikte, kendi bünyesinde psikososyal destek, ruh sağlığı desteği, adli destek, güçlenme ve dayanışmaya olanak tanıyan, hatta sanat ve diğer uğraşlara dair olanakları da içeren hizmetlerin sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler ile ortaklaşa sunulabileceği bir şekilde yapılandırılabilir. Merkezlerden maruz bırakılanlarla birlikte tanıkların da hizmet almaları sağlanmalıdır.

2. Çocuğa-kadına ve tanıklara yönelik güçlenme ve sağaltım odaklı danışmanlık hizmetlerinin yürütülmesi (Kendini toplama temelli danışmanlık)

Değerlendirme sürecinde, müdahale planlarının oluşturulmasında ve müdahalelerde kendini toplama gücü dikkate alınmalıdır. Bu da sosyal hizmet uzmanlarının kendini toplama gücü konusunda kapsamlı bir bilgi sahibi olmalarını gerekli kılmaktadır. Hizmet sunumunda farklı paradigmlar ile hareket etmesi mümkün olan sosyal hizmet uzmanının bu aşamada, paradigmadan bağımsız olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan konumlanması önemlidir. Bu kapsamda

politika, mekanizma, hizmet ve mevzuatı bilerek, kendi sınırları içerisinde, çocuğun veya kadının güçlenerek kendini toparlamasının tüm olanaklarını hayata geçirmelidir. Sosyal hizmet uzmanlarının, öznel meselelere ilişkin anlayışlarını, daha geniş sosyal bağlama gömülü olan güç ilişkilerinin farkındalığıyla birleştirmeleri bu sürecin önünü açan bir donanım olacaktır. Sosyal hizmet uzmanları enest saldırı konusunda çalışırken dolaylı travmatizasyona maruz bırakılacaklarından ve çalışılması güç bir alan olduğundan, süpervizyon desteği, vaka tartışmalarına olanak verecek şekilde bu alanda çalışanlarla bir araya gelmek, hizmet öncesi ve hizmet için eğitimler, ekip çalışanları arasındaki iletişimin güçlendirilmesi ve sürekli hale getirilmesi, örselenmeyi ve tükenmişliği engelleyecektir. Bu aşamada, maruz bırakılan açısından çok önemli bir destek olan tanıklar da hem öznel olarak psikososyal destek gereksinimi duyarlar hem de maruz bırakılana yaklaşımları açısından destek gereksinimleri olabilmektedir. Buna ek olarak, enest saldırı konusunda politika ve çalışılan örgüt yapılanması, sosyal hizmet uzmanlarına rahat hareket etme olanağı tanımayabilecektir. Bu nedenle uygulayıcıların örgütlerinin içerisinde kendilerine güvenli bir alan yaratmaları ve belirli durumlarda var olan sistemin koşullarını zorlayacak donanıma sahip olmaları hem kendilerini korumak hem de baskı karşıtı uygulamayı hayata geçirmek açısından gereklidir.

Enest saldırıya maruz bırakılana yönelik danışmanlıkta önemli olan unsurlar aşağıdaki gibidir:

- Enest saldırı eşitsizlik, baskı, tahakküm ve güç hiyerarşisine dayalı bir istismar olduğundan, sosyal hizmet uzmanlarının hizmet alanlarla eşit ilişki kurmaları, saldırının tetiklenmemesi açısından çok daha gereklidir.
- Feminist sosyal hizmet müdahalesinin amacı, öznelere statükoya uyum sağlayacak bir program uygulamak olmamalıdır. Maruz bırakılanların çocukluktan başlayarak baskı deneyimlerini, bunun yaşadıkları ve kendileri üzerindeki etkilerini, baskıya karşı dirençlerini adlandırmalarına ve bunları dile getirmelerine destek olunmalıdır. Bu durum öznelere eleştirel bilinçliliği geliştireceği gibi geçmişten bugüne karşı çıkışlarında kendi güçlerini, yani potansiyel güçlerini de keşfetme şansı yakalamalarını sağlayacaktır. Bu keşif, öznelere hem bireysel olarak hem de politik olarak mücadeleye yönlendirmede de etkili olabilir.
- Öznelere eylem kapasiteleri yok sayılmamalı, birer etkin özne oldukları kabul edilmeli ve tüm süreçlere katılımları sağlanmalıdır. Kadınların süreçlerini nasıl gördükleri hizmet veren açısından yol göstericidir. Böylece öznelere hem deneyim ve bilgilerinin süreci yönlendirmesi sağlanmış

olacak hem de kendi kaderlerini tayin haklarını kullanmış olacaklardır. Her zaman için öncelik öznelerin belirttiği gereksinimler doğrultusunda hareket etmek olsa da, hareket alanını sosyal bağlamından ve donanımlarından ayrı düşünmemesi için özneye yol göstermek, sosyal hizmet uzmanının sorumluluğudur.

- Öznelerin ensest saldırıyla mücadelelerinde kontrol duygusunun, kendilik değerlerinin ve yeterlik hislerinin gelişmesi ve kendi yaşamlarını sürdürebilme gücünü hissetmeleri çok önemli olmaktadır. Özellikle istismarın yaşandığı mekandan uzaklaşarak kendilerine özel bir yaşam alanı kurmaları açısından bu çok değerlidir. Dolayısı ile verilecek danışmanlıkta, maruz bırakılanların eğitimlerini tamamlamaları, istihdam olanaklarına yönlendirilmeleri kilit öneme sahip olmaktadır.
- Özneler, eleştirel bilinçlilik geliştirerek, ensest saldırının aslında cinsiyet rejiminin ürettiği bir istismar biçimi şeklinde anlamlandırılması ve çerçevlendirilmesi konusunda desteklenmelidir.
- Öznelerin içselleştirdikleri utanç, suçluluk ve değersizlik hislerinden kurtulmalarına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmeli, bu yıkıcı duyguların toplumsal olarak inşa edildiği konusundaki, farkındalıklarının artırılmasına destek olunmalıdır. Kadınlarda ensest saldırıda sorumluluğun dışsallaştırılması suçluluk ve utancı azaltacaktır.
- Utanç, suçluluk ve değersizlik duyguları nedeniyle görülmeyen güçlerin, çocuklukta karşı koyma biçimleri de dahil olmak üzere ortaya çıkması sağlanmalıdır. Böylece öznelerin geçmişle yüzleşerek o zamanın çocuğu ile barışmalarının önü açılmış olacaktır. O zamanın çocuğu ile barışmanın bir diğer yolu ise, geçmişin değerlendirmesini yaparken, öznelerin çocuğu o zamanki güç ve donanımları ile görmesi kolaylaştırıcı olacaktır. Geçmişin değerlendirilmesinde olumsuz yanlar kadar olumlu yanları da görmek, ancak olumsuzlukları değerlendirirken destek olucu dayanaklardan güç almak gerekmektedir.
- Kadınların sahip oldukları gücün, kaynakların ve travma sonrası gelişmenin farkına varmaları sağlanarak, bunun sonucunda kendileri tarafından inşa edilmiş olan yeni kimliklerine yönelik olumlu bir algının geliştirilmesi desteklenmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanları başvurularda, ensest saldırı açık bir şekilde ifade edilmiyor olsa da, bu olasılığı her zaman gözetmeli ve yaklaşımını ona göre belirlemelidir. Ensest saldırıya dair kuşku oluşması halinde, başvuran kişinin kendisini rahat ve güvende hissedeceği bir ilişkilene ortamı yaratarak, saldırının açığa çıkarılmasına yönelik, başvuruları örselemeyecek yöntemi geliştirmelidir.
- “Patoloji” etiketlemesi, özneleri “hasta” olarak görüp, olumsuz olana odaklanmayı beraberine getirerek aslında hem planlanan müdahalede, hem hizmet sunanın algısında, hem de hizmet alanın

algısında kendini toparlama gücünü silikleştirecektir. Bu nedenle, ruh sağlığı sorunlarını görmezden gelmeden, öznelerin kapasitelerinde olumlu olana odaklanmak, kendini toparlama gücü olanaklarını da artıracaktır. Bu açıdan, fiziksel bir sorunun psikosomatik olarak nitelendirilmemesi de, psikosomatik olanın altında yatan neden önemsenmeden değersizleştirilmesi de öznelerin kendilerini toparlama süreçlerini sekteye uğratacaktır.

- Öznelerin nitelikli bir profesyonel ruh sağlığı desteği alması, kendini toparlama sürecinde kolaylaştırıcı olacağından, zaman kaybetmeden destek almaları için öneride bulunulmalıdır. Ancak hem çocuklar açısından hem de kadınlar açısından ruh sağlığı desteği verecek olan profesyonelin yalnızca ensest saldırının olumsuz etkileri konusunda bilgisinin olması yeterli olmamakta, feminist bir duruş noktasından, yapısal eşitsizlikleri ve baskıları görebilen, öznel duruş ve düşüncesini danışan kişiye dayatmayan, yargılayıcı olmayan, çeşitli psikoterapötik yaklaşım ve yöntemlere hakim olan, destek alana sürece katılımı konusunda alan tanıyan birisi de olması gerekmektedir. Bununla birlikte, destek veren kişi, ensest saldırıyı küçük görmemeli, yok saymamalı ya da önemsememezik etmemeli ve danışan kişinin kendini toparlama gücü geliştirmek konusundaki yetkinliğine inanmalıdır. Etkin bir şekilde dinlenmek ve onaylanmak, ensest saldırıda duyulmamış ve susturulmuş olan çocuk ve kadınların gereksinimi olan ilgi ve şefkati profesyonel destek biçimiyle almalarına olanak tanır. Ayrıca değersizlik ve disosiyasyon yaşıyor olmalarının psikotik olarak değerlendirilmemesi ve altında yatan nedenlerin ortaya çıkarılarak sorunun çözümüne gidilmesi süreci daha iyi yönlendirecektir. Her psikoterapötik ilişki doyum sağlayan bir ilişki olmayabilir ancak iyi bir ruh sağlığı desteğinin varolduğu düşüncesiyle, öznenin arayışa devam etmesi önemlidir.

- İfşa süreçlerinde özneler tetiklenme ve ikincil travmalar yaşayabilmektedirler. Özellikle ifşa sonrasında özneler tepkilerle karşılaşabileceğinden, bu tepkileri karşılamak özneler açısından ayrı bir mücadele alanı yaratmaktadır. Bu nedenle, ifşa ve kendini açma süreçleri, maruz bırakılan açısından çok iyi bir hazırlık ve sonrasında da hem ifşa eden hem de ifşaya tanıklık edenler açısından destek mekanizmalarının erişilebilir olmasını gerektirmektedir. İfşa ve kendini açma, öznelerin kendilerini güvende hissettikleri ve destekleyici mekanizmalara erişebilecekleri bir süreçte gerçekleştirilmelidir. İfşa süreçlerinde, maruz bırakılanın özellikle de çocuk olması halinde, özel hayatın gizliliğine dikkat etmek gerekmektedir. Ancak ifşa, kadınlar açısından güçlendirici ve dayanışma kanallarını açıcı olmaktadır. Bu nedenle, kadınların ifşadan sonra güçlenme yolları danışmanlığın odağında olmalıdır.

- Kadınların bedenlerinin mahremiyeti ailenin mahremiyetinde kaybedilmemeli, kadının cinselliğinin kendine özgüğü ve hazla barışmasına yönelik destek sağlamak, eril tahakkümün cinselliğin ve bedenin kendine ait olduğu dayatmasını yıkmak adına önemlidir.
- Feminist ilkelerle ve güçlenme yaklaşımıyla yürütülen kendine yardım grupları ve/veya sosyal destek gruplarına dahil olmak ya da grup terapisi almak da özellikle öznelerin özellikle dayanışma, destekleyici ilişkiler kurma, anlaşılma gibi gereksinimlerine karşılık geleceğinden öneriler arasında olabilir. Sosyal hizmet uzmanları, enste maruz bırakılmış bir kadın ile birlikte kendine destek grupları açarak grup süreçlerini yönetebilirler.
- Kendini toparlamak öznel bir durum olduğundan, yaşanan travmadan özneler farklı şekillerde etkilendiklerinden ve donanımlarının farklılığından ötürü de sağaltımları farklı şekillerde olacağından, kadınlara kendini toparlamanın alternatif yolları sunulmalıdır. Geleneksel danışmanlık anlayışının dışında, çeşitli sosyal eylemlilik ve dayanışmacı ilişkilere dair olanaklar hakkında bilgi vermek, sanat, üretim, yaratıcı etkinlikler ve diğer uğraşlar ile sivil toplum örgütlerinde çalışma, savunuculuk etkinliklerine katılma, başkalarına şefkat gösterebilecekleri pratikler, yoga, spor ve bunun gibi rahatlama sağlayacak uğraşlar, kendilerini toparlama gücünü geliştirecek bilgiyi edinecekleri kendine yardım kitapları ve bunun gibi alternatifler kendini toparlama sürecini destekleyecektir.
- Sosyal hizmet uzmanı, vaka yönetme sürecinde yaptığı değerlendirmenin ardından, öznelerin gereksinimlerine göre çocuk koruma sistemi ile bağ kurarak, özneleri gereksinim duyduğu hizmetlere erişebilmesi için yönlendirme yapabilir.
- Dava süreçleri ikincil travmalara ve tetiklenmelere neden olduğundan, enstest saldırıda hukuk yoluna başvurmak özneler açısından bir hazırlık gerektirmektedir. hukuk yoluna gitmek konusunda öznelerin kararlılıkları belirleyici olmalıdır.
- Kadınların umudu bir “düşler aleminde gezinti” olarak değil, değişim ve dönüşüme yönelik eylemliliklerinde güçlü bir destek olarak görmeleri sağlanmalıdır.

Enstest saldırıya tanıklık edene yönelik danışmanlıkta önemli olan unsurlar aşağıdaki gibidir:

- Tanıkların, maruz bırakılanı da faili de tanıyor olmaktan kaynaklı olarak, nasıl bir yaklaşım benimseyecekleri konusunda bir bilinmezlik yaşamamaları, maruz bırakılana ikincil travma yaşatmamaları ve kendilerinin de bu zorlu süreçte baş edemeyecekleri durumlar nedeniyle desteğe gereksinimleri olmaktadır.

- Tanıklar içerisinde en önemlileri, özellikle babanın fail olduğu durumlarda anneler olmaktadır. Anneler, bir istismarın varlığından kuşkulansalar dahi, öznel koşulları ve toplumsal engeller, saldırıyı kabul ederek harekete geçmesini geciktirebilir. Toplumsal olarak aile birliğini devam ettirme yükümlülüğü ile birlikte çocuklarını koruma yükümlülüğü arasında kalabilirler. Anneler, sessiz kaldıkları ya da gereken desteği sağlayamadıkları için yargılanıp damgalanmaktansa, yıkıcı değil güçsüz tanıklar olarak algılanmaları, bu tavırlarının cinsiyet eşitsizlikleri ve ayrımcılık içeren ataerkil sistemin sonucu olarak görülmesi önemlidir. Anneler ile ilgili odak, annenin çocuğunu koruyamadığı koşulların nasıl oluştuğu ve nasıl değiştirileceği yönünde olmalıdır. Bu odak doğrultusunda, annelerin güçlenmelerini sağlayarak özel çalışmalar yapılmalı ancak bu güçlenme yalnızca ekonomik desteğe indirgenmemeli, annenin devletle paternalist bir ilişki kurarak yeniden aileyi koruma döngüsüne girmesi engellenmeli ve kadınların ekonomik bağımlılığının eşlerinden sosyal hizmet mekanizmalarına dönmesinin önüne geçilmelidir.

3. Okullara ilişkin çalışmalar yapılması

Çocukların yaşamları genel olarak okul ve ev yaşamı ile sınırlı olduğundan, enstest saldırıda okullar saptama, müdahale ve izlemede önemli kurumlardır. Bu nedenle okul sosyal hizmetinin Türkiye’de uygulamaya geçmesi çok önemlidir. Böylece enstest saldırıya maruz bırakılan çocuğun doğrudan çocuk koruma sistemine dahil olması sağlanabilecek, çocuk gereksinimlerine göre diğer kurumlara yönlendirilecek, gerektiği durumlarda da hane ziyaretleri ile sosyal inceleme yapılabilecek, evdekilere danışmanlık verilebilecektir. Bu uygulama Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinin de yükünü azaltacaktır. Okullardaki sosyal hizmet uzmanları, okul içerisinde de gerek koruyucu ve önleyici gerekse bilinç geliştirici çalışmalar yürüterek diğer çalışanlar ve çocuklar açısından travma yaşanma olasılığını en azından azaltma olanağına sahip olacaklardır. Okul sosyal hizmeti uygulamasının gerçekleşmesi, yereldeki bilginin politikalara aktarılması açısından da önemlidir.

Okullara ilişkin mevcut sisteme yönelik olarak ise, başta rehberlik ve psikolojik danışmanlar olmak üzere, idari görevleri olanların ve diğer tüm çalışanların enstest saldırı ve kendini toparlama gücü konusunda eğitim almaları gerekmektedir.

Okullara yönelik bir diğer çalışma önerisi olarak “bağımsız çocuk koruma” ekipleri oluşturularak okullara yönelik gezici hizmet vermeleri sağlanabilir. Bu ekiplerin içerisinde sosyal hizmet uzmanının da olduğu, farklı disiplinlerden profesyonellerle oluşturulması bütüncül hizmet sunumu

açısından önemli görülmektedir. Halihazırda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından gerçekleştirildiği söylenen ancak herhangi bir çalışmasına rastlanılmamış Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimleri'ne işlerlik kazandırılarak bu öneri hayata geçirilebilir.

4. Maruz bırakılanların çocuk koruma sistemine “takılması” durumlarında süreçlerin iyileştirilmesi

Ensest saldırıya ilişkin olarak maruz bırakılanların gereksinimleri sürece göre değişmektedir. Bu nedenle sunulacak hizmetlerde koruyucu ve önleyici hizmetler, ilk müdahale hizmetleri, saldırı sonrası hizmetler ve izlemeye yönelik hizmetler olarak ayrı şekilde yapılandırılarak, her aşamada özel eğitim almış bireylerin hizmet sunması sağlanmalıdır. Hizmet sunumunun tüm süreçlerinde en önemli üç odak çocuğun yüksek yararı, çocuğun hakları ve gizlilik ilkesi olmalıdır.

Ensest saldırı genel olarak dört duvar arasında yaşandığından, hizmet sunumu ise talep ve başvuru odaklı yapılandırıldığından, her saldırı sisteme takılmamaktadır. Ensest saldırının görünür olmamasının bir nedeni de bundan kaynaklanmaktadır. Sistemle temasta öznelerin en büyük örselenmeleri, kurumların politika, hizmet ve çalışanlarının failden yana tavır alan yaklaşımları olmaktadır ve bu durum öznelerde ikincil travmalara neden olmaktadır. Bu açıdan sistemin bütün bileşenleriyle kadınların ve çocukların haklarını gözeterek ensest saldırıya maruz bırakılanla teması, koruyucu, destekleyici ve güçlendirici olacaktır.

Ensest saldırıdan sonra sunulan hizmetlerde, en önemli bileşen rehabilitasyon hizmetleri olmaktadır. Dolayısı ile, nitelikli rehabilitasyon hizmetlerinin yaygınlaştırılması, çeşitlendirilmesi ve herkes için eşit şekilde erişilebilir olması gerekmektedir. Ruh sağlığı desteğinin zaman kaybetmeden alınması önemlidir. Özellikle maruz bırakılanın çocuk olması halinde, ifadelerinin alınması aşamasında, kurum bakımına alınmayacak olsalar da, haklarında 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5(1)d maddesi gereği koruyucu ve destekleyici tedbirlerden sağlık tedbiri alınarak ruh sağlığı desteğinden yararlanmaları kamusal güvence altına alınmış olacaktır. Sağlık tedbiri alınmış olması, yasal olarak çocuğun takibini de zorunlu kılar.

İstismar çocuğu ve/veya kadını birçok açıdan örselediğinden, sistemin bir bütün olarak hareket etmesi önem kazanmaktadır. İstismara maruz bırakılmak çocuğun sağlık hakkını elinden alırken, eğitim hakkını da sekteye uğratmakta, hukuki hakkını ise çocuğun kendisinin aramasını zorunlu

kılmaktadır. Bu bütünleşik işleyiş sürecinde, bürokrasinin yavaş işlemesi, çalışanların sürekli yer değiştirmesi, kurumsal işleyişin ve hizmetlerin ülke siyasetinden etkilenmesi, çocuklar açısından çoklu hak ihlallerine neden olmaktadır. Politikaların uygulayıcıları ve hizmetlerin önemli öznelere olarak hizmet sunanların bu konudaki donanımları çocuk açısından belirleyici olabilmektedir. Bu nedenle çocuğa inanmamak ve istismara dair delil toplamasını beklemek, çocuğu yargılamak, aileye dönmesini zorlamak, çocuğun başka alanlarda istismara maruz bırakılmasına göz yummak hatta bunu doğrudan gerçekleştirmek, aile birliğinin bozulmaması için yıkıcı tanıklarla işbirliği yapmak, çocuğun o süreçte gereksinimi olan bilgiyi ona sağlamamak, tekrarlı ifade almak, çocuğun durumunu TCK'da yer aldığı şekliyle hymen kontrolü üzerinden suç odaklı değerlendirmek, genital muayenede ısrarcı olmak ve faile iyi hal indirimi uygulamak ya da ceza vermemek mevcut durumda yaşanan ve çözüm bekleyen sorun alanları olarak ifade edilebilir. Hizmet sunanlara yönelik hizmet içi eğitimler ve süpervizyon desteği, cinsiyet rejiminin öznelere üzerindeki etkilerini yok etmeyecek olsa da, dönüşüm açısından önemli bir adımdır.

Ensest saldırının aile içerisinde gerçekleşmesi ve ailenin desteğinin çoğunlukla olmaması çocukların devlet kurumlarında bakım altına alınmasını beraberinde getirmektedir. Yetişkin kadınlar ise kendi olanakları elvermediğinde sığınmaevlerinde kalmaktadırlar. Bakım kuruluşları da sığınmaevleri de yarı açık bir sistemle işleyen kuruluşlar olduğundan, istismara maruz bırakılan kadınların kapatılması sonucunu beraberinde getirmektedirler. Bu açıdan, öznelere özgürce ve yaşamdan kopmadan, ancak güvenlikleri de sağlanarak kendilerini gerçekleştirmelerine olanak tanıyan alternatif kurum bakım modellerine gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca özellikle ensest saldırı nedeniyle kurum bakımında kalan çocukların, aile ile ilişkilerinin düzenlenmesinde, çocuk odağı alınarak sosyal inceleme yapılmalı ve çocuğun görüşü dikkate alınmalıdır.

Ensest saldırıya maruz bırakılmış öznelere yaklaşım ve hizmetler açısından var olan mekanizmalara yönlendirme konusunda bilgi sahibi olmak çocuk açısından olduğu kadar hizmet sunan açısından da önemliyken, bilgisizlik ve aileyi koruma eğilimi, sosyal hizmet kurumlarının kötülenerek çocuğun faile ilişkin suçunu geri çekmesi yönünde baskıya maruz bırakılmasına da neden olabilmektedir. Ensest saldırıya dair kuşku oluşması ya da kanaat getirilmesi halinde ise özellikle sağlık çalışanlarının ve okullarda çalışan kişilerin bildirimde bulunarak çocuk koruma sistemini harekete geçirmesi önemli olmaktadır. Bu aşamada bildirimde bulunan kişi açısından gizliliğin ve güvenliğin sağlanmasına yönelik bir mekanizmaya gereksinim duyulmaktadır.

Ensest saldırı konusunda sunulan hizmetlerde genel olarak tanıklar, ancak özel olarak da kritik öneme sahip olan anneler görmezden gelinebilmektedir. Maruz bırakılana yönelik yürütülen hizmet planlama sürecinde, evde bulunan diğer çocukların iyilik hali de dikkate alınmalı ve onlar da hizmetlere dahil edilmelidirler. İstismar riski dışarıda tutulursa, yalnızca ensest saldırıya tanıklık etmek dahi çocuklar açısından oldukça travmatik etkileri olan bir durumdur. Annenin güçlenmesine yönelik yaklaşımlar ise sosyal ve ekonomik destekle sınırlı kalmaktadır. Oysa annelerin bu konuda kapsamlı bir danışmanlığa gereksinimleri olduğu gibi, bir yandan evdeki eril figürden bağımsızlaşması sağlanırken, diğer yandan devletle paternalist bir bağımlılık ilişkisine sürüklenmemelidir. Gerekli durumlarda, faile yönelik 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun uyarınca koruyucu ve önleyici tedbir kararı alınarak, annenin çocuklarla birlikte yaşamlarını sürdürmeleri sağlanabilir. Aynı yasa kapsamında, gereken durumlarda aile üyelerinin resmi kayıtlarda yer alan bilgilerinin gizli tutulmasına ilişkin başvuruda da bulunabilir. Annelerde bilinç yükseltme çalışmalarında sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerle işbirliği yapılabilir. Sunulan hizmetler, yeni bağımlılıklar yarattıkları değil, özneleri özgürleştirdikleri sürece amacına ulaşmış olacaktır.

Çocuk koruma sistemine kamusal hizmetler açısından sivil toplumun dahil olması, gönüllü çalışmalar aracılığıyla ve son zamanlarda daha sık görüldüğü şekliyle dini kuruluşlarla yapılan işbirlikleri ile gerçekleşmektedir. Sivil toplum örgütleri ise, bu anlamda özneler tarafından erişilmez, yeterli kaynaklardan yoksun ve hiyerarşik yapılanmanın dışında kalamamış olarak değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle, kadın ve çocuk alanında, daha özelde ise cinsel istismar alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerine destek duydukları konularda destek sağlanması ve kamunun ayırım gözetmeksizin bu konuda nitelikli hizmet sunan oluşumlarla ortaklık kurması önemlidir.

Her zaman politika ve hizmetlerin olması, bunların etkin bir şekilde yaşama geçirilmesini beraberinde getirmemektedir. Ensest saldırı özelinde de, ifşa ve istismarın medyada yer alması, yani istismara ilişkin bir kamuoyu yaratılması, uyumakta olan hizmetleri uyandırabilmektedir. Bu nedenle, izleme, değerlendirme ve denetleme sistemlerinin iyi işlemediği kamusal alanda, izleme ve değerlendirme zaman zaman sivil toplum tarafından örgütlenebilmekte ve amacına da ulaşabilmektedir. Buradan, kamuoyunun ve sivil toplumun akılcı bir işlevsellikle hareket etmesinin, tıkanmış olan sistemi işler hale getirebileceği yönünde bir çıkarım yapılabilir.

Ensest saldırıyı üreten yapı, ensest saldırı ile mücadelede de en büyük engel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada cinsiyet rejimi, devlet, din, siyaset, aile ve örtük baskı öznesi olarak “elalem”, direniş yollarını kapatarak mücadele edenleri güçsüzleştirme yönünde yoğun çaba göstermektedir ve bu amaçta çok çeşitli olanaklara sahiptir. Karşı mücadele alanı ise, hareket etmeye olanak tanıyan sosyal yapılar üzerinden örgütlenerek ve dayanışma ile mümkün olabilecektir. Bu süreçte güçlendirici toplumsal eylemliliğin en büyük araçlarından birisi “umut”tur.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. (2002). Özel/kamusal, yerel/evrensel: İkilikleri aflan bir feminizme doğru. *Praksis*, 8, 255 – 306.
- Adak, S. (2014). Aile dışında hayat var mı? Bir kampanyanın ardından. *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün mü?* içinde (ss. 164-170). Heinrich Böll Stiftung Derneği. https://tr.boell.org/sites/default/files/baska_bir_aile_anlayisi_mumkun_mu.pdf
- Adalet Bakanlığı (t.y.). *Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı Adli Görüşme Odaları*. <https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/agonedir>
- Adams, R. A. (2007). College students' attribution of blame in father–daughter incest. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 36(1), 55-62. <https://doi.org/10.1177/1077727X07303815>.
- Adamson, C., Beddoe, L. ve Davys, A. (2014). Building resilient practitioners: Definitions and practitioner understandings. *British Journal of Social Work*, 44(3), 522-541.
- Adey, O. (2021, Ekim 27) *The Ciivise calls to “believe the children” in its first report*. Get to text <https://gettotext.com/the-ciivise-calls-to-believe-the-children-in-its-first-report/>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı Arasında İşbirliği Protokolü* <https://www.cs.gb.gov.tr/sgb/mevzuat/protokoller/2011/>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2013a). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile İzmir İnsani Yardım Derneği arasında Çocuk Evleri Açılması ve İşletilmesine İlişkin İşbirliği Protokolü*. <https://www.cs.gb.gov.tr/sgb/mevzuat/protokoller/2013/>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2013b). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Türkiye Diyanet Vakfı Arasında İşbirliği Protokolü*. <https://www.cs.gb.gov.tr/sgb/mevzuat/protokoller/2013/>

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) (2016). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Hayrat İnsani Yardım Derneği Arasında İşbirliği Protokolü*.
<https://www.csgeb.gov.tr/sgb/mevzuat/protokoller/2016/>
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. No: 6284* (2012) (Tur).
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf>
- Akbas, S., Aydın, B., Dündar, C. ve Turla, A. (2016). Encest kurbanı kız çocuklarındaki depresyon ve TSSB ile algılanan sosyal destek ilişkisi/Relations between depression and PTSD and perceived social support in female child victims of incest. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 300.
- Akdoğan, H. (2005). Çocuğun cinsel istismarı ve türkiye’de çocuk cinsel istismarını önlemeye yönelik çalışmalar. *Polis Bilimleri Dergisi*, 7(1), 1-15.
- Akkuş, P. (2014). Cinsel istismar mağduru kız çocuklar: Sosyolojik ve viktimolojik bir inceleme. *Yayımlanmış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.
- Akpınar, A., Bakım, B., Alpak, B., Çevik M., Yavuz Göksan B. ve Karamustafalıoğlu, O. (2013). Childhood trauma, sexual functions, psychiatric comorbidity and socio-demographic data in obsessive-compulsive disorders with sexual obsessions. *Dicle Tıp Dergisi*, 40(2), 183-191.
<https://doi.org/10.5798/diclemedj.0921.2013.02.0252>.
- Aktaş, M. ve Akçay, E. (2019). Dijital savunuculuk örneği olarak “Özgecan Yasası” change.org imza kampanyası. *Moment Dergi*, 6(2), 305-336.
- Aktepe, E. ve Kocaman, O. (2013) Hamilelikle sonuçlanan kardeş encesti olguları. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 14, 177-80.
- Alexander, P. C. (1985). A systems theory conceptualization of incest. *Family Process*, 24(1), 79-88.
- Alexander, P. C. ve Lupfer, S. L. (1987). Family characteristics and long-term consequences associated with sexual abuse. *Archives of Sexual Behavior*, 16(3), 235-245.

- Alexander, P. C., Anderson, C. L., Brand, B., Schaeffer, C. M., Grelling, B. Z. ve Kretz, L. (1998). Adult attachment and long-term effects in survivors of incest. *Child Abuse & Neglect*, 22(1), 45-61.
- Algaç, M. (2020). Hermenötik yaklaşımla ensestin anlamlandırılması: Bir psikoterapi süreç analizi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı.
- Allen, K. R. ve Baber, K. M. (1992). Ethical and epistemological tensions in applying a postmodern perspective to feminist research. *Psychology of Women Quarterly*, 16(1), 1-15.
- Allott, P., Loganathan, L. ve Fulford, K. W. M. (2009). Discovering hope for recovery. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 21(2), 13-33.
- Althusser, L. (2000). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (4. baskı) (Y. Alp, M. Özışık, Çev.) İletişim Yayınları.
- Altuntek, N. S. (2001). Türkiye üzerine yapılmış evlilik ve akrabalık araştırmalarının bir değerlendirmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2).
- Altman, I. ve Taylor, D. A. (1973). *Social penetration: The development of interpersonal relationships*. Holt, Rinehart & Winston.
- Ambrosio, G. (Ed). (2005). Psychoanalysis & Women Series. In *On incest. Psychoanalytic perspectives*. International Psychoanalytical Association. Karnac.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). Mental bozuklukların tanıs ve sayımsal el kitabı (DSM-5) (5. Baskı) (E. Köroğlu, Çev. Ed.). *Hekimler Yayın Birliği*.
- Anderson, F. E. (1995). Catharsis and empowerment through group claywork with incest survivors. *The Arts in Psychotherapy*, 22(5), 413-427.
- Anderson, K. M. (2006). Surviving incest: The art of resistance. *Families in Society*, 87(3), 409-416.

- Anderson, K. M. ve Hiersteiner, C. (2008). Recovering from childhood sexual abuse: Is a “storybook ending” possible?. *The American Journal of Family Therapy*, 36(5), 413-424.
- Anderson, K. M. (2010). *Enhancing resilience in survivors of family violence*. Springer Publishing Company.
- Anonim. (2006). Inbred obscurity: Improving incest laws in the shadow of the "sexual family". *Harvard Law Review*, 119(8), 2464-2485.
- Anonim. (2008). Incest and parental contact: A psychologist's personal case and literature review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 17(1), 1-12. <https://doi.org/10.1080/10538710701884276>.
- Arias, B. J. ve Johnson, C. V. (2013) Voices of healing and recovery from childhood sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(7), 822-841. <https://doi.org/10.1080/10538712.2013.830669>.
- Asma, T. (2018). Yasalarda ve uygulamada cinsel istismar: Tanıklıklar. *Ailenin karanlık yüzü: Encest içinde* (ss.227-254). Metis Yayınları.
- Ataç, A. S. (2007). Ceza hukuku ve encest fiiller arasındaki ilişkiye genel bir bakış. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 871-878.
- Atwood, J. D. (2007). When love hurts: Preadolescent girls’ reports of incest. *The American Journal of Family Therapy*, 35, 287–313. <https://doi.org/10.1080/01926180701389644>.
- Avrupa Konseyi (2007). Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi - Lanzarote Sözleşmesi. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/09/20110910-4-1.pdf>
- Avrupa Konseyi (2011). Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi - İstanbul Sözleşmesi. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf>

- Aydemir, İ. ve Yurtkulu, F. (2012). Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarla Mücadelede Çocuk İzlem Merkezi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 151-165.
- Bağ, Ö. ve Alşen, S. (2016). Çocuğun cinsel istismarının değerlendirilmesinde yeni model: Çocuk İzlem Merkezleri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 6(1), 9-14.
- Baker, K. A. ve Dwairy, M. (2003). Cultural norms versus state law in treating incest: A suggested model for Arab families. *Child Abuse & Neglect*, 27(1), 109-123.
- Banyard, V. L. ve Graham-Berman, S. A. (1993). Can women cope? A gender analysis of theories of coping with stress. *Psychology of Women Quarterly*, 17, 303-318. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1111/j.1471-6402.1993.tb00489.x>.
- Banyard, V. L. ve Williams, L. M. (2007). Women's voices on recovery: A multi-method study of the complexity of recovery from child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 31(3), 275-290.
- Barrett, M. J., Trepper, T. S. ve Fish, L. S. (1990). Feminist-informed family therapy for the treatment of intrafamily child sexual abuse. *Journal of Family Psychology*, 4(2), 151.
- Basım, H. N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-14.
- Belgrade The Incest Trauma Center (t.y.) <http://incestraucentar.org.rs/index.php/en/home/>
- Bell, J.L. (1995). Traumatic event debriefing: Service delivery designs and the role of social work. *Social Work*, 40(1), 36-43.
- Bell, V. (1993). *Interrogating incest: Feminism, Foucault and the law*. (Cain, M. & Smart, C., Eds). Rotlèdege.
- Bennett, S., Banyard, V. L. ve Garnhart, L. (2014). To act or not to act, that is the question? Barriers and facilitators of bystander intervention. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(3), 476-496.
- Berktaş, F. (2008). "Kuzenler Cumhuriyeti"nin Yaralı Kadın ve Erkekleri. Harem ve Kuzenler. *Toplumsal Tarih*, 169, 88-91.

- Bernstein, R. E. ve Freyd, J. J. (2014). Trauma at home: How betrayal trauma and attachment theories understand the human response to abuse by an attachment figure. *Attachment: New Directions in Psychotherapy and Relational Psychoanalysis*, 8(1), 18-41.
- Berrick, J. D. ve Barth, R. P. (1991). The role of the school social worker in child abuse prevention. *Children & Schools*, 13(3), 195-202.
- Betül, M. (2013). Bir aile toplum çıkmazı olarak ensest: Atıklarınca filmi ve ensest olgusuna özen etiği bağlamında kısa bir bakış. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Doktora Programı.
- Beveridge, K. ve Cheung, M. (2004). A spiritual framework in incest survivors treatment. *Journal of Child Sexual Abuse*, 13(2), 105-120. https://doi.org/10.1300/J070v13n02_06.
- Bilgin Erdiç, I., Balcı Şengül, C., Dilbaz, N. ve Bozkurt, S. (2004). Disosiyatif amnezi ve travma sonrası stres bozukluğu tablosu ile başvuran bir yasak-sevi olgusu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(2), 161-165.
- Bilginer, S. Ç. ve Çalışkan, D. (2018). Çocuğu İstismardan Korumada Yeni Bir Yaklaşım: Çocuk İzlem Merkezleri. *Prof. Dr. Emine Akyüze Armağan Akademisyenlikte 50 yıl içinde* (ss.119-127). PEGEM.
- Bilginer, Ç., Hesapçioğlu, S. T. ve Kandil, S. (2013). Çocukluk çağı cinsel istismarı: mağdur ve sanık açısından çok yönlü bakış. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 26(1), 55-64.
- Birleşmiş Milletler (1979). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi – CEDAW. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadinlaraKarsiAyrimciliginOnlenmesiSozlesmesi.pdf>
- Blanco, L., Nydegger, L. A., Camarillo, G., Trinidad, D. R., Schramm, E. ve Ames, S. L. (2015). Neurological changes in brain structure and functions among individuals with a history of childhood sexual abuse: A review. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 57, 63-69.

- Boat, B. W. ve Forman, S. B. (2008). Consider the source: A commentary on incest and parental contact. *Journal of Child Sexual Abuse*, 17(1), 13-16. <https://doi.org/10.1080/10538710701884292>.
- Bolen, R. (2002). Child sexual abuse and attachment theory: Are we rushing headlong into another controversy? *Journal of Child Sexual Abuse*, 11(1), 95-124. https://doi.org/10.1300/J070v11n01_05.
- Bora, A. (2010). *Kadınların sınıfı. Ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. (3. Baskı). İletişim Yayınları.
- Bora, A. (2014). *Feminizm. Kendi arasında*. (2. baskı). Ayizi Yayınları.
- Bora, A. (2021). Metafor olarak ev. *Birikim* (Ekim 2021), <https://birikimdergisi.com/haftalik/10761/metafor-olarak-ev>
- Bora, A. ve Üstün, İ. (2005). *Sıcak Aile Ortamı-Demokratikleşme sürecinde kadın ve erkekler/Algılar ve zihniyet yapıları: Cinsiyet rejim eksenini*. TESEV Yayınları. <https://www.tesev.org.tr/tr/research/sicak-aile-ortami-demokratiklesme-surecinde-kadin-ve-erkekler/>
- Borg, K., Snowdon, C. ve Hodes, D. (2019). A resilience-based approach to the recognition and response of child sexual abuse. *Paediatrics and child health*, 29(1), 6-14.
- Bourdieu, P. (2019). *Eril tahakküm* (5. baskı) (B. Yılmaz, Çev.). Bağlam Yayıncılık.
- Boyras, A. (2019). Psikolog ve hayatta kalanın şifa notları. *Çatlak Zemin*. <https://catlakzemin.com/psikolog-ve-hayatta-kalanin-sifa-notlari/>
- Bracken, P. ve Thomas, P. (2017). Reflections on critical psychiatry. In *Routledge International Handbook of Critical Mental Health* (pp. 98-106). Routledge.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

- Braun, V. ve Clarke, V. (2016). (Mis)conceptualising themes, thematic analysis, and other problems with Fugard and Potts'(2015) sample-size tool for thematic analysis. *International Journal of social research methodology*, 19(6), 739-743.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative research in sport, exercise and health*, 11(4), 589-597.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2021). Can I use TA? Should I use TA? Should I not use TA? Comparing reflexive thematic analysis and other pattern-based qualitative analytic approaches. *Counselling and Psychotherapy Research*, 21(1), 37-47.
- Breckenridge, J. ve Baldry, E. (1997). Workers dealing with mother blame in child sexual assault cases. *Journal of Child Sexual Abuse*, 6(1), 65-80. https://doi.org/10.1300/J070v06n01_04.
- Briere, J. N. ve Elliott, D. M. (1994). Immediate and long-term impacts of child sexual abuse. *The Future of Children*, 54-69.
- Briere, J. N. (1996). *Trauma symptoms checklist for children (TSCC): Professional manual*. Psychological Assessment Resources.
- Brisbane Rape & Incest Survivors Support Centre (BRISSC) (2019). *Women working towards ending violence against women* [Broşür]. <https://brissc.org.au/wp-content/uploads/2017/10/BRISSC-Brochure-2019-Inhouse-copy.pdf>.
- Brisbane Rape & Incest Survivors Support Centre (BRISSC) (t.y.) <https://brissc.org.au/>
- Bross, D. C. (1991). The rights of children and national development: Five models. *Child Abuse & Neglect*, 15(Suppl 1), 89-97. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(91\)90012-3](https://doi.org/10.1016/0145-2134(91)90012-3).
- Brown, D., Reyes, S., Brown, B. ve Gonzenbach, M. (2013). The effectiveness of group treatment for female adult incest survivors. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(2), 143-152. <https://doi.org/10.1080/10538712.2013.737442>.

- Burgess Moser, M., Johnson, S. M., Dalgleish, T. L., Lafontaine, M. F., Wiebe, S. A. ve Tasca, G. A. (2016). Changes in relationship-specific attachment in emotionally focused couple therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 42(2), 231-245.
- Burton, M. S., Cooper, A. A., Feeny, N. C. ve Zoellner, L. A. (2015). The Enhancement of Natural Resilience in Trauma Interventions. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 45, 193–204.
- Butler, J. (2018). *Cinsiyet belası. Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. (B. Ertür, Çev.). Metis Yayınları.
- Candansayar, S. (2009). Cinsel şiddetin üçlü saç ayağı: Sessiz kalma, utanma, suçluluk. *Eğitim Sen Kadın Dergisi*, 10-12.
- Cankurtaran, Ö. ve Şaldırdak, G. A. (2021). Bir ifşa mekanı olarak kadınlar kulübü örneğinde cinsel şiddetin online ifşası ve ifşalara verilen tepkiler. *Fe Dergi*, 13(1), 28-41.
- Cankurtaran, Ö., Akoğlu, G. ve Sakarya, H. (2020). Güçlenmeyi güç, güçsüzlük, baskı ve güç ilişkileri temelinde anlamak. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1913-1939.
- Caplan, T. ve Thomas, H. (2002). The forgotten moment: Therapeutic resiliency and its promotion in social work with groups. *Social Work with Groups*, 24(2), 5-26. https://doi.org/10.1300/J009v24n02_02.
- Carragee, K. M., & Roefs, W. (2004). The neglect of power in recent framing research. *Journal of communication*, 54(2), 214-233.
- Celbiş, O., Özdemir, B. ve Kaya, A. (2011). Cinsel saldırıya uğramış çocuğun muayenesi. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 46, 104-110. <https://doi.org/10.4274/tpa.46.55>.
- Chodorow, N. (1974). Family structure and feminine personality. *Women, culture and society*, 43-66.
- Cohen, H. L., Meek, K. ve Lieberman, M. (2010). Memory and resilience. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 20(4), 525-541.

- Cole, P. M., ve Putnam, F. W. (1992). Effect of incest on self and social functioning: A developmental psychopathology perspective. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60(2), 174–184. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.60.2.174>
- Collins, S. (2015). Hope and helping in social work. *Practice*, 27(3), 197-213.
- Collins, S. (2017). Social workers and resilience revisited. *Practice*, 29(2), 85-105.
- Commission indépendante sur l'Inceste et les Violences sexuelles faites aux Enfants (CIIVISE) (2022, Mart 31). *Violences sexuelles: protéger les enfants*. <https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/284692.pdf>
- Commission indépendante sur l'Inceste et les Violences sexuelles faites aux Enfants (CIIVISE) (2021, Ekim 27). *Inceste: protéger les enfants - À propos des mères en lutte: Avis du 27 octobre 2021*. <https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/282120.pdf>
- Connell, R.W. (2019). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar. Toplum, kişi ve cinsel politika* (4. baskı) (C. Soydemir, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Cook, J. A. ve Fonow, M. M. (1986). Knowledge and women's interests: Issues of epistemology and methodology in feminist sociological research. *Sociological Inquiry*, 56(1), 2-29.
- Corbin, J. ve Morse, J. M. (2003). The unstructured interactive interview: Issues of reciprocity and risks when dealing with sensitive topics. *Qualitative inquiry*, 9(3), 335-354.
- Corcoran, J. ve Nichols-Casebolt, A. (2004). Risk and resilience ecological framework for assessment and goal formulation. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 21(3), 211-235.
- Courtois, C. A. (1997). Healing the incest wound: A treatment update with attention to recovered-memory issues. *American Journal of Psychotherapy*, 51(4), 464-496.
- Creswell, J.W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (M. Bütün, S. B. Demir, Çev. Ed.). Siyasal Kitabevi.

- Crete, G. K. ve Singh, A. A. (2015). Resilience strategies of male survivors of childhood sexual abuse and their female partners: A phenomenological inquiry. *Journal of Mental Health Counselling*, 37(4), 341-354. <https://psycnet.apa.org/doi/10.17744/mehc.37.4.05>.
- Crowley, M. S. ve Seery, B. L. (2002). Exploring the multiplicity of childhood sexual abuse with a focus on polyincestuous contexts of abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 10(4), 91-110. https://doi.org/10.1300/J070v10n04_07.
- Cumhuriyet (2016, 5 Nisan). Meclis'te tecavüzü AKlamayı kutlama kuyruğu. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/mecliste-tecavuzu-aklamayi-kutlama-kuyrugu-510239>
- Çavlin, A., Kardam, F., & Aliefendioğlu, H. (2018). Giriş. *Ailenin karanlık yüzü: Encest içinde* (ss.11-44). Metis Yayınları.
- Çavlin-Bozbeyoğlu, A., Koyuncu, E., Kardam F. ve Sungur, A. (2010). Ailenin karanlık yüzü: Türkiye'de encest. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 1-37.
- Çavlin-Bozbeyoğlu, A., Koyuncu, E., Sezgin, A. U., Kardam F. ve Sungur, A. (2009). *Türkiye'de encest sorununu anlamak*. Damla Matbaacılık.
- Çetinkaya, A. (2013). Yargıtay kararları ışığında encest/fücur olgusunun incelenmesi. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı.
- Çiçek, A. U., Demirci, B. ve Mercan-Işık, C. (2021). Aile içi cinsel istismar (encest) ve encest olgularının psikiyatrik açıdan değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri*, 10-19.
- Çimşir, E. ve Akdoğan, R. (2021). Childhood Emotional Incest Scale (CEIS): Development, validation, cross-validation, and reliability. *Journal of counseling psychology*, 68(1), 98.
- Çocuk Koruma Kanunu No. 5395 (2005) (Tur)*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395-20050703.pdf>
- Çolak, B. (2022). Çocukluk çağı cinsel istismarına maruz bırakılan genç kadınlar: kurum bakımı ve sonrası yaşam deneyimlerinin feminist bakış açısıyla değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış*

Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.

- Dadds, M., Smith, M., Webber, Y. ve Robinson, A. (1991). An exploration of family and individual profiles following father-daughter incest. *Child Abuse & Neglect*, 15(4), 575-586.
- Dale, J. A. (2003). Freire, Aristotle, Marx, and Sartre: A critique of the human condition. Midwest Research-to-Practice Conference in Adult, Continuing, and Community Education. <https://scholarworks.iupui.edu/bitstream/handle/1805/310/dale.pdf?sequence=1>
- Daniel, B. (2006). Operationalizing the concept of resilience in child neglect: Case study research. *Child Care Health Development*, 32(3), 303-309.
- Dansby Olufowote, R. A., Fife, S. T., Schleiden, C., ve Whiting, J. B. (2020). How can I become more secure?: A grounded theory of earning secure attachment. *Journal of Marital and Family Therapy*, 46(3), 489-506.
- Davies, M., Patel, F. ve Rogers, P. (2013). Examining the roles of victim–perpetrator relationship and emotional closeness in judgments toward a depicted child sexual abuse case. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(5), 887-909. <http://dx.doi.org/10.1177/0886260512459376>.
- Davis, H. (1999). The psychiatrization of post-traumatic distress: Issues for social workers. *British Journal of Social Work*, 29(5), 755 – 777.
- DeMarni Cromer, L. ve Goldsmith, R. E. (2010). Child sexual abuse myths: attitudes, beliefs, and individual differences. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(6), 618-647. <https://doi.org/10.1080/10538712.2010.522493>.
- Devrimci-Özgüven, H. ve Soykan Ç. (2003). Bir yasak-sevi olgusuna yaklaşım ve karşılaşılan güçlükler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14, 311-318.
- Dhawan, S. ve Marshall, W. L. (1996). Sexual abuse histories of sexual offenders. *Sexual Abuse*, 8(1), 7-15.

- Dinsmore, C. (1991). *From surviving to thriving: Incest, feminism, and recovery*. SUNY Series in the Psychology of Women. State University of New York Press.
- DiVitto, S. (1998). Empowerment through self regulation: Group approach for survivors of incest. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association*, 4(3), 77-86.
- Doğanavşargil, Ö. ve Vahip, I. (2003). Terapötik işbirliği neden önemli? Psikiyatrik yakınması “olmayan” bir aile içi şiddet olgusu. *Klinik Psikiyatri*, 6, 165-169.
- Domestic Violence and Incest Resource Centre (DVIRC) (t.y.) <https://training.dvrcv.org.au/>
- Domhardt, M., Münzer, A., Fegert, J. M. Ve Goldbeck, L. (2015). Resilience in survivors of child sexual abuse: A systematic review of the literatüre. *Trauma, Violence & Abuse*, 16(4), 476-493. <https://doi.org/10.1177/1524838014557288>.
- Dominelli, L. (1986). Father-daughter incest. Patriarchy’s shameful secret. *Critical Social Policy*, 6(16), 8-22.
- Dominelli, L. (1989). Betrayal of trust: A feminist analysis of power relationships in incest abuse and its relevance for social work practice. *British Journal of Social Work*, 19(1), 291-307.
- Dominelli, L. (2002). *Feminist social work theory and practice*. (Consultant Editor: Campling, J). Palgrave.
- Dominelli, L. (2015). Sosyal hizmeti yeniden konumlandırmak. *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar* içinde (ss. 45-55) (Adams, R., Dominelli, L., ve Payne, M., Eds.) (T. Tuncay, Çev. Ed.). Nika Yayınevi.
- Dominelli, L. (2021). *Baskı karşıtı sosyal çalışma. Teori ve pratik*. (Ö. Cankurtaran, Çev. Ed.). Nika Yayınevi.
- Draucker, C. B. (1989). Cognitive adaptation of female incest survivors. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(5), 668.

- Draucker, C. B., Martsof, D. S., Roller, C., Knapik, G., Ross, R ve Stidham, A. W. (2011). Healing from childhood sexual abuse: A theoretical model. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20(4), 435-466. <https://doi.org/10.1080/10538712.2011.588188>.
- Drvaric, L., Gerritsen, C., Rashid, T. Bagby, R. M. ve Mizrahi, R. (2015). High stress, low resilience in people at clinical high risk for psychosis: Should we consider a strengths-based approach? *Canadian Psychology*, 56(3), 332-347.
- Dubowitz, H., Thompson, R., Proctor, L., Metzger, R., Black, M. M., English, D., Poole, G. ve Magder, L. (2016). Adversity, maltreatment, and resilience in young children. *Academic Pediatrics*, 16(3), 233-239. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2015.12.005>.
- DuMont, K. A., Widom, C. S., ve Czaja, S. J. (2007). Predictors of resilience in abused and neglected children grown-up: The role of individual and neighborhood characteristics. *Child Abuse & Neglect*, 31(3), 255-274.
- Edwards, D. (2018). Childhood sexual abuse and brain development: A discussion of associated structural changes and negative psychological outcomes. *Child Abuse Review*, 27(3), 198-208.
- Eisenberg, M. E., Ackard, D. M., ve Resnick, M. D. (2007). Protective factors and suicide risk in adolescents with a history of sexual abuse. *The Journal of Pediatrics*, 151(5), 482-487.
- Ellenson, G. S. (1986). Disturbances of perception in adult female incest survivors. *Social Casework*, 67, 149-159.
- Elzas, S. (2022, Mart 31). *French sexual abuse, incest commission wants to strengthen 'chain of protection'*. Rfi. <https://www.rfi.fr/en/france/20220331-french-sexual-abuse-incest-commission-wants-to-strengthen-chain-of-protection-ciivise>
- Erdoğan, E. (2020). Suçluyum, çaresizim, kızgın ve kırgınım: Feminist sahanın duyguları, gücü ve etiği. (E. Erdoğan ve N. Gündoğdu, Ed.) *Türkiye'de Feminist Yöntem* içinde (ss. 278-306). Metis Yayınları.

- Erdoğan, E. ve Gündoğdu, N. (2020). Giriş: Niçin-Türkiye’de-feminist yöntem. (E. Erdoğan ve N. Gündoğdu, Ed.) *Türkiye’de Feminist Yöntem* içinde (ss.15-34). Metis Yayınları.
- Erdoğan, E. ve Gündoğdu, N. (2020). Ek: Shahhrzad Mojab ile Söyleşi. (E. Erdoğan ve N. Gündoğdu, Ed.) *Türkiye’de Feminist Yöntem* içinde (ss.307-313). Metis Yayınları.
- Erdoğan, A., Tufan, E, Karaman, M. G., Atabek, M. S., Koparan, C., Özdemir, E., Çetiner, A. B., Yurteri, N., Öztürk, Ü., Kurçer, M. A. ve Ankaralı, H. (2011). Türkiye'nin dört farklı bölgesinde çocuk ve ergenlere cinsel tacizde bulunan kişilerin karakteristik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 55-61.
- Ertur, E. ve Yayıncı, N. (2011). Erkek mağdur açısından ensest. *Adli Tıp Dergisi*, 25(1), 199-214.
- Estés, C. P. (2021). *Kurtlarla koşan kadınlar* (H. Atalay, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Faller, K. C. (2007). Mother-blaming in the shadow of incest: Commentary on “motherhood in the shadow of incest” by Rachel Lev-Wiesel. *Journal of Child Sexual Abuse*, 16(1), 129-136. https://doi.org/10.1300/J070v16n01_08.
- Finkelhor, D. (1978). Psychological, cultural and family factors in incest and family sexual abuse. *Journal of Marital and Family Therapy*, 4(4), 41-49.
- Finkelhor, D. (1979). What's wrong with sex between adults and children? Ethics and the problem of sexual abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 49(4), 692-697.
- Finkelhor, D., Hamby, S., Turner, H. ve Walsh, W. (2016). Ethical issues in surveys about children's exposure to violence and sexual abuse. (C. A. Cuevas & Callie Marie Rennison, Eds). In *The Wiley Handbook on the Psychology of Violence* (pp.24-48). John Wiley & Sons.
- Finkelhor, D., Ormrod, R. K. ve Turner, H. A. (2007). Poly-victimization: A neglected component in child victimization. *Child Abuse & Neglect*, 31(1), 7-26.
- Fitzgerald, M. M., Schneider, R. A., Salstrom, S., Zinzow, H. M., Jackson, J., & Fossel, R. V. (2008). Child sexual abuse, early family risk, and childhood parentification: pathways to current psychosocial adjustment. *Journal of Family Psychology*, 22(2), 320.

- Fitzgerald, M. M., Shipman, K. L., Jackson, J. L., McMahon, R. J. ve Hanley, H. M. (2005). Perceptions of parenting versus parent-child interactions among incest survivors. *Child Abuse & Neglect*, 29, 661–681.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu* (1. baskı) (M. A. Kılıçbay, Çev.) İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin tarihi* (2. baskı) (H. U., Tanrıöver, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Fraser, N. (1989). Struggle over needs: Outline of a socialist-feminist critical theory of late capitalist political culture. In *Unruly Practices: Power, Discourse, and Gender in Contemporary Social Theory* (pp. 161-188). University of Minnesota Press.
- Fraser, M. W., Galinsky, M. J. ve Richman, J. M. (1999). Risk, protection and resilience: Toward a conceptual framework for social work practice. *Social Work Research*, 23(3), 131-143. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1093/swr/23.3.131>.
- Freud, S. (2014). *Totem ve tabu* (K. Şipal, Çev.). Say Yayınları.
- Freyd, J. J. (1996). *Betrayal trauma: The logic of forgetting childhood abuse*. Harvard University Press.
- Freyd, J. J., Klest, B. ve Allard, C. B. (2005). Betrayal trauma: Relationship to physical health, psychological distress, and a written disclosure intervention. *Journal of Trauma & Dissociation*, 6(3), 83–104. https://doi.org/10.1300/J229v06n03_04
- Friedrich, M. ve Leiper, R. (2006). Countertransference reactions in therapeutic work with incestuous sexual abusers. *Journal of Child Sexual Abuse*, 15(1), 51-68. https://doi.org/10.1300/j070v15n01_03.
- Fullerton, D. J., Zhang, L. M., ve Kleitman, S. (2021). An integrative process model of resilience in an academic context: Resilience resources, coping strategies, and positive adaptation. *Plos one*, 16(2), e0246000.
- Furniss, T. (1983). Mutual influence and interlocking professional-family process in the treatment of child sexual abuse and incest. *Child Abuse & Neglect*, 7(2), 207-223.

- Gelinas, D. J. (1983). The persisting negative effects of incest. *Psychiatry*, 46(4), 312-332.
- Genç, Ş. ve Coşkun, S. (2013). Ensest. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 106, 215-260.
- Genç Hayat Vakfı. (2012). *Çocukların ev içinde yaşadıkları şiddet araştırması*. (1. baskı). Genç Hayat Yayınları.
- Gidycz, C. A., McNamara, J. R. ve Edwards, K. M. (2006). Women's risk perception and sexual victimization: A review of the literature. *Aggression and Violent Behavior*, 11(5), 441-456.
- Gil, S. (2016). Building concern free of force in the treatment of adult survivors of childhood incest. *British Journal of Psychotherapy*, 32(2), 175-186. <https://doi.org/10.1111/bjp.12208>.
- Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 113-128.
- Government of Norway (2020). *Report submitted by Norway pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Baseline Report)*. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.ldo.no/globalassets/_ldo_2019/_bilder-til-nye-nettsider/jenter/norway-to-grevio.pdf
- Gölge, Z. B. ve Yavuz, M. F. (2007). Cinsel saldırı olgularının suç motivasyonuna göre sınıflandırılması. *Adli Tıp Dergisi*, 21(2), 11-19.
- Görgün Baran, A. ve Paksoy Erbaydar, N. (t.y.) Yasak Cinsel İlişki: Ensest. Erişim tarihi: 08.06.2016, www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/ensest08012009.doc.
- Gqgabi, R. B., ve Smit, E. I. (2019). Psycho-social effects of father–daughter incest: Views of South African social workers. *Journal of Child Sexual Abuse*, 28(7), 840-859.
- Gramsci, A. (1986). *Hapishane defterleri: Seçmeler* (1. baskı) (K. Somer, Çev.). Onur Yayınları.
- Greene, R. R. (2014). Resilience as effective functional capacity: An ecological-stress model. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 24(8), 937-950. <https://doi.org/10.1080/10911359.2014.921589>.

- Greene, G., Paranjothy, S. ve Palmer, S. R. (2015). Resilience and vulnerability to the psychological harm from flooding: The role of social cohesion. *American Journal of Public Health, 105*(9), 1792-1795. <https://doi.org/10.2105/ajph.2015.302709>.
- Greenfield, R. M. (2014). The attachment function of acute and chronic suicidal illness in the psychotherapy of an adult female incest survivor. *Clinical Social Work Journal, 42*(1), 49-60. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10615-012-0429-7>.
- Gregory-Bills, T. (1989, April 13-15). *A comparison of therapy outpatients with intra-family and extra-family sexual abuse and patients without sexual abuse*. [Paper presentation] Annual Meeting of the Southwestern Psychological Association, Houston, TX. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED310312.pdf>.
- Groesbeck, C. J. (1975). The archetypal image of the wounded healer. *Journal of Analytical Psychology, 20*(2), 122-145.
- Guo, W-H. ve Tsui, W-S. (2010). From resilience to resistance: A reconstruction of the strengths perspective in social work practice. *International Social Work, 53*(2) 233–245. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/0020872809355391>.
- Guo, W-H. ve Tsui, M-S. (2014). From micro-situational making of agency to multi-level reflection on social relation and structure: The case of Qing Hong program after ‘5.12’ earthquake of Sichuan, China. *Qualitative Social Work, 13*(5), 689-705.
- Gül, H., Gül, A., Yürümez, E. ve Öncü, B. (2020). Voices of adolescent incest victims: A qualitative study on feelings about trauma and expectations of recovery. *Archives of psychiatric nursing, 34*(2), 67-74.
- Gündüz, T., Karbeyaz, K. ve Ayrancı, Ü. (2011). Evaluation of the adjudicated incest cases in Turkey: Difficulties in notification of incestuous relationships. *Journal of Forensic Science, 56*(2), 438-443. <https://doi.org/10.1111/j.1556-4029.2010.01662.x>.
- Güneş, S., Yıldırım, V., Ekinci, Ö. ve Toros, F. (2017). Baba-kız ensesti sonrası uyurgezerlik: Bir adli olgu. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi, 18*(2).

- Gürgân, U. (2006). Yılmazlık Ölçeği (YÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(2), 45-74.
- Haffejee, S., ve Theron, L. (2017). Resilience processes in sexually abused adolescent girls: A scoping review of the literature. *South African Journal of Science*, 113(9-10), 1-9.
- Hamby, S., Banyard, V. ve Grych, J. (2016). Strengths, narrative, and resilience: Restorying resilience research. *Psychology of Violence*, 6(1), 1-7.
- Harding, S. (1987). Introduction: Is there a feminist method. (S. Harding, Ed.) In *Feminism and Methodology* (pp. 1-14). Indiana University Press.
- Hart, A., Gagnon, E., Eryigit-Madzwamuse, S., Cameron, J., Aranda, K., Rathbone, A., ve Heaven, B. (2016). Uniting resilience research and practice with an inequalities approach. *Sage Open*, 6(4), 1-13.
- Hartling, L. M. (2008). Strengthening resilience in a risky world: It's all about relationships. *Women & Therapy*, 31(2-4), 51-70.
- Hash, K. M. ve Rogers, A. (2013). Clinical practice with older LGBT clients: Overcoming lifelong stigma through strength and resilience. *Clinical Social Work Journal*, 41, 249-257. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10615-013-0437-2>.
- Hennink, M. ve Kaiser, B. N. (2021). Sample sizes for saturation in qualitative research: A systematic review of empirical tests. *Social Science & Medicine*, 114523.
- Herman, J. L. (2007). *Travma ve iyileşme* (1. baskı) (T. Tosun, Çev.). Literatür Yayıncılık.
- Herman, J. L. (2021). *Travma ve iyileşme* (9. baskı) (T. Tosun, Çev.). Literatür Yayıncılık.
- Hernández, P., Gangsei, D. ve Engstrom, D. (2007). Vicarious resilience: A new concept in work with those who survive trauma. *Family Process*, 46(2), 229-241.
- Hetzel-Riggin, M. D., James, S., Roby, R. ve Buczek, T. J. (2022). Gender, myths, and assumptions: correlates of risk perception in sexual assault scenarios. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(19-20), NP18085-NP18103.

- Himelein, M. J. ve McElrath, J. A. V. (1996). Resilient child sexual abuse survivors: Cognitive coping and illusion. *Child Abuse & Neglect*, 20(8), 747-758.
- Hossen, M. A. (2005). Empowerment-based social work practice. *Indian Journal of Social Work*, 66(2), 196-211.
- Huss, E., Elhozayel, E. ve Marcus, E. (2012). Art in group work as an anchor for integrating the micro and macro levels of intervention with incest survivors. *Clinical Social Work Journal*, 40(4), 401-411. <http://dx.doi.org/10.1007/s10615-012-0393-2>.
- Işıktaç, Y. (1992). Ensest ve hukuka yansımaları. *İstanbul Barosu Dergisi*, 66(4-5-6), 344-355.
- Itzhaky, H. ve York, A. S. (2001) Child sexual abuse and incest: Community-based intervention. *Child Abuse & Neglect*, 25, 959-972.
- İdrisoğlu, Ö. (2019). Ensest Vakası Yaşanan Ailelerdeki Annenin Değerlendirilmesi: Suç Ortağı mı? İkincil Mağdur mu? *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Adli Tıp Enstitüsü. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/61129.pdf>
- Jacelon, C. (1997). The trait and process of resilience. *Journal of Advanced Nursing*, 25(1), 123-129.
- Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, İstanbul. *Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi*, (210), 11. (2011). <https://rm.coe.int/1680462545>
- Jackson, S. W. (2001). Presidential address: The wounded healer. *Bulletin of the History of Medicine*, 1-36.
- Jacobs, J. L. (1990). Reassessing mother blame in incest. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 15(3), 500-514.
- James, K. ve MacKinnon, L. (1990). The “incestuous family” revisited: A critical analysis of family therapy myths. *Journal of Marital and Family Therapy*, 16(1), 71-88.

- Jankowski, G. (2017). Reflecting on qualitative research, feminist methodologies and feminist psychology: In conversation with Virginia Braun and Victoria Clarke. *Psychology of Women Section Review*, 19(1), 43-55.
- Jeong, S. ve Cha, C. (2019). Healing from childhood sexual abuse: A meta-synthesis of qualitative studies. *Journal of Child Sexual Abuse*, 28(4), 383-399.
- Johnson, A. (2006). Healing shame. *The Humanistic Psychologist*, 34(3), 223-242.
- Jonsdottir, G. (1990). Surviving incest: Feminist theory and practice. *Journal of Social Work Practice*, 4(3-4), 56-70. <http://dx.doi.org/10.1080/02650539008413442>
- Joyce, P. A. (2007). The production of therapy: The social process of construction of the mother of a sexually abused child. *Journal of Child Sexual Abuse*, 16(3), 1-18. https://doi.org/10.1300/J070v16n03_01.
- Kallivayalil, D., Levitan, J., Brown, N. ve Harvey, M. (2013). Preliminary findings from a qualitative study of trauma survivors in treatment: Changes in personal narrative. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 22(3), 262-281.
- Kaner, S. ve Bayraklı, H. (2010). Aile yılmazlık ölçeği: Geliştirilmesi, geçerliği ve güvenilirliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 11(2), 47-62.
- Kapoulitsas, M. ve Corcoran, T. (2014). Compassion fatigue and resilience: A qualitative analysis of social work practice. *Qualitative Social Work*, 14(1), 86-101. <https://doi.org/10.1177/1473325014528526>.
- Kaptanoğlu, C. (2000). Ben hayali, ulusal kimlik ve travma. *Birikim Dergisi*, ss. 134-135. <http://www.birikimdergisi.com/sayi/134-135/ben-hayali-ulusal-kimlik-ve-travma>.
- Karabacak, R., ve Torun, A. T. (2021). Türkiye yazılı basınında ensest içerikli haberlerin niceliksel incelemesi. *Nüfusbilim Dergisi*, 43(1), 5-29.

- Kararımk, Ö. ve Siviş-Çetinkaya, R. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 30-43.
- Karakuş, B. (2022). Türkiye’de okul sosyal hizmetinin durumu “kararlar ve dayanaklar”. *Sosyal Hizmet*, 1, 28-47.
- Karataş, K., Aslan, H., Öztürk, A. B., & Albayrak, H. (2020). Cinsel istismara maruz kalan Türk vatandaşı ve mülteci çocukların durumu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(4), 107-132.
- Karataş, K., Acar, H., Cankurtaran-Öntaş, Ö., Gökçearslan-Çifçi, E. ve Baykara-Acar, Y. (2004). Türkiye’de çocuğun korunması: Osmanlıdan günümüze çocuk refahına yönelik düzenlemeler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15(1), 15-25.
- Kardam, F. ve Bademci, E. (2013). Mothers in cases of incest in Turkey: Views and experiences of professionals. *Journal of Family Violence*, 28(3), 253-263. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10896-013-9495-z>.
- Kaya, İ. ve Çeçen-Eroğul, R. (2013). Ergenlerde çocukluk dönemi istismar yaşantılarının yordayıcısı olarak aile işlevlerinin rolü. *Eğitim ve Bilim*, 38(168), 386-397.
- Kaye-Tzadok, A. ve Davidson-Arad, B. (2017). The contribution of cognitive strategies to the resilience of women survivors of childhood sexual abuse and non-abused women. *Violence against women*, 23(8), 993-1015.
- Keith-Oaks, J. (1990). Emotional abuse: Destruction of the spirit and the sense of self. *The clearing house*, 64(1), 31-35.
- Kelly, L. (1988). *Surviving sexual violence*. Polity.
- Kenny, M. C. ve Abreu, R. L. (2015). Training mental health professionals in child sexual abuse: Curricular guidelines. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(5), 572-591. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1042185>.

- Kesen, N. Y., Karakuş, Ö. ve Deniz, M. E. (2012) Yetiştirme yurtlarında kalan çocukların kuruluşa geliş nedenlerinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1), 139-150.
- Kırlioğlu, M. (2019). Güçler temelli yaklaşım ve güçlendirme: Kolektif kimlik, bilgi-beceri, benlik kavramı, eleştirel farkındalık, harekete geçme. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14(20), 2248-2277.
- Kinsel, B. (2005). Resilience as adaptation in older women. *Journal of Women & Aging*, 17(3), 23-39.
- Koch, K. ve Jarvis, C. (1987). Symbiotic mother–daughter relationships in incest families. *Social Casework*, 68(2), 94-101.
- Köse, S. Aslan, Z., Başgöl, Ş. S., Şahin, S., Yılmaz, Ş., Çıtak, S. ve Tezcan, A.E. (2011). Bir eğitim ve araştırma hastanesi çocuk psikiyatrisi polikliniğine yönlendirilen adli olgular. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(3), 221-225.
- Kreklewetz, C.M. ve Piotrowski, C. C. (1998). Incest Survivor Mothers: Protecting the Next Generation. *Child Abuse & Neglect*, 22(12), 1305-1312.
- Kulkarni, S. J., Kennedy, A. C. ve Lewis, C. M. (2010). Using a risk and resilience framework and feminist theory to guide social work interventions with adolescent mothers. *Families in Society*, 91(3), 217-224.
- Küçükkaraca, N., ve Albayrak, H. (2016). Çocuğa yönelik cinsel istismar ve hegemonik erkeklik algısı: Neden sonuç ilişkisi üzerine bir tartışma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(4), 85-108.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- Lafleur, C. T. A. (2009). Mothers' reactions to disclosures of sibling sexual abuse. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Manhattan, Kansas: Kansas State University. <http://hdl.handle.net/2097/1370>.

- Lamb, F. F., Brady, E. M. ve Lohman, C. (2009). Lifelong resiliency learning: A strength-based synergy for gerontological social work. *Journal of Gerontological Social Work*, 52(7), 713-728. <http://dx.doi.org/10.1080/01634370802716216>.
- Larkin, H., Beckos, B. A. ve Shields, J. J. (2012). Mobilizing resilience and recovery in response to adverse childhood experiences (ACE): A restorative integral support (RIS) case study. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 40(4), 335-346. <https://doi.org/10.1080/10852352.2012.707466>.
- Larkin, H., Felitti, R. J. ve Anda, R. F. (2014). Social work and adverse childhood experiences research: Implications for practice and health policy. *Social Work in Public Health*, 29, 1–16. <https://doi.org/10.1080/19371918.2011.619433>.
- Larson, N. R. ve Maddock, J. W. (1986). Structural and functional variables in incest family systems: Implications for assessment and treatment. *Journal of Psychotherapy & The Family*, 2(2), 27-44.
- Lawson, D. M. ve Akay-Sullivan, S. (2020). Considerations of dissociation, betrayal trauma, and complex trauma in the treatment of incest. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(6), 677-696.
- Lazarus, R. S. ve Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer Publishing Company.
- Leavitt, G. C. (2013). Tylor vs. Westermarck: Explaining the incest taboo. *Sociology Mind*, 3(1), 45-51.
- Lee, J. A. (2001). *The empowerment approach to social work practice. Building the beloved community* (2nd edition). Columbia University Press.
- Lee, T-Y., Shek, D. T. L. ve Kwong, W-M. (2007). Chinese approaches to understanding and building resilience in at-risk children and adolescents. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of America*, 16, 377-392. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2006.12.001>.
- Leparis (2022, Mart 31). *Fight against incest: suspended parental authority, role of the doctor... what the commission recommends*. <https://newsrnd.com/life/2022-03-31-fight-against-incest->

-suspended-parental-authority--role-of-the-doctor---what-the-commission-recommends.rkl3kIoG7c.html

- Lev-Wiesel, R. (2006). Intergenerational transmission of sexual abuse? Motherhood in the shadow of incest. *Journal of Child Sexual Abuse*, 15(2), 75-101. https://doi.org/10.1300/J070v15n02_06.
- Levers, L. L. (Ed.) (2012). *Trauma counseling. Theories and interventions*. Springer Publishing Company.
- Lieberman, A. F. ve Van Horn, P. (2008). *Psychotherapy with infants and young children: Repairing the effects of stress and trauma on early attachment*. The Guildford Press.
- Liebarman, D., Fessler, D. M. T. ve Smith, A. (2011). The relationship between familial resemblance and sexual attraction: An update on Westermarck, Freud, and the incest taboo. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(9), 1229-1232. <https://doi.org/10.1177/0146167211405997>.
- Madonna, J. M. ve Berkovitz, T. (1990). Prescribing the system: An example of paradox in incest treatment. *Journal of Family Psychotherapy*, 1(2), 39-50.
- Maercker, A., Hilpert, P. ve Burri, A. (2016). Childhood trauma and resilience in old age: Applying a context model of resilience to a sample of former indentured child laborers. *Aging & Mental Health*, 20(6), 616-626. <https://doi.org/10.1080/13607863.2015.1033677>.
- Marriot, C., Hamilton-Giachritsis, C. ve Harrop, C. (2014). Factors promoting resilience following childhood sexual abuse: A structured, narrative review of the literature. *Child Abuse Review*, 23(1), 17-34. <https://doi.org/10.1002/car.2258>.
- Martin, P. (2010). Celebrating the wounded healer. *Counselling Psychology Review*, 26(1), 10-19.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.
- Masten, A. S. (2015). Pathways to integrated resilience science. *Psychological Inquiry*, 26(2), 187-196.

- McCabe, J. (1983). FBD marriage. Further support for the Westmarck hypothesis of the incest taboo. *American Anthropologist, New Series*, 85(1), 50-69.
- McCleery, J. M. ve and Harvey, A. G. (2004). Integration of psychological and biological approaches to trauma memory: implications for pharmacological prevention of PTSD. *Journal of Traumatic Stress*, 17(6), 485 – 496.
- McClendon, P.D. (1991). Systems Theory and Incest/Sexual Abuse of Children: Focus on Families and Communities. Paper. Erişim tarihi: 18.05.2016, <http://www.clinicalsocialwork.com/systems.html>.
- McGuigan, W. M. ve Stephenson, S. J. (2015). A single-case study of resiliency after extreme incest in an old order Amish family. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(5), 526-537. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1042182>.
- McIntyre, K. (1981). Role of Mothers in Father-Daughter Incest: A Feminist Analysis. *Social Work*, 26(6), 462-466.
- McMurray, I., Connolly, H., Preston-Shoot, M. ve Wigley, V. (2008). Constructing resilience: Social workers' understandings and practice. *Health and Social Care in the Community*, 16(3), 299–309. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2524.2008.00778.x>.
- Memiş-Kartal, P. (2016). Reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK. m. 104). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 2083-2100.
- Middleton, W. (2013). Parent–child incest that extends into adulthood: A survey of international press reports, 2007–2011. *Journal of Trauma & Dissociation*, 14(2), 184-197. <https://doi.org/10.1080/15299732.2013.724341>.
- Ministry of Children and Families of Norway. (2019). *Protection of children against sexual exploitation and abuse. Norway's reply to the Lanzarote Committee's General Overview Questionnaire*. <https://rm.coe.int/norway-replies-to-the-general-overview-questionnaire/168094ebb0>.

- Minnet, B. (2013). Bir aile toplum çıkmazı olarak ensest: Atlıklarınca filmi ve ensest olgusuna özen etiği bağlamında kısa bir bakış. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Misra, A. (2011). Breaking the silence, easing the pain: efforts, challenges and hopes of feminist organizations in Turkey and India working with survivors of incest. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Yüksek Lisans Programı.
- Misra, A. (2014). Challenging social attitudes and making a change: The struggle of feminist organisations in Turkey and India against incest. *Indian Journal of Gender Studies*, 21(3), 329-352. <https://doi.org/10.1177/0971521514540706>.
- Morrow, A. (2021, Ekim 27). *French incest commission says accusations against fathers 'not taken seriously'*. Rfi. <https://www.rfi.fr/en/france/20211027-french-incest-commission-says-accusations-against-fathers-not-taken-seriously-ciivise>
- Morrow, S. R. ve Smith, M. L. (1995). Constructions of survival and coping by women who have survived childhood sexual abuse. *Journal of Counseling Psychology*, 42(1), 24-33.
- Morrill, M. (2014). Sibling sexual abuse: An exploratory study of long-term consequences for self-esteem and counseling considerations. *Journal of Family Violence*, 29, 205-213. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10896-013-9571-4>.
- Muldoon, O. T., Lowe, R. D., Jetten, J., Cruwys, T., ve Haslam, S. A. (2021). Personal and political: Post-traumatic stress through the lens of social identity, power, and politics. *Political Psychology*, 42(3), 501-533.
- Narayan, U. (2020). Feminist epistemoloji: Batılı olmayan bir feministten perspektifler. (E. Erdoğan ve N. Gündoğdu, Ed.) *Türkiye'de Feminist Yöntem* içinde (ss. 37-51). Metis Yayınları.
- Newmann, E., Breton, M., Bitel, M. C. ve Kraft, S. (2004). Book reviews. Group work: Strategies for strengthening resiliency. *Social Work with Groups*, 26(2), 81-93.

- Newsom, K. ve Myers-Bowman, K. (2017). "I am not a victim. I am a survivor": Resilience as a journey for female survivors of child sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 26(8), 927-947.
- Ogilvie, B. ve Daniluk, J. (1995). Common themes in the experiences of mother-daughter incest survivors: Implications for counseling. *Journal of Counseling & Development*, 73, 598-602.
- Okan-İbiloğlu, A., Atlı, A., Oto, R. ve Özkan, M. (2018). Çocukluk çağı cinsel istismar ve ensest olgularına çok yönlü bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(1), 84-98.
- O'Keefe, S. L., Bearda, K. W., Swindellb, S., Stroebelc, S. S., Griffeed, K ve Younge, D. H. (2014). Sister-brother incest: Data from anonymous computer assisted self interviews. *Sexual Addiction & Compulsivity: The Journal of Treatment & Prevention*, 21(1), 1-38. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/10720162.2013.877410>.
- Olafson, E. (2002). Attachment theory and child abuse: Some cautions. *Journal of Child Sexual Abuse*, 11(1), 125-129. https://doi.org/10.1300/J070v11n01_06.
- Onedio (2016, 8 Ocak). *Diyanet'ten Tepki Çeken Soru ve Cevap Hakkında Açıklama*. <https://onedio.com/haber/diyanet-ten-tepki-ceken-soru-ve-cevap-hakkinda-aciklama-655448>.
- Oppenheimer, J. (1998). Politicizing survivors of incest and sexual abuse: Another facet of healing. *Women & Therapy*, 21(2), 79-87.
- Orhan, G., Ulukol, B. ve Canbaz, H. (2019). Çocuk İzlem Merkezi modeli ve bu modelde gözlenen sorunlar. *Kriz Dergisi*, 27(3), 178-186.
- Özbay, Y. ve Aydoğan, D. (2013). Aile yılmazlığı: Bir engele rağmen birlikte güçlene aile. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 31, 129-146.
- Özbay, F. (2014). Demografik dönüşüm sürecinde iktidar, kadın ve aile. *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün mü?* içinde (ss. 106-111). Heinrich Böll Stiftung Derneği. https://tr.boell.org/sites/default/files/baska_bir_aile_anlayisi_mumkun_mu.pdf

- Özdemir, P. (2018). Encest mağduru çocukların adli dosyalarının sosyal hizmet bakış açısıyla incelenmesi ve müdahale modelinin geliştirilmesi. *Yayınlanmış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Özdemir, B., Cebiş, O., İris, M. ve Üzün, İ. (2012). Doğumla sonuçlanan baba-kız encesti: olgu sunumu. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 19(1), 30-32.
- Özkara, E., Kavaklı, U., Can, İ. Ö., Bacaksız, P., Tepe, İ. ve Özbek, V. Ö. (2011). Çocuklara yönelik cinsel istismarın yasal boyutunun türkiye ve diğer ülkeler ile karşılaştırılması. *Adli Tıp Dergisi*, 25(1), 11-24.
- Özkazanç, A. (2019). *Cinsellik, şiddet ve hukuku. Feminist Yazılar*. (2. baskı). Dipnot Yayınları.
- Öztürk, A. B. (2009). Çocuğun cinsel istismarı ve aileyle çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 89-98.
- Öztürk, M., Güzelhan, Y. ve Ortaköylü, L. (2000). Encest öyküsü olan adli olguların incelenmesi. *Yeni Symposium*, 38(1), 15-18.
- Pack, M. (2013). Vicarious traumatisation and resilience: An ecological systems approach to sexual abuse counsellors' trauma and stress. *Sexual Abuse in Australia and New Zealand*, 5(2), 69-76.
- Paslı, F. (2009). Örselenme kuşkusuyla Gazi Üniversitesi çocuk koruma merkezi tarafından bildirimleri yapılan çocukların adli ve sosyal süreçlerinin incelenmesi. Ankara Üniversitesi.
- Paslı, F. (2017). Çocuk koruma merkezine gelen istismara uğramış çocukların değerlendirilmesi: Gazi Üniversitesi çocuk koruma merkezi örneği. *SÖ Özden-Attepe Tıbbi Sosyal Hizmet içinde* (ss. 93-113). Nobel.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. (4th Edition). Sage Publications.

- Paul, R. A. (2010). Incest avoidance: Oedipal and preoedipal, natural and cultural. *Journal of American Psychoanalytic Association*, 58, 1087-1112. <https://doi.org/10.1177/0003065110395759>.
- Payne, M. (2005). *Modern social work theory*. Lyceum Books Inc.
- Payne, M. (2011). Risk, security and resilience work in social work practice. *Revista de Asistentia Sociala*, 1, 7-14.
- Pettersen, K. T. (2009). An exploration into the concept and phenomenon of shame within the context of child sexual abuse. (*Unpublished doctoral thesis*). Trondheim, Norway: Norwegian University of Science and Technology.
- Pettersen, K. T. (2012). Working with dignity. *Social Work and Social Sciences Review*, 16(1), 7-18.
- Pettersen, K. T. (2013). A study of shame from sexual abuse within the context of a Norwegian incest center. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22(6), 677-694. <https://doi.org/10.1080/10538712.2013.811139>.
- Pfefferbaum, B., Van Horn R. L. ve Pfefferbaum, R. L. (2015). A conceptual framework to enhance community resilience using social capital. *Clinical Social Work Journal*, 1-9. <http://dx.doi.org/10.1007/s10615-015-0556-z>.
- Phanichrat, T. ve Townshend, J. M. (2010). Coping strategies used by survivors of childhood sexual abuse on the journey to recovery. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(1), 62-78.
- Phelan, P. (1995). Incest and its meaning: The perspectives of fathers and daughters. *Child Abuse & Neglect*, 19(1), 7-24.
- Pinar, İ., Leyla, G., & Arın, C. (1996). *Sıcak yuva masalı*. Metis Yayınları.
- Pleeging, E. (2022). Measuring hope: Validity of short versions of four popular hope scales. *Quality & Quantity*, 1-28.

- Plummer, M. ve Cossins, A. (2018). The cycle of abuse: When victims become offenders. *Trauma, Violence, & Abuse, 19*(3), 286-304.
- Polat, O. (2002). Aile içi cinsel istismar: Ensest. *Kriminoloji*.
<https://www.kriminoloji.com/ensest.htm>
- Polat-Uluocak, G. ve İçağasıoğlu-Çoban, A. (2011). Çocuk istismarı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları açısından profesyonel karar verme. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 22*(2), 161-174.
- Rachman, A. W. (2014). Sándor Ferenczi's analysis with Elizabeth Severn: "Wild analysis" or pioneering treatment of the incest trauma. *Psychoanalytic Inquiry, 34*, 145-168.
<https://doi.org/10.1080/07351690.2014.850276>.
- RAHI Foundation - Recovering and Healing from Incest (t.y.) <https://www.rahifoundation.org/>
- Rajan-Rankin, S. (2014). Self-identity, embodiment and the development of emotional resilience. *British Journal of Social Work, 44*, 2426–2442. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bct083>.
- Ramazanoğlu, C. ve Holland, J. (2002). *Feminist Methodology: Challenges and Choices*. London: Sage Publications.
- Rape, Abuse & Incest National Network (RAINN) (t.y.) <https://www.rainn.org/>
- Read, D. W. (2014). Incest taboos and kinship: A biological or a cultural story? *Reviews in Anthropology, 43*, 150–175. <https://doi.org/10.1080/00938157.2014.903151>.
- Reed-Gavish, M. (2013). Cognitive abuse within the incestuous family as a factor in the development of dissociative identity disorder. *Journal of Child Sexual Abuse, 22*(4), 444-461. <https://doi.org/10.1080/10538712.2013.781093>.
- Robbins, S. P. (2019). Child sex abuse and recovered memories of abuse: Looking back, looking ahead. *Families in Society, 100*(4), 367-380.
- Røseth, I., Bongaardt, R. ve Binder, P-E. (2011). A case study of a mother's intertwining experiences with incest and postpartum depression. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being, 6*(3), 1-9. <https://doi.org/10.3402/qhw.v6i3.7244>.

- Sagarin, E. (1977). Incest: Problems of definition and frequency. *Journal of Sex Research*, 13(2), 126-135.
- Sağlam, Ö. (2016). Cinsel istismar mağduru çocuğa sosyal hizmet yaklaşımı. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 0(7), 22-31.
- Sağlık Bakanlığı (t.y.) Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) Listesi. Kamu Hastaneleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı. <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR-43119/cocuk-izlem-merkezi-cim-listesi.html>
- Saleebey, D. (1996). The strengths perspective in social work practice: Extensions and cautions. *Social work*, 41(3), 296-305.
- Saleebey, D. (2000). Power in the people: Strengths and hope. *Advances in Social Work*, 1(2), 127-136.
- Saleebey, D. (2006). *The strengths perspective in social work practice* (4th edition). Allyn and Bacon.
- Samper, J. ve Garcíandía, J. A. (2013). Re-storying incest: Four women and three generations. *Journal of Systemic Therapies*, 32(4), 52-64.
- Sanay, B. (2018). *Kardeşini doğurmak. Türkiye'de ensest gerçeği* (9. baskı). Doğan Yayıncılık.
- Sancar, T. Y. ve Yaşar, T. N. (2008). Ensest ve tartışmada genel ahlak engeli. *Güncel Hukuk*, 23-24.
- Sandalcı, F. (2004). Aile içinde ve aile dışında cinsel istismar nedeni ile koruma altına alınan ve SHÇEK Genel Müdürlüğü'ne bağlı kuruluşlarda bakılan çocukların sosyo-demografik özellikleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı.
- Saner, S. (2021a). “İfşanın adaleti, kadınların adaleti” tartışmasına giriş. *Çatlak Zemin*. <https://catlaczemin.com/ifsanin-adaleti-kadinlarin-adaleti-tartismasina-giris/>
- Saner, S. (2021b). İfşa. *Feminist Bellek*. <https://feministbellek.org/ifsa/>

- Sanjeevi, J., Houlihan, D., Bergstrom, K. A., Langley, M. M., & Judkins, J. (2018). A review of child sexual abuse: Impact, risk, and resilience in the context of culture. *Journal of child sexual abuse*, 27(6), 622-641.
- Savi Çakar, F., Karataş Z. ve Çakır, M. A. (2014). Yetişkin yılmazlık ölçeği: Türk kültürüne uyarlanması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 22 – 39.
- Saygılıgil, F. (2021). Feminizm açısından aile politikaları. (N. Şahin-Taşgın, Y. Ahi ve U. Tekin, Der.) *Sosyal Hizmet ve "Ailecilik". Sosyal Hizmet(ler)i Yeniden Düşünmek Konferansları* içinde (ss.81-95). Nika Yayınevi.
- Sayın, A., Candansayar, S., & Welkin, L. (2013). Group psychotherapy in women with a history of sexual abuse: what did they find helpful? *Journal of Clinical Nursing*, 22(23-24), 3249-3258.
- Saxe, B. J. ve Johnson, S. M. (1999). An empirical investigation of group treatment for a clinical population of adult female incest survivors. *Journal of Child Sexual Abuse*, 8(1), 67-88. https://doi.org/10.1300/J070v08n01_05.
- Savaşçı, Bilgehan. (2013). *Çocukların cinsel istismarı suçu*. Legal Yayıncılık.
- Saygılı, S. ve Gönenli, S. (2008). Aynı ailede görülen çoklu ensest. *Düşünen Adam*, 21(1-4), 32-37.
- Schoon, I. (2006). *Risk and resilience. Adaptations in changing times*. Cambridge University Press.
- Schrank, B., Stanghellini, G. ve Slade, M. (2008). Hope in psychiatry: A review of the literature. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 118(6), 421-433.
- Serrano, A. C. ve Gunzburger, D. W. (1983). An historical perspective of incest. *International journal of family therapy*, 5(2), 70-80.
- Sexual Abuse and Incest Line (SAIL) (t.y.) <https://www.sailderbyshire.org.uk/>
- Sezgin, A. U. (1993). Ensestin psikosoyal ve adli yönden incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.

- Sezgin, A. U. (1998). Ensestin ruhsal değerlendirilmesi uzman tanıklık. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı.
- Shaw, J., McLean, K. C., Taylor, B., Swartout, K. ve Querna, K. (2016). Beyond resilience: Why we need to look at systems too. *Psychology of Violence*, 6(1), 34-41. <http://dx.doi.org/10.1037/vio0000020>.
- Shepher, J. (1983). *Incest. A biosocial view*. Academic Press.
- Sheppard, M. ve Clibbens, J. (2015). Preventive therapy and resilience promotion: An evaluation of social work led skills development group work. *Child and Family Social Work*, 20(3), 288-299. <https://doi.org/10.1111/cfs.12077>.
- Shevell, M. C. ve Denov, M. S. (2021). A multidimensional model of resilience: Family, community, national, global and intergenerational resilience. *Child Abuse & Neglect*, 119, 105035.
- South Essex Rape and Incest Crisis Centre (SERICC) (t.y.) <https://sericc.org.uk/>
- Survivors of Incest Anonymous (SIA) (t.y.). *Survivors of incest anonymous (SIA) – 12 step program*. 12steppers. <https://12steppers.org/12-step-programs/lifestyle-behavioral-12-step-programs/survivors-of-incest-anonymous-sia/>
- Silver, R. L., Boon, C. ve Stones, M.H. (1983). Searching for meaning in misfortune: Making sense of incest. *Journal of Social Issues*, 39(2), 81-102.
- Sim, J., Saunders, B., Waterfield, J. ve Kingstone, T. (2018). Can sample size in qualitative research be determined a priori? *International Journal of Social Research Methodology*, 21(5), 619-634.
- Simon-Roper, L. (1996). Victim's response cycle: A model for understanding the incestuous victim-offender relationship. *Journal of Child Sexual Abuse* 5(2), 59-79.
- Singh, M. M., Parsekar, S. S. ve Nair, S. N. (2014). An epidemiological overview of child sexual abuse. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 3(4), 430.

- Sirman, N. (2020). Sunuş. (E. Erdoğan ve N. Gündoğdu, Ed.) *Türkiye 'de Feminist Yöntem içinde* (ss. 9-13). Metis Yayınları.
- SMEttE, I., StEFanSEn, K., & Dullum, J. (2017). Sentrene mot incest og seksuelle overgrep. En evaluering av sentrenes arbeid og rammevilkår. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://oda.oslomet.no/oda-xmllui/bitstream/handle/20.500.12199/5119/Nettversjon-Rapport-16-17-Sentrene-mot-incest-og-seksuelle-overgrep.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Smith, D. E. (1987). *The everyday world as problematic: A feminist sociology*. University of Toronto Press.
- Smith, R. (2008). *Social work and power*. Palgrave Macmillian.
- Southwick, S. M., Bonanno, G. A., Masten, A. S., Panter-Brick, C., ve Yehuda, R. (2014). Resilience definitions, theory, and challenges: interdisciplinary perspectives. *European Journal of Psychotraumatology*, 5(1), 1-14. <https://doi.org/10.3402/ejpt.v5.25338>
- Stechna, S. B. (2011). Childhood pregnancy as a result of incest: A case report and literature review with suggested management strategies. *Journal of Pediatric & Adolescent Gynecology*, 24(3), 83-86.
- Stefansen, K., Smette, I. ve Dullum, J. (2021). The 'psychological turn' in self-help services for sexual abuse victims: Drivers and dilemmas. *International review of victimology*, 27(1), 80-93.
- Stroebel, S. S., O'Keefe, S. L., Beard, K. W., Kuo, S. Y., Swindell, S. V. ve Kommor, M. J. (2012). Father-daughter incest: Data from an anonymous computerized survey. *Journal of Child Sexual Abuse*, 21(2), 176-199.
- Strømme, P., Suren, P., Kanavin, Ø. J., Rootwelt, T., Woldseth, B., Abdelnoor, M., ve Magnus, P. (2010). Parental consanguinity is associated with a seven-fold increased risk of progressive encephalopathy: a cohort study from Oslo, Norway. *European Journal of Paediatric Neurology*, 14(2), 138-145.

- St-Onge, M. ve Dumont, S. (2008). Social work and the development of a more compassionate world: Experiences and knowledge to share. *Social Work in Mental Health*, 7(1-3), 1-11. <https://doi.org/10.1080/15332980802072314>.
- Şahin-Taşğın, N. (2021). Türkiye’de sosyal hizmetlerin sunumunda aile: Aileye yönelik sosyal hizmetlerden sosyal hizmeti sunan aileye. (N. Şahin-Taşğın, Y. Ahi ve U. Tekin, Der.) *Sosyal Hizmet ve “Ailecilik”*. *Sosyal Hizmet(ler)i Yeniden Düşünmek Konferansları* içinde (ss.25-55). Nika Yayınevi.
- Şahin-Taşğın, N. ve Özel, H. (2011). Türkiye’de sosyal hizmetlerin dönüşümü. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 175-190.
- Şahin-Taşğın, N. ve Tekin, U. (2013). Türkiye’de sosyal hizmetin temel karakteristikleri ve güncel görünümü (119-135). *Sosyal Hizmet. Temelleri ve Uygulama Alanları* içinde. Maya Akademi.
- Şahin, F. ve Taşar, M. A. (2012). Cinsel istismar ve ensest. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 47, 159-164. <https://doi.org/10.4274/tpa.848>.
- Şeker, A. (2012). *Sosyal hizmete giriş*. (Tomanbay, İ., Ed). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2533, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1504. <http://eogrenme.anadolu.edu.tr/eKitap/SHZ101U.pdf>.
- Şen, E. ve Başarır, T. (2012) Ensest mağdurlarından birisi: “Kadın”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99, 317-340.
- Şoitu, D. T. (2015). Resilience and vulnerability: Competing social paradigms? Scientific annals of “Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi. (New Series) *Sociology and Social Work Section, Social Paradigms and Intercultural Communication*, 8(1), 7-14.
- T24 Bağımsız İnternet Sitesi (2016, 8 Ocak). *Diyanet, o cevabı yayından kaldırdı, 'ensest fetvası' yorumlarına tepki gösterdi: Elektronik ortam hilesi!* <https://t24.com.tr/haber/diyanetten-enseste-fetvayla-ilgili-basin-aciklamasi,323442>.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başta Cinsel İstismar Olmak Üzere Çocuklara Yönelik Her Türlü İstismar Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulun Meclis Araştırma Komisyonu Raporu (2016). Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları Açık Erişim Koleksiyonu. Yasama Dönemi: 26, Yasama Yılı: 2, Sıra Sayısı: 442. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/handle/11543/3121>.
- Talmadge, L. D. ve Wallace, S. C. (1991). Reclaiming sexuality in female incest survivors. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 17(3), 163-182.
- Tamraz, D. N. (1997). Nonoffending mothers of sexually abused children: Comparison of opinions and research. *Journal of Child Sexual Abuse*, 5(4), 75-104. https://doi.org/10.1300/J070v05n04_05.
- Taner, H. A., Çetin, F. H., Işık, Y. ve İşeri, E. (2015). Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde psikopatoloji ve ilişkili risk etkenleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(4), 294-300.
- Taşdemir-Afşar, S. (2015). Türkiye’de şiddetin “kadın yüzü”. *Sosyoloji Konferansları*, 52, 715-753. <https://doi.org/10.18368/IU/sk.04297>
- Taşğın, S. ve Sarı, İ. (2014). Aile içi ensestinin nitel analizi: Şanlıurfa örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(35), 486-500.
- Taubman, S. (1984). Incest in context. *Social Work*, 29(1), 35-40. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1093/sw/29.1.35>.
- Taylor, S.E. (1983). Adjustment to threatening events. A theory of cognitive adaptation. *American Psychologist*, 38(11), 1161-1173.
- Teber, S. (2013). *Bilimsel bir peri masalı: Freud’un aile ve tarihsel romanı*. Okuyanıs Yayınları.
- Theron, L. C. ve Theron, A. M. (2010). A critical review of studies of South African youth resilience, 1990-2008. *South African Journal of Science*, 106(7), 1-8.
- Thompson, L. (1992). Feminist methodology for family studies. *Journal of Marriage and the Family*, 3-18.

- Thompson, N. (2016). *Güç ve güçlendirme*. (Ö. Cankurtaran, Çev. Ed.). Nika Yayınevi.
- Thompson, N. (2019). Resilience through meaning making. In *Promoting Resilience* (pp. 171-176). Routledge.
- Tjersland, O. A., Gulbrandsen, W., Juuhl-Langseth, M., Jensen, T. K., Mossige, S. ve Reichelt, S. (2008). From betrayal to support: A case history of incest. *Journal of Family Psychotherapy*, 19(3), 242-258. <https://doi.org/10.1080/08975350802269301>.
- Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (TKDF) (2014). Türkiye’de Ensest Atlası Projesi Yuvarlak Masa Uzmanlar Toplantısı Özet Raporu. <https://doczz.biz.tr/doc/117220/t%C3%BCrkiye-ensest-atlas%C4%B1>.
- Toksöz, G. (2020). Sayıların kadın mücadelesindeki yeri. (E. Erdoğan ve N. Gündoğdu, Ed.) *Türkiye’de Feminist Yöntem* içinde (ss. 123-146). Metis Yayınları.
- Topçu, S. (2009). *Cinsel istismar*. Phoenix Yayınları.
- Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) (2021). Kırmızıda Dur De. Cinsel istismar ile mücadele başlangıç kitapçığı. <https://www.tog.org.tr/wp-content/uploads/2021/06/KDD-Cinsel-istismar-ile-mucadele-baslangic-kitapcigi.pdf>
- Trepper, T. S. ve Barrett, M. J. (1986). Vulnerability to incest: A framework for assessment. *Journal of Psychotherapy & the Family*, 2(2), 13-25.
- Trepper, T. S., Niedner, D., Mika, L. ve Barrett, M. J. (1997). Family characteristics of intact sexually abusing families: An exploratory study. *Journal of Child Sexual Abuse*, 5(4), 1-18.
- Tseris, E. J. (2013). Trauma theory without feminism? Evaluating contemporary understandings of traumatized women. *Affilia*, 28(2), 153-164.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) (2021). MEDAS Merkezi Dağıtım Sistemi. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>.
- Tully, C. T. (2002). Social work policy. (R. R. Green, Ed.) In *Resiliency: An integrated approach to practice, policy and research* (2nd Edition) (pp. 321-335). NASW Press.

- Turan, A. (2020) Türk yazılı basınında ensest haberlerin analizi: Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazetesi örneği. *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Tyagi, S. V. (2002). Incest and women of color: A study of experiences and disclosure. *Journal of Child Sexual Abuse*, 10(2), 17-39. https://doi.org/10.1300/J070v10n02_02.
- Ullman, S. E., Peter-Hagene, L. C. ve Relyea, M. (2014). Coping, emotion regulation, and self-blame as mediators of sexual abuse and psychological symptoms in adult sexual assault. *Journal of Child Sexual Abuse*, 23(1), 74-93. <https://doi.org/10.1080/10538712.2014.864747>.
- Uluğtekin, S. (2004). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*. Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No: 71.
- Uluocak, P. ve İçağasıolu Çoban, A. (2011). Çocuk istismarı alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları açısından profesyonel karar verme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 22(2), 161-173.
- Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013-2017). *T. C. Resmî Gazete*, 28851, 14 Aralık 2013. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131214-15.htm>
- Ungar, M. (2005). A thicker description of resilience. *The International Journal of Narrative Therapy and Community Work*, 3(4), 89-96.
- Ungar, M. (2011). The social ecology of resilience: Addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. *American Journal of Orthopsychiatry*, 81(1), 1-17.
- Ungar, M. (2013). Resilience after maltreatment: The importance of social services as facilitators of positive adaptation. *Child Abuse & Neglect* 37(2-3), 110–115. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2012.08.004>.
- Ungar, M. ve Theron, L. (2020). Resilience and mental health: How multisystemic processes contribute to positive outcomes. *The Lancet Psychiatry*, 7(5), 441-448. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30434-1](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30434-1)

- Ungar, M., Liebenberg, L. ve Ikeda, J. (2014). Young people with complex needs: Designing coordinated interventions to promote resilience across child welfare, juvenile corrections, mental health and education services. *British Journal of Social Work*, 44, 675–693. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcs147>.
- United Nations Population Fund (UNFPA) (2021). *State of world population 2021 report*. chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/SoWP2021_Report_-_EN_web.3.21_0.pdf
- Valentine, L. N. ve Feinauer, L. L. (1993). Resilience factors associated with female survivors of childhood sexual abuse. *The American Journal of Family Therapy*, 21(3), 216-224.
- Van Berlo, W., ve Ensink, B. (2000). Problems with sexuality after sexual assault. *Annual review of sex research*, 11(1), 235-257.
- Van Breda, A. D. (2018). A critical review of resilience theory and its relevance for social work. *Social Work*, 54(1), 1-18.
- van der Kolk, B. A., McFarlane, A., ve Weisaeth, L. (Eds.). (1996). *Traumatic stress: The effects of overwhelming experience on mind, body, and society*. Guilford.
- van der Kolk, B. A. (2018). *Beden kayıt tutar. Travmanın iyileşmesinde beyin, zihin ve beden*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Vermeulen, T. ve Greeff, A.P. (2015). Family resilience resources in coping with child sexual abuse in South Africa. *Journal of Child Sexual Abuse*, 24(5), 555-571. <https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1042183>.
- Vilenica, S. Shakespeare-Finch, J. ve Obst, P. (2013). Exploring the process of meaning making in healing and growth after childhood sexual assault: A case study approach. *Counselling Psychology Quarterly*, 26(1), 39-54.
- Wakefield, S. ve Zimmerman, K. (2020). Re-imagining resilience: Supporting feminist women to lead development with transformative practice. *Gender & Development*, 28(1), 155-174.

- Walby, S. (1991). *Theorizing patriarchy*. Basil Blackweel.
- Walby, S. (2020). Varieties of gender regimes. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 27(3), 414-431.
- Waller, C. S. (1992). Art therapy with adult female incest survivors. *Art Therapy*, 9(3), 135-138.
- Wang, X ve Ho, P. S. Y. (2007). Violence and desire in Beijing: A young chinese woman's strategies of resistance in father daughter incest and dating relationships. *Violence Against Women*, 13(12), 1319-1338. <https://doi.org/10.1177/1077801207310802>.
- Watts, T. (2014). An incestuous development: A study of severe psychopathology in a fictive adolescent from in treatment. *Psyhoanalytic Psychology*, 31(2), 262-275.
- Westkott, M. (2019). Feminist criticism of the social sciences. In *Feminist research methods* içinde (pp. 58-68). Routledge.
- Whittemore, R., Chase, S. K., & Mandle, C. L. (2001). Validity in qualitative research. *Qualitative Health Research*, 11(4), 522-537.
- Whittier, N. (2009). The politics of visibility: Coming out, activist art, and emotional change. In *The politics of child sexual abuse: Emotion, social movements, and the state* (pp.167-181). Oxford University Press.
- William, E. (2022, Mart 31). *Incest and sexual violence against children: the damning report of the Independent Commission*. <https://www.gamingdeputy.com/incest-and-sexual-violence-against-children-the-damning-report-of-the-independent-commission/>
- Woods, M. (2021, Ocak 27). *French incest survivors start to break the tradition of silence*. Rfi. <https://www.rfi.fr/en/france/20210127-french-incest-survivors-see-signs-the-silence-is-starting-to-break-france-child-sex-abuse-metoo-kouchner-duhamel>
- World Health Organization (WHO) (2002). WHO report on violence and health. Geneva: World Health Organization. <chrome-extension://efaidnbmninnibpcjpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fwww>

.who.int%2Fviolence_injury_prevention%2Fviolence%2Fworld_report%2Fen%2Fsummary_en.pdf&clen=592835&chunk=true

- Wright, M. O. D., Fopma-Loy, J., & Fischer, S. (2005). Multidimensional assessment of resilience in mothers who are child sexual abuse survivors. *Child Abuse & Neglect*, 29(10), 1173-1193.
- Xiang, G., Teng, Z., Li, Q., Chen, H. ve Guo, C. (2020). The influence of perceived social support on hope: A longitudinal study of older-aged adolescents in China. *Children and Youth Services Review*, 119, 105616.
- Yardımcı, S. (2020). Hepimiz Likeniz! Feminist yaşam ve dünyayla akrabalık. (E. Erdoğan ve N. Gündoğdu, Ed.) *Türkiye’de Feminist Yöntem* içinde (ss. 93-111). Metis Yayınları.
- Yargıç, İ., Ersoy, E. ve Batmaz Oflaz, S. (2012). Çocukluk çağı travmalarının intihar girişimi ve kendine zarar verme davranışı ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13, 277-284.
- Yıldırım, A. ve Gümüş, B. (2011). Ortaya çıkarılması zor olan istismar: Ensest. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 33, 114-118.
- Yiğit, R. (2004). Çocukların cinsel istismarı ve ensest. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 90-100.
- Young-Bruehl, E. (2021). *Çocuk düşmanlığı. Çocuklara karşı önyargıyla yüzleşme* (A. Bora, Çev.). İletişim Yayınları.
- Yüksel, Ş. ve Saner, S. (2016). Çocuk cinsel istismarı ve zor açığa çıkması: Bilgilendirme dosyası. *Türkiye Psikiyatri Derneği*. https://www.psikiyatri.org.tr/uploadFiles/219201618057-CocukCinsel_istismar_bilgilendirme_dosyasi.pdf.
- Yüksel-Kaptanoğlu (2018). Rakamlarla ensest ve çocukluk döneminde cinsel istismar. *Ailenin karanlık yüzü: Ensest* içinde (ss.47-69). Metis Yayınları.
- Zerubavel, N. ve Wright, M. O. D. (2012). The dilemma of the wounded healer. *Psychotherapy*, 49(4), 482.

Zoroğlu, S.S., Tüzün, Ü., Sar, V., Öztürk, M., Eröcal Kora, M. ve Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69- 78.

Z-Page, A. (2004). Çocuk cinsel istismarı: cinsel istismara neden olan etkenler ve cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 103-113.

EKLER

EK 1. Eğitim Katılım Sertifikası

EK 2. Araştırma Öznelerine İlişkin Bilgiler Tablosu

Tablo 1.

Araştırma Öznelerine İlişkin Bilgiler

Özne – Takma isim kullanma durumu	Görüşme yeri	Görüşme tarihi	Görüşme Yapıldığı Sıradaki Yaşı	Medeni Durum / Çocuk durumu / Kardeş durumu	Eğitim	Görüşme sırasında çalışma durumu	Şu an kiminle yaşadığı
1 (Takma isim istemedi)	Şehir merkezinde bir kitabevine ait odada	14.12.2018	24	Bekar Çocuğu yok. Bir erkek kardeşı var.	Üniversite mezunu (Psikoloji)	Psikolog (Travma alanında çalışıyor)	Ev arkadaşı ile
2 (Takma isim kullandı ama çok da önemsemedi)	Kendi evi	09.01.2019	38	Boşanmış Çocuğu yok. Bir erkek kardeşı var.	Yüksek Lisans mezunu (Sosyoloji)	LGBTİ+ alanında etkinlik gösteren bir sivil toplum kuruluşunda çalışıyor (Çocuk hakları alanında da çalışmış)	Yalnız, kendi evinde
3 (Takma isim istemedi)	Benim evim	20.01.2021	44	Boşanmış Çocuğu yok. Bir erkek, bir kız kardeşı var.	Lise mezunu	Özel çalışıyor (Güzellik uzmanı)	Anne, baba, ağabey ve ablası ile
4 (Takma isim kullandı)	Zoom platformu üzerinden çevrimiçi görüşme	18.06.2021	31	Evli Dört yaşında bir kızı var. İki kız kardeşı var.	Yüksek Lisans mezunu (Sosyal Hizmet)	Akademisyen	Eşi ve kızı ile

5 (Takma isim kullandı)	Telefon (6 ayı aşkın süredir Sığınmaevinde kalıyor)	02.01.2022	44	Bekar. Hiç evlenmemiş. Çocuğu yok. Bir erkek üç kız kardeşi var.	Önlisans (İlahiyat)	Terzi	Sığınmaevinde
6 (Takma isim kullandı)	Zoom platformu üzerinden çevrimiçi görüşme	07.01.2022	47	Bekar. Hiç evlenmemiş. Çocuğu yok. Bir ağabeyi var.	Üniversite (Müzik)	Kamu personeli (Müzik eğitimcisi)	Yalnız, kendi evinde
7 (Takma isim kullandı ama çok da önemsemedi)	Zoom platformu üzerinden çevrimiçi görüşme	19.01.2022	48	Evli (İkinci evlilik) Çocuğu yok. Bir ablası, bir ağabeyi var. Bir ağabeyini de daha önce trafik kazasında kaybetmiş.	Üniversite terk	Çiftçi (Tarımla uğraşıyor)	Eşiyle
8 (Takma isim kullandı)	Zoom platformu üzerinden çevrimiçi görüşme ve telefon görüşmesi	04.02.2022	29	Evli Bir kız çocuğu var. Kendisinden bir yaş küçük erkek kardeşini, kendisi 9 veya 10 yaşındayken kaybetmiş. Sonradan aralarında 10 ve 11 yaş fark olan erkek kardeşleri dünyaya gelmiş.	Üniversite mezunu (Sosyal Hizmet, Sosyoloji bölümünde dördüncü yıla tamamlıyor)	Kamu personeli	Eşi ve kızıyla
9 (Takma isim kullandı)	Zoom platformu üzerinden çevrimiçi görüşme ve telefon görüşmesi	21.02.2022	33	Evli Biri erkek biri kız, ikiz çocuğu var. Kendisinden 5,5 yaş küçük bir kız kardeşi varmış ancak o da babasının ensest saldırısına maruz bırakıldığı için intihar etmiş.	Üniversite mezunu (Müzik Öğretmenliği)	Özel bir kurumda müzik öğretmenliği yapıyor. (Nakkaşlıkla da uğraşiyor)	Eşi ve iki çocuğuyla

10 (Takma isim istemedi)	Zoom platformu üzerinden çevrimiçi görüşme	16.05.2022	47	Boşanmış Bir kızı var. Bir kız, bir erkek kardeşi var.	Üniversite mezunu (İşletme)	Babasının maaşı ve kızının babasının nafakasıyla geçiniyor.	Kızıyla
11 (Takma isim istemedi)	Zoom platformu üzerinden çevrimiçi görüşme	17.05.2022	32	Evli (19 yaşında evlenmiş) İki kızı var. Bir erkek kardeşi var.	Ön lisans mezunu (Lisans eğitimine devam ediyor.)	Kamu personeli. (Hemşire)	Eşi ve iki kızıyla
12 (Takma isim kullandı)	Telefon	18.05.2022 20.05.2022 (İlkinde eşi eve geldiği için kapatmak zorunda kaldık. Dolayısı ile iki görüşme gerçekleştirdik.)	57	Evli (Onyediyedi yaşında evlenmiş) İki erkek çocuğu var. İki erkek, altı kız kardeşi var.	Üniversite 3. Sınıf öğrencisi – Halkla İlişkiler Bölümü öğrencisi (Çocuklarını büyüttükten sonra başlamış)	Tekstil firmasında terzi olarak çalışırken emekli olmuş. (Daha önce kreşte öğretmen yardımcılığı yapmış)	Eşiyle
13 (Takma isim istemedi)	Zoom platformu üzerinden çevrimiçi görüşme	23.05.2022	37	Boşanmış Çocuğu yok. Bir ağabeyi var.	Üniversite mezunu (Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyaset Bilimi Yüksek Lisans terk)	Sivil toplum çalışanı	Yalnız, kendi evinde
14 (Takma isim kullandı)	Benim evim	31.05.2022	29	Bekar Çocuğu yok. Bir kız kardeşi var.	Yüksek Lisans (Sosyal Hizmet Politika Uygulamaları) (Halen Sosyal Hizmet doktora öğrencisi)	Sivil toplum çalışanı (insani yardım, kadın, çocuk ve LGBTİ+ çalışmaları var.)	Annesi, baba,sı ve kız kardeşiyle

15 (Takma isim kullandı)	Zoom platformu üzerinden çevrimiçi görüşme ve telefon	02.06.2022	52	Bekar Çocuğu yok. Üç ağabeyi var.	Üniversite mezunu (Müzik)	Özel bir kurumda müzik öğretmenliği yapıyor.	Yalnız, kendi evinde
--------------------------------	---	------------	----	---	------------------------------	---	----------------------

EK 3. Ensest Saldırı Sürecine ve Sonrasına İlişkin Bilgiler Tablosu

Tablo 2.

Ensest Saldırı Sürecine ve Sonrasına İlişkin Bilgiler

Özne – Takma isim kullanma durumu	Görüşme Yapıldığı Sıradaki Yaşı	Faile ve faile ilişkin durum	Saldırıya ilk uğradığı yaş, saldırının sonlandığı yaş ve sonlanma biçimi	İfşa etme / Birisine söyleme durumu	Dava açma durumu	Ruh sağlığı desteği alma durumu	İntihar girişimi veya düşüncesi
1 (Takma isim istemedi)	24	Dayı ve iki kuzen Fail ailede başka kişileri de istismar etmiş	5-6 yaşlarında başlamış. 14-15 yaşlarında kesilmiş. Birisinde kendisi ciddi tepki koymuş, diğerinde annesine söylemiş.	Aile içerisinde ifşa Söylediği kişiler: Anne, baba, erkek kardeş, teyzeler ve erkek arkadaş	Yok	Psikiyatriste gitmeyi reddetmiş. Psikoloğa gitme girişimi olmuş ama bulduğu psikolog yoğun olduğu için destek alma hikayesi orada tıkanmış.	İntihar düşüncesi var. Kendine zarar verme var.
2 (Takma isim kullandı ama çok da önemsemedi)	38	Enişte Fail ailede sevilen ve saygı duyulan birisi	Hafızası iyi olmasına karşın bunu net anımsamıyor. “Regl olmadan önce, yani 12 yaşından önce” olarak tanımlıyor. Bitiş zamanını da tam anımsamıyor ama bir sene kadar sürdüğünü düşünüyor. İlk seferinde kapı önündeyken birden zile basıyor, ikincisinde de itiyor ve fail kendisine “bir daha olmayacak” diyor.	Aile içerisinde ifşa. Söylediği kişiler: Önce bir arkadaş, sonra anne, kuzen, bütün aile, sonra çok geniş bir çevreye anlatma	Yok	Gittiği kişinin yanlış tutumu ile ilk görüşmede bitmiş ve şu an destek almak konusunda çok dirençli.	Yok
3 (Takma isim istemedi)	44	Akrabası tarafından iki kere tecavüze uğruyor. Başka birkaç akrabasının cinsel tacizi var.	5 yaşında olmuş. 2 kere olmuş. Ağlayınca fail korkup bırakmış.	İfşa yok. Söylediği kişiler: 11, 12 veya 13 yaşında kendisine abisinin tacizini anlatan bir kız arkadaşı, dayısı ve halası	Yok	Dokuz yıldır ruh sağlığı desteği alıyor. İlk 26 yaşında, boşanınca gitmiş. Psikolog, biyoenerji uzmanı, birçok girişimi olmuş. Dinsel inancını da rahatlatıcı olarak görüyor.	3 kere intihar girişimi olmuş (Sonuncusunda kendisinden vazgeçmeme kararı almış.)

4 (Takma isim kullandı)	31	Enişte Fail ailede başka birisine daha (kuzenine) cinsel istismarda bulunmuş. Kendisinin de başka tacize maruz bırakılma yaşantısı var.	9 yaşında başlamış (Annesini kaybettiği zamanlara denk geliyormuş.) Bir yıl sürüyor. Üvey annesi çağırınca, halasının evinden ona gidiyor ve böylece istismar sonlanıyor.	İfşa yok. Söylediği kişiler: İlk olarak erkek arkadaşı, kuzeniyle beraber halalarına, babasına, bazı arkadaşlarına	Yok	Ruh sağlığı desteği almış. Temel olarak ensest saldırıya ilişkin gitmemiş ve olumsuz deneyimi olmuş.	Yok
5 (Takma isim kullandı)	44	Ağabey Fail kuzenini de istismar etmiş. Fail geçmişte, başka bir kadını tacizden ceza alıp hüküm giymiş.	Net anımsamıyor. Çocukluk dönemlerinde başlamış, ilkokul kaçınıcı sınıf olduğunu anımsamıyor. 4 ya da 5. Sınıf olduğunu düşünüyor. On altı yaşına kadar sürmüştü. Annesine söylüyor ve annesi ağabeyini evden kovuyor. Kardeşlerini istismar edeceğini düşündüğü sırada da kendisi evden kovuyor.	İfşa yok. Söylediği kişiler: Halası, amcası, annesi, amcasının oğlu.	Yok	Ruh sağlığı desteği alıyor.	Yok
6 (Takma isim kullandı)	47	Dayı Fail, teyzesinin kızını da istismar etmiş. Fail de çocukluğunda istismara maruz bırakılmış.	Net anımsamıyor. İlkokuldan önce başlayıp, ilkokul süresince belki ortaokul birinci sınıf zamanında biten bir süreç olarak tanımlıyor. “Anneanneme söyledim, anlattım herşeyi” diyerek durduruyor.	İfşa yok. Söylediği kişiler: Arkadaşı, ağabeyi, teyzesi ve annesinin kuzeni	Yok	Başka bir nedenle ruh sağlığı desteği almaya gitmiş ancak pandemi sürecinde yardıma kalmış. Yeniden gitme isteği var.	Yaralama şeklinde var ama intihar düşüncesi veya girişimi yok.

7 (Takma isim kullandı ama çok da önemsemedi)	48	Kuzen ve uzaktan akraba Fail kendi kız kardeşini de istismar etmiş.	Hatırladığı kadarıyla 6-7 yaşında başlıyor ve 11-12 yaşına kadar sürüyor. Onların evine gitmeyerek, bunun için ağlayarak durduruyor.	Aile içerisinde ifşa. Söylediği kişiler: Kuzeni, terapisti, ailesi, ağabeyi (mektup yazarak) ve birçok başka kişi.	Yok (Düşünmüş ancak konuştuğu avukat vazgeçirmiş)	Ruh sağlığı desteği almış. (İntihar girişiminden sonra 38 yaşında iken gitmiş)	İntihar girişimi var (Otuz beş yaşında iken)
8 (Takma isim kullandı)	29	Öz Baba	12 yaşında (Yedinci sınıfın ilk dönemi) başlıyor. 5 yıl sürüyor. Sınıf öğretmenine söylüyor ve daha sonrasında koruma altına alınıyor.	Aile içerisinde ifşa. Söylediği kişiler: Annesine söylüyor ama annesi kayıtsız kalıyor. Lise üçüncü sınıfın son döneminde sınıf öğretmenine söylüyor ve “çocuk koruma sistemi” işlemeye başlıyor. Eşinde de söylemiş.	Var	Ruh sağlığı desteği almış. Çocukken de götürülmüş, yetişkin olduğunda da hem kamu hastanesi, hem üniversite hastanesi, hem özel psikiyatriste gitmiş. Ancak tanıları onu ürkütmüş. İlaç kullanmayı reddetmiş. Özel gittiği psikiyatrist de “anlat git” duygusunu vermiş. Ama yeniden bir arkadaşının psikiyatristine gitmeyi istiyor.	Yok
9 (Takma isim kullandı)	33	Öz Baba Fail, diğer kızına da ensest saldırıda bulunuyormuş.	5,5 yaşında başlıyor. Üniversiteye gittiğinde, 21 veya 22 yaşında sonlanıyor. Kendisi küçükken ağlayarak annesinin yanına gidiyor. Kardeşi için faile tehdit mesajı gönderiyor. Daha sonra da evi terk ediyor.	İfşa yok. Söylediği kişiler: İlkokul arkadaşı (mektup yazarak), kardeşi, annesi, eşi, eşinin ablası.	Var (Görümcesi avukat ve onun da desteğiyle dava açılıyor. İntihara sebebiyet ve çocuğa yönelik cinsel istismardan 25 yıl ceza alıyor. Kardeşinin intiharından sorumlu bulunuyor ve de cep telefonundan çocukların pornografik materyal olarak kullandığı görüntülere rastlanıyor.)	Var (Kardeşini kaybettikten sonra kendisini suçlu hissettiği için ruh sağlığı desteği alıyor. Sonra bir arkadaşının psikoloğuna gidiyor ve EMDR tekniğinden çok yararlanıyor.)	Yok

10 (Takma isim istemedi)	47	Öz Baba	8 yaşında başlıyor. 15-16 yaşına kadar devam ediyor. (İki ayrı evde devam ettiğini vurguluyor) Lise ikinci sınıfa giderken faili kendisi durduruyor. "Ben hamileyim" diyor ve korktuğunu görünce durdurabileceğini anlıyor.	İfşa var. (Sosyal medyadan ifşa var. Kitap yazmış. Aktivist.) Söylediği kişiler: 8 yaşında iken annesi, 16 yaşında lisedeki kız arkadaşı.	Dava açıyor ancak babası intihar edince süreç yarıda kalıyor.	İlk ruh sağlığı desteğini 27 yaşında, cezaevinden çıkınca alıyor ancak istismarla ilgili değil. 35 yaşında küretaj deneyiminden sonra bir daha destek alıyor, o da 8 ay sürüyor. Boşanma döneminde 4 yıl ruh sağlığı desteği alıyor. Son olarak İstanbul'dan taşındıktan sonra kızıyla sorun yaşayınca aile terapisi almaya başlıyorlar ancak sonradan sorunun kendisiyle ilgili olduğu anlaşılıyor. Halen bu destek almaya devam ediyor.	İntihar girişimi var (27 yaşında, cezaevinden çıktığında) Risk alma davranışı olmuş.
11 (Takma isim istemedi)	32	Öz Baba Fail kendi annesini de taciz etmiş. Aynı zamanda eşinin öz amcasının kızıyla ilişkisi olmuş. Eşine fiziksel şiddet uygulamış ve de eşinin kız kardeşini de taciz etme girişiminde bulunmuş. Failin intihar girişimi var.	8 yaşında başlıyor. 17 yaşında bitiyor. (9 yıl sürüyor.) Bağırarak sesini annesine duyuruyor.	İfşa yok. Söylediği kişiler: 11-12 yaşında annesine anlatıyor, annesi "ölür mü öyle şey, o senin baban" diyor. Ortaokul öğretmenleriyle, babaannesiyile, lise öğretmenleriyle ve teyzesiyle paylaşmış. Kardeşine açıkça söylememiş ama hep onun önünde olmuş konuşmalar. Kardeşi 11 yaşındayken de görgü tanığı olmuş. Eşine evlenmeden önce söylemiş ama o sessiz kalıp yok saymış. Büyük kızına çok yakın zamanda söylemiş.	26 yaşında tam anlamıyla psikoterapi almaya başlayınca dava açıyor (Mayıs 2016'da). Meşakkatli bir dava süreci var. (Görüşmeden sonra babası tutuklandı ve bana mesaj göndererek haber verdi.) Kendisini desteklemeyen okul müdürüne de dava açıyor ancak orada da konunun hem devlete karşı suç olarak görülmesi hem zaman aşımı olması sürecin kesilmesine neden oluyor. Zaman aşımı olması nedeniyle tazminat davası da açamıyor.	Ruh sağlığı desteği almış. İlk olarak rehberlik öğretmeni değişince okulda destek alıyor. Ardından çocuklarına yaklaşımı, obsesyon ve kompülsiyonları nedeniyle çalıştığı hastanedeki psikiyatriste gidiyor. Esas olarak, eşinin çocukları sevmesine tepki göstermesine eşi isyan edince 26 yaşında psikoterapiye tam olarak başlıyor.	Yok

12 (Takma isim kullandı)	57	Ağabey Failin ailede başkalarını da istismar etme durumu var.	Hatırladığı kadarıyla 8 yaşındayken başlıyor (ilkokul ikinci sınıf) 13-14 yaşında sonlanıyor. Faille evde yalnız kalmamaya çalışıyor, kaçıyor, zaten çocuk yaşta bir evlilik gerçekleştiriyor.	İfşa yok. Söylediği kişiler: iki yıl önce yeğenine. Görüşme sırasında beşinci sınıfta bir öğretmenine anlatmış olduğunu ve sonra bunu öğretmeni birilerine söylerse diye kabuslar gördüğünü anımsıyor.	Yok (İki yıl önce aile içerisinde istismara maruz kalanlar durumlarını açık ettiklerinde, ailede topluca dava açmayı düşünseler de, ailede diğer bir istismara maruz bırakılmış kız çocuğunun babası “büyütmeyelim, dışladık, bu yeter” diyerek onları geri durduruyor.	Yok (Görüşmenin sonunda ruh sağlığı desteği almaya karar verdi.)	İntihar girişimi var (Çok düşünmüş, bir kere eyleme dökmüş) Öğretmenine söyledikten sonra “duyup gelip beni öldürecekler” korkusuyla öğretmeni ölene kadar intiharı düşünmüş. Öğretmeni ölünce rahatlamış. (10 – 13 yaş arası)
13 (Takma isim istemedi)	37	Uzak akraba, kuzen	Kuzen için: 10 yaşındayken oluyor. Uzak akraba için: Tam anımsamamakla birlikte 3, 4, 5 yaşları civarında başlıyor. Ama farkına varması 31-32 yaşında ruh sağlığı desteği alırken oluyor. Tahminen bir-iki yıl sürmüş gibi anımsıyor.	Sosyal medya üzerinden ifşa var. Söylediği kişiler: Ruh sağlığı desteği sürecinde fark ettiği için önce terapisti, ardından yakın arkadaşları, flört ettiği oğlan, çevresindeki bazı kadınlar ve sınırlı bir şekilde ağabeyi. Anne ve babası ise intihar girişimi ile öğreniyorlar.	Yok	Ruh sağlığı desteği almış. (Terapi, medikal terapi, EMDR tekniği, yoga ve bir merkezde yatılı olarak kalma öyküsü)	İntihar girişimi var (Hatırlamaya başladıktan sonra terapi almaya ve yogaya başlıyor. Terapide medikal terapi de devam ederken daha çok hatırlayıp intihar girişiminde bulunuyor.)
14 (Takma isim kullandı)	29	Babasının kuzeni Fail ailede sevilen birisi.	11,5 yaşında iken başlıyor. Sürekliliği var. Net olarak kaç yaşında sonlandığı bilgisi yok. En son gece ebeveynler evde yokken oluyor ve de uyumayarak ebeveynlerin gelişini bekliyor. Onlara söylemesinden korkuyor ve bir daha yapmıyor.	İfşa yok. Söylediği kişiler: 21 yaşındayken kız kardeşine söylüyor ancak o önemsemeyince, ilişki yakın olunca ve fail sevilen birisi olunca ailesine söylememeye karar veriyor.	Yok (Ailesini üzmemek, faille karşılaşmamak ve olumsuz etkilenmemek için yasal süreci başlatmamış. Ancak gerekli olduğunu düşünüyor ve de güçlenme ve görünür kılma	Ruh sağlığı desteği almış. (İlk olarak üniversitede medikodaki psikoloğa gidiyor ama hazır olmadığı için ikinci seansta bırakıyor. İşyerinde bir olayın tetiklemesi ile yeniden gidiyor. Onu da bırakıyor. Daha sonra da denemeleri oluyor ve kendince doğru kişiyi bularak 6 yıldır terapi görmeye devam ediyor. (EMDR, şema terapi, BDT gibi farklı teknikler	İntihar girişimi var (25 ve 26 yaşlarında olmak üzere iki kere, ilaç içerek, birisinde yoğun bakımda kalıyor) Vücudunu çizme var. Failin düğününe

			Zaten görüşmeler de sınırlandığı için bir daha yaşanmıyor.	Sonra terapisinin etkisiyle 25 yaşında ailesine söylüyor. (İki intihar girişimi arasında) Danışanları ile paylaşıyor. Üniversitede benzer yaşantısı olan bir arkadaşıyla paylaşıyor.	açısından önemli buluyor.)	uygulanmış.)	gitmek zorunda kalmamak için arabaların önünde fütursuzca yürüme anısı var. Uyarıcı birşeyler kullanmış ancak artık kullanmıyor. Dürtüsel davranışları olmuş.
15 (Takma isim kullandı)	52	Kuzen (Kaybettikleri amcasının onlarla beraber yaşayan oğlu) Babasına dair de tam olarak anlamlandırma dığı, çerçeveselendirilemediği taciz olabilecek bir yaşantısı var. Son terapi alma sürecinde keşfetmiş ancak bu konuda henüz netleşmiş bir fikri yok.	Başlangıcını anımsamıyor ancak ilkokula başlamadan önce olduğunu söylüyor. Bitişi için ise “ilkokul dördüncü sınıf veya beşinci sınıfa kadar geçen uzun bir süreç” tanımlamasını yapıyor. İlkokuldan sonra farkına varınca uzak durmaya başlıyor. Fail askere gidip döndükten sonra evlenip evden uzaklaşıyor. Bir kere eve geldiğinde failin, babasıyla oturduğunu görüyor, evi terk ediyor. Fail bir daha gelmiyor.	İfşa yok. Söylediği kişiler: 12 yaşında regl olunca “ben kötü bir şey yaptım” diye ağlayarak annesine söylüyor. Annesi bekaret kontrolüne götürüyor, “Tertemiz” deniliyor. Ama kendisini hep kirli hissediyor. Bu yıl doktor olan ağabeyine söylüyor.	Yok	Ruh sağlığı desteği almış. (Üniversitede psikoloğa gitmiş ama onu sonradan anımsıyor. Çünkü işini çok sevmeden yapan birisi olduğunu hissetmiş, yok sayıyor. 1998 yılında ilk kez psikoloğa gitmiş, 2 yıl süre ile. Son iki yıldır da terapi desteği alıyor)	İntihar girişimi düşünce olarak olmuş ama “yapacak gücüm yok” diye tanımlıyor.

EK 4. Araştırma Çağrı Mektubu

Merhaba...

Benim adım Türküler Erdost. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda doktora programında öğrenciyim. Bu mektubu, doktora tez çalışmama katılmak isteyenler için bir çağrı olarak yazıyorum.

Bildiğiniz gibi aile içi cinsel istismar, yaşanan ancak dile getirilmekten de kaçınılan bir konu. Fakat sorunların toplumda görünür olması sağlanmadan, çözümlerini bulmak da olanaklı değil. Bu nedenle, ben doktora tez çalışmamda 18 yaşından önce aile içerisinde, kişinin aile olarak tanımlandığı bir ortamda ya da kişiye bakım veren birisi tarafından cinsel istismara maruz bırakılmış kadınların sonradan kendilerini hangi koşullarda daha iyi hissettiklerini, hangi durumların onları zaman zaman mutsuz ettiğini ve bu mutsuzluklarını aşmak için neler yaptıklarını anlamaya çalışıyorum. Böylece, araştırma tamamlanıp yazıya döküldükten sonra, benzer durumları yaşayıp birbirinden haberdar olmayan kişilerin, araştırma sonuçlarını okuyarak seslerini birbirlerine duyurmalarına, söyledikleriyle birbirlerine destek olmalarına ve birbirlerinin sözlerinden duyduklarıyla güçlenmelerine bir katkı sağlamış olmayı hedefliyorum.

Araştırmama katılım sağlamayı isteyen kişilerle, Zoom platformu üzerinden veya telefon ile, yaklaşık 1,5 - 2 saat sürecek çevrimiçi bir görüşme gerçekleştireceğim. Kendinizi daha rahat hissedeceğinizi düşünüyorsanız görüntünüzü kapatarak da görüşmeyi gerçekleştirebiliriz. Görüşmenin tedavi etmek gibi bir amacı olmayacak.

Araştırmama katılımın tamamen sizin isteğiniz doğrultusunda olmasını istiyorum. Yani bu konuda herhangi bir zorunluluk duymanızı veya kendinizi baskı altında hissetmenizi istemiyorum. Aynı zamanda dilediğiniz zaman araştırmama katılmaktan vazgeçme özgürlüğünüz olacağını, bunun da olumsuz hiçbir sonucu olmayacağını da sizlerle paylaşmak istiyorum.

Görüşmeler sonucunda elde edeceğim araştırma sonuçlarını isminiz veya özel yaşantınıza dair herhangi tanımlayıcı bir bilgiye yer vermeden, yalnızca bilimsel amaçlarla kullanacağım.

Eğer, şu an 18 yaşından büyükseniz, 18 yaşınızdan küçükken aile içerisinde veya "aile" olarak tanımlayacağınız ortamlarda yaşayan kişiler tarafından, ya da size bakım veren kişiler tarafından cinsel istismara maruz bırakıldıysanız ve bu araştırmaya katılmak isterseniz, veya araştırmaya ilişkin daha fazla bilgiye gereksinim duyarsanız, araştırma süresinin sınırlı olması nedeniyle, **en geç .... tarihine kadar** aşağıda belirtilen telefon numarası ile veya elektronik posta yolu ile benimle iletişim kurabilirsiniz.

İlginiz için teşekkür ederim. Hoşçakalın...

Araştırmacı Öğrenci: Uzm. Psk. Türküler ERDOST (Telefon ve elektronik posta adresi)

Danışman: Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN

EK 5. Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda yürütülmekte olan **“Çocukluğunda Enseste Maruz Kalan Yetişkin Kadınlarda Toparlanma Becerisi/Kendini Toparlama Gücü Stratejileri”** başlıklı doktora tez çalışması kapsamında Türküler ERDOST tarafından Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN'ın danışmanlığında yürütülmektedir. Çalışma ile, 18 yaşından önce aile içinde cinsel istismara maruz kalmış yetişkin kadınların, deneyimleri ve ensest saldırı sonrası kullandıkları kendilerini toparlama gücü stratejilerine yönelik derinlemesine bir anlayış geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın yürütülebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır.

Araştırmaya dahil olan katılımcılar, daha önce mektup çağrısına yanıt veren kadınlardan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında size aile içinde maruz kaldığımız cinsel istismar sonrası kendinizi toparlamanıza yönelik kullandığınız stratejilere ilişkin birtakım sorular yöneltilecektir. Yani araştırma doğrudan yaşanan ensest saldırı ile değil, ensest saldırı sırasında ve sonrasında toparlanma becerilerini kapsamı içerisine almaktadır. Bu sorulara samimiyetle cevap vermeniz beklenmektedir. Sorularda doğru veya yanlış yanıt yoktur ve araştırma sonuçları açısından önemli olan sizin içten ifadelerinizdir. Verdiğiniz yanıtların görüşmeler sonrasında metne dökülerek daha kolay analiz edilebilmesi için onay vermeniz durumunda ses kaydınız alınacaktır. Ses kaydına onay vermemeniz durumunda görüşmeye, görüşmeci ile birlikte girecek olan kadın hakları konusunda duyarlı bir gözlemci tarafından söyledikleriniz not edilecektir.

Yapmak istediğimiz araştırma size herhangi bir risk getirmeyecektir ve görüşmeler tedavi etmeye yönelik değildir. Kimlik bilgileri gizli tutulacak; elde edilen bilgilerde ve araştırma raporlarında kesinlikle isimlere ve kişileri tanımlayacak bilgi bütününe yer verilmeyecektir. Araştırma sonuçları yine isimlere ve kişileri tanımlayacak bilgi bütününe kesinlikle yer verilmeyecek şekilde, yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.

Paylaşacağınız bilgiler, deneyimler ve değerlendirmelerinizin, yaygın olduğu bilinen ancak çoğu kez görmezden gelinen, dolayısı ile konuya ilişkin sorunların çözümünü olanaksız kılan ensest olgusunun görünürlüğüne de katkı sağlaması beklenmektedir. Buna ek olarak araştırma sonucunda elde edilecek veriler, aynı yaşantıya maruz kalmış olan veya halen kalmakta olan başka kişiler açısından da yol gösterici, güçlendirici ve destekleyici olacaktır.

Görüşmenin yaklaşık 1,5 – 2 saat sürmesi beklenmektedir. Katılımınız gönüllü olduğu için araştırma sırasında istediğiniz soruya cevap vermeme hakkınız saklıdır. Devam etmek istememeniz halinde görüşmeyi kesmek istediğinizi görüşmeciye istediğiniz zaman iletebilirsiniz. Herhangi bir rahatsızlık hissetmeniz halinde, bu rahatsızlığın giderilmesi için size destek sağlanacaktır. Aynı şekilde görüşmeci de gerekli gördüğü hallerde görüşmeyi tamamlamadan sonlandırabilir. Bu durumda herhangi bir olumsuz sonuç doğmayacak olup o ana kadar yapılmış olan görüşme iptal edilecek ve araştırmaya dahil edilmeyecektir.

Araştırmaya ilişkin herhangi bir sorunuz varsa, görüşmeyi yapacak olan kişiye hemen sorularınızı yöneltebilirsiniz.

Bu çalışmanın 2019 yılı sonunda tamamlanması amaçlanmaktadır. Elde edilen bilgiler araştırmacı tarafından tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Çalışmanın sonuçlarını öğrenmek ya da bu araştırma hakkında daha fazla bilgi almak ve iletişim kurmak için Türküler ERDOST'a (Tel:, Elektronik posta:, Adres:) başvurabilirsiniz.

Bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Bana anlatılanları ve yukarıda yazılanları anladım. Bu formun bir kopyasını aldım. Çalışmaya katılmayı ve bu formda yazılanları kabul ediyorum.

Katılımcının	Görüşmecinin	Gözlemcinin
Adı-Soyadı:	Adı-Soyadı:	Adı-Soyadı:
Adresi:	Adresi:	Adresi:
Telefonu:	Telefonu:	Telefonu:
İmzası:	İmzası:	İmzası:
Tarih (gün/ay/yıl): ..../..../.....	Tarih (gün/ay/yıl): ..../..../.....	Tarih (gün/ay/yıl): ..../..../.....

EK 6. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yönergesi

Görüşme No:	
Tercih ettiği takma isim:	
Görüşme Tarihi:	
Görüşme Başlangıç Saati:	
Görüşme Bitiş Saati:	
Görüşmeci:	
Gözlemci:	

A- Katılımcıyı Tanımaya Yönelik Bilgiler

1. Sizi biraz tanımam için kendinizden söz edebilir misiniz?
1. Doğum tarihi
2. Eğitim durumu
3. Medeni durum
4. Gelir getiren bir işte çalışma durumu
5. Geçim kaynağı
6. Çocuk sahibi olma durumu, varsa çocukların yaş ve cinsiyetleri
7. Herhangi süreğen bir hastalık olup olmama durumu

B- Ensest Saldırıya İlişkin Bilgiler

1. Bana çocukluğunuzun geçtiği aileyi anlatabilir misiniz? Ailede kimlerle ilişkileriniz iyiydi? Aile içerisinde size baskı yapan, sizi rahatsız eden birisi var mıydı?
2. Şu an nerede ve kimlerle beraber yaşıyorsunuz? Şimdiki ailenizden biraz söz eder misiniz?
3. Kız çocukları tüm dünyada sürekli olarak baskılarla karşılaşabiliyor. Siz de çocukluğunuzda böyle baskılarla karşılaşılıyor muydunuz? O zaman nasıl yöntemlerle bu baskılarla başa çıkıyordunuz?
4. Çocukluğunuzda size cinsel içerikli yaklaşan, dokunan oldu mu? Yaşadıklarınızın farkına nasıl vardınız? Bu süreç ne kadar sürdü?
5. Size bu olayı yaşatan kişiye ilişkin, yaşadıklarınızın öncesinde ve sonrasında düşünceleriniz nelerdi?
6. Bu olayı hem yaşadığınız süreçte hem de sonrasında çözüme yönelik çabalarınız neler oldu? (Yasal bildirimde bulunmak, profesyonel yardım almak, tanıdık birilerinden yardım istemek vb.)
7. Yaşadıklarınızı başka kişilerle paylaştınız mı? Paylaştıysanız, buna nasıl karar verdiniz? İlk ne zaman ve kiminle paylaştınız? Onların tepkisi nasıl oldu? (Özellikle annenize söyledi iseniz, annenizin tepkisi nasıl oldu?) Paylaşmadıysanız sizi engelleyen etmenler nelerdi? Aile kavramı değişti mi kafanızda?
8. “Kendini toparlama gücü” veya “toparlanma becerisi” sizin için ne anlama geliyor? Bir kişi toparlandıysa onda ne gibi değişiklikler olmuştur?

9. Kendinizi toparlanmış hissediyor musunuz? Siz kendi toparlanma sürecinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu süreçte nasıl yöntemler kullandınız? Bu yöntemler süreç içerisinde değişiklik gösterdi mi? Değişiklik gösterdiyse, bu değişiklikten biraz söz edebilir misiniz?
10. Kendinizi bu olayları yaşadığınız süreç içerisinde nasıl değerlendiriyorsunuz? (Kendinizi yeterli ve yetersiz gördüğünüz konular, gücünüzün farkında olma-olmama durumunuz vb.) Güçlü taraflarınız neler?
11. Süreç içerisinde size en fazla destek veren, yararlandığınız mekanizmalar, kişiler, etmenler vb. neler oldu?
12. Süreç içerisinde sizi en fazla engelleyen mekanizmalar, kişiler, etmenler vb. neler oldu?
13. Yaşadıklarınızın sizin açınızdan etkileri neler oldu? Yaşamın herhangi bir alanında eksik, tamamlanmamış, geri kaldığınıza dair hissettiğiniz oldu mu? Ya da yaşadıklarınızın gelişmenizin, güçlenmenizin önünü açan bir etkisi olduğunu düşündünüz mü?
14. Bazı durumlardan adaletin sağlanması iyileştirici olabiliyor. Örneğin dava açmak, haksız olanın ceza alması vb. Siz, yaşadıklarınıza ilişkin adaletin sağlandığını düşünüyor musunuz? Bu durum size kendinizi nasıl hissettiriyor?
15. Benzer şeyler yaşayanlarla dayanışma çabanız oldu mu?
16. Benzer durumlar yaşayan diğer kişilere yönelik önerileriniz neler olabilir?
17. Benzer durumu yaşayan kişilerin güçlenmesi açısından ne gibi hizmetler sunulmalı?
18. Cinsellik/ensest tabu olmasaydı da aynı şeyleri yaşar mıydınız?
19. Geleceğe yönelik amaçlarınız ve arzularınız neler?

İçten paylaşımlarınız için teşekkür ederim...

EK 7. Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon Onayı

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Uzm. Psk. Türküler ERDOST Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 14.09.2018 tarihli ve 12908312-300/00000230997 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı doktora programı öğrencilerinden Uzm. Psk. Türküler ERDOST'un Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN danışmanlığında yürüttüğü "Çocukluğunda Enseste Maruz Kalmış Olan Yetişkin Kadınlarda Toparlanma Becerisi ve Kendinin Toparlama Gücü Stratejileri" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 9 Ekim 2018 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <http://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden ed80ccde-230c-494e-9385-66ea307d0b76 kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta: yazim@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Dayıya Didam İLPA*

EK 8. Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 15/02/2023</p> <p>Tez Başlığı: Pandora'nın Kutusundaki Umudu Günyüzüne Çıkarmak: Çocukluğunda Ensest Saldırına Maruz Bırakılmış Kadınların Feminist Sosyal Hizmet Perspektifiyle Kendilerini Toparlama Gücü ve Stratejileri</p> <p>Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 540 sayfalık kısmına ilişkin, 15/02/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %2'dir.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygularıyla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">15/02/2023</p> <p>Adı Soyadı: Türküler Erdost Öğrenci No: N12146004 Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Programı: Sosyal Hizmet - Doktora Statusü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;">_____ Prof. Dr. Özlem Cankurtaran</p>

EK 9. Öznelerin Encest Saldırıda Kendilerini Toparlama Gücü Durumları ve Tanımları

Tablo 3.

Araştırmaya Katılan Öznelerin Görüşmenin Yapıldığı Yaş ve Encest Saldırının Failine Göre Kendilerini Toparlanmış Hissetme Durumları ile Kendilerini Toparlama Gücü Tanımları

Görüşme	Görüşme Yapıldığı Sıradaki Yaşı	Saldırgan	Kendini Toparlanmış Olarak Tanımlama Durumu ve Kendini Toparlama Gücü Tanımı
1	24	Dayı ve iki kuzen	Kendini tam olarak toparlanmamış olarak tanımlıyor. “Muhtemelen o kötü olayın kendisi üzerindeki etkilerini fark edebilen ve bunları tamamen kontrol altına alamasa dahi almaya yönelik bir çabası olan insan.”
2	38	Enişte (Teyzesinin eşi)	Kendini çok uzun süredir kendini toparlanmış olarak tanımlıyor. “Önce acıya kendini bırakmak, acıyı çekmek, sonra ufak ufak tekrar kalkmak ama hayata devam etmek.” “Başına bir şey gelebilir, canını yakabilir bu senin, bir süre üzülebilirsin, sonra birgün kalkarsın ve ‘evet hayat böyle’ deyip devam edersin.”
3	44	Birkaç akraba	Evlenip çocuk sahibi olmadığı için kendisini tam toparlanmış hissetmiyor. Encest saldırı daha az aklına geldiği için toparlanmış hissediyor. “Güçlü oldukça anlatabilmek, evli ve çocuklu olmak, tutunacağın bir şeyin olması.”
4	31	Enişte (Halasının eşi) (Annesini kaybettikten sonra halalarında kalmaya başlıyor.)	Kendini toparlamış ve toparlanma halen devam ediyor. “Kendi ayakları üzerinde durmak, kimseye muhtaç olmamak (bu sadece maddi anlamda değil.)” “Hayatımda illa ki bir erkeğin olması gerektiği ihtiyacını yok saymak. Yani benim için toparlamak bu oldu.” “Kendim olmak benim için, kendimi toparlamak. Kendi gerçeklerimi bulmak, kendimi yeniden inşa etmek. Burada böyle bir değer var. Ben bunu zamanında öğrenmişim. Kadın böyle bir etek giyiyorsa evet buna birileri bakabilir. Ben bu değeri öğrenmişim. Bu değeri değiştirmek benim için kendimi toparlamak oldu.” “Ve benim kendimi gerçekleştirmek için evlenmeye ihtiyacım yok. Benim kendimi gerçekleştirmek için sevgilimin olmasına ihtiyacım yok. Kendimi sevmem için bir erkeğin bana sarılmasına ihtiyacım yok. Bedenimi sevmem için bir erkeğin bedenimi güzel bulmasına ihtiyacım yok. Burnumu sevmek için bir erkeğin bana ‘ne kadar güzel burnun var’ demesine ihtiyacım yok. Ben kendimi seviyorum. Ben buyum, yaşadıklarım var, evet. Bu yaşadıklarım bitti. Orada kaldı ve bunları tekrar ben yaşamayayım, etrafımdakiler yaşamasin diye ne yapabilirim? Ben ne yapabilirim?”
5	44	Ağabey	Kendini toparlanmış görmüyor, hatta “asla” diye ifade ediyor. “İfade etmek, anlatmak, ‘ben de varım’ demek, farkındalık. “Kendini suçlamamak, saldırganlaşmamak, hırçınlaşmamak, barışmak.”
6	47	Dayı	Kendini toparlanmış olarak tanımlıyor. “Güç! Mücadele, atlatmak, kapıp koymamak. Başa çıkmak.”
7	48	Kuzen ve akraba	Kendini “bayağı toparlanmış” olarak tanımlıyor. “Bir kişi kendini toparlamışsa yaşadığı acılarla yüzleşebilmiştir diye düşünüyorum. Yüzleşmiştir, kabullenmiştir ve ayağa kalkmıştır tekrar.”

8	29	Öz Baba	Kendini toparlanmış olarak tanımlıyor. “Korkunun olmaması, cesaret. Kendinde o gücü bulabilmek.”
9	33	Öz Baba	Kendini toparlanmış olarak tanımlıyor. “Eğer ben bunları rahatça anlatabiliyorsam, güçlü bir şekilde hala durabiliyorsam ve çocuklarıma onlara iyi bir gelecek sağlamak için uğraşıyorsam ve hala evliysen bir düzen kurduysam, bir aile kurduysam, evlatlarım varsa bence güçlü olmak budur yani. Toparlanmak budur. Toparlanmasaydım evlenemezdim. Çocuk yapamazdım.”
10	47	Öz Baba	Kendini kesinlikle toparlanmış olarak tanımlıyor. Kendini toparlama yerine iyileşme kavramının kullanılması gerektiğini söylüyor. Çünkü bu gerçekten bir hastalık ve bunu böyle görmekten kaçınmak gerek diyor. Çünkü bunu insanların küçümsediğini düşünüyor. İyileşme olmasının gerekmediğine inandıklarını deneyimlemiş. Bir yandan da kendini toparlamayı “devam ettirme, sürdürme, bir ayağa kalkış” olarak tanımlıyor. “Canını acıtan, kaçtığı şeyleri tek tek bulup onlarla yüzleşmek” olarak da tanımlıyor.
11	32	Öz Baba	Kendini “Toparlandım. Ara ara sendelesen de toparlandım.” diye tanımlıyor. “Bir kuyunun en dibinden yukarıya doğru çıkmak. Karanlık, dipsiz bir kuyudan yukarı çıkmak gibi bir şey.”
12	57	Ağabey	Kendini toparlanmamış olarak tanımlıyor. Ensest saldırı yerine “Benim şu an anlattığım konu” vs. diyor. Ama görüşmenin ilerleyen sürecinde “25 yaşımdan sonra çok iyi şeyler yaptım, bir nebze iyileşmiş miyim acaba?” diye sorgulamaya başlıyor ve konuştuğukça güçlerini keşfediyor. “Evliliğinde eşyle ilişkilerden haz alması, eşyle yakınlaşmaktan mutlu olması”
13	37	Uzak akraba ve kuzen	Kendini toparlanmış olarak tanımlıyor. “Toparlanmış hissediyorum. Ama hani bir yandan da bu şey gibi tam böyle ‘tamam ya oldu tamam. Bitti.’ dediğin anda bir sayfa daha açılabilir. Hani buraya da bakmak gerekiyormuş gibi.” “Özgürleşme, nefesini tutmadan nefes alabiliyor olmak, ölmek istemeden bir güne başlamak, bir manzaraya bakarken yok olmayı istememek. Burada sen varsın, ama travma senle. İç içe geçme hali gibi benim için. Ve o iç içe geçme hali daha ne bileyim, köksüz bir ağaçtan köklenebilmek de demek. Kendin olmaktan huzursuz olmamak demek. Ne bileyim bir ağacın altında oturduğunda böyle içinin huzurlu, huzurla dolabilmesi demek, sevdiğin bir insana seni seviyorum derken o kelimenin ucundan bir şeyin tutmaması demek. Hani sarılırken böyle aka aka, birini, biri için sevinmenin ya da işte ne bileyim, ya birçok şeyin yapış ediş halini vesairesini değiştiren, ferahlatan, özgürleştiren bir şey benim için. O yüzden böyle bir zırhtan, bir kafesten hani içerideki dışarıdaki hani kafeslerden, seslerden vesairelerden hepsinden özerkleşmek, özgürleşmek demek. Öyle olduğunda çünkü ne bileyim yürürken de daha başka yürüyor oluyorum, hani bakarken de hani bir muhabbet kurarken de. Ve aynı zamanda hani o toparlanmak şeyi de getiriyor, hani sınırları da getiriyor. Yorulduysam dinlenebilmeyi, daha dürüst olmayı, hani nezaket yerine, dürüstlüğü getiriyor mesela. O yüzden birçok şeyin daha sağlıklı olması da demek hani aslında. Kendisiyle ve kendinde olabilmek.”
14	29	Babasının kuzeni	Kendini daha iyi ve daha güçlü hissettiği durumlar olsa da stabil olarak kendisini %60 toparlanmış olarak görüyor. Ancak bunun moduyla ilişkili olduğunu ve en kötü %60 olduğunu belirtiyor. “Hayatta karşılaşılan benzer stresörlerde kendine zarar vermeme, hayatındaki herhangi bir stresörün artması durumunda bu noktaya geri dönmeme, yani onun üzerinden tekrar kendini değerlendirip kendine kızmama, kendini örselememe.”
15	52	Kuzen (Kaybettikleri amcasının onlarla beraber, aynı evde yaşayan oğlu)	Kendini tam anlamıyla toparlanmış hissetmiyor. İki yıldır fark etmeye başladığını, adımlar attığını, yakın zamanda yeni bir şeyleri kırmaya başladığını düşünüyor. “Kendine değer verirken acı çekmeme hali, darmadağın olmama. Tıkanmış damarları açmış olmak ve umutsuzluğa kapılmamak.”